ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ
MARDI 1 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3667

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

?

Ոչ որ եւ է բառ, ոչ ալ բացատրութիւն պիտի կրնար աւելի հարազատօրէն պատկերացնել աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին ներկայ կացութիւնը, քան այս հարցանիշը։ Մանաւանդ այսօր, ուսն յուրէն վերջ, որուն համաձայն նոր եւ աւելի շռնդալից դատավարութիւն մը սարքուած է, Մոսկուայի մէջ։ Վաղն իսկ, չորեքշաբթի։

Կրկին եւ կրկին կը կարդանք Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութեան հեռագիրը, եւ կը մնանք ապշահար։

Դատի տակ են 21 նոր ամբաստանեալներ, որոնց մէկը նախկին վարչապետ (Ռիկով), երկուքը գործավար (առաջինը՝ Չեկայի երբեմնի ամենազօր վարիչը, Եակոտա), երկուքը դեսպան (Ռաքովսքի եւ Քրէսթինսքի), մէկը՝ կուսակցական պաշտօնաթերթին խմբագրապետ (Պուխարին)։ Միւսներն ալ՝ առաջնակարգ վարիչ դէմքեր, կուսակցական թէ պետական։

Անշուշտ շարքը չի վերջանար այս 21ով։ Պաշտօնական զեկոյցը կը հաղորդէ միայն գլխաւորները, որոնք իրենց կարգին յայտնած են կամ պիտի յայտնեն ուրիշ գլուխներ, աւելի կամ պակաս կարեւոր։

Սահմռկեցուցիչ է ամբաստանութիւնն ալ,— լրտեսութիւն, վնասարարութիւն (սապոթաժ), քանդում, ահաբեկչութիւն։ Եւ ամէնէն յատկանշականը,— անջատողական շարժում բոլոր հանրապետութեանց մէջ, անծայրածիր Ուկրայնայէն մինչեւ մանրանկար Հայաստանը, Սպիտակ Ռուսաստանի եւ Կեդր. Ասիոյ հանրապետութիւններէն մինչեւ Ծայր. Արեւելքի ծովային շրջանը…

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ դաւադիրները կ'ուզէին քանդել Խ. Միութիւնը, վերահաստատելու համար քաղքենի – դրամատիրական պետութիւն մը կամ պետութիւններ, աջակցութեամբ օտար զինեալ ուժերու եւ հովանաւորութեամբ հակախորհրդային պետութեան մը կամ պետութիւններու։

Ամբաստանագիրը դեռ ուրիշ յայտնութիւն մըն ալ կ'ընէ։

Դաւադիրները սպաննել տուած են ոչ միայն հռչակաւոր Կիրովը, այլ եւ ուրիշ երկու ականաւոր պոլշեւիկներ, Կուիբիշեւ եւ Մէնժինսկի, ինչպէս եւ գրագէտ Կորքին, որուն մահը հիւանդութեան կը վերագրուէր, մինչեւ հիմա։ Ցետոյ, անոնք 1918ին, Պրէսթ-Լիթովսքի հաշտութեան առեն, պատրաստուեր են սպաննել նաեւ Լէնինը, Սվերդլովը եւ Ստալինը։

Կը նշանակէ թէ իսկապէս աննախընթաց հանգամանք պիտի ունենայ մարտ 2ի դատավարութիւնը։ Ոչ միայն իր տարողութեամբ, այլ եւ յայտնութիւններով։

Ըլլի մասին անհրաժեշտ չէ կարծիքներ յայտնել։

Վերջին պահուն հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ կիրակի օրն իսկ, զեկոյցին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, ժողովներ սարքուեցան բոլոր գործարաններուն, քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ, պահանջելով գնդակահարել, ոչնչացնել, «երկրի երեսէն սրբել» բոլոր դաւադիրները, որոնք առ նուազն «կատղած շուներ», «իժեր» կամ «բորենիներ» են։ Կուսակցական եւ կառավարական պաշտօնաթերթերն ալ կը լրացնեն պակասը, ազդանշանը տալով բանուորներու եւ գիւղացիներու «ինքնաբեր» պոռթկումին։

Հեռագիրը ուրիշ բան մըն ալ կը պատմէ.—

Ստալին նախապէս չէ ուզած որ դատավարութիւնը հրապարակային ըլլայ, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը։ Բայց Չեկային վարիչը՝ Եժով, որ անձամբ երեւան հանած էր դաւադրութիւնը, պնդեր է։ Ընդհ. դատախազը՝ Վիշինսկի եւս միացած ըլլալով Եժովի, «Հանճարափայլ»ը հարկադրուեր է տեղի տալ։

Սպասելով վաղուան դատավարութեան մանրամասնութեանց, մեր միտքը բնազդաբար կը յածի դէպի Երեւան,— ամէնէն գժբախտն ու անճարը՝ այս ահաւոր ողբերգութեան մէջ։ Անզօր՝ նոյնիսկ արտաքին աշխարհին հետ հաղորդակցելու, ձայն մը տալու, հծծիւն մը արտասանելու տեսակէտէն։

Փաստ է որ լուր չունինք — ոչ մէկը լուր ունի — մեր աշխարհէն, 1937 դեկտեմբերէն իվեր, երբ տեղի ունեցաւ ութ մահապարտներու դատավարութիւնը։

Ոչ հայկական թերթ, ոչ անցորդ, ոչ ալ որ եւ է թղթակցութիւն՝ օտար աղբիւրէ։

Միւս կողմէ, օտար հիւպատոսութիւնները փակուած կամ կրճատուած ըլլալով, կը կարծենք թէ օտար թղթակից ալ չէ մնացած Կովկասի մէջ, Թիֆլիս կամ Բագու։ Հետեւաբար, Մոսկուայի մէջ մնացած ափ մը թղթակիցներու բարեհաճութենէն կամ ուշադրութենէն կախում ունի որ եւ է լուր հաղորդել Հայաստանի մասին, ինչպէս մինչեւ հիմա։

Արդ, ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ մեր մինուճար, մեր անճար եւ անպարտ հայրենիքին մէջ…

Առաջին անգամ չէ որ կ'ուղղենք այս հարցումը։

Անցեալ տարուան շարաշուք պատկերը հարկադրեց մեզ պարբերաբար ուղղել այս հարցումը։ Այն ատեն գոնէ «Խ. Հայաստան» ունէինք, պաշտօնական զեկոյցներու կամ դանազան դրութեանց տողերուն մէջէն կռահելու համար ողբերգութեան մէկ մասը։

Այսօր այդ ողորմելի մխիթարութենէն ալ զրկուած ենք։ (Ո՛վ որ դեռ այդ բախտը կը վայելէ, թող մատ բարձրացնէ)։

Չենք հարցներ — ի՞նչ պիտի պատահի վաղը։ Մեզ շատ հեռուներ պիտի տանէր այդ հարցումը։ Այլ կ'ըսենք,— ի՞նչ տեղի կ'ունենայ այսօր, մեր երկրին մէջ։

Հայկական արտասահմանը իսկապէս այսքան անզօ՞ր է, ելք մը գտնելու եւ կացութիւնը լուսաբանելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ՎԵՐՍԿՍԱՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՇՌՆԴԱԼԻՑ ԴԱՏ ՄԸ ՎԱՂԸ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

Անջատողական շարժում Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսիոյ, Վրաստանի, Հայաստանի Ազրպէյճանի եւն. մէջ…

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը՝ Թաս՝ հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակեց փետրուար 27ին.—

Ներքին գործավարութեան օրկանները (Չեկա) նոր վերջացուցին քննութիւնները՝ դաւադիրներու խումբի մը՝ «աջակողմեան եւ թրոցքիական խմբակին» մասին։ Քննութիւնը հաստատած է թէ այս խմբակը կազմակերպուած էր Խ. Միութեան թշնամի պետութիւններու լրտեսական սպասարկութեանց դրդումով եւ կը ձգտէր լրտեսութիւն կատարել ի նպաստ օտար պետութեանց, վնասարարական, քանդիչ, ահաբեկչական արարքներ գործել, խախտել Խ. Միութեան զինուորական ուժը, զինեալ յարձակում յարուցանել Խ. Միութեան դէմ, անդամատել խորհրդային հայրենիքը, այդ օտար պետութեանց տիրապետութեան տակ դնելու համար Ուկրայնան, Սպիտակ Ռուսաստանը, Կեդր. Ասիոյ հանրապետութիւնները, Վրաստանը, Հայաստանը, Ազրպէյճանը և Ծայր. Արեւելքի ծովային շրջանը. վերջապէս տապալել Խ. Միութիւնը, վերահաստատելով դրամատիրութիւնը եւ քաղքենի իշխանութիւնը։

Քննութիւնը հաստատած է թէ «աջակողմեան եւ թրոցքիականներու խմբակը» իրեն միացուցած էր Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսաստանի, Վրաստանի, Կեդր. Ասիոյ հանրապետութեանց, Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի հակախորհրդային գաղտնի թրոցքիական, զինովիեւեան, աջակողմեան, մենշեւիկ, սոց. յեղափոխական եւ ազգայնական կազմակերպութիւնները։ Չեռք անցած փաստաթուղթերը կ'ապացուցանեն թէ խմբակին անդամները իրենց բոլոր յոյսերը դրած էին միայն եւ միայն օտար նախայարձակներու զինեալ ուժին վրայ։ Այդ կազմակերպութեան բազմաթիւ անդամները շատոնց մտած էին օտար լրտեսական օրկաններու ծառայութեան մէջ։ Դաւադրութեան կազմակերպիչներէն մէկն է ժողովուրդի թշնամի Թրոցքին, որուն կապակցութիւնը օտար լրտեսական կազմակերպութեան մը հետ՝ հաստատուած է 1921էն ի վեր, իսկ ուրիշի մը հետ՝ 1926էն ի վեր։ Ամբաստանեալներէն շատեր ցարական գաղտնի ոստիկանութեան գործակալներն էին։

Մաքսիմ Կորքի՞ն ալ սպաննուած է

Ուրիշ պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէ.—

Դաւադիրներու նոր խմբակին մէջ կը գտնուին Պուխարին, Ռիքով, Եակոտա, Քրէսթինսքի, Ռաքովսքի, Ռոզէնհոլց, Իվանով, Չերնով, Կրինքօ, Զէլէնսքի, Պէսոնով, Իքրամով, Խոճայեւ, Շարանկովիչ, Զուպարեւ, Պուլանով, բժիշկներ Լեվին, Բլետնեւ, Գազագով եւ Մաքսիմով եւ Կորքիի շրջանին նախորդ քարտուղարը՝ Կրիուչքով, որոնք ամբաստանուած են թէ լրտեսութիւն, վնասարարութիւն եւ ահաբեկչութիւն կատարած են ի նպաստ արտաքին ուժերու, նախայարձակ պատերազմ պատրաստելով Խ. Միութեան դէմ, անջատելու համար Ուկրայնան, Սպիտակ Ռուսիան, Կեդր. Ասիոյ հանրապետութիւնները, Վրաստանը, Հայաստանը, Ազրպէյճանը, Ծայր. Արեւելքի ծովային շրջանը եւ խորտակելու Խ. Միութեան ընկերվարական կարգուսարքը։

Ամբաստանեալները կը մեղադրուին նաեւ որ սպաննած են Կուիբիշեւը, Մէնժէնսկին եւ գրագէտ Մաքսիմ Կորքին, որ մինչեւ հիմա հիւանդութենէ մեռած կը կարծուէր, աջակցութեամբ բժիշկներ Լեվինի, Գազագովի, Վինոկրատովի, Բլէտնովեւի։ Անոնք ամբաստանուած են նաեւ թէ կազմակերպած են Լէնինկրատի կուսակցական ընդհ. քարտուղարին՝ Կիրովի սպանութիւնը, ինչպէս եւս 1918ին, Պրէսթ Լիթովսքի հաշտութեան առեն, որոշած են սպաննել Լէնինը, Սվերդլովը եւ Ստալինը։

Դատավարութիւնը կը սկսի չորեքշաբթի, 2 մարտ (վաղը), Գերագոյն դատարանի զինուորական ատեանին առջեւ, հրապարակաւ։

*** Աժանս Հավասի թղթակիցը իր կարգին կը գրէ թէ տեղեկութիւն չկայ մարաջախտ Եգորովի մասին, որ ներկայ եղած չէր կարմիր բանակի քսանամեակի տօնակատարութեան։ «Ֆէյլի Մէյլ» եւս հաղորդելով այս լուրը, կ'ըսէ թէ խիստ հսկողութեան տակ առնուած է անոր կինը, գեղանի Կալինա։ Թերթը այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ երբ մարաջախտը աչքէ ինկած չէր, անոր կինը Քրէմլինէն իբրեւ նուէր ստացած էր Փարիզի մէջ գնուած շքեղ զգեստներ, որպէսզի կարենայ աւելի դիւրութեամբ մօտենալ օտար դիւանագէտներուն։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

40,000 նացիներ դէպի Վիէննա…

Աւստրիական կառավարութիւնը փետրուար 27ի գիշերը բազմաթիւ զօրք, հրասայլեր եւ մեքենաշարժ ուժեր ղրկեց Կրաց, լուր առած ըլլալով թէ 40—50 հազար նացիներ կը պատրաստուէին Վիէննայի վրայ քալել։ Զօրքը անմիջապէս բռնեց բոլոր ռազմագիտական դիրքերը։ Օդանաւերն ալ խուզարկութիւններ կատարեցին։

Կրաց բազմամարդ քաղաք մըն է, Վիէննայէն 100 մղոն դէպի հարաւ, մօտաւորապէս 25 մղոն՝ Հունգարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ սահմանագլուխներէն։ Լուր առնուած էր թէ 50.000 նացիներ (հիթլէրական) որոշած են թափօր մը կազմել քաղաքին մէջ, իբրեւ ցոյց պոլշեւիկներու դէմ։ Հիթլէրի կողմէ պարտադրուած նախարարը՝ Զայս Ինքվարտ, ճառ մը պիտի խօսէր՝ Կրացի մէջ, բայց վարչապետին առարկութեան վրայ ետ կեցաւ։ Աւ այժմ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է քաղաքին մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

25, 30, 40, 50 ԵՒ…

Այսպէ՛ս ուրեմն, 40 սանթիմն ալ չբաւեց եւ թերթերը եկան գտան «Յառաջ»ի գինը, 50 սանթիմ…

Վերջին յաւելո՞ւմն է այս։ Ո՞վ գիտէ։

Պաշտօնական զեկոյցէն զատ, ձախակողմեան մամուլի ներկայացուցիչները մասնաւոր յայտարարութիւն մը հրատարակած են, ուր պարզելով նոր յաւելման պատճառները, կ'ազդարարեն — վախ կայ որ դարձեալ աւելնայ գինը, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին։

Ինչպէս առաջ, այս անգամ ալ պատրուակն գլխաւոր պատճառը թուղթն է, որուն գինը կրկնապատկուեցաւ մէկ տարուան ընթացքին։

Տասը օր առաջ, միտինգը պատրաստելով նոր յաւելման համար, «Փօփիւլէռ»ի վարչական տնօրէնը կը յայտնէր թէ 1937 յունիս 1էն ի վեր ամսական 200.000 ֆրանք աւելի կը վճարեն թուղթի համար։ Միւս յաւելուածական ծախսերն ալ հաշուելով 180.000, համագումար 380.000 ֆր.։

Արդ, թերթին գինը 30էն 40 սանթիմ բարձրացած ըլլալով հանդերձ, եկամուտը բաւական չէր ծածկելու այս գումարը. հետեւաբար…

Ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական զեկոյցը, նոր յաւելման որոշումը տրուած է փետրուար 17ին, բայց գործադրութիւնը յետաձգեր են մինչեւ վերջին վայրկեանը, յուսալով թէ կառավարութիւնը պիտի կրնայ խօսք հասկցնել թուղթի ընկերութեան։

— Դո՞ւք ինչ պիտի ընէիք, հարցուց, երէկ, սրտցաւ բարեկամ մը։ Ժամանակը եկած չէ՞ աւելցնելու Յառաջ»ի գինը։

—Շատոնց եկած եւ անցած է. բայց դեռ կը դիմանանք։

— Կը նշանակէ թէ աղբիւր մը ունինք որ անդադար հոսի։

— Այո՛, ոչ նիւթական տպարան ունինք, ոչ տպագրական կամ գրաշար մեքենայ, ոչ ափ մը տառ, ոչ ալ որ եւ է եկամուտ՝ բացի թերթին վաճառումէն, բաժնեգիններէն եւ ծանուցումներէն։ Սակայն կը դիմանանք, առ այժմ…

— Չեմ հասկնար, ձեր թուղթը երկինքէ՞ն կուգայ. դուք ալ Եփրակայ չէ՞ք ընկերային օրէնքներուն։

— Մեր թուղթը աւելի սուղ է քան տեղական մամուլին հրատարակած գինը։ Անոնց 165.50ը բարձրացած է 198.60ի, մերինը՝ 255ի։ Իսկ ընկերային օրէնքները — վճարովի արձակուրդ, ընտանեկան նպաստ, ապահովագրութիւն եւն. շատ աւելի ծանր կը կշռեն մեր վրայ, քանի որ մենք ոչ բաժնետիրական հաստատութիւն ենք, ոչ ալ «կռնակ» ունինք։ Թուղթին համար անցեալ տարի այս ատեն մեր ամսական մուրհակն էր 2500 — 2950։ Այս վերջին երկու ամիսներուն՝ 5500 — 6500 ֆրանք։ Եւ սակայն…

— Ո՞ւր է գաղտնիքը, չըսէ՞ք երկու բառով։

— «Յառաջ»ի սպառումը 450 —500 օրինակ աւելցած է 1937ի աշունէն ի վեր։

— Բայց պիտի կրնա՞ք շարունակել այսպէս։

— Հարցուցէք ընթերցողներուն։

ՎԱՀԷ

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԳԻՆԸ 50 ՍԱՆԹԻՄԻ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ

Այսօրուընէ սկսեալ (երեքշաբթի, 1 մարտ) տեղական թերթերը պիտի ծախուին 50 սանթիմի, համաձայն Ֆրանսական Լրագիրներու Դաշնակցութեան որոշման, որ տրուած է փետրուար 17ին։ Բնականաբար պիտի աւելնան նաեւ բաժնեգինները։

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ անգամ մը եւս մինչեւ վերջին ծայրը յետաձգելէ վերջ իր որոշումը, ֆրանսական մամուլը հարկադրուած է այս յաւելումը կատարել, իբրեւ հետեւանք նոր ծախքերու։ Թուղթին գինը կրկնապատկուած է մէկ տարիէ ի վեր, ուրիշ նախանիւթերու, փոխադրութեանց եւն. գինն ալ աւելցած է։ Միութիւնը կոչ կ'ընէ հասարակութեան որ «այս անգամ ալ իր աջակցութիւնն ընծայէ մամուլի փրկութեան գործին»։

*** Ձախակողմեան թերթերը այս զեկոյցին հետ հրատարակած են յայտարարութիւն մը, որ կը բացատրէ թէ ֆրանսական մամուլը ծանր տագնապ մը կ'անցընէ եւ հարկադրուեցաւ երեք անգամ աւելցնել գինները, 20 ամսուան ընթացքին։ Այս առթիւ մասնաւորապէս կը դատապարտէ թուղթի գործարանները, որոնք մենաշնորհի վերածած են վաճառումը։ Լրագրի թուղթը, որուն հարիւր քիլօն 105 ֆր. 50 նշանակուած էր 1936 ապրիլին, այժմ կ'արժէ 198 ֆրանք 60, այսինքն մօտ 90 առ հարիւր աւելի։ Թերթերը կը պահանջեն որ թուղթի միակ հայթայթիչը ապօրէն շահեր չընէ եւ թուղթը իր բուն գնով ծախէ, բայց անոնք տարին 800 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւն ունենալով հանդերձ, կը մերժեն բացատրութիւններ տալ իրենց արժեզնի մասին։ Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ թերթերը իրենց թուղթի հայթայթիչներուն եւ միակ բաշխիչին՝ Հաշէթի կը յանձնեն վաճառումէն գոյացած հասոյթին 75—80 առ հարիւրը։ Ցետոյ տպագրական, խմբագրական եւ վարչական ծախքերն ալ աւելցած են, ինչպէս եւ փոխադրութեան սակերը։

Յայտարարութիւնը կը պահանջէ կարգ մը միջոցներ ձեռք առնել անմիջապէս, «հակառակ պարագային վախ կայ որ դարձեալ աւելնայ թերթերու գինը»

ԴԱԼԱՏԻԷ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

2Ի ԴԷՄ 439 ՔՈՒԷՈՎ

Հաւատարիմ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Փրանկօ-Սովետական դաշինքին

Երկու օրուան վիճաբանութիւններէն վերջ, Շօթանի դահլիճը ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը շահեցաւ շաբաթ օր, արտաքին քաղաքականութեան մասին (2ի դէմ 439)։

Շաբաթ օր ալ շարունակուեցան վիճաբանութիւնները, որոնց պատասխանեցին արտաքին նախարարը՝ Իվօն Տէլպոս եւ վարչապետը՝ Գ. Շօթան։ Երկուքն ալ շեշտեցին թէ Ֆրանսա խաղաղութիւն կ'ուզէ, բայց ոչ ամէն գնով։ Իրենց ճառերուն համաձայն, Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի շարունակուի հետեւեալ հիմերուն վրայ.—

1. Թոյլ չտալ որ գերմանական գերակայութիւն մը հաստատուի Կեդր. Եւրոպայի մէջ։

2. Թոյլ չտալ որ օտար միջամտութիւն կատարուի Սպանիոյ մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը չորրորդ Դ. էջ)

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ

(Շար. Ուրբաթ օրուան թիւէն եւ վերջ)

Դրամագլուխ ճարելու խնդիրը առաւելապէս յարաբերութեան եւ շրջանակի խնդիր է։ Ըմբռնելի է որ մէկը երբ շրջապատուած է միշտ ու միայն նիւթական միջոցներէ զուրկ բարեկամներով, չի կրնար մտածել նոյնիսկ որեւէ կարեւոր գործ ստեղծելու մասին, երբ ինքն ալ զուրկ է դրամագլուխէ։ Ատոր համար է որ կը տեսնուին միշտ հրապարակի վրայ գործի տէր մարդիկ իրարու հետ թէ գործի ժամերուն եւ թէ անկէ դուրս սրճարաններու կամ հաճոյքի վայրերը։ Համախոհական կամ բարեկամական զգացումները չէ որ կապ մը ստեղծած են անոնց մէջ, այլ ստիպողականութիւնը զոր ունի իւրաքանչիւրը բարեկամ երեւնալու միւսին։ Անոնք միշտ պէտք ունին իրարու - գործերը՝ գործի շրջանակի մէջ եղած մարդոց միջեւ տեղի կ'ունենան։ Դրամ պէտք է, ապրանք մը գնել կամ ծախել պէտք է, այդ պահանջը հնարաւոր է գոհացնել այն մարդոց միջոցով որոնք դրամ ունին կամ ապրանք գնելու եւ ծախելու դիրքին մէջն են։

Ծանօթութեան եւ շրջանակի խնդիրը այնքան էական է գործի ասպարէզին մէջ, որ եթէ կ'ուզէք, նախաձեռնութեան տէր որեւէ մարդու տաղանդն ու ձեռնհասութիւնը կը կազմէ։ Փնտռել թէ ո՞րն է այն շրջանակը, որո՞նք են այն մարդիկը իր ապրած միջավայրին մէջ իր ստեղծելիք գործին հետ կապ ունեցող, աշխատիլ ծանօթանալ անոնց, բարեկամութիւն ստեղծել, օգտակար դառնալ երբեմն, օգուտ ստանալու համար։ Դիւրին է եւ միանգամայն դժուար այս հարցի լուծումը։ Դիւրին է, որովհետեւ բոլոր գործի մարդիկը շահագրգռուած են իրենց ծանօթութեան շրջանակը ընդարձակելու խնդրով, հետեւաբար նոր ծանօթութիւն մը իրենց համար միշտ կը փնտռուի։ Դժուար է, որովհետեւ նոր շրջանակի մը մէջ մտնելը, այժմու պայմաններուն մէջ, կ'ենթադրէ նախ ունենալ գործի մէջ որոշ դիրք ու յետոյ կեդրոնելու ընդունակ իր բնական մղումները վանելու կարող նկարագիր։ Այս պայմանները լրացնելէ վերջ, դժուար չէ փնտռուած շրջանակը գտնել։ Գտնելէ յետոյ պէտք է կարենալ պահել դիրքը, ենթարկուիլ շրջանակի կենցաղավարական պայմաններուն։

Նախաձեռնութիւնը գործով եւ գործի մէջ կ'երեւայ. շատերու համար անոր շօշափելի ապացոյցն ալ գործի մէջ յաջողութիւնը կը կազմէ։ Անյաջող ձեռնարկները միշտ ենթադրել կու տան գործի ընտրութեան սխալ մը կամ վարելու մէջ տկարութիւն մը։ Զնախատեսուած դժուարութիւններու եւ արգելքներու բաժինը, գործողէն դուրս, միւս մարդիկը վարժուած են անտեսել նկատելու։ Կեանքի մէջ կարելի է կարգ մը մարդոց հանդիպիլ որոնք հազարումէկ գործերու մէջ կը մտնեն, առանց յաջողութիւն ունենալու։ Կարելի չէ ըսել որ այս մարդիկը զուրկ են նախաձեռնութեան ոգիէ, որովհետեւ անոնք ուրիշներուն գործելու հնարաւորութիւն չտուած պայմաններու մէջ ընդունակ են աշխատանք ստեղծելու եւ գործ հիմնելու։ Չեն յաջողիր՝ երբեմն իրենցմէ անկախ պատճառներով, երբեմն ալ գործի մէջ նուազագոյն պարկեշտութիւն մը չցնելով։ Դրամ շահիլ ու պարկեշտ մնալ, շատերու համար իրար հակասող երկու վիճակներ են։ Շատեր կը մտածեն ու կ'ըսեն ալ որ արդի կարգերու մէջ դրամ ունենալու միակ կարելիութիւնը որեւէ միջոցի առջեւ կանգ չառնելն է, բարոյական հասկացողութիւնները ծրարելն է։ Սթավիսքիի մը տիպարին առջեւ հիացողները քիչ չեն։ Ինչքան ալ ընթացքին բարոյական սկզբունքներու մէջ կը մտնէ այս կէտին քննութիւնը, բայց բոլորովին ալ հեռու չէ մեր նիւթէն։

Պարկեշտ աշխատանքով կարելի չէ հարստութեան տէր դառնալ, կ'ըսենք բոլորս ու այս ըսելու ատեն մեր մտքին մէջ ունինք պարզ աշխատաւորի աշխատանքը, իր մկանունքը եւ միտքը ուրիշի մը համար յոգնեցնող մարդու մը վիճակը։ Այս իմաստով վիճելի չէ ըսուածը։ Բայց երբ պարկեշտ աշխատանք պիտի նկատենք նաեւ գործը գիւտարարի մը որ իր մէկ գիւտով տէր կը դառնայ հարստութեան մը, կամ գործը արուեստագէտի մը որ կարճ ժամանակի մը մէջ նիւթական բարձր ապահովութեան մը կը տիրանայ, կամ գործի մարդու մէկ յղացումը որ միլիոններ կը շահեցնէ (Ֆօ-ֆօի գիւտը, օրինակ, ասկէ քանի մը տարի առաջ) այդ ամէն ըսուածին բացարձակ ճշմարտութիւնը կասկածելի կը դառնայ։ Բացառութիւններ են ի հարկէ այս վերջին տեսակի գործերու մէջ յաջողածները, իսկ բազմաթիւ միւսները որոնք նման որեւէ արժանիք ցոյց չեն տուած։ Անոնց հարստութեան աղբիւրները եթէ քրքրէք՝ կամ կը հանդիպիք ժառանգութեան մը եւ կամ արդի ընկերութեան բարոյական տկարութեան շահագործման մը։

Պէտք է հաստատել որ ինչպէս յաջողութիւնը նոյնպէս եւ բարոյական պարկեշտութիւն ասացուածքները բոլորովին յարաբերական են, ժամանակի եւ միջավայրի հետ կապուած։ Արեւելքի մէջ քանի մը տասնեակ հազար ֆրանք ունենալը յաջողութեան նշան է, մինչդեռ հոս քանի մը միլիոնը կրնայ յաջողութեան ապացոյցը տալ։ Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար թէեւ յաջողած գործ նկատել անոնք որ հաստատուն հիմերու վրայ դրուած, մնայուն եւ գոհացուցիչ եկամուտ մը կ'ապահովեն, անկախ գործի մէջ դրուած դրամագլուխի քանակէն։ Նոյն ձեւով կը տարբերին նաեւ գործի մէջ պարկեշտութեան ըմբռնումները երկրէ երկիր եւ ժամանակէ ժամանակ։ Դիմացինը միշտ հակառակորդ մը նկատելու, հետեւաբար անանկացնելու եւ փճացնելու մըտայնութիւնը շատ տեղեր անպարկեշտութիւն չի նկատուիր. շատերու մնասին եւ կորուստին պատճառ եղող կեղծ սնանկութիւնները, սակարանի խաղերը, դրամներու եւ արժեթուղթերու անկումը հետապնդելը, գործի մէջ սուտ խօսիլը անպարկեշտութիւն չի նկատուիր։ Ըմբռնումներու եւ մըտայնութեանց այս յարաբերականութեան մէջ անկարելի կը թուի գծել պարկեշտութեան շրջանակ ու սահման, բայց յաջողելու աւելի ապահով եւ վստահելի միջոցն է կարգ մը բարոյական հիմնական սկզբունքներէ չշեղիլը, քան թէ միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնելը։ Անպարկեշտ միջոցներով թէեւ կարելի կ'ըլլայ քանի մը անգամ առ ու ան խաբել ու կարգ մը արդիւնքներ ձեռք բերել, բայց ի վերջոյ աւելի ձախողութիւններ կը պատճառէ գործելու այդ եղանակը, քան թէ մնայուն եւ շօշափելի յաջողութիւններ։

Կարելի էր երկարել շարքը այսպիսի մտածումներու, բայց սահմանափակուելով այս ընդհանուր գիծերուն մէջ, փորձենք կարգ մը հետեւութիւններ հանել անոնցմէ մեր գաղութին համար։

Կը բնակինք երկրի մը մէջ, որուն ընկերային եւ պետական կառուցուածքը ինչպէս եւ տնտեսական կացութիւնը լայն հնարաւորութիւններ կու տան անհատական նախաձեռնութեան։ Անհատին վայելած ազատութիւնը մէկ կողմէ, երկրին հարստութիւնը եւ ժողովուրդին արժէքը իրենց տարբեր զանգուած միւս կողմէ կրնան փայլուն արդիւնքներ խոստանալ գործելու կարողութիւն եւ ընդունակ նկարագիր ունեցող ամէն մարդու։ Պէտք է աչքերը բաց պահել, լաւ տեսնել ու հասկնալ երկրին պայմանները, քննել տնտեսական զանազան մարզերու կարելիութիւնները եւ նուիրուիլ հետեւողական աշխատանքի։ Մինչեւ հիմա գործերու շատ սահմանափակ շրջանակի մը մէջ միայն կեդրոնացած կը տեսնենք մեր հայրենակիցներու ուշադրութիւնը։ Նպարավաճառ, կօշկակար, հագուստեղէն, շրջուն վաճառորդ, ահաւասիկ այն ասպարէզները որոնց մէջ առաւելապէս կ'երեւինք։

Ասոնց մէջ ստացուած արդիւնքը, թէեւ միջակ, գրաւական մը կը կազմէ տարբեր ասպարէզներու մէջ եւս յաջողութիւններ ունենալու։ «Մարշէ»ներու մէջ գուլպայի վաճառումով զբաղող կարգ մը բարեկամներ անցեալները կը դիտէին որ Փարիզի եւ շրջաններուն մէջ այդ գործը աստիճանաբար Հայերու մենաշնորհը դառնալու վիճակ մը ստացած է։ Շատ քիչ թիւով Հրեաներ այլեւս կը զբաղին այդ գործով։ Պէտք չէ չափազանցել ի հարկէ այս արդիւնքը, բայց պէտք է ընդունիլ որ մանր ու միջակ առեւտուրի մէջ ընդունակ ենք մըրցումներու դիմանալու եւ յաջողելու։ Հետաքրքիր է նաեւ այս յաջողութեան պատճառներու մասին նոյն մարդոց կարծիքը։ Գլխաւոր պատճառը, անոնց կարծիքով, Հայերուն պարկեշտութիւնն է. զգուշանալ չափազանցուած շահերէ եւ չխաբել յաճախորդը, լաւի տեղ գէշ ապրանք տալով։

Իբրեւ տասնըհինգ տարուան կեանք մը ունեցող գաղութ, անցուցած ենք արդէն խարխափումի շրջանը եւ տեսակ մը հաստատուն վիճակ ստացած։ Ոչ անփորձութեան, ոչ ալ միջոցներու անբաւարարութեան չքմեղանքը ունինք տնտեսական կեանքի մէջ գնահատելի դիրք մը գրաւելու համար։ Նախաձեռնող անհատներու թիւը քիչ չէ մեր մէջ. պակասը խելացի, կազմակերպուած, հետեւողական աշխատանքն է, ինչպէս նաեւ առեւտուրը արդիական ձեւով վարելու կարողութիւնը։ Իւրաքանչիւր անհատ իր գործերուն մէջ եւ գաղութը իր ամբողջութեան մէջ պէտք է որ կարենայ այս բացասական երեւոյթները անհետացնել։ Այս ալ հնարաւոր կը դառնայ, երբ մեզմէ իւրաքանչիւրը կը գիտակցի թէ ինքը մասնիկն է, միաւորն է մէկ ամբողջի, հաւաքականութեան։ Քիչ շատ յաջողածներ թող չհպարտանան իրենց ուժերու ամենակարողութեամբ, կեանքի մէջ միշտ պէտք կ'ունենան ուրիշին, իսկ այդ ուրիշը կրնայ ըլլալ առաւելապէս իր ազգակիցը, իր հայրենակիցը։ Ատոր համար է որ պէտք է տնտեսական կեանքի մէջ ալ ստեղծել գործակցութիւն մը։

Գործակցութեան ձեւ մը պէտք է գտնել որ չկաշկանդէ անհատական նախաձեռնութիւնները, ընդհակառակն քաջալերէ, հրապարակ նետէ բոլոր ընդունակ ոյժերը։ Այս ալ քանի մը անհատներու նախաձեռնութեան գործը կրնայ ըլլալ։ Ստեղծել մեր գաղութին համար, տնտեսական տեղեկատու գրասենեակ մը որ այս երկրին զանազան ասպարէզներու կարելիութիւնները ուսումնասիրէ, եւ ըլլայ ու գոհացուցիչ տեղեկութիւններ կարենայ տալ դիմողներուն, միւս կողմէ տեսակ մը կապ հաստատէ հայկական զանազան ձեռնարկներու միջեւ։

Առանց այս կամ ուրիշ ձեւի կազմակերպութեան դժուար է լայն յաջողութիւններ ձեռք ձգել եւ Հայու նախաձեռնող ոյժէն սպասել իր տրամաբանական արդիւնքը։

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԾԵՐԵՐԸ

Քանի մը շաբաթ առաջ, դուրս ձգեցին պառաւը ընտանեկան անոյշ մթնոլորտէն, ժառանգներու երազ աշխարհէն, հնամաշ վերարկուի մը պէս, կոտրած աթոռի մը պէս դուրս նետեցին զայն. հիմա միս մինակ կը բնակի ան, իր զաւկին տունէն շատ հեռու։

Ծերութիւնը կորաքամակ ըրեր է զինքը, եւ ձեռքերը կը դողդղան, վերջերս քանի մը արժէքաւոր ամաններ ինկան եւ ջարդուփշուր եղան, երբ փորձեց լուալ զանոնք։ Կ'ուզէր առանին գործերու մասնակցիլ, որովհետեւ կը զգար շրջապատի լուռ հակակրութիւնը որ հետզհետէ կը ճնշէր իր անկայուն դիրքին վրայ։

Անոր ծունկերը յոգնած են, կ'իջնէ կեանքի զառիվարը գլխիկոր եւ ակամայ, աչքերը աղօտ են եւ մշուշոտ, ամէն օր աւելի եւ աւելի կը բարդուին կնճիռները ճակատին ու դէմքին վըրայ, որոնց գոյնը կաւի պէս է։

Մինակուկ կ'ապրի հիմա անիկա, ընտանեկան տաքուկ բոյնին կարօտ, աքսորականի մը պէս պիտի քաշէ իր մայրութիւնը որ յանցանք մըն է եւ իր քաշած երկունքը դատապարտութիւն մը։

Այս նոր բնակարանին չկրցաւ վարժուիլ. պատուհանները ուշ կը լուսնայ գետնայարկը, եւ պատերը բարձր շէնքերուն պատանքած են ճառագայթը։

Կը խորհի։ Զինքը գրաւող միակ էակը պզտիկ թոռնուհին է, որուն ոտուկները բացխփիկ կը խաղար գուռներուն հետ, եւ ահագին աղմուկով իր սենեակը կը վազէր, կը դրկէր, կը շոյէր պառաւ մամիկին փոթ փոթ երեսները, եւ «հէքեաթ պատմէ ինծի» կ'ըսէր։ Ինչպէ՜ս կարօտցած է իր անուշիկ թոռնուհին, եղնիկի աչքերով մինինիկ Նուարդը։ Ան, այս գողտրիկ անունը, հոգեհատոր սիրելիի մը զաւակակիկին յիշատակը կը բերէ, եւ պառաւին աչքերը կը պղտորին.— անապատներու խորը անհետացող իր ծաղկահասակ, թարմագեղ աղջկան անունն է— ի՜նչ տխուր կը հնչէ։ Ու կը կուտակուին հին ու նոր վիշտերը լեռնանման, որոնց կրանիթէ ծանրութեան տակ կը ճնշուին իր խորտակուած ոսկերը։

Իրիկունները երբ կ'իջնեն ստուերները, եւ վաղուց արդէն իր ցածլիկ պատուհանէն քաշուած են դեղնորակ արեւի մը վերջին շողերը, ան կը խորհի, դարձեալ, իր զաւկին տունը, պարտէզը, —հոն հիմնեցին— ինք մըշակեց ծաղիկները, այն մանրուշիկ տերեւներով ռեհանը, այն ճերմակ պուտ-պուտ վարդագոյն մեխակները, ասոնց հունտերն իսկ երկրէն բերեր էր հետը։

Միտքը դրած էր շատ բան ըսել, երբ բաժանման աղջի կիրակին զաւակը այցելեց իրեն։ Զկրցաւ։ Մեծ խրամատ մը բացուած էր իր եւ անոր մէջտեղը։ Լուռ մնացին։ Բոլոր քաղցր բառերը մեռեր էին։ Պէտք էր համակերպիլ, ինքը առաջինը չէ եւ ոչ ալ վերջինը։ Շատեր անկելանոցներ եւ ծերանոցներ ինկած էին, անլեզու․․․։

Հիմա անպէտ է պառաւը, քամուած է իրմէ ինչ որ կար թարմ ու կենսատու։ Մնացած է միայն կաւի գոյնով փխրուն մարմինը, որ կը սըսփայ մահուան երկիւղէն։

Բայց սիրտը, ո՜րքան կենդանի է սիրտը եւ բաբախուն, եւ յիշողութիւնը, որքան սո՜ւր եւ արթուն։

Հայրենի հող, ուր պատուական էին ծերերը, ուր իրենց մասնաւոր անկիւնը ունէին հարսներու եւ թոռներու կենսուրախ ժխորին մէջ։

Հոն արհամարհանքի եւ ձանձրոյթի նշաւակ չէին ըլլար անոնք, հոն իրենց ներկայութիւնը օրհնութիւն էր, թանկագին էին հնութեան պէս։ Հոն փառք էր ծերութիւնը։

Հոն ծերերը գերեզմանէն չէին վախնար, հողը օտար չէր, ոսկրունքներ բաղադրուած ու լուծուած էին անոր մէջ, դարեր շարունակ։ Եւ սրտառուչ մտերմութիւն մը կը կապէր կեանքը հողին հետ եւ կեանքը մահուան հետ։

Մռայլ օր մը, հողմակոծ գիշեր մը, բոլոր անպատմելի տուայտումներուն, բոլոր անասելի ողորումներուն հետ միս մինակ, պիտի մթնի պառաւին հոգւոյն մշտավառ կայծը, աչքերը հայրենի հողին յառած։

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Դամասկոսի լաւատեղեակ շրջանակներու յայտարարութեանց համաձայն, Ֆրանքեւսուրիական բանակցութիւնները չափազանց փափուկ ընթացքի մը մէջ են, մասնաւորապէս փոքրամասնութեանց խնդրին առթիւ։ Մարզպանին կողմէ առաջարկուած պայմանները փոքրամասնութեանց ապահովութեան եւ իրաւունքներուն շուրջ, սուրիական կառավարութիւնը գտած է չափազանց լայն ու ընդարձակ, հետեւաբար պէտք տեսնուած է նոր թղթակցութեանց՝ Փարիզի հետ։

Վիճաբանութեանց ու դժուարութեանց պատճառ դարձած է նաեւ ցեղախումբերու զինաթափման խնդիրը։ Ճէզիրէի կացութեան մասին տարակարծութիւն չկայ։ Սուրիական դրամատան եւ քարիւղի խնդիրներուն շուրջ եւս սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է. միայն թէ մարզպանը կ'ուզէ խիստ գործադրութիւնը այդ մասին եղած յանձնառութեանց։

Անգուսգիան մէջ գտնուիւած ժողովուրդ

ԽՄԲ.— Ընթերցողները կը յիշե
Բուտէնկօ, Պուքրէշի խորհրդ
դեսպանատան գործակատարը,
շաբաթ անհետանալէ վերջ,
ձայն տուաւ Հռոմէն, իբրեւ փ
տական։ Գործակատարը կը գրէ
լական թերթի մը մէջ, այս խորա
տակ.—

« Սարսափով եւ ընդմիշտ
նուած եմ բոլշեւիկներէն.
տալ յետահայեաց ակնարկ մը
չել թէ ինչպիսի սարսափի տակ
ուած է այդ մեծատարած երկիր
րուն գոյքը կ'ըսեն — իրենք
շեւիկները իբրեւ ընկերային
կութեան Մեքքէ մը եւ կամ
աշխատանքի եւ արդարութեան
խարհ մը ․․․ ։

Ցարական Ռուսիան, նոյնիսկ
ժամանակները երբ բուռն եւ
պայքար կը մղէր ընկերվարակ
կրթունքներուն դէմ, չէր համ
կած ձեռք բարձրացնել իր ամե
տաղի հակառակորդներուն դէմ
պիսին էին Սոկոլ, Թոլսթոյ,
ուրիշներ։ Այդ հին Ռուսիան,
տակ իր վարչաձեւի թերութեան
նացած է մինչեւ այսօր առաւ
վրդեան ըմբռնումին մէջ իրեն
տութեան եւ կշտացումի շրջան

Բոլշեւիկները շահագործելով
կանին ամենատարրին բնազդ
խոստացած էին արդար բաժան
գրաւուած հողայածառայ կալուած
րուն։ Մինչ, իրականին մէջ
նախընթաց գերութեան
քըն է որ կը գործադրուի
Գիւղացին ստիպուած է տալ
տութեան ինչ որ կը քաղէ եւ
ւաքէ իբրեւ արդիւնք իր թափ
տինքին, — Գալով բանուորնե
անոնք ալ այդպիսի խոստումն
ցին թէ քիչ ատենէն պիտի դառ
երկրին իսկական տէրերը
կանութեան մէջ՝ աշխատաւոր
կարգը ասկէ աւելի չէ նեղուած
հալին մէջ։ Նախորդ դրամա
տեղ կայ այժմ նոր «
քաղքենի դասակարգ մը» —
ցած մեծամասնութեամբ եւ
րին հարիւր Հրեաներէ, որոն
վայելեն Ստալինի ամեն
խորհրդականին՝ Հրեայ Կա
պաշտպանութիւնը։

Մինչ Հրեաներու կիները
ւակները ունին իրենց չքեղ
շարժները, ամարանոցները,
նները եւ զոհարեղէնները —
գործաւորը, հազիւ թէ կը
ամսական 400 — 500 րուբլի
պէս քաշքշելու համար իր
գոյութիւնը։ Հարկ է
պարզ զոյգ մը տրեխը կ'արժէ
րուբլի, իսկ խնայողական
ճաշարաններուն մէջ, աղքատ
մը 4 — 8 րուբլի։

Բանուորները կը յիշեն
հին Ռուսիոյ առատութիւնը,
տեւ իրենց ստացած ողորմելի
վարձքով՝ այն ատենները,
եւ կ'ապրեցնէին։ Կը հագուէ
շահօրէն։ Իսկ այսօր միեւնոյն
ուոր կը հագնի 5—6 տարուան
մը, կարկտաններու տակ
Միս ուտելը, իրեն համար
շռայլութիւն ․․․ խմիչքը՝

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Իշխանը ոտքի ելաւ ու Տայանա նըշմարեց անոր դէմքը որ կատաղութենէն այլակերպուած էր. դողդոջուն քայլերով իր քովէն անցաւ ու նետուեցաւ անծանօթին վրայ։ Կատաղի իրարանցում մը ծայր տուաւ պարտէզին մէջ ուր արդէն բազմութիւն մը լեցուած էր. տասը, քսան հոգի սկսան նետուիլ կռիւին մէջ եւ անվերջ աղմուկ, պոռչտուք.

— Կը բաւէ, կը պոռար մէկը.

— Ազուոր ծեծ մը քաշեցէք, կը թելադրէր ուրիշ մը.

— Ո՞վ է այս մարդը, կը հարցնէր ձայն մը. Աստուծոյ սիրոյն խելօք կեցէք․․․

Քանի մը վայրկեան վերջը կռուողները իրարմէ բաժնուեցան։

Տայանա, որուն հագուստը պատռըտեր էր իշխանը, ծառին կըթնած էր շնչահատ։ Սարսափահար երեւոյթ մը ունէր, քանի որ կը մտածէր այն գայթակղութեան մասին որ անպահովաբար պիտի ստեղծուէր, իբրեւ հետեւանք այս անակնկալ իրարանցումին։ Իր յուզումը աւելի սաստկացաւ, ճանչնալով իշխանին ու անոր թիկնապահներուն վրայ յարձակում գործողներէն երկուքը— Փիթըրն ու Սուլիւանը։

Իշխանը տակաւին կը շարունակէր կռուըտիլ միջամտողներուն հետ։ Անբիծատ ճեղք մը բացուած էր անոր դէմքին վրայ ու իր նայուածքը մահ կը սպառնար Անգլիացիներուն։

Սուլիւան [illegible] ամուր փակած, քարի պէս կեցած էր քիչ անդին ու կը դիտէր Թուրքը։ Լսեր էր աղջըկան մը ձայնը որ օգնութիւն կ'աղաղակէր․․․ Վազելով եկեր էր առանց որեւէ գաղափար ունենալու յարձակումը գործողին ինքնութեան մասին։ Բայց հիմա, յանկարծ, կը տեսնէր իր ըրածին ահաւորութիւնը։ Արդարացուցիչ ի՞նչ պատճառ ալ ունենար, ինք, անգլիացի սպայ մը, ծեծ քաշեր էր Ակումբին հիւրերէն մէկուն. ու այդ հիւրը ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ Նորին Բարձրութիւն իշխան Ալին՝ օտար պետութեան մը լիազօր պատուիրակը։ Անգլիացի երիտասարդին համար գաղտնիք մը չէր այլեւս որ այս միջադէպը ծանր հետեւանքներ պիտի ունենար իրեն համար։

ԳԼՈՒԽ 3
ՑԱՒԱԼԻ ԽՆԴԻՐ ՄԸ

Զօրավար լորտ Էտուըրտ Պէնինկթըն բարձրահասակ, ալեխառն մազերով ու թեթեւօրէն կորաքամակ, դանդաղ քայլերով Ակումբի Թղթախաղի սենեակէն ներս մտաւ՝ մտահոգ արտայայտութիւն մը դէմքին վրայ։ Փրէնք Հէյըլըթին որ անոր կը հետեւէր, կամացուկ մը գոցեց սենեակին դուռը։

Ուրիշ հինգ անձեր որոնք արդէն հաւաքուած էին հոն, նայեցան լորտ Էտուըրտին՝ զգալի մտահոգութեամբ։ Փիթըր Տարու ճերմկած դէմքով ու քիթը կախ սթոյին կըթընած էր։ Սուլիւան Տէսթիմ անոր քով կանգնած էր ոտքերը իրարմէ բաց, մէկ ձեռքը տափատին գրպանը, իսկ միւսին մէջ բռնելով չվառուած գլանիկ մը որուն հետ կը խաղար։ Իրենց հրամանատար սպան, գնդապետ Քըրայթըն, կարճահասակ եւ թուխ մարդ մը, որ Սուլիւանին երկրորդ ազգականութիւնն էր— աւելի ծեր— իր վեր դարձած պեխերով ու արծուենման քիթով, նստած էր գրասեղանին եղերքը։ Սըր Ճորճ Տըրնքըրնըր ու հազարապետ Ֆօքսը Ուայլը— այս վերջինը մեծափոր ու ցցուն ճակատով մէկը, որ անդամ էր Ակումբին— կ'ամբողջացնէին ժողովը։

— Լա՛ւ, ուրեմն գնաց, սկսաւ լորտ Էտուըրտ. չեմ կարծեր երբեւիցէ տեսած ըլլալ աւելի կատղած բնաւորութեամբ մէկը ․․

Սըր Ճորճ, որ ձեռքերը ետին կապած մտացիր երեւոյթով գորգին ծաղիկներուն կը նայէր, Հէյըլըթինին դարձաւ ու հարցուց.

— Ուրեմն չկրցա՞ք համոզել զինքը որ այստեղ գար գոնէ վայրկեան մը․․․

Արտաքին նախարարութեան պաշտօնեան յուսահատօրէն գլուխը թօթուեց։

— Կարելին փորձեցի, սակայն ներողութեան մասին լսել անգամ չուզեց․․․

Գնդապետ Քրայթըն որուն կրակոտ աչքերը կարծես գլուխէն դուրս կը ժայթքէին, բարկացաւ.

— Ներողութի՞ւն, որն է եղածը, գետնին տակն անցնի. այդ մարդը հոս բերել տալու էինք որպէսզի մեր ոտքերը լզէր․․․

— Հանդարտեցէ՛ք, գնդապետ, բողոքեց լորտ Էտուըրտ անմիջապէս. ամէնքս ալ գիտենք որ շատ խայտառակ վարմունք ունեցաւ, բայց, ի՞նչ կրնանք ընել։ Ակումբին հիւրն էր, ինչպէս նաեւ արքայազուն իշխան մը՝ ոտքէն մինչեւ գլուխը. իրաւունքի հարց կարելի չէ յարուցանել եւ անշուշտ խնդրոյ առարկայ երկու պաշտօնեաներուն համար նպաստաւոր կ'ըլլար, եթէ իշխանը յօժարէր որ անոնք իրմէ ներողութիւն խնդրէին․․․

— Չէք գիտեր որ [illegible] կը զգամ որ իմ աղջիկս անմեղօրէն ճառ կը հանդիպանայ այս ջադէպին, բացատրեց Սըր յայտնի յուզումով։ Ցեսայ երե րիտասարդներուն դառնալով․․․ նակեց.

— Պէտք է անգամ մը եւս որ ձեր՝ օգնութեան հասնելու բատակամութիւնը շատ կան տարբ մը կը նկատեմ,

Լորտ Էտուըրտ իր աչքերը Սուլիւանի աչքերուն մէջ նայեց

— Տակաւին անորոշութեան դէպքի մասին, ըսաւ. կը հաւ բաղդել թէ ինչ պատահեցաւ․․․

— Ի հարկէ, Փիթըրն ու ես տէղ ելանք մաքուր օդ ծծելու երբ ամէնէն վարի պարտէզէն մացառուտքէն դուրս եկանք, մարդ չէր մնացած կանանչներ րայ, ճիշդ այդ պահուն մեր ակ մէջ լսեցինք որ աղջիկ մը կը անծանօթ մարդու մը հետ. նէն յայտնի էր որ կատաղելու եղած զգուշաւոր մը չէր եղած ւելի շարաշուք բան մըն էր որ տարուէր շուքին տակ․․․ Անկ պուտն ու մարդուն կանանչ վարկին․․․ (Շար.)

անհասանելի, ըլլայ իսկ զարեջուր եւ կամ վօտկա։ Բայց, ընդհակառակն, պարտաւոր է օրուան մէջ ժամեր ան-ցընել ակումբներու մէջ, լսելու եւ խրախուսելու քարոզչութ գաղափար-ները։

Բոլշեւիկները հին Թուրքիոյ այլա-զան ժողովուրդներուն խոստացած են ազատութիւն եւ ինքնավարութիւն, եւ նոյնիսկ հաղատ իրաւունք իրենց սեփական կամքով քաշուելու խորհրդա-յին Դաշնակցութենէն»։

Բայց այս ժողովուրդները ի՞նչ ըս-տացան իբրեւ ազատութիւն — ո-չինչ։ Անոնք օրինակի համար Ուզ-պեքները, որոնց վարիչ ուժերը միայն ու միայն Մոսկուայի գործակալներն են, այնպէս որ, Ուկրայնան անտեսա-կան եւ ճարտարարուեստ կը կառավարուի Մոսկուայի մէկ գաղթա-վայրը։ Հոն ազգայնական ո եւ է նը-շան արժանախիլ կ'ըլլայ — եւ այս պատրուակով, սատանակ հազարներով դարգի զոհաձները լեցուած են։

Դարձեալ, Ներկայ Թուսիոյ վարչա-ձեւը — եթէ կարելի է վարչաձեւ կո-չել — այնքան անտանելի, անհա-նդուրժելի եղած է, որ քաղաքականութե-նէ զատ, գիտութիւնն ալ կը նեղուի։ Այնպէս, քանի մը ամիս առաջ նշա-նաւոր փրոֆ. Տուպոլէվ մէկէն ձեր-բակալուեցաւ։ Մարդ մը որ գիտու-թեան պարծանքը կը համարուի, հնա-րիչ եւ շինողը խորհրդային լաւա-գոյն սաւառնակներուն։ Ինչո՞վ բա-ցատրել իր ձերբակալումը — գաղտ-նի է, եւ կը մնայ գաղտնիք։

Ուրիշ հարիւրաւոր եւ հազարաւոր գիտնականներ եւ ճարտարագէտներ կը տառապին բանտերուն մէջ։

Ուրեմն, բացորոշապէս կը տես-նուի, որ սարսափն է տիրողը այդ երկ-րին մէջ։ Մահապատիժը դարձած է բռնապետին իրենց ներքին քաղաքակա-նութեան։

Միեւնոյն կերպով, եւ քաղաքակա-նութեամբ կարմիր բանակի մէջէն վերցուցին խորհրդային զօրավարներ՝ Թուխաչեւսքին, Իւպորովիչը, Եա-քիրը եւ Կամառնիքը։

Դիւանագիտական ասպարէզէն հե-ռացուցին կարկառուն դէմքեր, ան-կէ առաջ ժամանուր ժամանակ արծուիներ ներկայ վարչաձեւին Հիմնադիր Լէնինի գործակիցները։ Իսկ դատ, դատարան, արդարութիւն, խծառ չունին մեր Թուսիոյ մէջ։ Ամ-բաստանութիւնը եւ յետոյ ապացոյց դատապարտութիւնը։ Թէ հատարել-ի խոստովանեցան իրենց յանցանք-ները, պետութեան դէմ դաւադրած ըլլալով եւ յանցապարտ իր մահա-վճիռը կուսայ, ինչպէս նկատելով դաւաճան հայրենիքի։ Ու որ անձնա-նկե ներկայ զանուած են նման դա-տավարութեանց, կ'ըմբռնեմ թէ ի՞նչ կերպով կը կատարուի այս ամէնը։

Ուրեմն, զգալով եւ նկատելով թէ իբրեւ ժամանակակից մը, որ չի կրնար հանդուրժել դաւաճանութեանց — եւ միեւնոյն ատեն, ամբողջովին բարձրութեամբ — որոշեցի խզել — մի անգամ ընդ միշտ — համայնավարութեան հետ ամէն յարաբերութիւն եւ կենակցու-թիւն։

1937էն 1938 ապրած ըլլալով արտա-սահմանի մէջ, իմացայ եւ համակցայ թէ խեղճ ռուս ժողովուրդը, այսօր կը գտնուի անդնդային խորութեան մը մէջ …։

Թարգմ. ԱԿՈՒՄԻՏ ՏԱՐՕՆՑԻ

Պալքանեան խուռդաժողովը Էնկիւրիի մէջ

Օտար թղթակից մը կը գրէ Պոլ-կրասէն.—

Պալքանեան խորհրդաժողովը նախ փետրուար 6ի համար որոշուած էր, յետոյ 16ին եւ, վերջապէս, Ռումա-նիոյ մէջ կառավարական փոփոխու-թեան պատճառաւ յետաձգուեցաւ փե-տրուար 25ին։ Այս յետաձգումը խոր-հրդաժողովին օրակարգին վրայ գըտ-նուած խնդիրներուն մասին բնաւ ազ-դեցութիւն գործած չէ։ Պալքանեան Համաձայնութեան արտաքին նախա-րարներուն տարեկան այս խորհրդակ-ցութիւնները զաղրած են ո եւ է մի-ջազգային արժագանգ գտնելէ քաղա-քականութեան վրայ, ճիշդ Փոքր Հա-մաձայնութեան ժողովներուն նման։ Միջազգային քաղաքականութեան հա-մար չնչալից ո եւ է արդիւնք զուրկ են։ Սկիզբները այս խորհրդակ-ցութիւններուն հետ կը կապէին զա-նազան, ծանրակշիռ, յաճախ ալ բո-լորովին անհիմն կարգադրութիւն-ներ, բայց հիմա ամէնուն գիտցածն է, թէ անոնք նպատակ չունին բնաւ եւ չեն ալ կրնար ունենալ քաղաքական ա-նակնկալներ բերելու միջազգային քա-ղաքականութեան մէջ, ինչպէս նաեւ միտքերը վրդովելու։ Այս ժողովները գլխաւորաբար կը ծառայեն ուխտին միամեայ գործունէութեան մասին հաշիւ տալու եւ ապագայ քաղաքա-կանութեան գիծերը ճշդելու յօգուտ միասոր քաղաքականութեան մը։

Ներկայիս՝ Պալքանը կարելի է նը-կատել իբրեւ Եւրոպայի ամէնէն հան-դարտ եւ ամէնէն ապահով մասերէն մին։ Նախապատերազմեան շրջանին Պալքանը յաճախ Մեծ Պետութիւննե-րուն ձեռքին մէջ խաղալիք մըն էր։ Անոնք իրենց մասնաւոր շա-հերուն գործիք կը ծառայեցնէին Պալ-քանեան փոքր պետութիւնները։ Այ-նուհետեւ այս վերջինները ջանացին այս տխուր դերէն իրենց օձիքը ազա-տել եւ Մեծերուն պայքարի շրջանա-կէն դուրս գալ։ Այս ճիգը տեւեց շատ տարիներ, եւ այսօր ընդհանուր կեր-պով ձեռք ձգուած է այս նպատակը, եւ առաջին քայլը եղաւ համաձայնու-թիւնը Պալքանեան Համաձայնութեան Եուկոսլավիոյ, Ռումանիոյ, Յունաս-տանի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Այս քաղա-քականութեան գլխաւոր արտայայտիչն է Եուկոսլավիոյ սպաննուած Աղեք-սանդր Թագաւորը, եւ մինչեւ այսօր Եուկոսլավիոյ Պալքանեան քաղաքա-կանութիւնը տատանց չեղելու կը քալէ այդ Թագաւորին գծած ճամբուն մէջ։

Պալքանեան Համաձայնութիւնը կը ներկայանայ իբրեւ իրան մը, բուն մը — եթէ կարելի է այսպէս ըսել — որ-մէ դուրս կը մնան Պուլկարիա եւ Ալ-պանիա։ Համաձայնութեան հաստատ-ուելու միջոցին, յարաբերութիւնները ձգտուած էին մէկ կողմէն Եուկոսլա-վիոյ եւ Յունաստանի, եւ միւս կող-մէն Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ։ Եւ այս վերջին երկուքը ուխտին մաս չուզեցին կազմել։ Այս շրջանակէն դուրս սակայն, ժամապէս բարւոք-ուած են ներքին յարաբերութիւնները Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ բարեկամական դաշինքի ձեւով ալ, եւ Պուլկարիոյ ու Ալպանիոյ, նաեւ ա-նոնց միւս Պալքանեաններու հետ ու-նեցած չփումի առիթները պակսած են։ Յունաստանի եւ Ալպանիոյ միջեւ ալ նմանապէս։ Արդէն իսկ ներկայ տարեգլխուն Սոֆիայի եւ Աթէնքի մէջ բանակցութիւններ սկսան, Յու-նաստանի եւ Պուլկարիոյ միջեւ կա-տարեալ համակցողութիւն առաջ բե-րելու համար։ Պէտք է սակայն գիտ-նալ, թէ ցարչափ Ալպանիա եւ Պուլ-կարիա այս դաշինքէն դուրս կը մը-նան, այդ ուխտը չի կրնար կատարեալ ամբողջութիւն մը ըլլալ կամ նկատ-ուիլ։ Հետեւաբար միւսներուն նպա-տակը պէտք է ըլլայ այս երկու Պալ-քանեան պետութիւններն ալ կցել ուխտին։ Թէեւ, առանց ասոր ալ, ընդհարումի ո եւ է նշան չկայ որ վտանգէ խաղաղութիւնը Պալքանի մէջ։

Այս տարուան խորհրդաժողովին նախագահութիւնը պիտի վարէ Յու-նաստանի եւ Եուկոսլավիոյ վարչա-պետները՝ Մեթաքսաս եւ Ստոյատի-նովիչ։

Սովորական իրենց օրակարգէն դուրս, այս անգամ չորս արտաքին նախարարները քննութեան պիտի են-թարկեն ընդհանուր միջազգային կա-ցութիւնը։ Այս խնդիրներուն մէջ, չորսն ալ համամիտ են Եուկոսլավիոյ այն տեսութեան, թէ Պալքանեան Պե-տութիւնները պէտք է ամէն կերպով չհետաքրքրուին Մեծ պետութիւննե-րուն ներքին վարչաձեւով։ Հետեւ մը-նան ո եւ է կարծիք կամ դիտողու-թիւն յայտնելէ, եւ պահեն իրենց չէ-զոքութիւնը։ Որպէսզի իրենց չէզո-քութեան մէկ չօշափելի ապացոյցը տան, հաւանական է որ չորս պետու-թիւններն ալ որոշեն, գոնէ առեւտրա-կան տեսակէտով կապել Ֆրանքոյի կա-ռավարութեան հետ Սալամանքա, ինչպէս արդէն կնքած է Եուկոսլա-վիա։ Պելկրատի իրազեկ շրջանակնե-րուն մէջ կը հաստատուի, թէ Էնկիւ-րիի Խորհրդաժողովը նկատողութեան պիտի առնէ Միջերկրականի մէջ ի-րենց ապահովութեան խնդիրը, նաեւ Ժընեւի Ազգաժողովին բարենորոգու-մի հարցը, չշեղելով չէզոքութեան բո-կզբունքներէն։

Նաեւ չորս Պետութիւնները համակ-րական ակնարկներ պիտի ընեն ի մա-սին Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ եւ պի-տի մաղթեն որ այս երկու պետութիւն-ներն ալ բարեկամութեամբ եւ քաղա-քականութեամբ ալ աւելի մերձենան Պալքանեան Համաձայնութեան։ Տա-րակոյս չկայ թէ այժմէն չորսին մի-ջեւ աւելի պիտի խորանան առեւտրա-կան, եւ փոխադարձ դրամական յա-րաբերութիւնները։ Ամէն պարագայի մէջ, կը նկատեն հոս Պելկրատի մէջ, թէ Էնկիւրիի ժողովը կարեւոր ազդակ մը պիտի ըլլայ աշխարհի խաղաղու-թեան ապահովութեան համար։ Գոնէ համոզում մըն է աս ալ։

ՀԱՅՐՑ ԱՐՇԱԿ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Պոլսոյ Գուրաճ կը գրէ այս խորա-գրին տակ (21 փետրուար).—

Արշակ Թագաւոր, վեհապետական աթոռը նստած ատեն, հօրը կողմէ մը-ցակիցին աչքերը հանուած էին։ Հայ վեհապետներ կամ Բիւզանդիոնի եւ կամ Պարսից հետ տեւական յարաբե-րութեան մէջ էին եւ մէկ կողմին յա-րելով իրենց գիրքը կ'ապահովէին։

Արշակ, Բիւզանդիոնի կայսերէն Վաղենտիանոսի առաջարկը մերժելով, Պարսից հետ համակցողութեան գալ կ'ուզէր։ Բայց իր այս ձեռնարկին վը-րայ, Բիւզանդիոնի մէջ իբր պատանդ գտնուող եղբօրը ապանութիւնը եւ Բիւզանդիոնի բանակին իր վրայ գա-

Այլ Արշակը վախցաւ եւ Բիւզանդիոնի կայսրէն ներում խնդրելով, համա-ձայնելու առաջարկ ըրաւ անոր։

Բիւզանդիոնի կայսրը Հայոց Թա-գաւորին առաջարկը ընդունելով հան-դերձ, ուզեց իր աչքունքէն աղջիկ մը զրկել եւ իրենց մէջ գոյութիւն ու-նեցող կապը ամրապնդել։

Արշակ այս համակցողութեան առ-թիւ, կ'ուզէր իր բոլոր թշնամիները մէջտեղէն վերցնել, իսկ հայրը Տիրան կ'ըսէր. «Տղաս, ամենամեծ թշնամիին աչքերը հանեցի, հիմա չուրջդ գտնը-ւողներու հետ խաղաղ մի վար-ուիր»։

Թագաւորը իր հօրը այս խօսքերէն հասկցաւ որ հայրը իրեն արգելք ըլ-լալիք ամէն բան մէջտեղէն վերցնել ո-րոշած էր. բայց հիմա կը տեսնէր որ մեծագոյն արգելքը հայրն էր, ուստի խորհեցաւ զայն ալ մէջտեղէն վեր-ցնել եւ առաջին առթիւ հայրը խեղ-դել տուաւ։ Տղաքսի աղան Գնէլը ալ-ռի միջոցին սպաննել տուաւ։

Բոլոր Հայերը Արշակին արարքը զզուանքով կ'ընդունէին եւ կեղեքում-ներով իր գահը պաշտպանել ուզող վեհապետը օր ըստ օրէ կը կորսնցնէր իր կուսակիցները։

Պարսիկ վեհապետ Շապուհ, Արշա-կին՝ բիւզանդական կայսերքու են-թարկուելէն զայրանալով, որոշեր է վրէժ լուծել։ Հայ վեհապետը խորա-մանկութեամբ այս անգամ ալ խոր-հած է քծնիլ պարսիկ վեհապետին։ Տիրանը եւ Վարդանը մեծ նուէրնե-րով Շապուհի զրկեց։ Շապուհ ըսաւ. «Կ'ընդունիմ համակցողութեան գալ, բայց իմ դաշնակից՝ վեհապետ մը պէտք է որ ի դէմ պատերազմի իր զինուորները իմ տրամադրութեանս տակ դնէ։ Անհաւատ ես հիմա Բիւ-զանդիոնի դէմ պատերազմի կ'երթամ։ Արշակ իր բարեկամութիւնը ապացու-ցանելու համար պէտք է զինուոր զըր-կէ»։ Այս շատ վտանգաւոր առաջարկ մըն էր։ Բիւզանդիոնի կայսրը երբ լը-սէր որ Արշակ Շապուհի կ'օգնէ, կըր-նար բնաջնջել Հայոց թագաւորութիւ-նը, բայց Արշակ ուրիշ ճար ալ չգտաւ ու մաս մը զինուոր ընկերացուց պար-սիկ բանակին։

Այս միջոցին Վասակ անուն մէկը Պարսկաստան դեսպան զրկուած Տի-րանի եւ Վարդանի թշնամի ըլլալով վեհապետին ըսաւ. «Անոնք դեսպան-ներու խաղացած խաղերն են։ Շապու-հի աջակցելու գաղափարը անոնք ներ-շնչեցին»։ Արշակ իրեն թշնամի մը իսկ չարչրցնել որոշած ըլլալով, ան-միջապէս Վարդանը եւ Տիրանը սպան-նել տուաւ։

Արշակի այս կեղեքումները եւ ան-վարչագիտութիւնը շատ սուղի կը նստէին Հայոց։ Շապուհ Բիւզանդիո-նի Բանակին յաղթելէ վերջը, քալեց Տիարպէքիրի վրայ։ Տեղւոյն կուսա-կալը, Արշակի աներհայրը, քաղաքին դուռները փակած էր պարսիկ բանա-կին դէմ։

Շապուհ պարիսպները քանդելով բոլոր Հայերը սուրէ անցուց։

Այս միջոցին Արշակ ուրիշ կէտէ մը գործունէութեան լծուած էր։ Ար-շակաւան անունով քաղաք մը հիմ-նած եւ ամէն կողմ յայտարարած էր որ հոն ապաստանող ամէն անհատ, ինչ կարգի յանցաւոր ալ ըլլայ, անմի-ջապէս ներման պիտի արժանանայ։

Այս կերպով ամէն կողմէ թափառա-շրջիկներ, յանցապարտներ եւ դատա-պարտեալներ խումբ խումբ կը լեց-ուէին Արշակաւան։

ՆԻԱԶԻ ԱՀՄԷՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՌՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԵՏՐ. 18 ԷԻ ԱՐԱՄԻ ՑԻՇԱՏԱԿԸ

ԱՆԻԷՐ.— Փետրուար 20ին, կիրա-կի կէսօրէ վերջ Անիէրի Գուաքոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէն Հայկ. Հան-րապետութեան հիմնադիր եւ անմո-ռանալի Արամի մահուան 19րդ տարե-դարձի առթիւ, որ կը զուգադիպէր Փետրուար 18ի տարեդարձին, թէյա-սեղան մը սարքած էր ընկերվարա-կաններու սրահին մէջ։ Հանդէսին բա-ցումը կատարեց օրուան նախագահը՝ ընկեր Քէօսէեան, որ երկու տօները վերլուծելով կանգ առաւ քաղաքական դէպքերու եւ դէմքերու վրայ։ Փետր-ուար 18ին Հայաստանի բանտերը բազմաթիւ մտաւորականներով եւ զինուորականներով լեցուած էին, Հա-յաստանի մէկ ծայրէն միւսը կողո-պուտ, թալան, աւերում, ոպանու-թիւն, եւ հայ ժողովուրդի յուսահա-տութիւն։ Ահա համայնավարութեան բերած բարիքը։ Աննկարագրելի ահ ու սարսափը ըմբոստացուց ժողովուր-դը որ ոտքի կանգնեցաւ մէկ մարդու պէս։ Մեր հակառակորդները ի զուր կը խեղաթիւրեն պատմութիւնը։ Դեռ կան բազմաթիւ ականատես վկաներ ո-րոնք պատրաստ են ճշմարտութիւնը պոռալու բոլորի երեսին։

Հայ ժողովուրդը ըմբոստանալով, իր յոյսը Դաշնակցութեան վրայ դը-րաւ, վստահ ըլլալով թէ ան պատ-րաստ է հայրենիքի համար կռուելու, մեռնելու անվախ ու առանձին։

Ընկերը յետոյ անցնելով դէմքերու, շարունակեց.— 1918ին Հայաստան մատնուած էր աննկարագրելի յուսա-հատութեան, ճամբ, կոչեր չէին կըր-նար յուսադրել, ամէնուրեք խուճապ։ Այդ դժոխային պայմաններու մէջէն դուրս եկաւ նիհար եւ դալկադէմ մարդ մը, Արամ որ ուժեղ եւ կորովի վճռականութեամբ տապարէզ նետուե-ցաւ Հայաստանի բախտը տնօրինելու, պատկառանք ազդելով նոյնիսկ իր հա-կառակորդներուն։ Արամ արդարա-ցուց իր վրայ դրուած յոյսերը, ար-տասովոր հայ ժողովուրդը եւ գիշեր ցորեկ անընդհատ աշխատեցաւ, հա-կառակ իր հիւանդոտ վիճակին եւ այսպէս հիմը դրաւ հայկական հան-րապետութեան։

Ընկեր Ճանկէօզեան բացատրեց Հ. Յ. Դ. դերը հայ իրականութեան մէջ եւ պանծացուց Արամներու յիշատակը։ Ընկեր Գ. Մերճանով չեշտեց Արամի բարձր անհատականութիւնը, իբրեւ ղեկավար դէմք եւ վճռական կամք, թրծուած Հ. Յ. Դաշնակցու-թեան մէջ։ «Երբ ժամը հնչէ, ես վըս-տահ եմ որ մենք դարձեալ կ'ունենանք Արամներ»։ Եւ հրաւիրեց յոտնկայս յարգել սիրելի Արամի յիշատակը։ Այս առթիւ երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»։

Ամէնէն վերջ խօսեցաւ ընկեր Ծ. Միսաքեան բուռն ծափերու մէջ եւ ի-րեն յատուկ կուռ բանախօսութեամբ մը մօտ կէս ժամ ելեկտրականացուց մթնոլորտը։ Ընկերը փաստացի բա-ցատրեց մեր ժողովուրդին հոգեբա-նութիւնը, յիշելով զանազան դրուագ-ներ՝ 1896ի եւ Եըլտըզի դէպքերէն, Օսմ. Սահմանադրութենէն, Մեծ պա-տերազմէն եւ Հայաստանի Հանրապե-տութեան անցքերէն եւ վերջին արտա-գաղթէն, երբ որ եւ է յաջողութեան առեն կը հրճուէինք, իսկ ձախողանքի պարագային բոլոր մեղքերը կը բար-դէինք Դաշնակցութեան վրայ։ «Մենք

Օր. ԹԻՐԵԶԱ ԳԱՑԹԱՆՃԵԱՆ

եւ

Պ. ԽՈՐԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Նշանուած

938 Փետր. 20 Փարիզ

միասին էինք երբ հայկական դատ կը հետապնդուէր. միասին էինք կամա-ւորական շարժման, ինչպէս փետր-ուարեան ապստամբութեան ատեն, իսկ հիմա որ յուսախաբութեան մատ-նուած ենք,— փառքը ինծի, մեղքը ձեզի»։ Օրուան տօնին առնչութեամբ, ընկերը խօսեցաւ նաեւ Հայաստանի ներկայ կացութեան մասին, եւ ապա քանի մը խօսք ալ նուիրեց Արամի, բնորոշելով անոր հիմնական գիծերը։ Եզրակացութիւնը.— Միացեալ ճա-կատ։ «Թող ամէն մէկը եւ մանաւանդ երիտասարդները հարցնեն իրարու, — պատրա՞ստ ես, քու բաժինդ բերե-լու համար ազատագրութեան դա-տին»։

Խօսեցաւ նաեւ ընկեր Արամ Գըն-դունի, որ պարզեց փետրուարեան ա-պստամբութեան պարագաները, իբ-րեւ ականատես վկայ։ Իսկ ներկանե-րէն Պ. Արամ Ամիրխանեան կարդ մը դրուագներ պատմեց Արամի կեան-քէն։

Գեղարուեստական բաժինը ոգեւո-րեցին Անիէրի դպրոցի աշակերտուհի-ներէն խումբ մը օրիորդներ, իրենց յաջող արտասանութիւններով։ Ցետոյ հանդիսականները հիւրասիրուեցան թէյով եւ տունի մէջ պատրաստուած խմորեղէններով։ Երբ երգի ժամը հնչեց, բոլորը միաձայնաբար երգեցին յե-ղափոխական երգեր, «Հայաստան», Ձայն մը հնչեց սրահը կը թնդարմին-չեւ ժամը 7։ Ընկերները բաժնուեցան սրահէն տանելով իրենց հետ Արամին յիշատակէն կայծ մը։

*** «Արամ» ենթակոմիտէն իր խո-րին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Կա-պոյտ Խաչի մասնաճիւղի անդամնե-րուն, որոնք սիրայօժար սատարած էին թէյասեղանի պատրաստութիւնը։

Արաքս

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՕԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական նոր մէկ հատոր՝ «Ծաղրանկարներ», որ քանի մը շաբաթէն լոյս կը տես-նէ։ Գիրքը բաղկացած է [illegible] 200 էջերէ։ Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարները թէ՛ ծանօթ դէմքե-րու եւ թէ՛ ժողովրդական տիպարնե-րու, մեծ մասամբ անտիպ կամ վե-րամշակուած։ Այս հատորիս համար բացած եմ կանխիկ բաժանորդագրու-թիւն մը։ Կոչ կ'ընեմ բարեկամներու եւ համակիրներու, որպէսզի քան Ֆրանք ղրկելով բաժանորդագրուին։ Կանխիկ վճարողներուն անունները ցանկով մը պիտի դրուին հատորին մէջ։ Հաւանաբար գիրքը լոյս տեսնե-լէն վերջ արժէ աւելի սուղ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին.— Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, Cachan (Seine):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԸՐ ՀԱՅԱԶՐԻՆՃ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԼԽՈՒՆ

— Եղբայր, շատոնց կ'ուզէի փախ-չիլ, բայց նէնէն ու մայրս չէին թո-ղուր, արովհետեւ, կ'ըսէին, եթէ դուն փախչիս, ո՞վ պիտի մեր էշը բեռ-նայ։ Արաբկիր էշը առին մեր ձեռքէն, ես ալ փախայ։

Ինչքան վար գացինք, այնքան մեռ-եալներուն ու խեղճերուն թիւը կը շատնար, կ'ըսէր Ղեւոնդ, այնքա՜ն ա-տառ, թութի ծառի մը տակ թափ-ուած ու թնդուած հասուն թութերուն պէս։ Արաբկիրէ բոլոր այրերը առ-րած են եղեր, ու հայ կիները սեւերու մէջ։ Անոնք խոլամանալով առ այժմ իրենց տեղերն էին մնացեր։ Արաբ-կիրցիները խանդաղատանքով կը զուրգուրան մերիններուն վրայ ու կը խնամեն։ Սակայն շուտով զանոնք ալ կը սկսին աքսորել ու մահուան խոր-շակներուն բերանը տալ։ Մեր գեղէն քանի մը պատանի, որոնք Թուրքե-րուն քով ծառայ կը մնային, նոյնպէս զարնուած են։

Ղեւոնդ պատմեց նաեւ Կարնոյ ժո-ղովուրդին մնացորդներէն, որոնք հոս հոն, ճամբուն եզերքները թափ-թփած եւ ելլելու անկարող, ձեռք կ'երկարեն ու մերիններէն հաց կը մուրան։ Մեր գիւղացիք սակայն ա-նոնց հաց չեն տար, ապարկելով որ վաղը իրենք ի՞նչ պիտի ընեն։ Այն ա-տեն Կարնեցիք մերիններուն կը պա-տասխանեն.

— Մենք ձիու կառքերով, ոսկի, զահար ու գարգերով ճամբայ ելանք եւ ոչ թէ ձեզի պէս մէյմէկ իշու բե-ռով, եւ այսպէս ելանք, ինչո՞ւ մեզի չէք օգներ…

Քարին տղաքը սկսան խումբերով բաժնուիլ իրարմէ։ Ալիւր ունեցող-ները հեռացան, մեզ Քարը թողլով վեց հոգի, բոլորս ալիւր չունեցող-ներ։ Գրիգոր էֆէնտին ամէնէն ուժով խումբին հետ գնաց, եւ չէր ուզեր զիս տեսնել։

Մեր Քարը հասնելուն հինգերորդ օրը, եւ երկրորդ օրը մեր հոն առան-ձին մնալուն, առաւ մը, թնդաց ան-մաւզէրի որոտներով, որոնք իրարու յաջորդեցին եւ ժայռերը դողացին ու արձագանգեցին անոնց ձայներէն։ Կը լսէինք մարդու խօսակցութիւն, որ տակաւ կը մօտենար մեզի։ Մենք սար-սափահար ժայռի մը քիւին տակ քաշ-ուեցանք, ժամանակ չգտնելով մէջ-տեղէն վերցնել պղինձ ամանները ո-րոնք արեւին տակ կը փայլէին։ Ու ա-հա մեր դիմաց, Քարին երեսը պառ-կող երկու ժանտադէմ տեսանք, ո-րոնք մարդ կը փնտռէին հոն ու եր-բեմն զէնք կ'արձակէին։ Մենք մատ-նուած էինք, Քարը պաշարուած էր։ Կը սպասէինք որ ժանտադէմները մեր ետեւի կողմէն ալ ուղղակի վը-րանին իջնեն։ Ու երանի կուտայինք միւս տղոց որոնք աւելի անտարիկ տե-ղեր փոխադրուած էին։ Զարեհ զա-նակը պինդ բռնած, կ'ուզէր առաջին եկողին վրայ ռատնուլ եւ անոր սիրտը մխել զայն։ Եւ միւս տարճանակը, որ քարայրը թողած էր, բռնած, կ'ըս-պասէր։ Մենք մեր շունչը թշնամիին գալստեան աղմուկը կը կարծէինք ու կը գողայինք։ Ու կ'ուզէինք անոնց

վրայ կրակել, եթէ մեզ տեսնէին եւ ճարահատ մենք մեզ ջուրը նետել ու ժայռերուն վրայ գահավիժել։ Օ-րը սարսռալով անցաւ։ Անոնք մեզ չտեսան ու գացին։

Երկու անչափահաս աղջնակներով, որոնց պզտիկը շարունակ պէտք էր շալակով փոխադրել, դժուար էր տե-ղափոխութիւնը։ Ես հօրաքրոջս դէմ դառնալ սկսայ։ Կ'ուզէի որ ան երթայ Թուրքերուն յանձնուի, քանի որ մին-չեւ այդ օրուան փորձառութիւնը ցոյց կուտար որ այրերը կը սպաննէին ուղ-ղակի եւ կիները մեծ մասով կը թո-ղէին երեսի վրայ։ Հօրաքոյրս չէր ու-զեր ինձմէ բաժնուիլ։

— Գոնէ աս պզտիկը չըլլար, կ'ը-սէի ես, մենք զա՞յն պիտի շալկենք թէ ուտելիք։

— Աչքէս հեռու տարէք ու սպաննե-ցէք, կը տեսնեմ որ ճար չկայ, ըսաւ ան։

Ու Թաթրենց Զարեհը, դանակը պատրաստ, ինծի.

— Տէ՛ բէ՛ր, մի՛ վախնար, տղին բեր, ես կը մորթեմ …

Ու Նուարդ, անո՜ւշ ու աղուոր աղ-ջնակ մը, իր պզտիկ ու անմեղ աչ-քերով կը նայէր մեզի, առանց շատ բան հասկնալու։

Մենք որոշեցինք Քարէն հեռանալ։ Նոյն գիշերը հօրքուրս խմոր թխեց ու սաճի վրայ հաց եփեցինք։ Կէս գիշե-րին Քարէն ելանք։ Հօրքուրիս փոք-րիկները շալկած, դանդա՜ղ, դանդաղ Քարէն հանեցինք։ Լուսցաւ, ու մենք հազիւ Քարին դագաթն էինք հասած։ Ճարահատ Նորանհօր մտանք, որ մեծ եւ անյայտ քարայր մըն է գետին տակ։ Ծայլեկներու (ճայ) բոյն էր ան։ Բոլոր թռչունները ճչալով փախան, երբ ներս մտանք։ Ձմրան պէս ցուրտ էր, մթին, բարձր եւ ընդարձակ խոր-շերով։ Վերէն շիթ շիթ ջուր կը կա-թէր եւ մէջը գուռ մը ձեւացած էր։ Մենք դուրս ելանք եւ դուռի յանդ-տերեւ անուշահոտ խոտերը քաղելով ներս տարինք, գետինը փռելու։ Ա-նունը Թառլախնձոր էր։ Յոգնած եւ անքուն էինք։ Իինկանք պառկեցանք։ Գլուխս հօրաքրոջս ծունկին վրայ դը-րի ու աչքերս գոցեցի։ Ցանկարծ զիս արթնցուց.

— Գա՛ռս, ելիր, դուրսը մարդ կա-կայ։ Ձան կուգայ։

Դրան կողմ նայելով տեսայ որ մար-դիկ քարայր կ'իջնեն մագլցելով, ու կը խօսին անհասկնալի լեզուով մը։ Քաշկցի տարճանակս եւ անոնց ուղ-ղեցի։ Հօրաքոյրս ձեռքս կը բռնէր

որ չկրակեմ։ Բայց եօթը փամփուշտ-ներէն բնաւ մէկը չպայթեցաւ։ Ուրիշ ալ չունէի։ Ցուսահատ զէնքը գետին նետեցի. եւ հօրքուրիս աղաչեցի որ ա-նոնց դէմ երթայ ու ողոքէ։ Որովհե-տեւ ժանտադէմ չէին։

— Մի՛ վախնար, ըսին անոնք հօր-քուրս տեսնելով ուրախացած, մենք ձեզի բան չենք ըներ։ Ով որ կայ թող գայ յանձնուի։

Մինչ այդ եկան ու բռնեցին զիս։ Ես կ'աղաչէի որ զիս չսպաննեն։ Միւս ընկերներս ժայռի մը տակ կողք կող-քի կը քնանային։ Արթնցան աղմուկէն եւ անծանօթները տեսան։ Ու աւելի տժգունեցան, քան ինչ որ էին արդէն։ Այնքան բան տեսան կարճ ժամանակի մէջ։

Եկողները Քիւրտեր էին, զինուած կայծքարաւոր նախնական հրացաննե-րով ու կեռ սուրերով, որոնք մանգա-ղի կը նմանէին։ Երբ գիտցան որ մեզ-մէ զատ մէկը չկայ հոն,

— Տուէ՛ք, զրաացին մէկէն դաժա-նացած, ինչ որ ունիք, եթէ ոչ ձեզ կը մորթենք հոս տեղին վրայ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Տար.)

(19)

3. Ֆրանսա պիտի յարգէ իր բոլոր յանձնառութիւնները Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութեան համար :

4. Ֆրանսա հաւատարիմ պիտի մնայ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին :

Քուէարկուած բանաձեւին մէջ խօսք չկայ անգլեւիտալական բանակցութեանց մասին, բայց թէ վարչապետը եւ թէ արտաքին նախարարը յայտարարեցին թէ Ֆրանսա միշտ համերաշխ է Մեծն Բրիտանիոյ հետ, եւ բարեդէպ սեպեցին Իտալիոյ հետ սկսած խօսակցութիւնները : Արտաքին նախարարը շեշտեց — «Ֆրանսա եւս Անգլիոյ պէս կը խորհի թէ Իտալիոյ հետ համաձայնութիւն մը՝ զինուոր եւ զէնք չղրկելու Սպանիա եւ ուղղամիտ գործակցութիւն մը հաստատելու Միջերկրականի մէջ, պիտի դիւրացնէ ընդհանուր կարգադրութիւն մը, մէջն ըլլալով Եթովպիոյ խնդիրը» : Աւստրիոյ մասին ալ ըսաւ թէ Ֆրանսա անոր անկախութիւնը «անհրաժեշտ կը դանէ Եւրոպայի հաւասարակշռութեան համար» :

Վարչապետը իր ճառին մէջ ակնարկելով Հռոմ - Պերլին առանցքին, յայտարարեց.

— «Մեր նպատակն է ոչ թէ երկու հակամարտ խմբակցութիւններ յառաջացնել ի խնդիր պատերազմի, այլ իրարու միացնել այն երկիրները որ փարած են խաղաղութեան : Մեզի կ'առաջարկեն կռնակ դարձնել Եւրոպայի մնացեալ մասին եւ քաշուիլ մեր սահմաններուն մէջ, կ'առաջարկեն նաեւ միջամտել Սպանիոյ եւ Չինաստանի պատերազմներուն մէջ : Ես կը դատապարտեմ երկու ճամբաներն ալ, իբրեւ կործանարար : Եթէ մենք մեր աջակցութենէն զրկենք Կեդր. Եւրոպան, միահեծան պետութիւնները պիտի իյնան իրենց փոքր դրացիներուն վրայ:Ն թէ միջամտենք միւս պատերազմներուն, ուղղակի դէպի ընդհանուր պատերազմ պիտի երթանք : Ես կը նախընտրեմ շարունակել Եւրոպայի աւանդական քաղաքականութիւնը, հիմնուած Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին վրայ, որ պարզապէս պաշտպանողական հանգամանք ունի, որ ուղղուած չէ » եւ է մէկուն դէմ եւ բաց է ամէնուն առջեւ : Ճիշդ է որ Ազգերու Դաշնակցութեան արեւը խաւարած է. բայց եթէ թոյլ տանք որ անհետանայ ան, այն ատեն ի՞նչ կը մնայ հաւաքական ապահովութեան դրութենէն : Ազգաժողովին անհետացման պիտի յաջորդէ ահարկու զինարշաւ մը : Փոքր ազգերը պէտք է հասկնան իրենց սխալը, երբ կը խորհին քաշուիլ Ազգաժողովէն » :

Վարչապետը յետոյ նկարագրելով Իտըն եւ Չէյմպըլէնի ընթացքը, անդրադարձաւ անգլեւիտալական խօսակցութեանց եւ մաղթեց որ յաջող ելքի մը յանգին անոնք : Ֆրանսան ալ տրամադիր է մօտենալու Իտալիոյ, առանց լքելու իր բարեկամութիւններն ու զինակցութիւնները :

«ՀԱՅԼ ՀԻԹԼԷՐ», ԿԸ ԳՈՌԱՆ ՖԼԱՆՏԷՆԻ ԵՐԵՍԻՆ

Շաբաթ օրուան ամէնէն կարեւոր ճառը խօսեցաւ Պ. Ֆլանտէն, որ կուսակից է Գերմանիոյ հետ լեզու գտնելու : Երբ խօսելու կը պատրաստուէր, բոլշեւիկ երեսփոխանները հեգնութեամբ ողջունեցին զայն, իրենց բազուկները երկարելով իբրեւ հիթլէրական բարեւ եւ աղաղակելով — «Հա՜յլ Հիթլէր» : Աջակողմը ուժգնօրէն բողոքեց եւ սարսափելի ժխոր մը ծագեցաւ : Նախագահը հազիւ յաջողեցաւ կարգը վերահաստատել :

Նախկին վարչապետը երկար ճառով մը բացատրեց թէ Վերսայլով հաստատուած խաղաղութիւնը հոգեվարք է, իսկ հաւաքական ապահովութեան վրայ հաստատուած քաղաքականութիւնը՝ խաբուսիկ եւ հակասական, քանի որ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը ինք յայտարարեց թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը այլեւս չի կրնար երաշխաւորել հաւաքական ապահովութիւնը : «Եթէ Ազգաժողովը չի կրնար երաշխաւորել հաւաքական ապահովութիւնը, Ֆրանսայի կը մնայ կա՛մ Անգլիոյ կողմը բռնել կամ Խ. Միութեան : Եթէ կ'ուզէ Անգլիոյ կողմը բռնել, ինչո՞ւ անմիջապէս բանակցութեան չսկսիր Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ : Մեծ պատերազմէն ի վեր, եւրոպական համաձայնութեան տասնեակներով ատրճանին հասանք Աթէնքայի մէջ, բայց համաձայնութիւնը քանդուեցաւ Իտալիոյ դէմ սարքուած պատժական տնօրինութիւններով» :

Նախկին նախարար մը, Փոլ Ռէյնօ, հակաճառեց Ֆլանտէնի, դիտել տալով որ եթէ Ֆրանսա լքէ իր դիրքը եւ տկարանայ, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ : Այս առթիւ խօսելով նաեւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ զինուորական ուժին վրայ, ըսաւ թէ Գերմանիա ոսկերու նախորդ քանակին հազիւ կէսն ունի եւ զրկուած է նախանիւթերէ : «Մենք բարեկամներ եւ զինակիցներ ունինք, ինչպէս Լեհաստանը, որովհետեւ եթէ Ֆրանսա ջախջախուի, Լեհաստան գիտէ որ ինք այլեւս չի կրնար գոյութիւն ունենալ » :

Ռումանիոյ նոր սահմանադրութիւնը

Ռումանիոյ նոր սահմանադրութեան օրինագիծը պատրիարք - վարչապետին կողմէ Թագաւորին հաղորդուեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ : Թագաւորը ճառ մը խօսեցաւ, յետոյ նախարարները երդում ըրին, յարգելու եւ գործադրելու համար նոր սահմանադրութիւնը :

*** Ռումանացի օրագրողներու ընկերակցութիւնը որոշեց դադրեցնել այն անդամները որ հրէական ծագում ունին եւ որոնց հպատակութիւնը վերաքննութեան ենթարկուած է : Հրեայ հրապարակագիրներուն ամենամեծ մասը այս որոշման տակ կ'իյնայ :

Ժողովուրդն ու համագումարը

Ցիոնական Միութեան (Ժէդուդիա) համագումարը տեղի պիտի ունենայ մարտ 11ին, համաձայն անակնկալ որոշման մը որ մեծ զարմանք պատճառեց : Կ'ըսուի թէ ժողովին նպատակն է նոր արքահայր մը ընտրել, որովհետեւ ներկայ վարիչը, Հայր Վլատիմիր Լիտուշովսկի, որ կ'իշխէ 25 տարիէ ի վեր, կ'ուզէ հրաժարիլ առողջական պատճառներով : Ժէդուդիաներու շրջանակէն անմիջապէս հերքեցին այս լուրը, ըսելով թէ համագումարը պիտի զբաղի միաբանութեան կանոնագրին բարեփոխումով, որ սկսած էր 1923ին : Արքահայրը կ'ընտրուի ցկեանս. ինչպէս Պապը եւ շատ հազուադէպ է որ ուրիշ մը ընտրուի, մէկուն կենդանութեան ատեն :

Միաբանութիւնը, որ այժմ 28.000 անդամէ կը բաղկանայ, բաժնուած է թեմերու, իւրաքանչիւր երկրի մէջ մէկ կամ երկու : Ներկայ Արքահայրը, որ Լեհ մըն է, մէկ տարիէ ի վեր հիւանդ ըլլալով, փոխանորդը կը վարէ գործերը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նախկին վարչապետներէն Միխալաքոփուլոս, որ ամայի կղզի մը աքսորուած էր, հիւանդացած ըլլալով, արտօնուեցաւ Աթէնք դառնալու եւ դարմանուելու : Ցետոյ Փաթրաս պիտի բնակի :

ՑԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ ԱՆՀԵՏԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ — «Մաթէն» երէկ երկար պատմութիւն մը հրատարակած էր այս մասին, չանդալից խորագիրներով : Տեղի անձկութեան պատճառով կը յետաձգենք վաղուան :

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ — Աշխատանքի օրէնսգրքի առաջին օրինագիծը, հաշտութեան եւ իրաւարարութեան մասին, մեծ ընդդիմութիւն յարուցած ըլլալով ծերակոյտին մէջ, վարչապետը ուժեղ ճառ մը խօսեցաւ եւ ազդարարեց — «Եթէ ծերակոյտը յօշոտէ երեսփ. ժողովին քուէարկած յօդուածները, կառավարութիւնը պիտի չկրնայ շարունակել իր իշխանութիւնը » : Ծերակոյտը դիւրերային նիստի մը մէջ քուէարկեց օրինագիծը, իր ուզած փոփոխութիւնները մտցնելով :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ երեսփոխանական ընտրութիւններ պիտի կատարուին մարտ 6ին, առաջին անգամ ըլլալով 1935էն ի վեր, երբ զինուորական դիկտա-

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Նեգիպատացին» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները. 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6, Ավէնիւ տ'Ինթալի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ փլաս տ'Իթալի : Կը դասախօսէ Ընկեր ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ : Նիւթ՝ «Ներկայ քաղաքական կացութիւնը» :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԶՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՔՐԻՍՏ ՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ
6 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
5, RUE DE L'ECLIPSE «Շահրիկեան» սրահին մէջ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
5 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին
Մալաթիոյ Վերաշինաց Ընկերութեան սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»
Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ. Մուտքը ազատ է

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 3 Մարտ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, Մէթրօ Օտէօն : Կը խօսի Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ : Նիւթ՝ «Մեր քաղաքական հակումը» (օրհանեթ ասկին) :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
6 Մարտ, Կիրակի, MAISON BARDIի մէջ, 8, Quai d'Alfort
Կը խնդրուի չյապաղիլ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ - ԱՂՕԹՔ

Ամսագրին փետրուարի (2) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Խմբագրին Ծուցառաքը : Գարեգին արքեպ. Տրապիզոնի՝ Ուխտաւորները : Մ. Իշխան՝ Անմահութիւն : Հմ. Խասրովեան՝ Գրիգոր Զոհրապի հետ : Արտ. Յարութիւնեան՝ Անտիպ նամակ մը : Փ. Սանասար՝ Մարդկային հոգեփոխութեան տագնապը : Հ. Պէրպէրեան՝ Հայ ճարտարապետներուն համբաւը : Եւ Ամսօրեակ :

Բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 40 Ֆրանք, միւս երկիրներ՝ 50 Ֆր. : Դիմել՝ M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, Paris (9) :

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Մարսէյլի մէջ, կազմակերպութեամբ ժողովրդ. կոմիտէի եւ ի նպաստ չքաւոր հայ աղքատներուն, կը ներկայացուի Խ. Հայաստանի «Պէպօ» եւ Խ. Միութեան սինէմայի հրաշալիքներէն՝ ԿԵԱՆՔԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀ զոյգ շարժանկարները, 6 մարտ, կիրակի առաւօտ ժամը 9 — 12, 30, Rue Tapis Vert, Ռօյալ Պէօ սինէմային մէջ :

Մուտք 5 Ֆրանք, 7 — 12 տարեկաններու 2 Ֆրանք :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ՏԷՐՏԱՆԻ :

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse :

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական տրամ 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ : Հեղինակ՝ Սերժ Միրժեան (Serge Mirjean) :

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Պ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Պ. Balpétréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրէն Պիւլպիւլեանի, Պ. Դմբէթեանի եւ Պ. Claude - Wilderի :

Ցայտագրի ամբողջութիւնը անդրոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի :

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք :

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը
Տնօրէնութեամբ Մ. Պ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ
8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadet et le Peletier
Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու ճաշացանկ մը՝ ընտրելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն : Գոյական օդի՝ եւ ջեռուցում կազմակերպուած արտակարգ անփոփոխ ձեւով : Ամէն տեսակ խնջոյքներու համար կը տրամադրուի սրահ մը :
Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ :

...տուրս հաստատուեցաւ : Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեամբ մը, կառավարութիւնը պարզելով մինչեւ հիմա ձեռք բերուած արդիւնքները, կ'ըսէ թէ հաւասարութիւն հաստատուած է բոլորին համար եւ կը յորդորէ ընտրել արժանաւոր, պարկեշտ եւ հայրենասէր ներկայացուցիչներ :

ԹՐՈՑՔԻԻ ԵՂԲԱՅՐԸ ձերբակալուեցաւ Խ. Միութեան մէջ, իբրեւ հակայեղափոխական :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ պատերազմական նախարարը ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն կարելի պիտի ըլլայ 1.230.000 զինուոր զէնքի տակ առնել չորս ամսուան մէջ, մինչ 10.000 անհատական գործարաններ ռազմանիւթ, ուտեստ եւ հագուստ պիտի ճարեն :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ 10.000 ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐ խաղաղական դեսպանատունը գացին կիրակի օր, նամակ մը յանձնելու համար, ուղղուած Մուսոլինիի : Դեսպանատունը գոց ըլլալով, նամակը ներս քշուեցաւ դուռին տակէն, թղթատարի ցայցերու մէջ :

Թ Ո Ք Ա Խ Տ Ը

Ինչպէս ամէն տեսակ ախտաժէտը (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ խոց ու արիւնաքամութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան :

ԳԻՄԵԼ ՏՕՔԹ. ԽԵՆԱՐ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ
15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)
Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18 : Tél. Tru. 83—87

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ցուկերիչ մը որ գիտնայ շինել ասկերչական շաքարօր աարկաներ :
Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ առաւօտները ժամը 9էն առաջ եւ կէսօրէ վերջ ժամը 13—15 :
G. IRAN, (Մեծգլուխեան)
17 Rue St. Augustin, Paris(2)

Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական սուրճով
Café "HAREM„
Ամէնէն ճոխ եւ աժան մթերանոց
արեւելեան ընտիր նպարեղէններու
5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
խանութպաններու համար սուրճը 16 Ֆր. քիլօ
ձերմակ պանիր թիթեղով 11—14 Ֆր. քիլօ
Ձիթապտուղ, բաշքաւալ եւ չոր մրգեղէններ
անմրցելի գիներով. յանձնելի hors d'octroi
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՔԱՑԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ցանկալի է ներկայացնել դիմումներ մեր նոր արժեցուցակը ամերիկեան, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, ապրանքներու եւայլն
Ամենայն ապրանքներ բացառապէս գնուած գինով
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան դրկել Underwood եւ Royal գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընդունի Ամերիկայէն.
Փաթեթները կը ղրկենք կերպասեղէններու նմուշներ եւ գիներ
Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77, 67-78

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette. Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-…

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու դատարաններուն մէջ : Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ ամէն տեսակ խնդիրներու. Արտաքին դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ : Նաթիւրալիզասիոն, ընտանեկան ձեռնարկութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, … թիւններու հաստատութիւն եւ լուծում : Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն, … Փաղաքային … : Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7 :
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ :

Լաւ պատեհութիւն

ԾԱԽՍԻ է գինեւորագործութեան պատճառաւ, Ալֆորվիլի … առեւտրական փողոցի թաղամասի մէջ, եւ 300 յարկաբաժինով շէնքի … սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով, այրերու 3 եւ կիներու համար 4 աթոռներով, երկու էլեկտրիկ … գործիք …
Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, Պ. …
Թաքսակեանի, 101 Rue Edouard Vaillant, Alfortville (Seine)

Վ. ԻՉՊԱԼԱՑԵԱՆ
ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն — Տուրքերու յայտարարութիւն եւ գործերու հետապնդում :
Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)
Ընդունելութեան ժամեր.— Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise, Մէթրօ Cadet :
Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մէթրօ Belleville եւ Pyrénées
Հեռաձայն Mel. 50—09 :

Անգլիերէն, Ֆրանսերէն, … էն, Հայերէն լեզուի … մասնաւոր դասեր, դիւրութիւն … նաեւ՝ մատչելի պայմաններով …
Գրել ժամադրութեան համար … han Kerestedjian, 17, Rue Maître… Paris (5) :

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փօքրիկն Անժէլ Նիզամեան (9 տարեկան) ձայնագրած … երգերը՝ « LE COUCOU »
ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ
Ստանալու համար դիմել … զամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux-Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլեան… տան, 51, Mr. le Prince, Paris (6)
Ժամացոյցի եւ զարդեղէնի …

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle …

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՐՏ
MERCREDI 2 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3668 Դ. Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՐՈՒԻ ԲԵՐՆՈՎ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Նոյնութեամբ թարգմանեցինք Հայաստանի Գամառի երկար խմբագրականը, ֆրանսերէն «Կովկաս»ի 1938 փետրուարի թիւէն ; (Յառաջ, փետրուար 23, 24 եւ 25) :

Առաջին անգամ չէ որ կովկասեան տարագիրներու այս օրկանը կը յանձնարարէ համակերպիլ հաստատուած գոյավիճակին, Հայաստանի Գամառներու եւ ուրիշներու բերնով :

Նոյն խմբակէն Վրացի մըն ալ, Զ. Ավալիշվիլի, «Կովկաս»ի նոյն թիւին մէջ իբրեւ նիւթ առնելով «կարգ մը բանավէճեր» եւ պատասխանելով իր հայրենակիցներու քննադատութեանց, կը յորդորէ համակերպիլ հաստատուած կացութեան: Այս առթիւ ցի: մը պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն ալ կը քրքրէ, եւ մանաւորապէս կը յիշէ Վրաստանի անկախութեան հռչակումէն մէկ շաբաթ վերջը, 1918 յունիս 4ին Թուրքիոյ հետ կնքուած «Հաշտութեան եւ բարեկամութեան դաշնագիրը», որուն համաձայն Վրաստան Թուրքիոյ կը ձգէր Բաթումի, Արտահանի, Կարսի, Ախալցխայի եւ Ախալքալաքի գաւառները :

Վրացիներու ներքին բանավէճերը ձգելով իրենց, դառնանք Հայաստանի Գամառի, որ այս անգամ իր սրտառուչ յորդորները ուղղած է Հայերուն, գլուխէն իսկ. («ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ):

Անշուշտ իր դրած հարցերուն լուսաբանութիւնը մեծապէս դիւրացուցած պիտի ըլլայինք, ներկայացնելով յօդուածագրին անցեալ գործունէութիւնը :

Դժբախտաբար վաւերական տեղեկութիւններ չունինք այդ մասին: Գիտենք, միայն, որ Հայաստանի Գամառի մէկ թեւը կամ ոտքը եթէ Փարիզ է, միւսը կ'երկարի մինչեւ Պոլիս եւ Էնկիւրի:

Ուրեմն, որքան ալ չիտակ մտածել ու դատել փորձէ, չի կրնար պահել իր անկախութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, դժուար թէ ազատ մնացած ըլլայ որոշ ներշնչումներէ, որոնց արտայայտիչը կը հանդիսանայ «Կավկազ»ն ալ, ռուսերէն թէ ֆրանսերէն: (Եթէ չենք սխալիր, կ'ուզեն հայերէն ալ հրատարակել նոյն ամսագիրը...):

Իբրեւ մեղադրանք չէ որ կը կատարենք այս ճշգումը: Որ եւ է համոզում յարգելի է միշտ, կը բաւէ որ հիմնուած ըլլայ ոչ միայն անկեղծութեան, այլեւ ամուր, անվիճելի փաստերու վրայ :

Արդ, ի՞նչ կ'ըսէ Հայաստանի Գամառ եւ ի՞նչ կը թելադրէ, այս յօդուածով եւ ուրիշ բազմաթիւ գրութիւններով կամ ճառերով:

Պարզապէս ԱՆՁՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ: Դիրքադիրն դէպքեր պատահեցան: Արիւն հոսեցաւ ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս Կովկասի մէջ: Թուրքիան յաղթեց եւ իր պայմանները պարտադրեց, համակերպինք հաստատուած կացութեան, ձեռք ձեռքի տանք, Կովկասը անջատենք Ռուսաստանէն եւ կազմենք անկախ Համադաշնակցութիւն մը:

Այս ճամբուն վրայ, արդէն համաձայնութիւն մը գոյացած է իրենց միջեւ, — քանի որ Տաղստանցի, քանի մը Վրացի եւ նոյնքան ալ Ազէրի: Դուրս կը մնան Հայերը, որոնք Եւրոպայի եւ մանաւորապէս Ռուսաստանի խաղերուն զոհուած ըլլալով հանդերձ, դեռ չեն սթափած :

— « Ահաւոր փորձառութեամբ մը, հայ ժողովուրդը տեսաւ թէ ի՛նչ արժէք կը ներկայացնեն մեծ պետութեանց հանդիսաւոր խոստումները եւ յանձնառութիւնները :

Նոյն ժամանակները, Կարսի դաշնագիրը եւ այդ դաշնագրէն ծնած բարեկամութիւնը Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ յստակօրէն հաստատեցին թէ որքան դիւրաբեկ էին յոյսերը, զորս հայ — կական կարգ մը շրջանակներ դրած էին Սովետներու իշխանութեան վրայ Կովկասի մէջ :

Պատմութեան մէջ շատ քիչ անգամ պատահած է որ այսքան յուսախաբութիւն կրէ ժողովուրդ մը :

Նման փորձառութիւն մը չէր կրնար աննշմար անցնիլ: Հայ ժողովուրդին ղեկավար տարրերը պէտք է վերջապէս ընդունին, որ իրականութիւնը սարսափելի հարուած մը տուաւ այն քաղաքական հայեցողութեանց, որոնք կը գերագնահատեն օտար հեռաւոր ազդակներու դերը, եւ ընդհակառակն կը թերագնահատեն անմիջական դրացիներու հետ բարեկամական յարաբերութեանց կարեւորութիւնը »:

Այս ուրեմն, անհրաժեշտ է որ Հայերը փոխեն իրենց քաղաքական գործունէութեան հին ձեւերը: Այսինքն հետեւին Ցունաստանի օրինակին, գանելով իրենց Վենիզէլոսը :

Աւելի բաց խօսելով, ժամանակը եկած է որ մեր աչքերը գոցենք Կովկասի Համադաշնակցութեան մէջ, հովանաւորութեամբ Թուրքիոյ: Այլեւս ոչ սահմանային խնդիր, ոչ Կարս կամ Նախիջեւան, ոչ ալ Թրքահայաստան: Իսկ ապահովութեան խնդիր՝ «Ալլահա էմանէթ »:

Այսպէս կոտրել – վճռել է վերջ, Հայաստանի Գամառ կը թելադրէ որ հայ ժողովուրդին պատասխանատու դէմքերը իրենց տեսակէտերը պարզեն կովկասեան ունկնդիրներու բազմութեան մը առջեւ: Յօդուածագիրը այնքան միամիտ կը ձեւանայ, որ ընթերցողը մեր ապաւորութիւնը կը կրէ թէ մինչեւ հիմա չէ լսուած Հայերու ձայնը: Եւ քանի որ յօդուածը ֆրանսերէն է, ուրեմն օտար ընթերցողները, այսինքն անոնք որ կը հետաքրքրուին կովկասեան հարցերով, բնականաբար պիտի հարցնեն,— բայց ինչո՞ւ չեն խօսիր Հայերը :

Մինչդեռ, խնդիրը առ նուազն տասը տարուան պատմութիւն ունի, եթէ չուզենք աւելի ետ երթալ, մինչեւ 1921:

Ուրեմն կարգը մերն է այժմ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՄԵԾ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մամուլը եւ ամբոխը մահ կը պահանջեն յանուն մեկ դատաղիրներուն համար

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Չեկան նոր եւ չնդալից դատավարութիւն մը սարքած է այսօր, չորեքշաբթի, 21 երեւելիներու դէմ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ լրտես, քանդիչ, ահաբեկիչ, մարդասպան եւ անջատողական: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին նախկին վարչապետ Ռիքով, Չեկայի նախկին վարիչը՝ Եակոտա, Փարիզի եւ Պերլինի նախկին դեսպանները՝ Ռաքովսկի եւ Քրեսթինսկի, «Փրավտա»յի նախկին խմբագրապետը՝ Պուխարին, նախկին գործավարներ (նախարար) Ռոզէնհոլց, Իվանով, Չերնով եւ Կրինքօ, Մաքսիմ Կորքիի քարտուղարը, Ուզպէկիստանի նախկին վարչապետը՝ Ֆէյզուլլահ Խոճայեւ եւ կուսակցութեան քարտուղարը՝ Իկրամով, երեք բժիշկներ եւն:

Ամբաստանեալներուն գլխուն փաթթուած են հին ու նոր մեղքեր, — սկսելով 1918էն: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Թրոցքի, Պուխարին եւ միւս ամբաստանեալները կ'ուզէին վիժեցնել Պրէսթ Լիթովսքի բանակցութիւնները, տապալել կառավարութիւնը, ձերբակալել եւ սպաննել Լէնինը, Սվերդլովը եւ Սթալինը, եւ նոր կառավարութիւն մը կազմել :

Մամուլը անխնայ ձաղկելով «լրտեսները, մարդասպանները եւ դաւաճանները», կ'ըսէ թէ միլիոնաւոր բանուորներ, գիւղացիներ եւ ուսումնական աշխատաւորներ «պիտի դողան զայրոյթէն եւ զարշանքէն, լսելով այս հրէշային դաւադրութիւնը, այս ոճիրները որոնք կը սառեցնեն մարդու հոգին»: «Փրավտա» երկար խմբագրականի մը մէջ դերագոյն պատիժը կը պահանջէ ամբաստանեալներուն համար, յիշելով Եժովի խօսքերը Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց առթիւ, — « Մենք երբեք պիտի չներենք Աէրգէյ Կիրովի սպանիչներուն: Թրոցքիական եւ Պուխարինեան լրտեսներու հրոսախումբին համար շատ սուղի պիտի նստի անոր գլուխը»: Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կ'աղդարարէ թէ «այս լրտեսներուն, մարդկութեան այս թափթփուքներուն համար տեղ չկայ երկրի վրայ եւ թէ խորհրդային դատարանը պիտի կրնայ գտնել պատիժ մը որ համապատասխանէ իրենց հրէշային ոճիրներուն ծանրութեան »:

Խորհրդային մամուլը «յաղթանակ» մը կը նկատէ «դաւաճաններու այս հրոսախումբին» յայտնութիւնը: Կ'ըսէ թէ «դրամատիրութեան այս սարուկ ծառաները մահացու առելութիւն մը կը տածէին խորհրդային ազատ ժողովուրդին համար եւ կը տարածէին Պուխարինի ղրպարտութիւնը ռուս ժողովուրդին դէմ—թէ Ռուսը դատակապարտ ժողովուրդ մըն է որուն անհրաժեշտ է դրամատիրութեան եւ մեծ կալուածատէրերու խարազանը: Ցաչականութիւնը անոնց վրայ դրած էր իր յոյսը, իբրեւ հինգերորդ սիւնը յառաջիկայ պատերազմին համար, բայց մեր փառապանծ հակալրտեսութիւնը պատռեց դաւաճաններու եւ մարդասպաններու այս հրոսախումբին դիմակը »:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Նոր դաշինք Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ

Պալքանեան միութիւնը, որուն անդամ են Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Յունաստան եւ Թուրքիա եւ որ իր տարեկան ժողովը գումարած էր Էնկիւրիի մէջ, փետրուար 25 — 27, որոշեց ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը: Թէեւ Եուկոսլավիա արդէն յայտարարած է ճանաչումը, իսկ Ռումանիա տրամադրութիւն յայտնած է, խորհրդաժողովը պահանջեց որ ճանաչումը դառնայ ընդհանուր քաղաքականութիւն բոլոր անդամներուն համար: Բայց այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը այնպէս մը խմբագրուած է որ Թուրքիա կրնայ իր ճանաչման համար պայման դնել որ Իտալիան ալ ընդունի Մոնթրէօյի դաշնագիրը՝ Նեղուցներու մասին :

Չորս պետութիւնները որոշեցին սերտ գործակցութիւն հաստատել Մեծ Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ Իտալիոյ հետ, Միջերկրականի վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու մէջ: Ինչ կը վերաբերի Սպանիոյ, զեկոյցը կ'ըսէ թէ չորս պետութիւնները հաւատարիմ պիտի մնան ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան. բայց որոշած են Անգլիոյ օրինակին հետեւիլ, գործակալներ նշանակելով Զօր. Ֆրանքոյի գրաւած երկրամասին մէջ, պաշտպանելու համար իրենց առեւտրական շահերը: Չորս պետութիւնները հաւատարիմ կը մնան նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան. բայց գիտել կուտան թէ Ազգախողովին անդամակցութիւնը չի նշանակեր որ ուրիշ անդամներ միջամտեն իրենց քաղաքական անկախութեան: «Պալքանեան Միութեան կառավարութիւնները վճռած են թոյլ չտալ որ եւ է միջամտութիւն իրենց ներքին գործերուն մէջ »:

*** Էնկիւրիէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Զօր. Մէթաքսաս՝ Յունաստանի վարչապետը եւ Թ. Ր. Արաս՝ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Թուրքեւհելլենական սերտ համաձայնութեան դաշինք մը մշակած են, տասը տարուան համար: Այս դաշինքին տրամադրութեամբ, փոխադարձ համերաշխութիւն պիտի տիրէ երկու երկիրներուն վերաբերեալ բոլոր խնդիրներուն մէջ եւ շարունակ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած խնդիրներու մասին, որպէսզի երկու պետութիւնները միշտ միասին գործեն արտաքին քաղաքականութեան մէջ :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ պատերազմական նախարարը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն ո եւ է Գերմանացի որ ազատութեան պաշտօն վարած է բանակին մէջ, ենթակայ է գործօն ծառայութեան, ինչ տարիք ալ ունենայ: Առով կ'ուզեն լրացնել սպաներու պակասը: Գերմանիոյ օդատորմիղի վերակազմութեան երրորդ տարեդարձին առթիւ, հաստատուեցաւ թէ օդանաւային կազմակերպութիւնը այժմ ունի 11.000.000 անդամ, որոնց 5.000.000ը կատարելապէս մարզուած են հակօդային արշաւներու համար :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կայի բանուորները գործադուլ հռչակեցին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՐՕ՜Շ ՄԸ ...

« Ազգասիրութիւն » բառը հոլովեցին քսան տասնամեակներ շարունակ: «Ազգասէր»ը տեսակ մը տխողոս էր այն օրերուն: Դեռ «հայրենիք»ը չկար, — թէ՛ իբրեւ սփիւռքացեալ հողամաս, թէ՛ իբրեւ բանաձեւեալ ըմբռնում: Ուրեմն՝ եթէ չկային նաեւ «հայրենասէր»ներ, կային, սակայն, «ազգասէր»ներ :

Մեր քաղաքացիական հասունութիւնը՝ վերջին երկու տասնամեակներուն, ինչպէս նաեւ մեր պետական ըմբռնումը՝ պատմութեան անցուցին այդ բառը: Անոր հետ՝ նաեւ բոլոր անոնք որ Ազգատախտամին դրկուած պարկ մը ալիւրով կամ խորանէն կախուած մետաքս վարագոյրով կ'արժանանային այդ համբաւին:

Պատմութեան անցաւ նաեւ «ազգ»ը՝ իբրեւ որակումը ամբողջութեան մը, —անկախ այն վիճելի կէտէն թէ մենք ա՞զգ էինք թէ ժողովուրդ :

Հիմա գոյութիւն ունի «հայրենիք»ը: Ու հրապարակի վրայ են «հայրենասէր»ները: Բայց որովհետեւ ընդհանրական բացատրութիւն մըն է նաեւ այս, թէմբը փարատած ու իրեն տեղ բռած է «Հայաստանասէր»ը:

Ինչո՞վ արժանացած է ան իր այդ տիտղոսին: Ո՞վ շնորհած է զայն իրեն, — էական չէ՞ն այդ բոլորը: «Ալիւրի»ի եւ «վարագոյր»ի դերը բախտորոշ եղած է նաեւ հոս: Վաճնգի, գրեթէ միշտ, հանրային հարցերը ալիւրուած սատամոքսներու եւ վարագուրուած աչքերու հարցեր եղած են մեր մէջ :

Նուազ դժբախտ եղած չէ նաեւ նոր օրերու նոր որակումը, — ազգայնականութիւնը :

Այս ալ, իբրեւ իմաստ կամ բովանդակութիւն, երկու երես է ստացած՝ նման... դատախազ Հալէպսին:

Անոր երեսներէն մին աջ կամ ձախ— բայց մանուանդ ձախ,— գոռում գոչում մըն է ... Հայաստանին համար:

Երկրորդ երեսը անձնական շահն է ու սփիւռքեան քաղքենութիւնը :

Անհրաժեշտ է գիտնալ, վերջապէս, թէ ո՞վ է իսկական «Հայաստանասէր»ը, որ կողմնակից է մէկ նշանաբանի տակ հաւաքելու բոլոր այն Հայերը, որոնք իրենց իրենց մէջ գիտեն զետեղել Հայաստանեան զգացումը անձնական քաղքենութեան զգացումէն :

Ներկայ ժամանակներու ոգին ու պահանջը այս հրամայականը կը դնեն մեր առջեւ :

Ազգային - պետականութեամբ Հայաստանի մը դրօշը վեր բռնելու պահանջը՝ միացումովը բոլոր հայ բազուկներուն, որոնց մէջ ազգային արիւնը աւելի կարմիր է, քան մեր հայրենիքներու պարտադրուած կարմիրը...

Դրօ՜շ մը, որուն առջեւ մենք ինքնակամ կը խոնարհեցնենք մեր կուսակցական դրօշը :

ՍՕՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

ՆՈՐ ՍԻԱՒ (ԳԻՑՐՈ·Թ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ողբացեալ Տիգրան Թեւանեանի բարեկամները, Վարդանանցի առթիւ (120 փր.).—

Զարմայր Մուսաեան	50
Այրի Տիկ. Փայլածու Թեւանեան	25
Աւետիս Իփեկեանեան	25
Միհրան Անաստասեան	20
Ն. Աղամալեան, իր անդրանիկ դուստրին Եղսաբէթի ծննդեան առթիւ	10
Գումար	130
Փետրուար 26ի գումարը	4189
Ընդհ. գումար՝	4319

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. Մ ԼԼԵՐԻ ԱՆՀԵՏ ՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Զօր. Սկոպլին կը գործէր երկու դիմակով

Հարցաքննիչ դատաւորը դէմ դիմաց հանեց անհետացած ռուս զօրավարին՝ Միլլէրի եւ փախստական զօրավարին՝ Սկոպլինի կիները, նոր յայտնութիւններ երեւան հանուած ըլլալով, (Տիկին Սկոպլին բանտարկուած կը մնայ մինչեւ այսօր):

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Տիկին Միլլէրի փաստաբանը, Պ. Ռիպէ, երկար եւ աշխատալից պրպտումներէ վերջ, յաջողած է հաստատել թէ ինչպէս Կուտեպովը, Զօր. Միլլէր ալ առեւանգուած է խորհրդային գործակալներու կողմէ: Մինչ Զօր. Կուտեպովի անհետացումէն վերջը կատարուած պրպտումները անելի մը յանգեցան, այս անգամ շօշափելի արդիւնքներ ձեռք ձգուեցան: Զօր. Միլլէրի ձգած երկտողը եւ Զօր. Սկոպլինի փախուստը բաւական օգնեցին ուրիշ հետքեր գտնելու, թէեւ ահագին դժուարութիւններ կային ճամբուն վրայ: («Մաթէն» կ'ըսէ թէ սպիտակ Ռուսերը 96(?) զինուորական կազմակերպութիւններ ունին, որոնց 30ը Պաղախներու): Ցետոյ, դատական քննութիւնը աչքի առջեւ ունէր 600 քիլօ փաստաթուղթեր, մեծ մասը գաղտնի լեզուով գրուած: Հարկ էր բանալ, նաեւ, կանանչ կողքով Աստուածաշունչի ծածկագիր բանալին :

Եւ վերջապէս Տիկին Սկոպլին, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրուած էին գաղտնիքը լուսաբանելու համար, յանկարծ մոռնալով իր ֆրանսերէնը, կը պահանջէր թարգմանի լեզուով խօսիլ, ինչ որ միջոց կուտար իր բառերը կշռելու:

Հակառակ այս բոլոր դժուարութեանց, կարելի եղած է հաստատել թէ Սպիտակ Ռուսերը ունէին «Ներքին գիծ» մը, անդամներուն ներքին կեանքին վրայ հսկելու համար: Երկար ատեն այս կազմակերպութեան վարիչն էր Զօր. Սկոպլին, որ հսկողութիւն կատարել կուտար մասնաւոր գործակալներու միջոցաւ: Զօր. Միլլէր ինքն ալ Սկոպլինի, ուրիշ խօսքով՝ խորհրդային գործակալներու հսկողութեան տակ էր :

Միեւնոյն ատեն հաստատուած է որ «Ներքին Գիծ»ին հետ զուգընթաց կը գործէր ուրիշ օրկան մը, որու մասին չէ խօսուած մինչեւ հիմա եւ որ կը կոչուէր «Արտաքին Գիծ»:

Այս գաղտնի կազմակերպութեան նպատակն էր զինուորական եւ մտաւորական տեղեկութիւններ հաւաքել Ռուսաստանի մէջ: Այս օրկանին վարիչն ալ Սկոպլինն էր. ուրեմն փախստական զօրավարը կը գործէր երկու դիմակով :

Այսպէս, ինչ էր որ, համախորհուրդ ընդհ. սպայակոյտին հետ որուն կը նախագահէր Զօր. Միլլէր, Ե. Ռուսաստան կը ղրկէր գործակալներ, դիմադրութեան կեդրոններ հաստատելու եւ նոյնիսկ մահափորձեր կատարելու համար: Ուրեմն, դաւաճանը Փարիզի մէջ հայրենասիրութեան տիպար կը հանդիսանար, եւ, միեւնոյն ատեն, կը ծառայէր Չեկային, մատնանշելով «Արտաքին գիծ»ին ղրկած գործիչները: Այս վերջինները կ'երթային եւ բնականա-

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Դ. էջ)

ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԷՆ

[illegible]

Ամբողջութեամբ տուինք Երեւանի «դատաւարութիւն»ը, զայն առնելով «Թ. Հայաստան»էն: Ընթերցողը այժմ գիտէ արդէն, թէ Հայաստանի մէջ ի՛նչ ձեւով «դատ»եր տեղի կ'ունենան, ի՛նչպէս «մերկացում»ներ կը կատարուին եւ ինչ բանի համար մարդիկ կը դնդակահարուին: Զկարծէք թէ երկրի ժողովուրդը մեզմէ աւելին գիտէ. անոր գիտցածն ալ պաշտօնաթերթի մէջ տեղ գտած «դատաւարութեան»էն անդին չանցնիր. գիտէ այն, ինչ որ կը հրատարակուի. մինչ այդ տեսակէտով մենք գէթ հնարաւորութիւն ունինք պրպտելու, ազատօրէն քննութեան առնելու բոլոր «մերկացում»ները, երեւան բերելու կեղծիքները եւ գծելու պատկերը այն անանուն ապականութեան, որ խորհրդային աշխարհին մէջ «արդարադատութիւն» կը կոչուի: Այս դիւրութիւնները Հայաստանի մէջ չկան. հոն ոչ ոք կը յանդգնի բերան բանալու իշխանութեանց մինչեւ իսկ ամէնէն բացայայտ սուտին դէմ. ոչ ոք կը խիզախէ ամէնէն աղաղակող զըրպարտութիւնն իսկ իր բուն անունով որակելու. ծնողքն իսկ, որուն զաւակը կախաղան կը հանուի սուտ ամբաստանութիւններով, պարտաւոր է անէծք տեղալ զաւկի հասցէին եւ փառաբանանք հիւսել դահիճի անունին, այլապէս զաւկին հետ միասին կախաղան կը հանուի նաեւ ինք, այս անգամ արդէն «ժողովուրդի զայրալի՛ց պահանջներուն տակ եւ ընդհանուր խըրախճանքներու մէջ...

Ապացոյց— Երեւանի ութ գնդակահարուածները, որոնցմէ եօթը հոգին իրենց ճամբան դէպի գերեզման հարթելու համար՝ եղած ամէ՛ն վերագրում (իրենց հասցէին) կը հաստատեն ու կ'իւրացնեն, կարծես հարսնիքի հրաւիրուած ըլլային...: Ամբաստանեալներէն ութերորդի «ընդդիմութիւն»ը ոչ թէ կը խախտէ այս անհաւատալի պատկերին ներդաշնակութիւնը, այլ ըստ ա՛լ աւելի կ'ամբողջէ. դահիճներուն ներշնչումովը անշուշտ՝ զոհերէն այս մէկը կը փորձէ պարզ յայտարարութեամբ մը «ջրժել» իրեն եղած վերագրումները, անուղղակի ձեւով կարծես վկայելու համար, թէ միւս եօթը հոգին, որոնք նման փորձ չեն ըներ, ինքնին յանցաւորներ են: Դիւախաղին վախճանը լրիւ կը հաստատէ մեր այս մտայլ ենթադրութիւնը. «Ժողովուրդ»ը կը պահանջէ նաեւ այս ութերորդին գլուխը, եւ «դատարան»ը, առանց բոպէ մը վարանք ունենալու, պետական եւ կուսակցական ութ ականաւոր անձերու գլուխները դահիճներուն կը յանձնէ, ի պանծացումն խորհրդային արդարադատութեան եւ ի ցնծութիւն հայ «աշխատաւոր ժողովուրդ»ի...

Ամբաստանեալները փոխն ի փոխ կը վկայէին, որ իրենք կ'անդամակցէին «հակայեղափոխական, աջ-տրոցկիստական, դաշնակցական - նացիոնալիստական, վնասարարական կազմակերպութեան»: Անունն իսկ այս «կազմակերպութեան» կուգայ վկայելու, որ մենք գործ ունինք անհեթեթ կեղծիքի մը հետ: Հայաստանի մէջ, ուր մարդիկ ձեւ կ'որոնեն լեզուն յուութեան վարժեցնելու եւ ուր ճիգ կ'ընեն բառերու նուազագոյն քանակը գործածելու (անգամ այն պարագաներուն, երբ իշխանութիւնները դէմ չեն այդ բառերուն), յանկարծ հուրէ եւ ջուրէ անցած մարդիկ հակայեղափոխական գաղտնի կազմակերպութիւն մը կը ստեղծեն, զայն կոչելով՝ «հակայեղափոխական, աջ - տրոցկիստական, դաշնակցական - նացիոնալիստական, վնասարարական կազմակերպութիւն...»: Եւ նկատեցէք. այս շարականը երկրի մը մէջ, ուր բարք դարձած է քանի մը սկզբնատառերով ամբողջ նախադասութիւններ արտասանել: Եթէ իրաւամբ գաղտնի կազմակերպութիւն մը գոյութիւն ունէր, ինչո՞ւ տեղմ անուն մը չունէր այդ կազմակերպութիւնը. եթէ չկամեցան կամ չկարողացան անուն մը հնարել, ինչո՞ւ չառին սկզբնագրերը եւ ինչո՞ւ համապատասխան այս գաղտնի կազմակերպութիւնը չկոչեցին ՀԱՏԴՆՎ կազմակերպութիւն: Եւ վերջապէս, ո՛ւր տեսնուած է, որ մարդիկ կազմակերպութիւն մը ստեղծեն, որուն անուան մէջ իսկ տեղ գըտած են ամէնէն ոճրային բառերը, իշխանութեանց եւ ժողովուրդի կարծիքով:

Որոշ է, ի հարկէ, որ նման կազմակերպութիւն գոյութիւն չունէր. անունը կուգայ ոչ թէ ամբաստանեալներէն, այլ «դատաւորներէն». զայն դահիճները կը հնարեն՝ զոհերը «աշխատաւորութեան» աչքին բարոյապէս սպաննելու համար. եթէ «դատաւորները» այլ անուն մը յօրինէին, օրինակ՝ զոհերուն վերագրուած կազմակերպութիւնը կոչէին՝ «արիկայական - տրոցկիստական, լրտեսական - դաւաճանական, դաշնակցական - ջարդարարական, յուդայական - մատնիչական, գրպանահատական - ստախօսական» կազմակերպութիւն մը, ամբաստանեալները մէկիկ - մէկիկ ոտքի պիտի ելլէին եւ պարզ ու մեկին բառերով դարձեալ յայտարարէին, որ, այո՛, իրենք հիմնադրած են նման կազմակերպութիւն մը, կ'անդամակցին անոր եւ կը գործեն անոր ցուցմունքներով:

Ո՞ւր է տարբերութիւնը յետին ոճրագործին եւ այս իշխանաւորներուն միջեւ:

ՈՃՐԱԳՈ՛ՐԾ— բառին ամէնէն պարզ եւ ամէնէն գռեհիկ առումով:

Հայաստանի խորհրդայնացումէն քսան տարի վերջ տարագիր Հայը սարսափով եւ ջախջախուած հաւատքով կը նայի իր հայրենիքին վրայ:

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի)

ՉՈՐՐՈՐԴ ԼԵԶՈՒ ՄԸ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս յայտնի է, Զուիցերիոյ մէջ իբրեւ պաշտօնական լեզու ցարդ կը ճանչցուին գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն լեզուները, այդ լեզուները խօսող երեք ժողովուրդներուն բնակած երկրամասերուն համար: Հիմա չորրորդի մը գործածութեան համար ալ հանրաքուէի պիտի դիմէ կառավարութիւնը — այն է՝ Հռեթօ - Ռոմաներէն: Կ'ըսուի թէ այս նորութեան դէմ հակառակող շատ քիչ պիտի ըլլայ, որովհետեւ Զուիցերիա ապրող Հռեթօ - Ռոմաններուն թիւը 40.000էն աւելի է:

ԲԱԽՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՂԻ ՄԷՋ

(Մեծ մոլութեան մը փոքրիկ պատմութիւնը)

Շուտ հարստանալ... Աս եղած է ամէն ժամանակներու մէջ մարդոց մեծագոյն մասին հրապուրող ցանկութիւնն ու երազը: Շատ դրամ ունենալ: Բայց ոչ այն դրամը, զոր մարդ կը շահի գլուխը հազար պատի զարնելով եւ խնայելով, այլ այն՝ զոր կը ստանայ դիւրաւ եւ անձկազին: Այսինքն՝ յանկարծական հարստութիւնը միայն՝ որ մէկ օրէն միւսը ծոցը կը թափի: Դրամ մը՝ զոր ձեռք բերելու համար մարդ չի մտներ « ու է պատասխանատուութեան տակ, քանի խոչընդոտ մը յաղթահարելու, եւ հետեւաբար դրամ մը՝ որ առանց խորհելու ծախսելու կրնայ գոհացնել մէկ մի ցանկութիւն եւ մէկ մի քմայք: Երազ մը՝ զոր մարդկութիւնը արդէն շատ երկար ատենէ ի վեր կ'երազէ, որովհետեւ յայտնի է թէ դրամը գտնուելէն ի վեր մարդիկ միշտ քիչ ունին անկէ... Որով դժուարին եւ նեղ կացութիւն մը՝ որմէ մարդ արտասովոր բախտաւորութեամբ մը միայն կրնայ ազատել իր օձիքը: Բայց բախտաւորութիւնն ալ պարզ խնդիր մը չէ: Ան կը ծիծաղի շատ շատերուն վըրայ եւ շատ քիչերուն խօսքը միայն կը լսէ: Կիրակի օր ծնող բախտաւորները միայն կ'արժանանան բախտին կամ երբեմն ալ ուրիշներ՝ որոնք այլ եւս իրենց համար գիշեր ցերեկ բան գործ ըրած են անոր հետամուտ ըլլալու: Եւ բախտին այս թեկնածութեան ամենալու եւ ամենահասանական ձեւը եղած է խաղը: Ըլլայ թուղթ, ըլլայ նարտ, ըլլայ ռուլէթի սեղան, ըլլայ մեծ կամ փոքր վիճակահանութիւն, եւ այլն — ամէնը իրականին մէջ միեւնոյնն է — զօռեմարտութիւն կամ պայքար բախտին շուրջ, պատահմունքին յաղթանակը, կիրքի մը զբօսանքութիւնը կանխորոշ մէթոտի մը համաձայն: Այս ձեւերէն մէկուկը խաղի մէջ իր բախտը փորձող իւրաքանչիւր ոք համոզուած է, թէ ուշ կամ կանուխ այս կերպով հարուստ կամ գոնէ բարեկեցիկ պիտի ըլլայ: Հետեւաբար, զանազան եւ զարմանազան հաշիւներ ցնորքի վրայ հիմնուած թիւերու, դրութիւններու, կանոններու, որոնք շատ շատերուն աչքին անմոլորելի եւ անսխալ կը թուին: Այս ամէնը կ'ըլլայ տեսակ մը աւելորդապաշտութիւն, խորհրդաւորութիւն, արուեստի յանկարծադէպ յաջողութիւն, վերջապէս՝ խառնուրդ մը գըլխու պտոյտ պատճառող հաշիւներու եւ տարօրինակութիւններու: Անտարակոյս մշակոյթի եւ քաղաքականի պատմութեան ծայր աստիճան հետաքրքրաշարժ, թէեւ ոչ պանծալի, մէկ գլուխն է այս, որ յաճախ ուսումնասիրուած է իբրեւ մարդկային երեւոյթներէն մին ենթատող կիրքի մը կամ մոլութեան մը գլուխը: Մարդկային պատմութեան բոլոր աղքատացած եւ անապահով շրջաններուն մէջ, մարդ ուղղած է դրամի վրայ խաղալ ա եւ է ձեւով ու իմաստով, որովհետեւ աշխատութեամբ շատ դժուարաւ կարելի է ձեռք բերել զայն:

×

Այս կիրքը արմատացած կը գտնենք արդէն հին Հռոմայեցիներուն մէջ: Արդէն ամէն բանի համար, երբ խընդիրը կը դառնայ որոշումի, իրաւականութեան կամ մարդկային « ու է խորունկ զգացումներ մը շուրջ, կըրնանք ինկայն կամ աստիճանաբար բարձրանալ հին Հռոմայեցիներուն շրջանը: Բախտախաղն ալ անծանօթ նիւթ մը չէր անոնց: Յուլիոս Կեսարի կեանքին դրբոյքը գիտցողները շատ լաւ կը յիշեն անոր բացառիկ թերութիւնը Ռուպիկոնի առջեւ — Alea jacta est — Քուէն ձգուած է: Ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ այն ատեն ալ քուէախաղը կամ նարտ նետելը սովորական էր: Եթէ լաւ ուշադիր ըլլանք, ամենահին բախտախաղը պատերազմն է..

Թող որ Կեսար գործածեց միմիայն Մենանդրի մէկ խօսքը, ինչ որ փայլուն ապացոյցն է թէ հին Յոյներն ալ անվրէպ բախտաքուէ (զառ) կը նետէին: Թէ Յոյները, թէ Հռոմայեցիք, ոսկորներուն ճամբայ ելլելէն առաջ, վիճակ կը ձգէին: Սկիզբները դափնետախտակով կը զարդարուէին յաղթականները, վերջերը ոսկեպատով: Այսինքն նիւթական արժէքը վերացականին տեղը բռնեց, ինչ որ ակիզբը եղաւ արհեստաւորութեան, ինչպէս՝ ախոյեանութեան՝ զանազան խաղերու ասպարէզ: Եւ դրամի ակնկալութիւնը յաղթեց անշահախնդիր վազքերու, արշաւներու եւ ամէն բանի: Եթէ ուշադրութեամբ կարդանք Կիկերոնը՝ կը տեսնենք որ ան շատ կանոնաւոր կերպով վիճակահանութիւն մը կը նկարագրէ. վրան գրուած կաղնիափայտէ տախտակիկներ իբրեւ վիճակախաղ, աղայ մը կուգար իբրեւ կը խառնէր զանոնք սնտուկի մը մէջ ուրկէց պիտի քաշուէին յետոյ: Քաշողները ընդհանրապէս կ'ըլլային որբացած աղաք: Թող որ ատկայն Կիկերոն բախտ փորձելու այս ձեւը կ'արհամարհէր. «Ինչ ապահովութիւն կրնան ընծայել այս վիճակատախտակները, որոնք իբր թէ Բախտին հաճելի պիտի ըլլան, եւ մանկական ձեռքեր սնտուկին մէջէն դուրս պիտի քաշեն...» Հռոմէական կայսրերը տարեկան մեծ կոչունք մը առթիւ իրենց հիւրերուն վիճակախաղի ձեւով նուէրներ կը բաշխէին: Զանազան ձեւով մրցանակներ: Մին կը շահէր տասը ուղտ, ուրիշ մը տասը հաւ միայն: Բայց երբ դրոշմըւած դրամը հաստատակաց դարձաւ, բախտախաղն ալ իր կարգին ճշմարիտ մոլութեան մը ձեւը առաւ: Մարկոս Անտոնիոս եւ Ներոն ամէնէն աւելի ենթակայ էին այդ մոլութեան եւ իրենց միւս վատանուն յանհատակութիւններով համերձ, իբրեւ առաջնակարգ քաջալերիչ բախտախաղերու եւս, մտան պատմութեան մէջ:

×

Նոր շրջանին մէջ ամէնէն աւելի շատցան փոքր վիճակախաղերը: Զանազան երկիրներու մէջ աշխատութիւն տարուեցաւ վիճակահանութեան գոնէ այս ձեւը ջնջելու համար, բայց ոչ մէկ օգուտ, փոքր վիճակախաղը չջնջուեցաւ եւ դժուար թէ ջնջուի, որովհետեւ ժողովրդային պէտքի մը կարգը անցած է այլեւս, քանի որ յետին ծայր նեղութեան մէջ եղողները անոր մէջ կը թուին գոհացում մը գտնել: Կը պատահի որ շահողներ ըլլան եւ ուրիշներ ալ քանի մը օր ուրախութ պատրանք մը կ'ունենան շահելու: Այս տեսակ փոքր բախտախաղերու հնարիչ եղած է Ճենովայի Պէնէտէթթօ Ճէնթիլէ: Ճենովայի մէջ ծերակուտականները արդէն վիճակով կ'ընտրուէին: Իննսուն ծերակուտականներ այսպէս վիճակով միայն կըրնային յաջողիլ: Ժողովուրդը ընտրութիւններուն վրայ մրցումի կ'ելլէր, դրամ դնելով, եւ աւելի այնքան շահելու գործ մը եղաւ որ Գալքածները մանաւանդ իւրացուցին դրամի այս խաղը: Մինչեւ որ պետութիւնը տեսնելով որ գործը շահաւոր է, ինք գըլուխ անցաւ ձեռնարկութեան: Այս խաղերուն իբրեւ հնարիչ կը նկատուի նաեւ չափագէտ Լորէնցօ Թօնթի, ինքն ալ Ճենովացի: Ժամանակի ընթացքին՝ խաղը տարածուեցաւ ամբողջ Իտալիոյ մէջ, եւ նոյնիսկ Պապը տերպութեցաւ ի վերջոյ արտօնել զայն Եկեղեցիին երկրամասերուն մէջ: Նշանաւոր վիճակահանութիւն մը տեղի ունեցած է 1526ին, 8000 վիճակ հանուած է՝ մէկ վիճակը երկու դուկատի: Շահերն ալ համապատասխան էին — դրամական խոշոր գումարներ, գոհարեղէններ եւ մինչեւ իսկ տուներ: Պետութիւնը եւ տեղական մարմինները մեծ շահեր կ'ընէին հարիւրին 5 տուրք դնելով բոլոր վիճակներուն վրայ: Այս տեսակ խաղերուն իտալական անունները մինչեւ այսօր ժողովրդական են Եւրոպայի մէջ — Extrato, Ambo, Terno: Անգլիոյ մէջ միայն արմատ չկրցան բռնել այսպիսի խաղեր: Հոն Պետութիւնը բնաւ իրեն արժանի չէր սեպեր գլուխ կանգնիլ այսպիսի շահամոլ ձեռնարկներու, եւ մասնաւոր ձեռնարկողներն ալ դատավճիռներու տեղի տալով, անգլ. կառավարութիւնը 1826ին բոլորովին արգիլեց վիճակախաղը: Հիմա, Իրլանտայի մէջ— այն ալ իր որոշ կացութեան բերումով — միայն կայ վիճակախաղ մը, Սուրբ Սթէյքս անունով՝ որուն մեծ պարգեւն է100.000 սթերլին եւ աւելի: Վիճակահանութիւնը կը զուգադիպի արշաւին, եւ շատեր Իրլանտա կ'երթան բնակելու այդ եղանակին, եւ առով ոչ միայն մասնակցողներուն թիւը ստուարի չափով մը կ'աւելնայ, այլ նաեւ երկիրը տարբեր կերպով դրամ կը մտնէ:

×

Վիճակախաղի այս կիրքը բնականաբար պիտի ունենար նաեւ սա արդիւնքը, թէ թիւերը մասնաւոր գաղտնիք մը պիտի ունենային յաչս մասնակցողներուն: Այս կամ այն թիւը «բախտաւոր» է կամ անբախտ: Տարակոյս չկայ թէ թիւերու մասին սըննդուած բոլոր աւանդութիւնները կամ կասկածները զուտ նախապաշարում են եւ նպատակ ունին միայն ու միայն ... բախտաւորութիւն գըտնելու բանի: Թեթեւամիտ եւ յիմարական ընթացք մը պարզապէս: Բայց ընդհանրապէս մասնակցողը կ'ընտրէ թիւ մը կամ թիւեր որոնց հետ յատուկ առնչութիւն մը ունի. այսինքն՝ որոնց կը հանդիպի յաճախ կամ կը կրկնէ զանոնք յաճախ: Զոր օրինակ՝ ծննդեան եւ հարսնիքի օրերուն թուականները, կամ մեծ - մայրիկին տարիքը նշանակող թիւը: Նպաստաւոր եւ հաւանական նկատուած են նաեւ երազներու մէջ տեսնուած թիւերը, ընականաբար այս պատճառաւ շատեր «երազահան» գիրքերուն մէջ գտնըւած թուանշաններէն կը տարուին: Զարմանալի ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ կան թիւերու մասին— Մէկը՝ կը համարուի արական թիւ, երկուքը՝ իգական, երեքը՝ դէշ թիւ չէ, եօթը անգամ՝ որ ծանօթ է շատերուն «դէշ եօթը» անունով, շատերուն կ'ըմպուի իբրեւ բախտորոշ, նոյնը նաեւ դժբախտ 13 թիւին համար, որուն հոգի առողջներ … կայն: 12ը Առաքեալներուն … ներուն թիւն է եւ սուրբ է … ճառաւ, քանի որ երկնա… կայ Զոդիակոսին ալ թիւն է … մէ դուրս, անբաժանելի թիւ… նշանակալից դեր կը կատար… կախաղերու միջոցին: Թիւե… քան կարեւորութիւն կը … ամբողջ դրութիւն մը հիմն… կրնանք ըսել՝ թիւերու … գիտութիւնը: Պէտք է գիտ… գեղեցիկ երազները բախտ… նպաստաւոր չեն, այլ գրեթէ … դէշ երազները ուրախութ… կ'աւետեն: Թաղումի երազ… կերպով բախտաւորութիւն կ… կէ: Երազին մէջ 7 թիւը տես… պատճառ մինչեւ կէս օր երա… տարուած կը գտնէ… Յաջ… 7, 60, 34 թիւերը: Ճակատա… րի ակնարկով, այս չորս թի… նան բախտաւոր ըլլալ: … մարդ պէտք է ամէն բան …

Իբրեւ վերջին բախտաւ… կրնանք ըսել ձեր կնոջ … Բայց, խնդրեմ, կարելի եղա… ծիշդ տարիքը ...:

Թարգմ. Գ…

ՀԱԳՈԲ ԱՐՇԱԿ ԹԱԳԱՒՈՐ…

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր… Պոլսոյ Գուրուն թերթին … թեան առաջին մասը,— մինչ… տեղ ուր Արշակաւանը կը … բոլոր աւագ… երը հոն կ'… ըին: Սոսկալ՝ մնացեալը. թերթին խորագիրն է.— … ԴԷՊՔԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ… ՅԳՅ ԱՐՇԱԿ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԻՐ… ԽՆԴԻԵԼ ՏՈՒԱԾ ՆՈՒ ԿԱԹՈՂ… ՈՏՔԵՐԸ ԿԱՊԵԼ ՏԱԼԷ ՎԵՐՋ… ԿՈՏԵԼ ՏՈՒԱԾ ԷՐ ՁԱՅՆ ԵՒ…

Մնացեալ Հայերը մասնաւորապ… մէջ էին. Այս նոր քաղաքին մէ… մախմբուած մարդիկը իրենց կ… համար ապաստանելիք մըն էին… թեան միակ միջոցն էր Շապու… նութիւն խնդրել:

Շապուհ Հայոց խնդրանքը … նեց եւ զօրաւոր բանակ մը դրկ… շակաւանի վրայ: Արշակ, եր… նեց թէ պիտի չկարենայ … պարսիկ բանակին դէմ, նախ … ապա Վրաստան ապաստանեց… զարաւոր Հայեր յարձակեցան… պաշարուած Արշակաւանի վրայ… ցի մանուկներէն բոլոր այրերը… ները սպաննեցին:

Արշակ միջոց մը փորձեց … րու օժանդակութեամբ Հայաս… վրէժ լուծել: Ի վերջոյ Ներսէ… դիկոսի դիմեց, որպէսզի Բիւզա… նի կայսրէն ներողութիւն խնդր…

Ներսէս թերեւս վախէն Արշա… մուտը նկատի առաւ եւ … Բիւզանդիոն եկաւ, իր հետ … նաեւ Արշակի նամակը, … կայսեր:

Վաղենտիանոս կայսրը Արշա… մակը չկարդաց եւ Ներսէս Կաթ… ղին ալ քանի մը քահանաներ… աքսորեց: Եղան Կաթողիկոս… րավայր փոխադրող նաւը ընկղ… Ներսէս ու իր ընկերները … կրցան ելլել անբնակ կղզեակի … Թողիկոսն ու քահանաները … մէջ ութ ամիս ապրեցան ձու… լով եւ խոտ ուտելով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Բարձրահասակ մէկն էր... ամէն կատու գորշ կ'երեւայ մութին մէջ... մաքէս անգամ չանցաւ որ իշխան Ալին էր... ինչ որ է, օձիքէն բռնելուս պէս անդին հրեցի... հոն դարձաւ ու սկսաւ բերնին տալ... հաւա մը փակցուցի կզակին... Ցետոյ թէկնապահները հասան, քիչ ետքը Փիթըրն ալ, կռիւին մէջ մտաւ ու գետին տապալեց անոնցմէ մէկը որ սկսաւ օգնութիւն աղաղակել... Իշխանը դարձեալ ոտքի ելաւ ու ինծի փաթթուեցաւ... բազմութիւնը հաւաքուեցաւ ու մեզ իրարմէ բաժնեցին...

— Ուրեմն ճի՞շդ է որ գետին տապալեցիք զայն, հարցուց լորտ Խուըրթ մտածկոտ երեւոյթով:

— Այո՛, պարոն, գետին տապալեցի, կրկնեց Սուլթանը որուն պայծառ ու կապոյտ աչքերուն մէջ չարաճճի ուրախութեան մը նշոյլը փայլեցաւ վայրկեան մը:

— Կարծեմ աւելորդ է այս կէտին վրայ ծանրանալ, մէջ ինկաւ Հէյզըլթին. որքան քիչ զբաղինք մանրամասնութիւններով, նոյնիսկ մենք մեր մէջ, այնքան լաւ կ'ըլլայ...

— Հէյզըլթին, անկեղծօրէն կը յուսամ որ մենք մեր մէջ մեր ուղածը կրնանք ըսել, դիտել տուաւ լորտ Խուըրթ թթու ձայնով մը. Ակումբին երիցագոյն անդամը ըլլալով, պարտականութիւն կը նկատեմ իրողութեանց տեղեկանալ...

— Ինծի այնպէս կը թուի թէ մանրամասնութիւնները ամէնուն ականջին հասած արդէն, ըսաւ հազարապետ Յօջըրը Ուայլտ. որքան ալ ուզենք մեր կարողութենէն վեր է ծածուկ պահել այս խայտառակ միջադէպը... առնուազն յիսուն հոգի տեղեակ ըլլալու են կարծեմ. մենք մեզ չխաբենք... վաղը կէսօրին ամբողջ Լոնտոն պատմութիւնը լսած պիտի ըլլայ...

— Շատ աղէկ, եթէ այս ակումբը կը մերժէ ներողութիւն մը ընդունիլ, չեմ հասկնար թէ ուրիշ ի՛նչ կըրնանք ընել, յայտարարեց ատենապետը:

— Բայց հարց է թէ խնդիրը այս քանով կը վերջանա՞յ, հարցուց լորտ Խուըրթ... Ի՞նչ կը խորհիք, Հէյզըլթին...

Դիւանագէտը շոյեց իր երկար ու թաւշանման պեխերն ու պատասխանեց.

— Իմ կարծիքովս խնդիրը բաւական ծանր է, որովհետեւ իշխանը ոչ միայն արքայական արիւն կը կրէ իր երակներուն մէջ եւ քեռորդին է Խալիֆին Սուլթանին, այլ եւ բարձրաստիճան պաշտօնեայ մըն է Թուրքիոյ պատերազմական նախարարութեան մէջ: Այս երկու կէտերէն մէկը կարենանք թերեւս լռել, բայց եւ այնպէս դըժուար է երեւակայել թէ Թուրքերը պիտի յօժարին աչանջ չկախել այդ կրկնակ հանգամանքներուն... վճռական կարծիք չեմ կրնար յայտնել առայժմ, սակայն արդար ըլլալու համար պէտք ըսեմ որ հաշւետակը Սուլթան Ցէյթիմն ու պարոն Քարսուն նկատի պիտի ունենան իրենց զօրագունդերէն հրաժարելու պաշտօնական հաւանականութիւնը...

— Ի՞նչ... աղաչեց գնդապետը:

— Գետինին տակն անցնի, եղբա՛յր, ա՛լ երկար ըլլէք. մէջ ինկաւ հազարապետ Ուայլտ, որուն թաւ արտեւանունքը ճակատին վրայ ցցուեցան:

— Ո՛չ, ո՛չ, Ֆրէ՛նք, բողոքեց Սըր Հարճ, բայց չկրցաւ շարունակել իր խօսքը, որովհետեւ կռուազան գնդապետը վերսկսաւ պաշտպանել իր սպաներու պաշտօնեաները:

— Արտառոց բան է սակայն, ես այս տեսակ բան իմացած չեմ, պոռաց բըռունցքը զարնելով սեղանին. ուրեմն ըսել կ'ուզէք որ սխալ կերած տասնըմակն մը հետ եկած ու եղերելի աղտաքի մը մէջ գտնուած ըլլալուն համար ես պիտի զրկուիմ իմ երկու ըղպաներէս որոնք աչանչելի կերպով կը կատարեն իրենց պարտականութիւնները... Ես առանց բան մահկ չեմ կրնար ընել, կը հասկնա՞ք, մահկ չեմ կրնար ընել, եթէ նոյնիսկ զինուորական ատեանին առջեւ տանին զիս...

Փիթըր Քարսը մտացաւ որ՝ աթոռին կըթնած, կը ջանար բնական եւ անտարբեր երեւալ: Առաջին անգամ այս պատկառելի ժողովը վատ ազդած էր իրեն: Կարծես գայլոցն էր դարձեալ ու, տակաւին մէջին Բ. դասարանի աշակերտ, կանչեր էին զինքը որպէսզի հաշիւ տար վարժարանէն փախած ըլլալուն մասին: Բայց հիմա կը տեսնէր որ ինքն ու Սուլթանը շահած էին ժողովական մեծ - ազաներուն համակրութիւնը: Ուրեմն աւելորդ էր այլեւս մտածել այն սարսափելի տեսարանին մասին որ իր հայրը, հօրաքոյրներն ու մեծ մայրիկը ընտանեկան ժողով մը գումարած պիտի ըլլային՝ յանդիմանելու համար զինքը իր գործած սխալին համար: Ես հրեց աթոռը ու ոտքի ելաւ:

Հէյզըլթին աշխատեցաւ հանդարտեցնել գնդապետը՝ վեր բարձրացնելով ձեռքը ազդարար շարժումով մը:

— Ո՛չ մէկ օտար պետութիւն կրնայ պահանջել անգլիացի սպայի մը հրաժարումը, ըսաւ ան ծիծաղելով իր բառերը. անհաւատալի է թէ մենք կրնանք թոյլատրել որ այդ … բաժանմունք տան մեզի. եւ … միւս կողմէ, նկատի ունենա… յարաբերութիւնները Թուրք… րութեան հետ, կարելի է … համարել որ խնդրոյ առարկ… ները կամովին ներկայացն… հրաժարականները...

— Գետինին տակն անցնի … ռավարութիւնը, պոռաց … բարկութեամբ:

— Սիրելի Ֆրէ՛նք, ընդմի… Հարճ, իմ հաստատութեան … ւորական գործառնութիւնն… ձաւոր Արեւելքի մէջ, … ինծի աչքի առջեւ ունենալ … զութիւնը թէ իշխան Ալին … կարեւոր անձնաւորութիւն… Թուրքիոյ ազգային կեանք… Բայց եւ այնպէս, չեմ կրնար… նել որ այս ամօթալի … պատճառով կարելի է … խոստմնալից երիտասարդ … ապագան խորտակելու ինծ… բուցանել՝ պարզապէս գոհացու… լու համար իրեն, գոհացում … մենադոյն չափով իսկ իրա… նի. իրեն կը մնայ այս … գոցել...

Արշակ, փոխանակ զգածուելու Ներսէսի դիմաց եկած փորձանքէն, որուն չէ իր ազգակիցներէն մէկն լուծել, Բուզանդիա Հայերու բարձրաստիճան պաշտօններ խոստանալով, զանոնք պաշտօնի մը հրաւիրել եւ սպաննել տըւաւ։ Այս կաթողիկոսական անդաւան Մահակն ալ, ոտքերը կապելէ յետոյ, փողոցներուն մէջ քաշկռտել տուաւ։

Բիւզանդիոնի կայսր Վաղենտիանոսի մահէն յետոյ, անոր յաջորդը, որ Թէոդոս, Ներսէս Կաթողիկոսը ազատ թողուց, բայց չթոյլատրեց Բիւզանդիոնէն հեռանալ։ Նոյն միջոցին Շապուհ ալ Արշակը բանտարկած էր Պարսկաստանի մէջ։

Արշակ արքունիքը գաղտնի մը նըկած շատ կը տառապէր իր բանտին մէջ։ Գաղտնօրէն նամակով օգնութիւն խնդրեց իր Պապ զաւկէն, որ կը գտնուէր Բիւզանդիոնի կայսեր մօտ։ Սակայն այլ եւս ամէն ինչ վերջացած էր։

Արշակ, որ իր ամբողջ կեանքը անցուցած էր արիւնահեղութեամբ եւ անմեղներ սպաննելով, միակ միջոց մը գտաւ. իր սուր դաշոյնը սիրտը մխրճել... ու այդպէս ըրաւ...

Հետեւեալ տողերը ո՞րքան կը պատշաճին Արշակի։ —

Ոչ ինչ հանգիստ ըրաւ եւ ոչ ալ ժողովուրդին անդորր կեանք մը ապահովեց. մեռաւ ու հեռացաւ աշխարհէն։ Գերեզմանը թող փակուի այլեւս։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԽՐԻՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԻՍԻ - Լ Է- ՄՈՒԼԻՆՕ, 22 փետր. (Յառաջ) — Տ. Կալոյս Խաչը, որ, շատ գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր իր դպրոցը կոչելու Խրիմեանի անունով, կիրակի օր կազմակերպած էր հանդէս մը, Հայրիկի յիշատակին, դպրոցի սրահին մէջ։ Ժամը 3ուկէսին սրահը լեցուած էր։ Տիկին Կարմիրժօրուքեան երկու խօսքով բացատրեց հանդէսի նպատակը, որմէ վերջ օրուան նախագահ նշանակուեցաւ ընկեր Նշան Պարթեան։ Ընկերը նախ պատմեց շատ գեղեցիկ պատմութիւն մը եւ ըսաւ որ Հայրիկ միշտ քարոզած է օտարի վրայ յոյս չդնել, այլ սեփական բազուկին վստահիլ։ Ապա երգուեցաւ «Մեր հայրենիքը» խաչուհիներու կողմէ, յոտնկայս։ Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր։ Արտասանութիւններ ըրին Օր. Մ. Գույումճեան, ընկեր Արիս Գարայեան Սիամանթոյի «Անդրանիկէն» եւ յետոյ «Պարը»։ Փոքրիկներ՝ Կարմիրժօրուքեան «Հայ գրօշին», Շահինեան «Մօրս»։ Երգեցին Ժիրայր Տէրտէրեան, Ն. Գարամեան, Զ. Տէրտէրեան, Մ. Գարաճեան, Ա. Թաթուլեան, եւ ընկեր Նշան Փոլատեան։

Օրուան բանախօսն էր Տիկին Էլլէն Բիւզանդ որ տուաւ Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը։ Թուեց անոր արժէքը Վասպուրականի մէջ իր «Արծուի Ժանիքները» եւ յիշեց Հայրիկի կեանք-Վասպուրականով։ Թուրք կառավարութիւնը Երուսաղէմ աքսորեց Հայրիկը, բայց ան հոն եւս պարապ չմնաց եւ շատ չանցած գնաց Էջմիածին, իր յեղափոխական քարոզը շարունակելու։ Այս անգամ ալ ռուսական կառավարութիւնը սկսաւ արգելք հանդիսանալ եւ 1903ին հրամայեց գրաւել բոլոր եկեղեցական կալուածները։ Հայրիկ գիտցաւ պաշտպանել հայ ժողովուրդի իրաւունքները եւ պատասխանելով անոր կամքին, մերժեց յանձնել կալուածները։ Այս առթիւ պատմեց Կարսի մէջ տեղի ունեցած ցոյցը եւ հայ ժողովուրդին ընդվզումը։ Դրուագներ պատմեց նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանէն, երբ եռագոյնը կը ծածանէր եւ Հայրիկին երազը իրականութիւն կը համարուէր։ Խրիմեան կը քարոզէր նախ ընտանիք եւ յետոյ հող։ Խօսեցան նաեւ ընկերներ Հ. Համբարեան, Ա. Գարամեան, փառաբանելով Հայրիկի յիշատակը եւ նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը։ Խօսեցաւ նաեւ Գ. Ք. Ֆարշեան, որ նոր վերադարձած էր բանակէն եւ ըսաւ որ զինուորութիւնը առիթ մըն է մեզ ծանօթացնելու Ֆրանսացիներու եւ դրուագներ պատմեց զինուորական կեանքէն։

Այս առթիւ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին վրայ աւելցան հինգ նոր անդամուհիներ։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐԱՔՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 21 Փետրուար — Զմն ալ ունեցաւ իր «Արաքս» երգչախումբը, որ իրական պահանջ մըն էր մեր գաղութին համար։

Վերջերս Վալանս հաստատուեցաւ, Պէյրութի ամերիկեան գոլէճի ուսանողներէն Գ. Յակոբ Զօրթեան, որ ընդառաջ գնաց Զմի վարչութեան հրաւէրին, կազմեց՝ երգչախումբը, 1938 յունուարի առաջին օրերուն։

Մօտ մէկ ու կէս ամսուան փորձերէն վերջ՝ Արաքս երգչախումբը տըւաւ իր առաջին երգահանդէսը, փետրուար 19ին, պետական թատրոնի վերնայարկը, որ լեցուած էր բերնէ բերան։

Յայտագիրը կը բաղկանար վեց խմբերգներէ՝ բոլորն ալ քառաձայն, 4 մեներգներէ եւ մէկ նուագէ (ջութակ) «Եղերերգ», որ ստեղծագործութիւնն է խմբավարին։

Երգահանդէսը բացուեցաւ ժամը 9ին։ Զմի կողմէ խօսեցաւ Գ. Ա. Տէր Սարգիսեան, որ բացատրեց թէ երգչախումբի անդամները, երէկ մեր ձեռնարկած ծաղկոցի նախկին աշակերտներն են գլխաւորապէս։ Յետոյ խօսք տուաւ խումբի ղեկավարին, որ երկարօրէն բացատրեց երգչախումբի նպատակները։

«Մեր տարագիր երիտասարդութիւնը, դուրս քաշելով ապականած եւ օտար միջավայրէն, կազմեցինք «Արաքս» երգչախումբը, կապելու համար զանոնք հայկական մշակոյթին, երաժշտութեան եւ երգին»։ Այս առթիւ ոգեկոչելով Կոմիտասի եւ ուրիշներու յիշատակը եւ անոնց կատարած ազգօգուտ գործունէութիւնը, կոչ ըրաւ, որ ծնողները ամենայն վստահութեամբ՝ իրենց զաւակները ղրկեն «Արաքս»ի, զանոնք կրթելու եւ ազնուացնելու համար։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս եւ խանդավառ։

Խումբը յաջորդաբար երգեց «Լճին մէջ նաւակը», «Սօնա եար», «Կռունկ առաջ», «Ահա եկաւ ու եւ «Ալագեազ» մէջընդմէջ, գեղեցկօրէն մեներգեցին Տիկին Վեհանուշ Սարգիսեան «Հովարէքը», «Հայաստանը», եւ «Կռունկը», իսկ Օր. Եղիսաբեթ Եղիկեան՝ դեռ 13 տարեկան, բայց արդէն յաջողութեամբ երգեց՝ «Կիլիկիան»։

Ղեկավարի ճարտար «Եղերգ»էն վերջ՝ Զմի կողմէ՝ Գ. Գեւորգ Խանջեան գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց իրենց երգչախումբին եւ ղեկավարին։ Ժողովուրդի ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, բեմ ցատկեց Գ. Լութֆիկ Հայթայեան եւ ջերմապէս շնորհաւորելով խումբը եւ խմբավարը, ըսաւ.

— «Դուք ըսէք որ գաղութէն դրամական անկարելութիւն չունինք, բայց ամէն բան դրամով կ'ըլլայ, դուք շարունակեցէք այս գեղեցիկ աշխատանքը եւ այս գաղութը կ'օժանդակէ ձեզի թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս»։

Գ. Զօրթեան՝ Ֆրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց թէ հիւրերուն եւ թէ քաղաքապետին, որ միշտ յօժարութեամբ նկատի կ'առնէ մեր հայրենակիցներուն խնդրանքները։

Ե. Սիւալ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

« ԲԱՐԳԷՆ ՍԻՒՆԻ » ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՆՈՒԻ

Վառնայէն կը գրեն մեզի —

Տեղւոյս «Բարգէն Սիւնի» ընթերցարանը երկար տարիներու կեանք ունի եւ կուսակցական վառարան մը եղած է։

Վերջերս, վարչութիւնը, ընդհանուր ժողովի հաւանութեամբ, սրահը գնեց եւ միութեան սեփականութիւնը դարձուց։ Սրահին գինն է երկու հարիւր հազար լեւա, վճարելի որոշ ատենէն։ Ընթերցարանը ունէր արդէն պահեստի ու «Ֆան» ֆոնտ մը։ Մաս մը եւս հաւաքուեցաւ՝ անդամներէ եւ համակիրներէ։

Անկէ զատ, սրահը օժտուեցաւ ռատիօ - կայանով մը եւ գնդամուղի երկու սեղաններով։

ԿՈՉ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեայ տօնակատարութեան յանձնախումբը՝ յառաջիկայ նոյեմբերին՝ կատարուելիք Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեայ գործունէութեան հանդիսութեանց առթիւ, ձեռնարկած է նաեւ հատորի մը հրատարակութեան, նուիրուած մարզական, սկաուտական, ու մարմնակրթական շարժումին՝ նախապատերազմեան շրջանէն մինչեւ մեր օրերը։

Հետեւաբար, կը խնդրենք հայ մարզական շարժումին հետ կապ ունեցող բոլոր անհատներէն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի շրջաններէն ու մասնաճիւղերէն, հետաւոր ու մօտաւոր անդամներէն ու բարեկամներէն, որ կարելի եղածին չափ շուտ մեզի փութացնեն իրենց տեղեկութիւններն ու յիշատակները ամփոփ կերպով, եւ յատկանշական լուսանկարներ, հետեւեալ ժամանակի եւ շրջաններու մասին — 1. Մարզական ու մարմնամարզական շարժումը 1900էն մինչեւ 1908 եւ 1908էն մինչեւ 1915 (ընդհ. պատերազմ). 2. Պատերազմէն վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութենէն մինչեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վերակազմութիւնը բոլոր հայ գաղութներուն մէջ, (1918 — 1922)։

3. Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութիւնը, բոլոր գաղութներու մէջ մինչեւ մեր օրերը (1922 — 1938)։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի
Քսանամեակի յանձնախումբ

Յ. Գ. — Թղթակցութիւն եւ լուսանկար ղրկել հետեւեալ հասցէին, մինչեւ ապրիլի վերջ... Mr.Carlo Chahinian, 34, Rue St. Lazare, Paris (9)։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, — Զ. Ո. Մ. մարզականի 16րդ մրցումը տեղի ունեցաւ 20 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ Ռոմանի մէջ, R. C. Peagoisի հետ, (տեղական)։ Մրցումը սկսաւ ճիշդ ժամը 2.45ին, տեղացիներու բուռն յարձակողականով։ Եկած էին նաեւ մեր Ռոմանի գաղութէն մարզասէր Հայեր, քաջալերելու համար մեր մարզիկները։ Հայկական խումբին կարեւոր խաղացողները չորս հոգի բացակայ էին հիւանդութեան պատճառաւ, անոնց պակասը զգալի չդարձնելու համար խաղացողները ամէն ճիգ փորձեցին խաղը արդիւնաւոր դարձնելու համար, բայց ապարդիւն, որովհետեւ հայ մարզիկները տարիքով եւ հասակով շատ փոքր էին։ Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 0 — 0։

Երկրորդ կիսախաղին մերինները ջանք չխնայեցին որպէսզի յաղթանակը ապահովեն։ Բայց ահա — խաղը վերջանալով հինգ վայրկեան մնացած՝ հակառակորդը նշանակեց մէկ կէտ։ Խաղը վերջացաւ մերիններու պարտութեամբ 1 — 0։ Բայց, դատաւորին իսկ յայտարարութեամբ, մեր խումբը արդէն յաղթական էր, վերջանալու հինգ վայրկեան [illegible] ներկայացուցած էր, ուրեմն Զ. Ո. Մ. մարզականը իր դասակարգին վրայ յաղթութիւն մը եւս կ'աւելցնէ դառնալով նշանակիս իր դասակարգին երկրորդը։

*** Մարտ 6ին ախոյեանական վերջին մրցումը պիտի ըլլայ։ Եթէ յաղթենք՝ կրնանք եղանակին ախոյեանը դառնալ։ [illegible] · Ե

«ՑԻԾԷ» ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

« Ցիծէ » Յանձնաժողովը, որ Աղքատախնամ ընկերութեան հովանաւորութեան տակ կազմուեցաւ անցեալ տարուան վերջին չորս ամիսներուն մէջ, նպատակ ունենալով բարոյապէս զօրավիգ հանդիսանալ Ֆրանսահայ նորագիր զինուորին եւ որոշ պարագաներու տակ օժանդակել անոր, կը գործէ երկու ամիսէ ի վեր հետեւելով իր նախագծած ուղղութեան, եւ հետզհետէ ընդարձակելով իր գործունէութիւնը։

Շնորհիւ թերթերու մէջ հրատարակուած ազդերուն, « Ցիծէ » Յանձնաժողովը ստացաւ բազմաթիւ նամակներ որոնք զինքը յարաբերութեան մէջ դրին զինուորագրեալներուն հետ, եւ կը շարունակէ ստանալ նման նամակներ։ Փափաքելի է որ ամէն հայ ընթերցող կատարէ այս չնչին բայց ազնիւ պարտականութիւնը, հաղորդելով «Ցիծէ»ին հասցէները ծանօթ ընտանիքներու հայ զինուորներուն։

Այսպէս է որ « Ցիծէ »ն նոր տարուան առթիւ փոքր կաղանդչէքի մը փոխարժէքը վճարեց 82 զինուորի եւ թղթակցեցաւ անոնց հետ։ Զրկելու համար այն զինուորները որոնք այդ թուականին անծանօթ էին «Ցիծէ»ի գոյութեան, յանձնաժողովը կը շարունակէ նոյն վճարումը կատարել իրեն հետ յարաբերութեան մէջ մտնող նոր զինուորներու։

«Ցիծէ» Յանձնաժողովը կը ստանայ բազմաթիւ նամակներ հայ զինուորներէ, որոնք ցոյց կուտան թէ այս մարմնոյն ստեղծումը ինչպիսի բարերար պատեհ անհրաժեշտութեան մը կը համապատասխանէր, եւ թէ իր գործունէութիւնը ինչ կարեւորութիւն կրնայ ստանալ երիտասարդ հայրենակիցներու մէջ ազգային գիտակցութիւնը արթնցնելու եւ պահպանելու տեսակէտով։

Տարակոյս չկայ թէ այս գործունէութեան շարունակութիւնը կախում ունի նիւթական պայմաններէ։ Ամէն Հայ որ նոյնիսկ չնչին նուէրով մը կ'օժանդակէ « Ցիծէ »ին ոչ միայն մարդկային ազնիւ գործ մը կատարած կ'ըլլայ, այլեւ սատարած կ'ըլլայ ազգասիրական ձեռնարկի մը։ Ասոր համար է որ « Ցիծէ » Յանձնաժողովը համոզում ունի թէ մեր հասարակութենէն պիտի ստանայ այն աջակցութիւնը որուն արժանի է, շարունակելու եւ ընդլայնելու համար իր գործունէութիւնը։

Դիւան «Ցիծէ» Յանձնաժողովի

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՇԱՆԱԿԱԼԻՑ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 Փետր.)։

— «Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան (A. F. L.) Գործադիր Կոմիտէն քանի մը օր առաջ ըրաւ խիստ նշանակալից յայտարարութիւն մը։

Ինչպէս յայտնի է, վերջին տարուան ընթացքին եղան եւ դեռ կ'ըլլան խիստ յամառ փորձեր միացնելու Խորհրդային Միութեան «արհեստակցական միութիւնները» Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութեան հետ, միացեալ ճակատով մը պայքարելու համար Ֆաշիզմի դէմ։ Այդ փորձերը տակաւին արդիւնք մը չտուին, բայց երկու կողմէն ալ նոր ճիգեր կ'ըլլան յաջող եզրակացութեան մը յանգելու։

Ամերիկեան յայտարարութեան մէջ, նախ եւ առաջ, ուրախութիւն կը յայտնուի, որ միութեան վերջին փորձը ձախողած է եւ Մոսկուայի «արհեստակցական միութիւնները» չեն մտած Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութեան մէջ։

Սակայն, միաժամանակ ցաւ կը յայտնուի, որ այդ ուրախալի ձախողանքը տեղի ունեցած է ոչ թէ սկզբունքի տարակարծութեանց հիման վրայ, այլ Մոսկուայի կողմէ դրուած որոշ պայմաններու մերժման հետեւանքով։ Մինչդեռ բաւականաչափ հիմ կար սկիզբէն իսկ մերժելու Մոսկուայի կողմէ եղած միութեան առաջարկը այն պարզ պատճառով, որ Խորհրդային գործաւորական կազմակերպութիւնները արհեստակցական ազատ եւ ինքնուրոյն միութիւններ չեն, այլ Խորհրդային կառավարութեան ստորադաս մարմիններ, այսինքն՝ պետութեան վարչական մեքենայի մասնիկներ, յար եւ նման նացիական Գերմանիոյ եւ Ֆաշական Իտալիոյ կամ Աւստրիոյ մէջ ստեղծուած «Աշխատաւորական ճակատներուն»։

Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան Գործադիր Կոմիտէն այնուհետեւ իր յայտարարութեան մէջ կը յիշեցնէ արհեստակցական միութեանց պատմութիւնը, կը յիշեցնէ մանաւորապէս այն պայքարները, զոր գործաւոր դասակարգը բոլոր երկիրներու մէջ մղած է կառավարութենէ եւ գործատէրերէ անկախ ու ազատ կերպով կազմակերպուելու եւ իր շահերը իր ուզած ձեւով պաշտպանելու համար։ Իր այդ պայքարներու միջոցով է որ գործաւոր դասը օգնած է ստեղծելու ազատ ժողովրդապետական կարգեր, որպէսզի անոնց հովանիին տակ ի վիճակի ըլլայ խաղաղ կերպով ձեռք բերելու բոլորին համար արդար եւ հաւասար օրէնքներ։

Փորձ ընել այժմ միացնելու ժողովրդական երկիրներու ազատ, անկախ ու ինքնավար գործաւորական միութիւնները դիկտատորական երկիրներու կառավարական անազատ «արհեստակցական միութեանց» կամ «աշխատաւորական ճակատներուն» հետ՝ կը նշանակէ միացնել ազատութիւնը բռնութեան հետ, ինքնավարութիւնը ստրկութեան հետ։

Եւ ինչո՞ւ ազատ ժողովրդապետական երկիրներու միանգամայն ազատ ու անկախ գործաւորական միութիւնները իրենց բախտը պիտի կապեն Խորհրդային բռնակալութեան վարչական մեքենայի մաս կազմող անազատ «արհեստակցական միութեանց հետ», երբ գործաւոր դասի պայքարը պէտք է ըլլայ բոլոր տեսակի բռնակալութեանց դէմ, ըլլան անոնք Ֆաշական, Նացիական թէ Խորհրդային կամ համայնավար։

Այս հիմերու վրայ միանգամայն հասկնալի եւ արդարանալի է, որ Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութիւնը կը սպառնայ դուրս գալ Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութենէն, եթէ վերջինս փորձուի որեւէ ատեն իր մէջն առնել Մոսկուայի կառավարութեան հրամանին ենթակայ կեղծ «արհեստակցական միութիւնները»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՕՐ. Մ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԻԼԱՆ. — Տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Օր. Մարի Պոտուրեան նուագահանդէս մը տուաւ Կորեցիարի մէջ։ Սրահը լեցուն էր երկսեռ հասարակութեամբ մը։ Իր յայտագիրը կազմուած էր Շոփէնէ, Պէթհովէնէ, Ռէսփիկիէ, Տէպիւսիէ եւայլն։ Մեծ յաջողութիւն շահելով, Օր. Պոտուրեան ստացած է ծաղկեփունջեր։

Իտալական մամուլը գնահատական սիւնակներ նուիրած է իր նուագահանդէսին՝ ուժեղ զգայնութիւն մը եւ նոյնքան ուժեղ թէքնիք մը գտնելով անոր արուեստին մէջ։

Օր. Մարի Պոտուրեան հրաւիրուած է ապրիլի ընթացքին նուագելու Թորինոյի ռատիոյէն։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ձեռքերը մեր կուրծքերուն կը դնէին, սուրերը մեր միսերուն կը մխէին, «տուէք» պոռալով, եթէ ոչ կը սպաննենք։

Ի՞նչ տայինք։ Իմ քանի մը ոսկիս Տօղան ձեռքէս առին։ Ղեւոնդն ու Զաւրէն ալ բան մը չունէին։

— Չունինք ըսի, Աստուծոյ սիրոյն, բան մը չունինք, եթէ չէք հաւատար խուզարկեցէք մեզ։

Եւ սկսան խուզարկել։ Հօրաքոյրս ամէնուս ձեռքը մէկ մէկ մէճիտ դրաւ եւ մենք անոնց տուինք, որովհետեւ անպայման դրամ կ'ուզէին։ Երբ խուզարկութեան կարգը Նուարդին եկաւ անոնք ալ զարմացանք, Թիւրքերն ալ։ Անոր Ալճքատին մէջ վերէն վար ոսկի կարուած է եղեր։ Թիւրքերը Ալճքատը կտրտեցին ու ոսկիները համբելով կը խնդային։

— Մէկ, մէկ եւս, երկուք, չորս, տասը... քսան... յիսուն...

Մեր բոլոր հագուստներն ալ կողոպտեցին։ Մեր ոտքերէն հանել տուին ու առին տրեխները, իրենց հիները մեզի տալով։ Մեզ ձգեցին բոպիկ, գլխաբաց, մէկ մէկ կտաւով, շալվար ու լաթիկ վարտիքով։ Ըսին թէ ուրիշ օր ժանտարմաները գիւղին մօտէն այր մը եւ քանի մը կին բռնած են։ Այդ մարդը մեր գիւղին մեծաւորը, Քէյհէնց Մանուկ աղան է եղեր, մեզ մեռներ ու ժանտարմաները Թաղղ ըրեր էր ...

— Ուլան, ձեր աղը չկայ, լմնցաւ, փճացաւ, ա՛լ Հայ չմնաց։ Եկէք Թիւրք եղէք։ Կ'ըլլա՞ք, կը հարցնէին։

Ինչպէ՞ս չէինք ըլլար, եթէ մեզ չսպաննէին։ Աղաչեցինք որ մեզ ողջ ձգեն, խոստանալով որ գիշերը միասին գեղ կ'երթանք, եւ իրենց շատ մը մաղ կուտանք անկէց։ Թիւրքերուն ուզածը մաղ էր, հողի չէր։ Թուրքը երկուքն ալ կ'առնէր։ Անոնց համաձայնեցան։ Ըսին որ հիմա իրենք Թարբ կ'երթան մարդ փնտռելու։ Պատուիրեցին որ հոն սպասենք, որպէսզի գիշերը միասին գեղ երթանք տարանք հանելու, անկէ իրենց գեղը, որ մեզ պահեն։ Սպառնալիք ըրին որ չփախչինք։ Ու գացին։

Անոնք գացին, մենք իրենց ետեւէն «վա՛յ ձեր գլխուն» ըսելով խնդացինք։ Մեր տղոց տեղը այնքան անառիկ էր որ չէին կրնար գտնել։ Կ'ուխրէինք սակայն որ անոնք պատահեցան, մենք ծուղակն ինկանք...

Քարայրը ցուրտ էր, կը մսէինք։ Մեր քով կանխիկ մեծ պարկ մը կար ուր հաց լեցուցած էինք։ Զայն երկուքս ըրինք մէջտեղէն ու ծակեցինք, գլխու տեղ բանալու համար։ Հօրաքոյրս մէկ մէկ թեւ անցուց ու Ղեւոնդին հետ հագանք, ամէնէն մերկերը ըլլալով։ Մեր մէջքին ալ գօտիի տեղ մաշած (մաղէ կապ) կապեցինք։

Որոշեցինք փախչիլ անկէ։ Հօրաքուրիս պղտիկները մեր ոտքերը կը կապէին։ Անոնք կին էին, ու անոնց համար մեծ վտանգ չկար։ Հօրաքուրիս խնդրեցինք որ պղտիկներուն հետ մնայ, երբ Թիւրքերը գան, գիշերը միասին գեղէն հանեն իր խանութին ապրանքները, ու Թիւրքերուն գեղը երթան։ Ան համաձայնեցաւ։ Այդ Թիւրքերը մեզի ծանօթ էին։ Մեր կողմը մեծ անիշխանական մը կար, Մէմօ։ Կառավարութիւնը չէր կրնար զայն բռնել։ Իր եղբայրը քարայրին մէջ գլուխը ածիլած տանն վիզը կը կտրէ ու կը մեռցնէ զայն։ Թուրքերը անոր գլուխը բերին մեր գեղէն անցուցին 1906ին։ Ահա տասնըմէկ մեծ եղբօրը գլուխը կտրող Խամայիլն էր, մէյմն ալ Մէմոյի տղան, Ճանօն, արդէն մեծցած։ Միւսն ալ Հօրքուրիս քիրվան էր։ Խեղճ մարդ մը, զոր կը ճանչէինք։ Մեր գեղը մայրի կը բերէր ծախելու եւ զայն գետնախնձորով կը փոխէր։ Ու հօրքուրիս տունը կը գիշերէր։

Մինչեւ կէսօր դուրս ելանք քանի մը անգամ, տեսնելու թէ Թիւրքերը պահակ դրա՞ծ են որ չփախչինք։ Մարդ կա՞ր։ Զայն կուգա՞ր։ Վերջին անգամ, երկուքով գէմ, Ղեւոնդը դուրս ելաւ ու կանչեց։

— Ճա՛նճ չի թռիր մեր չուրջը։ Շուտ ըրէք փախչինք, հիմա Թիւրքերը կուգան։

Համբուրուեցանք հօրքուրիս հետ։ Դուրս թռանք։ Ու սկսանք փախչիլ մեր գիւղին գլխէն։ Մարդ մեզ չտեսաւ։ Գեղին մօտը մեր զինուոր տղոց մէկ տնակը մտանք։ Հոն կը սպասէինք որ մարդ գայ մեզ բռնէ, ու վախէն կը դողայինք։ Մթնեց։ Եկող չեղաւ։ Փրկուեցանք։ Շատ զարմացանք այս բանէն։

Ես ու Ղեւոնդը զատ գացինք, միւս ընկերը զատ։ Ան մեզի կ'աղաչէր որ միասին գայ։ Մինակ պիտի մնար։ Մութը վրայ էր։ Մերժեցինք։ Մենք կ'ուզէինք երթալ մեր քիրվաներուն։ Ինք ալ Սարդուն թող երթար իր քիրվային։

Ան կ'աղաչէր.

— Մանչ, ի՞նչ կ'ըլլայ, ես ալ հետերնիդ տարէք...

Ու մինակ ու շուարած, մթնշաղին, դաշտերուն վրայ կ'երերար ու կը դեգերէր...

Մենք բռնեցինք անտառներուն ճամբան։

ԴՉԹԻ ՔԻՒՐՏ ԱՇԻՐԷԹՆԵՐԸ

Ղեւոնդ տարիքով փոքր, խօսքս մտիկ կ'ընէր միշտ։ Նաեւ երբ գեղ գեղն էինք։ Մենք իրար կը սիրէինք հիմա, այն զգացումով որ այդ տառապանքին վիճակը կը պարտադրէր մեզի։ Ես Պոլսէն նոր գացած, մեր քիրվաներուն ծանօթ չէի անձնապէս։ Թէեւ քեռայրս ըսած էր որ անգամ մը Քիւրտերուն երթանք, բայց պատերազմը շուտ ծագելուն ա՛լ չկրցանք։ Ես կը յիշէի մինակ մեր Մահմուտ քիրվան, որուն մեծ հայրիկ կ'ըսէինք, երբ մեր տունը գար։ Ան յաղթանդամ էր եւ սպիտակամօրուս։ 1895ի ջարդերուն երբ մեր տունը անտառուտ ձոր մը ապաստանած է եղեր, յանկարծ վերէն ձայն մը կը լսեն որ իրենց կը կանչէր։ Մահմուտ անուն Քիւրտ մըն էր, որ բոլորը իր տունը տանելով կը խնամէ ու կը պահէ, մինչեւ ջարդը անցնի։ Բայց Ղեւոնդ կը ճանչնար մեր բոլոր քիրվաները։ Կը թուէր անոնց անունները։ Մահմուտ տէտէն մեռած էր։ Ուստի ան յոյս ունէր Ճինոյի քիրվային վրայ, որ ամէն գալուն ուզած կերակուրը պատրաստել կուտայ եղեր մեր տուները։ Ուրեմն Ճինոյին մեր յոյսն էր։ Անոր գիւղը մեզմէ վեց ժամ կը քաշէր։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ
(Շար.)

(20)

քար երեք չէին վերադառնար։ Անոնց երկուքը, Թոմսկի եւ Կրոշինկով Քէժլ գացին 1933ին, եւ շատոնց անհետացած կը համարուին։ Ուրիշներ ալ, Փոլիաքով, Տիմիթրով, Իվանով, Անդրով, Նիկոլայեւսկի եւն. գացած եւ անհետ կորսուած են։

Երկար ատեն այս երկդիմի դերը կատարելէ վերջ, Սկոպլին ատոր մը կը զգայ որ կասկածներ կը ծանրանան իր վրայ։ Նոյնիսկ Զօր. Միլլէր կը սկսի կասկածիլ, քանի որ Ռուսաստան ղրկուած բոլոր գործիչները կ'անհետանային, եւ հետզհետէ աւելի կ'ընդդիմանայ նոր պատուէրակներու առաքման։ Այն ատեն Սկոպլին ծրագիրներ կ'որոճայ Զօր. Միլլէրը անհետացնելու։ Կը յուսայ ուրիշ հրամանատար մը նշանակել զօրավարին տեղ, աջակցութեամբ աւելի երիտասարդ եւ աւելի եռանդուն տարրերու։ Եթէ յաջողէր, ձեռք անցուցած պիտի ըլլար նախկին ռազմիկներու դաշնակցութիւնը, աւելի բազմաթիւ գործակալներ պիտի ղրկէր Ռուսաստան, եւ ի վերջոյ խորհրդային իշխանութիւնը թղթածրար մը կազմելով պիտի բողոքէր Ֆրանսական կառավարութեան, որպէսզի հետապնդէ սպիտակ Ռուսները։

Այս յայտնութեանցհետ, «Մաթէն» կը գրէ թէ խորհրդային «Մարիա-Ուլիանովա» նաւին անակնկալ մեկնումը Հավրէն, սեպտեմբեր 22ին, խորհրդային դեսպանատան մէկ բեռնակառքին ժամանումէն անմիջապէս վերջը, Զօր. Միլլէրի անհետացման օրն իսկ, ուղղակի կապ ունի առեւանգութեան հետ. մանաւանդ որ նաւը այս անգամ չեղած էր իր սովորական ուղեգիծէն, Քիլլի ջրանցքէն, որպէսզի խուսափի գերմանական ոստիկանութեան հետապնդումներէն։

*** Երկու տիկինները դէմ դիմաց հանուած ատեն, հարցաքննիչ դատաւորը մանուածապէս ուզեց ստուգել Սկոպլինի նիւթական աղբիւրները։ Տիկին Սկոպլին բացատրեց թէ ամուսինը 300 ֆրանք ամսական կը ստանար Զօր. Միլլէրէն, 3000 ֆրանք ալ իր երգած երգերուն արձանագրութիւնէն կը գոյանար, իսկ 60.000 ֆրանք հաւաքուած ստացած էին ինքնաշարժի արկածէ մը։ Տիկին Միլլէրի փաստաբանը չհամոզուելով նոր հարցումներ ուղղեց։ Այս անգամ տիկին Սկոպլին պատմեց թէ բարեկամ մը ունին, գերմանական էթինկօն, որ այժմ Երուսաղէմ կը բնակի եւ որ կը հոգար իր ամբողջ արդուզարդը եւ դրամ ալ կը ղրկէր, երբ պէտք ունենային։ Փաստաբանը հեգնական ակնարկներ ուղղած ըլլալով, Տիկին Սկոպլին նեղուեցաւ եւ յայտարարեց.

— «Ես արուեստագիտուհի մը, կը խորշիմ թուանշաններէ։ Ամուսինս կը բանէր տանին հաշիւները։ Միայն ան կրնայ ճշգրիտ թիւեր հաղորդել ձեզի։

Փաստաբանը եզրակացուց — «Սկոպլին ընտանիքը տարիներով Ֆրանսա ապրած է շնորհիւ գաղտնի եկամուտներու»։

Երէկ շարունակուեցաւ հարցաքննութիւնը, այս անգամ ուղղակի Զօր. Միլլէրի առեւանգութեան պարագաներու մասին։

Սուր պայքար մը Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին միջեւ

Աշխատանքի օրինագիծին քննութեան առթիւ, սուր պայքար մը ծագեցաւ Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին միջեւ։ Ծերակոյտը կարգ մը փոփոխութիւններ կատարելով, Երեսփ. Ժողովին վերադարձուցած էր առաջին օրինագիծը, որ կը շօշափէ իրաւարարութեան, ապրուստի սղութեան եւ աշխատավարձքի յաւելման խնդիրները։ Միեւնոյն ատեն, փետրուար 28ի կէս գիշերին կը լրանար 7000 հաւաքական պայմանագրութեանց ժամանակաշրջանը։ Որպէսզի ժամանակ անցած չըլլայ հին օրէնքէն մինչեւ նորին հաստատումը, խորհրդարանը, հետեւելով հին աւանդութեան մը, կէս գիշերին կեցուց ժամացոյցը, փետրուար 28ը երկարելով մինչեւ մարտ։ Այս երկրորդ անգամն է որ ժամացոյցը կը կեցնեն, յարմարցնելու համար խորհրդարանական ձեւակերպութեանց։ Առաջին անգամ յունուար 1ին եւ 2ին էր որ, խորհրդարանին ժամացոյցը տակաւին հին տարուան վերջին կէս գիշերը կը ցուցնէր։ Այս ռազմավարութեամբ, 1938ի նիւթացոյցը, որ պէտք էր օրէնքի կարգ անցած ըլլար յունուար 1էն առաջ, բայց որ իրականին մէջ քուէարկուեցաւ յունուար 2ին, այնպէս համարուեցաւ թէ քուէարկուած է դեկտեմբեր 31ին։

Ասկէ օր Ծերակոյտը երկու անգամ նիստ գումարեց, միջին ճամբայ մը գտնելու համար, բայց երկու անգամին ալ ստիպուեցաւ յետաձգել, Երեսփ. Ժողովը վերջացուցած չըլլալով իր վերջին քննութիւնը։ Երկու ժողովներուն գլխաւոր անհամաձայնութիւնը կը վերաբերի այն յօդուածներուն որ կը տրամադրեն շարժուն սանդղացոյց մը հաստատել, ապրուստի սղութեան համար, եւ գործատէրերուն տոմարներն ու հաշիւները ցուցնել իրաւարարներուն, եթէ անոնք մերժեն յաւելում կատարել։ Նախապէս քուէարկուած օրինագծին տրամադրութեամբ, աշխատավարձքերը պիտի վերաքննուին, եթէ ապրուստի սղութիւնը անցնի 5 առ հարիւրը։ Ծերակոյտը 5 առ հարիւրը վերածեց 10ի։ Երեսփ. Ժողովը պնդեց իր որոշման վրայ, բայց բարեփոխում մը հաստատեց, որուն համաձայն աշխատավարձքերու վերաքննութիւնը պարտաւորիչ պիտի ըլլայ միայն վեց ամիսը անգամ մը, եթէ ապրուստի սղութիւնը 10 առ հարիւրի բարձրացած չէ մինչեւ այն ատեն։ Աւելի մեծ դժուարութիւն կը պատճառէ միւս յօդուածը — հաշիւներու քննութիւնը։ Ծերակոյտը կ'ուզէ պարզապէս ջնջել այս յօդուածը, իբրեւ «յեղափոխական»։ Երեսփ. Ժողովը 216ի դէմ 377 ձայնով պնդեց այս կէտին վրայ, երբ վարչապետը յայտարարեց թէ հիմնաւոր չի գտներ Ծերակոյտին առարկութիւնները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ կարեւոր ցանց մը երեւան հանուեցաւ Մ. Նահանգներուն մէջ, 18 ամսուան հետապնդումներէ վերջ։ Մէկը կին է, որ իբրեւ սափրիչ կը ծառայէր «Եւրոպա» շոգենաւին մէջ, երկուքը՝ գերմանածին երիտասարդներ։

ԳՈՒԲՐԷՇԻ խորհրդային դեսպանատան գործակատարը, Բուտէնկօ, որ Հռոմ փախած էր, պիտի բնակի Սիկիլիոյ փոքր կղզիներէն մէկուն մէջ, իր իսկ ապահովութեան համար։ Այժմ կը ճշդուի թէ երբ գործակատարը Հռոմ պատսպարիլ կ'ուզէր, հրահանգուեցաւ Գուքրէշի իտալական դեսպանին որ իտալական սահմանագլուխը ուղարկէ զայն նոր անցագրով մը եւ ընկերակցութեամբ պաշտօնեայի մը։

77 ՏԱՐԵԿԱՆ հնդիկ երեւելի մը, Մալավիյա, մանաւոր դարմաններ ստանալով հարիւրամեայ սուրբէ մը, վերստացած է իր երիտասարդութիւնը։ Դէմքին կնճիռները անհետացած են, կրնայ ուղիղ քալել, այլեւս ակնոցի պէտք չունի։ Կ'ըսուի նաեւ թէ չորս նոր ակռաներ բուսած են բերնին մէջ եւ մազերն ու պեխերը սեւցած են։ Դարմանը գաղտնի կը պահուի, բայց պայման է որ ենթական մասնաւոր սենեակի մը մէջ մնայ Գանգէսի ափերուն վրայ, ուր ոչ լոյս կայ, ոչ ալ ուղղակի օդամուտ։ Հոն միայն կաթ կը խմէ, երիտասարդացման դեղերը գործածելով։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը, կարտինալ Ֆաուլհապր, Մեծ Պահքի առթիւ հովուական թուղթ մը ուղղելով եկեղեցիները, արգիլեց գնել կամ կարդալ նացի (հիթլէրական) թերթերը, յայտնելով թէ բոլորն ալ կը ձգտին վարկաբեկել կղերը եւ քանդել հոգեկան դաստիարակը։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ Կրաց քաղաքին մէջ ծագած խլրտումներու առթիւ, ներքին նախարարը՝ Զայս Ինքվարտ (հիթլէրական) հոն ղրկուեցաւ, կարգի հրաւիրելու համար։ Եթէ ձախողի, պիտի հրաժարի, ինչ որ կրնայ դուռ բանալ աւելի ծանր բարդութեանց։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6, Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ փլաս տ'Իթալի։ Կը դասախօսէ Ընկեր ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, նիւթ՝ «Ներկայ քաղաքական կացութիւնը»։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի վիճաբանական ժողովը 3 Մարտ Հինգշաբթի երեկոյ «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Նիւթ՝ 1. Միջազգայինը Դաշնակցութեան գործունէութեան շուրջ։ 2. Գաղափարներ եւ պատճառաբանութիւններ։ Վիճաբանութիւն։ Ները կը վարէ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

5, RUE DE L'ECLIPSE «Թոփճեան» սրահին մէջ։

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Գ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ (ջութակ), Օր. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ (մեներգ), եւ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆԻ (արտասանութիւն)։

Մուտքը ազատ է

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ ՓԵՏՐ. 18Ը կը տօնուի

ՄԱՐՏ 13ին։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 18ի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԴՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Շավիլի մանկապարտէզի սրահին մէջ

5 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն եւ ազգերգ։ Մուտքը ազատ է

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 3 Մարտ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն։ Կը խօսի Գ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Մեր քաղաքական հակումը» (օրհանթասիոն)։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 6, Կիրակի երեկոյ ժամը 8,30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 6 Quai d'Alfort։

Կը խօսի Գ. Լ. Ջ Ո Ր Մ Ի Ս Ե Ա Ն

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր ճաշ. ճոխ պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով։ Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Պասթիյէն առնել օթօպիւս 18 եւ 81 եւ իջնել փոն Շարանթոն։

Ծաղկանկարի բացառիկ ներկայացում

Մարսէյլի մէջ, կազմակերպութեամբ ժողովրդ. Կոմիտէի եւ ի նպաստ չքաւոր հայ աղքատներուն, կը ներկայացուի Ֆ. Հայաստանի «ԳԷԳՕ» եւ Ֆ. Միութեան սինէմայի հրաշալիքներէն՝ ԿԵԱՆՔԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀ գոյն շարժանկարները, 6 Մարտ, Կիրակի առաւօտ ժամը 9 — 12, 30, Rue Tapis Vert, Թօյալ Պէօ սինէմային մէջ։

Մուտք 5 ֆրանք, 7 — 12 տարեկաններու 2 ֆրանք։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Գ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԷՐՏԱՆի։

11 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro: Richelieu - Drouot եւ Bourse :

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական արար 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է Ֆրանսական բեմերու վրայ։ Հեղինակ՝ Սերժ Միրժեանեան (Serge Mirjean) :

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Գ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դէրերուն մէջ եւ Գ. Balpétréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրէս Պիւլպիւլեանի, Գ. Դէրէթեանի եւ Գ. Claude - Wilderի :

Ցայտագրի ամբողջութիւնը անգլերէն վրայ, որուն ճոխութիւնը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի։

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք :

Գ Ր Ի Գ Ո Ր Փ Ա Շ Ա Յ Ե Ա Ն

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Վկայեալ Փարիզի Բժշկական Համալսարանէն

364 bis Rue de Vaugirard, Paris (15)

Մէթրօ Porte de Versailles. Թէլ. Vaug. 52—06

Օթօպիւս AG. 33, 89

Ընդունելութեան ժամեր.— Ամէն օր ժամ 10էն 20

իսկ Ուրբաթ եւ Երկուշաբթի ժամը 10—15։ Եւ ժամադրութեամբ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսի - լէ - Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկ. Եղիազար Մինասեանի իր մօրաքրոջ՝ Տիկին ՍԸՐԲՈՒՀԻ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Մարտիրոս Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քէնտիրեան, Տէր եւ Տիկին Շնորհք Ճէվահիրճեան ինչպէս նաեւ Օհանեան, Քէնտիրեան, Պասմաճեան, Արմաղանեան, Եսայեան ընտանիքները եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ողբացեալ կնոջ, մօր, զոքանչ մօր եւ ազգականին՝ Տիկին ՇՈՒՇԱՆ ՕՀԱՆԵԱՆի (ծնեալ Արմաղանեան) դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 21 Փետրուար, առաւօտեան ժամը 1.30ին, Մարսէյլի Բոնսեքուրի հիւանդանոցին մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Առնուվիլ-լէ Կոնէսի Վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ յարգելի Տոքթ. Տիգրան Մէսթճեանի, բուժարանիս շարունակական կերպով հայթայթած դեղօրէից համար։ Այս անգամ եւս աւրամադրած է մեծ քանակութեամբ դեղեր։

ԲՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ, Կ. Խ.— Ներկայացման [illegible] տականը մոռցուած է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հ.Յ. Դ. Գատանեկան Միու[թեան] «Գոյամարտ» օրացոյցի [illegible] խումբը ջերմ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Գլիսայի (Ալժերիա) գաղութին որ «Գոյամարտ» օրացոյցի փոխարժէքը փոխանակ 5 ֆրանքի վճարած է 10 ֆրանքէն։

Նոյնպէս շնորհակալութիւն [illegible] լոր գործակալներուն իրենց ջերմ [illegible] մակրութեան համար հանդէպ [illegible] ձեռնարկին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի «Զարդարեան» գրադարանի Վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ հայրենակից Վահրամ [illegible] փարմագեանի, որ 33 կտոր ֆրանսերէն գիրքեր նուիրեց գրադարանին։

Գրադարանը հանրութեան [համար] բաց է, 181, Քուռ Լաֆայէթ, Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8—10։

ԳՐԸՆՈՊԼԻ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի [illegible] ճակախաղէն շահած են հետեւեալ [թիւ]երը — 299 «Գնդակահարուած [illegible]», 418 մէկ շիշ քօլոնեայ, 86 [illegible] Թաթարական ընդհարումները», [illegible] ինքնահոս գրիչ, 486 լոթըրի [illegible] նալի 2րդ. չերտի մէկ տանտ[illegible] տոմսակ, 99 մէկ շիշ շամփա[նեայ], 180 «Հայթաթարական ընդհարումներ», 97 [illegible] ի-րը», 20 մէկ նապաստակ, 100 «[illegible] գակահարուածները», 100 [illegible] ցիչ ժամացոյց։ Ստանալու համար դիմել՝ Սողոմոնեանի, 20, Rue de [la] Plaine, Grenoble.

ԳՈՂՑՈՒԱԾ ՇՈՒՆԻ ՄԸ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Duranton — PARIS (15)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15-70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ / ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ / ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՐՏ — JEUDI 3 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3669 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

“ԻԺԵՐ„ՈՒ ԵՒ “ՇՈՒՆ„ԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱՒ, ԵՐԷԿ, ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Հիւսիսային բեւեռէն անցած գնդակահարութիւն կը պահանջեն

Քսանեւմէկ կարմիր երեւելիներու դատավարութիւնը սկսաւ երէկ, չորեքշաբթի, Մոսկուայի մէջ, առաւօտ ժամը 11ին: Երրորդ խմբական դատավարութիւնն է այս, երեք տարիէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ, բայց ամէնէն մեծը, քանի որ ամբաստանեալներուն կը վերագրուին ոչ միայն լրտեսութեան, մարդասպանութեան եւ ահաբեկչութեան մեղքեր, այլեւ գերագոյն ոճիրը՝ անջատողական շարժում բոլոր խորհրդային հանրապետութեանց մէջ, Ուկրայնայէն մինչեւ... Հայաստան:

Անոնք որ արտօնուած էին դատասրահ մտնելու, քննութեան կ'ենթարկուէին դրան առջեւ, հրացանակիր պահակներու կողմէ: Երեք տեսակ քննութիւն հաստատուած է, մինչեւ դահլիճը:

Դատավարութիւնը սկսաւ երբ ներս մտաւ նախագահը, որ հրամայեց կարդալ ամբաստանագիրը: Սեղանին վրայ դրուած էր ձայնասփիւռ մը, բայց միայն ներքին գործածութեան համար: Հաստատուած էին նաեւ բարձրախօս գործիքներ, դատասրահին զանազան անկիւնները:

Համաձայն բոլշեւիկեան աւանդութեանց, անշուշտ բոլոր ամբաստանեալներն ալ «ինքնաբերաբար» պիտի խոստովանին իրենց մեղքերը, նոյնիսկ պաշտօնական ամբաստանութիւններէն աւելին, միեւնոյն ատեն մատնանշելով եւ ցցնելով իրենց մեղսակիցները, ինչպէս նախորդ դատավարութեանց ատեն:

Ինչպէս յայտնի է, դատավարութենէն օրեր առաջ, անհամար միթինկներ սարքուեցան եւ դեռ կը շարունակուին, մահապատիժ պահանջելու համար այս «կատղած շուներուն» եւ «իժերուն»: Հռչակաւոր Պապանինն անգամ, որ դեռ Մոսկուա չէ հասած Հիւսիսային բեւեռէն, իր երեք ընկերներուն հետ, ռատիօ հեռագիր մը ուղղած է կէս ճամբէն, պահանջելով անխնայ գնդակահարել բոլոր ամբաստանեալները: Հեռագիրը Մոսկուա հասաւ «Թէյմուր» սառնահատէն: (Իվան Պապանին նախապէս նաւազ էր եւ վարիչը 1917ի ըմբոստութեան, Կրոնշտատի մէջ):

Խորհրդային մամուլը բառ չի գտներ, կարելի եղածին չափ սեւցնելու, անարգելու համար 21 ամբաստանեալները, որոնց գլուխը կը գտնուին նախկին վարչապետ Ռիկով, Չեկայի վարիչը՝ Եակոտա, դեսպաններ Ռաքովսկի եւ Կրէսթինսքի, երեք - չորս գործավարներ (նախարար), Պուխարին, երեք հռչակաւոր բժիշկներ եւն.: Ամբաստանեալները կը կոչուին ոչ միայն «ժողովուրդի թշնամիներ», այլեւ «թշնամիներ խաղաղութեան եւ ամբողջ մարդկային ցեղին»: «Ժուռնալ տը Մոսքու» (ֆրանսերէն) կ'ըսէ թէ 21 «Թրոցքիական - աջակողմեան» ամբաստանեալները համաշխարհային պատերազմ յառաջացնել կ'ուզէին, զինեալ յարձակում սարքելով Խ. Միութեան դէմ: Ինչպէս «Փրավտա» եւ միւս կարմիր օրկանները, այս թերթն ալ անլուր բառեր թափելով ամբաստանեալներու գլխուն, կը փառաբանէ Չեկան, որ յաջողեցաւ երեւան հանել «արիկաներու հրոսախումբը»: Տակաւին մէկ տարի առաջ, ամբաստանեալներէն Եակոտա կը համարուէր «փառապանծ չեկիստ», «բոցավառ սուրը յեղափոխութեան», իսկ այսօր՝ ամբաստանուի թէ դաւադրած էր Պուխարինի հետ, սպաննելու համար իր նախորդը, Մէնժինսկի, ինչպէս եւ խանգարած՝ ճարտարագործական ծրագիրներու գործադրութիւնը:

Դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ նախկին Ազնուականներու Ակումբին մէջ, քաղաքին կեդրոնը (այժմ Արհեստակցական Միութեանց Տուն): Այստեղ էր որ դատուեցան բոլշեւիկեան յեղափոխութեան մօտ 30 ականաւոր դէմքերը, մէջն ըլլալով Զինովիեւ, Քամենեւ, Թաուէք եւն.: (Այս վերջինը, որ տասը տարի բանտարկութեամբ ազատած էր վերջին անգամ, հաւանաբար նորէն պիտի երեւայ, իբրեւ վկայ):

*** «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ նոր խմբագրականի մը մէջ.

— «Գերագոյն պատիժը պահանջելով, ընդհ. դատախազը պիտի ըսէ. — «Բոլոր ամբաստանեալները անհունապէս աւելի ստոր են եւ քստմնելի, քան սպիտակ զօրավարներ Քոլչաքի, Տէնիքինի, Քորնիլովի եւ Վրանկէլի պէս դրածոները, որոնք փորձեցին խորտակել երիտասարդ հանրապետութիւնը, քաղաքացիական պատերազմի օրերուն»:

Մոսկուայի բժշկական միութիւնն անգամ բանաձեւ մը քուէարկած է, որուն մէջ կ'ըսէ — «Շունը պէտք է սատկի շան պէս»:

“Գերմանիոյ օդային ուժը անպարտելի„

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ 10.000.000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԻՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՎ

Մարաջախտ Կէօրինկ ցըրցային ճառ մը խօսեցաւ մարտ 1ին, Գերմանիոյ օդանաւային կազմակերպութեան երրորդ տարեդարձին առթիւ, օդանաւային նախարարութեան ամէնէն մեծ սրահներէն մէկուն մէջ: Այս առթիւ աղաղակեց.

— «Անպարտելի է մեր օդանաւային ուժը: Անոր իւրաքանչիւր անդամը, ամենախոնարհէն մինչեւ ամենաբարձրը, պէտք է գիտնայ թէ այդ ուժը ստեղծուած չէ խաղաղասիրական ցուցադրութեանց համար, այլ ամէնէն հզօր զէնքն է պատերազմի: Մենք բոլորս միասին աշխատեցանք այդ ուժին հիմերը դնելու համար, եւ այսօր շնորհիւ Գերմանիա այլեւս անզօր չէ, ոչ ալ ենթակայ իր իրաւունքներուն բռնաբարման վտանգին: Երբ Առաջնորդը իր վերջին ճառին մէջ հպարտօրէն յայտարարեց թէ մենք այլեւս թոյլ պիտի չտանք որ հայրենիքին սահմանէն անդին եղած 10.000.000 Գերմանները, այն ատեն հասկցանք թէ դուք ի հարկին պատրաստ պիտի ըլլաք մինչեւ վերջը կռուելու, Առաջնորդին այդ խօսքին համար»:

Այս վերջին խօսքերը խոր տպաւորութիւն գործեցին դիւանագիտական շրջանակներու մէջ, իբրեւ ազդարարութիւն մը Չեխոսլովաքիոյ:

ՏՈՂԱՇԱՐ ՄԵՔԵՆԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ՀԱՐԿԱԴՐՈՒԵՑԱՆՔ ԿԵՑԱԶԳԵԼ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԸ:

10 ՄԻԼԻՈՆ ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ մէջ ալ 26 միլիոն

Մօտերս խորհրդարանին պիտի ներկայացուի օրէնագիծ մը, որ կը տրամադրէ 10.000.000 կազարգել դիմակներ շինել, ժողովուրդին բաշխելու համար:

Այս դիմակները մթերանոցներու մէջ պիտի չպահուին, ինչպէս կ'ընէ Անգլիա, այլ անմիջապէս պիտի բաժնուին ժողովուրդին: Իւրաքանչիւր դիմակ դրուած պիտի ըլլայ ամրապէս փակուած թիթեղի մէջ, որ պիտի բացուի միայն վտանգի ատեն: Դիմակները անձնական սեփականութիւնը պիտի ըլլան տնեցիներուն, որոնք տարին 15 ֆրանքի տուրք մը պիտի վճարեն: Քննիչներ տունէ տուն պիտի այցելեն պարբերաբար, ստուգելու համար թէ դիմակները լաւ պահուա՞ծ են: Այս առթիւ պիտի հաւաքեն տուրքերը:

Աղքատները եւ մանուկները ձրի պիտի ստանան այս դիմակները:

Հաշուի եղած է թէ հինգ տարի պիտի տեւէ 10.000.000 կազարգել դիմակներու շինութիւնը: Բայց եւ այնպէս, գոնէ կէսը պատրաստ կրնայ ըլլալ երկու տարիէն: Ասոնք անմիջապէս պիտի բաժնուին այն քաղաքներուն մէջ որ ամէնէն աւելի ենթակայ են կազային յարձակումներու:

Օրէնագիծը, որ կը մշակուի օդանաւային նախարարութեան կողմէ, համախորհուրդ ներքին նախարարութեան, կը շօշափէ նաեւ շէնքերու եւ բնակարաններու պաշտպանութեան խնդիրը: Անոր տրամադրութեամբ, տանտէրները պարտաւոր են միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի մառանները շատ զօրաւոր ըլլան, դիմանալու համար ամբողջ շէնքին փլուզման, երբ ռմբակոծութիւն կատարուի: Այս առթիւ թերթ մը դիտել կու տայ թէ Փարիզի մէջ գրեթէ չկան այնպիսի շէնքեր որ պաշտպանուած ըլլան ռումբերու դէմ:

*** Անգլիոյ մէջ կազարգել դիմակներ կը շինուին շաբաթը 650.000 հատ, եւ այժմ պատրաստ կը գտնուին աւելի քան 26.000.000 դիմակներ: Ասոնք սնդուղուած են մասնաւոր մթերանոցներու մէջ եւ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի չաւրուին:

Վարչապետը վստահութիւն ստացաւ

Հակառակ բոլոր յորդորներուն, վէճը կը շարունակուի Երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին միջեւ, Աշխատանքի օրէնագրքին քննութեան առթիւ: Օրէնագիծը մէկ ժողովէն միւսին կը փոխանցուի երկու-երեք օրէ ի վեր: Ծերակոյտին առջի օրուան նիստին մէջ, երբ կը փորձէին ջնջել ձգել աշխատավարձքի շարժուն սանդուխը, վարչապետ Գ. Շոթան վստահութեան խնդիր յարոյց: Տեսնելով որ դահլիճը պիտի հրաժարի, ժողովը մերժեց այդ յօդուածին ջնջումը, 68ի դէմ 178 ձայնով: Բայց բոլոր դժուարութիւնները չհարթուեցան: Երեսփ. ժողովը նորէն քննելով աշխատանքի օրէնագիծը, մերժեց ընդունիլ Ծերակոյտին կատարած փոփոխութիւնները: Վիճաբանութիւնները վերսկսան երէկ: Երեսփ. ժողովը 229ի դէմ 349 ձայնով պնդեց թէ աշխատավարձքերը պէտք է աւելնան, երբ ապրուստը աւելնայ 5 առ հարիւր, իսկ 203ի դէմ 390 ձայնով որոշեց որ գործատէրերը պարտաւոր ըլլան քննիչներուն ցոյց տալ իրենց հաշիւները, երբ կը մերժեն յաւելումը:

Կապրիէլ տ'Անունցիօ մեռաւ

Մարտ 1ին յանկարծամահ եղաւ Իտալիոյ զինուոր - բանաստեղծը, Կապրիէլ տ'Անունցիօ, ինչ որ զարմանք պատճառեց, որովհետեւ առողջութիւնը լաւ էր վերջերս: Մեռած ատեն միայն սպասաւորը կը գտնուէր քովը:

Ծնած էր 1863ին: Գրական ասպարէզը սկսաւ լրագրութեամբ: 1889ին հրատարակեց առաջին կարեւոր գործը, «Հեշտանքի զաւակը»: Յետոյ եօթը տարի բոլորեց զարմանազան արկածներով, սիրային թէ դրամական: Ատեն մը քաղաքական ասպարէզը նետուելէ վերջ, քաշուեցաւ Ֆիորէնցա, ուր շքեղ բնակարան մը ունէր, լեցուն՝ գեղարուեստական առարկաներով: 1910ին հարկադրուեցաւ իր պահանջատէրերուն ձգել զայն եւ Ֆրանսա փոխադրուիլ: Այդ միջոցին ափրիկեան Տրիպոլիոյ պատերազմը ծագեցաւ եւ բանաստեղծը հայրենասիրական երգեր յօրինեց, որոնց մէջ նշանաւոր է «Տարտանէլի երգը», ուղղուած՝ Աւստրիոյ դէմ: Մեծ պատերազմին վերադարձաւ Իտալիա, եւ մոլեգին պայքար մը բացաւ, որպէսզի իր երկիրը միանայ դաշնակիցներուն, ընդդէմ Գերմանոյ եւ Աւստրիոյ: 1915 մայիս 5ին ճառ մը խօսեցաւ, որ վճռական դեր կատարեց, Իտալիան չէզոքութենէ հանելու համար: Ինքն ալ կամաւոր գրուեցաւ օդաստորմիղին մէջ, յանդուգն արշաւներ կատարելով: 1919 յունիսին արշաւանք մը կազմակերպեց Ֆիումէի դէմ եւ յաջողեցաւ գրաւել սեպտ. 12ին, 287 կամաւորներով: Երբ ֆաշական շարժումը ծագեցաւ, ինքն ալ անոր միացաւ: Իր վերջին տարիները լեցուն են առասպելական պատմութիւններով: Յառաջիկային պիտի խօսինք իր գրական գործունէութեան մասին: Վէրք մը ստացած ըլլալով, կէս կոյր էր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԱՄՖԻԹԷԱՏՐՈՎ, ռուս տաղանդաւոր հրապարակագիր-վիպասանը, մեռաւ Իտալիոյ մէջ: 76 տարեկան էր: Նախապէս եղած է երգիչ Օփերայի: Երգիծանք մը գրած ըլլալով ցարական ընտանիքին դէմ, «Տէարք Օպմանովք», աքսորուեցաւ եւ իր թերթն ալ, «Ռոսիա» փակուեցաւ: Ի վերջոյ արտասահման անցնելով հաստատուեցաւ Լեվանթօ (Իտալիա), ուր շարք մը գրական եւ պատմական ուսումնասիրութիւններ հրատարակեց: 1917ին Ռուսաստան վերադարձաւ, բայց բոլշեւիկներուն կողմէ ձերբակալուելով, յաջողեցաւ նորէն Իտալիա փախչիլ: Մինչեւ վերջին շաբաթները կը շարունակէր գրել: Ունէր շատ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը հակախորհրդային ահաբեկիչներու եւ դիմակաւոր գործակալներու պայքարի մասին, որ հրատարակուեցաւ 1936 — 37ին: Բացի գրական աշխատանքներէն, հանգուցեալը վերջին տարիներս կը զբաղէր նաեւ քաղաքական գործերով, իբրեւ ամէնէն ազդեցիկ մէկ անդամը հակախորհրդային ահաբեկչական ընկերութեան մը որ կը կոչուի «Եղբայրութիւն Ռուսական Ճշմարտութեան»:

ՆԻՍԻ ՏԱՍԸ ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ աշխատաւորները գործադուլ հռչակելով, գրաւեցին շէնքերը: Հիւրանոցներէն մէկուն մէջ կը բնակի Շուէտի Թագաւորը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՐԱՄ ԿԸ ԴԻԶԵՆ, ՈՐ ԽՆԴԱՆ ՄԵՐ ՎՐԱՅ

Միլլըր միստըր էր, միլիոնատէր էր, քիչ մըն ալ՝ «բըլըֆ»:

31 Հոկտ. 1926ին մեռաւ: Կտակ էր ձգած որ, իր մահուընէն վերջ, տասը տարիներու ընթացքին՝ Թորոնթոյի մէջ ամէնէն շատ զաւակ ծնող մայրը ժառանգէր իր հարստութիւնը, — քսաներկու՜ միլիոն ֆր.:

Այս մրցանակը կոչուեցաւ «զաւակարշաւ», — այսինքն, ճիշդ ինչպէս արշաւներ կան որ ձիարշաւ կը կատարեն՝ բազմապատկելով իրենց տրէթընթները, այնպէս ալ մայրեր գային հրապարակ որ տարին անգամ մը տրէթընթի պէս զաւակ մը աւելցնէին իրենց զաւակներուն թիւին վրայ:

Եւ գործի լծուեցան Թորոնթոյի կիները:

Զաւակարշաւը նախ շատ յաջող քալեց:

Ներկայացան տասը մայրեր, իբրեւ բազմածին եւ իսկապէս արգասաբեր: Ո՞ր մայրն էր, սակայն, որ արժանի էր քսաներկու միլիոնը ժառանգելու, — թեկնածու մայրերը սկսան մրցիլ՝ մէկը միւսին «քար» հանելով:

Բայց մրցումը եղերական գոյն բռնեցաւ շուտով: Մայրերէն մին խենթեցաւ: Ուրիշ մը կէս ճամբան մնաց, — թերեւս որովհետեւ կը քաղէր այս տեղեկութիւնները, չգիտեր թէ որու՞ն տկարութեամբ, մօ՞ր թէ հօր: Վերջապէս մնացին չորս մայրեր, որոնք ինը զաւակ բերեր էին աշխարհ՝ Միլլըրի մահուընէն վերջ: Մէկը, Տիկին Քլարք, կը յաւակնէր տասնըմէկ ունենալ «բերելու» շնորհք եւ կարողութիւն ունենալ: Սակայն յանկարծ անընդունելի հռչակուեցաւ Տիկին Քլարքի յաջողութիւնը, — ինչո՞ւ:

Որովհետեւ Տիկին Քլարքի զաւակներուն մէկ մասը «ապօրինի» են: Ի՞նչ կը նշանակէ ապօրինի: Միլլըր իր կտակին մէջ որ եւ է վերապահութիւն ցոյց չի տար արտ ամուսնական կամ ապօրինաւոր մասին, այլ հետաքրքրուած է միայն թէ արտը քանի՞ կեդրոնի ցորեն աւելի կրնայ տալ:

Խնդիրը դատարան տարուեցաւ: Ու դատարանին մէջ պարզուեցաւ, որ Պարոն Քլարք, յոգնած զգալով ինքզինք երկրագործական այդ աշխատանքին մէջ, իբրեւ *օրթախ* հրաւիրած է պարոն Հէրրիսը: Այս վերջինը եւս դատարան կանչուած ըլլալով, վկայեց բարձրաձայն, Աւետարանի վրայ երդում ընելէ վերջ.

— Ճիշդ է որ Տիկին Քլարքի ինը զաւակներուն հինգը իմս են: Հանրութիւնը եւ յօժար կամօք պարոն Քլարքի, — այդ մասին գրաւոր պայմանագրութիւն ալ կնքած ենք, — զաւակներուն թիւը աւելցնելու պարտականութիւնը վրաս առի, պայմանով որ Տիկին Քլարք, երբ շահի քսաներկու միլիոնը, հաւասարապէս բաժնէ երկուքիս միջեւ, իրենց իբրեւ այր ու կին երկու բաժին, իսկ ես իբրեւ *օրթախ*՝ մէկ բաժին:

Դատարանի ունկնդիրները զգուանքով լսեցին այս յայտարարութիւնը եւ քարի պէս ծանր խօսքեր նետեցին երեք *օրթախ*ներուն երեսին:

Տիկին Քլարք բողոքեց եւ պահանջեց որ անպայման իրեն տրուի մրցանակը.

— Ես շատ եմ աշխատեր, «աշխատանք»ս պարա՞պը պիտի երթայ, կը կրկնէր անընդհատ:

Խնդիր է թէ պէ՞տք է վարձատրել ամէն աշխատանք: Դատարանը բարոյականի հարց դրաւ եւ Միլլըրի մրցանակաբաշխութիւնը յետաձգուեցաւ:

Հիմա պիտի հարցնէք. — Արա՛զ, այս ամէնը պատմեցիր հանդարտօրէն, լա՛ւ: Բայց ի՞նչ է կարծիքդ:

Կարծի՞քս, — անբարոյականը փնտռեցէք այն ամերիկացի հարուստներուն մէջ, որոնք իրենց դիզած միլիոնները, թշուառ աշխատաւորներու քրտինքով եւ արիւնով շահուած այդ գումարները — յետ մահու կը կտակեն շուներու, կատուներու, կամ... զաւակարշաւի (այս մարդիկը չե՞ն գիտեր թէ կինն ալ մարդկային էակ մըն է, պէտք չէ զայն վերածել քուրջի կտորի՝ բնազդական եւ անհաշիւ ծնունդներով):

Անբարոյութիւնը, եթէ կ'ուզէք, այն «քաղաքակրթութիւն»ն է, որ կը հասցնէ այդպիսի հարուստներ, որոնք իրենց դրամով խեղկատակութիւններ կը ծրագրեն, մինչ անդին ստեղծագործ անհատներ դրամ չունին որ «երկնեն», չարքաշ բանուորներ՝ միջոց չունին որ արտադրեն:

Տա՛ն լակոտներ, եթէ կ'ուզէք զբօսնուլ, ձեր դրամը կտակեցէք այնպէս մը որ մտաւորականը ծնի միտքով, աշխատաւորը ստեղծագործէ բազուկով:

ԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ողբացեալ Տիկին Հայկանոյշ Եթիմեանի մահուան առթիւ (տես վարը)	430
Ծ. Բաքերեան, Մալվուազին	25
Գումար՝	455
Մարտ 2ի գումարը	4319
Ընդհ. գումար	4774

×

ԽՄԲ. — Ազնիւ եւ տառապած մայրիկ մը, Տիկին Հայկանոյշ Եթիմեան, որուն մահագդը հրատարակած էինք կիրակի օր, ամէն օր «Յառաջ» կարդալով եւ հետեւելով կաթիլներու հրաշքին, սովորութիւն ըրած էր միշտ մէկ - երկու ֆրանք նետել գանձանակի մը մէջ, որբ եւ կարօտ մանուկներու համար: Բնիկ Կաֆրացի, ինքն ալ կրած ըլլալով տարագրութեան դառնութիւնները, միշտ կը մտածէր բարի գործերու մասին: Եւ իր հրջապատն ալ ներշնչած էր նոյն ջերմութեամբ:

Իր մահէն վերջը, վշտաբեկ ամուսինը եւ պարագաները բանալով գանձանակը, անոր մէջ կը գտնեն 173 ֆրանք: Յետոյ իրենց մէջ ալ հանգանակութիւն մը կը կատարեն, փոխան ծաղկեպսակի, համագումար 930 ֆրանք: Այս առթիւ խնդրած են մեզմէ կէսը յատկացնել Նոր Սիսի Լուսինեան դպրոցին, իսկ միւս կէսը ուրիշ կարօտ կրթարանի մը, ընտրութիւնը մեզի ձգելով:

Կլոր հաշիւ մը կազմելու համար, այդ գումարէն 430 ֆրանք արձանագրեցինք Նոր - Սիսի ցանկին մէջ, իսկ մնացեալ **500** ֆրանքը պիտի ղրկենք Հավրէզի (Մուսուլ), հայկական նորահաստատ գիւղի դպրոցին, թելադրելով որ յատկացնեն կարեւոր պակաս մը լրացնելու (գրասեղան, գրենական պիտոյք եւն.): Ահաւասիկ նուիրատուներուն անունները —

Ողբացեալին գանձանակէն 173, Յ. Եթիմեան 100, Գ. Գօյաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Հ. Օրմանեան 50, Տէր եւ տիկին Բ. Ղազարեան 50, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գրիմեան 100, Գ. Մ. Աշճեան 17, Հ. Միթիլեան 20, Մ. Գարակէօզեան 50, Յ. Գարակէօզեան 50, Հ. Ֆիլիզեան 10, Ա. Սմսարեան 50, Ս. Էլպիզեան 20, Mr. et Mme. Paul Albert 30, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մանուկեան 20, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մկրտիչեան 20, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Գօյաճեան 50, Յարութիւն Քէշիշեան 20, գումար 930 ֆրանք:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ելմտական նախարարը ծրագիր մը մշակած է, 2.000.000 ոսկի եկամուտ ապահովելու համար տուրքերէ: Արդէն իսկ մեծագումար վարկեր սահմանուած են ազգ. պաշտպանութեան համար, որ կը կազմակերպուի Անգլիոյ աջակցութեամբ:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԲ ՋՈՒՐԵՐԸ ԿԸ ԽԱՂԱՂԻՆ...

Թուրքիան մէկն է այն պետութիւններէն, որոնք անժխտելի տհաճութիւն մը զգացին Իտընի հրաժարումէն։

Այս պարագան պէտք չէ մեկնել, անշուշտ, Իտընի անձին, կամ, ուրիշ խօսքով, անոր «Թրքասիրութեան» կապուած տրամադրութեամբ մը։ Պիզմարք Գերմանիոյ համար կ'ըսէր թէ «իրենց բառարանին մէջ զգացում կոչուած բառը գոյութիւն չունի»։ Ալպիոն, դարերէ ի վեր, ամէնէն տիպար արտայայտիչն է այդ տեսակէտին ու քաղաքականութեան։

Իտընի հրաժարականը, սակայն, իր մէջ ունի հիմնական կէտ մը, որ ո՛չ բացառապէս Անգլիոյ յատուկ է, ո՛չ բացառապէս Եւրոպայի, եւ ոչ ալ բացառապէս Թուրքիոյ։

Մեզ չեն հետաքրքրեր առաջին երկու պարագաները։ Բայց, ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, չափազանց կարեւոր է ու արժանի մասնաւոր մտածումի։

Ծանօթ է, որ Թուրքիա իր արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնած էր ընդհանուր ապահովութեան եւ ընդհանուր խաղաղութեան սկզբունքներուն վրայ։ Այս երկու սկզբունքներուն տակ ծածկուած էր հակավերաքննական ուղղութիւնը։

Իտըն այս քաղաքականութեան դրօշակիրն էր։ Եւ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ տարիներական մերձեցումը արդիւնք էր երկու երկիրներու համանման մտահոգութիւններուն, — անխախտ պահել գոյավիճակը։ Մեր այսօրուան նիւթէն դուրս է այն բարձրացումի եւ անկումի հոլովոյթը, զոր ունեցաւ քաղաքական Թուրքիան՝ վերջին տասը տարիներու ընթացքին՝ այս ուղղութեամբ։

Այսօր, կարգ մը ամուր նկատուած յենակէտներու քայքայումէն վերջ, Թուրքիա ինքզինքը կը գտնէ իրեն համար շատ աննպաստ իրադրութեան մը առջեւ, — Անգլիա, որ ամէնէն ջերմ եւ, [illegible], ամէնէն զօրաւոր պաշտպանն էր վերեւ յիշուած երկու սկզբունքներուն, կը լքէ զանոնք։ Այս լքումը իր արժէքը կը շեշտէ իրողութեամբ մը, որուն կրկնութիւնը աւելորդ չէ, — նոյն կուսակցութեան պատկանող Չէմպըրլէնը կը զոհէ իր կուսակցական ընկերը՝ նախ քան անոր հրաժարումը՝ անոր «կռնակին վրայէն» արդէն իսկ հող պատրաստելով «չորսերու դաշինքի» մը կամ մասնակի համաձայնութեան մը մասին։

Անհրաժեշտ է նաեւ մատնանշել ուրիշ երկու կէտեր։

Անգլիա այս որոշման կը յանգի սպառազինումի մեծ գումար մը քուէարկելէ վերջ։ Կը յիշուի, որ Լոնտոն այս վճիռը տուաւ [illegible] գերագոյն խորհուրդի կողմէ նոր պիւտճէի մը քուէարկումին յաջորդ օրն իսկ։ Այն օրերու ընդհանրական համոզումը թարմ է միտքերու մէջ, — Մեծն Բրիտանիա անգերազանցելի ուժ մը կը դառնայ՝ պարտադրելու համար իր կամքը։ Երեւոյթ մը, սակայն, որ ճակատական հզօր ազդեցութիւն մը կը գործէր՝ մանաւանդ Միջերկրականի պայքարին հետ հեռուէն եւ մօտէն կապ ունեցող պետութեանց վրայ։ Թուրքիա անոնցմէ մէկն էր։

Մանաւանդ որ, կ'ըսէինք, անիկա կը փնտռէր — ռուսական զինակցութեան կամաւոր լքումէն, պալքանեան ուխտի փաստօրէն տկարացումէն, եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամալուծութենէն վերջ — յենակ մը, որ ապահովութիւն ներշնչէր եւ պատեհ ունենար իր շահերը նոյնացնելու Անգլիոյ շահերուն հետ, եւ, հետեւաբար, Թուրքիոյ անձեռնմխելի զօրաւոր պաշտպան ձգտէր։

Անգլօ-Թուրք մերձեցումին հիմնական հանգը այս վերջին կէտն էր, անշուշտ։

Ու այս վերջին կէտն է, նաեւ, երկրորդը այն պարագաներէն, զորս ուզեցինք ուշադրութեան յանձնել։

Այդ մերձեցումին շօշափելի ու տեսանելի կողմը Միջերկրականի անցուդարձերը կազմեցին։

1935ին՝ «Միջերկրականի ուխտ» (Մոնթրէօն արդէն փաստ մըն էր)։ Յետոյ՝ Նիոն։ Թուրք մամուլին անվերապահ պատրաստակամութիւնը՝ «Անգլիան պաշտպանելու՝ եթէ ան յարձակում կրէ»...։ Անգլիական նոր օժանդակութիւններ։ Եւ՝ Չէյմէ։

Արդ, Իտընի հրաժարումը կուգայ ըսել, որ ապահովումի համար հսկայ պիւտճէ մը քուէարկող Անգլիան չի նախընտրեր յարձակողական եւ յարձակելու քաղաքականութիւնը։ Անշուշտ, ներքնապէս, Թուրքիան ալ կողմնակից չէ զէնք վերցնելու քաղաքականութեան։ Մանաւանդ որ՝ իր հիմնական սկզբունքներէն մէկ ուրիշը բանաձեւուած է ան տարիներ առաջ, — «խաղաղութիւն երկրէն ներս, եւ խաղաղութիւն երկրէն դուրս»։ Բայց, անիկա կողմնակից է շահակից ուժերու, խմբակցութեանց կամ կայսրութեան մը գոյութեան (ինչպէս էր, ըստ իրեն, Անգլիոյ պարագան՝ մինչեւ Իտընի հրաժարումը) որ երկու առաւելութիւն ունենայ, — զէնք, ուժ մը եւ այդ ուժը խաղաղութեան ի սպաս դնելու պատրաստակամութիւն մը։

Չէմպըրլէնի շահած քուէներու առաւելութիւնը կը փաստէ որ Թուրքիոյ վերջին ու ամէնէն ապահով յենակը՝ բրիտանական կայսրութիւնը դէմ է այդպիսի պատրաստակամութեան մը։ Հոս է, Իտընով անհետացող յոյսը, զոր Թուրքիա կը տածէր եւ որուն այնքան ջերմօրէն փարեցաւ վերջերս։ Իտընով՝ Անգլիան կամ Մեծն Բրիտանիան է որ կը հրաժարի այն երկու հիմնական սկզբունքներէն, որոնց վրայ կը ցանկար կանգուն պահել իր ամբողջականութիւնն ու խաղաղութիւնը՝ Աթաթիւրքի երկիրը։

Հարկ է չանտեսել նոյնքան կարեւոր ուրիշ իրողութիւն մը։

Իտընով բանաձեւուած ու մշակուած բրիտանական քաղաքականութիւնը Թուրքիան մղեց — պարագաներու հարկադրանքին տակ, անշուշտ, — դիրք ճշդելու։ Ինկիւրի, մինչեւ որոշ թուական մը, իր բոլոր կարելին փորձեց անկողմնակալ մնալու։ Անգոսակի թուենք մէկ երկու փաստեր, — զինակից էր Ռուսիոյ՝ ուզեց «բարեկամ» մնալ։ Նիոնի ժողովին մէջ, Յունաստանի հետ միաբերան, յայտարարեց թէ «իրենք չեն կրնար այն [illegible] որ իտալական դրօշ կը պարզէ՝ եթէ նոյնիսկ ան յարձակի ռուսական նաւերու վրայ»։ Ինկիւրի ջանք չխնայեց որ Չիանօ այցելէ իրեն։ Նիոնէն վերջ՝ մէջտեղ դրաւ վճիռ մը, — «չէզոք եմ երկու կողմերուն հանդէպ։ Ու թէ Ռուսիոյ եւ թէ իր հակառակորդներուն առջեւ կը փակեմ Նեղուցները»։

Անկէ վերջ, սակայն, երբ մանաւանդ Իտալիա մերժեց վաւերացնել Մոնթրէօյի որոշումը (ապահովումի Նեղուցներու), եւ սուզանաւ պտըտցուց Մարմարայի թէ Սեւ ծովու մէջ, Թուրքիա՝ նոյնանման վտանգէն եւ նոյնանման շահերէն ու սկզբունքներէն թելադրուած՝ դիրք բռնեց Անգլիոյ հետ, ինչ որ կը նշանակէր Իտալիոյ դէմ։ Անգլիա, այժմ կը քաշուի այդ դիրքէն։ Ու Թուրքիոյ ճշդած կողմնակալութիւնը կը մնայ փաստ՝ յաչս Իտալիոյ։

— Քանի որ Միջերկրականի ջուրերը այժմ այս ձեւով կը խաղաղին, ուրեմն կ'անհետի նաեւ մտահոգութիւնը Թուրքիոյ, — պիտի ըլլար անմիջական եզրակացութիւնը որ եւ է մէկուն, որ դէպքերուն կ'ուզէ նայիլ օրուան անմիջական երեւոյթներուն կապելով իր տեսողութիւնը։

Եւ, սակայն, Միջերկրականի ալեկոծումը արդիւնք էր ու նաեւ միջոց միայն, եւ ոչ թէ պատճառ։ Անոր խաղաղութիւնը կամ փոթորկումը կը մնան միայն ձեւերը՝ նոյն այդ ծովուն մէջը, շուրջը, երկայնքին ու յարակից տարածութեանց համար մղուած պայքարին։

Ի հարկէ սխալ կ'ըլլար հիմա ուզենալ մեր վերեւի մատնանշումը՝ վերջերս Թուրքիոյ կողմէ Իտալիոյ դէմ բռնած դիրքի մասին, եզրակացնելու համար թէ հաշուեյարդարի ... պիտի լինէ հիմա։ Ընդհակառակն, Իտալիա նոյն այդ շրջանին ամէն առնենչ աւելի աշխատեցաւ Թուրքիան իր հետ ունենալու՝ ի հեճուկս Անգլիոյ եւ ընդդէմ Ռուսիոյ։ Անիկա մինչեւ երէկ էր, սակայն, երբ ուժերու ճշդում կ'ըլլար եւ բախումի մասին կը խորհուէր։ Այսօր, Իտընի հետ, վերցած է — գոնէ առ այժմ — բանի ուժով լուծումի դալու քաղաքականութիւնը, եւ նախընտրուած՝ ուղղակի բանակցութեան ձեւը։ Ուրիշ խօսքով՝ «մեծերու ներքին բանակցութեանց» հին ձեւն է որ կը կիրարկուի նորէն։

Այս բանակցութեանց նիւթը կը շօշափէ Ճիպրալթարը, Սպանիան, Միջերկրականը (Մալթա, Կիպրոս), Սուէզը, Կարմիր Ծովը, Եթովպիան, Արեւելեան Միջերկրականը, կղզիները՝ Երկոտասան, Տարտանէլը (Մոնթրէօն, որ առկախ է դեռ), արաբական աշխարհը, Լիբիան ու, շատ ապահովաբար, մինչեւ Կովկասը ...

Կը նշանակէ՝ հիմնական ու ամբողջական լուծումը այն հարցերուն, որոնք ծառանց մնացած են պատերազմէն, եւ հասունցած են այն աստիճան, որ կրնային պայթում մը յառաջ բերել։

Դեռ կանուխ է յայտարարելու համար թէ որքան կը տեւեն այդ բանակցութիւնները եւ ինչ ելք կ'ունենան։ Բայց, Չէմպըրլէնի մեկնած բանակցութիւնները եւ վճռական յայտարարութիւնները, նախնական չափումներ... լու։ Երբ մանաւանդ բանակցողը ուղղակի իրեն պատկանող արժէքներու մասին պահանջներ կը դնէ (Սուէզ, Մալթա, Կիպրոս)։ Մանուկ պէտք է ըլլալ՝ ենթադրելու համար թէ Անգլիա իր արժէքներով գոհացում կուտայ Իտալիոյ։ Բայց, մանուկներն իսկ գիտեն թէ Ալպիոնը միշտ ուրիշին հաշւոյն զիջած է ու ապահոված նաեւ իրեն համար նոր արժէք մը։

Ճիշդ է, որ թերթերը ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընեն՝ Թուրքիոյ հանդէպ իտալական պահանջքի մը մասին։ Բայց, «առանց խնդիրներ» մեր բարձրաձայն խօսակցութեան նիւթ են եղած։ Որոշ է, որ Իտալիա երբեք հրաժարած չէ իր այդ պահանջքէն՝ իրեւ հին խոստում մը։ Ուրիշ առիթով ըսած ենք թէ ինչու Իտալիա ստիպուած է տիրել գոնէ Անատոլիոյ շրջաններուն։ Հիմա մանաւանդ՝ երբ կայսրութեան ծրագիրը կայ, եւ իր դէմքը ցամաքէն դարձուցած է ծովուն։ Ծաւալել, Ֆրանսայի նախկին գա- ...

... րեսփոխան մը Իտընի հարց կուտար թէ «ճի՞շդ է որ Թուրքիան շօշափելի բանակցութիւններ կ'ընէ Իտալիոյ հետ»։ Իսկ Իտըն կը պատասխանէր.

— Հոն ուր մեր շահերը վտանգուած տեսնենք, կը պաշտպանենք ...

Միայն անգլերէն չէր այս պատասխանը. այլեւ՝ ... անգլիական։

Այս պայմաններուն մէջ, շատ հաւանական է թէ Մեծն Բրիտանիա, որ Միջերկրականի մէջ կ'ուզէ պայքարը դադրեցնել, հրաժարի նաեւ թրքական ուժէն, ու «իրեն հետ» համարուած Թուրքիոյ նկատմամբ յանձնառութիւններէ։

Ընդհակառակն, շատ հաւանական է, որ հեռանայ իր դարաւոր քաղաքականութենէն, — դրամական փոխառութենէն վերջ (հիմնական ազդակ մը իտալական այդ ծրագրին իրականացման) ապահովէ նաեւ իր բաժինը։ Չէ՞ որ Չէմպըրլէն Տարտանէլ քայլ մըն է միայն.... Իսկ այդ քայլը կը նետէ Թերեւս առն ի պաշտպանութիւն ...։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԻՀՐԱՆ ԹԵՐԼԵՄԷՋԵԱՆ

(ՅՈՒՇԵՐ)

Ամէն անգամ, յուշատետրս քրքրած ժամանակ, կը նկատեմ թէ իւրաքանչիւր տողը, յատուկ վայրէ մը, դիպուածէ կամ դէմքէ մը հետ կապուած ըլլայ կարծես սերտօրէն։

Զարմանալի կերպով, այս անգամ ալ Միհրան Թէրլէմէզեանի հետ կապուած է։

Միհրան Թէրլէմէզեան ...

Ո՞ր Վասպուրականցին չի յիշեր այդ համակրելի, կայտառ, առողջ եւ իմաստուն երիտասարդը, եւ մանաւանդ անոր միշտ ժպտուն, բարի եւ անուշիկ դէմքը։

Արդէն Վասպուրականի մէջ, մեծահամբաւ բոյն մըն է Թէրլէմէզեան գերդաստանը։ Այդ գերդաստանէն կարելի է յիշել Վանի առաջին յեղափոխական Աւետիսը, յայտնի նկարիչ Փանոսը, պատանի [illegible] Տաճատը, ու վերջապէս արեւմտեան դաստիարակութիւն ստացած մեր անմահ Միհրանը, որ իբրեւ Վասպուրականի յառաջդէմ մտաւորական եւ հանրային գործիչ, անկասկած շատ մեծ ապագայ կը խոստանար, եթէ իր ստեղծագործ գանկն ալ չփշրուէր Քէմախի կիրճին մէջ, ոճրածին Թուրք դահիճին ձեռքով։

Հազիւ Գէորգեան ճեմարանը աւարտած, ան սահմանադրութեան նախօրեակին Վան կը գտնուէր։

Առաջին անգամ բախտ ունեցայ զինքը տեսնելու Շատախի մեր լեռներուն մէջ։ Այդ օրերուն յեղափոխական խօսքն ու գործը կ'ալեկոծէին ամբողջ Վասպուրականը։ Մէկ կողմէ դպրոց ու մշակոյթ, միւս կողմէ զէնք եւ ինքնապաշտպանութիւն, օրուան կարգախօսն էր։ Դաշնակցական կազմակերպութիւնը թափանցած էր մինչեւ ամենայետին գիւղին վերջին խրճիթը։

Ուրիշ հետաքրքրական երեւոյթ մը։ Դեռ այն երանելի օրերուն, այսինքն 30 տարի առաջ, մեր երկրին մէջ ընկերվարութիւն կը կառուցէր ... կուսակցութեան կազմակերպական սիստեմի մէջ ստեղծուած էին երկու տեսակ խումբեր։ Մէկ մասը քաղաքական-մարտական, միւսը արհեստակցական։

Ժամանակ մը, արհեստակցական պայքարը այնքան սուր հանգամանք ստացաւ որ, այդ խումբերը կը թուէին որոշ գերակշռութիւն ունենալ մարտական խումբերու վրայ։

Փոքրիկ Շատախն ալ արձագանգ տուաւ ընկերվարական գաղափարներուն։

Տիգրիսի ափին, այդ նեղ ու անդնդախոր ձորի մէջ եւս, պրօլետար եւ պուրժուա բառեր արտասանուեցան, մեր զոյգ գետերու կարկաչին ու խշշոցին, եւ մեր լեռներու մրրիկին հետ ներդաշնակ ...

Յարաբերութիւնները այնքան սրուեցան մեր երկու դասի խումբերու միջեւ, որ Վասպուրականի Կ. Կոմիտէն ստիպուեցաւ լիազօր գործիչ մը ղրկել մեր շրջանը, խնդիրը կարգադրելու համար։

Եկաւ գործիչը։

Եփրեմ Սարգիսեան, կրթուած, համակրելի երիտասարդ։ Կը յիշեմ թէ ամբողջ շաբաթ մը, մեր խեղճ Եփրեմը արիւն քրտինք մտաւ, բայց ի զուր։ Անոր խօսքը չազդեց խենթ Շատախցիներուն, ու ճարահատ, ան քաղաք վերադարձաւ։

Յուզումն ու վէճերը կը շարունակուէին սակայն։ Կ. Կոմիտէն ստիպուեցաւ ղրկել ուրիշ գործիչ մը։

Եկաւ, — Միհրան Թէրլէմէզեան։

Առաջին անգամ կը տեսնէի զինքը, բայց արդէն կը սիրէինք իրար։

Ամիրեան Արտաշէսի(*) սենեակն ենք։ Հոն են հակառակորդ խումբերու պետերը։ Մինչ այդ, արդէն Միհրան տեսած ու երկար խօսակցած է իւրաքանչիւր հոսանքին հետ։ Միտքերը պատրաստուած ու գետինը հարթած է համաձայնութիւնը գոյացնելու համար։ Քանի մը պատանիներ կատաղի հակառակորդ ենք արհեստ- ...

(*) Մեզի հետ միասին Հարպիէն աւարտած սպայ։ Գերի ինկաւ Ռուսներու ձեռքը Բագուի հերոսամարտի ընթացքին եւ մեռաւ թոքախտէ։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ 4

ամ լուսաբացին, Միհրանը տեսնելու համար։

Գիշերը չեմ կրնար քնանալ։ Ճակատի վրայ, խրամներու, ձիւնի ու բուքի մէջ ինչ բնական մաքրութիւն, համեմատած այս հիւանդանոցի մաքրութեան հետ։ Վերմակ մը կը քաշեն վրաս. Ոչխարներու կառաչեալ բոյն մըլ։

Առաւօտ է։

Վիրակապը փոխող բժիշկին հետ միաժամանակ ներս կը մտնէ եւ Միհրանը։

Աճա ինքն է, իր կարմրաթուշ աղուոր դէմքով, մշտական ժպիտը շրթունքին։ Անհամբեր վիզս կը փաթթուի ու կը համբուրուինք երկար, առնուի ու կը համբուրուինք երկար, առանց բառ մը արտասանելու։ Պահեր կան երբ սրտեր միայն կը զգան ու կը բաբախեն, ու լեզուն չարտասաններ...

Երկար տեւեց, մինչեւ որ մենք արտայայտուինք մեր բնականոն վիճակին մէջ։ Ալ ո՞ր տեղէն սկսիլ եւ ուր վերջանալ։ Վերջը չկար մեր պատմութեան։

Ու ամէն օր կէս օրէն վերջ, Միհրան ինծի մօտ էր։ Ու ամէն օր, իրազեկ ըլլալով իրական կացութեան, ոչ թէ միայն գիրերին էր ինծի համար, այլ հիւանդանոցէն ելած վերջն ալ, Ֆրանսական ճակատէն եկող Թուրք գերիներու սպաներէն պէտք եղած տեղեկութիւնները քաղել, ու Միհրանին հաղորդել։

Քանի օր վերջ, հիւանդանոցէն ելած էի։ Ու աւելի յաճախ եւ ազատ կը տեսնուէինք Միհրանի հետ։

Միհրանը իբրեւ զինուոր կ'աշխատէր զինուորական հիւանդանոցի մը մէջ։ Սովորաբար կէս օրէն վերջ ազատ եւ ընդհանրապէս աւելի հանգիստ էր։ Ժամանակ մը նոյնպէս թարգմանի դեր կը կատարէր գերմանացի սպաներու մօտ։

Միհրանի հետ, գիշերները յաճախ կ'այցելէինք մեր հայրենակից Նշան Գաւճեանի մօտ, որ դժբախտաբար բժշկուած ժամանակէն ետք շուտով դէպի ...

Երբեմն ճաշէն վերջ, քաղաքէն դուրս կ'ելլէինք դէպի Իլիճա։ Այնտեղ էր միայն, բնութեան հարազատ ծոցին մէջ որ ապահով ու առանց վկայի կրնայինք փախուստ շատ կարեւոր եւ զաղտնի խնդիրներու շուրջ։

Միհրան մշտական կապը կը պահէր Պոլսոյ, Մուշի, Վանի եւ Կովկասի հետ, եւ օրը օրին կը տեղեկացնէր ինծ, կարեւոր անցուդարձերը։ Օր մըն ալ երբ դարձեալ պտոյտի ելած էինք, ինծի կարդաց Արամի վերջին նամակը, որու մէջ կարգ մը տեղեկութիւններ տալէ վերջ Արամ կը պնդէր փախուստի միջոցներ ձեռք առնել Տիգրանը շուտով Վան ուղարկելու համար։

Սիրտս կ'ելլէ ու կ'իջնէ։ Ուրախութիւնս անսահման է, նախ անոր համար որ վեց տարիէ ի վեր հայրենիքի կարօտը կը քաշէի եւ ապա զիտէի որ մեծ դէպքերու եւ ցնցումներու նախօրեակին կը գտնուէինք, ու կ'ուզէի անպայման հայրենիքի մէջ գտնուիլ։

Անհրաժեշտ էր ուրեմն «օրինական» միջոց մը գտնել ճակատ վերադառնալու փոխարէն Վան մեկնիլ։ Միհրան գտաւ միջոցը։

Այդ ատենները Կարին կը բնակէր Պրդիկաշարեան — կարծեմ Խարբերդցի — Բողոքականներու պատուելին, որ մօտէն ծանօթ էր քաղաքի զինուորական բժշկապետին։ Իրիկուան մը Միհրանի հետ միասին Պրդիկաշարեանի քով կ'երթանք։ Միհրանը զիս ծանօթացնելէ վերջ, խնդրեց իրմէ ամէն կերպով յաջողցնել ինծի համար երեք ամսուան կազդուրման վկայական մը առնել բժշկապետէն։

Մեր պատուելին շատ բարեացակամ գտնուեցաւ։ Յաջորդ օրը միասին իրեն հետ կառավարչատուն, բժշկապետի գրասենեակն ենք։ Ու ո՜վ դիպուած... բժշկապետը մեր դպրոցի «Հարպիէ»ի բժիշկն է։ Կը ճանչնայ զիս, շատ ուրախ է որ վարժարանի համար արիւն թափած եմ, ու առանց դժուարութեան կը ստորագրէ երեք ամսուան վկայականս։

Գոհ եւ ուրախ Միհրանի մօտ կը վազեմ, եւ այլեւս փոխադրական յարմար միջոց մը կը փնտռենք Վան ուղեւորուելու համար։

Սակայն մեր մէջ միտք ծագեցաւ իսկոյն Միհրանի հետ միասին մեկնիլ։ Իրրեւ սպայ ես իրաւունք ունէի զինուոր մը — նէֆէր — ունենալու ինծ հետ։ Կարելիութիւն ունէինք յաջողցնելու որ Միհրանը ըլլայ այդ նէֆէրը։ Սակայն անիկա երկընտրանքիմէջ էր։ Ամբողջ 15 օր տեւեց այդ տատանումը եւ ի վերջոյ Միհրան որոշեց մնալ։ Իր, ինչպէս նաեւ իմ ցանկութիւնն էր միասին մեկնիլ, սակայն պարտականութեան գիտակցութիւնը աւելի զօրաւոր էր անոր մէջ քան զգացումը։ Ատեն մը խնդրած էր որ Մուշէն կոմսը գայ Կարին։ Սակայն այդ ալ չեղաւ։ Ջկար մէկը որ փոխարինէր զինք, իր այնքան կարեւոր աշխատանքներուն մէջ։

Ստիպուեցայ մինակս ճամբայ ելլելու որոշումը տալ։ Վան վերադարձող փոքրիկ կարաւան մը հանդիպեցաւ, յաւագոյն առիթը համարեցինք օգտագործելու։ Ինծ հետ է նոյնպէս վաներցի Թուրք Շիւքրին։

Բաժանումի պահը...

Այնքան երկա՜ր կը համբուրուինք Միհրանի հետ։

— Եկուր Միհրան։ Եթէ կ'ուզես կը յետաձգեմ մեկնումս։ Մօտք առուր միայն որ պիտի գաս։

— Դուն գնա, Տիգրան։ Թերեւս ես «ժիւրիւճիններու» հետ (ձիաւոր սուրհանդակ) եւեւէդ հասնիմ քեզի։

Ամբողջ ճանապարհին աչքս միշտ ետեւ մնաց, յուսալով որ կը հասնի ինծի

Աւաղ ան չհասաւ...

Վերջին անգամն էր որ պիտի տեսնէի մեր սիրելի Միհրանը։

X

Մեծ դէպքերը կը զահավիժէին։ Թրքական դաւադրութիւնը կը գործէ անխնայ ամէն տեղ։ Կարնոյ շրջակայ գիւղերու մէջ, զինաթափութեան պատրուակի տակ, բանտարկութիւն եւ սպանութիւն։ Քաղաքի մէջ կը սպաննուի Սեդրակ Փաստրմաճեանը։ Բանտ կ'առաջնորդուին Փիլոսը, Ատրուշին, Բաբաջանը ու ալ ետ չեն գար։ Ու այնուհետեւ տարագիրներու տխուր կարաւանները կը յաջորդեն իրարու։

Կ'ամայանայ հայկական դարաւոր հայրենիքը...

Միհրանը կը գտնուի երրորդ կարաւանի մէջ, առանձնելով Փիլոսի կնոջ պաշտպանութիւնը։ Վերջին անգամ Միհրան տեսնուած է Երզնկայի եւ Քէմախի շուրջ, ու շատ հաւանաբար ան ալ ինկաւ Քէմախի արիւնոտ կիրճին մէջ, ուր զոհուեցաւ անխնայ Կարնոյ ամբողջ երիտասարդութիւնը։

Հանգիստ քու հոգւոյդ, սիրելի Միհրան։

Ափսո՜ս որ դուն չտեսար հայրենիքըդ — Վասպուրականի փառաւոր

Հայ Արուեստի Հանդէսը Պուքրէշի մէջ

Պուքրէշէն կը գրեն (24 Փետր.)—

Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը, շարունակելով իր աշխատանքները հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու միջեւ հոգեկան կապը ամրացնելու համար, այս անգամ ալ նախաձեռնութիւնը առնած էր Հայ Արուեստի Հանդէս մը կազմակերպելու ի նպաստ ռումէն Լիկա Քուլթուրալայի՝ որ նախկին վարչապետ եւ ներկայիս պետական նախարար փրոֆ. Նիքոլա Եորկայի անմիջական ղեկավարութեան տակ՝ քառասուն եւ աւելի տարիներէ ի վեր կը ձգտի ռումէն ժողովուրդի հոգեկան միութիւնը ստեղծելու եւ ներկայիս լծուած է ռումէն հոգին թրծելու ազգային գիտակցութեամբ, ինչպէս պատերազմէն առաջ կը ճգնէր չազատագրուած շրջաններու Ռումէնները մայր հողին կապելու։

Հայ Արուեստի Հանդէսը տեղի ունեցաւ Կիրակի, 20 Փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 5.30ին, նոյն հաստատութեան նորաշէն թատրոնին մէջ։ Ներկայ էր փրոֆ. Եորկա՝ իր փեսին հետ, Զօրավար Միհայիլ Սքինա՝ Լիկա Քուլթուրալայի վարիչ պատուիրակը՝ որ ներկայիս կը վարէ ռումէն առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի ազգայնացման աշխատանքները, եւ նոյն Լիկայի վարիչ դէմքերէն Զահարիա Ֆլորիան եւ տիկինը, Իլիէ Արտէլիանու եւ տիկինը, Կրիկորէ Քոթէզքու եւ տիկինը, Ժորժ Շէինէզու եւ տիկինը, Քոսթէլ Վասիլէզքու, Նիքոլաէ Շթէֆընէսքու, եւ ընտրեալ հայ բազմութիւն մը։ Փրոֆ. Եորկա յոտնկայս ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով, ու հանդէսը անմիջապէս սկսաւ։

Բացման ճառը խօսեցաւ Գ. Գրիգոր Ջամպազճեան, նիւթ ունենալով «Արեան, ոգիի եւ մշակոյթի կապերը հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու միջեւ».

Իբրեւ տեսակ մը բնաբան առնելով փրոֆ. Եորկայի այն հաւաստումը թէ «Հայերը եւ Ռումէնները ազգականներ են, որովհետեւ միեւնոյն Թրակեան արիւնէն կը սերին», որմէ ժառանգած են նաեւ նկարագրի քանի մը հասարակաց գիծեր,—հակում դէպի բանաստեղծութիւն, «էր հրաժշտութեան եւայլն», բանախօսը յիշեց հայ եւ օտար հին աղբիւրներ (Խորենացի, Փարպեցի, Հերոդոտոս, Ստրաբոն, Եւտոքս, Դիոնիսիոս Հալիկարնացի) եւ նորերէն Մօրկան, Մառ, Մէյէ, Հիւպշման, Գուրկման, Նանսէն, որոնք կը պնդեն հայ ժողովուրդի հնդեւրոպական ծագման եւ Թրակեան կապին վրայ, իբրեւ կռուան ունենալով լեզուական եւ մարդաբանական տուեալներ։ Գ. Ջամպազճեան յետոյ հանգիտութիւններ փնտռեց հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու երաժշտական ստեղծագործութեան, ձեռական արուեստներու եւ բանաստեղծութեան մէջ՝ շեշտելով որ երկու ժողովուրդներ մինչեւ այսօր ալ կը պահեն հոգեկան արժէքներու նմանու- [...] յաղթանակը քու անարգ եւ ոճրապարտ դահիճներուդ վրայ։

Նոր սերունդը պիտի կրնա՞յ մոռնալ իր ցեղապան զարաւոր Թշնամին։ Երբեք։

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

թեան այդ գիծերը։ Բանախօսը այս առթիւ քանի մը նմոյշներ կարդաց հին եւ նոր հայ քերթողներէ։

Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Օր. Արաքսի Սվաճեան, Ռումէն Օփէրայէն, յաջողութեամբ երգեց երկու հայ ժողովրդական երգեր,— «Հօյ Նազան» եւ «Ջինար էս»,— ինչպէս նաեւ Թ. Պրբոտիշեանուի ռումանական մէկ ժողովրդական երգը, «Տրակա մի'է մընտրօ տէ թի նէս»։ Դաշնակով կ'ընկերանար օր. Մելինէ Նազարեան։ Կ. Գալճեան կարդաց հայ քերթողութենէն վեց գոհարներ ռումաներէնի թարգմանուած,— Ս. Մեսրոպէն, Շնորհալիէն, Քուչակէն, Պէշիկթաշլեանէն, Մեծարենցէն եւ Վարուժանէն։

Կարգը «Կոմիտաս» երգչախումբինն էր, որ Գ. Կ. Ցարութիւնեանի ղեկավարութեան տակ, երգեց հայ եւ ռումէն ժողովրդական երգեր,— «Գութաներգ», «Անձրեւ եկաւ» եւ «Գարուն ա ձիւն ա զալիս» Կոմիտասէն, «Բիլիբիս» Սպ. Մելիքեանի, Սայեն Տրանկոյի «Պինհորեանուծ» եւ Ա. Պեմայի «Լա Ֆընթըրնըծ»։

Ամէնէն վերջը տեղի ունեցան հայկական պարերը՝ զորս պարեցին 14 հայ աղջիկներ, մեծ մասամբ ազգային վարժարանէն, այնքան ճարտարօրէն մարզուած Տիկին Հայկանուշ Եղանեանի խնամքով։ Հայկական պէսպիսուն տարազներու մէջ՝ որոնց աւելի հրապոյր մը կու տային գունագեղ լոյսերը, անոնք յաջորդաբար պարեցին հայկական վեց պարեր,— «Դերձակ մատներդ կոտրուին», «Ջիմ վզին», «Լէյլո—լէյլէ», «Լուսնակ դու բարով գնաս», «Հօյ նազանիմ»և «Թաշկինակս կորաւ ձեր տունն»,— ազնուութեան քանի մը պահեր ստեղծելով սրահին մէջ։ Հանդէսը փակուեցաւ Արքայական Քայլերգով, զոր երգեց «Կոմիտաս» երգչախումբը, «որքան կարելի է գեղեցիկ», ինչպէս գիտել կուտայ «Նէամուլ Ռոմընէսք»։

Փրոֆ. Նիքոլա Եորկա, հանդէսէն յետոյ տեսակցելով Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան վարիչներուն հետ, հանդէսին համար իր խոր գոհունակութիւնը յայտնելէ վերջ, փափաք յայտնեց որ կրկնուին նման հանդիսութիւններ նոյն այս թատրասրահին մէջ։ Թելադրեց այս առթիւ որ ծանօթ բեմավար Գ. Իսն Շահէկեանի խսկ ղեկավարութեամբ բեմադրուի մօտ ապագային, իրր Լիկա Քուլթուրալայի թատրոնին խաղացանկին մաս, հայ պատմութենէն քաղուած թատերախաղ մը՝ որ ընդելուզուած ըլլայ հայկական երգերով ու պարերով։

Զօր. Սքինա եւս, յանուն Լիկա Քուլթուրալայի, իր շնորհակալութիւնը յայտնեց Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան այս նախաձեռնութեանը համար, աւելցնելով որ ան կրնայ միշտ ինքզինքը նկատել հոս իր տանը մէջ։

Հանդէսին զուտ հասոյթը, որ մօտ 20.000 լէյ է, ամբողջութեամբ կը մընայ Լիկա Քուլթուրալայի հիմնադրամին։

∴ Ընթացք տալով իրեն եղած թելադրութեանց՝ Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը ձեռնարկած է Հայ Արուեստի Հանդէսը կրկնել նոր թատրոնին մէջ, մասնաւոր ազատ ընելով ռումէն ուսանողութեան։ Այս առթիւ Փրոֆ. Եորկայի թելադրութեան համաձայն, հայկական պարերը ժապաւէնի վրայ պիտի առնուին։

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՏՐՈՒԿԻ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Հայրենիք» Երեւանի խորհրդաթերթին տողերը կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 փետր.).

— «Խորհրդային կառավարութեան կողմէ վերջերս արուած հաշուեյարդարի որոշումը Հօկի, Բարեգործական եւ Մելգոնեան Ֆոնտի մասին խիստ յատկանշական չքմեղացումներու առարկայ դարձած են Նիւ Եորքի «Հ. Կոչնակ» թերթին մէջ։

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ անոր ռամկավար խմբագիրը.—

«Եթէ զուտ եղբայրական - մարդասիրական զգացումով զուրկէն Հայաստան ղրկուած օգնութիւնը Մոսկուայի կամ Թիֆլիզի եւ կամ Պաքուի մէջ չափազանցուած եւ այլակերպուած գոյներով կը ներկայացուի՝ մենք չենք կրնար մեղադրել Երեւանի վարիչներուն յուծարքի որոշումը»։

Եւ այս արդարացումը երկու պատճառով։

Նախ՝ որովհետեւ «հին օրերու հայ աշխարհավարներն ալ» նոյնը կ'ընէին պարսկական, բիւզանդական, արաբական կամ մոնղոլական գերիշխող պետութեան պաշտպանեցնելով իրենց քաղաքականութիւնը։

Երկրորդ՝ որովհետեւ «այսօրուան Հայաստանը ինքնավար հանրապետութիւն մըն է, բայց ոչ բացարձակօրէն անկախ, բարեբախտաբար։ Ու անոնք չէ որ պիտի փորձէր ընդվզիլ ընդդէմ այն քաղաքականութեան, Ներքին կամ արտաքին, զոր որդեգրած են խորհրդային հսկայ Միութեան անդամակից միւս տասը հանրապետութիւնները, ամէնքն ալ հայկականէն անհամեմատ աւելի զօրեղ»։

Ուրեմն, «Հ. Կոչնակ»ի չինաղ արդարաբանութեամբ, եթէ Հայաստանի մէջ այսօր Խորհրդային կառավարութիւնը կանոնաւոր ջարդեր ալ սարքէ, դարձեալ պէտք չէ մեղադրենք այդ կառավարութիւնը, որովհետեւ Արաբներու եւ Մոնղոլներու օրով ալ ջարդեր եղած են Հայաստանի մէջ։

Զարմանալի չէ՞, սակայն, որ «Հ. Կոչնակ» խսպառ մոռցած է նկատի ունենալ Հայոց պատմութեան ամէնէն ծանօթ եւ ամէնուն, իր իսկ կողմէ փառաբանուած Վարդանանց պատերազմը, որ ամբողջովին կը հերքէ իր տեսութիւնը։ Ջէ՞ որ եթէ «Հ. Կոչնակ»ի խմբագրին խորհուրդով շարժելու ըլլային Վարդանն ու իր գործակիցները, հայ ժողովուրդը պէտք է ենթարկուէր Պարսից թագաւորի կամքին, հրաժարէր քրիստոնէութենէն, ընդունէր զրադաշտականութիւնը եւ իսպառ ձուլուէր Պարսիկներու մէջ։ Պարզ չէ՞ միթէ, որ այն, ինչ որ «Հ. Կոչնակ»ի խմբագիրը կը թելադրէ հայութեան, ուրիշ բան չէ, բայց եթէ հետեւիլ Վասակի քաղաքականութեան։

Արդարեւ, միայն Վասակներու հոգեբանութիւն ունեցող մարդիկ կրնան յանձնարարել ամէն գնով յարմարուելու օտար բռնաւորներու. միայն այդպիսիներ կրնան ուրախանալ, որ Հայաստան «բարեբախտաբար» անկախ չէ. միայն այդպիսիները կրնան իրենց աչքերը ծածկել Հայաստանի ներկայ աղաղակող դասն իրականութեան առջեւ, տեսնել այժմ Հայաստանն իբր «ինքնավար Հանրապետութիւն» մը եւ նոյնիսկ հրճուանք յայտնել, որ իբր թէ «Հայաստան թշուառութեան շրջանէն դուրս եկած, այսօր կը գտնուի տնտեսական վերելքի եւ բարեկեցութեան ճամբուն վրայ»։

Եւ խորհիլ, որ այսպիսի մտքեր յայտնող մարդիկ լաւ գիտեն, թէ Հայաստան միայն թուղթի վրայ ինքնավար Հանրապետութիւն է, իսկ իրականին մէջ Մոսկուայի հպատակ մէկ նահանգն է, ուր հայ համայնավարներու ձայնն իսկ խեղդուած է եւ ուր կ'իշխէ միայն մէկ միահեծան ու միանտէր օտար կամք, այն է՝ Մոսկուա նստած կարմիր ցարին կամքը։

Ինչպէ՞ս հաւատալ, որ այդ մարդիկ չեն գիտեր, թէ Հայաստան ներկայիս շատ եւ շատ հեռու է թշուառութեան շրջանն անցած ըլլալէ եւ հայ ժողովուրդը այնտեղ կիսաքաղց գոյութիւն մը կը քաշքշէ, ինչպէս Խորհրդային լուծին տակ ապրող բոլոր ժողովուրդները»։

ՇՓԱՆՇԱՆ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութեան անդամներէն, տեղակալ Գրիգոր Շաքարեան որ շնորհիւ անուշահոտութեան իր մասնագիտական գիւտերուն, արժանացած էր նախապէս Grand Prixի վարձատրութեան, խաչով եւ ոսկիէ շքանշանով, մեր ընկերը այժմ անգամ ընտրուած է անուշահոտութեանց եւ ուրիշ ցուցահանդէսներու ժիւրիի եւ Hors concoursի, ինչպէս եւ պետական նոր վարձատրութեան մը արժանացած, ստանալով Croix de l'Ordre de Meriteի սպայութեան տիտղոսն ու շքանշանը։

Այս առթիւ սրտագին կը շնորհաւորենք մեր զինակից ընկերը։

Իշտուանի

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՉ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Երկու եղբայրներ քով քովի, կը քալէինք հօրենական դաշտերէն։ Կը կարիճէինք մահէն որ հոն իջնելով անդունդուած էր։ Ու կը նայէինք մեր հողը անձկութեամբ եւ կարօտով, վասն որ անգամ մըն ալ պիտի չտեսնէինք այն տեղերը։ Ու կը ծռէինք ու կը խմէինք ուր որ աղբիւր մը հանդիպէր, խորհելով որ այլեւս վերջին անգամն է որ անկէ կը խմենք։

Յաջորդ գիշեր Արաքս քիւրտ գիւղին գիւղը հասնելով պահուեցանք անտառներուն մէջ։ Տէլուտառի կամուրջին անդիի կողմն էր ան, որուն առջեւ կը բացուէր Պէյտաղի կանաչ հովիտը, իր մէջի բազմաթիւ գիւղերով։ Մենք ուսումնասիրեցինք անկէ գիշերուան երթալիք ճամբաները։ Հեռուն, Ղեւոնդ ինծի մատով ցոյց կուտար տեղերը ու կը բացատրէր գիւղերը։ Միտեց։ Արաքսայի կոնակը իջանք։ Գեղացիք անասունները կը կթէին եւ կաթսաներով լեցուն կաթերը բացօթեայ խարոյկներու վրայ կ'եռացնէին։ Ինչպէս գեղեւի, որուն վրայի առաջին գիւղն էր մեր երթալիքը։ Հանդիպեցանք եայլաներու։ Գամբռները մեզ հալածեցին ու հոտը խրտչեցաւ։ Հովիւները իրենց պառկած տեղերէն «լօ՛, լօ՛»ի կանչեցին շուներուն, առանց ելլել նայելու թէ ի՛նչ էր։ Հասանք ցածկէկ դաշտերու։ Ու մինչ կը կարծէինք թէ գետ պիտի երթանք, զարմանքս մեծ եղաւ երբ Ղեւոնդ ըսաւ.

— Գեղը աս է։

Վարի Զամուռին էր ան։ Գեղացիները կը քնանային տանիքներուն վըրայ։ Մեր քիւրտային տունը այր մը եւ կին մը պառկած էին։ Արթնցուցինք զանոնք։ Երբ մարդը դող ելած աչքերը կը շփէր.

— Զրան աս՞ն է, հարցուց Ղեւոնդ։

— Հօրեղբա՜յրս, կտրեցեր ան, հօրեղբայրս նայլան է, տունը չէ։ Իսկ դուք ո՞վ էք։

— Մենք ճամբորդ ենք։

Ճամբո՞րդ, գիշերուան այս պահուն, երբ կամ գողեր կամ փախստականներ կրնան գեղ մտնել։

— Ջէ, դուք ո՞վ էք, կրկնեց ան, ճամբորդ չէք։ Թերեւս Հայ էք... Խունուսլուցի չըլլաք։ Շիտակն ըսէք։ Անօթի՞ էք։

Մենք իրմէ խնդրեցինք որ մեզ Պրային տանի։ Ան չթողուց։ Յաւակեց ելաւ անկողնէն ու կրակ վառեց։ Բրանի հանեց կինը որ խմոր թխէ ու հաց եփէ։

— Ա՛խ, ըսաւ, կը ներէք որ պատրաստ հաց չունիմ ձեզի հրամցնելու համար։

Կինը կը դժկամակէր։ Ան կը սաստէր։ Ղեւոնդ քիչ մը քրտերէն հասկնալուն, անոնց խօսածները կ'ըսէր ինծի։ Մինչ կինը խմոր կը թխէր, ան կորսուեցաւ։ Ու ահա ներս մտաւ դրացիներու հետ։ Մեզ կը ծանօթացնէր անոնց այս խօսքերով.

— Լօ լօ, Խոնձուլլին է։

Անոնք մեզի հարցուցին թէ Խունուսլուի որո՞ւ տունէն ենք։ Ըսինք որ Քօչենց։ Անոնք հարցուցին թէ Քօչենցմէ որո՞ւ տղաքն ենք։ Ըսինք որ Մովսէսին ու Սարգիսին։ Երբ իմացան որ մեծ տունէ ենք.

— Մալ ունի՞ք, հարցուցին փութով։

Անմիջապէս Ղեւոնդին նշան ըրի որ լռէ, ու.

— Ջէ, չունինք, բան մը չունինք։ Կը տեսնէք որ կողոպտուած ենք ըսի, մեր վրայի պարկերը ցոյց տալով։

Այն ատեն անոնք ըսին որ եթէ գոյք ունենայինք, մեզ կը պահէին, կը փրկէին։ Իմ նպատակս էր այս մարդոց բուն ինքնութիւնը հասկնալ անգամ մը, բայց այնմ չարժելու համար։ Եթէ գոյքի համար պահէին, ուրեմն գոյքը հատնելուն ալ պիտի չպահէին։ Տեսնէինք իրենց վերաբերումը ի՛նչ պիտի ըլլար, եթէ բնաւ բան մը չունենայինք։

Առտուն մեզ գոմին մէջ պահեցին։ Գիւղին կիները սկսան մեր քով գալ։ Անմիջապէս աչքիս զարկաւ անոնց տարազը, Հայէն ու Թուրքէն տարբեր։ Անոնք մեզ իրարու ցուցնելով կ'ըսէին.

— Լաւուքէ Սէրօ, լաւուքէ Մամօկօին է։ Ու կ'աւելցնէին.

— կուննաֆօ, կուննաֆօ (մե՛ղք, մե՛ղք)։

Մինչեւ իրիկուն ժողովուրդը մեզ տեսնելու կուգար, թան եւ հաց բերելով միասին։

Անոնք չէին սպասեր եղեր որ մենք այսքան խեղճ ու այսքան խելօք իրենց կուգանք։ Ընդհակառակն, կը սարսափին եղեր, ենթադրելով որ, այսքան աղէտք ու զարհուրանքէ ետք, հայ փախստականներ պիտի բռնէին լեռան ճամբաները, անցորդները կոտորելու։ Իրենց վախէն առեւտուրի մը նոյնիսկ չեն ճամբորդեր։ Շատ կը զարմանային որ մինչեւ այդ օր մեր գեղէն մէկը չէ եկեր իրենց։ Մեր Քարբին տղաքը կ'ուզէին, բայց չէին վըստահեր։ Իսկ մենք ալ եկանք, ամէնէն անճարները ըլլալով աղոցը մէջէն։ Կը նայէին մեզի հետաքրքիր աչքերով, կարծես անտառէն բռնուած վայրի կենդանի ըլլայինք։ Հարցումներ կ'ընէին Ջարդի մասին։ Կ'ուզէին գիտնալ թէ ինչպէս եղաւ որ մեծ եւ չէն գիւղը այնքան շատ անհրեւութացաւ ծուխի նման։ Ու մանաւանդ կ'ուզէին մեր կարծիքը լսել Ջարդերու մասին։ Ո՞ղջ մնացող Հայը ի՞նչ կը մտածէր այդ մասին։ Կը ցաւէին մեր վըրայ։ Մեզ կը մեղադրէին որ մեր զէնքերը յանձնեցինք եւ զանոնք կներու պէս գիւղին մորթուեցանք։ Ամէն մէկը իր քիրվաները կը հարցնէր մեզի։ Ու բոլորը նոյն պատասխանը կ'առնէին թէ չկան, սպաննուած են։ «Եթէ հոս գային, զանոնք կը պահէինք», կ'ըսէին։

Զրան ուշացաւ։ Իրիկուն եղաւ, ու չեկաւ գեռ։ Գիշերը Ալին բացատրեց մեզի անոր եայլային տեղը ու մենք հոն գացինք։ Հօտերը մակաղեր էին։ Խարոյկները կը վառէին։ Անոնց շուրջ Քիւրտերը հաւաքուեր կը խօսէին։ Զրան գտանք։ Ան մեզ տեսնելուն գըրեթէ լացաւ յուզումէն։ Իրարու մէջ շարունակ կարեկցութեան խօսքեր կը փոխանակէին, նայելով մեր վրայ։ Զրան միշտ կ'ըսէր.

— Հէյվա խուննավուլի (մեղք Խունուսլիին)։ Լօ՛, լօ՛, լօ՛, կ'ըսէր ան, մեր պարկէ զգեստներուն նայելով, լօ դուք աս աղաքը առաջ տեսնէիք, անոնք փաշայի պէս էին։ Ի՛նչ են եղեր հիմա։ Ջէրչի չկայ որ լաթ կարել տանք։ Լօ, լօ, լօ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(21)

ՀԻԹԼԷՐ ԻՏԱԼԻԱ պիտի այցելէ մայիսին եւ պիտի մնայ ութ օր։ Այժէն շռնդալից պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ընդունելութեան համար։ Զին-ուորական, օդանաւային եւ ծովային վիթխարի ցոյցեր պիտի կատարուին, ի պատիւ հիւրին, չեշտելու համար խտալեւգերման գործակցութիւնը։

ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ ՄԻԼԼԷՐԻ ԵՒ ՍԿՈԲԼԻՆԻ ԿԻՆԵՐԸ նորէն դէմ դիմաց հան-ուեցան անցեալ օր։ Տիկին Սկոպլին երդում ըրաւ թէ բան չի գիտեր իր ամուս-նին գաղտնի գործերու մասին, եւ առաջարկեց որ արտօնութիւն տան... Ռուսաստան երթալու եւ երկու զօրավարները բերելու։ Ուրկէ՞ գիտէ որ հոն են...

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ սրտի հիւանդութենէ մեռած է երեսփոխան Սապրի Թօփրաք, որ վերջերս օրինագիծ մը ներկայացուցած էր, ոչ-Թուրքե-րուն միայն թրքերէն խօսիլ տալու եւ Հրեաներու ներգաղթը արգիլելու համար։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Քրաքովիա քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ համագումար մը, մասնակցութեամբ 800 պատգամաւորներու որոնք կը ներկայացնեն 20.000.000 գիւղացիներ։ Ժողովը զբաղեցաւ ոչ միայն ներքին եւ հողագործական խնդիր-ներով, այլեւ արտաքին քաղաքականութեամբ։ Այս առթիւ խստօրէն քննա-դատուեցաւ կառավարութեան բարեկամական քաղաքականութիւնը՝ Փաշական պետութեանց հետ։ Քննադատուեցան նաեւ բոլշեւիկեան մեթոտները։

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, ցեղատուաց պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30	Ֆրանք
» Հայկական շարժման Նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20	»
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10	»
» Համաժողովրդական բանակ	3	»
» Աւգուստ Բեբել	8	»
ԶՕՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5	»
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Այխարհայեացքը	12	»
Ն. ՀԱՆԴՈՅԵ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4	»
ԼԵՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4	»
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2	»
Գ. ԳԻՐՋԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5	»
ՉԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4	»
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4	»
Լ. ԳԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Գոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2	»
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայրերգեր	2	»
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4	»
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1	»
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Աղբիւաեան)	2	»
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիներու կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3	»
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանակը	2	»
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2	»
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2	»
Ա. Զ.՝ Մեծ առասպելը	1	»
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1	Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1	»
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1	»
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ	1	»
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1	»
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2	»
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ	1	»
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7	»

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախս չկայ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐԵՒՄ. ԱՄՍԱԳԻՐ

Ամսագրին փետրուարի (2) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Խմբագրին Ծուլատեսը։ Գարեգին արքեպ. Տրապիզոնի՝ Ուխտաւոր-ները։ Մ. Իշխան՝ Անմահութիւն։ Հմ. Խոսրովեան՝ Գրիգոր Զօհրապի հետ։ Արտ. Յարութիւնեան՝ Անտիպ նամակ մը։ Փ. Սանասար՝ Մարդկային հոգե-փոխութեան տագնապը։ Հ. Պէրպէրեան՝ Հայ ճարտարապետներուն համբաւը։ Եւ Ամսօրեակ։

Բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 40 Ֆրանք, միւս երկիրներ՝ 50 Ֆր.։ Դիմել՝ M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
(Առաջին հատոր)

Գին 30 Ֆրանք, փոստի ծախքով 35
դիմել «Յառաջ»ի

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ »

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական նոր մէկ հատոր՝ «Ծաղրանկարներ», որ քանի մը շաբաթէն լոյս կը տես-նէ։ Գիրքը բաղկացած է աւելի քան 200 էջերէ։ Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարները թէ՛ ծանօթ դէմքե-րու եւ թէ՛ ժողովրդական տիպարնե-րու, մեծ մասամբ անտիպ կամ վե-րամշակուած։ Այս հատորին համար բացուած եմ կանխիկ բաժանորդագրու-թիւն մը։ Կոչ կ'ընեմ բարեկամներու եւ համակիրներու, որպէսզի քանի ֆրանք ղրկելով բաժանորդագրուին։ Կանխիկ վճարողներուն անունները ցանկով մը պիտի գրուին հատորին մէջ։ Հաւանաբար գիրքը լոյս տեսնե-լէն վերջ արժէ աւելի առող։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին.— Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, Cachan (Seine):

Ծախու է

ԾԱԽՈՒ է քիչ գործածուած եւ լաւ վիճակի մէջ նկարչական ապ մեքենայ մը, օպժէքթիֆ 4,5, տուպլը բիռած եւ պղինձէ շարժէօր։ Նպաս-տաւոր գին։ Դիմել Գ. Ճիլէմէքճեա-նի, 31 Rue Menilmontant, Փարիզ (2)։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՋԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, 6 Մարտ, Գարեգին Արքեպ. Խաչատուրեան պիտի պատա-րագէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկր-տիչ եկեղեցւոյն մէջ եւ քահանայ պի-տի ձեռնադրէ Մարաշցի տիրացու Հայկազունը, Մարսիլիոյ եկեղեցւոյ վրայ։

Այս բացառիկ առթով պատարագը տեղի կ'ունենայ բաց վարագոյրով, ըստ հին սովորութեան։

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ՄԷՋ
Մեծ Պահքի առթիւ ամէն Չորեքշաբ-թի եւ Ուրբաթ երեկոները, ժամը 9ին խաղաղականի եւ եկեղեցի արարողու-թիւն պիտի կատարուի։ Պիտի քարո-զէ Տ. Զգօն վարդապետ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6, Ավընիւ տ'Իթա-լի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ Փլաս տ'Իթալի։ Կը դասախօսէ Ընկեր ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, Նիւթ՝ «Ներկայ քաղաքական կացութիւնը»։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի փոխարանական ժողովը 3 Մարտ Հինգշաբթի երեկոյ «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ, 181 Թուռ Լաֆայէթ։ Նիւթ՝ 1. Մեղադրանքներ Դաշնակցութեան գործունէութեան շուրջ։

2. Պատասխաններ եւ պատճառաբանութիւններ։ Վիճաբանութիւն-ները կը վարէ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ Հ. Յ. Դ. պատանիներու ժողովը 6 Մարտ, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, «Եաֆրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՔՐԻՍՏ. ՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ
6 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
5, RUE DE L'ECLIPSE «Եաֆրիկեան» սրահին մէջ։
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԿ. Յ. ՊՕՊԻԿԵԱՆԻ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ Գ ՀԱՅԿ ԹԻԹԻՒՆՃԵԱՆԻ (նուագ), Օր. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ (մեներգ), եւ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆԻ (արտասանութիւն)։
Մուտքը ազատ է

Իսկ չէ Մարսէյլի մէջ ՓԵՏՐ. 18Ը կը տօնուի
ՄԱՐՏ 13ին. Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 18ի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Շավիլի Մանկապարտէզի սրահին մէջ
5 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԹԻՍՈՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»Ը
6 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆի մէջ
Մուտք՝ 7.50 եւ 5 Ֆրանք, անդամներու 3 Ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»
Մասնակցութեամբ Լիոնի կարող ուժերու եւ ղեկավարութեամբ Գ. ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ, կ'երգէ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ.
Գիները 5, 4 եւ 3 Ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
5 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին
Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»
Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն եւ այլն։
Մուտքը ազատ է

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 3 Մարտ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն։ Կը խօսի Գ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Նիւթ՝ «Մեր քաղաքական հակումը» (օրիանթ ատիօն)։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ Միութեան հրապարակային հերթական դասախօսութիւնը 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Միութեան հաւաքատեղին, 5 Rue de l'Eclipse, «Եաֆրիկեան» սրահը։ Կը դասախօսէ Գ. Լ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ի՞նչ է ազգու-թիւնը»։
Մուտքը ազատ է

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Մարտ 6, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort։
Կը խօսի Գ. Լ. ԶԱՐՄԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր նուագ. ճոխ պիւֆէ՝ դիւ-րամատչելի գիներով։ Մուտք 5 Ֆրանք, փոքրերու 2 Ֆրանք
Հաղորդակց. միջոցներ.— Պասթիյէն առնել օթօպիւս 18 եւ 81 եւ իջ-նել փոն Շարանթոն։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Կիրակի, 6 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, 25 bis Av. de la République. Մօտաւոր մէթրօ Փորթ տ'Օրլէանի մօտ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ճ. ԽՕՏԻՐԵԱՆ
Ծոն-տօնութիւններու կազմէ պար, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր եւ անակնկալներ ժամ, թոմ, պիւֆէ։ Մուտք 6 Ֆր.։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, [illegible] գահութեամբ՝ Գ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԷՐՍԱՆԻ։

11 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին [illegible] 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meuniers» զաւեշտ 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ, [illegible] նաեւ՝ Սերժ Միրճեանեան (Serge Mirjean)։

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. M[illegible] Գ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Գ. Balpétréի Comédie Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրիս Գիւլպիւլեանի, Գ. Գմբէթեանի և Claude - Wilderի։

Ցայտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պա[illegible] տոմսերը, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի։

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue [illegible] — PARIS (1[illegible])

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՄԱՐՏ
VENDREDI 4 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3670

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՐՆ Է ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հարցուցեր էինք թէ ո՛րո՞ւ բերնով կը խօսի Հայաստար Զամանը, գործակցութեան հրաւիրելով Հայերը, Կովկասի Համադաշնակցութեան իրականացման համար։

Իր յօդուածը լայնօրէն կը լուսաբանէ այս հարցը, մանաւանդ այն բացատրութեանց մէջ որ կը վերաբերին Հայերու պահանջած արտաքին ապահովութեան։

Հայաստար Զամանը խնդիրը կը դնէ կոպտօրէն.

— «Շատ աւելի բարդ է արտաքին ապահովութեան խնդիրը։ Ներկայիս Կովկասի ժողովուրդներուն կողմէ իրական որ եւ է երաշխիք կարելի չէ տալ Հայոց, ինչպէս Հայերը եւ անոնց հետ Անդրկովկասեան միւս ժողովուրդները դժբախտաբար չեն կրնար նման երաշխիք մը տալ Հիւս. Կովկասի, որ միշտ կը գտնուի Ռուսիոյ կամ այլ պետութեան կողմէ յարձակումի մը սպառնալիքին տակ։ Բայց եւ այնպէս, Տաղստանցիները նուազ պէտք չունին նման երաշխիքի մը, որքան Հայերը»։

Եւ հիմնաւորելով իր տեսութիւնը, կը յայտարարէ թէ «հարցին քննութիւնը ժամանակի կը կարօտի»։ Միեւնոյն ատեն, անհրաժեշտ կը գտնէ որ «արմատէն քանդուի ամէն կարելիութիւն՝ վէճ առեղծելու հարաւի դրացիներուն հետ»։ Ընդհակառակն, պէտք է «վստահութիւն ներշնչել անոնց (հարաւի դրացիներուն՝ Թուրքիոյ) թէ՝ կովկասեան Թումբ-պետութիւն մը նուազ համապատասխան չէ իրենց շահերուն որքան մեր շահերուն»։

Ուրեմն, պարտկուելով եղած-չեղած սահմաններուն մէջ, հրաժարելով որ եւ է նոր պահանջէ, պիտի աշխատինք հակառակ յարդարել ռուսական աշխարհակալութեան դէմ եւ վստահութիւն ներշնչել Թուրքիոյ, որպէսզի հանգիստ ձգէ մեզ։

Էնկիւրէն ալ ուրիշ պայման չէ դրած, սկիզբէն ի վեր։ Տարբեր տեսակէտ չունէր, նաեւ, հռչակաւոր «Պրոմեթէ»ն։

Հայաստար Զամանը այս բանաձեւին փարած է նաեւ անոր համար որ, «անխուսափելի» կը գտնէ Խ. Միութեան փլուզումը։

«... Կը մօտենայ մեծ ցնցումներու պահը։ Թուրքիա անշուշտ կը խորհի լաւագոյն ձեւով օգտուիլ կացութենէն, որ պիտի ստեղծուի խորհրդային վարչաձեւին անխուսափելի փլուզման պահուն, պաշտպանելու համար իր արեւելեան սահմանները»։

Հարց մը, այս առթիւ,— քանի Խ. Միութիւնը դատապարտուած է կործանելու եւ կամ, քանի որ «Էնկիւրիի մէջ շատ լաւ կ'իմրոնեն թէ ներկայիս պատմութիւնը անսպասելի հանգիստ մը տուած է Թուրքիոյ, բայց այս դադարը չի կրնար երկար տեւել» — ինչո՞ւ զիջումը կը պահանջեն մեզմէ՝ զոհէն։

Աւելի բաց խօսելով, ինչո՞ւ Թուրքիան ինք առաջին քայլը չառներ դէպի Թումբ-պետութիւն, վերադարձնելով իր յափշտակած հողերուն գէթ մէկ մասը...

Հայաստար Զամանը հարկաւ բաներ մը գիտէ, երբ, «Թանձր ամպեր» տեսնելով Խ. Միութեան հորիզոնին վրայ, նախատեսելով անոր փլուզումը, կը փութայ թէ «Թուրքիա անշուշտ կը խորհի լաւագոյն ձեւով օգտուիլ կացութենէն, պաշտպանելու համար իր արեւելեան սահմանները»։

Ո՞ր միջոցն է աւելի ազդու, այդ պաշտպանութեան համար, — օդակներու մէջ խեղդե՞լ մանրանկար Հայաստանը, ի հարկին դէպի Կովկա՞ս արշաւել,— թէ ինքնաբերաբար վերադարձնել հայկական հողերը, որպէսզի աւելի զօրաւոր պատուար մը կազմուի, միջազգային երաշխաւորութեամբ, անմիջական դրացիներու ոչ-յարձակման դաշինքով մը։

Հայաստար Զամանը երբ այնքան տիրաբար կը խօսի Թուրքիոյ գործերու մասին, պարզելով Էնկիւրիի բաղձանքներն ու շահերը, ինչո՞ւ պարտք չի սեպեր այս տարրական պարագաները բացատրել Աթաթիւրքին եւ միւսներուն։ Նոյնիսկ իրենց շահուն համար։

Թող մեզի չվերագրեն ռուսամոլութեան մեղքը, իրենք որ այնքան հաւատարմօրէն ծառայած են բոլոր տեսակի Ռուսերուն, եւ հիմա գայլի աւետարան կը կարդան մեր գլխուն։

Եւ Թող ըմբռնեն, վերջապէս, որ Հայկական Դատը միայն եւ միայն կովկասեան հարց չէ։

Եթէ իրենք ամփոփուած են Կովկասի լեռներուն մէջ, թէ աշխարհագրութեամբ եւ թէ ժողովուրդով, մենք սադին ունինք մօտ մէկ միլիոնի համրանք մը, որ հայրենիք, այսինքն ապրելու իրաւունք եւ ազատութիւն կը պահանջէ։

Ի՞նչով կրնան ապահովել մեր այդ իրաւունքը։ Եւ կամ, ի՞նչ տրամաբանութեամբ կ'ուզեն խաչ քաշել անոր վրայ, հին ու նոր պատմութիւնները քքրելով եւ չարաշուք հեռանկարներ պարզելով մեր առջեւ։

Հայաստար Զամանները չե՞ն համոզուած թէ մինչեւ անգամ Կովկասի ապահովութեան հիմնական պայմանն է հայկական հարցին լուծումը։

Եթէ իրենք պարզապէս տէր կամ լուծ փոխելու տրամադրութիւն ունին, մենք դէմ ենք բոլոր լուծերուն։ Մենք կը պահանջենք միայն արդարութիւն, — ամբողջացումը եւ ազատագրումը մեր հայրենիքին, որպէսզի կարենայ համախմբել իր ցիրուցան զաւակները, շնչել ու ծաղկիլ իբրեւ պետութիւն։

Դեռ ուրիշ հարց մը,— եթէ «կովկասցիները անխուսափելի կը գտնեն Խ. Միութեան փլուզումը, գատելով օրուան դէպքերէն, ինչո՞ւ չեն ընդունիր թէ նոյն դէպքերը իրենց ելեւէջներով կրնան անդրադառնալ նաեւ Թուրքիոյ ճակատագրին վրայ։

Շատ ու շատ շնորհակալութիւն՝ մեզի տրուած խրատներուն համար։ Ի՞նչպէս կ'ըլլար, եթէ իմաստութեան այդ գոհարներէն քիչ մըն ալ Թուրքիոյ համար բաժին հանէին, ե՛ւ Կովկասի ե՛ւ աշխարհի բարիքին համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԵԾ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հսկայական խաղկատակութիւն մը

Քառասնամեայ աւագակներ եղած են յաւէտ Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Լեհաստանի, Ճափոնի...

Թ յաւր «կը խոստովանի» եւ ... թողցի ունկնդրներ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, 21 «Թրոցքիական - աջակողմեան դաւադիրներու» դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր, Մոսկուա, Արհեստակցական Միութեանց պալատին մէջ (Ազնուականներու նախկին ակումբը)։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ դատավարութեան ներկայ էին երեք հարիւր հոգի, մեծ մասով պաշտօնատարներ կամ արտօնեալ թղթակիցներ։ Խումբ խումբ կարմիր պահակներ զինք բռնած էին պալատին առջեւ, սանդուղներուն վրայ, դահլիճին մէջ։ Բոլորն ալ կը փոխուէին տասը վայրկեանը անգամ մը։ Երեք նստարաններ յատկացուցած էին ամբաստանեալներուն, որոնց վրայ կը հսկէին սուինաւոր պահակներ։ Բոլորն ալ մարդկային կերպարանքը եղած, աջ-ձախ կը նայէին անտարբեր եւ մռայլ, կարծես դատավարութիւնը կապ չունէր իրենց հետ...

Նախ կարդացուեցաւ ամբաստանագիրը, որ, ինչպէս գրած ենք արդէն, 21 կալանաւորները կը մեղադրէ իբրեւ լրտես, ահաբեկիչ, մարդասպան, մնասարար, այլ մանաւանդ անջատողական։ Անոնք օտար թշնամի պետութեանց լրտեսական կազմակերպութիւններու դրդումով, կազմեր են դաւադիրներու խմբակ մը, որ կը կոչուի «Թրոցքիականներու եւ աջերու խմբակ», տապալելու եւ բաժան-բաժան ընելու համար Խ. Միութիւնը. անոնք սպառնացած էին անջատելու Ուկրայնան, Սպիտակ Ռուսաստանը, Կեդր. Ասիոյ, Վրաստանի, Հայաստանի, Ազրբէյճանի հանրապետութիւնները եւ Ծայր. Արեւելքի ինքնավար շրջանը։ Խմբակը իր դրօշին տակ առած էր Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսաստանի, Վրաստանի, Հայաստանի, Ազրբէյճանի, Կեդր. Ասիոյ հանրապետութեանց «Թրոցքիականներու, աջերու, զինովիեւականներու, մենշեւիկներու, սոց. յեղափոխականներու, բուրժուա ազգայնականներու խումբերը, բայց որ եւ է աջակցութիւն չգտնելով երկրին մէջ, իրենց ամբողջ յոյսը դրած էին օտար պետութեանց զինեալ աջակցութեան վրայ։ Այս օտար պետութիւններն ալ խոստացած էին աջակցիլ, պայմանաւ որ Խ. Միութենէն անջատուին Ուկրայնան, Ծայր. Արեւելքի ծովային շրջանը, Սպիտակ Ռուսաստանը, Կեդր. Ասիոյ հանրապետութիւնները, Վրաստանը, Հայաստանը եւ Ազրբէյճանը։ Այս համաձայնութիւնը դիւրացած էր անոր համար որ դաւադրութեան շատ մը վարիչները երկար ատենէ ի վեր եղած էին գործակալները օտար լրտեսական կազմակերպութեանց։

Ամբաստանագիրը ամէն մէկ անունի հետ միշտ կը յիշէ Թրոցքին։ «Դատական քննութիւնը ճշգրտօրէն հաստատած է որ Թրոցքի Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան հետ կապ ունէր 1921էն ի վեր, իսկ անգլիական «Ինթէլիճընս»ին հետ՝ 1928էն ի վեր։

Ամբաստանեալ Գրէսթինսքի ուղղակի հրահանգ ստանալով ժողովուրդի թշնամի Թրոցքիէն, Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան հետ կապ հաստատած է 1921ին։

Ամբաստանեալ Ռոզէնկոլցի լրտեսական աշխատանքն սկսած է ի նպաստ գերմանական բանակին 1923ին, իսկ ի նպաստ անգլիական «Ինթէլիճընս»ին՝ 1926ին։

Ամբաստանեալ Ռաքովսքի (Փարիզի եւ Լոնտոնի նախկին դեսպան, Թրոցքիի ամէնէն վստահելի մտերիմներէն մէկը, անգլիական «Ինթէլիճընս»ին գործակալ եղած է 1924էն ի վեր, իսկ ճափոնական լրտեսութեան՝ 1934էն ի վեր։

Միայն մէկ ճիգի կ'արժէր ուսանիլ

Ամբաստանեալ Չերնով իր լրտեսական աշխատանքն սկսաւ ի նպաստ Գերմանիոյ 1928ին։ Ան Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան հետ կապուած էր հանրածանօթ մենշեւիկ Դանի նախաձեռնութեամբ եւ աջակցութեամբ։ (ԽՄԲ.— Դան երէկ իսկ բուռն կերպով հերքեց այս մեղադրանքը, «Փոփիւլէռ»ի միջոցաւ, ըսելով թէ Չերնովը չէ տեսած ոչ 1928ին, ո՛չ անկէ առաջ, ոչ ալ որ եւ է ատեն, եւ երբեք չի ճանչնար զայն)։

Ամբաստանեալ Շարանկովիչ 1921ին վարձուեցաւ եւ Խ. Միութիւն ղրկուեցաւ լեհաստանի լրտեսական կազմակերպութեան կողմէ, լրտեսութիւն կատարելու համար։

Ամբաստանեալ Կրինքօ եղած է գործակալը Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի լրտեսական կազմակերպութեանց, 1932ին

Դաւադիր խմբակին վարիչները, մէջն ըլլալով Ռիքով (նախկին վարչապետը) եւ Պուխարին, բոլորովին տեղեակ էին իրենց մեղսակիցներուն լրտեսական կապերուն եւ բոլոր միջոցներով կը քաջալերէին, այդ կապերը ընդլայնելու համար»։

Ամբաստանագիրը յետոյ կ'ըսէ թէ ամբաստանեալներէն ոմանք 1908էն եւ 1911էն ի վեր գործակալներն էին ցարական գաղտնի ոստիկանութեան (Օխրանա), մանաւանդ Զէլէնսկի, Իվանով եւ Զուբարով։ Իրենց գործունէութեան ծրագիրը յղացած եւ յօրինած էին օտար պետութեանց ընդհ. սպայակոյտները, գլխաւորութեամբ Թրոցքիի։ Կ'ըսէ նաեւ թէ Գերմանիոյ Ֆաշական դաւադրութենէն վերջ, դաւաճաններուն լրտեսական աշխատանքը աւելի շեշտուեցաւ։ Ցետոյ կուգան ամբաստանեալներուն «խոստովանութիւնները»։

Ամփոփենք նաեւ այդ «խոստովանութիւնները», համաձայն Մոսկուայէն հասած հեռագրին —

Ռաքովսքի, որ Լոնտոնի դեսպան եղած է 1923էն 1925, իսկ Փարիզի դեսպան՝ 1925 — 1927, խոստովանեցաւ թէ 1924էն ի վեր եղած է վճարեալ գործակալը անգլիական «Ինթէլիճընս»ին, իսկ վերջն ալ՝ ճափոնի հակալրտեսական կազմակերպութեան։

Ռոզէնկոլց, նախկին գործավար (նախարար) արտաքին առեւտուրի եւ գործակատարը Լոնտոնի դեսպանատան, իր կարգին խոստովանեցաւ թէ ծառա-

(Քուրերու շարունակութիւնը 4րդ Է. Է՛ջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱԲՐԻԵԼԷ Տ'ԱՆՈՒՆՑԻՕ

Փոթորիկ մը՝ սկիզբէն մինչեւ վերջը, խանդուածքով ու գործքով, տ'Աննունցիօ մարեցաւ իր գրասեղանին առջեւ, կաթուածահար, երբ կ'երազէր մեռնիլ «բոցաշունչ վերջերով», լրացնելով իր 75 տարիները։

Փոթորիկ՝ ի խնդիր փառքի, վայելքի, վերելքի։ Անշուշտ ամէն բանէ առաջ խոյանք՝ դէպի արուեստի հրաշալիքները։ Բայց նաեւ դէպի ազատութիւն, դէպի բռնի ուժը, դէպի աշխարհակալութիւն եւ յաղթանակ։ Բռինչ՝ Պառնասի բարձունքէն մինչեւ օդաչուի, ռազմական ոէրբէն, հեչտանքէն, մաշած քաղաքակրթութեան ու՛ ծիծաղներէն մինչեւ հռոմէական փոռումները (հրապարակ)։

— «Մեր սերունդը մեզ կը կանչէ մեր դրօշը դնել նոր աշխարհի մը հայուած եւ խանդավառ նիւթին վրայ. Թող Հռոմ իր Ֆորումին մէջ գտնէ կեսարեան յաղթութիւնը։ Վիճակը ձգուած է։ Զգուած է վիճակը Լատին կարմիր ռեզանին վրայ» (1915)։

Քիչեր ունեցած են կեանք մը այսքան յաճախուցք եւ արկածալի, այնքան շռնդալից եւ հակասական։

Թերթերը արդէն կը յորդին առասպելական, հրաշապատում դրուագներով։ Ամբողջ շարժանկար մը։

Տ'Աննունցիօ կոչուեցաւ բանաստեղծ-զինուոր։

Պէտք է լման գրել բառերը.— բանաստեղծ, վիպասան, թատերագիր, մարգարէ, պատգամախօս, ռազմիկ, օդաչու, քաղաքագէտ, դիկտատոր։

Հաստատացողներ կան որ ինք պիտի բլլար Իտալիոյ Առաջնորդը, երբ, ճակատագրական պահու մը, քէն ըրած եւ նորէն ռմբակոծեալ բարձունքը քաշուած չըլլար, այդ փառքը ձգելով Մուսոլինիի։

Փաստ է որ, Հռոմի գրաւէն առաջ, սեւ շապիկներն ունեցաւ Ֆիումէի արշաւը, նոյն ինքն բանաստեղծին նախաձեռնութեամբ, հակառակ դաշնակիցներու բանակներուն եւ պաշտօնական Իտալիոյ սպառնալիքին։ (1919 յունիս — սեպտեմբեր)։

Միշտ խիզախ եւ մոլեռանդ եւ ցուցադրական, բանաստեղծը կուրծքը բաց կը սպասէր, երբ կառավարական զօրքին հրամանատարը պաշարեց ու փակեց իր կամաւորներուն ճամբան, — Զա՛րկ։

Կը սոսկար ծերութենէն, «անարգ հիւանդութենէն», մահէն ծիւրումէն։ Ատոր համար, միշտ արկածախնդիր եւ նորամոլ, մահուան ալ անանուխելթացը կը փնտռէր, յանդուգն ծրագիրներ որոճալով, մահացու դեղեր ուսումնասիրելով։

Եւ նորէն ատոր համար էր որ, շատոնց տարիքն առած եւ անկար, մէկ աչքն ալ վիրաւոր՝ օդարշաւի մը ետեւանքով,— քաշուած էր իր առանձնութեան մենաստանը։

Երբ Մարքոնին մեռաւ, իրեն տրամադրեցին Ակադեմիային նախագահութիւնը։

Տ'Աննունցիօ տէր չեղաւ այդ փառքին։ Չերեւցաւ որ եւ է տեղ, որպէսզի մարդիկ չարգահատեն իր վրայ, բաղդատելով երէկն ու այսօրը։ Լսելով իր «խոպան եւ կերկերուն ձայները»։

Եւ տխուր ամբողջ ժողովուրդ մը ծնրադիր իր դագաղին առջեւ։

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԽՍ (ՊԱՐՏՔԻՆ)

ՅՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մ. Ինճէեանի միջոցաւ (տես վարը)	100
Մարտ 3ի գումարը	4774
Ընդհ. գումար՝	4874

Մանրամասնութիւններ.— Յակոբ Մանուկեան, Յովհաննէս Մարտիրոսեան 10ական, Լեւոն Տօլպաշեան, Կարապետ Գույումճեան, Առաքել Պէնողեան, Տիկին Հայկանուշ Գույումճեան, Արմենուհի Պէնողեան, Սէլմա, Մարի Գրութեան, Օր. Արմենուհի Խօլմէզեան 5ական, Օլկա (Ֆրանսուհի) 2, Տիկին Ասլանեան 5, Փոքրիկ Վահագն Ինճէեան 3, Օր. Վարսենիկ Վարդանեան 15, Մ. Ի. 15 Ֆրանք, գումար՝ 100 Ֆրանք։

3200 միլիոն ֆրանք բացառիկ վարկ Ազգային պաշտպանութեան համար

Ազգ. պաշտպանութեան, ծովային եւ օդանաւային նախարարները առջի օր ներկայացան երեսփ. ժողովի նիւթական յանձնաժողովին, բացատրութիւններ տալու համար 3200 միլիոն Ֆրանքի բացառիկ վարկի մը մասին, զոր անհրաժեշտ կը գտնեն ապառազինութեանց համար։ Այս գումարէն 1700 միլիոն պիտի յատկացուի օդային ուժերուն, 700 միլիոնը նաւատորմին, 800 միլիոնն ալ բանակին։

Պատասխանելով զանազան հարցումներու, Պ. Տալատիէ պնդեց թէ միւս պետութեանց պատրաստութիւնները կը հարկադրեն միջոցներ ձեռք առնել, ուժերու հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար։ Այս առթիւ տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկի կազմութեան մասին։

53 միլիոն ոսկի Անգլիոյ մէջ...

Անգլիական կառավարութիւնը սպիտակ գիրք մը հրատարակեց, ազգ. պաշտպանութեան մասին։ Այս տեղեկագրին համաձայն, վերազինման ծրագրին գործադրութիւնը, որ 1500 միլիոն ոսկի կը նախատեսուէր 1937 — 1941, պիտի անցնի այդ գումարը։ Միայն ներկայ տարուան ծախքը պիտի ըլլայ 352 միլիոն ոսկի, որուն 8 միլիոնը պիտի յատկացուի հակօդային պաշտպանութեան։ Շինուելիք նոր մարտանաւերուն տարողութիւնը, որ 139.348 թոն էր 1937ին, 1938 յունուարին բարձրացած է 574.014 թոնի։ 1938 — 1939 ապրիլ պատրաստ պիտի ըլլան մօտ 60 նոր մարտանաւեր։ Օդանաւային ուժերուն յատկացուած է 15 միլիառ Ֆրանք։

Իտալիա կը զօրացնէ Եգիպտական պահակազօրը

Իտալիոյ 1938 — 1939 տարեշրջանի զինուորական նախահաշիւը 1.050.600 անգլ. ոսկիի յաւելում մը կը ցուցնէ նախորդին վրայ։ Ընդհ. ծախքն է 27.500.700 ոսկի։ Նախահաշիւը խորհրդարանին ներկայացուեցաւ մանաւոր տեղեկագրի մը հետ որ յիշելով ստուարաթիւ զօրքի առաքումը դէպի Լիբիա, կ'ըսէ թէ այդ ուժը «կրնայ դիմագրաւել որ եւ է վտանգ Միջերկրականի մեր առաջնակարգ դիրքին եւ օգնել ապահովելու մեր հաղորդակցութեանց ազատութիւնը Եթովպիոյ կայսրութեան հետ»։ Տեղեկագիրը կ'աւելցնէ.— Նոր կազմակերպութիւն մը հաստատուած է Եգէական կղզիներուն մէջ, բարձրացնելու համար անոնց պահակազօրքերը, համաձայն այն կարեւորութեան զոր կը ներկայացնեն Միջերկրականի մէջ։

*** Իտալական թերթերը խօսելով Հիթլէրի յառաջիկայ այցելութեան վրայ, կը յայտարարեն թէ ոչ մէկը կրնայ անջատել Իտալիան եւ Գերմանիան, ոչ իսկ այն պետութիւնները որ կը ջանան ընդդիմանալ Ֆաշական եւ Նացի յեղափոխութեանց։ «Հիթլէրի այցելութիւնը կ'ապացուցանէ Հռոմ - Պերլին առանցքին սահմանններուն վճռական կամքը՝ դէպի յառաջ շարժելու»։

ԵՐԿԱԹԵԱՅ ՕՂԱԿՆԵՐՈՎ ՇՐՋԱՊԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿԻՐԸ

Տարիներ առաջ Խորհրդային իշխանութիւնը կանգ չէր առնում ոչ մի գոհողութեան առջեւ, իր ծառայութեան հրապուրելու համար օտար մասնագէտներին։ «Սոցիալական կոմունիզմը» ցրել կամ ոչնչացրել էր գիտութեան ու ճարտարարուեստի նախկին ղեկավար տարրը։ Նորը հասցնելու համար չատ ժամանակ էր պէտք։ Աւերուած տնտեսութիւնն արագօրէն վերահաստատելու միակ միջոցն էր Խորհրդային երկիրը քաշել գերմանացի, անգլիացի եւ ամերիկացի հմուտ վարպետներ, տալով նրանց լաւ վարձատրութիւն իրենց իսկ դրամով եւ կենցաղի բարձր, սեփական քաղաքացիներին անմատչելի յարմարութիւններ։

Ցմփողուեց։ Շատերը գնացին եւ մեծարժէք օգտակար եղան։ Նրանք ոչ միայն վարեւորեցին հին գործարանների փլատակները վերականգնեցին, այլեւ ստեղծեցին նախկին Ռուսաստանին անծանօթ արդիւնաբերութեան նոր ճիւղեր, ինչպէս քիմիական, ինքնաշարժ մեքենաշինութեան, ինքնաչարժի, սառնարանակարչինութեան, երկրագործական մեքենաների եւն.։

Այնուհետեւ օտար մասնագէտների այս մակրնթացութեան յաջորդեց տեղատուութիւնը։ Խորհրդային բարձրագոյն դպրոցները հրապարակ նետեցին չատ թիւով "արտադրական" ինժեներների մի հսկայ բազմութիւն, որ թէեւ ակրբում անպէտ էր գործի մէջ, չընորհիւ տեխնիկական խնդիրների մակերեսային ծանօթութեան, բայց ի վերջոյ նրա մէջ ընդունակները հասունացան, իւրացրին գրքերի պաշտոնները ու ի վիճակի եղան նրանց փոխարինելու։ Դրսեցիներն աւելորդ դարձան եւ՝ չընդունելով վարձատրութեան նոր, դիտաւորեալ, աննպաստ պայմանները, կամ պարզապէս անգործ մնալով, հեռացան Խորհրդային դրախտից։ Բայց եղան եւ այնպիսիները՝ աւելի ամուր կապուած երկրին — ամուսնութիւն տեղացիների հետ, տուն տեղ, երեխաներ— տոկացին բոլոր զրկանքներին ու մնացին։ Մնացին մինչեւ Ստալինեան միապետութեան նոր տեսակի ժանտախտով-լըրտեսութեամբ բռնելը։ Անհամար ձեռքեր խորտակեց ու պիտի խորտակէ նրա խենթարչաւը, տարբերութիւն չդնելով համայնավարութեան հիմնադիրների եւ ծաղիկ չարքայինների, կուսակցականների եւ անկուսակցականների ու նաեւ իր եւ օտար հպատակների միջեւ։ Իր ժամանակին մեծ աղմուկ հանած գերմանացի ու անգլիացի «լրտես» ճարտարագէտների դատավարութիւնն առիթ տուեց համաշխարհային կառավարութիւնների բողոքներին ու միջնորդութեան յոգուտ իրենց հպատակների։ Խորհուրդների այնուհետեւ լաւագոյն համարեցին դուրս հանել սահմաններից բոլոր օտարահպատակներին, իրենց աչքում բոլորը անխտիր կասկածելի լրտեսներ, բացառութիւն չհամարելով նոյն իսկ Գ. Միջազգայինի հեռաւորներին։ Այս քաղաքականութիւնը թողնելով նաեւ մասնաւորապէս խորհրդային հեռաւոր Արեւելքում համախմբուած Կորէացի աշխատաւորութեան, որին իշխանութիւնը ներս էր առել տեղական չինարարութեան պէտքերի համար՝ անկարող լինելով Ռուսաստանից բանուորական ձեռքեր առնել այնտեղ։ Նրանցից հարիւրաւորների ճակատական լրտես յայտարարելուց ու գնդակահարելուց յետոյ՝ մնացածը զանգուածօրէն ու ամբողջովին, մօտ 100.000 հոգի (ըստ Ճապոնացիների 300.000) քշուեց սահմանի միւս կողմը։

Օտարականներից «մաքրելով» իր բնակչութեան տակ հենող հողը եւ միւսը չունենալով թոյլ տալ խորհրդային քաղաքացիներին սահմաններից իրենց քիթը դուրս հանելու, Ստալինեան կառավարութիւնը տարամարմական զատ. պահանջել օտար պետութիւններից, դաշնակից Թուրքիան էլ մէջն առած, փակել բոլոր հիւպատոսարանները, որոնք նրա կարծիքով մէկ նպատակ էին միայն հետապնդում— լրտեսել երկրագնդի ամենից երջանիկ մէկ վեցերորդը։ Խորհրդային Միութիւնն այսօր աւելի քան երբեւիցէ մեկուսացած է արտաքին աշխարհից։ Դեսպանների մեծ կորուստից վերջ, Լիտվինովի դիւանագէտների երթեւեկն իսկ դադրած է, կամ չատ չատ թոյլատրուած այդ բարի առաջին մասով— երթ, այն էլ դէպի անյայտութիւն եւ մահ։ Մի ժամանակ դրախանութեան ու մամուլը լցուած էին «Հայաստաններով Խորհրդային Միութիւնից». այժմ դադրած է.. մարդու չեն թողնում «հայաւորութիւններ» առանել, եթէ նրանք սքանչելիից պակաս են, որի համար եւ եզակի ինտուրիստների կողերին են փակցնում վարժ չեկիստներ ու ցանկալին միայն ցոյց տալիս։

Երկու հսոուցչապետների— Իպատեւ եւ Ջերնիցկի արտասահման համագումար գալուց եւ այլեւս հայրենիք չվերադառնալուց վերջ, ի զուր գիտական միջազգային ժողովները սպասում են Խորհրդային կաճառներ՝ անդամներին։ Նրանք չեն գալիս։

Սահմանների պահպանումը զօրացած է աննախընթաց, որեւէ երկրում որեւէ ժամանակ գոյութիւն չունեցած չափերով։ Արեւմտեան սահմանագլուխի ամբողջ երկայնքով, տեղ տեղ մինչեւ 30 քիլոմեթր խորութեամբ մի չերտ ի սպառ դատարկուած է քաղաքացիական բնակչութիւնից, «Մաժինոյի գիծ» չինելու պատրուակով։ Միայն յիմարները կարող են հաւատալ թէ հազարաւոր քիլոմեթր ձգւող մի գիծ հնարաւոր է ամրացնել ռազմական կառուցումներով։ Ոչ թէ թշնամի բանակների, այլ պարզապէս «լրտեսների» դէմ պաչտպանելու համար ... արեւմտեան արգիլուած չրջանը։

Խորհրդային մամուլը յաճախ տեղ է տալիս փոքրիկ պատմուածքների այնտեղ սահմանապահ զինուորների եւ նրանց մարդորսական շների «հերոսութիւնների» մասին։ Բովանդակութիւնը միշտ միեւնոյնն է, նկարագրում են թէ ինչպէս «որբացած սահմանների արթուն հսկիչները» բռնում են լրտեսներին, այսինքն խեղճ ու կրակ գիւղացիներին, երբեմն ամբողջ ընտանիքներով, սահմանը խախտելու մէջ եւ «տալիս նրանց արժանի պատիժը»։

Առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ «լրտեսութեան» ջերմախտով բռնուած «առաջնորդը» աշխարհի ամենամեծ պետութիւնն ուզում է վերածել Մոլիչինդոլի ապարամայրի իր տնակին, որի դռնակը փականքի տակ դնելով նա որսի էր գնում ամբողջ օրով. միայն թէ այն ժամանակ տնակը դատարկ էր, իսկ այժմ 170 միլիոն մարդ է խեղդուած նրա մէջ։ Դեռ վերջերս ուսանող Իվանովին գըրած նամակում Ստալին մատնում էր իր հիւանդութիւնը կրկին անգամ ընչելով «դրամատիրական երկրների մահացու թշնամութեամբ շրջապատուած լինելու» մասին։ Նա ուզում է դադարեցնել ամէն մի չփում ու կենդանի հաղորդակցութիւն «թշնամու» հետ։ Թող Խորհրդային Միութիւնը «լրտեսներ» «Իզվեստիայից» ու Պրաւդայից», որոնք նոյնքան ճիչդ են տալիս «ընկերվարական» երկրի քաղաքացիների կեանքը, որքան Ֆլամարիոնի «Ուրանիան»՝ Հրատի երեւակայական բնակիչներինը։

Բայց, փառք Աստուծոյ, մենք կասկածելի զուրկ չենք ճշգրիտ տեղեկութիւններից Ստալինեան պարիսպով (իբրեւ տրամաբանութիւն այսուհետեւ կարելի է գործ անել չինական տեղ) շրջապատուած Եւրոպայի Արեւելեան դրախտի մասին. կան ուրախութեան արցունքներով արեւմտեան դժոխքը հասնող աքսորական օտարահպատակները։ Նրանք աւելի անհարազատ չեն տալիս այսօրուայ խորհրդային «փողոցի մարդու» զգացմունքները, քան երեկուայ թղթակիցներն ու ճանապարհորդները։

Ի՞նչ են ասում նրանք։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Պոլիս եղած ատենս Եւրոպացիներուն վրայ խօսելով կ'ըսէին.

— Հոս եթէ մէկու մը ոտքին վրայ կոխես՝ մարդը անմիջապէս աթոռը, օրդանը կամ քարը (ինչ որ գտնէ) գլխուդ կը զարնէ, եթէ մէկուն զարնուիս՝ մարդը կուիւ կ'ելլէ քեզի հետ, եթէ մէկու մը հետ խնդիր ունենաս՝ դիմացինդ ձեռքը կը բարձրացնէ, եթէ անկէ առաջ գուն քուկինդ բերնդ չես իր գլխուն։ Ուրի՛շ է Եւրոպան, ուրի՛շ է հոն, եղբայր։

Մէկը քեզի կը նախատէ՝ դուն ալ գինքը կը նախատես ու պրծաւ։ Մէկը քեզի կը զարնուի՝ ծուռ նայուածք մը կը նետես ու լմնցաւ։ Ո՛չ կռիւ, ո՛չ կռիւ։ Մէկուն ոտքին վրայ կոխեցիր, ճիշդ կօշիկն անդը, մարդուն մայրիկը լացուցիր ցաւէն՝ փարտոն (ներողութիւն) մը կ'ըսես ու վերջացաւ։ Կ'անցնիս, կը քալես ձգելով որ մարդը կէս ժամ ցաւէն գալարուի։

Իրաւ ալ այդպէս է եղեր։

Կոխէ՛ ու փարտոն մը ըսէ։ Երբեմն նոյնիսկ կոխուած մարդը քեզի կը պատասխանէ.

— Փա տը մայ...

Զարնուէ ու փարտոն մը ըսէ, առպայէ ու փարտոն մը, ձգէ ու փարտոն մը, թափէ ու փարտոն մը։

Փարտոնի աշխարհ է Եւրոպան։

×

Այս իրողութիւնը չատ լաւ հասկըցած են Ճափոնցիները։

Նիփոնի պատերազմական կամ ծովային նախարարներէն մին կը հրահանգէ իր դրահաւորներէն մէկուն հրամանատարին.

— «Ռմբակոծեցէք անգլիական .. թիւ 1 նաւը, ամսոյս 24ին, ժամը 3ին։ Ռմբակոծելէ առաջ չմոռնալ արձակել արուեստական մշուշ։ Ցաջողութիւն»։

Նախարարը այս հրամանը անթելով արձակելէ վերջ՝ կը բանայ հեռաձայնը ու կը պատուիրէ իր քարտուղարին.

— «Ամսոյս 24ին, անգլիական .. թիւ 1 նաւը ռմբակոծուած պիտի ըլլայ մերիններէն, ժամը 3ին։ Նոյն օրը ներողութեան գիր մը կը մատուցանէք անգլիական դեսպանին, ժամը չորսը քառորդ անցած։ Ցաջողութիւն»։

Եւ ամսոյս 24ին, անգլիական . թիւ մէկ նաւը ռմբակոծուած է ու Անգլիական դեսպանը յուզման մէջ է ու կ'ըսէ.

— Ռմբակոծել եւ փարտոն մը չըսե՞լ։

Ժամը չորսը քառորդ անցած կը հասնի ներողութեան գիրը.

— «Արեւի կայսրութիւնը կը փութայ իր խորին ցաւակցութիւնները յայտնել Նորին Վեհափառութեան Մեծն Բրիտանիոյ Թագաւորին ու Հնդկաստանի կայսեր դեսպանին՝ անգլիական X թիւ 1 նաւուն պատահած թիւրիմացութեան համար։ Արեւի կայսրութիւնը կը խնդրէ հազար ներողութիւն։»

Ու խնդիրը կը փակուի։

Նիփոնի նախարարը, ուրիշ անգամ մը, իր դրահաւորներէն մէկուն հրամանատարին կը հրամայէ, անթելով.

— «Չինական ջուրերուն մէջ յածող ամերիկեան Y թիւ 14 նաւուն վրայ արձակեցէք թնդանօթի տասներկու հարուած, վաղը, արշալոյսին, ժամը վեցուկէս։ Ցաջողութիւն»։

Կը բանայ հեռաձայնը ու կը թելադրէ իր քարտուղարին.

— «Ներողութեան գիր մը խմբագրել եւ յանձնել Միացեալ Նահանգներու դեսպանին, սխալմամբ ռմբակոծուած Y թիւ 14 նաւուն համար։ Արկածը պատահած է վաղը, առաւօտեան ժամը վեցուկէսին։ Ցաջողութիւն»։

Հրամանները կը կատարուին կէտ առ կէտ, Նիփոնեան կարգապահութեամբ։

Երրորդ անգամ մը Նիփոնեան դրահաւորին հրամանատարը չկարենալով ժամը ժամին ռմբակոծել ամերիկեան նաւ մը, դանակը կ'առնէ ու հարաքիրի կ'ընէ։

Կը պատահի ալ անչուշտ որ քանի օր մը ներողութեան գիր ընդունի ռմբակոծուած նաւու մը համար, երբ այդ նոյն նաւը չէ ռմբակոծուած։ Մէկ ժամ վերջը, ներողութեան գիրին մատուցումէն, խնդրոյ առարկայ նաւը կ'ընդունի հարուածները, տալով բաւական զոհեր։

Այս ընթացքով Նիփոնի արեւու կայսրութիւնը, կը կարծենք որ, Ջինաստան գտնուող բոլոր եւրոպական պետութիւններուն քանի մը անգամ «փարտոն» պիտի ըսէ։

×

Եւ սակայն «փարտոնը» զօրաւորին կ'ըսեն, Եւրոպայի մէջ ըլլայ թէ այլուր։

Կը ռմբակոծեն, կը սպաննեն, կը քանդեն, կ'ընկղմեն, կը պայթեցնեն, կը տապալեն, կը փոչիացնեն ու ետեւէն կը հասցնեն «փարտոններ»։

Հինգ հարիւր տարիէ ի վեր անհասան ու հաւատացեալը մեզ կը սպաննեն, կը թալեն, կ'առեւանդեն, կը ջարդեն, կը տարագրեն, խաչէ խաչ կը հանեն, անապատները կը քչեն, ծովերը կը թափեն, եւրոպական նաւերուն կառչող մեր եղբայրներուն ձեռքերը կը կտրեն, ամէն սահմանէ դուրս կը հանեն, ամէն իրաւունքէ կը զրկեն եւ միտաասներորդ ժամուն «փարտոն» մը անգամ չեն ըսեր։

«Փարտոն» մը, ձրի «փարտոն» մը։

Մենք փոքր ազգերու համար կը կուինք, կ'ըսեն, Հայերը մեր փոքր դաշնակիցներն են, կ'ըսեն, ա՛լ հայկական տառապանքը վերջ գտած է, կ'ըսեն, կը խաբեն, կրկին ջարդել եւ տարագրել կուտան, մեզի գնչու կը չինեն ու «փարտոն»մը չեն ըսեր։

«Փարտոնը» զօրաւորէ մը զօրաւորին կ'ըսուի։

Աօրիկա ուշ հասկցանք։

Հոգ չէ։ Վեհանձնութիւնը թող կըրկին մեզի մնայ։

Աղգովին կը մաղթենք որ մեր սիրտը այրողները՝ ամէնքն ալ, բազմաթիւ, խոչոր, պաչտօնական «փարտոններու» արժանանան։

Նոյնիսկ, օր մը, թող Եհովան ալ իրենց «փարտոն» ըսէ։

Եւ թող Աստուած մեզի ոյժ ու զօրութիւն տայ, որպէսզի մենք ալ, փոխանակ ուրիշէն «փարտոն» սպասելու, մեր ծանօթներուն ըսենք.

— Միլ փարտոն... Աֆ էտիծիզ...
Ներողութի՜ն ներողութեանց։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ց. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ԵՒ Զ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, 27 փետրուար, Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ կազմակերպուած էր ոգահանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Ա. Շահխաթունիի, հայ բեմի երկու արժէքաւոր արուեստագէտներու յիշատակին։

Պէտք եղաւ սպասել մինչեւ ժամը 4.30, որպէսզի սրահին դռնէ կէսը լեցուի։ Այլեւս սովորական դարձած է տեսնել պարապ աթոռներ ամէնէն նըշանակալից նպատակներով սարքուած հանդէսներու մէջ, երբ ճաշը կը բացկայի ... Ցաւու կը նօսրանայ այն սերունդը որ կը պահէր դեռ իրեն հետ բերած աւանդութիւնները, յարգանքը իր մշակոյթին, իր արուեստին հանդէպ։ Իրենց բացակայութեամբ աչքի կը զարնէին ոչ միայն երիտասարդական կազմակերպութիւններ, այլեւ ծանօթ մտաւորականներ, արուեստագէտներ, իսկ դերասանները հազիւ մէկ ձեռքի վրայ կարելի էր համրել։

Ոգահանդէսին բացումը կատարեց Փ. Ա. Զօպանեան, ծանրանալով մասնաւորաբար դերասանապետ Ցովհ. Զարիֆեանի արժէքին վրայ։ Ան մեծ արուեստով մը գիտցած էր իւրացնել թէ ռոմանթիք եւ թէ իրապաչտ դրամբոցը, հաւասար նրբութեամբ եւ խոր հասկացողութեամբ։

Անոր 40 տարուան բեմական գործունէութիւնը Ադամեաններու, Սիրանոյշներու եւ Աբելեաններու հետ հայ արուեստի տաճարին ամուր եւ ոսկեզօծ սիւներէն մէկն է։ Ափսո՜ս որ Զարիֆեան եւս ինչպէս մեր դողթականութեան սահմոկեցուցիչ անտարբերութեան մէջ, չկրցաւ արժեցնել իր մեծ արուեստագէտի երազները, հիմնելով Հայ Թատրոնը, արտասահմանի մէջ, հոս, Եգիպտոս կամ Ամերիկա։ «Ականատես» 1927ին այստեղ, եւ մասնակից տարօրինակ յուսախաբութեան անճոռնի միջամտութիւն մը. մանուածութիւն մը աւելի ճիշդ, որպէսզի դիտացող Ֆրանսական բեմի ցոյց տալու հայ թատրոնը իր լաւագոյն արտայայտիչներէն մէկուն՝ Զարիֆեանի նման արուեստագէտի միջոցաւ։

Փ. Զօպանեան Զապէլ Հէքիմեանի մասին եւս քանի մը յարգանքի խօսք ըսաւ, նկատելով ողբացեալ ուսոտադրուհին Մնակեան թատրոնի լաւագոյն անդամներէն մէկը։ «Այն հոյլը հայ արուեստագէտներու, որ տոկոց թուրք թատրոնը խաղալով թուրքերէն, եղած է իր տաղանդով՝ իր ներկայացուցիչներէն եւ միջավայրէն։ Ասոնց եւ մեծ դերասաններ եղած են ... իրենց արուեստով եւ հանդէպ խոր պաշտամունքով ... մէ, էր Զապէլ Հէքիմեան, որուն յիշատակը կը միացնենք այսօր Զարիֆեանին յիշատակին»։

Ցետոյ խօսքը տուաւ Տիկին Ա. Դաղեանի, որ իբրեւ անդամ Կուլտուրական Միութեան գործակից եղած է մեր արուեստագէտներուն, մօտէն չահագրգռուած անոնց։ Տիկինը ներկայացուց Զարիֆեանը, ... կենսագրական ծանօթութիւններ։ Զարիֆեան ծնած է Ալեքսանդրապոլ 1879ին, համեստ ընտանիքէ։ Հայ կեղեցիներ, բաղնիքներ չինող ... էր։ Նախնական կրթութիւն ստանալ եւ թէեւ ճեմարան ..., բայց հօրը վաղահաս մահուան ճառով կիսատ թողած եւ վերադարձած է իր ծննդավայրը՝ եղբայրները համար, ընտանիքին ապրուստ պահովելու մտահոգութեամբ։ ... Իսահակեան, Կոստանեան ... բայրներ եւ Ց. Զարիֆեան ... բազմաթ քոյրերու զաւակներ են։

Ցետոյ ներկայացուց Զարիֆեանի բեմական կեանքը, յիշելով ... կրկ այն խաղերը եւ դերերը ... Զարիֆեան անմահացուցած է իր տաղանդով։ Զարիֆեանի նման ... հայր (Հին Աստուածներ) ... չենք ունեցած։ Ան գիտէր ... թերուս է, գիտէր նաեւ որ միայն տաղանդը չի կրնար տեւական ... ճուն վերելքի մը հասցնել արուեստագէտը, եթէ ան չունենայ ... տանքով ձեռք չբերէ մեզի ... զարգացում։ Զարիֆեան կ'... յամառութեամբ եւ կորովով։ ... նկատողութիւն եմ ըրած իրեն ... նելով որ իր ստացած ռոճիկը ... ամբողջութեամբ կը յատկացնէ ... քերուն։ Մարդը Զարիֆեանի նոյնքան մեծ էր։ Ուղղամիտ, ... համեստ եւ պարկեշտ էր ան ... ստորիճանի ընկերական եւ ... սիրելի էր բոլորին։ Տիկինը ... ցուց ըսելով.

— «Ես խոստացեր էի իրեն ... մեծ չուքով իր բեմական գործունէութեան քառասնամեակը, ... վաղաժամ մահը մենք հեռու ... մեռաւ ոգահանդէսը միայն կ... պել թոյլ տուաւ մեզի, ... դանքի խօսք մրմնջելու ... գերեզմանին առջեւ»։

Ցետոյ խօսք առաւ Ս. Վ... Ներկաներէն միակն էր որ Զարի... նի հանդիպած էր վերջին ... Հարաւ. Ամերիկայի մէջ, ... էալ դերասանապետը երեք ...

« ՅԱՌԱՋ »ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Օ՜հ, այս խլլոտ քաղաքացիները որ կը քնին զիանին տակն անգնիլիք օտարականներուն առջեւ...

Մեծապէս աղուոր էր այդ խօսքերէն, բայց ի՞նչ օգուտ հիմա։

Սուխոին երեսուներհինգ տարեկան էր ու անդործ։ Հայրը ձգած էր որոշ հիմնադրամ մը որ իրեն կ'ապահովէր չարաթական մէկ երկու ոսկի։ Անգիր օրէնք մը կը պահանջէր որ Անձնապահ գունդին պատկանող սպան ունենար այդ տեսակ եկամուտ մը։ Ցետոյ, յանկարծ, հայրիկը մեռեր էր գրեթէ աղքատ վիճակի մէջ, որովհետեւ իր դրամագլուխին մնացեալ մասը փճացեր էր ուրիշ ձեռնարկի մը մէջ։ Սուխոին գիտէր որ չուկան գործ փնտռելով իր զինուորականի անցեալը պէտք է նկատուէր կորուստ մը՝ փոխանակ չահի։ Եւ սակայն եթէ չկարենար որեւէ զբաղում ճարել, տարօրինակ հետանկար մը պիտի բացուէր իր առջեւ— օրերով պարապ պիտի մնար, պիտի աշխատէր երկնցնել իր ճաշի եկամուտը, պիտի հալէր ու մաչէր մառյլ պանդոկի մը մէջ ու աստիճանաբար անկում մը պիտի ունենար դէպի խեղճուկրակ աղնուականութիւն մը եւ միեւնոյն ատեն պիտի ալ պիտի հասցնէր հետաքրքրական զբաղում մը գտնելու համար։

Բայց եւ այնպէս, հակառակ իր նեւթական վիճակին անստուգութեան, չատ յատկանչական է որ անկէ առանց վարանումի տասներհինգ ոսկի ծախսած էր նախորդ գիշերը։ Խոստում տուած էր Տոլանոյէն որ ան՝ երկրորդ պարին կարուսը փոխարինելու համար իրեն հետ պիտի ճաշէր ու թատրոն պիտի երթար։ Այնպէս որ Մէյտընհէտի միջօրէին յաջորդ օրն իսկ, հեռաձայնով ժամադրութիւն խնդրած էր աղջիկէն։

Տոլանոյի նչանակած ժամադրութեան Թուակոնը տասը օր հեռու էր եւ պատահմամբ կը զուգադիպէր այն օրուան երբ Փիթըրն ու Սուխոին հրաժեշտ կ'առնէին իրենց զօրագունդէն։ Այս պարագան չափէն աւելի զարմանալի թուած էր Սուխոինին։ Փիթըրն ալ աղջիկ մը բերած էր հետը ու չորսը միասին ճաշով ըլլալ եղած էին այդ իրիկուանը՝ իրենց սեւ հագերը մոռնալու դիտաւորութեամբ։

Փիթըր, տակաւին չատ երիտասարդ, Սուխոինի յուսացածէն աւելի շիկորու հանդուրժեր էր իր զինուորական ապագայի խորտակող այս հարուածին։ Հայրը՝ հանգստեան կոչուած զօրավար՝ ամուսնացած էր կոմսի մը աղջկան հետ։ Այնուհետեւ պապերը սերունդներով գաղթեցան Հայթայթած էին երեք նահանգներու «Երեւելի անձանց». այնպէս որ դրամի պակաս չկար գերդաստանին մէջ։ Փիթըր՝ գահունակ չեղրով մը կը բարբառէր հիմա եւ կ'ըսէր թէ պիտի պտըտէր աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը կամ պիտի ընէր չատ մը ուրիշ բաներ որոնք չէր կրցած իրագործել մինչեւ այդ վայրկեանը՝ իր զինուորական պարտականութիւններուն պատճառով։

Երկու աղջիկները չատ քիչ խօսած էին սկիզբը։ Գիտնալով թէ ինչ պատահած էր Մէյտընհէտի մէջ այն օրը, աշխատած էին անհաճոյ պարագայութիւն չառնել՝ ցոյց տալով զուարթութիւն մը որ կրնար չինծու ըլլալ։ Բայց Սուխոինի անզուսպ աշխուժութիւնը չուտով գիծէն դուրս հանած էր զանոնք եւ երեկոյթը որ կրնար այլապէս տխուր անցնիլ եւ յուղարկաւորութեան մը նմանիլ, սահեր էր չնչառապառ ու առնձարձակ խնդուքի մը մէջ։

Տոլանոն փորձեր էր իմանալ թէ ինչ ծրագիրներ ունէր ան՝ ապագայի մասին։ Սուխոին քաղաքաին կոտր եղած էր.. բացատրելու համար թէ ան պաշտօնախնդութեան որեւէ բաժին չունէր իր զլխուն եկած գժբախտութեան մէջ։ Զէր ուզած ժամանակ որ աղջիկը տեղեկանար այն ծանր կացութեան որուն մէջ կը գտնուէր ինք՝ հիմա։ Հետեւաբար, անփութօրէն խօսեր էր Նորվեկիոյ մէջ ձկնորսական պտոյտ մը կատարելու ծրագրի մը մասին։ Ու Տոլանոյին մտահոգութիւն չպատճառելու նպատակով, հեռեւեր էր զուարթութիւնը մեծահարուստ հօրեղբօր մը, որուն միակ երջանկութիւնն էր ոչ մէկ բանէ չզըրկել իր եղբօրորդին։

Անմիջապէս Նորվեկիա մեկնելու ստուգ պատմութիւնը զլորեր էր դիտմամբ, որպէսզի աղջիկը չզարմանար, եթէ հեռաձայն չառնէր իրմէ։ Իրաւ է որ չատ կը փափաքէր դուրս ելլել անոր հետ, բայց կը տեսնէր որ իր կարողութեանէն վեր էր մեծարել Տոլանոն այն ձեւով որուն վարժուած էր այս վերջինը։ Միւս կողմէ՝ իր ներկայ դժնդակ կացութեան մէջ, յաճախակի հանդիպումներ ունենալ անոր հետ, պիտի նշանակէր դարպասել սկսիլ ...

··×··

Սուխոին թէյը երկնցուց ու գլանիկ մը հանեց սեղանին վրայ դրուած տուփէն. Մէկ կողմ չըլլայ ...

Տոլանոյին մասին մտածելու ... նիւթը եւ փորձեց դիմագրաւել ... ջեւ ցցուող տխուր հարցը ... ի ընէր։

Բաւական ճիգեր ուղեղ ... ընել մարդելու համար բաղ... նորութիւններ՝ համաշխարհ... պատերազմին դասընթացքի մը մէ... կան եւ այնպէս տարիներ... էր արդէն... որպէսզի ... սովորական արհեստի մը ... թիւն առաւտրական ապագայ... բացարձակօրէն չունէր. Կ'ուզէր համոզելու համար ... կան մը որ իրեն յանձնէր ... պայուսակը. Անշուշտ կրնար ... սահման երթալ, բայց ... ալ չատ մեծ յոյս չէր ներշնչեր ... պատերազմէն վերջ։ Թերեւս ... կամ մը կրնար պաչտօն մը ... րին համար Ափրիկէի մէջ. ... վերակացու տեղացի ... խառնակիչներուն, պաչտօն մը ... րին պիտի ապահովէր բաւական ... ռոճիկ մը ու երկարատեւ ... մը Անգլիոյ մէջ, ինչպէս ... սաթոչակ մը ... տարիներ ... սակայն գիմանար ...

մեր էր վառել հայ արուեստի ջահը, բայց հազիւ պլպլան լոյսերով կրցեր էր լուսաւորել անոր մութ եւ ծուռ ու ծուռ ճամբաները։ Բանախօսը պատմեց այն տպաւորութիւնը զոր ստացեր էր Զարիֆեանէն, երբ երկար ցեր էր Զարիֆեանէն, երբ փորձերէ վերջ «Համլետ» գրեթէ չէր հասկցուեր որ կարելի է շարժել հանդիսատեսը նոր այս գաղտնիքը։ Կըր-ծելատարար նոր այս գաղտնիքը, չէր էր սակայն յամառ աշխատանքով, ունենալ փոքրիկ թատերախումբեր եւ ..., ներկայացումներ, գոնէ հայ թատրոնի ճաշակը արթնցնելու համար անոնց մէջ։ Իր մեկնելէն առաջ, երկու գեղեցիկ ներկայացումներ, տալու վայել Զարիֆեանի տաղանդին եւ արդար համբաւին, մասամբ մեղմացուցին իր դառնութիւնները։ Յետոյ հաւատացող մը բախտին, Զարիֆեան անվհատ կը գծէր զանազան գործակալ աշխատանքի ու կը հաւատար թէ պիտի լուսէր օր մը անպատճառ, եւ ինչո՞ւ, ոչ թէ քանի մը տոլար աւելի ունենալու համար դրպանը, այլ արտասահմանի մէջ հիմնելու Հայ Թատրոնը, «Թքնելով հարուստներու երեսը ու ցոյց տալու անոնց որ կարելի է այդ»։

Հիւս. Ամերիկա վերադարձին, Զարիֆեան շատ քիչ ապրեցաւ այլեւս, բախտը թոյլ չտուաւ որ ան հիմնէ իր Թատրոնը եւ չատերու հետ իր ոսկորները ալ մնացին օտար հողի տակ, երբ այնքան ծարաւը ունէր Հայրենիքի հողին, Հրաշալի Մասիսին, ըլլալով ոչ միայն մեծ արուեստագէտ, այլեւ ազնիւ ու մաքուր հայ քաղաքացի։

Գ. Ա. Շահխաթունի յայտնապէս յուզուած, հազիւ կրցաւ պատմել դրուագներ Զարիֆեանի բեմական կեանքէն, երբ ան Պոլսէն վերադարձին Սիրանոյշի եւ խումբ մը տաղանդաւոր դերասաններու հետ Թիֆլիզի, Բագուի, Հիւս. Կովկասի եւ զանազան խմբակային քաղաքներու մէջ փայլեցուց իր տաղանդը։

Շահխաթունի չէշտեց մանաւորապար Զարիֆեանի աշխատելու տարօրինակ եռանդը, բացառիկ գրեթէ, եւ կազմակերպելու կարողութիւնը, նոյնքան յատկանշական։ Պահ մը ներկաները հրաւիրեց յարգել այդ մեծ մարդուն յիշատակը, ոտքի կանգնելով։ Յետոյ ցաւ յայտնեց որ քաղաքական կիրքեր արգելք եղան Զարիֆեանի թատերական գործունէութեան, ջլատեցին անոր եթէ ոչ կամքը, գոնէ արդէն իսկ վատ պայմանները եւ խորապէս վրդովուած աւելցուց. «Այսօր նամակ մը ստացեր Տիկին Զարիֆեանէն. չեմ ուզեր հրապարակով կարդալ, թէեւ պէտք էր որ ցոյց տրուէր հոս ալ թէ ինչպէս մարդիկ պզտիկ են, հալածելու համար Զարիֆեանի նման արուեստագէտ մը, որպէս Դաշնակցական, զլանալով լրագրական անկեղծ յայտարարութիւն մը անգամ։

«Անհ այսօր ալ, այս պարագաները կ'ըսեն թէ ինչպէս մարդիկ ծունկի կուգան անոնց առջեւ որ կը ծառայեն օտար արուեստին, իրենց շնորհ պահելով իրենց անունը։ Կը բաւէ որ անոնք չմոռնան երբեմն երբեմն ըսել թէ Հայ են, որպէսզի փոքրոգի մարդիկ հաղար կտոր ըլլան թէյասեղաններ կազմակերպելու, այդ մեծ շնորհը լաւագոյնս գնահատելու երախտագիտութեամբ»։ Գ. Շահխաթունի վերջացնելով, հրաւիրեց վաստակաւոր դերասանուհի Տիկին Սիրանոյշ Ալիքսանեանը որ քանի մը գիծեր տայ ժամանակակից Տիկին Զապէլ Հէքիմեանէ։ Տիկին Ալիքսանեան, որ չորս տարի առաջ Պոլիս այցելութեան առթիւ գացած էր տեսնելու ծերունազարդ արուեստագիտուհին, պատմեց թէ ինչպէս այդ շնորհալի եւ նուրբ կինը զոր միայն «Համլետ» կ'անուանէին իր ողջութեան, վայելած էր պարանքին եւ չարժումներուն համար, թողուց հետագայ բեմը իր ու մերուն լրումին մէջ, պատգամակէս չհանդուրժելով Տիկին Աղնիւ Մնակեանի նախանձոտ հետապնդումներուն։ «Վերջին տեսակցութեանս իրեն հետ, ուշ թողումներով հանեց գինէր որ մօտ է մահը, «Հայ մերս մը խնդրեց իր գերեզմանին վրայ»։ Յաջորդ այցելութեանս, այս քանի մը յարգանքի խօսքերը թող այդ «Հայ մերս»ը ըլլան մեր արժանաւոր արուեստագիտուհիին գերեզմանին առջեւ»։

Տիկին Ալիքսանեան յուզումով յիշեց նաեւ իր բեմական ընկերակցութիւնը ողբացեալ Զարիֆեանի հետ, երբ ան «Վանահայր», ինք «Մշեցի»-ին» եւ յափշտակուած անոր խաղով, գրեթէ մոռցած էր իր դերը։

Նախագահը փակեց ձեռնարկը, յարգանքի վերջին քանի մը խօսքը ուղղելով երկու արուեստագէտներու յիշատակին։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Գ՚ԼԳՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՐԱԲԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ազդակի մէջ կը կարդանք. —

Ամիսներէ ի վեր, Պ. Վահրամ Լէյլէկեան աշխատանքներ կը տանէր կառավարութեան եւ երեսփոխաններու մօտ, որպէսզի մասնաւոր պիւտճէ մը յատկացուի հայ վարժարաններու մէջ արաբերէնի ուսուցումը ապահովելու համար։ Առ այդ, Պ. Լէյլէկեան ներկայացուցած էր նաեւ մասնաւոր յուշագիր մը՝ շեշտելով թէ՝ Լիբանանի կառավարութիւնը հայրենասիրական պարտականութիւն մը պէտք է նկատէ արաբերէն լեզուի տարածումը այս երկրի բոլոր քաղաքացիներուն մէջ։

Երեսփ. Ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին, կրթական նախարարութեան պիւտճէին քննութեան միջոցին, Պ. Լէյլէկեան կրկին պահանջ դրաւ։ Պ. Ամմուն եւ ուրիշներ ուժ տուին այդ պահանջքին։ Ի վերջոյ երեսփ. ժողովը որոշեց տարեկան 1000 ո. ոսկի յատկացնել հայ վարժարաններուն արաբերէնի ուսուցիչներ յատկացնելու համար։

Միւս կողմէ, ցաւալի է տեսնել որ, երեսփ. ժողովը վաւերացուց կրթական նպաստներու ջնջումը, որով, այսուհետեւ մեր դպրոցները պիտի զրկուին տարեկան 850 ո. ոսկիի կրթական նպաստէն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԽՈՒԼԹԷՎԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Փետրուար 20ի Խալք էվլէրու 6րդ տարեդարձն էր։ (Ժողովուրդի Տուն, բուն բառով՝ Աթաթիւրքի կուսակցութիւնը)։ Այս առթիւ մեծ խրախճանութիւններ կատարուեցան, որոնց մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Թուրք թերթերէն —

Ներքին գործավար եւ Խալքի ընդհ. քարտուղարը այս առթիւ Էնկիւրիի մէջ բառերով խօսեցաւ խիստ կարեւոր ճառ մը Խալքէվիին կազմակերպած մեծ հաւաքոյթին մէջ, որու ներկայ էին Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահը, գործավարներ եւ բազմաթիւ երեսփոխաններ ու հոծ բազմութիւն։

Գործավարը իր ճառին մէջ պարզեց միջակոյթի այն խիստ օգտակար աշխատանքները զորս գլուխ կը հանեն մեր Խալքէվիները որոնք կը պարունակեն այսօր աւելի քան 100.000 գործօն անդամ, այր եւ կին, եւ ծանոյց թէ կը բացուին այսօր 42 նոր Խալքէվիներ երկրին զանազան մասերուն մէջ։ Մինչեւ այդ օրը 167 Խալքէվիներ կային։ Երէկ բացումներով, անոնց թիւը կը յանգի 209ի։

Ներբողն ընելով հանդերձ Խալքէվիներուն կատարած ջանքերուն, գործավարութիւնը ըսաւ թէ անոնք դեռ չէին հասած այն մակարդակին զոր կը պահանջէ մեզ ռահւորող խոհալը։ Շեշտեց պէտքը կազմելու երիտասարդութիւնը մեր ազգային նկարագրին սահմանին մէջ եւ բարձրացնելու կենցաղը մեր գիւղացիներուն որ կը կազմեն ազգին մեծ մասը։

Շիւքրիւ Գայա յետոյ զծեց պատկերը այն դժուարութեանց որոնց մատնուած էր ազգը վերջին դարերու մէջ եւ պանծացուց հսկայ գործը Աթաթիւրքին, որպէսզի մեր հայրենիքը գրաւէ այն բարձր տեղը զոր կը գրաւէ այժմ։ Պարզեց քէմալական րէժիմին սկզբունքները, խիկափէսորէչալիսթ րէժիմ, եւ զգուշացուց երիտասարդութիւնը այն վարդապետութեանց դէմ որ անհաշտ են մեր նկարագրին եւ ազգ. կառուցուածքին։ Թուեց Խալքէվիներուն հետզհետէ յառաջնուած գործունէութիւնը, Խալքի ուսուցիչներուն իրենց վրայ առած ծանր պաշտօնը՝ ժողովուրդին ալքը եւ համակրանքը հանդէպ Խալքէվիներուն, մարզանքի տրուած կարեւորութիւնը, մեր մէջ դասակարգի տարբերութիւն չգտնուիլը, եւ Խալքէվիներուն պատրաստ գտնուիլը Աթաթիւրքին կատարած յեղաշրջման ամէն հրամաններուն։

Այս ճառէն վերջ ներկայացուեցաւ «Թիմուր» թատերախաղը։

*** Ներքին գործավարին ճառէն կը հասկցուէր որ այս տարի 3056 դասախօսութիւն տրուած է եւ 1164 նուագահանդէս, 1549 հատ ալ ներկայացում Խալքէվիներու գիրքերուն թիւր 129.362 հատոր է եւ 1.590.000է աւելի ընթերցող ունեցած էին անոնք։ Այս տարի 6.644.000 հոգի յաճախած էին Խալքէվիները։

*** Ներքին գործավարը իր երէկի կարեւոր ճառին մէջ ըսաւ նաեւ. — Օտար եւ ստայօղ թելադրութեանց տեղ չկայ մեր մօտ։ Մեր բոլորին հաւաքական պարտքն է չթոյլատրել միջնորդութիւնները, որովհետեւ օտար ամէն թելադրութեանց մէջ անպայման այդ օտար երկրին շահը կայ։

*** Անցնող տարուան ընթացքին Խալքէվիները ծրագրուած եւ մեթոտիկ աշխատանքով մը նշանակելի գործունէութիւն մը ցոյց տուած են։ Այսպէս, ձեռնարկած են պատմական հետազօտութիւններու, օգնած են չքաւոր բնտանիքներու եւ ուսանողներու, գիւղերու մէջ կազմակերպած են նուագախումբեր եւ թատերական ներկայացումներ, չինուելի նման աժանուեւ ներմուծած են զուարթութիւնը եւ մասծումը, հրատարակած են միջավայրը չահագրգռող հարցերու շուրջ գրքեր եւ գրքոյկներ, քաջալերած են նոր ու օգտակար, հին ու ազգային մարզանքները, աշխատած են երեւան հանել ու զարգացնել գեղարուեստական ձիրքերը, կազմած են ցուցահանդէսներ եւ փոքր թանգարաններ, տարածած են կարուձեւի նման գործնական գիտութիւններ, բացած են գիւղական եւ թաղային ընթերցումի սենեակներ։

ՀԱՅԵՐԸ ԱՏՏԻԿ ԱԳԷԳԱՅԻ ՄԷՋ

Ատիս Ապէպայի մէջ վերջերս կատարուած վիճակագրութեան մը համաձայն, 2352 օտարներ կը բնակին մայրաքաղաքին մէջ, որոնց 900ը Հայեր, 813 Յոյներ, 57 Թուրքեր, 34 Ամերիկացիներ, 73 Գերմանացիներ, 37 Անգլիացիներ, 32 Զուիցերիացիներ եւ 27 Ֆրանսացիներ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ, պարբերաթերթ գրականութեան եւ արուեստի։ Հրատ. Հայ Մտքի Տան։ Թիւ Գ. 1938 փետրուար։ Ճոխ բովանդակութեամբ։ Տարեկան բաժնեգին 40 ֆրանք։ Հասցէ. — Գ. Կաւսերեց, 17, Rue Hadji Stamou, Dourghouti - Athènes (Grèce):

Ամէն քմահաճոյք անբարոյական է։

*** Աղքատին վարունգ են տուեր, ծուռ է ըսելով չէ առեր։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԽՆՋՈՅՔ

ԽՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 28 փետրուար (Յառաջ). — Կիրակի կէս օրէ վերջ աւեղի ունեցաւ երիտասարդաց Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, Երիմեան սրահին մէջ։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը երիտասարդներ, աղջիկներ եւ մանուկներ։ Անշուշտ լաւ սովորութիւն է մանուկները բերել այսպիսի հաւաքոյթներու, որպէսզի լսեն հայ խօսք, երգը եւ հայկական մթնոլորտ։ Կիրակի օր երբ յանկայս «Մեր Հայրենիք» կ'երգուէր, ուշադրութիւնս գրաւեց 6—7 տարեկան մանուկ մը որ կը մասնակցէր երգին։ Բայց անհրաժեշտ է որ ծնողները ուշադրութիւն դարձնեն իրենց զաւակներուն, որպէսզի աղմուկ չհանեն։

Ժամը 4ին Պ. Հայկ Ծափունեան հանդէսին բացումը կատարելով, պարզեց Միութեան նպատակը եւ ըսաւ թէ անցեալ տարի մեր անդամներուն թիւը մինչեւ քառասունի հասաւ, բայց շատ մը ընկերներ գացին իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարելու, որով թիւը այսօր նուազած է։ Բայց մեր կամքը զօրաւոր է եւ շուտով կը վերադառնան մեր զինուոր ընկերները»։

Յետոյ խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօսին՝ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի որ միեւնոյն ժամանակ ատենապետի պաշտօնն ալ վարեց։ Յարգելի բանախօսը գեղեցկօրէն պարզեց Երիտասարդաց Միութեան դերը այս օտարութեան մէջ եւ պատմեց Արաբիոյ խորը գտնուած երեք հայ խլեակներու պատմութիւնը։ «Անոնք մեծնալով Արաբներու մօտ հովուութիւն կ'ընէին եւ իրենց ծագման մասին գաղափար իսկ չունէին։ Օր մը եկաւ չորրորդ հովիւ մը եւ անմիջապէս հասկցաւ անոնց դիմագծէն որ Հայ են ու հաւցուց թէ ինչ ազգ են. Ըսին թէ Արաբ են։ Նոր հովիւը յիշեցուց, որ Հայ են եւ վերջապէս զգացին իրենց Հայ ըլլալը եւ խնդրեցին նորեկ հովիւէն որ իրենց հայերէն երգ մը երգէ։ Ու ահա առաջին անգամ ըլլալով լսեցին «Մայր Արաքսի ափերով»։ Յետոյ մտերմացան եւ սկսան հայերէն կարդալ գրել սորվիլ, աւազին վրայ գրելով։ Այս բոլորը եղաւ շնորհիւ վերջին հովիւին որ գիտէր Ա. Բ. Գ.ը եւ ահա անոնք այսօր ազատած են եւ կը գտնուին Սուրիա։ Սիրելի երիտասարդ ընկերներ, դուք ալ հոս ճիշդ Արաբիոյ հովիւին նման էք եւ եթէ չսորվիք հայերէն կարդալ-գրել եւ չկազմակերպուիք, կորսուած էք։ Դուք որ կարծիք ջարդէն ազատեցաք, ճերմակ ջարդին զոհ կ'ըլլաք»։

Գեղարուեստական բաժինը այս անգամ ալ ճոխ էր։ Խմբերգներու կը մասնակցէին բոլոր ներկաները։ Երիտասարդները միշտ ոտքի վրայ օգտակարութիւն կ'ընէին եւ կարգապահութեան կը հսկէին։ Թող ներեն որ զանց կ'առնեմ բոլոր երգողներու եւ արտասանողներու անունները։ Խաղցուած հաւ մը եւ երկու չիչ շամփանեա վիճակախաղի դրուելով, շահեցաւ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան եւ այս առթիւ ըրաւ հաւի պատմութիւն մը, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները։ Խնջոյքը շարունակուեցաւ մինչեւ իրիկուան ժամը 8։ Ներկաները մեկնեցան շատ գոհ, հայկական օր մը եւս ապրելով։

Թղթակից

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ»

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան Գահիրէի վարչութենէն ստացած ենք կոչ մը, ուղղուած հայրենակիցներու եւ գրասէր հասարակութեան։ Կը հրատարակենք հիմնական մասը. —

Հաճոյքը ունինք տեղեկացնելու թէ՝ «Պատմութիւն Հայ Կեսարիոյ» հոյակապ գործին երկու ստուար հատորները՝ գեղազարդուած բազմաթիւ գունատիպ եւ պատմական քարտէսներով եւ 687 լուսատիպ պատկերներով՝ լոյս տեսած են։

Նիւթական մեծ զոհողութիւններով, հինգ տարիներու անդուլ աշխատանքով, խտացուցած է Հայ Արգէոսի պատմական յիշատակներով լեցուն անցեալին, անմոռանալի կեանքին որ դժբախտաբար անդարձ անցած է, եւ, այսօր պատմութեան սեփականութիւնն է այլեւս։

Վարչութիւնս կանգ չառաւ նիւթական զոհողութեանց առջեւ, կարելի եղածին չափ լիակատար ընելու համար հրատարակութիւն մը՝ արժանի Կեսարիոյ մեծ անունին եւ այն փառքին ու համբաւին, զոր Մաժակորդիները կէրտեցին դարերու ընթացքին, իրենց մտքի շողերովը եւ արիւնի ու քրտինքի շիթերովը։

«Հայ Կեսարիոյ Պատմութիւնը» համակեսարացիական փոքրիկ համայնագիտարան մըն է։ Հոն է Կեսարացին իր ստեղծագործ հանճարով, կրանիթեայ տոկուն կամքով, մշակութային տիպար հաստատութիւններով, կրթական հոյակապ տաճարներով, ինկարոյր վանքերով, եկեղեցիներով, հնամենի հողեթօլ աւանդութիւններով եւ վերջապէս այն բոլոր յատկութիւններով զորս ազգ մը, իր գոյութեան համար մաքառող ժողովուրդ մը կրնայ իր ընդերքէն, իր հոգիին խորքէն դուրս ցայտեցնել։

Այս բազմածախս գործին ամբողջ հասոյթը սահմանուած է յատկացուելու Հայաստանի մէջ հիմնուած Նոր Կեսարիա աւանին բարգաւաճման եւ Կեսարիոյ որբերուն ու կարօտեալներուն։

Մենք առեւտրական ակնոցով չենք մօտեցեր այս գործին։ Այս ծաւալով եւ այս բովանդակութեամբ եւրոպական ո եւ է հրատարակութիւն հրապարակ պիտի հանուէր առ նուազն 300 Ե. Դ. արժէքով [illegible] զանգուածին մատչելի ընելու համար զայն, գրեթէ ծախսուած գումարը գանձելու համար նուազագոյն 120 Ե. Դ. գին որոշած ենք։

Տուէք, մեր առաւելագոյնը ամենագեղեցիկ հրատարակութեան մը եւ գերազանցապէս հայրենասիրական նպատակի մը համար։

Դրամական առաքումները կատարել վարչութեանս գանձապետ՝ Պ. Յակոբ Մարտինեանին B. P. No. 310, Le Caire (Egypte):

*** Աղքատութիւնը Աստուծմէ է, աղտոտութիւնը մարդոցմէ։

*** Աղտոտութիւնը ձիւնով չի ծածկուիր։

*** Աղուորիկ գինի խմողը երկու անգամ գինով կ'ըլլայ։

ԿԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ԹԷՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ու սակայն յայտնի եղաւ որ Գրան կենար հարկեր անգամ մեզի եկած ըլլալ. եթէ ուզէր մեզ տեսնել։ Կինը, երկ Խաթունը, մեզի իւղով հաւկիթ եփեց, տաստ հաց ու թան դրաւ եւ մենք կշտացանք։ Հոն էր, խարոյկին քով, Թուրքերուն քովէն նոր եկած, մեր հօրենական ծանօթը, Թէօր Նէժմէն, աչքերը ակար, տարօրինակ տխուր մը։ Անոնք մէկ բերան կը պատմէին մեր նահապետական տան անցեալէն, կը թուէին մեր պապերուն անունները, Ակօ քէհեա, Մինաս քէհեա, Խաչօ քէհեա, Բաղող քէհեա։ Կը պատմէին թէ ինչպէս մեր առհաւին հօրը ձեռքը այս անտառները կը փոխուէր, որոնք, առաջ շատ խիտ, եղբայրներ են, ջարդուելով անոնց կերցնելու համար։ Կը պատմէին մեր տան մեծութեան մասին, ու տատաստանէն, Սանդրովէշեր մեր պապերուն կեանքէն։ Ու հիացնէին։

— Ա՜խ, մենք ձեր երեսին կ'ապրէինք։ Ձեր գերը գնաց, մեր հացը հատաւ։

Ծնած ջարդերուն, մեծցած թշուառութեան տարիներուն, մենք տեսանք մեր տունը դեռ, ուր 60 հոգի կը բնակէին։ Ուր փայտէ դգալները ճոռ փալով կ'իջնէին, թանապուրին մեծ յակոյին մէջ, աղմկալից, երբ լուսնկան գաւիթէն ներս ցաթէր։ Բայց մեր տան բուն փառաւորութիւնը առաւ հիմա է որ կը լսէինք, երբ ան ա՛լ չկար, իր հին փառքի աւերներուն վրայ։ Այս անշուք ձորին մէջ, խարոյկին առջեւ, անոր երկու վերջին փերուն մնացորդները, կծկուած կէս կէս պարկի մէջ, աւելի խղճալի, քան անոր յետին հովիւը ու ծառան։ Ու որճէ՜ք նարօ՞ւ աշխարհի վրայ…

Երբ բաւական հանգստացանք, Գրան մեզի յայտնեց թէ հայլան ճամբու վրայ է ու վտանգաւոր հոն մնալը։ Ու մեզ Ձինաւին, իր հօրեղբօրը — մեր ծննդական բարեկամին, մեր յայտնի գոմը տարաւ։ Ան գետակին միւս ափը, լեռան լանջին, դարուարի արտի մը վրայ էր, անտառներու գիրկը։ Ձայն մեր պապերը շինած ու հոն երկար տարիներ բնակած էին։

Գացած էր Ճինարին գոմին դուռը, ամբողջովին մերկ, կնոջ ծոցը։ Արթնցաւ։ Գլուխը վերցուց ու մեզի նայեցաւ։

— Լօ, ՚, վռնաճի՞ն է, պոռաց Գշային երեսին բուն բարկութեամբ (անոնք ո՞վ են)։

Ու սկսաւ արտնջալ ու յանդիմանել զայն։ Գրան մեղմութեամբ բացատրեց անոր թէ հայլան ճամբու վրայ է. իսկ գոմը ապահով։ Մեր հացը ինք կուտար, միայն թէ հոս ապահով ըլլայինք։ Անոր թախանձանքները օգուտ չըրին։ Ճինարին մեզ տեսնել չէր ուզեր։

— Հոս կը կենաք, փոքր Ղալաթիացի Թուրքեր անտառ կուգան կացինի կոթ կտրելու, մեզ կը բռնեն կը տանին, չեմ խառնուիր, ըսաւ մեզի։

Մենք զօռալ սկսանք առ խօսքերէն։ Մտնուանք եւ։ Ղեւոնդ ամուռ էր։ Ու զարմանք կրկին եղբայրն։ Գրան Ճինարին կը հայհոյէր, ըսելով [illegible] անխ խմող չանի։ [illegible]

Թէօր Նէժմէն ալ սկսաւ Ճինարին հայհոյել ու զայն վար զարնել, ինք ալ ազգական անոր։ Իսկ մենք յուսախաբ եղանք։ Չէ՞ որ մեր յոյսը Ճինարին էր։

— Լօ, լօ, ըսաւ յանկարծ մեզի Թէօր Նէժմէն, դուք ինչո՞ւ Ճնակի ձեր ազգականներուն չէք երթար։

Ճնակի՞։ Ազգակա՞ն։ Ան այլեւս Թուրք գեղ մըն էր ուր ոչ մէկ Հայ կը բնակէր։ Մենք հոն ուրկէ՞ ազգական ունենայինք։

— Հա՛պա, Ճնակիի Քէօշ Օղլուն-երը ձեր ազգականներն են, անոնք թէեւ թրքացած են, բայց անունները նոյնն են ինչ որ ձերինները, չեն փոխուած։

Ես լսած էի որ Ճնակի առաջ հայ եղեր է։ Թուրք ամբոխ գիշեր մը զայն պաշարելով կը ջարդէ ու կ'իսլամացնէ։ Որբեւայրի կին մը միայն իր ծոցը զաւակներով Խոսնովսեր կ'ապաստանի։ Ու հոն կը կազմուի այդ որբերէն Քոչենց մեծ տունը, որուն գեղացիները Որբերենք կ'ըսեն եղեր։ Ու Տիվրիկի շուկային մէջ իրարու հանդիպելով կը հաշտուին ու կ'ողջագուրուին, տարիներ եւք, Ճնակցի [illegible] [illegible], Թուրք, [illegible] ցի Դաւիթ ռէսէին հետ, Հայ, բայց հօրեղբօրորդիներ։ Ու Ասլանոէսոէ Խուռնավուլ գալով գիշեր մըն ալ Քոչենց տունը հիւր կ'ըլլայ։ Դաւիթ ռէսէի կինն ալ Ասլան ռէսէի քոյրն է եղեր, որուն քաղցքի նէնէ կ'ըսեն մերինք։ Ասլան ռէսէն քաղաք փոխադրուած ըլլալով հոն բնակելուն համար։ Այս ամէնը մէկ դարու պատմութիւն էր։ Բայց թէ անոնք դեռ հոն են, ու մեր անունը կը կրեն, չէինք գիտեր։ Ուրեմն ճիշդ էր Թէօր Նէժմէն։ Բայց մենք կը վախնայինք։ Չէ՞ որ անոնք Թուրք էին։ Եթէ մեզ սպաննէին, կամ տանէին Տիվրիկ յանձնէին, որ նոյն բանն էր։

— «Ես ձեզ կը տանիմ անոնց կը յանձնեմ, կ'ըսէր Թէօր Նէժմէն, որ թերեւս գնաց մեր մասին պատմեց ալ։ Ան հետը աւար ու պզտիկ ամաններ բերած էր, որոնց վրայ Սեբաստիոյ հայ վանքերուն արձանագրութիւնները կային։ Ան տեսեր էր Սմաքի Հայերուն մէկ կարասանը։ Ժանտարմաները հայ մայրերը կեցնելով, անոնց վրայ նշանառութեան փորձեր կ'ընեն եղեր… Ճնակիի մէջ։

Գրան մեզ հայլաներուն քով խօսք ըրեր մը կար, հոն գոյնը, այդ Թուրքերուն մէջ կը բնակէինք։ Իսկ Խաթուն օրը երեք ժամ զարեհաց կը ղրկէր մեզի։ Ցորեն չէին կրնար գնել, աւաղ ըլլալով։ Քանի մը օր վերջ գող փոխադրուեցան անոնք, ու մենք ալ միասին իրենց գոյքերը փոխադրեցինք։ Գեղացիները սկսան ծուռ նայիլ մեզի ու կը յանձնարարէին որ հոն, մեր լեռները երթանք կրկին։ Նոյնպէս Գրան մեզ կը ճամբէր վախէն։ Հրաման կայ եղեր կառավարութենէն, որ եթէ մէկուն քով Հայ գտնուի, ամբողջ ընտանիքը բնաջնջելով տունը պիտի հրկիզուի։ Միայն աղքատ կին մը, Օրտին, որ ամուսնին հետ մեր տունը ծառայ են եղեր, մեզ քաջալերեց որ տեղ չերթանք ու պարտենք գիւղապետին, որ քաղաք գացած էր։

— Միայն ան կրնայ ձեզի վերջնական խօսքը ըսել թէ երթալո՞ւ կամ մնալու էք։ Ես որ աղջնակ մը, ձեր տունը եւ ձեր հացովը մեծցած եմ, կ'ըսէր Օրտին։ Կուշտն, ամուսինս ալ ձեզի հովիւ էր այն ատեն։ Մենք ձեր տունէն ամուսնանալով տեղափոխուեցանք մեր գիւղը»։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(22)

յած է գերմանական սպայակոյտին, 1923էն ի վեր, իսկ անգլիական գաղտնի սպասարկութեան՝ (Ինթէլիճընս) 1926էն ի վեր։

Կարգը եկած էր Քրէսթինսքիի, նախկին դեսպան Պերլինի, օգնականը եւ աջ բազուկը արտաքին գործավար Լիթվինովի։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէր թէ՝ համաձայն իր իսկ խոստովանութեանց, Քրէսթինսքի Գերմանիոյ կը ծառայէր 1921էն ի վեր։ Ընդհ. դատախազ Վիշինսքի չարք մը մանրամասնութիւններ հաղորդեց այս մասին։ Օրինակ, ըսաւ թէ ամբաստանեալը համաձայնութիւն մը կնքած էր գերման զօրավարներ Ֆոն Զէքթի եւ Համըրի հետ, որոնց տարեկան 12.500 անգլ. ոսկիի նպաստ մը սահմանած էին իրեն, որպէսզի հակայեղափոխական կազմակերպութիւն մը հաստատէ Խ. Միութեան մէջ։ Թէ Թրոցքի ինք անձամբ հրահանգներ տուած է իրեն։ Այս առթիւ երբեւ վկայ կանչեց ուրիշ ամբաստանեալ մը, Բեսանով, որ եղած է անգամ Պերլինի առեւտրական պատուիրակութեան։

Եւ ահա դատավարահը ապշութեան մատնուեցաւ, երբ Քրէսթինսկի անդէն ցատկելով յայտարարեց.

— « Այդ բոլորը սուտ են։ Ես երբեք թրոցքիական չեմ եղած։ Ես լրտես չեմ... Ես ահաբեկիչ չեմ... Ես երբեք օտար գաղտնի կազմակերպութեան մը գործակալ չեմ եղած... Ես մեղաւոր չեմ... Ես դիտմամբ սուտ յայտարարութիւններ ըրի, եւ այստեղ է որ կը յայտնեմ ճշմարտութիւնը »։

Առաջին անգամ էր որ այսքան յանդուգն խօսքեր կը լսուէին Մոսկուայի գերագոյն ատեանին առջեւ։ Ընդհ. դատախազ Վիշինսքի ափ ի բերան մնալով, սկսաւ հարցումներով նեղել ամբաստանեալը, որ պնդելով իր անմեղութեան վրայ, յայտարարեց թէ կարգ մը նամակներ գրած է Թրոցքիի, բայց զայն չէ տեսած 1933էն, Իտալիոյ մէջ, ոչ ալ անոր տղան, Սէտովը, վերջին տասը տարիներու ընթացքին։ Ամբաստանեալներէն Բեսանով, Ռօզէնհօլց եւ Կրինքօ նորէն մեղադրեցին նախկին դեսպանը, որ մինչ կը մերժէր եղած ամբաստանութիւնները

Ընդհ. դատախազը կատղելով պոռաց.— Ուրեմն ըսել կ'ուզէք թէ դէ՞չ մարուած են քեզի հետ։— Ենթադրաբար, պատասխանեց ամբաստանեալը։

Ասոր վրայ նախագահը, Ուլրիխ, յետաձգեց նիստը, իսկ Քրէսթինսքի, որ փրփուր կը տեղար, բոլորովին գունատ եւ ուժասպառ, փուլի մը կլլեց։ Քիչ մնաց ուշաթափ պիտի ըլլար։

Ամբաստանեալ Զէրնով, որ երկրագործական նախարար եղած է տասը տարի, «խոստովանեցաւ» թէ լրտեսութիւն կատարած է ի նպաստ Գերմանիոյ, թէ կապեր ունեցած է «Պերլինէր Թակէպլաթ»ի նախկին թղթակցին՝ Փօլ Շէֆէրի հետ եւայլն։

Ամբաստանեալ Իքրամով, Ուզպէկիստանի կուսակցական քարտուղարը, խոստովանեցաւ թէ անգլիական լրտես եղած է եւ աւելցուց.

— « Մեր շարժումին ուժ տալու համար, անհրաժեշտ էր եւրոպական հզօր պետութեանց աջակցութիւնը։ Խորհեցանք թէ Անգլիան կրնայ ըլլալ այդ պետութիւնը, իբրեւ ամէնէն հզօրը։

Ամբաստանեալներ Իվանով, Զուբարով եւ Զէլէնսքի պատմեցին թէ երբ անդամ էին ցարական գաղտնի ոստիկանութեան, պայքարած էին յեղափոխականներուն դէմ։

Նակոսա, Զեկային երբեմնի ահարկու վարիչը, խոստովանեցաւ թէ յանձնարարուած էր թունաւորել եւ սպաննել իր յաջորդը, Եժովը, եւ Մաքսիմ Կորքին, անոր քարտուղարին միջոցաւ։ Իր հրամանը գործադրած են երեք բժիշկներ...

Մոսկուայի կառավարական զօրքը 780.000

Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ՝ կառավարութեան զօրքը 780.000ի պիտի բարձրանայ մօտերս։ Այժմ 650.000 կը հաշուեն թիւը, որուն վրայ պիտի աւելնան 130.000 հոգի, երկու նոր դասերու զօրակոչով։ Կանչուած են անոնք որ զինուորութիւն չէին ըրած 1929ին, եւ այժմ 30 տարեկան են, ինչպէս եւ անոնք որ 19 տարեկան են եւ պիտի կանչուէին 1940ին։ Կառավարական զօրքը թուապէս գերազանց կը համարուի ազգայնական ուժերէն։

ՃԱՆԱՉԵԱՆ ԽՈՒՌՈՒ ԹՈՒՆ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ աշխատանքի դաշնակցութիւնը բացառիկ ժողով մը գումարելով, մէկ ձայնի ընդդիմութեամբ որոշեց մերժել խորհրդային արհեստակցական միութեանց պայմանները միացման մասին։

ԿԱՊՐԻԷԼԷ Տ'ԱՆՈՒՆՑԻՕ պիտի թաղուի ազգային յուղարկաւորութեամբ։ Մուսոլինի հանգուցեալին բնակարանը գնաց, Կարտոնէ, զինուորական համազգեստով եւ ընկերակցութեամբ երեք նախարարներու։ Առաջնորդը ներս մտնելով գլուխը բաց, դագաղը ողջունեց հռոմէական աւանդութեամբ։ Երեսփ. ժողովը նիստը դադրեցուց սուգի համար, իսկ Ֆաշական գերագոյն խորհուրդը յետաձգուեցաւ։ Իտալական անթիւն ալ լռեց մէկ վայրկեան։ Հիթլէր ցաւակցական հեռագիր մը ուղղեց։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՋՐՀԵՂԵՂ մը կը սպառնայ Հօլիվուտի։ Արդէն մեռած են ութ հոգի, եւ քանդուած՝ բազմաթիւ տուներ եւ թումբեր։ Նիւթական վնասը՝ 5 միլիոն տոլար։ Ողողուած է ութ քիլոմեթր տարածութիւն, մէջն ըլլալով շարժանկարներու թաղը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. Խ.ի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 5 Մարտ շաբաթ իրիկուն դպրոցին սրահին մէջ։ Անդամանդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է. կը հրաւիրուին համակիրներ ալ։ ... օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան հրապարակային դասախօսութիւնը 5 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի ցունին մէջ. 22 Rue Petit St. Jean. Կը խօսի Գ. Թ. Սիմոնեան. Նիւթ՝ Արտասահմանի հայ երիտասարդութիւնը։ Դասախօսութենէն վերջ գեղարուեստական բաժին եւ պար

ԵՍՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Յ. Հ. Կ. խաչի մասնաճիւղի պարահանդէսը սուգի եւ հիւանդութեան պատճառաւ Մարտ 20ին.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ »

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական նոր մէկ հատոր՝ «Ծաղրանկարներ», որ քանի մը շաբաթէն լոյս կը տեսնէ։ Գիրքը բաղկացած է աւելի քան 200 էջերէ։ Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարներ թէ՝ ծանօթ դէմքերու եւ թէ՝ ժողովրդական տիպարներու, ևն մասամբ անտիպ կամ վերամշակուած։ Այս հատորն համայն ... կանխիկ բաժանորդագրութիւն մը։ Նոյ կ'ընեմ բարեկամներու եւ համակիրներու, որպէսզի քան ֆրանք ղրկելով բաժանորդագրուին։ Կանխիկ վճարողներուն անունները ցանկով մը պիտի դրուին հատորին մէջ։ Հաւանաբար գիրքը լոյս տեսնելէն վերջ արժէ աւելի ...։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին.— Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, Cachan (Seine):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ...ական ենթակոմիտէի ժողովը 7 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ, 146 Պուլվար Սէն Ժէրմէն.

ՊԱՆԷՅՕ-ՔԱՇԱՆԻ «...» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ.

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր քոչանի բոլոր ընկերները, 4 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6, Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ Փլաս տ'Իթալի. կը դասախօսէ ընկեր ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ. Նիւթ՝ «Ներկայ քաղաքական կացութիւնը»։

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ Հ. Յ. Դ. պատանիներու ժողովը 6 Մարտ, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ. կարեւոր օրակարգ.

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ
6 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
5, RUE DE L'ECLIPSE «Շահրիկեան» սրահին մէջ.
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲԸ ՆԿ. Յ. ՊԸՊԻԿԵԱՆԻ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԵՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ
Գեղարուեստական ինամեալ բաժին, մասնակցութեամբ Գ. ՀԱՅԿ ԹԻԹԻՒՆՃԵԱՆԻ (նուագ). Օր. ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆԻ (մեներգ), եւ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴԻՕՍԵԱՆԻ (արտասանութիւն).
Մուտքը ազատ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ս. Էթիէնի «Անդրանիկ» ենթակոմիտէի կողմէ
Կիրակի 6 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, տեղւոյն «Դուրեան» Գրադարանը։
Կը խօսի՝ Ընկեր ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Մուտքը ազատ է։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 18ի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Շավիլի մանկապարտէզի սրահին մէջ
5 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Մուտք 1 Ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
5 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին
Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽԸԺԸՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»
Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն եւ ...
Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»Ը
6 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆի մէջ
Մուտք՝ 7.50 եւ 5 Ֆրանք, անդամներու 3 Ֆր.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 5 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։
Կը խօսի ընկեր Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»
Մասնակցութեամբ Լիոնի կարող ուժերու եւ ղեկավարութեամբ Գ. ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ. Կ'երգէ Օր. ՄԱՐԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ։
Գիները 5, 4 եւ 3 Ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԱՅԻՆ Միութեան հրապարակային ներթական դասախօսութիւնը 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Միութեան հաւաքատեղին, 5 Rue de l'Eclipse, «Շահրիկեան» սրահը. Կը դասախօսէ Գ. Լ. ՄԵԼԻՔՍԵԹԵԱՆ. Նիւթ՝ «Ի՞նչ է ազգութիւնը».
Մուտքը ազատ է

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՒԻԼԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Կիրակի 6 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 14. 30էն 19, 30
ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
8, Rue Bossuet, métro: Poissonnière et Gare du Nord
Երիտասարդական տաք եւ զուարթ մթնոլորտ
Մուտք 5 Ֆրանք

Լաւ պատեհութիւն

ԾԱԽՈՒ Է գինեվաճառութեան պատճառաւ, Ալֆորվիլի Ֆրանսական բանուկ թաղամասի մէջ, եւ 300 յարկաբաժինով շէնքի մը ներքեւ սրճարան խանութ մը բոլոր կազմածներով, այլեւս համար 3 եւ կահաւոր համար 4 մթնարկով, երկու ... գործերեւ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ. Գ. ... Թագւորեանի, 101 Rue Edouard Vaillant, Alfortville (Seine).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ բոլոր երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 5 ՄԱՐՏ SAMEDI 5 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3671 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԴԱՐՊԱՍ

Քանի մը ամիս առաջ, ուշագրաւ բանավէճ մը տեղի ունեցաւ թուրք հրապարակագրի մը՝ եւ «Կավկազ»ի միջեւ, որուն խմբագրապետն է Հայտար Պամատ։

Թուրք հրապարակագիրը, նախկին իթթիհատական Մուհիտտին Պիրկէն, գլխաւոր աշխատակիցը «Թանին»ի, աւելի քան 30 յօդուած հրատարակելով Պոլսոյ «Սոն Փոսթա» թերթին մէջ, իթթիհատի մասին, կը պարզէր նաեւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները՝ Կովկասի հետ։ Այս առթիւ կը յիշէր թէ ստացած է բազմաթիւ նամակներ՝ թուրք - թաթար գործիչներու կողմէ, որոնք հետեւեալ գանգատը կը յայտնեն.

— « Մեր աւագ եղբայրները՝ Թուրքերը (*Թուրքիոյ Թուրքերը*) չեն հետաքրքրուիր մեր վիճակով։ Թուրք կառավարութիւնը իր արտաքին քաղաքականութեան շահերուն համար մեզ բոլորովին անտես կ'առնէ... Թուրքիա, որ այնքան աղմուկ կը հանէ Ալեքսանդրէթի խնդրին շուրջը, զարմանալի կերպով պէտք իսկ չի զգար բիչ մըն ալ զբաղելու ուրիշ երկիրներու մէջ ապրող Թուրքերու ազգային պայքարով »...

Թուրք հրապարակագիրը հետեւեալ ձեւով կը բացատրէր Թուրքիոյ այս դիրքը.

— « *Առաջին պատճառ.*— « Թուրքիա իր ազգային քաղաքականութիւնը կը սահմանափակէ իր պետական սահմաններով », *որովհետեւ* « ոչ մէկ երկիր կարող է ըլլալ ազգային միայն իր սեփական պատմական սահմաններուն մէջ» *եւ* «աշխարհակալութեան դէմ պայքարելու համար պէտք է որ երկիր մը ինքը աշխարհակալ չըլլայ »։

Երկրորդ պատճառ.— « Որպէսզի Թուրքիա դեր կատարէ թուրքական աշխարհին մէջ, անհրաժեշտ է որ ան ունենայ անմիջական քաղաքական շահ մը, որ քաշէ զինքը այդ խնդիրներու մթնոլորտին մէջ։ Իրականին մէջ Թուրքիա նոյն իսկ իր մերձաւորագոյն հարեւան Կովկասի հանդէպ չի զգար նման մղիչ ոյժ մը կամ պատճառ մը։ Յետոյ, ինքը՝ Կովկասն ալ, որ քաղաքական եւ պատմական տեսակէտով կը ներկայացնէ բոլորովին ինքնայատուկ աշխարհ մը, բնաւ հակում ցոյց չի տար, որ Թուրքիա հետաքրքրուի իրմով »։

Հայտար Պամատ — եւ ուրիշ Թուրք մը — «Կավկազ»ի մէջ պատասխանելով այս առարկութեանց, դառնօրէն կը գանգատէր թուրք հրապարակագրին բռնած դիրքէն, եւ «դիւանագիտական» պատճառներու կը վերագրէր զայն։

Եւ նորէն պատմութիւն քրքրելով, դիտել կուտար թէ ոչ մէկ ազգ — բացի Շուէտէն եւ Նորվեկիայէն — չէ ազատած առանց արտաքին աջակցութեան։ Մինչեւ անգամ խորհուրդ կուտար Թուրքիոյ, որ հաւատ չընծայէ Մոսկուայի քաղաքականութեան, քանի որ Ռուսաստան, ցարական թէ պոլշեւիկեան, միշտ կը ձգտի իջնել դէպի հարաւ. արեւելք եւ դէպի Նեղուցները։ « Քաղաքականութիւն մը որուն անխուսափելի զոհը պիտի դառնայ Թուրքիա, ուշադրութիւն»։

Իր միւս աշխատակիցը, Ա. Քանտէմիր, աւելի վրդովիչ հետեւանք մը կը պարզէր, խօսելով մասնաւորապէս Բագուի վրայ.

— « Ինչ կը վերաբերի Բագուի, Կովկասի տնտեսական հիմնական ջիղը, անոր ազգային կերպարանքը բոլորովին փոխուած է Խորհրդային կարգուսարքին տակ։ Այժմ այդ քաղաքին 700.000 բնակիչներուն միայն 1)5ը կը բաղկանայ տեղական տարրէն։

Եթէ այս կացութիւնը երկարաձգուի, կասկած չկայ որ քիչ ատենէն Ազրպէյճան եւ Կովկասի միւս շրջանները պիտի ընկղմին ռուս մուժիկներու յարանուն ծովուն մէջ։ Այն ատեն Կովկաս ընդմիշտ պիտի կորսնցնէ իր ազգային կերպարանքը։ Կոյրեր են անոնք որ չեն տեսներ այս բանը, եթէ ոչ իրենց անկեղծութիւնը կորսնցուցած»։ (Կավկազ, 1937 դեկտեմբեր, ֆրանսերէն)։

Տակաւին առիթ կ'ունենանք աւելի մանրամասնօրէն ներկայացնելու այս ուշագրաւ բանավէճը։

Մեր կատարած ամփոփումն ալ բաւական է, իմանալու համար բանավէճին միտքը։

Մինչ Թուրք հրապարակագիրը քաղաքական իրատեսութիւն եւ «պարկեշտութիւն» կը ծախէ, թելադրելով որ բոլոր Թուրքերը պարծրանան կամ իյնան իրենց սեփական վճիռներով եւ սեփական ուժերով», Հայտար Պամատ եւ միւսները կը փորձեն համոզել, պարտաւորել Թուրքիան, որպէսզի չանհոգդրուի Կովկասի ճակատագրով։ Ոչ միայն ցեղակից ազգերը պաշտպանելու, այլեւ իր ապահովութիւնը ամրապնդելու համար։

Այս վերջին տեսակէտին ախոյեանն է, արդէն, «Կավկազ»ը, ուսերէն թէ ֆրանսերէն։ Նոյն այս տեսակէտին ամէնէն վաւերական արտայայտութիւնը կը կազմէր Հայտար Պամատի վերջին օդուածը, որ ամբողջովին թարգմանուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ։

Ուրեմն, անվերջ փառաբանելով Կովկասի համադաշնակցութիւնը, Հայերուն եւ Վրացիներուն յանձնարարելով հրաժարիլ որ է պահանջէ եւ համակերպիլ հաստատուած սահմաններուն, Հայտար Պամատ եւ ընկ. ամէն բանէ առաջ կը ձգտին սիրաշահիլ Թուրքիան եւ ապահովել անոր թեւարկութիւնը։

Իսկ այս կը նշանակէ ոչ թէ փրկել Կովկասը, այլ պարզապէս տէր կամ լուծ փոխել։ Կրնայինք ըսել, նաեւ, անձրեւէն փախչիլ, արկուտը դիմաւորելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, այս չէ Կովկասեան հարցին լուծման ճամբան. Մանաւանդ երբեք այս չէ ճամբան՝ Հայկական Դատի լուծման, որ ոչ միայն արդարութեան, այլեւ գոյութեան հարց է մեզի համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

21 „ՇՈՒՆԵՐ"ՈՒ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԳԱՐՇԵԼԻ ԶԱՒԵՇՏԸ

ՄԻԱԿ ՈՒՐԱՑՈՂՆ ԱԼ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ...

Մոսկուայի դատավարութեան երկրորդ օրը, հինգշաբթի, զարշելի խաղկատակութիւն մը եւս պարզուեցաւ։ Պերլինի նախկին դեսպան եւ արտաքին փոխ - գործավար Քրէսթինսքի, որ միակն ըլլալով, առաջին օրը ուրացած էր իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները, յայտարարեց թէ սուտ խօսած է եւ ներողութիւն խնդրեց դատարանէն... Այս «խոստովանութիւնը» կատարուեցաւ երբ ընդհ. դատախազ Վիշինսքի կը պատրաստուէր փաստեր ներկայացնելու։ Քրէսթինսքի ընդհատեց Փարիզի եւ Լոնտոնի նախկին դեսպանին՝ Ռաքովսքիի հարցաքննութիւնը եւ յայտարարեց.

— *« Երէկ ամօթէս չկրցայ, երբ կը կարդային ինծի դէմ եղած մեղադրանքները։ Ամբողջովին կը խոստովանիմ թէ յանցաւոր եմ եղած մեղադրանքներով եւ կը խնդրեմ դատարանէն հաշւի առնել անկարողութիւնս »։*

Տեղացի ունկնդիրները բնականաբար չզարմացան այս յետս կոչումին վրայ. իսկ սակաւաթիւ օտարականները չէին կրնար որ եւ է բացատրութիւն տալ։ Առաջին օրը, երբ ամբաստանեալը ուժգնօրէն կը բողոքէր եւ կը պնդէր իր անմեղութեան վրայ, կը կարծէին թէ անկեղծ է, եւ հիմա, ընդամէնը 24 ժամ վերջը ամէն բան վեր ի վայր կը շրջէր։

Մոսկուայի հեռագիրը կ'ըսէ թէ Քրէսթինսքի խորտակուեցաւ, երբ Ռաքովսքի հաստատեց որ ան կապ ունեցած է Թրոցքիի հետ եւ երբ պահակ մը իրեն ներկայացուց նամակի մը պատճէնը։

Միւս ամբաստանեալներն ալ գլխիկոր խոստովանեցան իրենց մեղքերը, նոյն հանդիսաւոր միօրինակութեամբ։

Անգլիական դեսպանը, որ ներկայ էր, ուշադրութեամբ գրի կ'առնէր ամբաստանեալներուն յայտնութիւնները՝ մասնաւորապէս Ռաքովսքիի խոստովանութեանց առթիւ։ Լոնտոնի նախկին դեսպանը երկարօրէն խօսեցաւ Թրոցքիի ուղղուած նամակներու մասին, պնդելով թէ Քրէսթինսքի յարաբերութիւն կը պահէր աքսորականին հետ, միջնորդի մը միջոցաւ։ «Այդ միջնորդն ես էի», աւելցուց Ռաքովսքի, որուն մազերը ճերմկած էին բանտարկութեան միջոցին։

Ապստամբութիւն Կովկասի մէջ

Ամբաստանեալ Իվանով պատմելով իր դաւաճանութիւնը, կ'ըսէր թէ կը գործէր ի հաշիւ անգլիական «Ինթէլիճընս»ին ..

— *« Ձեզ վարանիր խոստովանիլ ամէն բան, որովհետեւ կ'ուզեմ պարզել խորհրդային իշխանութեան դէմ սարքուած դաւադրութեան հրէշային մանրամասնութիւնները։ Պուխարին ինծի պատմած էր թէ աջերը համաձայնութիւն մը կնքած են Մեծն Բրիտանիոյ հետ, տապալելու համար խորհրդային իշխանութիւնը։ Ասոր փոխարէն, անգլիացի գործարանատէրերը կարեւոր մենաշնորհներ պիտի ստանային հիւսիսային գաւառներուն մէջ որոնք պիտի դրուէին բրիտանական թեւարկութեան տակ։ Հարկ էր ապացուցանել Անգլիացիներուն թէ դաւադիրները ազդեցիկ մարդիկ էին։ Ուստի Ռոզէնհոլց Մեծն Բրիտանիոյ ծախեց առհասարակ քանակութեամբ ատաղձ, ոչինչ գիներով »։*

Ամբաստանեալը յետոյ պատմեց թէ Պուխարինի հետ իր գործակցութիւնը՝ կը սկսի 1926ին եւ կը վերջանայ 1937ին, երբ ձերբակալուեցաւ։ Միեւնոյն ատեն պատմեց իր կեանքը, — Եղած է գործակալ ցարական գաղտնի ոստիկանութեան, ուր գնահատելով իր ծառայութիւնը, ամսականը 15 րուբլիէն բարձրացուցած են 75ի։ Յետոյ յարած է յեղափոխութեան, եւ ամէնէն վերջը՝ ձախակողմեան պոլշեւիկներուն, այն համոզումով թէ կառավարութիւնը կը տապալի, ինքն ալ կ'ազատի։

Կարգը եկած էր Պուխարինի, երբեմն խմբագրապետ՝ կառավարական պաշտօնաթերթին՝ «Իզվեստիա»յի, նախագահ Գ. Միջազգայինի եւն.։ Բոլոր ամբաստանեալներուն մէջ ամէնէն աւելի այս մարդն էր որ ուշադրութեամբ կը հետեւէր դատավարութեան։ Պուխարին ամբաստանուած էր թէ 1918ին միացած է դաւադրութեան մը, սպաննելու համար Լէնինը։ Յետոյ, 1932ին, ապստամբութիւն մը սարքած է, օտար միջամտութիւն յարուցանելու համար։ Իր առջեւ կրդանուէրամբաստանագրինմէկ պատճէնը, եւ Պուխարին շարունակ նիշեր կ'արձանագրէր պարապ էջերուն վրայ։ Երբ ընդհ. դատախազը ամբաստանեց թէ ներքին ըմբոստութիւններ սարքած է, Պուխարին առարկեց թէ այդպիսի բան չկայ ամբաստանագրին մէջ։ Վիշինսքի մասնանշեց էջը եւ տողը. բայց Պուխարին պնդեց թէ այդպիսի բան չի գտներ։ Ի վերջոյ հաստատուեցաւ որ իր առջեւ դրուած պատճէնին եւ դատախազին կարդացած օրինակին էջերը տարբեր թիւեր կը կրեն։

Քիչ վերջը, Պուխարին հերքեց այն մեղադրանքը թէ ըմբոստութիւններ սարքած է Կովկասի մէջ, 1928ին։ «Այդ 1931ին էր, բաւ. 1928ին միայն հրահանգներ տուի ապօրէն կազմակերպութիւններ սահղծելու համար։ Այս ճըշդումը կը կատարեմ, որովհետեւ կ'ուզեմ ամբողջ մեղքը իմ վրայ առնել։ Պէտք է պատժել զիս սարքած բոլոր դաւերուս համար։

Ընդհ. դատախազը.— *Այդպէս պիտի ըլլայ արդէն, առանց քու մասնաւոր խնդրանքիդ։*

Պուխարին.— *Ժամանակը չէ սրամտութիւն ցուցնելու։ Ես ալ կրնամ խեղք ծախել, եթէ ուզեմ։*

Ընդհ. դատախազը.— *Ձեր խելքը չէ որ կը գտնենք։*

Պուխարին.— *Գիտեմ, գիտեմ, սակայն կ'ուզէի քիչ մը փիլիսոփայական տեսութիւններ պարզել, ձեր արտօնութեամբ։*

Նախագահ Ուլրիխ հեղինակաւոր ծիծաղ մը արձակելով մերժեց ամբաստանեալին խնդրած արտօնութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՈՐՐ ՕՐԻՆ

ԱՆՈՒՆԻ ՀԱՐՑ

—

Սթոքհոլմի թերթերէն մին, Նիւ Տակլայթ Ալլէհանտա», տիեզերացուցիչ հացկերոյթ մը կազմակերպած է, շուէտական մայրաքաղաքին մէջ, բաշի երաւիրելով

Սթալինը,
Հիթլէրը,
Կէօրինկը,
Լէոն Պլումը։

Կը պակսի միայն Մուսոլինին։ Անհրաժեշտ որ չորս կոչնականներն ալ ընդունած են հրաւէրը եւ ճաշը տեղի պիտի ունենայ,— թերեւս ալ սկսած է արդէն,— բարեկամական եւ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ։

Կը նշանակէ թէ պատերազմի վախ չկայ։

Դժբախտաբար, հրաւիրեալ Սթալինը, Հիթլէրը, Կէօրինկը եւ Լէոն Պլումը երբեք դիկտատոր չեն. ոչ Իվան Ահեղի պալատին մէջ կը բնակին, ոչ ալ Հահէնցոլէրնեան զահը բազմած են։

1.— Կոչումի հրաւիրուած Սթալինը ինքնաշարժի մեքենավար մըն է, հիւանդ - միանդ կօշկակարի մը Սթոքհոլմի ռուս գաղթականներէն։ Շուէտի համայնավարները, Սթոքհոլմի Ռուսին անուանակցական թախտէն խանդավառուած, կ'առաջարկեն որ իրենց կուսակցութեան մէջ մտնէ։ Կառավար Սթալին կը մերժէ.— «Ձեր ամբողջ կուսակցութիւնը չեմ փոխեր կառքիս համար անհրաժեշտ մէկ դոյլ էսանսի հետ»։

2.— Սթոքհոլմի Լէոն Պլումը բաշեցարեղէն կը ծախէ մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ, միջոցի մը ձայնով։ Ու կը հաւատեն թէ եթէ գլուխ կանանչ սոխը աւելի արժէք կը ներկայացնէ իր աչքին քան հազար գլուխ աշխատաւոր, որ եւ է գործարանի մէջ։

3.— Կէօրինկ վաճառականութեամբ կը զբաղի, հետաքրքրականը այն է որ մօտիկ բարեկամ է Լէոն Պլումի հետ, ամէն երեկոյ քով քովի կուգան, բըղբաղով կը խաղան՝ հովին տուած ընկերվարութեան եւ նացիզմը։

4.— Հիթլէր ներկարար է, ոչ միայն անունով, այլեւ քիչ մըն ալ զբաղումով, յիշեցնելու համար կարծես Գերմանիոյ դիկտատորը։ Բայց զարմանալին այն է որ մեծ մարդոց անուանակից այս երջանիկներուն մէջ իր բախտէն կը դժգոհի ամէնէն աւելի Սթոքհոլմի Հիթլէրը։ «Եղբա՛յր, կ'ըսէ լրագրողներուն, տառապանք դարձաւ Հիթլէր կոչուիլս։ Ոչ հեռախօս մը կրնամ ընել բերնի համով, ոչ ալ նամակագրութիւն մը կատարել գլխարկս ծուռ դրած։ Հեռախօսին գլուխը կ'անցնիմ, հազիւ թէ արտասանած եմ.— « Ես՝ Հիթլէր», ինծի կը պատասխանեն. «Իսկ ես Մուսոլինի »։

Դիւզ կ'երթամ, պանդոկ կը մտնեմ, նամակագրերու արձանագրութեան տետրակին մէջ անունս կը գրեմ, երբ թէեւս կը բանեն ու դուրս կը նետեն զիս, կարծելով թէ խեղկատակութիւն մը ընելու համար գացած եմ։ Իրական տառապանք է որ կը կրեմ։ Եթէ պատմեմ գլխուս եկածները՝ կրնամ ես ալ « Իմ Պայքարս » մը գրել, նոյնքան հետաքրքրական »։

∴

Ինչպէս կը տեսնուի, շատ կարեւոր է անունի հարցը։

Մեր մէջ մարդիկ կան, որ անունին կարեւորութիւն չեն տար այնքան։ Այսպէս գիւղեր կամ քաղաքներ ունէինք, ուր Հաճէնեաններ կամ Օհանեանները բանակ կը կազմէին։ Զգտնուած կամ « պարտադրանաց» անուն դնելու մտահոգութեան ծանօթ չէինք։ Ընդհականակ անունները կը պզտիկցնէինք քրտալուն ձեւով,— հսկայ Աստուածատուրը կը դառնար Աւոօ, Մկրտիչը՝ Մկօ, Աւետիսը՝ Աւօ։ Եթէ կարենային՝ միավանկ պիտի դարձնէին բոլոր անունները, որպէսզի անունդ ըսելդ անգամ յայտնի չըլլար։ Այլ, սակայն, Անգլիացիները շատ կը սիրեն երկար անունները,— կը պատմուի որ խորհրդաժողովի մը մէջ Չիչէյլին յամառօրէն «Պ. Քըրզըն» կ'անուանէր բրիտանական կայսրութեան նախարարը։ Քըրզըն, փրփրած եւ ճակնդեղի պէս կարմրած, ոտքի ելաւ եւ բողոքեց, ըսելով թէ ի՛նչ է իր անունը.— « Քըրզըն - Ճօրճ - Նաթանիէլ, Մարքիզ Քէտլստոնի, արտաքին նախարար Ն. Վ. կառավարութեան»։

Պիտի առարկէք թէ այսքան երկար անուն ու տիտղոս տալը քուն կը բերէ։ Բայց ընդունեցէք որ կարճ անուն ալ աւելի իմաստ չունի քան փը՛սթ մը ըսելը։ Անուն ըսածդ պէտք է լեցնէ բերանդ, յարդի գետի պէս, ինչպէս Աուրեստանի թագաւորներուն անունները.— Նուրուզզողոթօսօռ։ Օրինակ [illegible] կոչուին Համբարձում Համբարձումեան,— յորդահոսան, վարարուն, փոթորկաձայն։ Հայ գիւղացին, այսպիսի նօթնյարկանի անուններ սիրելուն համար է անշուշտ, որ ժամուն տուած անունը մէկդի կը դնէ եւ կը կոչէ նախշուն անուններով.— Լանբիրանին տղան, Գոլոյնեց Անոյին խարբը։ Այսպէս կոչելով՝ Հայ գիւղացին կ'ուզէ իմաստ մը եւս դնել անուանակոչութեան մէջ։ Որովհետեւ անունները ալ կը մաշին, հմայաթափ կ'ըլլան, ծեփը կը թափի կարծես։

Օրինակ, ես տեսած չէի Մալէզեանը։ Օր մը մէկը ներկայացուցին ինծի Մալէզեան անունով. «Ի՞նչ ես Մալէզեանը, ըսի, ծօ՛ ես քեզի տասը հազար չէ, մէկ մէջալիք ալ չեմ տար»։ Վերջը հասկցայ, որ այս խօսքը պէտք էր ըսել Սֆուար Ալպօնի թառած որդին (հազուագիւտ թռչուն մըն է)։

ԱՐԱՋ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ՄԱՍԻՆ

Մահացու մանրէներ եւ 200 պայթուցիկ

Տասնըհինգ օր լռութիւն պահելէ վերջ, Ապահովութեան տեսչութիւնը նոր եւ դղրդալի յայտնութիւններ երեւան հանեց գաղտնի կոմիտէի գործերու մասին։

Հաստատուած է թէ Գաղտնի Կոմիտէն փորձած էր մահացու մանրէներ ճարել Փասթէօրեան հաստատութենէն, բարեբախտաբար ձախողելով։ Այդ մանրէները պիտի ըլլային չափազանց վտանգաւոր։ Տակաւին ուրիշ յայտնութիւններ ալ կը սպասուին։ Միւս կողմէ, ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ Հոչքիս զինագործները գողցուած էին Սէն - Տընիի մէկ բերդէն։

Նոր մեղսակից մը եւս ձերբակալուեցաւ, գործարանատէր մը, որ զէնքեր եւ պայթուցիկներ ծախած էր գլխաւոր դաւադիրներէն մէկուն։

Դեռ աւելի կարեւոր դէպք մը,— Քլէրմոն Ֆէռան, առուի մը մէջ գտնուեցան 200 պայթուցիկներ, որոնք բաւական էին օդը հանելու ամբողջ քաղաքը։ Լեցուած են «չէտթիթ»ով։ Անմիջապէս քննութիւն բացուեցաւ, ուրիշ գաղտնիքներ ալ երեւան հանելու համար։

Ինչպէս կ'երեւայ, տակաւին շատ մը ծալքեր պիտի բացուին, պարզելով դաւադրութեան ամբողջ ահաւորութիւնը։

—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ փոխադարձաբար որոշեցին մայիս 15էն սկսեալ գոցել իրենց հիւպատոսութիւնները։ Մոսկուա պիտի փակէ Քէօնիկսպէրկի եւ Համպուրկի, Պերլին՝ Քիեւի եւ Նովոսիպիրսքի հիւպատոսութիւնները։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Քաղաքական աշխարհը երկունքի օրեր կ'ապրի: Թաղմաչունչ ճառեր, նախարարական փոփոխութիւններ, մեկուսի բանակցութիւններ, խորհրդարանական փոթորկալից վէճեր, նորանոր ուղեգիծներու մշակում եւ որդեգրում, կը մատնեն անօրինակ իրարանցում մը Լոնտոնէն Փարիզ, Պերլինէն Հռոմ, Վիէննայէն Փրակա:

Յանդուգն ու պայթուցիկ ուժերու պահեստը կը գտնուի Պերլինի եւ Հռոմի մէջ: Հիթլէրի այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը մեծ նորութիւն մը չէր բերեր: Գերմանիան նոր չէ, որ գաղթավայրերու պահանջ կը դնէ: Նոր չէ, որ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ եւրոպական պետութիւններու հետ փոխադարձ դաշինքներ կնքելու՝ բացի Խ. Միութենէն: Եւ վերջապէս նոր չէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան մասին դառնավճիռ կ'արձակէ եւ կ'ըսէ թէ այլեւս երբեք պիտի չվերադառնայ այդ հաստատութեան մէջ: Նոյնը եւ Իտալիան: Եթէ Հիթլէր իր ռազմավարական ճառով ձեռք դրաւ Աւստրիոյ վրայ, Մուսոլինի, առանց ճառի, Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ ճեղք մը բացաւ եւ հեռացնել տուաւ արտաքին գործերու երիտասարդ եւ տաղանդաւոր վարիչը՝ Իտընը:

Պերլին - Հռոմ առանցքի անարիւն յաղթանակները սկսան նահանջի մատնել նոյնիսկ ժողովրդապետական մեծ երկիրները:

Անողոք իրականութիւն մըն է այսօր, որ ազգայնական շարժումները [illegible] իր միջազգայնական եւ իր դաւանած սկզբունքներէն: 1936ի կէսերուն, Ճիանոյի Պերլին այցելութեամբ պատրաստուեցաւ իտալեւ-գերման համաձայնութիւն մը, որ վաւերացուեցաւ Մուսոլինիի Պերլին այցելութեամբ (1937 Սեպտ.ին): Ապա կնքուեցաւ գերմանեւճափոնական համաձայնութիւնը, 25 Նոյ. 1936ին, Գ. Միջազգայինի դէմ, որուն միացաւ խկոյն Իտալիան եւս, 6 Նոյ. 1937ին: Այսպիսով կազմուեցաւ Հռոմ - Պերլին - Թոքիօ առանցքը, իբրեւ սպառնալիք Ազգերու Դաշնակցութեան յարած պետութեանց վարած քաղաքականութեան:

Անշուշտ, դէպքերը այսքանով չսահմանափակուեցան: Առանցքի վարած քաղաքականութիւնը ծանր անդրադարձումներ սկսաւ ունենալ ամէնէն առաջ այն երկիրներուն վրայ, որոնք կը գտնուին անոր անտեսական եւ քաղաքական անմիջական հրապոյրին ազդեցութեան տակ: Բացի այդ, աշխարհագրական պայմաններն եւս նուազ դեր չէին խաղար: Եւ ահա ստեղծուեցաւ Ֆաշական ազդեցութեան գօտի մը, որուն մէջ կը մտնեն Լեհաստանը, Աւստրիան, Հունգարիան, Ռումանիան, Եուկոսլաւիան, Ալպանիան, Պուլկարիան, Յունաստանը, Սպանիոյ կէսը եւ նոյնիսկ Հարաւային Ամերիկայի շարք մը պետութիւններ: Այդ ազդեցութեան գօտիին մէջ ինկած են իսլամական երկիրներն ալ, Հիւսիսային Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ:

Պերլին - Հռոմ առանցքի այս ծաւալուն ազդեցութիւնը խուճապի մատնած է նաեւ կարգ մը ժողովրդապետական փոքրիկ երկիրներ որոնք ելնելով իրենց ֆիզիքական գոյութեան պահպանութեան անհրաժեշտութենէն, հարկադրաբար գլուխ կը ծռեն եւ կ'ապաստանին չէզոքութեան մը ետին, միանգամայն անտարբեր վերաբերում մը ցոյց տալով Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ: Այդ երկիրներն են Պելճիքա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Շուէտ, Նորվեկիա եւ Տանիմարքա: Ազգերու Դաշնակցութեան 100րդ. նիստին մէջ, 16րդ. յօդուածի քննութեան ժամանակ, լուրջ մտավախութիւններ յայտնուեցան այս երկիրներու ներկայացուցիչներուն կողմէ, ինչ որ յատկանշական է:

Քաղաքական այս ուժեղ ճակատի ազդեցութեան դէմ, կանգնած է ժողովրդապետական ամբողջ ճակատը, որ մերթ զիջումներ կ'ընէ քաղաքական գետնի վրայ, մերթ ալ տնտեսական, ի հարկէ, յանուն խաղաղութեան: Ուրիշ խօսքով, որքան Ֆաշական երկիրներու ոտնաձայնը ամուր կը լսուի, այնքան ժողովրդապետական ճակատը, խաղաղութիւնը վրդովուած տեսնելով իր գրաւած դիրքերէն կը հրաժարի:

Եւ ահա, իբրեւ կարկառուն փաստ, Մեծն Բրիտանիոյ պահպանողական վարչապետ Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնը.— «Կա՞յ մարդ մը, որ հաւատայ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ հաւաքական ապահովութիւն տալ մեզի: Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այնպէս ինչպէս կազմուած է, անկարող է երաշխաւորելու ո եւ է մէկուն ապահովութիւնը»:

Անշուշտ, երբ այս համոզման եկած է Մեծն Բրիտանիան անգամ, որ Ազգերու Դաշնակցութեան գրեթէ կէսը վարած է իր գաղթավայրերու եւ հովանաւորած պետութեանց ներկայացուցիչներով, կը նշանակէ թէ որչափ մեծ բան է փոխուած միջազգային քաղաքական հաւասարակշռութեան մէջ: Եւ այդ փոփոխութիւնը կը թարգմանուի ԶԻՋՈՒՄՈՎ:

Չէմպըրլէնի կատարած զիջումները կարելի է խտացնել հետեւեալ երեք կէտերու մէջ.—

Ա.— Ձերբազատել Սպանիոյ կամաւորներուն յետս կոչման հարցը, զոր Իտալիան իբրեւ նախապայման կ'ընդունէր անգլեւիտալական բանակցութեանց:

Բ.— Աւստրիոյ մասին ոչ մէկ յանձնառութիւն պահանջել Իտալիայէն:

Գ.— Ընդունիլ իտալական տեսակէտը՝ այսինքն Չորերու դաշինքը Եւրոպայի խաղաղութիւնը ապահովելու համար: Այդ չորս մեծ պետութիւններն են Անգլիան, Ֆրանսան, Գերմանիան եւ Իտալիան:

Անգլիան, ի հարկէ, որ եւ է ատեն, որ եւ է զիջում չի կատարեր իր հաշուոյն, այլ միշտ ուրիշի հաշուին: Չեխոսլովաքիոյ մասին, որ Հիթլէրի բռունցքէն մտահոգութեան մատնուած է եւ յենարաններ կը փնտռէ, Չէմպըրլէն խորհրդարանին մէջէն կը պատասխանէ թէ ամենք որ եւ է յանձնառութիւն չունինք անոր հանդէպ..: Եւ առանց կարգին կը սակարկէ նաեւ Աւստրիան: Բրիտանական աշխարհակալութիւնը դողդոջուն թէ անդողդոջ ձեռքերու մէջ, միշտ ալ նոյնն է եղած:

Եւ այսօր բրիտանական կառավարութիւնը կը հակի դէպի մենատիրական երկիրները, «զիջումներ» կը կատարէ խաղաղութիւնը փրկելու համար...

Բարեբախտաբար, Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի երկօրեայ յաջորդական վիճաբանութիւնները եկան վերջ տալու այս ծանր կացութեան, 439 ձայնով վստահութիւն յայտնելով Շոթանի կառավարութեան, ինչ որ մեծ տպաւորութիւն ձգեց միջազգային հանրային կարծիքին վրայ:

Ֆրանսայի քաղաքական դիրքը, այդ վիճաբանութիւններէն վերջ, կարելի է ամփոփել հետեւեալ կէտերուն մէջ, որ բոլորովին հակառակ է Չէմպըրլէնի որդեգրած քաղաքականութեան.—

Ա.— Ֆրանսան կը հաւատայ եւ կառչած կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Բ.— Աւստրիոյ անկախութիւնը միջազգային խաղաղութեան ազդակ մը կը նկատէ եւ կեդր. Եւրոպայի մասին միայն Ֆրանսան է որ պատասխանատուութիւններէ սահմանածհաւասարօրէն զայն գործադրելու համար: Չեխոսլովաքիոյ մասին, Ֆրանսան իր յանձնառութիւնները կը կատարէ ի հարկին:

Գ.— Ֆրանքօ-գերման որ եւ է համաձայնութիւն եւ մերձեցում անկարելի չի նկատուիր:

Դ.— Ֆրանսա իտալեւֆրանսական աւանդական բարեկամութեան ջերմ փափաքող մըն է եւ չի խուսափիր անոր հետ բարեկամական յարաբերութիւններ պահելէ:

Ե.— Անգլեւֆրանսական բարեկամական յարաբերութիւնները անկիւնաքար կը նկատուին միշտ:

Զ.— Ֆրանսան չի կրնար հանդուրժել որ օտար միջամտութիւններ կատարուին Սպանիոյ մէջ:

Է.— Ֆրանսեւխորհրդային դաշինքը զուտ պաշտպանողական է եւ բաց ամէնուն առջեւ: Ոչ մէկ պետութեան դէմ ուղղուած է եւ ոչ ոքին կը սպառնայ: Խաղաղութեան գործիք մըն է միայն:

Դիրքերը կարծես ճշդուեցան եւ մթնոլորտը քիչ մը պարզուեցաւ...

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

«ԱՆԽՆԱՅ ՄԵՐԿԱՑՆԵԼ ԶՐՊԱՐՏԻՉ ԵՐԸ»
(ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ)

ԽՄԲ.— Հետեւեալ գրութիւնը կը թարգմանենք Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթին՝ «Փրավտա»յի փետրուար 21ի թիւէն, որ կորսուած ըլլալով, շատ ուշ հասաւ մեր ձեռքը: Գրողն է թերթին թղթակիցը, բառ առ բառ՝ Մոսկուայի լրտեսը, Մ. Կոսլեարով, որուն չարաշուք շախտակութիւնները առաջին անգամ չէ որ կ'արձանագրուին.—

Հայ ժողովուրդի զազրելի դաւաճանները, որոնք ժամանակին սողոսկած էին Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէի մէջ, մասնաւոր ճարտարութեամբ կը գործէին պարկեշտ համայնավարներու դէմ զրպարտութիւններով եւ բանսարկութիւններով: Ճարպիկօրէն յաջողած ամէն սողանքի համար զրպարտիչը պարգեւի կ'արժանանար, իրեն աւելի պաշտօն կը տրուէր, եւ ինքը կը փառաբանուէր զեկոյցներու, մամուլի մէջ:

Դիմակազերծուած թշնամիները, աթոռամոլներն Երեւանի մէջ ստեղծած էին ամբողջ խումբ մը զրպարտիչներու եւ պրովոկատորներու, որոնք կը գործէին Թրոցքիական - դաշնակցական վոհմակի հրահանգներով: Այս խումբէն մասնաւորապէս աչքի կ'իյնար ոմն ՌՈՒԲԷՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, որ կ'աշխատէր իբրեւ Երեւան քաղաքի կուսակցական կոմիտէի հրահանգիչ: Այդ ստոր մարդուկը չէր խորշեր ոչ մէկ միջոցէ, մինչեւ անգամ կազմակերպելով իր շուրջը գաղտնի գործակալութիւն մը քրէական յանցաւորներէ, որոնք կրած էին իրենց պատիժը բանտի մէջ: Անոնց ան կը պատուիրէր լրտեսել ու հետապնդել պարկեշտ համայնավարները՝ զանոնք վարկաբեկելու նպատակով: Այդ ճամբով Առաքելեանը արտաքսել տուաւ քանի մը տասնեակ բոլորովին անմեղ մարդիկ՝ պարկեշտ համայնավարներ, յաջողելով այս վերջինները վտարել տալ կուսակցութենէն անոր համար միայն, որ անոնք պարկեշտօրէն կը պայքարէին կուսակցութեան գործին համար:

Ամէնքն ալ գիտէին այդ: Ամէնքն ալ կը վրդովուէին: Սակայն — որքան ալ տարօրինակ թուի, այդ-Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէն զայն կուսակցական կոլեգիայի անդամ դարձուց: Միայն քանի մը օր առաջ այդ պրովոկատորը մերկացուած եւ խիստ պատասխանատուութեան ենթարկուած է: Ներկայ կրթական գործավար ԻՒԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ասպարէզը սկսած է հետեւեալ կերպով. սկիզբը ան հռչակ ստացաւ անով, որ՝ ըլլալով «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագիր՝ մէկէ աւելի անգամներ հրապարակով կը պաշտպանէր լրտեսները: Ապա, Կ. Կոմիտէի մամուլի բաժնի վարիչին պաշտօնով, ան ըրաւ ամէն ինչ՝ ազատելու համար լրագրական շարքերը ամէն տեսակ հակայեղափոխական աղտեղանքով:

Իսկ 1937ի սեպտեմբերին, երբ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութեան մէջ լիաձայն խօսիլ սկսան յեղափոխական արթնութեան բարձրացման մասին, Պօղոսեան՝ ջանալով ազատիլ պատասխանատուութենէ եւ ուզելով բարձրանալ յաչս նոր ղեկավարութեան, որոշեց ցուցադրել իր «արթնութիւնը»: «Խ. Հայաստան»ի մէջ ան զրպարտական յօդուած մը հրատարակեց, ուր ճարպիկօրէն չմեղադրելով ինքզինքը՝ խայտառակեց ամբողջ երկրին մէջ պարկեշտ մարդիկը, յանիրաւի անուանելով զանոնք ժողովուրդի թշնամիներ: Անոնց մեծ մասը երբեք թշնամի չէր եղած: Այնուամենայնիւ, մամուլի մէջ անուանարկուած, անոնք երկար ատեն կը պտտէին այդ արատով, զիրենք կը հալածէին ու ամէն կերպ կը տրորէին: Միայն վերջերս գրեթէ ամէնուն ալ վարկը լիովին վերահաստատուեցաւ, եւ այս պահուս անոնք պատասխանատու աշխատանք կը կատարեն:

Իսկ զրպարտիչ Պօղոսեանը ոչ միայն պատժուած չէ, այլեւ կրթական գործավարի պաշտօն ստացած է... Այդ պաշտօնին մէջ կը գտնուի մինչեւ օրս: Երեւանի շատ մը համայնավարներ, Կ. Կոմիտէի յունուարեան լիակատար նիստի որոշման քննութեան պահուն, շատ իրաւացի կերպով կը պահանջէին պատասխանատուութեան ենթարկել Պօղոսեանը՝ պարկեշտ համայնավարներ զրպարտած ըլլալուն համար:

Այս պահուս Երեւանի կուսակցական կազմակերպութեան մէջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին (իրաւ է, տակաւին թոյլ եւ երկչոտ կերպով) ջնջելու համար սխալները, որոնք գործուած էին համայնավարները զանգուածօրէն կուսակցութենէն վտարելու ատեն: Քանի մը օր առաջ Կիրովեան շրջանային կոմիտէի բիւրօն կուսակցական պատասխանատուութեան ենթարկեց երկու կոմիտէական քարտուղարներ, կուսակցութենէն անհիմն կերպով մարդիկ հեռացնելու ամբաստանութեամբ: Այդ երկուքէն մէկն է՝ ուսուցչական ճեմարանի կուսակցական կոմիտէի քարտուղար ՄԵԼՔՈՆՈՎ, որ տիպար աթոռամոլ եւ բթացած գիւանապաշտ (bureaucrate) մըն է. Անոր համար անձնական բարեկեցութիւնը վեր է կուսակցական սկզբունքներէ: Հետամուտ դիրքի եւ մեծ շահու, ան՝ թէեւ անուս համբակ մը՝ տիրացած էր նոյն ճեմարանի գիտական պատմական աշխատանոցի ղեկավարի պաշտօնին: Լուրջ գործ մը քայքայած է: Համայնավար ուսանողները կը քննադատէին զինքը, ու Մելքոնով վրէժ կը լուծէր անոնցմէ: Ինչո՞վ. զրպարտութեամբ եւ ճնշումներով: Զրպարտեց եւ կուսակցութենէն վտարեց (իսկ գործավար Պօղոսեանն ալ անմիջապէս պաշտօնէ հեռացուց) կուսակցութեան թեկնածու Մարգօ Ղազարեանը, երկրորդական վարժարանի տնօրէնուհի, որ քսանամեայ մանկավարժական փորձառութիւն ունի եւ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ Երեւանի մէջ: Ապա Մելքոնով, այդ աղտոտ խառնակիչը, իր ստոր հալածանքներով եւ սպառնալիքներով այնպիսի վիճակի հասցուց գործօն կոմսոմոլուհի եւ կուսակցութեան թեկնածու Մարգօ Քարամեանը, որ այս վերջինը լրջօրէն հիւանդացաւ:

Յունուար 28ին, Կիրովեան Շրջանային Կոմիտէի Բիւրոյի նիստին մէջ, ուր մանրակրկիտ կերպով կը քննուէին ճեմարանէն ներս ունեցած բազմաթիւ վտարումներու պատճառաբանութիւնները, Մելքոնով ինքզինքը կոպիտ ու յանդուգն կը պահէր եւ երեւան բերաւ կատարեալ անհասկացողութիւն Կոմիտէի լիակատար նիստի որոշումներուն մէջ:

— Ես փրոֆէսոր չեմ, որ կարող ըլլայի ճշգօրէն լուծել բոլոր խնդիրները, — կը պատասխանէր ան Շրջանային Կոմիտէի Բիւրոյի անդամներուն կողմէ եղած յայտարարութեանց

Շրջանային Կոմիտէն միաձայն որոշումով վերահաստատեց Մարգօ Ղազարեանը եւ Մարգօ Քարամեանը իրենց իրաւունքներուն մէջ:

Գրգռիչ նպատակով թշնամութիւններ սերմանելու եւ ամբաստանութիւններ սարքելու, ինչպէս նաեւ կուսակցութենէն անհիմն կերպով վտարումներ կատարած ըլլալուն համար՝ Մելքոնով հեռացուած է կուսակցական կոմիտէի քարտուղարի պաշտօնէն, յանդիմանութեամբ միասին:

Մ. ԿՈՍԼԵԱՐՈՎ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արաքս.— Լեզուի մասին իսկ փոքր հետաքրքրութիւնը եւ աչք կ'արթնցնէ ենթակային ժառանգական է որ այդ հետաքրքրութիւնը ծնի եւ ուռճանայ: Շատեր գիտեն որոնց մէջ փոքր հասակէն արթնցած լեզուն սիրելու, լեզուն ուսումնասիրելու ճաշակութիւն մը, նոյնիսկ պատահական հետաքրքրութեան մը արդիւնք, բայց այն յաւելեալ սկզբունքին՝ թէ փոքր պատճառներէ յաճախ մեծ արդիւնքներ առաջ կու գան: Բարեկամ մը, շատ կանուխ պատմեց ինծի, թէ իր մայրենիին նկատմամբ իր արթնութիւնը այն օրը, երբ հելլէն կին մը իր հրաժեշտին պատասխանեց.— adieu sas! Անդրադարձայ — բարեկամս — թէ սաս յունարէն պէտք է նշանակէ «ձեզ» ցուց դիտողի մը եւ, անոր հաւաքական պատասխանին վրայ, իր փոքր լեզուական պրպտումները զոր — կրնանք վկայել — արեւմտահայերէն, ցայսօր թերեւս լեզուական փոխառութիւնները անոնց մասին հմտութիւնը, իւրացնեն մայրենի լեզուին ուսումը: Գիտենք այսօր ամէնքս, թէ եւրոպական լեզուները երկու - երեք խումբի միայն բաժնուած են եւ բառերու ծագումով յաճախ միեւնոյն են ու բայերը կը գործածեն — անփոփոխ կամ փոփոխակներով — բայց այս բաղդատութիւնը անգամ լաւագոյն է իր սեփականը սիրելու, սերտելու:

Ճիշդ այս բաղէին սպասեալ ուղղուած մանրագիր քարդ մը կը խնդրուի վերլուծել նախապէս բնագրին արտայայտուած հասկացողին առաջին նախադասութիւնը — բարձրացած առասպելի յանձնաձեւ սիրոյ եւ ամօթոյ: Անշուշտ նախագիր հետեւողը վերլուծել բանալ հասկնալ՝ այդ նախադասութիւնը կազմող բառերուն իւրաքանչիւրին պաշտօնը, բնութիւնը եւ իրարու անոնց ունեցած կապը: Ահա վերլուծումը, որուն այնքան կարեւորութիւն կու տար Արիստոտէլ, դասական շրջանին ամէնէն հմուտ բիւզը, ան՝ որ նոյն վերլուծումին նորհիւ մարդուն բնական ու բանական կարողութիւնները եւ ընդունակութիւնները ճանչնալէ վերջ՝ մարդը(մարդը) քաղաքական կենդանի ինչպէս ուրիշ մը սահմանած էր փիլիսոփայ երկուսին, եւ զոր մինչեւ այսօր կրնանք տարբեր կերպով ... Բայց չշեղինք մեր նիւթէն: Արագ - Արգուս հոս է:

Ամէն նախադասութիւն երկու տեսակ վերլուծում ունի — քերականական եւ բանաւոր (տրամաբանական) ինչպէս ուրիշ առեն համառօտ նարկած ենք: Սակայն, առանց այլի, առնենք իսկոյն վերի նախադասութիւնը.— Կը տեսնենք որ լուծումի անհրաժեշտ կապը ... սի, չկայ: Այսինքն՝ բայը: գպրոց յաճախող մեր նոր սերունդի փոքրիկները, եթէ... գոնէ կարդալ գիտեն, շատ լաւ պիտի բռնեն մեր ըսածը, քանի որ գիտեն, թէ իրենց յաճախած դասերուն մէջ նախադասութիւնը այս երկու տեսակ վերլուծումին մար որքան խիստ են իրենց

ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stemboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Բայց դարձեալ, պայմանները փոխուած էին հիմա, հիւանդութեանց վըտանգը այդ վայրերուն մէջ նուազած էր շնորհիւ առողջապահական արդիական միջոցներուն. իսկ մեծ ընկերութիւնները Լոնտոնի իրենց գրասենեակներէն՝ անթելով հեռագրութիւն կը կատարէին իրենց ստորադաս պաշտօնեաներուն վրայ: Պէտք չունէին պատասխանատու եւ անկախ գործող ներկայացուցիչներու, քանի որ կարելի էր ամէն խնդիր, օրը օրին, լոնտոնեան կեդրոնատեղիին տեղեկացնել՝ ելեկտրական ալիքներուն միջոցով: Աւելի երիտասարդներն էին որ կ'ուղարկուէին կայսրութեան հեռաւոր անկիւնները եւ, շատ անգամ, թոշակներն ալ մեծապէս կրճատուած էին:

Սուլիվըն կրնար «առաջնորդելու ու ձեռք ընելու» զինուորական վարժարանի թեկնածուները. սակայն սեփական տեղ մը վարձելու չափ ալ դրամագլուխ չունէր: Իսկ կցորդ ըլլալ բարձրաստիճան զինուորականի մը՝ երբեք համապատասխան չէր իր խառնուածքին:

Յանկարծ հեռաձայնին զանգակն էր որ հնչեց անկողնին քովէն: Վերցուց լսափողը եւ լսեց Տայանայի զուարթ ու կենսուրախ ձայնը.

— Հէ՜լօ, Սուլիվըն Տէնթի՞ն էք...

— Այո՛, պատասխանեց տղան յուսահատութիւնը մոռնալով. կրնամ ոտքի ես՝ երէկ գիշերուան յոգնութենէն վերջ...

— Ինչո՞ւ, դուն քնացա՞ծ էիր...

— Ո՛չ, շատոնց է արթնցած եմ...

— Մտի՛կ ըրէ, շարունակեց Տայանա անհամբերանքով. կ'ուզեմ որ այսօր մեզի թէյի գաս— Հայրիկիս հանդիպելէ առաջ — ժամը չորսուկէսին ատեններ... կ'ուզե՞ս...

— Բայց ո՞վ ըսաւ թէ հայրիկիդ պիտի հանդիպիմ եղեր, հարցուց Սուլիվըն զարմանալով:

— Ո՛վ ըսաւ... ուրեմն տակաւին իր նամակը չե՞ս ստացեր... ինչ որ է, ճամբան է, հիմա ըսաւ ինծի, քեզ այսօր կանչած է ժամը հինգին...

Սուլիվըն վարանեցաւ քանի մը վայրկեան: Տակաւին յարաբերութիւն մշակել այդ աղջկան հետ՝ իր ներկայ կացութեան մէջ, բացարձակ յիմարութիւն էր: Եւ սակայն, հրաւէրը ընդունելու փորձութիւնը շատ զօրաւոր էր» ու եթէ ինչպէս հայրն էր զինքը հրաւիրողը...

— Շատ լաւ, ուրեմն կուգամ... մե՛ծ հաճոյքով...

— Շատ բարի... չորսուկէսին, կ'ըսենք Տայանա ու գոցեց հեռաձայնը:

Սուլիվըն վեր բերել տուաւ իր նամակները որոնց մէջ գտաւ Սըր Ճորճ Տրնքէնըրի հետեւեալ գրութիւնը.—

«Սիրելի Տէնթիմ,

Անկասկած ձեզի ալ ծանօթ ըլլալու է այն իրողութիւնը թէ մենք՝ սեղանաւորներս մասնաւոր դիւրութիւններ ունինք ստուգելու համար մեր բարեկամներուն նիւթական վիճակը եւ յոյս ունիմ թէ անկրթութիւն չէք նկատեր որ ես ալ տեղեկութիւններ հաւաքած ըլլամ ձեր կացութեան մասին: Եթէ չմեղանք մը անհրաժեշտ է, ուրեմն հաւատացէք որ ես անկեղծօրէն շահագրգռուած եմ այն կացութեամբ որուն մէջ կը գտնուիք այժմ:

Կ'ենթադրեմ որ կը փափաքիք վճարովի զբաղում մը ձեռք բերել կարելի եղածին չափ շուտով, ու եթէ հնարաւորութիւն չէք ունեցած մինչեւ հիմա որոշ ծրագիր մը մշակելու, ես կրնամ ձեզի առաջարկել պաշտօն մը զոր, անշուշտ, կրնաք նկատի առնել:

Չեմ ուզեր որ ընդունիք զայն յանձնառութեան ու մղուած այն զգացումէն թէ անկէ ձեզի կ'առաջարկուի փոխարինելու համար կորուստը որուն ենթարկուեցաք ծառայութիւն մատուցանելով աղջկանս, որովհետեւ վարձատրութիւնը կարեւոր ըլլալով հանդերձ, շատեր պիտի փափաքէին ընդունիլ այս պաշտօնը: Եթէ կ'ուզէք աւելի մանրամասնութիւններ լսել այս մասին, թերեւս բարութիւնը կ'ունենաք իմ բնակարանս այցելելու վաղը՝ ժամը հինգին: Իսկ եթէ այս ժամադրութիւնը անյարմար է ձեզի, խնդրեմ հեռաձայն ըրէք որպէսզի նշանակենք ուրիշ մը:

Ձեր անկեղծօրէն
Ճորճ Տրնքէնըր

Սուլիվըն յիշելով որ սեղանաւորին հաստատութիւնը տնտեսականօրէն գործառնութիւններ ունէր Միջերկրական Արեւելքի մէջ, կռահեց յանկարծ թէ ան պաշտօն մը կրնար գտնել յունարէնի եւ թուրքերէնի ծանօթ մէկու մը համար: Իր վաւերական տրամադրութիւնները խրախուսեցին զինքը, նոր քաջութիւն մը եկաւ վրան ու մէկ ոստումով անկողնէն դուրս ցատկեց: Երբ կ'ածիլուէր, ինքնիրեն երեւակայեց այն աւանդական քարտուղարին տեղը որ հեղհեղուկ կարեւոր դեր մը կը գրաւէ հաստատութեան մէջ, մեծ սակաւապէտ մը կը փրկէ ընկերութիւնը ու յետոյ կ'ամուսնանայ տնօրէնին աղջկան հետ:

Լաւագոյն տրամադրութեամբ տոգորուած ու խանդավառ՝ Պերքըլի Սքուէրի բնակարանը հասաւ ժամը 4.30ին: Անմիջապէս առաջնորդեցին զինքը փոքրիկ սենեակ մը Տայանայի սեփական առանձնարանը:

Աղջիկը գրամեքենային առջեւ նստած նամակ կը գրէր. բայց Սուլիվընը տեսնելուն պէս ոտքի բարձրացաւ, դիմաւորելու համար:

— Ի՜նչ լաւ կ'երեւաս այս տով, բացագանչեց՝ աչքը մը պտտցնելով անոր դէմքին վրայ. գիտե՞ս որ այսօր միայն երեկոյեան տեսած էի քեզ...

— Միեւնոյն բանը կրնամ ըսել ես՝ քեզի, դիտել տուաւ տղան պուտակ աչքերը քթթելով կայն, կարծես տարիներէ ի վեր նոթ ենք իրարու...

— Ինծի ալ այդպէս կը թուի րեց աղջիկը ու հրաւիրեց նստի բազմոցին վրայ:

— Այս ի՞նչ է, հարցուց Սուլիվըն գրամեքենան ցոյց տալով. գիրք գրող ես՞... ամէն մարդ հեղինակելու եռանդ է այն (Շար.)

ները (analyse grammaticale, analyse logique) Արդէն, կը պատահի որ նաև թարգմանութեան մէջ բայը պակսի եւ լեզուին բացուի, քանի որ վերլուծումի համար անհնարին է գործի ըստ... մէջէն ելլել առանց բայի (verbe), ինչպէս. Հայր Աստուած չըլլար առանց Բանի (Verbe): Հիմա սակայն պիտի ըմբռնենք, երբ ըսենք կրնանք ինչ ինչ նախադասութիւն մէջ բայը զանց ընել, եթէ դըժուար չէ իսկոյն զայն վերահաստատել. ինչպէս — « Քաջութիւն, Հայրենիք»: Ահա նախադասութիւն մը... բայ չունի, սակայն․․․ դրուա՞ծ է մի... չէ զանել — ունեցէ՛ք կամ ցոյց տուէք այնպէս որ քաջութիւնն ալ ներկայ կ'ըլլայ անմիջապէս, եւ Հայրենիքը՝ կոչական, այսինքն՝ ... կանձին իբրեւ բացագանչութիւն: Մենք ալ յառաջ» — ահա հոս մըն առանց բայի (գացէք, վազեցէք): Երրորդ մըն ալ, եթէ կ'ուզէք — մենք ահա այսպէս, իսկ մեր թշնամին... (այսինքն մենք այս վիճակին մէջ ենք, իսկ մեր թշնամի՞ն ինչ վիճակի մէջ է...): Կը հասկցուի թէ ... կտրուկ, կարճ նախադասութիւններու, վճիռներու մէջ կարելի է զեղչել բայը, ինչ որ իմաստին ալ ... կուտայ: Առնենք հիմա Յոբենայի խօսքը — Նախ պարզենք, այնինչ՝ իրարու պատկանող բայց ի... հեռացած բառերը իրարու մօտ բերենք կապենք — Բաղձումն սիրոյ ամօրոյ յամենեցունց առհասա...

Սիրոյ եւ ամօթին վերցուիլը ամէնքէն (ընդհանրապէս — Դժո՞ւար է... իսկոյն գտնել յարմարագոյն բայը – կը տեսնուի (տեսանի): Հիմա, Գ. Հնտաքրքիր, հարցուր ինծի — Ի՞նչ բան կը տեսնուի: Պատասխանը կը վազէ ջուրի պէս — Բարձումն, այսինքն վերցուիլը, ջընջուիլը Ի՞նչ բանի կամ բաներու ջընջուիլը — սիրոյ եւ ամօթոյ, — եւ կուգն ալ սեռական հոլով, պաշտօնով յատկացուցիչ բարձումն ենթակային:

Սիրոյ եւ ամօթին ջնջումը, վերցուիլը կը տեսնուի, որոնցմէ՞ — ամէնքէն (յամենեցունց), ուրեմն բացառական հոլով բնութեան խնդիր որ կը պատկանի «բարձումն» ենթակային: Նոր եւ վերջին հարցում մըն ալ — ի՞նչ պէս, ի՞նչ կերպով ջնջուիլը — առհասարակ (ընդհանուր կերպով), ուրեմն մակբայ, որ կը պատկանի դարձեալ բարձումն ենթակային: — Քիչ անգամ կը պատահի որ մէկ բառը, ինչպէս հոս բարձումն, այսքան շատ բառեր ունենայ իրեն վերաբերեալ: Նախադասութեան ընտանիքին բոլոր անդամները բեռ են իրեն լրայ, ինչ՞ ...մէջ...

Հին վարժապետները ամէնէն դըժուար կանոնները Մեծ Պահքի օրերուն կը յարմարցնէին... որովհետեւ, կ'ըսէին, օրերը թէ երկար են եւ թէ բարեխառն, մանաւանդ որ ստամոքսն ալ ծանրաբեռնուած չըլլար ....

Մենք ալ փորձ մըն է, կ'ընենք:

ՏԱՐԱԶ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՏՈՔԹ. ՔԵԱԹԻՊԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Քանի մը օր առաջ, ձեր օգտաշատ թերթին մէջ Տիկին Աղապապեան շատ խրատական կերպով կը յիշեցնէր Տոքթ. Քեաթիպեանի անունը, անոր յիշատակը յարգելու մաքով: Իբրեւ մօտէն տեղեակ կ'ուզէի քանի մը տող գրել այս մասին:

Տոքթ. Քիաթիպեան երկար տարիներ Պոլսոյ եւ գաւառի չքաւորներու մնայուն բժիշկը եղած է, հարուստներէն լիուլի կ'առնէր աղքատներու տալու համար: Իր մահէն վերջ իր տունէն միայն քանի մը «քօնսօլիտի» արժեթուղթ եւ չնչին գումար մը գտնուած են, նաեւ բազմաթիւ բժշկական գիրքեր:

Իր անսահման արժանիքները հաստատելու համար, իբրեւ ականատես ըսեմ որ տասը տարեկանիդ օրուան մէջ Բերայի Որբորդութեան եկեղեցին ուխտատեղի դարձած էր, անոր անհունչ մարմինը տեսնելու համար: Ամէն օր կուգային իրենց արցունքները թափելու, պապակիի տակ իր հանգչած դիխուն վրայ եւ յատուկ պաշտօնեայ մը կը մաքրէր անընդհատ:

Ուրբաթ օր մը երբ ներկայ էի, ... Հոգինոց Գնչուներու խումբ մը գրեթէ բոնի մտաւ եկեղեցի: Եկած էին լաց կարդալու դագաղին վրայ, բարձրաձայն: Դժուարաւ կարելի եղաւ զանոնք հեռացնել ոստիկաններով, բազմութիւնը հերթով կը մտնէր եկեղեցի, հսկողութեան տակ:

Իր բժշկական հմտութեան եւ ախտաճանաչութեան մասին եւրոպացի բժիշկներ հիացումով կը խօսէին: Իր բարի եւ ազնիւ սիրտը ցարդ շատ յիշողներ ունի Պոլսոյ մէջ, իր յիշատակը անմոռանալի եւ օրինակելի եղած է միշտ:

Աղքատ հիւանդները դարմանելէ վերջ, Քեաթիպեան պէտք եղած դրամըն ալ կուտար անունը ապահովելու համար հիւանդին, իսկ պէտք եղած դեղերը իրեն ծանօթ դեղարաններէ կ'առնուէին ձրի, ինք էր որ կը վճարէր գինը: Միշտ յուսալից եւ անուշ խօսքերով կը հեռանար հիւանդին քովէն, ինչ որ շատ լաւ ազդեցութիւն մը կը գործէր հիւանդին վրայ: Շատ հաւանական է որ բժիշկ մը այս առթիւ գրած ըլլայ գիշեր ցորեկ իր հիւանդներով: Եւրոպացի մեծ բժիշկներ մեծ յարգանքով կը խօսէին իր մասին, իսկ կարգ մը տեղացի բժիշկներ նախանձով կը դիտէին իր յաջողութիւնները եւ առատաձեռնութիւնները: Հազիւ ժամանակ կ'ունենար իրեն հասած գրքերը եւ թերթերը գիշերանց կարդալու: Աւելի ալ չունեցաւ նաեւ բժշկական ուսումնասիրութիւն մը գրելու, իբրեւ յիշատակ: Ան մարդկութեան ծառայելու համար կ'ապրէր, ոչ թէ դրամ դիզելու, որուն պէտք ալ չունէր: Անոր յիշատակը անմոռանալի է զինքը ճանչցողներուն համար: Իր եղբայրական մահուան պարագաներուն ալ տեղեակ եմ, բայց այժմ տեղը չէ:

ԱՐԵԳԻՒ

ԽՄԲ. — Կը խնդրուի գրել ձեր մանուան պարագաները, որոնց մասին Բայցնակէս հակասական պատմութիւններ կը լսուին:

ԱՌՈՂՋԱՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 27 փետր. (Ցառաջ). — Հ. Օ. Դ. Կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Քաղաքապետարանի մեծ սրահին մէջ: Ճիշդ ժամանակին սրահ կը փութային հայրենակիցները: Նախագահ ընկեր Ս. Գալուստեան ժողովին բացումը կատարելով, անմիջապէս բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկեր Վ. Իշխանեան, որ խօսեցաւ մօտ երկու ժամ: Նիւթն էր՝ « Հայաստանի ներկան ու ապագան »:

Ընկերը մանրամասնօրէն բացատրեց աշխատագրական պայքարին ելեւէջները, թէ « Հայաստանը ինչ կերպով կ'ըմբռնուէր ռեզըմական շըրջանի մէջ: Այն ատեն այդ անունը գաղտնի կ'արտասանէինք մտաւոր շրջանակներու մէջ, եւ այս մտածումը երթալով մարմին առաւ, ամէն Հայու մէջ, դարձաւ անհրաժեշտութիւն մը, շնորհիւ փիլասոփաներուն, մտաւորականներուն եւ ուրիշ ուժերու: Եկեղեցին ալ որոշ դեր կատարած է: Ասոր դէպքերը եկան ապացուցանել թէ միայն խնդիրը եւ ուրիշներէ օգնութիւն սպասելը անմտութիւն է: « Մենք քրիստոնեայ ժողովուրդ ըլլալով միշտ մեր աչքը յառած էինք քրիստոնեայ ժողովուրդներու փրկութիւն սպասելով: Կրօնը չէ որ կը կառավարէ աշխարհը, այլ շահը: Եթէ վաղը որ եւ է մեծ պետութեան շահը պահանջէ՝ մեզմով հետաքրքրուիլ անմիջապէս մեր հարցը մէջտեղ կը հանեն »: «Հայաստանը երեւակայութեան շրջանը անցած եւ դարձած է իրականութիւն:

Այս առթիւ ընկեր բանախօսը պարզելով Դաշնակցութեան տեսակէտները Հայաստանի եւ հայկական դատի մասին, ինչպէս եւ մեր հակառակորդներու անմէջ մեղադրանքները, ջերմ կոչ մը ուղղեց համերաշխութեան եւ գործակցութեան, միեւնոյն հիմնական առաջադրութեամբ, — ամբողջական եւ ազատ Հայաստան:

Այս կուռ բանախօսութիւնը խոր ազդեցութիւն գործեց հասարակութեան վրայ:

Հանդէսի պահուն հայրենակից մը 50 ֆրանք նուիրեց «Յառաջ» Ակումբին եւ 30 ֆրանք ալ Ֆ. Կ. Խաչին: Շնորհակալութիւն:

Թ.

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԺԸՆԵՒ. — Շաբաթ մը առաջ պատերու ազդերը կը ծանուցանէին երիտասարդ նկարիչ Զարեհ Մութաֆեանի ցուցահանդէսը Միւզէ տ'Աթէնէի մէջ: Բացման օրը մեծ բազմութիւն մը փութացած էր: Բայց... ոչ մէկ Հայ Ժընեւի երկու հարիւրի հասնող հայրենակիցներէն: Մարդկային պարզ հետաքրքրութիւնն իսկ չէին ունեցած հայ անունին պատիւ բերող ցուցահանդէս մը տեսնելու համար:

Ես Ժընեւ մեծցած եմ: Լաւ կը ճանչնամ այստեղի Հայերը: Ենուէն դի, Զատիկի պէս օրեր կուգան ու կ'անցնին: Ոչ մէկ ընտանիք կամ անհատ գուրգուրանք ցոյց տուած է որբանոցին կամ որբերէն մէկուն հանդէպ: Զարմեր ասելի խօսիլ: Դառնանք ցուցահանդէսին:

Մեծ եղաւ մեր հրճուանքը, երբ տեսանք թէ, միւս ցուցադրողը, որ Զուիցերիոյ ծանօթ նկարիչներէն մէկն էր, շատ անգոյն մնացած էր Մութաֆեանի գործերուն դիմաց: Սրահին բազմութիւնը դարձած էր Մութաֆեանի նկարները դրաւող պատերուն, հիանալու համար զգացումով ու բանաստեղծութեամբ լեցուն կտաւներուն վրայ:

Նկարչութեան նրբութիւններէն շատ բան չհասկնալով, նկարիչ բարեկամի մը հետ գացի: Մօտէն դիտելով տեղացիներու անբարեացակամ տրամադրութիւնները, քիչ մը վարանոտ էի, բայց զարմացայ, երբ բոլոր նկարները ուշադրութեամբ դիտելէ վերջ, ըսաւ բարեկամս ըսաւ. « Մեծ տաղանդ մըն է, տարիքը առած է, չէ՞»: — Այո, բաւական առած է, 28 — 29 մը ըլլալու է, պատասխանեցի ժպտելով եւ ցոյց տուի հեռուէն նկարիչը, որ կը խօսէր քանի մը տիկիններու հետ:

Ինչպէս յայտարարուած էր, Մութաֆեան կը ցուցադրէր միայն իւղ գիւղէն եւ Լեման լիճէն տեսարաններ, երկու դիմանկար եւ մէկ Քոմփոզիսիոն:

Ով որ քիչ թէ շատ կը ճանչնայ մեր երիտասարդ նկարիչը, անոր կտաւներուն մէջ կը տեսնէ զինքը իր.նուրբ, անկեղծ ու բանաստեղծ հոգիով: Այնքան անկեղծօրէն շաղուած են իրարու հետ անձ ու գործ: Այս էր պատճառը որ այցելուները ջերմապէս շնորհաւորեցին զայն:

Իրիկուան դէմ, մեկնողներու վերջիններէն էի: Աչք մը տուի այն տետրակին զոր Միւզէ տ'Աթէնէն կը գետեղէ միշտ դրան առջեւ, ամէն ցուցահանդէսի առթիւ, որպէսզի այցելուներէն ուզողը ստորագրէ կամ իր տըպաւորութիւնը գրէ: Մութաֆեանի յատկացուած էջը լեցուած էր արդէն սա խօսքերով ու անթիւ ստորագրութիւններով.— «Վիվ փէյիսիթասիոն»: «Մէ քոմփլիմանս», «Կրանտ ատմիրասիոն», «Կրանտ ատմիրասիոն փուր շոն Օոսքալթիւր» եւլն.:

Մեզի կը մնայ սրտանց շնորհաւորել երիտասարդ արուեստագէտը, որ երբեմն այսպէս հպարտանալու առիթներ կուտայ, մեր ցաւերով միայն մեզ ճանչցող օտարներուն առջեւ:

Ա. ԿԻՐՈՑԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ. — «Հայրենիքը ամէն բանէ վեր»,— այս գեղեցիկ նշանաբանը դրուած էր բեմին ճակատը, մեր սըրբազան եռագոյնին քով, անցեալ Շաբաթ օր, Վարդանանցի տօնին առթիւ, որ կազմակերպուած էր Համազգայինի եւ Կ. Խաչի Մասնաճիւղերու կողմէ, մասնակցութեամբ միւս բոլոր ազգային կազմակերպութեանց: Իսկապէս որ օրուան տօնին ամենայարմար նշանաբանն էին ընտրած կազմակերպիչները: «Հայրենիքը ամէն բանէ վեր»: Հակառակ Բարեկենդան ըլլալուն, կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը, ոգեկոչելու համար յիշատակը բոլոր այն աքանչելի մարտիրոսներուն որոնք մօտաւորապէս տասնեւհինգ դար առաջ ինկան հերոսաբար, ռազմադաշտին վրայ, միշտ նշանաբան ունենալով «Հայրենիքը ամէն բանէ վեր»:

Հանդէսին նախագահը, Գ. Տէր Գալուստեան բացատրելով Վարդանանցի նշանակութիւնը խօսքը տուաւ օրուան բանախօսին՝ դոկ. Բաղդասարեանի, որ մանրամասնօրէն նկարագրեց Վարդանանց պատերազմը եւ անոր յաջորդող դէպքերու պատմութիւնը: Բանախօսը պնդեց նոյն ժամանակուան մեր ժողովուրդի ռազմական կարողութիւնը եւ մանաւանդ անոր առաջնորդող ղեկավար տարրին քաջութիւնը եւ անձնազոհութիւնը, ցաւ յայտնելով որ ժողովուրդի մը այդքան առաքինութիւններուն հետ նաեւ գիծի պէս յայտնի կ'երեւայ անմիաբանութեան ախտը: Եւ իր խօսքը վերջացուց մաղթելով որ, ներկայ ժամանակներու այս դժնդակ ու վտանգալից կացութեան մէջ, ազատուինք այդ անմիաբանութեան սեւ ախտէն:

Համազգայինի հովանաւորութեամբ կազմուած «Րաֆֆի» երգչախումբը օրուան պատշաճ իր երգերով, Տիկ. Գոյանեան, Օրիորդներ Տէմիրճեան եւ Դաւութեան, Պարոններ Օհաննէսեան, Մինասեան, Խորէն Քոչեան եւ պատանի Թորիկեան երգերով եւ արտասանութիւններով իրենց մասնակցութիւնը բերին այս ազգային հանդէսին: Ամէնէն վերջ ոկսաւ Բարեկենդանի բաժինը: Գաղութին թատերական խումբը ներկայացուց «Բարեկենդանի անկուտինները» կատակերգութիւնը: Դերակատարները բոլորն ալ, հակառակ իրենց բազմաղբաղ վիճակին, յաջողեցան բաւական լաւ կատարել իրենց դերերը, մանաւանդ պէս ընկ. Գնէլ Կօշկարեան գլխաւոր դերին մէջ, ցոյց տուաւ կատակերգակի յատկութիւն:

Հանդէսը փակելէ առաջ նախագահը յայտարարեց թէ, Շավիլի մէջ նոր կազմուած կամ կազմուելիք Գեղարուեստասիրաց Միութիւնը 15 օր վերջ կուտայ թատերական ներկայացում, ի նպաստ դպրոցին: Գնահատելով հանդերձ այս նախաձեռնութիւնը, որ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ մեր գաղութին մէջ «դպրոցը ամէն բանէ վեր» է, հարցում մը, այս առթիւ,— Երբ կայ «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը հարիւրի մօտ անդամներով եւ գեղարուեստական բաժինով, կայ Ֆր. Կ. Խաչի Մասնաճիւղը, կայ Եկեղեցասիրաց Միութիւնը եւ վերջապէս նոյն կազմակերպութեանց կողմէ ընտրուած հոգաբարձութիւն մը, արժէ՞ր ուրեմն վատնում չէ՞ նոր միութիւն կազմել: Եթէ այս միութիւններէն դուրս, աշխատելու ընդունակ եւ արժանիք ունեցող հայրենակիցներ կան— եւ վստահ եմ որ կան— ի՞նչը կ'արգիլէ գալ եւ միանալ իրենց հայրենակիցներուն ու բարեկամներուն, միասնաբար աշխատելու եւ օգտակար ըլլալու համար գաղութին ու իր դըպրոցին: Ես կը կարծեմ թէ որեւէ ուրիշ միութիւն Շավիլի համար, այլեւս անօգուտ եւ նոյնիսկ վնասակար է եւ մուտքն գիտնալով նախաձեռնողներուն խոհեմ բնաւորութիւնը, կը սիրեմ յուսալ թէ վերջին պահուն պիտի անդրադառնան իրենց սխալին վրայ:

Շավիլցի

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Տ. Տ. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆ 28 Փետր.— Տ. Տ. Հ. Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղի Ընդհ. անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ 19 Փետրուարին, հայրենակից Մ. Գրիգորեանի բնակարանը, նախագահութեամբ Կ. Վարչութեան ներկայացուցիչին՝ հայրենակից Խ. Մկրտիչեանի: Օրակարգն էր անդամներու ճշգում եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն: Ճշգուեցաւ որ ունինք որոշ թիւով հայրենակիցներ որոնք հայրենասիրական զգացումներով եւ ջերմ սիրտով փարած են միութեանս, որ կը գործէ չէզոք գետնի վրայ: Ցետոյ ընտրուեցաւ Վարչութիւնը հետեւեալ կազմով,— Ատենապետ՝ Յովսէփ Մալեան, Ատենադպիր՝ Խաչիկ Վարդապետեան, Գանձապահ՝ Յարութիւն Մուրատեան: Առ ի գիտութիւն կը տեղեկացնենք մեր բոլոր մասնաճիւղերուն որ յարաբերութեան մէջ մտնեն ... ... հետեւեալ ... գրով. K. Vartabedian, 16. R... Décines (Isère):

(ԿՈՒՐ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹԵՐԹԵՐԷ

Յունուար 21ին հայկական խորհրդային հանրապետութեան կենտրոնական գործկոմի եօթներորդ նստաշրջանը հաստատեց «Հայկական Խ. Ս. Հ. ընտրական օրէնքը»: Զեկուցանողն էր Գերագոյն Խորհրդի նախագահի տեղակալ եւ Հայկական Խ. Ս. Հ. կենտ. Գործկոմի նախագահի պաշտօնակատար Մացակ Պապեանը:

*** Դաշնակահար Թաթուլեան, աշակերտ ուսուցչապետ Գոլդենվէյզերի, դաշնակահարներու համախորհրդային մրցումներուն մէջ երրորդ է հանդիսացած:

ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐԵՐԱՆԵՐԵՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Մենք այն օրերուն տակաւին ծնած չըլլալով, լաւ չունէինք այս բաներուն: Ամուսինը, Գուլօն ալ, որ հիմա ...ներուն մօտ հովիւ էր, օր մը ...գալով տեսաւ մեզ,

— «Փիլոնս մագերուն համբանքովը ...հայը կերեր եմ, կուրծային ալ ...մեզ այս վիճակին մէջ չտեսնէի» ...լով լացաւ ան:

Մենք բարի Օրտի Խաթունին ձեռքերը կը համբուրէինք հազար տեսակ շնորհակալութիւններով: Ան ձեռքերը եւ կը քաշէր «ուլա՛ն, ուլա՛ն, վա՛խ, վա՛խ» ըսելով արդահատանքէն.

Երբ Վէլին գեղ դարձաւ, առտուն կանուխ Օրտին մեզ անոր ղրկեց, ըսելով.

— «Ես իրեն պէտք եղածը խօսած եմ: Գացէք, աղաչեցէք, պաղատեցէք, ձեռքը պագէք, ոտքը պագէք: ...է ձեր յոյսը»:

Պառկած էր Վէլին իր տան դուռը, փայտէ բարձր գահաւորակի մը վըրայ, երբ իրեն գացինք: Ան գեղին մօրուքով մէկն էր: Մենք մօտենալով իրարու եւեւէ ձեռքերը համբուրեցինք, ու թնծկալով ու լալով մեր վիճակը բացատրեցինք:

— «Մի՛ վախնաք, օղուլ, բաւ ան մեզի, ճար մը կը խորհիմ ձեզի: Հիմա գեղ մի մնաք, վտանգաւոր է: Անտառ գացէք, ես ձեր հացը կը ղրկեմ: Ետքը կը խօսինք միասին »:

Քանի մը օր վերջ, իրիկուն մը, Վէլին մեզ պաշտօնապէս ընդունեց իր նորաշէն հիւրասենեակին մէջ, որուն ճարտարապետը ինք էր: Լայն օճախին մէջ եղեւինի ոստեր ճիւղեր վառելով սենեակին լոյս կուտային, որովհետեւ քարիւղ չկար պատերազմին հետեւանքով: Անոր մեծ տղան, Հէսօն, կը հսկէր լոյսին, միշտ նոր փայտ դնելով վրան, սուր եւ հեռատեսութեան մեզի յառած: Բաւական խօսելէ ետք մեզի հաց ու եփած հրամցուցին, որ իրենց ամէնէն յարգի ուտեստն է: Տաք ֆէռմէն կը փշրեն ամանի մը մէջ, վրան թան, յետոյ հալած իւղ լեցնելով կ'ուտեն: Մինչ մենք մեծ ախորժակով կ'ուտէինք, ան սկսաւ հարցուփորձ ընել մեզ: Նեհար էր ան ու բարեբախտ, տակաւին երիտասարդ, հակառակ ամուսնացած տղայ ունենալուն: Այդ 12 տարեկան գեղին պետն էր: Քիւրտերը վարժուած էին պետի պատգամին ու կը հնազանդէին անոր, ու թոյլ կուտան որ անոնք գիրենք առաջնորդեն: Ան կը խօսէր կորովի եւ յուրջ, փառքի տիրացած մարդու ինքնավստահ չէշտով: Վերջապէս բուն նիւթին գալով հարցուց.

— Մալ ունի՞ք:

— Այո՛, պատասխանեցի, Վէլի աղա, գեղը պահուած շատ մալ ունինք: Ամբողջ ձեզի, էհլու ըրէք: Միայն թէ մեզ փրկէք:

Որովհետեւ առէք առաջ բան չունէինք ըսած էինք, չհաւատացին: Ու մեզ գեղ ղրկեցին որ այդ մալէն մաս մը բերենք, տեսնեն: Այդ իրիկուան իսկ ճամբայ կ'ելլէինք դէպի գեղ, դէպի մեր լեռները: Գեղացիները երբ լսեցին մեր գալը, ... հաւաքուեցան մեզ տեսնելու: Կը բերէին հաց, կաթ, չէօքէլիկ (տարախ, քիւրտերէն): Բոլորն ալ օգտակար ըլլալով մեզ սիրաշահիլ կ'ուզէին:

Առինք հացերը ու ճամբայ ելանք:

Գիշեր: Լուսնկայ չկար: Կորսնցուցինք ճամբան: Մենք մեզ սար մը զարկինք ու սկսանք վեր մագլցիլ ժայռերէն: Մեզի համար սա խաղ էր, քանի որ մեր Քարերը կը պատէինք: Մտանք անտառ ու մօտիկ փոս տեղէ մը շան հաչոց ու կովի բառաչ լսեցինք: Ըսինք ըսաւ թէ Կոտանուն Թուրք գեղն է: Հոն հերու ձեռս հոգեւորը հետ իրենց հասը ձմեռելու բերած են եղեր: Քալեցինք, քալեցինք հասանք քարանձաւի մը որուն ջուրերը բազմաթիւ ակերով ապառաժն ի վար կը թափէին ձորնեղ: Լեռնդ աղբիւրն ալ ճանչցաւ, ուր հօրեղբօրը հետ հաց կերած էին: Ալ ճամբան չկեց ան: Կոտանուն գլուխն ելանք, լեռ, ու կատարներէն, լեռնի բարակ եզերքէն տկար ցոլքերով անցանք մեր լեռները:

Մեր գեղէն ժամ մը դուրս անձրեւներէն ու ժամանակէն կրծուած կարմիր քարեր կան: Անոնց հողը վար էր եկեր ու ... կողքի անվերջ ու բարձր խառոչ քարայրներ: Անոնք քարի աղամնի եւ ուրիշ թռչունի բոյներով լեցուն են: Մենք անոնց «Շարուկներ» կըսէր անոնք կուտային, այլազգները «Շէյթան չէհրի»: Հոն խառոչ մը մտնելով քնացանք: Երբ արթնցանք, արդէն լոյս էր Հովեր կ'անցնէին մեր ամայի ձորերէն, ու միայն հովեր: Ու լըռութիւն, ամայութիւն: Հոն, ուր բազմաթիւ բերրի արտեր կային, եւ ամէն տարի այս եղանակին ձայնն ու երգը չէին պակսեր: Երբ հաց ուտել ուզեցինք, տեսանք որ ան համակ մաղ է: Հացն ալ, եղն ալ, չորթանն ալ: Ու գիւղերն պէս սեւ: Երբ հասա կըլորէինք, մազերն ալ միասին կը կարէինք: Վեր առինք ու զանոնք եղածին պէս նետեցինք:

Ցուսահատած Քիւրտերէն,որոնցմէ ...ցինք երթալ մեր Քարին աղաքը գըտնել: Գիշերը Քար գացինք: Ես աղօթը ամէնէն մեծ ու ճարպիկ խումբին անցը գիտէի: Ան շատ դժուար էր: Մագլցելով իջանք հոն: Ու գտանք ջուրերուն աղմուկը եւ անոնց արձագանգը ժայռի խոռոչներուն մէջ: Բայց աղաքը չկային: Իրենց տեղին վրայ խոշոր խարար (պարկ) մը կերկեր ու քանի մը կտոր իրեղէններ ը կը մնային: Ոչ արիւն,ոչ դիակ: Բռնուելով տարուա՞ծ էին: Փախչելով տեղափոխուա՞ծ: Վախը մեզ առաւ: Ուրեմն վըտանգաւոր էր հոն, ու նոյն գիշերն իսկ պէտք էր անկէ հեռանալ: Փութով մագլցեցանք զառիթափէն վեր, ու հոն ուր հողը կը սկսի, խոշոր խարարներով մեր գեղի մաքուր ալիւր գտանք: Ուրեմն մերն էր ան հիմա: Անկէ ալիւր առնելով նորէն անտառ վերադարձանք ու հաց եփեցինք:

Գիշերը գեղ իջանք գոյք հանելու: Կը քալէինք ջաղացքին առուէն, Լեւոնը առջեւէս: Ցանկարծ կեցաւ ան քարացած: «Քալէ՛», ըսի: Զարմեցաւ: «Քալէ՛», ըսի: «Սա ճերմակնե՞րը», կակազեց ան, ցոյց տալով առուն ուր ճերմակ լաթեր նետուած էին: Բարկանալով ես առաջ անցայ: Տունէ մը աման, սաւան, անկողնի երես եւն. հանելով շալկեցինք: Կը քալէինք լուռ, գեղին լուռ փողոցներէն: Ձնոտար, չորչորալէն, առուին ջուրը ջուրը ջորդաններէն կը թափէր: Առուները կանանչ էին, եւ ուռիներն ու բարտիները աղջի պէս:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

Ետոյ յուեցաւ Զերնով, որ խոստովանեցաւ թէ աշխատած է խափանել խորհրդային գիւղատնտեսութիւնը, իբրեւ հողագործական գործավար (նախարար): Եւ հետեւեալ պատմութիւնը պատմեց.— Ռիքովի հրահանգով Պերլինի մէջ կը հանդիպի մենշեւիկ Դանի, գործունէութեան ծրագիր մը մշակելու համար: Բայց իրիկուն մը, երբ ինք (Զերնով) ճաշարանը խմած էր Դանի հետ, կ'ելլէ կը բռնուի Գերմանացիի մը հետ, հանրակառքին մէջ, եւ Պերլինի պահականոցը կ'առաջնորդուի: Այնտեղ կը հասկնայ որ խաղի մը զոհ գացած է, որովհետեւ գերման ոստիկանութիւնը արդէն տեղեակ էր Դանի հետ կատարուած խօսակցութեանց: Այսպէս թակարդն իյնալով, յանձն կ'առնէ ծառայել Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան: Փօլ Շէֆէր, «Պերլինէր Թակպլաթ»ի Մոսկուայի թղթակիցը, իբրեւ միջնորդ կը ծառայէ գերման ոստիկանութեան եւ Զերնովի միջեւ, որ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Խ. Միութեան կացութեան, հողագործութեան, կուսակցական վիճակի եւն. մասին: Թղթակիցը տեսնելով որ իր կացութիւնը վտանգուած է, կը հեռանայ Մոսկուայէն, բայց Զերնովի եւ գերման ոստիկանութեան յարաբերութիւնները կը շարունակուին ուրիշ գործակալի մը միջոցաւ: Իր տէրերուն հրամանին վրայ, Զերնով երբ հողագործական գործավար կը դառնայ, կը ձեռնարկէ վնասարարութեան, ընդարձակ ասպարէզի մը վրայ, պատճառելով, ժանտախտ եւ ուրիշ վարակիչ հիւանդութիւններ կը տարածէ անասուններուն մէջ: Եւ իբրեւ վարձատրութիւն կը ստանայ 30.000 մարք եւ 150.000 ռուբլի:

Այս պատմութենէն վերջ, ընդհ. դատախազը սկսաւ հարցաքննել նախկին վարչապետը, Ռիքով, որ ամբողջովին հաստատեց եղած մեղադրանքները, միայն քանի մը մանրամասնութիւններ ճշդելով

Պալշեւիկեան ապստամբութիւն...

Այս առթիւ նորէն յիշուեցաւ թէ կ'ուզէին զինեալ ապստամբութիւն յառաջացնել հիւսիսային Կովկասի եւ հիւսիսային Սիպերիոյ մէջ, ինչպէս եւ սպաննել Քաղաքական Բիւրոյին անդամները, ի մէջ այլոց Սթալինը եւ Քականովիչը, աջակցութեամբ սոց. յեղափոխական ահաբեկիչներու, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ դրուած էին Սեմենովի կողմէ: Ռիքով յետոյ պատմեց պալատական ապստամբութեան մը դաւադրութիւնը, որուն պիտի մասնակցէին բոլոր խմբակցութիւնները, ինչպէս եւ մարաջախտ Թուխաչեւսկի (գնդակահարուած): Գործողութիւնը պիտի կատարուէր կուսակցութեան 17րդ համագումարին առթիւ, բայց անյարմար նկատուելով, յետաձգուեցաւ: Այս առթիւ Քրէսթինսքի պատմեց թէ Թուխաչեւսկի կ'ուզէր փութացնել պալատական յեղափոխութիւնը, վախնալով որ գիծակը վար կ'առնեն:

Ամբաստանեալ Զուբարով, երբեմն փոխ-գործավար հողագործութեան, իր կարգին շնդալից յայտնութիւններ բրաւ, մասնաւորապէս ծանրանալով Սթալինի եւ միւս վարիչներու դէմ սարքուած դաւադրութեան վրայ: Ըսաւ թէ 1930ին ինք եւ Ռիքով ծրագիր մը կազմած էին երկրին պարենաւորումը քայքայելու համար: «Կ'ուզէինք նախ սպաննել Մոլոթովը, որովհետեւ աւելի դիւրին էր մօտենալ անոր»:

Նախկին վարչապետը այս պարագան ալ հաստատեց, միամիտ եւ ողորմուկ ձեւեր առնելով:

Եահոտա, Զեկային երբեմնի ահարկու վարիչը, նոյնպէս միշտ «այո» կը պատասխանէր ընդհ. դատախազին հարցումներուն, խոստովանելով թէ տեղեակ էր Ռիքովի սարքած դաւերուն:

Նախկին վարչապետը պատմեց, տակաւին, պարզելով օտար պետութեանց եւ մասնաւորապէս Գերմանիոյ հետ եղած յարաբերութիւնները, թէ համաձայն Դաւրիժանի յայտարարութեան, երբ անկախութիւն հռչակել տային Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսաստանի եւ Ուզպէկիստանի, Գերմանիա փոխադարձաբար գործօն աջակցութիւն պիտի ընծայէր, յաղթական պատերազմ մը սարքելու համար Խ. Միութեան դէմ... Պատմեց նաեւ թէ աջերը կը փորձէին բանակ մը կազմել յարական Խազախներէն: Քրէսթինսքի ալ իր կարգին աւելցուց թէ 1934ին Թրոցքի իրեն յանձնարարած էր յարաբերութիւն հաստատել Թուխաչեւսկիի եւ ուրիշ զօրավարներու հետ, պետական հարուած մը սարքելու համար, երբ պատերազմ ծագէր. բայց պատերազմ չծագելով, այս ծրագիրն ալ յետաձգուեցաւ...

Աքսորի մահ կը պահանջեն...

Մոսկուայէն կը հեռագրեն փետրուար 3 թուականով.—

Գերագոյն Ատեանը յանձնախմբակ բանաձեւեր կը ստանայ, որոնք միաձայնութեամբ կը պահանջեն «ոչնչացնել, երկրի երեսէն սրբել ժողովուրդի թշնամիները»: Մեծ գործարանի մը բանուորներուն բանաձեւը կ'ըսէ.

— «Ընկեր դատաւորներ, եղէք անխախտ եւ վճռական: Ձեր ամէնէն անողորմ վճիռն արձակեցէք Ֆաշական վարձկաններու հրոսախումբին դէմ: Մենք հաստատապէս համոզուած ենք թէ խորհրդային արդարադատութիւնը, մեր մեծ եւ հզօր ժողովուրդին արդարադատութիւնը պիտի արտայայտէ մեր կամքը եւ անողորմաբար պիտի ոչնչացնէ սողացող իժերը»:

Վայ յապիշտ ներսէն վտարած ութիւն կը պահանջէ

Աշխատանքի նոր օրինագիծին առաջին օրէնքը հինգ անգամ է որ մէկ ժողովէն միւսը կը փոխադրուի, համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով երեք հիմնական կէտերու մասին: Վարչապետ Պ. Շօթան նորէն վստահութեան խնդիր յարոյց, այս անգամ երեսփ. ժողովին մէջ, պարզելով նախարարական տագնապի մը հետեւանքները:

— «Պէտք է վերջ տալ այլեւս, յայտարարեց Պ. Շօթան: Ահա չորս օր է որ օրինագիծը կ'երթայ կուգայ: Այլեւս չեմ կրնար խոստանալ թէ պիտի սպասեմ ծերակոյտին քուէն, բայց յանձն կ'առնեմ ծերակոյտէն ստանալ օրէնքին ուժէ զրկութիւնը' ապրիլ 15էն առաջ: Եթէ ընդդիմանան, անհրաժեշտ իրաւասութիւնները պիտի պահանջեմ ծերակոյտէն»:

ՋՐՀԵՂԵՂ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՈՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

124 հոգի մեռած, 25,000,000 տոլար վնաս

Երէկ քանի մը տողով հաղորդած էինք Հոլիւուտի (Քալիֆորնիա) մէջ պատահած աղէտը: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, կատարեալ ջրհեղեղ մը պատահած է Լօս Անճէլէսի մէջ, իբրեւ հետեւանք չորս օրուան անձրեւներու, հազիւ մնաս պատճառելով: Մարդկային զոհերու թիւը կը հաշուեն 124, նիւթական վնասը' 25.000.000 տոլար: Այսպիսի հեղեղ եւ փոթորիկ տեսնուած չէր 1881էն ի վեր: Տասը հազար հոգի քշուած են իրենց տուներէն: Ծովեզերքէն 75 քմն տարածութեան վրայ, հաղորդակցութիւնները խզուած ըլլալով, Լոս Անճէլէս կղզիացած է: Մեծապէս վնասուած է նաեւ շարժանկարի ոստանը, Հոլիւուտ: Վախ կայ որ փլուզումներ պատահին, ոչնչացնելով աշխարհահռչակ աստղերու շքեղ ապարանքները: Փողոցները գետակներու վերածուած են, անկարելի դարձնելով ինքնաշարժներու եւ հանրակառքերու երթեւեկը:

ՀԻԹԼԷՐ ունկնդրութեան ընդունեց Պերլինի անգլիական դեսպանը: Ներկայ էր նաեւ արտաքին նախարարը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ: Կը կարծուի թէ Գերմանիա կ'ուզէ փութացնել անգլեւգերման բանակցութիւնները, հիմա որ Աւստրիոյ խնդիրը կղզիացած է:

ԱՆԳԼԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ բանակցութիւնները պիտի սկսին յառաջիկայ շաբթու: Հռոմի անգլիական դեսպանը, որ Լոնտոն կանչուած էր, Հռոմ կը վերադառնայ այսօր.

Հ. Յ. Դ.

Դասախօսութիւն

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. պրօպականտի յանձնախումբի ժողովը 7 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ, 146 Պուլվար Սէն Ժերմէն:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերաժամակրական դասախօսական ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ:

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.

Փոխանորդ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔի Հ. Յ. Դ. պատանիներու ժողովը 6 Մարտ, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, «Շաքրիկեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՔՐԻՍՏ ՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
5, RUE DE L'ECLIPSE «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲԸ Կ. Ց. ՊԱՊԻԿ ԽԱՆԻ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՄԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին. մասնակցութեամբ Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ (ջութակ), Օր. ՄԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ (մեներգ), եւ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՍԵԱՆԻ (արտասանութիւն):

Մուտքը ազատ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ս. Էթիէնի «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ
Կիրակի 6 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, տեղւոյն «Դուրեան» Գրադարանը:
Կը խօսի' Ընկեր ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Մուտքը ազատ է:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 18ի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Շավիլի մանկապարտէզի սրահին մէջ
5 Մարտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Մուտք 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
5 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին
Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽԸԺՈՆԵԱՆ
Նիւթ' «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»
Գեղարուեստական ճոխ բաժին.– երգ, արտասանութիւն եւ ասքերգ:
Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ «ՎԱՐԴԻՆԱՆՔ»Ը
6 Մարտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆի մէջ
Մուտք' 7.50 եւ 5 ֆրանք, անդամներու 3 ֆր.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Կիրակի, 6 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, 25 bis Av. de la République. Մետրօ Փորթ տ'Օրլէանի մօտ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Սան սաներիներու կողմէ պար, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր եւ անակնկալներ: Ժողով, կը նուագէ Թառխաս ԳԱՐԵԳԻՆԻ ճոխ պիւֆէ:
Մուտք 6 ֆր., փոքրերու 2 ֆր:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Salle Erardի մէջ, 12 Մարտ ժամը 9ին

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, 6 Մարտ, Գարեգին Արքեպ. Խաչատուրեան պիտի պատարագէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ եւ քահանայ պիտի ձեռնադրէ Մարաշցի ուսուցիչ Հայկազուն Շահինեանը, Մարսէյլիոյ եկեղեցւոյ վրայ:

Այս բացառիկ առիթով պատարագը անցի կ'ունենայ բաց վարագոյրով, ըստ հին սովորութեան եւ երգեցողութիւնները' բազմաձայն:

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibald
Մարտ 4 — 10 Մարտ
Ամէն օր ցերեկները 2.30ին,
իրիկունները 20.30ին:
Greta Garbo
Robert Taylor
dans le Roman
de Marg erite Gautière
Գինը 3, 5 եւ ֆրանք
Ներկայ յայտարարութիւնը ցուցնողին կը զեղչուի 2 ֆրանք տոմսակի գինէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վանի գիւղերէն Սարօ Հովիւեան կը փնտռէ իր եղբայրները' Սեդրաք, Աբրահամ, քոյրերը' Սօսէ, Դիզօ (իրենց հօր անունը' Մուշեղ, մօր անունը' Աղբշամ): Կը փնտռէ նաեւ իր հօրեղբայրները' Մելիք, Մարգար, Մագօ, Կրբօ Լեւոն եւայլն: Իրենց հետքը կորսնցուցած է Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն առաջ: Սարօյ լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր: Դիմել' Serop Moroukianի, 63 Boulevard Carnot, Le Puy,(Haute Loire), France.

ՃՇԴՈՒՄ

6 Մարտի կիրակի օրուան «Պէպօ»ի եւ «Շողէն ալ լաւ Վէրի ներկայացուամը կազմակերպուած է ի նպաստ Լասիոթայի հայ չքաւորներուն:

Մարսէյլի ժողովրդ. Կոմիտէ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 բիւ Պօսիւէ, Փարիզ
Կը դասախօսէ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ
Նիւթ' «Հին եւ նոր սերունդները»
Այս բացառիկ, եւ նիւթով շահեկան դասախօսութեան կը հրաւիրուին, Փարիզի հայ երկսեռ հասարակութիւնը ու մասնաւորաբար հայ երիտասարդական միութիւններու անդամները:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐՆԵՐԷՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Կիրակի 6 Մարտ. կէսօրէ վերջ ժամը 14.30էն 19.30
ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
8, Rue Bossuet, métro: Poissonnière et Gare du Nord
Երիտասարդական տաք եւ զուարթ մթնոլորտ
Մուտք 5 ֆրանք

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ'ուզէ մաղչեններու մէջ քանի մը ապրանք ծախողներ: Ապրանքները պիտի տրուին ապառիկ (ան ճօնսիննատիոն) ծախուածները ետ առնելու պայմանով: Կ'ուզուի նաեւ փլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան աշխոյժ լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը:
Դիմել' «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant : H STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 6 MARS 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3672

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ...

Մի՛ ըսէք թէ կը չափազանցենք: —

Փնտռեցէք ինչ որ կրնաք ճարել,— Ֆրանսերէն, անգլերէն կամ ռուսերէն եւ կարդացէք Մոսկուայի նոր դատավարութեան մանրամասնութիւնները: Սերտեցէք, մանաւանդ, 21 ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրին «խոստովանութիւնները»: Մէկը միւսէն չոնդալից եւ գետնաքարշ: Մէկը միւսէն չքե՜ղ եւ աննախընթաց:

Ձեր միտքը յոգնի, սովորական կանոններով բացատրելու համար այս անլուր, անորակելի եւ անպատմելի ողբերգութիւնը:

Մինչեւ այսօր ալ, ոչ մէկը յաջողեցաւ գոնէ լուսաբանել զայն, սկսելով 1936 օգոստոս 19էն, երբ կը դատուէին Զինովիեւ-Քամենեւ եւ ուրիշ 14 երեւելիներ, գնդակահարուելու համար իբրեւ հասարակ լրտեսներ, չարագործներ ու սրիկաներ,— որ չէ՛ր, կատղած շո՛ւն, իժ, բորենի...

Աչքի առջեւ բերէք միայն ներկայ դատավարութեան ամբաստանեալներուն դիրքն ու հանգամանքը.—

1. Ռիքով, նախկին նախագահ գործավարներու խորհուրդին, ընթացիկ բացատրութեամբ՝ վարչապետ: Եղած է նաեւ ներքին գործավար. այլ մանաւանդ անդամ հռչակաւոր Քաղաքական Բիւրոյին (պոլիտբիւրօ), 1918էն իսկ, Լէնինի, Ստալինի, Զինովիեւի, Թրոցքիի, Պուխարինի հետ: Հին յեղափոխական, հասուն մարդ, 57 տարեկան է:

2. Պուխարին, հին յեղափոխական, խմբագրապետ Մոսկուայի պաշտօնաթերթերուն. անդամ Քաղաք. Բիւրոյին, նախագահ Գ. Միջազգայինի: Յիսուն տարեկան:

3. Չերնով նախկին նախարար հողագործութեան: Անմիջական գործակիցը՝ Ստալինի, գլուխ հանելու համար հաւաքական տնտեսութիւնը (Կոլխոզ), միլիոնաւոր զոհերու գնով:

4. Կրինքօ, նոյնպէս նախկին գործավար (նախարար), որ արտաքին դեր կատարեց հնգամեայ ծրագրին գործադրութեան մէջ:

5. Ռաքովսքի, առաջին վարչապետ Ուկրայնայի յեղափոխական կառավարութեան, մտերիմ գործակիցը Լէնինի, դեսպան Լոնտոնի եւ Փարիզի: Վաթսուն տարեկան:

6. Քրէսթինսքի, պոլշեւիկ՝ 1903էն ի վեր, քարտուղար Կեդր. Կոմիտէի, դատական գործավար՝ մինչեւ 1921, յետոյ դեսպան Պերլինի, մինչեւ անցեալ տարի, երբ Մոսկուա կանչուելով նշանակուեցաւ փոխ-գործավար արտաքին գործերու: Աջ բազուկը Լիթվինովի: (Ծնած է 1883ին):

7. Շարանկովիչ, ընդհ. քարտուղար Սպիտակ Ռուսաստանի Կեդր. Կոմիտէին, ծանօթ՝ իր անխնայ մաքրագործումներով:

8. Իվանով, գործավար անտառային ճարտարագործութեան՝ մինչեւ 1937 նոյեմբեր՝ (դեռ նոր կը պատմէն թէ ցարական գաղտնի ոստիկանութեան գործակալ եղած է 1911ին, 15 րուբլի ամսականով, որ յետոյ բարձրացած է 75ի...):

9. Եակոտա, Չեկային ահարկու վարիչը, «բոցավառ սուրը յեղափոխութեան», կուսակցութեան անդամ՝ 1907էն ի վեր, ամբողջ կեանքը անցուցած Չեկային մէջ եւ յետոյ ներքին գործավարութեան բարձրացած՝ 1934ին: Ինքն էր որ երեւան հանեց Զինովիեւ-Քամենեւ դաւը.

10. Զուբարեւ, փոխ-գործավար Սպիտակ Ռուսաստանի հողագործութեան (ցարական գործակալ՝ 1908էն ի վեր):

11. Զելենսկի, նախագահ խորհրդային համագործակցական ընկերութեանց, նոյնպէս ցարական գործակալ, որ պոլշեւիկեան կուսակցութեան մէջ մտած է 1911ին:

12. Ֆէյզուլլահ Խոճայեւ, նախագահ Ուզպէկիստանի, եւ իր մերձակիցը՝ Իքրամով, նոյն շրջանին կուսակցական քարտուղարը.

Մնացեալ ինն ալ եղած են գործօն անդամներ եւ պատասխանատու վարիչներ, իսկ հինգը՝ գիտուն եւ բժիշկ: Այս վերջիններէն մէկը, Բլետնեւ, նախագահն է Մոսկուայի Բժշկական Միութեան, աշխարհահռչակ մասնագէտ սրտի հիւանդութեանց, երկրորդը՝ Մաքսիմով, պաշտօնական բժշկապետն է Քրէմլինի պալատին, երրորդը՝ Լեւին՝ բժշկապետն է Քրէմլինի բուժարանին. չորրորդը՝ Քազաքով՝ տնօրէնը մասնագիտական հաստատութեան մը:

Մէկ խօսքով, բոլորն ալ ականաւոր դէմքեր, որոնք աշխարհը կը սարսէին, դեռ երէկ, ինչպէս այն միւսները որ խմբովին գնդակահարուեցան 1936 օգոստ. 24ին (16, Զինովիեւ եւն.) 1937 յունվ. 29ին (13, Փիաթաքով եւն.), 1937 յունիս 12ին (Թուխաչեւսքի եւն.): Չենք հաշուեր անոնք որ գնդակահարուեցան առանց հրապարակային դատի եւ անոնք որ դեռ բանտն են կամ աքսորուած, ինչպէս Հայաստանի մէջ:

Իսկ մեղքե՞րը: Կարելի չէ պատմութեան որ եւ է մէկ շրջանին մէջ գտնել այսպիսի պատկեր,— ամբողջ երկրի մը 20–25 տարուան պետական, կուսակցական, քաղաքական, վարչական, զինուորական, տնտեսական ղեկավարներուն հարիւրին 95ը՝ դաւաճան եւ լրտես, հասարակ ոճրագործ եւ աւերիչ, վարձուած զանազան պետութեանց գաղտնի ոստիկանութեանէն: Պատրաստ՝ իր գործակիցներուն արիւնը թափելու, ամբողջ երկիրը բաժան-բաժան ընելու, այս կամ այն պետութեան ծախելու, մարդիկ թունաւորելու, անասուններ ոչնչացնելու, եւ դեռ ինչ որ կրնաք երեւակայել:

Եւ ամէնէն քամնելին,— տեսէք ամբաստանեալներուն զարշելի եռանդը՝ կարելի եղածին չափ շատ բան խոստովանելու, ա-նուանելու, մեղանչ կոտրելու համար:

Ղեկավարութի՞ւն, կարգուսա՞րք է այս, թէ կենդանաբանական պարտէզ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

21ԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մէկը միւսին հետ կը մրցի շատ բան խոստովանելու համար

«ՊԻՏԻ ՑՊՈՒՆԵԼԻՆՔ, ՊԻՏԻ ԱՆՁՆՏԵԼԻՆՔ, ՊԻՏԻ ՏՈՊՈԼԵԼԻՆՔ...»

Մոսկուայի դատավարութեան երրորդ օրը, առաւօտեան նիստին մէջ հարցաքննուեցաւ Շարանկովիչ, նախկին քարտուղարը Սպիտակ Ռուսաստանի Կեդր. Կոմիտէին: Ամբաստանեալը առանց այլեւայլի յայտարարեց թէ ինք լեհական լրտես էր 1921էն ի վեր, եւ ղեկավարը՝ «Սպիտակ Ռուսաստանի ազգային ֆաշական կազմակերպութեան», որ կը շարժէր համաձայն Լեհաստանի ընդհ. սպայակոյտի եւ Մոսկուայի կեդրոնի հրահանգներուն: Մոսկուայի կեդրոնին գլուխը կը գտնուէին Ռիքով եւ Պուխարին: Իրենց նպատակն էր Խ. Միութենէն անջատել Սպիտակ Ռուսաստանը եւ կազմել անկախ պետութիւն մը, Լեհաստանի թեւարկութեան տակ: Այս առաջադրութեամբ, կազմակերպութիւնը դաւեր կը սարքէր, Խ. Միութիւնը զինուորական պարտութեան մատնելու համար: Կազմակերպութիւնը պիտի սպաննէր մարաջախտ Վորոշիլովը, երբ ան այդ շրջանը երթար, զօրափորձերու համար:

Ամբաստանեալը յետոյ պատմեց թէ մանրէներ ներարկելով կ'ոչնչացնէր Սպիտակ Ռուսաստանի արջառը, ձիերը եւ խոզերը, կը խանգարէր ելեկտրական ուժի բաշխումը եւն.: Ամէն անգամ որ դատախազը հարցումներ կ'ուղղէր, ամբաստանեալը կը պատասխանէր.

— «Բացարձակապէս ճիշդ է. ես հայրենիքի դաւաճան եմ, լրտես եւ ահաբեկիչ»:

Յետոյ հարցաքննուեցաւ Ֆէյզուլլահ Խոճայեւ, Ուզպէկիստանի նախագահը, որ յայտարարեց թէ լրտես է 1920էն ի վեր: Ամբաստանեալը մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս իր ժառանգական ազգայնականութիւնը յաղթեց համայնավարութեան եւ զինքը դարձուց դաւաճան ընկերվարութեան: Ըսաւ թէ 1920էն ի վեր, ինք միշտ աշխատած է Պուխարան անջատել Խ. Միութենէն եւ դնել Անգլիոյ թեւարկութեան տակ: 1930ին վարչապետ Ռիքովի ներկայանալով, կ'առաջարկէ ամբողջ Ուզպէկիստանը դնել Անգլիոյ թեւարկութեան տակ, մէջն ըլլալով Պուխարան: 1936ին կապ կը հաստատէ Պուխարինի հետ, որ դիտել տալով հանդերձ թէ Գերմանիա եւ Ճափոն պատրաստ են օգնելու, կը յանձնարարէ յարաբերութիւն պահել Մեծն Բրիտանիոյ հետ, քանի որ Ուզպէկիստան սահմանակից է անգլիական հողերու:

Ինչպէս պիտի բաժնէին Ուզպէկիստանը

Խոճայեւ շարունակելով իր «խոստովանութիւնները», ըսաւ.

— «Կ'ամչնամ գտնուելով դաւաճաններու, լրտեսներու եւ վնասարարներու մէջ: Ես դաւաճանեցի Պուխարայի ժողովուրդին եւ խորհրդային իշխանութեան որոնք ապաստան տուին ինծի, երբ վերջին անկախ էմիրը մահուան դատապարտած էր զիս: Ստալին վստահեցաւ ինծի եւ ահա թէ ինչպէս շնորհակալութիւն կը յայտնեմ: Ես գութ չեմ սպասեր: Երբ դաւադրական ցանցին մէջ մտայ, Ռիքով երաշխաւորեց Ուզպէկիստանի անկախութիւնը օտար պետութեան մը թեւարկութեան տակ: Այդ պետութիւնն էր Մեծն Բրիտանիա: Դաւադիրները կը նախընտրէին գործել աւելի Անգլիոյ քան Ճափոնի հետ, քանի որ իմ երկիրս մօտ է Հնդկաստանի եւ Աֆղանիստանի: 1936 օգոստոսին, երբ Պուխարին կռահեց հակաբոլշեւիկ դաշինքին մօտալուտ կնքումը Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, մենք ապստամբութիւններ սարքեցինք գիւղացիներուն մէջ եւ արձակեցինք բանտարկեալ աւազակները: Տեսնելով որ անկարելի է ուղղակի կապ հաստատել Անգլիոյ հետ բուն իսկ Ուզպէկիստանի մէջ, փորձեցի գործակալներ ճարել Տաճկաստանի մէջ, ուր Պասմաճները զօրաւոր էին տակաւին եւ ջանացի կապ հաստատել մասնաւորապէս անոնց պետերուն եւ Տաճկաստանի (Տաճիկներու երկիր) անգլիական գործակալներու հետ: Բայց, բախտս օգնեց եւ չյաջողեցայ: Ես շատ ոճիրներ ունիմ խղճիս վրայ եւ ամբողջովին կը խոստովանիմ, բայց պէտք է ըսեմ որ այս կէտին մէջ ձախողեցայ»:

Ամբաստանեալը պատմեց նաեւ թէ Ստալին մերժած ըլլալով հնգամեայ ծրագիր մը հաստատել ցորենի հունձքին յաւելման եւ բամպակի նուազման մասին, դաւադիրները դժգոհութիւն սարքեցին, չափէն աւելի բամպակ արտադրելով, ի վնաս ուրիշ մշակութեանց: Իր մերձակիցը, Իքրամով, քարտուղար Կեդր. Կոմիտէի, զինուորական բոլոր կարեւոր հրամանատարութիւնները յանձնած էր իր դաւակիցներուն: Անթիփով, փոխ-նախագահը, կը գանգատէր թէ չափազանց դանդաղ կ'ընթանայ ապստամբական շարժումը: 1936ին Պուխարին ալ կը գանգատէր թէ պէտք եղածին չափ յարաբերութիւն չունինք Անգլիոյ հետ»:

Մարաջախտ Թուխաչեւսկի պիտի գրաւէր Քրեմլինը...

Կէսօրէն վերջը հարցաքննուեցաւ Ռօզէնհոլց, արտաքին առեւտուրի գործավարը (նախարար), որ զարմանալի բաներ պատմեց մարաջախտ Թուխաչեւսկիի եւ միւս հոթ զօրավարներու սարքած դաւադրութեան մասին: (Ինչպէս կը յիշուի, բոլորն ալ գնդակահարուեցան 1937 յունիս 12ին): Իր պատմութեան համաձայն, Թուխաչեւսկի դաւ մը սարքած էր, 1937 մայիս 1ին գրաւելու համար Քրէմլինի պալատը եւ սպաննելու բոլոր վարիչները: Ծրագիրը նախ յետաձգուեցաւ, որովհետեւ Թուխաչեւսկի Լոնտոն պիտի երթար, մասնակցելու համար թագադրութեան հանդէսներուն: Թուխաչեւսկի հաւատացած էր իրեն թէ բանակին բոլոր վարիչները վստահելի են, իսկ պատերազմական նախարարութեան խորհրդականը՝ Կամարնիք իր անձնապահութենէն առաջ ը-սած էր թէ նշանակուած օրը Չեկան պիտի չլատուէր Մոսկուայի պահակազօրքի հրամանատարին՝ Զօր. Կորքաչեւի միջոցաւ: Թրոցքի յանձնարարած էր իրեն գրամ քաշել արտաքին առեւտուրի գործավարութեան սնտուկէն, հոգալու համար դաւադրութեան ծախքերը: Թրոցքիի տղան՝ Սէտով. 160.000 ոսկի ստա-

(Լուրերու շարունակութիւնը 4րդ էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ.

ՄՈՎՍԷՍ, ԳԱՍՊԱՐ ԵՒ ՊԱՂՏԱՍԱՐ

Դարձեալ անունի հարց:

Դամասկոսի մէջ, Փետրուար 6ին, Բարեգործականը հանդէս մըն է սարքեր՝ իբրեւ բանախօս հրաւիրելով Ամերիկայէն վերջերս արեւելեան իր կիրճերը անցած ռամկավար մը, ոմն Գասպար Մովսէսեան:

Մենք «ոմն» կոչեցինք, բայց Դամասկոսի ռամկավար թղթակցին տուած տեղեկութիւններէն կը հետեւի որ Գասպար Մովսէսեան «ամերիկահայ փաստաբան եւ հանրային գործիչ» մըն է, որուն «պատկանած հոսանքին (Ռամկավարութեան) առաքելութիւնը կը ցոլայ իւրին (Գասպարի) անունին եւ մականունին (Մովսէսեան) մէջէն»:

Մովսէս եւ Գասպար անունները ի՞նչ կը ցոլացնեն, արդեօք: Կարդացէ՛ք, ռամկավար թղթակիցը կը բացատրէ.

— «Գիտէ՛ք որ Բեթլեհէմի Աստղը տեսնող մոգերէն մէկն էր Գասպար, մեր օրերուն ալ Արագածի վրայ ծագող Աստղը (մեզի համար կարեւորութիւն չունի գոյնը...) առաջին անգամ տեսնողը Գասպարները եւ իրենց հոսանքը եղան եւ այս ժողովուրդին աչքերը յառել տուին անոր լոյսին. իսկ ամէն հայ քրիստոնեայ գիտէ, որ Իսրայէլի ժողովուրդը Փարաւոններու երկրէն Քանանու երկիրը առաջնորդողը եղաւ Մովսէս, ուրեմն իր մականունէն կ'առնեմ Մովսէսը միայն եւ կը նոյնացնեմ զայն իր հոսանքին հետ, որ Աստղը տեսնել եւ բոլորին ընդունիլ տալէ յետոյ՝ այս ժողովուրդը պիտի առաջնորդէ մեր Քանանու երկիրը՝ Հայաստան»:

Ուրեմն, ծանօթ կուսակցութիւնը կրնանք այսուհետեւ կոչել Գասպարներու կուսակցութիւն եւ ընդունիլ թէ այդ Գասպարներն էին որ տեսան Աստղը Արագածի վրայ, (թղթակիցը կը մոռնայ որ յառաջ քան քրթումն առտուան, հետեւաբար դեռ գիշեր չեղած, արե՛ւ է թառած ոչ թէ գագաթն Արագածի, այլ նոյնիսկ Արարատի գագաթը, եւ այդ արեւը տեսեր են մեր պատմիչները, նկարիչները, բանաստեղծները, յեղափոխականները, բայց ոչ երբեք Գասպարները, որոնք, կը թուի թէ, սպասեր են որ գիշեր ըլլայ, աստղ մը ցայտէ եւ իրենք «աւետիս» պոռտին դռնէ դուռ, մեր գիւղին «աւետիսուոր»ներուն նման, որոնք ամբողջ գիշեր մը «աւետիս» պոռալով գալով, բոկոտ ու չամիչ կը հաւաքէին, իբրեւ ֆրիտոռնէի վարձատրութիւն):

Յետոյ նոյն թղթակիցը կը գրէ թէ «Մելքոն, Գասպար եւ Պաղտասար» կուսակցութիւնը հպարտ է որ Մովսէսի դեր պիտի կատարէ.— անուրանալի՛ փաստ որ իր մէկ բանախօսը կը կոչուի Մովսէսեան,— այսինքն, ինչպէս երբեմն Մովսէս իր ժողովուրդն առաջնորդեց Քանանու երկիրը, այնպէս ալ մեր ռամկավար Մովսէսները ապահովութիւն կուտան, որ Հայաստան պիտի առաջնորդեն տարագիր հայութիւնը:

Ռամկավար թղթակիցը չըսեր սակայն թէ Գասպարներու կուսակցութիւնը ի՞նչ եղանակով պիտի առաջնորդէ մեզ Քանանու երկիրը: Այնպէ՞ս ինչպէս Մովսէսի թոռները, Միջօնները, կ'երգէին դռնէ դուռ.

— Խեկիլէր ալայի՛մ...

— Սիկարա քեադրտր՛, քեպրի՛թ..

ԱՐԱՋ

[illegible]

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՄԻ Չ... [illegible]

«Թան» կը գրէ թէ Թրքական կառավարութիւնը լրացուցած է Իրաքի եւ Իրանի երկաթուղիներուն միացման ծրագրին ուսումնասիրութիւնը: Վերջին պահուն կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուեցան, նկատի առնելով անցնելիք շրջաններուն ռազմագիտական եւ լեռնագրական հանգամանքը:

Դէպի Իրան երկարելիք երկաթուղին պիտի հետեւի Տիարպէքիր-Սիման-Գչերիկ-Սորան քէօյ ճամբան եւ Իրաք պիտի մտնէ Կիւմրա գիւղէն, որ կը գտնուի սահմանագլուխ Խապուր գետին ափը: Նոր գիծը ճամբան պիտի երկարէ 250 քիլոմեթր, սակայն ծախքը 5 միլիոն թրքական ոսկի պակաս պիտի ըլլայ: Տիարպէքիրէն մեկնելիք գիծը 291 քիլոմեթր երկայնութիւն պիտի ունենայ եւ պիտի կազմէ փոխանցման գիծը Լոնտոն-Միջին Արեւելքի:

Գալով դէպի Իրան երկարելիք գծին, պիտի բաժնուի Սորանքէօյի մօտ, եւ 591 քիլոմեթր ճամբայ կտրելէ վերջ, պիտի միանայ Իրանեան Քօթուր գիւղին մէջ, անցնելով Վանէն եւ Դատուանէն:

Չ... [illegible]

Պ. Հոցա, Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, արտաքին քաղաքականութեան մասին: Ակնարկելով Հիթլէրի ճառին, որ կ'ազդարարէր թէ Գերմանիա ի հարկին պիտի պաշտպանէ սահմանէն դուրս եղած 10.000.000 Գերմանները, Պ. Հոցա յայտարարեց թէ Չեխոսլովաքիոյ սահմանները անբռնաբարելի են եւ իրենք պիտի չհանդուրժեն որ եւ է օտար միջամտութեան:

— «Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք եւ պատրաստ ենք բանակցելու Գերմանիոյ հետ: Բայց եթէ ճակատագիրը պատերազմ տնօրինէ, մենք պիտի կռուինք մեր ազատութեան համար, մեր նիւթական եւ բարոյական ուժերով: Եթէ վարչապետ Հիթլէրի յայտարարութիւնները կը նշանակեն թէ Գերմանիա ծրագիր մը կ'որոճայ որ անհաշտ է Չեխոսլովաքիոյ վեհապետութեան ճանաչման հետ, անկեղծօրէն կը ցաւինք, որովհետեւ այդ առաջին փորձը եղած պիտի ըլլայ, չեխական պետութեան վերակազմութենէն ի վեր, եւ այն ալ այնպիսի պահու մը երբ մենք կը պատրաստուինք մեր յարաբերութիւնները կարգադրել անկեղծ գործակցութեան մը վրայ»:

Վարչապետը այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, որ իր վերջին ճառով հաւաստիքներ տուած էր Ֆրանսայի աջակցութեան մասին: Յետոյ ակնարկելով Անգլիոյ, ըսաւ թէ Չեխոսլովաքիա զինակցութիւն եւ օգնութիւն չսպասեր Լոնտոնէն, բայց կ'ուզէ որ Անգլիան ալ ընդունի թէ Կեդր. Եւրոպայի խաղաղութիւնը անհրաժեշտ է ընդհ. խաղաղութեան համար: Չեխոսլովաքիա չուրանար աւելի քան 3.000.000 Գերմաններու իրաւունքները, բայց չի հանդուրժեր որ այդ պարագան պատրուակ մը դառնայ արտաքին ոտնձգութեանց:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ արուեստագէտներն ու աշխատաւորները ինը օր նստուկ գործադուլ ընելէ վերջը, դադրեցուցին, ելք չգտնելով: Կառավարութիւնը հաւանեցաւ որ բոլորը միասին ընկերակցութիւն մը կազմեն, հաւաքաբար վարելու համար թատրոնը: Քաղաքը եւ պետութիւնն ալ նիւթական աջակցութիւն պիտի ընծայեն:

ԿԱՊՐԻԷԼԷ Տ'ԱՆՈՒՆՑԻՕ

Մոգական անուն մը որ միջազգային գրականութեան փառքերէն մէկը եղաւ, իբրեւ արուեստագէտ եւ բանաստեղծ։

Կապրիէլէ տ'Անունցիօ ծնած է 1863 Մարտ 12ին, Ֆրանքավիլլա ալ Մարէի մէջ։ Տասնըհինգ տարեկանին կը փախչի դպրոցէն՝ սիրահարելով աղջկան մը։ Այս պարագան պատճառ կ'ըլլայ որ կիսատ մնայ իր ուսումը։ Ցետոյ կ'անցնի Հռոմ եւ կը ծանօթանայ այդ ատենուան յայտնի բանաստեղծներու հետ։ Տարի մը վերջ արդէն անուն հանած էր, թէ տաղանդով եւ թէ արկածախնդիր բնաւորութեամբ։

Տ'Անունցիօյի առաջին բանաստեղծութիւնը՝ Փրիմօ Վէրէ Քարտուչչիի ուշադրութիւնը կը գրաւէ, եւ կը թարգմանուի։ Արդէն Հռոմի պարբերականներուն կ'աշխատակցի յայտնօրէն։ Կը գրէ բանաստեղծութիւններ, արձակ գրուածքներ, պատմուածքներ եւ վէպեր, որոնք կը խորտակեն չափերը, իրենց չափազանցուած եւ համարձակ ոճին պատճառաւ։ Տ'Անունցիօ արդէն հռչակաւոր գրագէտի համբաւ կը վայելէ. բայց ունի քմահաճ վարք ու բարք մը, Լորտ Պայրընի պէս խենթ ապրումներու սիրահար եղած է, ազատ եւ անկախ՝ սիրային արկածալից խնդիրներ ունեցած է. կին, սէր, խաղ եւ այլն անբաժան եղած են։ Տ'Անունցիոյի շռայլ եւ հեշտախառն կեանքը առասպելական հանգամանք մը ըստացած է, տեսակ մը խորհրդաւոր եւ մութ միջավայրերու ցանցի մէջ բռնուած հեշտասէր մը, որ կեանքի հաճոյքներէն զեղուած է գրական արժէքաւոր գործեր տալու համար։ Տ'Անունցիօ գրաւած է կանացի նոյնիսկ անառիկ սիրտեր, խաբած է ամուսիններ. նըշանուած պահուն իսկ, փախած է գեղանի դքսուհիի մը հետ։ Իր անկանոն եւ բախտախնդիր կեանքին պատճառով բանտարկուած, զայթակղութիւններ ունեցած, մեծամեծ պարտքեր ունեցած եւ հեռացած է Իտալիայէն պարտատէրերէն խուսափելով, հաստատուած է Ֆրանսա 1910ին։ Երկար ատեն ապրած է Սեն-Ժիրոնի իշխանուհիի մը հետ, ունենալով երկու զաւակներ։ Ի վերջոյ 31 տարեկանին կը դրաւէ ժամանակակից ամէնէն մեծ ողբերգակին՝ Էլէօնորա Տուզէի սիրտը։

Տ'Անունցիօ արդէն բոլորովին հռչակաւոր դարձած էր իբրեւ բանաստեղծութեան իշխան։ Այդ շրջանին իր բանաստեղծութիւններէն Փրիմօ Վէրէ, Գանթօ Նօվօ, Իսօթէօ, Կուրլիթհը, իր վէպերէն Հեշտանքի զաւակը, Մահուան յաղթանակը, Ժայռերու կոյսերը, իր թատերգութիւններէն Մեռած քաղաքը, Ճօքօնտա, Փառքը, Յօրիոյի դուստրը, եւն., չինք գրած են անմահութեան պատուանդանին վրայ։ Էլէօնորա Տուզէ որ նմանապէս իր արուեստագէտի փառքին բարձրութեան վրայ էր, կը նուիրուի այս ինքնատիպ հանճարին, ի նպաստ կը դնէ իր տաղանդը։ Դժբախտաբար իրենց համերաշխութիւնը երկար չի տեւեր։ Սիրոյ գերասանուհին լքուած է, ծերացած ու աղքատացած, իր մահուան անկողնին մէջ կը ներէ բանաստեղծութեան առակերին, մինչ տ'Անունցիօ կը նետուէր ուրիշ արկածախնդրութեան մը մէջ։

Տ'Անունցիօ երեսփոխան ընտրուեցաւ 1897ին պահպանողականներէ, եւ օր մը ժողովի ընթացքին յանկարծ անցաւ ազատականներու կողմը, արհամարհական խօսքեր նետելով առաջինեց, եւ ապա վերադառնալով բանաստեղծութեան։ Տ'Անունցիօ գրած է նաեւ, ուղղակի Ֆրանսերէն, թատերգութիւններ երբ Փարիզ ապաստանած էր, Le Martyr de St. Sébastien, La Pisanella, Le Chevrefeuille։

Պատերազմի սկիզբը կը դառնայ Հռոմ եւ կը յաջողի Իտալիան մղել պատերազմին մէջ, Դաշնակիցներու կողքին։ Իբրեւ օդանաւորդ կը մասնակցի կռիւներուն եւ կը կորսնցնէ իր մէկ աչքը։ Պատերազմէն վերջ գրաւեց Ֆիումէն, լեգէոնականներու գըլուխը անցած։ Ցետոյ դառնացած աշուեցաւ Վիթթորիալի իր ապարանքը, ուր եւ մեռաւ Մարտ 1ին, 75 տարեկանին։

Տ'Անունցիօ Իտալիոյ ազգային մեծ բանաստեղծը նկատուեցաւ 1870էն ի վեր։ Մածծոնիի եւ Լէօփարտիի յաջորդեց հարուստ, ինքնատիպ երեւակայութեամբ եւ ճարտար թատերգութեամբ։ Օժտուած խանդավառ եւ հրապարակային ոգիով, տ'Անունցիօ վարպետ, հրահրեց ամբողջ սերունդներ։ Թէեւ քիչ մը թատերական ոգի եւ խառնուածք դրաւ, եւ աւելի հոլովեց քան մտածեց, բայց միշտ մնաց զմայլելի բանաստեղծ եւ բիւրեղացած արուեստագէտ մը։

Տ'Անունցիոյի հանճարը երգեց լատին ցեղին փառքը, պանծացուց Իտալիան, փառաբանեց անոր ազատան ու յաղթանակները, երգեց ըլլալ Քարտուչչիին յաջորդը. եւ եթէ անոր դասական մաքրին չհասաւ, սակայն նուրբ մտածումներու երանգներով հրաշակերտեց անմոռանալի բանաստեղծութիւններ եւ եղաւ հինին ու նորին միջեւ, այսինքն Քարտուչչիէն մինչեւ Մարինէթթի, մինչեւ Ֆաշիստն ներկայ տիրամիտ արուեստը նետուած գեղեցիկ կամուրջ մը, կամ ինչո՞ւ ոչ, իտալական կայսրութեան մարգարէն։

Տ'Անունցիօ ըլլալով ժամանակակից Իտալիոյ վաւերական արժէքներէն մէկը, ազնիւ գաղափարներու միջազգային մեծ դէմք մը, նետուեցաւ կրկէս, ու վարպետօրէն մարտեց ու երեւան բերաւ իր բոլոր գործերուն մէջ, դասական կրթութեան ամբողջական ծուռներն ու զգայական ապրումները. եթէ ոչ մեծ հոգեբան մը, տ'Անունցիօ եղաւ մեծ զգայապաշտ մը, Նիցչէէն մինչեւ Տոսթոյեւսքի, Իպսընէն մինչեւ Տոստոյեվսքի, Գոթէէն մինչեւ Ամերիկացի Ուոլթ Ուիթման, կարդաց, մարսեց, եւ բիւրեղացուց իր գերմարդկային երեւակայութեան մէջ զգայական խաղերու եւ բանաստեղծական ուղիներու ոլորտներէն անցնելով հանճարեղ գրական հոյակապ բարձրութեան մը։

Տ'Անունցիօ եղաւ ուրեմն, ոչ միայն Իտալիոյ առաջին ոչ-դասական մեծ գրագէտը, այլեւ միջազգային անուանի բանաստեղծ մը։ Ան իր հայրենիքին պատուելիական գրականութեան արգասաւոր հողին վրայ հասցուց նոր եւ տարբեր գրականութեան մը ծաղկումները եւ բացառիկ, չափազանցուած արուեստի մը վարպետ հիմնադիրը եղաւ. ինքնատիպ՝ խորքով եւ ձեւով, որուն մէջ կայ եւ աշխարհաքաղաքացիութիւն, եւ պատմական բարձրութիւն եւ անմոռանալի եւ լեռնայրական ոգի եւ թէ նորագոյն միտք։ Սակայն պէտք է խոստովանիլ որ Իտալիոյ մէջ աւելի խորացաւ եւ ազգայնական լարերը հնչեց, զգալով հրթռացուց քան միջազգային ճակատին վրայ, ուր աւելի մեծ հանճարներ ելեր բռնած էին արդէն։ Տ'Անունցիոյի գրական կողմնակալ եւ հասարակութիւնը կը սկսի մեծ արուեստագէտներու հետ ունեցած իր հանդիպումներէն։

Ինչպէս կեանքի միւս մարզերու, նմանապէս գրականութեան մէջ տ'Անունցիօ խիզախ եւ արկածախնդիր եղած է, տասնըհինգ տարեկանին կը ծանօթանայ Քարտուչչիի, կը մտերմանայ եւ կը ներշնչուի անկէ, ու գրի կ'առնէ իր առաջին հեթանոսական բանաստեղծութիւնները, Փրիմօ Վէրէ եւ Քանթօ Նօվօ։ Քանի մը տարի վերջ կը ծանօթանայ Վիքթօր Հիւկոյի, Պօտլէրի եւ Պարնասեան բանաստեղծներու եւ անոնց ազդեցութեան տակ կը ստեղծագործէ Իսօթէօ-Ժէծծօն։ Յաջորդաբար կը թարգմանէ Հ. Ուիթմանի եւ կը գրէ Նոր Երգերը։ Քարտուչչիի նմանելու մարմաջէն ծնունդ առած է Կարիպալտիի երգը, Ճիովաննի Վերկայի հանդիպումէն կ'ազդուի ու կը գրէ արձակ — Փէսքարայի պատմուածքները։ Փոլ Պուրժէի եւ Հիւիսմանի հետ կը ծանօթանայ ու լոյս կը տեսնէ Հեշտանքի զաւակը, Տօսթոյեւսքիի բարեկամութենէն՝ Ճիովաննի Էփիսքոփօ, Նիցչէի եւ Տոլսթոյի հանդիպումէն՝ Անկոյր եւ Մահուան յաղթանակը, Հանրի Պաթայլի բարեկամութենէն՝ Յօրիոյի դուստրը, թատերգութիւնը։ Այս գրական դէմքերը տարբեր խառնուածքի պատկանելնուն տ'Անունցիոյի գրականութիւնը շատ մը ազդեցութիւններու տակ այլազան դիմագծումներ ստացած է, սակայն այս պարագան չի նսեմացներ ինքնատիպ հանճարին ցոլքերը։

Գէնժամէն Քրէմիէօ իտալական գրականութեան լաւագոյն մասնագէտն է եւ շատ մը գլուխ գործոցներ Ֆրանսերէնի թարգմանած է, խոստովանելով տ'Անունցիոյի արուեստին մեծութիւնը, կ'ընդունի սակայն թէ տ'Անունցիօ կրաւորական, էգ գրագէտներու (écrivains - femelles) կը պատկանի ու թէ այլ՝ ներգործական ըստեղծագործողներու դասակարգին (créateurs - mâles), միայն թէ տ'Անունցիօ փառաւոր եւ նրբալար գործիքներով հասունցուցած է դուրսէն ստացած ազդերը եւ ստեղծագործած ինքնուրոյն հրաշակերտները կերպարանափոխած եւ բիւրեղացուցած է՝ իր նուրբին հեշտահոլով կիրքերու արքանդով եւ արձանացուցած անմահ գլուխ-գործոցներ։ Մարդկային տպաւորութեանց ենթարկուած այս արուեստագէտը սակայն ողբերգական նրկունքով հասած է ստեղծագործ ուժի մը ու իր ժամանակին հանդէպ եղած է քրմապետ։

Այսօրուան իտալական երիտասարդութիւնը գրեթէ կ'ուրանայ տ'Անունցիոյի արուեստը, նորագոյն քննադատները հմայաթափ երեւոյթ մը ունին, զինք կը ներկայացնեն անցեալ խառք մը, թանգարանային հետաքրքրութիւն մը որ ներկայ գաղափարական կեդրոնականութենէն կը վրիպի։ Ժամանակակից կեանքին համար տ'Անունցիոյի արուեստը ոչ մէկ առաջնորդութիւն ունի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Ապրօն երդիք ելաւ եւ բարձր ձայնով կանչեց դէմի թաղէն Սըհակը, որ դաս պիտի տար չայկէ եւ զիս Արամօ տանի։ Սըհակէին հետ ճամբայ կ'ելլեմ։ Ղընամէէ գեղին մէջէն անցնելով կը բռնենք կէս ժամ տեւող մեծ զառիվեր մը՝ լեռն ի վեր։ Զառիվերը շատ դժուար է։ Սատանիկ շող ու կրակով մը կ'ելլէ։ Ժամ մը ծով քրտինքի մէջ կը լողամ, ժամ մըն ալ տաք կը կարիմ։ Բայց կը դիմանամ։ Կը քալեմ ամենավերջին շունչս բերանս առած։ Կը վախնամ որ հիւանդանամ։ Բան մըն ալ չեմ ըլլար։ Եւ տարբ պատճառը՝ օդն է միայն, գեղի սքանչելի, չոր եւ առողջարար օդը։

Կ'անցնինք լեռներու վրայէն։ Այս լեռները՝ Անսարիոյ լեռներն են։ Անոնց վրայ է որ կ'ապրին Ալէվիները, արաբախօս Թիւրքեր, Ցոյներ, Հայեր, Թիւրքմէններ, Հրեաներ եւ Արաբներ։

Կ'անցնինք հովիտներէ, ձորերէ, լեռնադաշտերէ, փոքր զառիվայրեր՝, հոյամ մանր գիւղերէ, տուններէ։ Մեր ճամբուն 3/4ը կտրած ենք։ Ժայռերէ բխող շատ անուշ եւ պաղորակ ակէ մը ջուր կը խմեմ յոգնած, քրտնած։ Կարծես անմահական օշարակ է որ կը խմեմ։ Կը լուամ դէմքս, ձեռքերս, այս տաք ակի ջուրէն, եւ կանանչ խոտերու վրայ նստած, գլանիկ մը ծխեմ։ Ի՜նչ անոյշ է երկար ճամբորդութենէ վերջ, տասնիկ ծառաւը յագեցնել, եւ ապա գլանիկ ծխել։ Եւ այս՝ բնութեան հրաշալի լուռ գիրկը, հեռու քաղաքներու մարդերէն, աղմուկներէն։

Մեր ճամբուն վրայ մենք կը տեսնենք բազմաթիւ ալէվի գիւղակներ։ Ալէվիները՝ բարի, հիւրասէր եւ աշխատասէր են։ Կը թուի թէ, անոնք հին Պարսիկներ են, Կիւրոսի, Դարեհի պետութեան ժամանակներէն մնացած այստեղ։ Իրենց տարազը, սովորութիւնները, կրօնը շատ նման են հին Մարերու, Հայերու եւ Պարսիկներու կրօնին ու սովորութիւններուն։ Ալէվիները խպառ մոռցած են իրենց սեփական լեզուն։ Կը խօսին արաբերէն։ Բնապաշտ են։ Կը պաշտեն գաղտնի, արեւը, լուսինը, երկինքը, աստղերը։ Աղա խանի նման ունին մարգ - Աստուած մը որ այս կողմերը կը նստի եւ ունի 30 կին։ Այս մարգ-Աստուածը շատ քիչ անգամ կ'երեւայ ժողովուրդին։ Զինքը պաշտողները իրեն կը բերեն տարին քանի մը անգամ նուէրներ թանկագին։

Միեւնոյն ժամանակ, այս Ալէվինեութիւն չի ներկայացներ շատ շատ հետաքրքրական արժաղանդները ըլլան բնազդային աշխարհի մը ուր տ'Անունցի ականաւոր ... Թրթռաց, յուզեց եւ ապրեցաւ առաւելական տարտուններով։ Անոր արուեստին երանգներն ու գոյները, ձեւերու ճոխութիւնը եւ բառերուն նուագը պիտի մնան սակայն իբրեւ տպաւորապաշտ գրականութեան գեղեցկագոյն էջերը, Անձրեւը բինէտի մէջ անոր ամէնէն կատարեալ բանաստեղծութիւնը՝ կը բաւէ զինք դասելու համար քնարերգակ մեծ բանաստեղծներու կարգին։

Հաճոյք, հաճոյք, հաճոյք,

Այս հրաշալի ռուիրատուն

.. ..

Այս անհրեւոյթ ստեղծագործող ուժը։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

րը քով քովի կառուցներ են։ Անոնք երկար ժամանակ իրենց գոյութեան եւ անկախութեան համար կռուած են այս լեռներուն բարձունքներուն, մանաւանդ թուրք օսմանեան բռնապետութեան դէմ։ Անոնք, քաշուած շատ հին դարերէ ի վեր այս բարձունքներուն վրայ, թէեւ կորսնցուցած են իրենց լեզուն, բայց վրայ չեն տուած թիւրքական աւանդութիւնները, սովորութիւնները, տարազը եւ կրօնը։ Տրիպոլսոյ հիւսիսէն մինչեւ Անտիոք Ալէվիներու երկիր է։

Զորս ժամ քալելէ յետոյ, մայրամուտին կը հասնինք Արամօ, Հայկական գեղը։

×

Ես եկեր եմ հոս օդափոխութեան համար։ Եկեր եմ զուտ գեղի, մաքուր, բնական, եւ բնաւ չեղծուած եղի համն ու հոտը առնելու։ Ես կրնայի երթալ Սլանֆէ, Պիթթաս, Քէսապ եւ Լիբանանի սքանչելի ամառանոցները։ Նախընտրեցի այդ բոլորէն Արամօն, Ղընամիէն։ Վասնզի տարբեր, շատ տարբեր գտած եմ այս վերջինները։

Ահա, այս գեղին կիներն ու աղջիկները, որոնք իրենց տարազով, աշխատանքով, նիստ ու կացով, աւանդութիւններով ու սովորութիւններով այն են գրեթէ, ինչ որ էին հազար եւ աւելի տարի առաջ ապրող իրենց նախնիքները։ Ցետոյ, հոս չուկայ չկայ։ Խանութպաններ, վաճառականներ, փերեզակներ չկան աստեղ։ Ինչ նաշարժ կամ կառք չեն բանեցներ։ Զաղքնի, կեղծաւոր, կէս քաղաքակիրթ, կապկատիպ կիներ, սալօններու հոտը իրենց վրայ աղջիկներ կամ «երիտասարդներ չեն գար հոս։ Գեղը մինակ է իր բնակիչներով։ Ոչ պանդոկ, ոչ ալ սրճարան կը գտնուի հոս։ Ոչ ըմպելիով արբենալ գիտեն, եւ ոչ ալ թղթախաղի պղծապ ժամավաճառութիւնը կը ճանչնան։ Իրենց ամէն օրեայ սրճարանը դաշտն է, անմահական լեռներու բարձունքները, կամ քարքարուտ եւ ծոթրինաբոյր կողերը բարձր բարձր բլուրներու։ Իրենց (գեղացիներուն) առօրեայ ժամանցի վայրը, այգիներն են, պարտէզները, զմրուխտաշատ եւ ոսկեգոյն արտերը։ Թղթախաղի տեղ անոնք ունին ամէն օր իրենց ձեռքը բահ, փետատ, թի, մանգաղ, արօր կամ կացին։ Ահա այս գեղին տուները միայարկ, քարաշէն։ Ահա անոր « փողոց »ները քարուտ, բնական։ Տուներէն ներս ահա քակի-ր ձիւնի պէս ճերմակ ծեփուած պատերը, հայկական ոճով օճախները, սաքուները, ծափերը, փարչերը, բըղուկները։ Այս տուներու կողքին ահա ախոռները, մարագները։ Ահա հասը, որ ամէն կէսօր պէտի կուգա գեղին աղբիւրին առջեւ, ասմիներու եւ արտիներու շուքին տակ։ Գեղը, գեղը։ Բայց իսկատիպ, հարազատ, ու կեղծ քաղաքակրթութենէ ազատ գեղը։ Ես զայն չեմ փոխեր ոսատաններու հետ։ Վասնզի, քաղաքաստեղծը չի նախանձիր անոնց հայօննելու արուեստական անտաբոյր տաւութեան։

Արամօն՝ պարտէզ, այգի եւ ծառաստան շատ քիչ ունի։ Միրգը, պըտուղները շատ անգամ կը գնէ Հըջակայ արաբախօս Թուրքմէններէ, Ալէվիներէ։ Բայց ունի շատ սիրուն, առողջաւէտ գիրք ու օդ։ Շինուած է երկու հոյակապ անտիթթառոններէն մէկուն ճիշդ պորտին վրայ։ Երբ հեռուէն, դիմացի Ս. Գէորգ վանքի աղբիւրին մօտէն դիտեմ գայն, ...ան կամ վերջալոյսին, ձեռ ...ողջէն կը պարզուի շատ ...

բանաստեղծական տեսարան մը ...ղին տուները ցրուած չեն ինչպէս ...նամիէ։ Գեղը՝ իրար եկած, ...նը նման կաքաւի կլորակ եւ ...բոյնին։ Գեղը, եթէ բաւական ...ղեհատան կամ պաղպատան ...ունի սակայն ցորենի եւ ծխախոտի արտեր։ Հայ չարքաշ եւ տարօրինակ ...էն յամառ ու հպարտ գեղացիներու բարձունքներուն, կողերու ...պնաժայռ բլուրներու չորս բոլորտիքը, քարքարուտ հովիտներու ...ը, ծով քրտինք կը թափէ, ...գանէ

Ահաւասիկ Ցուլիսը անցած է, ...հրու ժամանակ է։ Կալերը ...ան եւ ծեփուած ու քով քովի ...եւ զարիի բարձրացած դէզեր ...սարեր ըլլան կարծես։ Ահա ...միր մանչեր՝ որոնք կամ կը ...Բովանդակ Սուրիոյ եւ Լիբանանի առաջին անգամն է, որ ճիշդ ...չենական գեղիս կամերան ...կը տեսնեմ այս հնաւանդ ...եղը. Կը դիտեմ գեղացի այս ...պատ մը հասակով մանչերուն ...կամնելը, եւ աչքերէս կծու ...վար կը թափի։ Դեռ փոքր էի ...կալին ցորենը կը կամնէի Մեր ...ը։ Մեր կամն ու եզները ...րենի հասուն եւ կարմրուկ ...Եւ մեր գեղը ճերմակ՝ կանանչներու գիրկն ինկած։ Ահա այս ...մշակները արբ, արու եւ հունձ...նանք, արեւադէմ, առոյգ ու կա...հասնիլով թեղը կը հիւսեն, հոյն...տան, յարդը զատելու ցորենէն ...աղջիկները խառնուածիկ հաղո...րով, կարմիր ու թարմ այտերով ...ափ շատ պաղուկ աղբիւրէն ջուր ...կրեն կալի ծառաւի, քրտնած ...նած մշակներուն։ Ահաւասիկ ...ները լեցուն կուրծքերով, ...հասուն ցորենի անուշ դէմ...ովամարդոց հուսասար, նոյնիս...ի ծանր աշխատանքներ կը կա...Գեղացի կինը, մանաւանդ ...մանակ։ Ոչ խօսիլը գիտէ, ...տիլը։ Վասնզի կ'աշխատի, ...խատի։ Ահա, քանի մը պատ...ծերեր, գեղին ալեւորները, ...ծառաստանին տակ, կը ծխեն ...սակցին եւ կալի աշխատանքներ ...գիտեն։ Ահա, Մարէնը, ...մը, որ իրենց կալէն քովս է ...ինծի դէհան ծաղիկ կը նուիրէ ...հանը, իր գլխէն բոյրով, ...կանաչութեամբը, հայ գեղջկ...մենաշատ սիրած ծաղիկն է ...րերէ ի վեր։ Ահա բոյրը ...սամ թեղերէն, կամնուած ...դէզերէն։ Այդ բոյրը, ...մէջ ինծի տուած է ...յուզումներէն մէկը։ Անիկա ...ինծի ամենախոր ներշնչումը ...նակելի ու բոցի նման այրող ...րտի մը վերապրումը։ Այդ ...ամբողջ գեղս, բովանդակ երկ...ժողովուրդի մը փառաւոր եւ ...պայծառ օրերը կը յիշեցնէ ինծի ...

Ահա արեւը, որ եկեր մշակ...կալուորներուն լուր է բերեր ...օր է։ Ու, գեղի ճամբէն դուք ...նէք հիմա տանտիկինները ...ուրներուն հաց կը բերեն։

Ա՜հ, այդ հացը։ Այդ հացը ...արեւ կայ կարմիր, ...Այդ հացին մէջ հայրենակա...ուածներու, հերոսներու ...գին կայ անմահական։ Այդ հաց...

ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

- Ո՛չ, հօրս անձնական թուղթերն են... երբեմն կ'օգնեմ իրեն՝ մեքենագրելով իր գաղտնի նամակները։

Սուխոին իր երկու ափերուն մէջն առաւ Տայանայի երկու ձեռքերն ու սկսաւ ուշադրութեամբ քննել զանոնք

Եթէ կը նայիս անոնց հասկնալու համար թէ արդեօք մեքենան մաշեցուցած է եղունգներս, անհոգ եղիր, ինքդ աղջիկը։ ձգախէժէ մատնոց կը գործածեմ։

- Ո՛չ, պատասխանեց Սուխոին, ներշնչում կը փնտռէի անոնց մէջ... ո՞վ գիտէ, թերեւս ես ալ օրին մէկը նաւեմ գիրք մը գրեմ...

— Ի՞նչ ներշնչո՞ւմ իմ ձեռքերուս մէջ...

— Այո՛, ըսուած է թէ գրելու արուեստին համար անհրաժեշտ է ճըշգրիտ տեսողութիւն ունենալ. եւ անշուշտ՝ հեղինակ մը պէտք է ի մէջ այլոց տեսնէ նաեւ իր հերոսուհիի ձեռքերը— «իր բարակ մատները կը թափառէին աղուոր գանգուր մազերուն մէջ »— այս տեսակ բան մը... Սարսափելի պիտի ըլլար եթէ քու մատներդ կարճլիկ ու գիրուկ ըլլային... բարեբախտաբար հերոսուհիի վայել մատներ ունիս...

— Սուխոի՛ն, խենթ բաներ կ'ըսես, ըսաւ աղջիկը. եւ քաշեց ձեռքերն ու երկուքը մէկ սկսան խնդալ։

Թէյ բերին սրահին մէջ։ Տայանա թէյամանը վար դրաւ ու վայրկեան մը լռութեամբ նայեցաւ անոր կենսուրախ ու ժպտուն աչքերուն. յետոյ գլուխը աջ ու ձախ օրօրելով ըսաւ.

— Նշանուա՞ծ բան չկայ — երէկ գիշեր այնքան խնդացինք որ տակաւին կողերս կը ցաւին. կ'ուզէ՞ս որ նորէն սկսինք... միշտ այսպէս անտառ՞ն ես, չարաճճի տղու մը պէս...

— Զօրահանդէսի ատեն տառապանք կը նմանիմ, յայտարարեց Սուխոին, հանդիսաւոր շեշտով մը։

— Ուրեմն կամ պիտի նախընտրեմ խստաբարոյ գինուորականի մը խոստովանութիւնը եւ կամ թէ ակամայ պիտի տամ փախուստի մը շարժիչեր թեան...

— Աւելի յարմար է ընտրել այն միւսը զոր թելադրեցի ...

— Ո՛չ, ըսաւ գլուխը թօթվելով. չեմ ուզեր որ սիրաբանութիւն ընեն ինծի հետ, ամուսնացն ոչ տակաւին... բայց, ըսէ՛ նայիմ, քանի՞ տարեկան ես...

— Հայրենիքս ըլլալու չափ ծեր եմ...

— Երբե՛ք...

— Մարթ հայրենիքս, ուրեմն...

— Կամ մեծ եղբայրս...

— Կարճ կապելու համար, սիրտ-հարդ ըսենք լմնցնենք... ինչո՞ւ չէ։

— Ո՛չ, պալատական միմոս թէ-րեւս... բայց գլուխս կը կորեմ ոչ մէկ շաբաթէն գործերդ կը հանեն քեզ...

— Ձեզ կարծեր, որքան ատեն որ Թագուհին լաւ արամադրութիւններ ունենայ ինծի հանդէպ... Գործ ըսեր միայն ինկաւ... խրատանք ունիմ ուրախ ըլլալու այսօր, որովհետեւ սիրելի հայրենիք պաշտօն մը պիտի առաջարկէ եղեր ինծի...

— Գիտե՛մ, եւ ատոր համար է որ քեզ տեսնել կ'ուզէի...

— Մի՛միա՞յն ատոր համար, հարցուց Սուխոին յուզումով մը որուն մէջ զաւեշտական բան մը կար։

— Ի հարկէ ո՛չ, խոստովանեցաւ աղջիկը, բայց մասնաւորաբար այդ գործին առթիւ, որովհետեւ կ'ուզեմ որ ինծի խոստանաս թէ պիտի չընդունիս այդ պաշտօնը...

— Ինչո՞ւ, զարմացաւ Սուխոին։

— Մանրամասնութեանց մէջ չեմ կրնար մտնել, սակայն գիտեմ որ պէտք չունիս... շատ հարուստ ես եւ Նորվեկիա պիտի երթաս շուտով...

Ճիշդ է, պատասխանեց ... յանկարծ յիշեց այն ... րած էր նախորդ գիշերը, Տայ... մտահոգութիւն չպատճառել... Բայց ես աշխատութեան ... մէկն եմ... Ծոյլ մնալ չեմ ... յետոյ այս տեսակ առիթ մը ... դամ չի ներկայանար... ... երթալու ծրագրէն կը հրաժար... րո՞ւ հոգ...

— Պաշտօնին ինչ ըլլալուն ... ալ գաղափար չունիս դուն...

— Ո՛չ, դուն ունի՞ս...

— Ի մէջ այլոց ծխախոտի ... նոց մը պիտի մտնես Պոլսոյ ...

— Մօտէս ալ անցաւ թէ ... Մերձաւոր Արեւելքի մէջ էր ... ռո՞ս, ...որովհետեւ եթէ յոնսան ... պիտի չարունակէի քեզ տեսնել ...

— Առանկա հարցին ...թիւնը ... խեր, քանի որ, ինչ ալ պատահի ... շարթուան վերջը հօրս գրասենեակ ... ես ալ Պոլիս պիտի երթամ... պարագայի մէջ չեմ ուզեր որ ... տօնը ընդունիս...

— Ինչո՞ւ, ընդհակառակն, ... ւասիկ պատճառ մը եւս որ ... ընդունիմ... առիթը պիտի ... քեզ տեսնելու...

(Շար...)

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ

Քանի տարիէ ի վեր կ'ամեն այնքան խորապէս կ'ըմբռնեմ կենդանիներուն նմանելութիւնը մարդոց վրայ։ Մանաւանդ կարգ մը մարդոց վրայ։

Կ'ըսեն տարիքն ու փիլիսոփաները.
— Մարդը կապիկէն սերած է։
— Չհամաձայնիր։ Մարդս կուգայ կապիկէն, սակայն, կ'երթայ խոզին։

[illegible]

— Ապուշ խոզ ...
— Կով, կատաղած կով։ Կով Թու-րքանոս։
— Ցամառ էշ, Գոմէշ։
— Ինչ ջորի։
Ու տակաւին.
— Կենդանի, աւանակ, եզ, ուղտ, հաւ, աքլոր, կատու, մուկ, ...

Մարդը ինքզինքը դրած է աստուածներուն մօտ։ Անոնուայն ընդմէջ Աստուծոյ եւ կենդանեաց։ [illegible]

[illegible]

մարդը նմանցնել կենդանիի մը։ Մանաւանդ երբ կը նայիմ շատ մը մարդոց հոգիին։ Այնտեղ, շատ անգամ, կենդանիէն շատ վար բան մը կայ։

Կարգ մը մարդոց հոգիին մէջ ամբողջ կենդանաբանական պարտէզ մը կայ.

Մեղք է մանաւանդ ընտանի կենդանիի մը անունը նետել մարդու մը ճակտին՝ որ ոչ իշուն աշխատասիրութիւնը ունի, ոչ կովուն օգտակարութիւնը, ո՛չ ուղտին համբերութիւնը, ո՛չ շունին նուիրումը, ո՛չ աքլորին [illegible]

Գլխուն մէջ մէկ տրամ խելք ունեցող մարդը կ'ըսէ.
— Ես կը մտածեմ, կը խոկամ, հարցեր կը դնեմ։
Կարելի է պատասխանել.
— Իր մտածած աւազակութեան մասին կը խոկաս շահու եւ ոճիրի մասին, իսկ երբ կը դնես հարցեր՝ չես կրնար լուծել ու մէջը կը կորսուիս։
Տակաւին կարելի է ըսել.
— Դուն, մարդ, կը սպաս։ Մինչ

[illegible]

ուած է Հայոց գեղացիներուն արցունքով, քրտինքով, եւ արգար ու կարմիր արիւնով...

Պէտք է տեսնել այս ժայռերը ամուր և բարձրանիստ։ Պէտք է տեսնել զանոնք եւ զարմանալ թէ՝ հայ գեղացին ինչպէս է անոնց վրայ կալ չինել, ու հիմակ ցորեն կը կամէ։ Ու հիմա, [illegible] աշխատաւորները կը ճաշեն, [illegible]

Աստուածային ճաշ։ Անոնք, ծալապատիկ նստած վայրի տանձենիներու [illegible], կ'ուտեն փիլաւ, թան, թանապուր, պանիր, վարունգ, լոլիկ։ [illegible] ու յոգնավաստակ աշխատանք մը յետոյ, ինչ անոյշ է այդ ճաշը։

ԱՐՇԻՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

[illegible]

Ինչպէս կարելի է «խոզ», «շուն», «կով» ըսել մարդոց որոնք դրամի համար ամէն ստորնութիւն յանձն առած են տարիներէ ի վեր։ Խոզերը, շուները, կովերը կը գտնուի՞ն այդ օրինակ արարքի մէջ։

Ես անձնապէս բնաւ չեմ հարուածեր այդ կարգի տիպարները, անոնց տալով կենդանիի մը անունը։

Ես ի՞նչ մարդիկ ճանչցած եմ, Աստուած իմ Աստուած։

Ճանչցած եմ մարդ մը որուն տեսուական ազգային անհատ մը կը կարծէին եթէ նայիս՝ փառաւոր ու պատուական։ Գլուխը տեղը, պեխերը տեղը, փորը կատարեալ կիսագունդ։ Թուրք փաշայի մը պաշտօնական զգեստը հագցուր եւ վէզիր Ալի Օսման փաշա րսելով ներկայացուր։ Ես, սակայն, այդ աղա փաշան էշու մը ոչ ծնօտին, ո՛չ ալ պոչին հետ չեմ փոխեր։

Ճանչցած եմ կին մը որուն տեսքին եթէ նայիս ծերունի անուշիկ մայրիկ մը կը կարծես։ Բերնէն հալած մեղր կը վազէ եւ դէմքէն օրհնութեան կոնդակի մը բառերը։ Եւ սակայն այդ խաթունիկ մայրիկը, ամբողջ օրը բամբասանքով զբաղած է։ Քանի մը սուներ իրար անցուցած է, քանի մը օճախ ալ քանդած։

Ճանչցած եմ ուրիշներ, շատեր, որոնք գծրախտութիւն եւ քծնասէրութիւն սարքած են՝ ուր որ մտած ելած են։ Եթէ նայիս իրենց դէմքին՝ սրբազանչ մեռնիլ կ'ուզես իրենց համար։

Ի՞նչպէս կարելի է կենդանիներու, անասուններու նմանցնել... հրէշներ։

Խօսինք օրինակով մը։ Պէյրութի մէջ սկսած է Ջարթօնք անուն ռամկավար թերթ մը։ Անոր աշխատակիցներէն մին՝ «Դաւիթ» մը՝ կը գրէ թէ Դաշ-

[illegible]

Կարօ՜տ Եփրատի՜...

Ա. Մ-ին

I

Ճամբաս երկա՜ր էր,
Անքուն մրնացի,
Արցունքըն ու վիշտը
Կուլ տուի, լացի՜,
Շատ օրեր եղան
Կարօտ չոր հացի՝
Ու բիւր գիշերնե՜ր
Առանց երդիքի՝
Եւ ո՛ւր որ գացի
Քե՛զ երազեցի
Ճշմարի՛տ Եփրա՛տ,
Ջուրերուդ տեսքին կարօ՛տ մընացի...

II

Է՜ր երբեմըն, երբ,
Դեռ ես պատանի,
Օրերն էին շէ՜ն,
Կեանքը պերճանի,
Նուշտին կուգայի
Ափա՜ն, լերացա՜ծ,
Սաղմոս կ երգէի,
Ու երգեր ռոսկի,
Ջուրերուդ տեսքին
Խանդէն գինովցած,
Ա՜, այժմ՝ Եփրա՛տ,
Այդ բոլորին ես կարօ՛տ մընացի...

III

Ու հիմայ, այստեղ...
Օրերն են դաժա՛ն,
Կեանքը հանելուկ
«Սէր...»երը ածան,
Ճամբո՛յր լըղըրճուկ,
Ու ցաւե՛ր ծածուկ,
Ե՛ւ լոյս, ե՛ւ խաւա՜ր
Ամէն ծակ ու ծուկ՝
Այդ բոլորէն ես,
Նողկանք զգացի,
Հաւատա՛, Եփրա՛տ,
Քու լոյս պատկերիդ կարօ՛տ մընացի.

IV

Օրերս միշտ սեւ,
Էյլիկներս ամպամած,
Թէ հոգի՞ս հարցնես,
— Աշխարհ մը փլած
(Ինչպէս մեր բոյնը
Քու ափիդ կանգնած)
Ու հոգե՛ր, հոգե՛ր
Ոսկիս ծանրացած,
Ես զանոնք շալկած
Ժուռ եկայ, լացի՜,
Ճշմարիտ, Եփրա՛տ.
Կանանչ ափերուդ կարօտ մընացի...

V

Հառաչա՜նք մ'ունիմ,
Մըրմուռ մը խո՜ր,
Որ կը կրծո՛տէ
Ներսըս ամէն օր, —
Ես կը սոսկամ որ,
Հող դառնամ կանանչ՝
Մարիմ ու խառնիմ
Աշունքէս առաջ
Առանց տեսնելու
Տիւքերդ գեղանի,
Ափերդ կանա՜նչ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԻ

[illegible]

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՁԻՆՍԶ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊՃՆԱԶԱՐԴՈՒԷԻՆ ՀԱՅ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ԿԻՆԵՐԸ

Հ. Վարդան Հացունիի հրատարակութիւնը օգտաւէտ գիրք է, — ատուար հատոր մը որ կը ներկայացնէ հայ կնոջ դիմագիծը պատմութեան լուսաստուերին վրայ՝ համադրօրէն քաղելով ամէն տեղեկութիւն, զոր կուտան հայ կնոջ կեանքին մասին հին ու նոր մատենագիրները։ Դեռ առիթ կ'ունենանք մանրամասն խօսելու այս արժէքաւոր աշխատութեան մասին, — այսօր, լրացում մը կատարելու համար Հ. Վարդան Հացունիի գծած պատկերին վրայ, Վաղարշապատի «Արարատ» ամսագրէն (1890) կը քաղենք հետեւեալ վկայութիւնը, Միաբան ստորագրութեան տակ, հայ աղջիկներու կամ կիներու պճնազարդութեան արուեստին մասին։ Այդ վկայութեան մէջ կը տեսնուի որ հայ գեղուհիները «քթի օղ» կը գործածէին ճիշդ ինչպէս կարգ մը բարբարոս ցեղեր (Հ. Հացունի չի յիշեր այս պարագան).—

« Քթի օղ գործածելու սովորութիւն կար հին ժամանակ Հայերի մէջ։ Այժմս էլ շատ հաւանական է որ այդ բարբարոսական սովորութիւնը գործածութեան մէջ լինի տաճկահայ նահանգների խուլ անկիւններում ։ Գոնէ մի օրինակ, — մի հայ կին, որ մի ռունգում արծաթի օղ (խըզմա) ունէր, ես տեսել եմ 13 — 14 տարեկան հասակումս։ Աւելորդ չեմ համարում այս բանին մի վկայութիւն բերել եւ մեր հին մատենագրութիւնից ։

16րդ դարում Սիմէօն Ապարանցին նկարագրելով Մեծոփայ վանքի աւերումը՝ նմանեցնում է նրան մի նորա հաս թագուհու, գործ դնելով իւր գեղեցկագիտական բոլոր արուեստը.

Առ քեզ եմ բանքս սրտատրոփ,
Ո՛վ հրաշալի սուրբդ Մեծոփ.
Դրշխոյ ամմահ փեսային զոյգ,
Գրկախառնեալ յանախոն անգ կ՝
Զըմրուխտից հանդերձ մարմնոյդ,
Քըրքըմացան խոյրըն գլխոյդ,
Իսկ ի տըտեւն ոտացդ ծածկոյթ,
Ընդելուզեալ բոլոր զգեստոյդ
Շարս մարգարտաց զարդ ուռնլոյդ
Եւ վարսակալ մաքուր գեղոյդ ։
Նիւթ կոնքուլաց՝ ներկ ծիրանոյդ,
Հիր եւ կարմիր՝ գոյն անկողնոյդ,
Ժանեակ փըղձաց՝ կազմ արտռոյդ,
Ոսկեպաղպաջ տեղ բազուկոյդ։
Գորշապանակ(*) քում լրանյոյն,
Քառամանեակ յըղկեալ ուռոյդ,
Անուր ազնիւ հատուտկոյդ,
Նպարանջան ի ձեռն աջոյդ ։

(Ս. Ապարանցի, ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, 1870, Վաղարշապատ, էջ 142 — 144)։

Մեր նախնիք, ինչպէս եւ այժմեան քուրդ ցեղերը, չէին բաւականանում [illegible]

[illegible]

(*) Ճիշդը՝ գուշապանակ։ Ականջի զարդ, օղամանեակ։

Թիւնները կարելի է գտնել նաեւ առանձին գրքոյկի մը, ելնելէ Թըլբիսի Աշխարհագրութեան հայերէն թարգմանութեանը մէջ, կատարուած Միքայէլի կողմէ, — Թուրքերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այդ Աշխարհագրութեան, մանաւանդ Փոքր Ասիո կլուխին, որովհետեւ նպաստաւոր չէ Հայոց քաղաքական պահանջներուն, ինչպէս այլ բազմաթիւ «մեճարուած» գիրքեր)։

«ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Բանաստեղծ Գ. Կառվարենցի խմբագրութեամբ, վերջերս սկսաւ Աթէնքի մէջ հրատարակուիլ պարբերաթերթ մը գրականութեան եւ արուեստի։

Ցունաստանի հայ մտաւորական և [illegible] հրատարակութիւնը շատ է փորձա՜ պարբերաթերթ մը ունենալ, բայց միշտ կէս ճամբան է մնացած։ Այս անգամ փորձը կը կատարէ ծանօթ եւ համակրելի դէմք մը, Կառվարենց, որ ամէն ապահովութիւն կը ներշնչէ ապրեցնելու եւ զարգացնելու համար երիտասարդ պարբերաթերթ մը, մանաւանդ որ կը վայելէ նաեւ «Հայ Մտքի Տան» հովանաւորութիւնը ։

Ձեւի տեսակէտով — «Արեւագալ» իբրեւ ձեւ նախընտրած է Illustration-ի հասակը եւ ճաշակը։ Մեր մէջ, «Արեւագալ»էն առաջ, այդ ձեւով ներկայացած են «Գեղունի», «Շանթ», «Զուարթնոց» պարբերաթերթերը, — այդ ձեւը արդիական չէ, կը մատնէ առաւելապէս նկարչական մտահոգութիւն եւ աֆիշի աւանդութիւն։ Արդիական պարբերաթերթերը կը քալեն դէպի գրքի կազմութիւն, մանաւանդ հիմա՝ երբ «յետպատերազմեան շրջանը» վերջացած՝ կը սկսի վերլուծումի, վերադնահատութեան՝ ուրեմն ուսումնասիրութեան շրջանը, դասական աւանդութեամբ։ Պարբերաթերթի անգլեւամերիկեան ձեւը, magazine, ժամանակ մը գաղթեց նաեւ մինչեւ Փարիզ, բայց շուտ հեռացաւ հրապարակէն, կամ աւստատեցաւ դրամաճառ - հրատարակիչներու մօտ՝ ծառայելու համար անոնց բէքլամի յոզուածներուն բեռնակրութեան։

Այսպէս, «Իւղաբերից Աւետարան» ձեւը, որով կը ներկայանայ «Արեւագալ», մաղթենք որ արժեցնէ ինքզինք՝ փոր չինելով իրեն, հաստուեցնելով, երեսի ծաւալին հետ համեմատականօրէն աճեցնելով մէջերը ։

Խմբագրական ուղղութիւն. — Գ. Կառվարենց կը փորձէ իր պարբերաթերթը զատել «ժամադրավայր մը հին ու նոր գրողներու», ինչպէս կ'ըսէին մեր խմբագիրները, առանց [illegible] Սոխին ու սխտորին քով չաքարեղէն դնելու այս եղանակը համաձայն չէ նոր ժամանակներու մտահոգութեան։ [illegible]

Օր. ԱՆԱՀԻՏ ՔԼԹԻՔԵԱՆ

Եւ

Պ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Նշանուած

Պոլսոյ 27 Փետր. 1938 Փարիզ

Օր. ԺԱՆԷԹ ՍԱԳԱՅԵԱՆ

Եւ

Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՐԾԱՆՔԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ 27 Փետր. 1938 Լիոն

սոնք որ ոճը չունին կուտան նոյն գրութիւն։ Աւելն է այլեւս որ նոյն ճաշակը, նոյն կլիման եւ նոյն դաւանանքը արտայայտող գրողները գոն քովքովի, եթէ ցանկալի է հոսանք ստեղծել, միթոլորտ չինել եւ զգուշանալ գրական cacophonieներէ ։

Ճիշդ է որ գրական պարբերաթերթի մը յաջողութիւնը կախում ունի երեք պայմաններէ ։

1.— Խմբագրէն (գրագէտ եւ հեղինակից իր դարաշրջանին)։

2.— Դրամագլուխ (նիւթական ապահովութիւն՝ մէջը չնեղմելու համար ի վնաս պարբերաթերթին տեւողականութեան)։

3.— Աշխատակիցներէն (դարաշրջանին յառաջադիմ, պրպտումի եւ նոր փնտռուողներու ընդունակ)։

«Արեւագալ» կը լրացնէ առաջին պայմանը։ Իսկ «Հայ Մտքի Տունը» կը յուսամ թէ կ'ապահովէ երկրորդ պայմանը։ Երրորդ պայմանին համար, խմբագրին կ'իյնայ աշխատիլ, որ ժամադրավայր չդարձնէ պարբերաթերթը ամէն գրողի, ու [illegible]

[illegible]

Ե. Ն.

ԿԸ ՆՆՋՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ
[illegible]

ՆՈՐ ԼԱՅՆԱՑՆԱՅ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՔԻՐ ԳԼԽՈՒՆ

[illegible]

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(24)

ցած էր այս միջոցով. բայց Թուխաչեւսկի կը ձգձգէր ծրագրին գործադրու-թիւնը, սպասելով արտաքին պատերազմի մը: Անոր վրայ Ռիքով եւ Քրէս-թինսքի որոշեցին գործել առանց արտաքին պատերազմի: «Թրոցքի ինծի կը գրէր թէ սատանի զայրացած է, խմանալով որ Փիաթաքով խոստովանութիւն-ներ ըրած է իր ձերբակալութենէն վերջը եւ կը յանձնարարէր որ միւսները բացարձակապէս բան չխոստովանին»:

Պատասխանելով ընդհ. դատախազին հարցումներուն, Քրէսթինսքի գլխի-կոր հաստատեց այս պատմութիւնը: Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Լիթվինովի օգնականը, որ մէկ օր առաջ կ՚ուրանար ամէն բան, յաջորդ օրը ջուրի պէս խօսիլ սկսաւ, որովհետեւ Ջեկան գիշերը ձերբակալած էր Տիկին Քրէսթինսքին, որպէսզի ամբաստանեալին խիղճը տուն կանչէ... Նոյն աղբիւ-րին համաձայն, Սթալին անձամբ ստուգելու համար Քրէսթինսքիի «դարձը», ներկայ եղած է հինգշաբթի օրուան նիստի մէկ մասին, պահուելով գաղտնի օթեակի մը մէջ:

Քրէսթինսքի նոր խոստովանութիւններ կատարելով, յայտարարեց թէ կարգ մը գերմանացի եւ ամերիկացի թղթակիցներ կը գործածէին իբրեւ լրա-բեր, գաղտնի տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Թրոցքիի, Խ. Միութեան ներքին կացութեան մասին: (Կարգ մը անուններ յիշեց, բայց ուրիշներ զանց առաւ): Ցետոյ աւելցուց թէ գերմանական սպայակոյտը տարեկան 250.000 մարք վճարեց ամբողջ ութ տարի, այս տեղեկութեանց համար: Այս դրամը կը գործածուէր հոգալու համար դաւադիրներուն ծախքերը Խ. Միութեան եւ ար-տասահմանի, մասնաւորապէս Պերլինի եւ Փարիզի մէջ: Եւ յիշեց կարգ մը ա-նուններ, որոնք այդ նպատակներէն օգտուած են Փարիզի մէջ:

Դաւադրութիւնը կը սպասէր 1935–36ին

Ռոզէնհոլց շարունակելով իր պատմութիւնը, ըսաւ թէ Թրոցքիի նպատակն էր պատերազմ յարուցանել, ջախջախելու համար Խ. Միութիւնը, որպէսզի ներքին խռովութիւններ ծագին: Դաւադիրները պատերազմի կը սպասէին 1935ին կամ 1936ին: Տեսնելով որ պատերազմ չի ծագիր, որոշեցին դաւադրու-թիւնը գլուխ հանել առանց աւելի սպասելու: Ռոզէնհոլցի եւ Ռիքովի խօսակ-ցութիւնները վերջին երեք տարիներու ընթացքին՝ մասնաւորապէս կապ ու-նէին 1936էն առաջ նախատեսուած պատերազմին հետ: Ռիքով մասնաւորապէս յոյս դրած էր գիւղացիական ապստամբութեան մը վրայ, բայց յետոյ պնդեց զինուորական դաւադրութեան մը մասին: Երկուքն ալ կը գանգատէին որ Թու-խաչեւսկի չէր յարգեր իր խոստումները: Իրենք ցանկ մը կազմած էին, ձեր-բակալուելիք եւ սպաննուելիք վարիչներու մասին: Թուխաչեւսկի մանաւա-րապէս կը պնդէր որ դաւադրութիւնը պատրաստուի կարգ մը ահաբեկում-ներով, եւ յատկապէս կը մատնանշէր Սթալինը, Մոլոթովը եւ Վորոշիլո-վը: Դաւադիրները հաւանութիւն յայտնեցին եւ Կամարնիք յանձն առաւ գոր-ծադրել: Թուխաչեւսկի կատարեց մայիսի աւանդական զօրահանդէսը, բայց անմիջապէս վերջը Վոլկա փոխադրուեցաւ: Ցետոյ միւս զօրավարներն ալ ձեր-բակալուելով ոչնչացուեցան եւ դաւադրութիւնը ի դերեւ ելաւ:

Այս պատմութիւններէն վերջը, ընդհ. դատախազը հարցուց Քրէսթինս-քիի.

— Կ՚ընդունի՞ք որ յանցաւոր էք, իբրեւ Թրոցքիի գործակալը ամբողջ յե-ղափոխութեան ընթացքին:

Ամբաստանեալը — Ոչ սկիզբէն, այլ 1921էն ի վեր:

— Կ՚ընդունի՞ք որ Գերմանիոյ համար լրտեսութիւն կատարած էք 1923էն ի վեր:

— Նոյնիսկ 1922էն ի վեր, պատասխանեց ամբաստանեալը:

— Կ՚ընդունի՞ք որ մասնակցած էք Սթալինի, Մոլոթովի, Քականովիչի եւ Վորոշիլովի դէմ սարքուած մահափորձերուն:

Ամբաստանեալը միշտ «այո» կը պատասխանէր...

ՅԱՌԱՋ

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ միջեւ բանակցութիւնները պիտի սկսին շու-տով: Գերմանական թերթերը չեն ծածկեր թէ բազմաթիւ դժուարութիւններ կան եւ մասնաւորապէս կը շեշտեն. — 1. Գերմանիա Ժընեւ պիտի չդառնայ. — 2. Գերմանիա բոլորովին հակառակ է հաւաքական ապահովութեան. — 3. Գեր-մանիա նոր կը պահանջէ իր գաղթավայրերը ետ...

ԱՆԳԼԻՈ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ԱԼ, որ պիտի սկսին այս շաբ-թու, նոյնքան բարդ խնդիրներ կը ներկայացնեն: Պիտի քննուին ոչ միայն Մի-ջերկրականի եւ Սպանիոյ, այլեւ ծովային ուժերու խնդիրները, Եթովպիոյ ճանաչումը եւն.: Կ՚ըսուի թէ Մուսոլինի պատրաստ է հնդիկ իշխանի մը իրա-ւասութիւնները տալու Նէկիւսին, պայմանաւ որ ամփոփուի երկրամասի մը մէջ, Եթովպիոյ փոխարքային հրամանին տակ:

ՀՕԼԻՈՒՈՒՏԻ ջրհեղեղի մասին հասած վերջին տեղեկութեանց համա-ձայն, մահերու թիւն է 169 — 200, նիւթական վնասը՝ 80 միլիոն տոլար (Հա-կէս միլիառ ֆրանք): 20.000 հոգի անպատսպար կը մնան: 1500 տուներ փլած են:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ նոր մարզպանը Հայֆա հասաւ եւ երբ Երուսաղէմ պիտի եր-թար, հաստատուեցաւ որ դաւադիրները երկաթուղին քանդած են: Կարելի ե-ղաւ գաւը խափանել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. պրօպականտի յանձնախումբի ժողովը 7 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ, 146 Պուլվար Սէն Ժէրմէն: Ընկերներու համար մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԵՐՋԻՆ ՎԱՆՔԸ»

6 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆի մէջ

Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրանք, անդրանիկներու 3 ֆր.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԼԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ. ԺԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 6 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, 25 bis Av. de la République. Մօտաւոր մէթրօ Փորթ տ'Օրլէանի մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ե. ԽՈՐԷՆԵԱՆ

Սան-սանուհիներու կողմէ պար, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր եւ անակնկալներ, ժազ: Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ճոխ պիւֆէ: Մուտք 6 ֆր., փոքրերու 3 ֆր.:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնէ ս. Խաչի Օրը Մայիս 8ին: Կը խնդրուի չխաչաձեւել այդ թուականը:

ԼԻՕՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մասնաճիւղի թատերական ներկայա-ցումը. «ԱՆԶՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ», 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին. Էմիլ Զօլայի մէջ: Կը խնդրուի Լիոնահայ կազմակերպութիւն-ներէն եւ միութիւններէն չխաչաձեւել այդ թուականը:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան հովա-նաւորութեամբ սպասուած պարահանդէսը 2 Ապրիլ ժամը 22էն մինչեւ լոյս AERO-CLUB DE FRANCEի շքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամաս-նութիւնները մօտ օրէն:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Salle Erardի մէջ, 12 Մարտ ժամը 9ին

Կը դաշնակահարէ Պախ - Լիստի Ֆանթէզին եւ Ֆիւկը, Պէթհովէնի Սո-նաթը, Շոբէնի չորրորդ Պալատը, Նոքթիւռնը եւ Սկէրցօն, Սրուանձտեանցի Փափուրին, Կոմիտաս վարդապետի «Ետ - Առաջը — Կարնոյ, Իբբոլիտով — Իվանովի կովկասեան Սիւիթէն Աուլի մէջ եւ Սարդարի քայլերգը եւ Լիստի ռանսոնը:

ԳԻՆԵՐԸ — Ա. կարգ՝ 25, Բ. կարգ 20, Գ. կարգ 15, Դ. կարգ 10 ֆրանք, պալքոն 10 եւ 7 ֆրանք: Դիմել՝ Salle Erard, եւ Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr le Prince, Փարիզ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պօսիւէ, Փարիզ:

Կը դասախօսէ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հին եւ նոր սրբութիւնները»

Այս բացառիկ, եւ նիւթով շահեկան դասախօսութեան կը հրա-ւիրուին, Փարիզի հայ երկսեռ հասարակութիւնը ու մասնաւորա-բար հայ երիտասարդական միութիւններու անդամները:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախա-գահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԵՐՏԱՆԻ:

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9էն, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse:

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական արար 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ: Հեղի-նակ՝ Սերճ Միրճեան (Serge Mirjean):

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Պ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Պ. Balpétréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրէն Պիւլպիւլեանի, Պ. Գմբէթեանի եւ Պ. Claude - Wilderի:

Ցայտագրի ամբողջութիւնը անզուգի վրայ, որուն ճոխութեանը պատճա-ռաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի:

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք:

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահին մէջ ծախու են, երկար եւ հաստատուն նուագարաններ՝ յարմար եկեղեցիի, դպրոցի եւ պարտէզի: Մանրամաս-նութեանց համար դիմել Ա. ՔԷՕՍԷ-ԵԱՆԻ, 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex):

×

«Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, վարձու կը տրուի կազմակերպութիւններու եւ միու-թիւններու թատերական ներկայաց-ման, հարսնիքի, նշանտուքի, հանդէ-սի եւ ժողովներու: 333 հոգիէ աւելի տեղ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆի 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex), Մարսէյլ:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Միւս երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ
MARDI 8 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3673

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

Տաժանելի «երթեւեկ»է մը վերջ, ուրբաթ օր վերջապէս քուէարկուեցաւ Աշխատանքի Արդիական Օրինագրքին առաջին օրէնքը, — հաշտութիւն եւ իրաւարարութիւն :

Օրինագիծը մէկ ժողովէն միւսը գնաց եկաւ կիսցի պէս : Պահ մը կացութիւնը այնքան ծանրացած էր, որ վարչապետը հարկադրուեցաւ վստահութեան խնդիր յարուցանել երեք անգամ : Ուրիշ խօսքով, սպառնաց հրաժարիլ, նախարարական նոր տագնապի մը ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով խորհրդարանին վրայ :

Այս առթիւ, սովորական կոչերէն զատ, Պ. Շօթան յայտարարեց .

— «Մի՛ սարսափիք օրինագծին պարունակած նորութիւններէն· 1278ին, Ֆիլիպ Բ. հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն մէջ կան մեր ներկայ ընկերային օրէնքները : Ուստի, մենք հետեւած կ'ըլլանք մեր պատմութեան լաւագոյն աւանդութեան, վաւերացնելով օրէնք մը որ պիտի դիւրացնէ ընկերային վէճերու խաղաղ կարգադրութիւնը եւ ազգային գործունէութեան վերակենդանացումը» :

Այս յայտարարութեան վրայ, տեղական թերթ մը պատմութիւն քրքրելով, կը ներկայացնէ այդ հրամանագրին հիմնական մասերը : Թագաւորն է որ կը յայտարարէ .

— «Մենք կ'ուզենք եւ կը հրամայենք որ հանքերու աշխատաւորները օրը ութ ժամ աշխատին : Եթէ գործը փութացում կը պահանջէ, պիտի կատարուի չորս բանուորներու կողմէ, որոնց իւրաքանչիւրը վեց ժամ պիտի աշխատի, առանց ընդհատումի, իւրաքանչիւր բանուոր իր վեց ժամը բանելէ վերջ գործիքները յանձնելով ուրիշի մը, եւ այսպէս 18 ժամուան հանգիստը վայելելով 24 ժամուան վրայ» :

Հրամանագիրը տրամադրութիւններ կը պարունակէ նաեւ աշխատավարձքի մասին.— վճարել «համաձայն հանքատէրին հետ կնքուած պայմանագրութեան, կամ կատարուած գործին» : Յետոյ կը հրամայէ որ բանուորներուն վարձքը վճարուի տօնական օրերուն : Զատկին, Ծնունդին եւ Հոգեգալուստին բանուորները պիտի բանին կէս շաբաթ, «բացի անոնցմէ որ ջուր կը քաշեն, որպէսզի հանքերը չողողուին» : Բանուորները կրնան գետին մը ընտրել տուն եւ պարտէզ շինելու համար իրենց աշխատած տեղին մէջ, տարեկան վարձք մը վճարելով եւն. :

Ուրեմն, վարչապետը ուզեց դաս մը տալ աջակողմեաններուն, որոնք «յեղափոխական» կը նկատեն աշխատանքի օրինագիրքը : (Ամբողջութիւնը կը բաղկանայ վեց օրէնքներէ, եւ միայն առաջինն է որ քուէարկուեցաւ) :

Ի՞նչ նոր սկզբունքներ կը ներկայացնէ առաջին օրէնքը, որ խմբագիրս կոչուած է վերակազմելու Ֆրանսայի ընկերային եւ տնտեսական կեանքը, իբրեւ լրացում եւ ամփոփում 1936 յունիսին քուէարկուած օրէնքներու :

Ինչպէս անունն ալ կը յայտնէ, օրէնքին գլխաւոր օգուտը պիտի ըլլայ հաշտութեամբ եւ իրաւարարութեամբ լուծել գործատէրերու եւ բանուորներու միջեւ ծագած վէճերը, կարելի եղածին չափ կանխելով գործադուլները, մանաւանդ անոնց նոր տեսակը, «նստուկը»,— որ կը նշանակէ գրաւել գործարանը :

Վէճի մը պարագային, երկու կողմերը նախ պիտի ներկայանան հաշտարար յանձնախումբին : Եթէ չհամաձայնին, իրաւարարներ պիտի ընտրուին. իսկ եթէ այս վերջիններն ալ չհամաձայնին, գերիրաւարար մը պիտի նշանակուի :

Իրաւարարները, որոնք բոլորն ալ Ֆրանսացի պէտք է ըլլան, պիտի գրաղին միայն ծագած վէճով : Օրէնքը մանրամասնօրէն կը ճշդէ բոլոր իրաւասութիւնները :

Փշոտ խնդիր մը, ապրուստի սղութեան եւ աշխատավարձքի յաւելման հարցը, նմանապէս պիտի լուծուի հաշտարար միջոցներով :

Այսպէս, աշխատավարձքի վերաքննութիւն կրնայ կատարուիլ միայն այն ատեն երբ ապրուստի սղութեան համեմատութիւնն է առնուազն 5 առ հարիւր :

Եթէ հաստատուի որ պահանջուած յաւելումը չի համապատասխաներ շրջանին տնտեսական կացութեան կամ գործի վիճակին, այն ատեն յաւելումը պիտի կատարուի նկատի առնելով հնարաւորութիւնները : Վերաքննութիւնը կրնայ կատարուիլ միայն վեց ամիսը անգամ մը. ուրիշ խնդիր, եթէ ապրուստի սղութիւնը հասած է 10 առ հարիւրի :

Մէկդի դնելով. ուրիշ օրինական մանրամասնութիւններ, կը տեսնենք որ շատ կարեւոր, թէեւ բարդ միջոցներ նախատեսուած են, թեթեւցնելու համար աշխատանքի տագնապը :

Տակաւին պէտք է սպասել միւս հինգ օրինագիծներուն քուէարկութեան, ամբողջական գաղափար կազմելու համար ծրագրուած բարենորոգումներու մասին, որոնց լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի նաեւ արտաքին աշխարհը :

Ամէն պարագայի մէջ, Ժողովրդական Ճակատը բացած է ճամբայ մը, ուր այլեւս կարելի չէ ընկրկիլ : 1936 յունիսէն ի վեր հաստատուած նորութիւնները շատոնց արմատ ձգած են, եւ Աշխատանքի Օրինագիրքը ոչ թէ պիտի խախտէ զանոնք, այլ պիտի լրացնէ եւ զօրացնէ, հակառակ բուռն ընդդիմութեանց :

Արդէն խլրտումներ կը նշմարուին աջակողմեան եւ գործատիրական տարրերու մէջ. բայց երեսփ. ժողովը մեծամասնութեամբ ձախակողմեան ըլլալով, կառավարութիւնը վստահ է իր յաջողութեան վրայ :

Անշուշտ անակնկալներ կրնան պատահիլ, ձգելով դահլիճը : Բայց այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ աւելի արմատական միջոցներ խորհիլ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

21ԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ռաքովսքի եւ Պուխարին իրարու հետ կը մրցին կատեցի եղածին չափ սեւցնելու համար

ՔՐԻՍՏԻԱՆՆԵՐ ԵՒ ՄԵՂԱՊԱՐՏ ԿԸ ՀՌՉԱԿՈՒԻՆ

Մոսկուայի դատավարութեան չորրորդ օրը, շաբաթ, հարցաքննուեցաւ Ռաքովսքի, Լոնտոնի եւ Փարիզի նախկին դեսպանը, որ պատմեց թէ անգլիական «Ինթէլիճընսի» երկու գործակալները առիթեցին զինքը դաւաճանել Խ. Միութեան, 12 տարի առաջ, մինչեւ որ ձերբակալուեցաւ 1937ին : Այս առթիւ յիշեց շատ մը օտարականներու անունները, իբրեւ մեղսակից : Նախ պատմեց թէ հրապարակագիր մը, Մայքըլ Ֆարպմըն, իրեն տրամադրուած էր կապ հաստատելու համար : Խոստովանեցաւ թէ Սթալինեան սահմանադրութեան վերլուծումը գրկած է Անգլիա, 1936ին, ինչպէս եւ աւելի առաջ, Խ. Միութեան ներքին կացութեան մասին տեղեկագիրներ՝ Ճափոնի, «կարելի եղածին չափ սեւցնելով կացութիւնը, որպէսզի գրգռէ յարձակողական տրամադրութեանցը» : Ամբաստանեալը պարզելով Թրոցքիական վարդապետութիւնը, յայտարարեց թէ ան այլեւս գաղափարական շարժում մը չէ, այլ գործը խումբ մը արկածախնդիրներու, «որոնք եթէ յաջողին, կը կոչուին մեծ գիտնականներ» :

Այստեղ ընդհ. դատախազը ընդմիջելով աղաղակեց

— Դուք պարզապէս աւազակներ եւ լրտեսներ էք :

Ռաքովսքի շարունակելով, ըսաւ թէ ութ ամսուան բանտարկութենէ վերջ ինք ամէն բան խոստովանեցաւ, երբ իմացաւ Ճափոնի յարձակումը Չինաստանի վրայ, Սպանիոյ արշաւանքը գերմանական եւ իտալական Ֆաշականութեան կողմէ եւ համաշխարհային պատերազմի պատրաստութեանց սաստկացումը :

— «Այն ատեն իմ աչքերս բացուեցան, հասկցայ իմ գործած ոճիրիս խայտառակութիւնը եւ որոշեցի խոստովանիլ ամէն բան եւ կեանքիս մնացեալ մասը յատկացնել Խ. Միութեան ծառայութեան եւ հակաֆաշական պայքարին : Անկեղծ է իմ խոստովանութիւնս : Ես դաւաճանութիւն գործեցի, իշխանութեան հասնելու համար : Ամբողջ անցեալս իր մերկութեամբ պարզուեցաւ աչքիս առջեւ : Պատասխանատուութիւնս ցցուեցաւ իմ առջեւ : Ես իմ դատաւորս դարձայ» :

Ընդհ. դատախազը.— Ուրեմն կ'ընդունիք թէ դուք լրտես մը, դաւաճան մը եւ աւազակ մըն էք :

Ռաքովսքի.— Այո, ընկեր դատախազ, կ'ընդունիմ որ այդպէս է

Յետոյ պատմեց թէ ինչպէս անգլիական գաղտնի ոստիկանութեան գործակալը դարձաւ 1924ին, Մաքտօնըլտի կառավարութեան անկումէն վերջ : Այդ միջոցին իրեն այցելեցին երկու ծովային սպաներ, որոնք իրեն յանձնեցին մեքենագիր նամակ մը :

— «Այդ նամակը, որուն տակ իմ ստորագրութիւնս կը գտնուէր, գերմանական կառավարութենէն կը խնդրէր օգտուիլ ռումանական քարիւղի ընկերութիւններէն, քան ռուսականներէն : Այդ միջոցին ես Լոնտոնի դեսպան էի, եւ քիչ վերջը ճաշի հրաւիրուեցայ Օքսֆորտ փողոցին մէջ, ուր հանդիպեցայ մարդու մը որուն համար կ'ըսէին թէ վարիչն է Ինթէլիճընսի ռուսական բաժնին : Անոր անունն էր Րիչարտսըն կամ Րապըրթսըն եւ կամ Նիքոլսըն : 1925ին, ի հաշիւ Անգլիոյ կատարուած լրտեսութիւնը զարգացաւ մինչեւ 1934, երբ այցելութիւնն ընդունեցի անգլիացի կնոջ մը, որ ինծի ըսաւ թէ ժամանակը եկած է վերսկսելու իմ գործունէութիւնս :

Ընդհ. դատախազը հարցուց թէ ո՞վ է այդ Անգլուհին : Ռաքովսքի պատասխանեց.— Տիկին Փէյճըթ : Յետոյ պատմեց թէ Թրոցքին դրկեց 1927 մայիս 12ի խուզարկութիւնը Արգոս ընկերութեան շէնքին մէջ, ինչ որ պատճառ եղաւ անգլօ-խորհրդային յարաբերութեանց խզման, մինչեւ 1929 : Զինովիեւի նամակը կեղծ էր, բայց եւ այնպէս Մաքտօնըլտի դահլիճը ինկաւ :

Ընդհ. դատախազը.— Ես կը կասկածիմ թէ այդ նամակը վաւերական էր, որովհետեւ դուք այն ատեն արդէն կապուած էիք Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան հետ :

Ռաքովսքի.— Նամակը բացարձակապէս կեղծ էր : Ինթէլիճընսի գործակալը ինծի պատմեց թէ անգլիական կառավարութիւնը ուշացուցած էր իր հաւանութիւնը իմ դեսպանութեանս մասին եւ տուած էր միայն այն ատեն երբ Ինթէլիճընսը վստահ եղաւ թէ ինք բարեկամ է Թրոցքիի :

Ռաքովսքի պատմեց նաեւ թէ երբ 1927ին դեսպան նշանակուեցաւ Փարիզի, յարաբերութիւն հաստատեց երեսփոխան Տրէյֆիւսի եւ առեւտրական Նիքոլի հետ, Ֆրանսացի դրամատէրներու աջակցութիւնն ապահովելու համար :

Գաւ եւ ապակի կը խառնէին կարագին

Ամբաստանեալ Զէլէնսկի, նախկին նախագահ խորհրդային գործակցական ընկերութեանց, նախկին գործակալ ցարական գաղտնի ոստիկանութեան, խոստովանեցաւ թէ արտասահմանի մէջ անհնար քարոզութիւններ կատարել կուտար Խ. Միութեան ներքին կեանքի մասին : Եւ աւելցուց .

— «Մեր մեթոտներէն մէկն էր գամեր եւ ապակիի կտորներ դնել կարագին մէջ» :

Իր կազմակերպութիւնը յաճախ Մոսկուան կը զրկէր կարագէ եւ հաւկիթէ : Օր մը ինք գիտումով ոչնչացուց 50 կառք հաւկիթ, որ սահմանուած էր մայրաքաղաքին :

Ուր կը խօսուի Լենինի մասին

Ամբաստանեալ Իքրամով, ընդհ. քարտուղարը Ուզպէքիստանի կեդր. կոմիտէին, պատմեց թէ Պուխարին լարման մէջ դրած էր երկու մրցակից ազգայնական խմբակցութիւններ, պայքարելու համար խորհրդային իշխանութեան դէմ : Ինք Թրոցքիական դարձաւ 1923ին : Իսկ 1933ին, երբ Պուխարին Թաշքէնդ գացած էր հանգստանալու, անոր հետ խորհրդակցեցաւ խափանարար գործեր եւ ահաբեկումներ կատարելու համար : 1921ին Իքրամով Մոս-

(Լուրերու շարունակութիւնը 4րդ էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ԽՈՐԱԳՐԻ

Նկատելով որ «ընթերցող հասարակութիւնը» երկար ատենէ ի վեր լուր չունի Հօկերու շինարար գործունէութեան մասին, պարտք սեպեցի կարգ մը տեղեկութիւններ հաւաքել :

Բոլոր աղբիւրներս ալ «Հայաստանեան» են : Այնպէս որ, իրենց կ'իյնայ ե՛ւ մեղքը ե՛ւ պատիւը :

Առաջին լուրը կը քաղեմ Ամերիկայի ռամկավարներու օրկանէն. (Պայքար, 13 փետրուար).

— «Հօկի ներքին գործերուն ծանօթ գրող մը Հնչակեան օրկանին մէջ տեղն ու տեղը, անուններով ու թուանշաններով կը պատկերացնէ Ամերիկայի Հօկի գործունէութիւնը, որ զարմացուցիչ եւ ընդվզեցուցիչ հանգամանք ունի :

Անիկա կ'ըսէ. «Թոմարզացիներու Միութիւնն իր ունեցած ամբողջ դրամը՝ $21.000, Հօկին կը յանձնէ, Հայաստանի մէջ Նոր Թոմարզա մը շինելու գովելի մտածումով : Այդ գումարով կը շինուին միայն ԵՐԵՔ տուն : Թոմարզացիներ յետոյ կը միանան Կեսարացիներու, ուրիշ վայրի մը մէջ նոր աւան հաստատելու համար եւ իրենց ունեցած 3 տունը Քղեցիներու կը ծախեն $5.000ի :

«Քղեցիները՝ իրենց կարգին Հօկին կը տրամադրեն $25.000, որ այդ գումարով Թոմարզացիներէ արդէն գնուած երեք տուներուն վրայ միայն Մէկ տուն կ'աւելցնէ : Այսինքն Հօկը կը ստանայ $46.000ի գումար մը եւ կը յաջողի Հայաստանի մէջ կառուցանել տալ միայն ՉՈՐՍ տուն» :

Նոյնքան շինարար է երկրորդ լուրը.

— ... «Ներգաղթի համար հաւաքուած 1600 տոլարը ամբողջութեամբ այս տեղի (Հօկեան) կայաններուն մէջ հալեցաւ ...» :

.... «Տարեկան 6.000 տոլար մուտք ունեցող «Հայաստանեան» Կարմիր Խաչը միայն 43 տոլար կըրցեր է ղրկել Հայաստան ...» : («Ն. Հայաստան»)։

Եւ ահաւասիկ երրորդը, դարձեալ «Հայաստանեան» օրկանի մը, «Կոչնակ»ի բերնով (Քալիֆորնիա).

— «Սակայն մենք գիտենք, եւ մեզի հետ գէթ բոլոր Արաբկիրցիներն ալ գիտեն, թէ Նոր Արաբկիրի մեքենաներուն առեղներու տառաքումին տարիներով յետաձգուելուն եւ այդպիսով «շինարարական ծրագիրներու աւարտման ժամկէտը ձախողելուն» մէջ Հայաստանցիները պատասխանատու չէին» :

Բարի լուր մըն ալ եւ փակեմ.—

Ամերիկայի Հօկը եւ Պետական Կ. Խաչը որոշած են միանալ, ձուլուիլ :

Այս առթիւ, «Պետական» խաչուհի մը, Տիկին Նափիմէ, կը գրէ.

— «Ինչպէս երկու պարզ մտադրներ միաձուլուելով շատ անգամ ՆՈՐ մտադ մը կը յայտնաբերեն, ՆՈՐ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ, այնպէս ալ ՀՕԿի եւ Պետականի միացումով կը տեսնեմ ծնունդը նոր կազմակերպութեան մը» :

Մէկ անգամէն այնքան պերճախօս լուրեր տուած եղայ որ, խորհրդածութեան տեղ չմնաց :

ՎԱՀԷ

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՆՏՈՒԿԸ

Դրամագլուխը 14 միլիառ Ֆ.

Երեսփ. ժողովը հինգշաբթի օր միաձայնութեամբ քուէարկած էր ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկին օրինագիծը : Ծերակոյտն ալ իր կարգին հաստատեց զայն, շաբաթ օր : Այս առթիւ վարչապետ Պ. Շօթան ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ ազգը նոր զոհողութիւններու պիտի հրաւիրուի քանի մը օրէն : Ազգ. պաշտպանութեան մասնաւոր սնտուկը հաստատուած է այն առաջադրութեամբ որ բոլորն ալ վստահ ըլլան թէ իրենց տրամադրած դրամը իր նպատակին կը գործածուի :

Կառավարութիւնը կը յուսայ 3.200.000.000 ֆրանք ճարել փոխառութեամբ : Արդէն 11.000.000.000 ֆրանք ալ քուէարկուած ըլլալով սովորական նիւթացոյցէն դուրս, ընդհ. գումարը կ'ըլլայ աւելի քան 14 միլիառ ֆրանք :

Վարչապետը իր ճառին մէջ ըսաւ.

— «Ազգին ապահովութիւնը նիւթական ծանր զոհողութիւններ կը պարտադրէ մեզի : Կը գտնուինք հարցի մը առջեւ որ միայն երկու ժողովներուն համաձայնութենէն կախում չունի, այլ եւ երկրին խորին վստահութենէն եւ անոր աշխատանքի կամքէն : Անհրաժեշտ է որ ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկին կնքելիք առաջին փոխառութեանց յաջողութիւնը ըլլայ շատ փայլուն : Հանրային վստահութիւնը աւելցնելու համար մենք ալ պէտք է օրինակ հանդիսանանք եւմաական առողջ ծրագրով մը, տնտեսական գործունէութեամբ, կարգապահութեամբ եւ կառավարական հեղինակութեան հաստատումով» :

Դիւանագիտական բանակցութ, ամէնուն սպասե

Անգլիական դեսպանին հետ Հռոմ հասաւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը, զնդ. Պէք, իր կարգին բանակցութիւններ կատարելու համար : Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները նախ ծրագիր մը պիտի մշակեն, քննելի հարցերու մասին : Հռոմի մէջ կը փափաքին որ Ֆրանսան ալ յաւաքելային մասնակցի բանակցութեանց, լուծելու համար վիճելի խնդիրները :

Միւս կողմէ, այսօր Լոնտոն կը հասնի Ֆօն Ռիպպէնթրոփ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ նախապէս Լոնտոնի դեսպանն էր : Այս առթիւ պիտի տեսակցի Անգլիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ : Գերմանական թերթերը նորէն կ'արծարծեն գաղթավայրերու խնդիրը :

*** Լսած ըլլալով թէ իտալական կառավարութիւնը տրամադիր է Հնդիկ իշխանի մը իրաւասութիւնները շնորհելու իրեն, Եթովպիոյ արքայից արքան զեկոյց մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ թէ «ոչ մէկ պարագայի մէջ կրնայ նկատի առնել առաջարկ մը որ չի համապատասխաներ Եթովպիոյ իրաւունքներուն, իբրեւ անկախ ազգ» :

Լոնտոնի թերթերը կ'ըսեն թէ Մուսոլինի տրամադիր է զահ մը տրամադրելու Նէկիւսին, Եթովպիոյ մէկ քառորդ տարածութեան վրայ, տարեթոշակով մը, եւ Ատտիս Ապէպա նստելու իրաւունքով :

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական կառավարութեան ամենամեծ մարտանաւերէն մէկը, «Քանարիա» կամ «Պալէարեան», թորփիլի բռնուեցաւ հանրապետական մարտանաւերու կողմէ եւ ընկղմեցաւ : Անգլիական մարտանաւ մը օգնութեան հասաւ, բայց իր նաւազներէն մէկը սպաննուեցաւ, երեք հոգի ալ վիրաւորուեցան :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՔՍԱՆԸՄԷԿԵՐՈՒ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Յեղափոխական Մոսկուան «արդարութեան» իսկական պալատ դարձաւ...

«Դատաւորները» շունչ քաշելու ժամանակ չունին... դատ կը պատրաստեն, դատավճիռ կը մշակեն, թատերական ամբաստանութեանց ձեւեր կ'որոճան, որպէսզի «ամբաստանեալները» դիւրութեամբ անհետանան կեանքի բեմէն, «ինքնախոստովանութեան» պիտակին տակ, գնդակներով ծակծկուած դիակ մը դարձած:

Ուրեմն, պարզ է, որ Խորհ. Միութեան մէջ միակ բնական մահը գնդակահարութիւնն է: Ջուր է սպասել ուրիշ վախճանի: Սթալինականութիւնը Համայնավարութեան գլխուն Բարթողեան գիշերներ կը սարքէ եւ իր զոհերը կ'ընտրէ մէկ վեցերորդի բոլոր անկիւններէն ու բոլոր ազգերէն: Մէկ միլիոն քաղաքական բանտարկեալներ կան այսօր, որ կը սպասեն իրենց քաղաքական վախճանին: Ձերբակալուած են յայտնի սոց. դեմոկ. րատ Եժովն ու իր ընկերները, որոնք Քազանէն միացեալ ճակատ կազմելու հեռագիր էին ղրկած քանի մը տարի առաջ: Ձերբակալուած են Սոց. Յեղափոխական Ծանօթ պարագլուխ Գոցն ու իր կինը, ձերբակալուած են շատ շատեր, որոնց անունները Չեկայի նկուղներէն հազիւ թէ կարելի է արտաբերել: Եւ կալանաւորներուն մէջ կան մարդիկ, որոնք 17անգամ բանտէն տուն եւ տունէն բանտ են տարուած, զանազան ամբաստանութեան տակ:

Գաղափարի անվհատ մարտիկները, անզօր զայրոյթներով, իրենց եղերական ճակատագրին կը սպասեն:

Եւ ահա քսանըմէկներու դատավարութիւնը... Բոլորն ալ Համայնավարական կուսակցութեան հին վաստակաւորներ, բոլորն ալ ռուսական մեծ յեղափոխութեան կարկառուն ղեկավարներ, բոլորն ալ մտաւորական անձնաւորութիւններ: Պուխարին, Ռիքով, Քրէսթինսքի, Ռաքովսքի, Կրինկօ, Եակոտա, Զերնով, Զէլէնսքի, Ռօզէնհոլց, Իվանով, Գուլանով, Իքրամով, Շարանկովիչ, Խոճաեւ, Բժ. Լեվին եւ ուրիշներ...

«Դաւադիրներուն» այս խմբակը ի՞նչ մեղքեր գործած է եւ ինչո՞վ կ'ամբաստանուին:

Քով-քովի շարենք իրենց մեղքերը, քանի որ խորհրդային աղբիւրները այդպէս կ'ըսեն:— Լրտեսութիւն, վնասարարութիւն, ահաբեկչութիւն, անջատականութիւն, ոճրագործութիւն, հակայեղափոխական, աջ-թրոցկիական, ազգայնական գործունէութիւն եւ քաղքենի - դրամատիրական պետութիւններ վերահաստատելու ձգտում...»:

Ճի՞շդ են այս բոլորը եւ ո՛ր ատենէն սկսած:

1934, Դեկտ. 1ին, Կիրովի սպանութենէն վերջ, համայն Խորհ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը, շրջան կ'ընեն միօրինակ ամբաստանութիւններ միօրինակ մեղքեր եւ ոճիրներ:

Նախ քան Զինովիեւ - Քամենեւ դատավարութիւնը, 1928 Յուլիսին, Շախթի շրջանին մէջ 54 ճարտարագէտներ դատապարտուեցան իբրեւ տնտեսական հակայեղափոխական-ներ եւ լրտեսներ: Անոնցմէ 11 հոգի մահուան դատապարտուեցան, իսկ մնացեալները բանտարկութեան 5, 10 եւ աւելի տարիներ, որոնց գումարը կը հասնի 130 տարուան:

1930 Նոյեմբեր - Դեկտեմբերին, խորհրդ. տնտեսութեան ութ բարձրագոյն պաշտօնատարներ, փրոֆ. Ռամզինի գլխաւորութեամբ, ամբաստանուեցան իբրեւ «վնասարարներ»: ...ինգը մահուան դատապարտուեցան, ...րեքը 10 ական տարի բանտարկութեան: Յետոյ, հինգ մահապարտներու ցմահ բանտարկութեան փոխուեցան, իբրեւ շնորհ:

1931 Մարտին, տեղի ունեցաւ «Մենշեւիկներու դատը»: 14 հոգի ամբաստանուեցան «Միութեան գրասենեակ» մը հաստատելու մեղքով եւ դատապարտուեցան 53 տարիի բանտարկութեան:

1933 Ապրիլին տեղի ունեցաւ դատավարութիւն մը «Խորհ. Միութեան ճարտարարուեստի մէջ լրտեսներու եւ վնասարարներու դէմ: Ամբաստանեալներէն 11ը Ռուսեր, 6ը Անգլիացիներ էին: Ռուսերը դատապարտուեցան ամէնքը մէկ, 65 տարի բանտարկութեան, իսկ Անգլիացիները իւրաքանչիւրը 5ական տարի (յետոյ արձակուեցան).

1934 Դեկտ 5ին Խորհ. Միութեան զինուորական գերագոյն դատարանը 71 հոգի դատարան քաշեց, իբրեւ «հակայեղափոխականներ - ճերմակներ»: Դատավարութիւնը իբրեւ թէ ցոյց տուաւ, որ դաւադիրները Ռուսաստան մտած են Լեհաստանի, Լեթոնիոյ եւ Ֆինլանտայի ճամբով: 66 հոգի դատապարտուեցան գնդակահարութեան, իսկ 5 հոգին կալանաւորման, փաստերու չգոյութեան պատճառաւ:

1934 Դեկտեմբեր 28-29ին տեղի ունեցաւ Կիրովի սպանիչ Նիկոլայեւին եւ իր 11 մեղսակիցներու դատը: Բոլորն ալ գնդակահարութեան դատապարտուեցան:

1935 Յունուար 15էն 16, տեղի ունեցաւ Զինովիեւ - Քամենեւի առաջին դատավարութիւնը: Կ'ամբաստանուին «կեդրոն մը» ստեղծելու մեղքով: Անոնցմէ 19 հոգին, մէջն ըլլալով Զինովիեւը, դատապարտուեցան 137 տարուան բերդարգելութեան, իսկ միւս երեքը 10ական տարի բանտարկութեան:

Զինովիեւ - Քամենեւի երկրորդ դատավարութիւնը, որ գաղտնի է պահուած ցարդ եւ միայն Սալոմոն Շվարցի ուսումնասիրութեան մէջ երեւան կուգայ Քամենեւի մէկ արտայայտութենէն, երբ կ'ըսէ 1936 Օգոստոսի դատավարութեան ժամանակ. «Այս երկրորդ անգամն է որ կը ներկայանամ պրոլետարական դատարանին առջեւ իբրեւ ահաբեկիչ եւ դաւադիր»:

Եւ վերջապէս 1936 Օգոստոս 19էն Ա, Զինովիեւ - Քամենեւի երրորդ դատավարութիւնը, որ կը կոչուի երրորդ, ուր 16 ամբաստանեալներ գնդակահարութեան դատապարտուեցան, նոյն մեղքերով, նոյն մեղադրանքներով, ինչ որ այսօր կը ներկայանան այս 21 ամբաստանեալները:

Զինովիեւ - Քամենեւի դատավարութենէն վերջ, միջազգային մամուլը իրազեկ եղաւ Ռատէկ - Փիաթակովի, Թուխաչեւսկիի եւ այժմ ալ Ռիկով - Պուխարինի խմբակի բեմադրութեան:

Դժուար է որեւէ բան նախատեսել: Արդէն խորհրդ. մամուլը միաբերան արձակած է իր դատավճիռը եւ կ'ոռնայ ազդանշանի մը վրայ,— «Միլիոնաւոր բանուորներ, գիւղացիներ եւ ուսումնական աշխատաւորներ պիտի դողան զայրոյթէն եւ զարշանքէն, լսելով այս հրէշային դաւադրութիւնը, այս ոճիրները որոնք կը սահմանեն մարդու հոգին»:

Վաղը ամբողջ աշխարհի մամուլը սարսուռով պիտի արձանագրէ նաեւ այս 21 դէմքերու գնդակահարումը եւ խաղաղութեան անյագ մարդկութիւնը գլխահակ ա՛յս եւս պիտի մարսէ, առանց բողոքի, առանց միջամտութեան ու ըմբոստացումի:

Հիթլերական եւ մուսոլինիական զնտաններու մէջ տառապող մարտիրոսներու համար ցոյցեր ու բողոքի միթինկներ կազմակերպող միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, Զաքարիայի պապանձումով կը տեսնեն այս բոլորը եւ մարդասիրութեան ճիչեր կ'արձակեն միայն, երբ հազիւ պէտք կը զգացուի:

Սաքօ եւ Վանցէթթիին ելեկտրական աթոռէն փրկելու համար չորս միլիոն ստորագրութիւն նետող մարդկութեան խիղճը քնացած է այսօր, ի տես սթալինեան համատարած ջարդերու.

21 գլուխներ դարձեալ պիտի իյնան...

Աւանդական 21 պայմանները չեն ատոնք, որ համայնավարները երբեմն կը դնէին յեղափոխութեան հաւատացեալներուն առջեւ, այլ 21 գըլուխներ...

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՎԱԽՃԱՆԸ

Միջազգային Քաղաքականութիւնը դադրած է: Ան ըլլալու վրայ է տակաւին: Երբ ոչ մէկ մեծ եւ փոքր պետութիւն աշխարհը զբաղեցնող եւ խաղաղութիւնը ընդհանուր կերպով վտանգող ծանօթ խնդիրներուն վրայ վերջնական քաղաքականութիւն մը չի հետապնդեր, այլ կերպով մը ինքզինք հովին տուած է, օդի ալիքներէն տարուելով, կարելի չէ ըսել թէ միջազգային քաղաքականութիւն մը կայ: Աշխարհի պատմութեան մէջ շատ քիչ անգամ երեւցած է որ մէկ ժամանակի մէջ այսքան խնդիրներ առկախ մնան եւ չեղուած: Այնպիսի խնդիրներ՝ որոնք մէկ օրէն միւսը կրնան կամ կը սպառնան Եւրոպայի ճակատագիրը փոխել: Շատ պատրանքներ, յուսախաբութիւններ արդէն թաղուեցան, եւ նոր ամբողջութիւն ահա կը ստանան այնպիսի դէպքեր եւ ցնցումներ, որոնց մասին բնաւ չէին մտածեր հարկաւ յաղթականները Հաշտութեան բազմազգիմի սեղաններուն վրայ: Ուրեմն որքան իրաւունք ունինք, թէ նոր միջազգային քաղաքականութիւն մը ստեղծուելու վրայ է հիներուն աւերակներուն վրայ: Բարեբախտութիւն պիտի ըլլայ՝ եթէ նոր աւերակներ չյարդուին հիներուն վրայ: Յայտնի հրամայական պահանջներ եւ իրողութիւններ կան, որոնցմէ գլխաւորը մէկ օրէն միւսը Աւստրիոյ անկախութեան փճացումն է, ինչ որ աւելի քան բաւարար է վերիվայր շրջելու եւրոպական աշխարհը: Համաշխարհային պատերազմի միջոցին եւ անկէց ետքն ալ երկար ատեն շատերը հաւատացին թէ աշխարհներու ամէն ինչ իրենց փափաքին եւ ուղղութեան համաձայն պիտի ընթանայ: Բայց իրականութիւնը այսօր այդ մոլորութեան վերջը կը լուծէ: Ուստի, ճիշդ ատենն է թօթափելու ցնորական քաղաքականութիւնը եւ հետամուտ ըլլալու իրապաշտ քաղաքականութեան, իրերը առնելու ճշգիւ ինչպէս կը ներկայանան այսօր, եւ բուն իրենց անուններով յորջորջելու զանոնք:

Անգլիոյ մէջ Իտընի նահանջով նոր կացութիւն մը ստեղծուեցաւ: Այդ պետական մարդը դասական ներկայացուցիչն էր քաղաքական ըմբռնումի մը, որուն համեմատ յաղթութիւնը անպայման անոնց կը պատկանի՝ որոնք աւելի համբերութիւն ցոյց կուտան, աւելի երկար շունչ կ'առնեն: Սակայն ահա՝ պառաւեցաւ իր քաղաքականութիւնը, որուն ալ եւ տեր գինքն իր բռնած դիրքէ հանդէպ Ազգանակերպին եւ հանդէպ հաւաքական ապահովութեան: Դիրք մը՝ որ յայտնապէս ձախողանքի մատնուեցաւ վարչապետ Նեվիլ Չէմպըրլէնի իրատես քաղաքականութեամբ: Այս վերջինին ըմբռնումը այն է որ, վարդապետութիւններուն նախապատուութիւն պէտք չէ տալ, այլ իրական քաղաքականութեան պահանջներուն եւ անոնց յարդարումին: Ան Ազգանակերպին արդարութեան մասին վստահութիւն ունէր, Ազգանակերպ մը՝ որմէ կը պակսին չորս մեծ պետութիւններ: Համոզուած էր նաեւ թէ կարելի չէ, այս իսկ պատճառաւ, պատիժներ տնօրինել եւ գործադրել մանաւանդ: Չէմպըրլէնի մտահոգութիւնը եղաւ աշխարհի պատմնացող քաոսը եւ հետզհետէ անոր ու բոցբոցող պէտքը, թէ անհրաժեշտ է համաշխարհային այս ախտը, ադէտքը բառնալու աշխատիլ: Ահա թէ ինչու կ'աշխատի կարելի եղածին չափ շուտ Իտալիոյ հետ համաձայնութեան մը գալ եւ իրականութիւն դարձնել Մուսոլինիի կողմէ տարիներէ ի վեր ծրագրուած չորս Պետութիւններու խմբաւորումը:

Գերմանիոյ կողմէ եղած գաղթային պահանջումներն ալ կը զբաղեցնեն Անգլիոյ վարչապետը, այս մասին ալ յայտնապէս անհետացող նախարար Իտընի հակառակորդը ըլլալով: Չէմպըրլէնի այս նախաձեռնութիւնը ճիշդ այս միջոցիս աշխարհը դրած է որոշ տաթողէաղ ակնկալութեան մը կեդրոնը, միջազգային քաղաքականութեան վերջապէս ոյժ եւ երանգ տալու նպատակով: Արդէն ատոնք իսկ առանձին արտասովոր կարեւորութիւն ունեցող խնդիրներ են:

Վերջին շաբաթներուն անակնկալ ազդեցութիւն գործեց Մ. Նահանգներուն բռնած ընթացքը: Զանազան առիթներով նախագահ Ռուզվէլթի տըուած խօսքումներուն նայելով, Ամերիկա պատրաստ էր իր չէզոքութենէն դուրս գալ եւ գործակցիլ ռամկավարական պետութիւններուն: Բայց յանկարծ մեկուսացումի ձգտումները դարձեալ զօրացան եւ հիմա Ամերիկայի մէջ եւրոպական ռամկավարութիւններուն խօսքը այնքան ուժով չի հնչեր: Ռուզվէլթի խօսքումներուն արձագանգը մարելու պէս եղած է, եւ ամերիկեան քաղաքականութեան հանար եւրոպական ռամկավար երկիրներուն մէջ անուցուած լաւատեսութիւնը ոչ թէ անհետացած է, այլ վերջապէս կազմաւորուած, կերպարանուած չէ: Այն աստիճան որ Ամերիկայի նախագահին մէկ խօսքովը, մէկ ճառովը, մէկ շարժումներովը արթնցած պատրանքները հետզհետէ կը խօշին, բոլորովին անհետանալու համար ...

Ուրեմն, այսօր աշխարհ տոգորուած է միայն բիրտ իրականութեան պահանջներով: Գաղափարաբանութեան, վերացականութեան վրայ հիմնուած ճիգ կամ յոյս անզօր է քաոսը մաքրելու լուսաւորելու: Երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր փայփայուած գաղափարները եւ մշակուած հիմերը ահա մէջտեղն են այսօր, ամէնքն ալ տապանած եւ նոր ի նորոյ կառոյցքի մը ակնդէտ: Անակնկալներ կը քակուին իրարու ետեւէ, տեւականութիւնը այսօր անհաստատութիւնն է: Միջազգային յարաբերութիւններուն մէջ կարծր ու անմարսելի տարրեր կան, իրարու հետ կը զարնուին: Մարդոց յարաբերութիւններն ալ ընդհանուրին շարժումի հետ կապուած են, ոչ ոք կրնայ կղզիանալ: Ան հասարակ մտահոգութիւն, ոչ միայն ներկային, այլ ապագային համար ալ: Բանաստեղծին ըսածին պէս.— «Վա՜յ քեզ, Քանիկրօ, ինչեր պիտի տեսնես»: Արդէն ի՞նչ փոփոխութիւն ժամանակէ մը ի վեր ամէն մարդերու մէջ: Եւ ո՞վ կրնայ ըսել, թէ արդի վիճակը, կշռոյթը եւ գործերու գնացքը տակաւին նոր անակնկալներու առջեւ պիտի չգըտնուին ....

ԻՆՉՈ՞Ւ «ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿԻԼԻԿԻԱՅ»

ԽՄԲ.— Այս խմբագրականը Թոյ 'ուրքիա' կ'արտատպենք Եգիպտոս' ռամկավարներու օրկանէն (Արեւ, 21 փետր.): Ինչպէս կ'երեւայ, վերջին Թառողմ. Ժողովէն ի վեր Թոր հով մ' կը փչէ ռամկավար շրջանակներու մէջ, թրքահայ դատի արծարծումով: 'ապրինք որ աւելի զօրաւոր հով մը 'ամէնցնէ իմաստութեան այս ծաւիկն ալ...

Կաթողիկէ Հայոց նորընտիր Կաթողիկոս-Պատրիարք Աղաջանեան Ս.Օ.Ի պատւոյ Ֆրանսայի մ... քաղաքին մէջ կատարուած ընդունելութիւններուն վրդովուած են «Ժիւմհուրիէթ»ի խմբագիրը, որուն մէկ յօդուածին թարգմանութիւնը կուտանք մեր այսօրուան թիւին ուրիշ մէկ սիւնակին վրայ: Այս առթիւ «Ժիւմհուրիէթ» իր դիտողութիւնը կ'ուղղէ նաեւ այժմ Անթիլիաս փոխադրուած Կիլիկիոյ Հայոց կաթողիկոսութեան աթոռին, եւ կը հարցնէ. «Ինչպէս կ'ըլլայ որ Ֆրանսացիները Սուրիոյ Հայ Կաթոլիկ Պատրիարքին՝ «Կիլիկիոյ Պատրիարք» եւ դարձեալ Սուրիոյ նախկին Սիսի կաթողիկոսին ալ «Կիլիկիոյ կաթողիկոս» կ'ըսեն: Եթէ այդ հոգեւորականները Ատանայի հետ կապ մ'ունին, թող հոն նստին, ապա թէ ոչ — քանի որ այլեւս մեր երկիրը թողով Սուրիա կը բնակին— պէտք է հրաժարին Ատանայի ուրիշ մէկ անունը՝ Կիլիկիան գործածելէ»:

«Ժիւմհուրիէթ» կը մոռնայ անշուշտ թէ «Ատանան եւ իր շրջանը» դարաւորէն թրքական հող մ... ...րլէ» առաջ եղած է ... հայկական հող մը: Այդ հողին ...պրած է դարերով եւ մինչեւ ... 5 տարի առաջ՝ հոն Հայութիւ... րուն հոգեւոր իշխանութիւն... ած Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկո... ժիւնը, այժմ տարագիր իր ... եւ եւ անոր նման: Չկա՛յ քաղա... ան ափբ մը, որ անյեղլի ու յա... ական ըլլայ, եւ այդպիսի ափ... է այն, որ Թուրք կառավարո... տէր դարձուց «Ատանայի եւ իր ...ին», Կիլիկիոյ պարպումէն ... Իսմանական իշխանութեանց կող... ոյ ժողովուրդը այդ ափբ ... ագրած, ոչ ալ իր հաւանու... ուած է կատարուած իրողո... որ կը յենու բիրտ ուժի եւ մարդ... յին իրաւունքներու անտեսումի ...ման վրայ, իրաւունքներ՝ որո... ...րիչները զլացան Հայ ժողովուր... Հայ ժողովուրդը չէ դադրած ... տի չդադրի զանոնք պահանջել... չեւ որ քաղաքական տարբեր դա... ւորումներ գան արժեցնելու զա... ոչ միայն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս... նը, այլ Կիլիկիոյ Հայութիւն... բազարձնելով իր հայրերուն ... ...ոտ հողին վրայ:

Եւ ասիկա այնքան բնական ... քան Թուրք ներկայ կառավարութ... ...նդամ կ'ընդունի զայն, ...ամ ոչ եւ «Ժիւմհուրիէթ»ի վեր... քումն անգամ ասիկա ցոյց կուտ... ինչո՞ւ վրդովուիլ, արդարեւ... Հայութիւնը ո՛եւէ պատմական իր... ...ւունք չունի ոչ միայն «Ատանայի ... իր շրջաններուն» այլ ամբողջ Կի... կիոյ վրայ, որմէ հեռացած է ... թէ ի՛ր իսկ կամքովը, այլ ... հալածական, բայց միշտ հոն վեր... դառնալու օրուան ակնկալու... ...որ բացուին դռներն յաւսոյ... ...րցած է յոյսի դռները փակ... ...ողովուրդի առջեւ, որ կը հա... ...ւ ապագային, ինքզինքին ... Եւ հայ ժողովուրդը, կոտորակ... հալածական ու տարագիր, չէ ... բած եւ պիտի չդադրի ունենալ... ...ւսոքը ինքզինքին վրայ:

Ապացոյցը այն, որ ասիկա կը... իլ հաւատքի առաջնորդը՝ ... հոն ուր փոխադրուած են ... պատմական աթոռները: Անոնց... Անթիլիասը, որուն հողը գնուեց... ...ոոյ, երէկ, անոր Կաթողիկէ ... ...ին քարերը իրարու քով կը բեր... ...սանթիմ առ սանթիմ, ...նուէրը ա՛յն միեւնոյն ժողովուրդ... ...ու տակաւին կ'ապրի եւ պիտի ...

Մենք չէ որ միայն՝ ... խորհինք: Այսպէս կը խորհին ... ուրիշներ ալ: Եւ անոնց մէջ հա... ...էն՝ Թուրքերն ալ: Աղեքսանտրէ... հարցը երբ նոր դրուած էր սեղ... վրայ, ի լոյս ընծայեցաւ թէ Թուրք ... ռավարութիւնը խորհրդապահօր... առաջարկած է Կիլիկիոյ Ս. Կաթող... կոսին, վերադառնալ իր աթո... այսինքն Սիս, պայմանաւոր ... ...ակայն: Եթէ ճիշդ է այս տեղե... թիւնը, կրնանք ըսել թէ Թուրք ... ռավարութիւնը առիթ տուած է ... — իր շահուն համար անշուշտ — ... դեքսանտրէթի Հայոց համակրա... Նախկին կարելի՞ է ենթադրել ... գէտր պետ մը լքէ իր հօտը եւ ... կը երթայ «թագաւորել» ... վրայ...»:

Թուրք կառավարութեան կողմէ ... ման թելադրութիւն մը թերեւս ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

—Օ՜հ, զիս կրնաս տեսնել անշուշտ, պատասխանեց Տայանա սրդողած երեւոյթով, կրնանք նոյնիսկ մենք միասին կատարել ճամբորդութիւնը, բայց չկարծես թէ իմ ժամերս կրնամ քեզի տրամադրել... մեր խումբը արդէն իսկ կազմուած է...

Սուլթան աղջկան ուսին վրայ դրաւ իր ձեռքը եւ իր կողմը դարձուց անոր երեսը:

— Ի՞նչ պատահեցաւ յանկարծ, Տայանա, հարցուց անոր. ես ալ խենթի պէս սկսեր էի հաւատալ թէ քիչ-շատ համակրութիւն ունէիր ինծի հանդէպ... ուրեմն սխալե՞ր եմ...

— Համակրութիւն ունիմ, պատասխանեց Տայանա գլուխը անդին դարձնելով. բայց չեմ ուզեր որ պիտանանուն վրայ ըլլաս ու մանաւանդ չեմ ուզեր որ ընդունիս այս պաշտօնը...

— Բայց ինչո՞ւ... ի՞նչ պատճառ կայ ..

— Նախ եւ առաջ պէտք չունիս անոր...

Բայց ենթադրենք թէ իրաւցնէ պէտք ունիմ անոր եւ անհրաժեշտ է որ քիչ մը դրամ շահիմ...

Դարձեալ պիտի չուզէի որ ընդունէիր...

— Ինչո՞ւ... ի՞նչ կայ...

— Չեմ կրնար բացատրել, ըսաւ աղջիկը քիթը-բերանը կախելով. եթէ զիս կը սիրես եւ քանի որ ես ալ կը խնդրեմ որ մերժես... բաւական է, այնպէս չէ՞...

Քանի մը վայրկեան Սուլթան՝ սիրտը կտրած՝ անորոշութեան մէջ մնաց: Եթէ Տայանան իրմէ պահանջած ըլլար ընել յիմար, երախայական ու անխոհեմ բան մը պարզապէս իրեն հաճոյք պատճառելու համար, բաւական մը իսկ պիտի չվարանէր. բայց սխալ բան էր որ կնոջական անիմաստ քմահաճոյք մը գոհացնելու համար անիկա պահանջէ իրմէ զոհել խոստմնալից պաշտօն մը:

Ծառայ մը ներս մտաւ այդ պահուն՝ թէյի սպասները դուրս առնելու համար:

— Սըր Ճօրճը ձեզի կը սպասէ, պարո՛ն, իր աշխատանոցին մէջ, ըսաւ Սուլթանին երբ ափսէն կը վերցնէր:

Երիտասարդը ոտքի բարձրացաւ ծառային հեռանալէն վերջ ու ըսաւ.

— Շատ կը ցաւիմ, բայց եթէ պաշտօն մըն է զոր կրնամ կատարել, այն ատեն պիտի ընդունիմ...

— Շատ լա՛ւ, պատասխանեց Տայանա բարկանալով: Արցունք կար անոր սեւորակ աչքերուն մէջ, սակայն երիտասարդը չտեսաւ զանոնք, որովհետեւ գլուխը անդին դարձուցած էր:

Կը կարծես թէ քու ընելիք գործդ է, բայց փորձառութիւն չունիս, քիթդ-բերանդ պիտի դարձնես... ինչ որ է մի սպասեր որ մեղքնամ քեզի, որովհետեւ ես կ'ատեմ յամառները...

Ծառան սեմին վրայ երեւցաւ դարձեալ:

— Հետեւեցէք, պարոն, որպէսզի ձեզ աշխատանոցն առաջնորդեմ...

ԳԼՈՒԽ 5

ԳԱՂՏՆԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սըր Ճօրճ Տրէքէնըր ձեռքը վեր բարձրացուց՝ լռեցնելու համար իր խօսակիցը:

— Սիրելի բարեկամս, աւելորդ է շարունակել ըսաւ ան. պաշտօնը զոր հիմա ձեզի պիտի առաջարկեմ հանգստաւէտ գործ մը չէ երբեք. ընդհակառակն, կը պահանջէ քաջութիւն, խելք, ինչպէս նաեւ ատաղձոդ...

— Շատ ազնիւ էք, պարոն, յարեց Սուլթան . ու անհամբեր կերպով շարժակաց իր աթոռին մէջ. բայց յոյս ունիմ որ չէք չափազանցեր իմ մտաւոր կարողութիւնները...

— Ձեզ ճանչնալ, ըսաւ ծերունին խնդալով. անշուշտ, ուրիշ յատկութիւններ ալ պէտք են, ի մէջ այլոց ծանօթութիւն մը յունարէնի եւ թրքերէնի. բայց լսածիս համաձայն, գիտէք եղեր այդ լեզուները եւ Պոլիս ալ գտնուած էք եղեր. այնպէ՞ս է...

— Այո՛, կը ճանչնամ այդ քաղաքները եւ բաւական սահուն կերպով կը խօսիմ թէ մէկը եւ թէ միւսը...

— Շատ բարի, ուրեմն չեմ կարծեր որ կրնամ գտնել աւելի յարմար մէկը այս պաշտօնին համար զոր մտքիս մէջ ունիմ— տարբեր խնդիր եթէ ձեր մասին կազմած գաղափարս բոլորովին սխալ է... Հարցը այն է թէ տրամադի՞ր էք յանձն առնել այս գործը..

Սուլթանի շրթունքները ժպիտ մը գծեցին անոր մկրատուած, սեւորակ ու դէպի վեր խողանակուած պեխերուն տակ:

— Եթէ իրաւ այդպէս կը կարծէք, շարունակեցէք, պարոն. առայժմ տրամադրութիւն չունիմ ընդունելու, սակայն շատ արտառոց պաշտօն մը ըլլալու է որ ստիպուիմ մերժել...

— Արտառոց պաշտօն է իսկապէս... բայց— աւելի հետաքննը շատցած— ի հարկէ կրնամ ապահով ըլլալ որ մեր խօսակցութիւնը այս պատերէն դուրս պիտի չելլէ.

Սուլթան հաստատական նշան մը ըրաւ:

— Նախ եւ առաջ, շարունակեց ... ղանաւորը, կ'ուզեմ որ ինծի ընկ... նաք յառաջիկայ Ուրբաթ օր. Անգլիայէն կը մեկնիմ. ցամաքային ճամբով Մարսէյլ պիտի իջնենք, այնտեղ պիտի նստինք զբօսանա... յետոյ պիտի երթանք Աթէնք. ... հարդ մը ժողովներու պիտի մասնակց... իմ... Դուք առանձին Պոլիս պի... տեղիք եւ այնտեղ պիտի ... տնօրէնութիւնը ծխախոտի ... ցի մը որ, ներքինական շարք մը գոր... ութեանց պատճառով, իմ ընկեր... Յեանս սեփականութիւնը եղած է ... ըմ...

— Բայց գիտէ՞ք որ ես ո՛չ ... ոութենէ կը հասկնամ, ոչ ալ ... ծխախոտէ...

— Բնաւ կարեւորութիւն չունի ... գի օժանդակող մասնագէտներ պիտի ունենաք...

— Ուրեմն կը նշանակէ թէ այս ... ծը պիտի ըլլայ տեսակ մը վարագ... գիտել տալու Սուլթան ... բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ ... տանքս...

(Շար.)

ալ առնուէր, եթէ Կիլիկիայէն հեռացած հայ ժողովուրդը վստահ ըլլար թէ իր ազատ եւ ապահով կեանքը պիտի կրնայ ապրիլ իր լքած երկրին օջախները վերագտնելով։ Այս պահանջները պիտի կարենայինք մենք ալ բացայայտ ներկայ Թուրք կառավարութեան անցեալի անիրաւութիւնները կ'ուզէ զարմանել, գէթ մասամբ։ Եւ այս մտածումը համապատասխան պիտի ըլլար նոյնինքն այն խոստովանութեանց, զորս Թուրքիա կատարեց Լօզանի դաշնագրով. Այդ դաշնագրին համաձայն հայ ժողովուրդը կը պահէ իր վերադարձի իրաւունքը՝ իր հայրենիքն երկիրը, որ երբեւիցէ «հարազատօրէն» Թրքական հող մըն չէ կրնար ըլլալ, որքան ալ այժմ անիկա եղած ըլլայ թրքացուած հող մը։

Այս տեսակէտը ունին անշուշտ ոչ միայն Ֆրանսա, այլ Լօզանի դաշնագրին ստորագրող միւս պետութիւններն ալ, որոնք եթէ չկրցան ստիպել Թուրքիան, որ իր յանձնառութիւնները գործադրէ Թուրքիայէն դուրս եղած կամ հանուած Հայոց մասին, բայց գէթ կը յարգեն Հայոց արդար իրաւունքը միայն պատմական, այլ դաշնագրային իրաւունքներու վրայ։ Հայ ժողովուրդը ուժ չունի այդ իրաւունքները արժեցնելու համար այսօր, բայց արդարութիւնը ինքնին ուժ մըն է, որ միշտ կը պարտադրէ զօրաւորներուն, ուշ կամ կանուխ։

Աղաչանեան Կաթողիկոս - Պատրիարքը, Կիլիկիոյ վերադարձին խօսքով իրեն բարեկամական եկողներուն տուած է պատգամը այդպիսի արդարութեան, որ անյեղլի է եւ անսխալական Իսկ «Միմ Հուրիէթ»ները կը կարծեն թէ ուժը միշտ իրենց հետ պիտի ըլլայ. հայ ժողովուրդը ցմիշտ ի բաց մնալու համար։

Հայ ժողովուրդին դատը դատն է արդարութեան եւ Իրաւունքին, որուն առջեւ ստիպուած են, ուշ կամ կանուխ, խոնարհիլ բոլոր «յաղթականները»։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԱՆՐ ԳՐԱԿԱՆ Բ. ԵՐԵԿՈՅ

ՇԱՆԵԼՕ. — Ցառաջդիմասիրացի Միութեան Բ. Գրական երեկոն, նուիրուած Միսաք Մեծարենցի, տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ գիշեր, կոկիկ եւ գրասէր հասարակութեան մը առջեւ. Դասախօսը, Շաւարշ Նարդունի, ինքն միջոցով ներկայացուց Բենկան (Բինկեան), — այն միջավայրը ուր անցաւ Մեծարենցին մանկութիւնը, յիշեց անոր գերդաստանին Գ. Գարեգին Մեծատուրեանը՝ որ եւրոպական միտք մը եղաւ եւ կարևոր դերեր կատարեց մեր ազգային կեանքի զանազան մարզերու մէջ։ Գիտէր կը նմանէր քարծիւի մը որ ժամիլէրը մխրճած էր ժայռերուն մէջ, անոր ազգիւրներու կարկաչը, գիւղական տարուաւորը, առաջադրում գիշեր երը անոր մէջ առնւեցին զգացուած, մանուածութիւն եւ բառերու քնքշութիւն, զգայուն մօր մը գուրգուրանքը մէջ գրաւ հայրենապաշտութեան զօրը մը Փոխադրուած է Պոլիս, կեդրոնականի մէջ կը զարգանայ լեզուն, մայրը ... մէջ կ'ապրի իր ծննդավայրի գեղեցկութիւնները, Նոյն իր սեւի գիծը դարձաւ, հետ-

ցող մը եղած է Խըլըբքըի։ Իր գրականութեան շուրջ առեղծուածային երկու հոսանքներ թեր ու դէմ։ Ցուցիչ էին բանաստեղծի հիւանդութեան վերջին վայրկեանները։ Ցառաջանջնց Մեծարենցի գրական ձեւը, յայտնեց որ խորհրդապաշտ ըլլալէ աւելի զգայական եղած է։ Մահէն ետք անոր մարմինը ալեակներու մէջէն ծովու վրայ..., նաւակով փոխադրուեցաւ Պաղբլի գերեզմանատունը, ուր կանգնեցին արժանավայել շիրիմ մը, իր ... ներն ու բարեկամները կատարելով ժողովրդային հանգանակութիւն մը։ Այդ պահուն խումբ մը հոն կը տարածուած էր սրահին մէջ, հանդիպակաց անկեանէն։ Միսաք Մեծարենցի ազգական հայ մայրիկ մը խնկաման մը ծխած էր դասախօսութեան գիշերը, անոր յիշատակին։

Գ. Շ. Նարդունիի այս գեղեցիկ դասախօսութիւնը վերջացաւ ծափերու մէջ։ Գ. Ն. Գէլիկթաշեան գնահատութեան եւ մեծարանքի երկու խօսք վերջ կարդաց «Նոր տաղերէն» եւ «Ծիածանէն» յուզիչ եւ ներշնչուած կտորներ, որոնք մեր պատանեկութեան հէքեաթունակ օրերուն կը փոխադրէին մեզ։ Իսկական մեծարանքի գիշեր մը եղաւ Մեծարենցի համար այդ օրը։ Դժբախտաբար մեր շրջանի նոր սերունդի կարեւոր մէկ մասը կը պակսէր։ Այս անտարբերութիւնը կարելի է նկատել հայ գրականութեան հանդէպ մեղանչանք մը։ Հայ հասարակութեան մեր մշակոյթի հանդէպ ցոյց տուած վերաբերումէն կախում ունի մեր պանդուխտ կեանքի ինքնապահպանութիւնը։

Թղթակից

ԱՌՈՅԳԱՑԱՒԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՓԵՏՐ. 18Ը» ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՏԱՆ, 28 Փետր — Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի «Նիկոլ - Դուման» խումբի եւ մասնակցութեամբ Էգսի «Քեռի» խումբի ընկերներու, Փետրուարեան յեղափոխութեան 17րդ տարեդարձը տօնեցինք փետրուար 27ին, Հ. Յ. Դ.ական մէջ, ընկերահամակրական շրջանակի մէջ։

Ժամանակէն առաջ, ընկերներու եւ համակիրներու կոկիկ բազմութիւն մը փութացեր էր սրահը, լսելու եւ ապրելու համար ըմբոստացման շարժումները։ Սեղանապետ ընկեր Գեղունի համառօտակի ներկայացուց փետր. 18ի պատմական արժէքը, Թուելով այն երեւոյթները ու շարժառիթները, որ յանգեցան ժողովրդային ցասումի եւ պոռթկումի։ Եւ առաջարկեց յոտնկայս յարգել Չեկայի ոճրապարտ կացիններուն տակ փշրուած հայրենասէրի եւ իր ընկերներու յիշատակը։ Ցետոյ, ընկեր Մ. Մաթոյեանի տղան Անդրանիկը (հազիւ 8 տարեկան) զգայուն շեշտերով արտասանեց Անդրանիկի նուիրուած կտոր մը։ Վերջին ... երգեց «Գուրի տղայ չեմ օրօրերթը», ծափեր խլելով։ Մարսէյլի մեր համակիրներէն Ս. Բրուտեան յատուկ ... արտասանեց «Մեխարի գիշերը» եւ «Ցարդանք քեզ»։ Սեղանապետը միջանկեալ խօսք կուտար ներկաներուն։ Բաժակաճառեր խօսուեցան Դաշնակցութեան եւ ազատագրութեան զոհերու համար։ Օր. Ա. Գասմաճեան երգեց «Ես սիրել եմ» եւ ընկեր Կարօ «Աղջի անտառունեղը»։ Մեր համակիրներէն Ս. Գինօսեան արտասանեց երկու գեղեցիկ կտորներ, Ա. Առաքելեան երգեց «Գանք Օթօմանը»։ Էգսի համակիրներէն Աստուրեան թէ երգեց եւ թէ քանի մը խօսքերով շեշտեց միաբանութեան եւ ազգային համերաշխ ճակատի մը անհրաժեշտութիւնը։ Ներկաներու խանդավառութիւնը կրկնապատկուած էր ազգային յեղափոխական երգերու եւ հայրենաշունչ խօսքերու ազդեցութեան տակ։ Մեր համակիրներէն Խաչիկ Ցարութիւնեանի մեներգը Սայաթ Նովայէն՝ մեծ յաջողութիւն մը եղաւ։

Սեղանապետը խօսքը տուաւ օրուան բանախօս ընկեր Գ. Հիւսեանի, որ խանդավառ ճառով մը ներբողեց փետրուարեան ապստամբութեան պատմական անմոռանալի արժէքը, զայն բաղդատելով Վարդանանց պատերազմի հետ։ Ցետոյ պատմական ակնարկ մը նետելով հայ ժողովուրդի անցեալի վրայ, ըսաւ թէ ոսկեդարէն ի վեր, հզօր ազգերը քաղաքականութիւն ըրած են իրենցմէ տկար ուժերը, մասնաւորապէս ալ Հայաստանը, հարուածել անխնայ, որպէսզի աստղերէզը լայն ու ընդարձակ ըլլայ։ Ահա այսպիսի... կերպով էր որ ճամբայ եկան Թուրքն ու Թուրք տիրակալութեան մոլի անյագ բռնութեան։ Թուրքը կամ Ռուսը, երբեք չէին կարծեր, որ, օր մը, հայ ժողովուրդը բաչերը կը ցցէ եւ մէկ մարդու նման ոտքի կը կանգնի՝ իր գոյութեան եւ անկախութեան իրաւունքը պաշտպանելու համար։ Ցետոյ զանազան փաստերով ու համեմատ տաք բառերով շարունակեց իր խօսքը մինչեւ Հայաստանի ներկայ քաղաքական անկայուն ու անորոշ կացութիւնը։ Վարչաձեւերը մնայուն չեն, կուգան եւ կ'երթան։ Ցյուսահատինք երբեք։ Աւելի քան երբեք ամրապնդենք ու կռուի կերպով քալենք մեր տարագիր դրօշին հետ, չդաւաճանենք մեր գաղափարներն ու քաղաքական յստակ ըմբռնումները։ Այս օրուան պարտականները վաղուան յաղթականներն են։ Դաշնակցութիւնը երբեք վհատիլ չի գիտեր, ան իր տարագիր զանգուածին միջև յոյս ու կորով, պայքարի ոգի ներշնչած է որ ակն ու ակրականը դառնայ մեր պատմական աքանչելի ու հինաւուրց հայրենիքին։ Ընկեր Հիւսեանի երկար ճառը մեծ տպաւորութիւն թողուց ներկայ համակիրներու եւ ընկերներու վրայ։

Մեր համակիրներէն երեք հոգի անմիջապէս տրամադրութիւն յայտնեցին Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ մտնելու։ Ընկերներու որոշումով նորընծաներու կենսահայրութիւնն ... ճուրդի դրուեցաւ։ Ցովհաննէս Գալուճեան ժխնուած 150 ֆրանք վճարելով երեք նորընծաներուն կնքահայրը եղաւ։ Հոս եւս խօսք առաւ ընկ. Հիւսեան, շեշտելով Դաշնակցական ըլլալու դժուարութիւնները։ Նորեկները, որոնց գլխուն վերեւ կը ծածանէր տարագիր եռագոյնը, իրենց ձեռքերը Դաշնակցութեան զինանշանին վրայ դնելով՝ իրենց երդումի եւ հաւատարմութեան արարողութիւնը կատարեցին՝ առաջնորդութեամբ ընկ. Հիւսեանի

Այսպէս ուրեմն մեր շարքերուն վրայ երեք ընկերներ եւս աւելցան։ Մթնոլորտը տաքցած էր։ Ուշ ատեն, ներկաները մեկնեցան սրահէն «Մշակ բանուոր» երգելով։

Լեւոն Գեղունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած) — Շաբաթ 26 փետրուար, Սալօն Քօլպէրի երկու մեծ եւ շքեղ սրահները անբաւական կուգային Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպած պարահանդէսին։ Մինչ ժամանակին երկու սրահները լեցուեցան խուռն ու ընտրեալ բազմութեամբ մը։ Անգամ մը եւս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարահանդէսը եղաւ շատ յաջող, կատրելով իր նախորդներուն՝ նիւթական մրցանիշը եւ բարոյապէս վարձատրելով իր կազմակերպիչներուն զոհողութիւնները։

Տարեկան այս ձեռնարկն է միայն որ Միութեան մարզական ծախքերուն մեծ մասը կ'ապահովէ ։ Եւ նոյն ձեռնարկին մէջ հայ հասարակութիւնը կը բերէ իր այն օժանդակութիւնը, իր ներկայութեամբ եւ նիւթական զոհողութեամբ։

Պարահանդէսին ներկայ ժամերը անցան խանդավառութեամբ եւ խնդութեամբ մանկապատանիներուն համար, որոնք կարծես գծուարաւ կը բաժնուէին սրահէն։ Առտուն ժամը 5էն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ եւ համակիրներ, բոլորուած սեղաններու շուրջ, անցուցին խանդավառ պահեր, համեմուած զուտ հայկական գեղարուեստական բաժինով մը՝ երգերով, արտասանութիւններով եւ հայրենի յիշատակներով։

Պարահանդէսին կազմակերպիչ յանձնախումբը ջանք չէր խնայած ձեռնարկին յաջողութեան համար, որ եղաւ իրենց բարոյական վարձատրութիւնը։ Անշուշտ Հ. Մ. Ը. Մ.ը երախտապարտ կը մնայ անոնց եւ մասնաւորաբար Գ. Գ. Տաճատ Խաչիկեանի, Խաչիկ Համբարձումեանի, Տիգրան Փափազեանի, Ցարութիւն Գալպաքճեանի եւ Գ. Նշան Տէրտէրեանի։ Գ. Գ. Տաճատ Խաչիկեան եւ Ցարութիւն Ցարութիւնեան ազդուելով ընդհանուր խանդավառութենէն՝ առաջինը տասներէկ զոյգ կօշիկ եւ երկրորդը տասներէկ հատ մայօ նուիրեցին միութեան առաջին խումբին խաղացողներուն։

Կ'արժէ շնորհաւորել նաեւ այն հարիւրի մօտ հայ առեւտրականները որոնք իրենց համեստ նուէրներով ալ պահովեցին միութեան վճարելիք տուրքերուն 150ի մօտ առարկաներ.

Վ. Քիւփէլեան

ԹՋԻՐՔԻԱ

ՈՉ - ԹՈՒՐՔ ԳՊՐՈՑՆԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Փոքրամասնութեանց եւ օտար վարժարանները ասկէ վերջ երկու տնօրէն պիտի ունենան։

Առաջինը միայն աշակերտներէն եւ դպրոցին վերաբերեալ գործերէն ձեռք բերուած հասոյթներն ու դպրոցին ծախքերը ցոյց պիտի տայ, միւսն ալ պիտի պատկանի այդ դպրոցներուն հետ կապ ունեցող եկեղեցիներուն կողմէ ի նպաստ դպրոցին հայթայթուած եկամուտին եւ ծախքերուն։

Այս երկու պիւտճէներն ալ Մարտին մէջ պիտի տրուին, առաջինը կրթական տեսչութեան, երկրորդն ալ Վագըֆներու վարչութեան։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ — 1939

Նիւ Եորքէն կը գրեն — 1939ին Նիւ Եորքի մէջ տեղի ունենալիք համաշխարհային ցուցահանդէսը արդէն ժամանակէ մը ի վեր աշխարհը կը զբաղեցնէ։ Բայց քիչ ծանօթ է այն, թէ նոյն տարին Սան Ֆրանչիսքոյի մէջ ալ նոյնքան հոյակապ արուեստահանդէս մը տեղի պիտի ունենայ։ Արդէն իսկ արուեստական կղզի մըկազմուած է Սան Ֆրանչիսքոյի ծովախորշը, ջուրերը բաւական տեղ եռ քշած են եւ ձեռք բերուած ցամաքին վրայ հաստատուած է այն կղզին, ուր պիտի կատարուի ցուցահանդէսը։ Այս կերպով Արուեստին առաջին գործը եղած է արուեստական կղզին, որուն անուն տուած են Գանձ կղզի. Ծրագրուած շէնքերուն կէսը արդէն պատրաստուած է։ Հոյակապ գործեր, մասամբ արեւմտեան, մասամբ արեւելեան ոճով, պիտի կազմեն ցուցահանդէսին տաղաւարները։ Միջին Ամերիկայի, Հարաւային Ամերիկայի բոլոր ազգերը, Մ. Արեւելքը եւ Հարաւային Խաղաղականի հակոտնեայ կղզիները պիտի ժամանակցին իրենց արուեստի եւ արհեստին այլազան արտայայտութիւններով։

Արուեստահանդէսին ճիշդ կեդրոնը, պիտի կանգնի աշտարակ մը, բարձրաբերձ եւ հաստաբեստ։ Նաեւ «Ազգերու Լիճ» մը, «Երաժշտութեան Տաճար» մը, «Եօթը Ծովերու Պողոտան», «Կիսագունդերու Անդաստակը» (գաւիթը), եւ «Երկնաւոր Թատրոն» մը — ասոնք մէկ քանիներն են միայն ծրագրուած անակնկալներուն։ Այժմէն խօսք կ'ըլլայ որ 1939 փետր.-էն մինչեւ նոյն տարւոյ Դեկտեմբեր ամիսը քսան միլիոն մարդ պիտի անցնի Գանձ կղզիին մուտքի դուռնէն։ Բոլոր ազգերու կողմէ այլեւայլ նիւթերու վրայ 1500 համաժողովներ պիտի գումարուին։ Համագումար ծախքերը աւելի քան հսկայական են, ընթնք ցնորային կամ գլխու պտոյտ պատճառող դրամական ներկայ անձկութեան մէջ։ Կը նախատեսուի 50 միլիոն տոլար ծախք...։ Ցուցահանդէսի մասնաւոր փայլ մը պիտի տայ նաեւ Գալիֆորնիոյ համալսարանը իր 30 հազար ուսանողներով, որ հաստատուած է ծովախորշին միւս եզերքին վրայ Պէրքլէյ ամարանոց - քաղաքին մէջ։ Քննութիւններու եւ դասախօսութիւններու միջազգային ընթացք մը պատրաստուած է։ Համալսարանին քննութիւնները Ցուցահանդէսի միջոցին պիտի կատարուին։ Այժմէն կ'ըսուի թէ ամերիկեան կառավարութիւնը կարեւոր և մեծղիւրութիւններ պիտի ընծայէ օտար երկիրներէ ցուցահանդէսները այցելողներուն։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲԱՂՁԱՆՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Բալուի Հայր. Միութիւնը միշտ աչքի առջեւ ունենալով իր հայրենակիցներու բարօրութեան գործը, տարուէ տարի աւելի եռանդուն թափով կը մօտենայ իր առաջադրած նպատակներուն։

1937ը՝ որ գործունէութեան բեղուն շրջան մը եղաւ, ոչ միայն անդամներու կենսունակութեան ապացոյցը եղաւ բերաւ, այլեւ չէզոք հայրենակիցներ, կամ աւելի ճիշդը՝ դիտողներ դրական համոզումն ունեցան Միութեան այս վերջին մէկ երկու տարուան ընթացքին կատարած վերելքի մասին։

Սակայն Հայր. Միութեան վարչութիւնը եւ անդամները, անբաւարար նկատելով իրենց մինչեւ հիմա թափած ջանքերը, հետզհետէ երեւան եկող նոր պահանջներու հանդէպ, երբեք չեն վարանած շեշտել հայրենակցական չահերը լայն շրջանակի մը մէջ ետապնդելու անհրաժեշտութիւնը։

Մինչատոր համար՝ Միութեան լերջընթեր ժողովը խստամնայից մթնոլորտի մը մէջ քննելով անյետաձգելի կարգ մը հարցերու ստիպողութիւնը, որոշեց չընկրկել ոչ եւ է դժուարութեան առջեւ։

Հայր. Միութիւնը խորապէս համոզուած է որ համերաշխ գործունէութեամբ՝ ոչ միայն տիրող անախորժութիւնները կը վերնան, այլեւ դիտակցութեան նոր շրջան մը բացուելով հայրենակիցներուն առջեւ, երկրորդական կարգ մը հարցեր ալ լուծում կը ստանան։

Անշուշտ միամտութիւն պիտի ըլլար կարծել թէ առանց դժուարութեան եւ յոգնութեան կարելի է լուծել այս կամ այն հարցը։ Դիւրին կարծուած հարցերն անգամ յաճախ՝ քմահաճոյքներու եւ անհոգութեանց զոհ կը դառնան։

Սակայն այս պարագան չի կրնար չխոտակից Բալուցիներ լուութեան դատապարտել։

Բալուի Հայրենակցական Միութիւնը, ինչպէս ասկէ առաջ, ներկայիս ալ՝ տրամադրելի բոլոր միջոցներով պիտի աշխատի բոլոր անոնց հետ, որոնք հայրենակցական շահերու բծախնդրութենէն մղուած, անկեղծ գործունէութեամբ՝ կ'ուզեն արծարծել անհետացող Բալուցիներու յիշատակը՝ վերապրող Բալուցիներուն մէջ։

Այս պարտականութեան գիտակցութեամբ է որ՝ Հայր. Միութիւնը իր հայրենակիցներուն միջեւ մտքերու յեղաշրջումի մը լուսաւոր բաղձանքներէն մին կ'ուզէ ըլլալ։

Վարչութիւն

ՆԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՑԱՒԵՐԷՆ ՔԱՆԻ ԹՈՒՅԼԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

— Զէնքերը յանձնել. Հարկաւոր է վերջ Թուրքը ձեզ պիտի կոտորէ։ Մեզմէ ալ զէնք ուզեցին։ Տէրտէրմէն ալ «ուզեցին»՝ ան պատասխանեց. «Մէկէ առէք»։ Դուք կը պնդէք նման Ջարդուեցաք։ Առանց ժողովուրդ էք. (Եւ ծխածելով) Ե՞ս պէտք կ'ուզէք...

— Չո՛, չո՛, չո՛, չո՛, ստակիք, ... կեանքին էրբուն, երբ բեռան ծանրուն չէն կրնար քալել.

Անոնց մէկուն հետ կռիւի բռնուեցան. բայց միասնեքը մեզ իրարմէ զատեցին։

Առտուն իրենց գիւղը հասանք։ Ամէն տուն իր տունը գնաց։ Մենք գնացինք. Թուրքերուն մէջ միմիակ մեր ... Ղեւոնդ նշմարեց Ծինարն, ... Ղալաթիոյի զացած էր փորը կշտանալու եւ գեղ կը դառնար։ Կանչեցինք. մեր քով եկաւ։ Իրեն կ'ապաստանինք, պայծառական բարեկամութեամբ, որ մեզ չլքէ։ Ան ...

— Գացէք, այ պապամ, այս տուներէն զացէք ձեր լեռները։ Վէլին սաստիկ է։ Հոս ձեզի նայող չըլլար ու կը սպաննեն։

Իրմէ խնդրեցինք որ գեղ երթալուն գոնէ քիչ մը ուտելիք դրկէ։ Ան խօսք տուաւ բայց բան մը չղրկեց։ Եւ իրիկուան միայն, բարի Քրտուհիներ, հեզ յիշելով հաց բերին.

Քանի մը օր եւս Զամուռճիի անտառները մնացինք։ Մեզի նայողը նորէն Վէլին էր։ Օր մը ան մեզի թի ու փետատ տուաւ։ Եւ գիւղին դիմաց խաչոր ծորի մը մէջ, կաղնիներուն տակ, հեղեղին վրայ, տեղ մը ցուցնելով ըսաւ որ հոն մեզի համար տնակ մը շինենք։ Սկսանք շինութեան ու յաճախ կ'ըսէինք.

— Արդեօք աս մեր գերեզմա՞նը պիտի ըլլայ...

Ղեւոնդ խնամք ունով, գնեթէ միտնակը կ'աշխատէր։ Ես ալ վրան կը խօսէի ու բարկանայի։ Անգամ մըն ալ դէմս սխալ լեզուին տակ, ալ չդիմանալով ցուցմունքներուս։ Եւ կուլ մըն է փրթաւ մեր մէջ։ Սկսանք հայհոյելով մեկզմէկ տալ.

— Ծա՛ն տղայ։

— Ծան տղան դուն ես։

— Գաւառի մեռելը...

— Հօրդ գանկը ...

Երբ յոգնեցանք, կռիւը դադրեցաւ։ Առոյհետեւ մեզմէ զատ ուրիշ մէկը չկար մեր քով, իրարմէ բաժնելու համար։ Իրարու քէն ըրինք։ Եւ սկսանք մտածել մէկ մէկ կողմ քաշուած։ Վէլին հարսը մեզի հաց բերելով քիչ մը զուարթացուց։ Իրիկուններն ալ Վէլին տունը ընթրելով ձոր կը վերադառնայինք։ Սակայն մեր աչքերը տանօթեցեր էին ու չէինք կշտանար։ Թուփերը մտած կը գիտէինք գեղը բռնակելով հացի։

Քիւրտերը մեր տունը տեսնելով հիացան։

— Լօ, լօ, եթէ դուն մըն ալ կախեք, աս մեր տուներէն աւելի աղէկ կ'ըլլայ, կ'ըսէին։

Գիշերները եղեւնի հատ ու չոր կոճղերով կրակ կը վառէինք, ու ... նոր գիմաց կը մրափէինք հագուստներով, ... որ ... ։

Գեղին հօտերը յաճախ մեր քովէն կ'անցնէին։ Եւ հովուուհիներ կաթ կը կթէին մեզի։ Զամուռճիի լեռները խիտ անտառներով ծածկուած էին։ Հոկայ եղեւիններ, լայնատարած կաղնեստաններ, ցրդի, տօսախ, ալոճի, մասրենի, վայրի տանձենի ու խնձորենի, ցարասիներ, լուսնաերեւեկներ, ... ծառ, հաւկուտենի, ... կ'աճէին հոն։ Եւ ջուրերը հազար ձայներով ձորն ի վար կ'երթային։ Կը թափառէինք այնտեղ ու մերթ Կիլկիլի լեռը կ'երթայինք, ուր մեր Մահմուտ Ցէտէին մենաւոր տունը կար։ Անոր կինը եւ տղաքը հոն էին։ Անոր աղան, Ալին, որ տան տէրն էր, կը հիւրասիրէր մեզ։ Եւ մենք երբեմն անոր հօտը արածել կը տանէինք։

Տիվրիկ երթեւեկող Քիւրտեր կը պատմէին այնտեղի կատարածը։ Քաղաքին հայութիւնը մէջտեղէն վերցուած։ Նոա արտերուն մէջ պահուած Հայեր գտնելով, զանոնք կը սպաննեն կամ կը նետեն եղեր։ Անոնք մեզի կ'ըսէին որ փառք տանք Աստուծոյ տանտէր տեղ մը ինկած ըլլալնուս, ուր հոն կ'ապրինք պաղ ջուրերու վրայ։ Քիւրտեր իրենց ծանրութիւնով ... քաղաքն ու ... ։

բայլ, արդեօք այս ցաւէն պիտի ազատի՞նք, (ախպար ըեըփ բս ցաւէն սիխտ ազատի՞ճք), կ'ըսէր Ղեւոնդ, ու ամէն օրէն իրարու աչքի մէջ կը նայէինք։

Քիւրտերը մեզի կը պատմէին դէպի Տիվրիկի լքուած վիճակի մասին։ Տուները ամայի, Հայ անունը մէջէն ... վերցած։ Փողոցներէ հաւաքուած գիրքեր կը բերէին մեզի։ Եւ կ'ըսէին թէ քաղաքին վարի ջաղացքին մօտ, հոն ուր գետը մայր կը մտնէ, հազարներով դիակ լեցուած են իրարու վրայ, որոնց հոտէն քաղաքը չի կրնար շնչել։ Մաս մը Հայեր խլամացուցած էին։ Հիմա զանոնք ալ սպաննելով ջրհորները թափեր են։ Մսագործի դանակներով ոչխարի պէս սպանդանոցին մէջ Հայերը կը մորթեն եղեր։ Քաղաքին բոլորտիքը, դաշտերուն մէջ, լեցուն դիակներ արեւուն տակ կը հոտին։

Քաղաքին մէջ հանդէս եւ լուսավառութիւն են կատարեր, Հայերու բնաջնջումը աւարտած ըլլալով։ Թուրքերը ուրախ։ Թուրքերը գոհ։ Բոլորը պարծանքով իրենց ըրածները կը պատմեն։ Մըցում կայ եղեր օրական քանի՝ Հայ սպաննած ըլլալու պատւին շուրջ։ Թուրք մսագործ մը իր արհեստակից Հայը, ծանօթ դասաղ Արթինը այս խօսքերով կը սպաննէ.

— Եկուր նայինք, Արթին, վրադ փորձեմ, տեսնեմ թէ դուն ոչխարները ինչպէ՞ս կը մորթէիր։

Եւ ազատութեան եւ ապականութեան օրերն այդ Փոքր Ասիոյին մէջ ... եղբայրութիւն ու տարածայնութիւն հաներ էին, զոհը դահիճ, դահիճը ամբասիր ներկայացնելու ... Ամերիկայէն մարդ սպաննելու ... մը բերել տուած են եղեր Հայերը, որուն մէկ կողմէն ողջ մարդը բերանը կուտան միւս կողմէ մորթը վրայէն քերթելով դուրս կուտայ եղեր։ Եղունգ քաշելու, միս փրցնելու գործիքներ գտնուած են Հայերուն քով։ Ջէնք։ Ռումբ։ Եթէ երկու օր եւս Թուրքերը չյարձակէին Հայերուն վրայ, Հայերը պիտի սկսէին Իսլամները ջարդել։ Հայը փէտաւ, Հայը խային, հայրենիքի դաւաճան։ Երկրին հարստութիւնը ձեռքը ունենալով հանդերձ Իսլամներուն դէմ ապերախտ գտնուեցաւ, եւ ուստի զանոնք կոտորել։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

...ւայի մէջ կը հանդիպի Էնվէր փաշայի, որ այն ատեն բախտ կը փնտռէր Թուրքեստանի մէջ։ Էնվէր կարգ մը առաջարկներ կը ներկայացնէ Իպրահիմի եւ երկու անգամ տեսակցութիւններ կ՚ունենան։ Պուխարին Իպրահիմի կը յանձնարարէ ապահովել Անգլիոյ աջակցութիւնը, անջատելու համար Ուզպեքիստանը։ Իպրահիմով խոստովանեցաւ նաեւ թէ ինք սպաննեց Նադըր Շահը, որ երեւան հանած էր իր ազգայնական կազմակերպութիւնը։

Ինչո՞ւ կը պաշտէր Պուխարին

Նոյն օրը երեկոյեան դէմ հարցաքննուեցաւ Պուխարին, երբեմն խմբագրապետ Մոսկուայի պաշտօնաթերթին եւ նախագահ Գ. Միջազգայինի։ Ամբաստանեալը առաջին խօսքէն իսկ վէճի մը բռնուեցաւ ընդհ. դատախազ Վիշինսքիի հետ, երբ կ՚ուզէր բացատրել իր դաւաճանութեան գաղափարական պատճառները։ Ընդհ. դատախազը ընդմիջելով աղաղակեց.

— « Եթէ Պուխարին կը կարծէ թէ այդ միջոցին դիմելով ես պիտի չկրնամ ուղած հարցումներս ուղղել, չարաչար կը սխալի »։

Այդ ազդարարութեան վրայ, Պուխարին ալ իր ընկերներուն պէս յանցաւոր ճանչցաւ ինքզինքը. բայց որոշ վերապահումներ դրաւ եւ պնդեց թէ ինք մասնակցած չէ իրեն վերագրուած բոլոր արարքներուն։

— « Մենք աշխատանքի բաժանում կատարած էինք։ Ես խումբին գաղափարախօսը ըլլալով, երբեք ուղղակի մասնակցած չեմ վնասարարութեան եւ լրտեսութեան, թէեւ տեղեկութիւն ունէի »։

Յետոյ խոստովանեցաւ թէ ինքն ալ աշխատած էր որ խորհրդային իշխանութիւնը պարտուի, հողեր տրուին Գերմանիոյ, Ճափոնի եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ։ Վերջապէս յայտնեց թէ իրենց գործունէութեան ծրագիրը կը բաղկանար վեց կէտերէ.— 1. Ազատութիւն կուլակներու (ունեւոր գիւղացի).— 2. Ազատութիւն առեւտրականներու.—3. Մենաշնորհներ օտարներու.— 4. Վերջ տալ ճարտարարուեստական գործունէութեան.— 5. Ազատութիւն քաղաքական կուսակցութեանց.— 6. Վերջ զինակցութեանց։

Ընդհ. դատախազը հարցումներ ուղղեց Պուխարինի, 1918ին տրուած որոշումներու մասին, որ կապ ունէին Լէնինի ձերբակալման հետ։ Պուխարին ուրացաւ թէ որոշուած էր ձերբակալել Լէնինը, Սթալինը եւ Սվերտլովը, յետոյ սպաննելու համար։ Ըսաւ թէ պարզապէս «խօսակցութիւններ» եղած են այդ մասին։ Ամբաստանեալը ուրացաւ նաեւ Սթալինը սպաննելու ծրագիրը, ըսելով. «Ես բացարձակապէս լուր չունէի այդ բոլորէն»։ Յետոյ սկսաւ ընկերային տեսութիւններ պարզել, բայց ընդհ. դատախազը ընդմիջեց, ազդարարելով.

— Ես ձեր ոճիրներով կը հետաքրքրուիմ։

Պուխարին.— Այնքան բազմաթիւ են որ պէտք է ընտրել։

Ընդհ. դատախազը.— ո՛չ, պէտք է խոստովանիք բոլորն ալ։

Ամբաստանեալը ուրացաւ թէ ինք լրտես մըն է։ Մէկ ժամ խօսելէ վերջ, նիստը յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան (երէկ)։ Այս նիստին մէջ գլխաւորաբար լսուեցաւ Եակոտա, Զեկայէն երբեմնի վարիչը, Կորքիի թունաւորման եւ ուրիշ մեղադրանքներու մասին։

*** Ամբաստանեալները զանազան օտար անուններ յիշած ըլլալով, ամէնը մէկ հերքումներ տեղացին անմիջապէս։ «Պերլինէր Թակպլաթ»ի թղթակիցը, փոն Շէֆէր, հերքեց իրեն վերագրուած յարաբերութիւնները։ Ֆրանսայի նախկին երեսփոխան Նիքոլ Նոյնպէս։ Անգլիացի տիկին Փէյճէթ նմանապէս հերքեց թէ ինք լրտես եղած է, ինչպէս կ՚ըսէր Թաքովսքի։ Ֆրանսացի ընկերվարական հրապարակագիր տիկին Մակտըլէն Փազ յայտարարեց թէ ոչ Պերլին գտնուած է, ոչ ալ կը ճանչնայ դեսպան Գրէսթինսքին։ Հերքում մը հրատարակեց նաեւ Պ. Էմիլ Պիւռէ, արմատական հրապարակագիրը։

ԻՆՉ Կ՚ԸՍԷ ԹՐՈՑՔԻ

*** Թրոցքի, որ Մեքսիկա կը գտնուի եւ որուն անունը միշտ կը յիշուի ամբաստանեալներուն կողմէ, ամէն օր դեկոյցներ կը հաղորդէ մամուլին, ծիծաղելով դատավարութեան խեղկատակութեանց վրայ։ «Կը նշանակէ թէ բուն հին բոլշեւիկները ամբողջովին ծառաներն էին օտար պետութեանց.— կատակերգութեան գլուխը՝ Զինովիեւ եւ Պուխարին, փաշականներ էին 1921ին եւ, կարմիր բանակին վարիչը՝ գործակալն էր Գերմանիոյ որ այն ատեն բոլորովին կործանելու վրայ էր։ Ո՞վ կը հաւատայ այս առասպելներուն»։

*** Ընկերվ. Միջազգայինը եւ Արհեստակցական Միութեանց Դաշնակցութիւնը բողոքի հեռագիրներ ուղղեցին Մոսկուա. Պ. Վանտէրվէլտ, Պելժիոյ ընկերվարական վարիչը, յօդուածով մը իր վրդովումը կը յայտնէ Մոսկուայի դատին առթիւ։

*** Թրոցքի բողոքի հեռագիր մը ուղղելով իրեն դէմ եղած ամբաստանութեանց մասին, կ՚ըսէ թէ միայն 2500 տոլար ստացած է խորհրդային իշխանութենէն, Պոլսոյ մէջ, իր անձնական ծախքերուն համար, փոխան ընկալագրի։ « 1918էն 1938 որ եւ է գումար չեմ ստացած խորհրդային գանձէն, ոչ օրինապէս, ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի »։ Կը հերքէ նաեւ թէ իր որդին 600.000 տոլար ստացած է։ «Ան աղքատ ապրեցաւ, աղքատ ալ մեռաւ»։ Աքսորականը Ռուզվէլթին խորհրդային դեսպանատան միջոցաւ կը պահանջէ ընդհ. դատախազէն,— «Անմիջապէս, Թողէնհոլցի գնդակահարութենէն առաջ, քննութիւն մը բացէ քայդ առասպելական միլիոնի մասին։Ես յանձն կ՚առնեմ ներկայացնել բոլոր նամակները, փաստաթուղթերը եւ հաշիւները »։

Հունգարիոյ վերազինումը

Հունգարիոյ վարչապետը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— « Մէկ միլիառ փէնկօ (6 միլիառ Փր. Ֆրանք) պիտի ծախսենք յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, զօրացնելու համար ազգ. պաշտպանութիւնը։ Այս գումարը պիտի ճարենք տուրք մը հաստատելով հարստութեան վրայ եւ ներքին փոխառութիւն մը կնքելով։ 600.000.000 պիտի գոյանայ հարստութեանց տուրքէն, 400 միլիոն ալ փոխառութեամբ։ Տուրքը ամէնէն առաջ պիտի գանձուի բոլոր դրամատուններէն եւ ճարտարարուեստական հաստատութիւններէն։

Գե..անիոյ մէջ կը շնորհաւորեն Հունգարիոյ ձեռնարկը, իբրեւ ապացոյց ...ալ հաստատուած կապանքներէ։

⁂

... ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ մօտ 50 Արաբներ սպաննուած եւ 26 հոգի ալ ձերբակալուած են ուրբաթ օր, Ճէնինի մէջ պատահած ընդհարման մը միջոցին։ Երկու հազար անգլիական զինուորներ կը շարունակեն հետապնդել փախստականները։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ընտրութեանց առթիւ, բազմաթիւ քաղաքապետներ հրաժարական տուին, բողոքելով կառավարական օրէնքին դէմ։

ԱՆԿԷՆԻ բնակիչներէն Պ. Փապուճեան երբ կը փորձէր կառախումբ նստիլ Լա Պառի մէջ, առանց սպասելու որ կանգ առնէ, սահելով անիւներուն տակ մնաց եւ աջ սրունքը ջախջախուեցաւ։ Հիւանդանոց փոխադրեցին, բայց մեռաւ։

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ մեղսակիցներէն Պորկոյի դուքսը եւ ուրիշ մը, որոնք բանտարկուած էին 100 օրէ ի վեր, ազատ ձգուեցան շաբաթ օր, ինչ որ զարմանք պատճառեց ձախակողմեան տարրերուն։ Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը համոզուած է որ ասոնք անտեղեակ նախաձեռնութեան մը ... կողմէ։

5000 ՑՈՅՑԱՐԱՐՆԵՐ որոշած են բոլոր միջոցներով ընդդիմանալ ... ի, եւ գիմադրութեան կը հրաւիրեն գործատիրական կողմ...

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՊԵՄՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՄՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ։

13 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ, Գոմեռ։

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր։

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԳԵՐ. Ց. ԶԳՕՆ Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ որ հարկ եղած բացատրութիւնները պիտի տայ Վարդանանց պատերազմի մասին։

Մուտք 6 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆր.

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ՋԱԽԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «ՊՐԻՄԵԱՆ» սրահը 2 Ռիւ Տը լա Տէֆանս, Իսի Լէ Մուլինօ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

SALLE ERARD, 13 Rue du Mail ՄԷԹՐՕ **Sentier**

12 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

(Սրահին դռները պիտի բացուին ժամը 8.30ին)

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (12 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ Պախ - Լիստի Ֆանթէզին եւ Ֆիւկը, Պէթհովէնի Սոնաթը, Շոբէնի չորրորդ Պալաթը, Նոքթիւռնը եւ Սկէրցօն, Սրուանձտեանցի Փափուկին, Կոմիտաս վարդապետի «Յես - Առաջը — Կարնոյ, Իբրոյեանով — Խլանովի կովկասեան Սիւիթէն Ասւլի մէջ եւ Սարգսի քայլերգը եւ Լիստի գոնսէրթոն։

ԳԻՆԵՐԸ.— Ա. կարգ՝ 25, Բ. կարգ 20, Գ. կարգ 15, Դ. կարգ 10 ֆրանք, պալքոն 10 եւ 7 ֆրանք։ Դիմել՝ Salle Erard, եւ Հրանդ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr. le Prince, Փարիզ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պօսիւէ, Փարիզ։

Կը դասախօսէ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Նիւթ՝ « Հին եւ նոր սերունդները »

Այս բացառիկ, եւ նիւթով շահեկան դասախօսութեան կը հրաւիրուին, Փարիզի հայ երկսեռ հասարակութիւնը ու մասնաւորաբար հայ երիտասարդական միութիւններու անդամները։

ԴԵՂ ԲՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԱԿԱՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԵՐՏԱՆԻ։

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse :

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական դրամ 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ։ Հեղինակ՝ Պերճ Միրիճանեան (Serge Mirjean)։

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Պ. Max Charherի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Պ. Balpétréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի, Պ. Դմբէթեանի եւ Պ. Claude - Wilderի։

Յայտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի։

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 9 մարտ չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 րիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

Նիւթ՝ Հայաստանը եւ հայ ժողովուրդը 19րդ դարու վերջերը։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ ինամուած եւ մաքուր գործ արտադրող կարուհիներ, ռոպի, քորսաժի եւ այլնի համար։ Անթերբերութեան կօրներու եւ թերավարժներու պէտք չկայ։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի Վարչութեան։

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին Ա. տարի թիւ 1 եւ 2 (1934)։ Անոնք որ հաւաքածոյ չեն կազմեր, կրնան մեզի վերադարձնել այդ երկու թիւերը՝ փոխարէն ստանալու համար մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ այս տարուան փետրուարէն սկսեալ։

Սպառած է նաեւ թիւ 39ը.— Բոլոր անոնք որ ձեռքէ կը գնեն, կրնան մեզի վերադարձնել այդ թիւը, փոխարէն կը ստանան ԵՐԵՔ ԹԻՒ փետրուարէն սկսեալ։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի բարեկամներէն կը խնդրուի մեզի հայթայթել թիւ 39ը։ Սպառելու մօտ են նաեւ թիւ 13ը եւ 20ը։ Այս թիւերուն փոխարէն եւս կուտանք ԵՐԵՔԱԿԱՆ նոր թիւեր։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

Դիմել՝ 17, Rue Dameme, PARIS:

...մակել պութիւնները։ («Փօփիւլէր»)։

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ընտրական կանոնագրի մասին անցեալ յունուարին համաձայնութիւն մը գոյացած էր Ֆրանսական եւ Թրքական պատուիրակութեանց միջեւ։ Այս առթիւ կազմուած յանձնախումբը, որ կը բաղկանայ Պելժիոյ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Շուէտի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներէն, նիստ գումարեց երէկ, վերաքննելու համար կանոնագիրը։ Վերջնական բնագիրը պիտի յանձնուի Ա. Գ. Խորհուրդին, Ֆրանսայի հաղորդուելու եւ անմիջապէս յայտարարուելու համար։

ՀՈՒԻՈՒՈՒՏԻ ողողումներու մասին հասած վերջին լուրերը կ՚ըսեն թէ մեռած են առնուազն 400 հոգի, իսկ նիւթական վնասը կը հասնի 50 միլիոն տոլարի։

ԻՏԱԼԻՈՅ Թագաւորը ճաշի հրաւիրեց Ռէժէնի գահաժառանգ իշխանը։ Կառավարութիւնն ալ արտակարգ պատիւներ ընծայեց։

Alimentation «TRÉVISE»

Իր անմահական սուրճովը

Café "HAREM"

Ամէնէն նոր եւ աժան մթերանոց արեւելեան ընտիր նպարեղէններու

5 ՌՈՒ ՀԱՐԹՈՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ

խանութպաններու համար սուրճը 16 ֆր. ...
ձէթ ...ակ պանիր թիթեղով 11—14 ֆր. ...
ձիթապտուղ, քաշքավալ եւ չոր միրգեր...
անմրցելի գիներով. յանձնելի hors d'octroi

Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ՚ուզէ մասուլներու մէջ քոնֆէքսիոն արած ... ծախողներ։ Ապրանքները պիտի տրուին ապառիկ (ան fonctionnaire) չծախուածները ետ առնելու պայմանով։ Կ՚ուզուի նաեւ փեսայ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան աշխոյժ ու ֆրանսերէն խօսող պատանի մը։

Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

Hommes et Dames

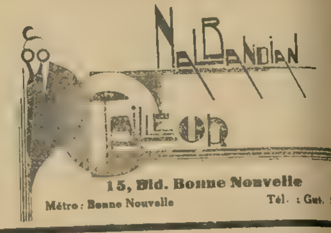

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro : Bonne Nouvelle Tél. : Gut. 93-...

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՔ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

...

Կը յանձնարարենք ... Underwood եւ Remi...

... Ամերիկայէն։

... կը գրկենք ...

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris** (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՓԱՐԻԶԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցի կերակուրներ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սրտին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ Ալֆորվիլի հայ հասարակութեան, Զէնկիլէրցիներու Հայրենակցական Միութեան, Սանուց Միութեան անդամներուն եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին սիրելի որդւոյս ՂԱԶԱՐՈՍ ԿԱԿՕԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Սիրուն Կակօեան

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահին մէջ ծախու են, երկար եւ հաստատուն նստարաններ՝ յարմար եկեղեցիի, դպրոցի եւ պարտէզի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ, 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex)։

×

«Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, վարձու կը տրուի կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու թատերական ներկայացման, հարսնիքի, նշանտուքի, հանդէսի եւ ժողովներու։ 333 հոգիէ աւելի տեղ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex), Մարսէյլ։

Վ. ԻԶԳԱԼԱՅԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն — տուրքերու յայտարարութիւն եւ գործերու հետապնդում։

Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր.— Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise, Մէթրօ Cadet։

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մէթրօ Belleville եւ Pyrénées

Հեռաձայն Mel. 50—09։

ԿԱՅՆԵՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REX

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

...ՍՆԱՏԻՐԻՔ

ՍԷՆ - ԺԷՐՕՄ, ԼԸ - ՄՈՒ... ...նաք մեզի գրել։

ՎԱԼԱՆՍ, Գ. Ս.— Գիրը ... բանկուի

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վանի գիւղերէն Սարօ ... կը փնտռէ իր եղբայրները՝ ... Արբահամ, քոյրերը՝ Սոսէ ..., քենց հօր անունը՝ Մուշեղ, ... Ապրշամ)։ Կը փնտռէ ... հօրեղբայրները՝ Մելիք ..., Սարօ, Կրպօ Լեւոն ... հետք կորսնցուցած է Վանի ... պաշտպանութեան կռիւներէն ... Սարդ լուր ունեցին 300 ֆր ... կը։ Իմացնել՝ Serop Morou... Boulevard Carnot, Le Puy (Haute-...) France.

— Սեբաստացի Արամ Ս... եան (կամ Գալիմեան) 20-... կան, հօր անունը՝ Յակոբ ... տարեան, մօր անունը՝ Մար..., որոնք մնացած են Վալանսի ..., իր մասին լուր ունեցողներ կը խնդրուի իմացնել Tchalikia... Tronchet, Paris (8)։

Բ.

— Կարնեցի Երուանդ ... կը փնտռէ իր քոյրերը ..., որոնք ... թեան միջոցին անհետացան ... րենց հասցէն գիտցողներէն ... րուի իմացնել՝ Yervant Ba... Khiaban Gulustan, Bender—Pehl...

Ծախու է

ՍԱԼՈՆ է ...ղէ գործածուած ... գինակի մէջ նկարչական ... մեքենայ մը, օպժէքթիֆ 45 ... բիւռօ եւ պղինձէ շարժէօր ... տուր գին։ Դիմել Պ. ... ծի, 31 Rue Menilmontant ...

Imprimerie A. DER (AGOP...)
Le Gérant : H. STEPHA...
17 Rue Dameme — PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
9
ՄԱՐՏ
MERCREDI
9 MARS
1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3674

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԶԻՆՈՒԷ, ԶԻՆՈՒԻՆՔ, ԶԻՆԵՆՔ

Տակաւին քանի մը տարի առաջ, պետութիւնները եռամեայ, հնգամեայ կամ տասնամեայ ծրագիրներ կը մշակէին, զարկ տալու համար վերաշինու-թեան, տնտեսութեան, ճարտարարուեստի (ճարտարագործութեան).

Ազգանշանը արձակած էր խորհրդային իշխանութիւնը, որ վերջին վար դնուած ըլլալով հին կարգուսարքը, ինչպէս եւ տնտեսութիւնը, ամէն բան ծայրէն սկսելու հարկադրուած էր։

Տարիներ վերջը, ուրիշներ ալ նոյն ճամբան բռնեցին, մէջն ըլլալով նաեւ Թուրքիան, որ գործնապէս կը քաջալերուէր Մոսկուայէն։

Այժմ տնտեսական - ճարտարագործական «ամեակ»ները իրենց տեղը տուած են մարտական ծրագիրներու,— վերազինո՛ւմ։ Բուն բառով՝ զինար-շաւ.

Նոյն իսկ այն պետութիւնները որ տնտեսական մտահոգութիւններ ունին, իրենց եռամեայ, հնգամեայ կամ քառամեայ ծրագիրներով ամէն բանէ առաջ կը ձգտին միեւնոյն նպատակին,— այնպէս մը կազմակերպել երկրին տնտեսու-թիւնը, ճարտարագործութիւն թէ հողագործութիւն, որ բաւէ բոլոր պէտքե-րուն, պատերազմի պարագային, կամ ի նախատեսութիւն պատերազմի։ Վը-կայ՝ Ֆաշական Իտալիան եւ հիթլերական Գերմանիան։

Շարժումը արդէն ստացած է վարակիչ հանգամանք։

Մեծն Բրիտանիա հնգամեայ ծրագիր մը մշակած էր սպառազինութեանց համար, իբրեւ ծախք նախատեսելով հսկայական գումար մը, 1500 միլիոն անգլ. ոսկի։

Կառավարութիւնը այժմ կ'ազդարարէ,— Այս գումարն իսկ անբաւական է. Միայն այս տարի պիտի ծախսենք 350 միլիոն ոսկի, լրացնելու համար մեր պակասները։ Եւ երեսփ. ժողովը անմիջապէս կը վաւերացնէ, նոյնիսկ աւելին պահանջելով։

Ինչո՞ւ,— յանուն խաղաղութեան։ «Մեր խաղաղասիրութիւնը չի նշանա-կեր այսօրուան խաղաղութիւնը շարունակել վաղուան խաղաղութեան գնով» (Չէմպըրլէն)։ Եւ դեռ աւելին — «Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաշմանդամ է եւ կաղ, ոչ մէկ պետութիւն կրնայ յոյս դնել անոր վրայ, եթէ յարձակում կրէ աւելի զօրաւոր պետութենէ մը»։

Նոյն հոսքի եւ անխախտելիութեան յանձնառութեան տակ մտած է, նաեւ, Ֆրան-սան։ Դեռ նոր հաստատուեցաւ ազգ.-պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկը, իբրեւ հիմնադրամ ունենալով 14 միլիառ ֆրանք, բացի նախապէս քուէար-կուած արտակարգ վարկերէն։ Եւ արդէն ձեռնարկուած է նոր փոխառու-թեան մը։

Հեռագիրը կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիան ալ կազմած է հնգամեայ ծրա-գիր մը, լրացնելու համար իր սպառազինութիւնները։

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը կը ներկայացնէ 248 միլիոն ոսկիի գումար մը, որուն 82.232.000ը յատկացուած է ազգ.-պաշտպանութեան։ Դեռ անցեալ շաբ-թու 17 միլիոնի յաւելում մը կատարուեցաւ, 15 միլիոնը վերապահելով ազգ.-պաշտպանութեան։

Անդին, պարտուած եւ պատժուած Հունգարիան իր կարգին մարտական հնգամեակ մը սարքած է, վեց միլիառ ֆրանք սահմանելով։

Եւ այսպէս ամէն տեղ,— զինուէ՛, զինուինք, զինենք (եթէ չունիս, կը ճա-րենք, փոխան մուրհակի...)։

Ո՞ւր.— վա՜յ անճարին եւ ուշ մնացողին։

Շ.

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՀՌԵԼԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

350,000,000 անգլ. ոսկի, այս տարի

«ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄ Է ԵՒ ԿԱՂ»

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ վաւերացուց կառավարութեան վերազինման ծրագիրը, որուն համաձայն այս տարի 350 միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի օդատորմիղին, բանակին եւ նաւատորմին հա-մար։

Այս առթիւ աղմկալի վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան։ Նախկին նախա-րար Պ. Չըրչիլ դիտել տուաւ թէ Գերմանիա տարին 900.000.000 անգլ. ոսկի կը ծախսէ իր սպառազինութեանց համար։ Իբրեւ վկայ յիշելով զօր. Վէկանը, Պ. Չըրչիլ ըսաւ թէ Գերմանիա ունի 3000 առաջնակարգ ռազմական օդանաւ, Անգլիա՝ միայն 1500, Իտալիա՝ 1200, Ֆրանսա՝ 1000։ «Գերմանիա երկու անգամէն շատ աւելի կը վճարէ իր օդային ուժերուն համար քան Անգլիա։ Ան երկու անգամ աւելի օդային ուժ ունի քան մենք եւ անդադար կ'աւելցնէ իր գերազանցութիւնը, թէ քանակութեամբ եւ թէ տեսակներով»։

Պ. Չէմպըրլէն պատասխանելով քննադատութեանց, յայտարարեց.

— 1500 միլիոն ոսկիի գումարը զոր նշանակած էինք ասկէ առաջ, անբա-ւական է այլեւս։ Բայց, ինչ որ ալ ըլլայ զոհողութեանց չափը, մենք պիտի շարունակենք մեր վերազինումը։ Մեր նպատակներն են. —1. Ապահովութիւն Բրիտանական կղզիներու.— 2. Պաշտպանութիւն ծովային հաղորդակցու-թեանց.— 3. Պաշտպանութիւն անդրծովեան տարածութիւններու.— 4. Գործակ-ցութիւն դաշնակիցներու հետ, պատերազմի պարագային։ Մենք անդադար պիտի շարունակենք մեր ճիգերը, բարւոքելու համար միջազգային կացու-թիւնը. Բայց, մենք չենք կրնար նուազեցնել մեր պատասխանատուութիւնը մեր ժողովուրդին հանդէպ։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաշմանդամ է եւ կաղ, եւ անոնք որ ինծի պէս իրենց կարելին կը փորձեն զայն վերաշինելու եւ համաշ-խարհային հզօր Դաշնակցութիւն մը դարձնելու համար, աւելի լաւ կը ծառա-յեն Ազգաժողովին իտէալին, քան անոնք որ կը ձգտին անոր տալ պատասխա-նատուութիւններ զորս չի կրնար տանիլ իր ներկայ վիճակին մէջ։ Ո՛ր եւրոպա-կան պետութիւնը, եթէ յարձակում կրէ աւելի զօրաւոր պետութենէ մը, կրնայ յոյս դնել Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, պաշտպանուելու համար արշաւան-քին դէմ։ Կը հրաւիրեմ ընդդիմադիրները պատասխանել այս հարցումին. ո-րովհետեւ միակ պարկեշտ պատասխանը այս է,— չի կրնար յոյս դնել։ Ինչո՞ւ խաբենք այդ փոքր պետութիւնները, անոնց ընծայելով ապահովութիւն մը որ պարզապէս պատրանք է։ Ես կ'ուզեմ հզօր Անգլիա մը, որովհետեւ կը հա-ւատամ թէ անոր ուժին մէջ կը գտնուի խաղաղութեան լաւագոյն յոյսը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

21ԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԽԱՐԻՆ ԿԸ ՃԱԿԱՏԻ ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՀԵՏ

«Ես լրտես չեմ, ոչ ալ ահաբեկիչ կամ ոճրագործ»

1918ին Կ'ՈՒԶԷԻՆ ՓՈԽԵԼ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զարմանալի տեսարան մը պարզուեցաւ Մոսկուայի դատավարութեան հինգերորդ օրը, երկուշաբթի, 7 մարտ։ Պուխարին, երբեմն խմբագրապետ կառավարական պաշտօնաթերթին եւ նախագահ Գ. Միջազգայինի, բաւական ուժեղ մենամարտի մը բռնուեցաւ ընդհ. դատախազին հետ, խոստովանելով կարգ մը մեղքեր, բայց մերժելով լրտեսութեան եւ դաւաճանութեան մե-ղադրանքը։ Վիշինսքի պահ մը կատղեցաւ, ուզեց հարցումներու տեղատարա-փի մը մէջ խեղդել ամբաստանեալը, վկայութեան կանչելով ժամանակակից կին մը, բայց Պուխարին շարունակեց հերքել. այն աստիճան որ նախագահն ալ միջամտեց եւ հարցաքննութիւնը յետաձգուեցաւ։

Այս տեսարանին նկարագրութիւնը կ'ամփոփենք Հավասի թղթակցին հե-ռագրէն.—

Այս իրիկուն ժամը 6ին ուժգնօրէն շարունակուեցաւ մենամարտը՝ Պու-խարինի եւ ընդհ. դատախազ Վիշինսքիի միջեւ։ Երբ ամբաստանեալը տեսու-թիւններ կը պարզէր, ընդհ. դատախազը գոռաց.

— Մէկդի դիր սա փիլիսոփայական տեսութիւններու մշուշը եւ խօսէ ո-ճիրներուդ մասին։ Դուն հոս կանչուած ես իբրեւ ոճրագործ, եւ ոչ թէ իբրեւ փիլիսոփայ։

Պուխարին.— Թերեւս իբրեւ փիլիսոփայ եւ իբրեւ ոճրագործ։

Վիշինսքի (կատղած) — Ոճրագո՛րծ, լրտե՛ս։

Պուխարին.— Դուք այդպէս կ'ըսէք, բայց դատարանն է որ պիտի վճռէ, երբ ես ըսեմ ինչ որ կ'ուզեմ ըսել եւ ոչ թէ ինչ որ դուք կ'ուզէք ըսել տալ ինծի։

Միակն ըլլալով բոլոր ամբաստանեալներուն մէջ, Պուխարին խոստովա-նեցաւ թէ դաւեր խորհած է տապալելու համար խորհրդային իշխանութիւնը, օտար պետութեանց աջակցութեամբ, սակայն մերժեց ընդունիլ թէ ինք օտար պետութեան մը լրտեսն եղած է եւ կամ ուզած է սպաննել իր ընկերները։ Ընդհ. դատախազը ի զուր վկայութեան կանչեց Իքրամը եւ ուրիշ ամբաստան-եալներ, որոնք յայտնած էին թէ Պուխարին տեղեակ էր լրտեսական գործու-նէութեանց եւ կը քաջալերէր խորհրդային վարիչներու սպանութիւնը։ Պու-խարին միշտ կ'ուրանար։

Հակառակ էին Պրեստ-Լիթովսկի դաշնագրին

Ընդհ. դատախազը պահ մը ձգելով Պուխարինի օձիքը, դարձաւ Ռիքովի եւ հարցուց.— «Դուք ո՞ր լրտեսական կազմակերպութեան կողմէ վարձուե-ցաք, անգլիակա՞ն, գերմանակա՞ն թէ ճափոնական»։ Ռիքով պատասխանած չէ տակաւին, երբ Պուխարին տեղէն ցատկելով պատասխանեց.— «Ոչ մէկէն»։ Ընդհ. դատախազը պարտութիւն մը եւս կրեց, երբ կը փորձէր ապացուցանել թէ Պուխարին ուզած է սպաննել Լէնինը, Ստալինը եւ Սվերդլովը, 1918ին։ Ամբաստանեալը յայտարարեց.

— «Ես եւ ընկերներս հակառակ էինք Պրեստ - Լիթովսկի դաշնագրին։ Գաղտնիք չէր մեր այս դիրքը։ Մենք ըմբոստութիւն յարուցանելու միտք չու-նէինք, սակայն համար։ Այդ գաղափարը յղացանք երբ 7րդ համագումարը վա-ւերացուց դաշնագիրը։ Այն ատեն մենք կուսակցութեան ձախ թեւը կը ներ-կայացնէինք, եւ մեր մէջ ունէինք շատ մը ականաւոր վարիչներ, որոնցմէ ո-մանք ողջ են տակաւին եւ բարձր պաշտօններ կը վարեն։

Վիշինսքի.— Ձեր ծրագրին մաս կը կազմէ՞ր նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը։

Պուխարին.— Այո՛։ — Վիշինսքի.— Ձե՞րք ուզէք ձերբակալել Լէնինը, Ստալինը եւ Սվերդլովը.— Պուխարին.— Այո։ — Եւ սպաննել զանոնք.— Պուխարին — Ո՛չ։

Ասորվերայ, ընդհ. դատախազը վկայութեան կանչեց կին մը, Տիկին Եաքովլեվա, որ յայտարարեց.

— «Ճշմարտութիւնը խօսած կ'ըլլամ, երբ ըսեմ որ Պուխարին ինծի խօ-սած է Լէնինի սպանութեան մասին։

Պուխարին.— Կը պնդեմ որ վկան ճշմարտութիւնը չի խօսիր։

Ամբաստանեալը աւելցուց որ թէեւ ինք հակառակ էր Պրեստ Լիթովսքի դաշնագրին, բայց երկար ատեն դիրք չբռնեց Լէնինի դէմ, որովհետեւ դեռ նոր միացած էր կուսակցութեան։

Երբ տեսաւ որ Պուխարին միշտ կը հերքէ իր լրտես կամ ոճրագործ ըլլա-լը, ընդհ. դատախազը փորձեց խոստովանցնել թէ դաւաճան է։ Այս առթիւ յիշեց թէ Լեւոն Կարախան, որ գնդակահարուեցաւ անցեալ դեկտեմբերին, առաջարկած էր Գերմանիոյ ձգել Ուկրայնան եւ Սպիտակ Ռուսաստանը, թէ Ռիքով խոստովանեցաւ որ Պուխարին տեղեակ էր այդ դաւաճանութեան։ Պուխա-րին բոլոր հարցումներուն կը պատասխանէր թէ ինք միշտ համաձայն եղած է որ կարգ մը զիջումներ ըլլան Գերմանիոյ, որպէսզի չմիջամտէ, եթէ հակա-յեղափոխութիւն ծագի Ռուսաստանի մէջ։ Եւ ուժգնօրէն ուրացաւ թէ ինք թե-լադրած կամ հաւանած է որ Ուկրայնան եւ Սպիտակ Ռուսաստանը Գերմանիոյ ձգուին, ի գին անոր չէզոքութեան։

Վիշինսքի նախկին վարչապետին դառնալով յիշեցուց թէ կարգ մը հրա-հանգներ տուած չէ՞ր լրտեսութիւն կատարելու համար Լեհաստանի։ Եւ ա-ւելցուց.

— Այն մարդը որ լրտեսութիւն կը կազմակերպէ, ինքն ալ լրտես է, չէ՞։

Ռիքով, որ ուշ առած էր Պուխարինի բռնած դիրքէն, պատասխանեց.— Այո, այդպէս կ'ենթադրեմ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԻՆԸ ՊՈՉՈՎ ԿԱՏՈՒՆ»

Վաղէ գրեց թէ բրիտանական դատարանը պատիժի նոր ձեւ մըն է գը-տած,— խարազան։ Այդ խարազանը կը կոչուի «ինը պոչով կատու», որով-հետեւ պառարատուած է ինը կտոր փոկերէ։

Միտքս կ'իյնայ մեր գիւղական վար-ժարանի գաւազանը, որ տեսակ մը խարազան էր, որովհետեւ կակուղ։ Զգալենիի ճիւղ (գզըլճըք) մըն էր այդ, զոր երբ շարժէիր՝ անգութ ձայն մը կը հանէր օդին մէջ.— վար-ժապետը կը հրամայէր ափդ բանալ, գզալենիին ճիւղը մտրակի բարակ ձայն մը կը հանէր ու կ'իջնէր ափիդ, — կրակ բռնած ըլլայիր կարծես՝ կը լոլզայիր ցաւէն։

Մենք գզալենիի ճիւղով կը սպաննէ-ինք օձերը,— շատ կը սպաննէ, — յե-տոյ անկենդան օձը կը կապէինք շան մը պոչին,— տեսնէի՜ր շան վախն ու փախը, մեր ալ ծիծաղը։

Կ'ենթադրեմ, որ բրիտանական «ի-նը պոչով կատուն» աւելի շատ ցաւ կը պատճառէ, քանի որ կարելի չէ դիմա-նալ նոյնիսկ հինգերորդ հարուածին։

Ահա թէ ինչո՛ւ բժիշկները բողոքի ձայն կը բարձրացնեն անոր դէմ։

«Ժուռնալ»ի բժշկական աշխատա-կիցը, որ Դիոսկորիդէս կը ստորա-գրէ, (բուն անունով՝ Տոքթ. Ռոպէլ Պլոնդէլ, բազմահմուտ բժիշկ եւ ար-ժէքաւոր արուեստագէտ, — երա-ժիշտ), դիտել կու տայ թէ բրիտանա-կան խարազանը անարդար է, որովհե-տեւ պատիժը պէտք է հիմնուի հաւա-սարութեան սկզբունքին վրայ, ինչ-պէս կը պահանջէր Պէքքարիա, (վաղը կը խօսինք այս անունին մասին)։

Արդարեւ, կարելի չէ նոյն ուժգնու-թեամբ զարնել խարազանը, երբ մէ-կուն սաստիկ, միւսին թեթեւ զար-նուի՝ անարդարութիւն է բացարձակ, եւ դեռ պէտք է ընդունիլ որ խարա-զանը կը յոգնի՝ կամաց կը զարնէ վեր-ջիններուն, կամ կը համակրի դատա-պարտեալին, կաշառք կ'առնէ յանցա-պարտին ծանօթներէն ու շատ հար-ուածներ կ'իջեցնէ։

Եւ վերջապէս արդարութի՞ւն է նոյն ուժգնութեամբ խարազանել տղէն մարմին,— մարմիններ կան որ զգա-յուն են եւ մարմիններ, որոնք, ինչ-պէս խաչիչիկներ, աչք ալ չեն խփեր եւ «Համառուլլահ» կ'աղաղակեն՝ որ-քան ալ ճչայ կամ շաչէ ինը պոչով կատուն։

Ուրիշ կէտ մը,— հարուածը մարմ-նի ո՞ր մասին իջեցնել։ Մանկավարժ-ները, ժամանակին, կը բողոքէին վար-ժապետական սովորութեան դէմ որ եր-բեմն խլութիւն կը պատճառէր երե-խաներուն, եւ սովորաբար, (թերեւս ա-ռաջնորդուելով իր ստուգաբանական նշանակութենէն), դարձաւ fessée (այսինքն եղանակ մը ափը տակը տա-նելու!)։ Արդարեւ, կ'ըսէին հոգե-վարժները, «տակը» ծեծելու այդ ձե-ւը երաշխիք միջոց մըն է լալկան երե-խաները խաղաղեցնելու,— ջիղերու զայրոյթը «կը պարպէ» իբրեւ իսկա-կան dérivative։ Ուրիշ փաստ մը եւս այն, թէ «տակ ծեծելը» բուժարար է՝ ներքին զայրոյթները պարպելու տե-սակէտով։ Կիներ կան, որ հաճոյք կը զգան այդ լօփ - լօփ ծեծէն։ Հապա «Մազոխականնե՞րը»,— ասոնք հիւանդ-ներ են, այր թէ կին, որոնք ամէն բա-նի կը հանդուրժեն՝ ծեծ ուտելու հա-մար, եւ այնքան սաստիկ որ արիւն ցայտէ։ Այս հիւանդութեան հակա-ռակ՝ գոյութիւն ունի սատիզմը, որու ներկայացուցիչներն ալ կը սիրեն ծեծել, ա-րիւն ցայտեցնելու աստիճան, եւ քա-նի ծեծեն՝ այնքան բերկրութիւն կը զգան։

Արդ, բրիտանական դատաւորը, որ կը տնօրինէ խարազանել յանցապարտ-ները, սատիք չէ՞ արդեօք։

Իմ կարծիքս,— ապահովաբար սա-տիք է, որովհետեւ բրիտանական ար-դարադատ երդուեալները նոյն հաճու-թեամբ դիտեցին նաեւ հայ ժողովուր-դին մարմնոյն արիւնիլը։ Եթէ Անգ-լիացիները «ինը պոչով կատուն» գործածելու համար պէտք ունենան մարդու՝ նոյնքան սատիք, — կան Թուրքերը։

ԱՐԱԶ

Նացիները [illegible] Աւստրիոյ մէջ

Քանի մը օր առաջ ընդհարումներ պատահեցան Վիէննայի փողոցներուն մէջ, Նացիներու եւ Հայրենասէրներու միջեւ։ Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Հայրենասէրներու ճակատին ընդհ. քարտուղարը, Տոքթ. Ցէրնաթօ, որ ան-պաշտօն նախարար է եւ խիստ ազդարարութիւններ ուղղեց։ Մէկ օր առաջ ալ խօսած էր ներքին նախարարը, Տոքթ. Զայս Ինքվարթ (հիթլերական), 300 Նացիներու առջեւ։ Ճառէն անմիջապէս վերջը, դուրս հանուեցան բոլոր թըղ-թակիցները եւ նախարարը գաղտնի խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ «չափաւոր» Նացիներու հետ։ Այս առթիւ ալ, նախարարը շեշտեց թէ Աւստրիան զուտ գերմանական պետութիւն մըն է, ազատ եւ անկախ։ Տոքթ. Զայս մեր-ժեց ընդունիլ հաշտութեան դաշնագիրը կամ որ եւ է միջազգային երաշխա-ւորութիւն Աւստրիոյ անկախութեան մասին, որ հիմնուած է ինքնորոշման ի-րաւունքին վրայ եւ հիմնուած միայն գերման ժողովուրդին կողմէ։

Լոնտոնի թերթերը այս յայտարարութիւնէն կ'եզրակացնեն թէ Աւստրիոյ նացիները կրնան որ եւ է ատեն յայտարարել թէ Աւստրիա անկախութիւն չու-զեր, ոչ ալ Գերմանիան կ'երաշխաւորէ զայն, հետեւաբար պէտք է գլուխ հա-նել «անշլուսը» (կցում)։ Ճառին ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ հիթ-լերականները կ'ուզեն Աւստրիան դարձնել երկրորդ Տանցիկ մը, զայն Գերմա-նիոյ միացնելու համար աստիճանաբար եւ առանց բռնութեան։

Տոքթ. Զայս իր ճառին մէջ պարզեց Աւստրիոյ վարչապետին կողմէ եղած նոր զիջումները։ Վարչապետը հաւանած է որ «Հայլ Հիթլէր» բարեւը տրուի Աւստրիոյ մէջ, բացի պետական պաշտօնեաներէն, համալսարանի փրոֆէսօր-ներէն, դպրոցի ուսուցիչներէն եւ հայրենասիրական ճակատի վարիչներէն, երբ պաշտօնի վրայ կը գտնուին։ Այսուհետեւ Աւստրիոյ նացիները կրնան ամ-բողջութեամբ երգել գերմանական քայլերգը, իրենց հրապարակային ցոյցե-րուն մէջ, պայմանաւ որ նախ աւստրիական քայլերգին առաջին տունը երգեն։ Արտօնուած են նաեւ հիթլերական քայլերգը եւ Կեռ Խաչի դրօշը, որոշ պայ-մաններով։

Ասկէ զատ, Աւստրիոյ նացիները հետզհետէ նոր պաշտօններ պիտի ստա-նան կառավարական եւ օրէնսդրական մարմիններու մէջ։ Գերման մարզական ընկերութիւնը, որ վերջին չորս տարիներու ընթացքին ծանօթ էր իբրեւ դա-ւադրական կազմակերպութիւն, այսուհետեւ պիտի գործէ ազատօրէն։ Ներքին նախարարը շեշտեց իր ճառին մէջ, իբրեւ եզրակացութիւն.

— «Ճամբան երկար է եւ տաժանելի, բայց նպատակը մեծ է,— վերջնա-կան միացումը երկու գերման պետութիւններուն, ամբողջ գերման ժողովուր-դի անբաժան ճակատագրով»։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎՐԴՈՎԻՉ ԽԵՂԱԹԻՒՐՈՒՄՆԵՐ

Հարվըրտի համալսարանի փրոֆ. Ուիլեըմ Լ. Լանկեր անգլերէն լեզուով հրատարակած է երկհատոր գիրք մը «Իմպերիալիզմի դիւանագիտութիւն» վերնագրով (William L. Langer: The Diplomacy of Imperialism):

Գիրքը, որ կ'ընդգրկէ 1890—1902 թուականներու շրջանը, բաւականին ընդարձակօրէն կ'անդրադառնայ նաեւ հայկական հարցին եւ անոր հետ կապ ունեցող իրադարձութիւններուն, ուստի շահեկանութենէ զուրկ չէ նաեւ մեր ընթերցողներուն համար:

Հեղինակը օգտուած է ոչ միայն օտար, այլ եւ հայ աղբիւրներէ. Այդ ցոյց կուտայ, որ Հայ մը օգնած է անոր՝ ոչ միայն մատնանշելով այդ աղբիւրները, այլ եւ թարգմանելով որոշ հատուածներ կամ ծանօթացնելով անոնց բովանդակութեան:

Դժբախտաբար, այդ գործը կատարող Հայը եղած է նեղմիտ, անձնահաճ եւ նախապաշարեալ անձնաւորութիւն մը. հայկական յեղափոխութեան եւ յեղափոխականներու վրայ ան նայած է այնպէս, ինչպէս Թուրքերը կը նային: Ուստի զարմանալի չէ, որ այդպիսի Հայու մը օգնութեամբ ամերիկացի փրոֆեսօրը հայկական հարցը տեսած է գլխիվայր շրջուած վիճակի մը մէջ:

Գրքին ընթերցողը ակամայ կը ստանայ այն տպաւորութիւնը, թէ հայ ժողովուրդը Թուրքիոյ մէջ տանելի կեանք մը ունեցած է մինչեւ հայ յեղափոխականներու երեւումը, թէ ան գոհ եղած է իր վիճակէն եւ երբեք պիտի չըմբոստանար, զէնքի դիմէր կամ զինեալ ընդդիմութիւն ցոյց տար Թուրք կառավարութեան կամ անոր գործիքին եղող Քիւրտերուն, եթէ միայն բուռ մը «արիւնարբու», «ահաբեկիչ» հայ յեղափոխականներ բանի չստիպէին զայն բռնելու յեղափոխութեան ճամբան:

Աւելին, դէպքերը այնպէս կը ներկայացուին, որ դուրս կուգայ, թէ հայ յեղափոխականները իրենց դիտմամբ սարքել տուած են հայկական ջարդերը Թուրքիոյ մէջ, որպէսզի այդ կերպով հարկադրեն եւրոպական պետութիւնները միջամտելու եւ ազատութիւն շնորհելու Հայերուն:

Սակայն, այս արտառոց մտքերը նոր չեն հասարակութեան համար: Անոնք պարզապէս կրկնութիւնն են այն տեսակէտներուն, զորս Թուրքերը յայտնած են շարունակ՝ իրենց բարբարոսութիւնները արդարացնելու եւ դահիճի իրենց մեղքը ձգելու համար զոհերը եղող Հայերու վրայ: Այդ տեսակէտները ինչպէս յայտնի է, պաշտպանած են նաեւ Թուրքերու բարեկամ օտարները:

Ցաւալի է, որ պատմութիւն գրելու յաւակնութիւն ունեցող փրոֆեսոր մը նեղութիւն չէ կրած ոչ առարկայական քննութեան ենթարկելու իր աղբիւրները, որոնցմէ օգտուած է, եւ ոչ ալ հանգամանօրէն ու անկողմնակալօրէն ծանօթանալու իրական պայմաններուն, որոնք առաջ բերած են հայ յեղափոխական շարժումը: Ցաւալի է մանաւանդ որ այն Հայը, որ օգնած է անոր հայ աղբիւրներէն օգտուելու, եղած է անխտահելի, անճշմարտ եւ մոլորեցնող մէկը: Ան աստիճան, որ ամերիկացի փրոֆեսօրը հայ աղբիւրէն օգտուած է կարծես անոր համար, որ հատուածէ Հայերու մասին իր ունեցած անհիմն կանխակալ կարծիքը եւ միաժամանակ կարենայ ցոյց տալ, թէ ինք միանգամայն անկողմնակալ մարդ է:

Մէկ երկու նմոյշներ աւելորդ չենք նկատեր հոս բերել՝ պարզելու համար այս յանկանչական անգլերէն գրքի հեղինակին կիրարկած եղանակները:

Նախ եւ առաջ՝ Հայերու մասին խիստ աննպաստ տպաւորութիւն մը ստեղծելու համար ընթերցողի մէջ՝ ան քանի մը խիստ վարկաբեկիչ մէջբերումներ կ'ընէ իբր թէ անկողմնակալ օտար հեղինակներէ եւ կը ներկայացնէ Հայերը իբրեւ վախկոտ, ծառայական, ստրկամիտ եւ անոպիտան ժողովուրդ մը:

Այսքան արդահատելի կերպով Հայերը ներկայացնելէ յետոյ, ամերիկացի փրոֆեսօրը իր երկրորդ ծանր հարուածը կուտայ հայկական հարցին, այն է՝ դուրս կը բերէ Հայերը իբրեւ ողորմելի փոքրամասնութիւն (հազիւ մէկ միլիոն) կազմող ժողովուրդ մը որ իբր թէ ոչ մէկ տեղ Թուրքիոյ մէջ, նոյնիսկ բուն հայկական նահանգներուն մէջ մեծամասնութիւն կը ներկայացնէր, բայց յաւակնութիւն ունէր երկրին տէր դառնալու:

Անհերեւ է, որ փրոֆեսօրը օգտուած է Թուրք պաշտօնական կեղծ թիւերու վրայ հիմնուած օտար հեղինակներու վիճակագրական տեղեկութիւններէն: Մինչդեռ գաղտնիք չէ, որ օսմանեան կառավարութիւնը դիտաւորեալ կերպով կը պղտորեցնէր ոչ-Թուրք եւ մանաւանդ ոչ-իսլամ հպատակներու թիւը՝ ցոյց տալու համար օտար պետութեանց, թէ անոնք անէծ հիմ եւ իրաւունք չունին ինքնավարութեան ձգտելու:

Ցայտնի է, որ մանաւանդ Հայերու վերաբերմամբ օսմանեան կառավարութիւնը խոտելի հետապնդեց այդ քաղաքականութիւնը՝ ջանալով ցոյց տալ նոյնիսկ, թէ Հայերը Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ նահանգի կամ գաւառի մէջ բնակչութեան մեծամասնութիւն կը կազմեն: Եւ որպէսզի Հայերու թիւը իսկապէս պակսեցնէր իր ուզածին չափ եւ դարձնէր հայ ժողովուրդը արհամարհելի փոքրամասնութիւն մը Թուրքիոյ մէջ, օսմանեան կառավարութիւնը պարբերաբար կը սարքէր զանգուածային ջարդեր: Եւ երբ այդ ջարդերն ալ չօգնեցին հասցնելու Հայերը արհամարհելի փոքրամասնութեան մը, օսմանեան կառավարութիւնը որոշեց օգտուիլ մեծ պատերազմի յարմար առիթէն եւ ամբողջովին բնաջնջել հայ ժողովուրդը՝ միանգամընդմիշտ հայկական հարցը թաղելու համար:

Փոխանակ հայերէն ջարդերու այս արդէն միանգամայն պարզուած պատճառը մատնանշելու, ամերիկացի փրոֆեսօրը, օտար հեղինակներու կողմէ տարուած թրքական պրոպագանդէն ազդուած, հայկական ջարդերը կը ներկայացնէ իբրեւ հայ յեղափոխականներու կողմէ դիտաւորեալ կերպով նիւթուած ոճիր մը, Եւրոպայի միջամտութիւնը առաջ բերելու համար:

Եթէ պատմութիւն գրող հեղինակը գիտնականի մը վայել զգուշութեամբ օգտուէր իր աղբիւրներէն, անկասկած, ամէն բանէ առաջ պիտի աշխատէր ճշդել անոնց վստահելիութիւնը: Դժբախտաբար, ան այդ չէ ըրած եւ անխտիր ու առատ կերպով օգտուած է մանաւանդ այնպիսի օտար հեղինակներէ, որոնց կարծիքները համապատասխան եղած են իր կանխակալ թրքասէր կարծիքներուն:

Այսպէս, օրինակ, փրոֆեսօրը յաճախ իր եզրակացութիւնները հիմնած է Վանի երբեմնի անգլիական տիրահոչակ հիւպատոս Ուիլեըմսի յայտնած կարծիքներուն վրայ, մինչդեռ, ինչպէս յայտնի է այդ շրջանի անտանելներու հրատարակած վկայութիւններէն, Ուիլեըմս 1896ի Վանի դէպքերու առթիւ ինքզինքը պահած է ոչ թէ իբր Անգլիոյ հիւպատոս, այլ Թուրքիոյ մոլեռանդ գործակալ, որ նոյնիսկ տեղական Թուրք իշխանաւորներու հետ մրցած է Հայերը ճնշելու գործին մէջ:

Կ'արժէ, որ ձեռնհաս անձ մը նեղութիւն կրէր հանգամանօրէն գրադելու այս գրքի հայկական հարցին վերաբերեալ մասերով եւ անգլերէն գրութիւն մը պատրաստէր՝ փաստացի տուեալներով հերքելու համար գրքին պարունակած աղաղակող եւ այնքա՜ն վրդովիչ խեղաթիւրումները:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ

(ՆԵՐՔԻՆ ՇԱ ՔԵՐ ԵՒ ԱՀԱՒՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ)

Ֆրանսերէն թերթ մը կը գրէ Մոսկուայի նոր դատավարութեան առթիւ.—

Պէտք է ճշդել ամբաստանեալներու երկու խումբեր. նախ՝ աջքի զարնող ամէնէն նշանաւորներուն խումբը, որոնց անունները ծանօթ են համայն աշխարհի, երկրորդ՝ երկրորդական կարգի մարդոց խումբը, որոնք մասամբ միայն ծանօթ կամ բոլորովին անծանօթ են:

Նշանաւոր ամբաստանեալներէն ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւողն է անշուշտ Եակոտա, նախկին ներքին գործավար եւ Կէփէուի (Չեկա) պետ: Ամէնէն ալ երիտասարդն է, 46 տարեկան. իր շնորհազրկումը եւ, յետոյ, «ըրջարերութենէ անհետացումը» ժամանակին զարմանք պատճառեցին ամէնուն, որովհետեւ, հակառակ միւս նշանաւորներուն անցեալին, որոնք թերեւս ժամանակին յարած ըլլան այս կամ այն ընդդիմադիր կողմին, որ կը ծառանար Սթալինի դիկտատուրութեան դէմ, Եակոտա ընդդիմադիրի ոեւէ կամէութիւն կամ նշոյլ չէ ունեցած իր ասպարէզին մէջ: Միշտ հաւիւր առ հարիւր «Սթալինեան» եղած է: Թող որ իր բարձրացումն ալ, մինչեւ Խ. Միութեան բոլոր ոստիկանութիւններուն պետի պաշտօնը՝ կը պարտէր Սթալինի: Այդ պաշտօնին մէջ Եակոտա ծայրայեղ եռանդ ցոյց տալով ստեղծեց քաղաքային պարզ դատապարտեալներէ բաղկացած աշխատաւորներու բանակ մը, որուն ձեռքով անտառային ահագին աշխատութիւններ տեսաւ Ռուսիոյ հիւսիսային կողմը, յետոյ անոնց չինել տուաւ Պէչոմէրի ջրանցքը՝ որ Պալթիկ ծովը կը կապէ Ճերմակ ծովին հետ, եւ, ամէնէն վերջն ալ, նոյն Եակոտան էր որ այդ բանակին միջոցաւ ի գլուխ հանեց մէկ կարեւոր մասը Մոսկուա-Վոլկա ջրանցքին աշխատութիւններուն, որուն բացումի հանդէսին առեն ինք բանտն էր արդէն... բազմապատիկ ոճիրներու ծանրութեան տակ կքած: Սակայն աւելի յատկանշական է կարգ.— Եակոտան էր որ կազմակերպեց, իբրեւ թատրաբեմի վրայ ցուցադրութիւն մը, շարքը մեծաղմուկ դատավարութիւններու, նախ Մէնշէվիկներունը, յետոյ ալ աւելի նշանաւորը — Զինովիեւ — Քամենեւի դատը, մանաւանդ վերջինը, որ վրդովում եւ զարմանք պատճառեցին աշխարհի՝ դատավարութեան անբացատրելի ձեւերովը, որոնց նմանը չըկայ ո եւ է ազգի դատական տարեգրութիւններու մէջ: Ամբաստանեալները... խոստովանեցան նոյնիսկ այնպիսի բաներ, որոնց մասին անոնց հարցում չէր կրնար ըլլալ, եւ, մ'վ ապշութիւն, ամբաստանեալները մինչեւ իսկ իրենց համար դատիժ կամ քաւութիւն պահանջեցին ... մահէն աւելի դէշ բան մը...

Եակոտա Սթալինի վստահած մարդոն էր, «օթալինեան հաւատարմութեան» մարմնացումն իսկ: Ուստի ան կը կարծուէր իր դիրքին մէջ ապառաժի պէս ամուր եւ Սթալինի կապուած «ի կեանս եւ ի մահու»:

Օրին մէկը, մէկ տարի առաջ, հրաժարեցուցին մարդը եւ իբրեւ շնորհազրկուած թղթատարական գործավար ըրին, սակայն երկար ատեն պիտի չըմնար այդ պաշտօնին մէջ: Տասը ամիս ետքը կը զեկուցուէր իր ձերբակալումը իբրեւ դրամաշորթ եւ մախող հանրային հարստութեան: Այսօր ալ կ'ամբաստանուի իբրեւ մատնիչ եւ մասնակից մարդասպանութիւններու:

Ուրիշ հռչակաւոր անձ մըն է Քրէսթինսքի, նախկին օգնական արտաքին գործավարութեան: Այս առթիւ չիշեցնենք թէ հազիւ երկու-քուկէս ամիս առաջ գոնիսկ դատուեցաւ, մահուան դատապարտուեցաւ եւ սպաննուեցաւ իր բարեկամն ու պաշտօնակիցը, նոյնպէս օգնական արտաքին գործավարութեան, Գարախանը: Բոյցիրէսթինսքիի ասպարէզը շատ աւելի ճոխ է իր սպաննուած պաշտօնակիցին ասպարէզին բաղդատմամբ: «Հին պահակազօրքին» մաս կազմելով, եւ մտական գործերու գլուխ կարգուեցաւ խորհրդային վարչաձեւին հաստատութենէն անմիջապէս վերջ: Ետքը, Լէնինի համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարութեան կոչեց զինքը, իբրեւ մին Սթալինի նախորդներէն: 1921ին Պերլինի խորհրդային դեսպան անուանուեցաւ, ուր մնաց մինչեւ ինը տարի, յետոյ եօթը տարի ալ Լիթվինովի անմիջական գործակիցը եղաւ:

Իր երկու օգնականներուն գլխուն եկածը տեսնելով, նաեւ ուրիշ շատ մը սովետ դեսպաններուն եւ կանչուիլը եւ դատապարտուիլը նկատի առնելով, վերջապէս Պուքրէշի գործակատար Պութէնքոյի արկածին վրայ մտածելով, ըլլայ Մոսկուայի մէջ, ըլլայ անկէց դուրս, բնականաբար մարդ կը հարցնէ ինքն իրեն, թէ այս միջոցին ի՞նչ կրնայ ըլլալ Լիթվինովի ալ գոնէ քարոյական կացութիւնը:

Խորհրդային դեսպան Ռաքովսքի շատ ծանօթ է Փարիզի մէջ: Ծագումով այդ Պուլկարը պատանեկութենէն ի վեր կապուած էր ռուս յեղափոխականներու հետ: Ֆրանսայի մէջ աւարտած է ուսումը ստանալով բժշկութեան վկայական եւ երկար ատեն մնաց Փարիզ եւ գաւառները, ընկերվարական երիտասարդութեան շարժումներուն խառնուելով: Ռուս լեզուով հանդէսներու մէջ քրոնիկներ հրատարակեց Ֆրանսայի քաղաքական եւ ընկերային կեանքին վրայ եւ յետոյ ամէնքը հրատարակեց գիրքի ձեւով, Ինգարով ծածկանունին տակ: Մասնակցեցաւ Ցիմմէրվալտի խորհրդաժողովին, եւ ռուս ընկերվարականներու կռուին մէջ պոլշեւիկներուն կողմը բռնեց, եւ ասիկա՝ պատերազմէն շատ առաջ: Լէնին շատ կը յարգէր զայն իր հմտութեան համար: Եւ արդարեւ պոլշեւիկութեան պետերուն մէջ ամէնէն կիրթ ու ներկուս միտքերէն մին է:

Գալով Կրինքօ ամբաստանեալին, — ծագումով Ուկրայնացի է, աս ալ կը թուէր Սթալինի «սիրականներէն» մէկը ըլլալ: Հինգ տարի նիւթական գործավար եղաւ, յետոյ յանկարծ հանուեցաւ, ինչո՞ւ, յայտնի չէ, ձերբակալուիլն ալ չծանուցուեցաւ, անանկ որ հարցնող հարցնողի, թէ մարդը ի՞նչ եղաւ, թէ Սթալին ո՞ւր արդեօք «թխած» էր զայն... Ներկայ դատավարութեան ամբաստանեալներուն մէջ իր անունը զարմանք պատճառեց, ինչպէս նաեւ անունը երկրագործական նախկին գործավար Չէրնովի, որ նոյնպէս Սթալինին աչքին լոյսն էր: Եւ, արդարեւ, Չէրնով էր որ բոլոր համաժողովներու մէջ պոլշեւիկ կուսակցութիւնը կը ներկայացնէր, տեղեկագիրներ կուտար եւ սովետ հաւաքական տնտեսութեան կամ կոլխոզական շարժումին տեղեկարերն էր մանաւանդ: Եւ ինք հակեց կոլխոզութեան գործադրութեան բոլոր Ռուսիոյ մէջ:

Աւելի ծանօթ է Ռիքովի ասպարէզը: Գործավարներու խորհուրդին նախագահ եղաւ իբրեւ յաջորդ Լէնինի, յետոյ հակաօթալինեան ընդդիմադիրներու պետերէն մին, բայց նաեւ որոշակի հակաթրոցքիական: Սթալին յաղթահարելով, Ռիքովը ժամանակ մը անպաշտօն ձգեց մինչեւ որ 1930-ին կրկին ընդունուեցաւ սովետ կառավարողներու շրջանակին մէջ «մեղայ» ըսելէն ետքը: Ռիքով 56 տարեկան է, պոլշեւիկեան հինաւուրց զինուորեալ մը:

Պուխարին եւս պոլշեւիկութեան պետերէն մին էր Սթալինի գործի գլուխ գալէն շատ առաջ: Ինքը երկար ատեն նկատուած էր համայնավարութեան եւ կուսակցութեան տեսաբաններէն մին, եւ իր գիրքը, «Այբբենարան Համայնավարութեան» դասագիրք ծառայած է սերունդներու: Քանիցս խմբագրապետ եղաւ «Իզվեստիա»ի, ինչպէս նաեւ «Փրաւտա»ի: Նաեւ նախագահ կոմինտէրնի (Գ. Միջազգային): Զանազան ընդդիմադիր կողմերու պատկանած է, նոյնիսկ Լէնինի դէմ կանգնած է, երբ այս վերջինը կը հաստատէր «Նեփ»ը:

Ամբաստանեալներէն Ռոզէնկոլց Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան խորհրդական, նախկին գործավար արտաքին վաճառականութեան, պատկանած է նաեւ «Հին պահակախումբին», անդամ յորմէ հետէ կազմուած պոլշեւիկ կուսակցութիւնը:

Գալով այն ամբաստանեալներուն որոնք խորհրդային պաշտօնակատարները չեն պատկանիր իրոք եւ որոնց անունները շատ շատերուն ծանօթ կը մնան, անոնցմէ՝ Փլէթնէվ, անուանի բժիշկ մը եւ նաեւ սիրտի հիւանդութիւններ.. Դեռ քանի մը ամիս առաջ Մոսկուայի մէջ իր անունը եւ համբաւը ... բանէին, ռուս համալսարանական ջանակներուն մէջ պատուաւորեալ տուուած դէմք մը, ամբողջին ... քեան ճարտի նետուեցաւ «Փրա...» հրատարակած մէկ յօդուածին ... անքով: Այս օրաթերթը ... ջատագով կը հանդիսացնէ ... յականի եւ պաշտօնական ... առաքինութեան, եւ կ'ամբաստանէր ... բժիշկը, որ իբր թէ իր բժիշկի ... օգտագործելով՝ մանկամարդ կին ... անպատուած էր...: Բոլշեւիկ ... թերթը այս գործին վրայ հրատարակեց զայթակղալից եւ նոյնիսկ ... լի մանրամասնութիւններ: Նախ... վէճ վերջ, ... այդ թերթն էր ... հրատարակէր, «թէեւ նուաստ...կով», քննիչ յանձնաժողովի մը ... շումը, որ բոլորովին անմեղ կը ... չակէր փրոֆեսօրը: Այս վճիռէն ... ամէն մարդ կը յուսար որ խեղճ ... թէօրը այլեւս օձիքը ազատած է: Բայց թերթին մէջ հետզհետէ իրար կը յաջորդէին «կ'ըսուեններ», «զրոյցները» խեղճ մասնագէտ ... հասցէին: Հիմակ ալ կը պատմ... թէ Փրոֆ. Փլէթնէվ, որ... մէկ ... առաջ կանչուած էր ներկայ ... ծանր ... գործ... յանկարծամահ Օրժոնիքիձէի զննութեան, մերժած էր ... գիտականութեան տեղեկագիրը ... կելով թէ ինք համաձայն չէ իր ... տնօրինեցման գործիքին, թէ ... ծավարր բնական մահով մեռած ... լայ: Այսպէս Քրէմլինի շրջանակներուն մէջ ոխ կապած էին փրոֆեսօրին դէմ, եւ մանկամարդ կնոջ ... պէկէն վրոջ, երեւան հանած էին ... տարի առաջուան հինցած ... մը:

ՌԱՆՔ-ՀՆԴՆԱԿԱՆՔ

Ռուսադրէյ յուսադրութիւնը

Օրերս նրաբու կը յաջորդէ ե. ... խապրէկ մը չունինք մեր երկրէն ... ժողովուրդէն, կարծես թէ ... մաս կազմէր Հայաստան աշխարհ...

Բայց յուսահատելու բան չկայ ... մենակարողը բոլոր դուռները ... կած հայ ժողովուրդի երեսին:

×

— Քաղաքացի Սեփոն, ... ատնկ քչիկ մը տեղեկութիւն ... մեր երկրէն, տեսնենք ինչ կ'անցնի ... դառնայ Հայաստանի մէջ:

Թարմ լուրեր կ'ունենաք, քանի «առանձնաշնորհեալներէն» էք:

— Մօ ժողովուրդի թշնամի ... չիստ, կոյր, յետադիմական, ... բար, խաբեբայ, ի՞նչէն ձեր ... կ'ըլլայ Հայաստան, անոր հողն ... ջուրն ալ, երկինքն ալ կը պատ... մեր տիրոջը Սթալինի: Հողը ... բանքն է անոր: Ուզած ձեւով կը ... զայն:

Եթէ ուզէ, անուանն ալ, մէջէն ...

« ՅԱՌԱՋ » Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Կեցցէ՛ս, գիտէի որ յուսախաբ պիտի չընէիք զիս, ըսաւ Սըր Ճորճ խնդալով. ձեր գիրքը՝ մթերանոցին մէջ պիտի ըլլայ «վարագոյր» մը, ինչպէս դուք ալ կռահեցիք. երանի թէ այսքան դիւրութեամբ կարենայի ձեզի բսել նաեւ այն բոլոր բաները զորս կ'ուզեմ որ կատարէք... Ծանօ՞թ էք Թուրքիոյ պատմութեան...

— Քննութիւն անցուցած չեմ, բայց ծանօթ եմ ընդհանուր գիծերուն՝ Թաշակիրներու արշաւանքէն մինչեւ մեծ պատերազմը.

— Իսկ պալքանեա՞ն երկիրներու պատմութեանց.

— Քանի մը բաներ գիտեմ ամէնուն մասին.

— Լա՛ւ, կը հասկնաք ուրեմն թէ պարապ տեղը չէ ուրեմն որ աշխարհի այդ մասը կոչուած է Եւրոպայի «ժանտախտը»: Մերձաւոր Արեւելքի պատմութիւնը եղած է երկար շարք մը պատերազմներու եւ պայքարներու: Օր մը Մահմետականներն էին որ Քրիստոնեաները կը ջարդէին, իսկ յաջորդ օրն ալ Յոյներն ու Հայերն էին որ կը մորթէին Թուրքերը...

Սըր Ճորճ կանգ առաւ վայրկեան մը ու յետոյ՝ մտածկոտ, շարունակեց.

— Թերեւս այդ կացութիւնը անխուսափելի էր մինչեւ Համաշխարհային պատերազմը... Օսմանեան կայսրութիւնը երեք հարիւր տարիէ ի վեր քայքայման եւ փլուզումի սահմանը հասած ըլլալով հանդերձ, կրցած էր պահել իր վեհապետութիւնը հարաւային Եւրոպայի մէկ ընդարձակ հողամասին վրայ, ուր միլիոնաւոր Քրիստոնեաներ կ'ապրէին. իսկ իր արեւելեան ու հարաւային սահմաններուն վրայ կը պահէր Սուրիան, Պաղեստինը եւ արաբական լայնատարած թերակղզին, որոնց բնակչութիւնը օտար էր Թուրքերուն եւ շարունակ կ'ապստամբէր անոնց դէմ. սակայն ընդհանուր պատերազմը ամէն ինչ փոխեց: Երբ համաձայնած պայմանը վերջացաւ, Դաշնակիցները Եւրոպայէն գրեթէ վտարած էին Թուրքը, իսկ Ալենպիին մաքրած էր Պաղեստինն ու Սուրիան: Զինադադարը ստորագրուելուն պէս գերման զինուորականները անմիջապէս հայրենիք կանչուեցան. Լիման ֆոն Զանտէրս որ կը ճակատէր անգլիացի զօրավարին դէմ, իր անկեցած-չունեցած բանակը յանձնեց Մուսթաֆա Քէմալին, ու կը կռուէր իր հրամաններուն տակ: Այդ թուականէն սկսեալ Թուրքիոյ պատմութիւնը Մուսթաֆա Քէմալի պատմութիւնն է մանաւանդ:

Այդ օրերուն Քէմալ կարեւոր անձնաւորութիւն մը չէր: Յեղափոխական եղած էր երիտասարդ տարիքին եւ աչքի զարնող անդամ մը՝ Վաթանին ու, աւելի ուշ, Իթթիհատ Թէրաքքը կուսակցութեան: Այս վերջինին նպատակն էր հաստատել սահմանադրական վարչաձեւ մը՝ փոխարինելու համար Սուլթանին բռնակալութիւնը եւ ջնջել կրօնական հինաւուրց սովորութիւնները, որոնք արգելք կը հանդիսանային յառաջդիմութեան: Մ. Քէմալ այն ատենէն կուսակցական, հակակրելի ու մենատիրական հակումներ ունեցող մէկն էր որ իր ընկերները կ'ատէին զինքը: Այնպէս որ երբ 1908ի Յեղափոխութիւնը պայթեցաւ, երկիրը Սուլթան Ապտիւլ Համիտի բռնակալութենէն ազատելու պատիւը վերագրուեցաւ Էնվէրին, Թալէաթին, Ճէմալին ու Ճավիտին: Անոնք իրենց մէջէն դուրս հրմշտեցին Քէմալը որ գրեթէ ոչնչութեան մը կարգը անցաւ այլեւս: Մենակեաց գայլն էր ան հիմա: Սուլթանին կուսակցութիւնը, որուն ուժը ջախջախելու գործին օժանդակած էր, ինչպէս նաեւ իր հին բարեկամները որոնք տէրն էին նոր կացութեան, հաւասար չափով կ'ատէին զայն. ու ինքն ալ կը փոխադարձէր այդ ատելութիւնը:

Սակայն եւ այնպէս ճակատագիրը բարի եղած է Մուսթաֆա Քէմալին՝ անոր ընծայելով եզական պատեհութիւններ. իր հանճարը կը ցուցադրուի այն արագութեամբ որով կրցաւ օգտուիլ առիթէն: Երբ Անգլիացիները պատրաստութիւն կը տեսնէին Տարտանէլի վրայ յարձակելու համար, Քէմալ տակաւին օրուան իշխանաւորներուն աչքին փուշն էր՝ կասկածելի ու չսիրուած դէմք մը: Եւ ահա Մայտոսի մէջ պահեստի զօրագունդի մը հրամանատարութիւնը յանձնեցին իրեն, որովհետեւ կ'ուզէին ստուերի մէջ պահել զայն: Թուրքերը գիտէին անշուշտ թէ Դաշնակիցները կը պատրաստուէին ցամաք ելլել, բայց չէին գիտեր թէ վաթսուն մղոն երկայնութեամբ ծովեզերքին ո՛ր կէտէն պիտի սկսէր այդ գործողութիւնը: Լիման ֆոն Զանտէրս կը կարծէր թէ ձեռնարկը պիտի կատարուէր Պուլայիրի մէջ՝ թերակղզիին հիւսիսը. հետեւաբար այնտեղ կեդրոնացուցած էր իր ուժերը: Մ. Քէմալ գիրք բռնած էր քառասուն մղոն աւելի հարաւ՝ թերակղզիին արեւելեան ափը եւ հսկողութիւն կը կատարէր նեղուցին վրայ:

Այնպէս պատահեցաւ որ Անգլիացիները ցամաք ելան անոր ճիշդ դիմացը՝ Արը Պուռնուի մէջ— արեւմտեան եզերքը— ու եւ մղեցին թրքական փոքրիկ ուժերը: Քէմալ ... առաւ երբ գրաւած էր իր զինուորները վարժեցնելով: Անմիջապէս ... մ՛ սկսաւ թշնամի ճակատներուն ... մը — ո՞վ ամէնէն առաջ պիտի ... Զանաք Պայիրի բարձունքները ... բոպետէր կացութեան:

Ճակատը եղաւ Մ. Քէմալ, ... մը վայրկեան աւելի կանուխ ... այդ դիրքը. բայց շատ քիչ ... զինուորներ ունէր ան իր տրամադրութեան տակ— երկու արաբական ... բազուկներ եւ ոստիկանական ... — իսկ իր դիմացը կը գտնուէր ... տրալիական ամբողջ զօրաբաժին ... Սակայն եւ այնպէս կրցաւ դիմ...

Ամբողջ երկու օր ու գիշեր ... ջաբար կռուեցաւ ան— իրենց դիրք... րուն վրայ պահել տալով իր ... տկար զինուորները՝ շնորհիւ իր ... ժեղ անհատականութեան— մինչեւ ... օգնութիւն տուացաւ: Ականջ չխ... գերագոյն մարմիններէն հասնող ... մաններուն եւ Պոլիսը ազատեց, ... տագործելով բանակի պահեստ... ժերուն ամենավերջին զինուորը:

(Շար.)

...նակութեան ալ կը փոխէ, կը մաքրագործէ:

Թող իր բռունցքը պակաս չընէ Հայաստանի վրայէն :

— Թող իր սուրբ կամքը ըլլայ, սակայն ի՞նչ էին ձեր իրարանցումները, երկրին վերաշինացներ առնեղծելու, ... ու եւ հայ ժողովուրդը հոն փոխադրելու համար ...

— Այդ բոլորը, նացիոնալիստական, Դաշնակ Դանուշին խաղերն էին եւ երկրորդ, մենք մարդ չունի՞նք, ամուլքս չունի՞նք, կին ու ... չունի՞նք, քա՞ր պիտի ուտէին անոնք :

Անշուշտ կառք մը հացի համար չուլ... դառնալու չէինք :

— Ինչո՞ւ չէք չուեր ըշխի Հայաստան, ուր թէ կռուտ կը մնաք եւ թէ ... ժողովուրդը կ'օգտուի ձեր չնորհքէն

— Ո՞վ ըսաւ որ մեր կաշին այնքան ... է.

— Լուծարքի ենթարկուած Հօկի ... տեղեկութիւն ունի՞ք :

— Լուծարքը Երեւանի Հօկի կեդրոն-Մասնաճիւղին համար է, որուն ... գործունէութիւնը աւելորդ էր այլեւս շնորհիւ ... Սթալինի: Արդէն, այդ կեդրոն-մասնաճիւղը հիմնուած էր ... պիւռօքին բացը գոցելու համար, որուն ներկայիս պէտք չկայ ...

— Կարծեմ սխալ մը կայ հոդ: Այսօրէն է որ գրամ կը դրկուէր չինել- ... եւ օգնելու համար Հայաստանի.

— Այո, ծախքի հաշուեցոյցները կը պիւէին հոն եւ պակասը կը պահանջուէր: Միթէ մեզի դրկուած ... «օգնութիւն» անունը կրելու իրաւունք չունի՞ :

— Լաւ, հիմա ի՞նչ պիտի ըլլայ ... Երեւանի մէջ լուծարք է գրացողը «կեդրոն-մասնաճիւղը» :

— Այդ ալ ձեր գիտնալիք բանը չէ, ... իրենց ներքին գաղտնիքն է այն :

— Թերթ կը ստանա՞ք Հայաստանէն

— Հին թիւեր բաւականաչափ ունինք. ի՞նչ պէտք կայ աւելորդ յոգնութեան՝ նորեր ունենալու համար : Մանաւանդ հիմա Հայաստանը մաքրուած ըլլալով թշնամիներէ, պէտք չունինք ոչ թերթի եւ ոչ ալ գիրքի տեղեկութիւն քաղելու, ... Սթալինը ամէն ինչ կարգի դրած է հոն եւ պէտք եղածին պէս կը հոկէ :

— Հապա՞ ինչո՞ւն կարգ մը թերթերու արտատպումները «Խորհրդային Հայաստանէն», ինչ կ'ըսեն ձեր հայրենիքը այդ առթիւ:

— Նախ որ ձեր «Խորհրդային Հայաստան» բառը բուն Երեւանինը չի կրնար ըլլալ, այլ այդ անունով հոս ... կեղծ թերթ մըն է անպայման. Եթէ իսկ իրականն ալ ըլլայ ... չունի, քանի որ, զայն խմբագիրները եթէ ոչ այսօր՝ գոնէ վաղը ... ժողովուրդի թշնամիներ ... Երկրորդ, մերինները իրաւունք չունին կարդալու այն թերթերը՝ որ ... կողմէ թոյլատրուած չեն: Իսկ եթէ կարդալու եւ գիտողութիւն ընելու ... ունեցողներ գտնուին, ... իբրեւ տրոցկիստ, Դաշնակ, ..., ժողովուրդի թշնամի, ... եւայլն կը չպրտուին չարքե-...

— Ներեցէք համարձակութեանս, ... ի՞նչ ջուրի տակ է Ներգաղթի խնդիր -

— Ներգաղթը միշտ ներգաղթ է: Մօտ ատենէն ցանկերու պատրաստութեան խորհրդակցութիւն մը սկսելու որոշում պիտի տրուի։ Կը սպասուի որ, մաքրագործումները լրանան երկրին մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ գիտնալ թէ քանի հոգի պէտք է արձանագրել :

— Անշուշտ այս անգամ նոր առաքինի մը պիտի գայ Հայաստանէն՝ հանգուցեալ Շահվերդեանի տեղ :

— Մտադրուած է խնդրել որ մաքուր մարդ մը ղրկեն այս անգամ, հոգ չէ թէ հայածին չըլլայ ան, հոս աւելի դիւրութեամբ կարելի է ձեւի բերել այդպիսինները :

— Որքան երախտապարտ պիտի ըլլայի, եթէ լուսաբանութիւն մըն ալ տայիք «մաքրագործում» կոչուած արհեստին վրայ տալիք ինծի :

— Մաքրագործումը՝ մաքրագործում է: Պէտք է մաքրագործել: Ինչ կարեւորութիւն ունի հարիւրեակ մը մարդակերպ դաւաճաններ մէջտեղէն վերցնելը: Մարդու պակա՞ս կայ խորհրդային հայրենիքի մէջ:

Շատ ծակաչք ազգ ենք: Ու յետոյ, Հայաստանը ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, տեսէք ամբողջ խորհրդային Ռուսիան ենթարկուած է մաքրագործումի: Եթէ նոյնիսկ պէտք ըլլայ ամբողջ Հայաստանը աւելել-սրբել՝ ընկրկելու չէ, որպէսզի ժողովուրդը ազատի՝ ժողովուրդի թշնամիներէն: Անշուշտ մեր տէրը, Գերմարդն Սթալին գիտէ թէ ինչ կ'ընէ: Մեզիպէսներուն տրուած չէ անոր անյատակ գլխուն մէջ մտնել : Թող իր կամքը իլլէ մեր ամէնուս վրայ :

— Ամէն: Կը հիանամ ձեր անսահման տէրպաշտութեան վրայ որ, կրնայ նախանձը շարժել եւ շուքի մէջ ձգել ռուս մուժիկին ցարպաշտութեան եռանդը: Յնդրեմ, ձեր մէջ ալ չունի՞ք մաքրագործուելիքներ, գոնէ հետեւելու համար ձեր տիրոջ օրինակին ...

— Մենք Երեւանէն առաջ ձեռնարկեցինք այդ գործին եւ բաւական մը թեթեւցուցինք մեր չալակը: Նոր ցանկ մըն ալ սկսած ենք պատրաստել, գոնէ սատարելու համար երկրի աշխատանքին :

— Մեծ հաւատք ունիմ ձեր վրայ որ; Երբ Հայաստանի մէջ «մաքրուելիքներու» պակասը զգալի դառնայ, դուք օգնութեան կրնաք հասնիլ անոր, թէ ձեր պիւռօքէն կարգի դնելու եւ թէ տիրոջ բագինը առանց զոհի չձգելու համար: Առով մանաւանդ արդարացուցած պիտի ըլլաք ձեր պետականութիւնը գոնէ բան մը ղրկելով հոն ...

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

«Իզվեստիա» կը գրէ. — Երիտասարդ Յովհան Սրապեան կը պատկանի այն վարիչներու շարքին, որոնք իրենց համերգները կը կատարեն գլխաւորապէս յիշողութեամբ, առանց ձայնանիշներու նայելու, ինչ որ կը բնորոշէ զայն իբրեւ ընդունակ վարիչ: Ուրախալի է եւ այն, որ յայտագիր կազմած ատեն Պէթհովէնէն եւ Վակներէն, ան երեւան բերաւ մեծ ճաշակ: Բայց ան ունի նաեւ թերութիւններ, — կը տարուի մանրամասնութիւններով, անտեսելով ընդհանուրը: Սրապիոն պէտք է աշխատի ստանալ երաժշտական բարձր մշակոյթ, յառաջ տանելով իր գեղարուեստական զարգացումը :

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հաւատարիմներու բազմութիւն մը՝ հակառակ անխուսափելի խաչաձեւումներուն՝ եկած էր դարձեալ խմբուիլ մեր արուեստագէտներուն շուրջը, ստեղծելով համակրանքի եւ քաջալերանքի մթնոլորտ մը :

Կը կարծեմ թէ աւելորդ են զմի խաչաձեւէքնի ազդերը, քանի որ մեր զանազան ընկերակցութիւնները կը բազմապատկուին, իսկ տրամադրելի օրերը եւ սրահները կը մնան անփոփոխ :

Անշուշտ այդ անպատեհութիւնները պիտի վերցած ըլլային, եթէ մենք ունեցած ըլլայինք մեր սեփական «տունը», ինչպէս եւ ինչ ձեւով որ թելադրած էի տարիներ առաջ, «Աղատամարտ»ի մէջ:

Տասնեակ տարիներէ ի վեր աջ ու ձախ տրուած հարիւր հազարներով վարձքերը կը մնային ազգային քասկին մէջ, եւ մուրացիկի նման չէինք թափառիր մէկ թաղէն միւսը, տրամադրելի սրահ մը գտնելու համար :

Շատ մը տրամաբանական եւ համբերատար թելադրութիւններու նման, իմս ալ կորսուեցաւ անտարբերութեան եւ անհետատեսութեան մշուշին մէջ :

Ու փոքրիկ հայը կը վազվզէ թաղէ թաղ, կը չուարի մի եւ նոյն օրը կազմուած հանդէսներու ընտրութեան մէջ, եւ... արդիւնքը կ'ըլլայ անհամապատասխան իւրաքանչիւրի ճիգին եւ զոհողութեան :

Կը սիրեմ յուսալ, որ Ազատ արուեստագէտները յաջողեցան գոհացուցիչ արդիւնք մը ձեռք բերել:

Ամէն տարի, անոնք մտահոգ՝ իրենց երեկոյթին տալու գեղարուեստական յատկանիշ մը, այս տարի բեմ հանած էին երկու փոքրիկ պարուհիներ :

Սրահին մէկ անկիւնը դրուած հսկայ երանդապնակի մը մէջէն ելած, փոքրիկ Ալիս Գօյաճեան պուպրիկի մը սիրուն շարժումներով պարեց քանի մը անգամ, համակրական ծափերու յայն ողակի մը մէջ : Օր. Էքիզեանի «Սուլթէքնի» պարը աւելի յատկանշական եղաւ, իր արդէն ուսումնասիրուած եւ ներդաշնակ շարժումներուն մէջ :

Հանդէսին ոգեւորուած պահերէն մէկը եղաւ Տաեւ Օր. Պէրպէրեանի ռուսական պարը, վարժ, ճկուն, եւ յատկանշական՝ արդէն կազմուած պարուհիի մը տպաւորութեամբ: Հաճելի անակնկալութիւն մը եղաւ նաեւ ռուսական օփերայի երգչուհի Տիկին Չիմլասթինովայի երգած քանի մը երգերը՝ ռուսերէն եւ ֆրանսերէն, բայց տեղին է նկատել, որ հայ երգը ո եւ է ներկայացուցիչ չունէր :

Լռատուող սրահին մէջ, ընտանեկան ու մտերիմ մթնոլորտով մը շրջապատուած, պարի սիրահար նոր սերունդը լայնօրէն գոհացում գտաւ, տարուած Կարիօ Քանթիի երաժշտախումբին օրօրումներէն:

Որոշ թիւ մը արուեստագէտներու եւ մտաւորականներու եկած էին իրենց գնահատանքը եւ համակրանքը բերելու խումբ մը գաղափարապաշտ արուեստագէտներու, որոնք կը ճգնին, հակառակ բոլոր վհատեցուցիչ պայմաններուն, վառ պահել հայ արուեստին հմայքը :

Կէս գիշերին միայն եւ զմկամա -

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱԹԱԹԻՒՐՔ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ

Աթաթիւրք հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ, Պալքանեան խորհրդաժողովին առթիւ, որ գումարուեցաւ Էնկիւրիի մէջ.

— «Պալքանեան միութիւնը իտէալ մըն է որ մեզ ամէն աւելի անկեղծօրէն գրաւած է :

Երջանիկ եմ տեսնելով որ այս իտէալը օրէ օր լայն գետնի մը վրայ ալ աւելի կ'ընդարձակուի եւ իր հիմերը կը զօրացնէ: Դաշնակից Պալքանեան երկիրները ղեկավարող անձերուն մեծ ճիգերը, յաջողութիւններն ու համաձայնութեան հանդէպ ցոյց տուած կապակցութիւնը արժանի է ամէն գնահատանքի : Կատարելապէս վստահ եմ թէ Պալքաններու այս միացեալ պետութիւնը, որ իր ներկայ վիճակին մէջ իսկ մեզ կը գոհացնէ, օր մը այնպիսի կատարելութեամբ մը պիտի ներկայանայ մեզ որ այդ բառը չատերու մտքէն իսկ չանցնիր դեռ :

Կը տեսնեմ թէ այդ իտէալին տանող ճամբուն մէջ պալքանեան ժամուլն ալ իր ջանքերը չի խնայեր :

Պատմութիւնը ցոյց կուտայ մեզ թէ այլեւ այլ ազգեր միացած եւ դարերով միասին ապրած են: Մենք կը փափաքինք որ մեր միութիւնը պատմութեան մէջ արձանագրուած բոլոր միութիւններէն աւելի կատարեալ ըլլայ :

Իտէալ մը, որուն պատմութիւնը այնքան վսեմ է, չի կրնար անցողական քաղաքականութեան մը սկզբունքներուն վրայ հիմնուիլ : Պէտք է որ անոր հիմնաքարերը մշակութային եւ տնտեսական զոհարներով ճոխացած ըլլան: Որովհետեւ մշակոյթն ու տնտեսութիւնն է որ քաղաքականութեանց ուղղութիւնը կը ճշդէ :

Ամէն պարագայի մէջ այդ ցանկալի օրերը չատ հեռու չեն մեզմէ: Մեր յաջորդները ապահովաբար այդ օրերուն երջանկութիւնը պիտի կրնան վայելել »:

ԹՐՔԱՎԱՐԻ ԽՕՍՔԵՐ

Պ. Մորիս Փէրնօ վերջերս ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած էր Թանի մէջ, Սուրիոյ եւ Սանճաքի մասին: Ճիւմհուրիյէթ կը գրէ այս առթիւ. —

«Ֆրանսացի գրողը ըսել կ'ուզէ թէ Մուսուլը, Ատանայի դաշտը եւ Մերսինի նաւահանգիստը պէտք է տրուէին Սուրիոյ, բայց չտրուեցան: Կարծես չէր բաւեր հարազատօրէն թըրքական հողամաս մը՝ Հաթայը (Սանճաք) փրցնել Թուրքիայէն, պարզապէս որպէսզի Իսքէնտէրունի նաւահանգիստը Սուրիոյ տրուի, հիմա ալ կը գանգատին թէ ինչո՞ւ մինչեւ Մերսին երկարած թըրքական հողերը չտրուեցան Սուրիոյ, աւելի ճիշդը՝ Ֆրանսայի : Ասիկա լրբութիւն մըն է որուն կը համարձակին միայն գաղթավայր շահագործող ֆրանսական գըլուխները: Պէտք է արձանագրել այն պարագան, որ «Թանի նման թերթի մը մէջ՝ Մորիս Փերնոյի նման օրագրող մը կը խօսի այս մասին :

Ֆրանսացի օրագրողին մեր տալիք պատասխանը սա է. — Մարտին, Ուրֆա, Կաղի Այնթապ, Մարաշ եւ Ատանա, որոնց համար կը պնդէ թէ Սուրիոյ մարմնէն կտրուած հողամասեր են, Թուրքի յատուկ հերոսութեամբ մահը նախընտրեցին գերութենէն եւ ի վերջոյ կապուած մնացին մայր հայրենիքին »:

« Ճիւմհուրիյէթ » տալա մէջ կը բերէ «Թան »ի յօդուածին վերջաբանը եւ կ'ըսէ. — Մեր սուրիացի եղբայրներուն հաչուին՝ մենք պատասխանենք այս իսկ պնդումին :

— « Գաղթավայր շահագործող ձեր պաշտօնեաները, որոնք խոյացան Սուրիոյ վրայ եւ երկրին ամբողջ հարստութիւնը ձեռք անցուցին, ատուտուրի հնարաւորութիւն չտուին Սուրիացիներուն, որ խեղճերը կարենային հարստանալ: Եւ երբ ապրուստ ընելու կարելիութիւն չմնաց, անոնք ալ ստիպուեցան քաղաքականութիւն ընել: Եւ եթէ անոնց քաղաքականութեամբ զբաղիլը հաճելի չէ ձեզի, պատասխանատուն ձեր պաշտօնեաներն են»:

կոբէն վերջին զօրքերը հեռացան արահէն, հաճելի եւ կարճատեւ ժամերու յիշատակով մպտուն :

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԽՈՒՐ ՔԱՇՔՇՈՒՔՆԵՐ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը պատմէ խմբագրականի մը մէջ (1 Մարտ).

— «Տարին չուտով կը լրանայ, երբ հելլէն պետութիւնը, թագաւորական հրովարտակով մը, քառասուն հազար քառակուսի մեթր հող տրամադրեց հայ գաղթականներուն, Նէա Զմիռնիի գեղեցիկ արուարձանին մէջ:

Նանսէնեան գրասենեակի հայազգի տնօրէն Պ. Հանըրն, այս ձեռնարկին մէջ նշանակալից դեր մը կատարեց, յանձն առնելով տարուան մը ընթացքին տուներու կառուցումը աւարտել եւ այս պայմանադրութիւնը յիշուած է հրատարակուած օրէնքին մէջ:

Ուրախալի է որ բարեսէր Հայեր եւս օգնութեան փութացին Բարեգործականի միջոցաւ կարեւոր գումարներ տրամադրելով:

Այս բոլորէն յետոյ ամիսներ անցան եւ գետեղման գործին գեռ չսկսուեցաւ:

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը եւ առաջնորդը իբրեւ նախաձեռնարկներ, փափաք յայտնեցին պատասխանատուն ձայն ունենալ, Բարեգործականի հետ միասնաբար վարելու գետեղման աշխատանքը: Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնը պնդեց իր տեսակէտին վրայ որ իր լիազօր ներկայացուցիչը Պ. Ա. Գալիպեան, Աթէնքի Նանսէնեան ներկայացուցիչ Պ. Գոթելնիկովի հետ գործակցաբար յանձն պիտի առնէն ձեռնարկը:

Ազգային իշխանութիւնը չպնդեց իր տեսակէտին վրայ, որպէսզի նոր վէճերու դուռ չբացուի եւ շուտով գործի սկսուի: Այս անգամ, կը տեսնենք թէ նոյն ձեւի տարակարծութիւն մը սկսած է Աթէնքի Բարեգործականի Մասնաճիւղի Վարչութեան անդամներուն եւ ատենապետին միջեւ: Մենք փափաքիր միջամտել ներքին տարակարծութիւններու եւ կը յուսանք շուտով հարթուած տեսնել:

Տարակարծութեան միայն մէկ կէտին շուրջ, կ'ուզենք այժմ արտայայտուիլ: Զորս հարիւր արշըն հողի վրայ, օրէնքով պարտադրուած է միայն մէկ տուն չինել (երկու սենեակ, միջանցք մը եւ խոհանոց): Այսպէսով տրամադրուած ամբողջ հողերուն վրայ հազիւ 130 տուներ պիտի կառուցուին: Բարեգործականի Մասնաճիւղի անդամները կ'առարկեն թէ պէտք է չարունակել դիմումները, արտօնութիւն առնելու նոյն հողին վրայ գոնէ երկու տուներ կառուցանելու, այլապէս չսկսիլ չինութեանց:

Կը կարծենք թէ վերջին տեսակէտը սխալ է. պատկան նախարարութեան ամիսներէ ի վեր դիմումներ կատարուեցան Պ. Գոթելնիկովի եւ Բարեգործականի կողմէ ու կարելի չեղաւ նման փոփոխութիւն մը ձեռք բերել: Պատճառը հասկնալի է: Քաղաքին գեղեցիկ մէկ արուարձանը ունի իր մասնաւոր յատակագիծը, օրէնքով ճշդուած, չեն կարող թոյլ տալ որ հիւղակներ կառուցուին, երբ մայրաքաղաքի նախարարութիւնը այնքան ճիգ ի գործ կը դնէ քաղաքը բարեզարդելու :

Ճիշդ է որ մեզ համար վնաս մը կայ, փոխանակ 3—400 ընտանիքներ զետեղելու, կէսը միայն պիտի օգտուին, աւելի ընդարձակ տուն մը ունենալով: Այս պարագային կարելի է նախապատուութիւն տալ բազմանդամ ընտանիքներու, որոնք նիւթապէս ալ աւելի չատ քռնաւորուած են. իրարու մօտ երկու ազգականներ մէկ տունի մէջ կարելի է գետեղել:

Բոլորովին անտեղի եւ վնասակար է տուներու չինութիւնը ձգձգել: Ի վերջոյ, օրէնքները եւ պայմանները մեր փափաքին համաձայն չեն կրնար դասաւորուիլ: Մինչեւ այժմ ցուցաբերուած դանդաղութիւնը, կրնայ պատճառ ըլլալ որպէսզի կորսնցնենք տրամադրուած հողամասը որ քանի մը միլիոն դրախմի արժէք ունի:

Կ'ուզենք ըսել աւելին. Նախորդ կառավարութիւնները միշտ անտարբեր, նոյնիսկ ոմանք հակառակ գտնուած են մեր հայրենակիցներուն այս երկրին մէջ հաստատուելուն, զանազան պատճառներով: Երբ այդ վերաբերմունքը գործնականօրէն բարեզարկած է այժմ, պէտք է մեր ազգային մարմինները, Բարեգործականը գիտնան օգտակար ըլլալ ժողովուրդին : Անտարբերութիւնը, ժանձրալի սակարկութիւնները եւ տաղտկալի դիմումները ի վերջոյ կրնան զզուեցնել իշխանութիւնները:

Տուներու կառուցումին պէտք է ըսկսիլ, ինչպէս որ օրէնքը թոյլ կուտայ մեզի»:

ՏԻՐՈՒՆԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Երիտասարդ մը եւս կորսնցուցինք, հազիւ 17 գարուններ բոլորած, Ղազարոս Կակոյեան: Համեստ, աշխատասէր, վառվռուն, բոլորէն սիրուած սափրիչ մըն էր: Դըժբախտաբար ինքն ալ վարակուած ըլլալով պարամոլութենէ, երկու կողերէն պաղ կ'առնէ անցեալ երկուշաբթի եւ անկողին կ'իյնայ: Վեց օրուան մէջ հալած էր արդէն, հակառակ բոլոր խնամքներուն :

Թող ասիկա օրինակ մը դառնայ այն երիտասարդներուն որոնք պարասրահներէն դուրս չեն ելլեր: Երիտասարդական միջավա՞յր կը պակսի: Ինչո՞ւ չեն յաճախեր Սաներու Միութեան լսարանը եւ դասախօսութիւններուն, որոնց շնորհիւ իրենց հոգին ալ առողջ կը մնայ, մարմինն ալ :

Բարեկամ

...Ր ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՅԱՐԱՓՈՆՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...յետոյ, Ըստամբուլա՞: Ալ Օսմանեան բարերար կառավարութիւնը արդարութիւնը մտնել չուզեց: Ան հրամայեց որ հոս եկող մուհաճիրներուն, բայց ... յանձնուեցին զայն, ըսելով որ ... կ'երթար պէտք էր իրենց հողը: Ու բոլորս ... միայն Թուրքը բնակիչ ... հայը: Եթէ Թուրքը չըլլար, ձեր ... երկիրները մեզի ի՞նչ օգուտ ... ճիշդ է որ բոլորդ ալ ժեղաւոր ... Բայց կարելի չէր գտնուել ... դէչէն: Այսպէսով, Թաջը չոտ ... հետ այրեցաւ, անմեղը յանցաւոր ... հետ ջարդուեցաւ :

Այս տեսակ խօսքերով Թուրքը կը ... Քիւրտն ալ մեզի դէմ, եւ ... անոր առջեւ կ'արդարա- ... Ու Քիւրտերուն կը պատասխանէր ... թէ ատոնք սուտ են, չինծու: Մեր ... արդարութիւն՝ էր, բարենորոգում, հաւասարութիւն, երկրին ... միութիւնը, բոլոր տարրերուն ... բարօրութեանց համար, մէջն ըլլալով Քիւրտը:

— Ձեզի դէչ լուրեր ունիմ բսաւ ուրիշ Քիւրտ մը, որ քաղաքէն կուգար: Քաղաքէն մէկ ժամ հեռու, Ֆոնձոր Թուրք գիւղին մօտ, Զախձորի մէջ գիւղուած Հայերու դիակներ կան: Գնդակի վէրքերէն անոնց իւղերը հալելով դուրս կը վազեն, ու մարմինները արիւն տակ կը սեւնան ածուխի պէս : Անկէ անցայ ու ձեր գիւղին մօտ տեսայ չորս ժանտարմաներ, որոնք Պալէնց Զաւէնին վիզէն պախուրց մը անցուցած՝ այդ ձորը կը տանէին սպաննելու համար : (Զաւէն 18 տարեկան էր): Ան գիս տեսնելուն, լալով հարցուց. «Ալի, ի՞նչ կ'ընեն»: Ձգեցին որ հետը խօսիմ:

Ու իրիկուն մըն ալ քաղաքէն եկող Քիւրտ մը մեզի գուժեց Պոլսոյ Հայերուն տեղահանութիւնը: Ըսաւ որ այրերը զատելով կը սպաննեն եղեր, անոնց ոսկիները յափշտակելով, կիներն ալ՝ ... կը քչեն: Ես այս բօթէն չանթահար եղայ, մտաբերելով հայրս, մամս եւ անչափահաս քոյրս ու եղբայրս: Բուռն կսկիծ մը չորցուց աչքերս եւ տեւեց մինչեւ յաջորդ օրը, երբ Ղեւոնդ անտառին մէջ երգել ըսկսաւ: Երգեցի ես ալ, եւ յուզուած, երկուքիս ալ աչքերը պոռթկացին: Ու լացինք, բարձրաձայն հեկեկալով : Մինչեւ որ մեր ձայնը մարելով, արձագանգն ալ հատաւ:

Երբոր տունէն կ'ելլէն եղեր, Ղեւոնդին մեծ մայրը, Սառա նէնէն, չեմին վրայ կը կենայ ու այսպէս կ'երգէ, բոլոր տնեցիներն ալ լացնելով.

Տէնիզի կէօրտիւքճէ տուրտում աղլատըմ,
Այրըլըք փէրչէսի պաշա պաղլադըմ.
Տիւնեա փէնա իմիշ, չիմտի անլադըմ:
Երբոր ծովը տեսայ, կեցայ ու լացի,
Բաժանումի չուչփան գլխուս կապեցի.
Վա՜տ է եղեր աշխարհ, նոր ըմբռնեցի:

Կը հեծեծէինք այս չերը կանչելով միասին...

Երբ գեղ գացինք, Օտուին մեր աչքերուն նայեցաւ: Ու գթութեամբ՝

— Ի՞նչ է, լացե՞ր էք, տղա՛ք: Պոլսոյ Հայերուն տեղահանութեան համա՞ր է: Սուտ է այդ լուրը: Ես գայն յօրինողը յանդիմանեցի...

Դեռ աչքիս առջեւ է այդ կարմիր մազերով կինը, որ հաւերուն կուտ կուտար: «Ճո՛ւ, ճո՛ւ, ճո՛ւ,» կանչելով զանոնք կը ժողվէր իր տան մէջ : Ու կեցած երկա՜ր անոնց կը նայէր, մինչեւ որ կշտանային: Ցետոյ կատուն կը կերակրէր: Իր ամբողջ ունեցածն ու տան բնակիչներն էին ատոնք: Մենք կը տխրէինք այս տեսարանէն : Քանի որ հաւն ու կատուն ազատ էին ու խնամքի ենթակայ, մինչդեռ մենք անոնցմէ ալ դէչ էինք...

Աշուն էր: Քիւրտերը մեր գիւղացիներուն պէս սեւ ջարդելով լեռներուն վրայ տեսեց կը դնէին: (Տես՝ կաղնիի տերեւով ճիւղ): Ձմեռը տեսով ջուրերը (նոյն տարուան ալ) կը սնուցանէին: Ղեւոնդին հետ անոնց կ'աշխատէինք, այսօր մէկին, վաղը միւսին: Անոնք մեզի կարագ, թան, մածուն կը հրամցնէին: Գարիէ հացը անգամ (զարին մեր գեղացիները չէին ուտեր, իչուն կուտային), չէին գըտներ: Ու չատ անգամ մեզի կ'ըսէին.

— Պապօ, պապօ, ի՞նչ ընենք, հաց չունենք որ ձեզի ալ տանք:

Անոնք խաչնարած էին: Հազիւ ամէն տունի արտ մը բաժին կ'իյնար: Պէտք էր դնէին զարէն զարին ու ցորենը:

Մեր Ալիպէկ քիրվան, Պրային պըղտիկ եղբայրը, զինուորութեան մէջ կորսուած էր: Մանկամարդ կինը երկու անչափահաս զաւակներով տունն էր: Մէկը չունէր որ աշխատի, ուստի անոր տեւը Ղեւոնդ կը ջարդէր : Ես ալ տքալով զանոնք կը կրէի որ տեւոց դիզենք:

Օր մըն ան մեզի ըսաւ խնդալով.

— «Տղաք, իմ հօրս տունն ալ ձեր գեղացի մը կայ »:

Մենք չատ ուրախացանք: Ու երկար հարցուփորձէ ետք կռահեցինք որ Զաթալին Արմէնն է: Արմէն Խարբերդէն եւ փախեր է, մեր ժողովուրդին մէկ մասին հետ: Մեր գիւղացիները միշտ եւ դառնալու յոյսով առաջ գացեր են: Երբ Խարբերդ հասնելով Եփրատը կը տեսնեն, իրենց վախէն թէ անգամ մը անկէ անցնելէ ետք ա՛լ չեն կրնար գեղ դառնալ, կը փախչին անմիջապէս: Անոնք որ գետէն անցեր էին, անհետ կորսուեցան: Փախչողներուն մէկ մասը, հայրս ու աղջիկ, գեղն էին հիմա: Ես մեր քիրվային կնոջը հետ Արմէնին երկտող մը գրելով, պաղատեցայ որ մեր ժողովուրդին ու Սամբոնին մասին տեղեկութիւն տայ ինծի: Զաղտասախանեց: Ան Գայտաքէլ, անտափկ ձորին վրայ, իրենց քաջագործութեամբ եւ անգթութեամբ նըշանաւոր, աւազակ Գուլադարդներու տունն էր: Երկու եղբայր էին անոնք, Մահմուտ, Ծերը, եւ Իսմայիլ՝ պզտիկը: Բայց աւազակութիւնը Քիւրտերուն մէջ տղամարդութիւն եւ կտրիճութիւն կը սեպուէր, ամօթ չէր:

.. Գիշեր մը: Երբ այդ հարսին տան դուռը պառկեր կը քնանայինք, Ղեւոնդ գիս մշտեց: Արթննալով, տեսայ սպիտակ մօրուքով մէկը, ծռած մեր վրայ, որ ցուցամատը չրթներուն՝ մեզի «սո՛ւս, ձայն չըլլէ» կը հրամայէր: Ես սաստիկ վախցայ, ու կը հարցնէի թէ ի՞նչ կ'ուզէ, մինչ Ղեւոնդ հետը կը խօսէր հանդարտութեամբ.

— Շիտակն ըսէք, սկսաւ ան ցած ձայնով, թէ ոչ հիմա ձեզ կապելով քաղաք պիտի տանիմ ու կառավարութեան պիտի յանձնեմ: Իմ մօտս եղած Հայուն ի՞նչ գրեցիք որ ան փախաւ քովէս : Ջինքը կը փնտռեմ ու չեմ կրնար գտնել: Ո՞ւր է ան: Շուտով տեղը յայտնեցէք ինծի, ապա թէ ոչ...

— Բայց դուք ո՞վ էք, ո՞ր Հայու մասին... կը կակազէի:

ԾՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(26)

Վիշինսքի.— Եւ Գուխարին գիտէ՞ր թէ ինչ կը կազմակերպէիք դուք եւ տեղեակ էր ձեր տուած հրահանգներուն ։

Ռիքով.— Այո, այդպէս կը հասկցուի ։

Այստեղ ընդհ. դատախազը նորէն կասեցուց եւ յիշեցուց Ռիքովին թէ նախնական հարցաքննութեան ատեն ըսած էր որ Գուխարին «գիտէր», իսկ հիմա կ'ըսէ թէ «այդպէս կը հասկցուի»։

Այս անգամ կարգը Գուխարինի եկած էր ընդմիջելու.

— Նախնական հարցաքննութեան ատեն, մէկ հատիկ հարցում չեղաւ ինծի, այս մասնաւոր կէտի մասին։ Հիմա ինչո՞ւ այդ հարցումը ։

Վիշինսքի.— Ձեզի չինար բացատրել թէ ինչպէս պէտք է կատարուի հարցաքննութիւն մը։ Ես ուզեցի հարցումը ձեզի ուղղել հրապարակաւ, որպէսզի պատասխանը տաք հրապարակաւ ։

Երբ ընդհ. դատախազը վկաներ կանչեց, Գուխարին ալ իր կարգին հարցումներ ուղղեց անոնց։ Այսպէս, Տիկին Եաքովլեվայի վկայութեան ատեն հարցուց.

— Վկան կ'ընդունի՞ որ ձախակողմեան բոլշեւիկներուն մէջ կը գտնուէին Քույբիշեւ, Մէնժինսքի եւ Եարոսլավսքի։ Կ'ընդունի՞ որ Պրէօբ - Լիթովսքէն առաջ ձախակողմեան բոլշեւիկները մեծամասնութիւն կը կազմէին Կեդր. Կոմիտէին մէջ։

Ընդհ. դատախազը չէր հանդուրժեր այսպիսի հարցումները, բայց նախագահ Ուլրիխ միջամտելով, գիտել տուաւ թէ ամբաստանեալները իրաւունք ունին իրենք զիրենք պաշտպանելու։ Գուխարին առիթէն օգտուելով, արտօնութիւն խնդրեց ուղղելու այն բոլոր հարցումները որ արգիլուած էին դատախազին կողմէ։

Նախագահը մերժեց, ընդհ. ծիծաղ պատճառելով ։

Վիշինսքի վկայութեան կանչած էր նաեւ Օսինսքին եւ Մանցեւը, որոնք պատմեցին թէ Գուխարին կ'ուզէր խափանել Պրէսթ-Լիթովսքի դաշնագրին ստորագրութիւնը, յառաջ երթալով մինչեւ Լէնինի ֆիզիքական ոչնչացումը, թէ ատենագրութիւն մը կազմուած էր, բայց յետոյ պատռեցին զայն ։

Մախսիմ Կորքին սպաննուա՞ծ էր մահացուցիչ

Նոյն օրը, ընդհատելով Գուխարինի հարցաքննութիւնը, ընդհ. դատախազը յայտնեց թէ բժիշկ Բէէլոսոտսկի ամբաստանագիր մը յղած է բժիշկ Լէվինի դէմ, եւ կ'ըսէ.— Կորքիի մահէն էր մահուընէն քանի մը օր առաջ եւ տպլուութեամբ գիտցայ որ Բժ. Լէվին մեծ քանակութեամբ սրտափանութեան ներարկած է անոր։ Առանց ներքին հիւանդութեանց մասնագէտ ըլլալու, գիտեմ սակայն թէ այդքան դեղ կը կեցնէ սրտին բաբախումը։ Այս մասին խօսեցայ նաեւ բժ. Բլէտնեւի, որ պատասխանեց.— «Ինչո՞ւ կը զբաղիք այս բաներով։ Զգեցէք որ ծերուկը մեռնի հանդարտօրէն, առանց որ եւ է ցաւ զգալու»։

Դատարանը որոշեց հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը նշանակել, քննելու համար այս խնդիրը։ Մինչ այդ, հարցաքննուեցաւ Եակոտա, Չեկայի երբեմնի վարիչը, որ պատասխանատու կը համարուի Մէնժինսքիի, Քույբիշեւի, Կորքիի, եւ անոր զաւկին՝ Պեշկովի մահուան, Կիրովի սպանութեան, ինչպէս եւ իր յաջորդին՝ Եժովի դէմ սարքուած մահափորձին. Եակոտա «խոստովանելով» այս մեղքերը, յայտարարեց.

— «Իմ պաշտօնանկութիւնս եւ Եժովի անուանումը ապացոյց են մեր ծրագրին ամբողջ ձախողման։ Եժով ամէն բան մէջտեղ պիտի հանէր։ Հարկ էր ոչնչացնել զայն։ Միակ ելքը այդ էր։ Եւ ես սկսայ վճռապէս պատրաստուիլ ատոր համար ։

Բժ. Բլէտնեւ ալ յայտարարեց.

— Եակոտա ինծի ըսած էր թէ կարտաւոր եմ օգնել իրեն՝ ֆիզիքապէս ոչնչացնելու համար մեր երկրին կարգ մը վարիչները։ Ինծի բացորոշապէս առաջարկեց օգտուիլ բժիշկի վիճակէս, եւ փութացնել Քույբիշեւի եւ Կորքիի մահը։ Բժիշկ Քազաքով ալ «խոստովանեցաւ».

— Եակոտայի հրամանով, Լէվինի հետ միջոց մը գտանք եւ սպաննեցինք Մէնժինսքին (Չեկային նախկին վարիչը)։

11 նոր ամբաստանեալներ

Քանի մէկ կին դատը չվերջացած, արդէն սարքուած է նոր դատավարութիւն մը, այս անգամ 11 ամբաստանեալներով։ Անոնց գլուխը կը գտնուի Վալերիան Վալերիանովիչ Օսինքի, այլ անուամբ Օբոլենսկի, որ երկու տարի առաջ Փարիզ եկաւ, խորհրդային գիտնականներու պատուիրակութեան մը հետ եւ դասախօսութիւններ ալ տուաւ։ Ծնած 1887ին, Օսինսքի բոլշեւիկեան կուսակցութեան մէջ մտած է 1907ին եւ աքսորուած՝ ցարական իշխանութեան կողմէ։ Եղած է փոխ - գործավար հողագործութեան, ապա դեսպան Շուէտի։ Երկար ատեն աշխատած է պետական ծրագրին եւ վիճակագրական վարչութեանց մէջ եւ գիրքեր գրած է տնտեսագիտութեան մասին ։

Ուրիշ ամբաստանեալ մըն է Վարվառա Եաքովլէվա, ծնած՝ 1885ին, կուսակցական, 1904էն ի վեր, Չեկայի վարչութեան անդամ՝ 1918ին եւ, 1930էն ի վեր, ելմտական գործավար բուն Ռուսաստանի։ Երրորդ ամբաստանեալ մըն է Զապորոյեց, նախկին օգնական - վարիչ Լէնինկրատի Չեկային, համբարաւ մէկը Կիրովի սպանութեան պատասխանատուներէն ։ Վերջապէս ամբաստանուած են Սմիռնով, Քարելին, Կամքով եւն. նախկին ձախակողմեան Սոց. յեղափոխականներ, որոնք ձախ բոլշեւիկներու հետ ամբաստանուած են թէ դաւ սարքած էին, Լէնինը սպաննելու համար 1918ին։ Անոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Չլենով, նախկին իրաւագէտ խորհրդական Փարիզի խորհրդային դեսպանատան ։

ՀՐԷԱՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ռումանիոյ առողջապահութեան եւ ընկերային նախատեսութեան նախարարութիւնը պեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն վերաքննութեան պիտի ենթարկուին բժշկութեան եւ դեղագործութեան այն արտօնութիւնները որ տրուած են 1919 յունուար 1էն մինչեւ 1937 դեկտեմբեր 31, օտար համալսարաններէ շրջանաւարտ եղած անձերու։

Միւս կողմէ, Ներքին նախարարին հրամանով, թատրոններու ընդհ. տեսչութիւնը հրէական Սիտի Թալ եւ Ատոլֆ Թէֆնէր խումբին արգիլած է որ եւ է գեղարուեստական ներկայացում տալ։ Խումբին դերասանները հսկողութեան տակ առնուած են։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւաթուղթի 1938ի Բ. վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր։ Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1.308.068 թիւը ։

59 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 30.000 ֆրանք ։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1.000.000 ֆրանք ։

0.285.671, 0.899.534, 0.980.928, 1.214.690:

236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 10.000ական ֆրանք ։

Հետեւեալ վեց թիւերը շահեցան 500.000ական ֆրանք.—

0.091.983, 1.302.445, 1.176.452, 0.051.210, 0.079.720, 0.052.149:

354 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆրանք ։

02.977 եւ 07.239 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000ական ֆրանք ։

0.425 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք ։

306 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք ։

759 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք ։

03 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք ։

87 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք ։

4 վերջացող թիւերը շահեցան 120 ֆրանք ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախարարական խորհուրդը վաւերացուց սպառազինութեանց հնգամեայ ծրագիրը, զօրացնելու համար ազգ. պաշտպանութիւնը ։

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական բանակէն հինգ օդանաւեր ռմբակոծեցին երկու անգլիական թորփիլահալածներ ։ Ընկղմած ազգայնական մարտանաւին 765 նաւաստիներէն 400ը ազատուած են, միւսներէն լուր չկայ դեռ ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

10 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին

Մլթ. Երթ. Ընկ. սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ՒԶԻՐՄԷՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Յեղափոխութեան խմորումը եւ հետեւանքները»

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՊՕՄՕՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՄՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ. Մարսէյլ։

13 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ. Պօմօն։

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր։

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԳԵՐ. Տ. ԶԳՕՆ Մ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

որ հարկ եղած բացատրութիւնները պիտի տայ Վարդանանց պատերազմի մասին։

Մուտք 6 ֆրանք. փոքրիկներու 2 ֆր.։

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ՁԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «ԽՐԻՄԵԱՆ» սրահը

2 Ռիւ Տը լա Տէֆանս, Իսի Լէ Մուլինօ։

Կը խօսին՝ Ֆրանսացի ընկերվարականներու կողմէ ընկերներ

Dr. ALESSANDRI conseiller général de la Seine, Mr. POLICARD, Mr. BERNARD եւայլն, ինչպէս նաեւ Ընկ. Հ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ.

Երգ, նուագ եւ արտասանութիւն։

Կը խնդրուի անչափահաս մանուկներ չբերել։ Մուտք 7 ֆր.։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 9 մարտ չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 րիւ Գօսիւէ, Փարիզ։ Կը խօսի Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ։

Նիւթ՝ Հայաստանը եւ հայ ժողովուրդը 19րդ դարու վերջերը։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ Ե. Կ. ԽՈՒՄԲԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, Կիրակի ցերեկ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

ՑՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ սրահին մէջ, 13 Rue Pierre Curie Bicêtre.

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի

Կը խօսի Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական ու եւրոպական պար։ Կը հրամցուի թէյ ու պնակիւ։

Ճոխ պիւֆէ չափաւոր գիներով

Մուտք՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 1 ֆր.։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

SALLE ERARD, 13 Rue du Mail ՄԷԹՐՕ Sentier

12 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

(Սրահին դռները պիտի բացուին ժամը 8.30ին)

ԲԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (12 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ Պախ - Լիստի Ֆանթէզին եւ Ֆիւկը, Պէթհովէնի Սոնաթը, Շոբէնի չորրորդ Պալաթը, Նոքթիւռնը եւ Սկէրցօն, Սրոտանմանեանցի Փափուրին, Կոմիտասի վարդապետի «Եա - Առաջը — Կաքաւ», Իպոլիտով — Իվանովի կովկասեան Սիւիթէն Աուլի մէջ եւ Սարդարի քայլերգը եւ Լիստի գոնչերթօն ։

ԳԻՆԵՐԸ — Ա. կարգ՝ 25, Բ. կարգ 20, Գ. կարգ 15, Դ. կարգ 10 ֆրանք, պալքոն 10 եւ 7 ֆրանք։ Դիմել՝ Salle Erard, եւ Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr. le Prince, Փարիզ ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 րիւ Գօսիւէ, Փարիզ։

Կը դասախօսէ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հին եւ Նոր սերունդները»

Այս բացառիկ, եւ նիւթով շահեկան դասախօսութեան կը հրաւիրուին, Փարիզի հայ երկսեռ հասարակութիւնը ու մասնաւորաբար հայ երիտասարդական միութիւններու անդամները։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Գ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԻՐՏԱՆԻ։

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro: Richelieu - Drouot եւ Bourse :

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական արար 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ։ Հեղինակ՝ Պերճ Միրիճանեան (Serge Mirjean) ։

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Գ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Գ. Balpêtréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրէն Պիւլպիւլեանի, Գ. Դէմիրճեանի եւ Գ. Claude - Wilderի ։

Ցայտուցէք ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանց պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի ։

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Ցավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ռուսչուքցի (Թէքիրտաղ) Եղիա Մաքասեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին Մարգար Մաքասեան (մօր անունը՝ Բերուիկ, հօր անունը՝ Գէորգ, եղբօր անունը՝ Յակոբ) որ տեղահանութեան ժամանակ 11 տարեկան էր։ Իր մօրաքրոջ՝ Տիկին Արաքսիի հետ մինչեւ Մուսուլ գացած է, ուր բաժնուելով իր մօրաքրոջմէն եւ եղբօրմէն, մնացած է Մուսուլի շրջանի Թէլլաֆէր կոչուած գիւղը։ Իր մասին տարիներ լսող տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։ Իմացնել E. Macassian, Bould. Albe No. 1, Saint Just, Marseille (France) կամ իր մօր՝ Տիկին Բերուիկ Մաքասեանի, Rue Tache Tabia, No. 30, Rous - tchouk (Bulgarie)։ Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Կարնեցի Երուանդ Պօզմաճեան կը փնտռէ իր քոյրերը Մարիցա եւ ..., որոնք տարագրութեան միջոցին անհետացած են։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Yervant Bozmadjian, Khiaban Gulustan, Bender—Pehlevi, Iran.

ՌՈՒՍԱԿԱՆ «Իսթինիա» ընկերութեան յուզահանդէսին ... Մ. Զօպանեան Հինգշաբթի ... 5ին դասախօսութիւն մը պիտի տայ 29 Bld. de la Tour Maubourg ... անեեալ նիւթին վրայ.— ... Հայաստանի դասական եւ ... կան բանաստեղծութեան մէջ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի ... խարեկամաց Միութեան կողմէ ... քուած վիճակախաղէն շահած ... սեւեալ թիւերը՝ 10, 23, 47, ... 116, 140, 154, 213, 239, 293, ... 314, 324, 330, 351, 355, 410, ... 520, 569, 625, 646, 652, 665, ... 875, 894, 902, 934, 967, ... 1042, 1096, 1171, 1185, ... 1211, 1219, 1262, 1311, ... 1429, 1432։

Պարգեւները ստանալու համար ... մել շահող տոմսերով, Շաբաթ ... ժամը 10—15, Բարեգործական ... նը, 8 Rue Bossuet, Փարիզ, ... օր, մասնաւոր ժամադրութեամբ ... Դիմել կամ գրել Գ. Օ. ... 8, Rue Bossuet, Paris (10)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Duméril — PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԹՂԹԱԿՑԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Բելճիքա	285 փրանք	140 փրանք	
Այլ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՐՏ
10 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3675
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՈՐ ՀԱՐՑԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Մինչ միւս «մեծերը» գլուխ գլխի տուած են Լոնտոնի եւ Հռոմի մէջ, պատրաստ համաձայնութիւններ կնքելու համար, նոր եւ աւելի ծանր տագնապ մը յայտ կը ցցէ Ֆրանսայի մէջ։

Թէեւ կառավարութիւնը այսօր (հինգշաբթի) պիտի ներկայանայ Խորհրդարանին, լիազօրութիւն պահանջելու համար. բայց բիւրաւոր կամ բանակցող ձեռներ արդէն կը խօսին հրաժարման մասին։ Մանաւանդ որ, պահանջուած լիազօրութիւնները կրնան խախտել, նաեւ, ընկերային օրէնքներու գործադրութիւնը։ Ամէնէն առաջ՝ շաբաթական 40 ժամը, զարկ տալու համար արտադրութեան։

Լիազօրութեան խնդիրը նախարարական խորհուրդին մէջ քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցն ալ չի ծածկեր տիրող մտահոգութիւնը։

Միայն ազգ. պաշտպանութեան բացառիկ ծախքերը կը պահանջեն մօտ 20 միլիառ ֆրանքի գումար մը, որ պիտի ճարուի նոր փոխառութեամբ մը։

Արդ, փոխառութիւնը ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ վստահութիւն, ինչպէս եւ անհամ՝ տնտեսական գործունէութեան։

Միւս կողմէ, պաշտօնական տեղեկագիրներ կը հաստատեն թէ Ֆրանսայի առեւտրական կշիռը մէկ միլիառ 441 միլիոն ֆրանքի բաց մը կը ներկայացնէր յունուարին։ Իսկ ֆրանքին նեղուելը վերջին հանգամանք ստացած են, առնել մը ի վեր, եւ մանաւանդ այս օրերս։

Ցաւալին չենք խօսիր արտաքին հոգերու մասին, որոնք աւելի ծանրացած են, անգլօ-իտալական եւ անգլօ-գերմանական մերձեցումէն ի վեր։ Դեռ նոր հրաժարեցաւ Պ. Իտըն, բայց ահա Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը երկու անգամ է որ հրապարակաւ կը յայտարարէ Ազգերու Դաշնակցութեան, հետեւաբար եւ հաւաքական ապահովութեան անանկութիւնը, փրկութիւնը փնտռելով անընդհատ եւ յարաճուն վերազինման մէջ։

Կը թուի թէ Պ. Շօթան խորապէս ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը, կ'ուզէ ճամբայ բանալ նոր եւ աւելի ներկայացուցչական դահլիճի մը կազմութեան՝ ձեւով մը ազգային միութիւն, որ ստանձնէ ծանրակշիռ պատասխանատուութիւններ։

Այս տրամադրութիւնը կը նախատեսուէր դեռ այն օրէն, երբ վարչապետը վստահութեան խնդիր յարոյց, աշխատանքի օրինագրքին առաջին կանոնագիրը վաւերացնելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, ծանր հարցականի մը առջեւ կը գտնուին օրուան վարիչները։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Երկու մեծ հոգեր— ազգ. պաշտպանութիւն եւ փրանք

ԽՈՒԺ ՄԵՐԺԵՆ, ՊԻՏԻ ՀՐԱԺԱՐԻ

Նոր տագնապ մը ծանր մտահոգութեան մատնած է պետական շրջանակները։

Երեքշաբթի օր նախարարական խորհուրդը նիստ գումարելով, որոշեց լիազօրութիւն պահանջել, գլուխ հանելու համար ելմտական - տնտեսական վերակազմութիւնը եւ ազգ. պաշտպանութիւնը։ Այս լիազօրութիւնը պիտի պահանջուի այսօր իսկ, բայց երէկ արդէն հաւանական կը նկատէին դահլիճին հրաժարումը, քանի որ Ժողովրդական Ճակատին մեծամասնութիւնը հակառակ է երկիրը հրամանագիրներով կառավարելու քաղաքականութեան։ Համայնավարները եւ ընկերվարականները իրենց չկամութիւնը չեն ծածկեր արդէն, թէեւ մասնաւոր ժողովներ գումարեցին երէկ, վերջնական պատասխան տալու համար։ Եթէ երկու խմբակցութիւնները մերժեն, դահլիճը ինքնին կ'իյնայ։

Պ. Շօթան մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Պ. Լէօն Պլումի, Վինսան Օրիոլի եւ համայնավար ներկայացուցիչներուն հետ։ Շատ բան կախում ունի ընկերվարականներու բռնելիք դիրքէն։

Տագնապը կապ ունի ոչ միայն արտաքին քաղաքականութեան, այլեւ ներքին հոգերու հետ։ Պ. Շօթան համոզուած է թէ կարելի չէ գլուխ հանել ազգային պաշտպանութեան զօրացումը, առանց մասնաւոր լիազօրութեանց։ Կը նշմարէ թէ աշխատանքի օրինագիրքն ալ մէկդի պիտի դրուի։ Միւս կողմէ, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ ֆրանքին անկումը։ Երէկ անգլիականը բարձրացած էր 157ի, տոլարը՝ 31.30ի։ Եւ դեռ ելքը անորոշ է։

Նախարարական խորհուրդէն վերջ, երկար զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ լիազօրութիւնը անհրաժեշտ է, վստահութիւն ներշնչելու, ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւնը յաջողցնելու եւ տնտեսական - ելմտական վերակազմութեան բոլոր միջոցները ձեռք առնելու համար։

Ելմտական նախարարը իր զեկուցման մէջ կ'ըսէ թէ՝ բացի 3.500.000.000 ֆրանքէն, որ արդէն ծախսուած է 1938ի առաջին երկու ամիսներու ընթացքին, պատրաստութեանց համար, 15,000,000,000 ֆրանքի գումար մը պէտք է տարին չվերջացած, ինչպէս եւ մեծ գումար մը՝ քաղաքային ծախքերու համար։ Արդ, կը վախցուի որ կարելի չըլլայ փոխառութեամբ ճարել այս հսկայական գումարները, եթէ երկիրը վստահ չըլլայ թէ կառավարութիւնը խիստ խնայողութիւն պիտի կատարէ եւ լուրջ փորձ մը պիտի ընէ, արտադրութիւնը աւելցնելու համար։

Կարճ խօսքով, կառավարութիւնը գործելու ազատութիւն կը պահանջէ, ինչ որ կրնայ յանգիլ նոյնիսկ ընկերային օրէնքներու կախակայման, ինչպէս կը վախնան ձախակողմեան հոսանքները։

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

21ԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԵՐԵՔ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՔՍՏՄՆԵԼԻ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ի՞նչպէս մեռցուցած են՝ Մաքսիմ Կորքի, տղան, Զեկայիին վարիչը եւ ուրիշներ

«Հազարումէկ գիշերները» կը նմանին այն յայտնութեանց շարքը որ կ'ըլլան ամէն օր, Մոսկուայի մէջ, 21երու դատավարութեան առթիւ։

Վեցերորդ օրը, երկուշաբթի, 8 մարտ, լսուեցան Զեկային երբեմնի աներեւոյթ վարիչը, Եակոտա, եւ երեք հռչակաւոր բժիշկներ, որոնք յայտնի մարդիկ մեռցուցած էին անոր հրամանով։ Այս առթիւ քստմնելի, անասելի բաներ պատմեց Տոքթ. Լէվին, որ Քրէմլինի հիւանդանոցին բժշկապետն է 1920էն ի վեր։

Մազ - մօրուք ճերմկած, աւանդական տարազով, ակնոց մը քթին, քիչ մըն ալ հիւանդագին, Տոքթ. Լէվին մանրամասնօրէն նկարագրեց թէ ինչ գիտական միջոցներու կը դիմէին, Եակոտայի կողմէ մատնանշուած երեւելիները մեռցնելու համար։ 1933ին Եակոտա իր վիլլան կը հրաւիրէ բժիշկը, եւ կ'ըսէ թէ Պըշկով, ուրիշ անունով՝ Մաքս, Կորքիի որդին, հակախորհրդային տարրերով շրջապատած է իր հայրը։ Հետեւաբար պէտք է «չէզոքացնել» զայն, ինչ որ կը նշանակէր մեռցնել։

— «Եակոտա սուտ կը խօսի երբ կ'ըսէ թէ ես կը գործէի առանց իր հրամանին։ Ես կը սիրէի Կորքին եւ իրեններն, եւ ամենամեծ մարդը կը համարէի զայն։ Ես քաղաքականութեամբ չեմ հետաքրքրուիր եւ անդամ չեմ կուսակցութեան։ Երբ Եակոտա բան մը կը հրամայէր, կը կարծէի թէ պարտաւոր եմ կատարել։ Ես 68 տարեկան եմ, իմ անձիս համար չէր որ կը վախնայի, այլ ընտանիքիս համար, զոր կըսպառնար սպաննել։ Եակոտա կ'ըսէր նաեւ թէ հերոսական գործ մը կատարած պիտի ըլլամ, կառավարութիւնը ազատելով կարգ մը անձերէ։ Ես իմ ճակատագիրս կապուած կը զգայի Եակոտայի ճակատագրին հետ եւ չէի կրնար դիմադրել»։

«Ես թակարդին բռնուած ճանճ մըն էի»

Բժշկապետը շարունակելով իր յայտնութիւնները, յայտարարեց.

— «Եակոտա սքանչելի ծաղկեփունջեր կը ղրկէր կնոջս, իսկ ինծի՝ ֆրանսական ընտիր գինիներ։ Ինծի նուիրած էր նաեւ գիւղական բնակարան մը։ Քիչ մը զարմացայ, բայց յետոյ ըսի ինքնիրենս.— «Ամէն պարագայի մէջ, ես Քրէմլինի պաշտօնական բժշկապետն եմ»։ Առնել մը այսպէս նուէրներ տեղացնելէ եւ զիս շոյելէ վերջ, Եակոտա սկսաւ սպառնալից դիրք մը բռնել։ Օր մը իր բնակարանը կանչեց զիս եւ ըսաւ թէ իր թաթին տակ է եւ պէտք է հնազանդի իր հրամաններուն, թէ երկիրը գոհ չէ կարգ մը վարիչներէ, թէ անոնց տեղ պէտք է դնել Պուխարինը, Ռիքովը եւ Ենուկիձէն, կարելի եղածին չափ շուտ։ Պարտաւոր էինք սպաննել Քաղաքական Բիւրոյին կարգ մը անդամները։ Եւ հրամայեց սկսիլ Մաքսիմ Կորքիով, որուն համար կ'ըսէր թէ կը խափանէ երկու մեծ մարդոց՝ Պուխարինի եւ Ռիքովի ճամբան։ Առաջին ոճիրը գործելէ վերջ, ես թակարդին մէջ բռնուած ճանճ մըն էի, եւ կուրօրէն կը հետեւէի Եակոտայի հրահանգներուն»։

Այս դաւադրական սպանութեան առաջին զոհը պիտի ըլլար Պըշկով, Կորքիի տղան, որովհետեւ Եակոտա եւ իր մեղսակիցները կը հաւատային թէ հայրը պիտի չդիմանայ այս վշտին եւ պիտի մեռնի, քանի որ սրտի հիւանդութիւն ունէր։ Նորէն բժշկապետն է որ կը պատմէ.

— «Այն ատեն ձեռնարկեցինք գիտական միջոցի մը, տղան մեռցնելու համար։ 1934ի գարնան տղան դրդեցինք չափէն աւելի խմելու Կորքիի քարտուղարին՝ Քրիուչքովի հետ։ Այս վերջինը բան մը չեղաւ, բայց Կորքիի տղան խորտակուեցաւ։ Առտու մը, երբ տղան բոլորովին գինովցած էր, քարտուղարը զայն առաւ բերաւ պարտէզ մը եւ պառկեցուց պաղ նստարանի մը վրայ, գրեթէ մերկ։ Հովը կը փչէր եւ երկու ժամ վերջը, տղան թոքատապի բռնուած էր։ Սիրտը չափազանց տկարացած էր։ Կանչեցի բժիշկ Վինոկրատովը որ աւելի ծանրացուց հիւանդին վիճակը, վնասակար դեղ մը խմցնելով, եւ տղան մաքրուեցաւ»։

Տոքթ. Լէվին յետոյ պատմեց Զեկայի նախկին վարիչին՝ Մէնժինսքիի սպանութիւնը, ընկերակցութեամբ Տոքթ. Իգնատիոս Քազաքովի, որ անոր բժիշկն էր։

1933ին Եակոտա խօսք լուր կ'ուզէ Մէնժինսքիի մասին, որ սրտի ծանր տագնապ անցուցած էր։ Եւ կ'ըսէ Լէվինի.

— «Ինչո՞ւ վերջ չէք տար Մէնժինսքիի կեանքին, որ այլեւս երկար չարչարանք մը պիտի ըլլայ»։

Լէվին կը պատասխանէ թէ հիւանդը դեռ կրնայ դիմանալ երկար ատեն եւ թէ անոր մահը կրնայ փութացնել միայն աջակցութեամբ Բժ. Քազաքովի (հռչակաւոր մասնագէտ մը որ քանի մը տարի առաջ մասնաւոր չինուկ մը հնարեց, երիտասարդացման համար)։ Եւ յարաբերութեան մտնելով անոր հետ, յանձնարարեց կարգ մը դեղեր որոնք եթէ առանձին գործածուին, օգտակար են, իսկ եթէ միաժամանակ տրուին՝ կրնան տալ ուզուած արդիւնքը, այսինքն մեռցնել։

Այստեղ Բժ. Քազաքով հարցաքննուելով, հաստատեց թէ Լէվին երեք անգամ հանդիպած էր իրեն, 1933ին։ Անոր ըսաւ թէ Մէնժինսքի կենդանի դիակ մըն է։ Ինք մինչեւ այն ատեն զգուշացած էր Լէվինի հետ։ Նախապէս բան չհասկցաւ Լէվինի փափաքներէն, որոնք հետզհետէ աւելի բացորոշ դարձան։ Ինք ընդդիմացաւ, բայց Լէվին աղաչեց.

— «Եակոտա զօրաւոր է, չէք կրնար գլուխ ելլել անոր հետ։ Եակոտա մարդ մըն է որ ոեւէ բանի առջեւ կանգ չառներ, պարագ անդր պիտի թշնամացնէք։ Երբ իշխանութեան գլուխ հասնի, կ'ոչնչացնէ ձեզ»։

Քազաքով աւելցուց թէ Լէվին տեսակցութիւն մը սարքեց Եակոտայի հետ

(Լուրերու շարունակութիւնը չորրորդ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՏԵՄԱՐԱՆ...

Հազիւ ստացած, քանի մը ժամ թըղթատեցի նոր հրատարակութիւն մը, «Հայ Հանրագիտակի» Ա. գիրքը, եւ բառ մը բռաւ բերնէս.

— Ափսո՛ս, վարդապետ...

Ափսոս՝ անոր համար որ, միտքը բարի է, բերքը՝ ... գարի։

Ո՞վ չի ճանչնար Հ. Մկրտիչ Պոտուրեանը, — աւելի շատ աշխարհական քան վարդապետ։

Ո՞վ չի գիտեր, մանաւանդ, իր առնական յարատեւութիւնը եւ եռանդը, «իւրովսանն ծառայելու ազգին»։ Արդէն ունի դէզ մը հրատարակութիւններ, գիրք ու պարբերական եւ շաբաթական «Մամուլ» մը։

Հ. Պոտուրեան այս գործին ալ ձեռնարկած է նոյն ինքնավստահութեամբ։

Գիտնալով հանդերձ որ «Հանրագիտակը» մէկ մարդու գործ չէ, այլ բազմաթիւ եւ բազմազան մասնագէտներու, թէ կը պահանջէ երկա՛ր, բազմակողմանի, բծախնդիր աշխատանք, ան որոշեց այս պակասը լրացնել ինքնագլուխ, Ռումանիոյ մէկ անկիւնէն։

Անցեալ տարի, երբ առաջին պրակը դրկած էր իբրեւ նմոյշ, Արագ քանի մը գնդասեղի հարուածներ մխեց, որպէսզի «Հանրագիտակ»ի հրատարակութիւնը չշփոթեն առեւտրական ձեռնարկի մը հետ։

Վարդապետը, որ վիճաբանիլ կամ վրդովիլ չի գիտեր, «Յառաջ»էն կը սպասէր քիչ մը բարեացակամութիւն։

Ուզածին չափ։

Եւ սակայն, «Հանրագիտա՞կ» է այս, Հայր Պոտուրեան, թէ «հասցէներու գիրք», բնտանեկան - խնամիական յիշատակարան, շտեմարան։ Եւ կամ տօնացոյց, յանախորդ օրացոյց համար։

Հայր Պոտուրեան կոչեր, նամակներ ուղղած էր ի սփիւռս աշխարհի, յանախ կրկնելով, աղաչելով, որ հասցէներ եւ տեղեկութիւններ հաղորդեն։

Այս Ա. հատորին մէջ ալ, ազդ մը սահեցուած է, ուր կը կարդամ.

— «Նոյնպէս եթէ ունիք ձեր բարեկամներուն մէջ այնպիսիներ որոնք «Հայ Հանրագիտակ»ին մէջ պիտի մտնեն, տուէք հասցէն որ իրենց կենսագրականը ղրկեն»։

Ուրեմն, յաջորդ հատորներն ալ պիտի դառնան «Շտեմարան պիտանի եւ անպիտան գիտելեաց»։ Ամեն-չափ ծեծ անուններով, կենսագրականներով, ինքնագովութիւններով, Արիստոտոմ ազդայական մանրամասնութիւններով, տանով - տեղով, նարօններով եւ թոռներով։

Այսքանը՝ իբրեւ ընդհանուր տպաւորութիւն։ Իսկ եթէ գրախօսական մը փորձէի...

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՄԱՍ (ՊԱՅՄԱՆ)

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Վ. Բիւզէլեան, Մարսէյլ	50
Անահիտ Հացագործեան, Մարսէյլ (տես նամակը)	50
Տիկին մը՝ Պէքոնէն	20
Ցարութիւն Շիրվանեան, Իսի, իր աներձագի չորս ամսուան երախտային մահուան առթիւ	20
Մարսէյլէն, ընկեր Փիլիկեանի միջոցաւ (ցանկը առանձին)	100
Գումար՝	240
Մարտ 4ի գումարը	4874
Ընդհ. գումար՝	5114

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի Յառաջ, անցեալ կիրակի ես դպրոցի դասերու պատրաստուած միջոցին, հայրիկս «Յառաջ» կը կարդար. Լուսինեան դպրոցի 178 որբերուն ձեր հանգանակութեան համար, ես ալ ուզեցի իմ պարտականութիւնս կատարել. հետեւաբար իմ ֆրանսական դպրոցին վըկայականէն շահած 25 ֆր. եւ հայրիկէս ալ խնդրեցի 25 ֆրանք, եւ ահա կը ղրկեմ ձեզի, որպէսզի տարեկիցներս ճարեն իրենց տարրական պէտքերը։ Տարիքս է 13, ծնած եմ Մարսէյլ։— Անահիտ Հացագործեան։

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՍԱՆՁԵԼ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Տոքթ. Տիթրիխ, Գերմանիոյ մամուլի վերատեսուչը, ճառ մը խօսելով օտար թղթակիցներու եւ դեսպաններու առջեւ, առաջարկեց խաղաղութիւն հաստատել միջազգային մամուլին մէջ։ Եւ բացատրեց.

— «Ցնորք մը չէ այս։ Մամուլին կողմէ ստեղծուած փոխադարձ յարգանքի եւ համակրանքի մթնոլորտի մը մէջ շատ աւելի բան կարելի է ընել քանի մը ամիսէն, քան ուրիշ միջոցներով՝ տասնամեակներու ընթացքին։ Ազգերը համաձայնութիւն կնքած են քօքայինի մաքսանենգութեան, կիներու վաճառման, աւազակներու ձերբակալութեան մասին։ Ինչո՞ւ պիտի չմիանան, պայքարելու համար այն քաղաքական թոյնատումներուն եւ խաղաղութեան վնասող արարքներուն դէմ որ կը կատարուին մամուլի անպատասխանատու տարրերուն կողմէ։ Գերմանիոյ կողմէ Իտալիոյ, Լեհաստանի, Աւստրիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ կնքուած մամուլի համաձայնութիւնները տիպարներ են, այս տեսակէտէն։ Բայց մամուլի զինադադար մը անկարելի է երկու երկիրներու միջեւ, երբ մէկուն մէջ մամուլը կարգապահութեան տակ առնուած է, մինչդեռ միւսին մէջ կը գտնուի վնասարար տարրերու անանուն ազդեցութեան տակ։ Կարելի չէ Գերմանիայէն պահանջել, որ կապարճին մէջ պահէ իր նետերը, երբ իր վրայ ցեխ կ'արձակեն ամէն կողմէ։ Այժմ ուրիշներուն կ'իյնայ մեզի հետեւիլ, եթէ լուրջ են իրենց խաղաղութեան բաղձանքները»։

Մասնաւորապէս թղթակիցներուն ուղղելով իր խօսքերը, Տոքթ. Տիթրիխ յանձնարարեց որ ճիշդ լուրեր հաղորդեն իրենց աշխատած երկրի մասին, այլապէս պիտի արտաքսուին, ինչպէս անցեալին մէջ։ «Մենք չենք պահանջեր որ մեզի պէս մտածէք եւ կամ հրաժարիք ձեր սեփական գաղափարներէն եւ ազգային զգացումներէն, այլ կ'ուզենք որ հետեւիք սա սկզբունքին.— Սիրէ՛ քու երկիրդ եւ յարգէ ուրիշներուն հայրենիքը»։

Նոր տնօրինութիւններ Ռումանիոյ մէջ

Ռումանիոյ նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով թագաւորին նախագահութեամբ, հետեւեալ որոշումները տուաւ.— Զարկ տալ մանաւանդ բաղէս գիւղական ճամբաներու շինութեան եւ հողագործութեան.— Միակ վարչութեան մը տակ առնել մամուլը, ռատիօն, շարժանկարը եւ զբօսական պայմանները.— Թերթերը ինչպէս եւ բոլոր առեւտրական ձեռնարկները պէտք է իրենց տոմարներով ապացուցանեն իրենց եկամուտի աղբիւրները.— Պիտի լուծուին այն ընկերակցութիւնները եւ կուսակցութիւնները որոնք իրենց նպատակն ու միթոտները չեն յարմարցուցած նոր սահմանադրութեան։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՕՏԱՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԴԱԳԱՂԻ ՆՄԱՆ ՍՆՏՈՒԿՆԵՐ, ՏԱԿԸ՝ ԳԱՄԵՐ...

Խորհրդային կառավարութիւնը արտաքսում է երկրից ոչ միայն իր արբաշխութեան երկու տասնամեակի ընթացքում այնտեղ հաստատուած օտարահպատակներին, այլեւ անխտիր բոլորին, անգամ նրանց, որոնք ծնած եւ մեծցած են Ռուսաստանում։ Կան ընտանիքներ, ուր երեխաները խորհրդային քաղաքացիներ են, իսկ ծնողները կամ նրանցից մէկն ու մէկը օտար։ Ոստիկանութիւնն անթերի է հրամանը կատարելու մէջ։ Նա դուրս է հանում օտարահպատակ ամուսնուն, թոյլ տալով խորհրդային հպատակ կնոջն ու զաւակներին հետեւել նրան։ Դէպք է եղել, երբ մօրն առաջնորդել են սահմանագլուխ, բաժանելով չորս փոքրիկներից։ Ամուսինների միմեանցից զատելը սովորական երեւոյթ է։

Տարագիր անուանի լրագրող Տիկին Կուսկովան տալիս է իր զրոյցները այս օրերս Եծովի կողմից քշուած Չեխերի հետ, որոնց մէջ մի քանիսն առաջին անգամ են տեսնում իրենց խակական հայրենիքը՝ Չեխիան եւ ռուսերէնից բացի ուրիշ լեզու չգիտեն։ Ահա այսպիսի մէկի խօսքերը.

— «Օտարահպատակներին սկսան ձերբակալել անցեալ Յուլիս - Օգոստոս ամիսներին եւ դրեցին արգելափակման այնպիսի պայմանների մէջ, որոնց նկարագրութեան չէի հաւատալ, եթէ նրանց հետ ապրած չլինէի։ Զորս բանտարկեալ իրենց մահճակալներով տեղաւորելու համար ցարերի ժամանակ շինուած փոքրիկ խցիկները լցնում էին 60—75 հոգի։ Անկարելի էր նստել կամ պառկել. կանգնած էինք, խասորէն միմեանց սեղմուած։ Լուսամուտը ծածկած էր տախտակներով, լոյսն ու օդը թափանցում էին միայն նրանց ճեղքերից։ Սարսափելի տաքին քրտինքի մէջ կորած մարդկային կոյտը հաղիւ շնչում էր. ամէն մէկը հարց էր տալիս— չուտո՞վ կուգայ մահը, կը վերջանայ այս տանջանքը։ Մի ծեր ուսուցչապետ չդիմացաւ ու մեռաւ հինգերորդ օրը. չեկիստները քրտնաթաթախ ու հոտած մասցեխից դուրս քաշեցին նրա դիակը ու տարան։ Ամբողջ օրուան համար տալիս էին 300 կրամ սեւ հաց եւ մի կտոր շաքար։ Սարսափելի էին գիշերները, երբ մենք ոչ թէ քնում էինք, այլ միմեանց կպած ընկնում անդղայ վիճակի մէջ։ Ես ձեզ հաւատացնում եմ գիտակցութեանս ամբողջ ուժով, այդ դժոխքից հանուած մարդը կը ստորագրէ ամէն բան, — սպանել մօրը, դաւադրել, լրտեսել, միայն թէ չվերադառնայ «այնտեղ»։ Մի քանիսը բանտում խենթի պէս գոռում են— այո, այո, արել եմ, միայն թէ չուտ հանեցէք ինձ այստեղից եւ գնդակահարեցէք։ Սակայն արի տես, որ բանտարկեալը դեռ չատ պիտի տառապի, մինչեւ նրա «խոստովանութիւնը» արժեւորուի։

Պէտք է անցնել հարցաքննութեան բովից։ Կանչում են 15—16 հոգի ու մտցնում ամէն մէկին դագաղանման արկղի մէջ, ուր կարելի է միայն կանգնած մնալ եւ երբեք նստել։ Նստելը արգիլելու համար տակը երկաթեայ ցիցեր են դամած. այսպէս փակուած պիտի սպասես, մինչեւ որ քեզ կանչեն։ Ես արկղի մէջ մնացի 11 ժամ. բախտաւորներից էի. ուրիշները մնացել էին 5—6 օր։ Որեւէ ուտելիք չեն տալիս, այլ միայն ջուր։

Հիւպատոսներն երբեմն միջամտում են իրենց հպատակների համար, բայց նրանց առջեւն են դնում բանտարկեալի ստորագրած «խոստովանութիւնները» ամէնէն անհաւանական յանցանքների մէջ։ Եթէ նա չստորագրէ, նշանակում է աւելորդ տեղը պիտի երկարաձգէ մի չարչարանք, որի ճաշակողի սրտում մահուան երկիւղն անհետանում է իսպառ ու գնդակահարումը թւում ցանկալի փրկութիւն։

Խորհրդային Միութեան մէջ ոչ միայն սպասում են պատերազմի, այլեւ նրա անխուսափելիութիւնը համոզում է դարձած։ Ստալին մաքրում է երկիրն այն բոլոր տարրերից, որոնք կարող են անհաւատարիմ կամ վնասակար լինել պատերազմի հէնց առաջին օրերին։ Ժողովրդի 90 առ հարիւրը դէմ է կառավարութեան։ Կեանքն անտանելի է։ Գործարանները ռազմականացած են. ոչ միայն ամէն տեղ զինուած պահակներ են դրուած, այլ եւ բանուորների շարքերը լեցուած են լրտեսներով։ Սեւ հացն արժէ քիլօն 1.50 րուբլի, սպիտակը մինչեւ 12ր., պանիրը՝ 25—35ր., կարագը՝ 30 ր., բայց դժուար է գտնել, շաքարը համեմատաբար աժան է, 3 ր. 80 կոպ., միսը՝ 9—10 ր., կաթի լիտրը՝ 2 ր., մի զոյգ կօշիկը պետական խանութներում 150—200ր., ինչպէ՞ս ապրել. շուրջդ ես նայում, մեծամասնութիւնը ցնցոտիների մէջ է, ոտքերն ու ոտքերը խեղճ ու այլանդակ, բացի նրանցից, որոնք «շքեղ կուած» են. այդպիսիներն էլ չատ չեն»։

Լսենք մի ուրիշին։

— «Նոր Ռուսաստանում ես ապրել եմ վեց տարի։ Ի՞նչ հսկայական փոփոխութիւն, մանաւանդ մարդկանց տրամադրութիւնների մէջ։ Նոյնիսկ մի տարի առաջ այն չէր, ինչ որ է այժմ. աշխատել ու ապրել այն ժամանակ էլ դժուար էր, բայց այժմ կատարելապէս անկարելի է։ Ամէն քայլափոխում դարանակալ ձեզ սպասում են հազար ու մի վտանգներ եւ չատ օրինակելի վարք ունենալով հանդերձ դուք անզօր էք նրանց դէմ։ Անարեկումը դարձել է կառավարելու միջոց ու սարսափելի է նա իր բացարձակ անգթութեամբ։ Ոչ ոք գիտէ երբ եւ ինչու։ Երբ ես հեռանում էի Մոսկուայից, կաթ եւ իւղ բացակայում էին այնտեղ. պետական կաթնավաճառատների մօտ անհամար մարդիկ հերթի էին կանգնած։ Կառավարութիւնը չի քննելու հարցն իր խորութեամբ— ինչո՞ւ կաթ չկայ, նա աւարեկելու է բռնելով թէկուզ մի պատահական «յանցաւորի»։

Ահարեկումների ծաւալուելն արդիւնք է ընդհանուր դժգոհութեան, որ կայ կառավարութեան դէմ, բայց նրա վրայ մեծապէս ազդել են եւ ստալինեան ներքին կուսակցութեան ներսում. Նա ամբողջովին վարակուած է ընդդիմադիրներով, կեդրոնից մինչեւ հեռաւոր ափերը։ Ամէնքի վիճակն անորոշ է. կարելի է ասել, որ նոյնիսկ Պոլիտբիւրոյի (քաղաքական բիւրօ) անդամների ճակատագիրը մազից է կախուած. պայքարն ընդհանուր է. Ճշմարտապէս— ո՞վ ո՞ւմ։ Լարուած վիճակը հսկայական չափերի է հասել, դէպքերը զարգանում են արագօրէն. Ստալին պայքարում է ահարեկումներով, յենած Եժովի վրայ։ Բայց ահարեկումները միւս կողմից քայքայում են երկիրը եւ բաժանում իշխանութիւնից նրա վերջին անշահախնդիր գաղափարական կուսակիցներին։ Ի՞նչ պիտի լինի սրա վերջը, ոչ ոք չի կարող ասել. մի բան աներեւ է, այսպէս շարունակուել չի կարող. օդն իսկ այնտեղ դարձել է անշնչելի։

Միակ առողջ մասը մեծ ժողովրդի այսօր բանակն է։ Նա արժանի է հիացմունքի։ Լցուած երիտասարդ մասնագէտ սպաներով, բանակը կրում է իր մէջ ապագայ Ռուսաստանը։ Փոփոխութիւն թէ թատրոններում սպաները ուշադրութեան առարկայ են։ Բանակը կարող է վերջ տալ այսօրուան տագնապին»։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Ամբողջ գաղութը Մազլըմեան եպիսկոպոսի դէմ. — Հոսանքներու գործակցութիւնը Աթէնքի ազգ. կեդր. վարչութեան ծոցին մէջ

Կը կարծեմ թէ չահեկան պիտի ըլլայ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն համար իմանալ յունահայ գաղութի վերջին անցուդարձերը, որոնք կը գրաւեն այս օրերս յունահայ հանրային կարծիքը։

Այդ անցուդարձերուն առանցքը, այսօր, Մազլըմեան եպիսկոպոսն է դարձեալ։ Տասնըհինգ տարի է որ այս մարդը անտանելի ուռ մը դարձած է յունահայ գաղութի մարմնոյն վրայ, բայց հակառակ ասոր, ՝՝չգտնուեցաւ դեռ վիրաբոյժ մը, որ փրցնէ ու նետէ զայն։ Ասանկ փորձանք ոչ մէկ գաղութ ունի արտասահմանի մէջ։ Իսկ յունահայ գաղութը անսահման համբերութիւն ցոյց տուաւ այս հազարգլխանի փորձանքին հանդուրժելու տեսակէտէն։ Տարի չանցներ, որ նոր եւոյթներ չունենայ այս կղերականը։ Եւ նոր նոր խնդիրներ, նոր նոր բարդութիւններ չստեղծէ։ Առաջ յախուռն էր եւ չարիքը կը գործէր գիտակցօրէն։ Մինչդեռ հիմա, անոր վնասակար քայլերուն ու եւոյթներուն մէջ խոշոր տեղ մը ունի նաեւ ուղեղին մառախուղը։ Տարիքը 75ը անցած է արդէն, եւ, այդ իսկ պատճառով, մեծ մասամբ ցնդածութեան կը վերագրուին այսօր անոր խենթ ու խելառ արարքները, զորս սակայն մինչեւ այսօր չկրցաւ պէտք եղածին պէս սանձել Աթէնքի ազգային իշխանութիւնը։

Ինքնագլուխ կերպով «իրաւագէտ» խորհրդականն մը պաշտօնի կոչելու դայթակղութիւնը, որ կը գրաղեցնէ հիմա Աթէնքի ղասական իշխանութիւնները, իր դէմ ծառացուցած է նաեւ իր երէկուան բարեկամները։ Երէկ, դաշնակցականները առանձին էին Մազլըմեան եպիսկոպոսի դէմ իրենց մղած պայքարին մէջ եւ ունէին իրենց դէմը, խայտաբղէտ տարրերով կազմուած «միացեալ ճակատ»ը։ Այսօր, ոչ միայն այդ ճակատը գոյութիւն չունի, ոչ միայն երէկուան բարեկամները թշնամացած են այսօր իրարու հետ, այլեւ կեցած են հիմա անոնք Դաշնակցականներու կողքին եւ միասնաբար կը պայքարին եպիսկոպոսին դէմ։

Մինչեւ հիմա, չատերը կը կարծէին թէ մենք կուսակցուած կիրք միայն ունինք եւ այդ կիրքին կ'ուղենք յագեցում տալ, Մազլըմեան եպիսկ.ի դէմ պայքարելով։ Մինչդեռ այսօր կեանքն ու փորձառութիւնները ցոյց տուին, որ Դաշնակցութեան մղած երէկուան պայքարը ունեցած է բոլորովին ատոքկայական հիմեր եւ ուղղուած է միայն եւ միայն եպիսկոպոսին ազգավնաս արարքներուն դէմ, այդ արարքները չէզոքացնելու համար։ Ռամկավարները, չէզոքները եւ նոյնիսկ կարգ մը Հօկեաններ համոզուած են այլեւս այս ճշմարտութեան եւ ասոր համար ալ կը գործակցին Դաշնակցականներու հետ՝ յունահայ գաղութի թիւ 1 չարիքին դէմ պայքարելու եւ զայն անվնաս դարձնելու միակ նպատակով։

Այսօրուան այս իրողութիւնը արդէն կը նկատուի՝ Դաշնակցականներու կողմէ մինչեւ այսօր մղուած պայքարին պսակումը եւ կը հաստատէ անոր օրինաւոր, արդար եւ առարկայական բնոյթը։ Եպիսկոպոսը մնացած է այսօր բոլորովին մինակ, իր քանի մը կոսկածելի խորհրդատուներուն հետ միասին։ Եւ փաստ է որ ամբողջական յունահայ գաղութը, մոռնալով իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ եւ գրեթէ իր բոլոր հոսանքներով դէմ է այսօր Մազլըմեան եպիսկոպոսին։ Գ. Կարապետ Աղասեանի նման հօկեան մը, որ միշտ գտնուած է եւ այսօր ալ կը գտնուի տակաւին Հօկի Աթէնքի Կեդր. Վարչութեան մէջ, խստիւ կը դատապարտէ այսօր եպիսկոպոսին ինքնագլուխ, կամակոր եւ վնասակար գործունէութիւնը եւ դիրք բռնած անոր դէմ, խզած է իր տասնեւհինգ տարուան բարեկամ յարաբերութիւնները անոր հետ։ Առանձնապէս կը յիշեմ այս անձի պարագան, որովհետեւ ատիկա ցոյց կուտայ, որ Հօկեաններն անգամ համաձայն չեն իրարու հետ, եպիսկոպոսը պաշտպանելու հարցին մէջ։ Քանի մը չահախնդիր հօկեաններ միայն կը սլքտան այսօր եպիսկոպոսին շուրջը եւ կը ջանան կ'անգուն պահել անոր խախտած դիրքը եւ աթոռը։

Տրուած պայմաններու տակ, տրամաբանական եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ, որ վերջ ի վերջոյ, եպիսկոպոսը, հանրային կարծիքի միահամուռ ճնշումին տակ պիտի ստիպուի տեղի տալ եւ ամփոփուելով իր վեղարին տակ, զբաղիլ միայն զուտ կրօնական — եկեղեցական գործերով։ Հակառակ պարագային, կը կարծեմ թէ մօտ է այն ժամանակը, երբ Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը ձեռք պիտի առնէ արմատական միջոցներ եւ ի հարկին կառավարական միջամտութիւն պիտի հրաւիրէ, եպիսկոպոսը միանգամ ընդմիշտ զգաստացնելու համար։

Մաղթենք որ ծայրայեղութեանց դիմելու պէտք չմնայ եւ եպիսկոպոսը վերջապէս անդրադառնայ, թէ մասնաւորաբար յունահայ գաղութին չահը կը պահանջէ՝ դէթ երկուտասնաբորդ ժամուն անսալ բանականութեան ձայնին եւ նկատի առնել գաղութի ամբողջութեան պահանջը, — ձեռք քաշել վարչական ամէն կարգի գործերէ եւ զբաղիլ միայն եկեղեցիով եւ առաջնորդարանով։ Ամբողջ գաղութ մը իր դէմը ունենալէ վերջ, Մազլըմեան եպիսկոպոսին ընելիք ուրիշ բան չի մնար այլեւս։

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս վերը յիշեցինք, մօտաւորապէս տարի մը կ'ընէ, որ աթենահայ գաղութի բոլոր հոսանքները, չէզոքներն ու մաս մը Հօկեաններ ալ միասին ըլլալով, կը գործակցին իրարու հետ, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ծոցին մէջ։ Այս վերջինը կազմուած է բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ եւ կը գործէ համերաշխաբար։ Ներդաշնակութիւնը կը խանգարեն միայն քանի մը Հօկեաններ, որոնք, այսուհանդերձ, ի վիճակի չեն այլեւս պղտորելու ջուրերը։ Բոլոր որոշումները կը տրուին մեծամասնութեան ձայնով եւ մեծամասնութիւնը միշտ համերաշխ է ինքն իր մէջ։

Այս երեւոյթը արդէն փախցուցած է Մազլըմեան եպիսկոպոսին քունը եւ եպիսկոպոսը, քէն ըրած, քանի մը ամիսէ ի վեր չի նախագահեր Ազգ. Կեդր. Վարչութեան նիստերուն։ Անշուշտ, եթէ ձեռքէն գայ, իր կողմէ նշանակուած այս վարչութիւնն ալ պիտի ուզէ հեռացնել ան ասպարէզէն։ Բայց գիտէ ապահովաբար, որ այս անգամ, Վարչութիւնը տեղի պիտի չտայ եւ չպիտի ենթարկուի եպիսկոպոսի քմայքներուն։

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ծոցին մէջ տիրող այս ներդաշնակութիւնն ու գործակցութեան ոգին խրախուսիչ ու խոստմնալից երեւոյթ է անշուշտ։ Ասկէ գլխաւոր օգտուողը պիտի ըլլայ գաղութը։ Երբ հակամարտութիւններ եւ պայքարներ չկան, մարդիկ դիւրութեամբ կրնան իրար հասկնալ եւ գործակցաբար վարել հանրային գործերը։ Վերջին մէկ տարուան փորձը արդէն ցոյց տուաւ, որ այս գործակցութենէն բարիք միայն տեսաւ գաղութը։ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կը չարունակէ աչալրջութեամբ գլուխ հանել իր վրայ առած պարտականութիւնները։ Կը զբաղի հերթական կանոնաւոր նիստեր եւ պատկան իշխանութեանց մօտ կ'ընէ անհրաժեշտ դիմումները, գաղութը չահագրգռող զանազան խնդիրներ հետապնդելով։

Իր այս ընթացքով, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը վստահօրէն պիտի արդարացնէ իր գոյութիւնը եւ պիտի արժանանայ գաղութի միահամուռ գնահատանքին։ Մանաւանդ երբ կարենայ կարգ մը ընդհանուր խնդիրներու լուծումը ապահովել։ Իր գործունէութեան ճամբուն վրայ ցցուած միակ տատասկը Մազլըմեան եպիսկոպոսն է։ Եթէ, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը յաջողի զայն բոլորովին անվնաս դարձնել այսուհետեւ, կամ ի հարկին հեռացնել իր պաշտօնէն, յունահայ գաղութին մատուցած պիտի ըլլայ մեծագոյն ծառայութիւնը։ Այս ուղղութեամբ եւս, ուրեմն, լուրջ եւ արագ գործունէութիւն մը կը սպասենք իրմէ։

Յաջորդով քանի մը խօսք՝ կարգ մը ուրիշ անցուդարձերու մասին։

ՅՈՒՆԱՀԱՅ

ԽԱՆ.— Ի՞նչ է րուբլու արժէքը, ըստ խորհրդային պետական բանկի «Իզվէստիա»յում յայտարարած սակի 100 ֆրանքը կ'արժէ **17 ր. 31 կոպ.**, մէկ տոլարը **5 ր. 30**, մէկ անգլիական ոսկին՝ **26 ր. 61** *կոպէկ*։

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵ[ԱՆ]

Մեր հրաշք տղան՝ Րաֆֆի Պետրոսեան, Մարտ 12ի գիշերը, Երաժշտասրահին մէջ, կուտայ ... գահանդէս մը, պէրճ յայտագ[իր]ով մը,— Ֆանթէզի է Ֆիւկ Պախ..., Սոնաթ, թիւ 2 (երեք մաս) Պէթ...նի, Պալլատ թիւ 4, Նոքթիւրն թ... եւ Սկէրցօ Շոբէնի, ինչպէս նաեւ ... ոէրը Լիցի։

Պէթհովէն, Շոփէն, Լից ու ...։ Այս հսկաներուն նուրբ գործ... ստեղծագործ թարգմանութիւնը ... տի ընէ մեր տասներկու տարեկան ... արուեստագէտը՝ հանդէս բերելո[վ] ըմբռնումը, զգայնութիւնը, ... կանութիւնը, եւ դեռ այնքան ... գայթներ։

Դեռ վերջերս երաժշտագէտ մ... սէր Րաֆֆիկի մասին խօսելով «Եթէ մարդ իր նուագած առն... քերը փակէ՝ պիտի կարծէ որ կը ... նուի քառասնամեայ մեծահռչակ ... պետի մը առջեւ»։

Այս առթիւ երկու օտար կարծ... ներ ալ։ «Լա վի ա Փարիզ» կը գր...

— «Լիցի Ֆանթէզի հոնկր... Րաֆֆի Պետրոսեանի կողմէ դաշ... կահարուած, մարդ երազի մէջ կարծէ ինքզինքը՝ երբ կը տեսնէ ... լսէ այս տղան որ մեծ ինքնավս... հութեամբ եւ առանց գոյն ... քումի կը նուագէ, ընկերակցութի... նուագախումբի»։

Վերջերս Սթրազպուրկ էր Րաֆ... ֆին, ուր ունեցաւ բացառիկ յաջող... թիւն։ «Ժուրնալ տ'Ալզաս» ... նը կը գրէ.

— «Րաֆֆիկ Պետրոսեան ... ճուիր ոչ հանդիսատեսներէն ... մէջ կը գտնուի երաժշտանոցի ... րէնը Պ. Մէօնչ եւ գաշնակի, ... պաշտօնական երաժշտութեան ... ուեստները — ոչ ալ Սկարլաթի ... նատին եւ Շոբէնի Սկէրցօյին ... կարգներէն ու դժուարութիւններ... Այս մատղաշ տարիքին մէջ՝ ... նալի վարպետութեան մը եւ ... յիշողութեան մը ապացոյցը ... այս տասներկու տարեկան ... յաջողապէս կը նուագէ այդ ...

Այս անգամ Րաֆֆի Պետրոս... չատ հաճելի անակնկալ մը պիտ... իր ազգակիցներուն՝ առաջին ... դաշնակահարելով հայաշունչ ... կտորներ.— Գեղջկական պար՝ ... ուանձանեանի, Ետ առաջ ... պար) Կոմիտասի եւ քաջածանօթ ... խտ Գոգագիէօը Իփոլիթով Իվան... Այս վերջին կտորը, երկու մաս... կաքաղ մըն է հայկական եղանակ... րու, ինչպէս անցեալ տարի ... երաժշտագէտ Մեհրաբեան, «Հայ... նիքը» օրաթերթին մէջ։

Անշուշտ բոլոր անոնք որ հայ... րիմ սիրով մը կապուած են մեր ... դային ձայնին, շեշտին, ոճին ... նաւորման ու տեսիլներուն՝ ... ճօյքով պիտի փափաքին ներկա... լալ այս նուագահանդէսին։

Րաֆֆիկի հոգին իր հրաշալի ... ուիկներուն միջոցով պիտի ընէ ... դէն թարգմանութիւնը Հայ... հոգիներուն։

Տղեկ մը իր տաղանդին զօրու... առջեւ պիտի պատկերացնէ ... նի աշխարհը՝ օրօրելով տեսիլն... րոնց մէջ պիտի կայթեն գեղջուկ... րը, արդար գինիներու նման. ... պեղազարդէ, եղանակին երանգ... րով, աւաններ, վանքեր, կաթողի...

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սկիզբի այդ արագընթաց գործողութիւնը եւ գրեթէ նոյն չափով փայլուն երկրորդ դիմադրութիւն մը որուն շնորհիւ յաջողեցաւ, միեւնոյն պայմաններուն տակ, ետ մղել Սուլվայի ծովախորշին մէջ ցամաք ելլող անգլիական ուժերը, ուղղակի պատճառ հանդիսացան կեանքի եւ նիւթականի այն ահաւոր կորուստներուն զորս բրիտանական կայսրութիւնը կըրեց այդ աղետալի ճակատամարտին մէջ...

— Գիտե՛մ, պարոն, ըսաւ Սուլիտին հանդարտօրէն։

— Ի հարկէ գիտէք, ժպտեցաւ Սըր Ճօրճ ներողութիւն խնդրելու ձեւով մը. մոռցայ պահ մը թէ խօսակիցս զինուոր է... Ուրեմն վերադառնանք քաղաքական մասին... Թէմալի յաղթանակները չատ քիչ չափով օգտակար եղան իրեն՝ անհաւասարապէս... բարձրաստիճան զինուորականները սակաւին կ'արհամարհէին զինքը... ժողովրդականութիւն երբեք չունէր ու այդ պակասը աւելի եւս սաստկացուց, երեւան բերելով առնելութիւն մը անոնց զինակիցներուն հանդէպ... միշտ փառաբանած էր «Թուրքիան Թուրքերուն» վարդապետութիւնը ու Գերմանները կ'ատէր միայն մազ մը պակաս քան Անգլիացիները։ Տարտանէլի իր փայլուն քաջագործութիւններէն վերջ, դժուար էր անոր մէջքը կոտրել։ Հետեւաբար իր հին հակառակորդը՝ Էնվէր փաշան որ Թուրքիան կը կառավարէր Գերմանացիներուն ղեկավարութեան տակ, վախնալով անոր չար-բերան միջամտութիւններէն Պոլսոյ մէջ, աշխատեցաւ կարելի եղածին չափ հեռացնել զայն մայրաքաղաքէն՝ զանազան առաքելութիւններ յանձնելով անոր։ Այսպէս օրինակ, Մ. Քէմալ ընկերացաւ իշխան Վահտէտտինին— ապագայ սուլթանը — երբ այս վերջինը պտոյտ մը կը կատարէր Արեւմտեան ճակատին վրայ։ Վերադարձին ճամբեցին սուրիական ճակատը, ուր Լիման ֆոն Զանտէրս կը կռուէր զօրավար Ելլընպիի դէմ՝ Եաֆայի մէջ։ Բախտը անգամ մը եւս ժպտեցաւ Մ. Քէմալին, որովհետեւ զինադադարը կը ստորագրուէր ճիշդ այն պահուն երբ անգլիացի հրամանատարը ետ կը մղէր թրքական ուժերը մինչեւ Ալէքսանտրէթ, այսինքն մինչեւ թրքական սահմանագլուխը։ Ֆոն Զանտէրս Գերմանիա կանչուած ըլլալով, Մ. Քէմալին յանձնեց բանակին հրամանատարութիւնը։

Այդ միջոցին Էնվէր, Թալէաթ, Ճէմալ եւ միւսները փախան՝ իրենց մորթը փրկելու համար. աշխարհ դարձող անձնաւորութիւններէն միայն Քէմալն էր որ Թուրքիա մնաց— բոլորովին առանձին։ Անիկա մերժեց պարպել Ալէքսանտրէթը կամ զինաթափ ըլլալ՝ համաձայն զինադադարի պայմաններուն։ Ընդհակառակն, սկսաւ պատրաստուիլ դիմադրելու համար Թուրքիոյ գրաւումին։ Յետոյ բուռն յայտարարութիւն մը ըրաւ, որուն կառչած մնաց մինչեւ վերջը։ Արդարեւ բացատրեց թէ Եգիպտոսի, Պաղեստինի, Սուրիոյ, Արաբիոյ եւ Պուլկարիոյ վրայ թրքական տիրապետութեան պահպանումը՝ սերունդներ չարունակ արիւնը ծծած է թուրք ժողովուրդին։ Դաշնակիցները գրաւած էին այդ հողամասերը. թող պահէին. բայց հիմա անոնք նպատակ ունէին անդամատելու բուն իսկ Թուրքիան։ Մ. Քէմալ թոյլ պիտի չտար։ Յաղթական Դաշնակիցները կրնային ըսել թէ պատերազմը վերջացած էր. սակայն ան կը շարունակուէր դեռ՝ իրեն եւ իր զինուորներուն համար։ Թուրքիան պէտք է մնար անբռնաբարելի. այլապէս անոնք լեռները պիտի բարձրանային ու պիտի նախընտրէին մեռնիլ քան թէ տեղի տալ։

Դաշնակիցները սպառնացին։ Թուրք կառավարութիւնը հրամայեց կամ խնդրեց որ Մ. Քէմալ համակերպի Դաշնակիցներու պահանջներուն եւ հաւատայ Մեծն Բրիտանիոյ վեհանձնութեան։ Մ. Քէմալ մերժեց։ Իր կողմը չահեցաւ հիւսիսային բանակը որ Ռուսիոյ դէմ կռուած էր պատերազմի ընթացքին եւ բոլոր թուրք երեսփոխանները ժողովի մը կանչեց Էրզրումի մէջ։ Սուլթանը հրամայեց անոր ձերբակալութիւնը։ Մ. Քէմալ պատասխանեց թէ Սուլթանն ու Պոլսոյ թուրք կառավարութիւնը գերի էին Անգլիացիներուն ձեռքը եւ բնականաբար ազատ չէին կրնար ըլլալ՝ չարժելու այնպէս ինչպէս կը պահանջէին երկրին գերագոյն չահերը։ Երեսփոխանները միահեծան իշխանութիւն տուին անոր։

Դաշնակից զինուորները յոգնած էին եւ անհամբեր կը սպասէին հայրենիք վերադառնալու։ Ամէն չաբթու զօրագունդ զօրագունդի ետեւէ տուն կը ճամբուէր, իսկ Մ. Քէմալի դիրքը հետզհետէ կ'ուժովնար։ Այնպէս որ, երբ Վէրսայլի մեծերը որոշեցին թէ ինչ ձեւով Թուրքիան պիտի բաժնուէր— թուղթի վրայ— Դաշնակից զինուոր չէր մնացած այլեւս Միջերկրեան Արեւելքի մէջ՝ խորհրդաժողովին հրամանները պարտադրել տալու համար։

Վէնիզէլոս, որ ագահօրէն նոր ... զամասեր կը փնտռէր, թելադրեց ... յունական բանակ մը ղրկել Քէմ... դէմ։ Առաջարկը ընդունուեցաւ ... հա յունական տասնաբաթիւ ... ցամաք ելաւ Իզմիրի մէջ՝ ... ունենալով Դաշնակիցներու ... մթերքն ու բոլոր տրամադրելի ... ները։ Մ. Քէմալ, իր ջարդուած ... թափթփած ու կիսաքաղց զինուորներուն գլուխն անցած՝ սկսաւ ... նալ։ Տեղի ունեցաւ ահաւոր ... տամարտ մը որ ամիսներ տեւեց ... կու կողմերը անխնայ զիրար ... ցին։ Վայրագ պայքար մըն էր ... բովանդակ առումով։ Մ. Քէմալ ... թեց, հակառակ բազմաթիւ ... գոտներու։ Գերի բռնեց հելլէն ... կին ընդհ. հրամանատարը եւ ... մինչեւ ծովափ, ուր Յաղթական ... նակիցներու նաւատորմիղը ... որեւէ միջամտութիւն ընելու, ... հսկայական մարտանաւերէն ... այդ արիւնահեղութիւնը։

(Շար.)

Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գալկաթայէն կը գրեն մեզի.— Փետրուարի ընթացքին այստեղ ալ ցուցադրուեցան նկարիչ Ս. Խաչատրեանի արձանկարները։ Այս առթիւ իրենց ուսումնասիրութիւններն ու նմոյշներ հրատարակուեցան տեղական թերթերուն մէջ (անգլերէն), ջերմ դրուատանքներով։ Նկարահանդէսի բացումը կատարեց Պէյրարի իշխանուհին, փետրուար 7ին։ Ներկայ էին բազմաթիւ հնդիկ եւ անգլիացի անձնաւորութիւններ։ Շաբաթաթերթ մը, «Իլլիւսթրէյթըտ Ուիքլի», ամբողջ առանցքին վրայ տպած էր գեղեցիկ որմանկար մը, ժամանակ ուսումնասիրութեամբ մը։

Ցուցադրուած վաւերացուցիչներու փառքին համաձայն, Պ. Խաչատրեան պիտի առաւ ցուցահանդէսներ կազմակերպել նաեւ Հնդկաստանի հետեւեալ կարեւոր քաղաքներուն մէջ.— Պոմպէյ, Գալկաթա եւ Տէլհի. — Գ.

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍԷՐ ՄԸ ԿԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԻ

— . —

Գալկաթայի խոշորական ամէնէն կարեւոր թերթը, «Սթար ավ Ինտիա» (Աստղ Հնդկաստանի) իր խմբագրական սիւնակին մէջ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ ծանօթ բանասէր ու մտաւորական Մեսրովբ Սէթեանց, որ քիչերու չափ կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած էր Հնդկաստանի Հայերու մասին (անգլերէն) անդամ ընտրուած է Մեծն Բրիտանիոյ արքայական պատմագիտական ընկերութեան, ի վարձ իր անխոնջ պրպտումներուն որ կը շարունակուին 45 տարիէ ի վեր։ (Այս ընկերութիւնը հաստատուած է 1868ին, ունի մօտ 1000 գործօն եւ թղթակից անդամներ, ամբողջ աշխարհի մէջ)։

Այս առթիւ հնդիկ թերթը կը գրէ.

«Պ. Սէթեանց մէկն Պէնկալի արքայական ասիական ընկերութեան անդամներէն, անոր միացած ըլլալով 1897էն ի վեր։ Նաեւ առաջին անդամներէն մէկն է Գալկաթայի պատմագիտական ընկերութեան եւ եղած է կանոնաւոր աշխատակից մը ընկերութեան օրկանին, որ հիմնուեցաւ 1907ին։ Գնահատելով իր պատմական եւ հնագիտական հետազօտութիւնները, Հնդկաստանի կառավարութիւնը 1925ին զինքը նշանակեց անդամ Պատմական Արձանագրութեանց յանձնաժողովին, եւ Պ. Սէթեանց հետաքրքրական զեկուցումներ կարդաց յանձնաժողովին տարեկան համագումարներուն մէջ. Հնդկաստանի առաջին հայ գաղթականներու մասին Ազգայինի հմուտ ըլլալով դասախօս հայերէնի, Պ. Սէթեանց մէկն է եղած Գալկաթայի համալսարանին քննիչներէն, 1894էն ի վեր։ Մեր արժանի ու հերոսական ճանապարհներ։

Գիտենք այս օրհնեալ անձնիկալը մերին մենք ալ պարգեւել արժանի ասպնջական մը— բազմութեամբ ներկայ ըլլալով այս մեծ հոգեհանգստին։ Մանաւորապէս դուք, հայ հայ ազգեր։

Գիտենք խորապէս գնահատել այդ ազգային գիծը այս անգուգական փորձին մէջ։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻՆԿԹԱՇԼԵԱՆ

Նաեւ Հայրենակցին կը մաղթենք նոր յաջողութիւններ պատմական եւ հնագիտական հետազօտութեանց փշոտ ասպարէզին մէջ, ուր աշխատած է անդուլ անդադար, անսահման եռանդով եւ անձնուիրութեամբ, ամբողջ 45 տարի, այցելելով հայկական ամայի գերեզմանները ուր օձերը պար բռնած են, ուր, ինչպէս կ'ըսէ «Հայերը Հնդկաստանի մէջ» գրքի յառաջաբանով, «Բացած է հին գերեզմանները, հաւաքած՝ չորցած ոսկորները, կեանք ներշնչած եւ խօսիլ տուած է անոնց»։ Գործ մը՝ արդարեւ արժանի ամէն գնահատանքի»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ՆԱԽԱՀԱՇԻՒԸ 248 ՄԻԼԻՈՆ

— • —

Գործադիրներու Խորհուրդը 1938 նիւթական տարեշրջանի պիւտճէն պատրաստեց եւ Ազգ. Մեծ Ժողովին յանձնեց։ Նոր պիւտճէն ճշդուած է 248 միլիոն 300 հազար ոսկի։

Ելմտ. գործադիր Ֆուատ Աղրալը այս առթիւ հետեւեալը յայտարարած է լրագրողներուն.—

Նկատի ունենալով որ 1937 ելմտական տարուան պիւտճէն 231 միլիոն ոսկի էր, 1938ի պիւտճէն անցեալ տարուընէ 17 միլիոն ոսկի աւելի է։

Նոր պիւտճէին մէջ, բանակին համար 15, եւ կրթական, առողջապահական երկրագործական գործերու համար 2.5 միլիոն ոսկիի յաւելում պիտի ըլլայ։

1938 տարուան ընթացքին նոր տուրքեր պիտի չհաստատուին, հաւասարակշռութեան, տագնապի եւ կենդանիներու տուրքերը պիտի գեղչուին։ Ասկէ զատ ապրուստը աժանցնելու նպատակով որոշ [illegible] տուրքերն ալ պիտի զեղչենք։

Պետական հասոյթը տարուէ տարի կ'աւելնայ եւ պիւտճէի յաւելումն ալ արդիւնքն է այս աճումին։

*** Ընդհ. ելմտացոյցին մէջ ազգ. պաշտպանութեան բաժինն է82 232.000 ոսկի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ՎԻԷՆ.— Մարտ 5ին տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կազմակերպած ընկերահամակրական խնճոյքը, նուիրուած փետրուար 18ի 17րդ տարեդարձին։ Ժամանակէն շատ առաջ «Խաժակ» ակումբին սեղանները գըրաւուած էին ամբողջութեամբ։

Ընկեր Ս. Գալուստեան համառօտակի պատմեց փետրուար 18ի նախընթաց դէպքերը, որոնք անխուսափելի դարձուցին ապստամբութիւնը։

Ընկերոջ խօսքէն վերջ, սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Կ. Փէյլիվանեան, եւ առհասարակ թնդաց խմբերգներով։ Սեղանապետը կարգով խօսք տուաւ ներկաներուն։ Եղան զանազան ճառեր, արտասանութիւններ եւ ճառեր։ Հայր Կ. Տէրմոյեան եւս խօսք առնելով ըսաւ.— Մեր նախնիք դարերով տքնած են ազատութիւն ձեռք բերելու, ազատ ու անկախ ապրելու համար։ Մենք, անոնց ժառանգորդները, պէտք է քալենք նոյն ճամբով։ Խնճոյքը վերջացաւ կէս գիշերին, շատ տաք մթնոլորտի մը մէջ։

Ռ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

ՌՈՔՖԷՆՍՈՆ.— Յառաջի փետր. 16 եւ 22 թիւերով Մէն-Մէ եւ Լ. Տ. ստորագրութեամբ երկու յօդուածներ կարդացի, որոնք մասնաւորապէս կը պարզէին խառն ամուսնութեանց վըտանգները։

Իրենց դիտողութիւնները ճիշդ են, բայց միայն խօսք ու խրատներով այս ծանրակշիռ վէրքը չի բուժուիր։ Խօսքէն գործի անցնելու է։ Եթէ Պոլիս եւ կամ հայկական գաւառները մնացած ըլլայինք, խառն ամուսնութեան խօսք չէր կրնար ըլլալ։ Հոս Ֆրանսայի մէջ խնդիրը կը տարբերի, քանի որ մեր ժողովուրդը ցրուած ըլլալով, դըժուար է անպատճառ հայ աղջիկ գտնել հայ տղան ամուսնացնելու համար։

Իմ կարծիքով, անհրաժեշտ է ամուսնական գործակալութիւն հաստատել, ուր դիմեն խնդրարկու եւ թեկնածու։ Այս կերպով խառն ամուսնութիւնները մասամբ մը կը նըւազին։ Ես չորս զաւակի տէր եմ եւ կ'ուզեմ տղաքս հայ աղջիկներու հետ ամուսնացնել, իմ սերունդս եւ ազգութիւնս պահելու համար, բայց, հայ ծանօթներ ալ չունենալով, ի վերջոյ պիտի հարկադրուիմ տղաքս օտարի հետ ամուսնացնել։

Ահաւասիկ, ես ալ որոշ ցաւով ստիպուած եղայ գրել այս տողերը, որպէսզի այս խառն ամուսնութեան վէրք տալու եւ կամ նուազեցնելու ճար մը, գործնական միջոց մը գտնուի։

Լեւոն Գավաֆեան

ԻՏԱԼԻՈՅ ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

—

ՎԵՆԵՏԻԿ, 4 մարտ (Յառաջ)— Փատովայի, Վենետիկի Հայ ուսանողները փետրուար 25ին քով քովի գալով, կազմեցին Իտալիոյ Հայ Ուսանողական Միութիւնը։

Հետաքրքրուեցանք հասկնալու մեր երիտասարդ հայրենակիցներու նպատակը եւ ուրախութեամբ տեղեկացանք թէ կը ձգտին համախմբել Իտալիոյ ուսանողութիւնը, անոնց մէջ վառ պահել ազգ. զգացումը, զարգացնել մշակոյթը, Իտալիոյ ազնիւ ժողովուրդին ծանօթացնել հայ գիրն ու գրականութիւնը եւ փոխադարձաբար ներկայացնել Իտալիոյ սուղծագործութիւնները հայ ժողովուրդին։

Ս. Ղազարի վանքը այս անգամ եւս Մուրատ Ռափայէլեանէն արամադրած է սիրուն սենեակ մը, իբրեւ հաւաքատեղի եւ ընթերցատուն։

Առժամեայ մարմին մը արդէն ընտրուած է աշխատանքի։ Գործին գլուխը կը գտնուի բանաստեղծ Հրաչ Քաջաբենց։

Կ'իմանամ թէ Հայ Ուս. Միութեան նորակազմ վարչութիւնը որոշած է առաջին առթիւ տօնել ապրիլ 24ի նուիրական օրը։

*** Ուրիշ մխիթարական լուր մը.— Փատովայի հայ ուսանողները կազմած են ֆութպոլի խումբ մը։ Այս կերպով մեր երիտասարդութիւնը ժամանցի լաւ միջոց գտած կ'ըլլայ։

Թղթակից

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ մեռած է Պ. Սիմոն Գալըգճեան, որ իր կնոջ հետ 4000 անգլ. ոսկի նուիրած էր անցեալ տարի, աթիլեայի կաթողիկոսարանին շէնքը գնելու համար։

ՋԻՆՈՒՈՐ ԿՈՒԶԵՆ

Ֆրանսայի զինուորական իշխանութիւնը յայտարարութեամբ մը կամաւոր զինուորագրութեան կը հրաւիրէ երիտասարդները մինչեւ 33 տարեկան։ Այս կամաւորները պիտի ծառայեն գաղթային բանակի մէջ։ Նիւթական կարեւոր առաւելութիւններ կը խոստացուին,— այսպէս առաջարկով զինուորներուն կը խոստանայ չորս տարուան համար 10.400 ֆրանք վճարելի զինուորագրութենէն 5 ամիս վերջը, ինչպէս եւ ուրիշ առաւելութիւններ,— վճարովի արձակուրդ, հանգստեան թոշակ 15 տարի ծառայութենէ վերջ, յանձնառութիւն գործ ճարելու կամ փոխարինութիւն մը, 5000—12.000 ֆրանք, զինուորական ծառայութեան շրջանը, առնուազն 5 տարի, աւարտելէ վերջ։

Մեքենագիտական ծանօթութիւն ունեցող եւ հրասայլի ջոկատներու մէջ ծառայել ուզողները կրնան դիմել Ֆրէժիւսի մէջ (Վառ նահանգ), գաղթային մեքենաշարժ բանակներու հրամանատարութեան։

Ծառայութեան կ'ընդունուին նաեւ գործօն բանակի մէջ տասնապետութեան բարձրացած երիտասարդները, որոնք կ'ուզեն վերստին մտնել բանակի մէջ։

ՆՈՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱՐ

Հարաւային Ամերիկայի կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին արք. Խաչատուրեան 6 մարտ կիրակի օր Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ քահանայ ձեռնադրեց Մարսէյլէն Հայկազուն Շահինեանը, Մարսէյլիոյ Սէնթ Անթուան արուարձանի եկեղեցիին համար։ Նորընծան որ կոչուեցաւ Տէր-Ներսէս, զաւակն է Մարաշի յայտնի քահանաներէն Տէր Ներսէս քահ. Շահինեանի, որ համիտեան շրջանին քանիցս բանտարկուած էր իբրեւ յեղափոխական եւ որ Մեծ Եղեռնի օրերուն տարագրուեցաւ Սուրիա ուր եւ սպաննուեցաւ թունաւորուելով։

ԱՆԿԵՆԻ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

La Tribune, Սէն-է-Թուալի շրջանի հանրապետական շաբաթաթերթը, իր փետրուար 26ի թիւին մէջ մանրամասնօրէն նկարագրելով Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին վերջին երեկոյթը, ջերմապէս կը գնահատէ վարչութեան անդամները, հայկական պարերն ու երգերը՝ ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի, նուագը եւ արտասանութիւնները, ինչպէս եւ ընկեր Ս. Վրացեանի ճառը, որ «միութիւն կը քարոզէր բոլոր հայրենակիցներուն միջեւ»։ Վերջացնելով թերթը ջերմ շնորհակալութիւններ եւ շնորհաւորութիւններ կը յայտնէ այս շատ սիրուն հանդէսին առթիւ։

✕

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Լը Թաթիքալ», «Լա Բրիւթին Փրովանսալ», «Սոլէյ», «Լը Փըթի Մարսէյէզ», «Մարսէյլ Մաթէն» թերթերը նկարագրելով Հայ Երաժշտական Միութեան վերջին երգահանդէսը՝ ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի, ջերմապէս կը շնորհաւորեն հանդէսին յաջողութիւնը եւ ղեկավարին երաժշտական արժանիքները։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

«Խապմիկ», Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 Փետր.).

— «Նորէն Կովկասեան Համադաշնակցութեան արձագանգներ կը հասնին մեր ականջին։

Գլխաւոր գրօշակիրը այս գաղափարին— Հայաստան Փամադ ոչ մէկ նոր բան կ'ըսէ մեզի. Սակայն ուշագրաւ է որ նա գիտակցաբար, հոգեբանական եւ հայ ժողովուրդի համար ամէնէն փափուկ եւ տագնապալի մէկ պահն է ընտրած, հնչեցնելու իր միօրինակ յանկերգը.

Հայ ժողովուրդը բաւական դարեր ապրած է Հիւսիսի եւ Հարաւի երկընտրանքին տակ ու կարողացած է ճշգրիտ կերպով չափել երկու մրցակիցներու թշնամութեան, ոխակալութեան եւ վտանգաւորութեան աստիճանը։

Այն փաստը միայն որ այսօր Թրքահայաստանը ամայացած եւ աւերակ ու իր դարաւոր ժողովուրդը աստանդական է դարձած։ Մինչ Ռուսահայաստանի մէջ մէկ միլիոնէ աւելի հայութիւն կայ համախմբուած՝ հայ ժողովուրդը խղճի հանդարտութեամբ գիտէ հաշտուիլ նուազագոյն չարիքի հետ։

Հայ ժողովուրդը երբեք յաւակնութիւն չունի իր դրացիները արհամարհելու։ Ընդհակառակն պատմութիւնը վկայ է որ Հայու արիւնը հոսած է Տէրպէնտի դուռներուն առջեւ եւ Կուրի ափերուն, ի խնդիր դրացիներու պաշտպանութեան։ Մինչեւ բոլորովին թշնամական վերաբերմունք տեսանք մենք, մեր նոյն անմիջական դրացիներէն, շատ մօտիկ անցեալի մէջ։

Նոյն անիրաւ վերաբերմունքին հանդիպած ենք նաեւ Հարաւի կողմէն։ Ու կը կարծենք թէ բաւականաչափ փաստեր ունինք բնաւ չհաւատալու Հարաւին։

Մէկ քանի թուականներ միայն։

Ցիշենք 1908ը երբ հայ ժողովուրդը ի գին իր հաւատարմութեան եւ անկեղծութեան, Ատանայի ջարդը տեսաւ. [illegible]

Ցիշենք 1915ը, բովանդակ արեւմտահայութեան աշխարհաւեր ջարդը։

Ցիշենք 1918ը, Հայաստանի եւ Բագուի ջարդերը։

Ցիշենք 1920ը, երբ արդէն Հայաստանը Թուրք-պետութիւն էր Հիւսիսի դէմ։ Ինչո՞վ արդարացնել ուրեմն Գարա Պէքիրի արշաւանքը։

Մէկ րոպէ համաձայնինք Հայաստան Փամադի հետ եւ հրաժարինք Նախիջեւանէն եւ Ախալքալաքէն եւ գոհանանք ներկայ Հայաստանով արեւելահայ հատուածի համար։ Բայց ո՞ւր տեղաւորենք արեւմտահայ հատուածը։

Հայաստան Փամադ կը գտնէ թէ Կովկասեան Համադաշնակցութեան համար, Հայաստանը պէտք է «վերջապէս առանց վերապահութեան իբրեւ խարիսխ ընդունի հաստատուած հողային գոյավիճակը»։

Դիւրին է մեր դրացիի համար խղճի հանդարտութեամբ այդ որոշումը տալ։ Բայց երկու զոյգ լեռներ հազիւ կարելի է գտնել արտասահմանի մօտ մէկ միլիոն տարագիր հայութեան դէմ։ Ի՞նչ աղաղակող անարդարութիւն։

Ու ճիշդ ատոր համար է որ մէկ միլիոն մեռելներու եւ նոյնքան վերապրողներու անբռնաբարելի իրաւունքը ուրացող հայ Վէնիզէլոս մը չէ կրող ծնիլ պահանջատէր հայ ժողովուրդը...։

Վէնիզէլոսը Թուրքերու հետ կը խօսէր իբրեւ զաւակ ազատ եւ անկախ Յունաստանի։

Երբ Թուրքերը մեզի վերադարձնեն մեր սեփական հողերը, հայ Վէնիզէլոսները շատ աւելի դիւրող եւ հանդուրժող ոգի կրնան ունենալ։

«Կովկասցիները տոգորուած են անսասան ցանկութեամբ մը, բաժնուելու Ռուսիայէն եւ կազմելու իրենց սեփական, ազատ եւ անկախ պետութիւնը» կ'ըսէ Հայաստան Փամադ։ Ջմոռնանք սակայն որ մենք մեծ զանգուածներու տեղաշարժի նախօրեակը կ'ապրինք։ Մէկ կողմէն Պերլին-Հռոմ-Տոքիօ առանցքի, ու միւս կողմէն Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսաստանի պէս ահարկու ուժերու հետ համեմատելով, կ'ըմբռնէ՞ք թէ ինչ ողորմելի խեղճութիւն են այլեւս պալքանեան համաձայնութիւնը, եւ կամ Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ Աւստրիան ու Չեխոսլովաքիան։

Ո՞ւր կը մնան այլեւս խեղճ Ցաղիստանն ու Հայաստանը...

Ո՛չ։ Նոր արկածախնդրութեան մը դիմելու չէ հայ ժողովուրդը։ Ջեզեց որ դէպքերը աւելի հասուննան։ Ամէն բանէ առաջ հայ ժողովուրդը ինքն իր մէջ պէտք է միանայ։ Ու մանաւանդ մեր այս տկար պահուն, մի հրաւիրէք մեզ, ծնրադրելու մեր դահիճին առջեւ։

Ջեզ յաջողիք...»

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Կ'իմանանք թէ ծանօթ երաժշտագէտ Գուրգէն Ալէմշահ մտադրած է հայ նշանաւոր գուսաններուն հեղինակ՝ Տիգրան Չուխաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին ու մահուան քառասնամեակին առթիւ, յունիսի մէջ, բեմադրել «Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա»ն, հարազատ երաժշտութեամբ եւ բեմական խղճամիտ պատրաստութեամբ։

[illegible] ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

—Լուռ կեցէք, տատեց ան, աղջիկներ մի խօսիր։ Հոս որ կը պառկի իմ աղջկանս տունն է։ Հիմա...

—Երթալ, ձեռքերդ ու ոտքերդ... մեզ մի բռներ։ Մի քաղաք Թուրքին յանձներ։ Ցանուցիրին, քիչի ճշմարտութիւնը պիտի յայտնեմ ամբողջովին.

—Ուրեմն շատ, շիտակն ըսէ...

—Ղեւոնդ քնաւ լուր չունի։ Նամակ կը գրողը ես էի։ Բայց կ'աղաչեմ, ես ալ գրելով տեղեկութիւն ուզեցի իր ժողովուրդէն։

—Ուրի՞շ։ Ուրիշ ի՞նչ գրեցիր։

—Ուրիշ ոչինչ։ Կ'երդնում որ ո... Ուրիշ բա՛ն չգրեցի։

—Ձգրեցի՞ր որ փախչի...

...կարծելէ թէ ո՛չ ու կը թէթեւնայի... պահելով լալ, պառալ, որպէսզի գեղը աբթննայ եւ մեզ փրկէ։ Ու պնդէր որ ուրիշ բա՛ն չգրեցի։

Բայց ան չարունակ լռութիւն կը հըրամայէր. ցուցամատը շրթներուն, ու կը սաստէր ու կը սպառնար, վհուկի աչքերը մեր վրայ։ Վերջապէս հաւատաց։

— Ահա կ'երթամ, այս անգամ ձեզի ներեցի, ըսաւ։ Բայց մտիկ ըրէք, եթէ այդ տղան ձեր քով գայ, ինծի գաղտնի իմացուցէք որ բռնեմ տանիմ։ Եթէ ոչ, հետեւանքը դուք խորհեցէք։ Ուրովհետեւ ձեր հոգին իմ ճանկիս մէջն է։ Իմ ձեր քով գալս ալ ոչ մէկուն մի յայտնէք գեղը։ Մանաւանդ Վէլին չիմանայ, հա՛։

Կռնակ դարձուց։ Ու ոսկի ծայրերուն վրայ անշշուկ, հեռացաւ գիշերին մէջ։ Անկէ վերջն է որ Ղեւոնդ ինծի ըսաւ թէ ան Գուլագարլին Մահմուտն էր, որ առաջուընէ կը ճանչնայ եղեր, մեր գեղը գալ երթալուն։ Գուլագարլին Զաթուլենց քիրվան էին, անոր համար Արմենակը փախչելով անոնց գացած էր։ Սակայն կասկածելով գլխուն գալիքը, փախեր էր անոնց քովէն։

Ցաջորդ օրը նորէն այդ կնոջ տեւ ջարդելու գացինք։ Բայց մեր վախէն բան չըսինք իրեն։ Այդ օրը էշէլ աղբէ անուն հրաշալի՛ անտառածառ էինք։ Բարձր անտառներ էին չորս դի, ու անոնց մէջ, ձորին գլուխը, հարթ տեղի մը վրայ, կը մնար մեր պապերուն գոմը, ուր հիմա Քիւրտերուն այծերը կուգային ձմեռը արածելու։ Անոնք ձիւնին վրայ քալելով կաղնիի ճիւղերուն ծայրերը կ'ուտէին։ Էշէլ աղբ՛լ...։ Հոս փախեր էր մեր տանը ջարդին, վե՛ր, Կիլկիլի, Մահմուտ տէտէի տանը հիւրասիրուելէ առաջ։ Իրիկունը ես հոս եկեր լու համար Կիլկիլի ճամբով մեր ձորին տնակը դարձայ։ Անտառին մէջ քարտանձենի մը գտայ, որուն տերեւները թափեր էին ու միայն սեւ եւ հաստ տանձերը կը մնային ճիւղերուն վրայ։ Ջանոնք թօթվելով հետս առի։ Ու Կիլկիլի Վէլիին պզտիկ աղջկան հանդիպեցայ, որ արագ հոն կ'երթար, իր քեռայրին, Ալիին լուր տալու, որ տունէն հեռանայ։ Ըսաւ որ գեղը ժանտարմաներով լեցուած է, որոնք եկած էին զիրենք ալ աքսորելու Հայերուն պէս։ Իսկոյն վազեցի Ղեւոնդը փնտռելու որ արգիլեմ գեղ երթալէ։ Բայց ան արդէն գացեր էր։ Անտառ քաշուած սկսայ գեղը դիտել։ Ու տարօրինակ կապոյտ համազգեստով ժանտարմա մը տեսայ որ գեղին շուրջը կը պտտէր։ Քար կտրեցայ վախէս, ենթադրելով որ Ղեւոնդ բռնուած է։ Մարդ դուրս չէր ելլեր գեղէն։ Ցուսահատ, Օրտիին տունը գացի, երբ մթնեց, գաղտագողի։ Ու ի՜նչ տեսնեմ։ Ղեւոնդ հոն էր, կը խօսէր ու կատակելով կը խնդար քիւրտ երիտասարդ հարսներուն հետ, որոնք այն քա՛ն մարդամօտ էին...

Եկողը մէկ հոգի մըն է եղեր, Տիվրիկցի մը, Նասիր, հիմա ժանտարմա։ Ան Զարայի հարուստ Հայու մը պզտիկ աղջիկը հետը կը տանի եղեր։ Առանց լեզուանի ու տղուս աղջիկ տեսած չունէինք. կ'ըսէին Քրտուհիները։ Կը խօսի եղեր եւրոպական լեզուներ։ Ու կ'ըսէ Նասիրի.

— Նասի՛ր, դուն շատ տարէց ես, ես փոքր եմ, մեղքցիր ինծի։ Դուն մի՛ առներ, տղուդ տուր...

Այս երկու դէպքերը զիս շատ վախցուցին։ Անդունդին բերանէն վար կախուած կ'երթայինք։ Ու փրկութեան ճար մը կը խորհէինք։ Ի՞նչ ընել։ Վերջապէս մեր Քումաւուրցի (քիւրտ գեղ) քիրվանները մեր միտքն ինկան։ Անոնք շատ ունեւոր էին ու մեծ հողագործ։ Ու մեր հօրեղբօր տունը տանիլ պահել ուզած էին, բայց մերինները չէին գացեր։ Ու Ջամուռճի ըլլալնիս լսած ըլլալով, եկած մեզ ալ փնտռած ու չէին գտած։ Ու պատուիրեր էին մեզի լուր տալ որ իրենց երթանք։

Վէլիին ներկայանալով անոր յայտնեցինք մօրքուրին խորհրդաւոր այցելութիւնն ու սպառնալիքը։ Մեր վախը։ Եւ արտօնութիւն խնդրեցինք որ մեզ Քումաւուր ղրկէ։ Ան թէեւ ոչ առանց այլեւայլի, բայց արտօնեց, շուզելով մեր յոյսերը կաշկանդել։ Ու գիշեր մը Իսմայիլ անուն գեղացիի մը հետ մեզ Քումաւուր ճամբեց։ Դէպի փրկութիւն...

Քումաւուր Ջամուռճիէն երկու ժամ հեռու է։ Ճամբան ամէնը անտառ էր։ Բարձունքի մը վրայ հանդիպեցանք խոշոր ու երկնաբերձ կաղնիներու, որոնց համար սուրբեր են, ըսաւ Իսմայիլ։ Անոնք սուրբին ծառը կ'ըսէին։ Ինչանք Քումաւուրի ձորը։ Ամբողջ ճամբու ընթացքին Իսմայիլ կ'աղաչէր որ իրեն առանց երկար փէշերով էնթարի մը, որ մեզի վերապահած էինք, ձմրան համար։ «Ա՛խ, կ'ըսէր ան, կինս հագնի, կինս հագնի»։ Վերջապէս մեր ձեռքէն առաւ զայն, խնդրելով որ մարդու բան չըսենք, մանաւանդ Վէլիին։

Ան մեզի կ'ըսէր թէ Քումաւուր դեռ շատ հեռուն է։ Կը ցուցնէր բարձր լեռներու գագաթներ, որոնց ճակատին լուսնկային եղջիւրը կը փայլէր, ու կ'աւելցնէր. «Քումաւուր դեռ այն լեռներուն ետեւն է»։ Ցանկարծ սակայն, առանց մեզի բան մը ըսելու, ձորամէջին շեղելով կալ մը մտաւ, ուր մալամղա եւ ցորենի դէզեր կային։ Ու մօտենալով անոնց տակ անկողիններուն՝ ձայնեց, «Մամօ, Մամօ՛»։ Ղեւոնդ ըսաւ որ մեր քիրվաններուն մեծ տղուն անունն է այս, եւ ան երեք եղբայրներ ու անկողիններու մէջ նըստան։ Սիկար հրամցուցին մեզի։ Հաց հանեցին, սերով ու մածունով։ Ցաւ յայտնեցին որ մեզ չէին կրցած գտնել, հակառակ իրենց փնտռտուքներուն։ Իսմայիլ ետ գնաց։ Մարագին մէջ անկողին ձգեցին մեզի, քնացանք։ Մենք ուրախ էինք։ Ա՛լ փրկուած կը կարծէինք մենք մեզ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(27)

եւ թէ Չեկային կառքը 1933 Նոյեմբեր 6ին եկաւ զինքը անոր գրասենեակը առնելու։ Եակոտա անդեկութիւններ ուզեց Մէնժինսքիի առողջութեան մասին եւ հարցուց ․

— « Խօսա՞ծ էք Լէվինի հետ․ ինչո՞ւ կը տանէք։ Գիտցէք որ ես կը գնահատեմ հնազանդ մարդիկը, բայց վերջս կը լուծեմ անոնցմէ։ Ես Չեկային Նախագահն եմ »։

Այստեղ Եակոտա բողոքեց, յայտարարելով ․

— « Առաջին անգամ է որ կը տեսնեմ այս մարդը։ Ես Լէվինի հրահանգներ առած եմ Կորքիի եւ Գուիբիշեւի մահուան մասին, բայց ոչ Մէնժինսքիի եւ Պեշքովի »։

Կ․ ․ իի սպանութեան պատգամները

Նախագահին հրամանին վրայ, Լէվին պատմեց նաեւ Մաքսիմ Կորքիի սպանութեան պարագաները։ Մանրամասնօրէն նկարագրեց թէ ինչպէս հիւանդին պատուիրած էր երկար պտոյտներ կատարել եւ պարտէզ մշակել, գիտնալով որ այդ բաները պիտի մեռցնեն Կորքին։ Այս վերջինը շատ կը սիրէր բաց կրակները եւ իր քարտուղարը ուժ կուտար այս մոլութեան, բայց մենք միշտ ուշադրութիւն կ'ընէինք որ պաղ հով մը զարնէ կռնակէն ։ Երբ Կորքի պաղ առաւ 1936ի գարնան, Լէվինի եւ միւս բժիշկներուն՝ մանաւանդ սրտի հիւանդութեանց մասնագէտ Բլետնեւի համար պարզ էր որ իրենց գործը կարգին է։ Այսպէս ,օրական քառասուն ներարկում կատարեցինք քամփուրով (քեաֆիրի)։ «Այս գործողութիւնը կրնար չվնասել չափաւոր, բայց մեզի ծանօթ էր Կորքիի սրտին վիճակը։ Ցաճախ «քամֆէին» եւ «սթրիքնին» ալ կը ներարկէինք։ Եւ իր մահը, որ տեղի ունեցաւ 1936 յունիս 18ին, բնական երեւցաւ »։

Ընդհ․ դատախազը հարցուց Բժ․ Լէվինի թէ ինչո՞ւ, իբրեւ պարկեշտ քաղաքացի, չմերժեց Եակոտայի հրամանները եւ լուր չտուաւ իշխանութեան ։

Բժիշկը պատասխանեց թէ «անասնական վախէ մը բռնուած էր»։

Եակոտա Հիթլեր ըլլալ կ'ուզէր…

Կարգը եկած էր Եակոտայի, որ կարգ մը մեղադրանքներ մերժեց, իսկ ուրիշներ խոստովանեցաւ։ Այսպէս, ուրացաւ զինեալ ապստամբութեան մը պատմութիւնը, զայն վերագրելով միւս ամբաստանեալներուն։ Ըսաւ թէ իր ծրագիրն էր գրաւել Քրէմլինի պալատը։ Ցետոյ կարդաց երկար ու մանրամասն զեկուցում մը՝ իր գործած ոճիրներու մասին։ «Խոստովանեցաւ» թէ փորձած էր սպաննել իր յաջորդը, Եժովը, իսկ սպաննել տուած՝ Մէնժինսքին, Գուիբիշեւը եւ Կորքին։ Ինքզինքը պատասխանատու նկատեց նաեւ Կորքիի տղուն հիւանդութեան համար, բայց խնդրեց դանիական խօսիլ այդ մասին։ Սակայն ուրացաւ թէ լրտես է։ «Եթէ ես լրտես եղած ըլլայի, տասնեակ մը ազգերու լրտեսական կազմակերպութիւնները պիտի հարկադրուէին ճամբել իրենց գործակալները »։

Ցետոյ հարցաքննուեցաւ իր քարտուղարը՝ Բուլանով, որ բոլորովին տարբեր բաներ պատմեց։ Ըսաւ թէ Եակոտա 1929էն ի վեր զինքը իր կոյր եւ անձնուէր օգնականը կը նկատէր եւ որեւէ գաղտնիք չէր պահեր իր դաւադրական ծրագիրներու մասին։

— «Եակոտա կը հիանար Հիթլերի «Իմ պայքարը» գրքին վրայ, կ'ուզէր ինքզինքը նախագահ հռչակել, իբրեւ օրինակ առնելով Հիթլերը։ Այդ պարագային Բուխարինն ալ իր կառավարութեան կէօպէլսը պիտի ըլլար (քարոզչութեանց նախարար)։ Եակոտա իր յոյսը դրած էր պատերազմին վրայ որ կը սարքուէր ֆաշիստներու հետ գոյացած համաձայնութեամբ եւ որ պիտի ծառայէր տապալելու կառավարութիւնը։ Ան կը վախնար որ Եժով երեւան կը հանէ իր ոճրային գործունէութիւնը։ Որովհետեւ գործ ունեցած էր նաեւ Քիրովի սպանութեան հետ, սպաննել տուաւ Լէնինկրատի Չեկային ներկայացուցիչը, որ միակ վկան եղած էր սպանութեան։ Գալով Եժովի, երբ ան յաջորդեց իրեն, Եակոտա հրամայեց թունաւոր դեղերով վարակել անոր գրասենեակը ուր պիտի նստէր Եժով։ Իմ ներկայութեանս, ան սենեակին մէջ տարածեց թունաւոր բաղադրութեան մը շոգին որ կազմուած էր սնդիկէ եւ թթուէ մը։ Իր մեկնելէն վերջ, ես գործողութիւնը վերսկսայ վեց անգամ»։

Սանճաքին բնական կանոնագիրը

Թուրքիոյ ներկայացուցիչները Ազգերու Դաշնակցութեան մասնաւոր յանձնախումբին ներկայացուցին ծրագիր մը, որով կը պարզեն իրենց առարկութիւնները Ալեքսանտրէթի բնական կանոնագրին դէմ։ Ցանձնաժողովը մասնախումբ մը կազմեց, ուսումնասիրելու համար կանոնագրին պատժական տրամադրութիւնները Ցետոյ յանձնախումբը քննեց «հասարակութիւն» բառին մեկնութեան խնդիրը, որմէ կախում ունի Սանճաքին բնական կազմակերպութիւնը

›››› ◦ ‹‹‹‹

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ եւ Լեհաստան պաշտօնապէս հաղորդեցին Եթովպիոյ կայսրութեան ճանաչումը։

ԱՆԳԼԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ բանակցութիւնները պաշտօնապէս սկսան մարտ 8ին։ Այս առթիւ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ համաձայնութիւն գոյացած է օրակարգի մասին, որուն մէջ ամէնէն կարեւոր տեղը կը բռնէ Միջերկրականի խնդիրը ։

200 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ չանդալից ասպմափորձեր պիտի կատարեն Նափոլիի առջեւ, Հիթլերի այցելութեան առթիւ։ Այսքան վիթխարի ռազմափորձ կատարուած չէ Եւրոպայի մէջ, Մեծ պատերազմէն ի վեր։

ՀՌՈՄԻ հեռագրական գործակալութիւնը «պարզապէս սուտ եւ սխալ» կը հռչակէ այն լուրերը, որոնց համաձայն Իտալիա տրամադրութիւն յայտնած է որոշ իրաւասութիւններ տալու Նէկիւսին, 10.000 անգլ․ ոսկի տարեթոշակով

ԿԱՐՏԱՆԷՆ (Մարսէյլ) մեզի կը գրեն թէ փակուած է ալիւմինիոմի գործարանը, փողոց թափելով 300 բանուորներ, որոնց 35 — 40ը Հայեր են։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆՈՎ ՂԱՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, Նախագահութեամբ՝ Պ․ ԼԵՒՈՆ Կ․ ԿԵՐՏԱՆԻ։

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNAL-ի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse :

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meuniers» զաւեշտական տրամ 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ։ Հեղինակ՝ Սերժ Միրճեան (Serge Mirjean) :

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritter-ի, Porte St. Martin-էն Պ․ Max Charlier-ի Gymnase-էն գլխաւոր դերերու մէջ եւ Պ․ Balpétré-ի Comédie - Française-էն, ինչպէս նաեւ Օր․ Իրէն Պիւլպիւլեանի, Պ․ Դերձակեանի եւ Պ․ Claude - Wilder-ի :

Ցայտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի :

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԾՆԻՍ-ԳԱՐԱՓՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի վիճաբանական ժողովը, այս ուրբ. երեկոյ ժ. 9ին, Պուա փոլոնպի կայարանին մօտիկ ծանօթ ճաշարանին, կը զեկուցանէ ընկ. Ա. ԳՆԴՕՒՆԻ: Նիւթ՝ «Գավկասեան կնճիռը»։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի վիճաբանական ժողովը 13 մարտ, կիրակի երեկոյեան ժամը 3ին։ Գարտալօրիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ իրեն անդամատոմսերով, ժողովը պիտի վարէ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԳՈՒԱԼԻՒՃԻ «Վարանդեան» խումբի ցերեկական ժողովը, 13 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ճաշարանին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատանեկան Միութեան «Փոթորիկ» եւ «Կայծակ» խումբերու դասախօսական ժողովը, 13 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ազգ․ դպրոցին մէջ, կը խօսի Ընկ. Յ. ԹԱԹՈՒԵԱՆ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տը Ֆէթի մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ «Թուրքիոյ Ճգնաժամը եւ փորձերը»

Մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

10 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին

Միթ. Կրթ. Ընկ. սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Յեղափոխութեան խմորումը եւ հեռանկարները»

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՊՈՄՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՍՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ։

13 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ, Պոմոն։

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԳԵՐ. Տ. ԶԳՕՆ Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

որ հարկ եղած բացատրութիւնները պիտի տայ Վարդանանց պատերազմի մասին։

Մուտք 6 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆր․

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Իրիմեան» սրահը 2 Ռիւ Տը լա Տէֆանս, Իսի Լէ Մուլինօ։

Կը խօսին՝ Ֆրանսացի ընկերվարականներու կողմէ ընկերներ Dr. ALESSANDRI conseiller général de la Seine. Mr. POLICARD, Mr. BERNARD եւայլն, ինչպէս նաեւ Ընկ Լ. ՉՕՐՄԻՍԵԱՆ.

Երգ, Նուագ եւ արտասանութիւն

Կը խնդրուի անչափահաս մանուկներ չբերել։ Մուտք 7 Ֆր․

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 3.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»

Մասնակցութեամբ Լիոնի կարող ուժերու եւ ղեկավարութեամբ Պ. ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ, կ'երգէ Օր ՄՈՎՍԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ:

Գիները 5, 4 եւ 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ անդամական դասախօսութիւնը, 11 Մարտ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, իր ճաշարանին, 5 Ռիւ Լ'Էքլիփս, «Շահրիկեան» սրահը։ Կը դասախօսէ Պ. Կ. ՊՕԼԻԿԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ուսումնասիրութիւններ Զաւէցերիոյ մասին»։

Հետաքրքիրներու մուտքը ազատ է։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

— ՓՈՔՐ ՏԻՊԱԼԼԻ Ֆ Կ․ ԽԱՉԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, Կիրակի ցերեկ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր ՑՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ սրահին մէջ, 13 Rue Pierre Curie Bicêtre.

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի

Կը խօսի Տիկին ԷԼԷՆ ԲՈՒԽԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն. Հայկական եւ եւրոպական պար։ Կը հրամցուի թէյ ու պիսքիւի։

Ճոխ պիւֆէ զիւրամատչելի գիներով

Մուտք՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 1 ֆր․

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կը նուագէ

Salle Erard-ի մէջ

Մարտ 12ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԱԼԱՆՍԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Rue Bouchene

հայկական սրահին մէջ

կը ներկայացուի Շիրվանզադէի «ՉԱՐ ՈԳԻՆ»

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Մուտք 4 եւ 3 ֆր․

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ․ Յ․ Դ․ Մարսէյլի Շրջ․ Կոմիտէն բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Դր․ Քէնտրիեանին եւ պարագաներուն, իր զաւակին մօր անակնկալ ու դառնագին մահուան առթիւ ։

×

Մարսէյլի եւ շրջաններու բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնենք Տէր Եղիշէ քահանայ Մխիթարեանին եւ պարագաներուն, երիցուհիին դառնակսկիծ մահուան առթիւ

Հ․ Յ․ Դ․ Մարսէյլի Շրջ․ Կոմիտէ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը 12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Իրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Կը խօսի Գնդ․ Բաղդասարեան «Վարդանանց պատերազմը պատմական ու ռազմական տեսակէտով»։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահին մէջ ծախու են, երկար եւ հաստատուն նստարաններ՝ յարմար եկեղեցիի, վարժարանի եւ պարահանդէսի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Ա․ ՔԷՕՍԷՅԵԱՆԻ, 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex)։

×

«Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, վարձու կը տրուի կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու թատերական ներկայացման, հարսնիքի, նշանտուքի, հանդէսի եւ ժողովներու։ 333 հոգիէ աւելի տեղ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ․ Ա․ ՔԷՕՍԷՅԵԱՆԻ 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex), Մարսէյլ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ռոտոսթոյի (Թեքիրտաղ) Մաքասեան կը փնտռէ իր… որդին Մարգար Մաքասեան… նաեւ՝ Բերսիկ, հօր անունը՝ … եղբօր անունը՝ Յակոբ) որ … նութեան ժամանակ 11 տարեկան… իր մօրաքրոջ՝ Տիկին Արուսեակ… մինչեւ Մուսուլ գացած է, … նուելով իր մօրաքոյրէն եւ եղ… մեկնած է Մուսուլի շրջանի… Ֆիր կոչուած գիւղը մը մասին… լուր տուողին մէկ տարեկան… ուէիր։ Իմացնել E. Macassian Albe No. 1, Saint Just, Marseille … կամ իր մօր՝ Տիկին Բերսիկ… եանի, Rue Tache Tabia, No. 36… tchouk (Bulgarie) : Կը խնդրուի… Հայ թերթերէն արտատպել։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ »

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական… մէկ հատոր՝ «Ծաղրանկարներ»… որ քանի մը չաբաթէն լոյս… նէ։ Գիրքը բաղկացած է աւելի… 200 էջերէ․ կը պարունակէ բ… ծաղրանկարները թէ՛ ծանօթ… րու եւ թէ՛ ժողովրդական… րու, ձեռ մասամբ անտիպ… բաժանորդուած։ Այս հատորի… բացած եմ կանխիկ բաժանորդ… թիւն մը։ Ով կ'ընեմ բարեկամ… եւ համակիրներու, որոնք… ֆրանք ղրկելով բաժանորդ… կանխիկ վճարողներուն… ցանկով մը պիտի դրուին… մէջ։ Հատուածաբար գիրքը… լէն վերջ արժէ աւելի…

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին… Béchiktachlian, 21, Rue Ampère… (Seine):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant · H. STEPHAN

12, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՄԱՐՏ
VENDREDI 11 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3676

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ՝ «Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ»ՈՎ

Աչքէ լոյս բոլորից,— 1937 դեկտեմբեր 13էն ի վեր զրկուած էինք Խ. Հայաստան»էն եւ մինչ ուրիշ միջոցներ կը խորհէինք գտնելու համար, երէկ իսկ ստացանք երկու կապոցներ։ Մէկը 1938 յունուար 1էն մինչեւ փետրուար 16, միւսը՝ փետրուար 4էն 24 ։

Արդէն, վերահաստատուած է փոխանակութիւնը։ Մենք ալ գործեցինք, իբրեւ տարրական պարտականութիւն ։

Ընդհանուր ակնարկ մը նետելով այս մէկուկէս ամսուան թերթերուն վրայ, չնշմարեցինք որ եւ է արտակարգ փոփոխութիւն ։

Նոյն միապաղաղ եւ թխածոյ բովանդակութիւնը՝ բոլոր թիւերուն մէջ,— ճառեր, թարգմանութիւններ, զեկուցումներ, նշանախօսքեր եւ տօնական կանչեր (Գերագոյն Խորհուրդ, քաղաքական եւն.) ։

Ցանկանչական պարագայ մը,— թէեւ հռչակաւոր «մաքրագործումները» դադրած են, բայց անոր յաջորդած է նորագոյն յանձնառութիւնը,— «Արագօրէն եւ մինչեւ վերջն ուղղել թոյլ տրուած սխալները»։

Կը յիշէք անշուշտ,— Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէն նոր հրամանագիր մը հրատարակեց վերջերս, դիտել տալով թէ «կոպիտ սխալներ» գործուած են զտումներու ընթացքին եւ բազմաթիւ բոլշեւիկներ զոհ գացած են զրպարտութեանց։ Հրամանագիրը կը յանձնարարէր վերաքննութիւն կատարել, այս անգամ լսելով ներկայացուած բողոքները ։

Այդ ազդանշանին վրայ, ինչպէս ամէն տեղ, Հայաստանի մէջ ալ օրուան վարիչները սաստիկ նետուած են «հարուածային» թափով, այս անգամ ալ զրպարտիչները ժողվելու համար։

Եւ ահաւասիկ նոր բացագանչութիւններ,— «Անյապաղ կենսագործել սոցիալիստական Կենտկոմի Պլենումի որոշումները».— «Զրպարտիչներին պէտք է պատժել».— «Ժողովրդի թշնամիների ու նրանց ծանկլաւիկների զոհերը».— (Խ. Հայաստան, 3 փետր.)։ Եւ կամ,— «Ցանցառները պէտք է պատժուին».— «Պատժել զրպարտիչին» . «Կուսակցութիւնից սխալ վտարելու բռնագանչումը պէտք ձեռնտու է կուսակցութեան թշնամիներին»։ (Խ. Հ. 21 փետրուար)։

Ինչպէս մաքրագործումներու ընթացքին, այս անգամ ալ բարեկենդանային կամ ողբերգական տեսարաններ կը պարզուին ։ Անիրաւեալները կամ անոնց բարեկամները մինչեւ անհատական մանրամասնութեանց մէջ կը մտնեն, պարմանդական ծանքեր կը քակեն, բացատրելու համար թէ ինչպէս «ժողովրդի թշնամիները» դաւեր լարած են իրենց դէմ ։

«Խ. Հայաստան» ինքն ալ «խայտառակ փաստեր» կը յիշէ ժամանակ խմբագրականի մը մէջ, չնշելով թէ վճիռներ արձակուած են «հեւալով, հապճեպ կերպով»։ Օրինակ մը.

– « Համբարձում Սահակեանը, այդ կարիէրիստ ու զրպարտիչ կոմունիստը 270 զրպարտիչ մատերիալներ (նիւթ) է գրել մեր ազնիւ կոմունիստների եւ խորհրդային աշխատողների մասին»։

Այս մարդը ժողովի մը մէջ ալ կրկներ է իր ամբաստանութիւնները, բայց երբ չօշափելի փաստեր պահանջեր են, խուսափողական պատասխան մը տուեր է։ «Եւ ահա կարիէրիստի եւ զրպարտիչի այս կատարեալ տիպը մնացել է անպատիժ»։ (3 փետր.)։

Դժուար չէ եզրակացնել թէ ո՛ւր կրնայ տանիլ այս նոր արշաւ ։

Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարը իր ընդարձակ զեկուցման մէջ կը խոստովանի թէ կուսակցական թուղթերու ստուգումէն վերջ, վտարուած են 1796 հոգի, որոնց 939ը 1937ի վերջին չորս ամիսներու ընթացքին ։

Իսկ հիմա որ սկսեր են վերաքննել, անշուշտ նոյնքան ծաւալուն «տեղաշարժ» մը պիտի կատարուի։ Պարզ աշխարհաբարով, «ին զոհերուն պիտի յաջորդեն նորեր ։

Այս տեսակէտէն շատ պերճախօս է Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարին վկայութիւնը ․

« Սիսիանի կազմակերպութիւնից Կուսկոլեգիան քննարկել է վտարուածների 23 գործ, որոնցից վերականգնել է 19 հոգու ։

Ղափանի կազմակերպութիւնից Կուսկոլեգիան քննարկել է 25 վտարուածների գործ, որոնցից վերականգնուած են 21 հոգի։

Բայազէտի կազմակերպութեան մէջ միայն Բադիկեան գիւղի կոլտնտեսութեան կուսկազմակերպութեան գծով վտարուել են 11 հոգի, որոնցից կուսկոլեգիան վերականգնել է 10 հոգու ։

Գորիսի կուսկազմակերպութիւնից քննարկուել են 17 գործ, վերականգնուած են 14 հոգի։

Մեղրու կազմակերպութիւնից քննարկուել են 16 գործ, վերականգնուած են 13 հոգի եւայլն ։

Կուսակցութեան անդամների վտարման այդպիսի յախուռն ձեւեցում ունենալու դէպքում, հասկանալի է, թոյլ են տրուել կոպիտ սխալներ »։

Խմբական արտաքսումներու եւ պաշտօնանկութեանց գլուխգործոց պատկեր մը եւս,— Մաքրագործումներու ընթացքին, պաշտօնէ արձակուած, այսինքն ապրուստէ զրկուած են 854 ուսուցիչներ։ Վերաքննութեան շնորհիւ, իրենց պաշտօններուն մէջ վերահաստատուած են 752 հոգի։ Դեռ պիտի արձակուէին 448 հոգի, բայց «վերջոյ պահեր են 332 հոգին ···

Տուած եղանք կացութեան մէկ երեսը միայն ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՈԹԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԵՐԺԵՑԻՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բոլշեւիկները կ՚ուզեն մասնակցիլ նոր դահլիճին

Ինչպէս նախատեսեր էինք երէկ, Շոթանի դահլիճը հարկադրուեցաւ հրաժարիլ, նկատելով որ ձախակողմեան խմբակցութիւնները եւ մասնաւորապէս ընկերվարականները կը մերժեն տալ իր պահանջած լիազօրութիւնը ։

Չորեքշաբթի օր, ձախակողմեան խմբակցութեանց ժողովէն անմիջապէս վերջը, Պ. Շոթան արդէն տրամադրած էր դահլիճին հրաժարականը, բայց, Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն պնդումին վրայ, յանձն առաւ յաջորդ օրը կարդալ իր յայտարարութիւնը՝ Խորհրդարանին առջեւ, եւ յետոյ հրաժարիլ։ Հակառակ ձախակողմեան հոսանքներու ճիգերուն, կարելի չէր եղած համաձայնութիւն գոյացնել նոյնիսկ ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ ։

Դահլիճը երկար նիստ մը գումարեց չորեքշաբթի գիշեր։ Ժողովէն անմիջապէս վերջը, Պ. Շոթան Էլիզէի պալատը գնաց, Հանրապետութեան նախագահին ներկայացնելու համար իր հրաժարականը, որ սակայն յետաձգուեցաւ, ինչպէս բսինք արդէն ։

Երէկ բացատրած էինք թէ ինչո՛ւ լիազօրութիւն կը պահանջէ դահլիճը։ Իր յայտարարութեան մէջ, վարչապետը մանրամասնօրէն պարզեց կառավարութեան ծրագիրը, իբրեւ միակ միջոցը ելմտական եւ տնտեսական տագնապին լուծման, Ֆրանքին փրկութեան եւ ազգային պաշտպանութեան ծրագրին յաջողութեան։ Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց ներկայացուցիչները յայտարարեցին թէ չեն կրնար ընդունիլ այդ ծրագիրը, այսինքն արտակարգ լիազօրութիւններ տալ դահլիճին։ Այս յայտարարութիւնէն վերջ, վարչապետը կարդաց դահլիճին հրաժարականը եւ հեռացաւ Երեսփ. Ժողովէն, բոլոր նախարարներուն հետ։

Այսպէս կը վերջանայ Շոթանի չորրորդ դահլիճը որ կը բաղկանար արմատականներէ եւ նախկին ընկերվարականներէ, եւ որ 1936ի ընտրութիւններէն ի վեր, առաջինն էր որուն չմասնակցեցան ընկերվարականները ։

Տակաւին յայտնի չէ թէ ի՛նչպիսի տարրերէ պիտի բաղկանայ նոր դահլիճը։ Շատ կը խօսուի Ազգային Միութեան դահլիճի մը մասին, մասնակցութեամբ ընկերվարականներու, արմատականներու եւ համայնավարներու, ինչպէս եւ կեդրոնի եւ աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներու. բայց յաջողութիւնը կասկածելի է, քանի որ Երեսփ. Ժողովին մեծամասնութիւնը կը կազմեն ձախակողմեան հոսանքները։ Աւելի հաւանական է որ նոր դահլիճը կազմուի արմատականներու եւ ընկերվարականներու մասնակցութեամբ։ Իսկ վարչապետութեան համար կը խօսուի Լէոն Պլումի մասին։

Երկու օրէ ի վեր իրարանցումի մատնուած են քաղաքական շրջանակները։ Բոլշեւիկները անմիջապէս ժողովի հրաւիրեցին ոչ միայն իրենց Կեդր. Կոմիտէն եւ Երեսփ. Ժողովի խմբակցութիւնը, այլեւ ընկերվարականներու հետ կազմուած համաձայնութեան կոմիտէն, խորհրդարանի ձախակողմեան պատուիրակութիւնները, Ժողովրդական Ճակատի ներկայացուցիչները եւն.։ Իրենց վերջնական պատասխանը տալու համար, անոնք նախընտրեցին սպասել ընկերվարականներու որոշման ։

Բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան ձախակողմեան պատուիրակութեանց ժողովին մէջ։ Ընկերվարականները եւ համայնավարները կը պահանջէին բանաձեւ մը քուէարկել, մերժելով դահլիճին պահանջած լիազօրութիւնը, բայց արմատականներն ու անջատուած ընկերվարականները ընդդիմացան։ Արմատական խմբակցութեան նախագահը հեռաձայնով հաղորդեց Պ. Շոթանի թէ կը խորհին պատուիրակութիւն մը ղրկել, բացատրելու համար իրենց տեսակէտները։ Վարչապետը պատասխանեց թէ չի կրնար ընդունիլ պատուիրակութիւնը եւ պիտի հրաժարի, եթէ ան վարչապետարան հասնի ։

Երեսփ. Ժողովի ընկերվարական խմբակցութիւնը չորեքշաբթի օր երկու անգամ ժողով գումարեց, իր դիրքը ճշդելու համար։ Երկրորդ ժողովին ատեն, վարչապետը գիր մը ուղղած էր, անմիջական պատասխան պահանջելով։ Ասոր վրայ, խմբակցութիւնը ամէն պատասխանատուութիւն առանձնելով, որոշեց հաղորդել վարչապետին թէ միաձայնութեամբ երեքշաբթի օրուան զեկոյցը (լիազօրութեան պահանջը) բոլորովին անհամապատասխան կը գտնէ այն յանձնառութեան զոր կառավարութիւնը ստանձնեց յունուար 20ին եւ որուն համար վստահութիւն տրուեցաւ իրեն։ Խմբակցութիւնը կ՚ուզէ ամէն գնով պահել երկրին կամքով կազմուած մեծամասնութիւնը ։

Ուշագրաւ է որ համայնավարները այս անգամ բացորոշապէս աթոռ կը պահանջեն նոր դահլիճին մէջ։

Ի՞նչ են ճգնաժամին գլխաւոր պատճառները

Պ. Շոթան երկար զեկոյց մը հաղորդեց ժամուլին ներկայացուցիչներուն, իր պահանջած լիազօրութեանց մասին։ Ըսաւ թէ քանի մը անգամ ստուար մեծամասնութիւն շահեցաւ խորհրդարանին մէջ, եւ նորէն կրնայ շահիլ, եթէ չներկայացնէ կարգ մը նոր պահանջներ որոնք անհրաժեշտ են, իր կարծիքով ։

— «Եթէ սաանայի խորհրդարանէն պահանջուած աջակցութիւնը, են համոզուած եմ որ ի վիճակի պիտի ըլլայի չտկել երկրին կացութիւնը։ Ինծի համար պարզ ողջմտութեան եւ պարկեշտութեան խնդիր մըն է այս։ Ֆրանսա հարկադրուած է բացառիկ եւ մեծագումար վարկեր սահմանել իր ապահովութեան համար ։ Ան վճռած է գումարներ գտնել ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար անտուկին համար եւ դրամ խնդրել ժողովուրդէն. ուստի տարրական պահանջ է անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, ապահովելու համար այսպիսի փոխառութեան մը յաջողութիւնը, որ պէտք է փայլուն ըլլայ։ Միեւնոյն ատեն կ՚ուզենք ամէն երաշխաւորութիւն ընծայել փոխատուներուն »։

Վարչապետը յետոյ պարզեց դանձին վիճակը, որուն ծանրութիւնը կը խոստովանէր նոյն ինքն Պ. Լէոն Պլում, 1937 մայիսին։ Ան եւ նախկին ելմտա-

(Լուրերու շարունակութիւնը 4րդ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Օ՛ ՊԵՔՔԱՐԻԱ, ՊԵՔՔԱՐԻԱ՛

Ի՞նչպէս չօգեկոչել իտալացի այս մարքիզը, երբ Սթալինի դատարանը սկսեր է անբարոյացնել մարդիկ եւ գաղափարները,— ալ յեղափոխական մնա՞ց, կամ գիտնական՝ բժիշկ ու դատամագէտ, որ արտասուղուած չըլլայ։ Մոսկուայի դատաւորները ան-խնայ կը սեւցնեն հանրային գործիչները, եւ ժամանակակից պատմութիւնը կ՚ուզեն գրել ծծմբախառն ցեխով։ Ոչ հիւանդին կամ մահամերձին կը խնայեն, ոչ ալ նախկին պատերազմիկին կամ գրագէտին։ Անոնք իրենց ցեխարձակումը կը կատարեն նաեւ երկրին սահմաններէն դուրս,— ֆրանսացի համայնավարներուն վրէժ մը լուծելու ձեւով մը՝ ֆրանսացի ընկերվարականներու անուն նուատ, իբրեւ կաշառակեր, լրտես։ Կ՚ընդվզի Լէոն Պլում,— աշխարհի վրայ չկայ ուժ մը, կ՚ըսէ, որ զիս համոզէ թէ կրնան կաշառուիլ ընկերներս։ Կ՚ընդվզին նաեւ անաչառ մտաւորականներ երկրէ երկիր։ Վրդովուա՛ծ է աշխարհի խիղճը ։

Վաճգի Մոսկուայի խելագարները ոչ միայն կ՚աշխատին այնպէս մը ընել որ մարդ, այսուհետեւ, չհաւատայ պատմութեան, ընկերվարութեան, նոյնիսկ համայնավարութեան,— սակայն խորքին նիհիլիզմն է որ կ՚աշխատի քանդել սկզբունքի եւ իտէալի ամէն կառուցուածք,— այլեւ ստեղծել հոգեկան վիճակ մը, որ անծանօթ է զգացումին, քանի կը նուիրագործէ վայրագութիւնը, անասնականութիւնը, անմարդկայինը ։

Ի՞նչ իմաստ ունին Մոսկուայի դատարաններուն առջեւ կատարուած «խոստովանութիւնները»,— այն թէ կարելի չէ հանդուրժել կատարուած չարչարանքին ։

Եւ խորհիլ, որ դեռ ԺԶ. դարուն մարդիկ ընդունակ էին ընդվզելու, ծառանալու դատական խստութեանց եւ պատժական վայրագութեանց դէմ։ Այդ համաշխարհային վրդովումն էր, որ կը բանաձեւէր մարքիզ Պեքքարիա իր մէկ հռչակաւոր գործով,— Ոճիր եւ Պատիժ ։

Մարքիզ Պեքքարիա փայլուն ուսանողութենէ մը վերջ՝ կը նուիրուի հրապարակագրութեան։ Խումբ մը երիտասարդներով կը հրատարակեն Սրճարան պարբերաթերթը։ Այդ շըրջանին է որ կ՚ուսումնասիրէ պատժական օրինագրերու հակամարդկային տրամադրութիւնները, դատարաններու նուիրագործած անարդարութիւնները, խոստովանցնելու կամ պատժելու նպատակով կատարուած բարբարոսութիւնները, եւ կը գրէ իր հռչակաւոր գիրքը, այսօր թարգմանուած գրեթէ բոլոր լեզուներով, ուր կ՚աշխատի արտայայտել տեսչերական խիղճը, դատապարտելով խոստովանութեան եւ պատիժի վայրագ եղանակները, պատիժներու անհաւասարութիւնը (ըստ անհատի), եւայլն։

Ի՞նչ պիտի ըսէր Պեքքարիա, երբ ողջ ըլլար եւ լսէր Մոսկուայի դատարաններուն պատմութիւնը։ Ներկայ պայմաններուն մէջ, վստահ եմ որ Սթալին ալ, եթէ բերուի Մոսկուայի նոյն դատարանին առջեւ (ա՜խ, ի՞նչ լաւ կ՚ըլլար), «պիտի խոստովանէր» եւ իր պատիժը ի՛ր բերնով պիտի պահանջէր ․

— Ես, Սթալին, լրտես մէն էի եւ կը ծառայէի Անգլիացիներուն՝ 1918-էն մինչեւ 1938, քսան տարի անընդհատ՝ երկերեսութեամբս ծածկեցի լրտեսի գործունէութիւնս, փորձեցի սպաննել Լէնինը, մինչեւ որ յաջողեցայ իր տեղը անցնիլ ··· ։

Ես վստահ եմ որ Սթալին անիրաւ է նկարագրով, ու կրնայ իր խոստովանութիւններուն մէջ դնել քիչ մը աւելի վարկաբեկում եւ ··· Քա.Ֆյրոնի հռչակաւոր բառը։

ԱՐԱԶ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նոր ստացած ըլլալով «Խ. Հայաստանի» յունուար - փետրուար թիւերը, կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Յունուար 6ի թիւով, թերթը կը ծանուցանէ թէ Արտաւազդ Աւագի Բունեաթեան նշանակուած է ելմտական գործավար (Նախարար)։

Բարգէն Աշոտի Աստուածատուրեան նշանակուած է առողջապահութեան գործավար։ (Նախապէս տեղապահ նշանակուած էր Գարեգին Ցակոբի Աղբալեան)։

Իսկ փետրուար 12ի թիւին մէջ կը կարդանք հետեւեալ որոշումները.—

Արտաւազդ Ալեքսանդրի Սահակեան նշանակուած է հողագործական գործավար։ Զօրայեր Ղուկասի Գալստեան՝ ընկերային ապահովութեան գործավար ։

Նոյն թիւին մէջ հրատարակուած երկրորդ լուրի մը համաձայն, որոշուած է Շմաւոն Միհրանի Առուշանեանը «ազատել» հողագործական գործավարի պաշտօնէն, «այլ աշխատանքի անցնելու հետեւանքով»։ Նոյնպէս Արտէմ Պօղոսի Ազամայեան «ազատուած է» (արձակուած) ընկերային ապահովութեան գործավարի պաշտօնէն ։

Պետական ծրագրի նախագահ նշանակուած է Արմենակ Կիւրեղի Շեկոյեան ։

*** «Խ. Հայաստան» ի փետրուար 4 թիւին մէջ հրատարակուած է Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Գր. Ցարութիւնեանի (Արութինով) ընդարձակ զեկուցումը, տասնրվեց երկար սիւնակ։ Ցետաձգելով շարք մը կարեւոր տեղեկութիւններ, այդ զեկուցումէն կ՚իմանանք թէ «կուսակցական փաստաթղթերի ստուգումից եւ փոխանակումից յետոյ ամբողջ Հայաստանում վտարուել են 1796 հոգի»։ Ասոնց 939 հոգին վտարուած են 1937ի վերջին չորս ամիսներու ընթացքին։ Ամէնէն բազմաթիւ վտարումները եղած են հետեւեալ շրջաններուն մէջ,— Ամասիա՝ ամբողջ կազմակերպութեան 33.4 առ հարիւրը, Ապարան՝ 21 առ հարիւրը, Ստեփանաւան՝ 13 առ հարիւրը, Երեւան՝ 12.5 առ հարիւրը, Ախտա՝ 13 առ հարիւրը։

Նոյն զեկուցման համաձայն, վերջին մաքրագործումները «ամէնից աւելի այլանդակ ձեւեր են ընդունել» ուսուցիչներու մասին։ 1937ին Հայաստանի մէջ աշխատանքէ արձակուած են 854 ուսուցիչ։ Դեռ ուրիշ 448 հոգի ալ նոր պիտի արձակուէին։ Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէի վերջին հրահանգին համաձայն, կրթական գործավարութիւնը քննութիւն կատարելով, 854 հոգիէն 752ը վերահաստատած է։ Հեռացնելու համար նախատեսուած 448 հոգիէն ալ 332ը իրենց պաշտօններուն մէջ մնացած են, մեղադրանքը չհիմնել համարուելով ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ թագաւորը հրամանագիր մը հրատարակեց, որ կ՚արգիլէ մարտական կազմակերպութիւնները։ Այս հրամանագրին ենթակայ են նաեւ կանանց եւ կապոյտ շապիկաւորները ։

ԺԻՆԸ ՓՈՋՈՎ ԿԱՏՈՒՆԻ (խարազան) պատիժը վերցնելու համար, առաջարկ մը ներկայացուած է Անգլիոյ ներքին նախարարութեան։ Կ՚ըսուի թէ անչափահաս դատապարտեալները բիրով ծեծելու պատիժն ալ պիտի վերցուի. բայց ուսուցիչները ազատ պիտի ըլլան գործածելու զայն ։

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ԽԱՆԳԱՐԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Երբ մի Հայ որեւէ օտար պետութեան մէջ բարձր պաշտօնի է հասնում՝ անմիջապէս մեր հասարակութիւնը աչքերը յառում է դէպի նա. «Անպատճառ մի բան կ'անի իր ժողովուրդի համար»։

Ի վաղուց հետէ իմ առանձին, խիստ բացասական կարծիքն ունենալով օտարի ծառայութեան մէջ գտնուող հայազգի պաշտօնեաների մասին՝ պէտք է այնուամենայնիւ ասեմ, որ Միկոյեանի նկատմամբ լաւատես լինելու մի քանի պատճառներ կային։

Առաջին՝ որ նա՝ հայ ժողովուրդի ծոցից ելած եւ գերազանցօրէն ազգային դաստիարակութիւն ստացած մի մարդ՝ իր սեփական աչքով էր տեսել Հայաստանի յօշոտումը եւ հայ ժողովուրդի մարմնի վրայ բացուած վէրքերը։ Եթէ մի Ստեփան Շահումեան, 1914 — 1918 աքսորներին հարեւանցիօրէն ծանօթանալով, կարող էր խորին ցաւով ասել թէ «մարդկութեան մէջ ոչ թէ չորս այլ հինգ դասակարգ կայ եւ հինգերորդը, ամենաթշուառը, հայ ժողովուրդն է»(1), ինչո՞ւ չէր կարող նոյն ցաւով համակուած լինել մի Միկոյեան, որի ծանօթութիւնը հայ ժողովուրդի հասած թշուառութիւնների մասին աւելի խոր էին եւ հիմնական։

Երկրորդ՝ Միկոյեանը իր քաղաքական կամ պետական գործունէութեան ասպարէզն էր դարձրել Խ. Ռուսաստանը կամ Խ.Հ.Միութիւնը, որ յեղափոխական փոխանցումների շրջանում գտնուելով՝ բազմաթիւ նպաստաւոր պայմաններ էր ներկայացնում հայ ժողովուրդին օգնութիւն հասցնելու տեսակէտից։ Այն՝ ինչ որ դժուար կը լինէր յաջողացնել, ցարական իշխանութեան ժամանակ, մի Լորիս Մելիքովի համար, տասն անգամ աւելի դիւրութեամբ կարող էր յաջողացնել Միկոյեանը բոլշեւիկների իշխանութեան ժամանակ՝ կռթնած այն սկզբունքներին եւ յայտարարութիւններին, որ Լէնինը եւ նրա համհարզները հրապարակ էին նետել՝ ի պաշտպանութիւն անիրաւուած ազգերի եւ մասնաւորապէս հայ ժողովուրդի։

Թէ որքան անտեղի էր այս կարգի նկատումներով պայմանաւորուած լաւատեսութիւնը Միկոյեանի նկատմամբ՝ ընթերցողը կը տեսնի հետեւեալ փաստերից.—

1921ին, առիթ ունեցայ խօսելու մի ականաւոր բոլշեւիկի հետ այն ապիկարութեան մասին, որ ցոյց տուեցին Մոսկուայի հայ բոլշեւիկները 1920ին, երբ Շանթի պատուիրակութիւնը Հայաստանի անունից բանակցութիւններ էր վարում Խ. Ռուսաստանի հետ՝ հաշտութեան եւ բարեկամութեան դաշինք ստորագրելու համար։ Խնդիրը դառնում էր Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հարցերի կարգադրութեան շուրջ։

Զրուցակիցս, առանց ինձ նայելու եւ կարծես ինքն իր հետ խօսելով՝ մի խիստ դռնհիկ հայհոյանք ժայթքեց եւ ապա, ձեռքը սեղանին զարնելով աւելացրեց, «Գերեզմանում իսկ հանգիստ չեմ ունենայ, եթէ ես, մինչեւ մեռնելս, «նրան» չանատակ անել չտամ»։

Այս յանկարծակի պոռթկումից, ես այն տպաւորութիւնն ստացայ թէ զրուցակիցս իր «բոլշեւիկեան կատաղութիւնը» արտայայտեց մեր ընկեր Շանթի դէմ։ Բայց իմ հարցումին թէ ո՛ւմ մասին է խօսքը՝ ստացայ հետեւեալ պատասխանը.

«Ամէն ինչ արուած էր յաջողցնելու համար։ Չիչերինը եւ իր անմիջական գործակիցները տուել էին իրենց համաձայնութիւնը՝ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը Հայաստանի սեփականութիւն ճանչնալու։ Դաշնագրի նախագիծն էլ արդէն խմբագրուած-պատրաստ էր եւ մի քանի օրից պէտք է հանդիսաւորապէս ստորագրուէր, բայց ահա՛, վերջին վայրկեանին, Բագուից ստացուեց մի հեռագիր, որով Անաստաս Միկոյեանը, իր նման մի քանի հայ սրիկաների գլուխն անցած, բողոքում է Ադրբէջանի գաւառները՝ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը՝ եւրոպական իմպերիալիզմի ձեռքին գործիք դարձած Հայաստանի Հանրապետութեանը կցելու դէմ։ Այս հեռագիրը մեր ամբողջ ջանքն ու աշխատանքը ջուրը նետեց, որովհետեւ Մոսկուան չէր կարող անտես առնել տեղական համայնավարների եւ մասնաւորապէս Միկոյեանի պէս պատասխանատու դիրք ունեցող մի հայ համայնավարի ներհակութիւնը»։

Չգիտեմ, արդեօք իմ զրուցակիցը այսօր հանգի՞ստ է զգում իր գերեզմանում թէ ոչ։ Սակայն գիտեմ, որ Միկոյեանը այնուհետեւ եւս որեւէ տատանում չունեցաւ՝ Հայաստանի յօշոտումը տեւականացնելու գնով՝ իր անձնական դոսիէն ճոխացնելու «ինտերնացիոնալիստական» փաստերով։

1920ի Դեկտեմբերին, Հայաստանում հաստատուեց Խորհրդային վարչակարգ։ Այս առթիւ Խ. Ադրբէջանի Զինուորա-Յեղափոխական Կոմիտէն, յանձին իր Նախագահ Դր. Նարիմանովի, յայտարարեց «ամէնքին - ա.-մէնքին», թէ Խ. Ադրբէջանի եւ եղբայրական Խ. Հայաստանի միջեւ այլեւս վերջացած են հողային վէճերը, որովհետեւ առաջինը վերջինի սեփականութիւնն է համարում Ղարաբաղը եւ Նախիջեւանը։

Մի փոքրիկ ճիգ էր հարկաւոր այս պայմաններում, որպէսզի Դր. Նարիմանովի հանդիսաւոր յայտարարութիւնը գործ դառնար։ Այս ճիգը կատարելը այլեւս ոչ մի անպատեհութիւն չէր ներկայացնում Միկոյեանի համար, որովհետեւ Հայաստանը «ազատուելով Դաշնակների լծից», այլեւս չէր կարող գործիք ծառայել իմպերիալիստների ձեռքին։ Բայց այս փոքրիկ ճիգն էլ չկատարեց «մեր Միկոյեանը», որովհետեւ ազգային շահերով հետաքրքրուելն ինքնին օգտակար փաստ չէր լինի նրա անձնական դոսիէի մէջ այն փաստերի շարքում, որոնք վկայում են մեր հերոսի անվերապահ ինտերնացիոնալիզմը...

1936ի սկիզբներին, Մոսկուայի ներքին քաղաքական աշխատանքները կենտրոնացած էին ստալինեան նոր սահմանադրութեան մշակումի վրայ։ Այս առթիւ պէտք է ճշդորոշուէր Խ.Հ. Միութեան մէջ մէկտեղուած երկիրների սահմանը։ Տեղի ունեցան կարեւոր փոփոխութիւններ գոյութիւն ունեցող սահմանների մէջ. Մէկ երկրից ընդարձակ հողեր պոկուեցին եւ կցուեցին միւս երկրին։ Մի քանի երկիրներ, որ առաջ «անկախ հանրապետութեան» տիտղոս չունէին՝ անկախ հռչակուեցին։ «Անկախ հանրապետութիւններից» ոմանց մէջ էլ ինքնավար հանրապետութիւններ եւ շրջաններ հաստատուեցին։

Այս ամէնը կատարւում էր Միկոյեանի աչքի առաջ եւ նոյնիսկ նրա անմիջական մասնակցութեամբ։ Նա գիտէր թէ ինչ յօշոտման է ենթարկուած Հայաստանը եւ ինչ ողորմելի վիճակի վերածուած Անդրկովկասեան հանրապետութիւնների շարքում։ Նա գիտէր նաեւ, թէ այդ յօշոտումը ինչքա՛ն դառնութիւն է պատճառում հայ ժողովուրդին երկրում թէ արտասահմանում։ Սակայն այս ամէնը գիտենալով հանդերձ, նա ձայն իսկ չհանեց իր հայրենիքի դէմ եղած անիրաւութիւնները գէթ փոքրիկ չափով դարմանելու համար։

Դեռ աւելին կայ։—Երբ նախանցեալ տարի արտասահմանում զանազան կողմերից փորձեր եղան Միկոյեանի ուշադրութիւնը հրաւիրելու Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի համար այնքա՛ն կենսական այս հարցերի վրայ՝ նա ոչ միայն անդրդուելի մնաց թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ հայ ժողովուրդի հանդէպ կատարեալ անտարբերութիւն ժառանգ իր կեցուածքի մէջ, այլեւ մի այնպիսի ընթացք բռնեց, որ կոյրերի համար էլ տեսանելի պիտի լինէր, որ Միկոյեանը ուզում է այդ փորձերը եւս իր անձնական դոսիէի մէջ նոր վկայութիւն դարձնել այն անվերապահ հաւատարմութեան որ ինքը տածում է դէպի Ստալինը եւ նրա բոլոր նախագծումները...

Սակայն սխալ կը լինի ենթադրել, թէ Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանը խպառ անտարբեր է դէպի Հայաստանին վերաբերեալ գործերը։ Ոչ, դէպքեր կան, երբ նա, կրակ կտրած, միջամտում է այդ գործերին։ Այսպէս օրինակ, թէ՛ Մոսկուայի «Իզվէստիա»ն եւ թէ «Խորհրդային Հայաստան»ը միաբերան վկայում են, որ Հայաստանի «"Մաքրագործումներ"»ի մէջ շատ գործօն դեր է կատարել Միկոյեանը՝ ի հարկէ ղեկավարուելով իր տիրոջ՝ Ստալինի անմիջական ցուցմունքներով։ Մասնաւորապէս մեծ է եղել նրա դերը վերջին շրջանի մաքրագործումների մէջ, որոնց ընթացքին սրբուեցին հրապարակից Ամատունին, Ակոպովը, Մուղդուսին եւ բազմահարիւր ուրիշ ականաւոր երկրորդական համայնավարներ։

Այսպիսով, երբ պէտք է խանգարել Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը Հայաստանի սահմանների մէջ առնելու գործը՝ Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանը օրուայ մարդն է. Երբ կարելի է օգտագործել նոր սահմանադրութեան առթիւ ստեղծուած հազուագիւտ պատեհութիւնները Հայաստանի դէմ եղած անիրաւութիւնները վերացնելու համար՝ Միկոյեանը մէջտեղ չկայ։ Երբ Մոսկուան որոշում է քարուքանդ անել Խ. Հայաստանի վարչական, տնտեսական, մշակութային եւ շինարարական հաստատութիւնները՝ հազարաւոր մարդիկ օրուայ հացից զրկելով կամ բանտերը լցնելով եւ կամ գնդակահարելով՝ մեր հերոսը, թեւերը սոթտած, նորէն հրապարակի վրայ է...

Ահա թէ ով է Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանը։

Եւ այս մարդն է որ, Խ. Հայաստանի «սպեցիֆիկ ազգային շահերը» պաշտպանելու համար, առաջին ջութակահարի դերը պիտի կատարի Խ.Հ. Միութեան Ազգերի Խորհուրդի մէջ...

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(1) Այս խօսքերը Ստեփան Շահումեանը ասաց ինձ 1918ի սկզբին՝ իր ընկերներ Մռաւեանի եւ Խանոյեանի ներկայութեամբ։

Ա. Ջ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԵՆ

ԴԷՊԻ ՃԵՆՈՎԱ

Ճամբորդութեան եղանակ չէ, բայց հայ թերթի թղթակիցը որ չունի իր օտար պաշտօնակիցներուն առանձնաշնորհները, իրեն կը պակսին շատ մը դիւրութիւններ, հարկադրուած է բաւական չնայիլ եւ ամէն յարմար առիթէ օգտուիլ։

Մեզ կը հրաւիրեն դէպի անցեալ տարի ամառուան՝ նոր ճամբայ մը կըտրելու ու նոր քաղաք մը ճանչնալու։ Կ'ընդունինք խանդավառութեամբ եւ կը մեկնինք։

Ձեր բախտաւոր... թղթակիցը, ինչպէս ընթերցողները արդէն անդրադարձած են, առաւելութիւնը ունի ինքնաշարժով ճամբորդելու, հոգ չէ թէ աղնիւ բարեկամներու սեփականութիւնն ըլլայ։

Միլանոյի եւ Փավիայի դաշտերը ծածկուած են բարակ մշուշով մը։ Բընութիւնը դեռ քունի մէջ է։ Վօկերայ եւ Թորթոնայ երկինքը կը պայծառանայ եւ արեւը կը սկսի շողալ մեզ։ Սերրավալլէ կը մտնենք նոր ճամբան ուր կ'երթեւեկեն միայն ինքնաշարժները, հրաշալիք մը որ մեզ այլեւս չի զարմացներ, քանի որ ծանօթ ենք իտալացի ճարտարապետներուն քաջութեան ու արուեստին։ Ամէնուն ծանօթ է որ գիտութիւնը հսկայ քայլերով կը յառաջդիմէ ամէն ուղղութեամբ, բայց նորութիւն է տեսնել թէ ինչպէս անոր նուաճումները անմիջապէս գործադրութեան մէջ կը մտնեն։ Կարտէզեանի, որուն մասին ժամանակին խօսած ենք, գլուխ գործոց մըն է ճարտարապետութեան ու արուեստի, բայց այստեղ ճարտարապետներ շատ աւելի դժուարին խնդիրներու առջեւ գտնուած եւ փայլուն կերպով լուծած են զանոնք։ Այս նոր ուղիով առանց մեքենան յոգնեցնելու, երկու քաղաքներու միջեւ եղած հեռաւորութիւնը 70 քիլոմեթրի չափ կը կրճատուի, եւ բեռնատար ինքնաշարժներու յարժավարներուն մտահոգութիւնը՝ Ճիօվիի անցքը մէկ կողմ կը ձգուի։

Արդէն մէկուկէս ժամ է որ հեռացած ենք Միլանոյէն եւ կը զգանք թէ կը յառաջանանք դէպի գարունը։ Ծխնելոյզներու խուրձ մը մեզ կ'աւետէ որ հասած ենք նոր քաղաքը, իսկ քիչ հեռուն ծովը ամէն կասկած կը փարատէ։ Ճենովա ենք, քաղաքը քաջ նաւաստիներու եւ յանդուգն վաճառականներու, որոնք դարեր առաջ արեւելքի նոյնքան յանդուգն հայ վաճառականներուն հետ յարաբերութիւններ մշակած եւ իրենց երկրին համար շահու նոր աղբիւրներ ստեղծած են։

Գեղեցիկ ու հարուստ քաղաք է Ճենովան որ ամփիթատրոնի մը նման կը բարձրանայ ծովափէն դէպի շրջակայ բլուրները։ Բնութիւնը ու մարդիկ ներդաշնակ գործունէութեամբ, օգտագործած են քաղաքին այս բացառիկ դիրքը, ճամբորդին տրամադրութիւնը բարձրացնելու եւ սիրտը գրաւելու համար։ Ժամանակի սղութեան պատճառով, արագ կերպով կ'այցելենք նաւահանգիստը, Իտալիոյ եւ Միջերկրականի ամենէն կարեւոր նաւահանգիստներէն մին։ Նաւեր կուգան հեռաւոր երկիրներէ ու կը մեկնին նոր աշխարհներ։ Լծակներ անդադար կը բանին, ապրանք կը բեռցնեն ու կը պարպեն, բեռնակիրները կը շարժին անաղմուկ։ Ամէն շարժում ժամացոյցի մը կանոնաւորութիւն ունի։ Կարգապահութիւնը ու կանոնաւորութիւնը ազդակներ են որոնց տնտեսական իմաստը քաջածանօթ է վաճառականներուն։ Ահա թէ ինչու, միջին Եւրոպայի եւ Պալքանեան շատ մը երկիրներ, որոնք Ճենովային կապուած են երկաթուղիներու ցանցով մը, իրենց ներածումներուն ու արտածումներուն համար կը նախընտրեն այս նաւահանգիստը։

Կ'անցնինք քաղաք, կը վազենք վեր վար, հին քաղաքէն դէպի նորը, նորէն դէպի հինը, կը հանդիպինք նաեւ Գուարթոյի պատմական քարաժայռին, ուրկէ Գարիպալտին իր քաջերով մեկնեցաւ կերտելու համար իտալական երկիրներու միութիւնը։ Այս պատմական վայրէն նոյնպէս «Անունցիօ» 1915ին հրաւիրեց իր հայրենակիցները մասնակցիլ ընդհանուր պատերազմին, եւ մենք գիտենք թէ այն օրերը բանաստեղծ զինուորին խօսքը որքան խանդավառութիւն ստեղծեց իտալական երիտասարդութեան մէջ։ Մեր թափառումներու ընթացքին մեր առջեւ կը կանգնի Իտալիոյ առաջին երկնասլաց շէնքը, 20 յարկ, 80 մեթր բարձրութեամբ։

Վաճառականութիւն ու նաւարանները,— ահա քաղաքին հարստութեան գլխաւոր աղբիւրները։ Այն ճամբան զոր դարեր առաջ, այս քաղքին յանդուգն ու քաջ զաւակը Քրիստափոր Քոլոմպոս փոքրիկ առագաստանաւով մը կտրեց, այսօր սովորական ուղի մը դարձած է Ատլանտեան նաւերուն համար, որոնց ամենամեծը՝ «Ռէքս»ը Ճենովացիներուն գործն է։

Իտալացիները յաճախ Ճենովայի Լա Սուփերպա (վեհապանծ) անունը կուտան։ Արդարեւ, Ճենովացիներն ալ հպարտ մարդիկ են, բայց այս հըպարտութիւնը զիրենք կը մղէ ուրիշները գերազանցելու, եւ մինչեւ այսօր իրենց կատարած գործերով բոլորին յարգանքը կը վայելեն։ Արտաքինով նուրբ ու փափուկ, կամքի ու նախաձեռնութեան տէր մարդիկ են։ Ունին նաեւ սակաւախօս ըլլալու առաւելութիւնը։ Ճենովացիներու այս վերջին յատկութիւնը շատ գնահատուած է Անգլիացիներէն։ Մեզի կը հաւաստեն թէ Եթովպիոյ պատերազմի ընթացքին, հակառակ անգլօ-իտալական յարաբերութիւններու լարուած վիճակին, Ճենովան ու շրջակայքը միշտ լեցուն եղած են Անգլուհիներով, որոնք ամէն օր իրենց նիհար մարմինները կազդուրած են Իտալիոյ արեւով։

Եթէ Քրիստափոր Քոլոմպոս Ատլանտեանը կտրելով Ամերիկա գտաւ, մենք վեր վար թափառելով... հայրենակից մը կը գտնենք, ինչ որ օտարութեան մէջ համահաւասար է աշխարհ մը գտնելու։ Քաղաքին միակ Հայը, երիտասարդ բժիշկ մը, Գ. Ն. Արսլանեան, սիրուած ու յարգ[ուած] բոլորէն։ Ուրիշ հայրենակից մը [...] կին Մխիթարեան Հայր, այժմ [...] հանգչի Ճենովայի գերեզմանատ[ան]...

Գիշեր է արդէն եւ Բարեկենդ[անի] վերջին օրը։ Բարեկամները մե[զ կը] հրաւիրեն խմել ու պարել, երա[..] համար։ Խմենք, պարենք ու երգե[նք] ազնիւ ընկերներ. մենք երազներ [...] նինք զորս կ'ուզենք փշրել ու ա[..] րուն տալ։ Այս գիշեր պիտի [...] նենք, պատռելով արշալոյսին սե[..] տի ծածկի կապոյտ աշխարհէն [...] լով նոր յոյսեր ու նոր երազներ

Ա. ՍԱՐԵ[ԱՆ]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ[ՆԵՐԸ]

Ամերիկեան «Քրիսչըն Սայնս
նիթըր» թերթը, որ ընդհանր
լաւատեղեակ է Խ. Միութեան
դարձերուն։ Վերջերս հրատար
Մոսկուայի թղթակցին տեսութի
ըը՝ ուր հայ համայնավարներ
դակահարութեան մասին

— «Նկատի ունենալով այն փ
որ սովետական սահմանադրութ
նը կը պարունակէ յօդուած մը
խաւորելով իւրաքանչիւր
հանրապետութեան իրաւունքը
զատօրէն բաժնուելու Խորհ
թենէն, յայտնի չէ թէ ինչ որ
կան հիմեր կային պատժելու
նավար պաշտօնեաներ, որոնք կ
ձլին գործադրել այս իրաւունք

Երբ անջատական շարժումներ
եալին մէջ ճնշուեցան ուրիշ խո
դային հանրապետութեանց մէջ
շարժումները կը վերագրուէին
ժուա - ազգայնական տարրերու
հետեւաբար կարելի էր ճզմել զա
«պրոլետարական դիկտատորութ
ենթադրեալ շահերուն համար
պարագային, սակայն, յանցաւ
ձեր գործօն համայնավար էին
խաղբորէն ղեկավարներ՝ հայ ազ
սաւոր դասին։

Ինչ ալ եղած ըլլայ այդ խոր
յին Հայաստանի պատմութեան
ամենախիստ «մաքրագործումը»
կատարուեց, ղեկավարութեամբ
ուղղական իշխանութեանց, որոնց
րեթէ ամբողջին տեղ ուրիշներ
ուած են, այլ Մոսկուայի Դաշնա
յին ոստիկանութեան։

Ըստ հայ համայնավարական
թերու, այս զտումներուն առթիւ
ուած փաստերը երեւան հանուե
պատրաստուած. են Դաշնակցա
(միութենական) ոստիկանութեան
ոյ գովեստի արժանացած է այս
աշխատանքին համար։

Գնդակահարուած ութ պաշտօն
տարները դատուեցան դաւաճան
վարութեամբ մասնաւոր զինուո
կան ատեանի մը առջեւ, որ նո
դրկուած էր Մոսկուայէն։

Ուրիշ պաշտօնատարներ, ըն
նախկին վարչապետը եւ կուսակ
թեան նախկին քարտուղարը կա
ստրուած են եւ կամ կը մնան երե
բանտը։ Տեղական մամուլը կը յ
որ առնուազն անոնց մէկ քանին
ւով պիտի դատուին հրապարակա
Պէտք է նշել, սակայն, որ այս
գի բանտարկեալները քիչ անգամ
Ռուսիոյ մէջ դատի կ'ենթարկուի
թէ կանխաւ խոստովանած չըլլ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Ետոյ Քէմալ որոշեց ազատել եւրոպական Թուրքիան որ նոյնպէս Յոյներուն ձեռքն էր։ Գլխաւոր դժուարութիւն մըն էր այն պարագան որ Անգլիացիները Պոլիսը գրաւած ըլլալով, Նեղուցները փակուած էին իր առջեւ։ Շատ խելացի ըլլալով, չուզեց յարձակում գործել մեր ուժերուն վրայ եւ պատերազմի մղել Անգլիան։ Ընդհակառակն՝ հրամայեց որ իր զինուորները խաղաղօրէն անցնին մեր գիծերէն՝ Տարտանէլի մէջ։ Փափուկ կացութիւն մը ստեղծուեցաւ մեր հրամանատարին՝ Սըր Չարլզ Հէրինկթընի համար։ Եթէ Թուրքերը կրակ բանային, դարձեալ կռիւի պիտի բռնուէինք անոնց հետ. իսկ հրամանատարը գիտէր որ բրիտանական կառավարութիւնը բոլորովին հակառակ էր այդ բանին։ Մնաց որ, Սըր Չարլզ բաւականաչափ զինուոր չունէր իր տրամադրութեան տակ, լրջօրէն դիմադրելու համար Մ. Քէմալի բանակին։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը օգնութեան հասաւ եւ հաշտեցնող կարկառուն համաձայնութիւն մը կնքեցին։ Մ. Քէմալ պահանջեց ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս քան այն պայմանները զորս առաջարկած էր չորս տարի առաջ՝ զինադադարին— Թուրքիան պիտի մնար անբռնաբարելի եւ Թուրքերը՝ իրենք անձամբ պիտի կառավարէին իրենց հայրենիքը՝ ազատ արտաքին միջամտութենէ։ Ամենազօր Դաշնակիցներն ու յաղթական պետութիւնները խոնարհեցան ու գոհացում տըւին այս վայրագ ու քաջարի զինուորին պահանջներուն։ Օտար զինուորները թրքական հողերէն հեռացուեցան անմիջապէս ու Մ. Քէմալ ազատեց իր հայրենիքը։

Բայց ի գին ի՜նչ զոհողութեանց՝ կրնաք երեւակայել։ 1912ի պալքանեան առաջին պատերազմէն սկսելով, տասնեակ մը տարիներու պատերազմը կոտորակած էր Թուրք ցեղը, ամբողջ երկիրը անապատի վերածուած էր, եւ հազարաւոր քաղաքներ ու գիւղեր քարուքանդ եղած էին։ Անկէ զատ Մ. Քէմալ տակաւին միահեծան տէրը չէր այս աւերակ հայրենիքին զոր Դաշնակիցները կ'ուզէին բաժան բաժան ընել։

Կ'ըսեն թէ անտանելի գինով մըն է ան, վայրագ, լիրբ ու ստախօս։ Շնորհքով մարդ մը չի կրնար աւելի ծիլ իրմէ կամ վստահիլ անոր։ Վախ ու տաղտկութիւն ներշնչած է նոյնիսկ անոնց որոնք հայրենասիրական պատճառներէ գրգռուած՝ իր կողքին կեցան երկարատեւ պայքարին ժամանակ։ Իր կեանքին մէջ ունեցած է, կ'ըսուի, միայն մէկ մտերիմ բարեկամ, գնդապետ Արիֆը որ եղած էր ընկերակից անոր չուառ կենցաղին։ Եւ սակայն, առանց խղճահարութեան զայն ալ կախաղան բարձրացուցած է ուրիշներու շարքին, որովհետեւ անհնազանդ դեր մը կատարած էր քաղաքական դաւադրութեան մը մէջ։

Անմիջապէս որ Թուրքիան ազատեցաւ օտարներուն ձեռքէն, իր ընկերները ըմբոստացան իրեն դէմ։ Անոնք իրենց կեանքը վտանգած էին նոր սահմանադրութիւն մը պարտադրելու համար Սուլթանին։ Ատիկա չէր նշանակեր որ Քէմալ չարաչար պիտի գործածէր իր հեղինակութիւնը եւ մէնատիրական հովեր պիտի առնէր։ Անոնք կ'ուզէին հանրապետութիւն մը հաստատել, բայց իրեն դէմ կռուելու համար, հաւաքուեցան Վահտէտտինի շուրջը որ տակաւին անուանապէս երկրին վեհապետն էր ու բաւական զօրաւոր էր կրկնակ հանգամանքով— Սուլթան եւ «խալիֆա հաւատացելոց»։

Արդ, Մ. Քէմալ հրամանագիր մը քուէարկել տուաւ Ազգային Ժողովին կողմէ եւ սուլթանութիւնը բաժնեց խալիֆայութենէն։ Վահտէտտին Պոլսէն փախաւ եւ խալիֆա հռչակուեցաւ իր եղբօրորդին՝ Աբտիւլ Մէճիտը։ Տարի մը վերջը հանրապետական վարչաձեւը հաստատուեցաւ, իսկ աւելի վեց ամիս ետքն ալ Մ. Քէմալ ջնջեց խալիֆայութիւնը։ Աւելի ուշ, 1926ին կախաղան հանեց բոլոր ընդդիմադիրները ու վերջ ի վերջոյ եղաւ Թուրքիոյ միակ ու բացարձակ տէրը։ Այդ Թուրքանէն սկսեալ աւելի ազատօրէն ասպարէզ նետուեցաւ ան ու բոլորովին արհամարհելով ուրիշներու տեսակէտները, աշխատեցաւ ջարդուփշուր ընել կրօնական այն հինաւուրց սովորութիւնները որոնց պատճառով Թուրքիոյ յառաջդիմութիւնը այնքան ետ մնացած էր եւրոպականէն։ Հիմա հասանք արդէն Թուրքիոյ պատմութեան նորագոյն շրջանին...

Սըր Ճորճ Տինքէնը կանգ առաւ վայրկեան մը, գլանիկը վառելու համար ու յետոյ շարունակեց.

— Առաջին ակնարկով կարծեցինք թէ Մ. Քէմալ ցոփակեաց ու անգութ — թերեւս տաղանդաւոր— զօրավար մըն էր... Կեանքիս ամբողջ տեւողութեան ուսումնասիրած ըլլալով Մերձաւոր Արեւելքի խնդիրները, կրնամ ըսել որ մասնագէտ մըն եմ այդ նիւթին մէջ... Բայց կը խոստովանիմ թէ ո՛չ ես, ո՛չ ալ կացութեան ինծի չափ լաւատեղեակ անձեր կը հաւա-
տային թէ ամենադաժն հասա[..]
նութիւնը կրնար ըլլալ որ Քէմ[ալ]
ջղէր իր ջատագոված բարեն[որոգ]
գումները ընդունիլ տալ իր ժո[ղո]
վուրդին... Եւ սակայն, անիկա [..]
ջողեցաւ ու հաստատ հանձնառո[ւ]
է որ յաջողեցաւ իր յուսացածէ[ն ա]
ւելի...

Թուրքերը գրեթէ ամբողջովին [..]
գիւղացի ժողովուրդ մըն են [..]
տգէտ, աւանդամոլ։ Իրենց կեա[նք]
օրէնք ըրած են, ամենաչնչին [..]
րու մէջ անգամ, կուրաբար ընդ[..]
այն որոշումները զորս հազար [..]
հարիւր տարի առաջ մոլեռանդ [..]
գիչ մը ամփոփեր է Գուրանին [..]
Անոնց ամէնէն լաւ յատկութիւ[նը]
հաւատարիմ ու քաջ զինուոր ըլ[..]
Քէմալի Թուրքանէն առաջ ամէն [..]
Թուրքիոյ մէջ կը կատարէին [..]
ըը, Հայերն ու Հրեաները. Թո[ւրքը]
կ'առնէին այդ ցեղերը եւ անոնց [..]
ծունէութիւնը... Մեծամասնութ[իւ]
նը ջարդուած կամ տարագրուա[ծ]
այժմ. ուրեմն ինչպէ՞ս կարելի [..]
պասել որ երկիրը յառաջ [..]
նար... Սակայն եւ այնպէս, [..]
քեան այսօր կը յառաջդիմէ [..]
զօրէն...

(Շար.)

ճեղքուող են իրենց ջէժ բերուած ամ-բաստանութեանց մէջ։ Դաշնակցա-կանները ոստիկանութիւնը իրաւունք ունի ...ին հրապարակային դատի տալու ...նուաճ ըսելու, ինչպէս որ յարմար տես-նէ։

Գնդակահարուած ուժ բարձր պաշ-...ականները պարագային, Գրեմլինի ...ութիւնը աւելի շատ մտահոգու-...ան չոյց տուաւ երկրագործութեան ...ին անոնց անբաւարար գեկավարու-...ան մասին, քան ժանձնական դա-...։ Այս զաւր կարծեմ թէ ան կը նը-...աւէր գիպուածական բան մը։ Թո-... այս մարդիկը պատասխանատու ...ներ ունէին երկրագործու-...եան մէջ։

Իշխանութեան առնմ տրուած ...ութիւններէն երեւան եկաւ որ ...աւար Հայ գաղթականներ, ա-... Նահանգներու մէջ եւ այլուր ...ակող Հայերու դրամական օժան-...թեամբ հաստատուեր էին Խ. ...ատանի հողերուն վրայ, Նեղու-...ներ եւ Թշնամանքի ենթարկուեր ...։

...աւէր թէ այս գաղթականներր ...ին աւելի բարգաւած եւ ուրախ ...մը տէր եղած էին, եւ այս ...իրենք խօսքեր կ'արձագանգէին սը-...ամանի սովխէթաւէր շրջանակ-... 1936ին, Լորտ Մարլէյ, բրի-...ի ընկերվարական լորտ մը, ...Լորտերու ժողովին մէջ կարդաց փայ-...նիւթաւորութիւն մը անոնց կեան-...ին մասին։

Հիմա, սակայն, կը խոստովանին ...թէ գաղթականներուն մէջ շատ ծաւա-...ն դժգոհութիւն մը կար եւ այդ ...գոհութեան շատ արդարանալի կը ...ատր։

...ւսւի թէ հսկայական գումարներ ...ուած են երկրագործութեան մէջ ...նորոգ համայնավարական դաւա-...ներին»։

ԳԱՂՈՒԹԻ ԳԱՂԹԻ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՅԱՋՈՂ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Մարտ 2ին, Սոֆիայի «Ալիանս Ֆրանսէզ»ի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Պուլկարահայ Գթութեան Թաշի Սոֆիայի մասնաճիւղի վար-չութեան կազմակերպած աւանդական պարերեկոյթը։ «Ալիանս Ֆրանսէզ»ի ընդարձակ սրահը, միջանցքները եւ վարի մասը լեցուած էր հոծ բազմու-թեամբ։ Ներկայ էին այս անգամ Սո-ֆիայի հայ հասարակութեան բոլոր խաւերէն մարդիկ։ Կային նաեւ օ-տարներ։

«Ծնար» երգչախումբը երգեց «Նամի Մարիցա», «Ցարին Օրհներ-գը», «Մեր Հայրենիք», Գթ. Թաշի ...որերը, հայ ու պուլկար ժողովր-...ական երգեր եւ «Ծնար»ի քայլերգը։ ...անգամ եւս «Ծնար» երգչախումբն ...նոր համակրելի խմբավար Գ. Ա. ...ը ջերմօրէն ծափահարուեցան։ ...իկար եւ առւս նուագախումբն-...առաջինը վերի եւ երկրորդը վարի ...ին մէջ, նուագեցին եւրոպական ...ական կտորներ, առաջնորդե-...պարերը եւ ուրախութիւնը, որ ...եցին մինչեւ լուսաբաց։

...վերի սրահին կից եւ թէ վարի ...ին մէջ, կազմակերպուած էր ...սեղան, անուշեղէններով, ըմ-...ներով եւ խմիչքներով, որոնք

սպառեցան ամբողջովին։ Անուշեղէն-ներու մեծագոյն մասը նուիրած էին Գթ. Թաշի անդամուհիները եւ համա-կիր ընտանիքները։

Կազմակերպուած էր նաեւ ճոխ վի-ճակախաղ մը, 500է չափ արժէքաւոր առարկաներով, բոլորն ալ նուէր Սո-ֆիայի Հայերէն։ Հակառակ բաւական սուղ բլլալուն (10 լէվ), 500 տոմսեր մէկ քանի ժամուան մէջ ամբողջու-թեամբ սպառեցան, ապահովելով հինգ հազար լէվի զուտ հասոյթ մը։ Սպառեցան նաեւ մաքրէնիցայի նշա-նակները կամաւոր նուէրներով, մօտ 1000 լէվ։ Կազմակերպուած էր նաեւ փոստի ուրախ բաժին, որ նոյնպէս կոկիկ գումար մը ապահովեց Գթ. Թաշի գանձին։ Գթ. Թաշի ժրաջան անդամ-անդամուհիներու ջանքերով նախապէս լաւ տեղաւորուած էին նա-եւ պարերեկոյթի տոմսերը շուրջ 11 հազար լէվ։

Եռանդուն թաղուհին բարեկամ էր 1000 լէվ նուիրել Գթ. Թաշի աւան-դական պարերեկոյթին առթիւ։ Նուէր-ը նամակով միասին անձամբ յանձնեց Գ. քարտուղարը, որ մինչեւ վերջ մասնակցեցաւ հայկական ուրախու-թեան։ Թաղուհին նամակի ընթեր-ցումը եւ նուէրը ընդունուեցան ծա-փերով եւ հուռաներով։ Տիկին Ռմս. Բիրէմիթեճեան, հիւանդութեան պատ-ճառով բացակայ բլլալուն համար, 1000 լէվ նուէր ղրկած էր Գ. Թաշին։ Այս նուէրն եւս ընդունուեցաւ ծափե-րով։

Գթ. Թաշի հայկական ուրախու-թիւններուն ներկայ էին նաեւ շատ մը Պուլկարներու կարգին Սոֆիայի պուլկար մանկապաշտպան ընկերու-թեան փոխ նախագահ Տոքթ. Շումա-նով եւ իր տիկինը։ Անակնկալ մըն էր նաեւ հայկական հաւաքոյթին մէջ ներկայութիւնը պուլկար գրական մե-ծագոյն դէմքին՝ հայազգի փրոֆ. Ալ. Պալապանովի, որ ժամեր չարունակ մասնակից եղաւ հայկական ուրախու-թիւններուն, ընտանեկան սեղանի մը շուրջ։ Օն. Մխիթարեան երկու խօս-քով ծանօթացուց փրոֆ. Ալ. Պալա-պանովը եւ ներկաները ջերմ ու խան-դավառ ծափերով իրենց յարգանքն ու համակրանքը յայտնեցին մեծատա-ղանդ հիւրին։

Պարերեկոյթի ընդհանուր հասոյթը կը հաշուեն շուրջ 25 հազար լէվ։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԱՐԱՇԼԻ ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայրենակիցներ, բո-լորիդ ծանօթ է որ մեր միութեան հի-մը հոս դրուած է 1925էն ի վեր, եւ ա-նոր մասնակցած է մեծ առաւ մա-սը մեր հայրենակիցներուն։

Տակաւին կան, սակայն, հայրենա-կիցներ որ անարդարանալի պատճառ-ներով հեռու կը մնան մեզմէ։

Արդ, կը կարծենք թէ ժամանակը հասած է թօթափելու քանդէչ ան-տարբերութիւնը եւ մտնելու մեր ժո-ղովուրդի պատուաբեր Միութեան յարկէն ներս։

Հակառակ պարագային, ցաւով կը յայտարարենք որ այսուհետեւ ոչ մէկ կերպով եւ ոչ ալ ժամանակ մեր եղ-բայրական գուրգուրանքին եւ հոգա-ծութեան չեն կրնար արժանանալ չըլ-ւողները։

Վարչութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

900 ԲԱՆՒՈՐՆԵՐ

ՓՈՂՈՑ ԹԱՓՈՅԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ, (Ցառաց).— Մարտ 3էն ի վեր Կարտանի ալիւմինիումի բան-ւորները գործադուլ ըրած էին՝ յա-ւելում պահանջելով։ Հակառակ եր-կարատեւ բանակցութիւններու, կա-րելի չեղաւ գոհացում տալ։ Տնօրէնը բոլոր բանուորներուն եւ վերակացու-ներուն՝ ապահովագրական նամակնե-րով իմացուց թէ՝ «մարտ 3էն սկսեալ ձեր հաշիւները փակուած են։ Կրնաք ձեր ընկերութեան մօտ առնելիք քանի մը օրականները, ապահովագրու-թեան թուղթերը եւ աշխատանքի վը-կայագիրը ստանալ դիմելով...» (Նշա-նակուած է վայրը)։

Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 12ին մօտերը գործարանի ընկերութեան կողմէ Մարսէյլէն յատկապէս բեր-ուեցան շրջուն պահակներ, բարե-կարգութիւնը պահպանելու համար։ Ցետոյ եկան Կարտանի ոստիկաններն ու ոստիկանական վերատեսուչը, քա-ղաքապետ Պ. Սավին, նահանգապետ-ը, բազմութիւն եւ պաշտօնեաներ։ Բանուորներու կիները եւ զաւակները խռնուած էին գործարանին առջեւ։ Ի վերջոյ ազդարարուեցաւ բանուորնե-րուն որ ներկայ օրէնքներու տրամա-դրութեանց համաձայն, բանթող գոր-ծաւորները դուրս ելլեն գործարանէն։ Գործատէրը յայտարարեց թէ առ այժմ գործարանը փակ պիտի մնայ ցնոր անորինութիւն։ Երէկ գի-շեր, ուրեմն 900 գործաւորներ որոնց 35—40 Հայեր են, բազմանդամ ըն-տանիքի տէր, դուրս թափեցան։ Կար-տանի ժողովուրդը չափազանց յուզ-ուած է, մանաւանդ Հայերը, եթէ գործարանը շարունակ փակուած մը-նայ, նոր թշուառութեանց դուռ պիտի բացուի, թէեւ որոշ հաւանականու-թիւններ կան գործարանը վերաբա-նալու կամ կառավարութեան հաշւոյն բանեցնելու։

*** Նամակս թղթատարին չյանձ-նած սուուեցի որ շրջուն պահակներ գրաւած են գործարանը։ Կարտանի քաղաքապետ եւ բանուորներու պատ-ուիրակները Մարսէյլ գացին, կար-գադրութիւն մը խնդրելու համար Նա-հանգապետէն։ Կառավարութիւնը կը պնդէ, որ, կամ գործարանը բանեցը-նեն եւ կամ կառավարութեան յանձ-նեն։

Բանուորներ եւ Կարտանի ժողո-վուրդը միշտ խռնուած գործարանին առջեւ, անհամբեր դրական կարգա-դրութեան մը կը սպասեն։ Ոչ ոք կը ձգեն գործարանէն ներս։

Լ. Գ.

ԻՍԿ ՄԵ՞ՆՔ ...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 Մարտ.— «Միրևյի Ցառաջ», ներփակ կ'ուղարկեմ յիսուն ֆրանք (50 ֆրանք) եւ կը խնդրեմ որ զայն աւելցնէք Նոր Սիսի Լուսինեան դպրոցին համար բացուած հանգանա-կութեան վրայ։

Ինչպէս հետաքրքրութեամբ ... (հաւանաբար) Հետեւելի է Սուրիոյ գա-ղութին ճիգը, քանի որ տարիներէ ի վեր կ'աշխատին դպրոցներ պահել, հակառակ իրենց դժուարին կացու-թեան։

Իսկ հոս, ի՞նչ կ'ընենք կամ ի՞նչ կ'ընեն այդ ուղղութեամբ։ Թող ու-ւէք ձեր ուշադրութեան յանձնել Մար-

սէյլի հայրենակիցներու բարեկեցիկ վիճակը հաստատող պարագայ մը, որ շատ մը խորհրդածութիւններու դուռ կը բանայ։ Անցեալ շաբթուն մեր պա-րահանդէսին (Հ. Մ. Ը. Մ.ի) նկա-րագրութիւնը գրած ատեն, մոռցեր էի յիշել թէ, օրահէն դուրս, Գոլպէռի պողոտան բռնուած էր հայկական շը-քեղ ինքնաշարժներու շարքով մը։ (Նոյնպէս վերջին երգահանդէսին օ-րը)։

Իր անդաւորման սկզբնական տա-րիներուն, երբ կայաններու եւ աղքա-տիկ պանդոկներու մէջ կը բնակէր եւ մեծ դժուարութեամբ կը ճարէր իր օ-րապահիկը, ունէր երկու մեծ նախա-կրթարաններ, մէկը Քան Օտտոյի մէջ, 6—7 ուսուցիչներով, իսկ երկ-րորդը՝ Ազգային վարժարանը, Լեւոն Շանթի եւ ուրիշներու տեսչութեամբ։ Այսօր շնորհիւ այդ երկու նախակր-թարաններուն է որ, մեր նորահաս ե-րիտասարդներուն ստուար մասը հա-յերէն կը խօսի, կը գրէ, կը կարդայ։ Իսկ հիմա՞... Գոյնզգոյն վիլլաներ ու ինքնաշարժներ։ Նախակրթարանին վերաբացման չձեռնարկելէ զատ, թոյլ կուտան որ իրարու ետեւէ փակուին ծաղկոցներն ու մանկապարտէզները։

Կարելի չէ՞ հաւաքական աշխատան-քով հիմնել կեդրոնական նախակրթա-րան մը, աջակցութեամբ բոլոր քա-ղաքական կազմակերպութիւններ եւ զանազան միութիւններ ներկայացնող հեղինակաւոր անձերու։ Ձեռնարկ մը որուն կարեւորութիւնը կ'արժէ մեր նիւթական եւ բարոյական զոհողու-թիւնները։

Վարդան Քիւփէլեան

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

—•—

ՏԷՍԻՆ, 7 Մարտ.— Հայ Կամաւոր-ներու եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղը սարքած էր ընտանեկան խնջոյք մը, որ տեղի ունեցաւ մարտ 6ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Ցան սրահը, անդամներու եւ համակիրներու շրջանակի մը մէջ։

Բնմին ճակատը զետեղուած էր մեր պաշտելի եռագոյնը, որուն վրա գոյ-ները խոր տպաւորութիւն կը ձգէին ներկաներուն վրայ։

Խնջոյքը բացուեցաւ «Մեր Հայրե-նիք»ով, զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս։ Սեղանապետ ընտրուե-ցաւ ընկեր Վ. Հիւսեան, որ ճեռքն-հաւօրէն վարեց իր պաշտօնը։ Առա-ջին խօսքը տուաւ մասնաճիւղի պետ՝ ընկեր Փիլոսի, որ պատմեց Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու միութեան հիմնա-դրութիւնը, իր հետապնդած նպա-տակներով եւ գործունէութեամբ։

Տեղի ունեցան ճառեր՝ Տիկին-ներու կողմէ, ինչպէս նաեւ խմբերգ-ներ բոլորին մասնակցութեամբ։ Ար-տասանեցին Անդրանիկ Օզանեան եւ Նուպար Գազազ, առաջինը՝ հերոսնե-րու յիշատակին նուիրուած, իսկ երկ-րորդը Նշան Պէշիկթաշլեանի «Ալու-ղականը», ինչպէս նաեւ Զարենցի «Հայաստանին»։ Մէջ ընդ մէջ Նու-պար Գազազ պանտոյով կը նուագէր հայկական եղանակներ։ Բաժակներ պարպուեցան հերոսներու եւ նահա-տակ մարտիկներու յիշատակին։ Ընկ. Փիլոս պանծացուց Անդրանիկի յիշա-տակը։ Ցետոյ կարգը եկաւ պարին, Վանեցի, Մշեցի եւ Սեբաստացի հայ-րենակիցներ յաջողապէս պարեցին հայրենի պարեր, ոգեւորութիւն ըս-տեղծելով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն ներ-տեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 Փետր.)։

— «Ամէն անգամ երբ Ազգային Մի-ացեալ Ճակատի մասին կը խօսինք, անմիջապէս հարց կը ծագի, թէ երբ եւ ինչ նման նախընթաց մը ունեցա՞ծ ենք, կամ այդ ուղղութեամբ յաջող թէ ձախող փորձեր եղա՞ծ են մեր մէջ։

Պատասխանը դրական է։ Մեր մօ-տիկ անցեալը բաւական փաստեր կ'արձանագրէ։ Օրինակ, 1896ին, Վա-նի մէջ, Դաշնակցական Պետօն, Ար-մենական Աւետիսեանը եւ Հնչակեան Մարտիկը, մէկդի դնելով իրենց կուսակցական տարակարծութիւննե-րը, ներդաշնակօրէն ճակատ կը յար-դարեն Թուրք կառավարութեան դէմ եւ աննման հերոսութեամբ կը կռ-ուին։

Միացեալ ճակատի յաջող փորձ մըն է, թէեւ ուշ եւ պատմական դէպքե-րու ստիպման տակ։ Սակայն, որքա՞ն տարբեր արդիւնք պիտի տային Վանի կռիւները եթէ այս գինակցու-թիւնը նախօրօք ըլլար, միշտ պատ-րաստ դիմագրաւելու վտանգաւոր գալիքը։

Այս զինակցութենէն առաջ, 1890ին, արդէն կազմուած էր Հայ Յեղափո-խականներու Դաշնակցութիւնը, որ ազատատենչ հայութեան կողմէ ըն-դունուեցաւ խանդավառութեամբ։ Անիկա արդէն ոչ միայն փորձ մըն էր, այլ ուղղակի Ազգային Միացեալ Ճակատ մը, որ կը կազմուէր խաղաղ պայմաններու մէջ, կանխամտած-ուած եւ ծրագրուած կերպով, հեռա-ւոր գալիքը դիմագրաւելու համար։

1915ին, դարձեալ Վանի մէջ, մեր կուսակցական եւ հատուածական խոր տարակարծութիւնները անմիջապէս կը դադրին, եւ հայութիւնը, ռազմա-ճակատ եւ թիկունք ստեղծելով, Թըր-քական կանոնաւոր եւ անկանոն տաս-նապատիկ ուժերուն դէմ կուրծք կու-տայ եւ կը պաշտպանէ իր գոյութիւնն ու պատիւը։

1918ին, Ազգային Միացեալ Ճակա-տը աւելի լրիւ եւ կուռ կերպով կը տեսնենք Արարատեան դաշտին վրայ, ուր թշնամին նետած էր իր լաւա-գոյն եւ թարմ զօրամասերը։

Անհամեմատելի չափով գերազանց էին թշնամի ուժերը. բայց որովհե-տեւ հայկական միացեալ ռազմաճա-կատ եւ միացեալ թիկունք կար, թըշ-նամին պարտուեցաւ եւ ընդունեց մեր գոյութեան իրաւունքը։

Դեռ արձանագրե՞նք փաստերը։ Վերջին փաստ մը եւս, որ իր տեսա-կին մէջ կը գերազանցէ բոլոր նա-խորդները։

1921ի Փետրուար 18ին, Հ. Յ. Դաշ-նակցութիւնը, Հայ Սոցիալիստ Յե-ղափոխականները, Հայ Սոցիալ Դե-մոկրատները, Ռամկավար Ազատա-կանները եւ հայկական միւս բոլոր հոսանքները, անխտիր, Միացեալ Ճա-կատ կազմեցին եւ տապալեցին պոլշե-ւիկեան իշխանութիւնը, որ անլուր ո-ճիրներ կը գործէր երկրին մէջ, հա-կառակ իր խոստումին եւ նախապէս ստորագրած պայմանագրութեան։

Շլմեցուցիչ էր հարուածը եւ զգաս-տացնող միանգամայն։

Ռազմական խոյանքէն աւելի, Փե-տրուար 18ը նշանակալից է որպէս հո-գեբանական անդերազանցելի թռիչք մը, հաւաքական հոգեփոխութիւն մը, որ նախընթաց չունի, եթէ անոր հա-մարժէք չհամարինք «Վարդանան-ցը»։

Ահա Ազգային Միացեալ Ճակատի գլխաւոր նախընթացները, ընդմէջը յիսուն տարուան մէջ, չհաշուելով բազմաթիւ ուրիշներ, որոնք նուազ արժէք չունին. օրինակ, հայ-թաթա-րական ընդհարումները եւ մեր բոլոր գոյամարտերու «Միացեալներ»ը։

Բնական է, արտասահմանի կազ-մուելիք Ազգային Միացեալ Ճակատը, մասամբ, իր բնոյթով պիտի տարբերի վերը յիշատակուած «Միացեալ Ճա-կատներէն», որոնք կազմուած են վայրկեանի պահանջին համաձայն, արտաքին պայմաններու եւ դէպքերու անմիջական ստիպման տակ եւ ունե-ցած են ռազմական խիստ գունաւո-րում այն չափով, որչափով որ վտան-գը սպառնացած է մեր գոյութեան եւ ֆիզիքականին։ Անցած են վտանգնե-րը՝ կազմալուծուած են նաեւ մեր «Միացեալ Ճակատները»։

Եթէ բնաշխարհին մէջ, վտանգի պահուն, մենք կրնայինք եւ ռազմա-ճակատ ստեղծել եւ թիկունք, գերա-գոյն ճիգ թափելով ինքնապաշտպան-ուելու, արտասահմանի մէջ մենք կա-րող ենք ամէնէն ուժեղ թիկունքը ըլ-լալ այն ճակատին, որ պիտի կազմէ երկրի ժողովուրդը հակառակ իր կամ-քին եւ մեր բոլորիս ցանկութեան»։

Վերջին խօսքը կը պատկանէր սե-ղանապետին, որ պարզելով Հայ Կամ. եւ Մարտ. Միութեան դերը, ըսաւ թէ ...ոչ մէկ հանրային կազմակերպութիւն կրցած է այնքան ճանչցնել մեր եռա-գոյնը օտարներու, որքան իրենց մի-ութիւնը։ Այս առթիւ յիշեց քանի մը կարեւոր օրինակներ։ Եռագոյնի չի-նութեան ծախքերը գոցելու համար տեղի ունեցաւ աճուրդ մը, որուն՝ ա-ռատաձեռնութեամբ մասնակցեցաւ Ֆօթօ-Կարօ։ Կարճ ժամանակի մէջ աճուրդը բարձրացաւ 147 ֆրանքի. շահողն էր Ֆօթօ Կարօ, որ 5 ֆրանք եւս նուիրեց, գումարը բարձրացնե-լով 152ի։

*** Այս կիրակի Տարօն-Տուրուբե-րանի Հայր. Միութիւնը կը տօնէ «Վարդանանց»ի տարեդարձը։ Կը բանախօսէ Հայր Տէրմոյեան։

Գ. Յ. Պոյաճեան

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

Ջ. Ռ. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ապրիլ Տասնըմէկը պիտի տօնուի Փարիզի մէջ 24 ապրիլ, Կիրակի երե-կոյ, Սալ Կավօ,

Լիոնի մէջ, 9 ապրիլ, Շբ. երեկոյ։

Վալանսի մէջ, 23 ապրիլ, Շբ. երե-կոյ։

Կրընոպլի մէջ, 10 ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ։

Վիէնի մէջ, 24 ապրիլ, Կիրակի ե-րեկոյ։

Ռոմանի մէջ, 24 ապրիլ, Կիրակի ցերեկ վերջ։

Մարսիլիոյ մէջ՝ թուականը պիտի յայտարարուի յառաջիկային։

ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ ՍԱՐՔԱՒՈՐՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԻՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ունէինք որ մեզ պահեցին ա-...ինք ու մեզի առատ անուանք տուին։ ...րէներ անոնց կալը աշխատաւոր-...ներուն կ'օգնէինք։ Ղեւոնդ տոկուն ...խտանէր։ Շատ հաճելի եկաւ ատ ...ինքն եւ ուզեցին Ղեւոնդը պահել ու ...ն համբել։ Մատօն չարունակ մեր ...ով կուգար, մեր պահուած տեղը ու ...մեր բերանը կը փնտռէր թէ դրամ ու-...ինք կ'ըսէր որ եթէ դրամ ունենա-...ինք կրնար մեզ խալամացնել ու ...քել, Ան Տիվրիկէն իրեն բարեկամ ...անտարմայի մը հետ մինչեւ Արաբ-...կիր իբրեւ ժանտարմա զինուած, ըն-...երացեր էր Տիվրիկի ժողովուրդին, ...այդ մասին կը պատմէր։

— «Երբ որ Տիվրիկի հայութիւնը ...եղաճան ըրին, ես ալ իբրեւ ժան-...տարմ անոնց հետ էի։ Տրիժան քիւրտ ...աշիրէթին մօտերը որ հասանք, ժան-...տարմները ժողովուրդին ըսին.

— Քիւրտերը այս լեռները կարեր ...են ձեզ կոտորելու համար։ Ձեր դը-

րամները եւ զարդեղէնները բերէք մե-զի պահ տուէք, որպէսզի Արաբկիր հասած ատեն վերադարձնենք։»

Ցորենի դէզի պէս ոսկեղէն եւ ար-ծաթեղէն կուտակուեցաւ հոն։ Երեք ջորի բեռցան դանոնք ու ես, Տիվրիկ ղրկեցին։ Հասանք Արաբկիր։ Անկէց անդին անջրդի դաշտ մը կար։ Ժողո-վուրդը ծարաւէն հոն թափթփեցաւ։ Հայաստանի կինը Արաբկիր չհասած ճամբան մեռաւ։ Շատեր թոյն ունէին իրենց քով ու անձնասպան կ'ըլլային։ Ես չէի երեւակայեր որ մահն ալ այդ-քան դիւրին է։ Ժողովուրդին մէկ քա-սորդը հազիւ մնացած էր, երբ Մա-լաթիա հասանք։ Այնտեղ ծանօթացայ Թուրքի մը հետ որ իր գոհարեղէննե-րը Սվազ ծախելու կը տանէր։ Հար-ցուցի անոր թէ ուկի՞ց էին առանք։ Նարգք պատասխանեց, «Եփրատի վը-րայ մակուկավար էի։ Հոն բերին Կար-նոյ եւ Երզնկայի Հայերու մնացորդ-ները։ Կարաւանը կանգ կ'առնէր գե-

[illegible]

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

(28)

կան նախարարը ըսին թէ մեծ երկիր մը չի կրնար երկար ատեն դիմանալ, ամէն տարի փոխ առնելով 30—35 միլիառ ֆրանք, որուն տոկոսները տարին երկու միլիառ կ՚աւելցնեն ելմտացոյցին բացը։ «Այս ձամբով, ի վերջոյ փոխառու ալ պիտի չգտնուի։ Հետեւաբար, անհրաժեշտ է քաջութիւնն ունենալ վճռապէս մօտենալու հարցին լուծման։ Իսկ այդ լուծումը կը պահանջէ որոշ զիջողութիւններ»։

*** Անգլիական ոսկին առջի օր մինչեւ 157.20ի բարձրանալէ վերջ, իջաւ 156.90ի, բայց երէկ հասաւ 159.50ի։ Տոլարը բարձրացաւ մինչեւ 31.42ի։

ՉԱՐՐՈՐԴ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԵԺՈՎ ԿԸ ԼՍՈՒԻ ԴՌՆՓԱԿ ՆԻՍՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

Նոր յայտնութիւններ «գիտական» սպանութեանց մասին

Մոսկուայի դատավարութեան եօթներորդ օրը, չորեքշաբթի, բժիշկները նորէն պարմանալի «խոստովանութիւններ» կատարեցին իրենց գիտական սպանութեանց մասին։

Նախ լսուեցաւ Քուիբիշեւի քարտուղարը, Մաքսիմով, որ առանց յուզուելու պատմեց թէ ինչպէս օգնած էր, սպաննելու համար իր տէրը (նախագահը հնգամեայ ծրագրին).

— « Ես շատ կարեւոր դեր մը ստանձնեցի, Քուիբիշեւի սպանութեան առթիւ սարքուած դաւին մէջ։ Գիտէի որ Քուիբիշեւ սրտի հիւանդութենէ կը տառապէր։ Ես մանաւորապէս պատճառ եղայ անոր մահուան, բժիշկ կանչելով միայն այն ատեն երբ սրտի տագնապները վերջացած էին։ Այդ տագնապներու մէկէն վերջն էր որ հոգին աւանդեց »։

Փրոֆ. Դմիտրի Բլետնեւ, որ յաճախ ուրիշ երկիրներ կանչուած է իբրեւ մասնագէտ սրտի հիւանդութեանց, խոստովանեցաւ թէ ինք հակախորհրդային եղած է սկիզբէն ի վեր, եւ երբ Եակոտա հրամայեց իրեն օգնել Գորքին եւ Քուիբիշեւը սպաննելու համար, շատ վարանում չունեցաւ։ Եակոտա ըսած էր իրեն — « Երկուքն ալ հիւանդ են, բայց դեռ գործօն դեր կը կատարեն »։ Պատկառելի գիտնականը հանդարտօրէն եւ պաղ կեցուածքով մը պատմեց թէ ինչ գիտական միջոցներու դիմած էր, երկու հիւանդները սպաննելու համար։

Միւս բժիշկը, Քազաքով, որ դերասանական շարժուձեւեր ունի եւ կախարդի համբաւ հանած է, այս անգամ նոր մանրամասնութիւններ հաղորդեց Գորքիի եւ Մէնժինսքիի սպանութեան մասին։ Ինք չինուկներ հնարած է երկարակեցութեան համար, բայց գիտակցաբար մահացու դեղեր տուած էր Մէնժինսքիի (Ձեկային երբեմնի վարիչը)։ Ընդհ. դատախազին հարցումներուն վրայ, ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ ինք դաւադրութեանց մասնակցած էր այն յոյսով որ ամենակարող Եակոտան խելքի կը բերէ իր սեկրտիկ պաշտօնակիցները, որոնք կեղծ հռչակած էին իր չինուկները։ Քազաքով բսաւ թէ Եակոտա սարսափի մատնած էր զինքը, աղաղակելով — «Եթէ դիմադրես, գործդ վերջացած է»։ Եւ դառնալով Եակոտայի, պոռաց.

— « Այսօր լուռ է եւ շատ համեստ, բայց այն ատեն ամենակարող էր։ Ձեզմէ ամէն բան կուզար եւ ես հարկադրուեցայ համակերպիլ »։

Դատարանը բժիշկ Բինկլոտովսքին ալ հարցաքննելէ վերջ, քանի մը վայրկեան ընդհատեց նիստը, որպէսզի հինգ մասնագէտ բժիշկներ իրենց եզրակացութիւնները հաղորդեն Մաքսիմ Գորքիի, անոր տղուն, Մէնժինսքիի եւ Քուիբիշեւի ենթարկած դեղերու մասին։ Հինգ մասնագէտները յայտարարեցին թէ բժիշկներ Լեւին, Բլետնեւ եւ Քազաքով շարժած են իբրեւ հասարակ ոճրագործներ։

Նոյն օրը դռնփակ նիստի մը մէջ հարցաքննուեցաւ Եակոտա, որ մերժած էր հրապարակաւ պատասխանել շարք մը հարցումներու։ Հարցաքննութեան արդիւնքը գաղտնի կը պահուի. բայց լրագիրներ կը հաւաստեն թէ Ձեկային երբեմնի վարիչը լուսաբանութիւններ հաղորդած է շատ ամբաստանեալներու լրտեսութեան մասին, Ռաքովսքին ներկայացնելով գործակալ Անգլիոյ եւ Ճափոնի, Կրեսթինսքին, Քրէսթինսքին եւ Ռոզէնհոլցը՝ գործակալ Գերմանիոյ։ (Յիշած է նաեւ Գարախանի անունը)։ Այս առթիւ հաղորդած է օտար պետութեանց գործակալներուն անուններն ալ։ Եակոտա խոստովանելով իր մեղքերը, յայտնած է թէ անձնական նպատակներ ալ կը հետապնդէր։

*** Դատավարութեան ընթացքին, ընդհ. դատախազ Վիշինսքի հանդիսաւորապէս ներկայացուց պահարան մը, որ գտնուած էր ամբաստանեալ Ռոզէնհոլցի վրայ։ Պահարանին մէջ կը գտնուէր օթեկ հացի կտոր մը, որուն մէջ պահուած էր երկտող մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— « Թող Աստուած պահէ քեզ չարէն եւ փորձանքէն։ Թող իր թշնամիները ոչնչանան Տիրոջը պաշտպաններուն կողմէ»։

Այս աղօթքին ընթերցումը ընդհանուր ծիծաղ պատճառեց դատարանին մէջ եւ Ռոզէնհոլց, որ անաստուած մը կը համարուէր, յայտարարեց.

— « Հմայեակ մըն էր (չարխափան) զոր կինս տուած էր ինծի»։

*** Գ. Ջէմպըլէն Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ պատասխանելով կարգ մը հարցումներու, բացարձակապէս սուտ հռչակեց կարգ մը Անգլիացիներու վերագրուած մեղսակցութիւնը՝ խորհրդային դաւադրութեանց մէջ։ «Հա՞րկ է հաւաստիքներ տալ թէ բրիտանական կառավարութիւնը երբեք չէ դրժած իր համաձայնութիւնը խորհրդային իշխանութեան հետ եւ թէ յիշուած անձերէն ո եւ է մէկը չէ աշխատած Ինթէլիճընսին համար»։

*** Լեհական թերթերը կը գրեն թէ մարաջախտ Վորոշիլով ալ վերջնապէս աչքէ ինկած է, քանի որ չէ կրցեր խափանել դաւադրական խլրտումները՝ Կարմիր բանակին մէջ։ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, ձերբակալուած է Ռազոնովի ալ ...

*** Հարցաքննութիւնները վերջացած ըլլալով, երէկ կը սպասուէր 21 ամբաստանեալներու դատավճիռին։

Հանրաքուէ Աւստրիոյ մէջ

Տոքթ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, նշանակալից ճառ մը խօսեցաւ Ինսպրուքի մէջ, եւ այս առթիւ հաղորդեց թէ հանրաքուէ պիտի կատարուի կիրակի օր, Աւստրիոյ անկախութեան մասին։ Քուէարկութեան մասնակցելու իրաւունք ունին բոլոր անոնք որ լրացուցած են 24 տարին, այր ըլլան թէ կին։ Հարաքուէն պիտի կատարուի հետեւեալ սկզբունքներուն վրայ, վաւերացնելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը —

« Ազատ, գերմանական, անկախ, ընկերային, քրիստոնեայ եւ միացեալ Աւստրիա։ Խաղաղութիւն եւ աշխատանք, հաւասարութիւն բոլոր անոնց համար որ կը սիրեն հայրենիքը եւ ժողովուրդը »։

Վարչապետ անհրաժեշտ կը գտնէ միաձայնութիւնը, արտայայտելու համար Աւստրիոյ ժողովուրդին բուն կամքը։ Շատ մը անակնկալներ կը սպասուին այս քուէարկութենէն, քանի որ հիթլէրականները այլեւս աղատ կը գործեն, Հիթլէր - Շուշնիկ տեսակցութենէն ի վեր։

**** • ****

180 000 ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ընդհանուր յարձակողականի ձեռնարկեցին Սպանիոյ մէջ, Արակոնի ճակատին վրայ, ճամբայ բանալու համար դէպի Միջերկրական։ Իրենց դէմ պիտի ճակատին 220 000 հանրապետական զինուորներ։ Անշուշտ ճակատամարտի մը ազատուի ։

Հ. Յ. Դ.

Փունջ իր

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱԹՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի վիճաբանական ժողովը, այսօր, երեկոյեան ժ. 9ին, Պոսա քոլոնայի կայարանին մօտիկ ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը զեկուցանէ ընկ. Ա. ՑԵՐՈՒՆԻ. Նիւթ «Կովկասեան կնճիռը»։

Ա. Լ.

ՎԻԷՆՆԻ կոմիտէի վիճաբանական ժողովը 13 Մարտ, կիրակի երեկոյեան ժամը 3ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ հին անդամատոմսերով ժողովը պիտի վարէ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՊՈՒԱԼԻՒԶԻ «Վարանդեան» խումբի ներքական ժողովը, 12 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան «Թոթորիկ» եւ «Կայծակ» խումբերու դասախօսական ժողովը, 12 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ազգ. դպրոցին մէջ, կը խօսի Ընկ. Յ. ԹԱԹՈՒԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 14 Մարտ, երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Յառաջ» խումբի ընդհ. ժողովը 13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՎԻԷՆՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տը Ֆէթի մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ հնգերն ու փորձերը»

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Քաղաքապետարանի վերնայարկի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»

Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը ամբողջ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՍՏՈՄԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԽՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ «ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»Ը

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ։

13 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ, Պոմօն.

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր։

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԳԵՐ. Տ. ԶԳՕՆ Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ,

որ հարկ եղած բացատրութիւնները պիտի տայ Վարդանանց պատմութեան մասին։

Մուտք 6 ֆրանք, փոքրիկներու 2 Ֆր.։

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «ԽՐԻՄԵԱՆ» սրահը

2 Ռիւ Տը լա Յէֆանս, Իսի Լէ Մուլինօ։

Կը խօսին՝ ֆրանսացի ընկերվարականներու կողմէ ընկերներ

Dr. ALESSANDRI conseiller général de la Seine. Mr. POLICARD. Mr. BERNARD եւ այլն. ինչպէս նաեւ Ընկ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ.

Երգ. նուագ. եւ արտասանութիւն։

Կը խնդրուի անչափահաս մանուկներ չբերել։ Մուտք 7 Ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՈԼԱ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»

Մասնակցութեամբ Լիոնի կարող ուժերու եւ ղեկավարութեամբ Պ. ՅԱԿՈԲ ԹՕՓՈՍԵԱՆԻ։ Կ'երգէ Օր. ՄՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ։

Գիները 5, 4 եւ 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ամսական դասախօսութիւնը, 11 Մարտ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, իր հաւաքատեղին. 5 Ռիւ Լ'Էգլիզ, «Շահրիկեան» սրահը։ Կը դասախօսէ Պ. Կ. ՊՈԼԻԿԵԱՆ. Նիւթ՝ «Ասուածաշունչի թարգմանութիւններ Զուիցերիոյ մասին»։ Հետաքրքիրներու մուտքը ազատ է։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՔՐ Տ'ԻԹԱԼԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, Կիրակի ցերեկ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

ՑՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ սրահին մէջ, 13 Rue Pierre Curie. Bicêtre.

Մէթրօ Փօրթ տ'Իթալի

Կը խօսի Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն, ռազմական ու եւրոպական պար։ Կը հրամցուի թէյ ու պիսքիւի։

Ձեռք պիտի գիւրամատչելի գիներով

Մուտք՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 1 Ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԱԼԱՆՍԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Rue Boucherie

հայկական սրահին մէջ

Կը ներկայացուի Շիրվանզադէի «ՔԱՒ ՈԳԻՆ»

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Մուտք 4 եւ 3 Ֆր.։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

SALLE ERARD, 13 Rue du Mail ՄԷԹՐՕ Sentier

12 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

(Սրահին դռները պիտի բացուին ժամը 8.30ին

ԲԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (12 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ Պախ - Լիստի Ֆանթէզին եւ Ֆիւկը, Պէթհովէնի Սոնաթը, Շոփէնի չորրորդ Պալաթը, Նոքթիւռնը եւ Սկէրցօն, Սրուանձտեանցի Փափուրին, Կոմիտաս վարդապետի «Ցեա - Առաջը — Կաքաւ, Իբրոլեան Իփանովի կովկասեան Սիւիթէն Աուլի մէջ եւ Սարդարի քայլերգը եւ գոնէջրթօն։

ԳԻՆԵՐԸ.— Ա. կարգ՝ 25, Բ. կարգ 20, Գ. կարգ 15, Դ. կարգ 10 ֆրանք, պալքոն 10 եւ 7 ֆրանք։ Դիմել՝ Salle Erard, եւ Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Rue Mr. le Prince, Փարիզ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԹՂԹԱԿԻՑ ԼՈՆՏՈՆ.— Անհրաժեշտ է պատրաստ ունենալ մէկ չարթուան համար։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը 12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Կը խօսի Գնդ. Բաղդասարեան «Վարդանանց պատերազմը պատմական ու ռազմական տեսակէտով»։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ Դիւանատունը կը ծանուցանէ հետաքրքրուողներուն թէ՝ նոր կարգադրութեան մը համաձայն՝ 1 Յունուար 1938թուականէն սկսեալ՝ ինքնութեան լուսանկարներ կը փակցուին Դիւանատունէն ելած ամէն տեսակ վկայագիրներու վրայ։

Հետեւաբար կը խնդրուի ներկայանալ միշտ երկու օրինակ ինքնութեան լուսանկարով.

Ոստիկանապետութիւնը չի վաւերացներ այն վկայագիրները, որոնք լուսանկար չեն կրեր։

Տանօթ. Եկեղեցւոյ մօտ, 6 հատ լուսանկարը 3½ ֆրանքի անմիջապէս պատրաստող լուսանկարիչ կայ։

Ի դիմաց Վարչ. Ժողովոյ

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քղիի Ջերմուկ գիւղէն Տէրտէրեան, կը փնտռէ իր եղբայրը Խաչատուր Տէրտէրեան, 25—26 տարեկան, որ տասը տարի առաջ կը գտնուէր Մարսէյլ։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել Serpouhie Bouloudian, Hospital, Beirut, Liban։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ »

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական մէկ հատորս՝ «Ծաղրանկարներ», որ քանի մը շաբաթէն լոյս կը տեսնէ։ Գիրքը բաղկացած է աւելի քան 200 էջերէ։ Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարներ թէ՝ ծանօթ դէմքերու եւ թէ՝ ժողովրդական տիպարներու, ձեռ մասամբ անտիպ կամ լրագրական բաժանմունքներու։ Այս հատորին բացառիկ մտածում կանխիկ բաժանորդագրութիւն մը։ Ուստի կ'ընեմ բարեկամներու եւ համակիրներու, որպէսզի 10 ֆրանք ղրկելով բաժանորդագրուին։ Կանխիկ վճարողներուն անունները ցանկով մը պիտի դրուին գիրքին մէջ։ Հաւանաբար գիրքը լոյս կը տեսնէ վերջ ապրիլ ամսուն։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հասցէով՝ Béchiktachlian, 21, Rue Ampère ... (Seine)։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 12 ՄԱՐՏ — SAMEDI 12 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3677

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՏԻՐԱՊԵՏԵԼ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻՆ»

«Խ. Հայաստան»ի կապոցներուն մէջ, ուրիշ կարգ մը յատկանշական պարագաներու հետ, մեր ուշադրութիւնը գրաւեց նոր ազդանշան մը,— «ՏԻՐԱՊԵՏԵԼ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻՆ»։

Այս ազդանշանը տեղաւորուած է փետր. 6ի թիւին Գ. էջը, վեց սիւնակի վրայ, որուն գլխագիրը կը կազմէ Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանի հետեւեալ յայտարարութիւնը.— «Ռուսաց լեզուն ,— այդ Լէնինի եւ Ստալինի լեզուն է»։

Ընթերցողները կը յիշեն, անշուշտ, որ Ա. Միկոյեան երբ Երեւան այցելեց անցեալ ձմեռ, Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց առթիւ, նշանաւոր ճառ մը խօսեցաւ, յիմար — իմաստուն բովանդակութեամբ։ Այդ ճառին մէջ կը չեշտէր, միեւնոյն ատեն խոստովանելով թէ «հայերէնը մոռցած է»։

— «Հայ ժողովրդի թշնամիները ամէն կերպ ճգնում էին արգելակել ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական հայկական կուլտուրայի զարգացումը։

Նրանք ամէն ինչ անում էին Ռուսաց լեզուն Հայաստանից դուրս վանելու համար, որպէսզի դրանով իսկ Հայաստանի երիտասարդ խորհրդային ինտելիգենցիային անջատէին, մեկուսացնէին ռուսական մեծ կուլտուրայից։

Ռուսաց լեզուն — այդ Լէնինի եւ Ստալինի լեզուն է։ Դա այն լեզուն է, որով գրուած են հոկտեմբերեան սոցիալիստական մեծ յեղափոխութեան պատմական փաստաթղթերի բնագրերը, լէնինեան - ստալինեան յեղափոխական թէորիայի մեծագոյն ստեղծագործութիւնների բնագիրը։

Ռուսերէն լեզուով ստեղծուած են գրականութեան, արուեստի, գիտութեան, աշխարհում լաւագոյն կլասիկ երկեր։

Ով ուզում է կուլտուրական լինել, նա չի կարող խոյս զնալ ռուսաց ռուսաց լեզուն իմանալուց։ Ով ուզում է լինել կրթուած, նա չի կարող հաղորդակից չլինել ռուսական կուլտուրային, ռուսական գրականութեան երկերին։

Ահա թէ ինչու, ընկերներ, թոյլ տուէք ձեր բոլորիդ եւ յանձին ձեր՝ Հայաստանի բոլոր աշխատաւորներին — բանուորներին, կոլտնտեսականներին ու ամբողջ ինտելիգենցիային ցանկանալ յաջողէն ծեռնամուխ լինել ռուսաց լեզուի ուսումնասիրութեանը»։

Այս յայտարարութիւնն ալ նոյնութեամբ տեղաւորուած է «Խ. Հայաստան»ի նոյն էջին ճակատը, իբրեւ նոր լերան քարոզ։

Այսքան՝ խորագիրներու մասին, որոնց կցուած են երկու պատկերներ ալ,— հայ աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ, «ռուսաց լեզուի» դաս առած ատեն։

Երեւանի պաշտօնաթերթին պատմութեան համաձայն, արդէն իսկ ձեռնարկուած է լուրջ աշխատանքի, խօսքէն գործի վերածելու համար Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանի պատգամը։ Այս առթիւ, նոր բառ մըն ալ մէջտեղ նետուած են, «գերազանցիկ»։ Այսինքն աշակերտներ, որոնք մեծ յաջողութիւն շահած են, ռուսերէն սորվելու համար։

— «Բազմաթիւ են նրանք,— ռուսաց լեզուի գերազանցիկները. Մեր երջանիկ, ուրախ ու կայտառ մանուկները սիրում են ռուս մեծ ժողովրդի սքանչելի լեզուն, Լէնինի - Ստալինի լեզուն։ Նրանք հաճոյքով են անցնում այդ առարկան»։

Այսպէս, Երեւանի երկաթագծի (երկաթուղի) թիւ 49 միջնակարգ դպրոցին մէջ, «Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը դրուած է բաւարար հիմքերի վրայ։ Բոլոր դասարաններն ապահովուած են որակեալ դասատուներով»։

Այս դասատուները «հպարտութեամբ» կը ծանուցանեն իրենց «առաւել»ս սաներուն անունները (պատկերներն ալ տպուած են)։ Եւ կ'աւելցնեն թէ՝ քանի «բարձր է դասարանը, այնքան գիտակից եւ լուրջ վերաբերմունք են ցոյց տալիս աշակերտները Ռուսաց լեզուի տիրապետման գործում»։

— «Դպրոցի 7րդ, 8րդ եւ 9րդ դասարանների աշակերտները ոչ միայն վարժ կերպով կարդում են ու գրում, այլեւ ազատ պատմում են Պուշկինի, Նեկրասովի կենսագրութիւնները եւ նրանց ժամանակաշրջանի սոցիալական - տնտեսական փոխյարաբերութիւնները»։

Ուրիշ աւետարե՞ր լուր մը։

Համաձայն կեդր. կոմիտէի եւ Միկոյեանի հրահանգներուն, Երեւանի թիւ 34 դպրոցին մէջ բացուած են չորս խմբակներ՝ ռուսերէնի համար։ Կազմակերպուած է նաեւ խմբակ մը՝ դասատուներու համար, որպէսզի «էլ լաւ տիրապետեն Ռուսաց լեզուին»։ Վերջապէս, դպրոցի պատի թերթերուն մէջ երկու սիւնակ յատկացուած է ռուսերէնի, գրադարանը ամէն օր կը ճոխանայ ռուսերէն գիրքերով, իսկ շաբթուան առաջին օրը «յայտարարուած է Ռուսաց լեզուի օր, այդ օրը դասամիջոցներին բոլորը խօսում են ռուսերէն»։

Թերթը կը թելադրէ որ միւս դպրոցներն ալ հետեւին այս օրինակին։

Լուր մը եւս, պատկերը լրացնելու համար։

Հայաստանի խորհրդային Գրողներու Միութիւնը, որ ոչ իսկ նախորդին ծաղրանկարը կը ներկայացնէ, յունուար 29ին երեկոյթ մը սարքած է, ռուսերէնի համար։ Այս առթիւ ցուցադրուած է նշանակալից շարժանկար մը, «Լէնինը Հոկտեմբերին», եւ ճառեր խօսուեր, կարծիքներ յայտնուեր են, բոլորն ալ ռուսերէն։ Երիտասարդ գրող մը, Գեղամ Սարեան, իր մէկ բանաստեղծութիւնը արտասաներ է ռուսերէն։ Ուրիշ մըն ալ արտասաներ է երկու ռուսերէն բանաստեղծութիւններ, նուիրուած Լէնինի եւ Ստալինի։

Այս երկար ամփոփումը ինքնին այնքան պերճախօս է, որ չի կարօտիր մանրամասն վերլուծման։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄԻ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԵԴՐՈՆԻ ԽՄԲԱԿԸ...

Արմատականները պայմաններ կը դնեն

Շօթանի դահլիճին հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդեր էինք երէկ, Հանրապետութեան Նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Գ. Լէոն Պլումի։

Նախկին վարչապետը հաւանութիւն յայտնելով, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— «Վճռած եմ մինչեւ ծայրը երթալ, գլուխ հանելու համար ինծի յանձնուած պարտականութիւնը։ Պէտք ջանամ կազմել այն կառավարութիւնը զոր անհրաժեշտ կը դարձնեն պարագաները, այսինքն ազգային, տեւական եւ զօրաւոր կառավարութիւն մը, ընդունակ՝ համախմբելու եւ շարժելու ժողովրդապետութեան բոլոր ուժերը»։

Նոր վարչապետին առաջին գործը եղաւ խորհրդակցիլ Ժողովրդական Ճակատի երկու գլխաւոր թեւերուն՝ արմատական եւ համայնավար խմբակցութեանց հետ, քանի որ իր կուսակցութիւնը (ընկերվարական) միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնած էր արդէն։ Արմատականներուն հարցուց թէ կը հաւանի՞ն մասնակցիլ, եթէ համայնավարներն ալ մտնեն դահլիճին մէջ։ Գ. Պլում հարկադրուած էր հղել այս պարագան, որովհետեւ, նախարարական անցեալ տագնապին առեն, երբ կը խորհէր բոլշեւիկներն ալ առնել դահլիճին մէջ, արմատականները հակառակեցան։

Արմատականները, իբրեւ պատասխան, իրենց կարգին հարցումներ ուղղեցին նոր վարչապետին, մասնաւորապէս ելմտական եւ քաղաքական խնդիրներու մասին (դրամի փոխանակութեան գործողութիւնները հսկողութեան տակ պիտի առնուի՞ն, Սպանիոյ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը պիտի շարունակուի՞ եւայլն)։

Այս հարցումին պատասխանելու համար, Գ. Լէոն Պլում ստիպուած էր նախ հասկնալ համայնավարներուն դիրքը։ Ուստի տեսակցութիւն մը ունեցաւ այդ կուսակցութեան երեք ներկայացուցիչներուն, Գ. Գ. Թորէզի, Ժաք Տիւքլոյի եւ Մարսէլ Ժիթոնի հետ, որոնք յայտարարեցին թէ տագնապին միակ լուծումն է կազմութիւնը Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան մը, գործադրելու համար անոր ծրագիրը։ Վարչապետը երէկ նոր տեսակցութիւն մը եւս ունեցաւ բոլշեւիկներուն հետ, որոնք ոչ միայն կը պահանջեն հսկողութեան տակ առնել դրամի փոխանակութեան գործողութիւնները (շանժ), այլեւ բանալ սպանիական սահմանագլուխը, օգնութիւն հասցնելու համար։ Իսկ ներքին քաղաքականութեան մասին արդէն ծանօթ են իրենց պահանջները։

Փարիզի ամերիկեան օրկանը հաւանական գտնելով Լէոն Պլումի յաջողութիւնը, մասնակցութեամբ կեդրոնի խմբակցութեան եւ ի հարկին հրաժարելով բոլշեւիկներէն, կը գրէ թէ Մ. Նահանգներու գանձային նախարարութիւնը յայտնապէս թելադրած է որ մէկդի դնեն փոխանակութեանց հսկողութեան խնդիրը։ Այդ պարագային, ելմտական նախարարութիւնը պիտի յանձնուի Գ. Փօլ Ռէյնոյի (կեդրոն), ինչ որ նորութիւն մը պիտի կազմէ Ժողովրդականճակատի աւանդութեանց մէջ։

Շօթանի ճառը անտեսուած պարագաներ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Գ. Շօթան հինգշաբթի առտու յայտարարութիւն մը ըրաւ երեսփ. Ժողովին մէջ, պարզելով դահլիճին տեսակէտները եւ շեշտելով լիազօրութիւններ ստանալու պահանջը։ Յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը, վարչապետը նշան ըրաւ իր պաշտօնակիցներուն եւ բոլորը մէկ ծզեցին հեռացան, մինչ ընկերվարական խմբակցութեան ներկայացուցիչը կը պատրաստուէր պատասխանելու։ Այս անսպասելի ընթացքը մեծ զարմանք պատճառեց երեսփոխաններուն, եւ նախագահը հարկադրուեցաւ փակել ժողովը։ Պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումներու, Գ. Շօթան ըսաւ թէ «չէր ուզեր նեղութիւն պատճառել իր պաշտօնակիցներուն, վճռաբանութիւն մը յարուցանելով»։

Նախորդ վարչապետին յայտարարութիւնը տեւեց քառասուն վայրկեան, խորին լռութեան մը մէջ։ Վերջին 15 — 20 վայրկեանի ընթացքին, դեռ կը յուսար թէ պիտի ընդունուի իր ծրագիրը։ Երբեմն իր կուսակցութենէն կամ կեդրոնէն երեսփոխան մը հաւանութիւն կը յայտնէր, բայց մեծ մասով ճառը ունկնդրուեցաւ լռութեամբ, ինչ որ ծանր տպաւորութիւն գործեց իր վրայ։ Հրաժարումը անխուսափելի էր այլեւս։

Գ. Շօթան իր ճառին մէջ շեշտեց.

— «Կառավարութիւնը դէպքերու հոսանքէն չէ որ կը քշուի։ Ան գրկուած չէ խորհրդարանական մեծամասնութենէ մը։ Բայց եւ այնպէս, ժամանակը եկած է ձգել երթալու, եւ երբ ես հեռանամ, յաջորդս քանի մը միլիառ պիտի գտնէ Գանձ․ու Ֆրանսի մէջ, ի հաշիւ պետական գանձին, վճարելու համար պայմանաժամը լրացած պարտքերը։ Ինչ կը վերաբերի Ֆրանքին անկման, այդ խնդիր մըն է որ կրնայ դիւրութեամբ կարգադրուիլ»։

Ցեսայ բացատրեց թէ ինչո՛ւ առիպողական կը գտնէ լիազօրութիւնը, թէ ինչու անհրաժեշտ է ամփոփուիլ եւ առժամապէս յետաձգել ընկերային բազմածախս օրէնքները։ Այս բացատրութեանց առեն ալ, համայնավարներն ու ընկերվարականները ձայն չէին հաներ։

Շատ սրտառուչ էր իր յայտարարութեան վերջին մասը.

— «Ո՞վ ինձմէ աւելի կոչ ուղղեց համերաշխութեան։ Ես ինքս չյանձնեցի՞ որ շատ անձուկ դահլիճ մը կազմելու հարկադրուեցայ, հակառակ իմ կամքիս։ Ես չէ՞ որ ըսի թէ պարտականութիւնս կատարած ըլլալու նոյնքան բուռն ուրախութիւնը պիտի զգամ, նոյնիսկ եթէ օր մը զգեստուիմ այն ընկերներուն կողմէ որոնց ճամբան բացի։ Եթէ եկած է այդ օրը, պատրաստ եմ։ Ես միշտ նոյն լեզուն գործածեցի։ Ցեխցէք ընկերային օրէնքի վճռաբանութիւնը, յի-

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդը Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ՄԷԿՆ ԱԼ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ

Ցանկալի 26 թուականի Նամակով մը, Նոր Սեփի Լուսինեան վարժարանի հոգաբարձութիւնը գնահատելով «Յառաջ»ի ձեռնարկը, կը գրէ.

— «Եթէ հանգանակութիւնը բարձրանայ 5000 ֆրանքի, բոլոր չքաւոր տղոց դրամական - նոտարան ապահովէ՛ք զաւ, կը հոգացուին նաեւ անոնց գրենական պէտքերը։

... Վստահելով «Յառաջ»ի բացած հանգանակութեան տալիք արդիւնքին, չինել տալ սկսած էինք արդէն դրամական - նոտարաններ, որոնց թիւն է մինչեւ այսօր 29։ Մեր 178 չքաւոր տղոց կը բաւէ 59 դրամական - նոտարան։ Իւրաքանչիւր դրամական - նոտարանի 70 ֆրանք ծախք կ'ըլլայ։ Եթէ գումարը 5000ի հասնէր, 870 ֆրանքով ալ կարելի էր հոգալ անոնց գրենական պէտքերը»։

Հանգանակութեան գումարը այսօր հասած է 5214 ֆրանքի։ Ուրեմն, առելի քան իրենց սպասածը։

Ուրիշ խօսքով, ապահովուած են ե՛ւ դրամական կանները ե՛ւ գրենական պէտքերը։

Ստանալով առաջին չէքը, 3000 (երեք հազար) ֆրանք, հոգաբարձութիւնը կը գրէ «Յառաջ»ի խմբագրին (4 մարտ).

— «Խորին շնորհակալութեամբ ընդունեցանք ձեր 15 փետրուար նամակն եւ 3000 (երեք հազար) ֆրանքը։ Մեր չքաւոր եւ որբ աշակերտներու մասին «Յառաջ»ի մէջ, մեծերու եւ փոքրերու կողմէ եղած արտայայտութիւնները կը կարդանք հրճուանքով։ Նիւթապէս եւ բարոյապէս վարժարանիս օգտակար հանդիսացող ազնիւ հոգիները կը ծանօթացնենք նաեւ աշակերտութեան։ Եթէ կարելի է, կ'ուզենք մեր քովն ունենալ, փոքրիկներ Պէտրոս Երեմեանի եւ Մովսէս Բարխեանի լուսանկարները։ Մեր աշակերտութեան փափաքն է այդ։ Այդ բարի տղոց ուրախութիւն պատճառելու համար, այսօր, Եօզղատցի 12 տարեկան Կարապետ Պէյլէրեան անուն որբ մը եւս դպրոց ընդունեցինք։ 178 որբ եւ չքաւոր աշակերտներու 91ին յաջողած ենք գտնել պաշտպաններ, որոնք կը վճարեն 50 — 100 ֆրանք տարեթոշակ։ Վարժարանիս բարձրագոյն կարգերու տարեթոշակն է 125 ֆր.։ 87 աշակերտ, որոնց 45ը աղջիկ եւ 42ը, մանչ տակաւին պաշտպան չունին։ Մեր գերագոյն ճիգերը կը թափենք, մանուկ մը աւելի կարդացնելու համար»։

Ուրեմն, «Յառաջ»ի բարեկամները երջանիկ պարտք մը եւս կատարած եղան, սրտանց ընդ առաջ երթալով ձեռնարկի մը, յանուն նոր սերունդի փրկութեան։

Մենք պարզապէս կաղանդչէք մը ապահովել կ'ուզէինք։ Անոնք տուին աւելին, ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ։

Շնորհակալութիւն բոլորին ալ։

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԵՐԻ (ԱՀԵՑՈՒՄ Թ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Յովհ. Զըրխճեան	25
Վիէննա (75 ֆրանք).— Տիկին Աննա Զաքոյեան, հօրեղբօր Յովհ. Ղազայեանի մահուան տարելիցին առթիւ	30
Արամ Պարոնեան, փոխան ծաղկեպսակի	25
Խորէն Արախչեան	10
Պարգեւ Խաչիկեան	10
Գումար՝	100
Մարտ 10ի գումարը	5114
Ընդհ. գումար՝	5214

[illegible]

Վճիռը կը սպասուի այսօր, շաբաթ

Մոսկուայի 21 ամբաստանեալներուն հարցաքննութիւնը վերջացած ըլլալով, ընդհ. դատախազ Վիշինսքի երէկ, ուրբաթ, կարդաց իր պահանջագիրը, որ տեւեց չորս ժամ։ Այսօր պիտի լսուին ամբաստանեալներուն վերջին խօսքերը, իսկ վճիռը կը սպասուի իրիկուան դէմ։

«Թանս» թղթակիցը կը կարծէ թէ բոլորը հաւանաբար մահուան պիտի դատապարտուին. Հաւանական է որ երեք բժիշկները փրկեն իրենց գլուխը, իբրեւ պարզ գործիքները Եակոտայի եւ դատապարտուին բանտարկութեան առաւելագոյն չափին, 25 տարի։ Իսկ մահապատիժը անխուսափելի կը համարուի Եակոտայի, Ռիքովի, Բուխարինի, Գուխարինի, Ռոզէնհոլցի, Գրէսթինսքիի եւայլն համար։ Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ գուշակութիւններ կատարել այս մասին, հիմնուելով նախընթաց պարագաներու վրայ։

*** Եակոտայի դէմ եղած հարցաքննութեան առթիւ, կարգ մը թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ ամբաստանեալը խոստովանած է որ անհրաժեշտ գտած էր սպաննել տալ Գորքիի տղան, իւրացնելու համար անոր կինը, որ շարժանկարի արուեստագիտուհի մըն է։

*** Անգլիոյ աշխատաւորական անկախ կուսակցութիւնը գայրալից բողոքագիր մը ուղղեց Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին, խնդրելով որ ղրկէ Ստալինի։ Այս գրով, ձախ աշխատաւորականները կը յայտարարեն.

— «Մենք կը մերժենք հաւատալ Զինովիեւի, Գամենեւի, Թրոցքիի, Փիաթաքովի, Բուխարինի, Ռիքովի եւ Ռաքովսքիի պէս փորձ յեղափոխականներու դէմ եղած ամբաստանութեանց մէկ մասնիկին անգամ։ Եթէ այդ ամբաստանութիւնները հիմնաւոր ըլլային, այն ատեն սա եզրակացութեան պիտի հասնէինք թէ հիմնովին յոռի բան մը կայ ռուսական յեղափոխութեան մէջ, քանի որ իր նուիրապետութեան կատարը կը բարձրացնէ այդպիսի այլասերածներ։ «Խոստովանութեանց» հանգամանքն իսկ եւ դատավարութեան եղանակը երբեք չեն կրնար համոզել մեզ։ Ընդհակառակն։ Բանուորական դասերու արդարութիւն չէ այս, այլ բարբարոսական անարդարութիւն, անարգանք մը՝ միջազգային աշխատաւորութեան խէժեներուն եւ շահերուն դէմ։ Նախատական ծաղրանք մըն է այդ մարդկային իրաւունքներու եւ ոճիր մը անսանձական»։

*** «Տէյլի Մէյլ» շնորհալից պատմութիւն մը հրատարակած էր երէկ, որուն համաձայն Ստալին թունաւորուած է կապարախառն բաղադրութեամբ մը... Այս առթիւ կը գրէ թէ անցեալ սեպտեմբերին Մոսկուա հրաւիրուած էր Վիէննացի մասնագէտ մը, փրոֆ. Հանս Էփինկէր, մանրակրկիտ զգուշութիւններով...

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, ձերբակալուած է նաեւ մարաջախտ Բուտիէննի։

ՖՐԱՆՔԻՆ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ կը շարունակուին։ Երէկ անգլիականը կ'արժէր 158.96, տոլարը՝ 31.72։

ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑ «ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Մոսկուայի «դատավարութիւնը», Մարտ 2էն ի վեր կը շարունակուի, ծաղր ու ծանակի ենթարկելով արդարութեան ամէն ըմբռնում ու գիտակցութիւն։

«Թասծի գործակալութիւնը շուտով պիտի հաղորդէ, անշուշտ, Ջինուորական Գերագոյն Ատեանի տուած վճիռները…

Իրապէս ծանր մղձաւանջ մըն է իջած ազատատենչ մարդկութեան կուրծքին.

Ի հարկէ մենք չէ որ գովք ու ներբող պիտի հիւսենք քանիմէկ ամբաստանեալներու հասցէին։ Մենք սկիզբէն գիտենք, որ Խ. Միութեան մէջ ամբաստանող թէ ամբաստանեալ, գնդակահարող թէ գնդակահարեալ, հաւասարապէս ծանր մեղքեր են գործած միջազգային աշխատաւորութեան եւ ճնշուած ազգերու դատին, պառակտելով, ճզմելով, խորտակելով ու [illegible] զանոնք.

Բայց ասիկա պատճառ մը չէ, որ քանի տարի վերջ, ռուս յեղափոխութեան վարիչ դէմքերը իբրեւ «կաշառուած շուներ, իժեր ու լրտեսներ, դաւաճաններ ու հակայեղափոխականներ, Թրոցքիականներ ու աջակողմեաններ» գլխատուին, եւ ի լուր աշխարհի «մերկացուին»։ Եւ ամէնքն ալ ուրիշ պետութեանց գաղտնի լրտեսներ եւ հայրենիքի «դաւաճաններ» …

Ասոր ինչ մեղքերով որ կը դատուին կոմ. կուսակցութեան երբեմնի ղեկավարները, անոնց դատաւորները իրենք զիրենք է որ կը դատեն։ Ամբաստանեալի անփառունակ աթոռներուն վրայ համայնավարութիւնն է նստած։ Գնդակը անոնց անկենդան մարմնին վրայէն կը խոցէ համայնավարութիւնն իր ամբողջ կառուցուածքով։

Դատավարութիւն չէ այս, այլ խեղկատակութիւն։ Արդարութիւն չէ այս, այլ արդարութեան անունով գործուած ամէնէն թանձր ոճիրներէն մին։

Բայց ամէն մարդ բնականօրէն հարց պիտի տայ։ Եթէ այս մեղքերը գործուած չեն, ինչո՞ւ «կը խոստովանին» շարան-շարան, եւ յաճախ, կ'ուզեն նոյնիսկ մրցանիշ խլել։ Չէ՞ որ «արդարադատութեան» ամենամեծ զէնքը խոստովանութիւնն է։ Երբ ոճրագործ մը կը խոստովանի իր գործած ոճիրը, այլեւս դատաւորը առանց խղճի խայթ ունենալու քրէական օրէնքի տրամադրութեան կը յանձնէ։

Մոսկուայի բազմաթիւ դատավարութեանց եւ Ջինուորական Գերագոյն Ատեանի անլուծելի հանելուկները կը գտնուին ճիշդ ասոնց մէջ։

Դատարանի նախագահ Ուլրիխ կը հարցաքննէ, դատախազ Վիշինսկին կը դատապարտէ, իսկ 21 ամբաստանեալները կը խոստովանին իրենց երեւակայական մեղքերը։ Եւ արդէն «խորհրդային արդարութեան» վերջին խօսքը արտասանուած է,— գնդակահարութիւն։

Սակայն հարց է թէ ի՞նչ «կը խոստովանին»։

Ահա քանի մը նմոյշներ, այդ տարօրինակ խոստովանութիւններէն, որոնց բովանդակութիւնը կը կարդաք ամէն օր մամուլին մէջ։

Ամբաստանեալներէն Զերնով, երբեմնի գործավար, մէկ բառով նախարար, Քէօնիկզպերկի մէջ իբրեւ թէ կը տեսնուի ռուս սոց. դեմոկրատ ծանօթ պարագլուխներէն Թ. Տանի հետ, Խ. Միութեան դէմ ապստամբութիւն կազմակերպելու համար։ Երկրորդ անգամ, Պերլինի մէջ եւ իբրեւ թէ Տան կը յայտարարէ — «Եթէ աջակողմեանները (Մոսկուայի) իշխանութիւնը գրաւեն, առանց զինուորական ուժի օգնութեան կարելի պիտի չըլլայ պահել զայն։ Ուրեմն, գերմանական պետութեանց օգնութիւնը անհրաժեշտ է»։ Եւ այնուհետեւ ժող. գործավար Զերնովը լաւ մը կը գինովնայ, դուրս կ'ելլէ, հանրակառք կ'առնէ ու կը սուրայ կայարան, Մոսկուայի ճեպընթացը ձեռնելու։ Բայց, իր չար բախտէն, գինովը ճամբան երեք Գերմանացիներու հետ կը կռուի կը բռնուի եւ կ'առաջնորդուի ոստիկանատուն։ Հոն ալ կը լուացնէ (ինչ լաւ նախարար է․․․) Գնդապետ Օպէրհաուզ անունով մէկը, արգելարանին մէջ իրեն կը ներկայանայ եւ կ'առաջարկէ գերման լրտեսական ծառայութեան մէջ մտնել։ Գնդապետը միաժամանակ կը յայտնէ, որ իրազեկ է, իր եւ Թ. Տանի միջեւ տեղի ունեցած խօսակցութեան։ Այսպէսով Զերնով կ'եզրակացնէ որ Տանը գերման լրտես մըն է․․․

Այս անսովոր «խոստովանութեան» Թէոտոր Տան իսկոյն կը պատասխանէ.— «Ես Զերնովը ոչ 1918էն, ո՛չ անկէ առաջ, ոչ անկէ վերջ եւ ոչ ալ երբեւէ տեսած եմ։ Զինքը չեմ ճանչնար եւ ոչ մէկ յարաբերութիւն ունեցած եմ ո՛չ ուղղակի եւ ոչ ալ անուղղակի»։

Ահա «խոստովանութիւն» մէկ, ՍՈՒՏ մէկ։

Ռաքովսկին, Լոնտոնի եւ Փարիզի երբեմնի համբաւաւոր դեսպանը, հարցաքննութեան ժամանակ «կը խոստովանի» թէ երբ 1927ին Փարիզի դեսպան նշանակուեցաւ, յարաբերութիւն հաստատեց երեսփոխան Տրէյֆիւսի եւ ատենաբան Նիքօլի հետ Ֆրանսացի դրամատէրերու աջակցութիւնն ապահովելու համար։ Աւելի ուշ, 1935ին, Լավալի Մոսկուա այցելութեան ժամանակ տեսնուեր է յայտնի հրապարակագիր Էմիլ Պիւրիի հետ, ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին հանդէպ իր թշնամական տրամադրութիւններն յայտնելով։

Եւ Տրէյֆիւս, ե՛ւ Նիքօլ, ե՛ւ Էմիլ Պիւրէ վճռապէս կը հերքեն իրենց հասցէին ուղղուած ամբաստանութիւնները, եւ կ'ըսեն թէ, Ռաքովսկիի հետ, որեւէ ատեն իրենց վերագրուած նիւթերու մասին խօսակցութիւն չեն ունեցած։

«Խոստովանութիւն» երկու, ՍՈՒՏ երկու։

Քրէսթինսկին, երբեմնի ընդհանուր քարտուղար համայնավար կուսակցութեան, դեսպան եւ օգնական Լիթվինովի, անփառունակ ըմբոստ «Ելոյթէ» մը վերջ, «կը խոստովանի» թէ Պերլինի մէջ հանդիպած է Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ դէմքերէն Տիկին Մատըլէն Փազի 1928ին եւ անոր գումար մը վճարած է, որպէսզի Թրոցքիական քարոզչութիւն կատարէ։

Մատըլէն Փազ անմիջապէս հեռագիր մը կը ղրկէ Մոսկուա, ըսելով թէ՝ Քրէսթինսքիի հետ որ եւ է տեղ, եւ որեւէ ատեն չէ հանդիպած։ Ու պատրաստ է հարցաքննիչ մարմին մը առջեւ պարզելու ճշմարտութիւնը։

«Խոստովանութիւն» երեք, ՍՈՒՏ երեք։

Ռիքով, երբեմնի վարչապետը, «կը խոստովանի» որ աշխատակցած է ռուս սոց. դեմոկրատ օրկան «Սոցիալիսթիքի Վէսթնիկ»ին եւ «Մենշեւիկ»ին։ Ռիկով ոչ մէկ տող գրած է «Սոց. Վէսթնիկ»ին, իսկ երկրորդը արդէն բնաւ գոյութիւն ունեցած չէ։

«Խոստովանութիւն» չորս, ՍՈՒՏ չորս.

Սակայն ո՛ր մէկը թուել։ Այսքանը բաւ կուտայ արդէն Մոսկուայի «խոստովանութեանց» արժէքը։ Չկայ մէկը որ բողոքէ, չկայ մէկը, որ ընդվզի, գոռայ, պոռայ․․․

Հարց մըն ալ կը ծագի։ Եթէ ամբաստանեալներու «խոստովանութիւնները» ճիշդ չեն, ինչո՞ւ կը խոստովանին։ Որովհետեւ չխոստովանողները ամէնէն ճիշդն են։

Կը թուի թէ խորհրդային զնտանները այնքան անտանելի եւ զարհուրելի են, որ բանտարկեալները ամէն օր կը մեռնին առանց մեռնելու եւ առանց գնդակի։ Կը նախընտրեն «խոստովանիլ» իրենց չըրածները, ժամ առաջ մեռնելու եւ ազատելու համար…

Որքան ողբալի է Խ. Միութեան մէջ մարդ անունը կրել եւ գլուխ մը պահել ճօճուող ուսերու վրայ…

Խորհրդային զնտանները բաւական են անպատճառ մտափոխարկելու ֆաշական վարչաձեւի երդուեալ փառաբաններուն, եւ մանաւանդ, Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքի հակառակորդներուն։ Թող դէպքերը խօսին…

Այսօր, տարիներ վերջ, միջազգային մամուլն ալ կուգայ հեղինակաւոր գրիչներու տակ հաստատելու այն, ինչ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դիմակազերծ կ'ընէր քանի տարիէ ի վեր. լաւ է ուշ, քան երբեք

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԱՓԵՐԷՆ

ԱՆԱՆՈՒՆ ԴԻՒ ՄԸ— «ԻԹԹԻՀԱՏ ԷԼ ՎԱԹԱՆԻ»

ԱՆՏԻՈՔ, 20 Փետր.— Օրուան հրատապ հարցը Սանճաքի մէջ ո՛չ Թրքական յարաճուն վտանգն է, ոչ երեսփոխանական ընտրութիւններու անլուծելի հանելուկը եւ ոչ ալ Սանճաքի մօտալուտ ապագային առջեւ դրուած խոշոր հարցանիշը։

Թուրքիայէն ներխուժողներու թիւը չարաչար կը ստուարանայ։ Սանճաքին գլխաւոր կեդրոններուն մէջ հաստատուած «Հալք Էվի»ները կառավարատուններու վերածուած են կարծես, վարչական ամէն կարգի բաժանումներով։ Անոնց գաղտնի ոստիկանները միշտ փողոցներն են հսկելու, դիտելու, զննելու եւ առաջնորդելու։ Առողջապահական ապահովութեան բժիշկ-պաշտօնեաններուն ժամանումը 2—3 օր առաջ մասնաւորներով կը ծանուցուի գիւղերուն մէջ, Դեղահատներէ եւ օծանելիքներէ աւելի Անգարայի ոսկեզօծ պատգամն է որ կը բաշխուի գիւղէ գիւղ, երդիքէ երդիք։

Georges Roux որ ժամանակին Սուրիա ապրած ըլլալով՝ լաւ կը ճանչնայ երկրին անցուդարձերը, ներքին թէ արտաքին տեսակէտով, քանի մը շաբաթ առաջ Տօրիոյի «L'Emancipation Nationale»ի մէջ ստորագրած յօդուածը կը սկսէր եւ կը վերջացնէր — Տխուր երկընտրանք մը— Ֆրանսան անտանելի կացութեան մը մէջ մտած է, ԳԻՏԻ ՍՏԻՊՈՒԻ ԿԱՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ եւ կամ ԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՒԱՍՏԱՑՈՒՄ ՄԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵԼ։»

Թուրքիան մերժելով Ազգաժողովի «ընտրական յանձնախումբին» տեղակալը եւ պարտադրելով իր կամքը Ժընեւի՝ Ֆրանսան փրկուեցաւ «անտանելի կացութենէ մը։» Ազգաժողովը, 100րդ. թնդանօթաձգութեամբը, ստորագրեց նուաստացման դաշնագիրը, եւ առով հովանաւոր պետութեան արժանապատուութիւնը փրկուեցաւ.

Այս Թրքանպաստ յորձանքին մէջ ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենա՞ն, թէ դիտմամբ ձգձգումներ կ'ըլլան, որպէսզի Թուրքիան ժամանակ շահի՝ հանրաքուէի յաղթանակը ապահովելու Հաթայի մէջ։

Մօտ երկու ամիսէ ի վեր այս առաջնակարգ կենսական խնդիրները երկրորդական հանգամանք առած են կարծես։ Շատ մը տեղեր, ոչ-Թուրք տարրերու հաւաքոյթներուն մէջ անշուշտ, նոյնիսկ չի խօսուիր անոնց մասին։ Բոլորին ուշադրութիւնը, վրան բաց խաղերով, հրաւիրուած է այլուր, խօսակցութիւնը կը դառնայ ուրիշ նիւթի մը շուրջ, ուժերը կ'սպառին եղբայրասպան պայքարի մէջ։

Նոր վարչակարգի կիրարկումէն առաջ (21 Նոյեմբեր) Սանճաքի մէջ երկու կուսակցութիւն կար, քէմալականը եւ արաբականը, որոնք գրաւոր հրամանի վրայ, Օգոստոս 19ին իրենց ծրագիր-կանոնագիրը ներկայացուցած էին հովանաւոր իշխանութեան, եւ յետ քննութեան՝ իբր քաղաքական կուսակցութիւն գործելու արտօնութիւն ստացած։

Այս երկու կուսակցութեանց բաղձանքներն ու ներշնչումները, ըմբռնումներն ու գործունէութիւնը իրարու հակոտնեայ էին բնականաբար։ Քէմալական խմբակցութիւնը Ժընեւի վճիռով իր նպատակին կը մօտենար. անկէ խանդավառութիւն, ժողովրդականութիւն եւ գործունէութեան նոր աւիւն կը ստանար։ Ուրեմն իբրեւ յաղթանակ ընդունեց նոր վարչակարգը, փառաբանեց անոր բարիքները, աւետեց թէ Հաթայը Արեւելքի Զուիցերիան, աշխարհի դրախտը պիտի ըլլայ, ուր բոլոր տարրերը երջանիկ պիտի ապրին։

Միւս կողմէ Ժընեւի որոշումը ցնցեց արաբական խմբակցութիւնը, որուն համար Սանճաքը արաբական է, եւ հետեւաբար անբաժանելի Սուրիայէն։ Սուրիոյ ժողովրդական թէ պաշտօնական տեսակէտին վրայ կանգնած՝ չճանչցաւ Ժընեւի համաձայնութիւնը, ակամայ ենթարկուելով հանդերձ նոր վարչաձեւի տրամադրութեանց։ Դեկտեմբերին հրատարակուած թղթակցութեան մը մէջ խօսեցանք այս խմբակցութեան ենթարկուած հալածանքներուն շուրջ։ Այնչափ որչափ որ կարելի էր գրել ատեն։

Դեկտեմբեր 31ին վարագոյրը պատռուեցաւ։ Արաբական միութիւնը քանդելու համար շրջաբերութեան դրուեցաւ խմբակ մը «Տարրերու Միութիւն» (կամ ժողովրդական ճակատ) անունով, որ աւելի վերջ կոչուեցաւ Իթթիհատ Էլ Վաթանի (Հայրենիքի Միութիւն)։

Արաբական օրկան «Էլ Ուրուպա»ն (Արաբականութիւն) բազմաթիւ անգամներ խօսեցաւ նորելուկ կուսակցութեան վնասաբերութեան մասին։ Իր Փետրուար 6ի թիւին մէջ կը հրատարակէր Արմօ ստորագրութեամբ գրութիւն մը, որ «պատճառ եղաւ իր դադարման անորոշ ժամանակով»։ Յօդուածը դիմակազերծ կ'ընէր Իթթիհատ էլ Վաթանին եւ իր չարամտութիւնները։

«Իթթիհատճի»ները շատոնց գոյութիւն ունէին իբրեւ հոսանք. բայց իբրեւ կազմակերպութիւն, հրապարակ եկան 31 Դեկտեմբերին, «Իթթիհատ էլ անասըր» (տարրերու միութիւն) անունով։ Այդ օրը Սանճաքի զանազան կողմերէն բազմութիւն մը խռնուած էր Անտիոքի մէկ պանդոկը։ Հրաւիրագիրներ ստորագրած էին, յանուն կազմակերպութեան, Անտիոքցի Տօքթ. Ալպէր Պէյլանիի (Յոյն) եւ Թաղապետութեան նախագահ Հաճի Խոջէ Զէպէլէքի (Թուրք) կողմէ։ Ներկաներուն մեծ մասը պաշտօնեաներ էին։ Իբրեւ Հայ, ի միջի այլոց, հոն էին, Մովսէս Տէր Գալուստեան եւ Կարապետ Իզմիրլեան։ Ներկայ էին նաեւ աքսորէն նոր վերադարձած առաջնորդ Զէքի Արսուզին եւ ուրիշ քանի մը յայտնի արաբ դէմքեր, այն միակ մտահոգութեամբ որ չըսուէր թէ հակառակ են եւ կ'ուզեն քանդել, թէեւ սխալ գետնի վրայ դրուած այդ նախաձեռնութիւնն ալ շատ ծանր ճնշեց իրենց վրայ։ Իսկ Թուրքերը չէին պատասխանած իրենց ստացած հրաւէրներուն։

Կազմակերպողները գրաւոր ճառերով պարզեցին երկար ատենէ ի վեր տիրող մտայնութիւնը։ Գովեստը ըրին Ժընեւի համաձայնագրին, նախանձախնդրական բարիք նկատելով զայն եւ հաւատալով որ նոր վարչակարգի շրջանակին մէջ Սանճաքի ժողովուրդները ազատ, բարգաւաճ եւ երջանիկ պիտի ապրին։ Խօսեցաւ Նուր. Ալէքսանտրէթի արաբական «Էլ Նիվա» թերթին խմբագիրը, պատասխանելով յայտնեց, թէ իրենք Սուրիացիներ են միշտ եւ սուրիական շրջանակէ դուրս ուրիշ գոյութիւն չեն կրնար ընդունիլ։ Զէքի Արսուզին ինքն իր մէջ կ'եռար եւ կը լռէր ակամայ։

Բազմութիւնը ցրուեցաւ առանց որոշումի։ Շատեր երկար շունչ մը առին, զղջալով իրենց մասնակցութեան վրայ։

Քանի մը օր վերջ «Իթթիհատ էլ Անասըր» շապիկ փոխելով կոչուեցաւ «Իթթիհատ էլ Վաթանի» նոյն պիտոյ հոգեբանութեամբ։

«Էլ-Ուրուպա» բազմաթիւ անգամներ անդրադարձաւ նոր կազմակերպութեան սխալ ու վնասակար մտայնութեան շուրջ եւ քողարկուած խօսքերով ահազանգը հնչեցուց։ Տօքթ. Ալպէր եւ իր գլխաւոր գործակիցներէն քանի մը հոգի «անուանարկութեան» դատ բացին թերթի պատասխանատու տնօրէն Սուպհիին դէմ. Բժիշկը երկու ամսուան բանտարկութեան դատապարտել տուաւ Սուպհին։ Անտարակոյս որ միւսներն ալ նոյն ձեւով պիտի յաջողին։ Առաջին դատավարութեան Դամասկոսէն պաշտօնական փաստաբան մը եկած էր Սուպհիին համար։ Դատախազը մերժեց ճանչնալ զայն, առարկելով որ Սուրիայէն եկած փաստաբան մը Սանճաքի մէջ չկրնար դատ ստանձնել. Դատ… ակայն մասամբ ինքզինքը փրկեց… ատախազին անմիջական առարկութիւ… չփութացնելով։ Միւս դատավար… թեան Հալէպէն երեք փաստաբան… եկան, ի զուր։

Իթթիհատճիները իրենց Բ… ժողովը գումարեցին յունուար 16ին… Այս անգամ հրաւիրեալներէն 7… գի միայն եկած էին։ Արաբ տղա… այդ պահուն պանդոկի դուռէն կա… ուած Իթթիհատի նշանատախտակ… վրայ քարեր կը նետեն։ Ապակիներ… փշրուին։

Իթթիհատճիներու ժողովը կը… դարուի։ Ժողովականներէն երկու… գի առընթերակով փողոց կը… տղոց հետ։ Ուրիշ օր մը արաբ… մը Իթթիհատճիի մը ձեռքէն նոր կա… կերպութեան ժողովի հրա… Քուղթը կը խլէ եւ կը պատռէ… Մուկ, իրարանցում։ Ոստիկաններ… զոցէ փողոց կը պատին յանցա… գտնելու։ Տղան Սուրիա անցնե… կ'ազատի եւ սակայն, ի բացակա… թեան, երկու ամիս բանտարկութ… կը դատապարտուի։ Ուրիշ արաբ… րիտասարդ մը Իթթիհատճի մը գա… տակէ։ Բանտն է հիմա, երկու… սուան դատապարտուած։

Փետրուար 6ին Իթթիհատի… մարմինը ժողով կ'ունենայ։ Պա… կին առջեւ փողոցին մէջ, աղմուկ… րարանցում։ Ոստիկաններ կը… եւ քանի մը Արաբներ բանտ կ'առա… նորդեն։ Հետեւեալ օրը քանի… վայրկեաններ Ալպէրի բնակարա… առջեւ պահակ կը կենան։ Փողոց… անցնող երկու Արաբներու եւ… միջեւ խօսքի փոխանակութիւ… կ'ըլլան, բարձրաձայն։ Տօքթ… ստորագրած պատուհանէ կը բաց… ատրճանակը կը պարպէ։ Արաբ… բանտ կ'առաջնորդուին։

« Էլ Ուրուպա»ն գադրած… թիւին յարունակութիւնը… օրուան դէպքերուն վրայ յաւել… մը կը հանէ, որուն բաշխումը… կանութեան կողմէ կ'արգիլուի։

Այս լէվանթէն Իթթիհատ… Սանճաքը հայրենիք մը կը նկատ… «Մենք ոչ Արաբ, ոչ Սուրիացի… ալ, Յոյն ենք, կը յայտարարեն… հալները «մտաւորական» նկատ… երկու հոգի. այլ օրթոտոքս եւ… ճաքցի, իսկ Սանճաքը մեր հայր… ըը »։ …

ՊՈԼՍՈՅ « Սոն Փոստա » թերթը… գրէ —

Սոֆիայի « Զօրա » թերթ… բաւաւոր Այասթէֆանոսի դաշնա… տարեդարձը յիշատակեր եւ իր… զարդարեր է պատկերով այն… նին, ուր ստորագրուած է յիշեալ… նագիրը։

Այասթէֆանոսի դաշնագիր… կայսրութիւնը Ռուսիոյ հետ… էր։ Չենք կարծեր որ աւելի հա… թեան բաժին մը իյնայ Սոֆիա… հերու պաշտօնակիցներուն։ Մեն… Թուրքիա ոչ միայն շատոնց… է Այասթէֆանոսի դաշնագիր… Նէօյիի դաշնագիրն ալ երբե… տորագրած։ Մեր պուլկար պա… կիցներն ալ եթէ Թուրքիոյ… ըլլալուն մէջ օգուտ մը չեն… լաւ չըլլա՞ր որ այսպէս մեզ… ւորող անվայել ընթացքներ… չդառնուին։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Քէմալ բռնի կերպով վերցուց Փէսը՝ ժողովուրդին տալով արծայր գլխարկ մը որուն գործածութիւնը մինչեւ այդ թուականը, հակառակ էր սուրբ կրօնքին եւ կը նկատուէր անհաւատները զանազանող նշան մը։ Յետոյ, փակել տուաւ հարէմները, պատռեց Թրքուհիներուն քօղը եւ հաւասար իրաւունքներ սահմանեց այս վերջիններուն։ Երկրին օրէնքը կը բաղկանար Գուրանէն ու անոր մեկնութիւններէն. Քէմալ բարեկարգեց այդ բոլորը, ընդօրինակելով Գերմանիոյ առեւտրական, Իտալիոյ պատժական եւ Զուիցերիոյ քաղաքացիական օրէնսգիրքերը։ Անտեսեց այն առաւելութիւնը զոր իսլամական կրօնքը հաստատած էր՝ արգիլելու համար «ընդօրինակութիւնը» առումին ու տեսանելին եւ իր արձանը կանգնել տուաւ ամէն տեղ։ Փորձ մը որ կրնար ըմբոստութեան մղել ժողովուրդը։ Մէկդի նետեց արաբական տառերը եւ որդեգրեց լատինական այբուբենը, կրցաւ նոյնիսկ թուրքերէնէն վտարել արաբերէնի խորթ ու օտարոտի հնչումները եւ այն աստիճան բարեխախեց լեզուն որ, տարիք առած մարդիկ սկսան նորէն դպրոց յաճախել՝ խօսիլ սորվելու համար։ Գրեթէ անհաւատալի էր որ Թուրքը համակերպէր այս բարեկարգումներուն եւ սակայն համակերպեցաւ։ Տասը տարուան մէջ այս մարդը հիմնովին փոխեց իր ժողովուրդին կենցաղն ու մտածողութիւնը։

Սեղանաւորը գլանիկը մարեց ու վայրկեան մը լռոյ վերսկսաւ.

— Հիմա գանք այն հարցին որ ամէնէն աւելի կը շահագրգռէ զիս՝ անձնապէս։ Մերձաւոր Արեւելքի այս երկիրներուն արտաքին քաղաքականութեանց վրայ հսկողող ուժերը չափազանց բարդ էին՝ անցեալին մէջ. բայց հիմա երբ Թուրքերը կծկուած են իրենց ազգային սահմաններէն ներս, կացութիւնը որոշ չափով պարզուած է։ Սակայն եւ այնպէս, առեւտրական սեղանաւորութեան վրայ ազդեցութիւն բանեցնող պայմանները չեն փոխուած երբեք եւ կը մնան միեւնոյնը։

Կատարելապէս քաղաքակրթուած երկրի մը մէջ անհատ առեւտրականը — վերջ ի վերջոյ մենք սեղանաւորներս ալ ուրիշ բան չենք եթէ ոչ յարգելի ու յարգուած առեւտրականներ —չի զգար կառավարութեան կամ քաղաքականութեան մէջ յառաջ եկած փոփոխութեան մը անմիջական ազդեցութիւնը իր սեփական առեւտուրին վրայ։ Բայց այնտեղ ուր ամէն մէկուն կոկորդը կախուած է այդ անհարակ խնդիրներէ, մարդիկ աւելի շուտով կը կրեն ու կը գնահատեն այն դերը զոր յանկարծակի փոփոխութիւն մը կը կատարէ իրենց անհատական կեանքին մէջ։

Նկատի առնելով այն պարագան թէ Թուրքիան արագօրէն կը յառաջդիմէ եւ կ'իւրացնէ արեւմտեան սովորութիւնները երեւութապէս կայուն իշխանութեան մը տակ, ինծի այնպէս կը թուի որ մենք դրամ պահելու ենք այդ երկրին մէջ. եթէ ներկայ քաղաքականութիւնը շարունակուի, բացարձակօրէն ապահով շահաբեր ծուծի մը ձեռնարկած կ'ըլլանք… Բայց եւ այնպէս, թէեւ Մերձաւոր Արեւելքի խնդիրները լրջօրէն ուսումնասիրած եմ ամբողջ կեանքիս մէջ, տակաւին վարանումներ ունիմ… Շատ կը կասկիմ որ մինչեւ այսօր դեռ չեմ կրնար մատս դնել այն վէրքին վրայ որ վստահ եմ որ գոյութիւն ունի։ Սակայն ո՞ւր է այդ վէրքը, չեմ գիտեր. ձեռքիս տակ որ եւ է ապացոյց չունենալով հանդերձ, կ'ենթադրեմ որ շարժում մը կայ Թուրքիոյ մէջ, շարժում մը որ տակնուվրայ պիտի ընէ երկիրը … Եթէ իմ կասկածներս իրաւացի են, այն ժամանակ որ եւ է տարակոյս չունիմ թէ ով է այդ շարժման ղեկավարը կամ ինչ է անոր նպատակը… Նոր քայլ մը Թերեւս զոր Մ. Քէմալ ինքը կազմակերպած է, եւ կամ թէ դաւադրութիւն մը՝ նոր հողամասեր ձեռք անցընելու համար՝ հիմա երբ արդէն Թուրքիան կեցած է իր ոտքերուն վրայ։ Կրնայ ըլլալ նաեւ որ ան վերիվայր ընէ իր հակակրօնական քաղաքականութիւնը… Իպն Սէուտ կը տիրապետէ ամբողջ Արաբիոյ վրայ եւ դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, ըմբոստ ցեղերը միացած են իր ղեկավարութեան տակ… Պէն Զէյլոն, Ալճերիոյ Մահմէտական Հիթլէրը, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ֆրանսայի… Նոյնիսկ տեղացի զինուորները դառնալիք կ'ըլլան անոր միանալու համար … Մ. Քէմալ խալիֆայութիւնը ինչպէս նաեւ Գուրանին օրինապաշտութիւնը վերահաստատելու խոստումով կրնայ դաշնակցիլ այս երկուքին հետ՝ վտարելու համար բոլոր քրիստոնեաները Պաղեստինէն, Եգիպտոսէն եւ Հիւս. Ափրիկէէն… Առասպելական կը թուի, անշուշտ, բայց եւ այնպէս Թուրքիա… իմ ներկայացուցիչներս… կրցան բացարձակօրէն հաստատ… Մ. Քէմալի բարենորոգչական… ւական պիտի ըլլան… ի հարկ… Թուրք իր արեան մէջ կը կրէ… տոհմայ ջարդելու տենչը… … տիրողական տուրքն անոր այդ… թիւնը վաւերացնելու համար… զուռ մը որ կը նշանակէ «Քրի… բնաջնջող», եւ Մ. Քէմալ մ… է որուն միտքը կարդալ կարե… Միւս կողմէ, կրնայ ըլլալ նոյն… շարժումին ղեկավարը ինքը… այլ ժողովուրդը… Թերեւս ի… եկած է եւ կրօնամոլ ընդդի… րը ըմբոստութիւն մը կը սպ… Եթէ այդպէս է, կացութիւնը… եալ միեւնոյն չափով վտանգ… մեզի համար… Կրօնական մ… գութեան մը վերազարթնում… հոգեր պիտի սպառնէ Անգլի… մար՝ Անգլօ-Իրլանտական կամ… կան երկիրներու մէջ որոնք… կայսրութեան մաս կը կազմէ… տերազմէն առաջ, իսկ հիմա… կուած են մեր հոգատարութ… (Ե…

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

Սիրելի Արազ.— Տառերու ուղղագրութեան չափ խնամ պէտք է ըլլալ մասին հին դասական անուանց ... տառադարձութեան: Հակառակ ներու տառադարձութեան ճամբով ... ևս կիրարկէ յաճախ եղած գիտողութիւն ... մեր գրողներէն ոմանք, ... բռնի կարծուորներ, անուշադիր ... հոգ կը գտնուին: Պէտք է ... անտարբեր կը գտնուին: ... Թէ կ'ակնարկենք հին դասական անուններուն եւ մեզի պէս դասական ցեղ մը, իր կարգին, այդ անուններուն բուն յորջորջումները պահած է — ինչ որ կը կրկնենք, քանի ... չենք տեսներ: Երբ Վիրգիլիոս, Որատիոս, Իզմատիոս կ'ըսենք, պէտք է գիտնանք թէ իրենց ... անուանած ցեղին մէջ ալ այդ անուանումներով յորջորջումներով հնչուած ... Որովհետեւ մեր նոր գրողներէն ... մաս մը Ֆրանսերէն կը ... , անկէց կը թարգմանէ, անկէց կը ներշնչուի, հին դասական անուններուն ալ Ֆրանսերէն հնչումը ... հայերէնով կուտայ — Օ... , Էնէաս, Էշիլ, Օտոս, Հիփոքրատ ... , եւն. մինչ այդ անունները մեր ... մէջ կան՝ իրենց բնական ... ձեւերով, եւ ոչ թէ խեղաթիւրուած կամ խաթարուած — Հոմերոս, Իզնատիոս, Եսքիղէս, Որատիոս եւ ... կամ Հիպոկրատէս: Ահա ... ահա գեղեցիկը: Ո՞ւր պիտի ... թէ գիտցողին ալ չգիտցողին ալ ... անտարբերութեան կամ գծուծ ... ութեան վախճանը: Ամէն ա... որ գրող մը կամ թարգմանող մը ... դասական անունի մը առջեւ գտնուի, պէտք չէ թեթեւօրէն տղիտաբար տայ իսկոյն Ֆրանսերէնը, ինչպէս Աշիլ (փոխանակ Աքիլլէսի) եւ ... մը ուրիշ անհերքելի սխալներ ... Զէ՞ որ օր մը խելացիին մէկը թարգմանած էր — «Ինչպէս կ'ըսէ ... » մինչ Ժընէվ բառացի Ֆրանսերէնով Ս. Գիրքին Մննդոց մասը կը հասկցուի ... Բարեբախտաբար ... անգլիերէնէ կամ գերմաներէնէ թարգմանողները, նոյնիսկ անգիտակցաբար, հայերէն լաւ կը տառադարձեն քանի որ այն լեզուները, ... վերջին, ... դասական յորջորջումները, ինչպէս ... ուղղագրութիւնն ալ նոյնը կը պահէն արդէն. Կը խորհիմ անշուշտ, թէ շատ թեթեւ կ'անցնինք այդ խոշոր սխալներուն վրայէն:

Պէտք է նախանձախնդիր ըլլալ ... բառերուն պատմական կամ յատուկ բանասիրական հիմերուն: Այսպէս ընելով՝ պիտի ըմբռնէք Հայերէնին լեզուական արժէքը՝ առանց ... կամ սահմանափակ ... տեսնելու բացատրութեան ամէն ... մասին: Հին դասական լեզուները չունին, չեն ունեցած ... բացատրութիւն, զոր Հայերէն անկարող ըլլայ, կամ եղած ըլլայ, ... բնագրին յատուկ ուժովն ու ... Նոյնը այսօր: Ինչ նիւթ, ... վրայ ալ որ ըլլայ, արդի Հայերէնը, իր կարգին, կարող է ... ամէնէն գեղեցիկ միանգամայն ... ու դժուարին բացատրութիւնները թարգմանաբար: Գիտական բառերու մթերքի մը անբաւականութիւնը կամ չգոյութիւնը լեզուին յարաբերական անկարողութիւն մը չէ, այլ ... կան գրագուներու հետեւող հայ ... իրենց սեփական լեզուին անգիտութիւնը. Բազմաթիւ գիտական, արուեստական, արհեստային բառերու համարժէք Հայերէնը այսօր ընդհանրապէս կը պարտինք ոչ — գիտնական, ոչ — մասնագէտ հայրենակիցներու, որոնք, հմուտ լեզուին, միանգամայն նախանձախնդիր, թարգմանածոյ գրականութեան մէջ հայացուցած են շատ մը այդպիսի բառեր Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնը: Այս նախանձախնդրութիւնը շատ աւելի կ'արժէ քան այն մեծադղորդ յաճախ ստորագրուած տեսութիւնները՝ որոնցմով ոմանք իրենց անմիջական ոլորտը պատառելով՝ կը յաւակնին Եգիպտոսի եւ Մորենացիի հաստատեան կառոյցը տեղափոխել իրենց պատուանդանէն, աչք առնելով մինչեւ իսկ քանդումը պատմական իրականութիւններու, որոնք հայ ցեղին արժանիքը քարոզած են, իրենց կարգին, դար ըստ դարէ: Վերջացաւ, սիրելի Արազ: Գիտէի արդէն թէ այս անտեղի խանդավառութիւնս դժպհի պիտի թըւի դասապետիս:

Բայց սա դարնանաբոյր առտուն նորընծիւղ ներհար ... վրայ չկոխած, կէսը մը կ'արժէր արձակել վրդովիչ ձմրան:

Քիչ մը սթափում երկար պարտասումէ վերջ.— Դար - Թառ (դարել, դադարել): Միւս դարը (դարվար, դարվեր), որմէ նաեւ դարեւանդ, կը միտինք նոյնացնել գերմաներէն dafür հետ, անոր գործածութեան ձեւերը ճշդելով: Իսկ «դար» իբրեւ ժամանակաշրջան, դառնալէն է, անշուշտ նոյնը ... — արիական տեղը բառին կամ արմատականին հետ: Որմէ հաւանաբար ծնաւ տարի, ինչպէս նոյն են ամ, ժամ, ժամանակ, ամանակ (ստանաւորի չափ), ինչպէս եղանակին ալ (ձեւ) եկած է «եղանիլ» (ըլլալ) բայէն: Պէտք է յիշել, թէ ծեր, ծերանց Ս վերին, երկյն է:

Սիրելի Արազ, չէ՞ որ սթափում բերինք, երթանք պահիկ մը ըստ այնմ.— Ցորենին դէզը, մանաւանդ կամնուած վիճակին մէջ, կը կոչուի թեղ: Թարմը Հարկաւ թումբ է դիրքի փոփոխելով. Թուրմ կը նշանակէ թրջուած, որով կանանչ եւ նոր: Թուրմին բայն է թրմել (թրջուիլ): Արդեօք կապ կա՞յ թմրել (թմբրել)ին հետ:

Սխալ գրելու դէշ ունակութիւն մը տակաւին չանհետացաւ ի մեծագործութիւն ճշդութեան: Ահա աչքիս առջեւ է թերթը, ուր գրուած է իւր... ովսանն, ինչպէս ուրիշ աւթիւ՝ մեր ... ովսանն (միշտ դասը գրուած): Սահակ - Մեսրոպին անունով, սիրելի Արազ, յիշեցուր թէ այդ բառերը միացած կը գործածուէին... «ովսաննա» ձեւ չունինք առանձին, այլ մերովսաննն, ձերովսանն, իւրովսանն: Եթէ կոկորդը կը մնան այս բառերը, պէտք չէ բնաւ գործածել զանոնք, այլ ըսել պարզապէս՝ որչափ որ կրնանք, եւն. ըստ կարգին:

Գէշ ձեւ մըն է նաեւ այսպէս, այդպէս, այնպէս մակբայները գործիական հոլով ընել իրենց հանդարտ կենցած տեղը: Լաւագոյն գրողներ կը սայթաքին այդ մասին, երբ կ'ըսեն «այսպէսով», եւն.: Հայերէնը հոլովուած ձեւով մակբայներ ունի արդէն, ինչպէս՝ դիւրաւ, դժուարաւ, հարկաւ, իրաւ, եւն.: Սիրելի Արազ, այսօր քիչ մը յանդուգն եմ, նեղանաս թէ ոչ: Զարդ գրուածքներու, յօդուածներու մէջ «օրտաքնապէս», «ներքնապէս» ոճոտ ձեւերը կարծեմ աւելորդ են, լաւագոյն է ըսել՝ դուրսէն, ներսէն: Իմաստասիրական, քերթողական գրուածքներու մէջ առաջին ձեւերը կրնան ներելի ըլլալ:

Ահա արտասահմանի լաւագոյն թերթ մը, ուր կ'ըսուի ... կրկին անգամ: Երկու անգամ չըսուելու համար հնարուած է կրկինը, ինչպէս եռապատիկ, քառապատիկ եւ ուրիշներ, որոնց չկիզուիր «անգամ»ը, չէ՞:

«Յառաջ» ամէն իրաւունք ունի երբ սիւնակներ կը նուիրէ մեր լեզուին մաքրագործումին համար: Անկէց զօրացած կը գտնեմ որ «Թարմագոյն» նոր բառը բնաւ ճաշակաւոր չէ երբ ունինք նորագոյնը: Աւաղութիւն կայ որ ճոխութիւն չէ, այլ խճողում, որ ճոխութեան այլանդակ ձեւն է: Այս տեսակէտէն անճաշակ է նաեւ, եթէ կը հանենք, «թարմացնել», (փոխանակ նորոգել, զօրացնել բուժել),— յիշատակը... թարմացնել (մինչ գրեթէ շատ փոքր տարբերութեամբ կայ ընդարմացնել որ կը նշանակէ թմրեցնել..

ՏԱՐԱԶ

ՌԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, 6 Մարտ (Յառաջ).— Միջազգային ալ տօնեց, կիրակի իրիկուն «Հայաստան»ի մէջ, անմահ վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը, որ կազմակերպուած էր Հաստատութեան աշակերտներուն կողմէ: Սրահին մէջ պատուոյ տեղը դրուած էր Րաֆֆիի շքեղ մէկ դիմանկարը զոր ուսանողներէն մին գծած էր այս առթիւ:

«Մեր Հայրենիք»ով էին վերջ, որ երգուեցաւ յոտնկայս քառաձայն երգչախումբին ու ներկաներուն կողմէ, կարդացուեցան երկու ուսումնասիրութիւններ ուսանողներու կողմէ, որոնք յաջողապէս ներկայացուցին Րաֆֆին, իբրեւ ռոմանթիք վիպասան, խորապէս յեղափոխական իր մըտածումներուն եւ գործերուն մէջ: Ան իր անզուգական երեւակայութեամբը ու մոգական հայրենասէրի շունչով, կրցաւ ազգային զգացումն ու պատիւը արթնցնել թմրած հոգիներուն մէջ:

«Պարսկական պատկերներէն կարդացուեցաւ «Անբախտ Հռիփսիմէն»: Աշակերտ մը տաք շունչով արտասանեց սրտալար բանաստեղծ Փէոլ Եավրովին «Արմենցի» (Հայեր) հոյակապ քերթուածը: Երգչախումբը քառաձայն երգեց Րաֆֆիի «Ձայն տուր, ո՛վ ծովակ», զոր հեղինակը գրած է Աղթամար կղզին մէջ:

Վերջաւորութեան, Տիկին Ռոստոմ Զօրեան խօսք առնելով, հրաւիրեց ներկաները մասնակցիլ Րաֆֆիի օրինակին ու թելադրանքներուն ու խորունկ յուզումով յիշեց այն օրը, երբ կէս դար առաջ պատիւը ունեցած էր անմահ վիպասանին գագաթին վըրայ դրուելիք ծաղկեպսակին վրայ յարդանքի խօսքերը գրելու:

Երեկոյթը, որ շատ յաջող անցաւ ամբողջութեանը մէջ, փակուեցաւ «Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան» քառաձայն խմբերգով:

Յ. Գ.

ԱԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներ ... ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւններ ... ը թուղթին մէկ երեսին վրայ ... թերթերուն եւ մելանով.

Հ. Յ. Դ. «ՐԱՖՖԻ» ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 Մարտ — Մարսէյլ քաղաքի Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» Պատանեկան Միութեան անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ մարտ 6ին, կիրակի առտու ժամը 10ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse: Ներկայ էին 27 պատանի ընկերներ, բանւոր բացակայ 2, իսկ բացականեր 3: Ժողովը ընտրեց նախագահ մը եւ քարտուղար մը՝ ընկ. ընկ. Նուպար Զիլճեան եւ Եփրեմ Նալպանտեան: Ապա զբաղեցաւ օրակարգի հարցերով:

1) Հայոց Պատմութենէն Հայկի եւ Բէլի մասին խօսեցաւ ընկեր Թադոյեան: Նախ բացատրելով թէ ինչո՞ւ համար մեր ազգը Հայ՝ իսկ մեր երկիրը Հայաստան կը կոչուի: Ապա ներկայացուց Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը, թուելով գլխաւոր լեռները, գետերը եւ լիճերը: Ամէնէն վերջը ներկայացուց Հայկն ու Բէլը, Հայկի ըմբոստացումը Բէլի բռնակալութեան դէմ, ուղեւորութիւնը Բաբելոնէն դէպի Հայաստան, Հայոց պատերազմը Բէլի դէմ եւ Բէլին սպանուիլը Հայկէն:

2) Հոս մեծցող սերունդին, հայ գրականութենէն ճաշակ մը տալու համար, պատանի ընկեր մը՝ Նուպար Զիլճեան կարդաց Ց. Թումանեանի «Քաջ Նազար» հէքեաթը: Ներկաները մտիկ ըրին լարուած ուշադրութեամբ եւ փափաք յայտնեցին նոյն ձեւով շարունակել:

3) Նոյնպէս, նոր սերունդը մեր յեղափոխական պատմութեան ծանօթացնելու համար, պարբերաբար պիտի սորուին դասախօսութիւններ յեղափոխական ղանազան դէմքերու եւ դըրուագներու շուրջ: Արդէն այս ուղղութեամբ նախորդ անգամ դասախօսեց ընկեր Ազգին:

4) Ժողովի վերջաւորութեան, ժողովականներուն բաժնուեցան Անդրանիկի եւ Րաֆֆիի լուսանկարները, իբրեւ յիշատակ:

Բոլոր այն ծնողները որ կ'ուզեն իրենց զաւակները մեծցնել հայկ. ոգիով եւ յեղափոխական շունչով, թող դիմեն Շահրիկեան սրահ:

Վարչութիւն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Մ. ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ»Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Նախանցեալ կիրակի Մ. Ռ.ի ֆութպոլի խումբը առաջին անգամ ըլլալով ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեց սպանիական պահեստի խումբէն, 4—1: Հակառակորդ խումբը արժանաւորապէս յաղթեց, քանի որ իր խաղարկութիւնը գերակշիռ էր հայկական խումբին խաղէն, սակայն պէտք է նկատել նոյնպէս որ սպանիական խումբը վեց տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի եւ կանոնաւոր մրցումներ կատարած է իր կազմութենէն ի վեր:

Իսկ անցեալ կիրակի «Մ. Ռ.» հանդիպում մը ունեցաւ Air Franceի պահեստի խումբին հետ: Հակառակորդին խումբը կազմուած ըլլալով յաղթանդամ եւ զօրաւոր անձերէ, Հայերը կը սպասէին դժուար մրցումի մը եւ թերեւս պարտութեան: Սակայն ընդհակառակն սկիզբէն մինչեւ խաղին աւարտը տիրապետեցին դաշտին եւ միայն մեր յարձակողներուն անճարպիկութիւնը պատճառ եղաւ որ մրցումը լրանայ 1—1:

«Մ. Ռափայէլեան»ի լաւագոյն ուժը կը ներկայացնէ պաշտպանողականը, որ կը բաղկանայ 4 — 5 հոգիէ: Մնացեալը պէտք ունի վարժութեան:

Հ. Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

«Աշխարհ» ... խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 Փետր.).

— «Այս հոյակապ շարժումի առթին, անտարակոյս, խնամ ծանր էր հայ ժողովուրդի քաղաքական վիճակը: Հայաստանի վկայեալ դահիճը կեցած էր քանի մը քայլ անդին, սպառազէն վիճակի մէջ եւ յաղթական՝ համաձայնութեամբը ներքը գտնուող գահիճին:

Հայ ժողովուրդի մնացորդին գոյութեան լինել կամ չլինելու հարցը դրուած էր նժարին վրայ:

Հայ ժողովուրդի խորհող եւ գաստող մտաւորականութիւնը, գիտակ այս ծանր կացութեան, կը սարսափէր այսպիսի ըմբոստութեան մը մասին մտածելէն անգամ: Ցանուն ժողովուրդի գոյութեան, ան կը յորդորէր ժողովուրդը համբերել ու տանիլ զուլումները, առիթ չընծայելու համար քաղաքացիական եղբայրասպան պատերազմի:

Ժողովուրդը, սակայն, աւելի իմաստուն քան զեկավարութիւնը, այլեւս անկարող հանդուրժելու համակերպեալ անճիտումին եւ նախընտրելով մահը ստրկացումէն, ահեղ զայրոյթով մը խոյացաւ դէպի բռնութեան ամրոցը.— Մահ կամ ազատութիւն:

Մեզաւորը ըմբոստացող ժողովուրդը չէր, այլ բարեկամի եւ փրկիչի կեղծ դիմակով Հայաստան մուտք գործող դահիճը, որ անարգելով իր խոստումն ու ստորագրութիւնը, աննախընթաց վայրագութեամբ մը ձեռնարկեց անհրաժեշտութեան, առանց խընայելու սեռ ու տարիք:

Ան Հայաստանի սեմէն ներս չմտաւ իբրեւ յաղթական, այլ իբրեւ բարեկամ: Ան ստորագրեց համաձայնագիր մը, ըստ որուն պէտք էր կատարէր միայն վարչաձեւի խաղաղ փոփոխութիւն մը: Պիտի յարգուէր Հայաստանի անկախութիւնը կամ ինքնավարութիւնը: Ոչ մէկ քաղաքացի, քաղաքացիական վարչութեան պաշտօնեայ եւ զինուորական պիտի պատասխանատուութեան եւ պատիժի պիտի ենթարկուէին, նախկին իշխանութեան հրամանները կատարած ըլլալու յանցանքի համար: Ու աւելին, փոխադարձ համաձայնութեամբ մըն էր որ իշխանութիւնը կը փոխանցուէր մէկէն միւսին:

Հազիւ փոփոխութիւնը ամբողջացած՝ ենուորները կորսնցուցած մարդկային արժանապատուութեան ամէն զգացում, դրժեցին իրենց ստորագրութիւնը եւ գաղտնօրէն յարձակեցան իրենց խօսքին ու ստորագրութեան հաւատացած անպաշտպան ժողովուրդին վրայ:

Թրքական դազան զինուորականի մը յանձնեցին հայ մտաւորականութեան դահճապետութիւնը եւ անոր օգնական նշանակեցին ... մը:

Մոլեգնօրէն հզօր եղաւ ժողովուրդի խաբուած զգալու զայրոյթը եւ դիմեց սրբազան ըմբոստութեան.

— Միջէք իրր չէր, անէծք խաբեբայութեան:

Ցուցադրումն էր որ կը դիմէր ամէնէն դաժան միջոցներուն, ստեղծելու համար քաղաքացիական պատերազմ՝ «խորացնելու համար յեղափոխական նուաճումները»:

Ներկայ դժբախտ օրերուն, երբ անխնայ եւ անհաշիւ կացինահար կ'ըլլան անոնք, որոնք 1921ին, «յեղափոխական նուաճումները խորացնելու» անմիտ ցանկութեամբ՝ Երեւանի բանտերուն մէջ կը կացնահարէին հայ ժողովուրդի մտաւորական ընտրանին, կը պատմէինք որ հայ մարդիկ այլեւս բութացին ու հասկնային թէ ինչպիսի հրէշային դաւի մը ցանցին մէջ է որ բռնուած է Հայաստան աշխարհի ժողովուրդը:

Բայց սխալած ենք. հայ ժողովուրդի պատմութեան ընդերքէն մեր օրերը հասած Վաչակ Սիւնիները, Մեհրուժան Արծրունիները եւ Վէստ Սարգիսները, այս վերջին տխուր եւ խորտակիչ երեւոյթներէն յետոյ ալ, առանց ուշադրութիւն դարձնելու «Անյուշ բերդ»ին մէջ խոշտանգուողներուն եւ նահատակներուն, կը շարունակեն փառաբանել Ցազկերտները եւ Սթալինները: Կը շարունակեն նախատել Վարդանն ու ժողովուրդի վսեմ ըմբոստութիւնը՝ կապելով մեր ժողովուրդի փրկութիւնը միեւնոյն դահիճներու բարեացակամութեան»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿ, Ա. գիրք, Թիւ 1 Խմբագրեց՝ Հ. Մկրտիչ վարդապետ Պոտուրեան 1938 Պուքրէշ: Գինը 25 Ֆրանք: Հասցէ.— P. M. Bodourian, Frumoasa Ciuc (Roumanie):

ԵՐԳԵՐ ՈՒՐԱՑՄԱՆ ԵՒ ԶՂՋՈՒՄԻ (բանաստեղծութիւններ): Գրեց՝ Ալ. Գըլըճեան, 63 մեծադիր էջերով եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ: Գին 50 սէնթ: Հասցէ.— Alexander Kludjian, 238 East 36th St. New York City, U.S.A.:

ԵՐԿՐ ՀԱՅՑԵՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Զարմիկս գեղացիներ անոր բառերու ... ուրիշ նպատակներու վերագրեցին. Ու Կիւլիզար ակամայ քաշուեցաւ ... ու կը տատամսէր չկարենալ ... համար: Ու կ'ըսէր.

— Լօ, լօ, ինչ կրնամ ընել, կը ... գիս...

Աշունը քաղցր էր, աշունը աղուոր, ... վրայ: Աշունը մոռացուեցաւ ... թմբիլի բաժակն էր, որ ցաւը ... ծիրանի սփռոցի վրայ: ... պտուղները կը հասունանային: ... կանաչ ... գոյն կը փոխէր ... ու ձայն. Անտառը անհուն նուագարան մըն էր հովերու ճպոտին տակ ... Ջուրեր կը վազէին ձորերէն ու թռչուններ կը նուագէին: Արեւը կը թռէր բարձրէն: Ու սրտը կը խաղ... մեր ճամբան, պղծելով հոս ... Մերթ ալ կը ... Աշունը չոր է, ամառը տաք, մեր երկրին մէջ: Հոն որ այլեւս մեր ... չէ, բայց աշնան անձրեւները տառ կը թափին, հեղեղներ գոյացնելով: Ամպերը կը գոռան ու կայծակ կը զարնէ: Սպաննելով հովիւ ու հօտ:

Թէեւ կորսնցուցի ամիսներուն ու օրերուն հաշիւը, սակայն աշունը կէս եղած ըլլալու էր: Այդ յայտնի էր անձրեւներէն որոնք անպակաս էին: Գեղին գետակը յորդած էր ու դըժուար էր անցնիլ: Այդ օրերուն Քոչկիրիի աշիրէթը ժանտարմանեռով լեցուեցաւ: Մինչեւ այն ատեն Քիւրտերը առանձնաշնորհեալ դիրք ունէին: Փախստական քիւրտ զինուորները ազատօրէն ամէն տեղ կ'երթային: Հարցնող փնտռող չկար: Օգտըւելով այս առիթէն, անոնք լեռներուն վրայ հայ փախստականներու բնաջնջումին օգնեցին: Եթէ չսպաննէին ու մինակ կողոպտէին իսկ, անոնք, մերկ ու անօթի, Թուրքին ձիւրին որս կը դառնային: Անոնց այս ազատութիւնը Հայերուն բնաջնջումին հետ կանգ առաւ ժանտարմաները ալ անգործ էին: Ճակատը զինուորի, Թուրքն ալ Քիւրտը նուաճելու պէտք ունէին: Ուստի անոնք սկսան հիմա Քիւրտերուն վրայ ձի քշել: Սակայն Քիւրտը Հայու նման կակուղ պատառ չէր: Ան չէր թմրած երկար դարերու ընթացքին, քրիստոնէական ներողամիտ ու սորկամիտ մոլորութեան մէջ: Այլ, կրթնած լեռներուն, իր ազգային նկարագիրը եւ անոր տիրապետող գիծը, ինքնիշխանութիւնը պահած էր: Ու տեսնելով մեր վախճանը, ամուր զըրկած զէնքը, մեր վիճակին ենթարկուելու վախէն: Զէ՞ որ զրոյցներ կային քրտական ազատի մը մասին ալ: Ու ամառ չէ՞ր գնա որ Տիվրիկի մէջ Հայերէն ապրանք կորզել ուզող Քիւրտի մը երեսին ժանտարմա մը բռած էր.

— Ինչ յոգնութիւն, աղա՛: Շատ չի անցներ, կարգը ձերն է...

Ահա թէ ինչո՞ւ Քիւրտերը շատ անգամ ա՛խ կը քաշէին, մեզի միանալով Թուրքը այդ հողերէն մաքրած չըլլալնուն համար:

Եկող ժանտարմաները Զամուռճիի բոլոր զինուորցուներն ու Վէլին տարին: Վէլին մեր գլուխէն գնաց, ու մնացինք լքուած: Զամուռճիի գլուխը, լերան վրայ, Եկար անուն գեղ մը կար: Նշանաւոր անիշխանական Մէնկուչներուն տեղն էր ան: Հարիւրնոց հայր մը, քանի մը տղայով: Մեր ծորէն տեսանք որ Եկար կ'այրի: Մէնկուչին աղաքը չէին յանձնուած, ու ժանտարմաները անոնց տուները կ'այրէին: Իսկոյն մեր տնակը լքելով անտառ եկանք, վախնալով որ մեզ ալ կրնան մատնել: Ղեւոնդը ինծմէ առաջ Կիլկիլի գըկեցի, որպէսզի Ալիին տունը դիմէ: Եթէ հոն Թուրք չըլլար, անոր կ'երթայինք: Ես ալ իրմէ ետք հոն երթալու համար ճամբայ ելայ: Շուարած ու մտատանջ, կը քալէի անտառէն: Ու ձայն մը առի:

— Թէփրէնմէ՛, վուրուրըմ: (Մի՛ շարժիր, կը սպաննեմ):

Վար նայեցայ, ձայնին կողմը: Ու տեսայ որ մէկը ինծի նշան առեր է հրացանով: Եղած տեղս քարացայ, կեցայ: Ան եկաւ գիս բռնեց: Ու տեսաւ որ շատ կը դողայի վախէս ու ոտքուններ էի, սկսաւ ծաղրութեամբ խօսիլ հետս: Ու ինդալով այս անօրինակ որսին համար, սկսաւ ինծի սիրտ տալ:

— Մի՛ վախնար, քեզ պիտի չսպաննեմ: Ես Մենկուչին Ալին եմ: Ընկերդ ո՞ւր է, կանչէ ան ալ թող գայ: Զեզ կը զինեմ ու միասին կը պտտինք լեռները:

— Ինչ ընկեր, ես մինակս եմ հոս:

— Զեր Զամուռճի գալու առաջին օրն իսկ ինծի լուր տուին, որմէ՞ կը պահես հիմա, երկու հոգի էք: Կանչէ ընկերդ, պնդեց:

Մենք Ղեւոնդին հետ կարգադրած էինք որ եթէ մէկերնիս բռնուի, ու միւսը ազատ ըլլայ, իբրեւ վտանգի ազդանշան երեք հեղ կանչէ, «բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ» ու շարունակաբար, որ պէտքի չյանձնուողը փախչելով ինքզինքը ազատէ: Իսկ եթէ վտանգ չըլլայ, ու մեզմէ մէկը վտանգ ենթադրելով փախչի, միւսը, հասկցնելու համար որ բան չկայ, երեք հեղ, ու շարունակաբար կանչէ, «զա՛, զա՛, զա՛»: Ուստի ես բոլոր ձայնովս ձայն ու անտառ լեցուցի.

— Բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ,— բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ...

Անշուշտ ա՛լ եկող չեղաւ:

— Նորէն պոռա, ուժով կանչէ, հրամայեց ան: Այն ատեն ելայ խոշոր առանձնի մը վրայ, ու բարձր ձայնով գոռացի.

— Բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ,— բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ...

Ալ սիրտս հանդարտացաւ որ Ղեւոնդ պիտի փրկուի, քանի որ չէր կրնար ան ձայնս չլսելու չափ հեռուները գտնուիլ: Սիրտս թեթեւցաւ: Ու աւազակին զառնալով ըսի.

— Ալի աղպար, դուն ի՛նչ աղէկ մարդ ես, մենք քու քովդ գանք, միասին լեռները պտտինք, մեզի ալ զէնք կուտաս, չէ՞: Կեցիր երթամ ընկերս ալ բերեմ: Թերեւս քիչ անդին է ու գիս չի լսեր:

Ճամբայ ինկայ: Մտայ թուփերուն ետեւ ու սկսայ վազել: Մինչեւ որ ան մտածեց հետս գալ, ու ետեւէս կանչեց որ կենամ, միասին գայ, ու սկըսաւ դէպի գիս վազել, ա՛լ աւելի ուժով վազեցի ես: Ու կորսուեցայ անտառներուն մէջ: Միշտ փախչելով դէպի գիւղ: Կէս ճամբան հանդիպեցայ Վէլիին պզտիկ տղուն, Ղճէին, որ հօրը չէշհանէն շալկած կը շտապէր դէպի Կիլկիլի:

— Ո՞ւր, Ղճէ, ձայնեցի:

— Լօ, լօ, հէստիա պոխէ դինինոյ (անոր հօրը ոսկորը...) քեզ ձեռքէն տանիլ կուգայի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ԹՕՓԵԱՆ

(Շար.)

չեցէք ժամանակը առաջին քաղաքականութեան ծանրակշիռ միճառութիւնը, ուր պատիւ ունեցայ համախմբելու երեսփ. ժողովին միաձայնութիւնը, ապացուցանելով թէ. Ֆրանսայի ապահովութեան էական հիմը կը կազմէ մեր ուժը, ոչ միայն մեր ազնիւ բանակին ուժը, այլեւ մեր աշխատանքի կամքը եւ միութեան ուժը։ Կառավարութեանց պարտականութիւնն է չխաղալու կուսակցական վարդապետութիւններով, երբ կը գտնուին երջանութեանց առջեւ։ Անոնք պէտք է ընտրութիւն մը կատարեն հայրենիքի շահերուն եւ կուսակցական շահերուն միջեւ. այս կառավարութիւնը հպարտ է որ կը գերադասէ հայրենիքին շահերը »։

ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Հիթլէր պիտի պատասխանէ Շուշնիկի

Երէկ հաղորդած էինք թէ Աւստրիոյ վարչապետը հանրաքուէ մը սարքած է վաղը, կիրակի, հաստատելու համար ժողովուրդին կամքը՝ անկախութեան մասին։

Տոքթ. Շուշնիկի այս որոշումը մեծ դժգոհութիւն պատճառած Գերմանիոյ մէջ, ժամանակ որ վարչապետը իր ճառին մէջ յայտարարած էր,— «Ես չեմ վախնար Պէրխթէսկատէնի համաձայնութեան բխած պատասխանիէն։ Մենք պիտի յարգենք համաձայնութիւնը, բայց ոչ սահմանէն մը անդին»։

Գերմանական թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն այս ճառը եւ հանրաքուէի որոշումը։ Հիթլէր արտակարգ նիստի հրաւիրեց իր գաղտնի խորհուրդը, որ վերջերս կազմուած էր, իսկ այսօր ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի, իբրեւ պատասխան Աւստրիոյ վարչապետին։ Միւս կողմէ, առաջին նախարար Ռիպպէնթրոփ Անգլիոյ իր պաշտօնակցին հետ խորհրդակցելէ վերջ, Պերլին վերադարձաւ երէկ, առաւօտ։ Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդն ալ ժողովի հրաւիրուեցաւ։

Մեծ ջղագրգռութիւն կը տիրէ Վիէննայի եւ ամբողջ Աւստրիոյ մէջ, ուր մտահոգութեամբ կը դիտեն Գերմանիոյ ընթացքը։ Յուզումներ ալ ծագեցան Լինցի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Աւստրիոյ նացիները (Հիթլերական) պիտի չմասնակցին վաղուան քուէարկութեան։ Տոքթ. Շուշնիկ իր յոյսը դրած է եկեղեցիներուն եւ բանուորական դասերուն աջակցութեան վրայ։ Հեռագիր մը համաձայն, պիտի հրաժարի Տոքթ. Զայս Ինքվարտ, Ներքին նախարարը որ պարտադրուեցաւ Հիթլէրի կողմէ։

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ վարչապետը որ եւ է յայտարարութիւն չունի՞ Աւստրիոյ հանրաքուէի մասին, նկատի առնելով Սէն Ժէրմէնի դաշնագիրը եւ Ժընեւի 1922ի դաշնագիրը։ Պ. Չէմպըրլէն պատասխանեց.— «Ոչ, որ եւ է յայտարարութիւն չունիմ»։ Այս պատասխանը ջերմապէս ծափահարուեցաւ պահպանողականներուն կողմէ, որոնք աւելի կը ցանկան լաւ գտնել Գերմանիոյ հետ, քան կռուիլ փոքրիկ Աւստրիոյ համար»։ Աշխատաւորական երեսփոխանը խնդրեց որ վարչապետը գոնէ յոյս յայտնէ թէ հանրաքուէն պիտի կատարուի առանց արտաքին միջամտութեան կամ ճնշումի, որպէսզի Աւստրիոյ ժողովուրդը կարենայ արտայայտել իր ինքնորոշման իրաւունքը »։

Վարչապետը չպատասխանեց, նոյնպէս լուռ մնաց, երբ ուրիշ աշխատաւորական երեսփոխան մը դիտել կուտար թէ կառավարութեան կուսակիցները համաձայն են որ «Գերմանիա Աւստրիա երթայ»։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ծանր հանգամանք ունին Աւստրիոյ մէջ պատահած խռովութիւնները։ Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուած են Կրացի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Շատ մը հրեաներ ծեծ կերան։

Փարիզի մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Աւստրիոյ դէպքերուն եւ Գերմանիոյ բռնած դիրքին հետեւանքով։

>>>> • <<<<

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը որոշեց մեծ բանակ մը կազմել, 2.500.000 ոսկի տրամադրելով պատրաստութեանց։ Այս գումարը պիտի ծախսուի ներկայ տարեշրջանի ընթացքին, մասնաւորապէս օդանաւային եւ ծովեզերեայ պաշտպանութեան համար։ Նախապէս որոշուած էր 20.000 հոգինոց բանակ մը կազմել երեք տարիէն։ Այժմ պիտի հանեն 25.000 զինուոր, կարելի եղածին չափ շուտ։ Ընդհ. եկամտացոյցին եկքն է 40.520.000 ոսկի, մուտքը՝ 36.740.000. ուրեմն բաց կը մնայ 3.780.000 ոսկի։

ԱԼԺԻՐԻՈՅ ընտրական օրէնքին դէմ բողոքները կը շարունակուին։ Մինչեւ հիմա հրաժարած են 320 Ֆրանսացի քաղաքապետներ եւ օգնականներ, ամբողջ Ալժերիոյ մէջ։

ՌՈՒՍ սոց. յեղափոխականներու վարիչ մարմինը, որուն մէջ կը գտնուի Հայ մըն ալ, Տէր Պօղոսեան, բողոքագիր մը հրատարակեց Մոսկուայի դատավարութեան առթիւ իրենց ընկերներուն դէմ եղած մեղադրանքներու դէմ։ Բողոքագիրը կ'ըսէ թէ Սեմենով չատոնց խայտառակուած էր իբրեւ խաբեբայ։

Հ. Յ. Դ.

Գործունէութիւն

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի վիճակագրական ժողովը 13 Մարտ, կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ թիւն անդամատոմսով. ժողովը պիտի վարէ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՊՈՒԱԼԻՒՋԻ «Վարանդեան» խումբի ներքնական ժողովը, 12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼ. Պատանեկան Միութեան «Փոթորիկ» եւ «Կայծակ» խումբերու դասախօսական ժողովը, 13 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ազգ. դպրոցին մէջ։ Կը խօսի Ընկ. Յ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 14 Մարտ, երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ՄՈՐԻՍԻ «Ցասում» խումբի ընդհ. ժողովը 13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը, 14 Մարտ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, «Սիամանթօ» ակումբին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջանային կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վարանդեան» խումբի ընկերները, շաբաթ երեկոյ (Մարտ 12), սովորական տեղը։ Կարեւոր օրակարգ։

« ՎՐԷԺ » խումբի ընկերներու ժողովը՝ Կիրակի (13 Մարտ) կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը. Կարեւոր օրակարգ։

«ԹԱԹՈՒԼ» խումբի ընկերներու ժողովը՝ կիրակի (13 Մարտ), կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը։ Կարեւոր օրակարգ։

« ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ » ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ երկուշաբթի (14 Մարտ) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

« ՀԱՄԱԶԱՍՊ » խումբի ընկերահամակրական հաւաքոյթ - դասախօսութիւնը կիրակի (13 Մարտ) կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տը Ֆէթի մէջ.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ հոգին ու փորձերը»

Մասնակցութեան համար 1 Ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ՊԸԼ-ԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «ՎՐԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

BAR INTERNATIONALի սրահին մէջ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը մասնակցի տաղանդաւոր կատակերգակ ու հայկական պարեր, ղեկավարութեամբ Տիկին ՔՆԱՐԻԿ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆԻ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՊՕՍՕՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՍՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎՈՐԳԻՆՆԵՐՈՆՑ ՊԻՏԵՐԱԶՄԸ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ

13 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ, Պօմօն։

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր։

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՏԵՐ. Յ. ՔԳՕՆ Ա. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

որ հարկ եղած բացատրութիւնները պիտի տայ Վարդանանց պատերազմի մասին։

Մուտք 6 Ֆրանք. փոքրիկներու 2 Ֆր.։

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «ԽՐԻՄԵԱՆ» սրահը 2 Ռիւ Տը լա Տէֆանս, Իսի Լէ Մուլինոյ

Կը խօսին՝ Ֆրանսացի ընկերվարականներու կողմէ ընկերներ Dr. A ESSAND I conseiller général de la Seine. Mr. POLICARD, Mr. BERNARD եւայլն. ինչպէս նաեւ ընկեր Լ. ԶԱՐՄԻՍԵԱՆ եւ ՏԻԿ. ՔԻՒԹԻԻՆԵԱՆ։ Երգ, նուագ եւ արտասանութիւն։ Կը խնդրուի անչափահաս մանուկներ չբերել։ Մուտք 7 Ֆ.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԷՐԳԻՆՆԵՐԸ»

Գիները 5, 4 եւ 3 Ֆրանք

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՔՐ ՏԸՐԹՈՒԼԻ Ֆ. Կ. Խ. ՆՈՐԱԿԱԶՄ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, կիրակի յետ. ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ սրահին մէջ, 13 Rue Pierre Curie, Bicêtre

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի

Կը խօսի Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն։ Հայկական ու եւրոպական պար։ Կը հրամցուի թէյ ու պիսքիւի։ Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով

Մուտք՝ 3 Ֆրանք, փոքրերու՝ 1 Ֆր.։

Հ. ԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Վարդանանցի առթիւ

ՁԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԻՆԻ Մ.ՃԻՒՂԷՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀԱՅՐ Կ. Ա. ՏԷՐՄՈՎԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Ave, l'Opéra — Métro: Pyramides

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՐԱՄԱՆԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան

Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO։

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեան կողմէ սարքուած տարեկան վիճակահանութիւնը։

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը 12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Կը խօսի Գնդ. Բաղդասարեան «Վարդանանց պատերազմը պատմական ու ռազմական տեսակէտով»։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն - Լուի Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէն, Պատանեկան Միութիւնը, «Մասիս» մարզականը, Յ. Կ. Խաչը, Թաղական Խորհուրդը եւ Քըղիի Հայրենակցական Միութիւնը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ եւ պարագաներուն, երէցկին ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը ընդդէմ Լա ՍԻՈԹԱՅԻ Ա. խումբին, Կիրակի 13 Մարտ, ժամը 14ին, Պօմօնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին վրայ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

SALLE ERARD, 13 Rue du Mail ՄԷԹՐՕ Sentier

12 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

(Սրահին դուռները պիտի բացուին ժամը 8.30ին)

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (12 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ Պախ - Լիստի Ֆանթէզին եւ Ֆիւկը, Պէթհովէնի Սոնաթը, Շոփէնի չորրորդ Պալաթը, Նոքթիւռնը եւ Սկէրցօն, Սրուանձտեանց Փափուրին, Կոմիտաս վարդապետի «Ծնա - Առաջը — Կարնոյ, Իբրուեւ», Իփանովի կովկասեան Սիւիթէն Աուլի մէջ եւ Սարգսեանի Քայլերգը եւ գոնէքրթօն։

ԳԻՆԵՐԸ — Ա. կարգ՝ 25, Բ. կարգ 20, Գ. կարգ 15, Դ. կարգ 10 Ֆր., պատշգամ 10 եւ 7 Ֆրանք։ Դիմել՝ Salle Erard, եւ Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Rue Mr. le Prince, Փարիզ։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆԵՐԹԵՐԹԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Բելժիքա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	120 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՄԱՐՏ — DIMANCHE 13 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3678 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԱՆԾԱՆՕԹԸ...

Պարզապէս խելքի պտոյտ կը պատճառեն միջազգային կացութեան ելեւէջները, իրենց արընթաց ուժգնութեամբ եւ անչափելի խորութեամբ :

Աշխարհ մըն որ կը սասանի վերջնական եւ հաստատուն կարծուած հիմերուն վրայ

Ամբողջ սկզբունքներ, բանաձեւեր, դաշինքներ եւ յանձնառութիւններ կը յապաւուին, կը խորտակուին յարաճուն եւ շառաչուն ալիքներու տակ, ապշեցնելով մատնելով ծերացած մարդկութիւնը :

Եւ մէկ հարցում կը սաւառնի բոլորի շրթունքին վրայ,— Ի՞նչ պիտի պատահի վաղը : Մինչեւ ո՞ւր կրնայ հասնիլ դէպքերու այս գահավէժ ընթացքը ..

Արդարեւ, ոչ թէ վերջակէտ մը, այլ նախաբան մըն է Աւստրիոյ պարագան Դաւսական բացատրութեամբ՝ «ակիզբն երկանց » :

Կեռ խաչի դրօշին ծածանումը՝ Վիէննայի վրայ, ընդամէնը քանի քսան ժամուան ռազմախաղէ մը վերջ, կը բանայ ճամբայ մը, ուր այլեւս կանգ չեն կրնար առնել ոչ դիւանագէտները, ոչ ալ այսպէս կոչուած ժողովրդավար խղճմտութիւնները :

Հիթլէրական գրոհը դէպի Աւստրիա, այնքան եղերական պարագաներու մէջ անգամ մը եւս կը հաստատէ ոչ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան սնանկութիւնը, այլեւ անոր ամէնէն զօրաւոր անդամներուն անկարողութիւնը :

Հաշուեցէք անգամ մը,— Մանչուրիա, Եթովպիա, Սպանիա, Չինաստան, Աւստրիա...

Բոլոր պարագաներուն մէջ ալ, սեղմուած բռունցքը, զրահապատ կռունկն էր որ թելադրեց, տիրեց բոլոր նկատումները : Իսկ անոնք որ «Իրաւախոհութեան» պատմուճան հագած, ուխտեր եւ դաշնագիրներ կը յիշեցնէին, մնացին թատերական հանդիսատեսներու վիճակին մէջ :

Աւստրիոյ ողբերգութիւնը նոր է սակայն, եւ աւելի ծանրակշիռ, պայթած ըլլալով Կեդր. Եւրոպայի սրտին վրայ :

Եւ սակայն, չափազանց լաւատեսութիւն պիտի ըլլար կարծել թէ այդ պղտիկ երկիրը աւելի ամուր պիտի ապրի, քան միւսները : Ամէնէն պատասխանատու օրկաններն ալ «Աւստրիոյ մահը » կ'ողբան արդէն : Իսկ բոլորս գիտենք թէ դիւանագիտական բողոքագիրները չեն որ կրնան հոգեդարձի վերածել հոգեվարքը, երբ կը պակսի վճռական գործողութիւնը, կամ գործելու տրամադրութիւնը :

Միւս կողմէ, իրողութիւն է որ «ախորժակն ուտելով կը բացուի » :

Արդ, երբ ռեյխը ուժեր յաղթանակէ յաղթանակ, ճակատէ ճակատ կ'արշաւէ անարգել, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ յաջորդ գոհը պիտի չըլլայ ուրիշ անմար պետութիւն մը, Չեխոսլովաքիան :

Չէ՞ որ Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը հանդիսաւորապէս ուխտ կը դառնար սահմանէն դուրս եղած 10.000.000 Գերմանացիներու, դեռ քանի մը շաբաթ առաջ :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

"Երբ խաղաղութիւնը վտանգուած է, պէտք է մոռնալ ներքին վէճերը,,

Մինչ Լէոն Պլում կը շարունակէր իր խորհրդակցութիւնները, նամակներ փոխանակելով արմատականներուն հետ, որոնք խուսափողական դիրք մը բռնած են, Աւստրիոյ դէպքերը եկան խանգարել շատ մը ծրագիրներ : Լէոն Պլում կը պատրաստուէր նոյնիսկ հրաժարելու, իր տաջեւ կուտակուած դժուարութեանց առջեւ, երբ հաստատուեցաւ Աւստրիոյ անկումը : Վարչապետը փութաց յայտարարել .

— « Պատերազմի առեն, ինչպէս խաղաղութիւնը վտանգուած պահուն, Ֆրանսացիները պէտք է մոռնան ներքին վէճերը եւ միանան » :

Այս հիման վրայ, վարչապետը կ'ուզէ կազմել դահլիճ մը, որուն պիտի մասնակցին ոչ միայն համայնավարները, այլեւ Թուրէ աջակողմեան խմբակութիւնները (Լուի Մառէն եւն.) :

Ընկերվարական կուսակցութեան ազգային խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ, հաւանութիւն յայտնելու համար այս ծրագրին :

Ինչպէս գրած էինք երէկ, արմատականները ուզած էին իմանալ վարչապետին ելմտական - տնտեսական ծրագիրները, վերջնական պատասխան տալէ առաջ : Լէոն Պլում նամակ մը ուղղելով Պ. Տալատիէի, դարմանք յայտնեց այս հարցումին համար, դիտել տալով թէ իր կազմելիքը պիտի ըլլայ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը եւ թէ ամէն բան նախատեսուած է արդէն իրենց ստորագրած ուխտով :

Արմատականները գոհ չմնացին այս պատասխանէն եւ նոր գիր մը ուղղեցին որ կը բացատրէին թէ շատ բան փոխուած է 1936 մայիսէն ի վեր, թէ միջազգային կացութիւնը աւելի ծանրացած է, թէ երկրին ելմտական վիճակը առողջական տնօրինութիւններ կը պահանջէ եւն. :

Այս պատասխանէն քիչ վերջը, հասան Աւստրիոյ լուրերը, տակնուվրայ ընելով ամէն բան : Եւ Լէոն Պլում մէկդի դրաւ 100 առ հարիւր ժողովրդական դահլիճ մը կազմելու ծրագիրը : Արմատականներուն տուած պատասխանէն կը հետեւէր թէ այս անգամ ալ պիտի ընդդիմանան համայնավարներու մասնակցութեան, իսկ այս վերջինները միշտ հակառակ են աջակողմեաններու մասնակցութեան : Վարչապետը բոլորին ալ յիշեցուցած ըլլալով նոր կացութեան պահանջները, նորէն եւ նորէն ժողովներ գումարուեցան, ելք մը գտնելու համար :

Լէոն Պլում նոր յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ —

« Ծանրակշիռ զեկուցում մը հաղորդեցի երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան եւ այս առտու ալ պիտի հաղորդեմ ազգ. խորհուրդին : Ընկերվարական կուսակցութիւնը կառավարութիւնը կազմելու պաշտօն ստացած ըլլալով, չի կրնար վրիպիլ այդ պարտականութեան մէջ : Պէտք է կառավարութիւն մը կազմէ : Պէտք է կազմէ անմիջապէս : Պէտք է կազմէ համաձայն կացութեան պահանջներուն » :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐԵԱՆ ԴՐՕՇԸ ՊԱՐԶՈՒԵՑԱՒ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎՐԱՅ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԶՕՐՔ ՂՐԿԵՑ, ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՈՒՂՂԵԼԷ ԵՏՔ

ՏՕՔԹ. ՇՈՒՇՆԻԿ ՀՐԱԺԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԱԶՄԵՑ ՀԻԹԼԷՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ՀԻԹԼԷՐ ՎԻԷՆՆԱ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ...

— « Աւստրիան մեռա՛ւ», կ'աղաղակէին օրուան վարիչներն եւ թերթերը, մանաւանդ անոնք որ հաւաստիքներ կը շռայլէին այդ երկրին անկախութեան մասին :

— « Անշլուսը իրականացած է այլեւս (Միացում Գերմանիոյ հետ), կը լրացնէին ուրիշներ :

Արդարեւ, վերջին քանըչորս ժամուան դէպքերը այնքան արընթաց գացին, որ արեւմտեան Եւրոպան սասանեցաւ, իսկ այստեղ, Փարիզի մէջ, բոլոր հոսանքներ այլեւս կը խօսին ազգ. միութեան դահլիճի մը մասին, «կանխելու համար պատերազմը» :

Ինչպէս բացատրած էինք երէկ, արտակարգ իրարանցում կը տիրէր քանի մը օրէ ի վեր, երբեւ հետեւանք Տոքթ. Շուշնիկի կողմէ սարքուած հանրաքուէին, որ տեղի պիտի ունենար վաղը, կիրակի, ամրապնդելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը :

Պերլինի մէջ եղած յանձնառութեանց դրժում եւ թշնամական ցոյց համարուեցաւ այս ձեռնարկը : Գերմանական մամուլը կ'ծու ազդարարութիւններ ուղղեց : Հիթլէր սուրհանդակ Պերլին կանչեց իր արտաքին նախարարը, որ Լոնտոն պիտի մնար մինչեւ կիրակի : Միեւնոյն առեն արտակարգ նիստի հրաւիրեց իր գաղտնի խորհուրդը : Իսկ բանակին հրամանատարութիւնը արդէն զինուոր. համախմբած էր Աւստրիոյ սահմանագլուխին վրայ, Հիթլէրական «փոթորիկ» (հարուածային) խումբերն ալ դիրք բռնած էին, անմիջապէս Աւստրիա արշաւելու համար : Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը հասկցուցեր էին Ֆոն Ռիպպէնթրոփի թէ Աւստրիոյ անկախութիւնը էական պայման է Միջին Եւրոպայի խաղաղութեան համար, բայց Գերմանիոյ արտաքին նախարարը խուսափողական պատասխաններ տուած էր :

Եւ ահա դէպքերը դահավիժեցան արընթաց ուժգնութեամբ : Ուրբաթ օր, Գերմանիա երեք վերջնագիրներ ուղղեց Աւստրիոյ կառավարութեան, իրարու ետեւէ, եւ մէկը միւսէն ծանր :

Նոյն օրը առտուն Տոքթ. Շուշնիկ հրամայած էր զէնքի տակ առնել պահեստի զօրքը, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը, կիրակի օրուան հանրաքուէին առթիւ» : Այդ միջոցին Պավարիոյ հիթլէրական մարտական խումբերը արդէն կը խլրտէին սահմանագլուխին վրայ, Աւստրիա խուժելու համար : Եւ ահա Հիթլէրի առաջին վերջնագիրը, զոր օդանաւով Վիէննա տարաւ մասնաւոր պատուիրակ մը, Պիւրքէլ : Այս վերջնագիրը կը պահանջէր .

1. Ետաձգել կիրակի օրուան հանրաքուէն.— 2. Հրաժարեցնել Տոքթ. Շուշնիկի դահլիճը.— 3. Փոխ-վարչապետ Օշանակել ներքին նախարարը, Տոքթ. Զայս Ինքվարտ (հիթլէրական), ինչպէս եւ ուրիշ երկու հիթլէրականներ առնել դահլիճին մէջ :

Վերջնագիրը կը պահանջէր նաեւ անմիջապէս դադրեցնել ընկերվարականներուն հետ կատարուած բանակցութիւնները եւ ազգային - ընկերվարականներ (հիթլէրական) դնել շրջանային վարչութեանց գլուխը : Հակառակ պարագային, զինուորական միջամտութիւն պիտի կատարուէր : Պայմանաժամ տրուած էր մինչեւ իրիկուան ժամը 4 :

Համրախուէն յետաձգուեցաւ, եւ սակայն...

Այս վերջնագրին վրայ, Աւստրիոյ կառավարութիւնը յետաձգեց կիրակի օրուան հանրաքուէն :

Քիչ վերջը հասաւ երկրորդ վերջնագիրը, որուն պայմանաժամը կը լրանար ժամը 7.30ին եւ որ Տքթ. Շուշնիկի հրաժարումը կը պահանջէր : Աւստրիոյ վարչապետը այս անգամ ալ տեղի տուաւ, յայտնելով թէ կը համակերպի բռնի ուժին առջեւ եւ հրամայեց բանակին չընդդիմանալ գերմանական զօրքին յառաջխաղացման :

Ժամը 8ին, մինչ խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին նոր դահլիճին կազմութեան համար, Վիէննա հասաւ երրորդ վերջնագիրը, որ կը պահանջէր նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնել Տոքթ. Զայս Ինքվարտի :

Տոքթ. Միքլաս, Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը, նախապէս ընդդիմացաւ այս պահանջին, յանձնարարելով բոլոր պաշտօնատարներուն՝ մնալ իրենց դիրքերուն վրայ : Այս անգամ վերջնագիրը անձամբ յանձնած էին Վիէննայի գերմանական դեսպանատան զինուորական կցորդը եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատար մը, որոնք բերանացի ալ բացատրեցին թէ վճռական հրահանգներ ստացած են Պերլինէն, նոր դահլիճին կազմութեան մասին : Հանրապետութեան նախագահը յայտարարեց թէ ինք պատասխանատու է միայն Աստուծոյ եւ իր խղճին առջեւ եւ չի կրնար ընդունիլ օտար կառավարութեան մը հրահանգները :

Եւ սակայն, քանի մը վայրկեան վերջ, պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուած է Տոքթ. Զայս - Ինքվարտի :

Այս պարագան մեծ զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ : Յետոյ հաստատուեցաւ որ Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը նկատի առնելով Գերմանիոյ զինուորական անողոք ճնշումը այլեւս անելորդ համարած է որ եւ ընդդիմութիւն, որուն հետեւանքը պիտի ըլլար արիւնահեղութիւն :

Եւ Հիթլէրի ներկայացուցիչը անմիջապէս կազմեց նոր դահլիճը, բոլորն ալ հիթլէրական, բացի մէկէն : Վարչապետը միեւնոյն առեն պիտի վարէ ներքին նախարարութիւնը : Արտաքին նախարարն է Վիլհէլմ Վոլֆ : Դատական նախարարը, Ֆրանց Հիւպէր, աներձագն է մարաջախտ Կէօրինկի (վարչապետ Փրուսիոյ, օդանաւային նախարար եւն.) : Ստեղծուած է նոր պաշտօն մը եւս,— նախարարութիւն Քաղաքական Կամքի Զուլման :

Նոր վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ, որ քանի մը անգամ կրկնուեցաւ ձայնասփիւռ գործիքներու միջոցաւ : Այս առթիւ թնդաց հիթլէրական քայլերգը, թէ նուագախումբերով եւ թէ Աւստրիոյ պաշտօնական անթեմով : Այլեւ չափ ու սահման չունէր նացիներուն խանդավառութիւնը : Ամբողջ Վիէննա կը լողար հիթլէրական դրօշներու ծովի մը մէջ եւ թափորներ կազմուած էին փողոցէ փողոց : Անմիջապէս լուր տարածուեցաւ թէ Վիէննա հասած են Հիթլէրի մասնաւոր խորհրդականը, Հէս, նոյնիսկ մարաջախտ Կէօրինկ :

Գիշերուան ժամը 9.45ին հիթլէրական դրօշը պարզուեցաւ վիէննայի քաղաքապետարանին եւ վարչապետարանին վրայ : Քաղաքապետը ձերբակալուած էր արդէն, իսկ դահլիճին անդամները անհետացած էին, գլուխն ըլլալով Տոքթ. Շուշնիկ :

Երէկ, շաբաթ, Հիթլէր Միւնիխ հասաւ օդանաւով : Պերլինի մէջ կ'ըսեն թէ Վիէննա պիտի երթայ :

50,000 գերմանական զօրք, 200 օդ[illegible]

Այդ միջոցին, հակասական լուրեր շրջան կ'ընէին գերմանական զօրքի շարժումներու մասին : Գերմանական հրամանատարութիւնը 50.000 զինուոր եւ 200 ռմբաձիգ օդանաւ կեդրոնացուցած էր Պավարիոյ մէջ, զօրաշարժ մը որ տեսնուած չէ Մեծ Պատերազմէն ի վեր : Առտուն կանուխէն, ժամը 5 — 6.30 գերմանական կառավարութիւնը մէկ ժամ փակեց սահմանագլուխը օտարականներու առջեւ, դէպի Սալցպուրկ : Այդ միջոցին էր որ Տոքթ. Շուշնիկ զէնքի տակ առաւ 20 — 23 տարեկան բոլորամուրեները : Քիչ վերջը անթելը կը հաղորդէր թէ գերմանական սաւառաթիւ զինուորներ անցած են սահմանը, Կարմիշ - Փարթէնքիրխէն մտնելով : Նոյն պահուն օդանաւով Պերլին կ'երթար Վիէննայի գերմանական նախկին դեսպանը, Ֆոն Փափէն : Կէս օրէն վերջը Աւստրիոյ նացիները ցոյցեր կատարեցին Վիէննայի, Կրացի, Ինսպրուքի եւ Լինցի մէջ : Ժամը 3.45ին նորէն զրոյց շրջեցաւ թէ գերմանական զինուորներ ճամբայ ելած են Միւնիխէն, արընթաց կառքերով, մինչ Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը գանգատէին թէ Աւստրիա խախտած է Հիթլէրի հետ գոյացած համաձայնութիւնը : Միեւնոյն առեն Հիթլէր կը յետաձգէր իր մեկնումը դէպի Համպուրկ, ուր ճառ մը պիտի խօսէր Աւստրիոյ մասին :

Գերմանական գործակալութիւնը միշտ կը հերքէր զինուորական արշաւանքի լուրերը, բայց շատ քիչեր հաւատ կ'ընծայէին, մանաւանդ որ, Գերմանիոյ բոլոր զօրանոցներէն փոխադրութիւններ կը կատարուէին դէպի արեւելք եւ դէպի հարաւ : Բացի կանոնաւոր սահմանապահներէն, սահմանագլուխ հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը 4րդ էջ Դ. Ի՛)

10—15 տարեկան տղաքն ալ մահ կը պահանջեն "իժեր,,ու եւ կատղած Շուն,,երու համար

Մոսկուայի դատավարութեան առթիւ, Խ. Միութեան «Պիոնէրներու Փրավտան» (տղոց օրկանը) բազմաթիւ նամակներ հրատարակեց պատանիներու եւ աղջիկներու կողմէ, որոնք բոլորն ալ կը պահանջեն անմիջապէս գնդակահարել Ռիքովը, Պուխարինը, Եագոտան եւ միւս «շուներն ու իժերը» :

Մոսկուայի թիւ 173 դպրոցին աշակերտները կը պահանջեն գնդակահարել « ստորին սատակները » :

Ամէն տեղ ալ բանաձեւեր քուէարկուած են 10 — 15 տարեկան մանուկներու կողմէ, որոնք «միաբերան կը պահանջեն որ Գերագոյն Ատեանը պատժէ «թունաւոր իժերը» :

Ստորեւ՝ քանի մը նմոյշներ, այդ բանաձեւերէն.

— « Գնդակահարեցէք փաշական շուներու ամբողջ վոհմակը » :

— Ոչնչացուցէք փաշական օձերը եւ իժերը :

— Փա՛ռք փառապանծ Եժովին :

Քիեւի շրջանէն պատանի թղթակից մը կը գրէ — «Մեր դպրոցին բոլոր տղաքը ժողով գումարեցին եւ խնդրեցին Գերագոյն Ատեանէն՝ գնդակահարել ամբողջ անարգ վոհմակը » :

Եօթը պզտիկ աղջիկներ եւ տղաներ — Բորիս, Միշա, Նուրա, Շուրա, Լենիա, Զոյա եւ երկրորդ Շուրա մը— կը գրեն.

— « Մենք ամէն ջանք պիտի թափենք Եժովի նմանելու (Չեկային պետը) եւ անոր արթնութիւնը իւրացնելու համար՝ թշնամիներ եւ բաւիկամներ գտնելու գործին մէջ եւ պիտի սորվինք դառնալ արձակաձիգներ, որպէսզի կարենանք պատասխանել Փաշական կրակին » :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍՈՒՍԱՅԵՂՋԻՆԻ գործարանատէրերու արհեստակցական միութիւնը որ աւելի քան մէկ միլիոն աշխատաւորներ ունի, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը՝ աշխատանքի օրէնսգրքին զանազան տրամադրութեանց դէմ ; Բանաձեւը խորհրդարանին եւ ամբողջ երկրին կ'ազդարարէ թէ այդ տրամադրութիւնները կը ձգտին անուղղակի ճամբով մը Ֆրանսայի մէջ հաստատել խորհրդային կարգուսարք մը որ պիտի լրացնէ արտադրութեանց կազմալուծումը եւ տնտեսութեան քայքայումը : Միութիւնը որոշած է բոլոր միջոցներով ընդդիմանալ այդպիսի վերիվայրումի մը :

ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ԴԵՐԸ ԱՐԴԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մեզմէ ո՞վ չի յիշեր իր մանկութեան անուշ ապահովութիւնը։ Այդ ապահովութիւնը մեր տկարութենէն կուգար, մեր ազնուութենէն, մեր ապաւինումէն առաջնորդներու որոնց մասին չէինք խորհեր կասկածիլ, նոյնիսկ երբ անոնց իշխանութիւնը մեզի ծանր կուգար։

Առաջնորդներու իշխանութիւնը կը բաժնէր մեզ աշխարհէն, ինչպէս մետաքսի խոզակը կը բաժնէ միջատին մեղկ մարմինը թրթուրէն։ Այն ատեն, պատասխանատուութիւն չունենալով, կատարեալ ապահովութիւն կը վայելէինք։

Ցնցող հասունացումը, երբ մենք հասկնալու, գործելու կարող եղանք, սակայն անստուգութիւնն ու մտահոգութիւնը խափանեցին մեր յանդգնութիւնը։

Այսօր, կարծես թէ առաջնորդներէ ազատուած ըլլալու առասպելին ունինք եւ մեզ վարող իրական կարողութիւններուն անտեղեակ, անտարբեր ենք։

Մեծ հոսանքին մէջ կեանքին, կը տարուինք՝ այսպէս զգայուն եւ անզգօտակից, լոյծ ու անղեկ, խառնուած բոլոր կոյր ուժերուն հետ բնութեան, դէպի ո՞ւր... դէպի միակ ստուգութիւնը...

. . Այլ լոկ գիտեմ,
Թէ խոժ Աստուած մ' ի սկզբանէ անգու-
թով,
Իր փոխարէն զոհ դըրաւ մահը դըժ-
խեմ։

Այս մութ մտածումները ընտանի հրեշտակներու պէս կը յաճախեն միտքը, կը խառնուին մեր յուզումներուն, ձեւ ու շեշտ կուտան մեր զգացականութեան։ Այդ շեշտը ցաւատանջ է ու թախծոտ. Լսեցէք բանաստեղծին խռովիչ հեծեծանքը.

... Կը զահանդիմ, թող անէծքն ալ
վերջ գըտնէ,
Թող հաղթարդի սատանան, Տէր իմ
Աստուած.
Աւերուս դէմ երկինքդ ամբողջ կը
մըթնէ,
Աստղաստին Որման Ոսկուն ցայգա-
յած։

Ներկայի հոգեկան անձկութիւնը վիպական մելամաղձոտութիւնը չէ այլեւս, երբ պատճառին մասին անվստահ՝ ու սիրահար՝ ինքն իրեն, այլ անձկութիւնն է իրենց բոյնէն աքսորուած տարագիրներու, որոնք վտանգի գետիններու վրայ վարարակոն՝ իրենց ճամբան կը փնտռեն ըստ բախտի, ըստ պատահարի։

Ուրախութիւնը դեռ այսօր քանի մը խմառուններու եւ անգիտակից մարդոց դէմքը կը պճնէ թերեւս. մեծամասնութեան ճակատը սակայն մտածում մը կը փոթէ։ Ազատ բայց հայրենազուրկ... անդին երկիր մը անիշխան...

Ուժեր, միտքեր, հաւատքով գօտեպնդուած հոգիներ պէտք են այս ահաւոր երեւոյթը ստանձնելու համար անյողդողդ եւ անկրուն, մեզի ճակատագրուած այս ճշմարտութեան առջեւ գտնելու համար մտքի հանդարտութիւն, կենսուրախութիւն ու խանդավառութիւն։

Ամբոխին գլխուն վերեւ կը կախուի աղջամուղջը որ շփոթութիւն կը ստեղծէ, բայց այդպէս չէ բանաստեղծին համար,— լսեցէ՛ք.

Բայց ամբոխին մէջ դիտակող աչքե-
րով,
Մարդ մը ռուէր, իր կարկինով իմաս-
տուն
Կը գծէ նոր աշխարհ մը, նոր երկրով,
Ու կը պոռայ.— Ճանչցայ, հա՛յր իմ,
հա՞յրս ես դուն։

Ժողովուրդ մը որուն կոխարդանքը զինքը կը խոտորէ իր իտէալին աւանդական ձեւերէն, կը շեղէ իր բարքերուն հինաւուրց ակօսներէն, այդ ժողովուրդը տագնապներուն ամէնէն զարհուրելին կ'անցընէ հիմա։

Սակայն զգոյշ ըլլանք խաթարումի վրայ ճառելէ չարիքի մը առջեւ, որուն աղբիւրը մեր հոգեկան բարեշրջումին մէջ է. յարգենք այս անհրաժեշտ տառապանքներն ալ ուրկէ նոր եւ աւելի արժէքաւոր խմորումներ դուրս պիտի գան։

Մտածումին ամէնէն խորունկը նետուած այս անհանգստութեան յաղթահարելու համար, բոլոր մտքի ուժերը լարուած են այսօր։ Այդ ճիգին մէջ մշակոյթին կամ արուեստին դերը մեծ է եւ հրաշագործ։

Արուեստին դերը նոյնն է այսօր ինչ որ էր երէկ։ Հեթանոսութեան ատեն արուեստագէտներն էր որ ստեղծէին աստուածները։ Աստուածները՝ կը ծնէին բնութեան զօրութիւններուն առջեւ բանաստեղծներուն սքանչացումէն ու մարդուն իմաստութենէն։ Անոնց մարմինը ձեւ կ'առնէր, գծերու ներդաշնակութիւնը կը ճշգրտուէր, արտայայտութեան զօրութիւնը կը շեշտուէր քանդակին ըմբռնողութեամբը արձանագործներուն, որոնք մարդկային մարմինին մէջ կը գտնէին ամէնէն հմայիչ ճշմարտութիւնները կեանքին։

Աւելի ուշ, երբ դրախտի տեսլապատկերը երեւցաւ, արուեստը ոչ նուազ շարունակեց անգիտակցաբար իր պաշտօնը։ Վերանորոգուած մարդկութեան արտայայտութիւններով կենսաւորուեցան հաւատքի խորհրդանշանները։ Գթասրտութիւնն ու ցաւը Քրիստոսի խաչուած մարմինը լուսաւորեցին։ Մադոննաներուն դէմքին, մազերուն հետ սէրը տարածուեցաւ ամենուրեք։ Կրօնական գթութիւններուն ընդմէջէն, սուրբերու եւ թագաւորներու նկարներուն շքեղանքներէն յայտնուեցան մարդկային ճշմարտութիւնները։ Ըսուեցաւ, կրկնուեցաւ որ այս աշխարհը ունայն է. բայց ճիշդ ինչպէս որ ծաղիկներով կը զարդարեն խորանը, հաճելի ընելու համար երկինքը մեզի, այդ ճշմարտութիւններն ալ աշխարհի բոլոր հաճոյքներով կը պճնազարդէին։

Այսօր հաւատացեալներու օժանդակութեամբ, արհեստաւորներու եռանդով ու արուեստագէտներու իմացականութեամբ եկեղեցիներ չենք շիներ այլեւս։ Կիրակի կամ տօնական օրերուն լուսազարդուած եկեղեցիին մէջ չենք հաւաքուիր հոգեւոր հօտի հաւաքականութեամբ։ Սակայն եւ այնպէս անհատական մտածումները կը վխտան, իրար կը հրմշտկեն, յաղթելու ու յուսալու՝ կարծես դիտումնաւոր պայքար կը մղեն իրարու դէմ, յածանքին առջեւ հասարակութեան մը անտարբեր որ իր ձանձրոյթը փարատելու է եկած։

Արուեստագէտին դերը չէ փոխուած այսօր։ Արտայայտել, զգալի ընել երեւոյթներով, մարդկութեան հոգեկան պատկերը, զգայարանքները խայտացնել, հոգիները բարձրացնել ու խանդավառել, փկայելով մեր ըմբռնողութեան կարողութիւնը։ Վսեմի միտքը մեր էութիւնն է ու մեր հպարտութիւնը։

Հին կամ արդիական արձաններու գեղեցիկ մերկութիւններուն մէջ մեզ հմայող բանը մարդկային մարմինին մերկութիւնը չէ. այլ յուզումը արուեստագէտին՝ մարդկային մարմինին առջեւ։

Երբոր գիւղանկարիչի մը գեղեցիկ մէկ գործը դիտենք, անոր մէջ մեզ յափշտակող բանը մարգերու, պարտէզներու, ծառերու կամ ծործորին գեղեցկութիւնը չէ, այլ արուեստագէտին հոգեկան զգայականութիւնը, կեանքին թաքուն տարրերուն թափանցել՝ անոնց յարաբերութիւններն ու ներդաշնակութիւնները ընդնշմարել գիտցող իր նրբամտութիւնը։

Արուեստագէտին այս յուզումին մասնակից կ'ըլլանք մենք ալ։ Անոր հասկացողութիւնը իբրեւ մերը կ'ըմբռնենք։ Անոր ստեղծած գործը վայելելու առթիւ մեր մտածումին զօրութիւնը երեւան կը բերենք, կը գինովնանք այդ զօրութեամբ։

Ամէնէն գեղեցիկ գինովութիւններուն պէս, «արուեստագիտական յուզումն ալ արբեցութիւն մըն է. որովհետեւ բան մը որ մեզմէ չէ՝ մեր մէջ մուտք կը գործէ, ինչպէս գինին, որ կ'արթնցնէ մեր մէջ արտասովոր զօրութիւններ։

Օրինական ու փրկարար արբեցութիւն, որովհետեւ արուեստի գործին բոցավառած պայծառութիւնը մեր միտքն ունի իբրեւ ատրուշան, ու երբ արբեցութիւնը կ'անհետի, պայծառութիւնը կը մնայ։ Մեզի կը մնայ մեր բնական արժէքին մեծցած, խորացած մէկ զգացումը, սէրը մեր հոգիին, վստահութիւնը անոր ապագային, հպարտութիւնը եւ ուրախութիւնը կեանքի բարձրագոյն ձեւին զոր մենք կը ներկայացնենք։

Երբ արուեստագէտը իր ներզօրութիւնները կը ցուցադրէ, իր ցեղին մեծութիւնը կը տարփողէ, երանգաճոխ սիրամարգին պէս բանալով իր հոգեկան շնորհը, արեւին դէմ տարածելով իր շողշողուն փետուրները, իր սիրապարին մէջ հանդիսադրելով շքեղութիւնը ցեղի մը, որ հպարտ է ինքզինքով եւ ապագային ծարաւի։

Այսպէս արուեստը, մեզի համար, արտայայտելով մեր մտքին փառաւոր սիրապետումը բնութեան վրայ, անոր յայտնութեան առջեւ մեր քաջութիւնը կը պանծացնէ ու կ'օգնէ մեզի գտնելու աւելի կեանքը սիրելու հաւատքներ։

Արուեստը զգայականութիւնը ներդաշնակելով մեր մտքին հարկադրանքներուն, մեր բարոյական ու հոգեկան կեանքին մէջ ճշմարտութեան ուրախութիւնն ու խանդավառութիւնը կը հաստատէ։

Այսօր աւելի քան երբեք աւելի անհրաժեշտ է արուեստը, մեծ է իր դերը, քանի որ երբեք մինչեւ հիմա այսքան անօգ, անտէրունչ չէինք եղած, պատրաստուած՝ գտնելու մեր մէջը, միմիայն մեր ինքնութեան մէջ, աղբիւր մը մխիթարութեան ու մեր խանդավառութեան։

Արուեստագէտները այսօր երբեմնի արքաներէն սիրուած ճորտերը չեն։ Ազգերը կը պատուեն զիրենք, իբրեւ իրենց մտքին ներկայացուցիչները, ու կարծես թէ, նոյնիսկ ամբոխին աչքին՝ որ անոր ուղղակի իմացութիւնը չունի, արուեստը նուիրական պատմութեան մը կը զգենու։

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՐՍՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Պոլիսէն Փարիզ ու Փարիզէն Միացեալ Նահանգներ, կարգ մը հայ թերթերու մէջ, ռամկավար ու չէզոք դըրիչներ, ծաղկեցուցած են հիմնեան նկարագրութեանց յատուկ գրականութիւն մը։ Այդ դպրութիւնը բարձրութեանց հասցնողները ո՛չ միայն աւանդապաշտ գրողներ, ո՛չ միայն հանճարեղ բանաստեղծներ են, այլ եւ ու մանաւանդ գուշակներ։ Արդէն ամէն ճշմարիտ քերթողի մէջ պէտք է կանգնած ըլլայ մարգարէ մը։

Կ'արժէ որ ճաշակ մը տալու համար՝ ներկայացնենք քանի մը նմոյշներ այդ բարձրաթռիչ քնարերգութիւններէն։

Մեր Ցուացը այս կարգի գրականութեան մը համար սիւնակ չէ տրամադրած, որով ակօս մը չէ կրցած բանալ գեղեցկագիտութեան այս պարտէզին մէջ։ «Ցուառը» սակայն անվերապահօրէն գնահատելով վանմը եւ ունենալով խոր ըմբռնումը գեղեցիկին ու զմայլելիին, քանիցս հատուկտորներ ներկայացուցած է Պոլսոյ եւ Փարիզի մէջ մշակուած այդ գրական սեռէն։

Այս անգամ, պակաս մը լրացնելու համոզումով, մենք ալ կուզանք ամերիկահայ հիմնեան գրականութենէն ներկայացնել երկու գոհար.

— «Պրն. Աբրահամ Գասպարեանի ընդ. օր. Մայտա Աբրահամեանի նշանախօսութեան առթիւ— որուն բաժմանոր նկարագրութիւնները երեւցան առնենին— տղուն բնակարանին մէջ տեղի ունեցաւ բազմիմաստ, գեղեցիկ, արդար եւ շողշողուն հաւաքոյթ մը՝ ներկայութեամբ ազգականներու եւ բազմաթիւ մտաւորական տաղանդաւոր բարեկամներու, որոնց մէջ մեծամասնութիւն կը կազմէին կղերականներ, բարերարներ, ազգային գործիչներ, խմբագիրներ, բանաստեղծներ, նկարիչներ, արձանագործներ, երգիչներ, երգահաններ, երգչուհիներ, պարուհիներ եւ համալսարանականներ։ Ցեղին ընտիր դասը, ընտրանին։ Ներկաները պատուասիրուեցան արեւելեան, հայկական, պարսկական, սուրիական, թրքական (պալատական), քրտական, պարսկական եւ ամերիկեան զմահմայ համադամներով։ Գլուխ գործոցներ էին խմորեղէններէն «Սարայ պահչէսը», «Աթէշ հաւուզը», «Լիւլէ պէօրէկը», «Թուլումպա կէօպէկը», «Լոխում լուխմա», «Այու չէրպէթը» եւ մանաւանդ ատրպական «Նարուպայը» եւ թրքական «Գըզ չէչէքը», բոլորն ալ պատրաստուած փեսացուին մայրիկին տաղանդաւոր ու հրաշագործ, աստուածամայրեա՛ն թաթիկներով։ Իսկ շնորհալի եւ աննման օրիորդին՝ նոյնքան շնորհալի աննման մայրիկը, անուշեղէններ պատրաստելու մէջ մեծ, ճշմարիտ ու նուրբ արուեստագիտուհի մը, երեւոյթ պարզապէս, հրամցուց իր ստեղծագործութեամբ պատրաստուած քաղցրեղէն մը որ նրբաճաշակ քիմքերու համար նեկտարախառն ամբրոս մըն էր։ Ժիւրի մը կազմուեցաւ՝ պաշտօն ունենալով անուն մը գտնել այդ անզուգական անուշեղէնին եւ տարածել զայն հայ բարձր դասուն մէջ։— Կը լսենք որ անուշեղէնը անուանուած է «զոքանչչուն»։ Հրամցուեցան նաեւ ազնուական եւ գունագեղ ըմպելիներ, առատօրէն։ Երեկոյթը սահեցաւ երանութեան թրթռումներու, հիմնեան լոյսերու, քիմական բուրումներու եւ եդեմական մթնոլորտի մը մէջ։ Մերթ ընդ մերթ երեկոյթը կը ճառագայթազարդուէր պարերով, բանաստեղծութեամբ եւ երգերով, ընկերակցութեամբ դաշնակի, արինգի, վինի (ուտ), սանդուրի (քանոն), դափի եւ այլ նուագարանաց։

Երկու նշանածները, իրենց թաւշապատ խորանին մէջ, նման էին զոյգ մը աղաւնեակներու՝ որ կը սերտէին սիրոյ, երջանկութեան եւ յաւերժական միութեան ոսկեմատեանը։

Այս առթիւ անհրաժեշտ կը համարինք ըսել որ Օր. Մայտա գերընտիր ձիրքերով եւ Հոլիվուտի վրաէթեան գեղեցկութեամբ օժտուած, ոսկեվարս, ակնադեղ եւ բարձրահասակ Հայուհի մըն է ու իր ընկերուհիներէն կոչուած է «Կրէթա Կարպօ»։

Իսկ Պ. Աբրահամ Գասպարեան վայելչօրէն միջահասակ, թխադեղ եւ առնական երիտասարդ մըն է, նոր սերունդին պատիւ բերող տիպարներէն, որ յաճախած է Ջըրմըրի հայ ազուլին եւ Հովուըրթիւրթընի համալսարանին ելեկտրական մեքենագիտութեան դասընթացքները, ինչպէս նաեւ Նիւէնգլէնտի երաժշտանոցին ճիւղը եւ Մէշիկըընի ճեմարանին փիլիսոփայական մասը ու ներկայիս Ուեյնըմթանի մէջ կը պարապի նպարավաճառութեամբ, ըլլալով տէր ու տնօրէնը «էժանագին հացով» վաճառատանը։

Երկրորդ գոհարի մը մէկ էջն ալ կը ներկայացնենք.

—«Ազգականներու եւ բարեկամներու ընտրեալ ու կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան կատարուեցաւ, անցեալ Կիրակի, Քրոթիըրթի Ս. Իմաստուհի տաճարին մէջ, պսակադրութեան խորհրդալի հանդէսը հոյակապ երիտասարդի մը՝ Պ. Օհան Էլմասեանի եւ բազմագեղ Օր. Ամպէր Զիրիչեանի, կնքահայրութեամբ ազնուազարմ տիար՝ Զարլի Կակոսիկեանի, ձեռամբ Տ. Աբիմէլէք քհնյ. Գարանֆիլեանի եւ մասնակցութեամբ դպրաց դասուն։

Նորապսակ ամոլը կանգնած էր հարուստ, պերճ, բուրումնաւէտ եւ բազմերանգ ծաղիկներու հրաշագան կամարակապ հեղեղի մը ներքեւ։

Հարսը նման էր դիցուհիի մը, իր անբիծ ճերմակներուն եւ աստղափայլ գոհարեղէններուն մէջ։ Զոքանչ մայրը նման էր փառապանծ թագուհիի մը։ Փեսան նման էր հրեշտակապետի մը։ Կեսուր մայրը նման էր վեհատեսիլ կայսրուհիի մը։

Գաւթի արարողութիւնը աւարտելէն վերջ՝ Տէր Հայրը իմաստներով լեցուն, պատկերներով յորդուն եւ կառուցուածքով տաքուկ, կուռ, բարոյալից խրատական մը խօսեցաւ, շընորհաւորելով, ներբողելով եւ բազմիցս օրհնելով։

Ծիսա պատշաճ կարգադրութեան մը համաձայն, ներկաները հիւրասիրուեցան Տալէր Փալըս պերճաղեղ պանդոկին բազմաշքեղ ու հայելապատ սրահներուն մէջ, ուր ստեղծ-
ուեցաւ խանդով ու զուարթութեամբ
ընդելուզուած մթնոլորտ մը,
նախագահութեամբ Տիար Մովսէս
պարեանի։
Կարգով խօսք առին Պրն
միշեան, Իլէմեան, Ամիրեան,
սուրեան, Սմբատեան, Տասնա
եան, Վարվառեան, Ճնազեան
կէշեան՝ շեշտելով որ այսքան
դաշնակ զոյգ, այսքան խանդոտ
մուսնութիւն, այսքան գեղեց
միութիւն՝ իրենց սիրոյ կը յե
հուն ցնծութեամբ եւ բարեմաղ
թիւններով։
Ու իրապէս այսքան յարմար
բիւրին հարիւր երջանկութեան
մանուած զուգակցութիւն՝ կը
հի միայն հէքեաթներու մէջ։
Օր. Ամպէր Զիրիչեան
սալական, գեղմանական եւ ֆ
կան կրթութիւն (ապրած ըլլալ
ղեցիկն Զուիցերիոյ զանազան
րուն մէջ), ինչպէս նաեւ ան
սոն դաստիարակութիւն։ Օր
հետեւած է, մեծ յաջողութեամբ
գեղակալլիստական աշխատանոցի
նուրբահոսութեանց գործակ
դասաւանդութեանց ու ներկայ
հետեւի չարժանկարի պատմ
ճիւղին։ Օրիորդը կը փայլի իր
տիկնութեամբ, գեղապաշտութեամբ
բարեսրտութեամբ, ճաշակով
նրբաշխիութեամբ Իրական
ու բարի աստուածուհի մը։
Փեսան՝ Պ. Օհան Էլմասեան
մատաղանդ հայորդի մըն է
ւած պիզզիսֆորսի, Ուեյլսին
նիվըրսիթիի մէջ, աստուածաբա
թեան, պատմութեան, գրակա
թեան եւ հանքաբանութեան
յիս կը զրաղի մեծելաքարեա
Մանօթ է իր արագ, մաքուր եւ
ճամխտ գործունէութեամբ։
Երջանկութենէ գիրիվեր
մաղթենք այս բիւրեղ
զոյգին եւ իրենց ազնուազարմ
զաններուն»։
Ինչպէս կը տեսնուի, զոյգ
այն խմբագիր է, այլեւ
գուշակէ ամուսնացողներուն
դան.— համակ երջանկութիւն
Ու ի՛նչ հեղեղ ածականներ
շնորհ նկարչական, ի՛նչ նրբ
ի՛նչ գիտաւոր նմանութիւն
Փեսին տրուած նմանութիւնը
նաւանդ,— «հրեշտակապետ
սեղին է։ Մարդը մեծելաքար
խղճամիտ, արագ եւ մաքուր
թաղ։
Այս մեծելաքարեղին
ամուսնութենէն վեց ամիս վերջ
տացանք որ ձեռնարկուած է
նալուծման։
Այս ալ կարելի է համարել
ւորութիւն։
Մեծելաքարձը իր երջանկ
նը տեւականացած տեսնելով
ղած է զայն խղճամիտ,
արագ։
Աստուած հարսին, փեսին,
րին, զոքանչին, կնքահօր,
րին, դպիրին, հանդիսախօսին
պարավաճառին, մեծելաքար
խմբագիրին ու քերթերին
նորէն խնդացնէ։
Կարծեմ կարգ մը մարդիկ
նման կանգուն պահելու
րենց շէնքը, գերդաստանը,
կութիւնը։ Անոնք անձնասէր
Բարեբախտաբար կան կարգ
դիկ ալ որ կ'ամուսնանան
պահելու համար ուրիշներուն

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.
Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Սըր Ճորճ՝ քիչ մը յոգնած՝ հառաչանք մը արձակեց ու աթոռին կռթնեցաւ։

— Ուրեմն այսպէս, շարունակեց, մեր ընկերութեան միւս տնօրէններն ալ նոյնպէս ինկած են ամիսներէ ի վեր որ այս ոսկի պատեհութիւնը ձեռքէ չհանենք եւ խոշոր գումար մը պահեցնենք Մ. Քէմալի ստեղծած արդիական Թուրքիոյ մէջ... Ես ընդդիմացայ գրեթէ բնազդաբար, բացատրելով որ եթէ այդ մարդը գործ մը կ'ընէ կամ եթէ իր կառավարութիւնը պիտի իյնայ, այն ժամանակ մենք ապահովաբար պիտի կորսնցնենք մեր դրամները... Ուրեմն կ'ուզեմ որ ձեզի պէս մէկը անմիջապէս Թուրքիա երթայ եւ անձամբ քննութիւն մը կատարէ կացութեան մասին... Վտանգաւոր ձեռնարկ է, գիտցած ըլլաք, որովհետեւ եթէ իսկապէս շարժում մը սկսած է ու եթէ կասկածին որ իրենց ծրագիրները փճանալու փորձ կը կատարէք, կը սպաննեն ձեզ առանց այլ եւ այլի... Աւելորդ է ըսել որ եթէ հաւանիք ստանձնել այս պաշտօնը, շոշափելի գումարով մը պիտի վարձատրուիք... Ինծի ձգեցէք այդ հարցը... Առէք զատ ուրիշ գոհունակութիւն մը եւս պիտի ունենաք — ծառայութիւն մատուցած պիտի ըլլաք ձեր հայրենիքին, քանի որ ձեր հաւաքելիք տեղեկութիւնները արտաքին նախարարութեան պիտի հաղորդուին, որպէսզի կառավարութիւնը իր վճռական ըլլայ կանխելու այն լուրջ դէպքերը որոնք — եթէ իմ կասկածներս արդար են — կրնան պատահիլ... Հիմա, ըսէք տեսնեմ, ի՞նչ է ձեր պատասխանը...

— Ձեր ուզած մարդը ես եմ, պարոն, ըսաւ Սալիւէն որուն կապուտակ աչքերուն մէջ նոր փայլ մը կար, ես ալ վախցայ որ գրասենեակի աշխատանք մը պիտի առաջարկէիք ինծի, բայց կը տեսնեմ որ ճիշդ իմ փնտռածս է...

— Շատ բարի, չափէն աւելի ուրախ եմ... Մեր ճամբորդութեան ընթացքին՝ մինչեւ Աթէնք պիտի տամ ուրիշ մանրամասնութիւններ, իսկ դուք առիթը պիտի ունենաք ընտելանալու Թուրքերէնի նորաստեղծ արտասանութեան, որովհետեւ զբօսանաւիս նաւաստիներէն մէկը Թուրք է...

— Կա՞ն այնպիսիներ որոնց պիտի գործակցիմ Պոլիս հասնելուս, թէ ընդհակառակն կ'ուզէք որ միս մինակս աշխատիմ...

— Ես պիտի փափաքէի որ աշխատակցէիք Պրէնտըրին հետ... Բնաւ ձեզի չէր նմաներ ան եւ այս տեսակ գործերու մէջ շատ փորձառութիւն ունենալով, վստահ եմ որ երկուքդ միասին պիտի յաջողէիք իմանալ ամէն ինչ... Սակայն դժբախտաբար անիկա այս գործէն քաշուած է հիմա... Հետեւաբար միայն մէկ բան կրնամ ընել ձեզի համար... Ձեզ յարաբերութեան մէջ կը դնեմ իմ հին բարեկամիս՝ Մէքինթօշին հետ... Երեսուն տարիէ ի վեր Պոլիս հաստատուած վաճառական մըն է եւ կրնայ շատ օգտակար ըլլալ եւ ճամբայ մը ցոյց տալ... շուկան շրջան ընող ըսէ-ըսաներէն բան չի փախցներ... Կը ցաւիմ որ ուրիշ օժանդակութիւն չեմ կրնար ընել...

— Այո, շուկայի ըսէ-ըսաները շատ կարեւոր են այս տեսակ խնդիրներու մէջ, հաստատեց Սալիւէն, որ եւ է հետ առա՞ծ էք տեղէ մը մինչեւ հիմա...

— Ո՛չ, չխառնը ըսելով. այդ պատճառով իսկ կ'ամրապնդէ իմ համոզումս թէ շարժումը շատ լուրջ է... Շուկան անտարբեր կերպով, կրնամ նոյնիսկ ըսել, զարմանալի կերպով լռութիւն կը պահէ...

— Լա՛ւ, բայց այդ Պրէնտըրը, որուն մասին խօսեցաք, կարելի չէ՞ գտնել զինքը երբ Պոլիս հասնիմ... գոնէ քիչ ժամ մը տեսնուէի հետը... կրնար կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդել...

— Շատ կը ցաւիմ, ըսաւ Սըր Ճորճ գլուխը երերցնելով. խեղճ Պրէնտըրը ձեր նախորդն էր կերպով մը. լսեցի թէ անցեալ շաբթու սպաննուած գտեր են զայն՝ Սիրքէճիի կայարանին ետեւը...

ԳԼՈՒԽ 6
ՆԱԽԱՆՁՈՏ ՍԻՐԱՀԱՐԸ

Յաջորդ հինգ օրերուն, Սալիւէն Տէյթիմ աշխարհի ամէնէն երջանիկ մարդն էր։ Ծառնուածքով կը նմանէր այն զուարթ ու վաւերոտ մարդոց որոնք յօժարակամ կը մոռնան նոյնիսկ լուրջ ձախորդութիւն մը, երբ նոր հեռանկարներ կը բացուին իրենց առջեւ։

Սըր Ճորճ Տրէնքինըրը ձգելէն քառորդ ժամ վերջը արդէն սկսեր էր ինքն իրեն հաւատացնել թէ Մէյֆէրի միջադէպը բախտաւոր եղած էր իրեն համար։ Մինչեւ այդ օրը կառչեր մնացեր էր իր տարերքին, բայց հիմա կը նայէր հարցին միւս երեսին։ Ասպարէզի բարձրացումը բանակին մէջ՝ յուսահատօրէն դանդաղ էր. տարբեր խնդիր, եթէ «զօրքս դուրս պատուիրելով» պատերազմ մը ծագէր. շատ քիչ հաւանականութիւն կար այդ մասին։ Եթէ իր սեփական ճիգին ե-
կամքով շարունակէր Ամ
Գունդին մէջ մնալ՝ հետապնդ
պիտի չունենար — ձգենք ա
թիւնը — նոյնիսկ խնայողութ
նելու. իսկ փոխադրուիլ
բազմունդի մը մէջ ուր ծախ
լի համեստ են, երբեք հաճ
չթուէր իրեն։ Թերեւս տասն
քսան տարի պիտի կատարէր
չափուած ձեւուած աշխատ
րը — մարզանք, նշանառ
ւ ազմափորձ, դասընթացք
թիւն եւ արձակուրդ։ Եթէ բա
նենար կրնար ժամանակի ըն
վաշտապետ մը դառնալ կամ
նարար հանգստեան կոչուած
պետ մը՝ իր եռին ձգելով
լաւագոյն մասը եւ առանց
բաւականաչափ դրամագլուխ
բոլորելու կամ կալուած
համար։
Բայց այդ բոլորը անցեր
ին հիմա. իրեն առաջարկուած
բեւոր պաշտօն մը որ պատե
պիտի ընծայէր իրեն ի գործ
իր նախաձեռնութիւնը. խելք
նաեւ այն եռանդը որ կը խա
մէջ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Այսօր, կէսօրէ վերջ ժամը 5ին պը-տոյտի ելայ դէպի վանքի աղբիւրն ու հոնր ապառաժուտ անտառը մեծ։ Ճամբուս վրայ քանի մը գեղջուկ — գեղջկուհիներ սխեռի արտը կը քա-ղէին։ Գիւղացին այս օրերս այնքան է կլանուած քաղի ու կամի աշխատանք-ներով, որ գլուխ քերելու ժամանակ չունի, բարեւ տալու, շունչ առնելու անգամ չունի։

Կը լուացուիմ զուլալ ջուրէն։ Աղ-բիւրին աջէն ափերովս ջուր կը խմեմ։ Կը նստիմ հաստաբուն կաղնիի մը տակ, կը հանեմ մօտիկը, եւ կ'ուզեմ «Եռու-ալիսիս» կարդալ։ Անկարելի է։ Բնու-թեան այս գեղատեսիլ վայրանկար-ները չեն թողուր որ կարդամ, կար-ծես անվերջ գիր իրենց կը կանչեն նոր պարի մը պէս։ Իսկապէս, դիտեցէք մնամ մը ու դիմացի երկու սարե-րու տարածութիւնը, ինքն իրեն եկած, կլոր կռնակ տուած, կանանչ, կանանչ ծառաս-տանի ու պողպատաստաններ։ Ասոնց մէջ մէջտեղը՝ ապառաժներէն հոսող երկու աղբերակները։ Կարծես հնա-գոյն աստուածներու, կամ լեռներէ, մէկերէ ալ վեր, բնութեան ոգինե-րու, հսկայ ու մեծ աստուածներու նի-զակները, դէպքերը ըլլան այս հա-մարուն, արածայր բարտիները։ Ահա, Լեռնակայքի հազար ու մէկ տեսակ շաղիկները, թոյները։ Ահա, տեսակ մը որ ճերմակ, փոքրիկ աղջկան մը նման պահուըտեր է կարծես՝ այգի-ներու ծոցը, եւ աղբիւրին եզերքը, ... բիլ մը հեռուն։ Ահա, արծիւ-ները, բազէները, որոնք լեռներու ա-մենաբարձր կատարներէն կ'անցնին։ Նա, ուլարածը, այծարածը, զառ-նարածը, նախրապանը՝ որոնք գեղին նաեւ սարն են հասեր հեռուներէն, եւ մէկ վերջը, արեւը երբ որ մար մտ-նէ, գեղ պիտի վերադառնան (աղմու-կով, փոշիով, հեռաւոր հովիւներու բոյլերով)։ Յաղթական բանակի մը պէս։ Ու կանչը՝ վիթխի նման սիրունիկ ուլիկներուն։ Ու չարաճճի, զարմա-նալի այծերունկատակերգութիւնները չգնահատող։ Ու, բառաչը կարմիր ու դեղնագոյն մայր կովերուն՝ լեցուն ծիծերով, եւ բառաչիւնը ասոնց աղ-ւորիկ, աղուորիկ ձագուկներուն։

Ես կը սիրեմ գեղի, իսկական գեղի նախիրն ու նախրապանը։ Կը սիրեմ մանաւանդ ասոնց վերադարձը, իրիկ-ուան՝ դէպի գեղ։ Ու, կը սիրեմ բոյ-րը, որ անոնք իրենց հետ կը բերեն հեռաւոր դաշտահովիտներէն, խո-րունկ ձորերէն։

Ու հիմա, գեղը մեծ աղմուկի, իրա-րանցումի մէջ է։ Հօտերն ու նախիրին կանչերը գեղը կը լեցնեն զարմանալի աղմուկով մը։ Օճախներուն ծուխը կապուտակ, մետաքսի նման, գեղին վրան ու չորս բոլորը ծով է ըրեր։ Աղ-ւոր, աղուոր հարսները, իրիկուան ջուրի են գացեր աղբիւրը։ Ու, հոն, մէկ կողմէ մեծկակ կուժերը լեցու-ցած՝ եթէ միւս կողմէ, քանի մը խումբ տուն կը դառնայ, ուրիշ բազ-մաթիւ խումբեր ալ, օրուան ծանր աշխատանքէն յետոյ, դեռ իրարու հետ կը խօսակցին, կը շատախօսեն։ Անոնք, կանգնած աղբիւրին մեծկակ գուռին մօտ, կը խօսակցին այս ու այն բանի մասին, իրենց տղոցը, կեսուրին, ներոջ, կեսրայրին մասին։ Աղջիկներն ալ կը խօսակցին իրենց նշանածներուն մասին։ Իսկ, բակե-րուն մէջ, տանտիկինները կաթ կը կը թեն։ Ի՜նչ քաղցր կուգայ կաթ կթե-լու ձայնը։ Ինչ անոյշ կը բուրէ թարմ ու փրփրուն կաթը։ Ես դաշտի համն ու հոտը կ'առնեմ անկէ։

Մթնշաղ։ Արեգակին վերջին, ամենավերջին լոյսի կտորը անյայտ եղաւ։ Ալ մութը իջաւ, բայց քիչ յե-տոյ անհաւատալի, լուսին գիշեր է։ Գե-ղացին երգիչ ելաւ լուսնակ գիշերով։

Անիկա պիտի ուտէ հիմա իր թա-նապուրը, եւ խորունկ մը պիտի քնա-նայ այս խաղաղ եւ աստղաշող երկին-քին տակ։

Գիշեր։ Գեղի գիշեր։ Ես չեմ քնա-նար։ Հովը դարնուելով ծառերուն, կը հանէ ձայն մը՝ որ փոքր ծորակի մը ջուրին կարկաչներուն կը նմանի։ Մշրիթները, չես գիտեր ուրտեղ թա-ռած են, կը մասնակցին իրենց ան-դադրում խմբերգներով, հովին ու ծառերու հրաշապատում, եւ խորհր-դահրաշ երաժշտութեան։ Ալ, մայ-րերը, հիմա, երդիքներէն, իրենց լա-ճերը տուն չեն կանչեր։ Կալուորներ, մշակներ, խոր քունի մէջ են արդէն։ Գիշեր, գիշեր...։ Քու իմաստ, քու հողիդ, քու անճառելի ու գերահրաշ խորհուրդ, գեղեցկութիւնդ, ո՞վ կարդացեր է արդեօք լրիւ։ Ո՞վ կարդա-ցեր է ամբողջովին քեզ ըմբռնել, սիրել։ Ահա, լուսնակը՝ Վահան ոսկի՝ Արշակունի հայ իշխաններու, գեղին ամենաբարձր սարին վրայ։ Աստղերը որքան խիտ ու առատ, միեւնոյն ժա-մանակ փայլուն կ'երեւան։ Ծիր — կաթինը, հիմա, թափանցիկ, քնքոյշ, եւ սպիտակ շղարշ մը՝ թանկագին, որ փռուած է Արամոյի ճիշդ վրան։ Տարուան մը մեղրի քաղցրութիւնն ու բոյրը ունեցող զեփիւռը, սարերու ապառաժաշատ ու ծառախիտ կատար-ներէն վար սահելով, նորապսակ, սի-րահար աղջկան մը շունչը ունի ա-նոյշ։ Օրուան բոլոր ձայները դադրեր են իսպառ։ Կալերուն մէջ, կալպահ աղաքը կրակ են վառեր։ Հեռուէն ինչ գեղեցիկ կ'երեւայ այդ կրակը, ցորենի դէզերուն կուշտն ի վեր։ Ահա, ձայն մը՝ որ գիս կը յուզէ։ Կալպահ Կարօն է։ Անիկա կամնուած ցորենի թեղը իրեն փափուկ անկողին ըրած, վրան տարածուած պառկած, աչքերը՝ դէպի աստղերը, սիրտը դէ-պի իր սիրական նշանածը, կ'երգէ եւ սրինգ կ'ածէ։ Իսկ աղջին ու անդին ծղրիթ ու զեփիւռ տանց դադարի, կը շարունակեն իրենց գիշերանուագը մինչեւ ցայգալոյս, մինչեւ ցայգա-լոյս...։

×

Այսօր, իրիկունը, ժամը 6ին տէր-տէրը եկաւ եւ ժամուն կոչնակը զար-կաւ։ Կիրակմուտք է։ Տէրտէրը կոչ-նակը զարկաւ եւ ժամուն դուռը նրբ-ւաւ։ Սենեակիս պատուհանէն տե-սայ, որ Միքէլ — Անճելոյի մօրուքին նմանող մօրուքը կը խառնէր մաման-րովը, եւ աչքը սեւ կալերուն կողմն էր անկած։ — «Ո՞ւր են, ուշացան», կ'ըսէր գեղի երէցփոխին, որ երկար նահապետական չիպուխը բերանը, համբերը ձեռքը,— «Հիմակ կուգան» կը պատասխանէր։ Եւ իսկապէս ալ, հազիւ տասը վայրկեան անցաւ, կա-լերուն մէջ կալուոր չմնաց, ժամ թափեցան։ Եկան նաեւ տանտիկին-ները, ծեր ու պզտիկ։ Պէտք է տեսնել հայ գեղացին մօտէն, հասկնալու հա-մար հաւատքը՝ որ ունի դէպի գերա-գոյն արարիչը տիեզերքի։

Կիրակմուտք է։ Հեռաւոր, բարձր լեռներու գիրկն ինկած հայկական պզտի ժամուն խունկի ծուխին բուր-մունքը ինչ անոյշ կուգայ հիմա։ Այդ ծուխը նման է կարծես կապուտիկ, քնքոյշ ծաղիկներու։ Կիներ ու այրեր ծունկի կուգան, շրթունքները գետին կը տանին, կը համբուրեն ու կ'աղօ-թեն։ Անոնք, մեղրամոմ կը վառեն լուսաւորելու համար հոգին իրենց մեռելներուն, եւ լուսաւորելու հա-մար անդիի ու աստիի աշխարհները։

Տղայ մը, հրաշալի ձայնով կ'երգէ «Լոյս Զուարթ»ը։ Հայոց ազգը իր բագիններուն, մեհեաններուն մէջ՝ հին օրերուն, իր վանքերուն, եկեղե-ցիներուն մէջ՝ նոր օրերուն, իր տան սեղանին վրայ թէ աշխատանքի պա-հերուն, իր ամենատկար թէ ամենա-հզօր վայրկեաններուն՝ լոյսն է եր-գեր, արեւը, կեանքը։ Ու երգեր է զայն խորունկ սրտով, անկեղծու-թեամբ, մաքուր տենչանքով ու մեծ-ղի հաւատքով։

Մենք, դարերուն, դարերուն մէջէն ենք անցեր ցեղովին, եւ մեր կեանքի ու հոգիի անսահման ծարաւը Արեգա-կի կարմրակարմիր ասփոքէն ենք ու-զեր յագեցնել։ Մենք մնացեր ենք բա-գում անգամ յաւիտենական ծարաւ-ները կեանքի ու քաղցր ազատու-թեան։ Ու, գեղեցիկ, աղուոր աղուոր երազներ, նաեւ հազար հազար անուշ-չակած, կաթնաշատ ծաղիկներ են ծաղկեր մեր սրտերուն դալարագեղ դաշտերուն վրայ, բայց տառապեան նորածագ արեգակի առաջին շողերն իսկ չտեսած, թառամեր են անոնք...

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

...հասնականութիւնը, չէն ու պայծառ դարձնելու եկեղեցին եւ... խմբագրա-տունը։ Ասոնք վսեմներն են։

ՆՇԱՆ ՓԻՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Յ. Գ.— Ստիպուած եմ յայտնել «Նոր Օր»ի եւ ուրիշ կարգ մը թերթերու թէ պարտաւոր են միշտ յիշել աղբիւրը, Ցառաջ, երբ արտատպումներ կը կատարեն։ Դեռ կրնայի խնդրել որ արտատպումը պարունա-կող թերթէն ալ օրինակ մը ղրկեն ին-ծի...

Ն. Գ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայրենի՛ք հող, հո՛ղ իմ յուսի,
Քեզմէ պոկուած ծի՛ղ իմ անբոյր,
Սրտիս խորէն իմ պանդուխտի,
Կարօտավառ, հազար համբո՜յր։

Քառասուն դար ցեղըս արի
Քու բերքերով, մրգերով լոռ,
Ցեղդ խանդակաթ մա՛յր մը բարի.
Այրեցուցի՛ր, սիրո՛վ մ'անբառ։

Պալատներըս, վանքերըս հին,
Որպէս փառքի յաւերժ կոթող,
Պատերըս ժիր, յա՛ր կառուցին
Քու կի՛ն վրայ, հայրենի՛ք հող։

Իմ յաղթական բանակներուս
Կլորունները քի՛ղ են դըրած,
Արիածին արեններուս
Հառա՛ւ սուրն է վըրադ փայլած։

Դո՛ւն ես ծըծած արիւնը իմ
Ազատատենչ հերոսներուս։
Քու ծոցիդ մէջ արդ կը հանգչին
Նըշխարները հա՛յ Սուրբերուս։

Սրբութի՛ւն ես, հո՛ղ հայրենի,
Ուժիս խորհուրդ հազար ու բիւր,
Սրտիս խորէն իմ պանդուխտի,
Կարօտավառ, հազար համբո՜յր։

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Մեր երիտասարդ աշխա-տակիցը հատոր մը կազմած է այս շարքէն, «Ամու», որ պիտի հրատա-րակուի մօտերս, Ֆիլիպէի մէջ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՆՈՒՆՑԻՕ

Տ'Անունցիոյի քարտուղարը հետա-քրքրական տեղեկութիւններ կուտայ խոշորագոյն մեծ բանաստեղծին մասին.

Տ'Անունցիօ կը կշռէր 60 քիլօ, հա-սակը՝ 1 մեթր 64, կուրծքին շրջա-գիծը՝ 90 սանթիմեթր, գլխուն շը-ջագիծը՝ 54։ Մարմինը ներդաշնակ էր իր համեմատութիւններուն մէջ, գե-ղեցկօրէն կաղապարուած։

Աջ ուսը քիչ մը ցած կ'իյնար ձա-խէն,— համաչափութեան այս թե-րութիւնը հետեւանք էր այն սովո-րութեան, զոր բանաստեղծը ունէր,— գրելու ժամանակ՝ ձախ ձեռքը կը կոթնցնէր թուղթին վրայ, այնպէս մը որ աջ բազուկը դուրս կ'իյնար գրասեղանէն՝ մինչեւ իր դաստակը։ Այսուհանդերձ անհրաժեշտ է խոս-տովանիլ, որ իր տղան, Մարիօ եւս, համաչափութեան նոյն թերութիւնը ունէր,— աջ ուսը ցած էր ձախէն, բայց Մարիօ, իր կեանքին մէջ, հօրը մէկ չարթուած գրածին կէսն անգամ գրած չունէր։

Տ'Անունցիոյի մորթը ողորկ էր եւ սպիտակ, մոմի ճերմակութեամբ։ Ոչ մէկ սպի։ Ծունկն ու ոլքը՝ նուրբ, սրունքը՝ ջղուտ, ոտքը՝ պզտիկ։

Երբ դեռ 60 տարեկան էր, երեսուն տարեկանի կազմուածք ունէր,— մորթը պինդ, ջիղերը պրկուած։

Ձեռքերը փոքր էին եւ նուրբ, եպիս-կոպոսի ձեռքերու նման։ Ու չափա-զանց զգայուն,— ձեռքի զօրաւոր սեղմում մը ցաւ կը պատճառէր։ Մատները համաչափ, անթերի,— ոսկե-գոյն ու փոքրիկ սպի մը միայն կ'երե-ւէր ձախ ձեռքին բթամատին վրայ, յիշատակ պատանեկութեան շրջանէն, երբ կը փորձէր դանակով բանալ սառ-րէի մը փորը։ Եղունգները երկար, վրան սպիտակ բիծեր, առանց կամ նուազ չափով տեսանելի համաձայն եղանակին ու տարիներուն։

Կառակով, եղունգներուն վրայ տեսնուած այդ նշանները կը վերա-գրէր այն սուտերուն, զորս կ'ըսէր կի-ներուն՝ իր սիրային արկածախնդրու-թեանց մէջ։

Գանկը Միքելքրաքանեան գանկ մըն էր, (1902ին, Քորնուէլլի համա-լսարանին գանկաբանութեան դասա-խօսը, որ աչքառու հաւաքածոյ մը ունէր մարդկային գանկերու, բոլոր աշխարհահռչակ մարդոց ուղղուած նամակով մը կը խնդրէր որ յետմահու իրեն կտակեն իրենց գլուխները, ու «ուսումնասիրութեան համար»,— ստաց-ուած դրական չորս պատասխաննե-րուն մէջ՝ Տ'Անունցիօ եւս կը խոստա-նար տալ իր գլուխը)։ Այդ գլուխը ճաղատ էր բոլորովին, հազիւ քանի մը շագանակագոյն մազեր ականջին վրայ, մնացեալը՝ ողորկ եւ պայծառ մերկութիւն մը։ 45 տարեկանին՝ ար-դէն ճաղատութիւնը կատարեալ էր գագաթին վրայ։ Բայց Տ'Անունցիօ չէր դժգոհեր ճաղատութենէն, հակա-ռակը՝ Յուլիոս Կեսարի։ Նոյնիսկ, երբ կին մը, օր մը ակնարկեց իր ճա-ղատութեան, բանաստեղծը պատաս-խանեց. «Տիկի՛ն, աստուածային՝ գե-ղեցկութիւնը պիտի կայանայ ճաղա-տութեան մէջ»։ Ճաղատ գլուխին վը-րայ մորթն այնքան բարակ էր, որ գանկոսկրերուն կարերը կը տեսնուէր։

Իր կարծիքով, ճաղատ էր որովհե-տեւ թմբիկ մը, զարմանկլու համար գլխուն վէրքը, զոր ստացած էր մե-նամարտի մը ընթացքին, նախը դնել տուած էր վրան, բայց, ինչպէս ը-սինք, ոչ միայն չէր դժգոհեր իր ճա-ղատէն պէս փայլուն, «կարծես իսկ դեռ յայտնի դանկէն», այլեւ «գերմարդկա-յին» կը համարէր այդ երեւոյթը։ Ցա-ճախ կը պարծենար այդ «անդուզա-կան» եւ «հազուագիւտ» գեղեցկու-թեամբ,— աշխարհի վրայ, կ'ըսէր, գոյութիւն ունին միայն չորս գեղեց-կութիւններ. «Իդա Ռուպինշթայնի սրունքները, իմ գանկս ...»։

Երբեմն ալ կը խնդար իր ճաղատու-թեան վրայ։ Օր մը, իր քարտուղա-րին աղջիկը Տ'Անունցիոյի խորհուրդ կուտայ գլուխը լաւ մը փաթթել, պառկելէ առաջ, բուրդէ լաթով մը՝ զարմանկլու համար հարբուխը։ Քա-նի մը օր վերջ Տ'Անունցիօ կը հե-ռագրէր աղջկան.— «Հրա՛շք, աղջի՛կ, ցայ, բայց գանկս ծածկուեցաւ գի-սախուկ մազերով։ Ալ չեմ կրնար դը-նել հին դափնեպսակներս։ Ղրկեցէք ինծի պսակ մը»։

Ձախ քունքին վրայ կը կրէր սպի մը, յիշատակ իր մէկ մենամարտին։ Իսկ ձախ յօնքին վրայ ուրիշ սպի մը, այս ալ յիշատակ այն ոդիսականութե-նէն, որ տեղի ունեցաւ երբ գրաւեց վերջ Ֆիումէն, կանգնած էր կառա-վարչատան մեծ դահլիճին մէջ,— ռումբի մը պայթիւնէն՝ ճեղուէն խաւ մը ծեփ ինկաւ եւ վիրաւորեց ձախ աչքին յօնքը։

ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ ՍԱՐՍԱՓԻ

Նկարիչ մը, Կիւս Գօֆա, որ ծանօթ է արդէն իր «Գրական Համադրու-թեանց» պատառներու հաւաքածո-յով, տեսակ մը «փորձ մը քննադա-տութեան՝ պատկերով տրուած», այժմ կուտայ «Սարսափին Համա-նուագը», որ հաւաքածոյ մըն է դարձեալ պատառներու, ամբողջու-թեանը մէջ «փորձ մը փիլիսոփայու-թեան՝ պատկերով տրուած»։ Ան կը ներկայացնէ սարսափին արտայայ-տութիւնները մարդոց դէմքին վրայ, դարէ դար, «ակիզբէն մինչեւ մեր օ-րերը»։

Բայց ի՞նչ է սարսափը կամ վախը։ Ֆրանսացիները կ'ըսեն «զգայլին ու-չան մինչեւ ինկած մարդուն պահն է», արտայայտութիւնը նման պահու մը։ Կիւս Գօֆա կը փորձէ բացատրել այդ արտայայտութիւնը քիչ մը շատ ու-նայնապաշտութեամբ։ Բայց նախ լը-սենք իր յառաջաբանը —

«Վախը բնազդ մը չէ, վախը աւելի հին է քան բնազդը։ Վախը ծնած է կեանքին հետ, որ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ համակարգութիւնը յա-ւիտենականութեան եւ ոչնչութեան վախերուն։

Կենդանիները ծանօթ չեն քաջու-թեան, անոնք կը վախնան ամէն բա-նէ՝ առանց ամչնալու, եւ հինէն ի վեր։ Ոչինչ կրնայ վստահութիւն ներ-շնչել կենդանիներուն, բայց միայն, երբեմն, մարդուն բարեկամութիւնը։ Իսկ ոչի՛նչ, ոչի՛նչ կրնայ ապահովու-թիւն ներշնչել մարդուն, ոչ իսկ մահ-ուան գաղափարը, կամ ապահովու-թիւնը, որ ինքզինքին կուտայ, թէ գոյութիւն ունի մատչելի Աստ-ուած մը։ Ինչե՞ր պիտի տար ան, վստահ ըլլալու համար այդ մասին։ Ի՞նչքան խոնարհամտութեամբ եւ նը-ւաստացումով պիտի ուզէր գնել նման Աստուծոյ մը ստոյգ յայտնութիւնը, եթէ նոյնիսկ անգութ եւ անողորմ ըլլար այդ Աստուածը»։

Այս փիլիսոփայական տեսութենէն վերջ, հետեւինք նկարներուն, խոր-հրդածելով միաժամանակ։

Ահաւասիկ մեր նախահայրը, քա-րանձաւներու մէջ, բոլորովին ան-պաշտպան ընդդէմ անտառներուն։ Երբ կը սկսի խօսիլ, իր առաջին բա-ռը կ'ըլլայ անուն մը դնել իր վախին,— զայն կ'անուանէ Աստուած։ Այս-պէս ծնան կրօնքները, կուռքերը, թոթեմները։ Այնուհետեւ մարդը կը սկսի խորհիլ իր ինքնապաշտպանու-թեան մասին,— դիմադրել, բայց ի՛նչպէս։ Կը կեղծէ խնդալ,— իր սարսափահար ու պրկուած դէմքին գիծերը կը թուլնան, ամօթի դի-մակը կը ջնջուի։ Այստեղ, Գօֆա կար-ծես կը հետեւի Բասքալէի վարդապե-տութեան, որ ծիծաղին մէջ կը տեսնէ մարդկային պատասխանատուութեան ա-ռաջին հակազդեցութիւններէն մին։

Այսպէս կը կազմուի իր ընկերային կեանքը՝ աշխատելով, հազար ու մէկ հնարքներով, ծածկել վախը, որ կը մնայ միշտ տիրապետող՝ մարդկային հոգւոյն մէջ։ Առաջին թագաւորը, որ իշխեց ուրիշներու վրայ, այն խորհր-դածել գիտցող վայրենին էր, որ հասկցաւ թէ իր նմանները չարչարել, տհարկել եւ սպաննել կը նշանակէր անոնց վախը հասցնել իրենց ուղեղին համեմատութեան։

Այս շրջանին՝ վախը, օրուան իրա-դարձութեանց խառնուած, քիչ թէ շատ կորսնցուցած է իր խուճապային զօրութիւնը։ Մարդիկ վախ չեն զգար այլեւս ուրիշ մարդոց առջեւ, կը յաղթեն իրենց սարսափին, հպարտու-թիւնն ունին այդ անվախութեան, բայց այդ հպարտութիւնը կը բաբէ խառնուի բնազդական վախերով, յաւիտենականութեան պատիժներուն կամ սատանային վրէժխնդրութեան սարսափով։

Վախի վերջին արտայայտութիւն-ները կարելի է տեսնել նաեւ սովի եւ ժանտախտի տարիներուն։

Պիտի գայ շրջան մը, ըստ Գօֆայի՝ 2000 թուականներուն, երբ մարդ պի-տի սարսափի իր նմանէն, տարերային վախը զօղի պիտի մտնէ զինք։ Այդ վախին ճաշակն առաւ արդէն ԺԹ. դարուն վերջերը,— այն պա-հուն երբ կը կարծէր ամէն բան ընելու ուժն ունենալ, ամէն բան գիտնալ, եւ ուրանալ անցեալին վախերը, ծա-գեցաւ ընդհ. պատերազմը, հնձեց մարդկութիւնը, քանդեց օճախները, տարտեց ջիղերը։ Երբ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ, մարդկային հոգին ուժասպառ դարձած էր այլ-եւս, նոյնիսկ անկարող Աստուած մը գտնելու իրեն՝ որպէսզի վերջ դնէր իր գլխու պտոյտին։

Հզօր ուժ մըն է սարսափը։ Պէտք է ճանչնալ, ուսումնասիրել եւ փճացնել զայն։ Արուեստը, գրականութիւնը, տնտեսութիւնը ապարդիւն չեն, այլ յաւիտենական սարսափէն փախուստ տալու միջոցներ միայն։ Մարդը կ'աշ-խատի խօլաբար, խուճապահար փախչիլ — երթալ — կորսուիլ, ապա-ւինելով անթելին, սինեմային, արա-գութեան կլուայթին, շարունակ բազ-մապատկելով իր զգայութիւնները...։

Ի՞նչքան խոր է մարդկային յուսա-հատութեան մասին այս փիլիսոփա-յական ակնարկը, դիտուած՝ կառա-կերպական կամ ողբերգական արտա-յայտութեանց արձանագրումին մէջէն։

ԷՋԵՐ [illegible] ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ղեւոնդ տեսած է եղեր բանուկիս, կայծակի պէս գիւղ հասնելով լուր տուած էր որ ինծի օգնութեան գան։ Ջէնկուշին Ալին սակէ առաջ Զամուռ-ի եկած է եղեր ուզելով մեզ բռնել տալ։ Վէլին ալ իմանալով, երկու տղաք կը զարնէ ու դէնքը վրայէն առնելով կը վռնտէ։

Տխուր աչունին հետ, մեր լեռներէն երկու տխուր տղայ Զամուռէն եկան, ու տխո՜ւր, տխուր լուրեր բերին մե-զի։ Մէկը Քոսապետոյենց Տիրանն էր (Քոչեան), միւսը Ճերանենց Սիմոն, 29 տարու։ Սակայն 12 եւ 13 տարե-կան երկու տղայ ունէր, կանուխ կար-գուած ըլլալով։ Գեղին ամէնէն ունե-ւորներէն էր, շատ պահպանողական ու խնայող։ Անոնց պատմածը մեր լե-րան տղոց մասին շա՛տ մութ էր։ Լեռ-ձոր քիւրտ ու թուրք կորած է եղեր, հայ որսալու։ Որոնք բռնածնին կո-ղոպտելով կը սպաննեն եղեր։ Իրենք պահուեր են Ախչաշի մէջ, գետնին տակ, խորունկ փոս մը։ Ու գիշերները երկու ժամուան հեռաւորութեամբ ջուր խմել կ'երթան ու նորէն իրենց թաքստոցը կը դառնան։ Իրենց հացը հատած էր եւ ալ չէին կրնար դիմա-նալ։ Ատոր համար Քիւրտերուն եկեր էին, Տիրանենց քիրվային։ Ան երկար մօրուքով մէկն էր, ու գեղին դէմ, անտառին մէջ առանձին տուն մը կը բնակէր, պահուելու յարմար։ Բայց զանոնք ահա մեզի էր ղրկեր, չուզե-լով փորձանքի ենթարկուիլ։

Սիմոն մեր լեռներուն վրայ զանա-զան տեղեր գիւղի հանդիպեր է, բայց գիշեր ըլլալուն չէ կրցեր ճանչնալ ա-նոնց ինքնութիւնը։ Քէյհէնց Մանուկ աղան, Քարէն մեզմէ բաժնուելէն ետք, գեղին տակ հին ջաղացք է ա-պաստաներ երկու կիներու հետ։ Ու գիշերները գեղէն հաւ բերելով կ'եփեն ու կը զուարճանան եղեր։ Երբ թուրք ուլարած մը տեսնելով ժանտարմաներ-րուն կ'իմացնէ։ Իր բանուելէն ետք ե-րեք օր չեն սպաններ զայն։ Ուր որ փախստականի տեղ գիտէր, ժանտար-մաներուն հետ վրանին գացեր է որ բանել տայ։ Ուր զաղտնի ապրանքի տեղ գիտէր, հանել կուտայ։ Թերեւս կը կարծէր որ այս անգամ ալ զինքը ազատ պիտի թողուն, ինչպէս Տիվրի-կի մօտ, երբ ուրիշները զարկին։ Սա-կայն գիշեր մը Թաթրենց փախստա-կան տղաքը, բրդոտ Բարգէնը, Եր-ուանդը եւն., իրենց տունը երթալով իրենց հօրը կը բանան գոյքերը հանե-լու։ Կը զարնեն փետատը, ան կակուղ բանի մը կը հանդիպի։

— Ո՜ւա, Մանուկ աղին լէշն է...

Կը ճչան, կը ձգեն կը փախչին։

Մեր տղոցմէն քանի հոգի, ճարա-հատ, քաղաք երթալով կը յանձնուին։ Կառավարութիւնը քանի մը շաբաթ զիրենք օրավարձով կ'աշխատցնէ ու ազատ կը թողու, հաւատացնելով թէ ամէն ինչ անցաւ։ Այն նենգամտու-թեամբ որ ուրիշներ լսեն, եւ իրենք ալ գան յանձնուին։ Վերջէն սուինե-րով անոնց փորերը կը պատռեն եւ ողջ ողջ ջրհորները կը թափեն։ Քա-ղաք մտած տեղը, Հայոց դպրոցին քո-վի մեծ ջրհորը դիակներով լեցուն է ե-ղեր։

Կին ու աղջիկ շատ էին մեր գեղը։ Հոն ձերան հարսան, Ղեւոնդին մայ-րիկը։ Քանի անգամ Ղեւոնդ խնդ-րեց որ գիշեր մը գաղտնի երթանք, մայրը տեսնենք, չզացի վախէս, թէ-եւ անոնք գեղէն դուրս, հողվրոտիքին տակ, Ղափանին մինակուկ տունը կը բնակէին։ Հոն են եղեր Յանուռ եւ Կիւլիզար հարսները, մէկը իր չա-փահաս աղջկան ու պզտիկ տղան, միւսը իր տղոցմէ մին վրայ առած։ Աղջիկը Տիվրիկի տունէն խլելով ցայ-գաշրջէ ցայգատօն կը պտտցնեն ե-ղեր։ Բերա՜ն, քոյրս, սեւ մազեր ու-նէր, գեղանի էր, թարմ, ու հեռու ան-խօս։ Յանուռ հարսը այս կսկիծնե-րէն կը մեռնի։ Հարսները զինքը լռց-նելով թաղեր էին հողվրոտիքին մէջ։ Սխողակի նաւն, խոր ձորերուն մէջ, քիւրտ չէթէներ Ք. Կարոյին Մկըը (Քոչեան) կը բռնեն։ Ան ցնցելով զա-նոնք կը փախչի, բայց անյոյս էր։ Տարիներ ետք քարայրի մը մէջ կմախ-քը գտան։ Գեղին դիմացի սարերէն ժանտարմաները բռներ էին հիւծած ու անօթի Կորիւնը, Օսմիչենց Սերո-բը (Քոչեան)։ Ու զայն գեղին մօտ, գետափին վրայ, հօրը ու աղջկան աչ-քերուն առջեւ կը գնդակահարեն։

Մեր տղաքը առաջ Քարէն հեռանա-լով, Ախաղախի լանջին վրայ Հաւքու-րին Ջորը քարայր մը ապաստաներ են։ Ալիւր, պլղուր, կորկոտ, պանիր, չորցածք, ամէն ինչ լեցուցեր էին հոն։ Մեղուներուն փեթակները ջուրը դնե-լով, սպաններ էին զանոնք ու մեղրը հոն կրեր։ Քսան հոգի։ Քիւրտ չէթէ-ներ անոնց տեղը գտնելով կը պաշա-րեն եւ կրակի կը բռնեն։ Մերիները անզէն, կը փախչին ու կը ցրուին մէկ մէկ կողմ։ Արդենց Յաչօն, լաւ երի-տասարդ մը, խելօք, խոստմնալից ու համակրելի, լերան կողերուն վրայ գնդակահար կ'իյնայ։ Բարեկամ քիւրտ հովիւ մը եօթը դիակին վրայ քար շարելով կը թաղէ։ Այս դէպքէն Սիմոն ու Տիրանը միասին փախեր էին։

Անոնք քանի մը օր մեր մօտ կեցան։ Բախտէն մեր ունեցածը միասին կ'ու-տէինք։ Մինչ այդ Քիւրտերէն ոմանք զինուորութենէ փախչելով եկեր էին։ Ու մեզի դէմ, մեզ կը բամբասէին թէ Փլանները չասացեր են։ Վէլիին տունէն մեզի թելադրեցին որ տղոցմէն բաժ-նուինք եւ ուրիշ տեղ տնակ շինենք։ Մենք Տիրանը իր քիրվային կը ղրկ-կէինք։ Սիմոն ալ Գալ Տէր Ղօլը ա-նուն քիրվա մը ունէր, բայց չէր հա-մարձակեր քովը երթալ։ Թէեւ կ'ը-սէր թէ հետը աղէկ են եղեր։ Իր մօղի-ները անոր անտառը կը ղրէ արածե-լու։ Ու հարսան ալ եզը փոխ առեր է որ վարէ։

— Եթէ ես այդքան լաւ ծանօթ քիր-վա մը ունենայի, ըսի իրեն։

Սրտապնդուելով ան Ղօլլոյին գը-նաց։ Տիրան ալ նորէն իր քիրվային։ Բայց Տիրանի քիրվան զայն չէր ըն-դուներ։ Ու ան գացեր Մրվանայ հո-վիւ եղեր էր սիւնի Թուրքերուն քով, ուր ուրիշ երկու երեք տղայ ալ կան ե-ղեր մեր գեղէն։ Որսորդ Առոյին, որ Ամերիկա էր, անհման տղաքը, Մըհ-րանն ու Զմոն։ Երկուքը երկու ծա-ղիկ։ Ժանտարմաները հինգն ալ զար-կեր էին հոն։

Մենք մեր հին տնակին մօտերը ուրիշ մը փորեցինք գետնին մէջ, մեծ եղեւինի մը բունին մօտ։ Ան աղուէսի բոյն կը նմանէր։ Զորնալուն կը սպա-սէինք, փոխադրուելու համար...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(30)

ւած առաջին վաշտերն էին 7րդ զօրաբանակի զինուորները, որոնց կեդրոնը կը գտնուի Միւնիխի մէջ։ Մինչեւ իրիկուան ժամը 7 Գերմանիոյ պաշտօնական եւ անպաշտօն օրկանները կը շարունակէին հերքել զինուորական շարժումները։ Փարիզի (Հավաս) եւ Լոնտոնի գործակալութիւնները կը պնդէին թէ գերման-նական զօրքը սահմանը անցած է խիտ շարքերով, Քուֆշթայնի, Միթթէնվալտի եւ Սալցպուրկի մէջ, գիշերուան ժամը 10ին, եւ թէ նոր զինուորներ կը համախմբուին Պավարիոյ հարաւակողմը, յառաջանալով դէպի սահմանագլուխ։ Նոյնիսկ ամերիկ մը կը հաղորդէր թէ գերմանական զօրքը Վիէննա պիտի մտնէ շաբաթ օր։

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ուժգին բողոքը

Աւելորդ է ըսել թէ այս դէպքերը խոր յուզում պատճառեցին մանաւանդ Փարիզի, Լոնտոնի եւ Փրակայի մէջ։ Պերլինի ֆրանսական դեսպանը իր կառավարութեան հրահանգներուն վրայ, ուժգին ծանուցագիր մը ուղղեց գերմանական կառավարութեան, բողոքելով ճնշողական միջոցներուն դէմ, «որոնք կը ձգտին բռնի անկախ պետութեան մը պարտադրել կացութիւն մը որ չի համապատասխաներ անոր ազգային անկախութեան»։ Դեսպանը այս առթիւ շեշտեց թէ կատարուած գործողութիւնը «պատճառ պիտի դառնայ ծանր անդրադարձումներու որոնց հետեւանքները կարելի չէ նախատեսել»։

Պերլինի անգլիական դեսպանն ալ նոյնիմաստ բողոքագիր մը յանձնեց։ Միեւնոյն առեն արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ բրիտանական դահլիճը։ Իտալական կառավարութիւնը միրժեց միանալ այս բողոքներուն։

Ֆրանսայի մէջ յուզումը մեծ է մանաւանդ անոր համար որ, այս դէպքերը դուգադիպեցան դահլիճի տագնապին։ Կացութեան ծանրութիւնը առաջին անգամ հասկցուեցաւ ուրբաթ առտու, երբ գերմանական դեսպանը այցելեց Պ. Լէոն Պլումի եւ կէս ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցաւ։ Պ. Պլում անմիջապէս ղեկոյց մը հրատարակեց, ըսելով թէ դեսպանը եկած էր ցաւակցութիւն յայտնելու իր կնոջը մահուան առթիւ, քանի որ ճամբորդութեան մէջ կը գտնուէր։ Բայց այս բացատրութիւնը չկրցաւ հանդարտեցնել յուզումը։ Քիչ վերջը դեսպանը այցելեց Պ. Իվօն Տէլպոսի, որ առժամապէս կը վարէ արտաքին գործերը, եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ անոր հետ։ Թէեւ խօսակցութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Իվօն Տէլպոս ազդարարեր է որ Ֆրանսա շատ ծանր տպաւորութիւն պիտի կրէ, եթէ Գերմանիա միջամտութիւն կատարէ Աւստրիոյ մէջ, պատրուակ բռնելով հանրաքուէն։

Ֆրանսայի մէջ միշտ միեւնոյն տեսակէտն ունին Աւստրիոյ անկախութեան մասին, եւ կ'ուզեն շահագրգռել նաեւ Իտալիան, բայց այս վերջինը լռութիւն կը պահէ եւ չմիացաւ բողոքին, ինչպէս ըսինք։

Աւստրիոյ «գրաւումէ»էն առաջ, «Թան» շատ յոռետես խմբագրական մը գրած էր, կասկածելով Գերմանիոյ դիտումներէն։

Իտալիոյ մէջ հիթլէրական արշաւը յանցին ճիշդ այն պահուն երբ Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը իր երկրորդ նիստը պիտի գումարէր, քննելու համար քաղաքական կացութիւնը։ Իրիկուան դէմ շատ կարճ ղեկոյց մը հրատարակուեցաւ։ Հռոմի մէջ այլեւս վերջացած կը նկատեն Աւստրիոյ պայքարը։ Հանրաքուէի լուրը լաւ տպաւորութիւն գործած էր Իտալիոյ մէջ եւ նոյնիսկ գրոյց կը շրջէր թէ Մուսոլինի թելադրած է զայն։ Բայց հիմա որ դէպքերը վեր ի վայր շրջած են, Իտալիա ալ եւ է տրամադրութիւն չունի Գերմանիոյ հետ վէճի բռնուելու։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՄԱՀ ՊԱՀԱՆՋԵՑ 19 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ընդհ. դատախազ Վիշինսքի մարտ 11ին կարդաց իր պահանջագիրը, մահապատիժ պահանջելով 21 ամբաստանեալներէն 19ին համար, իսկ 25ական տարի բանտարկութիւն՝ Ռագովսքիի եւ Բեսոնովի համար։ Դատախազը այս առթիւ ալ ամէնէն կծու եւ անարգական բառերը գործածեց, խարանելու համար ամբաստանեալները։ Ստորեւ կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.

— «Մենք յաջողեցանք այս սրիկաներուն երեսէն պատռել իրենց կեղծաւոր դիմակները եւ ցոյց տալ մեր ժողովուրդին, աշխարհի բոլոր պարկեշտ մարդոց, անասնական դէմքը միջազգային աւազակներու որոնք վարած են այս ոճրագործներուն ձեռքերը, մեր ընկերվարական խաղաղասիրական աշխատանքին դէմ։ Այս դատավարութեան պատմական կարեւորութիւնը նախ կը կայանայ անոր մէջ որ, ապացուցուեցաւ թէ աջերը, թրոցքիականները, մենշեւիկները, սոց. յեղափոխականները եւ քաղքենի ազգայնականները կը ներկայացնեն մարդասպաններու, լրտեսներու, վնասարարներու եւ քանդիչ գործակալներու հրոսախումբ մը, առանց որ եւ է գաղափարականութեան եւ սկզբունքի։ Ասոնք խումբ մը ոճրագործներ են որոնք ծախուած են մեր թշնամիներու լրտեսական կազմակերպութեանց, ոճրագործներ որոնք նոյնիսկ քրէական ոճրագործներու կողմէ կը համարուին ամէնէն անկեալները, ամէնէն յետիններ, ապականեալներուն ապականեալները։ Աջերու եւ Թրոցքիականներու խմբակը վարձկան գործակալութիւնն է օտար լրտեսութեան։ Անոր վարիչները, Թրոցքի, Պուխարին, Ռիքով, Եակոտա, Գրէսթինսքի, Ռոզէնհոլց, Զուպարեւ, Մաքսիմով, Ռագովսքի եւ միւսները բոլորն ալ մերիններն են լրտեսական այդ կազմակերպութեանց, հորսերը իրենց տէրերուն»

Ետոյ աւելի բարձրացնելով ձայնը շարունակեց.

— «Ձեր դատավճիռը պէտք է մարտակոչ մը ըլլայ, նոր յաղթանակներու հրաւիրելու համար ժողովուրդը։ Այս աւազակները պէտք է ոչնչանան, եւ մենք Սթալինի առեւէն պիտի երթանք դէպի երանութիւն։ Այս դատը մեզի կը յիշեցնէ թէ երկու աշխարհներ կը գտնուին դէմ դիմաց — դրամատիրական աշխարհը եւ ընկերվարականը»։

Ընդհ. դատախազը այս առթիւ մանաւորապէս յարձակեցաւ Անգլիոյ վրայ, յիշելով Ուզպէկիստանի մէջ սարքուած դաւադրութիւնը։ «Արաբիոյ Լորենսին գործն է որ կը շարունակուի Կեդր. Ասիոյ մէջ»։ Անգլիական դեսպանը, որ ներկայ էր, ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր այս խօսքերը եւ ուրիշ մեղադրանքներ

Քանի մը հանգիստ առնելէ վերջ, Վիշինսքի իր խօսքը մանաւորապէս ուղղելով Պուխարինի, ըսաւ.

— «Պուխարին կը սուտէ, երբ կ'ըսէ թէ ինք չէ մասնակցած 1918ի դաւադրութեան, սպաննելու համար Լէնինը, Սթալինը եւ Սվերտլովը։ Ճիշդ է որ այս գալը այլեւս պատմութեան կը պատկանի, բայց շատ լոյս կը սփռէ Սթալինի մասին։ Պուխարին ջանաց ծուխի քօղ մը տարածել, ծածկելու համար իր լրտեսութեան ոճիրները։ Ես համաշխարհային պատմութեան մէջ չեմ գիտեր ուրիշ օրինակ մը ուր լրտես մը, դաւաճան մը փորձած ըլլայ իր ոճիրները ծածկել փիլիսոփայական տեսութիւններով»։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Վրէժ» խումբի ընկերներու ժողովը՝ Կիրակի (13 մարտ) կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը։ Կարեւոր օրակարգ։

«ԹԱԹՈՒԼ» խումբի ընկերներու ժողովը՝ կիրակի (13 մարտ), կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը։ Կարեւոր օրակարգ։

«ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ երկուշաբթի (14 մարտ) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ընկերահամակրական հաւաքոյթ - դասախօսութիւնը կիրակի (13 մարտ) կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 14 մարտ, երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն «ԽՐԻՄԵԱՆ» սրահը 2 Ռիւ Տը լա Տէֆանս, Իսի Լէ Մուլինոյ։

Կը խօսին՝ Ֆրանսայի ընկերվարականներու կողմէ ընկերներ Dr. ALESSANDRI conseiller général de la Seine. Mr. POLICARD. Mr. BERNARD եւայլն. ինչպէս նաեւ Ընկ. Լ. ՁՕՐՄԻՍԵԱՆ,

Երգ, նուագ եւ արտասանութիւն։

Կը խնդրուի անչափահաս մանուկներ չբերել։ Մուտք 7 Ֆր.։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՔՐ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, կիրակի ցերեկ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ սրահին մէջ, 13 Rue Pierre Curie. Bicêtre.

Մէթրօ Փօրթ տ'Իթալի

Կը խօսի Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մուտք՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 1 Ֆր.։

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ «Կ. Խաչի Օրը» Մարտ 27ին։ Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՍՐՃԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր. ժամը 10էն մինչեւ լոյս HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Ave, l'Opéra — Métro: Pyramides

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան

Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO։

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը։

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սթանոզի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր։ Խրիմեան սրահին մէջ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ։

Մուտք 5 ֆրանք, անդամներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք։

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

19 Մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 10էն մինչեւ լոյս Hôtel des Deux Mondesի շքեղ սրահներուն մէջ, 22 Ave. de l'Opéra, Métro: Pyramides։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

ՇՈՒՆԻՆ ՁԻՒԱԿԸ ՇԱՒՆԸ ՏԱՆԻ

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Մասնաժողովը կը ծանուցանէ թէ, հայերէն լեզուի նոր դասընթացք մը հաստատած է Փարիզի հայ գաղութին համար, Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet Փարիզ։

Դասաւանդութիւնները պիտի սկսին Մարտ 17ին եւ տեղի պիտի ունենան ամէն Հինգշաբթի օր, ժամը 8.30 — 11.30, փորձառու ուսուցչուհիի մը հոգածութեան տակ։

Փարիզի հայ ծնողները սիրով կը հրաւիրուին այս դասընթացքին ղրկել իրենց երկսեռ դպրոցական զաւակները։

Հաղորդակցութեան միջոցներն են. Մէթրօներ՝ Poissonnière, Gare du Nord, Gare de l'Est, Barbès.

Օթոպիւսներ՝ 21, 26, 28, 33, V. B, AR, AC։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Փրոփականտի Յանձնախումբին անդամական ժողովը Չորեքշաբթի, Մարտ 16, երեկոյեան ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ — «Փրոփականտի համար գիշերային դասընթացք»։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : G. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին Ա. տարի թիւ 1 եւ 2 (...)։ Անոնք որ հաւաքածոյ չեն կազմեր, կրնան մեզի վերադարձնել այդ երկու թիւերը՝ փոխարէն ստանալու համար մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

Սպառած է նաեւ թիւ 39ը,— Բոլոր անոնք որ ձեռքէ կը զնեն, կրնան վերադարձնել այդ թիւը, փոխարէն կը ստանան ԵՐԵՔ ԹԻՒ Փետրուարէն։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS։

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ'ուզէ մաշկեղէններու մէջ քանի մը վարպետ ծախողներ։ Ապրանքները պիտի տրուին ապառիկ (...) ծախուածները ետ առնելու պայմանով։ Կ'ուզուի նաեւ փլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան աշխոյժ, լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը։

Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

Սէն Մորիսի հայրենակիցներուն

Ներկայիս կը ծանուցանեմ Սէն Մորիսի հայրենակիցներուն որ ամէն շաբաթ օրերը պիտի գտնուիմ Սէն Մորիս եւ կը ստանձնեմ ամէն տեսակ ...ցոյցներու նորոգութիւնը։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ որ նոյն օրը հաճին դիմել Պ. Բարսեղեանի բնակարանը, Ave. de la Vacherie, St. Maurice de Benoyst (Ain)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՐՏ
MARDI 15 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3679

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՁԱԽՈՂԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ Գ. ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԱԶՄԵՑ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՈՒԺԵՐՈՎ

Այսօր մինչեւ վերջը յենդիմացած էին Համայնավարներու մասնակցութեան

Երեք օր տաժանելի բանակցութիւններ եւ խորհրդակցութիւններ կատարելէ վերջ, Լէոն Պլում կիրակի իրիկուն յաջողեցաւ կազմել նոր դահլիճը, յարենման 1936ի առաջին նախարարութեան,— այսինքն հիմնուած ժողովրդական ճակատին վրայ, սակայն առանց Համայնավարներու մասնակցութեան: Այս վերջինները պիտի աջակցին, ինչպէս առաջ:

Ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը շաբաթ օր առերգողաբար ընդունելով Լէոն Պլումի առաջին ծրագիրը — ազգ. միութեան դահլիճ— Համայնավարներէն մինչեւ աջը — հաւանութիւն յայտնեց 1684ի դէմ 6575 ձայնով: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն ալ նպաստաւոր դիրք բռնած էր, իր հինգ միլիոն անդամներով: Նոյնպէս մամուլը կը խրախուսէր այս ձեռնարկը: Եւ Լէոն Պլում գործի ձեռնարկեց անմիջապէս, առանձին խորհրդակցելով թէ արմատականներուն եւ թէ աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներուն հետ:

Վարչապետը պայման դրած էր որ Համայնավարներն ալ մասնակցին ազգ. դահլիճին. Արմատականները բաւական վարանելէ վերջը, հաւանութիւն յայտնեցին, բացի փոքրամասնութենէ մը: Իսկ աջակողմեան խմբակցութիւնները կ՚ընդդիմանային Համայնավարներու մասնակցութեան, զայն մնասակար գտնելով ներքին - նիւթական եւ արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով: Տենդագին բանակցութիւններ կատարուեցան մինչեւ իրիկուն, եւ ի վերջոյ Լէոն Պլում ինքզինքը անելի մը առջեւ գտնելով, որոշեց ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը կազմել, եւ յաջողեցաւ:

Բանակցութեանց ընթացքին, բաւական կծու խօսքեր ալ փոխանակուեցան:

Այսպէս, արմատականներու ժողովին մէջ, երբ դիտողութիւն կ՚ըլլար Համայնավարներու մասնակցութեան դէմ, Տալատիէ ըսեր տուաւ.

— Եթէ վաղը պատերազմ ծագի, բանակէն դո՞ւրս պիտի ձգէք Համայնավար զինուորները: Ես համոզուած եմ թէ պատերազմի պարագային բոլոր Ֆրանսացիները առանց բացառութեան, ինչ կուսակցութեան ալ պատկանին, դէպի սահմանագլուխ պիտի սուրան, ինչպէս 1914ին:

Իսկ աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներուն առջեւ, երբ ընդդիմութիւնը կը շարունակուէր Համայնավարներու մասնակցութեան դէմ, Լէոն Պլում երկար յորդոր մը կարդալէ վերջ ազդարարեց.

— Պատերազմի առեն դրօշի տակ պիտի չառնուի՞ն Համայնավար զինուորները: Համայնավար ընտրողները 1.500.000 բանուորներ, գիւղացիներ եւ առեւտրականներ կը ներկայացնեն, զուք իրաւունք չունիք զանոնք մերժելու: Ազգ. Միութիւն կարելի չէ կազմել, երբ հասարակութեան մէկ մասը դուրս կը ձգուի:

Տեսնելով որ ընդդիմադիրները տեղի չեն տար, վարչապետը աւելի ծանր ազդարարութիւն մը ուղղեց.

— «Թերեւս կը կարծէք թէ ինձմէ տարբեր անձ մը աւելի ձեռնհաս պիտի ըլլար այս միաձայն դահլիճը կազմելու համար: Նկատի ունեցէք թէ ինչ որ կարելի է այսօր, թերեւս կարելի պիտի չըլլայ վաղը: Զգուշացէ՛ք, եթէ դուք այսօր չընդունիք այս քանաձեւը, որուն իրականացումը դիւրացած է բացառիկ պարագաներու բերումով, երկիրը ձեզի դէմ պիտի դառնայ եւ դուք վաղը թերեւս աւելի ծանրակշիռ պարագաներու մէջ, վստահ պիտի չըլլաք գտնելու ընկերվարական կուսակցութիւնը որ անհրաժեշտ է այս գործին համար: Անարկու պատասխանատուութեան մը տակ պիտի իյնաք, եթէ Ֆրանսան պառակտուած մնայ վտանգաւոր պահու մը»:

Այս ազդարարութիւններէն եւ ուրիշ ծանրակշիռ խօսքերէ վերջ, աջակողմեան խմբակցութիւնները որոշեցին զատ զատ խորհրդակցիլ եղած առաջարկներուն վրայ: Թէ մասնաւոր եւ թէ հաւաքական խորհրդակցութեանց արդիւնքը այն եղաւ որ, աջակողմեանները նորէն մերժեցին Համայնավարներուն մասնակցութիւնը, բացի փոքր խմբակէ մը:

Այս ելքէն վերջն է որ Լէոն Պլում հրաժարեցաւ ազգ. միութեան ծրագրէն եւ ձեռնարկեց ժողովրդական ճակատի դահլիճ մը կազմելու:

Նոր դահլիճին նորութիւնները

Նոր դահլիճին մէջ կը գտնուին 16 ընկերվարականներ,— Պլում, Փօլ Ֆոռ (անպաշտօն), Վէնսան Օրիոլ, (օգնական վարչապետութեան), Մութէ (գաղթային), Մարքս Տորմուա (ներքին), Սփինաս (ելմտացոյցի), Ալպէր Ռիվիէր (թոշակներու), Ժորժ Մոնէ (հողագործական), Ալպէր Սէրոլ (աշխատանքի), Ժիւլ Մոք (հանրօգուտ շինութեանց), Ժան Լըպա (Թղթատարական), Անտրէ Ֆէվրիէ (խորհրդական վարչապետութեան), Պլանջս (խորհրդական ծովային արդարութեան), Փէլէն (գիտական հետազօտութիւններ), Թասօ (խորհրդական առեւտրական նաւատորմի), Լէօ Լակրանժ (ֆիզիքական կրթութիւն եւ զուարճութեանց): Արմատականներուն թիւն է 15, նախարար թէ խորհրդական: Ազգ. պաշտպանութեան նախարար կը մնայ Գ. Տալատիէ, զատական՝ Գ. Ռիւքար, ծովային՝ Քամփէնչի, օդանաւային՝ Կի լա Շամպր, առեւտրական՝ Փիէռ Քօ, կրթական՝ Ժան Զէյ, Սառօ եւ Սթէկ (անպաշտօն): Դահլիճին անդամ են նաեւ երեք հոգի հանրապետական-ընկերվարական Միութենէն, — Փօլ Ռոնքուռ (արտաքին), Ֆրոսար (քարոզութեանց), Վիօլէթ (անպաշտօն) եւայլն:

Դահլիճէն դուրս կը մնան արտաքին նախարարը՝ Իվօն Տէլպոս եւ նախորդ վարչապետը՝ Շօթան:

Նոր նախարարութիւնը աւելի պարզ է եւ ամփոփ, քան 1936ի դահլիճը: Կէսներ չկան անդամներուն մէջ: Հաստատուած են նաեւ երկու նորութիւններ, — 1. Ջնջուած է ելմտական նախարարութիւնը, բաժնուելով գանձային վարչութեան (Պլում) եւ ելմտացոյցի նախարարութեան — 2. Ստեղծուած է քարոզութեանց նախարարութիւն մը, որ մինչեւ հիմա յատուկ էր դիկտատորական երկիրներու (Գերմանիա, Իտալիա եւայլն):

Դահլիճին կազմութենէն անմիջապէս վերջը, Գ. Լէոն Պլում ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Նոր կառավարութիւնը այն չէ ինչ որ կը մաղթէր հանրային կարծիքը, ինչ որ կը հարկադրէին պարագաները: Բոլոր պաշտօնակիցներս ալ գիտեն այդ: Կը համարձակիմ ըսել թէ ուրիշ ո եւ է մէկէն աւելի լաւ գիտեմ ես այդ բանը. քանի որ, յամառ ճիգով մը, առանց վհատելու որ եւ է բանէ կամ անձէ, ջանացի կազմել իսկապէս ազգայինկառավարութիւն մը, ժողովրդական ճակատին շուրջը համախմբելով երկրին բոլոր ժողովրդապետական եւ հանրապետական ուժերը: Ես պատրաստ եմ այդ փորձը վերսկսելու նոյն յամառութեամբ եւ քաջութեամբ, երբ հանրային կարծիքին ճնշումը ճէ այն դժուարութիւնները որոնց հանդիպեցաւ եւ որոնք անհաղթելի կը մնան ինծի համար: Բայց եւ այնպէս, մենք զօրաւոր կառավարութիւն մըն ենք, որովհետեւ կը ներկայացնենք երկրին սահմանած մեծամասնութիւնը, այսինքն ընդհանուր քուէարկութեան կամքը, վեհապետական իշխանութիւնը՝ ժողովրդավար կարգուսարքի մը մէջ:

«Վտանգաւոր է պատմութեան պահը: Մենք Ֆրանսայի առջեւ պարզուած կացութիւնը, հետեւաբար եւ մեր պարտականութիւնները կը դիմաւորենք խոհեմութեամբ, իմաստութեամբ, բայց եւ հանդարտ հաստատակամութեամբ: Մեր նպատակը նոյնն է ինչ որ 1936 յունիսին.— Ապացուցանել թէ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը կրնայ ըլլալ, պէտք է ըլլայ հանրօգուտ կառավարութիւն մը, վստահութիւն ներշնչելով աշխատաւոր Ֆրանսայի եւ խաղաղասէր Եւրոպայի »:

Այս ճառէն անմիջապէս վերջը կատարուեցան պաշտօնի փոխանցումները:

*** Կ՚ըսուի թէ նախկին ելմտական նախարար Գ. Ժորժ Պոնէ Հռոմի դեսպան պիտի նշանակուի, անմիջապէս որ լուծուի Եթովպիոյ ճանաչման խնդիրը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒՍՏՐԻԱ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԿՑՈՒԵՑԱՒ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ

ՀԻԹԼԷՐ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ, ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ՝ ՄԻՒՆԻԽ

50,000—100.000 ԳԵՐՄԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԱԾ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ 2—3 ՀԱԶԱՐ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐՈՎ ԵՒ 500 ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՎ

Հանրաքուէ մը պիտի կատարուի ապրիլ 10ին

Աւստրիա պաշտօնապէս Գերմանիոյ կցուեցաւ կիրակի օր, 13 մարտ, հետեւեալ օրէնքով որ հրապարակուեցաւ իրիկուան ժամը 8.30ին, Վիէննայի վարչապետարանի պատշգամէն, վարչապետ Գ. Զայս Ինքվարտի կողմէ.—

ՅՕԴ. 1.— Աւստրիա մէկ երկիրն է գերմանական պետութեան:

ՅՕԴ. 2.— Ազատ եւ գաղտնի հանրաքուէ մը պիտի կատարուի 1938 ապրիլ 10ին, գերմանական պետութեան հետ միացման համար, մասնակցութեամբ քսան տարեկանէն վեր բոլոր այրերու եւ կիներու:

ՅՕԴ. 3.— Հանրաքուէին արդիւնքը պիտի վճռուի մեծամասնութեան հիման վրայ:

ՅՕԴ. 4.— Այս դաշնակցային սահմանադրական օրէնքին գործադրութեան անհրաժեշտ տրամադրութիւնները ձեռք պիտի առնուին մասնաւոր հրամանագրով:

ՅՕԴ. 5.— Այս դաշնակցային սահմանադրական օրէնքը ի զօրու է իր հրաչակման օրէն սկսեալ: Գործադրութիւնը յանձնուած է դաշնակցային կառավարութեան:

Նոյն օրը հրատարակուեցան Հիթլէրի երկու հրամանագիրները, բանակի եւ ընդհ. կազմակերպութեան մասին: Առաջին հրամանագրով, Հիթլէր կը յայտարարէ, իբրեւ Առաջնորդ, վարչապետ եւ գերագոյն հրամանատարը բանակին.—

1.— Աւստրիոյ դաշնակցային կառավարութիւնը որոշեց Աւստրիան միացնել գերմանական պետութեան: Գերմանական կառավարութիւնը այս որոշումը ճանչցաւ մասնաւոր օրէնքով մը, որ հռչակուեցաւ այսօր:

2.— Այս հիման վրայ, կը յայտարարեմ թէ Աւստրիոյ դաշնակցային բանակը իմ հրամանատարութեանս տակ կ՚անցնի այսօր, իբրեւ մասը գերմանական բանակին:

3.— Զօր. Ֆոն Պոքը, հրամանատար 8րդ բանակին, կը նշանակեմ հրամանատար աւստրիական սահմաններուն մէջ գտնուած գերմանական բանակին:

4.— Դաշնակցային նախորդ բանակին բոլոր անդամները պէտք է անմիջապէս երդում կատարեն իմ առջեւ, իբրեւ իրենց գերագոյն հրամանատարը: Զօր. Պոքի պաշտօն յանձնուած է անմիջապէս ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները:

Երկրորդ հրամանագիրը կ՚ըսէ,—դարձեալ Հիթլէրի ստորագրութեամբ.—

1.— Կը հրահանգեմ շրջանապետ Պիւրքէլի վերակազմել Աւստրիոյ ազգային - ընկերվարական կուսակցութիւնը (Հիթլէրի կուսակցութիւնը, նացի):

2.— Իբրեւ վարիչը Աւստրիոյ ազգային - ընկերվարական կուսակցութեան, ան պէտք է ձեռնարկէ հանրաքուէին պատրաստութեան:

3.— Լիազօրութիւն տուած եմ շրջանապետին, ձեռք առնելու կամ հրամայելու բոլոր այն միջոցները որ անհրաժեշտ են իրեն յանձնուած պաշտօնին կատարման համար:

Գ. Միքլաս, Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը, նոյն օրն իսկ հրաժարեցաւ, հիթլէրական վարչապետին պահանջով: Այս վերջինը անմիջապէս ստանձնեց առժամեայ նախագահութիւնը: Այս առթիւ գրուեցաւ թէ Գ. Միքլաս ձերբակալուած է, բայց յետոյ հերքուեցաւ այս լուրը:

Այսպէս ուրեմն, արրնթաց յառաջ կը տարուի Աւստրիոյ նացիացումը:

Շաբաթ օր արդէն գերմանական բանակը տեղաւորուած էր ամբողջ Աւստրիոյ մէջ, բռնելով բոլոր սահմանները: Երբ առաջին զօրագունդը իտալական սահմանագլուխը հասաւ, քաղաքավարաբար ողջունեց իտալական սահմանապահ զօրքը, որ իր կարգին բարեկամական ցոյցեր կատարեց:

Մէկ ժողովուրդ, մէկ պետութիւն, մէկ Առաջնորդ

Նոյն օրը 2000—3000 գերման զինուորական օդանաւորդներ հասած էին Վիէննա: Աչփէրնի օդակայանը վերածուած է զինուորական կրկէսի մը, ուր տեղաւորուած են 200 գերմանական ամրաձիգ օդանաւեր, ուրիշ մեքենաներու հետ: Հարիւրաւոր զինուորական օդանաւեր տեղաւորուած են միւս գաւառներուն մէջ ալ: Վիէննա հասած է նաեւ Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը, ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ: Գերմանական արշաւանքին առաջին օրը Վիէննա կը գտնուէր գաղտնի ոստիկանութեան՝ Կէսթափոյին վարիչը, Հիմլէր:

Երէկ, երկուշաբթի, Վիէննա կը սպասուէր Հիթլէր. Այս առթիւ կը հաւաստեն թէ Առաջնորդը պիտի հռչակուի «Նախագահ մեծագոյն Գերմանիոյ» եւ կառավարութեան կեդրոնը պիտի փոխադրուի Միւնիխ, աւելի մօտ ըլլալու համար Աւստրիոյ: Մարաջախտ Կէօրինկ պիտի նշանակուի վարչապետ Գերմանիոյ, կեդրոնը՝ Պերլին, իսկ Զայս Ինքվարտ՝ փոխ-վարչապետ Վիէննա[illegible]

Արտասահմանի բոլոր աւստրիական դե[illegible] ... որ Վիէննա[illegible] ներկայացուցիչները:

Շաբաթ օր, երբ արդէն 50.000 գերմանական զինուորներ եւ հիթլէրական մարտիկներ Աւստրիա մտած էին, Հիթլէր սահմանամերձ աւան մը, Լէանֆինկ երթալով, այցելեց իր ծնողքին գերեզմանը: Յետոյ մտաւ Լինց (Աւստրիա), ուր յուզումնալից ճառ մը խօսեցաւ, մինչ միլիոնաւոր Գերմաններ ականջ կախած էին ձայնասփիւռ գործիքներու առջեւ.

— «Այսօր պիտի ուզէի որ մեր միջազգային ամենադէմներէն քանի մը հոգի տեսնէին թէ ինչ կ՚անցնի կը դառնայ, եւ յետոյ իրենց միտքը պահէին զայն: Տարիներ առաջ, երբ ես մեկնեցայ այս քաղաքէն (Հիթլէր Լինց բնակած է 6—16 տարեկանին) միասին տարի այն համոզումը որ կը տոչորէ զիս այսօր: Կրնաք երեւակայել իմ յուզումս, հիմա որ իրականութեան վերածեցի հաւատքս, այսքան տարիներ վերջը: Եթէ նախախնամութիւնը զիս այս քաղաքէն կանչեց գերմանական պետութիւնը կառավարելու, ուրեմն պատգամ մը տուած էր ինծի: Եւ այդ պատգամը մէկ բան կրնար ըլլալ,— իմ սիրելի հայրենիքս միացնել գերմանական պետութեան: Ես հաւատացի այդ պատգամին, ես ապրեցայ եւ կռուեցայ անոր համար: Եւ կը հաւատամ թէ այժմ իրականացուցած եմ այդ պատգամը: Դուք ազատ էք եւ եղբայրները անոր»:

*** Եղած կարգադրութեանց համաձայն, գերմանական բանակը Աւստրիա պիտի մնայ իր բոլոր կարգուսարքով,— օդանաւ, հրասայլ, թնդանօթ եւն.— ընդհանուր քուէարկութեան առեն: Ասոր փոխարէն, աւստրիական զօրաբաժիններ Գերմանիա պիտի փոխադրուին, մարզուելու համար: Քուէարկութեան պիտի չմասնակցին իբր 100.000 Հրեաներ, Պրուսաթներ եւ Սլովէններ, ինչպէս եւ 2 — 300.000 ոչ - արիականներ (Հրեայ):

Ի՞նչ կը խօսուին Փարիզի, Պերլինի եւ Հռոմի մէջ

Հիթլէր մասնաւոր նամակ մը ուղղելով Մուսոլինիի, կը հաղորդէ իր «անդառնալի» որոշումը, Աւստրիոյ կցման մասին: Այս առթիւ կը կրկնէ իր մեղադրանքը Տոքթ. Շուշնիկի եւ անոր կառավարութեան դէմ, եւ իր կատարած գործը կը նկատէ ինքնապաշտպանութիւն: Եւ կ՚աւելցնէ.— «Ինչ որ ալ ըլլայ յառաջիկայ դէպքերուն ընթացքը, ես գերմանական ճշգրիտ սահմանագլուխ մը գծած եմ Ֆրանսայի կողմէն եւ այժմ ուրիշ մը կը գծեմ, նոյնքան ճշգրիտ, Իտալիոյ կողմէն, Պրէններ: Նեղութիւն, Զերդ Վսեմութիւն, նախ՝ այն անճապարանքին համար որով գրեցի այս նամակը, եւ յետոյ զեկուցման ձեւին համար:»

*** Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը քննելով արտաքին նախարարին զեկոյցը Աւստրիոյ դէպքերու մասին, ինչպէս եւ ուրիշ մանրամասն տեղեկագիրներ, կը յայտնէ թէ աւստրիական կառավարութիւնը Հիթլէրի հետ եղած տեսակցութեան արդիւնքի եւ յետագայ դէպքերու մասին իտալական կառավարութեան տեղեկութիւն հաղորդած է միայն կատարուած իրողութիւններէն վերջը: «Ամէն պարագայի մէջ, իտալական կառավարութիւնը որոշած է որ եւ է ձեւով չմիջամտել Աւստրիոյ ներքին քաղաքականութեան»: Այս առթիւ Գերագոյն Խորհուրդը կը յայտարարէ թէ իտալական կառավարութիւնը ոչ միայն թելադրած չէ, այլեւ հակառակած է Տոքթ. Շուշնիկի սարքած հանրաքուէին, թէ ձեւին եւ թէ բովանդակութեան համար »:

*** Կիրակի օր հիթլէրական դրօշը պարզուեցաւ Փարիզի աւստրիական դեսպանատան վրայ:

*** Գերմանական կառավարութիւնը պատասխանելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի բողոքագիրներուն, «անընդունելի» հռչակեց զանոնք, իբրեւ «թիւրիմացութեանց վրայ հիմնուած»: Փարիզ եւ Լոնտոն կը շարունակեն խորհրդակցիլ յառաջիկայ անակնկալներու մասին: Անգլիոյ վարչապետը երէկ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ. Անգլիա եւ Ֆրանսա այժմէն միջոցներ կը խորհին Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութեան համար, որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Կիրակի օր կարգ մը գերմանական օդանաւեր սաւառնեցան Չեխոսլովաքիոյ վրայ: Պերլինի չեխական դեսպանը անմիջապէս բողոքեց: Մարաջախտ Կէօրինկ պատասխանեց թէ Թալչքը թիւրիմացութեան հետեւանք է, զուրկ զինուորական կամ քաղաքական հանգամանքէ եւ թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի նման դէպքեր չկրկնուին:

*** Մարաջախտ Կէօրինկ ճառ մը խօսելով կիրակի օր, ազդարարեց.

— «Մ՚վ իրաւունք ունի խառնուելու երբ Գերմանացիներ իրար կը գտնեն:»

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՆԱՎԷՃ ՄԸ ՀԱՄԱԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— «Հայրենիք» վերջերս երեք խմբագրականներ հրատարակեց, այս խորագրին տակ: Նկատի առնելով նիւթին այժմէութիւնը, կ'արտատպենք երեքն ալ (Փետր. 17, 18 եւ 19) —

Ուշագրաւ եւ նշանակալից բանավէճ մը տեղի կ'ունենայ այս պահուս Պոլսոյ թրքական «Սօն Փոսթա» թերթի եւ կովկասեան քաղաքական փախստականներու օրկան «Կաւկազ»ի միջեւ:

Բանավէճին առիթ տուող հարցը համաթուրանական կամ համաթրքական շարժումն է եւ Թուրքիոյ դիրքը անոր հանդէպ:

Այս բանավէճը մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ ոչ միայն այդ հարցին կարեւորութեան պատճառով, այլ եւ այն պատճառով, որ, ինչպէս յայտնի է, «Կաւկազ» թրքասէր թերթ մըն է եւ կովկասեան ազգերու անկախութեան իր ծրագրի իրագործումին մէջ մեծ դեր կը յատկացնէ Թուրքիոյ բարեկամութեան եւ օգնութեան:

Բանավէճը սկսուած է «Սօն Փոսթա»յի երկու յօդուածներով՝ հրատարակուած համաթուրանական շարժման մասին: Յօդուածները ամբողջութեամբ թարգմանուած են «Կաւկազ» ռուսերէն թերթին մէջ: Գրողը յայտնի թուրք քաղաքագէտ-հրապարակագիր Մուհիտտին Պիրկէնն է:

Առաջին յօդուածին մէջ ան կը խօսի քաղաքական այն ճիգերու մասին, որ Ճափոն կ'ընէ վերջերս Կեդրոնական Ասիոյ թուրք-թաթարական ցեղերը ոտքի հանելու եւ համաթուրանական մեծ պետութիւն մը ստեղծելու համար: Բայց այս շարժումը ան կը նկատէ աւելի Ռուսաստանը տկարացնելու եւ անդամահատելու ծառայող, քան թուրք թաթարական ցեղերուն օգնելու կոչուած շարժում մը:

Ճափոնէն յետոյ, թուրք հրապարակագիրը կ'անդրադառնայ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի թափած ջանքերուն Կովկասն ու Թուրքիստանը Ռուսաստանէն անջատելու եւ զանոնք անկախ պետութիւններ դարձնելու համար: Սակայն, ինչպէս Ճափոնի, այնպէս ալ Գերմանիոյ ու Լեհաստանի այս ջանքերը, ըստ թուրք հրապարակագրին, «խորթ են թրքութեան»:

«Առհասարակ— կը նախազգուշացնէ ան— Թուրքերը եւ մանաւանդ մենք՝ Թուրքիոյ Թուրքերս, պէտք է լաւ գիտնանք, որ ոչ-թուրք պետութեանց այս (համաթուրանական կամ համաթրքական) քաղաքականութիւնը չի համապատասխաներ ոչ թուրանցիներու եւ ոչ ալ Թուրքերու շահերուն»:

Թուրք հրապարակագիրը իր այս յօդուածին մէջ կը խօսի նաեւ համաթրքական այն հոսանքի մասին, որ կազմակերպուած է Փարիզի մէջ (ակնարկը «Կաւկազ» թերթին շուրջը համախմբուածներու մասին է): Բայց այդ հոսանքը ան կը նկատէ «ռուս ճերմակ (հակաբոլշեւիկ) շարժման» մէկ մասը: Ուստի կասկածելի կը նկատէ զայն:

«Թուրքերը — խորհուրդ կուտայ ան— պարտաւոր են ե՛ւ բարձրանալ ե՛ւ [illegible] իրենց սեփական որոշումներով եւ սեփական ուժերով»: Այսինքն՝ իրենց բախտը պէտք չէ կապեն ոչ-թուրք պետութեանց քաղաքականութեան հետ:

Աւելի հետաքրքրական է նոյն թուրք քաղաքագէտի «Սօն Փոսթա»յի մէջ տպուած երկրորդ յօդուածը, որ կը խօսի Թուրքիոյ եւ Թուրքիայէն դուրս ապրող թուրք ցեղերու փոխ-յարաբերութեանց մասին:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ, թէ ստացած է բազմաթիւ նամակներ, գրուած Թուրքիայէն դուրս ապրող թուրք-թաթար ցեղերու ներկայացուցիչներու կողմէ: Անոնք բոլորն ալ մէկ բանի մասին կը գանգատին, այն է՝

«Մեր աւագ եղբայրները՝ Թուրքերը (Թուրքիոյ Թուրքերը) չեն հետաքրքրուիր մեր վիճակով: Թուրք կառավարութիւնը իր արտաքին քաղաքականութեան շահերուն համար մեզ բոլորովին անտես կ'առնէ… Թուրքիա, որ այնքան աղմուկ կը հանէ Ալէքսանտրէթի խնդրին շուրջը, զարմանալի կերպով պէտք իսկ չի զգար քիչ մըն ալ զբաղելու ուրիշ երկիրներու մէջ ապրող Թուրքերու ազգային պայքարով»…

Այս գանգատին պատասխանելով՝ թուրք քաղաքագէտ-հրապարակագիրը կ'աշխատի բացատրել այն պատճառները, որոնք կը ստիպեն Թուրքիան քաղաքականապէս «անտարբեր» ըլլալու իր սահմաններէն դուրս գտնուող Թուրքերու հանդէպ:

Առաջին պատճառ.— «Թուրքիա իր ազգային քաղաքականութիւնը սահմանափակէ իր պետական սահմաններով», որովհետեւ «ոեւէ երկիր կարող է ըլլալ ազգային իր սեփական պետական սահմաններուն մէջ» եւ «աշխարհակալութեան դէմ պայքարելու համար պէտք է որ երկիր մը ինքը աշխարհակալ չըլլայ»:

Երկրորդ պատճառ.— «Որպէսզի Թուրքիա դեր կատարէ թրքական աշխարհին մէջ, անհրաժեշտ է որ ան ունենայ անմիջական քաղաքական շահ մը, որ քաշէ զինքը այդ խնդիրներու մթնոլորտին մէջ: Իրականին մէջ Թուրքիա նոյնիսկ իր մերձաւորագոյն հարեւան Կովկասի հանդէպ չի զգար նման մղիչ ոյժ մը կամ պատճառ մը: Ընդհակառակը, ինքը՝ Կովկասն ալ, որ քաղաքական եւ պատմական տեսակէտով կը ներկայացնէ բոլորովին իւրայատուկ աշխարհ մը, բնաւ հակում ցոյց չի տար, որ Թուրքիա հետաքրքրուի իրմով»:

Ի նկատի ունենալով այս պատճառները՝ թուրք քաղաքագէտը գործնապէս հետեւեալ կը համարի երկու բան, այն է՝

ա) Որ Թուրքիա ջերմ ու համակրական զգացումներ ունենայ իր սահմաններէն դուրս գտնուող թրքութեան հանդէպ եւ

բ) Որ Թուրքիա դուրսէն եկած Թուրքերը նկատէ իր քաղաքացիներուն իրաւահաւասար Թուրքեր, ինչ որ արդէն կ'ընէ:

⁂

Դժուար չէ տեսնել որ թուրք թերթին քաղաքագէտը անկեղծ չէ իր արտայայտութեանց մէջ եւ, դիւանագիտական ճկունութիւններով, հաշիւներով կը ծածկէ իր իրական մտքերը: Որովհետեւ կասկած չկայ, որ Թուրքիա ցարդ ունեցած է եւ այժմ ալ ունի անհամեմատ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն իր սահմաններէն դուրս գտնուող թուրք ցեղերու հանդէպ, քան կ'ուզէ ցոյց տալ «Սօն Փոսթա»: Երկուութապէս եթէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը ինքզինքը անտարբեր ցոյց կուտայ կամ հրապարակով չուզեր օգնել այդ ցեղերուն, ատոր բուն պատճառը իր անտարբերութիւնը չէ, այլ այն, որ ժամանակը եկած չէ տակաւին իր միջամտութեան համար:

Ալեքսանտրէթի Սանճաքի օրինակը, որ այնքան զարմանք պատճառած է «Սօն Փոսթա»յի հրապարակագրին գանգատող դուրսի Թուրքերուն, չափազանց պերճախօս ապացոյց մըն է այն բանին, թէ ի՛նչ կրնայ ընել եւ ի՛նչ պիտի ընէ Թուրքիան ուրիշ երկիրներու մէջ ապրող թրքական զանգուածներուն համար, եթէ միայն քաղաքական պայմանները իրեն համար նպաստաւոր դառնան:

Էնկիւրիի կողմէ խօսող թուրք քաղաքագէտը հարկաւ չի կրնար ի լուր աշխարհի յայտարարել, որ թէ՛ Կովկասի, թէ՛ Թուրքիստանի, թէ՛ պարսկական Ատրպատականի մէջ տարիներէ ի վեր հաղորդաւոր թրքական գործակալներ կ'աշխատին իր հաշւոյն եւ որ անոնք լուռ ու մունջ կը պատրաստեն այն հողերանական գետինը, որ անհրաժեշտ է՝ յարմար վայրկեանին հարթելու համար Թուրքիոյ միջամտութեան եւ նոյնիսկ ներխուժման ճամբան:

Երեք պարագաներ մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրաւեն Էնկիւրիի բերանն եղող թերթի բռնած դիրքին մէջ:

Առաջին՝ սպասուածէն շատ աւելի ան պէտք կը զգայ զգուշութիւն ցոյց տալու եւ դիւանագիտական զուսպ, մինչեւ իսկ մոլորեցնող լեզուով խօսելու Թուրքիայէն դուրս ապրող թրքական ցեղերու ազգային ազատագրական շարժումներու մասին: Եւ այս՝ բնականաբար իր շահագրգռութեան մասին եղած կասկածները փարատելու համար:

Երկրորդ՝ ան մեծ հաւատ չունենար ո՛չ Ճափոնի եւ ո՛չ ալ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի խոստացած օգնութեան: Աւելին. ան նոյնիսկ կը վախնայ, կարծես, թէ այդ պետութիւնները, հետապնդելով իրենց սեփական [illegible] կամ հակառուսական նպատակները, կրնան ի վերջոյ վնասել թուրք-թաթար ցեղերու գոյութեան ու բարգաւաճման:

Երրորդ՝ ան Թուրքիոյ համար ձեռնտու կը նկատէ Խորհրդային Միութեան ամբողջականութեան պահպանումը եւ կարծես այն համոզումն ունի, որ թրքական ցեղերը իրենց ներկայ ոչ-հաստատուած վիճակին մէջ աւելի լաւ կրնան պահել իրենց ազգային գոյութիւնը, զարգանալ ու բարգաւաճիլ Խորհրդային հովանիին տակ: Մինչդեռ Ճափոնի եւ Գերմանիոյ նման յարձակողական ու աշխարհակալ պետութիւններ, եթէ իրենց հակակշռին տակ ձգեն թրքական հողամասեր, շատ ալ բաղձալի տիրապետողներ պիտի չըլլան թուրք ցեղերու համար ազգային տեսակէտով:

Այժմ տեսնենք, թէ ի՛նչ կ'ըսէ «Կաւկազ», ի պատասխան «Սօն Փոսթա»յի յարուցած հարցերուն:

Այդ մասին, սակայն, յաջորդով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ—ԹՐԱԿԻԱ

Նոր առաջնորդը. — Բարեգործականի ներքին վէճերը.— Թեսաղոնիկէի (Սելանիկ) Կիւլլապի Կիւլպէնկեան վարժարանը.:

Ամբողջ 14 տարի թափուր մնալէ վերջ, Թրակիոյ-Մակեդոնիոյ թեմն ալ ունեցաւ իր առաջնորդը: Ոչ միայն ունեցաւ, այլ եւ թեմը փրկուեցաւ Հին Յունաստանի Հայոց առաջնորդ Մաղլլմեան եպիսկոպոսի թեւարկութենէն: Ճիշդ է որ այս թեւարկութիւնը մինչեւ այսօր ունէր անուանական հիմունք եւ Մաղլլմեան եպիսկոպոս, հակառակ իրեն տրուած կաթողիկոսական հրահանգին, չկրցաւ ոեւէ կերպով իր թեւերը երկնցնել Թրակիոյ-Մակեդոնիոյ թեմին վրայ, բայց եւ այնպէս, անոր անուանական թեւարկութիւնն ալ անբաղձալի բան մըն էր այդ թեմի ժողովուրդին համար: Այժմ, Մաղլլմեան հովանին միանգամ ընդմիշտ կը վերնայ Թրակիոյ-Մակեդոնիոյ թեմին վրայէն եւ աս վերջինս կ'ունենայ՝ կաթողիկոսէ կոնդակով նշանակուած իր առաջնորդը, յանձին Երուսաղէմի երիտասարդ միաբաններէն Յուսիկ վրդ. Աւետիսեանի:

Նորընտիր առաջնորդը ստացած է արդէն Էջմիածնէն իր հովուական կոնդակը, եւ, ինչպէս կ'իմանամ, կը պատրաստուի ճամբայ ելլել: Մինչեւ հիմա հասած կ'ըլլար ան Թեսաղոնիկէ, բայց վիզայի կարգ մը դժուարութիւններ յապաղեցուցած են անոր ճամբորդութիւնը: Անշուշտ այդ դժուարութիւնները կը հարթուին շուտով եւ վարդապետը կը հասնի Մակեդոնիոյ մայրաքաղաքը՝ Թեսաղոնիկէ (Սելանիկ), որ թեմին առաջնորդանիստ կեդրոնն է:

Յուսիկ վարդապետ, ինչպէս կը հաւաստեն, քաջ յունագէտ մըն է, ինչ որ բացառիկ առաւելութիւն մըն է Յունաստանի մէջ պաշտօնավարելիք եկեղեցականի մը համար: Կը յուսանք թէ իր պաշտօնավարութեամբ գոհ պիտի ձգէ Թրակիոյ-Մակեդոնիոյ թեմի 10—12,000նոց հայ ժողովուրդը:

Առաջնորդարանն ալ Յուսիկ վարդապետի նշանակման մասին Էջմիածնէն պաշտօնագիր ստացած ըլլալով, առաջնորդին անունը սկսած է արդէն յիշուիլ թեմի եկեղեցիներուն մէջ:

⁂ Բարեգործականի Աթէնքի կեդրոնը պառակտուած է ինքն իր մէջ, կարգ մը խնդիրներու հետեւանքով:

Առաջինն է անօթեւան գաղթականներու զետեղման հարցը, իսկ միւսը՝ կրթական քննիչի մը նշանակումը՝ Բարեգործականի Եգիպտոսի կեդրոնին կողմէ:

Ինչպէս ծանօթ է, Բարեգործականի Աթէնքի կեդրոնին տրամադրութեան տակ կը գտնուի մէկուկէս միլիոն դրախմիի մօտ գումար մը, որ պիտի գործածուէր՝ կառավարութեան կողմէ Աթէնքի մէջ արուարձաններէն մէկուն մէջ ձրիաբար տրամադրուած հողամասի մը վրայ աժան տնակներու շինութեան համար: Բարեգործականի Եգիպտոսի կեդրոնը. այս գումարի յանձնման համար լիազօր կարգած է Միութեան Աթէնքի կեդրոնին ատենապետը, Գ. Ա. Գալփաքեան:

Արդ, այս վերջինը, քանի մը շաբաթ առաջ, առանց Վարչութեան անդամ իր միւս պաշտօնակիցներուն կարծիքը առնելու եւ առանց անոնց գործակցութեան, ինքնագլուխ չորս ճարտարապետ-կապալառուներու կը յանձնէ որոշ թիւով տնակներու շինութիւնը: Վարչութեան ատենապետին այս ընթացքը բուռն դժգոհութիւն կը պատճառէ միւս անդամներուն, որոնք, մեծամասնութեամբ, իրենց հրաժարականը կը ներկայացնեն:

Այս խմբական հրաժարականը ունի նաեւ երկրորդ շարժառիթ մը, որ նմանապէս վիրաւորած է Բարեգործականի Աթէնքի Վարչութեան անդամներուն ինքնասիրութիւնը, Վարչութիւնը, Գ. Կ. Թանիկեանի հեռացումէն վերջ, Աթէնքի եւ Փիրէայի հովանաւորեալ վարժարաններուն կրթական քննիչ նշանակած էր Գ. Վ. Միրաքեանցը: Արդ, չի գիտցուիր ի՛նչ հաշիւներով եւ ի՛նչ ճնշումներու վրայ, Բարեգործականի Եգիպտոսի կեդրոնը չեղեալ նկատած է այս կարգադրութիւնը եւ Աթէնքի Մասնաճիւղի Վարչութեան գլխուն վրայէն անցնելով, կրթական քննիչի պաշտօնին կոչած է դադրած «Արամազդ»ի խմբագիր Գ. Յ. Դարբինեանը, այն ալ շատ պարարտ թոշակով մը:

Վարչութիւնը բողոքելով այս անօրինութեան եւ իր ատենապետին տրուած լիազօրութեանց դէմ, ներկայացուցած է իր հրաժարականը, ամէն պատասխանատուութիւն ձգելով Բարեգործականի Եգիպտոսի կեդրոնին վրայ: Չեն հրաժարած միայն երկու հոգի,— ատենապետը՝ Գ. Ա. Գալփաքեան եւ անդամներէն Գ. Աբիկեան:

Անշուշտ, այս խմբական հրաժարականէն վերջ պիտի նշանակուի նոր Վարչութիւն, բայց պէտք է ըսել, թէ քանի մը կարեւոր նկատուած ուժեր պիտի մնան լուսանցքի վրայ եւ ատկէ պիտի տուժէ անկասկած Բարեգործականը:

⁂ Տասնեւհինգ տարուան կրթական հիմնարկութիւն է Թեսաղոնիկէի Կիւլլապի Կիւլպէնկեան վարժարանը, որ բացուած է համանուն Ֆոնտի Վարչութեան կողմէ եւ կը մատակարարուի այդ ֆոնտին տոկոսներով:

Մինչեւ այսօր, կլոր հաշուով, տասը միլիոն դրախմիի մօտ հսկայ գումար մը ծախսուած է կրթական այս հիմնարկութեան համար եւ պէտք է ըսել, թէ եղած այս խոշոր յատկացումը պարապի չէ գացած: Հազարաւոր հէգաւոր աշակերտներ ստացած են ոչ միայն ձրի ուսում, այլեւ ձրի կէսօրուան ճաշ, կօշիկ, զգեստ, դասագիրք, գրենական պիտոյք եւ ձկան իւղ: Ֆոնտին Վարչութիւնը այդպէսով, Թեսաղոնիկէի համայնքին համար ըրած է բարեգործութիւն մը, որ պիտի մնայ անմոռանալի:

Վարժարանի հիմնումին եւ անոր 7—8 տարուան ղեկավարութեան մէջ նշանակելի դեր ունեցած էր Կիւլպէնկեան գերդաստանի ազգականներէն հանգուցեալ Կարապետ Ղազարեանը, իբրեւ հիմնադիր եւ վարիչ խնամակալ: Անոր մահէն վերջ եւ մինչեւ անցեալ տարի, միեւնոյն եռանդով, խնամակալութեան ծանր գործին նուիրուած են հանգուցեալին զաւակն ու հարսը՝ տէր եւ տիկին Ղազարոս Ղազարեանները:

Այս տարեվերջանէն սկսեալ, սակայն, իրերը բոլորովին տարբեր դարձուածք մը ստացած են Կ. Կիւլպէնկեան վարժարանին շուրջ: Եւ այսօր ստեղծուած է եւ դժբախտաբար կը զարգանայ վիճակ մը, որուն հետեւանքները երբեք լաւ չեն կրնար ըլլալ վարժարանին համար:

Ֆոնտի Փարիզի Կեդրոնին կողմէ այս տարի նշանակուեցաւ նոր խնամակալութիւն մը, նկատի ունենալով որ նախորդ խնամակալութենէն մնացած էին միայն տէր եւ տիկին Ղազարեանները եւ ամբողջ բեռը կը ծանրանար անոնց վրայ: Ֆոնտի Կեդրոնը, սակայն, ըրած էր բոլորովին խորթ ընտրութիւն մը, իբրեւ խնամակալ պաշտօնի կոչելով մարդիկ, որոնք ոչ մէկ կերպով կրնային [illegible] վարժարանին լաւ մատակարարութիւնը: Տէր եւ տիկին Ղազարեանները, արդէն, առաջին օրէն իսկ [illegible] կ'ունենան նոր խնամակալութեան [illegible] անանց հետ, եւ կը քաշուին, նկատելով որ անկարելի է գործակցութիւն մը անոնց եւ իրենց միջեւ: Այս հրաժարումով, արդէն, խնամակալութիւնը — բացառութեամբ մէկէն՝ Գ. Մեծիկեանի— վստահուած է [illegible] մարդոց, որոնք, մինչեւ [illegible] վարժարանի գոյութիւնը [illegible] պատճառ կրնան ըլլալ [illegible]:

Կարծէք մարդու սով կը տիրէր [illegible] սաղոնիկէի մէջ, որ Ֆոնտի Վարչութիւնը քանի մը ոչինչութիւններ [illegible] մեծցուցած է նորակազմ խնամակալութեան մէջ: Անոնց մէկը մանաւանդ միւսներուն լուռ համակրութեամբ սկսած է իր մամուլը [illegible] պատրաստել իրեն համար իբրեւ [illegible] ժարանին ապագայ տնօրէն.. Անոնք բանջները ծայր տուած են արդէն [illegible] չենք գիտեր, թէ ուր կանգ պիտի [illegible]:

Խնամակալութեան ամէնէն ընդվզեցուցիչ նոր որոշումը եղած է՝ [illegible] նալ վարժարանին դռները նաեւ [illegible] ւոր ծնողներու զաւակներուն առանց խտրութեան: Այս որոշում տրուած է, նախ հարուածելու [illegible] Թեսաղոնիկէի համայնական վարժարանը, ուր ուսումը վճարովի է, [illegible] տոյ վարժարան մտցնելու համար [illegible] լիոնատէրի մը երկու աղջիկները [illegible] որոնք մինչեւ անցեալ տարի [illegible] դպրոց կը յաճախէին: Վերջին [illegible] գան, եթէ մասնակի իրողութիւն [illegible] է առաջինը, սակայն, վստահ [illegible] մեծ վնաս պիտի հասցնէ համայնական պետական[illegible], քանի որ ուրիշ [illegible] ւոր ծնողներ ալ վաղը միւս [illegible] կրնան քաշել իրենց զաւակները [illegible] մայնական վարժարանէն եւ [illegible] Կ. Կիւլպէնկեան վարժարան, [illegible] սումը ձրի է:

Ֆոնտի Փարիզի Կեդրոնին [illegible] լուրջ ուշադրութեանը կը յանձնենք այս կարեւոր պարագան, որպէսզի չեղեալ նկատէ խնամակալութեան այս վնասակար որոշումը եւ Կիւլպէնկեան վարժարանը վերադարձնէ ըստ առաջնոյն, միայն չքաւոր [illegible] կէլոններու դաստիարակութեան [illegible] Վարժարանը պէտք չէ չեղի [illegible] նական նպատակէն,— հայկական [illegible] թութիւն ջամբել կարօտ ընտանիքներու փոքրիկներուն միայն: Այս [illegible] անգամ տեսնենք կը զառնայ [illegible] Թեսաղոնիկէի համայնական վարժարանին, որ մինչեւ այսօր կանգուն [illegible] նացած է միայն եւ միայն ժողովրդային լուծմաններով:

Սոփպողաբար կը սպասենք [illegible] կարգադրութիւնը՝ Կիւլլապի Կիւլպէնկեան Ֆոնտի պատասխանատու վարիչներէն:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ

« ՅԱՌԱՋ »ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Անդանաւորական մեծ հաստատութեան մը մտերիմ՝ գաղտնի պաշտօնեան էր այժմ: Շուէնը բռնուեր էր, երբ Սըր Ճորճ յիշեր էր ստանալիք վարձատրութեան գումարը, աւելի բարձր էր ան քան վաշտապետի մը թոշակը: Սուլիւան կը խորհէր որ եթէ կարենար հաւաքել այն ճշգրիտ տեղեկութիւնները զորս անդանաւորը կը պահանջէր իրմէ, այն ժամանակ ուրիշ աշխատանքներ ալ պիտի տրուէին իրեն եւ հաւանաբար տեւական պաշտօնի մը պիտի նշանակէին զինքը՝ հսկելու համար հաստատութեան Միջերկրական Արեւելքի մէջ ունեցած շահերուն վրայ:

Հազի՛ւ անգամ էր որ այդ գաղտնի տրամադրութեամբ իր կեանքը կը վտանգէր: Այդ պարագան կ'արդարացնէր մեծագումար թոշակը ընդունած ըլլալու իրողութիւնը. մնաց որ ինք բոլորովին ապահով էր իր կարողութիւններուն վրայ եւ կրնար իր գլխուն ճարը նայիլ: Անտարակոյս բախտը կը ժպտէր իրեն ու քանի որ Տայանան ալ միասին պիտի ճամբորդէր դրօսանաւուն վրայ մինչեւ Աթէնք, շուտով առիթը պիտի ունենար հաշտուելու անոր հետ. չէ՞ որ պաշտօնը ընդունեց էր հակառակ անոր խնդրանքին: Նաեւ քանի մը տեղեր կանգ պիտի առնէր, ուրեմն հինգ, վեց օր պիտի վայելէր աղջկան ընկերակցութիւնը:

Մեկնելէն օր մը առաջ Սուլիւան իր բարեկամին՝ Փիթըրին հետ ճաշեց եւ իր բացառիկ զուարթութիւնը պատճառաբանելու համար յայտնեց անոր թէ հրաւիրուած է զբօսապտոյտ մը կատարել քանի մը շաբաթ Միջերկրականի մէջ՝ Սըր Ճորճ Տըրէքէթի զբօսանաւով:

— Գիտեմ, ըսաւ Փիթըր, գլխու հաստատական նշանով մը. Տայանայէն լսեցի… նորելուկներէ կազմուած խումբ մըն ալ պիտի ընկերանայ իրեն այնպէս չէ՞… Քլէյտընը, Գուպու Սքէլթընը, Հէրիէթ Հէլմը, Քոնքի Մալվըրնը եւ… միւսները մոռցայ .. Օ՛հ, գրաւչէս Սիվըր Փէնթընը եւ [illegible] Նաւանհայմըրը [illegible] բնաւ մտքէս չէր անցներ որ դուն կրնայիր հաճոյ անձ այդ խառնիճաղանճ բազմութենէն …

Սուլիւանի տրամադրութիւնները փճացան յանկարծ: Գէէկըէյվ Սքուէրի այցելութենէն ի վեր Տայանան տեսած չէր ու մոռցած ըլլալով թէ ան խօսեր էր իրեն այդ տեսակ խումբի մը մասին, երանելի միամտութեամբ մը [illegible] էր հաւատալ որ միայն ինք պիտի ըլլար անոր ճամբու ընկերը՝ քանի մը օր երբ զբօսանաւը փառաւոր [illegible] ճառագայթներուն տակ պիտի կտրէր Միջերկրականի կապոյտ ջուրերը: Չէր կրնար Պոլսոյ մէջ իր ունենալիք գործունէութեան մասին բացայայտուիլ Փիթըրին. այնպէս որ գոհացաւ կարճ պատասխան մը տալով.

— Ո՛չ մէկուն ծանօթ եմ …

— Իրա՞ւ, զարմացաւ Փիթըր ու զզուանքի արտայայտութիւնով մը կնճռեց իր ցանցառ ունքերը. գէշ չէ՞ն, բայց… ինչպէս ըսեմ որ հասկնաս… թեթեւսոլիկ են.. Քլէյտըն սակարանի գործերով կը զբաղի, քէշ հաճելի մէկն է, սակայն կնիկ մը ունի որ.. [illegible] մը՝ խարտեաշ մազերով… կարծեմ հրաւիրուած են խումբին առաջնորդ-պահապան ըլլալու համար… Լէյտի Տըրէքէթն ծովէն կը վախնայ ու երբեք չի մասնակցիր այս պտոյտներուն … Գուպու Սքէլթըն դրամի գեղեցկութիւն մը ունի, բայց վիթխարի յիմար մըն է… միտքը դրեր է որ անպատճառ [illegible] մը Տիկինը պիտի ըլլայ, կամ ոչ մէկ բան… [illegible] ալ կարեւորութիւն չի տար… ամիսներէ ի վեր կ'աշխատի պատել երիտասարդ Մալվըրնը եւ կը թուի որ Տայանան դիտմամբ կանչած է այս երկուքը՝ Գուպույին պատեհութիւն մը տուած ըլլալու համար… Հէրիէթ Հէլմը ճանչնալու ես… սատանայի լեզու մը ունի եւ կարծեմ ճիշդ ատոր համար է որ ամէն տեղ կը հրաւիրեն զինքը… տարիի մը չափ Լէյտի Վէրոմընթ եղաւ ան, բայց երբ լորտը դրամները կորսնցուց, ատենէն դուրս վռնտեց զայն եւ վերստացաւ իր աղջկնութեան անունը …

Նաւանհայմըրը իր սիրահարն է հիմա… Այս վերջինը շատ կորկոտ ու [illegible] նի, սակայն աղուոր մարդ է իմ համոզումով… Հիթլէր Գերմանիայէն դուրս վտարեր է զայն ու եթէ անիկա ներկայացուցիչ տիպարն է այն բազմութեան որուն Գերմանիան պէտք չունի, պէտք է խրախուսենք Հիթլէրին… Սիվըր Փէնթըն աչքը բաց տղայ մըն է ու բաւական վարպետ՝ գրելու համար այն տեսակ բաներ որոնք հանճարեղ կը հռչակուին հրատարակիչներուն կողմէ. ու շնորհիւ ատոր ալ կրցած է ազնուականներու ընկերութենէն ներս մտնել… Տայանան կարդալ շատ կը սիրէ, իսկ Սիվըրն ալ երեսը նայուելիք տղայ է չէ՞… երեւի հրաւիրած է զայն լսելու համար թէ ինչպէս կը նկարագրէ ան [illegible] տողերը պատուել իրեն… Հիմա, խնդրե՛մ, ըսէ ինձ թէ դուն ինչ գործ ունիս այս [illegible] մութեան մէջ. ի հարկէ տարբեր է եթէ մրցումի պիտի ելլես [illegible] հետ կամ պիտի գրգռես անոր [illegible] …

— Թերեւս, ըսաւ Սուլիւան [illegible] ժպտով մը. բայց ամէնուն ալ [illegible] լարուած ես. իրա՞ւ, այդքան գէշ [illegible] թէ դուն ծուռ կողմէդ ելած ես [illegible] օր …

— Ո՛չ մէկը, ո՛չ ալ միւսը, [illegible] վանեցաւ Փիթըր, հաւանաբար [illegible] ալ հաճելի պիտի գտնես, [illegible] անախորժ լուր մը ստացայ այս [illegible] առու. սիրտս կոտրած է եւ [illegible] կերպով չար եմ այսօր …

— Կը ցաւիմ… կրնա՞մ [illegible] ձեւով օգտակար ըլլալ քեզի [illegible]

Փիթըր գլուխը թօթուեց եւ [illegible] ժպտեցաւ:

— Չեմ կարծեր… մեր պզտիկ [illegible] րիկը իր սովորական խաղերէն [illegible] նորէն …

(Շար.)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՈՖԻԱՅԻ ԵՒ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Սոֆիայէն ստար թղթակից մը կը գրէ (5 մարտ).—

Ընտրութիւնները կը մօտենան Պուլկարիոյ մէջ եւ երկիրը բոլորովին մտահոգ եղած է ընտրական նախապատրաստութիւններու (ԽՄԲ. — կատարուած են արդէն) : Մարտ ամսուան երկրորդ չորս կիրակիներուն ընտրողը — եւ առաջին անգամ ըլլալով նաեւ Պուլկարուհիները — վաթսուն երեսփոխան պիտի ընտրեն Սօպրանիէն: Ցայտնի է թէ այս ընտրութիւնները ո եւ է վճռական փոփոխութիւն առաջ պիտի չբերեն Պուլկարիոյ ներքին կեանքին մէջ, որովհետեւ Սօպրանիէն խորհրդակցական պաշտօն միայն պիտի ունենայ, քանի որ քաղաքական կուսակցութիւններուն միջա արգիլուած է ազատօրէն շարժիլ, եւ կառավարութիւնն ալ իր անկողմնակալութեան ապացոյցը տուած է, պաշտօնապէս իբրեւ չէզոք եւ անշահախնդիր հանդիսանալով: Ընտրութիւններու միջոցին մեծ դեր պիտի կատարեն արհեստակցական կամ գործակցական շրջանակները, որոնց թեկնածուները — անկուսակցական — ուղղակի պիտի ներկայանան ընտրողներուն: Քէօսէիվանովի դահլիճը, որ ծագումով փափաքին վրայ իր քաղաքականութեան միջոցաւ կը փորձէ ժողովրդավար սկզբունքները պահպանել, այդ նպատակին ծառայող կուսակցութիւնները չէզոքացնելով անդրդուելի, կարեւոր փոփոխութեան մը պիտի ենթարկուի իբրեւ այդ ընտրութիւններու. Պէտք է յիշել, թէ այս դահլիճը կը կոչուի «Ընտրութեանց նախարարութիւն», որովհետեւ բնականոն պայմաններ վերահաստատելու կոչուած է վարչութեան մէջ: Ներքին նախարար Գրասնոֆսքիի եւ պատերազմական նախարար Լուքովի միջեւ սկզբունքի շուրջ պայքարին հետեւանքով, քանի մը կարեւոր նախարարական փոփոխութիւններ պիտի ըլլան: Երկուքն ալ արդէն դահլիճէն հեռացան: Ցր Նիքոլայէվ առանձնած է այս միջոցին խիստ կարեւոր ներքին նախարարութիւնը իսկ Ալէքսիևայի պաշտօնակից հրամանատար Տաքալով փոխեց պատերազմական նախարարութեան: Տագնապի ընթացքին հրաժարեցաւ նաեւ դատական նախարար Օքնեանով, որուն յաջորդեց ծանօթ քաղաքագէտ Քոսւհարով, եւ առեւտրական նախարար Գարով, որուն յաջորդեց Ալէքսիևայի նահանգին դատական կարեւոր պաշտօնատարներէն Կրիգորով: Այսպէս այս երրորդ անգամն է որ Քէօսէիվանովի դահլիճը կը ենթարկուի արմատական փոփոխութեան: Սոֆիայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ այն կարծիքը կայ, թէ Ենկիւրի վարչութեան Ժողովին հանդէսով ցրուեցաւ: Թէ արդէն մինչեւ իսկ Սոֆիայի կայարանին մէջ քարեկամական խօսակցութիւններ տեղի ունեցան Պոլսեցիներ եւ Թուրք արտաքին նախարարին միջեւ, այս վերջինին վերադարձին առթիւ: Ցուսաձի Ինտ, համաձայնութեան փաստագիրը մը կնքուած է, որ կը նկատուի պատմութեան նշանակալից պատերազմին մէջ: Ամէն փափաքը այն է որ Ցունաստան-

նի հետ Պուլկարիոյ առեւտրական եւ տնտեսական հաղորդակցութիւնները կանոնաւոր ճամբու մէջ մտնեն :

*** Աթէնքի մէջ այս միջոցիս ներքին քաղաքականութեան խլրտում մը կը տեսնուի: Վարչապետ Մեթաքսաս, որ անսահման վերին իշխանութիւնը իր ձեռքերուն մէջ կը բռնէ, Ենկիւրի ժողովի երթալէ առաջ Սելանիկի մէջ յաղթական ընդունելութեան մը արժանացաւ: Հոն, ամէնքը զինքը հռչակեցին «Փրկիչ Հայրենեաց» եւ «Հայր Ժողովրդեան»: Իր խօսքը երախտագիտութեան ուղղելով, յիշատակեց այն արդիւնքները, որոնց տակաւին պէտք է յաղթել: Ցունուարին վերջերը Ցունաստանի մէջ կատարուած դէպքերը աւ այժմ կը թուին մարած ըլլալ : Հին քաղաքական կուսակցապետներէն շատերը, որոնք դադրեր հաւաքումներով դիկտատուրական վարչաձեւին դէմ կը գործէին, ձերբակալուելով — ինչպէս արդէն ծանուցուեցաւ ժամանակին թերթերուն մէջ — զանազան վայրեր աքսորուեցան, հողագործական կուսակցութեան պետ Միլոնաս, ազատականներուն պետ Սոֆուլիս, որ երբեմն անհաջին ոյժ եւ ազդեցութիւն ունէր ամբողջ երկրին մէջ, ինչպէս նաեւ Քաֆանտարիս՝ երբեմնի ազատականներէն : Մեծագոյն մասը տարագրուած է Զանթէի կղզին: Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ Թէոտոքիս, արքայական կուսակցութեան պետ Ցալտարիսի յաջորդը: Մեթաքսասի բացակայութեան միջոցին, անդորրութիւնը չը խանգարելու համար խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին :

ՊԱՐՍԱՆՑԵԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Կիրակի 6 մարտ, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին «Շահրիկեան» սրահի մէջ, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի կազմակերպած տօնակատարութիւնը, Փետրուար 18ի առթիւ :

Բացումը տեղի ունեցաւ օրրուած ջութակահար Գ. Ս. Ջէօրէքճեանի «Մեր Հայրենիք» նուագով : Ապա նախագահ ընկեր Յ. Գապիկեան սկըսաւ իր խօսքը : Ընկերը նկարագրեց Հայաստանի վիճակը ենթարկուած այն դաւերը, որոնք գոյութիւն ունէին 1920ին: Բացատրեց Թուրքը սիրաշահելու համար ռուսական զինուորներու իրական իմաստը, որոնց զոհ պիտի դառնար մանաւանդ Հայաստանը, հիւսիսի եւ հարաւային երկու զօրաւոր ուժերուն մէջ ճզմուելով :

Շեշտեց Հայաստանի կառավարութեան համակերպելու հարկադրանքը, Լըկրանի հետ եղած բանակցութիւնները, եւ բոլշեւիկներու խոստմնադանցութիւնը: Ի վերջոյ մի առ մի թուեց այն բարբարոսութիւնները որոնք Հայաստանի ժողովուրդը մղեցին ժողովրդական ապստամբութեան ու եզրակացուց թէ այդ ապստամբութիւնը, որուն մասնակցեցան թէ առցիալ յեղափոխական, թէ «ժողովրդական» եւ թէ ռամկավար կուսակցութիւնները միանգամայն, անհրաժեշտ էր: Ու բնական համարեց նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասնակցութիւնը :

Ընկերոջ երկար ու խնամուած ճառը լաւ տպաւորութիւն գործեց հանդիսականներուն վրայ եւ ծափերու արժանացաւ :

Ժամէն վերջ, Օր. Ա. Սէրէնկիւլեան երգեց կտոր մը Սայաթ-Նովայէն եւ «Անուշ գարուն» երգը: Ընկեր Տ. Թադոյեան յաջողութեամբ արտասանեց Լ. Նաիրցիի մէկ բանաստեղծութիւնը: Գ. Ս. Ջէօրէքճեան նուագեց «Հայաստան», «Հօյ Նար» եւ ուրիշ եղանակներ: Տիկին Ե. Վարժապետեան երգեց Յով. Թումանեանի «Անուշ»էն քանի մը երգեր : Թէ երգողներ, թէ արտասանող եւ թէ նուագողը գնահատուեցան ներկաներէն եւ ջերմ ծափեր խլեցին:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան:

— «Այսօրուան տօնին առթիւ, կ՚ուզէի խօսիլ իբրեւ Հայ մը եւ ոչ կուսակցական մը : Ես ականատես եմ Փետրուար 18ի դէպքերուն, պիտի խօսիմ իրականութիւններ : Ընկերը նախ մանրամասնօրէն պարզեց Լէնինի եւ Ստալինի հաստատած կարգուսարքին ահաւոր չարիքները, որոնք աւելի ծանր ճնշեցին եւ դեռ կը ճնշեն փոքր երկիրներու վրայ, ինչպէս է Հայաստանը: Ցետոյ խօսեցաւ Փետրուար 18ի ջուլթեան մասին, եւ փաստացի տեղեկութիւններ հաղորդելէ վերջ, եզրակացուց .

— «Մեր ժողովուրդի գոյութիւնը վտանգի տակ է, մենք կը սպասէինք որ սերունդ պատրաստուի, որ ղեկավարութիւն հանէ, բայց ո՞ւր են, ի՞նչ եղան, ի՞նչ կը մտածեն եւ ի՞նչ կ՚ըսեն մեզմէ դուրս գտնուողները : Եւ սակայն մեր վիճակը գէշ չէ քան 1914ը: Հայ ժողովուրդ, յոյսը քու վրայ դիր, քու միացեալ ուժին եւ կը յաղթես»: (Ծափեր):

Պ. Ս. Ջէօրէքճեան նորէն նուագեց ընտիր եղանակներ, իսկ Գ. Բրուտեան արտասանեց երկու գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ որոնցմէ ետք, ընկեր նախագահ հանդէսը փակուած յայտարարեց :

Հանդէսէն ետք, սրահին սեղաններուն շուրջ հաւաքուեցան ընկերներ եւ համակիրներ, որոնք երգեցին, արտասանեցին, խօսեցան եւ զուարթ մթնոլորտի մը մէջ անցընելով իրիկնային պահերը, ցրուեցան միայն ուշ ատեն :

Ա. Ն.

X

ՊՈՒԹՕ, 10 մարտ, (Յառաջ) — Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբը նախաձեռնած էր ընկերահամակրական շրջանակի մէջ Փետրուար 18ի 17րդ տարեդարձը, կիրակի, 6 փետրուար Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ - Շահպազ» Ակումբի մէջ : Ժամանակին ներկայ էին ընկերներու եւ համակիրներու խումբ մը՝ սեղաններու շուրջ :

Ընկեր Պ. Անանեան երկու խօսքով բացատրեց փետրուարեան ապստամբութեան նշանակութիւնը, երբ հայ ժողովուրդը չառաչուն դաս մը տուաւ բոլշեւիկ իշխանաւորներուն, որոնք յետագային սորվեցան մեղմացնել իրենց տմարդի քաղաքականութիւնը: Ընկերը առաջարկեց «Յառաջ նահատակ» խմբերգը իբրեւ բացում :

Արտասանեցին Օր. Վ. Քէնտէրեան եւ փոքրիկներ Ե. Քէնտէրեան, Ռ. Տօնէրեան: Երգեցին օրիորդներ Ե. Վարդանեան եւ Մ. Բարսեղեան, ինչպէս նաեւ Օր. Շ. Քէնտէրեան որ կ՚ընկերանար դաշնակով :

Ցետոյ գրաւոր ճառ մը կարդաց ընկեր Կ. Տօնէրեան: Բացատրեց թէ ինչ դաւադիր ժպիտներով եւ կեղծաւոր խոստումներով 1920 դեկտեմբեր 2ին Հայաստանի մէջ հաստատուեցաւ խորհրդային իբրաւակարգը: «Այդ օրէն Հայաստանի անկախութեան պայծառ հորիզոնին վրայ սկսաւ տիրապետել խաւարը: Եկւորները օտար ուժերու աջակցութեամբ կ՚ուզէին երկու տարուան անկախութեան դաղափարով սնած, այնքան տառապած մեր ժողովուրդին հոգին եւ խիղճն ալ սանձել, բոլոր միջոցները ի գործ դնելով: Բայց... անխուսափելին կատարուեցաւ. մինչեւ իսկ չմեղմելով Մոսկուայի ղեկավարները»: Ընկերը այս առթիւ նկարագրեց կատարուած բարբարոսութիւնները, ինչպէս գաղութներու գալը, բոլոր հայ սպաներու եւ հայդուկներու աննախընթաց ձերբակալումը:

Ընկեր Պ. Անանեան խնջոյքի մինչեւ վերջաւորութեան կատարեց սեղանապետի պաշտօնը: Ներկաներուն բերանբաժիններն առիթ տուաւ իրենց իղձերը արտայայտելու : Սրահը կը թնդար ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Բաժակներ կ՚առաջարկուէին անոնց որ զոհ գացին համայնավարութեան անարգ վայրագութիւններուն : Եւ դարձեալ գաւաթները կը պարպէին անոնց կենացը որոնք բախտը ունեցան կարմիր գնդակներէն ազատելու :

*** Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ - Շահպազ» Ակումբի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Շ. Թէրզեանի որ Ակումբի սրահին համար գծած էր «Մայր Հայաստան» իւղաներկ նկարը: Նաեւ բեմին համար ալ տէքոռ մը գծեց :

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

— . —

Ս. ՇԱՄՈՆ, (Յառաջ) — Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարուժան» խումբին հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ 5 մարտ շաբաթ երեկոյ Մալաթիոյ Կրթասիրացի սրահին մէջ:

Օրուան նախագահ ընկեր Ա. Տէմիրճեանի բացման խօսքէն վերջ, երգիչ խումբին «Յառաջ ընթանանք»ով սկըսաւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը: Պատանի Խաչատուր Աղոյեան արտասանեց Վ. Թէքէեանի «Ով Հայաստանը», ընկեր Ս. Ընտրիկեան կարդաց «Պահակները արթուն են» (Թ. Զարդարեան): Նոյնպէս՝ արտասանեց երիտասարդ Արէլ Արէլեան՝ Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիրը», որմէ վերջ Տ. Ա.ի «Տուն տուր» մեներգով վերջացաւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը :

Տաքը վայրկեան դադարէ մը ետք, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկեր Վ. Իշխանեան, որ իր երկու ժամ տեւող բանախօսութեամբ կրցաւ մագնիսացնել ներկաները:

Օրուան նիւթը, «Մեր հայրենիքի ներկան եւ ապագան», ինքնին կը բաւէր, որպէսզի ներկաները ամբողջ բանախօսութեան ընթացքին հեւ ի հեւ մտիկ ընէին: Բանախօսը՝ իր ճկուն ոճով ու դիւրահասկնալի լեզուով կրցաւ շարժանկարի մը կանոնաւորութեամբ գծել ամէն մէկ «պզտիկ» անցք, որ կապ կրնար ունենալ մեր հայրենիքի ներկային եւ ապագային հետ: —«Աշխարհս ահուսարսափի մէջ է, ըսաւ ընկերը, եւ գիշերները լոյս են անակնկալներով, ամէնէն ուժեղն իսկ՝ ահուելի կերպով զինուած, դարձեալ սարսափ կը զգայ մօտաւոր պատերազմի մը շշուկը լսելով, իսկ մենք՝ ցիրուցան հայմաթլըսներու քնարեր օրօրներ հիւսելով հրաշքի կը սպասենք... Կը բաւէ որքան մեր յոյսերը դրինք օտարին վրայ, ըլլայ ճերմակ թէ կարմիր, քրիստոնեայ Եւրոպացի թէ հաբեւան Արեւելցի: Ի՞նչ կը սպասենք օտարներէն եւ ի՞նչ իրաւունքով: Երբ օտար պետութիւն մը մօտէն կը զբաղի Հայկական Հարցով, գիտցած եղէք որ առաւելագոյն չարիքը այդ պետութենէն պիտի ստանանք: Ապացոյց՝ մեր վերջին 50 տարուան անցեալը, երբ քանի մը անգամներ քրիստոնեայ պետութիւններ փորձեցին մեզի «օգնել»... Ցուցաւ անոնցմէ նըւազագոյն բարիք՝ առաւելագոյն չարիքն է: Մեզի կը մնայ ձուլուիլ եւ կազմակերպուիլ իրարու մէջ, առանց կուսակցական խտիր եւ դաւանանքի, նկատի ունենալով միայն ու միայն Հայն ու Հայաստանը, անոր շահը դասելով ամէնէն բարձր : Ճակատագրական պահու մը մենք պէտք է պատրաստ ըլլանք թէ հոգիով եւ թէ ֆիզիքապէս, դիմաւորելու այն վտանգը, որ կրնայ մահացու հարուած տալ մեր փոքրիկ հայրենիքին: Մեր նշանաբանը պէտք է ըլլայ հետեւեալը — Հայրենիքը ամէն բանէ վեր եւ ամէն բան հայրենիքին համար, նուազագոյն վըճարով առաւելագոյն շահ ձեռք անցընել նոյն այդ հայրենիքին համար»:

Գաղութին պահանջին վրայ, «Վարուժան» խումբը սարքեց երկրորդ բանախօսութիւն մը, մարտ 10ին, նոյն սրահին մէջ: Այն անգամ ընկեր Վ. Իշխանեանի նիւթն էր «Հայ յեղափոխութեան խմորումն ու հետեւանքները»:

Սօս - Պարէտ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 մարտ — Կիրակի 6 մարտ կէսօրէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա.ին խումբը ախոյենական նախավերջին մրցումը կատարեց Jeunesse Sportive de Toulonի դէմ: Թուլոնի մէջ, հայ եւ ֆրանսացի խուռն բազմութեան մը ներկայութեան: Թուլոնի հայ գաղութը մեծով պզտիկով փութացած էր մրցավայրը, քաջալերելու հայ մարզիկները, որոնք իրենց վրայ դրուած յոյսերը արդարացուցին, թէեւ 2 — 2 նշանակէտերով հաւասար մնացին: Մրցումը եղաւ բաւական լաւ, նկատելով որ Ֆրանսական խումբը՝ վերջին մրցումին անցեալ դեկտեմբերին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին վրայ Հ. Մ. Ը. Մ.ին յաղթեց 5 — 4 :

Մեր տղաքը խաղին ամբողջութեան ընթացքի գործեցին կարգ մը սխալներ: Առանց այդ սխալներուն պիտի կրնային դիւրին յաղթանակ մը ապահովել, սխալներու գլխաւորներն են. — 1. Իրենց խմբապետին հրահանգներուն անսաստումը եւ 2. Փոխադարձ անհասկացողութիւնը, որոնք դժբախտաբար յաճախ կը կրկնուին:

Թէեւ Թուլոնի թերթերը գովեստով կը խօսին Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին մասին, սակայն անկեղծ ըլլանք ըսելու, որ այդ գովեստները քիչ մը չափազանցուած են:

Կը մաղթենք որ՝ մեր տղաքը չըլլանան Ֆրանսական թերթերուն գովեստներէն եւ ըլլան քիչ մը աւելի փոխհեմ եւ հնազանդ իրենց խմբապետին:

Վ. Քիւփէլեան

ԵՐԿՈՒՔԷՆ Ո՞ՐԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ

Անգլիացի պետական մարդ մը անգամ մը խնդալով ըսաւ Ֆլանտէնի — «Բարեկամ, դուք Ֆրանսացիներդ զարմանալի մարդիկ էք, ամէն ամիս կառավարութիւն կը փոխէք, բայց միշտ միեւնոյն քաղաքականութիւնը կը վարէք»: Ֆրանսացին հետեւեալ կերպով պատասխանեց հեգնականօրէն — «Մենք ալ Անգլիացիներդ շատ աւելի զարմանալի կը գտնենք: Միշտ միեւնոյն կառավարութիւնը ունիք եւ սակայն ամէն ամիս դուք քաղաքականութիւն կը փոխէք»:

Երկուքէն ո՞րը իրաւունք ունի: Ապահովաբար երկուքն ալ իրաւունք ունին: Արտաքին քաղաքականութիւնը, պատերազմէն վերջ մանաւանդ, վայրի կենդանիի մը երեւոյթը ստացած է... աւարի եւ ախորժակի համեմատ միայն կը գործէ ....:

ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

Ամերիկեան թերթերը կը հաղորդեն թէ, մարտ 14ին լոյս պիտի տեսնէ Ուիլեըմ Սարոյեանի նոր գիրքը որուն անունն է «Ա՛ք [illegible], ահա գլխարկս»:

Այս հատորը պիտի պարունակէ 21 պատմուածքներ, թէեւ կանխաւ ծրագրուած էր 26 պատմուածքներով լոյս ընծայել հատորը. բայց Սարոյեան իմանալով այս պարագան, օդային թըղթատարով նամակ մը գրած է եւ բողոքած ... լաւ է :

Սարոյեանի այս բոլոր պատմուածքները աւելէ առաջ գրքի ձեւով լոյս տեսած չեն :

ՄԻԼԱՆԷՆ կը գրեն —

Տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Օր. Մարի Գոտուրեան՝ նուագահանդէս մը տուաւ Կորեցիարի մէջ: Սրահը լեցուն էր երկսեռ հասարակութեամբ մը: Իր յայտագիրը կազմուած էր Շոփէնէ, Պեթհովէնէ, Ռէսփիկիէ, Տեպիւսիէ եւայլն: Մեծ յաջողութիւն շահելով, Օր. Գոտուրեան ստացաւ ծաղկեփունջեր :

[illegible] ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Իրիկուն մը անօթի նստեր կը մըտածէինք մեր տնակին դուռը: Մինչդեռ անդին Կիւլէկիւի Ալին, մեր իր քով ... ասած ալիւրը կ՚ուտէր կը հառաչէր. Բիւրոը մերինին նման մաշած ու սպիտակ ցորենի ալիւր գտնէ... Քանի՞ անգամ աղաչեցինք որ մեզի յանձնէ: Մերժեց: Այդ իրիկուն ելանք որ Կիւլէկիւ երթանք առանց աւելէ առնելու:

Ու ճամբայ ելանք...

Անցնէինք Հասանը Կիւլէկիւի ճամբուն վրայի աղբիւրը, որուն ջուրերը անակին աղջկէն կ՚անցնէին : ... հոն: Խմեցինք. Կաթի համ ունէր: Բայց անխնամ : Փորեցինք... Սալ քարեր բերինք բոլորտիքը: Ղեւոնդ մեր լեռներու աղբիւրին նման աղուոր մը շինեց զայն թրծով: Ու կ՚ըսէր.

— Անպիտաններ, առանց ճամբու վրայի կարեւոր աղբիւրի մը անգամ պէտք չեն ունիր: Քէշիշներ են վերջապէս: Ցետամնաց:

Կը քալէինք դէպի Կիւլէկիւ : Ղեւոնդ առջեւէն ես ետեւէն: Նայեցայ հովուածու հասակին: Մեր լեռ ելլելէն աւելին աւելի երկարեր էր կարծես: Ցուցուեցայ եւ աչքերս լեցուեցան: Ամբողջ գիրգաստանէս, որ գեղին քարերէն աւելի էր, մինակ ան մնացեր էր քովս: Մինակ ան կենդանի: Ան ալ յայտնի չէր թէ մինչեւ ե՞րբ...

— Ա՛խ, պոյիդ մեռնիմ, Ղեւոնդ, ըսի անոր: Գիտեմ քի մեզի աղատում չկայ: Քըլէկ ես քենէ առաջ զարնուիմ, քու ըռ պոյովդ զարնուիլդ չտեսնիմ...

Դէպի Կիւլէկիւ կը քալէինք :

Ան ճերմակ բուրդէ լայն շալվար մը հագած էր, մօրը կարածը, վրայէն կարմիր դերձանէ կարճ կապայ մը: Նորէն մօրը կարածը: Մէջքը հին կարմիր գօտի մը, կապայէն վրայէն: Դիլսան հին եւ իւղոտ ֆէս մը :

Կը քալէինք դէպի Կիւլէկիւ ...

Ալիին մայրը դուրսը նստած բուրդ կը մանէր: Պահանջեցինք մեր ալիւրը: Զուզեց տալ: Ներս մտնելով բըռնի առինք զայն: Ղեւոնդ շալկեց եւ դուրս ելանք: Ի՞նչ ընել: Անօթի էինք: Մեր ետեւէն կնիկը սկսաւ պոռալ: Ան հօտին քով էր: Ալին ինքն ալ քիչ մը չորուկ էր: Մենք հեւ ի հեւ, վախով ու դժուար, մեր տնակը հասանք: Ուրախ էինք որ քանի մը օրուան ալ ապրուստ ունեցանք: Ուրա՛խ...

Մթնցած էր: Վայրի աղմուկ մը եւ խշրտուք, արա՛գ, անտառներէն վար: Մեր սիրտը դող ելաւ: Իրարու նայեցանք տժգոյն: Ըսի.

— Արջ կուգայ:

— Ալին է, ըսաւ Ղեւոնդ:

Առիթ չեղաւ փախչելու: Որոտումի պէս Ալին ներս մտաւ տնակէն ու բռնաւ հաւհայել ու ծեծել մեզ:

— Դուք որ ցերեկով տանս կողոպտէք, իշու տանիք: Գավուրմաս տանիք: Հայտէ՛ գիւղ տանեմ: Ձեզի հիմա կը ցուցնեմ :

Ու հարուածները կը տեղար մեր վրայ, ուր որ հանդիպէր: Մենք կ՚աղերսէինք եւ մեր ձեռքերը իր հարուածներուն դէմ կը բռնէինք: Ան լուրջ էր: Մեզի գիւղի ծամբան բռնել տուաւ, ինք ետեւէն, ծեծելով: Կը զարնէր մեռցնելու մաքով: Մենք կը վազէինք, խուսափելու համար հարուածներէն: Ինք մեր ետեւէն, գոռալով ու հայհոյելով: Միւրած, վախէն ու անօթութենէն, կը տրորուէինք լեռներու բիրտ հալային ծանր թաթին տակ: Ղեւոնդ առջեւէն կ՚երթար ու կը հեռանար: Ալին զիս անխնայ կը տրորէր որ չոյտամ եւ անոր մօտենանք :

Երբ գետ հասանք, խնդրեցի որ թոյլ տայ արեխներս հանել : Զարկաւ ջուրը ձգեց զիս: Ղեւոնդ մարուկի պէս կը սուրար: Դիմացը անցաւ, ելաւ անտառ: Ու կաֆ կուտար (կը յոխորտար) Ալիին, պոռալով.

— Կեցիր, երթամ Տիվրիկ յանձնուիմ: Ու յայտնեմ որ զուն զիս կը պահէիր մինչեւ այսօր: Տեսնես թէ մեզ բռնելը ինչպէս կ՚ըլլայ:

Ու կ՚ուզէր բացուիլ, հեռանալ, կորսուիլ: Սակայն Ալիին աղաղակներէն գեղացիները վազելով առջեւը կարեցին: Ու պատցնելով բերին գեղ խօթեցին զայն: Բայց չկրցան բռնել: Ան աղուս հոս հոն կը ցատկէր:

Գեղին իրար անցաւ: Վէլիին տղաքը, Հէսօն ու Ղճին, մեզի օգնութեան փութալով սկէս սէէքի եկան Ալիին հետ : Ժողովուրդը դուրս թափած էր. կալերուն վրայ: Կռիւ: Աղմուկ: Թոհ ու բոհ: Ամէն գլուխ իր հաշուին կը պոռար: Կիները կը ճչային խելացնոր : Կ՚ուզէի Ղեւոնդին միանալ: Ալին մէկ ձեռքով օձիքս բռնած չէր ձգեր, միւս ձեռքով կը կռուէր:

Հոն էր Ձինօին, մեր պապերուն ընկերը: Պաղատեցանք անոր որ միջամտելով մեզ փրկէ: Ան լուռ եւ չէզոք կը դիտէր: Ցանկարծ սկսաւ պոռալ.

—Վալլահ չը՞պըղաճէ, լօ, կըխոըճ, լիխըլըճ...

Ղեւոնդ ինծի կանչեց.

— «Փախչինք: Ձինօին կապեցէք, սպաննեցէք կ՚ըսէ :»

Ու սուրաց: Ուզեցի հետեւիլ իրեն: Ալին օձիքս չէր թողուր: Բոլոր ուժովս ցնցեցի զայն: Այդ պահուն վըզիս վրայ հարուած մը պայթեցաւ մեծ աղմուկով: Գնդա՞կ: Թաւյ Ղեւոնդին ետեւէն: Գիւղին տակի արտերէն դիմացը, անտառ կը փախչէինք, որ զառիվեր էր ու ցից: Ու հայելիի պէս գեղին առջեւ: Մեր ետեւէն աղմկալից կը ճչար գիւղը.

— «Փախա՛ն: Բռնեցէ՛ք :»

Գեղին տակ կեցուցի Ղեւոնդը.

— Աղբար: Ալին իս զարկաւ: Նայէ չէ՞ս (վիզ) տըրան կու վազէ՞:

— Ձէ: ՝չէ՝, արուն չկայ: Բան չկայ: Ինճէլէ ըրէ: Վազէ: Ետեւնուս կուգան: Կու հասնին մեզի:

Մենք մեզ անտառ զարկինք: Ա՛խ, որքա՛ն ցից էր ան: Կը հեւայի: Շունչըս կը կտրէր: Ան զիս ետեւ թողուլ չէր ուզեր: Կրնար թռչի՛լ նոյնիսկ : Բայց կ՚ուզէր փրկել եւ զիս: Ու կը խրախուսէր.

— Եճէլէ ըրէ, Էճէլէ՛: Հասա՛ն մեզի...

Ես ուժասպառ ինկայ: Ջառիվերին գլուխը. երբ քանի մը քայլէն արդէն դուր (սարահարթ) տեղ կը հասնէինք: Ա՛խ, եթէ կարենայի պահիկ մըն ալ դիմանալ ... Մութը իջած էր : Կը մտնէինք անտառ: Ու փրկուած:

Բայց ես տապալեցայ գետին: Ան կեցաւ: Ես աղերսեցի իրեն.

— Դուն փախի՛, քեզ աղաչէ: Ես ալ չեմ կրնար: Գնա՛, գնա՛, մի կենար: Ես ի՞նչ կ՚ուզիմ ըլլամ: Ի՞նչ օգուտ որ երկուքս ալ զարնուինք: Ես հոս թուփը կու մտնիմ: Ընոնք իս չեն գտներ: Եսքը կուգամ քեզ կու գըտնիմ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(31)

*** Շաբաթ օր հրատարակուեցաւ Հիթլէրի նոր կարգադրութիւնը, ծանր ամբաստանութիւններ կը պարունակէ աւստր. կառավարութեան դէմ։ Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ Գերմանիա հարկադրուեցաւ ապաստան ընծայել 40.000 փախստականներու, թէ աւելի 10.000 հոգի բանտարկուած էին, «հարիւր հազարաւոր քաղաքացիներ կողոպտուած եւ թշուառութեան մատնուած»։ Եւ կ՚եզրակացնէ թէ աշխարհի վրայ ոչ եւ է ազգ այլեւս չէր կրնար հանդուրժել այս կացութեան՝ իր սահմանագլուխին վրայ»։

*** Տասը հազար անգլիացի բոլշեւիկներ եւ ուրիշ համակիրներ կերակի որ ծանր մեղադրանքներ կը պարունակէ աւստրիական կառավարութեան դէմ։ քարփր մը ներկայացուցին։ Ոստիկանութիւնը միջամտած ըլլալով, ընդհարումներ պատահեցան։

*** Տոքթ. Շուշնիկ խիստ հսկողութեան տակ առնուած է Վիէննայի մէջ։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։ Կալանաւորներէն 40 հոգի նախորդ վարչապետին գործակիցներն են։ Հարիւրաւոր Հրեաներ եւ ուրիշներ ակսած են փախչիլ Աւստրիայէն դէպի Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա եւն.։ Սահմանագլուխները փակուած են եւ միայն անցագիր ունեցողները կրնան մեկնիլ։

*** Փարիզի թերթերը քննադատելով հանդերձ Գերմանիան, պատասխանատու կը հռչակեն նաեւ Ֆրանսայի եկող-գացող կառավարութիւնները։ «Աքսիոն Ֆրանսէզ» կը պահանջէ բանտարկել Շոտան եւ հրեայ Լէոն Պլումը»։

Ի՞նչ էր ներկայացնէր Աւստրիան

Աւստրիա ունի 83.868 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 6.760.000 բնակիչ (1934ի մարդահամարով)։ Այս բնակչութեան 97.5 առ հարիւրը գերմանացի է, 1.9ը չեխ, 1.9ը սլովէն եւ խրուաթ։ Կրօնական բաժանումով ժողովուրդին 6.116.250ը կաթոլիկ է, 295.450ը բողոքական, 191.481ը Հրեայ։ Գլխաւոր քաղաքներն են Վիէննա՝ 3.350.000 բնակիչ, Կրաց (150.000), Լինց (100.000), Ինսպրուք (55.000)։ Երկիրը բաժնուած է մէկ ինքնավար քաղաքի (Վիէննա) եւ ութ դաշնակցային նահանգներու։

Տարեկան նիւթացոյցն է 1.400.000.000 շիլին, մօտ 8 միլիառ ֆրանք։ Ներածումներու տարեկան գումարն է 1.300.000.000 շիլին կամ աւելի քան 7 միլիառ ֆրանք, իսկ արտածումներու գումարը՝ մէկ միլիառ շիլին (աւելի քան 5ուկէս միլիառ ֆրանք)։ Արտածման գլխաւոր նիւթերն են ատաղձ, թուղթ, բանուած ապրանքներ, բրդեղէն, բամպակեղէն, մետաքսեղէն եւն.։

Սէն Ժերմէնի դաշնագրով (1919 սեպտեմբեր 10) սահմանափակուած էր բանակին թիւը (8000), բայց 1936 յունիսին վերահաստատուեցաւ պարտաւորիչ զինուորութիւնը, բանակը բարձրացնելով 30.000ի։ Հիմա որ Գերմանիոյ կցուած է ամբողջ երկիրը, կրնայ 100.000 զինուոր հանել, խաղաղութեան ատեն։

Պատերազմէն առաջ, Աւստրիա-Հունգարիա կոչուած կայսրութիւնը կը պարունակէր հետեւեալ երկիրները, որոնք անկախ պետութեանց վերածուեցան կամ կցուեցան հարեւան պետութեանց — Աւստրիա, Հունգարիա, Թրանսիլվանիա, Չեխոսլովաքիա, լեհական Կալիցիա, Տրէնտինօ, Սլավոնիա, Խրուաթիա, Պոսնիա, Հերցեկովինա եւ Բանատ։ Աւստրիա-Հունգարիան հաստատուեցաւ 1526ին, երբ Հապսպուրկի Ֆէրտինանտ իշխանը ամուսնութեամբ տիրացաւ Հունգարիոյ եւ Պոհեմիոյ։ Ուրիշ զանազան երկիրներ կցուեցան յաջորդ երեք դարերու ընթացքին։ Վիէննայի դաշնագրէն վերջ (1814) Աւստրիա շատ կարեւոր դեր մը գրաւեց գերմանական դաշնակցութեան մէջ։

21ԷՆ 18Ը ՍԱՀՄԱՆ Դ Տ Պ ՏՈՒԵՑԱՆ

Երէկ ձայն ստանալի (մէկը՝ Ռուկովսի)

Ընդհանուր դատախազին պահանջագրէն վերջ, Մոսկուայի 21 ամբաստանեալները իրենց վերջին խօսքն ըսին Շաբաթ օր։ Բոլորն ալ խեղճացած, խորտակուած, բազմապատկելով իրենց մեղքերը՝ գթութիւն կը խնդրէին գետնամած։

Առաջին խօսքը տրուեցաւ Իվանովի (անտառային գործավար), որ յայտարարեց թէ ամէն բան խոստովանած է եւ կատարելապէս գիտակից է իր դաւաճանութեան, թէ պզտիկուց նկարագրի տկարութիւն ունէր եւն.։ Այս առթիւ անիծեց Թրոցքին։

Յետոյ խօսեցաւ Քրէսթինսքի, Գերլինի դեսպանը եւ Լիթվինովի ալ բարեկամը, որ պատմեց թէ առաջին անգամ գինքը մոլորեցուց Թրոցքի, 1921ին, «երբ իմ եռեւս ունէի քսան տարուան աքանչելի գործունէութիւն մը»։ Ամբաստանեալը իր մեղքերը վերագրեց իր դրամատիրական շրջապատին, քանի որ արտասահման ապրած էր ամբողջ վեց տարի։ Յետոյ յայտարարեց.

— «Շատ ուշ է կուրծքս ծեծելու եւ գլուխս մոխիր ցանելու համար։ Ձկան մեղմացուցիչ պարագաներ իմ գործած ոճիրներուս համար։ Ոչինչ կրնար արդիլել ինծ սահմանէն անդին մնալու (Գերմանիա), երբ մահուան դատապարտուեցաւ Փիթաքով, բայց ես վերադարձայ Մոսկուա …

Նախկին վարչապետ Ռիքով, որուն ձայնը հազիւ կը լսուէր, հակառակ երկրորդ ձայնասփիւռ գործիքի մը, խոստովանեցաւ թէ դաւադիրներուն գլուխը կը գտնուէր, բայց որ եւ է ժամանակցութիւն չէ ունեցած սպանութեանց շարքին մէջ։ Գթութիւն չխնդրեց իրեն համար, այլ կոչ մը ուղղեց իր այն մեղսակիցներուն որ տակաւին չեն մատնանշուած կամ ձերբակալուած, որպէսզի անմիջապէս անձնատուր ըլլան եւ իր օրինակին հետեւին ․․

Յետոյ խօսեցան Խոճայեւ, Իքրամով եւ Զէլինսքի, բոլորն ալ կրկնելով նոյն զարշելի «խոստովանութիւնները»։ Իքրամով աղաչեց որ շնորհեն իր կեանքը, որպէսզի կարենայ քաւել իր ոճիրները։ Շարանկովիչ, Սպիտակ Ռուսաստանի կեդր. Կոմիտէի նախկին քարտուղարը, յայտարարեց թէ գութ չի խնդրեր, բայց անարժան եւ կը մաղթէ որ իր ճակատագիրը օրինակ հանդիսանայ Խ. Միութեան միւս թշնամիներուն։ Զէլէնսքի նոր յարձակումներ կատարեց Թրոցքիի եւ Պուխարինի դէմ եւ իր ընկերները մեղադրեց թէ չխոստովանեցան 1921ին պատահած դէպք մը․․․ Կրինսքօ, նախկին ելմտական գործավարը, ընդունելով բոլոր մեղքերը, չորս յանցանքներ եւս յիշեց, աւելի սեւցնելու համար ինքզինքը։ «Այս բոլոր ոճիրներուն մէջ ես նոյնքան սեւ եմ որքան գիշերը»։ Չերնով, նախկին հողագործական նախարարը, աղաչեց որ խնայեն իրեն, որպէսզի կեանքին մնացեալ մասը նուիրէ պարկեշտ աշխատանքով դարմանելու գէթ նուազագոյն ոճիրը։ Այս առթիւ նորէն յիշեց իր դիւանագիտութիւնը եւ մինչեւ վերջը ամբաստանեց Ռիքովը, պնդելով թէ ամէն բան չխոստովանեցաւ։

Դոկտոր Ռաքովսքի, որուն համար ընդհ. դատախազը 25 տարի բանտարկութիւն պահանջած էր, դատարանին մէջ հաշուեց թէ այժմ 65 տարեկան ըլլալով, պիտի կրնայ արձակուիլ 90 տարեկանին։ Ուստի աւելի կարճատեւ բանտարկութիւն մը խնդրեց, որպէսզի կարենայ քաւել իր ոճիրները։

Երկու ժամուան դադարէ մը վերջ, խօսք տրուեցաւ Պուխարինի, որ ամենէն բողոքեց ընդհ. դատախազին խաղերուն դէմ, պնդելով թէ ինք մեղք չունի շարք մը գործերու մէջ։ «Ես բաւական ոճիրներ գործած եմ, տասն անգամ գնդակահարուելու համար, բայց մեղք չունիմ Լէնինի, Սթալինի եւ Սվերդլովի դէմ ծրագրուած մահափորձին մէջ, եւ այստեղ միայն իմացայ թէ Մաքսիմ Կորքիի մահը բնական չէ եղած»։ Պուխարինի վերջին խօսքը տեւեց աւելի քան մէկ ժամ։

Եագոտա, երեք բժիշկները եւ միւս ամբաստանեալներն ալ կրկնեցին ծանօթ խոստովանութիւնները.

Դատարանը խորհրդակցութեան քաշուեցաւ ժամը 9.30ին եւ վերադարձաւ ժամը 4ին (կէսօրէ առաջ)։ Նախագահը կարդաց դատավճիռը, որուն համաձայն մահուան կը դատապարտուին 18 ամբաստանեալներ — Եագոտա, Ռիքով, Պուխարին, Ռոզէնկոլց, Քրէսթինսքի, Իվանով, Չերնով, Կրինսքօ, Զէլէնսքի, Իքրամով, Խոճայեւ, Շարանկովիչ, Զուբարեւ, Բուլանով, Լէվին, Քազաքով, Մաքսիմով, Տիքովսքի։ Քսանհինգ տարուան կը դատապարտուին բժիշկ Բլեթնեւ (մասնագէտ սրտի հիւանդութեանց), 20 տարուան՝ Ռաքովսքի, 15 տարուան՝ Բեսսոնով (Պերլինի նախկին գործակատարը)։ Այս երեքը պիտի զրկուին իրենց քաղաքական բոլոր իրաւունքներէն, պատիժը լրացնելէ վերջ․․․

Մահավճիռները անվերաքննելի ըլլալով, մահապարտները ըստ օրէնքի կը գնդակահարուին 24 ժամ վերջը։

*** Զարքոյդ մեծ դատն է այս, մէկուկէս տարուան ընթացքին։ Առաջին դատավարութեամբ, 1936 օգոստոս 25ին գնդակահարուեցան 16 հոգի, գլուխն ըլլալով Զինովիեւ, Քամենեւ, Տէր Վահանեան եւն.։ Երկրորդ դատավարութեան գնդակահարուեցան 13 հոգի, 1937 յունուար 30ին (Փիաթաքով եւն.)։ Երրորդ դատավարութեան՝ մարաջախտ Թուխաչեւսքի եւ ութը զօրավարներ (1937 յունիս 12)։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻՑ ԽՄԲԱԿՑԻ

Ցատաջիկեայ ընկերական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 16 Մարտ. Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը ութին, 8 Րիւ Գոտիէ, Փարիզ։ Կը խօսի Ակումբի անդամ ԱՐՄԻՆ ՋԱՄԱԼԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայոց ազգային քաղաքականութիւնը, անցեալ փորձերու նկատառութեամբ»։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Ave. l'Opéra — Métro: Pyramides

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան

Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO։

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեան կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը։

Մուտք 20 փրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 փրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սթանոզի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր։ Երիմեան սրահին մէջ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ։

Մուտք 5 ֆրանք, անդամներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք։

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Օրիորդաց Միութեան կողմէ

19 Մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 10էն մինչեւ լոյս Hôtel des Deux Mondesի շքեղ սրահներուն մէջ, 22 Ave. de l'Opéra, Métro: Pyramides։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ. 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի Գոլտոյ ամերիկեան շրջանէն

ՇՈՒՆԻՆ ՁԱՅՆԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ԳԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

ԹՈՒՂԹԱՏԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ Հ. Յ. Դ. Փրոփական-ի Ցանձնախումբին անդամական ժողովը Չորեքշաբթի, Մարտ 16, երեկոյեան ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ — «Փրոփականտի համար գիշերային դասընթացք»։ Ներկայ կ՚ըլլայ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ։

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահին մէջ ծախու են, երկար եւ հաստատուն նստարաններ՝ յարմար եկեղեցիի, ակումբի եւ պարահանդէսի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Ա. ԲԷՕՍԷ-ԵԱՆԻ, 11 Place Jules-Guesde (Photo Rex)։

×

«Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, վարձու կը տրուի կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու թատերական ներկայացման, հարսնիքի, նշանտուքի, հանդէսի եւ ժողովներու։ 333 հոգիէ աւելի տեղ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. Ա. ԲԷՕՍԷԵԱՆԻ 11 Place Jules-Guesde (Photo Rex), Մարսէյլ։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Մասնաժողովը կը ծանուցանէ թէ, հայերէն լեզուի նոր դասընթացք մը հաստատած է Փարիզի հայ գաղութին համար, Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet Փարիզ։

Դասաւանդութիւնները պիտի սկըսին Մարտ 17ին եւ տեղի պիտի ունենան ամէն Հինգշաբթի օր, ժամը 8.30 — 11.30, փորձառու ուսուցչուհիի մը հսկողութեան տակ։

Փարիզի հայ ծնողները սիրով կը հրաւիրուին այս դասընթացքին ղրկել իրենց երկսեռ զաւակները։

Հաղորդակցութեան միջոցներն են. Մէթրօներ՝ Poissonnière, Gare du Nord, Gare de l'Est, Barbès.

Օթոպիւսներ՝ 21, 26, 28, 33, V. B, AR, AC։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Ֆրանսայի Նահանգային Կեդր. Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայրենակից Տէր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի, երիցուհի ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

∴

Խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեմ հայրենակից Տէր Եղիշէ քհն. Մխիթարեանի՝ երիցուհի ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։ Լեւոն Տօնիկեան

×

Մարսէյլի Սալնոյ-Ձորի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի՝ երիցուհի ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Մարսէյլի Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութիւնը երիցուհի ԼՈՒՍԻԱ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի եւ պարագաներուն։

ՏԷՍԻՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՏԷՍԻՆ, 8 Մարտ — Վասպուրականի Հայր. Միութեան նորընտիր Վարչութիւնս կուգայ յայտարարել մեր բոլոր քոյր միութիւններուն նաեւ հասարակութեան —

Ամէն անոնք որ Միութեանս վերաբերեալ խնդիրներու շուրջ թղթակցութիւն կ՚ուզեն ունենալ, թող բարի ըլլան այսուհետեւ դիմել հայրենակից Յ. Կուպաթեանին, 37, Cité Bon Acceuil Vaulx en Vilin (Rhône)։

Կոչ կ՚ընենք Տէսինի եւ շրջակայքի հայրենակիցներուն որ իրենց աջակցութիւնը չխնայեն Միութեանս յառաջդիմութեան համար, ինչ որ բոլորիս պարտականութիւնն է։

(Կնիք)

ԿԸ ՏՊՈՒԻ Է ԿԱՐԴԱԼ

ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Առաջին հատոր)

Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով 35

դիմել «Յառաջ»ի

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլ․․․ Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ արուարձաններու Թաղականութեանց եւ բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ բոլոր եկեղեցիներուն եւ մատուռներուն մէջ Մեծ Պահոց առթիւ, ամէն օր, բացի Հինգշաբթիներէ, պիտի կատարուին ատուր պատշաճի ժամերգութիւններ։ Ամէն Դշ. եւ Ուրբաթ օրերը պիտիպաշտօնին Արեւագալի, Խաղաղական, եւ Հոգեհանգստեան (Նկեսցէ) ժամուց կարգերը։ Միեւնոյն ատեն, Առաջն. Փոխանորդ Տ. Զգօն Վարդապետ հետ բոլոր քահանայ հայրերը յաջորդաբար ամէն Հինգշաբթի խմբովին պիտի այցելեն շրջանին եկեղեցիները։ Որոշեալ օրերուն եւ ժամերուն պիտի քարոզէ Զգօն Վարդապետ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Ընկերութեան ... յութիւնը շնորհակալութեամբ ... ցած է հետեւեալ նուիրատուները — Գ. Տ. Մարտիկեան ... Ղ. Եսայեանի յուղարկաւոր... առթիւ փոխան ծաղկեպսակի ... րանք Ուր Տիկ. Ա. Գույ... մահուան առթիւ Գ. Ս. Զիլի... նէ 100 ֆրանք, Գ. Վ. Զիլի... 150 ֆրանք, Տիկին Մ ... եանէ 250 ֆրանք, Գ. Վ. ... տուրեանէ 100, Գ. Հ. Մարմ... իր ողբացեալ հօր ... ֆրանք. Փարիզ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն Անժէլ Նիզամեանի ... րեկան) դաշնակի համար ... երեք պարերը եւ եւ Le Coucou

Գին 10 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել Տիկ... զամեանի, 6 Rue Elysées ... Arts, Paris (18), Հրանտ Սամ... րատուն, 51 Mr. le Prince, Paris ... Գ. Բարունակեանի, Eglise ... 15 Rue Jean-Goujon, Paris.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue [illegible] — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et [redacted]
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
16
ՄԱՐՏ
[redacted]
16 MARS
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3680

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄՈ՞ՒՐ Է ԿՐՈՒՆԿԴ...

Բոլորն ապշահար՝ կը հարցնեն իրարու, — ուրեմն այսքան անզօ՞ր են «մեծերը», պաշտպանելու համար փոքր երկիր մը, Աւստրիան: Երկիր մը որուն անկախութեան համար հինգ անգամ հանդիսաւոր յանձնառութիւններ ստորագրուած են 1934էն ի վեր: Առանց հաշուելու Հաշտութեան դաշնագիրները եւ մանաւանդ 1919 Սեպտ. 10ի դաշինքը (Սէն Ժէրմէն), որուն 88րդ յօդուածը կ'արգիլէ Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ...

Հարցումը կարելի էր լրացնել ուրիշ հարցերով,— Այդ մեծերը յաղթականներ, անզօ՞ր էին պաշտպանելու փոքրիկ Հայաստանը: Եւ եթէ այն շատ հեռու կ'իյնար, կորսուած՝ անմատչելի լեռներու մէջ, հապա Կիլիկիա՞ն, Թրակիա՞ն, Պոլի՞սը, Փոքր Ասիա՞ն, որոնք բոլորն ալ փռուած են բանուկ ճամբաներու վրայ, ուր զօրաւոր խարիսխներ ալ հաստատած էին յաղթականները, ծովէն թէ ցամաքէն:

Իջնելով աւելի մօտաւոր դէպքերու վրայ, անոնք ինչո՞ւ չկրցան պաշտպանել Եթովպիան, նոյնպէս փռուած բանուկ ճամբաներու վրայ, սահմանակից՝ իրենց աշխարհակալութեան ափերուն կամ հարեւան Սպանիան, որ արիւն կը փսխէ մօտ երկու տարիէ ի վեր:

Այս բոլոր հարցումները ունին մէկ պատասխան,— ամո՞ւր է կրունկդ: Կրնա՞ս տոկալ, յառաջ խաղալու կամ հարուածին հարուածով պատասխանելու համար:

Մնացեալը երազ է եւ բանաստեղծութիւն:

Լեռ մը դաշնագիր՝ մէկ թնդանօթ չարժեր: Իսկ հանդիսաւոր յայտարարութիւններն ու յանձնառութիւնները ձիւնի պէս կը հալին, երբ ռումբ մը կը պայթի այս կամ այն ափէն:

Բայց խնդիրը լուսաբանուած չըլլար այս մէկ պատասխանով: Պէտք է լրացնել զայն, պարզելով երկրորդ ճշմարտութիւն մը, նոյնքան սառն եւ անողոք:

Բոլորովին անզօր չեն անոնք որ յանձնառութիւններ, երաշխաւորութիւններ ստորագրած են, այս կամ այն պետութեան հանդէպ, յանուն խաղաղութեան, ժողովուրդներու ինքնորոշման եւ ուրիշ սկզբունքներու:

Նախ որ, անոնց ուժը կ'աւելնայ կամ կը պակսի համաձայն պարագաներուն: Ամէնէն տկարը կամ անպատրաստն ալ առիւծ կը դառնայ, երբ բռունցքը կամ կրունկը իր գլխուն եւ ոտքին հանդիպին. Երբ դպչին իր կենսական, անմիջական շահերուն:

Յետոյ, դեռ չեն սպիացած Մեծ Պատերազմին վէրքերը: Այնպէս որ, ամէնէն զօրաւորն ալ միշտ աչքի առջեւ ունի նոր արիւնահեղութեան մը սարսափելի, աներեւակայելի հեռանկարը, երբ որ եւ է շարժուձեւ կը փորձէ:

Ահա Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը ինքն է որ կ'ազդարարէ.

— «Ժամանակը չէ հապճեպ որոշումներ տալու կամ անզգոյշ բառեր փորձանելու: Պէտք է որ կացութիւնը քննենք արագօրէն, բայց սառն դատողութեամբ»:

«Ժամանակը չէ» մանաւանդ անոր համար որ, զոհը նորէն ուրիշ մըն է,— անճար Աւստրիան:

Նոյն պատկերը, նաեւ, Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ, որ ահուդողի մատնուած է, ունենալով 3ուկէս միլիոն Գերմանացիներ: Անգլիոյ վարչապետը սարէն ձորէն պատմութիւններ կը պատմէ, կը յիշէ Գերմանիոյ վարիչներուն տուած հաւաստիքները եւ Ֆրանսայի զինուորական յանձնառութիւնները, սակայն բառ չարտասաներ Մեծն Բրիտանիոյ պարտականութեանց մասին: Չըսեր,— ինչ ալ պիտի օգնէ՞, զինուոր պիտի ղրկէ՞, եթէ Չեխոսլովաքիան ալ Աւստրիոյ օրին հասնի:

Տակաւին երրորդ բացատրութիւն մը՝ այս երեւութական անկարողութեան կամ ընդհանուր չկամութեան մասին:

Մեծ թէ փոքր, բոլոր պետութիւններն ալ տակաւին լրացած չեն սեպեր իրենց վերազինումը: Ուրեմն կ'ուզեն ժամանակ շահիլ, կարելի եղածին չափ զարկ տալու համար սպառազինութեանց, որոնք խելքի պտոյտ կը պատճառեն արդէն:

Ահաւասիկ, նորէն Մեծն Բրիտանիան, որ անբաւական համարելով հնգամեայ ծրագրին համար սահմանուած ահռելի գումարը. 1.500,000,000 ոսկի, ոչ միայն կը խորհի երկու միլիառի բարձրացնել զայն, այլեւ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատել: Եւ Ֆրանսան, որուն նորակազմ կառավարութեան առաջին նախաձեռնութիւնը կը կազմէ 20 միլիառ ֆրանքի բացառիկ վարկը, ազգ. պաշտպանութեան համար: Եւ կամ Թուրքիան, որ քիչ գտնելով սովորական նիւթացոյցին մէջ նշանակուած գումարը, 82 միլիոն ոսկի (248 միլիոնի վրայ), որոշած է 125 միլիոնի բացառիկ վարկ մը եւս պահանջել, որպէսզի կարենայ գլուխ հանել հնգամեայ ծրագիրը:

Եթէ ուզէինք թուանշաններ յիշել նաեւ Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Խ. Միութեան եւ ուրիշ պետութեանց մասին, մեր առջեւ պիտի պարզուէր պատկեր մը, որ իր նմանը չէ ունեցած որ եւ է ժամանակ:

Այսպէս իրարու ետեւէ կ'ամրանան, կը զրահաւորուին կրունկները. եւ կարծես մէկը միւսին հորը կը փորէ փափաքով,— վա՜յ է եկեր ուշ մնացողին:

Եւ այսպէս անգամ մը եւս կը լուսաբանուի մեր սեփական պատմութիւնը,— վա՜յ անոր որ իր յոյսը ուրիշին վրայ դրած, հոգ չի տաներ ոչ կրունկին, ոչ ալ, մանաւանդ, խելքին: Ուրիշ խօսքով՝ պատմութեան եւ օրուան դասերուն:

Եթէ մեր պատմութիւնը դաս չեղաւ Նէկիւսին կամ ուրիշներու, ինչո՞ւ պիտի չըլլար գոնէ մեզի համար, բուն. իսկ օրուան դէպքերու ճնշումին տակ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ՎԻԷՆՆԱ ՄՏԱՒ ԻԲՐԵՒ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

ԱՄԲՈԽԸ ԿԸ ԾԱՓԱՀԱՐԷ ԵՒ ԿԸ ՑՆԾԱՅ

«Աշխարհի վրայ ոչ մէկ ուժ կրնայ սասանել գերմանական պետութիւնն ու 75 միլիոն քաղաքացիները»

Հիթլէր երկուշաբթի առտու ժամը 10.40ին մեկնելով Լինցէն, Վիէննա մտաւ իրիկուան ժամը 4.50ին եւ դիմաւորուեցաւ իբրեւ «Ազատարարը Աւստրիոյ», ինչպէս կ'ըսէ գերմանական զեկոյցը. Ամբողջ քաղաքը խրախճանքի մէջ էր: Աւելի քան կէս միլիոն քաղաքացիներ բարեւի կեցած էին ճամբաներուն վրայ: Լինցէն մինչեւ Վիէննա Առաջնորդին կը հետեւէին 15 — 20 զրահապատ ինքնաշարժներ եւ ուրիշ անհամար կառքեր: Հիթլէր առաջնորդուեցաւ Օթէլ Իմփէրիալ, մինչ ամբոխը կը մռնչէր խելայեղ կանչերով: Առաջնորդը ոտքի կանգնած՝ իր կառքին մէջ, կ'ողջունէր բազմութիւնը: Հիւրանոց առաջնորդուելէ վերջ, Հիթլէր պատշգամը ելաւ անվերջանալի ծափերու մէջ: Պաշտօնական ընդունելութիւնը յաջորդ օրուան (երէկ) յետաձգուած ըլլալով, այս առթիւ զօրահանդէս մըն ալ տեղի ունեցաւ, առտուան ժամը 11ին:

Երկուշաբթի իրիկուան ժամը 6.30ին, մինչ բազմութիւնը կ'եռար, հաղորդուեցաւ թէ Առաջնորդը քանի մը խօսք պիտի ըսէ, տեղի տալով ժողովուրդի պահանջքին: Եւ Հիթլէր նորէն պատշգամ բարձրանալով, յայտարարեց.

—«Ընկեր Գերմանացիներ, ինչ որ կը զգաք դուք, զգացած եմ ես ալ, խորապէս, վերջին հինգ օրերու ընթացքին: Մենք այժմ կը բոլորենք մեր երկրի պատմութեան համաշխարհային մէկ դարձակէտը: Ինչ որ կը զգաք, միայն Վիէննայի երկու միլիոն բնակիչները չեն որ կը զգան, այլ 75 միլիոն հոգինոց ժողովուրդ մը: Մենք հանդիսաւորապէս կ'երդնունք, ինչ որ ալ պատահի, թէ ոչ ոք պիտի խորտակէ կամ անդամատէ գերմանական պետութիւնը, այնպէս ինչպէս որ գոյութիւն ունի այսօր: Ոչ սպառնալիքները, ոչ բռնութիւնները, ոչ ալ թշուառութիւնները կրնան սարսել այս երդումը: Ես այդ երդումը յանձն կու տամ Քէօլնէն Համպուրկ եւ մինչեւ Վիէննա»:

Այսպէս վերջացաւ երկուշաբթի օրուան արարողութիւնը, իսկ ցոյցերն ու խրախճանքները շարունակուեցան մինչեւ գիշեր:

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին Հիթլէրի ընդունելութեան առթիւ, Լինցէն մինչեւ Վիէննա (100 մղոն): Սեւ շապիկաւորներ, Թուխ շապիկաւորներ եւ Նացի կազմակերպիչներ լարած էին իրենց բոլոր ուժերը, մանրանկար Գերմանիա մը դարձնելու համար Աւստրիան: Անոնք բազմաթիւ տուներ եւ գրասենեակներ կոխած էին, ձախակողմեան տարրեր, Հրեաներ եւ ուրիշ կասկածելիներ մեկուսացնելու համար: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ արդէն 150 000ի կը հասնի Աւստրիա մտած գերմանական զօրքին թիւը:

**** Անշլուսի հռչակման օրը, Հիթլէր հեռագիր մը ուղղած էր Մուսոլինիի, որ հետեւեալ պատասխանը տուաւ.*

«Իմ դիրքս կը բխի մեր երկու երկիրներու բարեկամութենէն, որ նուիրագործուեցաւ առանցքով»:

Հիթլէր պատասխանեց.— «Երբեք պիտի չմոռնամ այս պարագան»:

Անշլուսը լրանալ կը տեւէ ամիսներ

Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Աւստրիոյ «Նացիացումը» լրացած պիտի ըլլայ մինչեւ վեց ամիս: Զայս Ինքվարթի դահլիճը պիտի հրաժարի, եւ Աւստրիոյ կառավարութիւնը պիտի վերածուի նահանգային իշխանութեան, ինչպէս Պավարիա, Սաքսոնիա եւն.: Վիէննայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները մեկնեցան: Միւսներն ալ կը պատրաստուին հեռանալու: Աւստրիոյ դեսպաններն ալ ետ կանչուած են եւ հետզհետէ կը վերադառնան: Վիէննայի սակարանը փակուեցաւ: Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ դրամական յարաբերութիւնները պիտի հիմնուին մարքի վրայ: Նացիները գրաւեցին պետական դրամատան ամբողջ պահեստը:

Ընդդիմադիրներու հետապնդումը կը շարունակուի: Վարչապետ Շուշնիկ եւ Հանրապետութեան նախագահը արգելափակուած են իրենց տուներուն մէջ: Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած է իշխան Շթարէմպէրկ, հայրենասէրներու կազմակերպութեան նախկին նախագահը: Ամէն օր ձերբակալութիւններ կը կատարուին: Գերմանիան եւ Աւստրիան բաժնող սահմանային ցիցերը կրակի տրուեցան: Երկու աւստրիական զօրագունդեր Միւնիխ փոխադրուեցան:

Գերմանական թերթերը նոր պետութեան քարտէսը հրատարակեցին, որուն համաձայն միացեալ երկիրը կ'ունենայ երեք ցամաքային սահմաններ,— Եուկոսլավիա, Հունգարիա եւ Իտալիա: Բնակչութեան թիւը կը հասնի 73—75 միլիոնի: Դանուբը կը դառնայ Գերմանիոյ ամէնէն երկայն գետը, եւ Կրոսկլոքնէր՝ ամենաբարձր գագաթը, (3798 մեթր): Վերջապէս, գերմանական բանակը կը զօրանայ 100.000 աւստրիական զինուորներով:

Թերթեր կը փակուին, Հրեաները կը լլկուին

Գ. Հիմլէր, Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան վերատեսուչը, որ Վիէննա հասած էր առաջին օրն իսկ, գործօն դեր կը կատարէ Աւստրիոյ վարչական - դատական վերակազմութեան մէջ:

Վիէննայի շատ մը հաշակաւոր թերթերը անհետացան հրապարակէն: Ոստիկանութիւնը առաջին առթիւ գրաւեց կղերական կուսակցութեան օրկանը, «Ռայխսփոստ», որուն խմբագիրն ու սեփականատէրը, Տոքթ. Ֆունտէր, Աւստրիոյ քաղաքականութեան վարիչներէն մէկն եղած է աւելի քան 50 տարի: Անոր հետ անհետացաւ հրէապատկան յառաջդիմական թերթ մը, «Վիներ Ժուռնալ», եւ դադրեցան հրէապատկան «Թէլէկրաֆ ամ Միթթակ» եւ «Թէլէկրաֆ Նախտ Աուսկապէ» թերթերը: Վերջինը, որ հիթլէրական շարժման ամէնէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ).

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁՈՔԱՆՉ - ՄԱՅՐԻԿՆԵՐ, ՄԻԱՑԷ՛Ք..

Նիւ - Եորքէն կը հեռագրեն թէ Մարտ 9ին, Ամարիլլօ քաղաքը, Թէքսասի նահանգին մէջ, բառերաբեր դարձաւ եսկայական ցոյցի մը,— Միացեալ - Նահանգներու բոլոր զոքանչները պատգամաւոր ղրկած էին այնտեղ՝ տօնելու համար «Զոքանչ - մայրիկին Օրը»: 50.000 զոքանչներ, իրենց անուշ հանդերձով ու բռնած ծաղիկներով, շքերթ կազմեցին Ամարիլլոյի փողոցներուն մէջ, ճեղքեցին քաղաքին կեդրոնական պողոտան՝ յայտարարելով արդար աշխարհի առջեւ թէ մարդկային բնութիւնը ի՛նչ կը պարտի զոքանչ - մայրիկներուն:

Հարիւր կառքեր իրար էին կապած եւ կառքերուն վրայ լաստ ձգուած՝ շարժական բեմ ծառայելու համար հինգ - հարիւր արժանընտիր զոքանչներու, որոնք իրենց «դասակարգ»ին ամէնէն յատկանշական շնորհներովը օժտուած՝ մարդկային բազմութեան կ'աւետարանէին ընտանեկան երջանկութեան սկզբունքները: Պատուհաններէն՝ հարսնցուներ եւ փեսացուներ կողովներով ծաղիկ կը նետէին զոքանչներուն վրայ, մշտիկներով անուշահոտ ջուր կը ցանէին թափորականներուն վրայ, եղջիւրներով շուշանի փոշի կը ցրուէին ցուցարարներուն վրայ [illegible] որ աւելի վերցուցին իրենց զոքանչին գլխուն վրայ:

Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ թէ այս սովորութիւնը արդէն չորս տարուան պատմութիւն ունի,— նախաձեռնարկն ալ... ամերիկացի խմբագիր մըն է, որ առնելով ծեծելէ վերջ իր զոքանչը՝ տունէն կը դրժայ, պաշտպան կը կանգնի զոքանչներուն, «Զոքանչի Օր» կը կազմակերպէ, եւ այսպէս կը հիմնուի եսկայ Միութիւն մը, որուն կ'անդամակցին, անշուշտ, ամերիկեան նահանգներու բոլոր զոքանչները, իբրեւ նախագահ ունենալով Միացեալ Նահանգներու նախագահին մայրը, որ ալ շատոնց զոքանչ դարձած:

Ամարիլլոյի ցուցարար զոքանչները, իբրեւ հանգանակ, պահանջ կը դնէին յանուն ընտանեկան երջանկութեան.

1. Մի՛ տրտնջաք ձեր զոքանչին եփած կերակուրներուն մասին:
2. Լաւ վարուեցէք ձեր զոքանչներուն հետ, աւելի քան... սիրալիր:
3. Գէշ մի՛ խօսիք ձեր զոքանչին պզտիկ մոլութիւններուն մասին:

Թերեւս, դժբախտաբար, մեզի չի տար զոքանչներու միւս պահանջները, բայց կ'աւելցնէ թէ այսքանը բաւական է որ յաջողիք բանալ ձեր զոքանչին քէնը, փոխանակ աւել վերցնելու՝ ըլլալէնցի հպատակ ձեզի:

Յաջորդով՝ իմ կարծիքս զոքանչներու այս պահանջներուն մասին, ինչ ըսէք նաեւ հայ զոքանչ - մայրիկներու շրջանակին մէջ այդ պահանջներուն տուած արձագանգին մասին: Հարցը բաւական բարդ է եւ փափուկ, ատոր համար, խնդրեմ, ժամանակ տուէք մինչեւ վաղը, որպէսզի քիչ մը մտածեմ, փորձեմ տեսակէտներս եւ յարմար պատասխան մը ճարեմ անոնց, որ պիտի պատրուակեն զոքանչներու, յայտարարելու համար զիս հեղինակութենէ զուրկ՝ ասանկ հարցերու մէջ:

ԱՐԱՁ

[illegible]

Գ. Տիգրան Բէգզատեանի

միջոցաւ Սենեակը՝ յաջորդով	200
Մարտ 12ի գումարը	5214
Ընդհ. գումար	5414

18 ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հեռագրէ թէ Գերագոյն խորհուրդի նախագահութիւնը մերժեց ներում շնորհել 17 մահապարտներուն, որոնք աղերսագիր մը ուղղած էին: (Կ'ըսուի թէ մահապարտներէն մէկը, Պուխարին, չէ ստորագրած աղերսագիրը):

Կը նշանակէ թէ մահապարտները գնդակահարուած են արդէն:

**** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը նկարագրելով Մոսկուայի դատավարութեան ամենավերջին տեսարանը, կը գրէ.*

— Ամէնէն քաւմնելի տեսարանն էր այս: Առտուան ժամը 4ին, ատեանին նախագահը, Ուլրիխ, հագած՝ դատաւոր - զօրավարի համազգեստը, եւ կուրծքը զարդարած՝ Լէնինի շքանշանով, նախագահական բեմը բարձրացաւ եւ առանց նստելու սկսաւ կարդալ դատավճիռը, իրեն յատուկ բարձր, խռպոտ, անանձնական ձայնով: Դատաւորը պարտաւոր էր վճիռին ամէն մէկ բառը գրել իր սեփական ձեռքով. այս էր պատճառը որ այնքան ուշ մնաց:

Բոլոր բանտարկեալները ոտքի կեցած էին բացի Ռիքովէն (նախկին վարչապետը) որ աթոռի մը կռթնած կուլար: Պուխարինի աչքերը չեշտակի ուղղուած էին իր ոտքերուն:

**** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մահապարտներուն կիները դիմումներ կատարեցին որպէսզի ամուսնալուծում կատարուի եւ վերստանան իրենց աղջկնութեան անունը եւ չհայտարարուին իբրեւ դաւաճաններու կիներ: Միայն Տիկին Քրէսթինսքի մերժեց դիմում կատարել, պնդելով իր ամուսնին անմեղութեան վրայ:*

Թուրքիան ալ կը զինուի

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը, որոշեց 125 միլիոն ոսկիի արտակարգ վարկ մը պահանջել, փութացնելու համար հնգամեայ ծրագրին գործադրութիւնը: Այս գումարէն զատ, 82 միլիոն ոսկի նախատեսուած է սովորական նիւթացոյցին մէջ, ազգ. պաշտպանութեան համար:

Անգլիականը 165 ֆրանքի բարձրացաւ

Ֆրանքը խոշոր անկում մը ունեցաւ երկու օրուան մէջ: Անգլիական ոսկին, որ 157.70 էր շաբաթ օր, յանկարծ բարձրացաւ 165ի, իսկ տոլարը 31.50էն բարձրացաւ 32.70ի: Այս առթիւ վրդովիչ զրոյցներ կը շրջին հրապարակին վրայ: Կ'ըսուի թէ հսկողութեան տակ պիտի առնուին փոխանակութեան գործողութիւնները (շանժ) եւայլն. Վարչապետը ապահովիչ հաւաստիքներ տուաւ, միեւնոյն ատեն ընդունելով թէ ծանր պատասխանատուութեան մը տակ ինկած է, իբրեւ գանձային նախարար: «Գործս մեծապէս դիւրացած պիտի ըլլար, եթէ աջակողմեան եւ կեդրոնի կուսակցութիւնները մասնակցած ըլլային կառավարութեան, համայնավարներուն հետ միասին»:

Նոր կառավարութիւնը խորհրդարանին պիտի ներկայանայ վաղը, հինգշաբթի:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական բանակը արագօրէն կը յառաջանայ դէպի Միջերկրականի ափերը:

ԲԱՆԱՎԷՃ ՄԸ
ՀԱՄԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Հայտար Բամատ (կովկասեան լեռնական մը), որ խմբագիրն է «Կաւկազ» թերթին, պատասխանելով «Սոն Փօսթա» թերթի խմբագիր-հրատարակիչ Մուհիտտին Պիրկէնին, իր զարմանքը կը յայտնէ անոր արտայայտած մտքերուն համար եւ ենթադրութիւն կ'ընէ, թէ Թուրք քաղաքագէտը տարբեր եզրակացութեանց պիտի յանգէր, եթէ չուզէր առաջնորդուիլ դիւանագիտական նկատումներով։

Հայտար Բամատ որոշ նախանձ մը կը տեսնէ Պիրկէնի ներկայ գիրքին մէջ մանաւանդ կովկասեան Ատրպէյճանի հանդէպ։ Աւելի առաջ, ուրիշ առթիւ մը, Պիրկէն ըսած է եղեր Ատրպէյճանի Թուրքերու մասին, թէ անոնք խորապէս աւելի քաղաքակիրթ են, քան Թուրքիոյ Թուրքերը եւ թէ «Թուրքիոյ միակ ցանկութիւնն է, որ Ատրպէյճանը դառնայ անկախ, բարգաւաճ մշակութապէս, պահպանելով իր ազգային գոյութիւնը իբր թրքական ցեղ»։ Մինչդեռ այժմ Թուրքիոյ Թուրք հրապարակագիրը կը գտնէ, որ Ատրպէյճանի Թուրքերը, ինչպէս եւ Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող միւս Թուրք-Թաթարական ցեղերը տակաւին բաւականաչափ հասունցած չեն քաղաքական անկախութեան համար։

Զարմանալի է, սակայն, որ թէեւ Հայտար Բամատ դիւանագիտական նկատումներ կը վերագրէ Թուրք թերթի խմբագրին, բայց միեւնոյն ատեն կ'ուզէ, որ անոր կեղծ հաւաստիացումները փարատեն կասկածները այն կովկասցիներուն (ակնարկը Հայերու եւ մասամբ Վրացիներու մասին է), որոնք համոզուած են, թէ Թուրքիա կը ձգտի իր լուծին ենթարկել Կովկասը եւ ոչ թէ օգնել անոր ազատութեան ու անկախութեան։

Հայտար Բամատ կը յիշեցնէ Թուրք քաղաքագէտին, որ Գերմանիա եւ Լեհաստան միայն Թուրք-Թաթար ցեղերը չէ որ կ'ուզեն անջատել Ռուսաստանէն, այլ եւ Ուկրայնան, Վրաստանը, Հայաստանը։ Բամատ միանգամայն բնական կը գտնէ, որ Գերմանիա եւ Լեհաստան, իրենց սեփական շահերէն թելադրուած, կը ձգտին այդ բոլոր հողամասերը անջատել Ռուսաստանէն եւ անոնց վրայ ապրող ցեղերուն անկախութիւն տալ։ Այդ կերպով անոնք կ'ուզեն տկարացնել Ռուսաստանը տնտեսականապէս։ Բայց միթէ, կը հարցնէ ան, Ռուսաստանէ ճնշուած ցեղերու շահն ալ չի պահանջեր, որ Ռուսաստան տկարանայ։ Եւ միթէ պէտք չէ ուրախ եւ երջանիկ ըլլալ, որ կան մեծ պետութիւններ, որոնց շահը կը պահանջէ տկարացնել Ռուսաստանը եւ օգնել անոր կողմէ ճնշուած, տառապող ցեղերու ազատագրութեան։

Հայտար Բամատ համաձայն չէ նաեւ Թուրք թերթի խմբագրի այն տեսակէտին հետ, թէ օտար լուծի տակ գտնուող Թուրք-Թաթարական ցեղերը, իրենց ազատագրութեան համար, պէտք չէ դիմեն օտար պետութեանց օգնութեան, այլ «պէտք է նկատի կալին պատմութեան իրական փաստերը եւ աշխատին այդ իրականութեան սահմաններուն մէջ ապահովել իրենց համար լաւագոյն գոյութիւն մը»։ Ուրիշ խօսքով՝ Թուրքիոյ Թուրք հրապարակագիրը կը յանձնարարէ Խորհրդային լուծին տակ ապրող Թուրք ցեղերուն հաշտուիլ իրականութեան հետ եւ հրաժարիլ ազգային անկախութեան ձգտումէ։

Հայտար Բամատ կը խորհի, թէ «Սոն Փօսթայի» խմբագրին այդ յանձնարարութիւնը արդիւնք է անհիմն վախի մը, այն է, որ Ճափոն, Գերմանիա եւ Լեհաստան կրնան ի վերջոյ տարածել իրենց երկաթէ թաթը Կովկասի վրայ, ինչ որ ինք կը նկատէ շատ խնդրական ենթադրութիւն մը։ Մինչդեռ «յայտնի թուրք հրապարակագրի մտքէն անցած չանցնիր, որ ռուս մուժիկներու ալիքը, 20 — 30 տարուան մէջ, կարող է շատ աւելի շուտով վերջնականապէս ողողել Կովկասը եւ նոյնիսկ տարածուիլ Անատոլուի ընդարձակ դաշտերուն վրայ»։

Այս կը նշանակէ թէ՝ ռուս մուժիկներու գաղութային ներխուժման վտանգը (կովկասցի թրքաբէկ լեռնականի աչքին) աւելի մեծ ու իրական է Կովկասի ազգերուն համար, քան Ճափոնի, Գերմանիոյ կամ Լեհաստանի տիրապետութեան սպառնալիքը։

Հայտար Բամատ չընդունիր նաեւ Թուրք քաղաքագէտի այն տեսակէտը թէ՝ «թուրք ցեղերը պէտք է իյնան կամ բարձրանան իրենց սեփական ուժերով», թէ անոնք պէտք չէ երբեք օգտուին ուրիշներու ուժերով, որովհետեւ «այդպէս կը թելադրեն պատմութեան օրէնքները, որոնց ենթակայ են ազգերը»։

Հայտար Բամատ, հիմնուելով վերջին երկու դարերու տուած փաստերուն վրայ, կը պնդէ թէ՝ բացի Շուէտէն եւ Նորվեկիայէն, (աւելի ճիշդ՝ բացի միայն Նորվեկիայէն, որովհետեւ Շուէտ ազատուելու պէտք չունէր), ոչ մէկ ազգ ազատած է առանց օտար ուժի մը օգնութեան։ Մինչեւ անգամ Միացեալ Նահանգները ազատուած են արտաքին ուժի՝ Ֆրանսայի օգնութեամբ։ Օտար լուծէ ազատուած գրեթէ բոլոր ազգերը յաջողած են անկախ դառնալ «միայն շնորհիւ արտաքին ուժերու զինուորական եւ տնտեսական օժանդակութեան»։

Հայտար Բամատ կը յիշեցնէ, որ 19րդ դարու ընթացքին Օսմանեան լուծէն ազատուած ազգերը բոլորն ալ ազատուած են արտաքին ուժերու օգնութեամբ։ Եւ, ինչ որ ոչ նուազ նշանակալից է, այդ այն է, որ այսօր այդ ազգերէն եւ ոչ մէկը չի գտնուիր զինքը ազատագրող օտար պետութեան բացարձակ ազդեցութեան տակ։

Հայտար Բամատ կը հարցնէ Թուրք թերթի խմբագրին, թէ ո՞ւր եւ ի՞նչ պիտի ըլլար ինքը՝ Թուրքիան այսօր, եթէ Խորհրդային կառավարութիւնը եւ ուրիշ արտաքին ուժեր չօգնէին Քէմալ փաշային պատռելու Սեւրի դաշնագիրը։

Ուրիշ խօսքով՝ կովկասցի թրքաբէկ լեռնականը կ'աշխատի ցոյց տալ, որ օտարներու ուժէն օգտուիլ չի նշանակեր անպատճառ գործիք կամ ստրուկ դառնալ այդ օտար ուժին։

Հայտար Բամատ միանգամայն իրաւացի կը գտնէ, որ Թուրքիա մօտ անցեալի մէջ բարեկամ եղաւ Խորհրդային կառավարութեան եւ հաւատարիմ մնաց այդ բարեկամութեան։ Այդ կը պահանջէր Թուրքիոյ շահը։ Սակայն, այժմ պայմանները հիմնովին փոխուած են, եւ Թուրքիա պէտք է զգուշանայ այլեւս Խորհրդային կառավարութեան բարեկամը ըլլալէ։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ Հայտար Բամատ այն համոզումն ունի, որ Ռուսաստան, ինչ իշխանութեան տակ ալ ըլլայ, ինքզինքը գտնելով եւ զօրացնելով բաւականաչափ, նորէն պիտի հետեւի իր աւանդական քաղաքականութեան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, այն է՝ պիտի ձգտի տարածուիլ դէպի հարաւ ու արեւելք եւ դէպի Նեղուցները, — «քաղաքականութիւն մը, որուն անխուսափելի զոհը պիտի ըլլայ Թուրքիան վաղ թէ ուշ»։

Զարմանալի չէ՞ սակայն, որ Հայտար Բամատ, մէկ կողմէ, այնքա՜ն մեծ յոյսեր կը դնէ Ճափոնի, Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի օգնութեան վրայ՝ Կովկասը Ռուսաստանէն անջատելու համար, իսկ միւս կողմէն ալ՝ այնքա՜ն կը վախնայ, որ Ռուսաստան նորէն պիտի զօրանայ այնքան, որ պիտի կրնայ տարածուիլ դէպի հարաւ ու արեւելք եւ դէպի Նեղուցները։

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ ԵՒ ԻՏԸՆ

ԵՐԿՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. — Ն. Ֆ. Փրէսի Լոնտոնեան թղթակից Բալըրբ Լիւգտն, վերջին քաղաքական անցուդարձերը երկար տեսութեան մը մէջ ամփոփելէ ետքը, հետեւեալ եզրակացութեան կը յանգի, խաղաղութեան եւ պատերազմի հաւանականութիւնները ալ կշռելով։ Մենք ալ, մեր կարգին կ'ամփոփենք անգլիացի իրազեկ թղթակցին տեսութեան ամէնէն կարեւոր մասերը. —

Վերջապէս յաղթանակեց վարչապետ Չէյմպրլէնի քաղաքական ըմբռնումը ներկայ կնճռոտ կացութեան հարցը լուծելու կամ լուծել ջանալու համար։ Երեսփ. ժողովին առջեւ իր խօսած ճառը բուն իսկ յստակութիւն եւ անկեղծ հայեցողութիւն էր։ Ահա — Արագ հաշտեցողութիւն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ, միակ ճամբայ պատերազմէ խուսափելու համար։ Ահա հիմա, թէ ինչու Չէյմպրլէն որոշեց իսկ եւ իսկ բանակցութիւններու սկսիլ Հռոմի հետ, եւ բնաւ տարակոյս չկայ, թէ բրիտանական կառավարութիւնը կ'ուզէ ընդհուպ Պերլինի հետ ալ նոյն ճամբան քալել։ Կարեւոր է գիտնալ, թէ խաղաղեցումի այս անգլիական յատակագիծին մէջ առաջին տեղը կը պատկանի Իտալիոյ։ Բանալի դերը անորն է։ Իր ուժի եւ կարողութեան շրջանակը կը կտրէ բրիտանական նաւագնացութեան ամէնէն կարեւոր հաղորդակցութիւններուն անցքերը, եւ շատ կենսական անգլիական յենարաններ Իտալիոյ ուժերու կեդրոններուն ռազմագիտական կէտերուն վրայ կը գտնուին։ Իտալիոյ իբրեւ բարեկամ կամ թշնամի ըլլալը՝ պատերազմի միջոցին վճռական կարեւորութիւն կրնայ ունենալ։ Լոնտոնի վարչապետարանը համոզուած է որ Հռոմի եւ Լոնտոնի միջեւ շահերու հիմնական պայքար բնականէ գոյութիւն չունի եւ, հետեւաբար չի կրնար բանակցութեան ճամբան գոցուիլ։ Մինչեւ իսկ անգլիական տեսութեամբ շահերու համակրողութիւն մը կայ երկու Պետութիւններուն միջեւ, ինչ որ իրար հասկնալու համար աւելի զօրաւոր ազդակ մըն է քան ո եւ է վերացական կամ տարբեր հակառակութիւն։ Այս համաբանակից շահերը նախ եւ առաջ կը կեդրոնանան Միջին Եւրոպայի մէջ, ուր ամէնէն աւելի ընդհանուր ընդհարումի մը վտանգը կայ եւրոպական խաղաղութեան համար։ Վերջին իրադարձութիւնները մղեցին Անգլիան հանձնելու շուտով հաշտեցողութեան մը գալու անհրաժեշտութիւնը։ Չէյմպրլէն կը հաւատայ, թէ Միջերկրականի խնդիրը լուծելով, երկու կառավարութիւնները շուտով պիտի մերձենան միւս խնդիրներուն ալ մէջ, ըլլալու համար, գոնէ առայժմ մասամբ։ Իտալիա կամ կամուրջ պէտք է նկատուի Անգլիոյ կողմէ, կամ իրեն դէմ ցցուած թումբ մը, եթէ ուզէ սա կամ նա ձեւով իր ազդեցութիւնը պահել Միջին եւ Հարաւ-Արեւելեան Եւրոպայի մէջ։

Իտընի կարծիքն ալ մինչեւ հոս Չէյմպրլէնի կարծիքն էր։ Բայց տարակարծութիւնը սկսաւ բանակցութիւններու ժամանակամիջոցին վրայ։ Իտըն, ինչպէս թերթերը արդէն գրեցին ամէն երկիրներու մէջ, սա տեսակէտը կը ներկայացնէր, թէ Անգլիոյ քաղաքական եւ բարոյական ազդեցութիւնը պիտի վտանգուի եւ ծանր հարուածի մը պիտի ենթարկուի, եթէ Իտալիոյ բանակցութիւններուն սկսելուն իբրեւ պայման հարկ ըլլայ ընդունիլ Հապէշական կայսրութեան ճանաչումը անմիջապէս։ Իտըն սկսելու համար կը պահանջէր որ Իտալիա Անգլիոյ դէմ իր քարոզութիւնները դադրեցնէ, Լիբիոյ մէջ համախմբած ուժերը պակսեցնէ, եւ Սպանիոյ ճակատէն եւ քաշէ նախ իր կամաւորները, գոնէ մասամբ, մէկ խօսքով՝ Իտըն կը պնդէ թէ Իտալիա պէտք է ապացոյցը տայ, թէ պատրաստ է համաձայնութիւններ կնքելու։ Իտալիա Անգլիոյ հետ չափուելու չափ զօրաւոր չէր, — կ'ըսէր Իտըն, — եւ թէ ան (Իտալիա) ուշ կամ կանուխ պիտի պարտաւորուէր խնդրել Անգլիայէն որ բանակցութիւններ սկսին։ Բայց Չէյմպրլէն այդ ակնոցով մտիկ չըրաւ Իտըլի թելադրութիւններուն։ Ան Եւրոպայի կացութիւնը այնքան վտանգաւոր կը տեսնէր, որ Իտընի ռազմավարական տեսութիւնը չյարմարէր բնաւ անոր հետ։ Կարելի՞ էր միթէ սպասել, պարզապէս... սպասած ըլլալու համար, եւ դէմ առ դէմ ուժի փորձեր ընել, երբ Եւրոպա ճար չունի...։ Եթէ պայթումի մը կ'ուզուի խուսափիլ, պէտք չէ երբեք խոյանալ ազդեցութիւն վրայ չտալու վերացական ձիգի մը առջեւ։ Չէյմպրլէն, գործնական մարդ եւ խաղաղասէր, չէր կրնար սպասել որ սա կամ նա իմաստով ազդեցութեան մը պատճառաւ Եւրոպա աւերակներու դաշտի մը վերածուի։ Եւ յատկանշական էր որ Չէյմպրլէն յաջողեցաւ ցրուել փճացնել Իտընի պատրանքները Երեսփ. ժողովին առջեւ, պատրանքներ՝ ի մասին «հաւաքական ապահովութեան» եւ ի մասին «Ազգաց Ժողովի հաւատքին»։

Ճիշդ է որ Եւրոպական Ցամաքին վրայ կանուխէն յուսախաբութիւնները սկսած էին Ժընեւի Ժողովին արդիւնաւորութեան նկատմամբ, եւ մինչեւ վերջերս ամէնէն աւելի Մեծն Բրիտանիա եւ ծովերէն անդին իր գաղթավայրերն էին, որ աւելի զօրաւոր հաւատք կը տածէին Ազգաժողովին հանդէպ, հակառակ անոր կրած բազմաղիմի հարուածներուն եւ զգալի յուսախաբութիւններուն։ Բայց, յանկարծ, Չէյմպրլէնի յայտարարութիւնները, ի հեճուկս Իտընի հայեցակէտին, փոթորիկի մը պէս աւլեցին արդէն յուսախաբութիւններուն եւ վերացական խօսքերուն ամպերը, որոնք գոյացած էին «հաւաքական ապահովութեան» գաղափարին շուրջ։ Անգլիոյ մէջ եւ ուրիշ տեղեր, գանգատողներ կան, թէ այս փոթորիկը ոչ միայն հորիզոնը չմաքրեց, այլ շատ մը օգտակար յոյսեր քանդեց։ Եւ իրաւ ալ ինչ փոփոխութիւն, երբ խորհինք որ Իտընը մինչեւ իսկ կ'անուանէին «Ազգաժողովի նախարար», եւ Պոլտուին ու Չէյմպրլէն, վերջին ընտրական պայքարի մէջ, շահեցան հաւաքական ապահովութեան, այսինքն՝ ազգաժողովին անհրաժեշտ պահպանումին եւ զօրացումին հիման վրայ։

Բայց, միւս կողմէ, պէտք չէ զանց ընել թէ Չէյմպրլէն մինչեւ յետին կէտը պաշտպանեց Ազգաժողովը, բայց իրողութիւններու լոյսին տակ՝ վարչապետը իր ազգակիցներուն յայտարարեց ճշմարտութիւնը, այն միջոցով որ անոնք գոնէ մասամբ միայն հաւատք ունենան, եւ վերացականութեան կապոյտ բարձունքէն իրականութեան տրամ գետնին վրայ իջնել յանձնարարեց անոնց։ Թէեւ չմոռցաւ մատնանիշ ընել միեւնոյն ատեն Ժընեւի օրկանին «բարոյական ոյժը»։ Ահա բնական արդիւնքը Չէյմպրլէնի տեսակէտին ըմբռնումին եւ հարկաւոր պայմանը անոր իրատես քաղաքական ծրագրին։ Թող իրենց տեղը մնան պատուով վերացական ցանկութիւնները, բայց անոնք իրենց իմաստը կը կորսնցնեն, եթէ ծառայեն միայն խափանելու հաշտեցողութեան ճամբան։ Ծիծաղելի պիտի ըլլար սպասել — ինչպէս Իտընի գաղափարն էր — որ Իտալիոյ պէս հզօր եւ հպարտ Պետութիւն մը ապաշխարողի զգեստով կամ քուրձով ծածկուած՝ գար Անգլիայէն խնդրէր որ հաշտեցողութեան մը գայ...։

Այս տեսակէտով, կարեւորութիւն չունի Իտընի այն ըմբռնումը, թէ Իտալիա այնպէս պիտի կարծէ թէ Անգլիա «պարտաւորեալ» կը փափաքի բանակցիլ։ Բուն եւ վճռական խնդիրը այն է, թէ մերժումը Անգլիոյ կողմէ կամ ծայրայեղ սպասումը աղիտալի հետեւանքներ կրնար ունենալ։ Ահա կը կուտակուէին խնդիրները, լարուած վիճակները եւ վտանգի գօտիները։ Սպանիա, Միջերկրական ծով, Եգիպտոս, Պաղեստին իր արաբական ներքնաշխարհով, Գերմանիա եւ Միջին Եւրոպա — եւ պատերազմը անդին Մ. Արեւելքի մէջ....։ Մեծն Բրիտանիա, այս պարագաներուն տակ, կրնա՞ր թոյլ տալ ինքն իրեն որ մերժէ Իտալիոյ հետ խօսակցութիւններու բացումը, մանաւանդ երբ բանակցութիւններու սկսիլը հաւանութիւնը բնաւ չի նշանակեր թէ Իտալիոյ առաջարկութիւնները պիտի ընդունուին, անպատճառ։

Չէյմպրլէն այս խաղին մէջ շատ բան դրած է. — Եթէ իր յատակագիծը չյաջողի, եթէ Իտալիոյ հետ խօսակցութիւնները յաջողապէս անհետեւանք ըլլան, անպայման փոթորիկ մը պիտի պայթի գլխուն — աւելի ծանր այն՝ որ ժամանակ մը պայթեցաւ Սըր Սէմիւէլ Հօըրը՝ Փիւզէն, որովհետեւ անմիջապէս պիտի ելլեն պաշտպանողները՝ թէ Իտ[illegible] պէս արտաքին մեծ նախարար մը [illegible] հեռացնելու համար, թէ Չըրչիլին միւս [illegible] տկարացուց բրիտանական քաղա[illegible] կանութեան արդարադատութեան [illegible] անկեղծութեան գաղափարը եւ Բ[illegible] Բրիտանիոյ քաղաքական դիրքն [illegible] մեծապէս վտանգեց։

Չէյմպրլէն խաղին կորուստն[illegible] դէպքը գիտէր եւ գիտակցաբար [illegible] տանձնեց զայն. Ցոյց հետեւ[illegible] Անգլիոյ քաղաքականութիւնը [illegible] եալ պիտի քշէ տանի տարբեր [illegible] Եւ վտանգի այս դէպքը սակայն [illegible] դած է Չէյմպրլէնի հաւատքն [illegible] ծունէջութիւնը, եւ պիտի ճգնի [illegible] խաւրած ուղղութեամբ վարել [illegible] տական նաւը։ Եւ կը թուի թէ [illegible] դութեան մասին կատարեալ համոզ[illegible] ունի։

Մուսոլինի եւս գիտէ այսպիսի [illegible] ձեցումի մը փորձին անյաջողութ[illegible] վտանգները, եւ պարտաւոր է [illegible] կարգին ի գերեւ հանել Անգլ[illegible] հակառակորդներուն յաւակնութ[illegible] նը։ Իտալիոյ համար շահաւոր [illegible] բեք, որ թշնամական դիրք բռնէ [illegible] վրայ հրաւիրէ այս կերպով հակ[illegible] սակայն այն անգլիացի պետական[illegible] դող, որոնք իրենց քաղաքական [illegible] պարէզը գրաւի դրած են այժմէն [illegible] յաւիտենական բանակցութիւն[illegible] յաջողութեան համար — տեսակ [illegible] խաղ ...։ Եւ մեծ յոյսը այս [illegible] վրայ է։

Անգլիոյ Խորհրդարանը վերջ[illegible] որոշեց բախտը փորձել, պատեհ[illegible] թիւն մը տալ։

Ոչ շատ հեռաւոր պատմութեան [illegible] մնայ հիմա դատել թէ ո՞վ իրա[illegible] ունի — Չէյմպրլէ՞ն թէ Իտըն։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

«ԽԵՆԹ»Ի ՏՂՈՒՆ ՄԱՀԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

«Արազ»ի մէջ կը կարդամ [illegible] Մարտ) —

Պուքրէշի Ֆրանսական հիւանդանոցին մէջ, կիրակի, 27 Փետրուար[illegible] հոգին աւանդեց հին ռազմիկ մը [illegible] ուէն Գօլոսեան, միրապուժական [illegible] ծողութենէ մը յետոյ թօքատապ[illegible] նուած ըլլալով։

Արուէն Գօլոսեան անդրանիկ [illegible] տղան էր հռչակաւոր Սամսոն Վար[illegible] նին՝ հայ ազատագրական [illegible] շարժման առաջին ռահվիրաներէն[illegible] կուն զոր Րաֆֆին անմահացուց [illegible] «Խենթ»ով. (Արուէնի կրտսեր եղբայրն էր Վասակ Տէր Գօլոսեան, համար[illegible] վար գործիչ, որ պահ մը եղած [illegible] նախարար եղաւ Երեւանի մէջ [illegible] տաւ 1930ին)։

Ծնած 1874ին, Արուէն իր կրթութիւնը առաւ Երեւանի գիմնազիոնին[illegible] սակայն երրորդ դասարանէն [illegible] ուեցաւ դպրոցէն՝ ծեծած ըլլալու համար դպրոցին տնօրէնը որ [illegible] ձակեր էր իր մէկ Հայ ընկերը [illegible] մեռչկան (Հայուկ) կոչելով։

Արուէն մեծցաւ իր հօր ձեռքին[illegible] ռազմական ընդունակութիւններ [illegible] ռանգած ըլլալով ինքն ալ իր հօրմ[illegible] Մօտ ի վերջոյ ռուսական ծառա[illegible]

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.
Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ի՞նչ ըրաւ որ... ամէ՞նք կը կերեւ...

— Ո՛չ, գիտես որ Պիարից երթալու ծրագիր մը ունէի... Ջուրը ինկաւ... այս առտու նամակ մը ստացայ իրմէ որուն մէջ կ'ըսէ թէ մօրհօրը ջանքերուն՝ պատկանեալ իշխանութեանց մօտ, Նորին Շնորհափայլ Վեհափառութիւնը յարմար նկատեր է իր սիրելի ծառայականին՝ Փիթըր Հէյիմթ Գարսուին վստահիլ Արտաքին նախարարութեան պաշտօնակը... Երկուշաբթի առտու պաշտօնապէս պիտի ներկայանամ...

— Կարելի է հին-օրէնքի զինուոր եմ, բայց երբեք չեմ մտածած [illegible] ըրաւ Սուէթին։

— Գիտէի որ այդպէս պիտի ըլլէր. բայց ինչ որ է, թերեւս Եւրոպայի շրջանը ընելէն ու մէկ դիւանագիտութեան միջոցը պաշտօնաթուղթ փոխադրելէն աւելի գէշ ճակատագիրներ կան...

— Անշո՛ւշտ, պատասխանեց Սուէթին մխիթարելու համար իր բարեկամը. Ճամբորդութիւններուդ ընթացքին հետաքրքրական մարդոց պիտի հանդիպիս...

— Գեղեցիկ տանն անդին այդ հետաքրքրականները... եւ ապա ես պիտի ըլլի Պիարիցի մէջ...

Ճաշի ընթացքին հաղորդուած այդ տեղեկութիւնը առաջին անգամն էր որ [illegible] Սուէթինի [illegible] Հորիզոնին արեգակնափայլ կապոյտը։ Երկրորդը եղաւ այն լուրը զոր յաջորդ օրը Սըր Ճորճ ըսաւ իրեն Վիքթորիա կայարանին քարափին վրայ՝ յայտնելով թէ Տայանային եւ անոր խումբին պիտի չընկերանային. անոնք մէկ օր կանուխ մեկնած էին, որպէսզի տիկինները գնումներ ընէին Փարիզի մէջ ու Մարսէյլ հասած պիտի ըլլային նախորդ գիշերը։ Սուէթինի կ'ուղեկցէին հետեւաբար ցայտուն ճակատով երիտասարդ մը՝ Վէրնըն Պէնթլին, որ Սըր Ճորճին քարտուղարն էր, երիտասարդ ու գէջ-շատ ազուոր աղջիկ մը՝ իր աղջիկը, ինչպէս նաեւ քանի մը ծառաներ։ Իսկ երրորդ հրակայ ամպը որ կը սպառնար խաւարի մէջ ձգել Սուէթինի երջանկութիւնը, այն պաղ ընդունելութիւնն էր զոր Տայանա ցոյց տուաւ անոր՝ պատահած հասած ատեն։

Ճամբորդներ էին ամբողջ գիշերն ու նաւ հասեր էին բաւական ուշ, որովհետեւ Սըր Ճորճ իր հաստատութեան Մարսէյլի գրասենեակը տարեր էր զինքը՝ կարգ մը գործերու համար։ Այնպէս որ մինչեւ Սուէթին պայուսակները քակեց, բաղնիք մտաւ եւ հագուստները փոխեց՝ ճաշը մատուցուեցաւ, րապէս ատեններուն էր։ Ուսիկէն ելլելով կամրջակը բարձրացաւ. քովէններ լոյս նաւուն յետակողմէն ու դէպի հոն յառաջացաւ։ Քանի մը հոգի կը թափառէին Լօքթէյլի սեղանին բոլորտիքը, զոր գծաւոր ու լայնատարած վրան մը կը պաշտպանէր կէսօրուան կիզիչ արեւէն։ Կիները թեթեւ, ըմբշամարտաձեւ հագած էին, իսկ այրերը մոխրագոյն, բուրդէ տաբատներ։ Այդ խմբակին մէջն էր նաեւ Տայանան՝ զբաղած իր բաց կապոյտ հագուստով։

Երբ Սուէթին անկիւնը դարձաւ, աղջիկը սուրախ-զուարթ վէճի մը բռնուած էր բարձրահասակ ու գեղադէմ երիտասարդի մը հետ որ — ինչպէս պիտի իմանար — Միլըր Փէնթըլին էր։ Տայանա անմիջապէս նշմարեց զայն, բայց պահ մը շարունակելու գարկաւ, որպէսզի վերջացնէ իր խօսքը գրագէտին հետ։ Իսկ վերջը Սուէթինի կողմը դառնալով կէս-բերան «բարի լոյս», անշուշտ ծանօթ էք բոլորին, այնպէս չէ՞ ըսաւ ու նորէն անդին գնաց՝ շարունակելու համար իր խօսակցութիւնը։

— Դժբախտաբար ծանօթ չեմ, պատասխանեց Սուէթին [illegible] զայրացած։

Դիւրագրգիռ մէկը չէր ան, բայց որոշապէս կը զգար թէ գէշ դիրքի մէջ ինկած էր այդ պահուն։ Ու թերեւս այդ պատճառով ալ ակամայ ձայնը բարձրացուցած էր։

Ցանկարծ լռութիւն մը եկաւ նեղկանկերուն վրայ եւ բոլորը մէկ շորս աչքով նայեցան իրեն՝ թշնամական հետաքրքրութեամբ։ Տայանա իր հիւրերուն ներկայացուց զայն եւ խնդրեց որ ըմպելի մը առնէ։ Հիւրերը անտարբեր բարեւ մը տուին անոր ու մէկ կողմ քաշուեցան՝ աւելի մեծ խանդով շարունակելու համար իրենց ընդհատուած խօսակցութիւնները։

Սուէթին օշարակ մը ապսպրեց ու նայեցաւ Տայանային։ Այս վերջինը դարձեալ խօսքի բռնուած ըլլալով Սիգըր Փէնթըլին հետ, կարեւորութիւն անգամ չտուաւ իրեն։

Սպասելով քանի մը վայրկեան, խորհելով թէ ինչպէս կրնար խօսակցութիւն մը սկսիլ լորտ Մալվըրնին ու Միս Գուպոս Սեքիլթընին հետ, որոնք անմիջապէս իր մօտիկը կեցած էին ու կը բաբրբաւէին մի ամն Ուէնտի Փոլրինկթընի եւ ուրիշ անձի մը մասին։ Սուէթին լսեց անոնց բամբասանքին նիւթը — Միս Փօլինկթընի [illegible] պարտ յարաբերութիւն կը [illegible] այդ «ուրիշ անձին» — այլ [illegible] «Նապաստակ»ին — հետ ու խօսակիցները կը զարմանային թէ [illegible] քան ժամանակ պիտի տեւէր [illegible] բանելի կենակցութիւնը։

Երբ այլեւս չկրցան աւելի հետ[illegible] ները տանիլ իրենց խորհրդածութ[illegible] ները այդ նիւթին շուրջ, Սուէթ[illegible] տուեցաւ կարճատեւ լռութենէ [illegible] սաւ.

— Ո՜հ ինչ անհամբերութեամբ [illegible] սպասեմ, Աթէնքը տեսնելու [illegible] ... Դուք այնտեղ եղա՞ծ էք։

Միս Սեքիլթըն նայեցաւ անոր՝ [illegible] մանքի արտայայտութիւն մը իր [illegible] ու կապուտակ աչքերուն խորը։ [illegible] իր երեսցուց գեղեցիկ շարժում[illegible] Իսկ Մալվըրն պատասխանեց՝ [illegible] վելով իր նեղլիկ ուսերը։

— Չեմ եղած, բայց հոգ անպա[illegible] թէ ուր կ'երթանք, կը բաւէ որ [illegible] նանք լողալ... Հճա՞նք [illegible] եք...

— Ո՛չ, ո՛չ, հին-օրէնքի զի[illegible] մըն եմ եւ սակայն կ'ուզեմ [illegible] Ակրոպոլիսն ու մնացեալները [illegible]

(Շար.)

16 — 3 — 38

... ըսկան մէջ, նոյնիսկ պլիտաւ դաշնակ... եւ իր պալատին հակառակ ա... իւզկիզով հայ յեղափոխական չար... ...ներու:

Երբ 1905ին հայ-թաթարական ընդհարումները տեղի ունեցան ու ... Դուշմանի արշաւ... ...եւ իր թառեցիկ ... պաշտպանեց Աղաբամի շէր... ...եւ պատուհասեց այն թուրք ... որոնք կը սպառնային Ա... ...հայութեան: Եւ ... աշակցութեամբ, Պա... ...համբով զինք մաղուեց Տաճ... ...մինչեւ որ կովկասեան ... ...Թուղթ իրկոգոց ... ժանսոնդ երբ իր հայրը Ե... ...այգին մէջ իսկ ... Շամբրլինի: ...կառավարութիւնը ... Ջայն աքսոր ղրկեց, ...աքսորի մէջ պահելով:

...պատերազմին զինք կը ...կամաւորական չարժման ... Բայց իր արէջը ան դրկեց ... 1918ի օրհասական օրե... երբ Սարդարաբատի ճակատա... ...զուպարէն քիչ առաջ, Արա... ...պաշտպանեց ժողովր... ...ուժերով:

...օրերուն էջ... ...զինուորական պետ ...եւ երբ պոլշեւիկները եկան, իր ...Վրաստան անցաւ ինքն ... ...Դաշնակցա... ...կառավարութեան անդամներէն ...:

Ցեռոյ Թումանեա եկաւ, գիւղատն... ...ալխատանքներով հայթայ... ...իր օրապահիկը, Կալաց, Թիֆ... ...եւ 7—8 տարիէ ի վեր ալ Ուֆօլի ...Կալուխեայ գիւղը:

Ցուղարկաւորութիւնը կատարուե... երեքշաբթի օր, 1 Մարտ, ժամ ... Ս. Հրեշտակապետ եկե... ...մէջ: Դամբանականներ խօսե... ...առաջնորդը եւ Կալ... ...ուսմէն գալրոցի տնօրէնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴՈՒԻՆԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

Հնագէտ Սմբատ Տէր-Աւետիսեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրին (4 Յունուար) —

Դուինի աւերակները կը գտնուին հին Հայաստանի մայրաքաղաք Արտաշատէն տեղը 25 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ:

Դուինի կործանումէն պահեա է ...ած են բրրու հոսէք կրկնուած ...արձ երկրաշարժները: Առաջին մեծ երկրաշարժը տեղի ունեցած է 861 թըւականին, իսկ 30 տարի վերջ՝ կոր... ծանարար երկրաշարժը, որ աւերակներու վերածեց ամբողջ քաղաքը, փըլատակներու տակ ձգելով 70,000 հոգի:

Դուինը իր գոյութիւնը պատմու... թեան մէջ կը պահէ մինչեւ ԺԳ. դար, իսկ անկէ վերջ պատմութիւնը գրեթէ մ(?) ... ալլեւս այդ քաղաքը: ԺԵ. դարու սկիզբէն՝ Արարատեան դաշտի կեդրոն կը դառնայ, Դուինի փոխա... րէն, Երեւան քաղաքը:

Շնորհիւ Դուինի բարձր բլուրին, ...դարուն՝ Արտաշատէն այնտեղ ...կեդրոնանալ Արշակունիները եւ հայ աւատապետները, որոնք Դուինի բլուրին վրայ կը կառուցանէին միջնաբերդը, շրջապատելով երկու հաստ եւ ամուր պարիսպներով եւ բուրգերով: Այս պարիսպներն ու բուրգերը պատրաստուած էին հում աղիւսէ, այնպէս որ դարերու ընթացքին մաշեցան ու պարիսպներուն տեղ... ...էն բլուրի կերպարանք: Ամբողջին շէնքերը շինուած են մեծ մասամբ թրծուած աղիւսէ, որոնց հետքն իսկ չկայ: Բերդէն հարաւ արեւմտեան կողմը կը տարածուին Դուինի քաղաքի աւերակները, որոնք նոյնպէս շրջապատուած են պարիսպներով ու բուրգերով: 1828ին, պատերազմի ժամանակ, Դուինի աւերակներուն վրայ հայ գաղթականներ հիմնեցին6 գիւղ, որոնց համար Դուինի աւերակները ծառայեցին, ամբողջ 100 տարի, իբրեւ քարահանք: Դուինի շինութեանց աւերումին մեծ մասամբ նպաստեց այն պարագան որ գանուած «հնագէտներ», կարծելով թէ ոսկիի ամբարներ կան աւերակներուն տակ, անխնայ քանդած են պատմական յուշարձաններուն մնացորդները:

Գիտութեան Ակադեմիային կողմէ Դուին ղրկուած էր յանձնախումբ մը, ղեկավարութեամբ հնագէտ Սմբատ Տէր Աւետիսեանի, որ անցեալ հոկտեմբերի 10էն մինչեւ նոյեմբերի 29ը կանոնաւոր պեղումներ կատարեց: Պեղումները սկսան քաղաքին հարաւարեւելեան սահմաններուն մէջ ինկած խրամէն: Այստեղ, խրամին քերանը, միջնաբերդին մուտքին, հողաթումբերուն տակէն պեղումները դուրս հանեցին քաղաքին գլխաւոր մուտքերը: Դարպասը շինուած է կամարակապ սալերէ, որոնք զարդարուած են քանդակներով: Այս դարպասին մէջէն, միջնաբերդին կողմէն, քաղաք տարուած են երկու ջրմուղներ, մէկը խմելու ջուրի, միւսը ոռոգելու ջուրի համար: Գիտական յանձնախումբը կըցաւ պարզել ջրմուղին ուղղութիւնը: Ջրմուղը քաղաքին գլխաւոր եկեղեցիին աւերակներուն մօտէն կը ճիւղաւորուի երկուքի, քաղաքին հարաւային եւ արեւմտեան ուղղութեամբ: Ջրմուղին խողովակները ներսէն ծածկուած են մասնաւոր նիւթով մը ջուր չծծելու համար: Նոյն վայրէն քիչ մը հեռու, հողը մաքրելու ժամանակ՝ երեւան հանուած է կնքուած կաւ: Պեղումներ երեւան հանեցին նաեւ հոյակապ, քարէ սիւներով զարդարուած դահլիճ մը, որ կը պատկանի Զ. եւ Է. դարերու ճարտարապետութեան: Գտնուած է նաեւ եկեղեցիի մը աւերակը, հին գունաւոր խճանկարի մնացորդներով, միշտ Զ. եւ Է. դարերու ճարտարապետութիւն:

ԺԵ. դարուն, այս փլատակները ծառայած են իբրեւ գերեզմանատուն: Այդ գերեզմանատուներուն մէջ գըտնուած են ԺԶ. դարու կանացի պղնձեայ զարդեր: Դամբարանի մը մէջ՝ արաբատառ արձանագրութիւն մը ցոյց կուտայ որ ԺԵ. դարու երկրորդ կէսին շինուած են:

Պեղումները ցոյց տուին նոյնպէս Դուինի քաղաքային անտեսութեան եւ շինութեանց ընդհանուր պատկերը: Տեղւոյն վրայ գար գոյութիւն չունենալուն՝ կառուցկաղործուած է կաւէ մշակումը:

Պեղումներու ընթացքին գտնուած են արաբական դրամներ, որոնք կը պատկանին Ը. եւ Թ. դարերուն, բազմատեսակ կաւէ եւ պղնձեայ անօթներ, մեծարժէք կղմինտրներ:

Դուին հին հայկական մշակոյթի հարուստ օճախ մըն է: Պեղումները գետ շատ նորութիւններ երեւան պիտի բերեն: Դուինի ուսումնասիրութեան համար արդէն հիմնուած է մասնաւոր թանգարան մը:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՓԵՏՐ. 18Ը ԱՌՆՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, (Յապաղած) — Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ Փետրուար 18ը տօնուեցաւ մարտ 6ին, խուռն բազմութեամբ: Այդ առթիւ բեմադրուեցաւ «Վարդանանց»ը: Հանդէսը բացուեցաւ «Բամ Փորոտանով», ընկեր Խ. Մկրտիչեան բացատրեց թէ Փետրուար 18ը նմանութիւնն էր Վարդանանցին, իբրեւ ըմբոստութեան բռնութեան դէմ:

Ներկայացման իրենց մասնակցութիւնը բերած էին խումբ մը հայորդիներ: Գ. Մ. Շիշմանեան կրցաւ տպաւորել Վարդանը. Տիկին Մամիկոնեանի դերին մէջ յաջող էր Տիկին Ա. Գասպարեան, Ղեւոնդ երէցի եւ Յազկերտի դերերուն մէջ շատ յաջող էր ընկեր Օ. Կարապետեան, Դենպետի դերին մէջ ջանք չէր խնայած ընկեր Մ. Փափազեան, Վասակի դերին մէջ ընկեր Օ. Գալանջեան նոյնպէս: Գ. Գ. Ս. Սանդուրեան, Երուանդ եւ ընկերներ Ս. Գասպարեան, Օ. Վարդանեան, Հ. Թորեան եւ Թ. Նազաշեան բոլորն ալ յաջող խաղարկութիւն ունեցան, իսկ Օր. Ս. Ճիհանեան թէեւ անչափահաս, հարազատ եւ բնական արտայայտութեամբ կրցաւ տպաւորել Շուշանիկի դերը, արժանանալով ներկաներու գնահատութեան: Երգեց Տիկին Ս. Խաչատուրեան եւ արտասանեց ընկեր Մ. Փափազեան:

Հանդէսը վերջացաւ Վարդանանցի երգով: Ներկաները մեկնեցան գոհացած, գուած հայրենասիրական խանդավառութեամբ:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

ԼԱՍԻՈԹԱ.— 34 հայ երիտասարդներ մարտ 5ին ընդհանուր քննութեան ենթարկուեցանք եւ միայն 15 երիտասարդներ ընդունուեցան: Իսկ 19 հոգի առանց քննութեան դուրս հանեցին թելադրելով որ հպատակութեան գիմում կատարեն: Լաւ չհասկցանք այս կարգադրութեան իմաստը:

Մեր մեկնումէն առաջ 34 հայ երիտասարդներով ճաշասեղան մը սարքեցինք հաւաքաբար, մարտ 6ին, կիրակի: Բոլորս հաւաքուած էինք սեղաններու շուրջը, որոնք լեցուած էին ճոխ ուտելիքներով: Եւ մեր միտքն ինկան հայրենի յիշատակներ: Սեղանակիցմը թելադրեց մեզի վառ պահել ազգային ոգին, որպէսզի անանուն ժողովուրդ մը չդառնանք ազգերու կարգին: Յետոյ երգեցինք «Բամ Փորոտանը», ինչպէս եւ ազգային եւ ժողովրդական երգեր: Հայկական պարեր ալ պարեցինք, ընկերակցութեամբ նուագի: Ընկեր մը իր կատակաբանութիւններով աւելի զուարթացուց մթնոլորտը: Եւ մաղթանքներ եղան որ օր մըն ալ մեր հայրենիքին մէջ գտնենք իրար, վայելելով ամէն ազատութիւն եւ ծառայելով մեր սիրական հայրենիքին: 34 ընկերներու այս եղբայրական հանդիպումը թող բարի օրինակ մը ըլլայ Լա Սիոթայի գաղութին:

Նորեկ մը

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Սերաստացի խումբ մը հայրենակիցներ 500 (հինգ հարիւր) ֆրանք տրամադրած են «Յառաջ»ի խմբագրութեան, մեծ նուիրեալ Մուրատի կեանքն ու գործը պատկերացնող լաւագոյն ուսումնասիրի մը համար:

Առաջին մրցանակ շահողին պիտի տրուի 300 ֆրանք, իսկ երկրորդ մրցանակին՝ 200 ֆրանք:

Գրաքննիչ մարմին մը ընտրուած է Գ. Գ. Շ. Միսաքեանէ, Շ. Նարդունիէ եւ Վ. Համբարձումեանէ:

Մրցանակ շահող ուսումնասիրութիւնը պիտի տպագրուին «Յառաջ»ի մէջ:

Բոլոր ձեռագիրները պիտի ղրկուին «Յառաջ»ի հասցէով, ամէնէն ուշը մինչեւ մայիս 15:

Նախաձեռնող յանձնախումբ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՒԱՆԳԼ.-ԱՒՍՏՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լոնտոնի «Մեծն Բրիտանիա եւ Արեւելք»ը անուն պարբերաթերթը կը հրատարակէ Իշ դրամատան ընդհ. տնօրէն Մուամմէր էրիշի հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— Մեր Անգլիա այցելութեան առաջին նպատակն է փոխ այցելութիւն մը տալ Մր. Ռանսիմէնի եւ Նիքսընի: Անկէ զատ մասնաւոր նպատակներ ալ ունինք: Միջոցներ ձեռք պիտի առնեմ Իշ դրամատան մէկ մասնաճիւղը բանալու համար Լոնտոնի մէջ: Կարեւոր վայր մը կը փնտռեմ: Պաշտօնակիցներս ալ մասնաւոր գործեր ունին:

Գ. Մուամմէր, որպէս անգլիեթուրք առեւտրական հաշիւներուն կարգադրութեան մասին ըսած է.

— Առոր դարմանը ձեր ձեռքն է, աւելի շատ քանակութեամբ թրքական ապրանքներ գնեցէք մեր բոլոր հրապարակէն: Մեր ծխախոտը, ծիրանները, չորթանը, արմտիքն ու կաղինը ձեզ կը շահագրգռեն:

Նախապէս ներածուած ապրանքներու մեծ մասը այսօր մենք կը շինենք. երբ մեր ճարտարարուեստը զարգանայ, ներածման պէտքն ալ կը շատնայ: Կարեւոր ծրագիրներ կը մշակենք ձեր դրամատէրներէն եւ երկրաչափներէն օգտուելու համար:

Մեր ելմտական կացութիւնը ամուր է. պետական պիւտճէն միշտ հաւասարակշռուած է: Թուրքիա կը յարգէ իր բոլոր առեւտրական յանձնառութիւնները: Ճարտարարուեստի մէջ արագ քայլերով առաջացած ենք: Բ. հնգամեայ ծրագիրը ամբողջովին լրացած է »:

ՄԵԾ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պալքանեան Համաձայնութեան անդամ պետութեանց հպատակներուն ճամբորդութիւնը դիւրացնելու համար նոր որոշումներ տրուած են:

Թուրքիոյ եւ Ցուրաստանի, Եուկոսլավիոյ ու Ռումանիոյ միջեւ պատյաներ պիտի կազմակերպուին: Երկաթուղիներու, շոգենաւերու եւ պանդոկներու գիներուն վրայ հարիւրին 50 զեղչ մը պիտի ըլլայ ամէն անոնց համար, որոնք զբօսաշրջիկի եւ կամ խմբական անցագիր մը ունին: Զբօսաշրջիկի խումբերը պիտի կրնան ձրի ճամբորդել հանրակառքերով եւ ուրիշ փոխադրական կարգ մը միջոցներով:

Անոնք օտար ճամբորդներու ենթակայ չպիտի ըլլան:

Նոյն որոշումները պիտի տրուին նաեւ Ցունաստանի, Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ: Միջպալքանեան ուղեւորութիւններ պիտի կազմակերպուին.

— «Ով որ ինծի ոսկի մը տայ, այս տրեխները կ'ուտեմ»: Ներկայ մը կը պուին Մայիսէն օկնալ:

Այս որոշումները առաջին քայլը պիտի ըլլան Պալքանեան երկիրներուն միջեւ սահմանագլուխները ջնջելու ծրագրին գործադրութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Գուէնօս Այրէսի «Արմենիա»ն կըրկին արծարծելով այս հարցը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ երկրորդ խմբագրականի մը մէջ (4 Փետրուար).

«Ազգային Միացեալ ճակատ կազմելու համար, բնական է, նախ՝ պէտք է նկատի ունենանք մեր ներքին պայմանները, աշխարհագրական դիրքը եւ յատուկ միայն մեր ուժերը:

Ճիշդ է, տարածութիւններով կըտրուած ենք իրարմէ, կը գտնուինք տարբեր ժողովուրդներու եւ երկիրներու մէջ, տարբեր եւ առանձնայատուկ են հայ կըզզեակներու ներքին պայմանները, եւ սակայն, ատոնք բընաւ կարեւոր արգելքներ չեն, որ արտասահմանի անջատ բեկորները իրենց մասնումը, գաղափարը, նիւթական ու բարոյական զոհողութիւնը կեդրոնացնեն մէկ կէտի վրայ՝ հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս պաշտպանելու եւ, ի պահանջել հարկին, պալտպանելու նաեւ մեր հայրենիքը որեւէ անակնկալի մը պարագային:

Երեւանն ու Վանը, Սալմաստ ու Սասունը, Թիֆլիսն ու Պոլիսը հաղորդակցութեան իրենց նախնական միջոցներով եւ աշխարհագրական արգելքներով, գրեթէ ուղիղ կը համեմատին Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի, Եգիպտոսի ու Սուրիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Պալքաններ մեր գաղութներուն հետ, եթէ, ի հարկէ, նկատի ունենանք ժամանակակից հաղորդակցութեան դիւրութիւնները, թղթատարական կանոնաւորութիւնը, մեր մամուլն ու գրականութիւնը, որոնք ազատ են ամէն տեղ եւ մեծապէս կը նպաստեն մեր հոգեւոր հաղորդակցութեան, ինչպէս նաեւ մարդերու փոխանակութեան եւ հանրային կարծիքի պատրաստութեան:

Անկէ զատ, հիւրընկալ երկիրները ցարդ որեւէ կերպ արգելք չեն եղած, որ մենք ապրինք եւ մտածենք մեր ինքնապաշտպանման եւ հայրենիքի պաշտպանութեան մասին:

Ուրեմն, ներկայիս արտասահմանի հայութիւնը անհամեմատ աւելի ազատ պայմաններու տակ կը գտնուի իր եւ իր հայրենիքի ճակատագրի մասին մտածելու եւ գործելու, քան երբեմն բնաշխարհի հայութիւնը Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ մէջ:

Ինչո՞ւ Երեւափոխանական ժողով մը կրնայինք ունենալ Պոլսոյ մէջ, հայկական ամբողջ վեց վիլայէթները ներքնապէս կառավարելու համար, եւ Ազգային Խորհուրդ մը կրնայինք ստեղծել Թիֆլիսի մէջ, համազգային հեղինակութեամբ, մեր ինքնապաշտպանութեան եւ ռազմական գործերը վարելու համար, քաղաքականապէս վտանգաւոր մէկ պահուն, ի՞նչու պիտի չկրնանք Հայ Ազգային Լիկա մը ստեղծել արտասահմանի մէջ, ուր իրենց ներկայացուցիչները ունենան քաղաքական մեր բոլոր հոսանքները, կրթական, մարդասիրական եւ հայրենակցական միութիւնները եւ, նոյնիսկ, մեր յարանուանութիւնները: Հայ Ազգային Լիկա մը, որ վարէ մեր մշակութային, կրթական եւ եկեղեցական գործերը, ի բացնէ եւ ըստ հնարաւորութեան ընթացք տայ մեր ազգային-քաղաքական բաղձանքներուն, ըլլալով տարագիր հայութեան տեսակ մը կառավարութիւն, որ թէեւ իր բուն երկրին եւ ժողովուրդին ծոցին մէջ չէ, բայց իր ամբողջ մտահոգութիւնը ամբողջական հայութիւնն է եւ ամբողջական Հայաստանը:

Այսպիսի համազգային, կորովի եւ զօրաւոր մարմին մը հրաշքներ կրնայ գործել արտասահմանի մէջ, ընդհանուր հայութեան համակրանքը վայելելով:

Արդ, հնարաւո՞ր է այսպիսի պատկառելի եւ ազդեցիկ մարմին մը կեանքի կոչել, երբ մենք քաղաքական, դաւանական եւ, նոյնիսկ, մշակութային ու կրթական այնքա՜ն տարակարծութիւններ եւ հատուածականութիւններ ունինք, մանաւանդ օտարամէտութիւններ ամէն ուղղութեամբ:

Այո՛, հնարաւոր է:

Որովհետեւ մեր քաղաքական, դաւանական, կրթական ու մշակութային ... [illegible] ... Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի մասին մեր ունեցած գլխաւոր սկզբունքէն ու գաղափարէն, այլ այդ հիմնական սկզբունքն ու գաղափարը իրականացնելու ձեւապաշտութենէն: Այլ խօսքով, մեր գործելակերպն է որ մեզ չփոթի, անհանդուրժողականութեան, մոլեգին կիրքերու եւ անհաւատութեան մղած է, եւ ոչ թէ այն հիմնական եւ գլխաւոր գաղափարը, որ ունի ամէն Հայ իր երկրի եւ ժողովուրդի մասին»:

ԹՈՒՐՔ ՄԸ ՏՐԵԽ Կ'ՈՒՏԷ...

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք —

Քէմալփաշայի մէջ Հասան Ուսլու կոչուող գիւղացի մը նպարավաճառատան մէջ կախուած զոյգ մը նոր տրեխ (չարըխ) տեսնելով շուրջիններուն հաւանի ոսկին տալ եւ մեր «կաշեկերը» տրեխներն ու կապիչները ուտել կանէն 16 կտորի վերածելէ վերջ 250 կրամ կարագի մէջ կը տապկէ եւ մէկուկէս ժամուան ընթացքին ամբողջովին իր ստամոքսը կը փոխադրէ զոյգ մը տրեխը, որ կ'երեւի իր ախորժակը գրգռած էր...

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Բայց ո՞ւր գտնել: Այդ չըսի: Ան գնաց, եա եա նայելով, հեռացաւ: Ես թուփ մնացի:

Նորէն կը պոռայի՝.

— Ահա, մէկը թուփը մտաւ: Հոն է:

Ու տեղս հալածողներուն նշմար կ'ընէի: Շուրջս շշուկներ լսեցի: Ծուղէ հող մտնել: Թուփ գտնել: Իսկոյն երկու մարդ վրաս ցատկեցին: Ձիս հանեցին տեղէս: Ուժով բռնեցին թեւերս: Ու ըսին.

— Հա, այսպէս: Հիմա փախիր տեսնենք:

Մէկը Ալին էր, միւսը անոր թուրքերուն քով ծառայող Թումաստ եղբայրը: Կը դողայի: Սիրտս կը զարնէր: Սկսայ պաղատիլ.

— Լսէք պահուած ինչե՞ր ունիմ: Ոսկի, արծաթ: Գանձեր: Մի սպաննէք զիս, բոլորը ձեզի կուտամ:

— Ձենք ուզեր, կ'ըսէին անոնք, բան մը չենք ուզեր:

Կ'աղերսէի նորէն: Անօգուտ:

— Ա՛խ, ըսի, գիտեմ որ դուք զիս պիտի զարնէք: Ի՞նչ կայ, հիմա, շուտով սպաննեցէք: Շատ չտառապիմ գոնէ:

— Ոչ, ըսին անոնք, մենք քեզ չենք սպաններ: Քեզ Տիվրիկ տանելով կառավարութեան կը յանձնենք:

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, դուք զարկէք զիս: Թուրքի ձեռքով մեռնիլ չեմ ուզեր: Կրկին մեռնիլ է ան ինծի համար: Թուրքը իմ թշնամիս է: Դուք զարկէք: Թիւրքը թող սպաննէ զիս:

— Ո՛չ, կ'ըսէին անոնք, այնքան պինդ բռնած թեւերս որ սկսան ցաւիլ, մենք քեզ կառավարութեան կը յանձնենք: Ձենք սպաններ:

Անօգո՛ւտ: Վճռական:

... Աշնան շաքիները խլրտացին մեծ աղմուկով: Ոտնաձայններ վազող մարդու: Ու ահա մէկը յարձակեցաւ անոնց վրայ, հեկայ սուր մը ձեռքը: Ձիս ազատ թողած: Արիւնները նետուեցան...

հետ կռուիլ սկսան: Ան կը զարնէր: Միւսները անոր ձեռքերը կը բռնէին որ հարուածները վրիպին: Ո՛չ թէ զարնել զարնուիլ, այլ պաշտպանուիլ կ'ուզէին:

Հասանն էր ան, Վէլիին որդին:

Շուարումս կարճ եղաւ: Փախայ անոնց ձեռքէն: Մեր ըմբոստ... ...ս վազեցի: Անտառին մէջ ... ոսկիով ու տակով ... թուփին մէջ ... ...եւ հեռու կանոնաւոր ... Նոր ձայներ ... ...: Բաւական կեցայ հոն: Ականջ տուի գիւղին: Հանդարտ էր ան: Լոյսեր կը վառէին հոն: Մնացայ ջուրին վրայ ու կուշտ ու կուռ խմեցի: Մեր գիւղը վախցող... ...ներուն ջուր կը խմցնէին որպէսզի «եղին չպառնին» (պառաւը):

Միեւնոյն մնացի: Ես որ գիշեր մութին վախէս մէկ քայլ չէի կրնար առնել առանձին: Սակայն մէկ վախը զօրաւոր եղաւ միւսէն: Ու չորս ոտքի վրայ ըսկսայ լեռ բարձրանալ: Ելայ Զամուսաճի գլխուն բարձր տեղը: Ու պոռալ... ...ու հովերուն միշտակ կեցայ հոն: Բոպիկ: Կիսամերկ: Գլխաբաց: Տրամաբանեցի որ այս գիշերէն վերջ այլեւս թիւրքերուն մէջ մնալ հնար չէ: Հաւաքեցի որ Դերսիմ երթամ մեր գիւղ...

որ գացած է: Ու բռնեցի անոր ուղղութիւնը:

Աշնան երկար, ամպոտ ու ցուրտ գիշեր: Թափառումս մեծ եղաւ կատարներուն վրայ մինչեւ մեր լեռները հասայ: Ու ճանչցայ պապերուս անտառի դաշտը, Ամէնիչաւ, որուն քով էի: Լուսնկան ծագեր էր: Ձեռ գիտեր: Տեսայ հոն ալանճ մը, ճեղքուածք, խոշոր եւ ընդեր արջի ալանճներով լեցուն: Ու վրան ելայ: Կերայ ու զրպանններս լեցուցի, Ղեւոնդին տանելու համար: Ան հիմա Տրնկովիկ Թէյհենց ազբին գլուխը, ժայռին տակ ըլլալու էր, ուր առաջ մեզի տեղ շինած էինք: Հոն գացի ու կանչեցի զինքը.

— Ղեւոնդ... ազբա՜ր... եկո՜... ես հոս եմ... Ղ...՛գ

Հովերը կանչերս առին ու տարին:

Բայց պատասխան չեկաւ: Ի՞նչ մեր տեղը: Թաց: Գլուխս հողին դրի որ քնանամ: Ցուրտ էր: Կը մսէի: Կը փոքր փառաւլ ուզեցի: Անծեռ: Փայտերը թաց, քամի մը լուցկիս թաց, ու հասան: Ելայ անկէ ու բռնեցի Բարին ճամբան, Ղեւոնդը հոն գտնելու յոյսով: Ես Բարը հասայ, լոյսը ծագել սկսաւ: Ի՞նչ կ'ընէր, տղամարդ: Վախնամ...

կ'երեւէր: Հոն Թուրք կար: Ձէի կըրնար շարժիլ: Տեսնուելու վախէն, լայնացող անձաւ մը մտայ: Աչերը եկաւ հոն, գրկեց զիս ու տաքցուց:

ԲԱՐԻՆ ՄԷՋ ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ

Բարին ամէնէն բարձր տեղին տակ, անառիկ ժայռերուն ետեւն էր այդ քարայրը. Բաղէին Բարին տակ, Բաղէներն անկէ օդին մէջ կը բարձրանային վե՜ր, վե՜ր, պտուտկելու ու կորսուելու չափ, յետոյ նորէն վար կ'իջնէին:

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ այդ տեղէն մարթին մը գոռաց, որուն յաջորդեցին խուժդուժ խօսքեր: Ժայռերն ու խառոչները ահաւոր աղմուկով արձագանգեցին ու վայրի աղաւնիներն ու թռչունները ճչալով իրենց բոյներէն թռան: Մարդու ձայներ կ'առնէի, այնտեղէն ուրկէ մենք վար կ'իջնէինք: Բիրերու ու ջաւմիներու օգնութեամբ անոնք կ'ուզէին վար իջնել սարէն: Բայց որքան պէտաս էր ան, որ մարդ պէտք էր կամ վարէ ըլլար եւ կամ կեանքը աչք առնէր, որով՝ հետեւ սխալ քայլէ մը կրնար վար գահավիժել եւ ... ըլլալ: Ես...

բարձրացայ քարայրին առաստաղը եւ անտեղի խառոչներուն մէջ մտայ: Ինծի կը թուէր թէ մարմինս կը բարակնար ու ներս կը սողար, թէեւ գիտէի որ թերեւս ալ չկրնայի ազատել ինքզինքս ու ծերպերուն մէջ բռնուած մեռնէի հոն: Գլուխս մութ խառոչ մը մտաւ ու ժամերով չնչասպառ չարչարուեցայ, մինչեւ որ դուրս հանեցի զայն:

Պո՛ւմ... գոռաց մը եկաւ: Ինչպէ՞ս կը վախնայի: Ու ինչպէ՞ս կ'ըսէի թէ այլեւս մեռած լինցած եմ: Զայներն ալ կը մօտենային: Անոնք վար կ'իջնէին:

Պո՛ւմ... գոռաց մը եկաւ: Ու հաստ մըն ալ, ու հաստ մըն ալ, ու այսպէս մինչեւ մայրամուտ: Սակայն յայտնի էր որ չկրցան վար իջնել:

Զայները գաղրեցան: Գիշեր եկաւ: Ես մնացի հոն ծուղակին մէջ:

Յաջորդ օր նոյն վիճակը: Սարթեռներու որսոր Բաղէին Բարէն, մարգագայլերու աղմուկը Բարն ի վար, եւ նոյն անձաւին առաստաղը, նոյն խառոչներուն մէջ, միեւնոյն սար... ...ու վախը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(32)

զօրաւոր հակառակորդներէն մէկն է, վերհրատարակուեցաւ նոյն կերպարանքով, բայց նորօրինակ անունով մը,— «Նացիոնալ - Սոցիալիստ Թէլէկրաֆ», ճակատն ալ կեռ խաչ մը: Աւստրիոյ պաշտօնական օրկանը, «Վիները Ցայթունկ», հաւաքուեցաւ հրապարակէն, Տոքթ. Շուշնիկի վերջին ճառը տպած ըլլալով:

Դիմակափոխ թերթը, «Նացիոնալ -Սոցիալիստ Թէլէկրաֆ», կը գրէ իր նախորդին համար.

— «Թէլէկրաֆ» եւ իր ընկերակից թերթերը մինչեւ հիմա կ'անձնատուրէին եւ կ'արտայայտէին հրէական մտքի ոգին: Ուստի մեր շարժման առաջին գործն եղաւ կարգ կանոն հաստատել հոս »:

Կէս գիշերին, հիթլէրական երիտասարդ բանուորներ գրաւեցին «Թէլէկրաֆ»ի գրասենեակները եւ տարին բոլոր արժէքաւոր առարկաները:

*** Դատական նախարարին հրամանով պաշտօնանկ եղան Աւստրիոյ դատարաններուն բոլոր հրեայ դատաւորները եւ դատախազները:

Բոլոր Հրեաները վտարուեցան երիտասարդական եւ մարզական կազմակերպութիւններէն: Հանրային բոլոր պաշտօններէն անխնայ կը մաքրուին Հրեաները. Բազմաթիւ հրեայ պաշտօնատարներ հանգստեան կոչուելով, անոնց տեղ նշանակուեցան կուսակցականներ:

Ուրիշ տնօրինութիւններ

Աւստրիոյ աւետարանական եկեղեցին կապուեցաւ Գերմանիոյ աւետարանական եկեղեցիին:

*** Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան, որպէսզի դրամ չփախցուի Աւստրիայէն. Խիստ սեղմումներ հաստատուած են արտասահմանի հետ եղած գործառնութեանց վրայ: Ներքին գործողութիւններն ալ հսկողութեան տակ առնուած են: Կարելի չէ շաբաթական հազար շիլինէն աւելի քաշել դրամատուններէն: Եւ վերջապէս հաստատուած են շարք մը կանոններ, որոնց անսաստողները կրնան դատապարտուիլ 100.000 շիլին տուգանքէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան:

*** Փարիզի, Լոնտոնի եւ Փրակայի աւստրիական դեսպանները արձակուրդ առացան: Փարիզի աւստրիական հիւպատոսը չուզելով պարզել գերմանական դրօշը, հրաժարական տուաւ:— Պահիրէի մէջ համազգեստաւոր նացիներ աւստրիական դեսպանատունը գրաւելով, հրամայեցին դեսպանին որ «Հայլ Հիթլէր» պոռայ: Դեսպանը համակերպեցաւ: Նացիները հեռացան, կեռ խաչի դրօշը պարզելէ վերջ:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, հետզհետէ կը ստուգուին հակահրէական տնօրինութիւնները: Բոլոր այն նացիները որ բանտարկուած էին ամէն առաջ, բարձր պաշտօններ առացած են: Միեւնոյն ատեն յանձնարարուած է որ հաշիւ ներկայացնեն իրենց նիւթական վնասներու մասին, որպէսզի հատուցում տրուի:

Այն գիրքերը որ արգիլուած են Գերմանիոյ մէջ, անմիջապէս վերցուեցան գրատուններէն: Հիթլէրական պատանիներ եւ երիտասարդներ պատելով փողոցները, կառքեր կը կեցնեն, իսկ սահմանամերձ շրջաններու մէջ ալ անցագիր եւ դրամ կը հարցնեն: Ինչպէս Գերմանիոյ, Աւստրիոյ մէջ ալ ոչ - արիականներուն արգիլուած է հիթլէրական խորհրդանշաններ եւ դրօշներ գործածել:

Ձերբակալուած հրեայ երեւելիներուն մէջ կը գտնուին Սիկմունտ Ֆրէյտ, նախկին նախագահը հանգուցեալ Իմիրօն Պանքի, եւ հանդերձեղէնի մեծ հաստատութեան տէրերը, Շիֆման եղբայրները (չորս հոգի), աշխարհահռչակ մասնագէտը՝ Տոքթ. Հայնրիխ Նուման, որ դարմանած էր Անգլիոյ նախկին Թագաւորը: Ամբաստանուած է թէ դրամ տուած էր Տոքթ. Շուշնիկի, հանրաքուէ ըարքելու համար: Ձերբակալուեցան միապետականներուն գրասենեակն ալ:

ԱՆԳԼԻԱ ՈՉԻՆՉ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱՆ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պիտի աւելցնեն սպառազինութիւնները

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր զբաղեցաւ Աւստրիոյ ճակատագրով: Այս առթիւ սովորական ճառ մը խօսեցաւ վարչապետը, Պ. Չէմպըրլէն, իբրեւ պատասխան եղած հարցապնդումներու: Պարզապէս հոգեհանգստեան քարոզ մըն էր այդ ճառը, որ կը սկսէր այսպէս.

— «Ժամանակը չէ հապճեպ որոշումներ տալու կամ անզգոյշ բառեր գործածելու: Նոր կացութիւնը պէտք է քննենք արագ, բայց պաղարիւն դատողութեամբ »:

Վարչապետը պատմեց թէ մարտ 10ին արտաքին նախարարը ծանրակշիռ ազդարարութիւն մը ուղղած էր Ֆոն Ռիպպէնթրոփի, Աւստրիոյ կացութեան մասին, զգուշացնելով թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ որ հանրաքուէն կատարուի կատարեալ ազատութեամբ: Մարտ 11ին Անգլիա եւ Ֆրանսա բողոքագիր մը ուղղեցին, որուն պատասխանեց թէ «անգլիական կառավարութիւնը իրաւունք չունի աւստրիական անկախութեան պաշտպան հանդիսանալու »: Պ. Չէմպըրլէն բացատրեց թէ «ծանր դատապարտութեան արժանի են այս դէպքերը: Բրիտանական կառավարութիւնը մերժեց ընդունիլ Գերմանիոյ այն տեսութիւնը թէ Անգլիա իրաւունք չունի դիտողութիւններ ուղղելու, Աւստրիոյ անկախութեան մասին, թէ ներքին գործ մըն է այդ եւն.»: Վարչապետը այս տեսակէտները պարզելէ վերջ, խոստովանեցաւ թէ «ոչինչ կրնար կեցնել Գերմանիան, եթէ մենք ու ուրիշներ պատրաստ չըլլայինք բռնի ուժի դիմելու»:

Իբրեւ եզրակացութիւն, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց թէ կացութիւնը կը հարկադրէ աւելի զօրացնել եւ փութացնել սպառազինութիւնները: Ուրեմն, պիտի վերաքննեն ազգ. պաշտպանութեան ծրագիրները, նոր միջոցներ ձեռք առնելու համար: Կ'ըսուի թէ հնգամեայ ծրագրին համար նախատեսուած վարկը, 1.500.000.000 ոսկի, պիտի բարձրանայ 2 միլիառի: Նոյնիսկ զրոյցներ կը շրջին պարտաւորիչ զինուորութեան մասին:

Անցնելով Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութեան, վարչապետը պատմեց թէ մարաջախտ Կէօրինկ ընդհանուր հաւաստիքներ տուած է Պերլինի չեխական դեսպանին, մարտ 11ին եւ 12ին, թէ յանձնարարուած է որ Աւստրիա գացող գերմանական զինուորները 15 քիլոմեթր հեռու մնան չեխական սահմանէն, թէ Ֆոն Նէօրաթ հաւաստած է Պերլինի չեխական դեսպանին թէ Գերմանիա ինքզինքը կապուած կը զգայ 1925 հոկտեմբերի իրաւարարական դաշնագրով եւն.: Մէկ խօսքով, որ եւ է որոշ յանձնառութիւն չստանձնեց յանուն Մեծն Բրիտանիոյ:

Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ Չեխիան

Պ. Չէմպըրլէն հաղորդեց թէ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, յայտարարած է թէ Ֆրանսա հանդիսաւոր յանձնառութիւն ստանձնած է յարգելու իր դաշնագիրը, եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ. Այս լուրին վրայ, ընդդիմադիր երեսփոխանները նորէն հարցումներ ուղղեցին, բայց վարչապետը աւելի բան չըսաւ:

*** Վարչապետ Պ. Պլում ունկնդրութեան ընդունելով Փարիզի չեխական դեսպանը, ի ներկայութեան Պ. Փօլ Պոնքուրի (արտաքին նախարար), յայտարարեց թէ Ֆրանսա հաւատարիմ պիտի մնայ իր զինուորական դաշինքին, եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ:

Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, չեխական կառավարութիւնը ծանր մտահոգութեան մատնուած է, աչքի առջեւ ունենալով Աւստրիոյ օրինակը: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Փրակայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը խորհին կարգ մը զիջումներ կատարել, Գերմանիոյ բարեկամութիւնը շահելու համար:

Հ. Յ. Դ.

Փոխ պետ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 17 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Վարուժան» ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ նախկին եւ նոր բոլոր ընկերները, այսօր, երեկոյեան ժամը 9ին, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ: Անդամատոմսերը ժ ասին բերել նորը ստանալու համար:

Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ԳՆԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : Ч. STEPHAN
12, Rue [illegible] — PARIS (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ երգերու եւ պարերու մասին դասախօսութիւն մը կազմակերպած է Lydie Calobron, հինգշաբթի, 17 Մարտ, ժամը 21ին, 22 Rue de Naples. Այս առթիւ պիտի խօսի Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ: Մուտք՝ 5 ֆրանք: Պիտի պարէ Օր. ՊԱՐԴԵՒՈՒՀԻ ԹԱՇՃԵԱՆ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՂԱՆԱԿ ԱՆԹԵԼՈՎ

Այսօր, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 12.20ին Լիոնի Radio -Lyon կայանէն պիտի երգուին հայերէն հետեւեալ եղանակները,— Բարձր սարեր, «Անուշ»էն, Ուսոի կուզաս (Սայեաթ Նովայէն), Թամարա (ռուսական պար), Քէօր օղլուի պարը (ռուսական օրքէսթր): Մանրամասնութեանց համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.
— T. S. F Derderian 30, Rue des Dominicain Marseille. կամ 114, Rue Boileau, Lyon:

МАМОՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ »

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական նէ հատոր՝ «Ծաղրանկարներ» [...] գանի մը շաբաթէն լոյս կը [...] նէ: Գիրքը բաղկացած է աւելի 200 էջերէ: Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարներ թէ՛ ծանօթ գէմքերու եւ թէ՛ ժողովրդական տիպարներու, մեծ մասամբ անտիպ կամ [...] բաժանակուած: Այս հատորին բացած եմ կանխիկ բաժանորդագրութիւն մը: Կոչ կ'ընեմ բարեկամներու եւ համակիրներու, որպէսզի [...] ֆրանք ղրկելով բաժանորդագրութիւն կանխիկ վճարողներուն անուն [...] ցանկով մը պիտի դրուին [...] էջ: Հաւանաբար գիրքը լոյս [...] ընէն վերջ արժէ աւելի [...]

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին՝ Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, Cachan (Seine):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Այլ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՐՏ JEUDI 17 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3681 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ԳԼԽԱՏՈՒՄԸ

Ա. ԽԱՆՋԵԱՆ, ԳՈՒԼՈՅԵԱՆ, ՊՕՂՈՍ ՄԱԿԻՆՑԵԱՆ, ԴԱՆԻԷԼ ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ, ԱԼԱՋԱՆ, ԴՐԱՍՏԱՄԱՏ ՏԷՐ-ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ԲԱԿՈՒՆՑ, ՄԱՀԱՐԻ, ՄՈՒՂԴՈՒՍԻ, ԳՈՒՄԵԴԻՆ, ԱԿՈԲՈՎ, ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԵՒ ԱՐՄԵՆԱԿ ՂԱՐԱԳԻՕԶԵԱՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ։ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՒ ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ ՎԱՐ ՆԵՏՈՒԱԾ ։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹՄԲ. — Մասնաւոր աղբիւրէ մը մեզի կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնք հրատարակուած են Նանս. Ցուցակերի մէջ (8 մարտ).—

Գնդակահարուած են Հայաստանում՝

Ա. ԽԱՆՋԵԱՆ, Գ. ՄԱԿԻՆՑԵԱՆ, Դ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ, ԱԼԱՋԱՆ, ԴՐ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ԲԱԿՈՒՆՑ, ՄԱՀԱՐԻ…

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ԵՐԶՆԿԵԱՆԸ բանտումն է. Համալսարանի դասախօսներից ծանօթ բոլշեւիկ տեսաբան ՀԱՅԿ ԳՈՒԼԻՔԵՒԽԵԱՆԸ պաշտօնազուրկ է, ազատ, բայց մի կտոր հացի կարօտ …

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ ԽՈՐԷՆ Ա., նոյնպէս ազատ է, ձերբակալուած չէ ։

ՄՈՒՂԴՈՒՍԻՆ՝ Չեկայի նախկին պետը (Լենինեան շքանշանակիր), ԳՈՒՄԵԴԻՆԸ (Մելիք - Դաւթեան), ԱԿՈԲՈՎԸ, ԳՈՒԼՈՅԵԱՆԸ եւ ԱՄԱՏՈՒՆԻՆ գնդակահարուած են …

Նախկին վարչապետներից ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻՆ խեղդել են եւ Չեկայի վերին յարկի պատուհանից նետել իբր «ինքնասպանի», տակաւին 1937ի Սեպտեմբերի վերջին, երբ Կալինինը եւ Միկոյեանը եկել էին Երեւան՝ քննելու Հայաստանի «տրոցկիստական շարժումը» եւ հաշուեյարդարի ենթարկելու դրան …

Ս. ԿԱՍԵԱՆԸ չկայ մէջտեղ, նա բանտում ծանր հիւանդ էր, կարող է մեռած լինել, ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԸ գնդակահարուած է վաղուց ։ ՀԱՅԿԱԶ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԸ նոյնպէս մէջտեղ չկայ …

Լեռնային Ղարաբաղի նախկին վարչապետ ԱՐՄԵՆԱԿ ՂԱՐԱԳԻՕԶԵԱՆԸ, Խնձորեսկ գիւղացի, XIրդ. կարմիր բանակի կոմիսարը, որ մասնակցել Գորիսը փնդակահարել տուաւ Հանրապետական Հայաստանի Խորհրդարանի անդամներ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԷՆՈՒՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՇԻՐԻՆԵԱՆԻՆ, 1920 թուի Օգոստոս 4ին, գնդակահարուած է 1934 թուի Օգոստոս 7ի օրէնքի հիման վրայ, օրէնքը լոյս տեսնելուց 12 օր յետոյ, Ստեփանակերտում (Խանքենդի) — լեռնային Ղարաբաղի մայրաքաղաքում, Կրկըժանի ձորում …

Այս Ղարագիօզեանն հայրն էր, որ զինուած համագիւղացիների գլուխն անցած, 1920 թուի Մայիսի վերջին, յանդգնեց յարձակուել Դրոյի զօրամասի վրայ, որի համար նա գնդակահարուեց …

Այնուամենայնիւ պէտք է յիշատակել, որ Արմ. Ղարագիօզեանը մահուան դատապարտուեց Ադրբէջանի Չեկայի որոշմամբ՝ ազգայնական թեքման մեղադրանքով. նա ցանկացաւ Շուշուայ Թուրքերին տեղահանել եւ պատմական Շուշին դարձնել սոսկ ամարանոց - բուժավայր ։

Մինչեւ Աղասի Խանջեանի մահը, Լեռնային Ղարաբաղում առանձին հալածանք չկար. Խանջեանի սպանութիւնից յետոյ երեւան եկաւ, որ Լեռնային Ղարաբաղի հայ կոմունիստներից շատերը նոյնպէս մեծ աշխատանք էին թափել միացնելու Լեռնային Ղարաբաղը Խորհրդային Հայաստանի հետ. այդ հողի վրայ սկսան խմբական ձերբակալութիւններ ։ Այդպիսի հալածանքներ եւ խուզարկութիւններ Լեռնային Ղարաբաղը չէր տեսել իր խորհրդայնացումից ի վեր. Ձերբակալութեան ենթարկեցին անգամ այն գիւղացիներին, որոնց տանը գտան Րաֆֆիի հայրենասիրական գրքերից որ եւ է մէկը. այդպիսիներին կոխեցին դաշնակ եւ բանտարկեցին …

Ստեփանակերտում ձերբակալեցին ՍՈՒՐԷՆ ԲԱԴԱՄԵԱՆԻՆ՝ շրջանային Գործադիր Կոմիտէի նախագահին, փոխ նախագահ ԱՐԶԱՆԵԱՆԻՆ, Շրջկոմի առաջին քարտուղար ՊՕՂՈՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻՆ, երկրորդ քարտուղարը ՅԱԿՈԲԵԱՆԻՆ, Լուսբաժնի վարիչ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻՆ, իր օգնական ՎԱՐԴ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻՆ (արհեստահայ), Լուսբաժնի աշխատող ՀԱՅԿ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻՆ, մետաքսի գործարանի նախագահին (ազգանունը չիմացուեց), քաղխորհրդի նախագահ ՄՈՒԽԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻՆ, քաղխորհրդի քարտուղարին (ազգանունը չիմացուեց), հացի գործարանի կառավարիչ Խէն, մեքենագործարանի կառավարչին, տպագրական խանութների վարիչ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻՆ, իսկ դատաւորներից ձերբակալուեցին 16 հոգի միայն Ստեփանակերտում, երկու սեռից, բոլորն էլ Հայեր ։ Լեռնային Ղարաբաղի ամբողջ շրջանում ձերբակալուել են բոլոր գիւղխորհուրդների նախագահները եւ կուսակցական բոլոր կազմակերպիչները ։

Հադրութի շրջանում ձերբակալուած են Գործկոմի նախագահը, Նրա օգնականը, կուսակցութեան երկու քարտուղարները, լուսբաժնի վարիչը, հողժողկոմի ներկայացուցիչը … Նոյն պաշտօնները վարող անձինք ձերբակալուած են նմանապէս ոչ միայն Դիզակում, այլեւ Վարանդայում, Խաչենում եւ Ջրաբերդում ։

1937 թուի ձմրանը ձերբակալուել է Ղարաբաղի բանաստեղծ ԳՐԻԳՈՐ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆԸ («Թախծոտ էջերի» հեղինակը), ազգային թեքման մեղադրանքով. Ստեփանակերտի Չեկայի խոնաւ նկուղում նա տառապեց մօտ մի տարի. ըստ վերջին տեղեկութեան՝ նա պէտք է մեռած լինի թոքախտից … Նա իբր կոմունիստ մինչեւ 1930 թիւը խմբագրում էր «Խորհրդային Ղարաբաղ» շաբաթաթերթը եւ ամսաթերթ «Գեղարուեստը», իսկ անցեալում, 1911 - 1913 թիւերին, Գ. Ներսիսեանը, երբ Շուշուայ թեմական դպրոցի վերին դասարաններն աշակերտ էր, եւ շնորհալի, աշխատակցում էր ռուսահայ թերթերին ։ Դասավարութեան ժամանակ մեղադրական կէտ ծառայեցրին եւ այդ հանգամանքը …

Ստեփանակերտում պաշտօնազուրկ են արուած 14 հոգի, որոնց թւում եւ ՍՈՒՐԷՆ ՀԱԽՈՒՄԵԱՆԸ, կուսակցականի նախագահը ։ Բանտարկուածների եւ պաշտօնազուրկների թիւը ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՑ աւելի է, բոլորն էլ Հայեր, բացառութեամբ մի Թուրքի, որ նոյնպէս համաձայնութեամբ համամիտ էր Լեռնային Ղարաբաղը կցելու Խորհրդային Հայաստանին …

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒՍՏՐԻԱՆ ԴԱՐՁԱՒ ՆԱՀԱՆԳ ՄԸ

«ԱՄԷՆԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԱՐՏԿՈՑԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ»

Հիթլէր Պերլին վերադարձաւ

Ինչպէս հաղորդած էինք, երեքշաբթի օր շռնդալից զօրահանդէս մը տեղի ունեցաւ Վիեննայի մէջ, ի պատիւ Ադոլֆ Հիթլէրի ։ Հակառակ երեք օրուան խելայեղ ցոյցերու պատճառած յոգնութեան, 200.000 քաղաքացիներ խռնուած էին նախկին կայսերական պալատին պարտէզը, լսելու համար Առաջնորդին ճառը, որ ահաւասիկ.

— «Գերմանացիներ եւ Գերմանուհիներ, քանի մը օրուան ընթացքին յեղափոխութիւն մը տեղի ունեցաւ գերման ազգին մէջ. յեղափոխութիւն մը որուն բովանդակ տարողութիւնը պիտի կրնան գնահատել միայն ապագայ սերունդները ։ Աւստրիոյ նախորդ վարիչները յաճախ կը խօսէին անոր առաքելութեան մասին ։ Միապետական յուշագիր մը մինչեւ անգամ կը յայտարարէր թէ Աւստրիոյ այդ առաքելութիւնը հաստատուած է հաշտութեան դաշնագիրներով, խափանելու համար գերման ազգին միացումը Աւստրիոյ հետ եւ գերմանական մեծ պետութեան մը կազմութիւնը ։ Ես այժմ կը հռչակեմ այս երկրին նոր առաքելութիւնը ։ Գերմանիոյ զինուորական ամենահին շրջանը (մարզ) այսուհետեւ պիտի ըլլայ գերման ազգին ամէնէն երիտասարդ մարտկոցը ։ Ես կը խօսիմ յանուն աւստրիական երկիրներու բնակիչներուն եւ 78 միլիոն գերման քաղաքացիներու ։ Այս երկիրը գերմանական է. ան գերմանական առաքելութիւն մը ունի կատարելիք եւ պիտի կատարէ ։ Դարեր ու դարեր այս երկրին սահմանագլուխները դիմացան թշնամիներու յարձակումներուն ։ Դարեր ու դարեր այս սահմանագլուխները պիտի պաշտպանեն գերմանական պետութիւնը, — երաշխիք մը ապահովութեան ։ Տարիներու տառապանքը իմ համոզումներս կազմել տուին Գերմաններու յատկութեանց մասին ։ Այժմ կրնամ հաշիւ տալ իմ կեանքիս մեծագոյն գործի մասին, — իբրեւ Առաջնորդ եւ Վարչապետ գերման ազգին պատմութեան կը հաղորդեմ իմ հայրենիքիս վերադարձը գերմանական պետութեան ։ Գերմանիա, անոր նորագոյն անդամը, ազգային - ընկերվարականները եւ բանակը, — կեցցէ՛ յաղթանակը ։ Մեծագոյն Գերմանիան պիտի աճէ յաւիտեան. հա՛յլ, հա՛յլ (կեցցէ՛) ։

Ճառէն վերջ թնդաց «Գերմանիա ամէն բանէ վեր» քայլերգը, մօլեգին ծափերու մէջ ։

Հիթլէր նախապէս որոշած էր քանի մը օր ալ մնալ Վիեննա, բայց վերջին պահուն միտքը փոխելով, օդանաւ մը նստաւ եւ գնաց Միւնիխ, իսկ Պերլին հասաւ երէկ ։

Աւստրիոյ կերպարանափոխութիւնը յառաջ կը տարուի արագօրէն ։ Նացի վարիչները շողգամեան կը շարունակեն ջնջել անկախութեան բոլոր հետքերը ։ Նորակազմ դահլիճը լուծուեցաւ եւ նախարարական պաշտօնները ջնջուեցան ։ Վարչապետ, Տոքթ. Զայս Ինքվարթ, նշանակուեցաւ «Շթաթհալթէր» — նահանգապետ Աւստրիոյ. իսկ արտաքին նախարարը իր պաշտօնը յանձնեց Գերմանիոյ արտաքին նախարարին՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի, որ Վիեննա գացած էր մասնաւոր պաշտօնով ։

Բռնաւոր, ձերբակալութիւններ եւ անձնասպանութիւններ

Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի Աւստրիոյ նացիացումը ։ Հրեաներու դէմ հետապնդումները, նոյնիսկ խանութներու վրայ յարձակումները կը շարունակուին ։ Սահմանապահ զինուորները աւելցան մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ սահմանին վրայ, կասեցնելու համար Հրեաներու եւ ուրիշներու փախուստը ։ Շատ մը ոչ - արիականներ յաջողեցան փախչիլ կողմնակի ճամբաներով, իսկ ուրիշներ բռնուելով Վիեննա փոխադրուեցան ։

Բազմաթիւ անձնասպանութիւններ ալ պատահած են ։ Աւստրիացի ազայ մը ինքզինքն սպաննեց, իբրեւ հետեւանք գերմանական գրաւման ։ Վիեննայի թերթերը կը գրեն թէ անձնասպան եղած են Թիրոլի մեծ գործարանատէրը, Ֆրիտրիխ Ռայթլինկէր եւ իր աղջիկը ։

Ձերբակալութիւնները զանգուածային հանգամանք առացած են ։ Հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը միշտ հսկողութեան տակ են ։ Այս վերջինը, Տոքթ. Շուշնիկ, ամուսնացաւ իր տանը մէջ, տէրտէր մը կանչելով ։ Իր կինը կոմսուհի մըն է ։ Վարչապետը ըսած էր թէ պիտի ամուսնանայ միայն այն օրը երբ այլեւս պաշտօն չունենայ ։

Նոր կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին Վերին Աւստրիոյ կառավարիչը, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, կրթական նախարարը, ընկերվարական երեսփոխան մը, բազմաթիւ հրեայ սեղանաւորներ եւ վաճառականներ, արքեպիսկոպոս մը, համալսարանի ուսուցչապետներ, Շթիրիոյ նախկին կառավարիչը եւն ։

Կարտինալ Իննիցէր, Վիեննայի արքեպիսկոպոսը, Հիթլէրի ներկայանալէ վերջ, յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ, — Կաթոլիկները պէտք է յիշեն Քրիստոսի խօսքը.— Տուք զկայսերն կայսեր եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ ։ Քահանաները եւ հաւատացեալները պէտք է առանց վերապահութեան աջակցին Մեծն Գերմանիոյ պետութեան եւ անոր Առաջնորդին, որուն պայքարը համայնավարութեան դէմ, եւ Գերմանիոյ զօրութեան, պատւին եւ միութեան համար՝ համաձայն են Նախախնամութեան կամքին ։ Քահանաները պէտք է զգուշանան քաղաքական գործերէ եւ զբաղին միայն իրենց կրօնական պարտականութիւններով» ։

Արքեպիսկոպոսը միեւնոյն ատեն հրահանգներ կուտայ, որպէսզի քրիստոնեայ երիտասարդական միութիւնները լուծուին պետական կազմակերպութեանց մէջ ։

*** Զինուորական իշխանութիւնը հրահանգներ տուաւ ապրիլ 10ի հանրաքուէի մասին, որուն պիտի չմասնակցին 300.000 ոչ արիականներ ։ Հինգ հազար նացիներ որոնք հպատակութենէ զրկուած էին նախորդ կառավարութեան օրով, քուէարկութեան իրաւունք ստացան ։

(Շարունակութիւնը 4րդ էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ…

Ճիշդ այն պահուն երբ Եւրոպան փոթորիկի բռնուած է եւ թնդանօթներ ամպեր կը կուտակուին իրարու վրայ, «միջազգային - իրաւական - պետական» ակամ մըն ալ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանը եր պայթեցնէ.

— Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ դրպաց դասը իրաւունք չունէր մասնակցելու «Աղաւանեան պատրիարքին կողմէ փրանսական մայրաքաղաքին մէջ երկիցս մատուցուած պատարագներուն» ։ (*Սիոն*, 1938 մարտ).

Ահա այսպէս կապն եւ կտրուկ ։

Պատրիարքական օրկանը ջերմապէս կը գնահատէ *լուսաւորչական* (լուսաւորչակա՞ն թէ առաքելական) համայնքին ողջմտութիւնը եւ հայկական մամուլին *ուշադրու լայնամտութիւնը*՝ Արփիարեան պատրիարքի մահուան եւ Աղաւանեանի ընտրութեան առթիւ, երբ սփռնակներ նուիրուեցան բոլոր հանդիսութեանց եւ բողոքներու քննադատութեանց, (քիչ մըն ալ չափն անցընելով) ։

Այս առթիւ, իբրեւ օրինակ յիշելով բուն լատին կղերին արժանավայել գիրքը, խորին դառնութեամբ կը մատնանշէ հայ կաթոլիկ կղերին «անհանդուրժելի սառնասրտութիւնը» Հայ եկեղեցւոյ պետերուն հանդէպ, «սիսեալ Ներսէս պատրիարքի վախճանէն մինչեւ Թաքգէն Վեհին յուղարկաւորութիւնը» ։

…«Երբ եղբրական(?) թափորը կ'անցնէր Պէյրութի Նոր Մարաշ թաղի իրենց եկեղեցիին առջեւէն, ժամատան պատուհանները փեղկուած փակուած էին, ու զանգակը փողոցին վրայ երկարող իր աշտարակին մէջ համրացած լռած էր, սգաւորներու ծովածաւալ բազմութեան վիշտին չրերելու համար կարծես ցաւակից ձայնի տկար շշունչ մ'իսկ» ։

Եւ այժմ բուն խնդիրը՝ այնպէս ինչպէս կը բանաձեւէ *Սիոն*.

— «*Եթէ դպիրներն իրենք է որ, նիւթական փոխարինութեամբ կամ չունկայիկ բարեկամութեան նկատումներէ մղուած գացած են այդ ծառայութիւնը կատարելու, արժանի են դիտողութեան եւ պատժապարտութեան. իսկ եթէ Հայ Եկեղեցւոյ տեղական իշխանութիւնն է որ կարգադրած կամ թոյլատրած է զայն, լրջօրէն մեղադրելի են ։ Երգչախումբ չէ դպրաց դասը, այլ եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան մաս. ան չի կրնար իր եկեղեցւոյ ծառայութեան համար սահմանուած իր պաշտօնը կիրարկել այլուր ։ Կաթոլիկները, ինչպէս պատահեցաւ մեզ ի Պաւր, աշտանակ մը անգամ չեն տար մեզի, պաշտամունքի առեն գործածելու համար. ինչպէ՞ս սիրտ կ'ընեն ուզելու մենէ, ինչ որ իրենք բնաւ պիտի չյօժարէին տալ մեզի. ամէն պաշտօն իր ատյարէջին մէջ. պէտք չէ խաղալիկ դարձնել եկեղեցական կարգը, կանոնը եւ կազմը*» ։

Որեւմն պատմութիւնը կը շարունակի նոյն անփոփոխ.— մեր եկեղեցին, ձեր եկեղեցին, մեր կղերը, ձեր կղերը, մեր դպրաց դասը, ձեր դպրաց դասը, մեր աշտանակը, ձեր աշտանակը ։

Եթէ աշտանակ մը ունենայի սեղանիս վրայ, անպատճառ պիտի փորձուէի նետել հանդիպածին գլխուն, սրտայոյզ.

— Տակաւին քանի՞ տարի այսպէս, անձինք Ունիթեալք Աստուծոյ կամ տառաձայնի ։

Կրնայի կաղամարս ալ նետել … բայց կը վախնամ որ Բիւզանդ Քէչեանի պատասխանը տայինձ.

— Ելէկիս փարան ո՞վ պիտի տայ, Լէյլէկիս փարան մեղանէն պէլլլտա իդա…

ՎԱՀԷ

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԽՈՍՏԱՑԱՆ ԱՋԱԿՑԻԼ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արտակարգ ժողովներ եւ խորհրդակցութիւններ

Նոր դահլիճը հազիւ գործի ձեռնարկած, սեղանին վրայ գտաւ բազմաթիւ ծանրակշիռ խնդիրներ, — ազգ. պաշտպանութիւն, Սպանիա, Չեխոսլովաքիա, ելմտական կացութիւն եւն. ։

Վարչապետը ամէն օր հաղորդակցութեան մէջ է սեղանաւորական հաստատութեանց վարիչներուն հետ, որոնց մասնաւոր ժողովի մը հրաւիրուած էին երէկ ։ Միւս կողմէ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին արհեստակցական միութեանց վարիչներուն հետ, որպէսզի դիւրացնեն ապառազինութեանց պատրաստութիւնը ։

Վարչապետական դիւանը երէկ ղեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները պատասխանելով կառավարութեան կոչին, ամէն հաւաստիք տուած են, աջակցելու համար ազգ. պաշտպանութեան կազմակերպութեան ։ Անմիջապէս միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, բանուորական օրէնքները յարմարցնելու համար ազգ. պաշտպանութեան պահանջներուն (40 ժամ եւն.) ։ Կառավարութիւնը նոյն պարտականութիւնը դրած է նաեւ մեքենագործական հաստատութեանց վարիչներուն վրայ ։

*** Դահլիճը խորհրդարանին կը ներկայանայ այսօր, հինգշաբթի, կարդալու համար իր յայտարարութիւնը ։ Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին փորձերը, ազգային միութեան դահլիճ մը կազմելու համար ։ Ընդդիմադիր խմբակցութիւնները ժողով գումարելով, մեղադրեցին վարչապետը որ անտեսած էր իրենց դիտողութիւնները ։ Այս առթիւ նորէն կ'ըսեն թէ պատրաստ են մասնակցելու ազգ. միութեան դահլիճի մը, պայմանաւ որ համայնավարները չմասնակցին, իբրեւ ենթակայ օտար ազդեցութեանց ։

*** Ազգ. պաշտպանութեան մնայուն խորհուրդը նիստ գումարեց առջի օր, նախագահութեամբ Լէոն Պլումի, քննելու համար Չեխոսլովաքիոյ զինուորական պաշտպանութեան խնդիրը ։ Ներկայ էին նաեւ ազգ. պաշտպանութեան եւ արտաքին գործերու նախարարները, սպարապետ զօր. Կամլէն եւն. ։

ՖՐԱՆՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Դահլիճը մտահոգութեան մատնուած է նաեւ ֆրանքի անկումին հետեւանքով. Անգլիական ոսկին, 165էն 167ի բարձրացաւ առջի օր, իսկ տոլարը՝ 33.10ի ։ Առաջինը փակուեցաւ 165ով, երկրորդը՝ 32.90ով ։

Հաւանական է որ դահլիճը մասնաւոր իրաւասութիւններ պահանջէ, կասեցնելու համար այս անկումը ։ Սակայն Ծերակոյտը տրամադիր չէ ընթացք տալու այս պահանջին ։ Կը յիշուի թէ Ծերակոյտն էր որ տապալեց Պլումի առաջին դահլիճը, 1937 յունիսին, երբ ան լիազօրութիւն կը պահանջէր ։

ԱԹԷՆՔԻ պատերազմական ատեանը հինգ տարի բանտարկութեան, հինգ տարի աքսորի եւ 30.000 տրախմի տուգանքի դատապարտեց մեքենագէտ մը, Հէլլէ Քոստախանիս, որ լրտեսութիւն կատարած էր ։ Ֆինլանտացի մըն ալ դատապարտուեցաւ 7 տարի բանտարկութեան եւ 90.000 տրախմի տուգանքի ։

ԱԻՍՏՐԻԱՆ ԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՆՑԱՒ

Եւրոպայի աշխարհագրական քարտէսը քանըչորս ժամուան մէջ դոյն ու ներկ փոխեց :

Աւստրիան չկայ այլեւս : Աւստրիան մեռաւ : Անշլուսը կատարուած իրողութիւն մըն է այլեւս : Այսուհետեւ, 12 մարտ 1938 թուականը, Աւստրիոյ տարեգրութեանց մէջ, ճակատագրական թուական մը պիտի ըլլայ :

Գերման Կեռ Խաչը արդէն կը ծածանի դեղատեսիլ Վիէննայի վրայ :

Այս քանի մը օրուան մէջ դէպքերը այնքան արընթաց կերպարանք առացան, որ համռւած ժողովուրդեան գլխուն վրայէն պատերազմի արհաւիրնոտ Մօղօքն անցաւ դարձեալ ...

Դաժան իրողութիւն մըն է այլեւս, որ դաշինքներն ու յանձնառութիւնները ոչ մէկ ոյժ ունին անարգու սպառնալիքներուն առաջքը առնելու կամ կանխելու : Պետութիւնները ասպարէզ կանխելու : Պետութիւնները առաջնաքար կը թօթափեն դաշնագրային ծանրութիւնները եւ խօսքը կը յանձնեն զէնքին ու հրասայլերուն : Ուժը կը դառնայ իրաւունք : Օրը ցերեկով հզօրները կը նետուին տկարներուն վրայ եւ իրենց որսը կը փարատեն ազգային շահերու անունով : Տակաւին երէկ էր որ արեան մէջ խեղդուեցաւ Եթովպիան, վերապրուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ Չինաստանը, եղբայրասպան անյոյս պայքարի ռազմադաշտն եղաւ Սպանիան : Եւ ահա վերջինը՝ Աւստրիան, որ ինկաւ ճիշդ այն պահուն, երբ հանրաքուէ կը պատրաստէին անկախութեան եւ կամ Գերմանիոյ հետ կցման մասին իր բախտորոշ խօսքն արտասանելու :

Սալցպուրկէն գերման զինուորները խոկոյն սահմանն անցան եւ գրաւեցին Աւստրիան, առանց կաթիլ մը արեան : 83,868 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունեցող երկիր մը արդէն քանի մը օրէ ի վեր մաս կը կազմէ Գերմանիոյ :

Պերլին-Հռոմ առանցքը այլեւս քաշած է իր նուաճողական եւ պատերազմական առողջատենչը, ապարէզ կարդալով Ազգերու Դաշնակցութեան :

Աւստրիական դժբախտ հարցը մէկ հանգրուանն է քաղաքական երկու տարամերժ տեսութեանց, որ մշանջենապէս իրարու կը բախին 18րդ դարէն ի վեր : Առիկա ազգութեան ըմբռնումն է երկու հակամարտ ցեղերու միջեւ : Գերման տեսութիւնը կ'ըսէ. — « Ուր որ գերմաներէն լեզուն կը խօսուի, հոն գերման հայրենիք է » : Առիկա նկատուեցաւ պիզմարքեան վարդապետութիւն մը, սակայն գերման պատմագիրներն ու փիլիսոփաները շատոնց դայն ժողովրդականացուցին եւ հիմնաւորեցին, դարձնելով ազգային ուխտ մը, մինչեւ ցեղապաշտութիւն հասցնելու գնով :

Երկրորդը Ֆրանսական տեսութիւնն է, որ կ'ըսէ. — « Ժողովուրդներու ազատ ու անկախ կամքն է, որ հնարաւորութիւն կուտայ իր ցանկացած պետութեան եւ ազգութեան գիրկին մէջ ապրելու եւ ոչ թէ խօսած լեզուն » :

Թէ մէկ եւ միւս տեսութիւնները պատմութեան ընթացքին ունեցան յաջողութիւններ եւ պարտութիւններ :

Ճիշդ է, որ Մեծ Պատերազմը ազգերու ազատագրութեան հնոց մը եղաւ : Վերջնապէս ազատագրուեցան Լեհերը, Չեխերը, Հունգարները, Սլաւները եւ ուրիշներ : Բայց իւրաքանչիւր նորաստեղծ ազգի անկախութեան տեւականութիւնը կապուած է, դժբախտաբար, մշուշապատ ապագային հետ :

1848ին, երբ Ֆրանց Եօզէֆ գահ կը բարձրանար, Եւրոպան մեծ յոյսեր կը կապէր անոր հետ, կարծելով թէ հզօր պիտի ըլլայ պահպանել Եւրոպայի խախուտ հաւասարակշռութիւնը : Եւ նոյն իսկ կ'ըսէին որ եթէ « Աւստրիան գոյութիւն անգամ չունենայ՝ պէտք է ստեղծել » : Իսկ 1866ին երբ Պիզմարքի քաղաքական ազդեցութեան տակ էր ինկած, Թիեռնի բերնով կ'ըսուէր.— « Աւստրիա-Հունգարիան գոյութեան իրաւունք չունի այլեւս » :

1914ի մեծ պատերազմը անդամատեց հսկայ Աւստրիա-Հունգարիան : Հունգարիան բաժնուեցաւ, Աւստրիան կիսանկախ հիւանդագին վիճակ մը ստացաւ եւ այսօր ընդմիշտ կ'անհետանայ, 21 տարի վերջ :

Անչուշտ այս երկու տեսութիւններն ալ բացարձակ ճշմարտութիւններ չեն : Պատմութեան թատալեն անիւը երբեմն մէկին, երբեմն ալ միւսին է որ իրաւունք կուտայ : Ծրեք մասի բաժնուած Լեհաստանը, երբ իր անկախութեան բախտորոշ օրերուն համբաւ փուէի կը դիմէր, իր երկու հատուածները ուզեցին միանալ Գերմանիոյ, բացի Շլեզիայէն : Լեզուն չէր, որ դեր կը կատարէր, այլ կամքը : Իսկ Պելժիան եւ Զուիցերիան կը մնային տիպար օրինակներ, ի նպաստ Ֆրանսական տեսութեան :

Հարցը այդ տեսութիւններու երեւութական պայքարը չէր, այլ հոլովոյթը եւ ստացած ձեւերը : Սխալ է այս երկու տեսութիւնները չափօքել եւ կամ համադրել : Որովհետեւ ժողովուրդներու իրաւունքը ուրիշ բան է, ազգութեան սկզբունքը՝ ուրիշ : Առաջինը ժողովրդավար ծագում ունի եւ բարոյական սկզբունք մըն է, մինչդեռ երկրորդը՝ միմիայն քաղաքական :

Ցեղապատերազմեան քաղաքական խմորումները կը դեգերին այս հիմնական տարբերութեանց շուրջ, վարչաձեւերու երեւոյթին տակ արժեցնելով երբեմն մէկ, երբեմն ալ միւս տեսութիւնը : Ֆաշական եւ ժողովրդապետական կարգերու պատկանող երկիրները կը սնանին այս երկու տեսութիւններով :

— « Ուր գերման լեզուն, հոն գերման հայրենիք » նշանախօսքը, այսօր, Աւստրիոյ մասին անողոք իրողութիւն մըն է դարձած : Այլապէս Աւստրիան պիտի ապրէր, քանի որ Վերսայլի դաշնագրով անոր անկախութիւնը նուիրագործուած էր : Առկէ զատ ուրիշ դաշնագիրներ ու յանձնառութիւններ ալ եկան աւելցան եղածին վրայ : Ահա մէկ քանին :

10 Սեպտ. 1919ին, Սէն-Ժէրմէնի դաշնագրի 88րդ յօդուածը կ'արգիլէր Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ (անշլուս) : 1932ին, Լօզանի համաձայնագիրը կը նուիրագործէր Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ կ'երաշխաւորէր իր ուխտի 10րդ յօդուածով :

Բայց Աւստրիոյ անկախութեան ջերմ պաշտպանն էր վարչապետ Տոլֆուսը, որ նացիներու կողմէ սպաննուեցաւ 1934ին : Տոլֆուսի շնորհիւ էր, որ Իտալիան եւ Հունգարիան 1934ին : Տոլֆուսի շնորհիւ էր, որ Իտալիան եւ Հունգարիան 1934 մարտ 17ին մասնաւոր դաշինքով մը երաշխիքներ խոստացան Աւստրիոյ անկախութեան : Նոյն տարուան սեպտեմբեր 27ին, Ֆրանսան եւ Անգլիան մասնաւոր յայտարարութեամբ մը նոյնը ըրին : Իսկ 1935 ապրիլ 14ին, Ստրէզայի խորհրդաժողովին Ֆրանսան, Անգլիան եւ Իտալիան հանդիսաւորապէս խոստացան երաշխաւորել Աւստրիոյ անկախութիւնը : Եւ դեռ շատ մը ուրիշ խոստումներ ու դաշինքներ, որ ոչինչ կ'արժեն այսօր

Եւրոպան կ'ապրի ծանր օրեր : Պատերազմի սարսափը, որ անորոշ էր, այժմ դարձած է որոշ : Վտանգը որ հեռու կը նկատուէր, այժմ կեդր. Եւրոպայի սիրտին է հասած : Չեխոսլովաքիան հասկնալի կերպով անհանգիստ է մատնուած :

Ո՞ր դաշինքը եւ ո՞վ կրնայ երաշխաւորել վաղուան դալիքը ...

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԲԱՆԱՎԷՃ ՄԸ ՀԱՄԱԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

«Մոն Փոսթաշի խմբագիր Մ. Պէրկէն իր յօդուածներէն մէկուն մէջ կը հաւաստացնէ, թէ Թուրքիա երբեք ծրագրած չէ ունեցած ոտնակոխ ընելու Կովկասի եւ նոյնիսկ Ատրպէյճանի անկախութիւնը :

«Ճիշդ է— կ'ըսէ ան— եղաւ վայրկեան մը մեծ պատերազմի առեն, երբ Բ. Դուռը կ'ուզէր իր հակակշիռին տակ առնել Կովկասն ու Ատրպէյճանը : Բայց յայտնի է, որ այդ քաղաքականութիւնը մերժուեցաւ իրեն՝ Ատրպէյճանի կողմէն : Շատ պատճառներ կան ատոր համար : Նախ որ՝ Ատրպէյճանի մէջ, որուն բնակչութիւնը թրքախօս է, կը գերիշխէ կովկասեան գիտակցութիւնը, եւ ատրպէյճանեան ժողովուրդը շատ աւելի խորապէս տագնապած է նոր քաղաքակրթութեամբ, քան մեր (Թուրքիոյ) թուրք զանգուածները : Երկրորդ որ Կովկասի մէջ միայն Ատրպէյճանը չէ որ գոյութիւն ունի : Ատրպէյճանի կեանքը անքակտելիօրէն կապուած է մէկ կողմէ Դաղստանի եւ միւս կողմէն՝ Վրաստանի հետ» :

Անդրադառնալով մինուհետեւ Թուրքիոյ ներկայ քաղաքականութեան Ատրպէյճանի հանդէպ՝ «Մոն Փոսթաշի խմբագիրը կ'ըսէ.—

«Թուրքիա շատ լաւ կը հասկնայ, որ չկայ ոչ մէկ հնարաւորութիւն քաղաքական միութիւն մը կազմելու Ատրպէյճանի հետ : Անհեթեթութիւն է նոյնիսկ մտածել այդ մասին : Նոր Թուրքիան աշխարհակալ պետութիւն մը չէ»...

Աւելա արգելք չէ սակայն ըսելու նաեւ հետեւեալը.—

«Յայտնի է, որ Ատրպէյճանի եւ Ռուսաստանի յարաբերութիւնները այսօր անդրդաշնակ չեն : Ատրպէյճանցիք, 17 տարուան յեղափոխական փորձառութենէ մը յետոյ ալ, շատ աւելի անհաշտ տրամադրութիւններ ունին խորհրդային Ռուսաստանի հանդէպ, քան ունէին ցարական Ռուսաստանի հանդէպ : Եւ կասկած չկայ, որ այդ պարագան դժբախտ օր մը պատճառ պիտի դառնայ մեծ ցնցումներու եւ ժողովրդական խռովութիւններու» :

Թուրք հրապարակագիրը, անդրադառնալով մօտիկ անցեալին, ցաւով կը դիտէ.—

«Քանի մը տարի առաջ Ատրպէյճանը Եթէկիւրիի մէջ դեսպան ունէր : Մենք ալ մեր դեսպանն ունէինք Բագուի մէջ : Այսօր այդ չկայ այլեւս : Բայց այդ ձեւ մըն է : Կարող է ըլլալ այսպէս ալ, այնպէս ալ : Եթէ յեղափոխութիւնը (այսինքն՝ Խորհրդային կառավարութիւնը) իրականին մէջ կը կատարէ այն խոստումները, որ ըրած է ժողովուրդներուն, ձեւը երկրորդական նշանակութիւն ունի : Եթէ ան աւելի մեծ յարգանք ցոյց տայ դէպի ատրպէյճանեան Թուրքերը եւ հնարաւորութիւն տայ անոնց՝ զարգացնելու իրենց ազգային մշակոյթը, առիկա զոհացուցիչ երաշխիք մը պիտի ըլլայ վերացնելու համար ընդդիմադրութիւնը եւ վերջ տալու համար օրէ օր աճող անախորժութիւններուն Ատրպէյճանի եւ Ռուսաստանի յարաբերութեանց մէջ» :

Այս ուշագրաւ մտքերուն պատասխանելով՝ Թրքասէր եւ Հակառուսական կովկասցիներու «Կաւկազ» թերթը կ'ըսէ, թէ Ատրպէյճանի, ինչպէս եւ ամբողջ Կովկասի խնդիրը կարելի չէ լուծել նման կիսամիջոցներով ու զիջումներով. թէ խնդիրը միայն ձեւի մէջ չէ, այլ էութեան, այն է՝ որ պէտք է Կովկասը ըլլայ անկախ պետութիւն մը թէ ռուսական գաղութ մը միայն. թէ, վերջապէս, խնդիրը «յարգանքի» մէջ չէ, այլ Կովկասի եւ Ատրպէյճանի ժողովուրդի փոյթերեան :

«Ամէն օր— կը շարունակէ «Կաւկազ» — մենք կ'իմանանք խորհրդային թերթերէն, որ Կովկասի եւ Թուրքեստանի մէջ այս կամ այն պատրուակով ժողովուրդը կը կոտորուի եւ մտաւորականներն ալ հազարներով կը քշուին դէպի Սիպերիա եւ Սոլովկի : Ատրպէյճանի գիւղերը կը դատարկուին, որովհետեւ գիւղացիները զանգուածօրէն կը քշուին դէպի կեդրոնական Ռուսաստան, իսկ անոնց տեղ կը բերուին ռուս մուժիկներ : Ինչ կը վերաբերի Բագուին՝ Կովկասի գլխաւոր տնտեսական ջիղին, անոր ազգային դիմագիծը խորհրդային ռէժիմի տակ կատարելապէս փոխուած է. չինական Բագուի 700,000 բնակիչներու միայն մէկ հինգերորդը տեղացիներ (այսինքն՝ Թուրքեր) են» :

Պէտք է ըսել, սակայն, որ իրականին մէջ հիմնական տարբերութիւն մը չկայ «Մոն Փոսթաշի եւ «Կաւկազ»ի տեսակէտներուն միջեւ :

Տարբերութիւնը արտայայտութեան ձեւի, անկեղծութեան աստիճանի եւ արտաքին քաղաքական ուժերը գնահատելու եղանակի մէջ է :

Օրինակ, «Մոն Փոսթա» իբրեւ Թուրք կառավարութեան բերան եղող թերթ մը, բնականաբար հարկադրուած է շատ աւելի «դիւանագէտ», աւելի զգոյշ եւ զգուշաւոր ըլլալ իր արտայայտութեանց մէջ, ձգտելով պահել Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան գէթ երեւոյթը, ան չուզեր բացարձակօրէն թշնամական դիրք բռնել Խորհրդային կառավարութեան հանդէպ, այլ նոյնիսկ փորձ կ'ընէ օրինապահօրէն եւ հաւատարմութիւն թելադրելու անոր ենթակայ Թուրք եւ Թաթար ցեղերուն :

Ընդհակառակն, «Մոն Փոսթա» թերեւս այնքան ալ վախ չունի ռուս մուժիկներու ալիքէն եւ կը խորհի թէ խորհրդային կառավարութիւնը տակաւին կրնայ օգտակար ըլլալ Թուրքիոյ, ինչպէս որ եղաւ մօտիկ անցեալին մէջ :

Մինչդեռ «Կաւկազ»ի շուրջ համախմբուած Թրքասէր ատրպէյճանցիներն ու լեռնականները, տակաւին թեւաթափ չեղած ըլլալով ոչ միայն բոլշեւիկներու, այլ եւ առհասարակ բոլոր Ռուսերու հանդէպ, կը շարունակեն բոլշեւիկեան կամ ռուսական վտանգը եւ չեն ուզեր տեսնել Թուրքիոյ կցուցութեան փափկութիւնը Խորհրդային Միութեան հանդէպ :

«Մոն Փոսթա», թէեւ «Կաւկազ»էն ոչ նուազ չափով կ'ուզէ Խորհրդային լուծէն ազատել Թուրքիայէն դուրս գտնուող Թուրք թաթարական ցեղերը, բայց միաժամանակ այնքան ալ ոգեւորուած չէ Ճափոնի, Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի օգնութեան հեռանկարով, ինչքան ոգեւորուած կ'երեւի «Կաւկազ» :

Վերջապէս, հետաքրքրական է, որ երկուքն ալ կը խուսափին յիշելու Իտալիոյ անունը, թէեւ շարունակ կը խօսին անոր զինակից Ճափոնի, Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մասին : Մինչդեռ, ինչպէս յայտնի է, Իտալիա անոնցմէ ոչ նուազ ու թերեւս աւելի հետաքրքրուած է Միջերկրական Արեւելքի բախտով ընդհանրապէս եւ Կովկասով ու Թուրքիայով մասնաւորապէս :

Կարելի է հաւատալ, որ «Կաւկազ»ի շուրջ հաւաքուած ատրպէյճանցիներն ու լեռնականները անկեղծօրէն կը ձգտին Կովկասի անկախութեան : Բայց դժուար է հաւատալ, որ «Մոն Փոսթա» կամ Թուրքիոյ Թուրքերը կրնան դառնալ Կովկասի անկախութեան անկեղծ պաշտպաններ :

Ուրիշ պարագայ մը : Եթէ անոնք վախեր չունենային Ֆաշական պետութեանց աշխարհակալ ծրագիրներէն, որոնց զոհը կրնայ ըլլալ նաեւ Թուրքիա, ապահովաբար «Կաւկազ»ի նման անվերապահ կերպով պիտի դառնային Խորհրդային կառավարութեան դէմ : Բայց, երբ անոնք կ'անդրադառնան Ֆաշական պետութեանց ծրագիրներու հաւանական յոռի հետեւանքներուն իրենց համար, աւելի կողմնակից կը դառնան «Կաւկազ»ի հակառուսականներու քաղաքականութենէն շատ աւելի զուսպ, վերապահ ու զգուշաւոր քաղաքականութեան մը :

Ոչ Թրքասէր կովկասցիներու եւ ոչ ալ Թուրքիոյ Թուրքերու հրապարակով բաժանները չեն կրնար մեզ համար երաշխիք ըլլալ, թէ Թուրքիա իրապէս աչք չունի Կովկասի վրայ :

«Կաւկազ»ի Թրքասէրները կրնան գեղեցիկ պատճառաբանութիւններ բերել այն մասին, որ Թուրքիա շահ ունի [illegible]

[illegible]

(ՀԱՅՐԵՆԻՔ)

ԱԻԱՐԱՑՐԻ ՈՂԻԿՈՂՈՒՄԸ

[illegible]

« ՑԱՌԱՔ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Իրա՞ւ կ'ըսէք, զարմացաւ լորտը պեխերը քաշքշելով ... չիտակն ըսելով աւերակներէն հաճոյք առնող մարդ չեմ ու կ'առեմ այն գրօսաշրջիկ- [illegible]

[illegible] թիւն ունին ...

Ցետոյ աղուականն ու աղջիկը մըտան նոր վիճաբանութեան մը մէջ՝ Ճէքըմիին ու Ճորճինայի մասին՝ [illegible]

ւաղութեան : Անոնց անկրթութիւնը դիտումնաւոր չէր երբեք : Արդարեւ եթէ որեւէ մէկը քննադատէր զիրենք, պիտի խորհէին թէ կը կատակէ : Պարզապէս տրամադիր էին անոնք ժամավաճառ ըլլալու մէկու մը հետ որ անգամ չէր իրենց շրջանակէն : Անոնց խօսակցութեան նիւթն էր ուրիշին ըրածն ու ընելիքը. չար-բերան ու անվերջանալի բամբասանքներ Պիկօին, Ակօին, Կակոյին ու շարք մը ուրիշներու մասին. այնպէս որ եթէ մարդ չճանչնար ծիծաղելի կեղծանուններով որակուած այդ ստորադաս աղնուականները, բնականաբար չէր կրնար մասնակցիլ այդ շաղակրատութեան եւ ստիպուած էր մունջ մնալ :

[illegible]

կարծես սեփականացուցեր էր այդ մթնոլորտը, իր ինքնապաշտպանութեան համար : Եթէ խումբին հետ չէր, զբաղիր Փէնթըլն էր որ կը վայելէր անոր մտերմութիւնը եւ կամ Նառւնհայմըրը որուն հետ ճամբակ կը խաղար :

Երրորդ օրը, երբ զբօսանաւը հարաւ կ'իջնէր Պոսֆորի ուղղութեամբ, Սուլէյմէն այն աստիճան կատղած էր այդ հիւրերուն դէմ որ բուռն փափաք մը կը զգար նախատելու զիրենք ու ապտակելու կիները՝ առանց տեսնելու համար թէ ինչ հակազդեցութիւն պիտի ընէր այդ տեսակ յարձակում մը անոնց վրայ : Ցաջորդող քանի մը օրերուն անպատ- [illegible]

[illegible]

ՍՈՒՐԻԱ

[illegible]

(Շար.)

Ապա խմբ բարձրացաւ Ռումէն Ա. առաջնորդ Ն. Ս. Կէրոնդիէֆ եպիսկոպոսը եւ իր ուրախութիւնը յայտնեց, որ իւրական հայ հայրենասէրները գիտեն այսպիսի խուռներամութեամբ յարգել իրենց ազգային մեծ հերոսներու եւ նահատակներու տօնը, որ առինքնեցին գրաւականն է հայ ազգին յաւիտենականութեան: Յետոյ, հին յուսահատ քաջածանօթ հայ պատմութեան, վերյիշեց Աւարայրի պայքարն ու մղուած՝ Քրիստոնէութեան յաղթանակի համար: Շեշտեց թէ Աւարայրի Վարդանները ոչ միայն հայ ազգի հպարտութիւնը կը կազմեն, այլ ամբողջ քրիստոնեայ բոլոր ազգերուն: Այսպիսի նուիրական օրերու մտածումները հայութիւնը պիտի հասնի իր գաղափարի յաղթանակին: (Ծափեր): «Մենք Ռումէններս, ուրախ ենք մեր մէջ ունենալով քաղաքակրթական եւ հերոսական անցեալ ունեցող ազգի մը զաւակները, որոնք իրենց աշխատասիրութեամբ եւ ազնիւ նկարագրով սիրուած քաղաքացիներ են մեր երկրին: Կեցցէք, Հայեր, ձեր ազգային նուիրական աւանդները եւ սրբազան տօները եղէք ազգասէր Հայեր եւ հաւատարիմ քաղաքացիներ ձեզ միշտ հիւրընկալող Մեծն Ռումանիոյ»: (Ծափեր):

Վերջին խօսողն էր Առաջնորդ Տէր Յուսիկ արք. որ նախ ռումաներէն երկար ու երջանիկ կեանք մաղթեց Թագաւորին, արքայական ընտանիքին, կառավարութեան՝ յանձին վարչապետ պատրիարք Ամեն. Տօքթ. Միրօն Քրիստեայի եւ Ռումէն ազնիւ ժողովուրդին (Ծափեր): Ապա յայտնելով թէ պիտի խօսի հայ ժողովուրդին իր մայրենի լեզուով, պարզեց Աւարայրի ազգային եւ կրօնական արժէքը, որուն փարած հայութիւնը պահած է եւ պիտի պահէ գոյութիւնը մինչեւ իր լուսաւոր նուիրական իղձերու: Եւ իբր բրաւ հայութեան, հեռու անհատական եւ խմբական պառակտիչ քայլերէն, միահամուռ աշխատիլ ազգային իտէալներու յաղթանակին: Առաջնորդը իր խօսքը վերջացուց գոչելով. — «Կեցցէ՛ Ն. Վ. Կարոլ Բ., կեցցէ Ռումէն բարեխնամ կառավարութիւնը եւ մեր ցաւի օրերու միշտ սիրով ձեռք առաջ կարող Ռումէն ժողովուրդը». (Ծափեր):

Դպրոցի երգչախումբին «Իմ հայրենեաց» խմբերգով փակուեցաւ հանդէսի Ա. բաժինը եւ փանփառի «Բամ Փորոտանի» թնդիւնին տակ երկու առաջնորդները եւ հիւրերը առաջնորդուեցան Թաղ. խորհրդարանը, ուր մեծ ընդունելութեան հիւրասիրութիւնը:

Հանդէսի Բ. բաժինը շարունակուեցաւ մինչեւ ժամը 1.30: Այս հանդիսութիւնը անգամ մը եւս եկաւ ապացուցանել, որ շնորհիւ կարող ղեկավարութեան եւ հաւաքական կամքի, մեծ տեղ կրնանք բարձր պահել հայ ժողովուրդին վարկը: Այս գեղեցիկ հանդէսը անգամ մը եւս պանծացուց հայութիւնը Ռումէններու աչքին: Իսկ հիւրասիրութեան սեղանին առատօրէն պատրաստուած բաժակաճառերը եւ կրթական քննիչ Պ. J. Nitzaի ատենապետ Պ. Պ. Պետրոսեանի ուղղած արտայայտութիւնը, ուր գովեստով կը խօսէր հանդէսի կազմակերպութեան եւ յաջողութեան մասին:

ԲԱՖՖԻԱԿԱՆ

ԲԱՖՖԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Շաբաթ գիշերը ճիշդ ժամը երեք օր էր, բաղդատելով նմանօրինակ հանդէսներու հետ:

Դաշնակը հրապուրիչ գործիք մըն է, մանկական իր պզտիկ մատներուն տակ, Բաֆֆի կը կռուի անոր հետ, կը զարնէ, կը շոյէ ալ, մինչեւ որ յաղթէ անոր: Վարպետ ծնած:

Ժողովուրդին բուռն ծափերը դաստիարակներուն ու միանգամայն վկաներուն էին 12 տարեկան տղուն տարած յաղթութեան:

Եթէ կոյր մը եղած ըլլայի աչքով, անհաւատալի պիտի թուէր ինծի տղեկի մը այդքան ճարպիկութիւնն ու յաջողութիւնը, բայց իր Ֆրանսացի ուսուցիչը փրոֆ. Թիպէրժ, իր աչքի առաջ տեսնելով կորանցուցած ըլլալու գժբախտութեանը մէջ ոչ միայն կը սեւնէր անոր արժանիքները, այլեւ իրաւունք ունէր պարծենալու իր աշակերտով:

Պախի, Լիցտի, Պէթհովէնի, Շոփէնի գեղարկեստական երաժշտական օպյաթներուն քով, Կոմիտաս վարդապետին եւ Սրուանձտեանցին պարերը, իրենց կառուցուածքով խրճիթներ թուեցան ներկաներուն, բայց երբ մերն են այդ խրճիթները, սիրելի են մեզի համար:

Անդրադառնալով հրաշք-մանուկին, կը յիշեմ ռամկական առածուածքը որ շատ տեղին է.— «Բաֆֆի կլլէր է դաշնակը»: Իսկ անոր «կլլած» դժուարին, խիստ դժուարին կտորներուն համար ի՞նչ պէտք է ըսել: Այդ լսեցի օտար տիկնոջ մը բերանէն, երբ կը պատրաստուէր սրահէն մեկնիլ.

— Il est formidable cet enfant...:

Ես ալ իմ կողմէս կ'ըսեմ.— Հրաշք մըն է Բաֆֆիկը:

ՆՇԱՆ Յ. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆ

ԲԱՂՁԱՆՔ ՄԸ

ՓԱՐԻԶ, 9 Մարտ.— Յարգելի պարոն խմբագիր, յուզուած փոքրիկ Երզնկացիներու եւ Բաբերդցիներու մասնական մաքուր զգացումներէս՝ ուզեցի որ իմ շրջապատս ալ մասնակցի Լուսինեան դպրոցի 178 որբերու ուսման գործին աջակցելուն եւ հանգանակեցի այս փոքրիկ գումարը, 200 ֆրանք, որ կը ուղարկեմ ձեզ, խնդրելով յատկացնել այդ նպատակին: Շատ պիտի ուզենայի, որ այդ հանգանակութիւնը 5000 Ֆրանքի հասնելու չընդհատուէր, որովհետեւ այդ գումարը կարող է բաւարարել 178 աշակերտների միայն Ծուղագրոյն պէտքերը, մինչ դեռ, շարունակելու ձեզ-քում, վստահ եմ, որ «Յառաջ»ի գեղեցիկ նախաձեռնութիւնը, որ արդէն հասել է իր սկզբնական նպատակին, պիտի պսակուի աւելի մեծ եւ շօշափելի արդիւնքով: Ուրախ պիտի լինէի եթէ ընդունէիք առաջարկս: Յամենայն դէպս պարտք կը զգամ յայտնելու ձեզ իմ ջերմագին շնորհակալութիւններս, յարգանքներով:

Տիգ. Բէգզադեան

Նուիրատուների ցանկը.— Մարգար, բիտ եւ Լիդիա Ալլըճեաններ 25, Ալ. Գարոնեանի զաւակները 30, Փոքրիկ Արսէն Գարոնեան 30, փոքրիկ Բօխոֆիկ Կոստանեան 10, Վահան Գօզոեան 10, Արլ. Սուլիքեան 20, Լ. Մելիք Էյնաթեան 10, Վ. եւ Ս. Բէգզադեաններ 25, M.M. Stern, Goldstein, N. N. Nemirovsky 10ական 40, գումար 200 ֆր.: (Տես Յառաջ 16 մարտ):

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Վերջերս ներկայ եղայ Հայ Ուսանողաց Ակումբի մէկ ընկերական դասախօսութեան, ուր կը խօսէր անդամներէն Բ. Գոուրեան, Յ. Կոստանդեանի բանաստեղծութեանց մասին: Բ. Գոուրեան յաճախած է Մուրատ Ռափայէլեան եւ առնէ մը ի վեր կը գրուի նկարչութեամբ, միեւնոյն ատեն հետաքրքրուելով գրականութեամբ: Ան լայնօրէն ծանօթացուց Յ. Կոստանդեանը, պատմելով դրուագներ՝ անոր արուեստագէտի կեանքէն եւ վերլուծելով մանաւանդ բանաստեղծութիւնը «Գիրի իմաստութիւնը» (արձակ):

Յ. Կոստանդեան ծնած է Իրան, (Պուլկի 1909): Մօտէն ծանօթ է անգլիական եւ ֆրանսական դպրոցներուն եւ ինքնաշխատութեամբ տիրացած է մայրենի լեզուին, ինչպէս կ'երեւայ իր արձակ եւ տաղաչափեալ բանաստեղծութեանց մէջ:

Անհատական օրուան բանախօսին արտասանած քանի մը կարեւոր միտքերը — Կոստանդեան ամէն բանէ առաջ նկարիչ քնարերգակ մըն է: Անոր քերթուածները լի են երգով եւ գոյնով, զորս իրարու հետ ներդաշնակելու աշուղի կախարդական ձիրքը ունի Կոստանդեան: Գրական օտար վարժարանները նրբացուցած են իր ճաշակը, սորվեցուցած են իրեն, նիւթին համաձայն ձեւեր մշակել - հէքեաթներ եւ քերթուածներ որոնց առաջնորդութիւնը ենթարկուած է արտայայտուած զգացումին: Բանաստեղծը եղած է զանազան գրական դպրոցներու ազդեցութեան տակ, բայց ոչ մէկը իր խառնուածքին չէ համապատասխանած: Իր «Օրերի Իմաստութիւնը» ամէնէն աւելի կրնայ պատկերացնել իր խառնուածքը: Կոստանդեան պոհեմ բանաստեղծն է: Իր ներշնչման աղբիւրներն են օճրը, երգը, գինին ու կեանքի հաճոյքը:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, անդամները հետեւեալ կարծիքները յայտնեցին —

Կոստանդեան, հարուստ եւ բանաստեղծ խառնուածք մը ունի, ան վարպետ նկարիչ մըն է որ կը ներկայացնէ բոլշեւական վիճակներ՝ նուրբ երանգներով: Բայց կը զգէ վայրկենական ազդեցութիւններու տակ չունի ինքնատիպ ոճ դրոշմ: Պէտք է սպասել, իր յառաջիկայ գործերուն, հայ գրականութեան մէջ իրեն տեղ մը տալէ առաջ:

*** Կ'իմանամ թէ Ակումբը պիտի շարունակէ իր ընկերական դասախօսութիւնները (արդէն խօսած են հինգ անդամներ: Զորեքշաբթի խօսեցաւ Մէկ Ջամալեան, հետեւեալ նիւթի մասին — «Հայոց ազգային քաղաքականութիւնը, անցեալ փորձերու նկատառութեամբ»:

Ֆարհատ

Concours Internationalի եւ Association Léopold Bellanի մրցման ժիւրիի անդամ նշանակուած է դաշնակահարուհի Օր. Ճամպազ որ դաշնակի ուսուցչուհիի պաշտօն ունի Ֆրանսական վարժարանի մը մէջ:

Իր ուսուցանելու կարողութիւնը գնահատուած է: Մանրամասնութեանց համար դիմել կամ գրել Mlle. Djambaz, 61 rue de Flandre, Փարիզ(19)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը նորէն զարմանալով բաներ կը պատմեն Ալեքսանտրէթի Սանճաքի մասին: Ահա քանի մը նմոյշներ.—

Գըրգըխան բնակող Թոսուֆ Լեւոնեան եկեղեցիին մէջ Հայերուն ճառ մը խօսելով Թուրքերու հետ համաձայնութեան հակառակ արտայայտուած է եւ Հայերը գրգռած է Թուրքերու դէմ: Լեւոնեան տեղական կառավարութեան պաշտօնեաներուն ձեռքը գործիք մըն է:

Միւս կողմէ, Թուրքերու հակառակ ռամիկանական տեսուչի մը ազդեցութենէն օգտուելով Նէհամի անուն մէկը արգիլած է Հայոց սրճարանը յաճախել, պատրուակելով թէ թրքական քարոզութիւն կ'ընէ: Տեսուչը, Նէհամին դատարանին յանձնած եւ երկու ամսուան բանտարկութեան որոշում ձեռք բերած է: Դարձեալ նոյն տեսուչը ուրիշ Թուրք մըն ալ դատարանի յանձնած է ի նպաստ գլխարկի արտայայտուելուն համար:

*** Ֆրանսական եւ Սանճաքին պաշտօնեաները որոշած են զօրացնել «Իթթիհատը Վաթան» կազմակերպութիւնը: Եւ որովհետեւ կը խորհին թէ այս գործը միայն դրամով կրնան գլուխ հանել, կը փնտռեն իրենց գիրենք դրամով ծախող մարդիկ:

Այս նպատակով 3000 ոսկիական ռոկի տրուած է, ճիւղեր բանալու համար այն գիւղերուն մէջ ուր շատ են Թոսով Ալէվիներն ու Արաբները:

*** Դամասկոսի չերքէզ զօրագունդին մէջ ծառայած Անգավուրի հետ գործակցած չերքէզ Հասան Րէյհանիէ փոխադրուած է եւ Միլլի հրամանատար անուանուած:

*** Գուսէյրի Մուսթաֆայի տան մէջ գումարում մը տեղի ունեցած է ուր դրուած է գիւղերու մէջ «Իթթիհատը Վաթանի» ճիւղեր կազմելու գործը: Այս ժողովին մասնակցած է Հայերէն... Իսա Գազանճի: Նոյնպէս մասնակցած են երկու Ֆրանսացի ըսպաներ, եւ Ալէվիներէն Ալի Ճէբիրպ:

ՖՕԹՕ ԱՐԱՔՍԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Լուսանկարչութեան եւ շարժանկարի տարեկան ցուցահանդէսին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մարտ 3—13, Փորթ տը Վէրսայլի մէջ, մեր աշխատակիցը, ծանօթ լուսանկարիչ Արաքս (Գ. Հօլօյեան) ցուցադրած էր շարք մը գեղեցիկ նկարներ.— Կոակիս ուրա-խութիւնը — Ձեռքերը վեր — Արու-կան գեղեցկութիւն — 1936ի ամենէն գեղեցիկ ըմպիշը, — 1937ի ամենէն գեղեցիկ ըմպիշը:

La Culture Physique եւ ուրիշ թերթեր ջերմապէս կը շնորհաւորեն այս գեղարուեստական արտադրութիւնները:

ԱՐ ԵՆԴՐԱՒԻ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՐԷՆ ՍՈՐՎԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օրը» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 Մարտ).

- «Կրթական ընթացիկ տարեշրջանի սկզբնաւորութեան օտար նախակրթարաններու մասին հրատարակուած օրէնքը, իր մէկ յօդուածով կ'ըսէ, որ օրէնքի գործադրութեան թուականէն երկու տարի վերջը, վարժարաններու մէջ պիտի չկրնան պաշտօնավարել այն օտար ուսուցիչները, որոնք յունարէն չեն գիտեր, կամ չեն կրցած սորվիլ այդ երկու տարիներու ընթացքին:

Պարտադրանքը ուրեմն կտրուկ է, վճռական եւ անցած է օրէնքի կարգ: Խուսափում չկայ: Մինչեւ պայմանաժամի լրացումը, օտար ուրիշ ուսուցիչներու կարգին, յունահայ ուսուցիչներն ալ պարտաւոր են յունարէն սորվիլ: Այլապէս պաշտօն չպիտի կրնան ստանձնել: Ապա ուրեմն, 1939—1940 կրթական տարեշրջանի սկզբնաւորութեան, օրէնքի այս տրամադրութիւնը պիտի գործադրուի եւ անոր հետեւանքներէն չպիտի կրնան զերծ մնալ մեր այն ուսուցիչ-ուսուցչուհիները, որոնք յունարէն չեն գիտեր եւ կամ մինչեւ այդ թուականը զայն սորված պիտի չըլլան:

Տարուան մէկը արդէն քանի մը ամիսէն կը գլորի եւ անդին կը մնայ մէկ տարուան ժամանակամիջոց եւս: Ուրեմն մեր ուսուցիչները ինչ որ պիտի կրնան կամ պիտի ուզեն ընել, պարտաւոր են ընել յառաջիկայ 15-16 ամիսներու ընթացքին: Բայց, լեզու մը,— այն ալ յունարէնի նման շատ դժուարըմբռնելի լեզու մը սորվիլը գրեթէ կարելի չէ այդքան կարճատեւ ժամանակամիջոցի մը մէջ: Մարդ բացառիկ յատկութիւն մը ունեցող տաղանդ մըն ալ եթէ ըլլայ, դարձեալ նարճ կուգան այդ ամիսները: Իսկ ինչ կը վերաբերի մեր ուսուցիչներուն, որոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը տակաւին գաղափար իսկ չունի յունարէնի մասին եւ որոնց ամբողջ յունական բառամթերքը 40—50 բառէն անդին չանցնիր,— այս ընթացքով, օրէնք դարձած պարտադրանքի մը հանդէպ իրենց ցոյց տուած անտարբերութեամբ, ապահովաբար, այդ ամիսները անցնելէն վերջ, իրենք զիրենք պիտի գտնեն անոնք անելի մը առջեւ:

Երբ օրէնքը հրատարակուեցաւ եւ հայ ուսուցիչները վերահասու եղան օրէնքի վերոյիշեալ տրամադրութեան,— իրենց ուսը թօթվեցին ու անցան: Կարծէք իրենց չէր վերաբերեր այդ օրէնքը: Տեսանք ուսուցիչներ, որոնք քմծիծաղով մը կ'ըսէին.— «Հէլէ երկու տարին անցնի, վերջը Աստուած ողորմած է»... Միշտ ճակատագրապաշտ Տաճկին «Ալլահ քէրիմ տիբը»: Կ'ըսէին այսպէս, խորհելով հաւանաբար, որ երկու տարի վերջը, գիշեր մը, Հոգին Սուրբը պիտի իջնէ եւ սորվեցնէ յունարէնը իրենց... երազին մէջ: Կամ կը խորհէին հաւանաբար, որ ինչպէս ուրիշ խնդիրներու առիթով, յառաջիկային ալ կարելի է արդ առնել պատկան նախարարութեան դռները եւ խնդրել որ քանի մը տարիով յետաձգուի օրէնքին այդ տրամադրութեան գործադրութիւնը հայ ուսուցիչներուն համար: Չէ՞ որ իշխանութիւնները միշտ բարեացակամ են մեր նկատմամբ եւ կըրնան այս պարագային ալ նկատի առնել մեր բացառիկ վիճակը, հայ ուսուցիչներու տարիքը, յունարէնի ներկայացուցած դժուարութիւնները, ժամանակամիջոցին կարճատեւ ըլլալը, եւն. եւն.:

Ոչ ոք սակայն մտածեց գործնական քայլեր առնելու մասին: Ոչ մէկ ուսուցիչ նախատեսեց, թէ իշխանութիւնները կրնան անդրդուելի մնալ օրէնքի այդ տրամադրութիւնը գործադրելու ուղղութեամբ: Եւ, ոչ մէկու մտքէն անցաւ, որ իրենց անհոգութեան երեսէն, երկու տարի վերջը կրնան գործազուրկ մնալ եւ ապրուստի մտահոգութեամբ տանջուիլ: Եթէ հայ ուսուցիչները, գործնական քայլեր առնէին եւ երկու տարի յունարէնի վրայ աշխատէին վերջ ձախողէին, հարցը կ'առնէր տարբեր հանգամանք: Նախ որ երկու տարուան աշխատանքին շնորհիւ բաներ մը սորված կ'ըլլային անպատճառ, իսկ այդ պարագային աւելի դիւրութեամբ կը բանաձեւուէր նաեւ լաւ սորված չըլլալու արդարացումը: Եւ յետոյ, ուրիշ է աշխատիլ ու ձախողիլը եւ բոլորովին ուրիշ՝ չաշխատիլը, ձեռնածալ նստիլը: Անփոյթ ու անտարբեր ձեւանալը: Կարեւորութիւն չտալը: Եւ օրէնքի գործադրութեան յետաձգման պատասխանատուութիւնով օրօրուիլը»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ (Տրապիզոնի) հետեւեալ գրքերը.

1.— ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԽՕՍՔԵՐ, Մարսէյլ:

2.— ՄԱՅՐ ԼՈՒՍՈՅ, 1937 Մարսէյլ, 16 էջ:

3.— ԱՐԵՒԱԳԱԼ, քերթուած, 1937, Մարսէյլ, 29 էջ, պատկ. կողքով, գին 5 Ֆրանք:

Կեդրոնատեղի՝ գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

[illegible] ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Երկու օր [illegible] ալօններով անանցայ [illegible] եւ շատ ծարաւ էի, թէեւ վարէն [illegible] կ'անցնէինք:

[illegible] փախչիլ այդ ծուղակէն, [illegible] ոյժ կար վրաս, քանի անօթութիւն ու ծարաւը չէին տկարացուցած զիս: Լեռներուն վրայ կրնայի [illegible] ապրիլ, իսկ ձորերուն մէջ...

Երկրորդ օրը մթնեց, կատուի [illegible] թեթեւ ու ճկուն [illegible] վեր ելլել Քարէն: Սիրտս [illegible] կը կենայի եւ ականջ կու[illegible] թէ արդեօք ձայներ կա՞ն, գէթ [illegible] վրայ: Որովհետեւ փախ[illegible] մէկ ճամբայ կար միայն, ու [illegible] ալ բռնած ըլլային, իմ վեր[illegible] էր: Ելայ մինչեւ վեր: Մարդ չկար, [illegible] ձայն: Ու երբ ոտքս կախուեցաւ [illegible] վրայ [illegible] Քարը [illegible] մնաց, [illegible] Հովերը գրկեցին [illegible] Ու ձորի մը

մէջ ծռեցայ քարին վրայ եւ կուշտ ու կուռ խմեցի: Ու Սաղզուէ մօտ մեր Ջօլախին փոսի առըը գացի եւ թուփերը մտայ որ քնանամ: Գետինը թաց էր, հովերը պաղ էին, ցո՜ւրտ, ցո՜ւրտ, ցո՜ւրտ:

Կը դողայի ու կուլայի կոկիծէս:

Ձկա՞ր Ղեւոնդը, հա՜ն ալ չկար...

Լուսցաւ: Անտառներուն մէջ, Սաղզուն, իր հաւն ու նախիրը, որոնք մինչեւ այսօր հոն, նոյն ձեւին մէջ կ'արածին,— գիտելով իրիկուն ըրի Ջուր կը խմէի ու մասուր կ'ուտէի: Արեւամուտին հետ Ջօլախին փոսի մէկ բլրան մասին վրայ նստայ: Անկէ գեղը աղէկ կ'երեւէր: Հօտերը դարձան հոն: Նախիրը՝ բառաչով: Կալերէն ու բուխերիկներէն ծուխերը սեւ ոսին եղան առգոյն երկինքն ի վեր: Սկսայ լալ ու ոտքս անիծել: Ընէէ տալով բոլորին որ ոճիր մը եւ թուղ մը չըրանէ: Ընէէ տալով գիւղի շունն եւ կատուները...

Ծո՜ւրտ, ցո՜ւրտ, ցո՜ւրտ ու եղեամ, յետին աշուն: Ելայ չթեծած թուփ թուփ մը փնտռեցի, գիշերը հոն անցընելու համար: Ու նշմարեցի կուռ թուփերու կոյտ մը այծերու աման ուած լեռնային ցանկապատի (չէվլուրմէ) նման: Հոն առաջացայ, ու ի՞նչ տեսնեմ: Ցօրենի խուրձեր, որոնց ցօրենը անձրեւներէն ծլեր է ու ծոտը դեղներ: Անկողինի ծածկոց մը: Ջինջէ պնակ մը, մէջը հալած ճարպ ու խաշխաշ: Նստայ անոնց քով առանց բառակ հաչելու: Ու յանկարծ շունչ մը առի: Այն կողմ գարձայ ու տեսայ չորցած մարդ մը, թուխ գոյնով, գլխուն դղակ մը, բարակ վիզը իրինցուցեր ինծի կը նայի: Երբ աչքերս իրենինին հանդիպեցան, ճչաց, ու կրունկը վերցնելով սկսաւ փախչել կանակը դարձուցած: Ինծմէ՞ ալ վախնա՞լ: Անմիջապէս յիշեցի որ հաւլեւ Սենոն մինակը լեռն էր: Թռայ ետեւէն: Ու կանչեցի:

— Սենօ՛, մի փախչիր, զուրպան, ես Հայ եմ: Եկուր, ինծի եկուր, մի փախչիր: Ես Քոչենց Երուանդն եմ, կեցի՛ր...

Ան կեցաւ: Մօտեցանք: Թաթով հանելով կիրար: Ու խոհանոցային - քի գեղումով մը որ վիշտը եւ մահուան մտերկութիւնը կուռեան մարդուն, իրարու լալ (վիզ) գրկելով լացինք:

— Երուանդ, զո՞ւն ըս, ըսաւ ան:

Ձերանենց Սէնօն էր ան: Բայց ա՛լ այն կայտառ եւ կարմրերես հովիւը չէր որ լեռներուն վրայ, այծերուն հետ կ'անցնէր, եւ այծերուն համար, որ առներուն մինակ գեղ կուլար, եւ քամու կապը եւ չալվար հագած, ծամուն կալը, աղջիկներու ետեւէն կը պտըտէր: Բարեկամներ էր ան ու երկնցեր: Բայց այդ օրերուն մենք բոլորս ալ հասակ նետեր էինք: Այսինքն նիհարցած ըլլալով, երկար կ'երեւէինք:

Գացինք Սէնոյին բոյնը, որ դառն էր:

— Ինտո՞ր եղաւ որ ըս ճարափը եկար, հարցուց:

Ան գիտէր մեր Ջամուրճի ըլլալը: Ես պատմեցի Քիւրտերուն ձեզ հալածելը, փախուստը եւ մեր իրար կորսնցնելը Ղեւոնդին հետ: Եւ հարցուցի թէ Ղեւոնդը տեսա՞ւ: Լուր ունի՞:

— Ձի տեսայ, ըս ճարափը չեկաւ, ըսաւ ան:

Սիրտս մարմնիցաւ այդ խօսքերուն վրայ: Ուրե՞մն աշխարհը աւելի մինակ աչքերուս: Մեր էր Ղեւոնդը հիմա: Մեր գտնէի զինքը: Սէնոյին հետ իրարու գլխի եկած պատմեցինք: Խուրձերուն տակ մտանք, քնացանք:

Հովիւ թէ լոյսը ծայր տուած էր, քայլերու ձայն առի եւ խօսակցութիւն լսեցի: Աշտեցի Սէնօն ու արթնցուցի: Ականջը զետին դրաւ.

— Ժանտարմա են, փախչինք, ըսաւ:

Ու սկսանք վազել: Անոնք մեզմէ միայն քանի մը քայլ հեռու էին: Բայց թուփերէն չտեսան մեզ: Մեր տեղը գտեր էին ու տեսեր որ խուրձերը դատարկ են: Հասանք խոր ու խիտ Ալլ ճուխի անտառները:

— Ա՛լ մի վախնար, ըսաւ Սէնօն, ըսաւ մինչեւ հոս չեն գար:

Ջուրերը կը վազէին անկէ: Տերեւները դեղին: Պտուղները հասուն: Մասրենիները կարմիր մասուրներով կքած: Մորենիները այգիներու պէս, մորերը սեւ ու կարմիր: Մենք կը սընանէինք մասուրով միայն: Արջերը ընտիր մասուրները կերեր ու ճիւղերը կոտրեր էին: Մեզի կը մնային փշոտ ու կոտոր, անհամ տեսակները:

— Սաակի՛ց, հա՛, կը տրտնջար Սէնօն, աղուէսները կերեր են: Մեզի բան մի չեն թողեր...

Կշտանալու եւ մասուր գտնելու համար շատ տեղ կը քալէինք: Երբ ջուր խմէինք, կը տեսնէինք որ նորէն անօթեցեր ենք: Որովհետեւ նոյն անուշը ունէինք, մեր աղտոտութիւնն ալ արջերու աղբէն բնաւ չէր զանազանուեր:

Լեռներուն վրայ ցուրտ էր ու գաւինը թաց: Առտուները շաղը ձիւնի պէս ամէն կողմ ճերմկցուցած կ'ըլլար, գիշերները կը վայէին ու կը փըչէին հովերը: Մենք կ'ապրէինք Սաղզուի լեռներուն վրայ, որովհետեւ մեր լեռները շարունակ պաշարման եւ խուզարկութեան կ'ենթարկուէին: Իսկ Թուրքերը իրենց միտքէն չէին անցըներ թէ մենք իրենց լեռները կըրնանք անցնիլ:

Գիշերները կը բանայինք Սաղզուի անասնոցները եւ անոնց մէջը կը քնանայինք, ու կը մնայինք մինչեւ լոյս, մեր ականջները իրարու զարնելով: Առտուն Սէնօն նորէն տեսեր իրենց հին ձեւին մէջ կը շարէր որ կասկածի տեղի չտանք: Ու կը վազէինք իսկոյն հոն ուր արեւ տաք էր, ինչպէս անոր թաւիին տակ տաքնալու համար:

ՍԻԱՄԱՆԹՕ ԽՕՋԱԵԱՆ

(Շար.)

340 ՕԴԱՆԱՒԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎՐԱՅ

Երեքշաբթի օր 340 գերմանական օդանաւեր սաւառնեցան Վիէննայի վրայ, խիտ շարքերով։ Առջեւէն կ'երթային 82 ռմբաձիգ օդանաւեր, յետոյ՝ ուրիշ 108 օդանաւեր, 27 յարձակող եւ 56 հետապնդող սաւառնակներ, 46 թեթեւ ռմբաձիգներ եւն։ Այս ցոյցը մեծ տպաւորութիւն գործեց ժողովուրդին վրայ։ Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ բուն զօրահանդէսը, որ տեւեց երկու ժամ։ Առջեւէն կ'երթային 150 հրասայլեր, շատերը ինքնական անիւներով՝ երկու կողմէն։ Ետեւը կուգային երեք աւստրիական գունդեր՝ գնդացիրներով, երեք գերմանական գունդեր, թնդանօթաձիգ վաշտեր եւն.։

Իտալիա եւ Գերմանիա շահակից կեդր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ

« Թան » ի Հռոմի թղթակիցը պարզելով Իտալիոյ ժողովուրդին տպաւորութիւնները՝ Աւստրիոյ կցման առթիւ, կը գրէ.— Քաղաքական շրջանակներու մէջ շատ հետաքր հաւանականութիւն մը կը նկատեն գերմանական ճնշումի որ եւ է վտանգ՝ Իտալիոյ վրայ։ Մինչեւ անգամ կը կարծեն թէ ներկայ պարագաներու մէջ անշուշտ (կցում) կրնայ բազմաթիւ առաւելութիւններ ընծայել Իտալիոյ։ Մասնաւորապէս կը պատճառաբանեն որ եթէ օր մը Իտալիա դժուարին կացութեան մը մատնուի Միջերկրականի մէջ, կրնայ ապահովել պէտք եղած բոլոր նիւթերը, շնորհիւ Գերմանիոյ եւ անոր շրջագծին մէջ ինկած պետութեանց։ Մինչեւ անգամ կ'ըսեն թէ Գերմանիոյ բարեկամութիւնը կարեւոր շահ մը կը կազմէ Իտալիոյ համար եւ թէ ճիշդ ատոր համար պէտք էր փոխարինութիւն մը տալ։ Կ'ըսեն, վերջապէս, թէ Գերմանիոյ շահն ալ կը պահանջէ Իտալիոյ կողքին մնալ։ Վկայ՝ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի փոխանակած հեռագիրներն ու նամակները։ Գերմանիա այնքան կապուած է Իտալիոյ, որքան Իտալիա Գերմանիոյ։ Մէկուն նպատակակէտը կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպան է, միւսինը՝ Միջերկրականը։ Այս երկու նպատակները սերտ առնչութիւն ունին։ Անոնց հասնելու համար Իտալիա եւ Գերմանիա հարկադրուած են պայքարիլ միացեալ, ուս ուսի։ Մէկուն յաջողութիւնը միւսին յաջողութիւնը պիտի ըլլայ։

Այս հոգեվիճակին մէջ, դուր է կարծել թէ կրնայ փոփոխութիւն մը կատարուիլ Իտալիոյ քաղաքականութեան մէջ։ Ֆաշական կառավարութիւնը մերժեց կարծիքի որ եւ է փոխանակութիւն Փարիզի հետ՝ Աւստրիոյ մասին։ Երբ լուր առնուեցաւ թէ Ֆրանսա կրնար ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը, եթէ Աղգաժողովը վաւերացնէ այդ միջազգային կացութիւնը, Իտալիա իր կիսապաշտօնական մամուլին միջոցաւ պատասխանեց թէ որ եւ է ազդէ չի խնդրեր իր կայսրութեան ճանաչումը։ Բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ Իտալիա աւելի պիտի կապուի Գերմանիոյ հետ։ Այս հաւաստողութեամբ, Մուսոլինիի պատասխանը Հիթլէրի՝ ուրիշ բան չի նշանակեր եթէ ոչ այն որ իր կարծիքով առանցքին դրութիւնը պէտք է զարգանայ։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ յաջողեցաւ։ Եթովպիան իտալական է, Աւստրիան գերմանական։ Առանցքի քաղաքականութիւնը արդիւնաւոր եղաւ, ուրեմն պէտք է շարունակել։ Ահա թէ ինչպէս կը արտամարանեն այստեղ ընդհանրապէս, դիտելով հանդերձ որ Գերմանիա կցելով Աւստրիան եւ գտնելով ուղղակի դրացի Չեխոսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ, իր տիրապետող ազդեցութիւնը կը տարածէ ոչ միայն ամբողջ Դանուբեան աւազանին մէջ, այլեւ մինչեւ Պալքանները։

*** Մուսոլինի ճայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ երէկ, օրուան դէպքերու մասին։

Սպանիոյ ապստամբները դարձեալ կը խաղան

Մէկ շաբաթէ ի վեր Սպանիոյ ազգայնականները ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկած ըլլալով, յառաջ կը խաղան դէպի Միջերկրական։ Վերջին լուրերու համաձայն, հեծելազօրքը 36 քիլոմեթր միայն հեռու է Պարսելոնայէն, իսկ բանակը 40 քիլոմեթր՝ Միջերկրականի ափերէն։ Յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի ուժգնօրէն, օժանդակութեամբ Իտալացիներու եւ Գերմանացիներու, որոնց թիւը եւ սպառազինութիւնները աւելցած են վերջին օրերս։

Երէկ գրոյց շրջեցաւ թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը զինադադար խնդրած է, բայց Զօր. Ֆրանքօ մերժած է։ Ետքոյ հերքուեցաւ այս լուրը։ Հեռագիրները միեւնոյն ատեն հաղորդեցին թէ ծանր - խռովութիւններ ծագած են Պարսելոնայի մէջ։

Պարսելոնայի սպառնացող վտանգը եւ իտալական ու գերմանական զօրքին մասնակցութիւնը մեծ մտահոգութիւն պատճառեցին Փարիզի մէջ։ Վարչապետը այս առթիւ ժողովի հրաւիրեց ազգ. պաշտպանութեան երեք նախարարները, սպարապետը եւ մարաջախտ Փէթէնը։ Ֆրանսական մարտանաւեր դրկուեցան Պարսելոնա, ի հարկին պաշտպանելու համար հպատակները։

Կ'ըսուի թէ Քաթալոնիոյ կառավարութիւնը առաջարկած է անկախ հռչակել այդ երկրամասը, ի փոխարէն Ֆրանսայի օժանդակութեան, բայց ժխտական պատասխան ստացած է։

*** Վերջին լուրի մը համաձայն, նախագահ Աղեանա Թուլուզ հասած է։ Ֆրանսա գերագոյն փորձ մը կը կատարէ Անգլիոյ հետ, միջնորդելու համար։

Նոր դատ Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաստատէ 18 մահապարտներու գնդակահարութիւնը, մարտ 15ին։

Այժմ նոր դատ մը կը պատրաստուի։ Կ'ըսուի թէ այս անգամ դանիշակ պիտի ըլլայ, նկատի առնելով ամբաստանեալներուն հանգամանքը։ Այս անգամ պիտի դատուին նախկին դատախազը՝ Քրիլէնկօ, եւ Թոքիոյ նախկին դեսպանը՝ Եուրենեւ, բայց մանաւանդ երեք նախկին հրամանատարներ,— մարաջախտ Եգորով, զօր. Ալքսնիս եւ ծովակալ Օրլով։ Առնէ մը ի վեր չի լսուիր երկու զօրավարներու անունը,— Բիլէով եւ Տիպէնքօ։ Կը կարծուի թէ գնդակահարուած են առանց դատավարութեան։

Լեհաստան կը սպառնայ Լիթուանիոյ

Օր նոր, փորձանք նոր։ Անցեալ ուրբաթ սահմանային վէճ մը ծագեցաւ Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ միջեւ եւ լեհ պահակ մը սպաննուեցաւ։ Խնդիրը ծանրակշիռ հանգամանք ստացած ըլլալով, կ'ըսուի թէ Լեհաստան վերջնագիր ուղղած է, քաջալերուած՝ Գերմանիայէն։ Այս լուրը հերքուեցաւ, սակայն կացութիւնը ծանր է։ Լիթուանիա զանազան առաջարկներ ներկայացուց, չարը խափանելու համար։

Զրոյցի մը համաձայն, Լեհաստանի արտաքին նախարարը Վիէննա հանդիպելով, տեսակցած է Հիթլէրի հետ։ Այս տեսակցութենէն վերջ, Լեհաստան աւելի վճռական դիրք մը բռնեց։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը 100.000 ոսկիի վարկ մը քուէարկեց, նորոգելու համար Այա Սոֆիայի մզկիթը (Պոլիս)։

ԱՆԳԼԻՈՅ օդանաւային նախարարը տեղեկագիր մը ներկայացուց երեսփ. ժողովին, 103.500.000 ոսկի վարկ պահանջելով։ Անգլիոյ ռազմական օդանաւերուն թիւն է 1500։ Ազգ. պաշտպանութեան նախահաշիւը, որ 340 միլիոն ոսկի էր, պիտի բարձրանայ 400 միլիոնի։

Հ. Յ. Դ.

Գուաշան

ՄԷՆ ՍԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 17 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Վարուժան» ակումբին մէջ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Քաղաքապետարանի վերնայարկի սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽԸԽՕՅԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»
Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը ամբողջ։

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Քեռի» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ ետք
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ–ՊՈՒԱՔՕԼՈՆԻ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն 7
FOYER SOSIALISTEի սրահին մէջ, 149 bis Ave. d'Argenteuil, Asnières
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ Եւ ՕՐԻՈՐԴ
Կը ներկայացուի Ց. Պարոնեանի «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»ը
Պ. Ա. Սարաֆեանի խումբին կողմէ։
Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ կովկասեան պարեր գեկավարութեամբ Թաւիթ Պարեզինի։ Արտասանութիւն, երգ։
Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Յ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԱ–ՎԻՍԹԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին
Լա-Վիսթի «ԲԱԹՐՈՆԱԺ»ի ՍՐԱՀԻՆ մէջ Rue Septêmes
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին սաներ եւ պարմանիներ
կը ներկայացուի «ՆՐԳՈՒ ԾԱՂՐԱՑԵՂՆԵՐԸ» կատակերգութիւնը
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՌԱԶԳԻՆ ՄԻՐՏԻՐՕՍԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
3 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis. Avenue d'Iéna. Փարիզ։ Մէթրօ Iéna, օթօպիւս B. իջնել Place d'Iéna
Կը մասնակցին ենթաշրջանիս բոլոր սկաուտ, գայլիկ եւ արենուշները
Կը բեմադրուի սկաուտական կեանքէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ» (պատկեր), «ԴՕԴՕՇ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ (զաւեշտ 1 արար), չափական մարզանքներ, խաղեր եւայլն.
Գեղարուեստական բաժին
«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)
Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 Ֆր.։
Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Պ. Բիւրգճեանի մօտ, 358 Rue St. Honoré, Paris. եւ նոյն օրը կաշէն.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս
HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ
22 Ave. l'Opéra – Métro: Pyramides
Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ
Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան
Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO։
Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակահանութիւնը։
Մուտք 20 ֆրանք (Անուրք չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սթանողի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր։ Երեմեան սրահին մէջ, 2 բիւ ալէ լա Տէֆանս, Իսի։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
Մուտք 5 ֆրանք, անդամներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Մարտ 20, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort.
Կը խօսի Պ. Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր նուագ. ճոխ պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով։ Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 3 ֆրանք
Հաղորդակց. միջոցներ.— Պասթիյէն առնել օթօպիւս 13 եւ 81 եւ իջնել քոն Շարանթոնի

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԻՒՐԼԷԻ ՎԵՐ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ»
Ս. ՇԱՀԷՆԻ, 4 արար
ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ
գերասան Ն. ՓՇՏԻԿԵԱՆԻ եւ Իսի-Մլամոյի կարող ուժերու։
20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին
Ալֆորվիլի Թաղապետական շքեղ սրահներուն մէջ
Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք
Կը հրաւիրուին թատերասէր հայրենակիցները այս հետաքրքրական եւ օրուան կեանքին համապատասխանող ներկայացման.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Bausenne — PARIS (13)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն
Կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն
ՇՈՒՆԻՆ ՃԱՐԱԿԸՇՈՒՆ ԸՏՕՆԻ
Կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (որամ 6 արար)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան Ց Լ Օ Ր Ի Ա
31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ'ուզէ մաղչէներու մէջ քոնֆէքսիոն ապրանք ծախողներ։ Ապրանքները պիտի տրուին ապառիկ (ան քօնսիննասիոն) չծախուածները ետ առնելու պայմանով։ Կ'ուզուի նաեւ փլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան աչխոյժ եւ լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը։
Դիմել՝ « Յառաջ »ի վարչութեան։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ Ուսումնասիրաց Ակումբը դասախօսութիւն մը սարքած է այսօր, հինգշաբթի, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, ժամը 8.30ին Պիտի խօսի Իշխան Վաչնաձէ (ռուսերէն), նիւթ ունենալով «Վրացական-կովկասեան հարցերը», Կը հրաւիրուին ռուսերէն գիտցողները։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Փարիզի Մասնաճիւղը տարեկան Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երկսեռ անդամները՝ 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Բարեգործականի Տունը, 8 Թիւ Գոսիէ, մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ։ Օրակարգ՝ Վարչութեան տարեկան նիւթական ու բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Միութեան Ընդհ. Ժողովը 20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 8 Թիւ Գոսիէ, Փարիզ։ Օրակարգ՝ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑ… ււանատունը կը ծանուցանէ … քրուողներուն թէ՝ նոր կարգ… թեան մը համաձայն՝ 1… 1938թուականէն սկսեալ… լուսանկարներ կը փակցուին … տուներ եղած ամէն տեսակ վա… ներու վրայ։

Հետեւաբար կը խնդրուի … նալ միշտ երկու օրինակ … լուսանկարով։

Ոստիկանապետութիւնը … ցներ այն վկայագիրները … սանկար չեն կրեր։

Ծանօթ... Եկեղեցւոյ մօ… լուսանկարը 3½ ֆրանքի … պատրաստող լուսանկարիչ … Ի դիմաց Վարչ… (Կնիք)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ԿԻՆ ՄԸ ՏՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Քանէն (Alpes Mar.) 5 քիլոմեթր հեռու խիստ օդասուն ագարակի մը մէջ, միայն առտնին գործերով զբաղուելու համար, կ'ուզուի յարմար կին մը։ Պայմաններու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Jean Abdalian, chez A. Kara, rue Roquebilière, La Bocca. (A.M.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԽՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՄԱՐՏ
VENDREDI 18 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3682
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐ...

Չենք համարձակիր հարցնել թէ ի՛նչ տպաւորութիւն կրեցին ընթերցողները, երէկ, աչքէ անցընելով քստմնելի, աննկարագրելի գործը,— ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ԳԼԽԱՏՈՒՄԸ :

Թղթակցութեան թուականն է 1938 փետրուար 21: Բովանդակութիւնը կարդացիք արդէն,— 15 հոգի գնդակահարուած, մէկն ալ խեղդուած եւ պատուհանէն վար նետուած :

Անգամ մըն ալ յիշենք անունները, իրենց պաշտօններով.— Գնդակահարուած են.—

1. Ա. Գալոյեան, նախկին պաշտօնատար մը, որ ձերբակալուած էր Աղասի Խանջեանի ողբերգութենէն անմիջապէս վերջը :

2. Գուլոյեան, նախկին վարչապետը, որ յաջորդեց Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի :

3. Պօղոս Մակինցեան, Հայաստանի առաջին բոլշեւիկ իշխանաւորներէն, երբեմն առեւտրական ներկայացուցիչ Պոլսոյ եւ Միլանի մէջ, յետոյ գործավար (Նախարար): Հեղինակ եւ թարգմանիչ գրական գործերու :

4. Դ. Շահվերդեան,— ո՞վ չի ճանչնար: Նախ ներկայացուցիչ Թիֆլիսի եւ Պոլսոյ մէջ, յետոյ լիազօր ներգաղթի :

5. Վանանդեցի, ուսուցիչ, բանաստեղծ եւ գրական քննադատ :

6. Ալազան, երիտասարդ գրագէտներէն, որ Փարիզ եկաւ երկու տարի առաջ, իբրեւ ներկայացուցիչ Միջազգային Մշակոյթի համագումարին: Վանի մէջ ազատուած որբերէն, թրծուած բոլշեւիկեան աւազանին մէջ եւ հեղինակ շարք մը գործերու, արձակ թէ ոտանաւոր, որոնք թարգմանուած են ռուսերէնի, վրացերէնի, թաթարերէնի եւն. :

7. Դրաստամատ Տէր Սիմոնեան, նոյնպէս երիտասարդ սերունդէն. երբեմն խմբագիր Փարիզի հայ բոլշեւիկեան օրկանին, յետոյ կրթական գործավար եւ նախագահ Երեւանի Խորհրդային Գրողներու Միութեան :

8. Աքսել Բակունց, ամէնէն տաղանդաւոր ներկայացուցիչը Հայաստանի գրական նոր սերունդին: Գարշանք չմնաց որ չթափէին իր գլխուն, Աղասի Խանջեանի դէպքէն վերջը: Զզուելի արարածներ վեր ի վայր շրջեցին իր գրական ստեղծագործութիւնները, դաւաճանութեան հետքեր գտնելու համար տողերուն, խօսքերուն, բառերուն մէջ: «Մըր սահման նեղ ա»...

9. Գուրգէն Մահարի, նոյնպէս երիտասարդ գրագէտ — բանաստեղծ, եւ «Մնացորդաց»: Ունի շարք մը արտադրութիւններ, թարգմանուած տեղական լեզուներու :

10. Մուղդուսի, ներքին գործավար եւ նախագահը Երեւանի Չեկային, որ լենինեան շքանշան ստացած էր, «անխնայ մերկացած» ըլլալով «Ժողովրդի թշնամիները» Հայաստանի մէջ :

11. Գումեդին (Մելիք Դադայեան), Հայաստանի հողագործական նախարարը, որ իբրեւ թէ ուզած էր ոչնչացնել գիւղատնտեսութիւնը եւ անասնապահութիւնը, ինչպէս ըսել տուին Ստեփանեանի չորս եւ Երեւանի ութ մահապարտներուն :

12. Ակոբով, Կեդր. Կոմիտէի երկրորդ քարտուղարը, որ փայլեցաւ Խանջեանի «անձնասպանութենէն» վերջ, երբ իր մեծաւորն էր Ամատունի :

13. Աշոտ Յովհաննիսեան, հայ բոլշեւիկներու ամէնէն կարող տեսաբանը. գլխաւորը այն դաւադիրներուն որ կարմրցուցին Հայաստանը: Եղած է գործավար (Նախարար): Ունի զանազան հրատարակութիւններ:

14. Ամատունի, Ա. քարտուղար Կեդր. Կոմիտէի, որ յաջորդելով Ա. Խանջեանի, գարշելի խաչակրութիւն մը սարքեց անոր դէմ, բայց շատ չանցած նետուեցաւ գնտան, իբրեւ դաւաճան, միեւնոյն ամբաստանութիւններով :

15. Արմենակ Գարակէօզեան, նախկին վարչապետ լեռնային Ղարաբաղի, որ բոլշեւիկեան առաջին արշաւանքին, 1920 օգոստոսին սպաննել տուած էր հանրապետական Հայաստանի երկու երեսփոխանները, ընկերներ Վահան Խորէնի եւ Արշակ Շիրինեան:

16. Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, վարչապետ՝ Խանջեանի օրով: Նախապէս եղած է կովկասեան հանրապետութեանց դեսպանը Մոսկուայի մէջ: Փարիզ ալ եկաւ, քանի մը տարի առաջ: Թղթակցութիւնը կ'ըսէ թէ խեղդած եւ Չեկայի շէնքին պատուհանէն վար նետած են, իբրեւ անձնասպան ...

×

Այստեղ կ'ընդհատենք միւս ողբերգութեանց պարագաները, հարցնելու համար հրապարակաւ.— Ճի՞շդ են այս լուրերը :

Պատասխանն ալ մենք տանք :

Կրնա՞ն սուտ ըլլալ, երբ ամէն բան կը պատմուի տեղն ի տեղը: Այն ալ ամիսներ վերջը: Այսինքն բոլոր կարելի ստուգումներ կատարուելէ վերջ :

Մնաց որ, այս չարաշուք լուրերը շատոնց շրջան կ'ընէին, անցեալ տարուան ամառէն ի վեր, բերնէ բերան: Փսփսուքներով: Այս առթիւ իբրեւ վկայ կը յիշուէր, նաեւ, Ֆրանսացի պաշտօնեայ մը, որ Երեւան գտնուած էր այն ատեն:

Միւս կողմէ, անոնք որ ծանօթ են բոլշեւիկեան բարքերուն, գիտեն թէ ի՛նչպէս կը կատարուին այսպիսի գաղտնութիւնները: Առանց դատի, առանց երկտող լուր մը անգամ հրատարակուելու, եւ ամիսներ վերջը կ'իմացուին, անուղղակի միջոցներով :

Դեռ անցեալ տարի չէ՞ր որ, դատավարութեան մը միջոցին, «Խ. Հայաստան» պատահաբար կը յիշէր զոհ մը, «ներկայումս գնդակահարուած» Ներսիկ Ստեփանեանը:

Բայց մենք նորէն պիտի ուզէինք որ գոնէ կէսը սուտ ըլլար կամ սխալ ...

Դեռ չխօսեցանք բուն հարցի մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Կ'ԱՐԴԱՐԱՑՆԷ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԿՑՈՒՄԸ

ԻՏԱԼԻԱ ՈՐ ԵՒ Է ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԷՐ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի օր Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ Իտալիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Աւստրիոյ կցման մասին: Այս առթիւ շեշտեց թէ պատմութիւնը քսան տարիէ ի վեր կ'ապացուցանէ թէ Աւստրիան գերմանական պետութիւն մըն է եւ թէ Աւստրիոյ վարիչները իրենք քանիցս պատրաստած են Անշլուսը (կցում): Յետոյ պնդեց թէ Իտալիա երբեք, ոչ բերանացի, ոչ գրաւոր, ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի յանձնառութիւն չէ ստանձնած պաշտպանելու Աւստրիոյ անկախութիւնը, որ «անխուսափելի» էր:

Ստորեւ կ'ամփոփենք իր ճառին հիմնական մասերը.

— «Մեծ դէպք մը պատահեցաւ վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, փոփոխելով Եւրոպայի քարտէսը: Աւստրիան վերջացաւ իբրեւ անկախ պետութիւն եւ դարձաւ Գերմանիոյ մէկ մասը: Ապրիլ 10ի հանրաքուէն պիտի նուիրագործէ կատարուած իրողութիւնը: Աւստրիական ողբերգութիւնը երէկ չէր որ սկսաւ: Ան սկսած էր 1848էն, երբ փոքրիկ Փիէմոնթէն համարձակեցաւ արհամարհել փրուսիական հսկան: Ողբերգութիւնը շարունակուեցաւ քսան տարի, պատերազմէն վերջը: Վերջաբանը տեղի ունեցաւ օրընթաց թափով մը, զարմանք պատճառելով միայն ցնդածներուն եւ ապուշներուն: Յետահայեաց արագ ակնարկ մը վերջին քսան տարիներու պատմութեան վրայ՝ բացարձակ պայծառութեամբ կը ցուցնէ թէ ինչ որ տեղի ունեցաւ, անխուսափելի էր, եւ թէ հեղեղը պիտի յորդէր, հակառակ դաշնագիրներու թուղթէ թումբերուն: Աւստրիոյ պետութեան ծնունդը կը սկսի 1918 նոյեմբեր 12էն, այսինքն կայսրութեան փլուզումէն քանի մը օր վերջը: Ան գոյութիւն առաւ Պաուէրի սահմանադրութեամբ որ կ'ըսէր թէ Աւստրիա մաս կը կազմէ գերմանական պետութեան, գերմանական հանրապետութիւն անունով: Յետոյ եկան Վերսայլի եւ Սէն Ժերմէնի դաշնագիրները, որոնք ուզեցին անկախութիւն պարտադրել Աւստրիոյ: Այլանդակ բան էր այս: Աւստրիա —եւ այս թերեւս նոր բան մըն է ժողովուրդներու պատմութեան մէջ — իր անկախութենէն կրնար հրաժարիլ Ազգերու Դաշնակցութեան հաւանութեամբ :

«Այսպէս Աւստրիա իր կեանքն սկսաւ իբրեւ անկախ պետութիւն: Յետոյ եկան ընկերվ. քրիստոնեաները, բայց այդ բաւական չէր եւ Աւստրիա ինկաւ Ազգաժողովին նեղմական խնամակալութեան տակ: 1933ին նացիականութիւնը իշխանութեան գլուխ անցաւ Գերմանիոյ մէջ: Նոյն տարուան մարտին Տոլֆուս վերակազմեց իր կառավարութիւնը եւ Աւստրիան սահմանեց իբրեւ անկախ եւ քրիստոնեայ, բայց գերման. պետութիւն: Այսպէս սկսաւ պայքարը իր կառավարութեան եւ նացիական շարժումին միջեւ: Տոլֆուս հարկադրուեցաւ խորտակել 1934ի ընկերվարական ըմբոստութիւնը: Քանի մը ամիս վերջը տեղի ունեցաւ նացիական արշաւը: Ես հրամայեցի որ չորս զօրաբաժիններ շարժին դէպի Պրէննէր (սահմանագլուխը) — տարրական զգուշութիւն մը, ի նախատեսութիւն հաւանական դէպքերու որոնց հետեւանքները կարելի չէր նախատեսել: Ոչ մէկ Աւստրիացի խնդրեց որ այնպէս ընենք: Ոչ մէկ Աւստրիացի մեզի շնորհակալութիւն յայտնեց ատոր համար :

«Յետոյ եկաւ 1934 — 1936ի Հռոմի պայմանագրութեանց շրջանը: Այդ միջոցին Եւրոպայի քաղաքականութեան ընդհանուր պայմանները խորունկ փոփոխութիւն մը կրեցին: Խորտակուեցաւ Իտալիոյ համերաշխութիւնը արեւմտեան պետութեանց հետ՝ պատժական անօրէնութիւններով եւ Իտալացի ժողովուրդը խեղդելու բացայայտ փորձով :

... ԵՒ ՍՏԵՂԾՈՒԵՑԱՒ ՀՌՈՄ - ՊԵՐԼԻՆ ԱՌԱՆՑՔԸ

— «1936 հոկտեմբերին ստեղծուեցաւ Հռոմ - Պերլին առանցքը: Նացիական շարժումը անկարելի արագութեամբ ծաւալեցաւ Աւստրիոյ մէջ, թէեւ կը հալածուէր գործադիր իշխանութեան կողմէ, ծաւալեցաւ ոչ միայն գերման նացիներու հետ եղած գաղափարական համերաշխութեամբ, այլ մանաւանդ Գերմանիոյ զինուորական եւ քաղաքական ուժին շնորհիւ: Այդ այն պահն էր երբ Իտալիա խորհուրդ տուաւ Աւստրիոյ՝ աւելի մօտենալ Գերմանիոյ, որովհետեւ պետութիւն մը որ ինքզինքը գերմանական կը հռչակէ, չի կրնար հակագերման քաղաքականութիւն մը վարել: Պատմական, քաղաքական եւ բարոյական անհեթեթութիւն մըն է այդ: Յետոյ կնքուեցան 1936 յուլիսի աւստրօ-գերման համաձայնութիւնները, որոնց հաւանութիւն յայտնեց Իտալիա: Այդ պայմանագրութեամբ Աւստրիա գերմանական պետութիւն կը հռչակէր ինքզինքը: Հակառակ կնքուած համաձայնութեան, կացութիւնը նորէն լարուեցաւ: 1937 ապրիլին Պ. Շուշնիկի հետ խօսած ատեն, բացորոշապէս հասկցուցի թէ Աւստրիոյ անկախութեան խնդիրը լուծել կ'իյնայ իրենց, Աւստրիացիներուն եւ թէ Հռոմ Պերլին առանցքը հիմն է Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան :

«ՌՈՒՄԲԸ ՊԻՏԻ ՊԱՅԹԻ ՁԵՐ ՁԵՌՔԻՆ ՄԷՋ»

— «1938 փետրուար 12ի համաձայնութիւնը կը ներկայացնէր իրաւախոհութեան փորձ մը որ հաւանաբար պիտի յետաձգէր վերջնական լուծումը. Յետոյ եկան Հիթլերի եւ Շուշնիկի ճառերը եւ հապճեպ հանրաքուէի մը գաղափարը: Ամենավճռական եղանակով մը դիտել տուի Շուշնիկի թէ սխալ կ'ընէ: Ըսի թէ «այս ռումբը պիտի պայթի ձեր ձեռքին մէջ»: Ինծի համար անհամեստութիւն պիտի ըլլար պարծենալ այս դիւրին մարգարէութեամբ: Բովանդակ աշխարհի դիւանագիտական եւ լրագրական շրջանակներուն մէջ ցաւեր եւ անմէջ բանբասանքներ որոնք չէին կրնար կասեցնել պատմութեան ընթացքը: Ալպեաններէն անդին եղած այն աւելի կամ պակաս պաշտօնական շրջանակներուն որ մեզի կը հարցնեն թէ ինչու չմիջամտեցինք, «փրկելու համար» Աւստրիոյ անկախութիւնը, կը պատասխանեմ թէ մենք երբեք այդպիսի յանձնառութիւն չենք ստանձնած, ոչ ուղղակի կամ անուղղակի, ոչ ալ գրաւոր կամ բերանացի: Աւստրիացիները երբեք ոչ եւ է մարտական շարժումով չեն խնդրած մեզմէ, որովհետեւ թէ խնդրէին, պիտի պատասխանէինք թէ անկախութիւն մը որ օտար զինուորական օգնութեան կը կարօտի, նոյնիսկ հակառակ ժողովուրդի մեծամասնութեան կամքին, անկախութիւն չէ: Անոնք որ կը ճանչնան Աւստրիացիները, չեն կրնար անգիտանալ թէ անոնք առաջինը պիտի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երէկ, հինգշաբթի, Լէոն Պլումի դահլիճը ներկայացաւ երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին, կարդալու համար իր յայտարարութիւնը: Հակառակ շրջած զրոյցներուն, առ այժմ հաւանական չէ որ կառավարութիւնը հրաժարի, տեղ բանալու համար ազգային միութեան դահլիճի մը, թէեւ աշխատանքներ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ .

Կառավարութեան յայտարարութիւնը, որ շատ երկար չէ, ամէն բանէ առաջ կոչ մը կ'ուղղէ աջակցելու համար իր ջանքերուն: Յետոյ կը շեշտէ արտադրութեանց զարկ տալու ստիպողութիւնը եւ նոր զոհողութիւններ կը պահանջէ: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, իր ձգտումը պիտի ըլլայ ապահովել խաղաղութիւնը եւ յարգել կնքուած յանձնառութիւնները :

Դահլիճը առջի օր նիստ գումարելով, որոշեց 3.200.000.000 ֆրանքի բացառիկ վարկ մը պահանջել, սպառազինութեանց համար:

Ֆրանքը, որ անսովոր անկումներ կրած էր վերջին օրերս, սկսաւ ամրանալ: Անգլիականը 167էն իջաւ 162.50ի, տոլարը՝ 33.10էն 32.28ի :

Անգլիա կը մերժէ միջամտել սպան. պատերազմին

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը չորեքշաբթի օր կրկին զբաղեցաւ միջազգային կացութեամբ, մասնաւորապէս քննելով Սպանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ խնդիրները: Աշխատաւորականները պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկեցին, որ մերժուեցաւ 141ի դէմ 317 ձայնով: Յետոյ պահանջեցին որ կառավարութիւնը միջամտէ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ, որ այս անգամ տրամադիր կ'երեւայ խզելու ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը: Յետոյ նորէն հարցումներ ուղղեցին Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութեան մասին:

«ԹՈՂ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ՎԱՌԵՆ ԻՐԵՆՑ ՄԱՏՆԵՐԸ»

Վարչապետ Պ. Չէմպըրլէն պատասխանելով բոլորին, յայտարարեց .

— «Ես կը կարծեմ թէ մենք աւելի լաւ կը ծառայենք բրիտանական շահերուն, խաղաղութեան եւ ազատութեան շահերուն, շարունակելով ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը զոր կէտ առ կէտ յարգած ենք, առանց վառելու մեր ձեռքերը, ինչպէս պիտի ընեն թերեւս ուրիշ ազգեր: Մենք այսուհետեւ ալ պիտի շարունակենք մեր սերտ գործակցութիւնը Ֆրանսական կառավարութեան հետ»:

Ընդդիմադիրները պնդեցին թէ խաղաղութիւնը վտանգուած է, ինչպէս եւ Անգլիոյ ապահովութիւնը: «Վարչապետը կը կարծէ թէ կրնայ ապահովել ազգը, համաձայնութիւններ սակարկելով Հիթլերի եւ Մուսոլինիի հետ, անոնց խոստումներու հիման վրայ:» Վարչապետը նոյն խուսափողական պատասխանները տուաւ Չեխոսլովաքիոյ մասին:

Իր այս յայտարարութեանց ընթացքին, Պ. Չէմպըրլէն յայտնեց թէ ներկայ պարագաներուն մէջ կարելի չէ քննել Գերմանիոյ գաղթային պահանջները:

Նոր անձնասպանութիւններ եւ ձերբակալութիւններ Աւստրիոյ մէջ

Հիթլերական իշխանութիւնը կը շարունակէ անխնայ մաքրել Աւստրիան, զանգուածային ձերբակալութիւններով եւ ուրիշ գործողութիւններով:

Անձնասպանութիւնները համաճարակի ձեւ առած են: Երէկ հաղորդուած էին քանի մը դէպքեր: Չորեքշաբթի օր անձնասպան եղաւ հազարապետ Ֆէյ, նախկին փոխ - վարչապետը, իր կնոջը եւ 19 տարեկան տղուն հետ: Նախ երկուքը զարկաւ, յետոյ ինքզինքը:

Անձնասպանը փոխ -վարչապետ էր 1934 յուլիս 25ի դաւադրութեան ատեն, երբ սպաննուեցաւ Տոլֆուս: Միեւնոյն ատեն նախագահն էր հայրենասէրներու միութեան:

Հազարաւոր Հրեաներ կը շարունակեն փախչիլ Աւստրիայէն: Բազմաթիւ երեւելիներ ձերբակալուած են եւ դեռ կը հաւաքուին: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին գործարանատէրներ, սեղանաւորներ, ուսուցիչներ, արուեստագէտներ, խմբագիրներ եւ քաղաքական գործիչներ: Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած է նաեւ հռչակաւոր գիտնականը, Ֆրէօյտ, որ յեղաշրջեց շատ մը տեսութիւններ: Հրեայ սեղանաւոր Պոզէլ ձերբակալուած ատեն 75.000 տոլարի գոհարեղէն գտնուեցաւ կառքին մէջ: Հագուստներուն մէջ ալ մեծագումար դրամ կարուած էր: Պոզէլ հարստացած էր պատերազմի ընթացքին, իբրեւ հայթայթիչ բանակին: Հրեայ հրատարակիչ Տոքթ. Գոնար, որ շարք մը թերթեր կը հրատարակէր, ձաղկելով հիթլերական շարժումը, նմանապէս ձերբակալուեցաւ: Ասոր ալ մեծագումար դրամ կարած էր հագուստներուն մէջ: Ձերբակալուած են նաեւ միապետական վարիչ մը, Արթիւր Ռայզինկէր, հռչակաւոր դրամատէր պարոն Լուի Ռոչիլտ, որ Քրէտիտ-Անշթալտի տնօրէնն է 1933էն ի վեր:

Ռայխսպանքի տնօրէնը յայտարարեց թէ Գերմանիա անմիջապէս պիտի վճարէ 60 միլիոն շիլինի պարտք մը՝ Աւստրիոյ առեւտրականներուն, մէկ մարքը հաշուելով երկու շիլին: Հազար Աւստրիացիներ ձրի արձակուրդ պիտի անցնեն Գերմանիոյ մէջ:

Բազմաթիւ Աւստրիացիներ պիտի դատուին իբրեւ դաւաճան: Կ'ըսուի թէ ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի նաեւ նախորդ վարչապետը, Շուշնիկ, որ նոր ամուսնացաւ եւ որուն համար առաւելագոյն պատիժ կը նախատեսուի արդէն: Դատի տակ է նաեւ Վիէննայի քաղաքապետը:

Բազմաթիւ թերթեր խափանուած են արդէն եւ ուրիշներ ալ կը հետապնդուին: Շատ մը հրէական խանութներ աւարի տրուեցան, ուրիշներ ալ հիթլերական վարչութեանց յանձնուեցան: Շատ մը օտար թղթակիցներ հեռացան Վիէննայէն :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Լոնտոն պիտի երթար մարտ 28ին եւ մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին ընդունելութեան համար, բայց առ այժմ յետաձգեց մեկնումը, նկատի առնելով Աւստրիոյ դէպքերը եւ ուրիշ հարցեր :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ ՏԱՆ» ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ — «ՄՈՒՐԱՏ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ — ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ :

ՏԻԹՐՈՅԹ, 28 Փետր. — Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան Տան» 9րդ. տարեդարձին հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Փետր. 26ի գիշերը, իր սեփական ընդարձակ սրահին մէջ: Որոշեալ ժամէն առաջ, ստուարաթիւ հայրենատենչ երկսեռ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը :

Բեմին ճակատը, աջ եւ ձախ, կը ծածանէին ամերիկեան աստղազարդ դրօշը եւ հայկական եռագոյնը: Անդանին վրայ դրուած էր խոշոր Քէյք մը (կարկանդակ), որուն վրայ կը վառէին ինը մոմեր, իբրեւ խորհրդանշան «Զաւարեան Տան» կեանքի ինը տարիներու: Օրուան նախագահը քանի մը խօսքով բացուած յայտարարեց հանդէսը: Յետոյ «Զաւարեան Տան» սանուհիներէն խումբ մը օրիորդներ երգեցին «Դաշնակցական խումբը» եւ ապա «Սարերի վրով գընաց» եւ «Հիմի՞ էլ լռենք»: Օր. Էլմաս Սարգիսեան յուզիչ եւ քաղցր ձայնով երգեց «Տէր կեցո զՀայս», իսկ հանդիսականներու բուռն ծափերուն տակ երգեց նաեւ՝ «Սարէն կուգայ ձիաւորը», որուն ճարտարօրէն դաշնակով կ'ընկերանար իր քոյրը՝ Օր. Արփինէ: Ընկ. Գեղամ Գէորգեան մեծ յաջողութեամբ արտասանեց «Ախ մը մոխիրը», ընկերը քաղաքի լաւագոյն արտասանողներէն է: Նոյնպէս արտասանեցին «Զաւարեան»ի սանեակէն Մանուկ Զաքրեան եւ Միսաք Զաքարեան: «Զաւարեան Տան» հիմնադիրներէն ընկ. Արտաշէս Ցակոբեան հակիրճ քանի մը խօսք ըրաւ, անոր հիմնարկութեան պարագաներուն եւ ազգօգուտ գործերու մասին:

Բոլորէն վերջ, ընկ. Արտաշէս Գալուստեան խանդավառութեամբ խօսեցաւ թէ ինչ ծանր պայմաններու տակ հիմը դրուեցաւ «Զաւարեան Տան» այս գեղեցիկ շէնքին, որուն վիճակուած է փրկարար դեր կատարել գաղութին համար: «Ժամանակ մը կորուստի վտանգը դամոկլեան սուրի պէս կախուած էր անոր վերեւ, բայց այսօր ուրախութեամբ կը յայտարարեմ թէ, այլեւս գոյութիւն չունի այդ վտանգը եւ մենք տէրն ենք այս շէնքին»: Ընկերը բացատրեց թէ շէնքին հիմնարկութեան նախապատրաստական աշխատանքներու ժամանակ, ընկերները թերահաւատութեամբ կը մօտենային գործին, սակայն «ընկեր Ա. Ջամալեան որ ներկայ էր մեր մէկ ժողովին, խանդավառեց մեզ եւ համագործակցականի անհրաժեշտութիւնը շեշտելով գեղեցիկ եւ կենդանի օրինակներ բերաւ Վիէննայի ընկերվարականներէն, որոնք սոյնպիսի ձեռնարկներով տիրացած են հսկայական հարստութիւններու: Ընկեր Ջամալեան սխալած չէր, այսօր մենք տէրն ենք «Զաւարեան Տան»:

Անուրջի դրուեցաւ կարկանդակը եւ հակառակ անտեսական տագնապին, կարճ ժամանակէն գոյացաւ 102 տոլարի կոկիկ գումար մը:

Ժամը 12.30ին, սկսան հայկական եւ ամերիկեան պարերը, ընկերակցութեամբ զոյգ նուագախումբերու: Հայկական պարերուն մասնակցողներուն թիւը երբեմն կը հասնէր մինչեւ 40—50ի: Աչքի կը զարնէր նոր սերունդը, երկսեռ ցեղակրօններով: Այստեղ պարագայ մը ուշադրութիւնս գրաւեց, — ֆիզիկական սեռը աւելի պատուոտօրէն լծուած է հանրային գործերու, քան Հայաստ. Ամերիկայի մէջ, ուրտեղ տակաւին կը տիրէ սեռական անօթխածութիւնը

Կար առատ պիւֆէ եւ զարեջուր: Ստեղծուեցաւ տաք մթնոլորտ մը որ տեւեց մինչեւ լոյս:

Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն մէկն է մեծագոյն Տիթրոյթի վեց կոմիտէներէն որ կազմուած է 1905ին, այն օրերուն երբ փոթորկած էր Հայոց քաղաքական կեանքը եւ սեւ բոթեր կը գուժէր հայ Յեղափոխական առաքեալին՝ Քրիստափորի ողջակիզումը Վիտոշի բարձունքներուն վրայ: Ահա այդ օրերուն էօր խումբ մը արտացաւ ընկերներ Տիթրոյթի Տէլրէյ թաղամասին մէջ հիմը կը դնեն Հ. Յ. Դ. կոմիտէի մը: Կոմիտէն տարուէ տարի կ'ընդարձակէ իր գործունէութեան ասպարէզը, իր անդամներուն թիւն ալ հասցնելով պատկառելի քանակի մը: 1924ին կ'անուանակոչուի «Զաւարեան»:

Քանի մը տարի վերջ, շրջանի հայութեան թիւի յաւելումով եւ կոմիտէի գործունէութեան զարգացումով, անհրաժեշտ կը դառնայ հաւաքավայր մը: 1929ին, ընկերներու զոհողութեամբ եւ համակիրներու անմիջական օժանդակութեամբ հիմը կը դրըուի «Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Տան»:

Այսօր «Զաւարեան Տունը» ոչ միայն Դաշնակցութեան Ակումբն է, ուր իրարու կը հանդիպին շրջանի ընկերներն ու համակիրները, ներշնչուելու եւ կարդալու թերթ եւ գիրք, այլ եւ մատաղ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան վառարանն է, ուր հարիւրէ աւելի աղջիկներ եւ պատանիներ Մեսրոպեան տառերով կ'ուսանին հայերէն եւ Հայոց Պատմութիւն: Իսկ Կիրակի օրերը տեղի կ'ունենան եկեղեցական արարողութիւններ, ուր կուգան բարեպաշտ հայրենակիցները լսելու սփոփարար աղէլուիաներ:

*** Տիթրոյթի Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Մուրատ» կոմիտէն սարքած էր դասախօսութեանց շարք մը, հայկական մշակոյթի, Հայոց Պատմութեան եւ ընթացիկ հարցերու շուրջ:

Վերջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Փետր. 27ին, Կիրակի: Նիւթն էր՝ «Հայ տառերու գիւտը», դասախօսը՝ փաստաբան Պ. Հրանդ Ք. Արմէն: Օրուան նախագահը՝ ընկ. Յովհաննէս Դարբինեան, նախ քան դասախօսութիւնը, կէս ժամէ աւելի տուաւ յրագրական ընդարձակ տեղեկութիւններ քաղաքական, տնտեսական եւ ազգային խնդիրներու մասին: Յետոյ ներկաներուն ծանօթացուց օրուան դասախօսը, որ ուրիշ առթիւ ալ տարբեր նիւթերու շուրջ դասախօսած է միեւնոյն վայրին մէջ: Դասախօսը մեծ աշխատանք էր տարած, խաւաքարտի վրայ գծելով այն բոլոր առարկաներու, իրերու եւ կենդանիներու պատկերները, որոնք նախ քան տառերու գիւտը, ծառայած են մարդկութեան իբրեւ միջոց գաղափարներ յայտնելու: Դէպի ետ երթալով, երկարօրէն ծանրացաւ Ասորիներու, Եգիպտացիներու եւ Յոյներու տառերու գիւտին վրայ, եւ հասնելով մեր ոսկեղէն տառերու գիւտին շեշտեց որ Սահակ - Մեսրոպ կը հանդիսանան մեր ժուժ երկնքին լուսատու ջահերը, որոնց ստեղծած տառերով մենք ունինք նոր գիր, գրականութիւն եւ դեղարուեստ, մէկ խօսքով մշակոյթ: Ներկայ էին մեծ թիւով ունկնդիրներ, այր թէ կին:

⁂ Երկար ձգձգումներէ վերջ, Րաֆֆիի հարիւրամեակին առթիւ հանդէսներ սարքուեցան Ամերիկայի մէջ ալ, — Նիւ Եորք, Ֆիլատելֆիա, Թրոյ — Ուոթըրվլիթ, Շիքակօ, Ուստր եւ Հարթֆըրտ: Պոսթըն եւ Տիթրոյթ, որ հայաշատ քաղաքներ են, տակաւին ոչ մէկ շարժում չկայ այդ ուղղութեամբ: Սակայն կը յուսանք թէ անոնք ալ պիտի փութան պանծացնել «Խենթ»ի, «Կայծեր»ի եւ «Սամուէլ»ի նշխարակին յիշատակը

«Հայրենիք» օրաթերթը, Փետր. 13ին, 8 էջնոց պատկերազարդ բացառիկ թիւ մը հանեց ամբողջութեամբ նուիրուած Րաֆֆիի հարիւրամեակին:

⁂ Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին Ամերիկա նորէն մատնուած է տնտեսական ծանր տագնապի մը: Տիթրոյթ քաղաքին մէջ, որ Միացեալ Նահանգներու ճարտարագործական ամենամեծ կեդրոնը կը համարուի, այսօր հարիւր հազարաւոր մարդիկ անգործ են:

Օթոյի գործարանները «Նստուկ գործադուլ»ը յայտարարած են, որ մէկ կողմէ ուղղուած է Նախագահ Ռոզվէլթի դէմ, իսկ միւս կողմէ աշխատաւորներու դէմ, որպէսզի այս վերջինները չկարենան կազմակերպուիլ եւ պաշտպանել իրենց իրաւունքները:

Նախագահին եւ իր վարչութեան դէմ բացուած պայքարին պատճառը այն է, որ կառավարութիւնը որոշ տուրք մը կը դնէ դրամատէրերու սարեկան եկամուտէն, իսկ այս վերջինները կը դժկամակին վճարելու այդ տուրքը, վարժուած ըլլալով մեծ շահերու:

Նախագահ Ռոզվէլթ, անդրդուելի մնալով իր որոշումին վրայ, անցեալները Ծերակուտական պատմէ առթիւ խօսած ճառին մէջ, վճռապէս յայտարարեց թէ, այս երկրի 130 միլիոն ժողովուրդին վրայ կ'ուզեն ճնշում

ԿԵԱՆՔԸ ԿԸ ՍՏԻՊԷ

Մոսկուայի 21երու ծանօթ դատավարութիւնը վերջացաւ 18ին մահավճիռով: Համայնավարութեան պատմութեան բեմէն անհետացան 18 ականաւոր գործիչներ եւս: Մարդիկ որ գլխաւոր դերակատարներէն էին 1917ի պոլշեւիկեան յեղափոխութեան, վերջացուցին իրենց կեանքը: Վերջացուցին անարգ մահով մը:

Ապագան յղի է նոր անակնկալներով: Բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը կազմակերպող, վարող անհատներ իրարու ետեւէ ոչնչացան, անարգուեցան, դատապարտուեցան գարշութեան մեղքերու համար: Զինովիեւ, Կամենեւ, Պիատակով, Գարախան, Պուխարին, Ռիքով, Ենուկիձէ, Թուխաչեւսկի եւ ուրիշ շատեր դնդակահարուեցան իբրեւ պարզ ոճրագործներ: Քանիներ, օրինակ Օրժոնիկիձէ, թունաւորուեցան, ասպարէզը մնաց նաղերու ձեռքը: Այդ բոլորը կը գլխաւորէ հին մը՝ Ստալին: Տակաւին կենդանի են քանի մը հոգի եւս հիներէն: Բոլշեւիկեան յեղափոխութեան տրամաբանութիւնը այն ճամբով կ'երթայ, որ վաղը կարգը եւ անոնց կուգայ: Լիտվինով, որ կը գլխաւորէ արտաքին քաղաքականութիւնը, կրեց մեծ հարուածը: Իրարու ետեւէ ձերբակալուեցան իր ամիջական գործակիցները, ամէնէն կարեւոր դեսպանները: Այդ երեւոյթը աժան պիտի չնստի իրեն, օրին մէկը ինքն ալ կը քշէն մեղադրեալի աթոռին վրայ: Վորոշիլով, համեմատաբար նոր, սակայն ականաւոր դէմքերէն, կրցաւ բանակին մէջ պահել ստալինեան ոգին եւ իր աստղն ալ մաքիլ սկսած է: Անկասկած առտու մը Վորոշիլով ալ կ'իյնայ անարգ մահով:

Կրիլենկօ, առաջին յեղափոխական հրամանատարը, շնորհազրկուած է: Թերթերը արդէն յարձակիլ սկսած են իր վրայ, կը մնան տակաւին Ուլրիխ, Կաղանովիչ, Մոլոտով, Կալինին: Դժուար չէ սակայն նախատեսել եւ անոնց վախճանը: Երբ տարիներ շարունակ կառավարութեան գլուխը նստած Ռիքովը կրնայ «դաւաճանած» ըլլալ իր երկրին, երբ ամենակարող Ձեկային վարիչը՝ Եակոտա կրնայ օտար պետութեան «լրտես» ըլլալ, երբ համայնավարութեան տեսաբան Պուխարին կրնայ թշնամի դառնալ խորհուրդներուն, դժուար չէ վաղը Լիտվինովը, Մոլոտովը եւ միւսները ամբաստանել իբրեւ «հակայեղափոխական», «մատնիչ», «լրտես»:

Ինչո՞ւ այսպէս, ճի՞շդ է որ բոլորը դաւաճանած են «պրոլետարական հայրենիքին» դէմ, ճի՞շդ է որ մատներ են իրենց հայրենիքը օտարներուն եւ ճի՞շդ է նաեւ, որ բոլորը խոստովանած են իրենց «մեղքերը»:

Ի հարկէ ոչ: Օտար մամուլը, հանրային կարծիքը եւ անշուշտ իրենք բոլշեւիկ վարիչները չեն հաւատար այդ բանին: Խ. Միութեան մէջ տեղի կ'ունենան դէպքեր որ անծանօթ կը մնան դուրսին: Ռուսաստանի ներքին կեանքը կ'անցնէ փոխանցումի դըժուարին շրջան մը: Յեղափոխութիւնը սկսած է տեղատուութեան շրջան մը բոլորել: Ծրագրային, ամբողջական համայնավարութիւնը պարտութիւն կրելով բոլոր ճակատներու վրայ, բռնկած է նահանջել կեանքի անողոք օրէնքներու ճնշումին տակ, յարմարիլ օրուան պահանջներուն: 1918ի համայնավարութիւնը եւ 1938ի համայնավարութիւնը տարբեր բեւեռներ են: Չկայ անցեալի յանդգնութիւնը: Բոլշեւիկեան ղեկավարութեան մէկ մասը սկսած է յարմարիլ կեանքին, օրուան պահանջներուն: Անցեալի վարդապետութիւնը հետզհետէ կը դառնայ մեռեալ տառ մը: Ստալին եւ իր շրջապատը կ'ուզեն յարմարիլ կեանքին:

Մեծ Ռուսաստանն է, որ կը վերակենդանանայ իր բոլոր յատկանիշներով:

Ստալինը կը կատարէ այդ պաշտօնը: Իր ճամբու վրայ կը ծառանան հին դէմքերը, անցեալի ղեկավարները, իր ամիջական գաղափարակիցները, գործակիցները: Անոնք զանազան պիտակներու տակ կ'ուզեն շարունակել, վարել Ռուսաստանը, հին, հոկտեմբերեան յեղափոխութեան սկզբունքներով: Բախումը անխուսափելի կը դառնայ, երէկուան ընկերները ճակատ - ճակատի կուգան ու միշտ կը յաղթանակէ Ստալինը: Անոր ձեռքն է կուսակցութեան եւ պետութեան մեքենան: Ան է որ կրցած է ինքզինքը պարտադրել ժողովուրդին, անոր հեղինակութիւնն է որ կը թեւածէ ամբողջ խորհրդային երկիրներու վրայ: Գաղափարական մարդիկ, հին կուսակցականներ կ'իյնան մէկը միւսի ետեւէն, եւ լուռ է սակայն ժողովուրդը, համայնավար կուսակցութիւնը: Լուռ են իրենց վախէն: Լուռ են նաեւ անոր համար, որ գոհ են հիներու ոչնչացումէն: Համայնավար յիմարապատում քաղաքականութիւնը պէտք է բարեփոխուի եւ բոլոր անոնք որ կրնան խանգարել, անողոքաբար պիտի ոչընչացուին, ու ժողովուրդը գոհ պիտի մնայ առկէ: Չարիք մը պակաս, փրկութիւն է իրենց եւ իրենց երկրի համար:

Ամէն յեղափոխութիւն իր մակընթացութեան եւ տեղատուութեան շըրջաններն ունի: Ան վերելքի որոշ շրջան մը ապրելէ վերջ, կը նահանջէ, տեղի կուտայ:

Ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը ունեցաւ նոյնպէս իր վերելքը, նաեւ վայրէջքը: Հոն ալ երէկի բարեկամները, ընկերները իրարու դէմ ելան եւ սկսան իրար կոտորել: Նահանջելով - նահանջելով հասան Նափոլէոնին, անկէ ետք կեանքը մտաւ իր բընական ընթացքին մէջ:

Ռոպէսփիէրները, Տանթոնները հիմա կը սկսի տեղատուութիւնը: Կեանքը անհրաժեշտօրէն պէտք է յաղթանակէ: Յեղափոխութիւնը կ'ամփոփուի իր սահմաններուն մէջ: Շարժումը ելած էր իր ափերէն, ջուրերը նորէն պէտք է խաղաղին:

Ռոպէսփիէրները, Տանթոնները պէտք է իյնային Ֆրանսական յեղափոխութիւնը սանձահարելու համար: Զինովիեւները, Պուխարինները, նաեւ Ստալինները պիտի իյնան, խաղաղեցնելու համար ռուսական հեղեղը:

Այսօր յեղափոխութեան տրամաբանութիւնը կը սաիպէ Ստալինը կոտորել իր գործակիցները, վաղը ուրիշները կը կոտորեն Ստալինները բնականոն վիճակ հաստատելու համար Ռուսաստանի մէջ: Այդ է յեղափոխութեան տրամաբանութիւնը, նաեւ ընթացքը: Կուգայ եւ պէտք է գայ այն օրը երբ Ռուսաստանը եւ հոն ապրող չդթայակապ ժողովուրդները կ'ազատին բոլշեւիկեան զազրելի լուծէն:

Ա. ՌՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

բանեցնել եւ իշխել 60 ընտանիքներ (դրամատէրեր) «Աւելի պիտի չթոյլատրուի իրենց: Եթէ իրենք գործադուլ յայտարարելով գործէ կը դրկեն աշխատաւորները, կառավարութիւնն ալ պիտի չըլլէ գանոնք եւ պիտի աշխատի շինարարական գործ ճարել եւ նպաստ բաշխել»:

Այս առթիւ Նախագահը Ծերակուտական պահանջեց 250 միլիոն տոլարի վարկ մը, որ արդէն վաւերացուած է: Այս գումարով պիտի ընդարձակուին շինարարական աշխատանքները, գործ ճարելով աւելի բազմաթիւ բանուորներու:

Մինչեւ այսօր, միայն Տիթրոյթ քաղաքէն գործ տրուած է 20.000 աշխատաւորներու ամսական 60 տոլարով:

Իսկ նպաստ կը ստանան Վոլֆերէն (նպաստամատոյց), առանց աշխատելու, 37.000էն աւելի ընտանիքներ, որոնց թիւը երթալով կ'աւելնայ: Եթէ կառավարական այս նպաստն ալ չըլլար, ժողովուրդը անօթի պիտի մեռնէր:

Սակայն, արդէն յոյսեր կան, որ Մարտ ամսուն գործարանները պիտի վերսկսին իրենց աշխատանքները: Արդէն բոլորովին փակած չէին իրենց դռները, սակայն աշխատողները շըռջին թիւ մը կը կազմէին: Օրինակ՝ Ֆորտը իր 85,000 աշխատաւորներէն կը բանեցնէր միայն 10,000ը:

ԱԱՊԷԼ

ԹԷՀՐԱՆԻ
ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Թէհրանէն կը գրեն թէ հայկական դպրոցները Թէհրանի մէջ տակաւին փակուած կը մնան, իսկ կարգ մը գաւառներու մէջ բաց են:

Թէհրան քաղաքին մէջ կան հազարի մօտ հայ երկսեռ աշակերտներ որոնք զանազան դպրոցներ կը յաճախեն: Ասոնց քանի մը հարիւրը Ամերիկեան աղջկանց գոլէճին մէջ են եւ ոմանք .., երկու միջին եւ նախապատրաստական դպրոցներու մէջ: Այս դպրոցները կը վարէ Աւետարանական եկեղեցին որ միացուած է Ամերիկեան Միսիոնին: Ասիկա մխիթարական երեւոյթ մը կը համարուի իրանահայ աշակերտութեան համար եւ կրթական նախարարութեան կողմէ եւս գնահատուած է:

«Համազգային»ի
Եւրոպ. Շրջ. Ժողովը
(1938 ՓԵՏՐ. 19—20)

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան Ֆրանսայի Շրջանի Պատգամաւորական ժողովը գումարուեցաւ 1938 Փետրուար 19—20ին, Փարիզ, Բարեգործականի Տան մէջ ի ներկայութեան Կեդր. Վարչութեան անդամներուն եւ Ներկայացուցիչներուն.— Փարիզի Մասնաճիւղէն՝ Տոքթ. Արամ Ալեան, Շավիլի Մ.-ճիւղէն՝ Պ. Միսաք Սարգիսեան, Լիոնի Մ.-ճիւղէն՝ Թորգոմ Նալպանտեան, Ավինեոնի Մ.-ճիւղէն՝ Լեւոն Զօրմիսեան, Վալանսի Մ.-ճիւղէն՝ Արշաւիր Խանճեանեան, Սարսէլի Մ.-ճիւղէն՝ Պօղոս Գորգիկեան:

Ներկայացուցիչներ ղրկած էին, ընդունելով Կեդր. Վարչութեան հրաւիրագիրը Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը (Տիկին Շաւարշ Միսաքեան), Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը (Պ. Բամպուքճեան), Հայ Երիտասարդաց Ակումբը (Պ. Բարսեղեան), Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը (Պ. Գեարիկեան), որոնք մասնակցեցան խորհրդակցական ձայնով: Ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ Փարիզի Համազգայինի Մասնաճիւղի նախագահ Տոքթ. Արամ Ալյան եւ քարտուղար՝ Պ. Թորգոմ Նալպանտեան:

Նախագահը բացուած յայտարարեց Համազգայինի Ֆրանսայի Շրջանային Պատգ. Բ. Ժողովը: Վարչութեան նախագահ Պ. Վ. Նարճանեան առաջարկեց 5 վայրկեան դադրեցնել ժողովը, յանկայս յարգելու համար Վարչութեան դեր-նախագահ Պ. Սեդրակ Աստուրի յիշատակը: Յետոյ ժողովը անցաւ օրակարգի վիճարանութեանց Օրակարգը դասաւորուած էր հետեւեալ կերպով —

1.— Բարոյական եւ նիւթական համառօտութիւն 1936—1937 շրջանի վարչութեան գործունէութեան, եւ հրաժարական Կեդր. Վարչութեան:

2.— Մշակութային խնդիրներ եւ մշակութային ձեռնարկներու սատարման հարց:

3.— Համազգայինի վարժարաններու բարոյական եւ նիւթական խնդիրներու քննութիւն

4.— Գահիրէի Կեդրոնին թելադրութեան համաձայն Պէյրութի ճեմարանը սան մը ղրկելու եւ տարեթոշակը ապահովելու հարց:

5.— Յարաբերութիւն եւ գործակցութիւն տեղական մշակութային մարմիններու հետ:

6.— Ընկերութեան հասոյթներու յաւելման, վիճակահանութեան եւ մասնաւորներէ նպաստներ ապահովելու հարց:

7.— Ծրագիր Կանոնագրի վերաքննութեան հարց:

8.— Ճեմարանին համար կառավարութեան օժանդակութեան հարց:

9.— Անդամավճարներու յաւելման հարց

10.— Ընտրութիւն Նոր Կեդր. Վարչութեան:

Պ. Նարճանեան ժողովին ներկայացուց Վարչութեան 18 ամսուան գործունէութեան հաշուետուութիւնը: Կեդր. Վարչութեան գանձապահ Պ. Ե. Ցարութիւնեան ներկայացուց ելեւմտական հաշուեկշիռը: Ժողովը հաշուեքննիչ ընտրեց Պ. Պ. Բենօ Նալպանտեանը եւ Միսաք Սարգիսեանը, որոնք քննելով Կեդր. Վարչութեան 1936 Հոկտեմբերէն 1938 Փետրուար 20ի հաշիւները, վաւերացուցին զայն, ստուգելով որ Մուտքի եւ Ելքի հաշիւները կանոնաւոր են համաձայն փաստաթուղթերուն:

Պատգամաւորական ժողովը տեղեկանալով Կեդր. Վարչութեան բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան, քուէարկեց բանաձեւ մը եւ միաձայնութեամբ գնահատելով Վարչութեան գործունէութիւնը, եւ մանաւանդ շըրնորհակալութիւն յայտնելով նախագահ Պ. Նարճանեանի, որ մէկ տարի քարտուղարի պաշտօն ալ ստանձնած էր անշահախնդրութեամբ: Ժողովի նախագահ Տոքթ. Ալեան շնորհաւորելով նախկին Վարչութիւնը իր այնքան օգտակար գործունէութեանը համար, մաղթեց որ յաջորդ Վարչութիւնն ալ հետեւելով նախկինին օրինակին, աւելի եռանդով փարի Համազգայինի ազգօգուտ եւ նուիրական գործին:

Անցնելով օրակարգի 2րդ. յօդուածին Պ. Լ. Զօրմիսեան առաջարկեց միացնել օրակարգի 2րդ., 3րդ. եւ 4րդ. յօդուածները, որոնք բոլորն ալ գրեթէ նոյն խնդիրները կը շօշափեն, ժողովը ընդունեց եւ միասին քննեց զանոնք: Պ. Պ. Նալպանտեան եւ Զօրմիսեան փափաքեցան իմանալ թէ ինչո՞ւ մինչեւ այսօր չեն վերակազմուած

Մարսէյլի եւ Ալֆորվիլի Մասնաճ... ղերը: Պ. Նարճանեան պատասխ... լով ըսաւ թէ Վարչութիւնը ... փակած եւ աշխատած է վերակ... մասնաւորաբար Մարսէյլի ... նաճիւղը, ղրկելով երկու անգամ ... լիազօր ներկայացուցիչներ, ... յիազօրներուն տեղեկագիրներէն ... պացուցուած է որ ներկայիս անո... ւէ է վերակազմել Մասնաճիւղը ... նոյան անձնական վիճաբանութ... թեանց եւ անհամաձայնութեան ... ճառով: Բայց շատ հաւանական ... 1938 տարին ըլլայ աւելի նպաստ... կիրքերը խաղաղին զանազան ... ներու միջեւ, ինչպէս նաեւ ... կիցներու արտին մէջ, եւ ... յայ վերակազմել Մարսէյլի Մ... ճիւղը, եւ խորհուրդ տուաւ ... րնտիր Վարչութիւնը ... այս ուղղութեամբ:

Դալով Ալֆորվիլի Մասնաճիւղ... Վարչութեան նախագահը ... թէ Հ. Կ. Խաչի տեղական Մ... ճիւղին եւ Համազգայինի Մ... ղին միջեւ վարժարանի ... րութեան առթիւ վէճ մը ծագած ... լով, մեր Մասնաճիւղը ... րախաստար քայքայուած է ... նոր Վարչութիւնը կարենայ ... դպրոցին նպաստ մը յատկացնել, ... տան ենք որ Մասնաճիւղը կը ... կազմուի անմիջապէս:

Համազգայինի հիմնադիր ... անդամ Պ. Գասպար Իփէկեան ... հաշուեփակը գոհունակութեամբ ... նը խնդրած էր որ ներկայ ... ջանային ժողովին: Պ. Իփէկեան ... բամսան տեղեկութիւններ ... Համազգայինի գործունէութ... թէ մասնաւորաբար Ճեմարանի ... թական եւ նիւթ. կացութեան ... որոնք գոհացուցիչ են: Թելադր... թիւններ ըրաւ եւ ժողովը ... կալութիւն յայտնեց իր անձին ... ւատ օգտակար գեկուցման ... գրանքներուն համար: Այցելած ... Մարսէյլ, Բելգրադեց անմիջապէս ... բանկարկելու աշխատանքի Մասնաճ... վերջ տալու համար գոհէ ... րող անմիջաբար կացութեան

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՎԵՐՈՆԻԿ ԺԻՆՃԵԱՆ

Մարսէյլ զանուած շրջանին ... ուրեմն եւ հաճոյքով կը ... յաճախ մեծ վերտառութեամբ ... ուած այս անունը, խոշոր ... րութիւններու մէջ, որոնք ... էին քաղաքին գլխաւոր ... բուն վրայ եւ Concerts classiques ... կատար.

Նորահաս տաղանդ մը եւս ... ռէի...: 18ամեայ Հայուհի ... կահար, Վերոնիկ Ժինճեան ... մասնակցեր ժեռուբ ... Մար... մէջ արտակարգ ... Pensis, որ անծանօթ ... դիօ - Luxembourg ...

Օր. Վերոնիկ Ժինճեան ... նօթ ... Մարսէյլ ... մէջ ուր ... Պարագաններու ... թէ ... Ֆրանսական թերթեր ... թէ նորին ... նոյն եւ թէ իր պատանեակ ... Հանրաբար պէտք է յիշատակ ... Օր. Վերոնիկ Ժինճեան ... է մեր գաղութին համակիր ... երաժշտասէր Պ. Արամ ... Ա. ՓԱՐ...

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ՏԻՐԱՆ ... «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ.— Անցեալ կիրակի (13 մարտ) Գիւղէթրի Գ. Յովհաննէս-եանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հ. Կ. Խաչի նորակազմ մասնաճիւղի թէյասեղանը.

Ժամանակէն շատ առաջ շրջանի հայրենակիցները եկած եւ իրենց տեղերը գրաւած էին սեղաններու շուրջ: ...երկաններու մէջ կային հեռաւոր շրջաններ բնակող հայրենակիցներ ալ: Սրահին մէջ կենալու տեղ չկար, ...ժամը 4.30ին Ալֆորվիլի Կ. Խաչի ...երու Միութիւնը «Մեր հայրենի-...»ով բացաւ հանդէսը: Յետոյ վար-...թեան քարտուղարուհի տիկին Ա. ...զարեան՝ գեղեցիկ ճառով մը բա-...րեց անհրաժեշտութիւնը մասնա-...ղի մը կազմութեան այս շրջանին ...: Սրտագին կոչ ուղղեց շրջանի ...որ տիկիններուն եւ օրիորդներուն՝ ...պէս համախմբուիլ նորակազմ ...մասնաճիւղին շուրջ, կարենալ գլուխ ...նելու համար Հ. Կ. Խաչի հետա-...պնդած նպատակները,— մղում տալ ...հայ կնոջ հանրային զարգացման եւ ...ինքնուրոյնութեան, նպաստել հայ նո-...րահաս մանուկներու հայեցի դաս-...տիարակութեան, եւ օգնութեան ձեռք ...կարել անճարակ հայ ընտանիքնե-...րուն:

Գեղարուեստական բաժինին մէջ ...տիրթ ու քնքոյշ ձայնով երգեցին՝ տի-...կին Շարլ Գարսիկեան՝ «Մէլ է արտը ...այ կաքաւիկը», եւ Գ. Կ. Գայլիչ-...եան՝ «Վանքէ կռունկը» եւ «Երկինքն ամպել ա...ն»: Յաջորդաբար արտասանե-...ցին Օր. Գ. Դաւիթեան՝ «Ջօն հայ տի-...կիններուն» եւ Գ. Գ. Էմրէմեան «Տաղ ...Վարդանայ լիճը» Ա. Սրապեանի: Փորթ տ'Իթալիի դպրոցի փոքրիկ աղ-...ջիկներն ալ պարեցին երեք հայկական ...պարեր: Գեղարուեստական բաժնին ...մեծ ու փոքր բոլոր արուեստագէտնե-...րն ալ բուռն ծափերու արժանացան: ...Անձերու Միութեան երգչախումբն ... մէջ ընդ մէջ՝ քառաձայն երգեց ...Վարդապետին «Սարերի վրով գնա-...ց...», «Լուսնակ անուշը», «Արեւը կայ-...նե հէն որը», եւ «Ով մեծասքանչ»:

Ալֆորվիլի սանդերու միութեան նա-...խագահ՝ Գ. Կ. Գայլիչեան, վառվռուն ...ճառով մը՝ յանուն իրենց երիտասարդ ...կազմակերպութեան, ողջունեց նորա-...կազմ մասնաճիւղի տիկինները յան-...ձնութիւն յայտնելով որ Փորթ տ'Իթա-...լիի շրջանին մէջ եւս կազմուի Հ. Կ. ...Խաչի սանդերու միութիւն մը, որուն ...եղբայրօրէն կապուած՝ հակազ-...դին չափահաս երիտասարդութեան ...ջամբումին, ինչպէս եւ կազմա-...կերպուած կերպով ծառայէին ժողո-...վուրդին եւ հայրենիքին:

Ցանրեօթը տարեկան այս պարմա-նիին խօսքերը ջերմապէս ծափահար-ուեցան:

Խօսելու կարգը եկած էր օրուան ...նախագահ, տիկին Էլլէն Բիւզանդի, ...խօսեցաւ իր ամէնէն գեղեցիկ եւ ...ճառերէն մէկը, յուզելով եւ ...ոգեւորելով ներկայ բազմութիւ-...նը. Տիկինը պատմականն ըրաւ Միջազ-...գային Կարմիր Խաչին ինչպէս նաեւ ...Հայ Կարմիր Խաչի կազմութեան, ...այն բոլոր ելեւէջները որ տեղի ...ունեցան տարիներու ընթացքին, եւ ...րանց հետեւանքով Կապոյտ Խաչը ...ծնաւ կանացի հսկայ կազմակեր-պութիւն մը, աւելի քան տասը հազար անդամներով: Կ. Խաչին նպատակն է արտասահմանի մէջ որ եւ է խոչընդոտի առջեւ կանգ չառնել՝ պատրաստելու համար Հայը իր սերունդով, իր ընտանեկան աւանդական բարքով, իր ազգային գիտակցութեամբ եւ Հայրենիքի անկախութեան գաղափարով, որպէսզի երբ օրը գայ,— որուն կը հաւատանք առանց ամենադոյզն տարակոյսի— իբրեւ ճշմարիտ Հայեր ողջունենք մեր ազատ եւ անկախ Հայրենիքը:

Կարճ դադարէ մը ընթացքին բոլորին հրամցուեցաւ թէյ եւ խմորեղէն: Մինչ դուրսը՝ շքամեղանին մօտ՝ երիտասարդուհիներ ազգային եւ յեղափոխական երգերով սրահը կը թնդացնէին:

Գործիքի յանկարծակի խանգարման հետեւանքով, յայտարարուած պարահանդէսը տեղի չունեցաւ: Եւ ժամանակն ալ բաւական յառաջացած ըլլալով կարելի չեղաւ դուրսէն նուագ բերել տալ:

Վարչութիւնը հրապարակով իր ցաւը յայտնեց այս աննախատեսելի անպատեհութեան համար եւ խոստացաւ մօտերս մասնաւոր պարահանդէս մը կազմակերպել, գոհացնելու համար երկսեռ երիտասարդութեան ցանկութիւնը: Մինչեւ ժամը գիշերուան ժամը 11, խանդավառ եւ զուարթ կեր ու խումով, յիշատակելի օր մը անցուցին ներկաները:

Ամէն գնահատանքէ վեր էր վարչութեան եւ շրջային անդամուհիներու մեղուաջան աշխատանքը: Իւրաքանչիւրը իր վրայ գրուած պարտականութիւնը լի ու լի կատարեց սիրայօժար եւ ամենայն կանոնաւորութեամբ:

Կը յուսանք որ այս առաջին ձեռնարկով իսկ, կարեւոր հասոյթ մը ապահոված ըլլայ նորակազմ մասնաճիւղը:

Ապրի՛ք, Հա՛յ Խաչուհիներ:

Ներկայ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 14 Մարտ (Յատուկ).— Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը կազմակերպած էր Վարդանանց յիշատակին նուիրուած հանդէս մը որ տեղի ունեցաւ 13 մարտ կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու Տարօնցի հայրենակիցներու այս անդրանիկ ձեռնարկը, որ պանծացումն էր անցեալ փառքերու:

Հանդէսը բացաւ Գ. Յովհ. Մալոյեան, բացատրելով ձեռնարկին նպատակը: Մեներգեցին տիկիններ Հռիփսիմէ Գրիգորեան, Շաքէ Թաշճեան եւ Օր. Տիրուհի Թաթավլաճեան: Օր. Ազատուհի Ասատուրեան յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ: Տարօնի եւ իր հերոսներու յիշատակին նուիրուած ուղերձներ ըրին ընկերներ Մ. Գրիգորեան եւ Լեւոն Ասատուրեան: Յետոյ նախագահը խօսքը տուաւ օրուան բանախօսին Հայր Տէրմոյեանին որ հրաւիրուած էր Վիէնէն:

Բանախօսը նախ համառօտակի պատկեց հայ ժողովուրդի ծագումը, Հայաստանի անցեալ փառքը, մղած պայքարները, կրած աղէտները եւ ծանրանալով Մամիկոնեանց կատարած դերին ըսաւ.—«Վարդանանք ընկան սուրբ մահուան դիրքը, Հայաստանի գոյութեան եւ ազատութեան սիրոյն: Եթէ մեր հերոս նախահայրերը գիտնային թէ յետագային իր ազգակիցները ատելու աստիճան իրարու դէմ պիտի լարուէին, վստահ եղէք որ անոնք այդ անձնազոհութիւնը պիտի չընէին...: Չկարծենք թէ մեր Հայրենիքի վերաշինութեան սատարած կ'ըլլանք այս օտար ափերուն վրայ իրար ատելով, իրարու աչք փորելով: Միութեան մէջ է ոյժը, այստեղինը քանդել՝ հոն շինելու համար տեղ մը, վերաշինութիւն չէ երբեք: Մեր միակ մտահոգութիւնը պէտք է ըլլայ ազգապահպանումը եւ այդ ուղղութեամբ պէտք ենք աշխատիլ: Նախ արտասահմանի հայութեան «Վերաշինութիւնը» որ կը նշանակէ ազգային գոյութեան պահպանումը, որպէսզի երբ ժամը հնչէ եւ մեր Հայրենիքը իր զաւակները կանչէ իր ծոցին մէջ, մենք պատրաստ ըլլանք պատասխանելու այդ աւետաբեր կոչին...»: Ճառը վերջացաւ ջերմ ծափերու մէջ:

Աւելորդ չեմ նկատեր մատնանշելու ցաւալի երեւոյթ մը, որ տարուէ տարի աւելի զգալի կը դառնայ: Մեր ժողովուրդին մեծամասնութեան անտարբերութեան ու հայկական որ եւ է ձեռնարկէ բացակայելուն մասին է խօսքս: Շարունակ որոշ մարդիկ են որ կը քաջալերեն ամէն ձեռնարկ:

Անշուշտ այս ցաւը յատուկ չէ մեր գաղութին: Բոլորն ալ կը տառապին նոյն անտարբերութեան մէջ: Երէկի մեր եռուն գաղութը թմրած է: Կապերը հետզհետէ կը թուլնան հայկական կեանքին հետ: Վերջապէս մեր հայրենակիցները պէտք է սթափին այս աղետաբեր թմրութենէն որ կը ջլատէ նախաձեռնողներու եռանդն ու կորովը: Ո՞ւր է, մանաւանդ, մեր իգական սեռը, որ դեռ երէկ եռանդուն ազդակ մը կը հանդիսանար: Մէկդի ձգելով քաղաքական ըմբռնումները, գոնէ յանուն մեր նորադոյն սերունդին փրկութեան, յաճախ համախմբուինք մեծով պզտիկով հայկական շրջանակի մէջ, նորահաս սերունդը վարժեցնելու համար սիրել իր ազգային լեզուն, մշակոյթը եւ արժանիքները

*** Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը նախաձեռնած է տօնելու ապրիլ 24ի նահատակներու տօնը, որ տեղի պիտի ունենայ ճիշդ ապրիլ 24ին, կիրակի:

Դ. Յ. Գոյաճեան

ԶՕՄԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԿՐԸՆՕՊԼ, 13 մարտ.— Զ. Օ. Միութիւնը շարժանկարի ներկայացում մը սարքած էր, մէկը՝ հայկական ջարդերը, 1914էն 1918, միւսը՝ Հայոց անպարտելի արծիւը «Անդրանի՛կ»: Ներկայացումը տեղի ունեցաւ Փոսա Ռուժի քաղաքապետարանին մէջ:

Առաջին անգամ է որ այսքան հոծ բազմութիւն մը կը փութար դէպի սրահ, առանց կուսակցական խտրութեան

Առաջին շարժանկարն էր աքսորը: Հայ քաղքենին ու շինականը ձեռք ձեռքի Թրքական վոհմակներուն եաթաղանին տակ կը բարձրանային Գողգոթան, եւ այնուհետեւ մէկը միւսէն քստմնելի տեսարաններ, զորս ոչ մէկ գրիչ կրցած է պատկերացնել:

Երկրորդ վարագոյրին, երբ երեւցաւ Անդրանիկ, ներկաները կարծես մոռցան նախորդ պատկերին սարսափները եւ հեւ ի հեւ կը հետեւէին հերոսին քայլերուն:

Մաղթենք որ Զօմը շարունակէ իր անխոնջ գործունէութիւնը, վառ պահելու համար ազգային ոգին:

Ղարիպ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

—.—

ԿԱՐՏԱՆ, 15 Մարտ.— Ալիւմինիոմի գործարանը տակաւին փակ է: Մինչեւ հիմա որ եւ է կարգադրութիւն եղած չէ: Գործաւորներու կացութիւնը լաւ չէ: Կան որ հազիւ ծայր ծայրին կը կապէին: Բազմանդամ ընտանիքի տէրեր՝ անել կացութեան մը մատնուած են:

Շրջանի պահակները կը հսկեն գործարանին մէջ:

Բանուորներու պատուիրակութիւնը ամէն օր արձանագրութիւն կը կատարէ, իր կողմէ բանուորներուն յատկացուած տուած գործադուլի տոմսին վրայ.

Կարտանի բանուորներու վիճակը գէշ է ներկայիս: Գործադուլը ծանր անդրադարձումներ կ'ունենայ նաեւ Գիվէրի ածխահանքի ընկերութեան վրայ, որմէ մեծաքանակ ածուխ կը գնէր՝ ամէն օր: Հանքը այժմ չորս օր միայն կ'աշխատցնէ բանուորները:

Լեւոն Գեղուճի

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԻՒՏԸ

Եգիպտոսի Աղեքսանդրիա քաղաքէն տարինէ մը ի վեր Փարիզ փոխադրուած հայ երիտասարդ մը, Գ. Հայկ Գեւորգեան, արհեստով մեքենագէտ, կարեւոր գիւտ մը ըրած է վերջերս: Գիտական եւ պաշտօնական հաստատութիւններ մասնագէտ-ճարտարապետներու միջոցով համոզուեցան, որ այս գիւտը մեքենիկական տեսակէտով շատ կարեւոր է, ուստի առաջարկեցին գիւտարարին անմիջապէս ձեռնարկներ կատարել, գիւտին արտօնութիւնը ստանալու համար: Ձեւական բոլոր պայմանները լրացուցած ըլլալով, Գ. Գեւորգեան մարտ 7ին ստացաւ իր արտօնագիրը (Թիւ 427.120):

Գիւտը մեծ արժէք կը ներկայացնէ ինքնաշարժի յառաջդիմութեան տեսակէտէն: Արտօնութիւնը միմիայն Ֆրանսայի համար է, միջազգային արտօնութեան մը համար մօտ 30.000 ֆրանք կը պահանջուի: Գիտական մասնագէտներու կարծիքով գիւտը մեծ հարստութիւն կրնայ բերել, եթէ նիւթական հնարաւորութիւններ ընծայուին:

Գիւտին էութիւնը հետեւեալն է.— մօթէօրը օժտել մասնաւոր սակայն պարզ գործիքով մը, որ ինքնաշարժին արագութիւնը կը կրկնապատկէ մօտաւորապէս՝ 30 առ հարիւր էսանսի խնայողութեամբ մը: Այս գիւտի շնորհիւ ինքնաշարժի մօթէօրի մը ոչ միայն փիստոնները եւ սուփափները միշտապէս մաքուր կը մնան, այլ եւ ինքնաշարժը կրնայ գործածութեան դրուիլ պարզ քարիւղով, առանց որ եւ է խառնուրդի:

Մօտերս դիմում պիտի կատարուի ֆրանսական եւ արտասահմանեան օթոյի մեծ գործարաններուն, գիւտին ձեռնաշնորհը առաջարկելու համար:

Արամ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅՐ. ԵՒ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

1900էն ի վեր, ամէն հասնող՝ արտաքոց սխալներով պատմութիւն գրեց Զէյթունի ապստամբութեան ու անցեալին վրայ: Գովելով հանդերձ իրենց բարի նպատակը, կը նկատեմ որ իրենց սխալ տեղեկատուութեամբ կը թունաւորեն յաջորդ սերնդի միտքըն ու հոգին: Սմբատ Բիւրատ իր վէպերով, Մնացական Սէմէրճեան իր անտեղեակ եւ անհիմն պատմութիւններով (քանի որ բացակայ էր Զէյթունէն ապստամբութեան ատեն) եւ Կարապետ Տէր Յակոբեան իր չափազանց ինքնագովութեամբ, կուսակցական եւ թաղամոլական չափազանցութիւններու եւ անհիմն սխալներու մէջ ինկան:

Նոյնը ըրած է վերջերս՝ Մարաշի պատմութիւնը գրող մը: Նոյնը ընելու վրայ են Հաճընի հայրենակցական միութեան Ամերիկայի անուս եւ անձեռնհաս տղաքները: Պատմութիւնը ճշմարտութիւն մըն է, զոր գրելէ առաջ սորվելու է եւ այլանդակ բաներ գրելու չէ: Վաղուան յաջորդ զարգացած սերունդ մը, եթէ երկու սխալ գտնէ, երրորդ ճշմարտութեան վրայ ալ պիտի կասկածի: Ուրեմն յանուն հայրենասիրութեան, պատմութիւն գրողները պարտաւոր են ճշդել իրենց գրածները աղբիւրէն, քանի որ անոնք տակաւին կ'ապրին:

Այս պահուս ստացայ Զահլէէն ուղարկուած մեծադիր պատկեր մը, տպագրութիւն Հալէպի «Էլ-Մաարէֆ Նէճիպ Քէնէյսըր» տպարանի, Զէյթունի Վերաշինաց Միութեան կողմէ: Ինչ որ Զէյթունի համար է, հոգիիս մօտ է, բայց պէտք չէ որ արտաքոց եւ վրան-բաց սխալներ սպրդին: Անշուշտ Զէյթունը շատ մեծ հերոսներ ունի քան ինչ որ դրած են այդ պատկերին մէջ. բայց կարելի էր ներել թերացումներուն, եթէ հիմնական սխալներ չըլլային. առիկա բացայայտ տգիտութիւն է եւ իրենց գործը կը մեռցնէ: Օրինակի համար դրած են մեր խմբանկարը, իմինս՝ երեք ընկերներով, ձախէն աջ եւ փոխանակ գրելու Աղասի, Հրաչեայ, Ապահ եւ Մլեհ, իմ պատկերիս տուած են Մլեհի անունը, Հրաչեայինը ուղիղ է, Ապահին տուած են Աղասի եւ Մլեհին տուած՝ Ապահ անունը: Սխալ մը որ դատապարտելի է եւ կ'ոչնչացնէ գործը:

Յանուն հայրենասիրութեան կոչ կ'ընեմ, որ հեղինակ դառնալու մարմաջը չափաւորեն եւ գրելէ առաջ սորվին, ցեղը աւելի պիտի օգտուի եւ բարոյապէս զարգանայ: Կը խնդրէի նաեւ Ամերիկայի, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Սուրիոյ հայ թերթերէն, որ բարեհաճին արտատպել այս ազդը:

Անցեալ տարի ալ եղան թերթեր, նոյնիսկ Փարիզի մէջ, որ մեռցուցին զիս, երբ դեռ կենդանի եմ իրենց աչքերուն առջեւ: Անշուշտ զգայուն եմ իրենց ցաւակցութիւններուն, բայց լաւ կ'ըլլայ որ հիւանդ ատեն զգացնէին զայն:

ԱՂԱՍԻ

ԿՈՉ ՊԵԼՎԻԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Խումբ մը սրտացաւ հայրենակիցներ նկատելով որ մեր շրջանին մէջ ստուարաթիւ մանուկներ կը զրկուին տոհմային կրթութենէ, հայերէն դասաւանդութեան չգոյութեան պատճառաւ, ձեզ կը հրաւիրենք ընդհ. խորհրդակցական ժողովի մը մարտ 19ին, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 120, Bld. Belleville-ի սրահին մէջ, որպէսզի մեր բոլորին նիւթական եւ բարոյական ջանքերով կարենանք լրացնել այդ պակասը:

Յ. Դաւիթեան, Թ. Կոտակեան, Վ. Վարպետեան, Հ. Մաճարեան, Խ. Փօսթոյեան:

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարահայ թերթերը կը գրեն թէ Թեմականի յանձնարարութեամբ կատարուած հպատակութեան արձանագրութիւնները փակուած են արդէն: Միայն Փլովտիվի արձանագրութիւններու թիւը 1000ի հասած է, Փազարճըքի մէջ արձանագրուած են 73 հոգի: Կ'ենթադրուի թէ առնուազն 3000ի հասած պէտք է ըլլայ ընդհանուր արձանագրուողներու թիւը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մելանով եւ մաքուր:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ներգաղթը այս տարի ալ սահմանափակելով, Անգլիոյ գաղթային նախարարութիւնը հետեւեալ որոշումը տուած է վեց ամսուան համար (1938 ապրիլ — սեպտեմբեր).— ընդունիլ 2000 հոգի, որ ունենան 1000 ոսկի դրամագլուխ: Ինքնապահ ուսանողներն ալ կրնան ընդունուիլ առանց սահմանափակման: Աշխատաւոր դասէն պիտի ընդունուին միայն 1000 հոգի, համաձայն մարզպանին հայեցողութեան: Ներգաղթողներուն կիներն ու զաւակները պիտի ընդունուին առանց սահմանափակման:

ԱՆԳԼԻՈՅ ներքին նախարարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է հաւաքել առնուազն մէկ միլիոն կամաւորներ, հակօդային պաշտպանութեան համար: Այս առթիւ իբրեւ կենդանի օրինակ յիշեց Աւստրիոյ պարագան: «Որքան աւելի կը խանգարուի Եւրոպայի կացութիւնը, այնքան աւելի ստիպողական է մեզի համար ամէն կարելի պատրաստութիւն տեսնել արդիական պատերազմի ամէնէն վտանգաւոր զէնքին դէմ»: Այս կամաւորները պիտի ըլլան 25 — 30 տարեկան եւ մասնաւոր մարզանք պիտի ստանան:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԴՈՒԿԻՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Սենոն կ'ըսէր թէ շապիկը մարդուս ...է, իսկ մենք շապիկ չունինք: Եթէ մարդը շատ կը մսի, կ'ըսէր ան ...իսկ մենք ուտելիք չունինք: ...կորած էր ցուրտն ալ, հովն ալ եւ ...կար զարմանալի քաջութեամբ: ...Իսկ որովհետեւ շատոնց միսակն էր ...լեռներուն վրայ, վարժուած էր նաեւ ...հետամուտ տալու ժանտարմաներուն: Թոփալ Գուլօն ալ, որուն կը ...էին թէ յաջորդ օրը ժանտարմաները ...լեռնամասը պիտի պաշարեն ու ...նաւարկէն, եւ մենք ալ ըստ այնմ ...տեղերը կը փոխէինք: Գուլօն եր-...մէկ երկու հաց ալ կը բերէր Սե-... Բայց այդ գիւղերուն մարդերուն ...ճամբանով մեր հացը կերած կողը ...գլուխ տեսնել չէր ուզեր: Սենոն ...ենթար Թուրք հովիւներու եւ հօտե-...րու մէջէն զարմանալի ճարպիկութեամբ, առանց տեսնուելու, Գուլօն կը ...ղնէր, որուն լուրերը հացէն աւելի կարեւոր էին մեզի համար: Երբ Թուրք հօտերը մեր վրայ գային, ես կը շուարէի: Սենոն գլխ առած Թուփերը կը մտնէր ու կը հրամայէր որ լաւ տափիմ: Ու այսպէս երբեք չտեսան մեզ:

Քանի մը շաբաթ անցուցինք Սենոյին հետ լեռներուն վրայ, ուր հալածանքն եւ հրացանաձգութիւնները անպակաս էին, ինչպէս առաջ Ջամուճճի անտառներուն ամայի տեղերը, ուր կ'ըսեն թէ Թուրքերը Գարահիսարի Հայերը կը հալածեն: Ժանտարմները գիշերով կը պաշարէին լեռները ու ցերեկները շուներով ու հրացանաձգութիւններով մեզ որսալու կ'ելլէին:

Իրիկուն մը ուշ ատեն Սառղուի շատ մօտ կով մը տեսանք: Զայն քշեցինք եւ անտառ տարինք խնդալով: Կենդանին չէր կրնար քալել անտառներէն, ուստի գլորեցինք ձոր մը եւ մորթեցինք, քերթեցինք, կաշին առինք վըրայքն: Սենոն վարժ հարուածով մը կուրծքը բացաւ եւ սիրտը դուրս հանեց ու մենք տաք տաք զայն կերանք հում հում: Մեր կրցածին չափ ալ միս առինք միասին ու հեռացանք: Ճամբան Սենոն ինծի ցոյց կուտար ժանտարմաներու մոյկերուն հետքերը, դաշերուն տեղն ալ գտնելով ու կ'ըսէր.

—Ժանտարմայի կզ է, տղաս, աղէկ որ հոս չեն բռնած եկեր մեզի...

Մենք այդ միսը եփեցինք առանց աղի եւ կերանք օրերով: Ու գիշերները կաշիին մէջ կը պառկէի, ցերեկներն ալ կը պառցնէի զայն պոչէն ուսս նետած: Կովին ոտքերուն կաշիէն անմիջապէս մէկ մէկ տրեխ կարեցինք ամէն մէկս:

Յաջորդ օրը գիւղացիները կովը կը փնտռէին: Մենք անտառէն կը դիտէինք զիրենք: Անոր մնացորդները գտան ու սկսան հայհոյել:

Մենք կ'ապրէինք վայրի կենդանիներու նման: Պզտիկութեանս, երբ իրիկուները գիւղ կը դառնայինք գոմերէն, աղուէսները մեզ կը դիտէին: Ու երբ իրենց կողմը նայէինք, իսկոյն կը սկսէին փախչիլ: Մենք հիմա այդ աղուէսներուն պէս էինք: Ամայի տեղեր ընտրել, մարդէ փախչիլ ու կարելին գողնալ, ապրելու համար:

Հետուէն կ'երեւէր մեր գիւղը: Կը նայէինք անոր եւ կը ախրէինք: Սենոն կը պատմէր Ծնունդի, Զատիկի, Բարեկենդանի եւ ուրիշ օրերու ուտելիքներէն եւ բերնին ջուրերը կը վազէին: «Ա՛խ, կ'ըսէր ան, անգամ մըն ալ գեղ երթայինք, ըտ օրերը տեսնէինք ու մեռնէինք»:

Ձմեռը կը մօտենար, լեռներուն վըրայ հետզհետէ աւելի ցուրտ կ'ըլլար: Բարձր գագաթներուն վրայ ձիւնը նստեր էր արդէն: Ես միշտ Ղեւոնդին համար մտահոգ էի: Կ'ուզէի գաղտնի Զամուճճի դառնալ, անկէ լուր մը առնելու համար: Իսկ Սենոն ալ Կուլօն Խարակապան պիտի տանէր եւ իբրեւ Քիւրտ հովուութեան տար այնտեղ, ուր խօսած էր առաջուընէ: Անոր մազերը այնքան երկարեր էին որ այլանդակուեր էր դէմքը: Զմելիով մը շինեցի մազերը, բաժնուելէ առաջ: Ու խոստացայ իրեն որ եթէ երթամ Ղեւոնդն ալ գտնեմ, անպատճառ կուգամ կը տեսնեմ զինքը եւ միասին կ'ըլլանք: Մեր հարստութիւնը, կովուն կաշին ալ խղտեցինք ու բաժնեցինք իրարու մէջ:

Կէսօրէ ետք մըն էր, երբ ուզեցի ճամբայ ելլել, որպէսզի տակաւին չմթնած գտնեմ Քիւրտերուն լեռները: Եթէ ոչ կրնայի կորսուիլ եւ բոլորովին ուրիշ կողմ երթալ: Երբ իրար համբուրեցինք ու բաժնուեցանք Սենոն ըսաւ թնծկալով.

— Իշտը աս չեղաւ, տղու...

Գիշերը այնքան մութ էր որ մատդ աչքդ տանէիր չէր տեսնուեր: Արձակուած գնդակի պէս մխրճուեցայ անոր մէջ ու կ'երթայի կատարէ կատար: Հովերը թեւերս մտած կը թռցնէին զիս:

ՆՈՐԷՆ ԶԱՄՈՒՃՃԻ.— ՂԵՒՈՆԴԸ ՉԿԱ՞Յ...

Կ'անձրեւէր: Մութ ամպեր իջած էին բարձունքներուն վրայ: Հովերը լեռնէն կը փչէին, անձրեւը մարմինս կը ծեծէր: Կը կորսնցնէի լեռան նեղ արահետը, ինքզինքս մերթ գիւղերու մօտ, մերթ պուրակներու մէջ գտնելով: Անցայ լերան մը վրայ երկու հովիւի քովէ, որոնք թուփ մը մտած սիկար կը ծխէին: Մենք գրեթէ իրար քաւեցանք, այնքան մօտ գացի, առանց զիրենք տեսնելու, ճչացի ու փախայ հովի պէս: Ետեւէս ոչ մէկ ձայն: Արդեօք անոնք ալ Հայե՞ր էին, թերեւս մեր գիւղացի... Հովէն ու անձրեւէն նեղուած, մերթ թուփերը կը մտնէի յոգնասպառ, քնանալու համար: Ցուրտը զիս կը հանէր նորէն ու ճամբու կը դնէր: Կու լայի եւ ծնունդս կ'անիծէի: Ու կը մաղթէի որ թշնամիս ինք իմ վիճակս չունենայ:

Զամուճճի աքաղաղները կը պոռային լուսադէմին, երբ հոն հասայ: Սարսուռ եկաւ վրաս, ու Վէլիին գոմը մտայ: Սիրտս զարնել սկսաւ: Ի՞նչ եղած էր Ղեւոնդը, ո՞ւր էր: Առտուն Վէլիին կինը գոմ մտաւ, այծերը կթելու: Քանի մը լաւ այծեր դեռ միշտ կաթ կուտային, թանձր կաթ մը, թէեւ քիչ: Զիս տեսնելուն վախէն ճչալով սկսաւ եա եա երթալ.

— «Աման, պառացի, մի՛ վախնար, ե՛ս եմ, ե՛ս եմ...» Տեսաւ՝ ու ճանչցաւ զիս:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(34)

ըլլային ընդդիմացող մեր միջամտութեան։ Իրական էր Իտալիոյ շահագրգռութիւնը՝ Աւստրիոյ անկախութեան մասին։ Բայց այդ հիմնուած էր այն ենթադրութեան վրայ թէ Աւստրիացիները իրենք անկախութիւն կ'ուզեն, գոնէ մեծամասնութիւնը կ'ուզէ։ Արդ, վերջին քանի մը օրերու դէպքերը ցոյց տուին թէ ժողովուրդին խորունկ իղձերը միացման կողմն են։ Երբ դէպք մը անխուսափելի է, լաւագոյն է որ տեղի ունենայ ենթակային հաւանութեամբ եւ ոչ թէ հակառակ անոր կամքին կամ անոր դէմ »։

Մուսոլինի յետոյ պատասխանեց այն ազդարարութեանց թէ գերմանական միլիոններու ճնշումը սահմանին վրայ՝ կրնայ վնասել Իտալիոյ ։

— « Երկուն երկու պետութիւններ չկրցան որ եւ է կերպով ազդել Ափրիկէի պատերազմին առեն։ Իտալիա ամուր կամք ունի եւ ամուր միտք եւ իր ճամբան կ'երթայ չխտակի։ Մենք այնքան չենք ազդուած որ, հանդարտութեամբ կը նայինք այն ժամանակին երբ, քանի մը տարիէն, պարզապէս ծնունդներու աճումով, Գերմանացիները պիտի ըլլան 80.000.000, իսկ մենք միայն 50 միլիոն։ Բայց ոչ միայն մէկ սահմանագլուխի, այլ տասը սահմանագլուխի վրայ, մէջն ըլլալով խաղաղականը, կը գտնուի երկու բարեկամներու անհպելի սահմանագլուխը։ Ֆիւրէրը (Հիթլէր) բացարձակ էր այս մասին, վճռապէս բացարձակ, նոյնիսկ իշխանութեան հասնելէ առաջ։ Մեզի, Ֆաշականներուս համար բոլոր սահմանագլուխները նուիրական են։ Անոնց մասին մարդիկ չեն վիճիր, այլ կը պաշտպանեն ։ Երբ Աւստրիոյ ողբերգութիւնը հինգերորդ արարին հասաւ, թովանդակ աշխարհի հակաֆաշականները կարծեցին թէ վերջապէս հասած է մեծ պատեհութիւնը՝ երկու միահեծան պետութիւնները իրարու դէմ հանելու եւ խորտակելու անոնց համերաշխութիւնը։ Կը պատասխանենք արհեստով խաղաղասէրներուն թէ այդ ընդհարումը պիտի դառնար նախաբանը համաշխարհային նոր պատերազմի մը ։ Սուտ էին, տգայտական եւ գրպարտական՝ ժողովրդապետութեանց, մասոնական օթեակներու եւ Գ. Միջազգայինի այդ յոյսերը։ Ժամանակը եկած էր փորձի ենթարկելու առանցքը։ Այժմ Գերմանացիները գիտեն թէ առանցքը դիւանագիտական կառուցում մը չէ՝ միայն սովորական առիթներու համար։ Անոնք գիտեն թէ առանցքը ամուր մնաց գերմանական աշխարհի եւ Եւրոպայի պատմութեան այս բացառիկ պահուն։ Երկու ազգերը, որոնք միացած են միեւնոյն ժամանակ եւ միեւնոյն մեթոտներով, ինչպէս եւ իրենց քաղաքական նոյնատեսակ ըմբռնումներով, կրնան յառաջ խաղալ միասին, նոր հաւասարակշռութիւն մը տալու համար խռովեալ Եւրոպայի, հաւասարակշռութիւն մը որուն շնորհիւ վերջապէս պիտի ապահովուի ժողովուրդներու խաղաղ եւ արդիւնաւոր գործակցութիւնը »։

ՀԻԹԼԷՐ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾԷ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Հիթլէր չորեքշաբթի օր Պերլին վերադառնալով, ողջունուեցաւ 2.500.000 քաղաքացիներու կողմէ, որոնք խելայեղ ցոյցեր կատարեցին։ Շատեր փողոցներուն մէջ ծունկի կուգային Առաջնորդին առջեւ։ Հակառակ խիստ կարգապահութեան, հարիւրաւորներ վիրաւորուեցան հրմշտուքներու ընթացքին ։

Հիթլէր այսօր (ուրբաթ) ճառ մը պիտի խօսի խորհրդարանին մէջ, Աւստրիոյ միացման մասին։ Կ'ըսուի թէ այս առթիւ խորհրդարանը պիտի լուծուի եւ նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին ապրիլ 10ին։

Գերմանական թերթերը ուժգնօրէն կը հերքեն այն լուրերը թէ նոր զօրք ղրկուած է Սպանիա։ Այս առթիւ ազդարարութիւններ կ'ուղղեն Փարիզի ։

*** Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները կրկնապատկած են իրենց գործունէութիւնը, Աւստրիոյ կցումէն ի վեր։ Կառավարութիւնն ալ վճռական դիրք մը բռնած է, ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Փարիզի մէջ։

Անգլիւթալական մրցումը ծովու վրայ

Իտալիոյ ծովային նախարարը իր տեղեկագիրը ներկայացնելով երեսփոխանութեան, յայտնեց թէ 1941ին մարտանաւերու տարողութիւնը պիտի հասնի 700.000 թոնի, որուն 240.000ը զրահաւոր, 160.000ը յածանաւ, 190 հազարը թեթեւ նաւեր եւ աւելի քան հարիւր հազարը սուզանաւ։ Նոյն թուականին ամէնէն հին մարտանաւերը միայն 12 տարեկան պիտի ըլլան։ Այս տարուան ընթացքին պիտի շինուին նոր մարտանաւեր, 260 հազար թոն տարողութեամբ ։ Այս տարուան նախահաշիւն է 21 միլիոն անգլ. ոսկի, — 1.160.000 աւելի նախորդէն .

Անգլիա եւս 1941ին պիտի լրացնէ իր նաւային ծրագրին գործադրութիւնը։ Այն ատեն բրիտանական նաւատորմին տարողութիւնը պիտի ըլլայ 1.700.000 թոն։ Նոյն թուականին Իտալիոյ բուն ռազմական տորմիղը պիտի բաղկանայ չորս արդիական զրահաւորներէ, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ եւ չորս հին մարտանաւերէ որոնք վերաշինուած են։ Իսկ Անգլիա պիտի ունենայ 9 արդիական զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն կամ աւելի տարողութեամբ եւ 13 հին զրահաւորներ որոնցմէ շատերը նորոգուած են ։

Դարձեալ, Իտալիա պիտի ունենայ 19 արդիական յածանաւեր, իսկ Անգլիա՝ 56։ Այս վերջինը թուական առաւելութիւն պիտի ունենայ թորփիլահաւաններու տորմիղով, իսկ Իտալիա արդէն պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնէ սուզանաւերով ։

— —

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ Միջազգայինի գործադիր խորհուրդը, որ երկու օրէ ի վեր ժողով ունէր Փարիզի մէջ, Արհեստակցական Միութեանց վարչութեան հետ, երկար յայտարարութիւն մը հրատարակեց, պարզելով իր տեսակէտները քաղաքական կացութեան մասին։ Միջազգայինը առանձին բանաձեւ մըն ալ քուէարկեց Մոսկուայի վերջին դատավարութեան մասին, յայտարարելով թէ «որեւէ վստահութիւն չի կրնար ունենալ Խ. Միութեան քաղաքական արդարադատութեան մասին»։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ժողովին կը մասնակցէր ընկեր Վ. Համբարձումեան ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականներուն յառաջխաղացութիւնը, որ բուռն թափ առած էր քանի մը օր առաջ, դանդաղած է այժմ ։

*** Արակոնի ճակատամարտին մէջ, (Սարակոսայի եւ Թէրուէլի միջեւ) որ կը տեւէ մէկ շաբաթէ ի վեր, Սպանիոյ ազգայնականները մինչեւ մարտ 16 գրաւած էին 7000 քառ. քիլոմեթր հող, հինգ քաղաք եւ ահագին քանակութեամբ աւար։ Գերի բռնած էին 6000 հոգի, առանց հաշուելու անոնք որ պահուած կամ պաշարուած են եւ ամէն օր կը բռնուին հարիւրներով։ Հանրապետական չորս զօրաբաժիններ տասանորդուած կամ ցիրուցան եղած են։ Ձեռք անցած են 100 թնդանօթ, 300 գնդացիր, ահագին քանակութեամբ պաշար եւ ռազմանիւթ։ Վար առնուած են 27 օդանաւեր ։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿԸ ընդհ. ժողով գումարելով, քննեց ներքին եւ արտաքին կացութիւնը եւ շատ ծանր եզրակացութեանց յանգեցաւ ։ Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը շեշտելով թէ «Ազգային տնտեսութեան կացութիւնը կը ծանրանայ օրէ օր», կը խնդրէ կառավարութենէն որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ, արտադրութիւնը աւելցնելու, պետական հեղինակութիւնը զօրացնելու եւ արտաքին աշխարհին վստահութիւն ներշնչելու համար ։

Հ. Յ. Դ.

Դաւակաւոր

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան » ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը, 20 մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։ Սովորական հաւաքատեղին։

ԿԱՐՏԱՆԻ «Նիկոլ - Դուման » խումբի դասախօսական ժողովը, կիրակի (20 մարտ), կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը խօսի Ընկեր X։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք » ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, Կիրակի (20 մարտ) կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, «Դուրեան » գրադարանը ։

Սափրողարար կը հրաւիրուին տեղւոյս եւ Թալոտէէսի բոլոր ընկերները։ Ներկայանալ անպայմանօրէն ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Քաղաքապետարանի վերնայարկի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»

Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը անխտիր։

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՔԵՌԻ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ՊԸՊԻԿԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «ԿՈՐԻԻՆ» ԽՈՒՄԲԻ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱԼԱՆՍԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Թէատրոնի» սրահին մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ ներկայ քաղաքական կացութիւնը»

Մուտքը ազատ է։ Կը հրաւիրուին Փոն տ'Օպնայի եւ շրջակայքի բոլոր հայրենակիցները։

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԵՌ—ՊՈՒԹՔՈԼՈՆԲԻ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն 7

FOYER SOSIALISTEի սրահին մէջ. 149 bis Ave. d'Argenteuil. Asnières

Կը նախագահէ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»ը

Պ. Ա. Սարաֆեանի խումբին կողմէ։

Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ կովկասեան պարեր գեկավարութեամբ Խաչիկ Գարեգինի։ Արտասանութիւն, երգ.

Մուտք 5 ֆրանք. փոքրիկներու 2 ֆրանք

ՋՐՈՅՑ - ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 20 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8, րիւ Գուժէ, Փարիզ ։

Վիճաբանութիւնը կը վարէ Տիկին ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Նիւթ՝ Մանուկներու հոգեբանութիւնը։

Մուտք 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին)։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԱ-ՎԻՍԹԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին

Լա-Վիսթի «ԲԱԹՐՈՆԱԺ»Ի ՍՐԱՀԻՆ մէջ (Rue Septêmes)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին սաներ եւ պատանիներ

Կը ներկայացուի «ԻՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՑԵՂՆԵՐԸ» կատակերգութիւնը

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՌԱԶԳԻՆ ՄԻՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 18 մարտ, այսօր ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ։ 5, Rue de l'Eclipse :

Կը խօսի՝ Պ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Նիւթ — Հայ քաղաքական կուսակցութիւններու ծագումը ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր. ժամը 10էն մինչեւ լոյս

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Ave. l'Opéra — Métro: Pyramides

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆի

եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան

Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO։

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը ։

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներու՝ 12 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սեթաւորի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր։ Իրիմեան սրահին մէջ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մուտք 5 ֆրանք, անդամներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք ։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 20, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼ ՓԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort։

Կը խօսի Պ. Լ. Զ Ա Ր Մ Ի Ր Ե Ա Ն

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր ճաշ. ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։ Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Պասթիյէն պոնէյ օթոպիւս 13 եւ 81 եւ իջնել փոն Շարանթոն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

ՇՈՒՆԻՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ԸՆՏԱՆԻ

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի Փարիզի Մասնաճիւղը տարեկան Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երկսեռ անդամները՝ 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Բարեգործականի Տունը, 8 Րիւ Գուժէ, մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ։ Օրակարգ՝ Վարչութեան տարեկան նիւթական ու բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Միութեան Ընդհ. ժողովը 20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 8 Րիւ Գուժէ, Փարիզ։ Օրակարգ՝ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Ընդհ. ժողովը 20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1,30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ « Մ Ե Ղ Ո Ւ »

...

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ուրֆայի Հայրենակցական Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր Եղիշէ Մխիթարեանի՝ եղբօրը Տիկին ՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

✕

Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տէր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի՝ եղբօրը Տիկին ... դառնաղէտ մահուան առթիւ.

Լա Սիօթա Տէր եւ Տիկին ...

✕

Մեր խորունկ ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տէր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի եղբօրը ԼՈՒՍԻՆ ԹԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գէորգ... Կարապետ

⁂

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն ... շրջանի բոլոր ընկերները ... ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ... Սապունճեանին եւ պարագաներուն իր տիկնոջ՝ ԱԼՄԱՍՏ ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ երեքշաբթի կին։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 19 ՄԱՐՏ SAMEDI 19 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3683 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Քաղաքական դէպքերու ընթացքը կը հարկադրէ յետաձգել մեր խորհրդածութիւնները Հայաստանի կացութեան եւ ծանօթ դէպքակահարութեանց մասին։

Զափէն աւելի պերճախօս են օրուան լուրերը։ Բայց հարկ է խտացնել, ամփոփել զանոնք, աւելի որոշ գաղափար մը կազմելու համար.—

1. Մեկնութեան չի կարօտիր Ֆրանսայի վարչապետին յայտարարութեան այն, միջազգային կացութեան մասին։ Յայտարարութեան ընթերցումէն վերջ խօսուած ճառն ալ, իբրեւ լրացուցիչ, աւելի կը խտացնէ գոյները։ Մանաւանդ որ, ընդդիմադիրները մերժեցին ընթացք տալ իր կոչին։ Ուրիշ խօսքով, չուզեցին կիսկատար պատասխանատուութիւններ ստանձնել, այնքան ծանրակշիռ կացութեան մը մէջ։

Յայտարարութեան ընթերցումէն առաջ, Նախարարական խորհուրդը որոշած էր 4.465.000.000 Ֆրանքի նոր գումար մը ծախսել, ազգային պաշտպանութեան համար։ Այս գումարէն 3.465.000.000 սահմանուած է օդանաւային ուժերուն, նկատելով որ այս ճակատին վրայ Ֆրանսա շատ ետ կը մնայ Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն։ Չորս հարիւր միլիոն Ֆրանք պիտի ծախսուի Նաւատորմին, 600.000.000 ալ բանակին։

2. Նոր խնդիր մը, Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ վէճը, կը սպառնայ աւելի ծանրացնել կացութիւնը՝ Եւրոպայի սրտին վրայ։ Լեհաստան վերջնագիր մը ուղղեց իր փոքրիկ հարեւանին, եւ պայմանաժամը լրացաւ երէկ։ Վերջին լուրերու համաձայն, լեհական բանակը յառաջ պիտի խաղայ, եթէ վերջնագիրը մերժուի, եւ պիտի քալէ մայրաքաղաքին՝ Քունասի (Քովնօ) վրայ, որ 80 քիլոմեթր հեռու է։ Ցետոյ պիտի հրաժարեցնէ Լիթուանիոյ ներկայ կառավարութիւնը եւ նոր մը նշանակել պիտի տայ, իր պահանջած գոհացումն ստանալու, իր կամքը պարտադրելու համար։ Անճար Լիթուանիան բնականաբար պիտի դիմէ Ազգերու Դաշնակցութեան, որուն անուն անգամ մոռցուած է այս օրերս... (Լիթուանիա հազիւ 20.000 զինուոր ունի։ Երկրին տարածութիւնն է 55.658 քառ. քիլոմեթր, բնակչութիւնը՝ 2.255.000էն աւելի, 80 առ հարիւր Լիթուանացի)։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Լեհաստան պիտի օգտուի առիթէն, իր կարգին կլլանելու համար Վիլնայի վիճելի շրջանը, հաւանութեամբ Գերմանիոյ։ Կը կարծուի թէ Խ. Միութիւնը չէզոք պիտի մնայ։

3. Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը հետզհետէ աւելի ծառհգութիւն կը պատճառէ։ Ֆրանսա պաշտօնապէս յայտարարեց թէ պիտի յարգէ իր զինուորական յանձնառութիւնները։ Խ. Միութիւնն ալ պիտի հետեւի անոր, համաձայն իր զինակցութեան. իսկ Անգլիա չուզեր խառնուիլ։ Աչխատաւորականները նորէն փորձեցին բացորոշ հաւաստիքներ ստանալ, բայց վարչապետը կրկնեց իր խուսափողական պատասխանը։ Միւս կողմէ, Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները կը շարունակեն բազմապատկել իրենց բողոքումները, քաջալերուած՝ Աւստրիոյ հիթլերականներու օրինակէն։

Կացութեան ծանրութիւնը կ'ապացուցանեն, նաեւ, Խ. Միութեան հրաւէրը՝ նոր ժողովի մը համար, դուրս ձգելով Գերմանիան, Իտալիան եւ Ճափոնը, եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին յայտարարութիւնը, որ կը ցուցնէ թէ Ամերիկա ի հարկին պիտի չեզի չէզոքութեան քաղաքականութենէն, պաշտպանելու համար ամերիկեան շահերը ի սփիւռս աշխարհի։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ՞ ՉԵԽԵՐՈՒՆ

Մոսկուայի ամէնէն հեղինակաւոր պաշտօնատարներէն մէկը, որուն անունը գաղտնի կը պահուի, յայտարարեց թէ Խ. Միութիւնը պիտի կատարէ իր զինուորական յանձնառութիւնները Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ, եթէ Ֆրանսան ալ կատարէ։ Այս յայտարարութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց, մանաւանդ որ տեղի կ'ունենար ճիշդ այն պահուն երբ Ֆրանսայի վարչապետը հանդիսաւոր հաւաստիքներ կուտար չեխական դեսպանին։ Միւս կողմէ, ազդարարուած է որ Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան Գերագոյն Խորհուրդը կը խորհրդակցի չեխական սպայակոյտին հետ, Ֆրանսայի օգնութեան եղանակներու մասին։

Թուլ գիւանագէտը իր յայտարարութեան մէջ խոստովանեցաւ թէ Խ. Միութիւնը սահմանակից չէ Չեխոսլովաքիոյ, բայց աւելցուց.— «Պէտք է նրբանցք մը բացուի»։

Իրագէտներ կը հաւատեն թէ այսպիսի յայտարարութիւն մը կրնար ըլլալ միայն ճշգրիտ յատակագիծներ մշակելէ վերջ, թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական գետնի վրայ, Մոսկուայի եւ Փրակայի միջեւ, ապահովելու համար Խ. Միութեան օգնութիւնը, եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ։ Վերջին տարիներու եւ ամիսներու ընթացքին երկարատեւ եւ յաճախադէպ խօսակցութիւններ տեղի ունեցան Չեխոսլովաքիոյ եւ Խ. Միութեան սպայակոյտներուն միջեւ։ Անշուշտ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուի. մանաւանդ որ Խ. Միութիւնը աշխարհի ամէնէն գաղտնապահ երկիրն է։ Եւ Մոսկուա միշտ կը հերքէ զինուորական շարժումներու լուրերը։ Բայց մարաջախտ Վորոշիլով քանիցս յայտարարեց թէ արեւմտեան Ռուսաստանի պահակազօրքերը միշտ կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ կը գտնուին, թէ մարդանքով եւ թէ սպառազինութիւններով։

Անշուշտ երկու երկիրներուն սահմանակից չըլլալը ամէնէն անհպատ պարագան կը կազմէ, թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական տեսակէտով։ Բայց այս խնդիրը գոյութիւն ունէր արդէն, երբ կնքուեցաւ փոխադարձ օգնութեան դաշինքը։ Օդանաւային խնդիրը բաղդատաբար դիւրին կը համարուի։ Եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ, Մոսկուայի օդատորմիղը, որուն թուական ուժը գաղտնիք չէ, կրնայ բազմաթիւ սաւառնակներ ղրկել, Չեխերուն օգնելու համար, զանոնք թռցնելով շատ բարձրէն, ռումանական կամ Մոսկուա - Փրակա օդանաւային ճամբով։ Գերմանացիները եւ Իտալացիները յաջողութեամբ օգտուեցան այսպիսի մեթոտներէ, իրենց օդանաւերը Սպանիա հասցնելու համար։

Շատ աւելի բարդ է ցամաքային բանակի օգնութեան խնդիրը, որ միեւնոյն ատեն քաղաքական խնդիր մըն է։ Ամէն պարագայի մէջ, տեսակէն ի զօրու է Աղգամիողովին ուխտը։ Եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ, անմիջապէս պիտի յիշեցնէ ուխտին 16րդ յօդուածը, որով Լեհաստան եւ Ռումանիա, ինչպէս ուրիշ պետութիւններ, յանձն առած են թոյլ տալ զօրքի փոխադրութիւնը իրենց հողերուն վրայ, եթէ ապացուցուի նախայարձակումը։ Ռուսաստան - Չեխոսլովաքիա գծին վրայ ռումանական ճամբան հաղորդակցութեան նախնական վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Ամբողջ հարցին կեդրոնը կը ներկայացնէ Լեհաստան, որ երբեք տրամադիր չէ թոյլատրելու խորհրդային բանակին անցքը իր հողին վրայ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ 196Ի ԴԷՄ 396 ՁԱՅՆՈՎ

Լէոն Պլումի գերագոյն կոչը Ազգ. Միութեան համար

Ընդդ. պարագլուխը նորէն մերժեցին

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, նոր դահլիճը խորհրդարանին ներկայացաւ հինգշաբթի օր, պարզելու համար իր քաղաքականութիւնը։

Երեսփ. ժողովին մէջ յայտարարութիւնը կարդաց Պ. Լէոն Պլում, եւ ճառ մըն ալ խօսեցաւ, շեշտելով կացութեան ծանրութիւնը եւ ազգային միութեան անհրաժեշտութիւնը. բայց ընդդիմադիրները մնացին անտարբեր։ Կառավարութիւնը ի վերջոյ խնդրեց յետաձգել հարցապնդումները, վստահութեան խնդիր յարուցանելով։ Ժողովը վստահութիւն յայտնեց 196ի դէմ 369 ձայնով։ Լէոն Պլում դիտել տուաւ թէ անմիջապէս պիտի հրաժարէր, ազգային միութեան դահլիճ մը կազմելու համար, եթէ վստահութիւն ստանար միաձայնութեամբ։

Կառավարութեան յայտարարութիւնը պարզելով դահլիճին կազմութեան պարագաները, «եղերական եւ պատմական օրուան մը մէջ», կը բացատրէ թէ անհրաժեշտ էր հզօր կառավարութիւն մը, բոլոր հանրապետական ուժերու համախմբումով։

— «Մենք իշխանութիւնը ստանձնեցինք յաջորդ օրը յանկարծահաս դէպքի մը որ յուզեց եւ տակնուվրայ ըրաւ բովանդակ Եւրոպան եւ որ կրնար անհաշուելի հետեւանքներ ունենալ։ Հետեւապէս, ամէն բանէ առաջ պարտաւոր ենք պատրաստ գտնուիլ արտաքին կացութեան վտանգներուն առջեւ։ Ֆրանսան ջերմապէս խաղաղութիւն կ'ուզէ միաձայն։ Եթէ հարցը կը վերաբերի Եւրոպայի խաղաղութեան, չկայ նախաձեռնութիւն մը զոր ստանձնելու կամ ընդունելու կամք չունենայ։ Միեւնոյն ատեն, Ֆրանսա կ'ուզէ փրկել իր կատարեալ անկախութիւնը եւ կենսական շահերը, պահպանել իր սահմաններուն եւ հաղորդակցութեանց ապահովութիւնը, ամբողջովին յարգել իր ստորագրած յանձնառութիւնները։ Բայց մենք երբեք պիտի չհանդուրժենք որ այս երկու կամքերը անհաշտ ըլլան, եւ մենք մարդկային ճիգին առաւելագոյնը պիտի փորձենք, զանոնք հաշտեցնելու համար։

«Քանի որ պարագաները կը հարկադրեն, մենք պիտի աւելցնենք մեր զինուորական ուժը։ Սպառազինութեանց լրացուցիչ ծրագիրներ պիտի մշակուին անյապաղ։ Բան պիտի չխնայուի, զարկ տալու համար արտադրութեան նիւթական միջոցներուն։ Մենք պիտի ջանանք մշակել կամ ամրապնդել զինակցութիւններ, բարեկամութիւններ եւ համակրանքներ։ Պատուաւոր խաղաղութիւնը եւ ապատութիւնը միշտ կանոն մը եղած են Ֆրանսայի համար, իսկ միջազգային բարոյականը եւ համերաշխութիւնը՝ սկզբունք։ Իր նպատակն է միշտ մերձեցումը բոլոր խաղաղասիրական ուժերուն, յանուն հաւաքական ապահովութեան»։

Յայտարարութիւնը խօսելով նիւթական - տնտեսական հարցերու մասին, անոնց լուծումն ալ կը կապէ միւս հարցերուն հետ։ Ցետոյ կ'ըսէ թէ պիտի շարունակուին ընկերային բարենորոգումները, աշխատանքի օրէնսգրքին քուէարկութեամբ, թէ օրինագիծ մը պիտի ներկայացնեն ծեր բանուորներու հանգստեան թոշակին, ընտանեկան նպաստներու ծաւալման համար եւն.։ Ցետոյ կը փառաբանէ ազգային միութեան գաղափարը։

ԻՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Յայտարարութեան ընթերցումէն անմիջապէս վերջը, նախագահը կարդաց հարցապնդումներուն ցանկը։ Առօր վրայ վարչապետը խօսք ուզեց, պարզելու համար կառավարութեան տեսակէտները։ Մանրամասնօրէն պատմեց թէ ամէն բան փորձեց, ազգային միութեան դահլիճ մը կազմելու համար, բայց ընդդիմադիրները մերժեցին, բացի մէկ խմբակցութենէ։

— «Եղած մերժումը չէր կրնար պարտադրել որ հրաժարիմ, բայց հազիւ կառավարութիւնը կազմած, յայտարարեցի թէ պիտի չհանդուրժեմ որ արգելք ըլլայ այս կառավարութիւնը, որովհետեւ ան մեծամասնութիւնը կը ներկայացնէ։ Անշուշտ կը ցաւիմ որ իմ կոչս չլսուեցաւ, բայց ես միշտ պատրաստ եմ կրկնելու զայն։ Եւ կը կրկնեմ այս բեմէն ալ։ Առանց եղերական հանգամանք տալու դէպքերուն, չե՞ք տեսներ որ քանի մը անձեր կան որոնց ձեռքերուն մէջ դրուած է թերեւս միլիոնաւոր մարդոց կեանքը։ Կը յայտարարեմ ձեզի այս բեմէն՝ թէ պատերազմի վտանգներուն ամենամեծը այն է որ Ֆրանսա բաւականաչափ միացած եւ զօրաւոր չի թուիր»։

Վարչապետը մերժեց այն տեսակէտը թէ Ֆրանսայի Նախարարական տագնապն էր որ փութացուց Աւստրիոյ կլլումը։ Եւ ակնարկելով Չեխոսլովաքիոյ, դիտել տուաւ որ եթէ Ֆրանսա հարկադրուի յարգել իր յանձնառութիւնները, պէտք է ամբողջ ազգը կառավարութեան կողքին ըլլայ, կասեցնելու համար այդ վտանգը։ «Եթէ վաղը աղէտ մը ծագի, մարդիկ պիտի ջանան հանրապետական ուժերը համախմբել, միացնել, պատերազմի համար։ Թող հիմա կատարեն այդ փորձը, պատերազմէն խուսափելու համար»։

ԲՈՒՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ՞Ն ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ

Լէոն Պլում յետոյ երկարօրէն պատասխանեց ընդդիմադիրներու առարկութեանց, որոնք մասնաւորապէս բոլշեւիկներու մասնակցութեան դէմ։ Եւ բացագանչեց.

— «Եթէ վաղը աղէտը պայթի, պատերազմի դահլիճը առանց անո՞նց պիտի կազմուի։ Ո՞վ պիտի առնէ բոլշեւիկներուն զօրաշարժի տոմսերը։ Կարելի՞ է այլամերժ դիրք մը բռնել կուսակցութեան մը դէմ, անտարբեր նկատելով զայն Ֆրանսական հանգամանքէն, երբ ան կը մասնակցի բոլոր պարտականութեանց։ Կ'ըսեն թէ համայնավարները ենթակայ են օտար կառավարութեան մը։ Չեմ ուզեր վիճիլ այդ մասին։ Բայց չէ՞ որ այդ կառավարութիւնը բարեկամ է եւ պիտի գտնուի Ֆրանսական ճակատին վրայ, երբ աղէտ մը ծագի Եւրոպայի մէջ»։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Լեհաստան վերջնագիր կ'ուղղէ

Հակառակ լիթուանական կառավարութեան հաշտարար առաջարկներուն, Լեհաստան հետեւեալ վերջնագիրը ուղղեց մարտ 17 թուականով.—

1. Դիւանագիտական եւ հիւպատոսական յարաբերութիւններ հաստատել երկու երկիրներուն միջեւ, անմիջապէս.— 2. Անյապաղ վերահաստատել երկաթուղիի եւ թղթատարական հաղորդակցութիւնները.— 3. Ջնջել կամ բարեփոխել Լիթուանիոյ սահմանադրութեան այն յօդուածները որոնք Լիթուանիոյ մայրաքաղաք կը կոչեն Վիլնօ.— 4. Անմիջապէս առեւտրական եւ մաքսային բանակցութիւններ սկսիլ.— 5. Կատարեալ գոհացում տալ սահմանային վերջին դէպքերուն առթիւ (Լեհ պահակ մը սպաննուած էր)։

Վարշաւայի մէջ ամբոխային ցոյցեր կատարուեցան Լիթուանիոյ դէմ։ 15.000 հոգինոց բազմութիւն մը թափօր կազմելով, գնաց սպարապետութեան շէնքին առջեւ։ Շատ մը վերտառութիւններ կը պահանջէին Լեհաստանի կցել Լիթուանիան։ Սպարապետը պատգամ եղելով ողջունեց բազմութիւնը։ Կ'ըսուի թէ լեհական զօրք համախմբուած է սահմանին վրայ։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽԼՐՏՈՒՄԸ

Կոնրատ Հայնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու Առաջնորդը, կոչ մը ուղղեց իր ցեղակիցներուն, ջերմապէս շնորհաւորելով Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ։ Այս կոչին մէջ, Առաջնորդը փառաբանելով միութեան եւ վճռականութեան արժէքը, բարձրաձայն կը յայտարարէ թէ իր կուսակցութիւնը միակ պատասխանատու ներկայացուցիչն է Հարաւային Գերմաններու (Զուտէթ) միութեան եւ պայքարի կամքին։ «Որքան զօրաւոր ըլլայ ան, այնքան ուժգնութեամբ եւ յաջողութեամբ կրնանք վարել պայքարը մեր ժողովուրդի իրաւունքին համար։ Հետեւաբար, այս պատմական օրերուն մէջ, հետեւեալ կոչը կ'ուղղեմ բոլոր անոնց որ տակաւին չեն գտնուիր միութեան շարքերուն մէջ,— Մտէք մեր ժողովուրդի քաղաքական մեծ ճակատի շարքերուն մէջ։ Մտէք Հարաւային Գերմաններու կուսակցութեան շարքերուն մէջ։ Այլեւս չի կրնար արդարանալ մասնակի կուսակցութեանց գոյութիւնը։ Բոլորդ միասին դէպի պայքար, յանուն մեր ժողովուրդին ապրելու իրաւունքին եւ պատիւին»։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ չարագուշակ ազդանշան մը կը համարուի այս կոչը։

*** Կացութեան մասին գաղափար մը տալու համար, ըսենք որ Չեխոսլովաքիոյ բնակչութեան երկու երրորդը կը բաղկանայ Չեխերէ եւ Սլովաքներէ, մնացեալ մէկ երրորդը՝ Գերմանացիներէ, Լեհերէ, Հունգարներէ եւ Ռութէններէ։ Գերմանացիներուն թիւը կը հաշուեն 3ուկէս միլիոն։ Երկրին ամէնէն հարուստ բնակիչներն են ասոնք, տեղաւորուած՝ Չեխոսլովաքիոյ հիւսիսային-արեւմտեան շրջանին մէջ, գլխաւորաբար Պոհեմիա։ Կը կոչուին «Զուտէթ», Հարաւային կեդրոնական Գերմանիոյ լեռներուն անունով եւ շատաւորներն են երբեմնի մեծ հողատէրերուն։ Այս Գերմանացիներուն աւելի քան մէկ միլիոնը հիթլերական են եւ անվերջ խլրտումներ կը սարքեն, Պոհեմիան Գերմանիոյ կցելու համար, ճիշդ Աւստրիոյ պէս։ Չեխոսլովաքիոյ խորհրդարանին մէջ կան 72 գերման երեսփոխաններ որոնց 42ը հիթլերական են։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ՖՐԱՆՍԱՆ, ԱՆԳԼԻԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՆ

Պ. Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, հինգշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունելով օտար թղթակիցները, անոնց հաղորդեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը այսօր իսկ հրաւէրներ ուղղած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն, ժողով մը գումարելու եւ քաղաքական կացութեան մասին խորհրդակցելու համար։ «Գերմանիա, Իտալիա եւ Ճափոն չեն հրաւիրուած, որովհետեւ աւելորդ է յարձակման մասին խօսիլ յարձակողներու հետ»։ Խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ որ ժողովը գումարուի Ժընեւի մէջ կամ ուրիշ քաղաք մը։ Եթէ հրաւիրուած պետութիւնները չպատասխանեն, այն ատեն Խ. Միութիւնը պիտի յայտարարէ թէ պատրաստ է առանձին կատարելու իր պարտականութիւնը Չեխոսլովաքիոյ եւ ուրիշ պետութեանց հանդէպ։ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը անմիջապէս անգլիական կառավարութեան յանձնեց հրաւիրագիրը։ Լիթվինով մերժեց մանրամասնել ժողովին օրակարգը։

1200 հոգի մեռած, 3000 վիրաւորուած Պարսելոնայի մէջ

Հինգշաբթի օր հինգ-վեց անգամ ռմբակոծուեցաւ Պարսելոնա քաղաքը, Սպանիոյ ազգայնականներուն կողմէ, ահռելի հետեւանքներով։ Մեռեալներուն թիւը կը հաշուեն 600էն մինչեւ 1200, իսկ վիրաւորներուն թիւը՝ մինչեւ 3000։ Առաջին անգամ էր որ այսքան ահռելի ռմբակոծութեան մը կ'ենթարկուէր Քաթալոնիոյ մայրաքաղաքը։ Հեռագիրները կ'ըսեն թէ քաղաքին կեդրոնը աւերակոյտի մը վերածուած է։ Շատ մը նոր շէնքեր ամբողջովին քանդուած են։

Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին անընդհատ։ Ազգայնականները գրաւեցին քաղաք մը եւս։ Բազմաթիւ փախստականներ Ֆրանսա կ'ապաստանին։ Հինգշաբթի օր փակուեցաւ Ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխը։

Անխնայ հալածանք Աւստրիոյ մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, 10—12.000 հոգի ձերբակալուած են Վիէննայի մէջ։ Կառավարութիւնը օրէնք մը հրատարակեց, պետական պաշտօնեաներու երդումի մասին, միեւնոյն ատեն կանոններ սահմանելով Հրեաներուն դէմ, համաձայն հիթլերական օրէնքին։ Կարգ մը օտար թերթերու մուտքը արգիլուեցաւ։ Վիէննայի մէջ տեղաւորուած են 50.000 գերման զինուորներ, ինչ որ կը նպաստէ առօրեայ առեւտուրին։ Մասնագէտ բանուորները Գերմանիա կը փոխադրուին։ Այսուհետեւ միայն հիթլերականները կրնան ժողով գումարել։ Արգիլուեցաւ նոյնիսկ արհեստակցական միութեանց ժողովը (500.000 անդամ ունէին այս միութիւնները)։

ԱՆՎԵՐՋ ԿԸ ՄԱՔՐԵՆ...

Արդէն առիթը ունեցած ենք «Յառաջ»ի էջերուն մէջ խօսելու այն նոր մաքրագործումներու մասին, որ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուին Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ: Համաձայն վերջին տրուած հրահանգներու, հիմա կարգը անոնցն է, որոնք առաջ ուրիշները կը մաքրագործէին:

Եւ ինչպէս առաջին շրջանի մաքրագործումները կը վերաբերէին գրեթէ բոլոր խորհրդային հիմնարկութիւններուն, այսօր ալ անիրաւեալներու վերահաստատումը եւ նոր «երկերեսանիներու» կախակայումները եւ բանտարկութիւնները առած են «համամիութենական» չափանիշ, եւ կը վերաբերին բոլոր պետական եւ կուսակցական հիմնարկութիւններուն: Ուշագրաւ պարագայ մը՝ առաջին մաքրագործումներու բուն հոգին եւ գործադրողը ամենակարող Եժովն էր:

Այսօր Եժովի իշխանութիւնը ենթարկուած է սահմանափակումներու: Եւ ո՞վ գիտէ, հեռու չէ արդէն այն օրը, որ Ստալին ժողովուրդի եւ կուսակցականներու դժգոհութիւնը դարձնէ դէպի ամենակարող Ներքին գործավարը:

Ամէն պարագայի տակ, Եժովի իշխանութեան սահմանափակումը, այլեւս ակներեւ փաստ է:

Ամբողջ ամառը եւ աշունը «Փրավտա» կատաղի կռիւ կը մղէր Ուքրայնայի դէմ, երկու մահացու մեղքերու համար՝ 1) Ուքրայնական Օփերան կը բեմադրէր «Տարաս Բուլբա» հռչակաւոր օփերան, կատարեալ վնասարարութեամբ (այդ մասին անդրադարձանք ժամանակին Յառաջի մէջ) եւ 2) Ուքրայնայի Գիտական Կաճառը հրատարակած էր ռուս-ուքրայնական բառարան մը, որուն «փաշական» հեղինակները ջանք չէին խնայած ուքրայնական լեզուն հեռացնել ռուսականէն, «թիւնելով» ժողովուրդին «անհասկնալի», լեհական արմատ ունեցող բառեր. Վնասարարները կ'ուզեն եղեր ազգայնական թոյն սրսկել ռուս-ուքրայնական յարաբերութիւններու վրայ: «Փրավտա» քանի մը անգամ առաջարկեց Ուքրայնայի կուսակցական քարտուղար Կոսիորին ուշադրութիւն դարձնել այդ խայտառակութիւններու վրայ:

Ներսէն Կոսիոր որոշ կարգադրութիւններ ըրած էր: Օփերան «Տարաս Բուլբա» բեմադրեց նոր ձեւով, իսկ Գիտական Կաճառը վերհրատարակեց սրբագրուած դժբախտ բառարանը: Եւ «Փրավտա» նորէն դժգոհ մնաց: Այս անգամ ուղղակի կը պատճառ Կոսիորին, թէ բառարանին սրբագրութիւնը եւ թէ օփերային բեմադրութիւնը համարելով «լրտեսներու նոր արարք»: Եւ յանկարծ Եժովի պաշտօնեաները տարօրինակ ելք կ'ունենան. Կոսիորը կը նշանակուի Խ. Միութեան Գործավարներու Խորհուրդի նախագահի փոխանորդ եւ միեւնոյն ատեն պետ կուսակցական վերստուգիչ յանձնաժողովի: Պէտք է նկատի առնել, որ կուսակցական վերստուգման պետը առաջ ինքը՝ Եժովն էր: Եժովի հեռացումով հակողութիւնը յանձնուեցաւ այն Կոսիորին որ վերջերս կիզուած խնդիրներու շուրջ խուլ պայքար կը մղէր Եժովի դէմ: Այսպէս Եժովը անսպասելի կերպով ինկաւ Կոսիորի հակակշռին տակ, զիջելով իրեն վերստուգման ղեկավարի կարեւորագոյն պաշտօնը:

Ներսէն Կոսիոր կրթնած Կ. Կ.ի որոշումներուն ույժ կուտայ նոր մաքրագործումներու:

Մաքրագործումներու ծայրը հասած է նաեւ... Հայաստան:

Չեկայի աչքը Երեւանի մէջ՝ Թղթակից Կոտլեարեւ կը տեղեկագրէր «Փրավտա»յի (2 Փետր.), ինչպէս կարդացինք «Յառաջ»ի մէջ — «Դիմակաւոր թշնամիները Երեւանի մէջ կազմակերպած էին ուսագակներու խումբ մը, որոնք կը գործէին տրոցկիստ-դաշնակներու պատուէրներով»: Այս ուսագակներուն ամէնէն կարեւորը եղած է Թուրէն Առաքելեանը: «Այս խարդախ եւ ցածոգի մարդը,— կը շարունակէր Կոտլեարեւ,— ո՛չ մէկ խոչընդոտի առջեւ կանգ չառներ, իսկ զինք շրջապատելով, փէշակաւ յանցաւորներով: Այս փէշակաւներուն ան յանձնարարուած էր հետապնդել ազնիւ կոմունիստներ, ենթարկելով զանոնք բանտարկութեան: Այս ճամբով Առաքելեան խայտառակած է տասնեակներով ՈՉԻՆՉ ՄԵՂՔ ՉՈՒՆԵՑՈՂ մարդիկ, ազնիւ կոլտնտեսականներ եւ յաջողած է զանոնք արտաքսել տալ կուսակցութեան շարքերէն, միայն անոր համար, որ այդ մարդիկ ակնուօրէն պայքարած են կուսակցութեան համար:»

Տարօրինակ է որ այս բոլոր խայտառակութիւններու մասին բոլորը տեղեակ էին: Սակայն Կոմկուսի Կ. Կ.ը նոյն Առաքելեանը նշանակած է կուսակցական կոլլեգիայի անդամ:» Եւ միայն վերջերս «պրովոկատորը» դիմակազերծ եղած է եւ ենթարկուած է «խիստ պատասխանատուութեան»:

Ուրիշ կարեւոր անձ մը, Կրթական գործավար Պօղոսեան «կատղած» շունները մաքրելով տիրացած էր միայն վերջերս բարձր իշխանութեան: Հիմա կը պարզուի որ այդ Պօղոսեանը «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագիր եղած ատեն հրապարակաւ պաշտպանած է լրտեսները:

1937 Սեպտեմբերին էր, երբ Հայաստանի նոր անծանօթ ոչնչութիւնները կը պահանջէին մինչեւ վերջ հալածել թշնամին: Եւ այդ հալածողները տառապէս կը կատարէին վերէն եկած հրահանգները, եւ զանազան «թաքստոցներէ» դուրս կը հանէին ժողովուրդի թշնամիները: Իսկ այսօր չեկիստ Կոտլեարեւ կը գրէ.— Պօղոսեանը, որպէսզի բարձրանայ նոր ղեկավարութեան աչքին եւ ապացուցանէ իր աչալրջութիւնը, «Խ. Հայաստանի մէջ իր ջարդարար յօդուածներով, խայտառակեց ամբողջ Հայաստանի մէջ ազնիւ մարդիկ, զանոնք կոչելով ժողովուրդի թշնամիներ: եւ իր այս բոլոր արարքներուն համար, կը ստանայ հանրային կրթութեան (լուսաւորութեան) գործավարի պաշտօն:

Այս միակ պարագան ինքնին արդէն բաւական է, որպէսզի հասկնանք թէ ինչ ողբերգութիւններ կը կատարուին Հայաստանի մէջ... բոլորը անխտիր դաւադիր, լրտես, ժողովուրդի թշնամի, երէկ ան, այսօր ես, վաղը դուն:

Նոյնը նաեւ գաւառի մէջ: Ոմն Մելքոնեան, որ «կոտորեալ ազէտ մըն է», դարձած է ղեկավար ուսուցչական կաճառի գիտական-պատմական բաժնին»:

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը իրենք պոլշեւիկները ստիպուած են խոստովանիլ թէ ծանր սխալներ կատարուած են մաքրագործումներու ատեն: Եւ տխմար եւ ոճրագործ հրահանգներ կատարողները իրենց կարգին դարձած են հալածականներ:

Ո՞ւր պիտի յանգի այս անօրինակ ու սարսափելի ողբերգութիւնը...

Մ. ԱՐԱՄԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՃԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի Արազ.— Ո՞ղջ՞ն մը նորահաս գարուններ: Այսքան կորսվի եւ ժատղաչպարմաններու դասարանէ մը ինչո՞ւ անցնի գարնանային արեւը՝ առանց բացառիկ խանդավառութիւն մը արթնցնելու անոնց մէջ: Լաւագոյն է այս առիթով հին գրական բարեւ մը տալ անոր, կրկնելով Վիրգիլիոսի առկենդանի տողերը

Նոր գարուն մինչ զովնոր լերանց հալէ զպաղեալ ծորանս,
Եւ փխրեալ ըզհողակոշտըն լուծանեն օդք քաղցրասիւք,
Ըսկըսցի հեծել ինձ անդ ընդ խորամուխ արօրով ցուլ
Եւ շըփեալ խոփ ընդ ակօս լուսանըշոյլ շող արձակել...:
Աստ ցորեան զայ հաւաքատ, անդ տաշտազեղ ողկոյզ որթոյ,
Այլ ուրեք ծառոց ծըննընդք եւ անհրաման աճէք արձակին...:
Հա՛պա եկ իսկ եւ իսկ զատաչաւոր ամառվք տարւոյն
Հերկս ի պարարտ դաշտագետնին հարցեն հըզօր եզնամոլք,
Եւ որ անդ ի տապալեալ երես երկրին անկեալ կոշկոռք՝
Մըգեղեալ ամառն հասանէ արեգակամբք եփեսցէ զայն:

Ահա Բագրատունեան գեղեցիկ թարգմանութեամբ բնագիր մը, որ քանի մը տողերու մէջ՝ ոչ միայն կ'ուռեցնէ եկը գարնան, այլ բովանդակ դաշտային աշխատութիւնը կը պարզէ, առանց ծեքծեքանքի, առանց շաղակրատութեան: Ահա Մխիթար ձեռք բարձրացնելով կը խնդրէ տող առ տող թարգմանել մեր նոր գրականին, որ կը բաւէ կը տեսէ ամէն գեղեցկութիւններու: Դասարանը կը փայլի արեւու մէջ: Զգենք քերականութիւնը եւ... բանասիրութեան աղտոտուկը, եւ գոհացում տանք այդ հաւաքական խնդրանքին՝ զոր իր ժըպիտովը կը ստորագծէ Մահտեսեան, հեռակայ Թօնկոյէն.—

Երբ նոր գարունը կը հալեցնէ ձիւնապատ լեռներուն սառած ծորանքը,
Եւ քաղցրաշունչ օդերը կը քակեն կը փխրեն հողակոշտը,
Ճիշդ ատենն է որ ցուլը սկսի յոգնիլ խորամուխ արօրին տակ,
Եւ խոփը ակօսին շփուելով լուսաշող շող արձակել...:
Հոս՝ առատ ցորենին յարմար կալվայ, հոն՝ գեղեցկատունկ որթին,
Ուրիշ տեղ մը ծառերու յարմար է [illegible] անհրամանք [illegible]
Ուրեմն, օ՛ն, եկուր անմիջապէս տարուան առաջին ամիսներուն,
Թո՛ղ հզօր եզներ զոյգ զոյգ հերկեն պարարտ դաշտագետնին մէջ,
Եւ հողին երեսը տակնուվրայ ինկած կոշկոռները
Փոշիի դարձնելով ամառը թող եփէ զանոնք հասուն արեւներով:

Բայց կ'արժէ գլխաւոր տեղեկութիւններ տալ գոնէ — Նախ, չէ կարելի մերժել ապագայ դասապետ Տէրունեկի պահանջումը, պարզելու եւ վերլուծելու համար առաջին տողը, քանի որ ինք կը մտնէ այդ աշխատութեան տակ:— Ի՞նչ ըսել է՝ պարզել.— Նախադասութեան բառերը իրենց յարմարութեան համաձայն իրարու մօտ բերել: Լա՛ւ: Արդէն անգամ մը ըրած էինք: — Ուրեմն, պարզէ այդ ձեւով: — Այսպէս՝

Մինչ նոր գարուն հալէ զպաղեալ ծորանս ալեւոր լերանց :

Ամէնէն առաջ պայման է, պարզուելու համար, դնել շաղկապ, մակբայ, ձայնարկութիւն, որը որ գտնուի դիպուածով: Յետոյ՝ անմիջապէս բայը իր ենթակայով, եւ այս վերջինն ալ իր ածականով (եթէ ունենայ): Դարձը իսկոյն կուգայ բային (եթէ ներգործական է) ըրած գործին: Հոս ծորանքը (հեղեղ, առու, ջուր): Կը հալեցնէ — Ի՞նչ բանը, ի՞նչ բաները — ծորանքը անշուշտ իր ածականով (պաղեալ): Ինքնին կը հետեւի որ ծորանքին վերաբերեալ բառը (սեռական հոլով յատկացուցիչը) առնենք — լերանց, որ ածական ալ ունի (ալեւոր): Դըրածու, չէ՞: Դրաբառ բնագրի վրայ վերլուծումով պարզացողները ալ աւելի դիւրաւ նոր գրականին մէջէն կ'ելլեն: Բայց հոս կ'արժէ յիշեցնել — բնագրին նայելով — թէ հին գրականին մէջ ածականները յաճախ գոյականներէն առջը կը դրուին, Փրանսերէնի եւ հին դասական լեզուներու մէջ եղածին նման: Սակայն ոչ միշտ այնպէս, մանաւանդ տաղաչափուած հատուածներու մէջ, ուր չափի եւ կշռոյթի համար պէտք կայ յաճախակի բացառութիւններու: Ինչպէս՝ վերի տողին մէջ գտնուած երեք ածականները (նոր, պաղեալ, ալեւոր) անխտիր իրենց գոյականներէն առաջ դըրուած են, ինչպէս պիտի ընէինք — եւ ըրինք — նոր գրականով:

Տարուան Ա. վեցամսեային այս դասն ալ կը փակենք գրաբառ «գըրժուարութեամբ» մը, ինչպէս ըրինք անցեալ տարի, եւ կը մտնենք Բ. շրջանը, Մեծապատուին հանդէպ վայելուչ կեցուածք մաղթելով մեր դասարանին եւ անոր շուրջը բոլոր յարողներուն:

ՏԱՐԱԶ

«Համազգային»ի
Երկրորդ Ընդ. Ժողովը

(1938 ՓԵՏՐ. 19—20)

(Բ. եւ վերջին մաս)

2րդ, 3րդ եւ 5րդ յօդուածներու վիճաբանութիւններէն վերջ, Գ. Զորմիսեան առաջարկեց հետեւեալ բանաձեւը, որ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ.—

Ընդ. Ժողովս քննելով օրակարգի 2րդ 3րդ եւ 5րդ յօդուածները միասնաբար, եւ լսելէ յետոյ Կեդրոնական վարչութեան ինչպէս նաեւ Գ. Իփէկեանի թելադրութիւնները եւ կարծիքը, եւ աչքի առջեւ ունենալով Հայ Մշակոյթի եւ կրթական ներկայ վիճակը Ֆրանսահայ գաղութին մէջ կ'որոշէ.—Ա.— Որ կեդրոնական վարչութիւնը առաջին առթիւ իսկ նախաձեռնարկ ըլլայ յարաբերութեան մէջ մտնելու հայ մանուկներու կրթութեան գործով զբաղող բոլոր մարմիններու, ինչպէս Հայ Բարեգործական Միութեան, Հայ Կապոյտ Խաչի, ինչպէս նաեւ զանազան Հայրենակցական եւ Կրթասիրական Միութիւններու հետ, որպէսզի խորհրդակցական ժողովներ գումարելով, Համազգայինը ջանայ համաձայնութեան գալ հետեւեալ հարցերու շուրջ:

1.— Նոյնացնել հայ դպրոցներու կրթական ծրագիրը.

2.— Դասագրքերը եթէ կարելի է՝ ըլլան միատեսակ.

3.— Կարելի եղածին չափ կեդրոնացնել կրթութեան գործը, խաչաձեւումներէ զգուշանալով:

4.— Մարսէյլի կրթական գործին մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել, եւ ջանալ համաձայնութեան գալ տեղական կրթական մարմիններուն հետ:

5.— Համազգայինի մասնաճիւղերը պէտք է ոյժ տան իրենց շրջանին մէջ կատարուած հայկական մշակոյթին ի նպաստ տրուելիք որ եւ է դասախօսութեան եւ շարժումին: Եթէ ուրիշ մարմիններ չկան եւ կամ նախաձեռնարկ չեն ըլլար, պէտք է մասնաճիւղերը կազմակերպեն դասախօսութիւններ:

Իսկ եթէ ուրիշ կազմակերպութիւններ կազմակերպեն դասախօսութիւններ, օգնել անոնց միասնաբար կատարելու համար թէ դասախօսութիւններ եւ Հայ Մշակոյթի Օրը, ջանալով խաչաձեւումներ չստեղծել:

6.— Կեդրոնական վարչութիւնը աշխատի մասնաւոր ջանքեր չխնայելով ստեղծել Ֆրանսահայ Թատրոն մը եւ անոր հիմը դնել, մասնաւորաբար ներկայացնելով հայկական գործեր:

Բ.— Որոշուեցաւ ուժ տալ անդամավճարներու կանոնաւոր գանձումներուն, պարտադրելով թէ Կեդր. վարչութեան եւ թէ մասնաճիւղերու վարչութեանց անդամները, որ անդամավճարներու գանձումը ապահովեն որոշ չափով, եւ աշխատին անհատաբար նոր անդամներ արձանագրել, չձգելով մի միայն գանձապահներուն անդամավճարներու գանձումը եւ նոր անդամներու արձանագրութիւնը:

2.— Որոշուեցաւ Կեդր. վարչութեան անունով սան մը պահել հայ ճեմարանին մէջ, վճարելով տարեկան թոշակը: Գ. Իփէկեան ըսաւ որ եթէ Կեդրոնական վարչութիւնը յաջողի պետական նպաստը այս տարի բարձրացնել 20.000 Ֆրանքի, կը խոստանայ յանուն ճեմարանի տնօրէնութեան, Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութեան անունով սան մը պահել ճեմարանին մէջ:

Գ.— Օրակարգի 6րդ յօդուածը: Որոշուեցաւ միացնել օրակարգի 6րդ եւ 10րդ յօդուածները, դիւրացնելու համար վիճաբանութիւնները: Ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ:

1.— Գ. Ծարճանեան առաջարկեց անդամավճարները ամսական մէկ Ֆրանքէն բարձրացնել երկու Ֆրանքի, հասոյթները մասամբ կարենալ աւելցնելու համար:

Տիկին Միսաքեան եւ Գ. Միսաք Սարգիսեան ընդդիմացան, ըսելով որ եթէ անդամավճարները աւելցնենք, անդամները պիտի պակսին, Գ. Նալպանտեան առաջարկեց փոխանակ անդամավճարները աւելցնելու, գանձումները կանոնաւորել, որովհետեւ ինչպէս կը տեսնուի, գանձումները

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Յայտնի է թէ Սըր Ճորճ չէր անտարբեր Աթէնք հասնիլ, որովհետեւ զբօսանաւը ամբողջ երեք օր թափառեցաւ Քորսիքայի առջեւ, երբ «Նոբըլսէ» երիտասարդներու խումբը արշաւանք մը կը կատարէր կղզիին վայրի լեռներուն ու շագանակենիներու գեղեցիկ անտառներուն մէջ:

Սուլթին չընկերացաւ անոնց, թէեւ Տայանան կէս-բերան հրաւէր մը ուղղած էր իրեն՝ մեկնումին նախորդ գիշերը: Զափէն աւելի փոխուեր էր այդ աղջիկը: Մէյ-ընդհատ պարահանդէսին սքանչելի երիտասարդուհին եղած էր անդրդայ կին, որ կծու ակնարկներով կը նախատէր զինքը, երբ կը փորձէր անոր մօտենալ: Անշուշտ որ, շատ ալ դժգոհ չէր որ Սըր Ճորճի հետ իր ունենալիք խօսակցութիւնները կամ Թուրքերէնի արտասանութեան վարժուելու աշխատանքը կը ստիպէին զինքը նաւէն չհեռանալ:

Նաեւ չէր հետաքրքրուեր այդ յիմարներու բազմութեամբ, սակայն Տայանայի վերաբերումը կը կատղեցնէր զինքը: Կը խորհէր թէ շատ փոքրոգի բան մըն էր անոր ըրածը՝ արդիւնք պարզապէս այն խրոխութեան որ պաշտօնը ընդունել էր, հակառակ իր բաղձանքներուն:

Զբօսանաւը Քորսիքայէն մեկնելով յառաջացաւ դէպի Փալէրմօ: Այդ չորս օրուան ճամբորդութեան ընթացքին Սուլթին հազիւ թէ տեսաւ իր ուղեկիցները, քանի որ անոնք ամբողջ ժամանակը կ'անցընէին լողալով կամ պարելով ծովեզերեայ պանդոկներուն մէջ: Յետոյ նաւը խարիսխ վերցուց ու Մեսինայի նեղուցէն անցնելով մըտաւ Յոնիական ծովը: Սուլթին սկսեր էր արդէն ցաւ զգալ թէ ինչու ցամաքի ճամբով Թուրքիա ղրկած չէին զինքը կամ ինչու Փալերմօ մնացած չէին ալ գլխմարները իրենց պարապ օրերը ունենալ վայելելու համար: Գերճանչուշ զբօսանաւը, ցերեկուան արծաթափայլ ծովն ու կամրջակին կիզիչ արեւը կամ տաղտկալի գիշերներու հեշտագրգիռ տաքութիւնը ճիշդ այնպէս էին ինչպէս երեւակայած էր զանոնք, երբ դեռ Լոնտոն կը գտնուէր: Գասաւական տնակը կար նաւուն վրայ, առատ ըմպելի, անթերի սպասարկութիւն, ինչպէս նաեւ յարկաբաժին մը որ կրնար գոհացնել հանդուրժութեան սիրահար որ եւ է մէկը: Եւ սակայն ամենօրեայ դրացնութիւն մը այդ զուարճասէր ուղեկիցներուն հետ, որոնք չէին նոյնիսկ հետաքրքրուեր արուեստագէտով կամ ձեռնարկութեամբ — ձգենք լայնատարած աշխարհն ու իր բազմահազար գործերը — անդադար կը ձանձրացնէր զինքը:

Եւ, ի լրումն դժբախտութեան, Տայանան կակուղնալու նշաններ ալ ցոյց չէր տար տակաւին: Ան ու Սիզըր Փէնթըրը անբաժան էին ինչպէս երկու դողեր: Մինչեւ կէսօր պառկած կ'ըլլային անոնք: Ցերեկէն վերջը կամրջակը կը բարձրանային՝ մահճաթոռներուն մէջ մրափելու համար, իսկ գիշերուան մեծ մասը միասին կ'անցընէին կամրջակին վրայ: Սըր Ճորճ իր գրադումներուն մէջ խորասուզուած, ոչ կը հետաքրքրուէր, ոչ ալ կը նըշմարէր թէ իր աղջիկը ինչպէս կը զուարճանար: Միւս կողմէ Տիկ. Փէյթըրն մաքէն անգամ չէր անցըներ իր պաշտպանութեան տակ առնել Տայանան: Անիկա սկսեր էր «գործը եփել» Նաւուհայրերին հետ, իսկ անոնք, որ կարմրաւուն խոշոր կատուները կը յիշեցնէին Սուլթինին, յանդիմանական պատուէր տուած էր որ երթայ ու Հէրիթին «լեզուն իրենց քաշել» տայ:

Սուլթին կը տեսնէր որ երիտասարդ Հըրեան այդ խումբին ամէնէն մարդավարի անդամն էր: Միակն էր որ յօդնութիւնն յանձն առած էր խօսակցութեան մը սկսելու իրեն հետ ու թէեւ շատ քիչ բաներու մէջ միեւնոյն տեսակէտները ունէին, քանի մը առիթներով բազմաթիւ նիւթերու մասին խօսակցութիւններ ունեցած էին: Տայանան ալ համակրած կ'երեւար այդ ազուն, քանի որ կը շարունակէր համբակ խաղալ անոր հետ եւ կը նախընտրէր անոր ընկերակցութիւնը այն հազուադէպ պահերուն երբ Սիզըր Փէնթըրը ներկայ չէր: Բայց եւ այնպէս ընթրիքէն մինչեւ ննջասենեակ քաշուելու ժամը անիկա գրազէտէն չէր բաժնուեր:

Ամէն գիշեր անոնք նաւուն յետսակողմը՝ մեկուսի անկիւն մը քաշուած կը նստէին զորգերու դէզի մը վրայ, մինչ Սուլթին, ժամը տասնէն յետոյ, վեր վար կը պտտէր իր խուցին մէջ ու կը չարչարուէր նախանձը գրգռող բաներ երեւակայելով, այն աստիճան ու չէր կրնար ոչ կարդալ, ոչ ալ Թուրքերէնի դասերը սորվիլ ու կը սկսէր քնանալ առաւօտեան դէմ միայն:

Փիրէօն հասան իրիկունը ուշ ատեն, երբ արդէն ճաշած էին, Սուլթին նաւուն բազրիքին կրթնած կը ծխէր՝ դիտելով Աթէնքի լոյսերը որոնք կը պլպլային նաւահանգիստէն վեց մղոն անդին, երբ լսեց բերին թէ Սըր Ճորճ զինքը կ'ուզէր: Մէկ ժամէն աւելի խորհրդակցեցան անոնք ու յետոյ սեղանատուրը բաւ.

— Պոլիս հասնելուդ պէս Մէջքէնտրութեան գնա. տարիներով այնտեղ ապրած է իբրեւ վաճառական եւ բնականաբար ի վիճակի է օգտակար թելադրութիւններ ընելու... Տեղեկ[illegible] զիրենքդ մասնաւոր մէկու մը ղրկէ եղբօրս Էլըն Տրէքէնըին: Գէպէք կը բնակի. իմ ձեռքս կը [illegible] նին անմիջապէս... Յետոյ [illegible] — դեսպանատան պաշտօնատար[illegible] Թինալ-Ուիլեըմըը [illegible] տեղ չգործածես, բացի ծայրայեղ [illegible] տիպողութեան պարագայէն.

— Շատ լաւ, պարոն, [illegible] ամէն բան զլխուս մէջն է [illegible]

— Շատ բարի, տղաս, [illegible] նաւորը ձեռքը երկարելով. [illegible] ին ըսի որ վաղ առտու կանուխ [illegible] ւակ մը իջեցնէ քեզի համար, [illegible] հետեւ կ'ուզեմ որ միւսները [illegible] ցած ատեն մեկնիս ... մի [illegible] քննութիւններդ կատարելու ատեն [illegible] բովհետեւ եթէ կասկածին, [illegible] տանդի մէջ կ'իյնաս անմիջապէս [illegible] ուզեր ի հարկէ որ կրակին մէջ [illegible] ուիս, եթէ հնարաւորութիւն կայ [illegible] կէ խուսափելու... Առաւօտ [illegible] ըլլայ:

— Շնորհակալ եմ, պարոն, [illegible] կուսամ որ զգոյշ պիտի ըլլամ.

Սուլթին սեղմեց սեղանատուր[illegible] ը, մայրեցաւ ու դուրս գնաց:

(Շար.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Իսիի «Սերժ-…» սրահը, Կիրակի օր մինչեւ դուռ… լեցուած էր բազմութեամբ, մեծ … երիտասարդներ, մեր ընկեր… ուրիշ չատերը սախպուած էին ոտքի … կենալ: «Զաւարեան» Կոմիտէն … կազմակերպած էր հանդէս մը, յաւերժացնելու համար յիշատակը Փետրուար 18ի … ժողովրդական ապստամբու… եան եւ այս առթիւ հրաւիրած էր … Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան տեղին վարիչները, ո… սիրայօժար պատասխանելով … հրաւէրին, հինգ հոգինոց պատ… ուիրակութեամբ մը մասնակցեցան … հանդէսին: Ընկ. Տոքթ. Ալէօ… նամակով մը ցաւ կը յայտ… որ ստիպողական գործի մը պատճառով պիտի չկրնայ ներկայ ըլլալ:
Ընկ. Տոքթ. Քիւթիւկեան բանալով … ժողովը, բացատրեց Փետրուար 18ի … նշանակութիւնը եւ ապա դառնալով … Ֆրանսացի հիւրերուն, բոլոր հաւաքոյթեան կողմէ իր ուրախութիւնը … յայտնեց որ բարեհաճած են այսօր … մասնակցիլ մեր այս յիշատակի Օրը: «Մենք ալ, Ֆրանսացի ընկերներ, կը … փափաքինք ունենալ սեփական հայրենիք մը, ազատ ու անկախ, որ կառավարուի մեր հայրենիքին պէս ժողովրդավար կարգերով»:

Ասոր վրայ «Մեր հայրենիքը» երգուելէ վերջ, Ընկ. Լեւոն Զորմիսեան … առնելով ծանրացաւ մասնաւորապէս մեր հակառակորդներու այն … թերթերին վրայ թէ Փետրուար 18ի … ապստամբութիւնը եղբայրասպանութիւն էր եւ հայրենադաւութիւն: «Ո՛չ, … րսաւ ընկերը, Փետրուար 18ը … եղբայրասպանութիւն էր, հապա ի՞նչ … պէտք է տալ այն մայրասպանութիւններուն որոնք տեղի ունեցան … 1920 Դեկտ. 2էն մինչեւ Փետրուար … 18 ընդհանրապէս, Փետր. 18ը եղբայրասպանութեան վերջ տալու ձեւ … մըն էր, դանակը այլեւս մինչեւ ոսկորին հասած մարդու արդարացի ընդվզումն էր. Դաւով հայրենադաւութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան շատ … մը սխալներու մասին կարելի է խօսիլ ու վիճիլ, սակայն Դաշնակցութիւնը հայրենադաւ որակել, այդ մէկը ոչ եւ ոչ: 50 տարի անընդհատ իր … ամէնէն ընտիրները հայրենիքի համար զոհաբերող կուսակցութիւն մը … անկարելի է որ այդ հայրենիքին դէմ … դաւաճանելու վատութիւնը ունենայ: … կը հարցնեմ մեր այս հակառակորդներուն. — 20 տարի վերջ … ինչ բերաւ մեր հայրենիքին համայնավարութիւնը, պատասխանը սու… է»:

Ֆրանսացի ընկերներէն խօսեցան

քաղաքացիներ Գէնար, տոք. Մասնաճիւղին քարտուղարը, Գարիթօ, և երիտասարդ ընկերվարականներու քարտուղար, եւ Փօլիքար, տեղական օրկան «Ֆէլէշի» խմբագրապետը: Առաջինը հրճուեց Ֆրանսացի բոլոր ընկերվարականներու ողջոյնները հաղորդելէ վերջ, յայտնեց թէ չափազանց ուրախ են որ այսօր կը գտնուին մեր այս յիշատակելի հաւաքոյթին մէջ, տօնելու ձեր հայրենիքի մէկ ըմբոստացման դրուագը բռնի ոյժին դէմ. «Մենք հայրենամոլներ չենք, բայց կը մաղթենք որ դուք ալ ունենաք հայրենիք մը ժողովրդավար, ճիշդ Ֆրանսայի պատկերով: Մինչ այդ երբ դեռ չունինք ձեր ընկերվարական Հայաստանը, ընկերվարական Ֆրանսան ձեզի հայրենիք թող ըլլայ»:

Ընկեր Գարիթօ յայտնեց որ գիտէ մեր պատմութիւնը, կը հետեւի անոր եւ ամէն օր մանրամասնութիւններ կ'իմանայ այդ պատմութենէն եւ շատ գոհ է ատոր համար: Եւ մաղթեց մեր ժողովուրդին ազատութիւն եւ անկախութիւն: Իսկ ընկեր Փօլիքար մասնաւորապէս ծանրացաւ թէ ընկերվարութիւնը դէմ չէ անկախ հայրենիքին: Ցիչեց Ժօռէսի խօսքերը թէ «միջազգայնական ըլլալը հայրենիքը կը սիրցնէ»:

Ընկ. Զորմիսեան եւ մեր երիտասարդ ընկերներէն Հայկ Ծափուճեան Ֆրանսերէն խնամեալ գրութիւններով եւ մանրամասնօրէն բացատրեցին Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումէն մինչեւ փետրուարեան օրերու դէպքերը, պարզելով մասնաւորապէս համայնավար, բանւորագիւղացիական կառավարութեան եւ Հայ Հանրապետական կառավարութեան միջեւ ստորագրուած դաշնագրին ու երեք օր վերջ այդ դաշնագրին համայնավարներու կողմէ ջնջուիլ համարուելու պարագան, յաջորդ քաոմելի դէպքերը Հայաստանի մէջ, որոնք դժբախտաբար պատճառ հանդիսացան յուսահատական ըմբոստութեան: Մեր Ֆըրանսացի ընկերները ուշի ուշով մտիկ կ'ընէին բանախօսութեանց: Ցայտնի էր որ շատ մը դէպքեր դեռ նոր կը լըսէին: Այդ պատճառով էր որ իրենց ալ իրենց ճառերուն մէջ բուռն կերպով յարձակեցան համայնավարներու այդ եւ ուրիշ գործունէութեանց վըրայ եւ մեր հանդէսը կարծես թէ եդաւ հայեւֆրանսական բողոքի միթինկ մը բոլոր տեսակի բռնութեանց եւ բռնատիրութեանց դէմ:

Ամէնէն վերջը նախագահը խօսք տուաւ «Զաւարեան» Կոմիտէի քարտուղար Ընկ. Հրաչ Համբարեանի, որ ցաւ յայտնեց թէ, հակառակ Հայաստանի ներկայ դառն պայմաններուն, հոս, այս ազատ երկրին մէջ դեռ կան հայ կոչուած անհատներ, որ բնաւ չեն խրատուիր դէպքերէն եւ նոյնիսկ չեն վարանիր Փաշաեան օճախ ներկայացնել այս համեստ չէնքը, Երիմեան դպրոցը, ուր Կ. Յովսէփջանքերով հարիւրէ աւելի մանուկներ Ա. Բ. Գ.ը կ'ուսանին: Ընկ. Հրաչխօսեցաւ նոյնպէս Ֆրանսերէն, ատոր հիւրերուն համար:

Գեղարուեստական բաժինն ալ բաւական ճոխ էր, Գ. Գարեգին իր թառով, Ընկ. Սերոբեան եւ երկու փոքրիկ Թերեաքեաններ, Տիկին Տէր…էրեան, Գ. Գ. Ստեփան Պօղոսեան, Դաւիթ Զոլաքեան եւ Իսիի հանրածանօթ աշուղը ինչպէս եւ Ընկ. Հրաչ երգերով, ընկ. Սամուէլ կոմիկական պարով, Ընկ. Մելքոն կատակերգակնութիւններով եւ Ընկ. Ծափուճեան ըսրամիտ պատմուածքներով իրենց մասնակցութիւնը բերին: Կազմակերպիչ յանձնախումբը շամփանեայով պատուեց հասարակութիւնը:

Նախագահ Ընկ. Տոքթ. Քիւթիւկեան հանդէսը փակելէ առաջ ողջոնեց յիշատակը հայ եւ Ֆրանսացի ընկերվարական վեթերաններուն, յայտարարելով վերջին անգամ թէ «Օրերը յղի են ծանր դէպքերով: Հաւանական է որ դարձեալ կռուելու հարկադրանքին տակ գտնուինք, սակայն այս անգամ այնպէս պէտք է շարժինք որ մեր թափած արիւնը գնչուի արիւն ըլլայ եւ ծառայէ միայն մեր հայրենիքի ազատագրութեանը»:

Գ. Վարդանի

Ֆրանսացի ընկերներէն խօսեցան

…ժողովը հաղորդուին բոլոր մասնաճիւղերուն:

Նախագահ Տոքթ. Ասլանեանի շնորհակալութեան եւ յաջողութեան մաղթանքներէ վերջ Շրջանային ժողովը փակուած յայտարարուեցաւ.

Նախագահ՝ ՏՕՔԹ. ԱՐԱՄ ԱՍԼԱՆԵԱՆ, Քարտուղար՝ ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՃԵԱՆ:

Փարիզ, 20 փետր. 1938

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՏԷՐ ԳՈՆԵԱԿ»

ՓՈՐՑՕ.— (Յապաղած) «Արարատ» Միութեան դպրոցի հողը թէեւ անդամներուն վրայ կ'իյնայ, բայց համեստ հայրենակիցներ ալ կան որ կը հետաքրքրուին եւ կ'ուզեն օգնել:

Այդ մտահոգութենէն մղուած, ճարտարագէտ-նկարագէտ Գ. Վահէ Փաղտասարեան իր «Տէր-Գոնեակ» ը աքամադրած էր «Արարատ» Միութեան, ներկայացնելու պարագային հասոյթը ամբողջութեամբ յատկացնելու համար դպրոցին, որ կարեւոր բաց մը ունէր: Իսկ երաժշտական բաժինը ստանձնած էր Ա. Գ. Մեսրոմենց, աւելի ճոխացնելով ներկայացումը:

Հեղինակը իր գործը գրի առած է ժողովրդական լեզուով, նախադասութիւնները խճողուած չեն, հատուածները կարճ են, այնպէս որ թէ դերակատարները եւ մանաւանդ ունկնդիրները դժուարութիւն չեն քաշեր նիւթը ամբողջութեամբ իւրացնելու: Իր սրամտութիւնները խայթող են, եթէ կ'ուզէք հեգնող: Կը կարծեմ որ եթէ Գ. Վ. Փաղտասարեան եւ Ա. Մեսրոմենց վերամշակեն, քիչ մը աւելի ճոխացնելով, մէկ երկու նոր երգեր կըցելով, եւ երկու արարէն երեքի վերածելով, կոկիկ ներկայացում մը կրնան ապահովել: Այն ատեն կարելի է ըսել որ «Արշին մալ ալան», «Մաշդի Իբադ», «Ուշ լինի նուշ լինի» ետեւէն պիտի նստի:

Գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ Տրապիզոնի մէջ: Նիւթին գլխաւոր հերոսները երեք հոգի են,— Թաղօ աղա, 50 տարեկան հարուստ վաճառական, դրամատէր, իրմէ դուրս ուրիշներ ոչնչութիւններ են: Կատարեալ վաչխառու մը, իր հարստութեան՝ ինքն իսկ հիացող: Իր հարստութեան համար Թուրքերը պաշտօն տուած են: Իսկ Հայերու մէջ ալ Թաղական Խորհուրդի նախագահ եղած է: Տէր Գոնեակ, 45 տարեկան, Թաղին տէրտէրը, տառանց նկատումի քալլ չառներ: Ըմպելին շատ սիրելուն Տէր Գոնեակ կ'անուանեն: Ցրդողող, մխիթարող, շողոքորթող, վերջապէս ամէն մարդու հետ յարմարող: Միսակ, 25 տարեկան երիտասարդ, գաղափարապաշտ մտաւորական մը: Իր ամբողջ հարստութիւնը՝ գրականութիւնն է, միակ ձգտումն է սիրահարել իր սրուհւոյն:

Կիրակի օր, 13 Փետրուար, Հ. Յ. Դ. «Թաթուլ Շահպազ» ակումբը լեցուած էր բազմութեամբ: Կային նաեւ Ֆրանսացիներ: Մինչեւ հիմա տըրուած ներկայացումներէն երկրորդ անգամն է որ այսպէս բազմութեամբ կը լեցուի սրահը: Պէտք խոստովանիլ «Տէր Գոնեակ»ը ի նպաստ իր դպրոցին: Ներկայացումը լաւ ընդունելութիւն գտաւ, մինչեւ իսկ առաջարկուեցաւ որ կրկնուի:

Դերակատարները Գ. Վ. Փաղտասարեան (Թաղօ աղա), Կ. Վարդանեան (Տէր Գոնեակ), Գ. Հալաճեան (Միսակ), Օրիորդներ Ե. Վարդանեան (Թաղօ աղայի կինը), Մ. Բարսեղեան (աղջիկը), Տիկին Ն. Տօներեան (տուտու) բոլորն ալ յաջողապէս կատարեցին իրենց բաժինները: Վերը յիշուած երկու օրիորդները «Արարատ» Միութեան սանուհիներն են եւ իրբեւ սկսնակներ մեծ յառաջդիմութիւններ ցոյց տուին: Ներկայացումէն գոյացաւ 228 Ֆրանք հասոյթ:

Այս առթիւ «Արարատ» Միութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ճարտարագէտ Գ. Վ. Փաղտասարեանի որ դպրոցի բացառիկ հասոյթի աղբիւր մը ապահովեց, իր գործը տրամադրելով «Արարատ» Միութեան, ինչպէս եւ ուսուցչին որ վարեց երաժշտական բաժինը:

Կ. Տօնէրեան

ԿԱՊՈՅՑ ԽԱՉԻ
ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 14 մարտ.— Տր. Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը, մեր գաղութին ամէնէն ժողովրդական կազմակերպութիւնն է, շնորհիւ իր լուրջ եւ ժրաջան աշխատանքներուն: Ամէնէն թթուներն անգամ, այսօր նըկատի կ'առնեն Վալանսի Կապոյտ Խաչը: Անոր կը դիմեն դժբախտները, արկածեալները, հիւանդները, ծերերը եւ անօգնական հայ գիւղացիները:

Այս ամէնուն օգնութեան հասնելու համար Կ. Խաչը կը սարքէ տարին 1-2 խնջոյք - թէյասեղան, մէկ դաշտահանդէս եւ մէկ թատերական ներկայացում, ապահովելով մօտ 1500 ֆըրանքի գումար մը որուն 200 ֆրանքը միայն կը ղրկէ Փարիզ, Շրջանային վարչութեան, իսկ մնացածը կը բաժնէ մեր գաղութի չքաւորներուն:

Այս տարուան ներկայացումը, Շիրվանզադէի «Զար ոգին», տեղի ունեցաւ 12 մարտ, շաբաթ իրիկուն, հայկական սրահը որ լեցուած էր Վալանսի համար արտասովոր բազմութեամբ մը:

Դերակատարները, բոլորն ալ ունեցան գնահատելի խաղարկութիւն թէ իրենց մաքուր առոգանութեամբ եւ թէ յուզումներով, թէեւ ոմանք երկար ատենէ ի վեր բեմ չէին ելած: Այս յաջողութիւնը մասամբ կը պարտինք դեկավար Գ. Յակոբ Զօրթեանին, որ ինքն ալ զգայուն եւ ճկուն կերպով կատարեց գիժ Դանիէլի դերը: Իրենց դերերուն մէջ գնահատանքի արժանի էին՝ Տիկիններ Վեհանուշ Մարգարեան (Սօնա), Տիկին Անուշ Փափազեան (Զաւահիր), Զոհեան (Շուշան), Մաննիկ Սեռաֆեան (Զանուր), Պարոններ Անդրանիկ Մարգարեան (Մուրատ), Շ. Զոհեան (Օսկան), Գեղամ Սարոյեան (Կարապետ): Ներկաները ջերմապէս կը շընորհաւորէին դերակատարները:

Յաջորդ օրը, կ'երթամ Կ. Խաչի վարչութեան գանձապահին, իմանալու համար նիւթական յաջողութիւնն ալ: Հոն էին քանի մը տիկիններ եւ դերակատարներ, մեծապէս ուրախ իրենց յաջողութենէն: Մօտ 500 Ֆր. հասոյթ ունեցած են:

Շ. Սեւան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 15 մարտ, (Յապաղ).— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 13ին: Ճիշդ ժամանակին Սալ տէ Ֆէթ կը խուժէին մեր հայրենակիցները, լսելու համար մեր երիտասարդ ընկերը, Վ. Իշխանեանը, որ այս անգամ նիւթ ընտրած էր «Թուրքիոյ հողերն ու փորձերը»: Նախագահ ընկեր Մ. Մուրատեան բացման խօսքէն վերջ, բեմ հրաւիրեց ընկեր Իշխանեանը, որ մօտ երկու ժամ խօսեցաւ Թուրքիոյ ձգտումներու, աշխատանքներու, հին ու նոր շարժումներու եւ դէպքերու մասին: Ընկերը փաստերով պարզեց դիւանագէտներու խաղերը: «Երբեք չհաւատանք թէ այսօրուան համաձայնութիւնները վաղը կրնան մնալ ի զօրու»: Ինչպէս նախորդ բանախօսութեան ընթացքին, ընկերը գծեց մեր դերը եւ մեր աշխատանքները որպէսզի կարենանք նոր անակնկալներէ խուսափիլ նուազագոյն վնասով: «Պէտք է մէկդի դնել անամէջ բաժ ըսանները, պէտք է վանել գեանքարշ եւ ասորունը, մէկ սրտով լծուիլ աշխատանքի»:
մէկ սրտով լծուիլ աշխատանքի»:

Այս առթիւ յիշեց կենդանի օրինակ մը, այս երկրին միացեալ ճակատը:

Ընկերը իր խօսքը վերջացուց բուռն ծափերով: Երկրորդ բանախօսութիւնըն էր այս եւ ժողովուրդը շատ գոհ մնաց:

*** Կիրակի իրիկուն ունեցանք, ընկերական վիճաբանական ժողով մը, Դաշնակցութեան գործունէութեան մասին: Մօտ 3 ժամ ընկերներ ճակատեցան: Քանի մը ընկերներ քննադատեցին այդ գործունէութիւնը, բայց պաշտպանող կողմի ընկերները լաւ պատրաստուած էին եւ մէջտեղ դրին կուռ փաստեր, նոյնիսկ հայ համայնավարներու խօսքերն ու գրութիւնները: Ի վերջոյ ընկեր Իշխանեան ըսաւ իր խօսքը երկու կողմերուն ալ: Այս շահեկան վիճաբանութիւնը շատ լաւ տպաւորութիւն թողուց բոլորին վրայ:

Ուրախութեամբ կը ծանուցանենք, որ մեր շարքերու վրայ աւելցան 15 ընկերներ:

Ո.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, 14 Մարտ.— Զոմ մարզականի 17րդ Ֆութպոլի մրցումը տեղի ունեցաւ 6 մարտին, Փոլիկոնի մեծ դաշտին մէջ: Ներկայ էին աւելի քան 500 դիտողներ, մեծ մասը Հայեր:

Հակառակորդ խումբն էր Կոանժ լէ Վալանս, որ հնարքի մը դիմած էր յաղթանակը անպայման ապահովելու համար: Լիւանս ունեցող տկար խաղացողի մը ստորագրութեամբ, խաղցուցած էին լիւանս չունեցող լաւագոյն խաղացող մը:

Բայց մեր տղոց աչքէն չվրիպեցաւ այս կեղծիքը: Կիսախաղին դատաւորին հետ, խնդրոյ առարկայ խաղացողը ղրկեցին Տրոմ-Արտէշի Ֆութպոլին (Ֆութպոլի Դաշնակցութեան պիւրօ):

Մրցումը վերջացաւ մերիններու պարտութեամբ 5—0: Տրոմ-Արտէշի պիւրօն ստուգելով կատարուած նենգութիւնը, 6 ամիս կախակայեց Կըռանժ լէ Վալանսի Ֆութպոլի խմբապետը եւ մարտ 6ի մրցումը չեղեալ հռչակեց:

Մարտ 13ին սարքեց երկրորդ մըրցում մը, Գուրկ լէ Վալանսի դաշտին վրայ: Ներկայ էր Տրոմ-Արտէշի Ֆութպոլի պիւրոյի նախագահ՝ M. Thomas եւ մօտ 400 հետաքրքիր դիտողներ, որոնց մէջ նաեւ բաւական հայրենակիցներ: Դատաւորն էր Կըռանժ լէ Նորի դատաւորներու նախագահ՝ M. Fauntin, որ անկողմնակալութեամբ կատարեց իր պաշտօնը:

Առաջին կիսախաղին կը տիրապետէր տեղական խումբը: Մեր մէկ-երկու կազմակերպած վայրէջքները անցան ապարդիւն: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ մէկով երեք:

Երկրորդ կիսախաղին մեր տղաքը սկսան աշխուժանալ եւ տիրապետել խաղին: Այս անգամ, մեր կողմէ եդած խիստ բանիչիր վայրէջք կը պսակուէր յաջողութեամբ, ամէն անգամ շահելով մէկ-մէկ նշանակէտ:

Գնահատելի խաղարկութիւն ունեցան գրեթէ բոլորը, մասնաւորապէս խումբին ամենատարէց խաղացողը՝ Գրիգոր Մարտիրոսեան, Բիւզանդ Թիւֆէնքճեան, Աւետիս Միքայէլեան եւ Սարգիս Տէվէլեան, ո՞ր մէկը յիշել …

Խաղը վերջացաւ «Զոմ մարզականի» յաղթութեամբ, 6 — 3:

Տեղական թերթերէն, «Փըթի Տօֆինուա» եւ «Լա Տէփէշ» գովեստով կը նկարագրեն մեր տղոց խաղարկութիւնը:

Տ. Ս.

… ՅՈՒՇԵՐՈՒՆ ՄԱՍՆԱՓՈՒՆՔԵՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Հոթիք մը դեռ կրօ, դո՞ւ եւ, ը… այնքա՞ն զարմացած որ եւ ողջ … իրենց եմ եկեր նորէն: Վէլին ալ … մէկ դէշեր առաջ զինուորութե… փոխեր եկեր էր: Ան կը ցաւէր պա… համար ու նորէն կը … գիա:

Ղեւոնդին համար զանազան զրոյց… կը պատմէին: Ճինտին կ'ըսէր թէ … Մոլլանայ հովիւ եղեր է: Ու… կ'ըսէին թէ Քիւրտերուն մէջ … մը պահուած է: Ու ճինտիի կինն … , Շահէնէն, ցաւով կը դուժէր … թէ Ալին բաներ պատմեր է Ղե…

Մեր փախած դէշերը Ղեւոնդ իմ են… յութեան հակառակ, Զամոնա… անտառներուն մէջ կը մնայ: Մը… ինծմով, որ զէնքը չզատայ, ու… բռնուած էր: Իսկ եւ ատանց այս … անդրադառնալու, հայրենեաով … լեռները սուրայի: Առանց սասու… իր մեկնած կամ մնացած ըլլա… Հաւնալուն կը քաշուի գեղին նա

յող ցից անտառամասը, կասկածոտ եւ … խուր իմ մասին: Կը զիտէ գեղը: Կը գիտէ մեր ձորի տեսակը, զոր Ալին կուզայ հիմնայատակ կ'ընէ: Կէսօրը կ'անցնի: Իրիկուան շուքերը կ'երկարին: Ծխուն տուներէն հետ անտառին մէջ կը սկսի շրջագայիլ մոլորուն քայլերով: Հոն տեւ ջարդող Մէճիտցի Քիւրտեր կը տեսնէ զէնքը: Կը կարեկցին: Հաց կուտան: Կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ տխուր է:

— Եղբայրս բանեցին ու ա՛լ երեւան չելաւ, կ'ըսէ, ու կուլայ:

Անոնք Ալիին կը պատմեն: Ան ընկերներ կը հաւաքէ ու կուգան: Կը պտտցնեն զինքը անտառին մէջ ու կը բռնեն: Մէջքին հին կարմիր գօտիով ձեռքերը կռնակին վրայ կը կապեն ու կ'առնեն կը տանին:

Ալիին տունէն ոչ այնքան հեռու աղբիւր մը կայ, որ եօթն աչքերով փայլէ ջուրին մէջ կը հոսի: Անոր անունը Կաղէ Թէքիրի է: Ներան զաղաթ մը, լեցուն թաւ ու խոշոր գերերով ու մի

տի անցքը: Հինէն հոն աւազակներ կը պահուին ճամբորդներ կողոպտելու: Վախով ամէն մարդ Թէքիրէն կ'անցնէր:

Կապուած ու ծեծէն ուժասպառ Ղեւոնդը հոն կը տանին երեք ընկերները.— Մահմուտ տէրէին տղան, Ալին, մեր ամենամօտ քիրվան, Գրայի տղան, Ալին, եւն.: Կը պառկեցնեն զինքը գետին ու վրան կը նստին: Կէկիլի Ալին խոու յաոոցով կը սկսի մորթել: Արիւնը կը ցայտի: Կը ցնցուի ան ջղաձիգ ու կը մռնչէ: Կը սարսափին ու զինքը ճամբուն քով ձգելով կը փախչին:

Երկա՛ր, բայն, ան կը տապլտկի գետինները կիսամեռ վիճակի մէջ: Արիւնը կը կաթկթի վիզէն առանց դադրելու: Ուժասպառ, քարի մը կը կըռթնի: Գլուխը մէկ քովէն կախ, աչքերը մարած: Կը հեծէ տկար ձայնով: Պատահմամբ անկէ կ'անցնի աւազակ Կէնճոյէ Թնակ: Կը տեսնէ զայն: Կը կարեկցի: Աւազակներն ալ իրենց խիղճն ունին: Գնդակ մը կ'արձակէ կուրծքին, զինքը փրկելու համար: Դիակը կը մնայ հոն անշարժ ու անթաղ: Քիւրտը կը հեռանայ: Կ'երթայ կը պատմէ …

… Ու կը պատմուի: Ու կը լսուի:

Ձորյան Քրդուհիներ տաղեր կը հանեն գեղեցիկ, երիտասարդ ու սիրահար Փլյային վրայ: Կը կանչեն զանոնք եղբօրը քով, տառ՛նց զիտնալու, անուշավե՛ր անոր պաշտպանող աչքերուն:

∴

Ձմեռը դուռն էր եկեր: Ցուրտ էր այնքան, պէտք ըսէ՝ հակող Աստուծոյ սրտին չափ: Զլուացած անտառ կ'երթայի վրաս սեւ կապերտ մը առած, որ ինծի անկողին ու հագուստ էր: Մութին կը գտնայի գեղ, Վէլին գոմը, քնանալու այծերուն մէջ, որոնց ցնցոտիներս կը կրծէին: Գեղին քով, առուէն ջուր կը խմէի, Գոմ չհասած ան կը սառէր պեխիս վրայ: Լալկան էի եղեր Ղեւոնդին վրայ, ու կ'ուզէի շուտով եւ ալ վերջանալ: Վէլինք կ'ուզէին որ երթամ Ալիին հովիւ ըլլամ …

Օրուէն պատմեց որ Սիմոն կողոպտուեր է իր Ղոլլօ քիրվայէն ու շապիկ վարտիքով փախեր իրեն եկեր է: Զարդերէն առաջ Օրուէի ամուսինը Սիմոնի հովիւն էր: Ան ալ դուրս ըրեր է զինքը, ու Սիմոն յուսահատ նորէն Ղոլլոյին կ'երթայ, որ այս անգամ զինքը սպաննելով հեղեղատի մը վըրայ կը թողէ:

Վէլին ըսաւ որ Օվկոնց տղաքը մեր լեռներն են եղեր: Մահմուտ պէկ զիրենք տեսեր ու կրակեր է:

— Փաշա՛, դուն ալ որ մեզի զնդակ նետես, մենք ո՞ւր երթանք, ըսեր են անոնք:

Մեր երիտասարդութեան մէջ նշանաւոր քաջեր էին անոնք: Մանաւանդ Բաբթօն:

Կովտուն մօտակայ ալէվի Թուրք գեղին մէջ Թափալ Գօզօս անուն փերեզակ մը կար: Ջորդը սկսելուն ան հոն լաթ կը կարէ եղեր, ու մնացեր է: Տիվրիկցի հայ չէրչիները կռնակով կամ էշով կերպաս առած գեղերը կ'երթային: Ու՝ ամիսներով մէկ գեղ մնալով լաթ կը կարէին, դրամէ զատ իւղ, պանիր, ցորեն, փայտ, ամէն բան հաւաքելով: Այդ օրերուն զաւառանով տեղանքին տակ զարնելով բապաններ էին զայն:

Ու լուր եկաւ հօրաքրոջմէս: Երազս յարդ ու ճերմակ հաւկիթ տեսած էի: Գէ՞շ երազ: Օրուէն պատմեց որ հօրքուրս իրօք մեզ բռնող Քիւրտերուն հետ զոյքերը հանելով անոնց գեղը, Ղար Մէրէ զացած էր: Քիւրտերը տեղէ մը մեզի կը գողնան: Հօրքուրս մերնէն կը փախցնէ թէ ո՛վ զողցաւ: Երեսի կ'իյնայ: Կը կոտկտի: Գէշեր

մը պզտիկներով կը փախչի: Քիւրտերը հալածելով ետեւէն կը հասնին: Անոնք կը պահուին, Քիւրտերը կը կրակեն: Մայրն ու պզտիկ աղջիկը կը սպաննուին: Մեծը կը վիրաւորուի: Մօտակայ աղահանքերուն վարիչ Սըվազցի ծեր Թուրք մը զայն իր քով կ'առնէ: Ու զաւակն հեծցուցած հետը Սվազ տանելով կ'ամուսնանայ:

Այդ օրերուն լսեցաւ թէ Հայ մը եկեր է անտառները: Մարդէ կը փախչի եղեր: Ղեւո՞նդը: Ան է, կ'ըսէին ինծի: Ու եկայ փնտռտուքի: Սենօն էր ան, որ Կուլին միասին բերած էր: Քանի մը օր առաջ ճինտիին կինը զայն իր եղբօր տարաւ վերի Մէլիտ, որովհետեւ Սենօն առաջնակարգ հովիւ մըն էր:

Գիշեր մը արթնցայ գոմին մէջ, որ այծերը մայելով դուրս կ'ելլեն, ու կիները լոյս բռնած գոմ կուգան: Զիս ո՛ր տեսան ողջ,

— Լօ, լօ, բան չկայ, բան չկայ, ըսին, այծերը նորէն ներս ըրին ու գացին: Մէկը եկած էր հոն զիս սպաննելու: Բայց մութին մէջ չէր գտած զիս ու հեռացեր էր:

ՍՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

Վարչապետը վերջացուց, իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ շեշտելով ազգային միութեան անհրաժեշտութիւնը: Ձախերը ջերմապէս ծափահարեցին իր խօսքերը, իսկ աջերը քար լռութիւն կը պահէին :

Ցետոյ խօսք առաւ աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչը, նախկին վարչապետ Ֆլանտէն, եւ կարճ յայտարարութիւն մը կարդաց, որ բացարձակապէս ժխտական էր: Ըսաւ թէ որ եւ է բան եռ չատնեն նախապէս ըրած յայտարարութեններէն, ոչ ալ բան մը կ'աւելցնեն «Մենք համոզուած ենք թէ ազգային փրկութիւնը կախում ունի բոլոր Ֆրանսացիներու միութենէն : Բայց մեզի համար անընդունելի է ազգային միութիւն՝ Ժողովրդական Ճակատին շուրջը: Կուսակցութեանց միութիւնը կրնայ գլուխ հանուիլ միայն նոր ծրագրի մը վրայ, ընդունելի՝ բոլորին համար: Հիմնական ընդդիմութիւններ կան փոքրամասնութեանց եւ համայնավարներու ըմբռումներուն միջեւ, մասնաւորապէս Սպանիոյ գործերու մասին: Միւս կողմէ, համայնավար կուսակցութիւնը կը գործէ համաձայն Կոմինթէրնի հրահանգներուն, ինչ որ չի կրնար հաշտուիլ Ֆրանսական կառավարութեան մը անդամներուն անհրաժեշտ անկախութեան հետ»:

Խօսեցան ուրիշ աջակողմեան երեսփոխաններ ալ, եւ ի վերջոյ վիճարանութիւնը փակուեցաւ վստահութեան բանաձեւով մը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ կառավարութիւնը կարելին պիտի փորձէ, պաշտպանելու համար ամերիկեան շահերը՝ ամբողջ աշխարհի մէջ, ինչպէս եւ խաղաղութիւնը:

ՊՈԼՇԵՒԻԿ տեսաբան մը, Շարլ Ռափփորթ, որ Ֆրանսայի պոլշեւիկեան կուսակցութեան հիմնադիրներէն է եւ Թղթակիցը՝ Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթին, հրաժարեցաւ, ըմբոստանալով Մոսկուայի վերջին դատավարութեան դէմ :

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՄՈՒՐՀԱԿՆԵՐՈՒ (մանտա - փոստ) աննախընթաց խարդախութիւն մը երեւան հանուեցաւ Փարիզի մէջ: Եթէ յաջողէր, խաչագողները 5 — 6 միլիոն ֆրանք շահած պիտի ըլլային: Արդէն ձերբակալուած են չորս հոգի, երկուքը իտալացի, երկուքը ֆրանսացի :

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան աղջի օր, Թրոքատէրոյի հրապարակին վրայ, խաղաղութեան համար սարքուած ժողովէ մը վերջը: Երեք ոստիկաններ վիրաւորուեցան դանակներով: Բազմաթիւ քաղաքացիներ ալ վիրաւորուեցան :

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ կը խմորուի Անգլիոյ մէջ: Դահլիճին կարգ մը անդամները համաձայն չեն անոր վարած քաղաքականութեան: Երկու նախկին նախարարներ, Լոյտ Ճորճ եւ Չըրչիլ, Ֆրանսա կուգան, քաղաքական ծրագիրներով

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. Պրօպագանտի յանձնաժողովի հերթական նիստը, 21 մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ:

Կ. Մ.

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը, 20 մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին: Սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՐՏԱՆԻ «Նիկոլ - Դուման» խումբի դասախօսական ժողովը, կիրակի (20 մարտ), կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Կը խօսի Ընկեր X: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, Կիրակի (20 մարտ) կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, «Դուրեան» գրադարանը :

Սոխողղարար կը հրաւիրուին տեղւոյս եւ Թալօտիէռի բոլոր ընկերները: Ներկայանալ անդամատոմսով :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, 19 մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր գպրոցին մէջ, 2 բիւ. տը լա Տէֆանս:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին
Քաղաքապետարանի վերնայարկի սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»
Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը անխտիր

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ.Յ. Դ. «ՔԵՌԻ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ՊԸՊԼԻԿԵԱՆ
Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները:
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ «ԿՈՐԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԻ
ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱԼԱՆՍԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ
20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Թէատրոյի» սրահին մէջ:
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Թուրքիոյ ներկայ քաղաքական կացութիւնը»:
Մուտքը ազատ է: Կը հրաւիրուին Փոն տ'Օզնայի եւ շրջակայքի բոլոր հայրենակիցները:

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՕԼՈՆՊԻ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն 7
FOYER SOSIALISTEի սրահին մէջ: 149 bis Ave. d'Argenteuil, Asnières
Կը նախագահէ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ
Կը ներկայացուի Յ. Պարօնեանի «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»ը
Գ. Ա. Սարաֆեանի խումբին կողմէ:
Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ կովկասեան պարեր գեկավարութեամբ Թաւրիզ Գարեգինի: Արտասանութիւն, երգ:
Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք

ԶՐՈՅՑ - ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 20 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8, բիւ Գուժէ, Փարիզ :

Վիճաբանութիւնը կը վարէ Տիկին ՄԻՍԱՔԵԱՆ: Նիւթ՝ Մանուկներու հոգեբանութիւնը:

Մուտք 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին):

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԱ-ՎԻՍԹԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին
Լա-Վիսթի «ԲԱԹՐՈՆԱԺ»Ի ՍՐԱՀԻՆ մէջ (Rue Septêmes)
Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին սաներ եւ պատանիներ
Կը ներկայացուի «ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՑԵՂՆԵՐԸ» կատակերգութիւնը
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՍՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս
HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ
22 Ave. l'Opéra — Métro: Pyramides
Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆԻ
Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան
Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO:

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը :

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սթանոյի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր: Արիմեան սրահին մէջ, 2 բիւ. տը լա Տէֆանս, Իսի: Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ :

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
Մուտք 5 ֆրանք, անդամներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք :

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Մարտ 20, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort:
Կը խօսի Պ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր ճաշ. ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով. Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Պասթիյէն առնել օթօպիւս 18 եւ 84 եւ իջնել փոն Շարանթոն:

ԽՆՋՈՅՔ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Գանեէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ, 20 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր, իր Ակումբին մէջ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ - Մարզուանի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Փալէ տ'Իվէրի շքեղ սրահներուն մէջ: 3 բիւ Սենաք, Մարսէյլ:

Գեղեցիկ աչքերու մրցում: Շահողները կը ստանան նուէրներ: Ժիւրիին կը նախագահէ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ: Թոթիյոն, պար եւայլն: Պիւֆէ աժան գիներով : Մուտք 10 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ. Մարսէյլի Հ. Երիտ. Ընկերակցութեան Օժանդակող Օրիորդաց կողմէ: 20 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 22 rue Petit St. Jean: Գեղարուեստական բաժին, եւ պար.

Մախքերու համար 4 ֆրանք: Փոխադրողները կրնան մասնակցիլ :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԻՒՐԼԷԻ ՎԵՐ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՀԱՅՈՑ ՏԱՆԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ»
Ս. ՇԱՀԷՆԻ, 4 արար
ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ
դերասան Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ եւ Իսի-Բլամոյի կարող ուժերու:
20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Ալֆորվիլի Թաղապետական շքեղ սրահներուն մէջ
Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք
Կը հրաւիրուին թատերասէր հայրենակիցները այս հետաքրքրական եւ օգտակար հանդէսին ներկայացման:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն
Կը ներկայացուի Պոլսոյ ամբողջական յաջողութեան
ՇԱՌՆԻՆ ՁՄԵՌՆԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ
կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Փարիզի Մասնաճիւղը տարեկան Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երկսեռ անդամները՝ 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Բարեգործականի Տունը, 8 Ռիւ Գուժէ, մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ: Օրակարգ՝ Վարչութեան տարեկան նիւթական ու բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Միութեան Ընդհ. ժողովը 20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 8 Ռիւ Գուժէ, Փարիզ: Օրակարգ՝ ընթացիկ հարցեր: Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Ընդհ. ժողովը 20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

Ժամացոյցի եւ ոսկերչութեան
վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԿՈՒՉՈՒԻ քօրնէյի մեքենայ ունեցող պրոտէօզներ կ'ապրանքներ կանոնաւոր եւ ապահով գործ: Դիմել Գ. Տարօնեանի, 2. Rue St. ... Paris (2):

ՔՈՆՖԵՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ'ուզէ մասշէններու մէջ ... ապրանք ծախողներ: Ապրանքները պիտի տրուին ... (ամ Հօնսիքնտասիոն) չծախուածները ետ առնելու ... կ'ուզուի նաեւ փլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան ... լաւ Ֆրանսերէն խօսող պատանի մը :

Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան :

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : S. STEPHAN
12, Rue [illegible] — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՄԱՐՏ — DIMANCHE 20 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3684 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԼՌՈՒԹԻՒՆ»...

Ամէն անգամ որ չարաչուք, յաճախ եղերական լուրեր կը հասնէին Երեւանէն, մենք միշտ կը յիշեցնէինք՝ թէ ամէնէն առաջ «Հայաստանասէր»ներ »ուն կ'իյնայ բան-գործ ընել եւ ստուգել ծուռն ու շիտակը: Սուտն ու իրաւը:

Այս պարտականութիւնը կ'իյնար, մանաւանդ, անոնց ամէնէն թեժ ներկայացուցիչներուն, — Հօկ, դիմակաւոր կամ անդիմակ բոլշեւիկներ եւ մնացեալ չքախումբը:

Չէ՞ որ անոնք ցնծութեամբ ծափահարեցին, երբ Ազատ Խանճեան դաւաճան հռչակուեցաւ։

Այդ ողբերգութենէն վերջն ալ, անոնք չէի՞ն որ անմիջապէս իրացուցին, յաւելեալ ու ճոխացեալ մանրամասնութիւններով, կոմսոմոլ ածականներով աւետեցին միւս «հայրենադաւ»ներուն, «խէր»ուն եւ «շուներ»ուն դատապարտութիւնը եւ գնդակահարութիւնները:

Քանի որ իրենք ալ նոյն համոզումներն ունէին ամբաստանեալներու մասին, ինչո՞ւ կը վարանին սլրտել, ստուգել եւ նոր «աւետիսներ» հաղորդել տարագիր բազմութեանց: Իրենց կարգին հաստատել՝ թէ խորհրդային իշխանութիւնը գիշեր-ցերեկ արթուն կը հսկէ, կը մերկացնէ եւ «հողմացրիւ» կը փոշիացնէ «ժողովուրդի թշնամիները», ընդ հովանեաւ արեգակնափա՛յլ Սթալինի...

Կը հասկնանք որ պարտէն, ծածկեն սեւ լուրերը: Իսկ այս «մաքրագործումը» ճիշդ իրենց ուզածն է, իրենց սրտին կը խօսի. Վկայ՝ իրենց գրաւոր եւ բանաւոր արտայայտութիւնները, երկաթագիր խորագիրներով եւ ամէնէն չոնդալից բացատրութիւններով:

Արդ, ընկերական պարտականութիւն չէ՞ ուրախացնել նաեւ իրենց հետեւորդները, օրը օրին հաղորդելով «յեղափոխական արթնութեան», համատարած «մաքրագործում»ի նորագոյն փաստերը: Օրինակ՝ մեր հաղորդած գնդակահարութիւնները — 16 գլխաւոր գէմքեր — եւ ուրիշ «հարուածային» աւլտուքներ:

Ներելի՞ է այսքան անկարողութիւն կամ անհոգութիւն:

Անկարողութեան եւ անտարբերութեան այս ցուցահանդէսին մէջ մրցապարանոց կը փայլի, նաեւ, Բարեգործականը, — այն որ պարբերաբար չտես եւ չողչողուն գեկոյցներ կը հրատարակէր, «բարեխնամ» կառավարութեան հետ փոխանակուած հասարակ թղթակցութեանց առթիւ:

Այժմ ինչո՞վ բացատրել իր խորհրդաւոր լռութիւնը, որ կը տիրէ ամիսներէ ի վեր:

Բարեգործականի կեդր. վարչութեան պաշտօնաթերթը, «Միութիւն» կը գրէ վերջին թիւին մէջ, ծանուցանելով իր մասնաճիւղին, Մելգոնեան Ֆոնտին եւ Հօկին լուծումը (1938 յունուար-փետրուարի թիւ).

— «Այս մասին մեզի ցարդ Երեւանէն ոչ մէկ զեկուցում հաղորդագրուած չըլլալով, ուրիշ ոչ մէկ մանրամասնութիւն ունինք այդ կարեւոր որոշումներուն վերաբերմամբ, որով մեզի կը մնայ սպասել պաշտօնական հաղորդագրութեանց, ճշդիւ գիտնալու համար թէ այսուհետեւ ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը Միութեան Հայաստանի ձեռնարկներուն, որոնց գլխաւորներն են՝ Նուպարաշէն. Նոր Եւդոկիա, Դարուհի Յակոբեան Մայրանոց, Մարի Նուպար Աչնաբուժարան, Մելքոնեան Հիմնարկութիւն, Աւետ Սարգիս Կատաղաբուժարան, Բարեգործականի Տուն, եւն.:

Իսկ Ամերիկայի ռամկավար օրկանին Փարիզի թղթակիցը կը պատմէ, նոյն առիթով, իբրեւ պատասխան իր ուղղած հարցումներուն. (Պայքար, 3 մարտ).

— «Ո՛չ մէկ լուր, պատասխանեց Պ. Մալէզեան, աւելցնելով թէ՝ առաջ մեր ներկայացուցիչ Պ. Գարակէօզեանէն հեռագրով կամ նամակով երբեմն լուր կ'ստանայինք, յաճախ ընդհատուած, բայց ատեն մը լռութենէ ետք, լուր մը առնել կրկին կրնայինք, իսկ այժմ՝ ո՛չ մէկ լուր չկայ, այլ կայ կատարեալ լռութիւն»:

Ձեզի կը թողունք չափել այս պատկերազարդ ողբերգութեան խորութիւնը:

Ըլլա՜լ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւն: Փող ու թմբուկով դայն հռչակել իբրեւ «պզտիկ հանրապետութիւն մը», — եւ ամիսներո՛վ, ամիսներո՛վ երկտող լուր մը չունենալ իր փառաբանած Հայաստանէն: Չհետաքրքրուիլ, չհետապնդել, — խմանալու համար թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ հոն: Չգիտնա՛լ թէ ի՛նչ վիճակի մէջ են Նուպարաշէնը եւ միւս աւանները...

Կրնա՞ք երեւակայել որ եւ է «հանրապետութիւն», որ այսքան անփոյթ եւ ապիկար հանդիսանար, որ չիմանար թէ ո՞ղջ է դէթ իր ներկայացուցիչը:

Բայց միայն Բարեգործակա՞նն է որ կը գտնուի այս անփառունակ դիրքին մէջ:

Առ հասարակ, ո՞ր ազգային իշխանութիւնը, ո՞ր պատրիարքն ու կաթողիկոսը, եւ, բացի Դաշնակցութենէն, ո՞ր կուսակցութիւնը կամ խմբակցութիւնը լրջօրէն հետաքրքրուեցան վերջին մէկուկէս տարուան քստմնելի դէպքերով, — խմբական սպանութիւններ, անձնասպանութիւններ, գնդակահարութիւններ, դատավարութեամբ, այլ մանաւանդ առանց դատի:

Ամբողջ սերունդ մը գլխատուեցաւ, հին թէ նոր: Իսկ մարդիկ այնպիսի դիրք մը բռնած են, որ կարծես այս բոլորը տեղի կ'ունենան Մանչուրիոյ կամ Կուաթէմալայի մէջ: Կարծես օտար-արկածներ են որ հեռաւոր կապ անգամ չունին մեզի հետ:

Այս ժողովուրդը այսպէս չէր երէկ, երբ ափ մը հայրենիքը երազ էր տակաւին...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՊԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՀԻԹԼԵՐ ՀՌՉԱԿԵԼՈՎ ԱՆՇԼՈՒՍԸ ԼՈՒԾԵՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Նորէն չորս տարի ժամանակ ուրիշ զէպքեր սարքելու համար

Ատոլֆ Հիթլէր մարտ 18ին լուծեց Րայխստակը (խորհրդարան), ճառ մը խօսելով Աւստրիոյ կցման եւ օրուան հարցերու մասին: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին ապրիլ 10ին, մասնակցութեամբ Աւստրիոյ, ուր հանրաքուէ մը տեղի պիտի ունենայ նոյն օրը, Գերմանիոյ հետ միացման մասին: Երեսփոխանական ընտրութեանց պիտի մասնակցին 50.000.000 գերման քաղաքացիներ.

Խորհրդարանին նիստը տեղի ունեցաւ Օփերա Քրոլի մէջ: Դիւանագիտական օթեակին մէջ աչքի կը զարնէր անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն բացակայութիւնը: Ժամը 8ին Հիթլէր ժողովասրահ մտաւ մոլեգին ծափերու մէջ, ընկերակցութեամբ Կէօրինկի որ հագած էր մարաջախտի համազգեստ, գաւազանն ալ միշտ ձեռքը: Ժամը 8.10ին նախագահը բանալով նիստը, անմիջապէս խօսք տուաւ Առաջնորդին, որ նախ քննեց ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

— «Թէեւ Մեծ պատերազմէն վերջը ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը մաս կը կազմէր նախագահ Ուիլսընի ծրագրին 14 կէտերուն, բայց մեր գերման հայրենակիցներէն քանի մը միլիոն յափշտակուեցան ամենաբիրտ եղանակով մը: Իրաւունքներ, որոնք տրուած էին գաղթային ամէնէն նախնական ժողովուրդներուն, զլացուեցան աշխարհի ամէնէն քաղաքակիրթ ժողովուրդներէն մէկուն: Եւրոպայի մէջ ցեղային անհամար կցումները (մէկ երկրէն առնել ուրիշի մը մէջ տեղաւորել) բացարձակապէս անկարելի կը դարձնեն սահմանագլուխները գծել այնպիսի եղանակով մը որ միաժամանակ գոհացնէ ժողովուրդներն ու պետութիւնները: Սակայն եւ այնպէս, կարգ մը պետութիւններ կան որոնք կառուցուած են կանխամտածուած անարդարութեամբ, որոնք իրենց արդարացումը կը գտնեն միայն բիրտ ուժին մէջ: Այսպէս էր, օրինակ, աւստրիական նոր պետութեան կառուցումը, որ հիմնուած էր միայն վեցուկէս միլիոն Գերմաններու իրաւունքին բռնաբարման վրայ: Բռնագատեալ հաշտութեան յաջորդ օրը Աւստրիա որոշեց հանրաքուէ մը կատարել անշլուսի մասին — այս պարագան մասնաւորապէս կը յիշեմ Փարիզի եւ Լոնտոնի ռամկավար (ժողովրդավար) պարոններուն համար — եւ արդիւնքը եղաւ թէ, 95 առ հարիւր: Այն ատեն էր որ միջազգային նոր օրէնքին առաքեալները պարզապէս արգիլեցին իրենց բուն ժողովուրդէն անջատուած դժբախտ քաղաքացիներու հարազատ կամքին այս խաղաղ արտայայտութիւնը: Այս բոլորին ողբերգութիւնը այն եղաւ որ Աւստրիոյ այս նոր պետութիւնը բացարձակապէս անկարող հանդիսացաւ ապրելու: Տնտեսական անձկութիւնը այնքան սոսկալի էր որ մահերու համեմատութիւնը աւելցաւ տարուէ տարի: Միայն Վիէննայի մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին 80.000 մահեր պատահած են 10.000 ծնունդներու դիմաց: Ես այս բաները չեմ յիշեր տպաւորութիւն գործելու համար ռամկավար պարոններուն վրայ. որովհետեւ շատ լաւ գիտեմ թէ անոնց սիրտերը կարծրացած են այսպիսի բաներու հանդէպ: Անոնք կրնան, օրինակ, հանդարտ սրտով դիտել կէս միլիոն քաղաքացիներու ջարդը Սպանիոյ մէջ, առանց ամենաթեթեւ յուզում մը զգալու: Բայց կը յիշեմ այս իրողութիւնը, ցուցնելու համար թէ նորաստեղծ պետութիւնը բացարձակապէս անկարող էր ապրելու եւ անոր մահավճիռը արտասանուած էր ծնած օրէն իսկ»:

Այստեղ Հիթլէր յիշեց Սարի շրջանին հանրաքուէն, որ բարեյաջող արդիւնք ունեցաւ եւ շարունակեց.

— «Ի վերջոյ անկարելի է հանդուրժել իրաւունքներու այսպիսի բռնաբարումներու յանուն բարոյականի մը որուն կեղծիքի դիմակը դիւրաւ կրնայ պատռուիլ եւ որ կը կատարուի կարգ մը միջազգային հաստատութեանց կողմէ: Իրաւունքը պէտք է իրաւունք մնայ, եթէ նոյնիսկ Գերմանացիներու իրաւունքն է: Ազգերը Աստուծոյ կամքին ստեղծագործութիւններն են եւ ունին յաւիտենական գոյութիւն, մինչ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չափազանց տարակուսելի կառուցումն է կարգ մը խմբակցութեանց մարդկային անկարողութեան, ընչաքաղցութեան եւ շահախնդրութեան: Ինչպէս որ ժողովուրդները անհամար հազարամեակներով ապրած են առանց Ազգաժողովի մը, նոյնպէս պիտի գայ ժամանակ մը երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը շատոնց դադրած պիտի ըլլայ եւ ժողովուրդները պիտի շարունակեն ապրիլ հազարաւոր տարիներ: Այդ հաստատութիւնը նշանակութիւն մը կրնար ունենալ միայն այն ատեն եթէ համապատասխանէր այն վսեմ բարոյականին որ արդարութիւն կ'ապահովէ ամէնուն համար, այսինքն լաւագոյն արդարութիւնը: Գերմանիան այսօր նորէն դարձած է համաշխարհային պետութիւն մը: Աշխարհի մէջ ո՞ւր պետութիւնը պիտի կրնար հանդուրժել եւ դիտել այն ամբողջ կացութիւնը որուն ենթարկուած էին միլիոնաւորներ իր իսկ ժողովուրդէն, իր դրան առջեւ: Վայրկեաններ կան երբ ազգ մը այլեւս չի կրնար հանդուրժել այսպիսի կացութեան մը»:

«ԵՍ ԱԶԴԱՐԱՐԱԾ ԷԻ ՇՈՒՇՆԻԿԻ»

— «Ուստի, ես որոշեցի ժողովի մը հրաւիրել վարչապետ Շուշնիկը, Պէրխթէսկատէնի մէջ: Ես բացատրեցի անոր ամենայուրջ եղանակով մը՝ թէ բռնութեանց վրայ հիմնուած կարգուսարք մը ի վերջոյ կրնայ յանգիլ ըմբոստացման: Պահանջեցի Պ. Շուշնիկէն Աւստրիոյ եւ աշխարհի խնայել կացութիւն մը որ կրնար ամենածանր ընդհարումներ յարուցանել: Շեշտեցի թէ վերջին փորձն է այս որ կը կատարեմ եւ ըսի թէ պիտի չվարանիմ պաշտպանել գերման ժողովուրդին իրաւունքները այնմիջոցներով որոնք անխուսափելի կը դառնան, երբ մարդկային միտքը չուզեր ըմբռնել: Փետրուար 20ին ձեռք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉՈՔԱՆՉԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ վէճի ենթակայ է զոքանչ-մայրիկներու ցաւը, որ կը կազմակերպուին Ամարիլլոյի մէջ:

Մասնագէտներ ուսումնասիրած են կեսուրներու հարցը, — մանաւանդ՝ համաձայն Ֆրոյտի տեսութիւններուն: Քանի մը տարի առաջ, ֆրանսացի բժիշկ մը հատոր մը հրատարակեց այդ մասին՝ պարզելու համար թէ ինչո՛ւ շուն ու կատու կ'ըլլան հարսներն ու կեսուրները իրարու հետ, եւ նոյնիսկ, երբեմն, եղերական վախճանի մը կը հասցնեն վէճը: Արդարեւ, ամէն ազգի մէջ՝ հարսը չի սիրեր իր կեսուրը, ու կեսուրը չի սիրեր իր հարսը:

Եթէ քիչ շատ պարզուած է հարս ու կեսուրի կախումներուն էութիւնը, բնաւ ուսումնասիրուած չէ զոքանչներու վէճը:

Հրապարակաւ փորձենք քննել զոքանչներու հարցը, այնպէս ինչպէս ծանօթ է հայկական ընտանիքի պատմութեան մէջ, եւ մեր եզրակացութիւնը դրկենք... Ամարիլլօ:

Զոքանչը, իրականին մէջ, կեսուր մըն է... փեսային կողմէ նայած: Արդէն Ֆրանսացիները belle-mère կ'ըսեն զոքանչին ալ, կեսուրին ալ, — Թուրքերն ալ նոյնպէս գայնանա կ'ըսեն երկուքին, մինչ մեր ռամիկի լեզուն, որ ընտանեկան խնամութեանց յատուկ բառերու հարստութիւն մը ունի՝ ատրինան առ ատրինան ճշդելու համար ազգակցութիւնը, զոքանչ կ'ըսէ հարսին մայրիկին՝ վերաբերմամբ փեսային:

Ամէնէն աւելի Հայոց մէջ է որ ընտանեկան բեմի վրայ մեծ դեր կը խաղան զոքանչները, որքան ծանօթ է ինծի: Արդարեւ միայն Պրազիլեան ցեղ մը, որ Դվայկուլու կը կոչուի, ինչպէս ուրիշ մը, Պայլէ, Աֆրիկէի մէջ, կեսուր չեն ճանչնար, այլ միայն զոքանչ, — ոչ թէ հարսն է որ փեսային տունը կ'երթայ հաստատուիլ, այլ փեսան է որ հարսին տունը կը տեղաւորուի՝ հարսնիքէն վերջ:

Այդպէս եւ մեր մէջ, — մասնաւորաբար Ակնայ համար սովորական երեւոյթ էր փեսային հաստատուիլը հարսին տան մէջ: Ասիկա կը կոչուի «տուն-փեսայ երթալ»: Տուն-փեսայութեան պարագաները անծանօթ չէին մեր միւս գաւառներուն, թէեւ հազուադէպ: Բայց որպէսզի հաստատենք թէ տուն-փեսայութիւնը շատ տարածուած էր բովանդակ հայաշխարհին մէջ, աւելցնենք որ կարգ մը տեղեր, ինչպէս Վանի, Վայոց Ձորի եւ Պալաձորի մէջ, սովորութիւն էր այսակէն վերջ «նոր հարսնիքով» մը հարսը վերադարձնել մօրը տունը, — ասիկա կը կոչուէր դարձ: Դարձի այս սովորութիւնը տարտամ մէկ ձեւն է տուն-փեսայութեան:

Ինչպէս կը տեսնուի, մեր մէջ կեսուրներէն աւելի զոքանչներն են տիրական, — արդէն առած մըն ալ կայ, որ կ'ըսէ թէ բոլոր ազգերու զոքանչներուն մէջ հայ զոքանչն է ցանկալին, որովհետեւ հայ զոքանչը կը խնդրէ փեսայ իր փեսային վրայ, այնքան որ Ստրասբուրի ակնարկը տարբեր ձեւով մը հաստատելու առթիւն՝ ամէնուն ծանօթ են անուշիկ պատմութիւններ, որոնք կը յիշատակուին... ձախ աչքը խուփ եւ դեռահաս կեռասի գոյն ժպիտ մըն ալ պատմողին շրթներուն վրայ:

Լա՛ւ, ուրկէ՞ կուգայ տուն-փեսայութիւնը եւ ի՞նչ իմաստ ունի: Այդ ալ յաջորդին, — անհրաժեշտ է քիչիկ մը հանգիստ, որովհետեւ պիտի թափանցենք հեռո՛ւ-հեռո՛ւ դարերու մէջ, ի խնդիր մեր... ճռճռիկ զոքանչներուն:

ԱՐԱՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Նէն ժէռոմի Հ. Մ. Միութեան երեկոյթէն	250
Յունուար 2ի գումարը	6386
Ընդհ. գումար՝	6636

ԽՄԲ. — Կը խնդրուի կեդր. յանձնաժողովէն ստանալ այս վերջին մնացորդը, 250 ֆրանք, համապատասխան ընկալագրով:

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

François Rostand, Nice	10
Mlle. Madeleine Haupert, Nice	10
Գուրգէն Անդրէասեան, Նիս	10
Գումար՝	30
Մարտ 16ի գումարը	5414
Ընդհ. գումար՝	5444

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի (17 մարտ). —

Քանի մը օրէ ի վեր, Մարսէյլի մէջ եւս զինուորցուները քննութեան կ'ենթարկուին:

Այսօր 60-80 հայ տղաքներ քննութեան ենթարկուեցանք: Կարելի է ըսել թէ բոլորս ալ յարմար գտնուեցանք: Մեզի տրուին մեքենագրուած թուղթ մը որ կ'ըսէ.—

— «Եթէ կ'ուզէք դրօշի տակ մտնել յառաջիկայ հոկտեմբերին, ձեր զինուորական զօրծօն ծառայութիւնը կատարելու համար եւ ատով դիւրացնել ձեր հպատակութեան ստացումը, հաճեցէք խնդրագիրը ուղղել Մարսէյլի զինուորագրութեան գրասենեակի հրամանատարին, 1938 յունիս 15էն առաջ: Պէտք է ձեր խնդրագրին կցել ներկայ ազդը»:

Այս առթիւ շատեր շուարած են եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններու կ'սպասեն:

Ուրիշ թղթակից մը եւս կը գրէ թէ կանչուածները 20 — 33 տարեկան են. — Մինչեւ հիմա քննուածներէն մէկ հոգի անգամ չէ գտնուած անյարմար, բոլորն ալ կայտառ երիտասարդներ են:

ԽՄԲ. — Կը կարծենք թէ շուարելու բան չկայ: Անոնք որ ենթակայ են զօրծօն ծառայութեան (20 — 21 տարեկան), պիտի առնուին առանց այլ եւայլի. իսկ աւելի մեծերը, մինչեւ 33 տարեկան, որոնք պահեստի կը համարուին, իրենց հաճութեամբ երթալով, դիւրացուցած կ'ըլլան հպատակութեան ստացումը, ինչպէս եղաւ միւս շրջաններուն մէջ:

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ շինութիւնը փութացնելու համար, վարչապետը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակներուն հետ: Ունկնդրութեան պիտի ընդունուի նաեւ գործատիրական պատուիրակութիւնը: Երեքշաբթի օրուան համար որոշուած հարցապնդումները յետաձգուեցան: Ժողովը պիտի զբաղի զինուորական ազդի օրինագծով, որուն համաձայն ի հարկին զինուոր պիտի առնուին նաեւ երեսփոխանները, 40էն վար:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆԸ ԵՒ ՏՈԼԱՐԸ նորէն բարձրանալ սկսան: Առաջինը իջած էր մինչեւ 159.40, բայց յանկարծ բարձրացաւ 161.80ի, իսկ տոլարը՝ 32.75ի:

ԼԵՆԻՆ ՍԻՐԱՀԱՐ

Ա.

Մարդիկ տարօրինակ հետաքրքրութիւն մը ցոյց կուտան աշխարհի մեծերուն ներքին կեանքին մասին, — ի՞նչպէս ապրած են, ի՞նչ տառապանքներ կրած, այլ մանաւանդ սիրա՞ծ են երբեք։

Նոյն հետաքրքրութիւնը նաեւ Լէնինի կեանքին մասին։ Երկար ատեն, կենսագիրները աշխատած են տեղեկութիւններ հաւաքել ու վերակազմել Լէնինի սիրոյ պատմութիւնը։ Փաստ չէր, ապահովաբար, ընկերային ամէնէն վայրագ յեղափոխութեան վարիչը։ Կին մը բոցավառեց անշուշտ անոր երեւակայութիւնը։ Բայց Տրոցկի կ՚ըսէ թէ ոչ մէկ վկայութիւն կայ, որ պատմէ երիտասարդ Ուլիանովի զգացումները հանդէպ կնոջ։ Այսուհանդերձ, կը գրէ Տրոցկի, Լէնինն ալ դարպասած է գեղուհիներուն, նոյնիսկ սիրահարած անոնց։ Պատահաբար չէր որ Լէնին կ՚երգէր իր մենութեան մէջ, աշխատելով հեգնանքի տակ ծածկել ներքին խոր յուզում մը.—

Սեւորակ աչե՛ր, աչե՛ր սեւորակ,
Ձեր մէջ փայլում է մի վառ վառ կայծակ,
Դուք իմ սրտիս մէջ կրակ էք թափում,
Դուք էք իմ տէրը, ես ձեզ եմ պաշտում։
Դուք սիրուն աչեր, դուք քնքուշ աչեր
Սեւ էք դարձրել իմ պայծառ օրեր,
Դուք մաշում էք ինձ անդադրմագին,
Եւ չէք խնայում հաւակիս ծաղկին։

Այո՛, կ՚ըսեն Լէնինի ընկերները, Ուլիանովն ալ սիրեց կին մը ապահովաբար, բայց ոչ ոք գիտէ սիրոյ այդ պատմութիւնը, ոչ ալ կը ճանչնայ «սեւորակ աչերով» կինը։ Այսպէս, հատորնե՛ր ու հատորնե՛ր հրատարակուեցան՝ ներկայացնելով Լէնինի դէմքը իր տանը մէջ, միթինկներու մէջ, յեղափոխութեան մէջ, տարագրութեան մէջ, աշխատանոցին մէջ,— ալ չմնաց մանրամասնութիւն մը որ գրի չառնուէր։ Ուղեղը գիտական խոր քննութիւններու առարկայ դարձաւ, բայց իր սիրային կեանքը կը մնար անծանօթ։

Երկու հեղինակներ, Անտրէ Պէօզլէր եւ Ալեքսինսկի, վերջերս հրատարակեցին հատոր մը, — Լէնինի գաղտնի սէրերը։ Աւելի ճիշդը, կին մըն է որ կը պատմէ իր սիրային կապը Լէնինի հետ։ Պէօզլէր եւ Ալեքսինսկի միայն շրջանակ կը գծեն այդ հովուերգութեան։

Ծի՞շդ են Լէնինի սիրուհիին յուշերը,— Ալեքսինսկի կը ճանչնայ կինը եւ կը հաստատէ պատմութեան վաւերականութիւնը։ Լէնինի հին բարեկամ մըն է Ալեքսինսկի, երբեմն սոցիալ դէմոկրատ երեսփոխան, ու կը ճանչնայ Լէնինի ձեռագիրը. Բայց կ՚ըսէ Անտրէ Պէօզլէր, գացէք տեսէք Լէնինի ձեռագիրը Մոսկուայի Մարքս-Էնգէլս թանգարանին մէջ ու բաղդատեցէք սիրային նամակներուն հետ, որոնք կը գտնուին Լէնինի սիրուհիին ձեռքը։

Լէնինի սիրուհին ռուս է ծագումով, Փեթերպուրկի ազնուականական դասակարգէն, բայց կը կրէ անունն Աւստրիացիի մը, որու հետ ամուսնացած էր, այլ արդէն բաժնուած՝ այն շրջանին երբ կը ծանօթանար Լէնինի հետ։ Նորապէս դարգացած, եւ այնքան պատրաստուած որ կ՚աշխատէր գրել մեծ ուսումնասիրութիւն մը Մարդկային Լեզուին գեղեցկագիտութիւնը խորագրով, ու լաւ դաշնակահար, օժտուած՝ երաժշտական խոր հմտութեամբ եւ ըղձզայնութեամբ։ Լիզա ար Ք.— այսպէս կը կոչուի Լէնինի սիրուհին,— անգուսպ հետաքրքրութիւն մը ունէր ամէն շարժումի մասին, իր անձը վտանգելու աստիճան յանդգնութիւն ցոյց կուտար հեռեւելով նոյնիսկ յեղափոխականներու.

1905ի վերջերն է։ Ազնիւները կարճ հրճազգեստներ կը հագնին եւ իրենց երկար մազերը կը կախեն աւելի վար քան իրենց մէջքը՝ պետակի պէս բարակ։ Աղուոր են Փեթերպուրկի աղջիկները, պչրասէր ու կրա՛կ, կրա՛կ, բայց կրակի կտոր են նաեւ ռուս երիտասարդ յեղափոխականները, — Փեթերպուրկ կ՚եռա՛յ, ֆրանսական թատերախումբերը ներկայացում կուտան, հանդիսասրահները լեցուն են բանախօսներու ազմուկով, նոր դաղափարներ կը ծփան օդին մէջ, մտաւորական բեղնաւոր շարժում մըն է ծայր տուած, կուսակցական պայքարները սաստկութեան են հասած, երիտասարդութիւնը կը սիրէ կռիւը, վըտանգը, ռումբին բոցը եւ պայթիւնը, ոչ բանտը եւ ոչ ալ աքսորը կրնան մեղմացնել իր խանդավառութիւնը։ Նոյնպէս է սլաւ հոգին, միշտ երկու բեւեռով. — մէկ կողմը խոլական ու թեթեւ, միւս կողմը եղերական ու ծանր։ Ֆրանսացի մարքիզ մը «Ծըպտեալ Ջինացիներ» կ՚անուանէ Ռուսերը։ Ու պէտք չէ զարմանալ եթէ Լիզա, ազնուապետական խմորով ու ճաշակով՝ կը մտնէ յեղափոխական հետաքրքրութիւններ։ Այսպէս կը մտնէ Վօլնոյէ էկոնոմիչեսկոյէ Օբըշչեստվօ խմբակին վիճաբանական հաւաքոյթներուն մէջ, ուր Մարքսի աշակերտները եւ հակառակորդները իրար կը գզէին շան պէս, — կը վազէ այն միթինկներուն, ուր Ռուս Սոցիալ Դեմոկրատ Բանուորական կուսակցութեան երկու թեւերը (իրարմէ բաժնուած 1903էն ի վեր), մենշեւիկ ու բոլշեւիկ, յանկարծ ճառախօս դարձած՝ կը մենամարտէին ժամերով, անոնց յոգնելու, եւ իրար կ՚անիծէին, իրարու կը հայհոյէին, տնտեսագիտական կամ ընկերաբանական տաբացներ կը հոլովէին, ջուրի սրուակները իրարու գլխու վրայ կը փշրէին, կը կռուէին, կը մարտնչէին ինչպէս Արէլ ու Կայէն։ Մէկ բան միայն կը միացնէր զիրենք, — թշնամութիւնը ցարին դէմ։

Ահա այս միջավայրին յաճախելով է, որ Լիզա հետզհետէ ծանօթացաւ հըռչակաւոր յեղափոխականներու, մասնաւորաբար Ռումիանցեւի, զոր բոլշեւիկ ընկերները կ՚անուանէին Փէ-Փէ։

Այդ շրջանին ծանր օրեր կ՚ապրէր ցարական իշխանութիւնը, — ռուսական բանակը ջախջախուած էր եւ Ցուշիմայի առջեւ՝ նաւատորմը խորտակուած։ Անհուն խռովքի մը մատնուած էր Ռուսիոյ աշխատաւոր բնակչութիւնը, մանաւանդ որ կը գործէին ընկերվարականները։ Գործադուլ գործարաններու մէջ, ցոյցեր փողոցներու մէջ։ Ըմբոստութիւն ծագեցաւ «Փոթեմքին» եւ «Գէորգի - Պոբէդոնոսեց» զրահաւորներուն մէջ անդամ, պահ մը սպառնալով տապալել օրուան իշխանութիւնը։ Տարւոյն հոգեբանական մթնոլորտին մասին գաղափար մը կազմելու համար, կ՚արժէ յիշատակել 5 Յունուար 1905ի ցոյցը, — կիներ, երեխաներ եւ աշխատաւորներ, հսկայ թափօր մը կազմած, իրենց ձեռքին մէջ բիւզանդական խաչեր ու սուրբերու պատկերներ, հանդարտօրէն կը յառաջանան դէպի Ձմեռան Պալատը, խնդրանք մը ներկայացնելու համար Հայրիկին, Ցարին, որ գերագոյն պետն է օրթոտոքս եկեղեցիին, եւ Աստուծոյ շուքը ռուսական հողերու վրայ։ Բայց Հայրիկը հըրամայեց կրակել մարդկային այդ ծովուն վրայ, — կատաղեալ ջարդ մը, երեխաները կը կոխկրտուին խուժանի ձիաւորներու վազքին տակ, բանտերը խճողուած ճամբի պէս կ՚իյնան հըրացաններու որոտին տակ։ Ռուսիոյ չհերեց Հայրիկին այս յիմարութեան։ Աւանդական համակրութեան ողին մոռցած՝ քալեց դարձեալ Փեթերպուրկի վրայ, այս անգամ ձեռքին մէջ խաչի փոխան զէնք։ Գիւղացիներու եւ բանուորներու հսկայ բանակ մը օրէ օր կը մօտենար քաղաքին, պահ մը վախցուեցաւ որ մայրաքաղաքը պիտի իյնայ ըմբոստներուն ձեռքը։ Ռազմիկանական վերատեսուչին պաղարիւն կեցուածքն էր որ փըրկեց կացութիւնը։

Այսուհանդերձ բոլորովին վերջ չգտաւ ըմբոստութիւնը։ Կայսրութեան զանազան անկիւններէն կը հասնէին ըմբոստութեան աղաղակներ, եւ ժողովրդային անհնազանդութեան ցոյցեր կը սպառնային օրուան իշխանութեան, — ի՞նչ փոյթ թէ ոստիկանութիւնը ականջ դրած էր պատերուն մէջ, քաղաքական ազատութիւններու մասին կը խօսէր երիտասարդութիւնը անվախօրէն, ու կը սուրբացանային յեղափոխական կուսակցութեանց չար ձեռը։ Գիւղացիները հող կը պահանջէին, բանուորները՝ աշխատավարձի յաւելում։

Բարձր էր յեղափոխական տրամադրութիւնը երկրին մէջ։ Կը պակսէր միայն բուն ղեկավարը, — մարդ մը, որ ուղղութիւն ու ձեւ տար ժողովրդային պոռթկումին, զանգուածներու կատաղութեան։

Լէնին կնոջը հետ կ՚ապրէր Ժընեւի մէջ, դասախօսութիւն կուտար ռուս տարագիրներուն, յօդուած կը գրէր «Իսկրա» թերթերու մէջ, Մարքս կը կարդար, Մարքս կը հոլովէր, ոչ կը հաւատար ռուս զանգուածային այդ խլրտումներուն ստեղծագործումին, ոչ ալ զանգուածը իր ճակատագիրը կը վստահէր իրեն, որովհետեւ դեռ անծանօթ էր։ Ու քաղցենիի պէս խաղա՛ղ կ՚ապրէր Սէչէրոնի բանուորական թաղին մէջ, Ժընեւ, — իր բնակարանը տնակ մըն էր միայարկ, պեանդարկը՝ ընդարձակ խոհանոց մը, վրան՝ երեք փոքրիկ սենեակներ։ Խոհանոցը կը ծառայէր նաեւ իբրեւ ընդունարան, — սղասեղանները եւ դրքի սնտուկները՝ աթոռ։

Առաւօտները, Լէնին, մազերը հագուած, չուխայ կ՚երթար՝ գնումներ կատարելու, բայց կծծի մարդոց պէս՝ երկա՛ր կը քննէր գետնախնձորները, մէկիկ մէկիկ կը զատէր, պտուղն ու երշիկն ալ նոյնպէս, ու տուն կը դառնար՝ լուալու համար խոհանոցի ամանները։ Ցետոյ պտոյտ մը, բայց օրուան մեծ մասը՝ քաղաքին մատենադարանին մէջ։ Իրիկունները Լանտոլթի սրճարանը, կամ բոլշեւիկեան-բու ակումբը, ուր կը վիճէր Լունաչարսկիի, Լեպեշինսկիի, Լեպադոժի եւ Բրոնչ-Բրուեւիչի հետ։

Երբ լուրեր Ձմեռան Պալատին վրայ կատարուած արշաւին լուրը, ամենէնառաջ հարց ծագեցաւ թէ ո՞վ կրնար ղեկավարել Ռուսիոյ վերահասիւ հաղար ըմբոստ պրոլետարները։ Լէնին կը կարծէր թէ տակաւին հասած չէ յեղափոխութեան ժամը, ու կը թելադրէր վակել դուռը եւ... Մարքս կարդալ։

Բայց իր ընկերները կ՚առաջարկէին որ Լէնին վերադառնայ Ռուսիա, գըլուխն անցնի ըմբոստ զանգուածին, Տրոցկիի եւ Քրասինի կողքին։ Լէնին կը վարանէր, կը նախընտրէր մընալ արտասահմանի մէջ եւ մասնակցիլ կուսակցութեան համագումարին, վիճաբանիլ Պլեխանովի հետ։ Ու կ՚ուսումնասիրէր Քրոմուէլի, Դանթոնի, Ռոպսփիէռի, Մաքիավէլի պայքարները, հակառակորդին սխալներէն օգտուելու եղանակը, ու խնամելով իր յղացումներուն չերմը՝ կը սպասէր այն օրուան, երբ պիտի կրնար ինքզինք պարտադրել իբրեւ անվիճելի ղեկավար։

Մեկնեցաւ միայն Հոկտեմբերին։

35 տարեկան էր, յեղափոխական շրջանակներու մէջ ճանչցուած իբրեւ կճան հրապարակագիր, լաւ մարքսագէտ (Վորոնցով զինք կ՚անուանէր «Մարքսին մէկ հատիկ զաւակը»), հեղինակ երկու աշխատութիւններու, որոնք աղմուկ հանած էին, — Ի՞նչ ընել (1902), Մէկ քայլ յառաջ երկու քայլ դէպի ետ (1904), վերջապէս Ռուսիա կը վերադառնար իբրեւ հին աքսորական, որ Սիպերիան է տեսած, բարեկամ Տրոցկիի, համաշխարհային յեղափոխութեան մասին ճառած Փարիզի ու Ժընեւի մէջ, դրամատէրներու մօտ ծանօթ իբրեւ երկաթակուռ պաշտպան մարքսիզմի, տեղեակ գերմաներէնի, անգլիերէնի, ֆրանսերէնի եւ իտալերէնի։

Պատրա՞ստ էր Լէնին, չարժումը ղեկավարելու։ Հերոսի կամ զանգուածներու առաջնորդի ուժ եւ յատկութիւն չունէր տակաւին, — Ռուսիա կ՚երթար իբրեւ մատենագէտ յեղափոխութեան, կամ գիւանագէտ, որ կը հաշուէ, կը գծէ, կը չափէ։

Մինակը կը մտնէ Ռուսիա, գաղտնօրէն կը հաստատուի Փեթերպուրկի մէկ արուարձանին մէջ, ու կը գրէ կնոջ թէ աքանչելի յեղափոխութիւն մը ծայր առած է երկրին մէջ, մինչ ցարը կ՚աշխատէր զանգուածները չըլացնել պատրանքներով։

Լէնին միշտ ծածուկ ապրեցաւ, միշտ զգոյշ, յեղափոխական գործիչներուն հետ կապ պահելով հաւատարիմներու միջոցաւ։ Ցուլին կը կոչուէր այդ շրջանին։

1905ի աշունը կը մօտենար իր վախճանին, երբ ծանօթացաւ «սեւորակ աչերուն», գեղանի Լիզային։

Սպիտակ գիշեր մըն էր Նոյեմբերեան։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Շուքը կ՚անցնի եւ կը վերադառնայ, իսկ մարդը կ՚անցնի առանց վերադառնալու.— Պօնափարթ

Այն որ իր տգիտութիւնը կ՚ողբայ՝ յարգելի մարդ մըն է. իսկ այն որ կ՚աշխատի եռանդով դարմանել զայն՝ մեծ մարդ մըն է.— Ֆ. Սաձ

Մարդկային մեծագործութիւնը կը գնահատուի անոնց յառաջ բերած նպաստներով. Նափոլէոն

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Տասներորդ օրն է, որ եկեր եմ Արամօ։ Հալէպ, կ՚ըսէին ինծի, թէ պիտի ձանձրանամ գեղը։ Եորհուրդ կուտային բարեկամներս, որ Քեսապ, Գիթիա երթամ։ Այդ երկու հայկական չքնաղ լեռնաշխարհները ինծի համար շատ սիրելի են, միայն, երբոր մինակ են, իրենց իրենցմով։ Իրենց հարազատ բնակիչներով։ Բայց երբ ամառուան երեք ամիսները, քաղքենի այլասերիպ, այլլազան մարդիկ կ՚երթան հոն, այն ատեն գեղի խեղութիւնն ու բնականութիւնը կարծես արուեստական կը դառնայ։

Ես, պզտիկուց, սիրեր եմ պարզութիւնը, անխարդախ բնութիւնն ու բնականը։ Եւ, այս գեղը զուգէ տեսքով նուազ վայելչաբոյր ըլլայ, բայց անիկա ինծի իրմով է, իր երկինքով, հովով, ջուրով, ու իր տեղաբնուանդ բնակիչներով։ Եւ այդ բնակիչները են այնքան պարզ, սրտցաւ ու անկեղծ.

Եթէ կ՚ուզէք ճիշդը, իմ հոս գալուս պատճառը, մարմնական առողջութենէս աւելի, հոգեկան առողջութիւնս է։ Ես կ՚ուզեմ որ իմ հոգիս պահ մը հեռու մնայ քաղաքներու դաժանութիւններէն, անոնց բնակիչներու մեծ մասին ննգամիտ, արծաթասէր խաղերէն, զաւեբէն, անոնց հասարակ տափակ ու պզտիկ փառասիրութիւններէն։ Կեանքի խորախորհուրդ մեծութիւնն ու գաղտնիքները ըմբռնելու համար պէտք է նախ եւ առաջ բնութեան վերադառնալ։ Միակ ճամբան։

Մեր Քոսնոփոնեան չէնքերն ու աւանները, գեղերն ու գիւղակներն էին որ պահեցին երկար ժամանակ, Հայոց բազմահազարամեայ ժողովուրդին բարքերն ու սովորութիւնները, աւանդն ու աւանդութիւնները, եւ հոգին վերջապէս մեր ցեղին, մեր ցեղին այնքան ազնուական, չարքաշ, խելացի ու աշխատունակ։

Ես եկեր եմ այս զուտ հայկական գեղը, անկէ դաս մը առնելու։ Ես կ՚ուզեմ կարդալ անոր նայելով, հոգին իմ գեղիս հայրենական, նաեւ հոգին գեղերուն բովանդակ Հայաստան աշխարհի։

X

Օր մը ես անցայ սուրիական, արաբական եւ Միջագետքի անապատներէն։ Անապատ։ Պէտք է զայն տեսնել։ Ես տեսայ այդ անապատը, որուն վըրայ մեր թշնամին մեզմէ տարաւ մէկ միլիոն ժողովուրդ։ Ես տեսայ Ռասուլը, Պըլըխը, Եփրատը։ Այդ գետերուն մէջ թաղուած հայ կիներ, աղջիկներ խեղդամահ եղան։ Տեսայ այդ մեռնող ժողովուրդին ոսկորները, որոնց վրայէն թնդեկով կ՚անցնէր Գապի, Մէմպիճ, Ճարապլուսի մէջ, Արաբ-Փունարի, Թէլ Ապիատի, Ռաքքայի, Մէսքէնէի, Րաս-իւլ-Այնի եւ Տէր Զօրի մէջ։ Ես տեսայ Շիտուէտրին՝ բուն իսկ գերեզմանը մեր մեծ տարագրութեան։ Ու, այդ անապատներու կիզիչ աւազին վրայ ծառաբանոր ողբերգութեամբ մեռնող ժողովուրդը պիտի չմեռնէր, եթէ մենք նախապէս սիրած ըլլայինք մեր գեղերը։ Մենք չսիրեցինք մեր գեղերը. Մենք ապրեցանք հեռաւոր քաղաքներու եւ ոստաններու մէջ։ Մենք պինդ չսիրեցինք հողը, որ մերն էր։ Մենք վախցանք մահէն։ Ու այդ վախը մեզ տարաւ շատ դիւրութեամբ դէպի ամահ, դէպի մահ օտարերկրեայ...

Նայելով, մէկը պիտի ըսէր, շատ ափսոս։

Մենք Բրիտանիան հայրենի է Լ. Նատոով, Ֆրանսան՝ իր Փարիզ... Իտալիան՝ իր Հռոմով։ Իսկ մեր կրնայ պարծենալ բովանդակ աշխարհի առջեւ իր Արարատովն ու Արաբական դաշտով։ Բայց մենք քիչ անգամ ենք տեսած մեր Արարատը։ Մենք հեռու ենք ապրեր անկէ։ Մենք սիրեր ենք զայն հեռուէն։ Այն չենք սիրեր խենթի պէս... ընման...

X

Այսօր պտոյտի ելայ Արամօյի Ջակայ աւէվի գեղերը։ Չես ամեն... շատ հետաքրքրող բանը եղաւ Արամօյի ներու պետը, որ Փարիզ, Լոնտոն... բնակիր, կ՚ապրի իր իսկ ժողովուրդին մօտ, պարզ տնակի մը մէջ։ Եւ... կայն, անիկա հարուստ է, շատ... բուստ։ Ալէվիները իրենց պետը յարգեն ու կը մեծարեն իբրեւ Աստ... ուած։ Իսկ իրենց պետը կը սիրէ... տագին՝ իր ժողովուրդը։

Երբ որ պետը տունէն դուրս ել... իր ժողովուրդը, ձեռքերը սրտին... բայ, կը հետեւի իրեն, պատրաստ... ամենադոյլն մէկ հրամանի, կատարելու։ Հոս է գաղտնիքը... եւեան բոլոր հին արշաւանքներ... աշխարհակալութեանց։ Հայերը... բուէլքի մէջ, շատ քիչ անգամ... ել պետ. մէկ հրամանատար

X

Առաւօտեան ժամը 6ին արթնցա... խա մը խաղող գնեցի 50 ... Սղբիւր գացի։ Լուացուեցայ եւ... օխա սեւ խաղողը մեծ ... կերայ։ Հոն տեսայ կիներ եւ աղջ... ներ, որոնք ջուրի էին եկեր. Աղջ... կալերը կը կամնուէին։ Նախ... հասը արդէն դիմացի լեռնարբ... բուն վրայ կ՚արածէին։ Գեղը ... ցեր է հիմա պատուհաններուն, ներ... փոքրիկ լաճերուն, չուներուն, ... բուն ու աքլորներուն։ Մնացեալ... կիները քաշուեր են՝ կալերն... կ՚աշխատին։ Հոս, ժամացոյց չկա... Երբոր ըսես ժամը քանի՞ է, չեն... կրնար։ Գիւղացին արեւելքին... կ՚արթննայ, եւ արեւմուտքէն քիչ... ը ճաշէ եւ անկողին կը մտնէ

X

Նորէն կալերը կ՚երթամ։ Կը գի... երկար, կալի աշխատանքները. ... կրակ կորած կը վառի։ Նորէն ե... րէն կը տեսնեմ կամը, հասկեր... դր, սառաղը, երկու մաճը (երբ... նի, խարարները, Թրկալը, դէզ... կ՚առնեմ բուրմունքը ցորենի, թեղ... դէզի։

Կալէն կը դիտեմ այծերուն... ներուն վերադարձը։ Անոնց մէկ ... ալ գեղ է հասեր արդէն։ Միւս... ալ դեռ հեռաւոր բլուրներու կող... տակն է։ Այծերը՝ երկար ... կազմած, առջեւէն կուգան։ Ոչ... ները, կովերը ետեւէն կուգան ... քայլերով։ Զարմանալի է ... բնաւորութիւնը. Ցամառ են ծայ... տիճան։ Անհրեա են։ Միշտ վտ... ւոր տեղերէ կ՚ուզեն անցնիլ։ ... գէն բնաւ չեն վախնար։

X

Ահա, սիրելիս, օգոստոս 13ի ... շորը։ Գիշեր ըսի, բայց ինչ ... հրաշափառ, հրաշագան, հրաշ... ծառ գիշեր։ Լի աստղափայլ... նասպիտակ, ծիր-կաթինով ու ... րակ լուսնկայով զարդարուած ... հական գիշեր։

Դուրս ելեր հիմակ գեղի...

« ՑԱՍԱՋ ՊՒ ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ պալատականը կը լեցնէր — դուրս ձգելով գիշերուան անհրաժեշտ առարկաները — սկսաւ զուարթ եղանակ մը կանչել քթին տակէն. փոխուեր էին անոր տրամադրութիւնները։ Իր առաքելութեան հետ կապ ունեցող անորոշութիւններն ու պատրաստութիւնները վերջացեր էին այլեւս։ Ալ պիտի չտառապէր այն խենթեցնող պարտութենէն զոր կը զգար՝ տեսնելով Տաշանն միշտ իր մօտը, բայց յուսահատօրէն անմատչելի։ Վաղը պիտի ըլլար շոգենաւին մէջ, որ պիտի տանէր Մակեդոնիոյ լեռներուն ամայի ու արեւակէզ կիրճերուն մէջէն։ Իսկ երկու օր վերջը սկսած պիտի ըլլար իր պաշտօնին ու պիտի աշխատէր երեւան հանել այդ կէս-արեւելքցի, կէս-արեւմուտքցի ժողովուրդին — Թուրքերուն — գաղտնիքները։ Եթէ յաջողէր, ապահոված պիտի ըլլար նոր ասպարէզ մը իրեն համար։ Սեղանաւորը այդ իմաստով ակնարկ մը ըրած էր ճամբան։

Սուլթին վճռած էր որ եթէ նոյնիսկ պէտք ըլլար իրաւցնէ լուրջ վտանգներու մէջ նետուիլ, դարձեալ պիտի չհեռանար Թուրքիայէն, մինչեւ որ սատանար այն տեղեկութիւնը զոր Սըր Ճորճ կը պահանջէր։

Զբօսանաւը խարիսխ նետած էր եւ հակառակ հովահարներուն, հեղձուցիչ տաքութիւն մը կար իր խուցին մէջ։ Այնպէս որ նեղս չմնաւ ու կամրջակը բարձրացաւ, քիչ մը շունչ առնելու համար։ Նաւուն յետսակողմը՝ անթելը պարի եղանակներ կը նուագէր։ Խորհելով որ պարտաւոր էր հրաժեշտ առնել իր ուղեկիցներէն՝ դէպի հոն յառաջացաւ։ Ու յանկարծ սանդուղին դրան առջեւ դէմ առ դէմ եկաւ Տաշանային ու Սիղըր Փէնթընին հետ։

— Ես ալ մեզ բարով կուգայի, ըսաւ անոնց։

— Ինչո՞ւ, ո՞ւր կրնաս երթալ գիշերուան այս ժամուն, հարցուց գըռագէտը.

— Վաղ առտու կանուխ ցամաք պիտի ելլեմ եւ որովհետեւ կարգ մը գործերու համար ստիպուած եմ Աթէնք մնալ քանի մը շաբաթ, չեմ կարծեր որ կրնանք դարձեալ իրարու հանդիպիլ...

— Սիղըր, զուն վայրկեան մը անդին գնա, ըսաւ Տաշանա յանկարծ, երկու խօսք ունիմ հարիւրապետ Տէսթիմին հետ. օշարակ մը ապսպրէ ինծի համար, հիմա կուգամ...

— Շա՜տ լաւ... երթաս բարով, Տէսթիմ... Ցաջողութիւն...

— Շնորհակալ եմ, փափաս Սուլթին ու յետոյ սպասեց որ աղջիկը խօսէր։ Իր նայուածքը անոր դէմքը կը փնտռէր կէս-մթութեան մէջ։

— Ուրեմն միտքդ դրեր ես կատարել այդ պաշտօնը, այո՞, հարցուց Տաշանա։

— Ի հարկէ, ինչո՞ւ չէ...

— Հակառակ իմ խնդրանքներուս եւ հակառակ այն իրողութեան որ քանի պէտք անգամ չունիմ այդ դրամին...

— Հարցը այն է որ ես իրաւամբ պէտք ունիմ այդ դրամին, խոստովանեցաւ տղան. այդ հօրեղբայրը որուն մասին խօսեցայ քեզի, բոլորովին չինծու էր... չէլին մը անգամ չունիմ... հետեւաբար չափէն աւելի դրամի պէտք ունիմ... Կը ցաւիմ որ խաբեցի քեզ... բայց կրնաս դիւրաւ հասկնալ թէ ինչու համար ուզեցի որ հաւատաս կարծէիր զիս...

— Օ՛Հ, այդպէս ուրեմն... բայց եթէ ժամանակին պատրաստ ըլլայիր կացութիւնդ, կրնայի շատ դիւրութեամբ համոզել հայրիկս որ ուրիշ զբաղում մը գտնէր քեզի համար... դործաւոր պատճառներ ունէի պնդելու որ չընդունէիր այս մէկը...

— Իրա՞ւ, յարեց երիտասարդը հեղնութեամբ. շնորհակալութիւն, բայց ես կը նախընտրեմ վարձատրութիւնս փոխարինել աշխատանքով մը. ինչ կը վերաբերի քու «զօրաւոր պատճառներուդ», անոնց ապացոյցը լայնօրէն տուիր ճամբորդութեան ընթացքին... Թերեւս պիտի խնդաս, իմանալով որ երբ առաջին անգամ հասկցայ թէ այս գործը կրնար վտանգաւոր ըլլալ, բաւական յիմար եղայ մտքէս անցընելու համար թէ իմ ապահովութիւնս էր որ կը մտահոգէր քեզ...

— Եւ իրօք ալ այդպէս էր, ուրիշ ի՞նչ կրնար ըլլալ որ, պատասխանեց Տաշանա սառնօրէն, կարծեմ վշտացած ես որ ժամանակին չկրցայ յառակացնել քեզի... բայց ճամբայ չելած աղդարարեցի թէ այդպէս պիտի ըլլար... սիրտդ կոտրած էր, սակայն յանցաւորը դուն ես... ակիզբէն սխալ վարուեցար, սկսար ետեւէս, առջեւս պտտիլ ու օրը քանի անգամ աչքերով ինծի հետեւեցար, այնպէս որ ալ ձանձրացայ... եւ սակայն ատիկա չի կրնար փոխել այն իրողութիւնը որ ես փորձեցի հեռու պահել քեզ այս պաշտօնէն, որովհետեւ գիտէի թէ վըտանգաւոր էր...

— Շատ կը ցաւիմ, բայց հիմա այլ եւս դժուար է հաւատալ այդ խօսքերուն..

— Ուրիշ ի՞նչ պատճառ կրնայի ունենալ, հարցուց աղջիկը բարկութեամբ...

— Ոչ մէկ կին կը սիրէ ճշմարտութիւնը լսել, ըսաւ Սուլթին հանդարտօրէն։

Տաշանան ինչ մեծ ուրախութեամբ պիտի ուզէր ապտակել զինք... իր պաղարիւն չէշտին ու ամբարտաւան ժպիտին համար որ անոր դէմքին վրայ կ՚երեւար այդ պահուն.

— Ես կը սիրեմ, պատասխանեց աղջիկը յանկարծ, եթէ սակայն կարենաս ըսել ճշմարտութիւնը.

Կարծես երիտասարդը չիմացաւ... աւ իր յանդիմանութիւնը։

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ... թէ ինչպէս կը տեսնեմ ես կացութիւնը... — ամէն աղջիկ կ՚ուզէ երկրպագու ունենալ իր ոտքին վրայ բայց... կրնայ առանձին, առանձին գործ... զանոնք... Եթէ կարենայիր հաւ... զիս որ այս պաշտօնը չստանձնէի... ատեն լաւ մը պիտի զուարճանայիր... Փէթընին հետ ճամբորդութեանդ... թացքին, իսկ չուանին միւս ծայրէն... պիտի խաղցնէիր Սուլթինը՝ Լոնտ... մէջ...

Ներողութիւն որ ծրագիրներդ... գարեցի...

(Շար

ՄԱՆԿԱԿԱՆ

ԽՐՃԻԹ ՈՒ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

Ա.

[illegible] վերջ հիւսիսակներ
[illegible] մեղմօրէն խոտ եւ ձեռներ՝
[illegible] ծաղիկ, ինչքա՜ն վարդեր :
[illegible] մանկական, լճացած, անտէր
[illegible] ները քէն են բրեր
[illegible] անտեր ու քնացեր :
[illegible] ու ձոր սուրց եմ մտեր
[illegible] ներ են եէք թռչուններ,
[illegible] մտեր. ինչքա՜ն ամեր :
[illegible] ձեր կեանքը սէր,
[illegible] ամայա խնդո ծաղիկներ,
[illegible] տուեր ու զացեր :
[illegible] կ'անցնին Մարտէ օրեր
[illegible] ձեր անցուներ,
[illegible] Ապրիլը կենսաբեր
[illegible] օրրադեղ զոհուած սրտեր
[illegible] անմեռուկներ,
[illegible] փիղիկներ
[illegible] կանգ լճացած անտէր
[illegible] ները քէն են բրեր ,
[illegible] հագեր ու քնացեր :

Բ.

[illegible] զարթնած արեւ,
[illegible] ծաղիկ, տերեւ,
[illegible] որ զաս ու մշտանուէ
[illegible] հետ, անգին արեւ :
[illegible] ըլլամ՝ կարծես ճուագ,
[illegible] ըլլամ, աչքերս ակ,
[illegible] ըլլամ, լեզուս առխակ
[illegible] ըլլամ շատ ընդունակ :
[illegible] բիբեր քող զան մեր քով
[illegible] մանուկ խայտանք մեղմով,
[illegible] երգեն միշտ անխռով ,
[illegible] վիշտ, հոգ երկար տարով :
[illegible] որ զաս ու յարատեւ
[illegible] հետ, պայծառ արեւ,
[illegible] կեանքդ է միշտ կարծառեւ
[illegible] ըլլամ, իմ մայր Արեւ :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄՈՒՆԻ

[illegible] երգը քար - քաշի. Բոլոր տու - ները սափարակ երգիչներ ունին, ի - բարու կից ու հաւասար : Անոնց մէ - կուն վրայ եկեր եւ կը տեսնես միւս բոլոր տուներուն երգիչները։ Ահա, զեղեցիկ անտրը պահը։ Հիմակ երգիչները միայն կ'երգեն։ Այսօր հովն ու գեղեցիկ չեն հովուերգեր, [illegible] կ'ուզեն հարսնե - րուն ու մասող աղջիկներուն, որոնց երգիչներն եկեր, ծալապատիկ նըս - տեր, շրջանակ կազմած, քար կը քա - շեն։ Մեր հարսներն ու աղջիկները [illegible] այդ Քարը, մինչեւ առտ - ուան [illegible] մինչեւ որ պարկի - [illegible] ժանրուն, փիլիսոփա գաւա - [illegible] ամէնայարգելի [illegible] է :

X

[illegible] տեսայ որ Նորէն հարս ու [illegible] գործի վրայ են։ Աղջիկներն [illegible] կը կրեն, կէր կը չաղուեն եւ [illegible] արտաքին եւ ներքին պատ - [illegible] սպիտակ կը ներկեն։ Օգոստոս [illegible] Աստուածածին է։ Այդ օրը գե - [illegible] ուխտի պիտի երթայ Ղիմացի Ս. [illegible] վանքը։ Այս վանքը այնքան [illegible] է, որ մինչեւ հեռաւոր [illegible], Լաթաքիայէն, Հալէպէն, [illegible] բազմաթիւ ուխտաւորներ [illegible] :

ԱՐՄԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀՈԼԻՈՒՏԻ ՋՐՀԵՂԵՂԸ

Կարծեմ ամէն մարդ — նոյնիսկ մանուկ մը — գիտէ որ Միացեալ Նահանգներու շարժանկարի ընկերութիւնները հիմած են քաղաք մը՝ Հոլիուտ անունով։ Այնտեղ են աշխա - տանոցները, աստուածուհի դերասանուհիներուն պալատները, դերասան - ներուն դղեակները եւ արդիական խանութներ ու վաճառանոցներ։

Հոլիուտ արդիական դիցերու եւ դիցուհիներու տաճարն մըն է, հէքեաթական կենցաղով, արքայութեան մը շըքեղութեամբ։ Նոր հազարումէկ գի - շերներու մայրաքաղաք մը։ Հոն ոչեղ այր կամ կին մը կարելի չէ գտնել, նոյնիսկ եթէ պահանջ ըլլայ։

Բնութիւնն ալ գեղեցիկ է։

Գալիֆորնիոյ մէջ է Հոլիուտ։

Ոգեմ մը՝ Արքայութեան մէջ։

Ամէն տարի, փետրուարին, Գալի - ֆորնիոյ մէջ կը սկսին անձրեւները ու կը տեւեն մէկ ամիս։ Անձրեւներէն վերջը աստուածատաք պայծառու - թիւն վըտէքները լուսաւորելներու պէս մէջտեղ կ'ելլեն։ Գարնան հրաշածա - ղիկներ. Օդը կ'արձակէ բուրումներու չատրուաններ եւ արմաւենիները, ինչպէս նարինջենիները կը փողփողին թարմ գոյներով։ Մթնոլորտին մէջ լոյսի պատարագ եւ հոգիներու մէջ սիրոյ անվերջ արարողութիւն։ Առուներու հունէրուն մէջ կը մտնէ ջուրին արծաթը, լի փոքրիկ ծնծղաներու օրհներգութեամբ ։

Ուշացած էր անձրեւը, այս տարի։

Ու կը սկսի յանկարծ ու կը շարու - նակուի ամբողջ երեք ցերեկ ու երեք գիշեր։ Կը սաստկանայ, կը շափա - զանցէ։ Երեսուն օրէն զալիք ջուրը՝ կուգայ երեք օրէն։ Տասը անձրեւ, ի- բարու մէջ, մէկ անգամէն։ Գետերը կը յորդին, կ'ողողուին քաղաքները. — Տըլէր, պէվէրլի հիլս, Լոս Անճէլէս, Սանթա Մոնիքա եւ Հոլիուտ։

Հողը թաղուած էր ջուրի մէջ։ Հոլիուտ դարձած էր ծովակ։

Տուները կը քշուին, կը փլին։ Աշ - խատանոցներ կը կործանին, խանութներ կը քանդուին։

Սեւամորթ ծառաներ կ'երգեն աղօթելով, կը փախչին ծիծեռնակները, դերասանները եղերական խաղի մը մէջ ու իրենց գլուխը քերելու ժամանակ չունեցող շարժանկարի վարիչ - ները կը լռացուին։

Կատարեալ ջրհեղեղ։

Շարժանկարի աստղե՞րը հապա… Սա աստուածուհիները, ինչպէս սա կիսաստուածները, Աստուած իմ… Ռոպըրթ Թէյլըր, Գլարք Կէյպլ, Գարի Գուփըր, Ֆրիտէրիք Մարչ, Ժան Գայրիմոր, Ֆրանչօ Թոն, Ճարլի Ճէփլին, Ուիլեըմ Փաուէլ, Լէսլի Հովարդ, Ատոլֆ Մանժու, Շարլ Պուայէ, Ժան Միւրա, Ժորժ Բիկօ, Ժագ Թէբի… հապա ամէնէն շողշողուն «աստ - ղ»երը… Կրէթա, Մարլէնէ, Գարոլ Լոմպար, Ժուան Կրաֆոր, Մայ Ուէսթ, Իւէն Ցիւն, Գլոտէթ Գոլպէր, Ժանէթ Մաքտոնալտ, Բարպարա Սթանվիք, Կլորիա Սուօնսըն, Նանսի Քարոլ, Պէթթի Տէյվիս, Քաթէրին Հէփպըրն, Միրիըմ Հոփքինս, Տանիէլ Տարիէօ, Սիմոն, Սիմոն, Աննապէլլա, Միրէյ Պալէն… ջուրերու մէջ…

« Աստղ »երը կը թրջին, խեղուած թաց կ'ըլլան։ Տեսնուա՞ծ բան է որ ջուրը հասնի աստղին։ Արեւուն տակ անկարելի բան չկայ։ Մի՞թէ որ աստղաքնեաներ այնտեղ չէին, աստղերու համար որ աստղերու մէջ բնակութիւն կա՞յ։ Կարծեմ, ոչ այն, շատ մը աստղերու մէջ բնակիչ կայ եղեր։ Ու ո՞վ որ բնակիչ կայ՝ անշուշտ հոն ալ մեղք կայ։ Եւ Աստուած մեղքը գիտենք որ կը պատժէ ջրհեղեղով։

Ու չորս հարիւր մեռեալ եւ 50 միլիոն տոլարի վնաս։

Բազմաթիւ կառակերպութիւններ եւ ողբերգութիւններ ջուրը կ'իյնան։

Ծառերը հնադարեան նաւակներու նման կը ծփան ու կը հեռանան։

Շատեր եղբայրական ովկիանոսը կը նետեն իրենց գիրենք, գտնելու համար անդորրութիւն։

Ջուրը վեր կ'ելլէ։ « Աստղ » դե - րասանուհիներու ապարանքներէն վեր կը բարձրանայ։ Կը մտնէ անոնց ննջջասենեակները ու կ'երկննայ անոնց անկողիններուն մէջ, հանգստանալու համար։

Կը մեռնին դերասաններ, կը թրջին կը խեղդուին, կը մարին աստղեր։

Ի մէջ այլոց կը մեռնի յիսուն երկու տարեկան « աստղ » մը։ Ցիսուն եր - կու տարեկա՞ն…։ Եթէ իբրեւ դե - րասանուհի ծեր էր, իբրեւ աստղ, սակայն, դեռ շատ դեռատի էր։

Աստուած պատժեց մեղքի մեծ ոստանը — Հոլիուտը։

Այնտեղ դերասաններն ու դերասա - նուհիները, տարին քանի մը անգամ կ'ամուսնանային — կ'ամուսնալուծ - ուէին։ Կը մեղանչէին հնազանդու - թեան, հաւատարմութեան, սիրոյ եւ Ս. Պօղոսի խորհուրդի դէմ։

Այնտեղ կը դաւէին, սադրանքներ կը հիւսէին, սուտեր հրապարակ կը հանէին, ամէն օր։ Աստուած կը գիտէր մեծ համբերութեամբ։

Այնտեղ տարեկան կը ստանային տասներկու միլիոն տոլար, տասը միլիոն, ութ միլիոն, առնուազն չորս միլիոն։ Ու կը մսխէին, կը շուայտանային, կը հեթանոսանային։

Այնտեղ կը բեմադրէին ոճիրի, ա - նառակութեան, գողութեան, զազանի ոստիկանական ժապաւէններ ու կը խաթարէին կոյսերու եւ մանուկներու նկարագիրը։ Աստուած կը տեսնէր այս բոլորը ու կը սպասէր։

Այնտեղ դրամի, դիրքի, համբաւի համար ամէն մեղք կը գործէին հեշ - տութեամբ։

Կը շահէին անդադար եւ առասպե - լական չափերով։ Ինչպէս ամէն ան - գամ, կորսնցնողը միշտ հանդիսական ժողովուրդն էր։

Եւ Աստուած տեսաւ որ յորդած են իր սրտմտութեան կարասները ։

Երկնէն շանթեղէն հրամաններ արձակեց։ Սեւ ամպերը, լեգէոն առ լե - գէոն, համախմբուեցան Գալիֆորնիոյ վրայ։ Քամիները քակեցին իրենց սանձերը ու մտան ամպերուն մէջ։ Հրեշտակներու բանակները հրեղէն սուրերով իրար խառնեցին ամպերն ու քամիները։ Եւ կայծակ, որոտում, շարժ, սասանում, տեղատարափ։ Ջրհեղե՜ղ

Ձայն մը լսուեցաւ, անեղ ու ար - դար ձայն մը, որ կը գոռար փոթո - րիկներուն մէջ.

— Նիւթով զօրաւորներուն վախճանը նիւթահարութիւնն է։ Արեւուն տակ չկան տանձնաշնորհեալներ։ Բոլորը տիրոջ զաւակներն են։ Ո՛վ որ ծնած է՝ ստացած է ապրելու իրա - ւունքը։ Մարդերուն անհեթեթութեան շնորհիւ, դո՛ւք վէտէթներ, միլիո - նատէր աստղիկներ շահեցաք ու անկարգ ապրեցաք։ Մեր մէջ ալ նոյնն է։

կարծեցիք թէ մենաշնորհեալներ ու գերմարդներ էք։ Դուք ոչինչ էք այն գիտուններուն, գրագէտներուն, նկարիչներուն եւ բանաստեղծներուն քով, որոնցմէ շատերը կը զգլխուին թըշուառութեան մէջ։ Դուք չմտածեցիք նոյնիսկ թէ կան մանուկներ որ կաթ չունին, բանուորներ որ հանգիստ չունին, որբեր որ կօշիկ չունին, այրի - ներ որ պատառ մը հաց չունին։ Սուրբեր ու հերոսներ կան որոնց միայն հանապազօրեայ տառապանքի մը խաչը ունին։ Իսկ դուք ունեցաք ու փոխանակ ձեր հոգին հարստացնելու պարտականութիւններու մշակումով, պարտականութիւններու ոսկի ցոր - եաններով՝ զբօսեցիք եսամոլութեան չարիքներուն ամէն տեսակը։ Այս ջըրհեղեղը տուալին արդանցանն է զալոց պատիժներուն։ Ո՛վ նիւթով հզօրներ, աղք ըլլաք թէ անհատ, զգուշացէք մեծ բարկութենէն. Դատաստանը, մեծադոյնը, մօտալուտ է։

Անուշիկ հրեշտակ մը իջած էր Հոլիուտ, կանգնած էր նարինջենիի մը մէջ ու կը խօսէր ու կ'ըսէր սեւամորթ սպասաւորի մը.

— Ի՞նչ է, վերջ ի վերջոյ, սա «շարժանկար» կոչուած « արուես - տ »ը։ Երեւակայութիւն չունեցողներուն երազի պահածոյ տուփն է։ Բանաստեղծութենէ, շարժումէ, թեւա - բախումէ, եղերականութենէ եւ ներ - հայեցողութենէ զուրկ հոգիներուն հանապազօրեայ պահածոն է, անկենդան սնունդ զգայարանքներու։ Մի - ջակութեան չաստուածութիւնն է։ Արուեստի անցեալ չունեցող ազգերուն արուեստանման այլասերումը։ Պէտք է ազատագրել շարժանկարը ու տա - նիլ անհաշիւ բարձրութեան։ Պէտք է ազատագրել դիցուհիներու պոռնկու - թենէն, կէնկսթըրներու տիրապե - տութենէն, միլիոններու քմայքներէն, բոլոր անճաշակներէն, անհոգի մարմիններու ցուցադրութիւններէն, բո - լոր պղտոր հոսանքներու աշխարհա - կալութենէն։ Ոսկի հորթէն։ Սինա, Ողիմպոս, Կապիտոլին եւ Ակրոպոլ պէտք է բարձրացնել որ երկիրը ցո - լայ անոր մէջ, իր երկինքներով եւ նորայայտ աստղացանով։ Ի՞նչ են ներկայի դերասանուհիները ու դերասանները, որոնք կը շահին միլիոն - ներ…։ Մարմնական կեղծ գեղեցկութիւն միայն։ Ջեւ։ Բնաշեղծում։ Աստուած պղծողներ։ Մաքիյաժ ու մարմին։ Աստուած, մեր հայրը, եթէ մէկը պատժել ուզէ, նախ եւ առաջ անոր տալ կուտայ մեծագումար ամսաթոշակ։ Մոռնալու չէ որ բեմական ի՞նչ տաղանդներ, արուեստագէտներ մեռած են Գողգոթաներու վրայ, չարչարանքի պերճութիւնով։

Ովկիանոս մը ճշմարտութեան փո - թորկած է հրեշտակին խօսքերուն մէջ։

Մեր մէջ ալ նոյնն է իրականու - թիւնը։ Բան մըն ալ աւելի։ Մեր տաղանդաւոր դերասանները ապրած ու մեռած են կէս կուշտ, կէս անօթի։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Շիքակոյէն Տիկին Թագուհի Ճա - քահեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր եղբօր Ոսկեան Նալպանտ - եանի, Լիոն, ձեռամբ Տիգրան Չիթ - ճեանի ։

ՕՐ. ԱՆՆԱ ՊԷԿԵԱՆ
եւ
Պ. ՍՈՒՐԷՆ ՄԵՀՊՈՒՐԵԱՆ
Նշանուած
Աթէնք — Պոնտի (Սէն)
20 Մարտ 1938

ՕՐ. ՄԱՐԻ Ռ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
եւ
ԱՐՏԱՇԷՍ Տ. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ
Նշանուած
Ռուան (Զեխոսլովաքիա — Փարիզ
11 Մարտ 1938

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պ. ԴՈՂՈԽԵԱՆԻ ԱՆՏԻՊ ԳՈՐԾԵՐԸ

Դողոխեան մինչեւ հիմա ծանօթ էր իբրեւ հեղինակ «Միծեռնակ» սքան - չելի երգին եւ մէկ քանի այլ ռուսմա - ւորներու, բայց «Միծեռնակ»էն աւելի արժէքաւոր գործ չունէր։

Վրաստանի համալսարանի ուսու - ցիչներէն Ի. Բեգլարեան, որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին կ'ու - սումնասիրէր եւ կը պրպտէր Դո - ղոխեանի գործերը, երեւան հանեց աւելի քան երկու հարիւր աշխատու - թիւններ Դողոխեանի ստորագրու - թեամբ։ Մինչեւ այժմ անտիպ կը մընային այդ գործերը, որոնք կը բաղ - կանան երգերէ, բանաստեղծութիւն - ներէ, պատմուածքներէ եւ թարգմա - նութիւններէ ։

Այս յայտնութիւնը նոր լոյս կը սփռէ Դողոխեանի գրական ստեղծա - գործութեանց վրայ։ Այդ անտիպ երգերը ընդհանրապէս տոգորուած են ժողովրդավարական եւ ազատասիրական տրամադրութիւններով, Դողոխեան կը հեգնէ իր ապրած ժամանակի ընկերային կարգերը եւ անոնք որ կը հարստանային աշխատաւոր դասա - կարգը։ Այդ տեսակէտով՝ ուշագրաւ են Երկու եղբայր եւ Միթէ մա՞րդ է պատմուածքները, Սիրելի հայրենիք եւ Ցամբորդներ վիպերգութիւնները, եւ քանի մը ուրիշ բանաստեղծութիւն - ներ։ Հետաքրքրականն այն է որ բա - նաստեղծութիւններէն մէկ քանիին լուսանցքին վրայ, մասնաւորաբար ժողովրդավար տրամադրութիւննե - րով յագեցած քառեակներու դիմաց, կը յիշատակուի ռուս յեղափոխական Չերնիշեւսկիի անունը։ Կը թուի թէ Դողոխեան այդ բանաստեղծութիւնները գրած է Չերնիշեւսկիի յեղափոխական գաղափարներուն ազդեցութեան տակ ։

Վրաստանի համալսարանը արդէն տպագրութեան յանձնած է այդ ան - տիպ գործերը, որոնք պիտի կազմեն երեք հատոր։ Առաջին հատորը, որ կը հրատարակուի վրացերէն եւ հայերէն լեզուներով, կը բովանդակէ ներածութիւն մը « Միծեռնակ»ի հեղինակին կեանքին ու գործին մասին, ուր պիտի ուսումնասիրուին հետեւեալ նիւթերը. — Դորպատը եւ հայ ուսանողութիւնը. — Դորպատի ազդեցութիւնը հայ գրականութեան վրայ. — Դորպատի ուսանող Գէորգ Դողոխեան. — Գայ - րըներմը եւ հայ գրականութիւնը. — Դողոխեանի կենսագրութիւնը — Դողոխեանի ստեղծագործութեան վեր - լուծումը :

Երկրորդ հատորին մէջ պիտի երե - ւին Դողոխեանի ստեղծագործութիւնները՝ աւելի քան երկու հարիւր ան - տիպ գործեր, ինչպէս եւ զանազան պարբերաթերթերու մէջ տպագրուած քսանըհինգ երգեր, «Միծեռնակ»ի փոփոխակները (այս երգը ունի 12 փո - փոխակ), «Միծեռնակ»ի թարգմանութիւնները (այս երգը վրացերէնի թարգմանուած է զանազան թարգմանիչներու կողմէ 12 անգամ, ռուսերէնի՝ 14 անգամ)։

Երրորդ հատորին մէջ պիտի զետեղուին Դողոխեանի տասը վիպերգու - թիւնները, պատմուածքները, թարգմանութիւնները (Կէօթէէն, Պայրը - նէն, Հայնէէն, Պէրանժէէն, Քոլցո - վէն), ինչպէս եւ ծանօթագրութիւն - ներ, փաք - սիմիլիներ, բառարան , ժամանակակից մամուլին կարծիք - ները եւ գնահատականները Դողոխ - եանի մասին։

Մատթէոս Զարիֆեան

Քու երգերուդ մարգագետնին մէջ կանաչ ,
Կապոյտ լոյսի պէս մեղմօրէն կը ծագի
Հոգիս ամբողջ՝ տրտում նուագ ու
կարկաչ
Եթերային ու մաքրափայլ ապակի…։

Ալ քու հոգիդ սիրոյ հեշեղ աւազան՝
Հիւանդ կեանքիդ ապրումներով առ -
լեցուն ,
Կ'աղւորնայ լո՜ւռ իմ համբոյրի մը
նման ,
Անուշ եւ թաց նայուածքներուդ պէս
տրտում ։

Թող այս գիշեր ամբողջ հոգիս թըր -
թռայ ,
Ցիշատակիդ քաղցրաշըշուկ զեփիւ -
ռով,
Ու թող հանդարտ, իբրեւ անհուն շափիւղայ,
Իջնէ սրտիս դաշտին վրայ անխռով ։

Սէ՛րդ առաջ եւ խենթ ապա, անսահման ,
Գինովութիւնդ արեւանուշ եւ բարի ,
Ո՛վ բանաստեղծ, ազնուական Զա -
րիֆեան ,
Ով Մատթէոս կեանքի, մահուան եւ
լոյսի․․ ։

Ես կը սիրեմ տժգոյն ափերդ հիւանդ,
Ուր ունեցար դուն ծաղիկներ ամէն օր,
Ուր պահեցիր ամբողջ հոգիդ մանու -
կանդ ,
Ցանձնելու զայն օր մ'այ մահուան
փառաւոր ։

Ու կը սիրեմ կեանքդ ամբողջ, նուագայնեղ եւ տրտում,
Երգերդ անուշ արեւափա՜յլ մաքրու -
թեամբ,
Ցաւակ ու ցիկ քու երազնե՜րդ անմա -
նուն ,
Որոնք հանդարտ, սպառեցան վեհու -
թեամբ․․․ ։

Սպառեցան բայց չեղա՛ն հող, այլ արեւ ,
Այլ տխրալոյս ու միշտ շէջող կերպարանք ,
Ոգի՝ որ լոյս դեռ կը տեղայ գերթ
անձրեւ
Ներշնչումիս վրայ իբրեւ խոր տեն -
չանք ։

ՎԱՀԳԷՆ ՏԻՐԱՆԵԱՆ

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Կ'ըսէին թէ յունուարի կէսը անցեր [illegible] գիս գեղէն հանելով Երզէլ [illegible] ղրկած էր հովիւներուն քով, [illegible] մօտ։ Ան ինծի վիկի ա - [illegible] ղրկէր, զարեքն ալ գէլ, եւ ես [illegible] կ'ուտէի։ Օր մը, երբ տակաւին [illegible] ու հովիւ դոմ չէին դարձած, գի[illegible] աղջիկ մը եկաւ հոն, իր [illegible] եղբօր ալիւր բերելով։ Ան ինծի [illegible] որ գեղացիները եւ Վէլին [illegible] իրենց մէջտեղէն վերցնել, [illegible] եղեր Ալիին յանձնել որ տանի [illegible]։ Անմիջապէս գոմը ձգեցի, [illegible] աղջկան ըսելով որ գող կ'եր - [illegible], Վէլին։

[illegible] մէջ ինկայ ու սկսայ [illegible]։ Ելայ լեռան մը վրայ, մըթ[illegible] հոն լացի։ Աղօթեցի։ Գացի, զա[illegible] մը հանդիպեցաւ։ Կրակ տե - [illegible] ու ան կողմը բռնեցի։ Զաղացը [illegible] էր ան։ Դուռը բացին գիս ներս ա[illegible] հովուի ահռելի կանչեր լսին [illegible] մէջ խոտ կըլնէր կը

վառէին, լոյս ու տաքութիւն տալով ջաղացքին։ Ջաղացպանները մեղքցան եւ ինծի քամմա տուին։ Ըսին որ հոն Ջամուռճիա օրթէ (միջին Ջամուրճի է. եւ գիս գեղէն ամէնէն հարուստ տանը, Մէհմէտ Ալիենց ղրկեցին։

Շուներու հալածանքներէն նեղ - ուած, ու գեղացիներու ցուցմունքներով, գացի եւ այդ տունը գտայ։ Ջը - հարցուցին ո՛վ ըլլալս։ Հիւր էի, գիս ներս առին։ Երբ մօտեցայ օճախին լոյսին, յանկարծ լալով ու ճչալով կին մը վիզս փաթթուեցաւ ու հար - ցուց հայերէն .

— Աղբարդ ո՞ւր է․․․

Ի՞նչ տեսնեմ։ Թաթրենց Մարօն, Ղեւոնդին նշանածն էր։ Բոլորը պահ մը քարացած սկսան ինծ դիտել։ Ցե - տոյ փութով անկողին ձգեցին օճա - խին քով ու նստեցուցին գիս։ Ու սկըսան ինծի պատմել տալ քաշածներս ու տեսածներս։ Մարօ գլխուս վրայ կեցած, աչքերը մութին դարձուցած էր ու կուլար շարունակ։ Տանտէրը կը սաստէր որ դադրեցնէ լացը։ Բայց ան դեռ կուլար, ինչպէս ես, պատմելու ատեն։ Որովհետեւ լսեր էր որ Ղեւոնդին հետ էի, ու տեղ գտաւ գիս մի - նակ։

Երբ աւարտեցի, Մարօ քովս նստաւ ու միայն հայերէն խօսեցանք։ Ան պատմեց որ փախեր են եղեր է, ու լեռը մնացեր։ Հոն գինքը գտեր ու ա - ռեւանգեր է Կէննէուլէյմնեան։ Ու օրերով միասին պտտցուցեր է։ Ու բերեր Մէհմէտ Ալիենց տուն, Քազօին կնութեան տուեր է։ Ան պատմեց որ Ոն - տէն յետոյ իր հօրեղբօրորդին, Ջա - բէհն ալ բռներ է։ Ու պտտցուցեր է հետը։ Անգամ մը ժարթինը գլխուն տակ գրած հանգուն կ'ըլլայ։ Ջարեհ զէնքը կը քաշէ որ զինք սպաննէ, բայց ան չի թողուր եւ ցատկելով ինք կը սպաննէ զայն։ Ու պատմեր է Մարօին որ ալ յոյսը կտրէ, նշանածն ալ չկայ, չկայ․․․ Հոն, Թէքիրի կատարին վը - րայ, աղբիւրին քով, վայրի գազան - ներ ու գիշակերներ կը բզքտեն գիտ - կը…

Անոնք քանի մը օր վար դրեն գիս։ Լուացին վրաս գլուխս եւ խուզեցին, բազմահազար ոջիլներէ մաքրելով գիս։ Քազօ լաթերս առած աթոռին մէջ կեցաւ, ու ճռճռու կանչելով հա - ւերը շուրջը հաւաքեց, ու սկսան ատատութեամբ ոջիլներս թափել, մինչ անոնք ախորժակով կը կտցէին։ Ու կը մեղքնար ինծի։ Վիկի ալիւրէ հացս ալ հատտեց, գէշ կը հոտէր, ցոյց տուաւ ասոր անոր, հայհոյեց Վէլիին, որ չոն չկերածը մարդու տալէր է, ու բռնեց զայն շուներն առջեւ նետեց։

Քազօյի հայրը, Սլօ, գինուորու - թեան մէջ կորսուած էր։ Ինք հայլեքանոր անց, աւելի պզտիկ եղբայր մը ունէր։ Պահ մը մտածեց գիս անտառ ղրկել հովիւին քով, գոմը, ու պահել։ Բայց վախցաւ որ գեղացիները կը մատնեն ու տուն - տեղ, ստացուածք, կեանք վրայ կուտայ։ Անոր համար գիս հեռացուց։ Ըսաւ թէ Ջամուռճիա մուտքն (վերի Ջամուրճի) Կոզէլ ա - նուն բարի քիւրտ ժանտարմա մը կայ որ հայ ծառայ մը կ'ուզէ, որովհետեւ ինք ժանտարմայական արհեստին հե - տեւելուն գործերը երեսի վրայ կը մընան։ Ժանտարմայի եղբա՛յ։ Զիս հաւաքեց որ չվախնամ, չի զարներ։ Ու հոն ղրկեց։

Քալելով ձիւնի արահետէ գեղին ափը, հասայ վերի Ջամուրճի։ Տուները ինծի եկան։ Մէկը, որ հոն անծանօ -

թելի կերպով կեցած էր ։

— Էվ քի՞ Է, լօ, կանչեց (ան ո՞վ է, լօ)։

— Էզ ըմ, պատասխան տուի (ես եմ)։

Ու չիտակ քովը երթալով ժանտար - մա Կոզէլը հարցուցի։ Ան հոն կը սպասէ եղեր որ եկողը կրնայ իր զինուոր եղբայրը ըլլալ, որուն փախուստը ուշացեր է։ Ցայտնեց թէ ինք Կոզէլի տղան է, ու գիս տուն տարաւ ։

Ան ալ իր տղուն կը սպասէ եղեր, ու զարմացան այս աարօրինակ որսին վրայ։ Մօրուքը բռնեց ու գլուխը ճօճեց ։

— Զվախցա՞ր քովս եկար, ես ժանտարմա եմ, ըսաւ ։

—Քեզ նման բարի մարդ մը կը փընտռէի, ու հոգիս թէ գտայ։ Ինչո՞ւ վախնամ քեզմէ ։

Կոզէլ բարձրահասակ, դեղին մօ - րուքով, չափահաս մարդ մըն էր ։

Այս պատասխանէս հաճոյացած, Կոզէլ խնդաց, եւ սկսաւ իր ժանտարմայական բարեգործութիւնները թուել։ Ըսաւ թէ երբ Հայերը կոտորելու կը տանէին, ինք զէնքը միշտ ծուռ կը նետէր որ չզպչի անոնց։ Մենք Քիւրդ - տերս Հայու արիւն չենք թափեր, հէքամ է ան։

— « Դեռ քանի մը օր առաջ Բինկ - եանի քարէն տասը տղայ բռնեցինք։ Անոնց թաքստոցը գտած էինք, բայց դուրս չէին ելլեր։ Քարայրին դուռը խոտ լեցնելով այրեցինք, ծուխէն կիսահեղձ դուրս ելլելով յանձնուե - ցան։ Զանոնք Տիվրիկ տարինք ու հոն զարկինք։ Բայց ես բնաւ մէկուն չը - դպայ։ (Երբ մեր տղոցմէն ոմանք Ակն չհասած ետ կը փախչին, Բինկեանի քարը կը գտնեն Բինկեանցի տղաք որոնք գիտեն վրայէն չուան կապելով, մեր Եփրատը անցնելու չափ լողալ չգիտցող տղաքը անդին կ'անցընեն) ։

Անգամ մը կամուրջի մը վրայ Հա - յեր սուինահարելով գետ կը նետէինք, որովհետեւ մէկ Հայը գնդակ մը չէր արժեր, ըստ հրամանի։ Հայ մը շատ պաղատեցաւ որ ժանտարման զինք գնդակով սպաննէ եւ անոր քանի մը կարմիր ոսկի խոստացաւ։ Համաձայնեցան ։ Հայը ոսկիները վճարեց։ Ժանտարման նորէն սուինով զարկաւ ու գետ նետեց զայն ։ Թուրքերու քով ձեր գեղէն շատ հարս ու աղջիկ կայ․․․ »

ԽՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

երկարեցի վարչապետին։ Ան իր պատասխանին մէջ մերժեց այդ ձեռքը։ Ես վճռեցի վերջ տալ այն բռնութեանց որոնց ենթարկուած էր իմ հայրենիքը։ Հետեւաբար, անմիջապէս ձեռք առի բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, Աւստրիոյ խնայելու համար Սպանիոյ ճակատագիրը։ Վերջնագիրը պարզապէս հաստատումն էր այն վճռական կամքին թէ Գերմանիա այլեւս պիտի չհանդուրժէ որ իր հայրենակիցները հալածուին, ուստի աղաչարարեցի զգուշանալ ճամբէ մը որ կրնար արիւնահեղութեան առաջնորդել »։

« ԵՐԲԵՔ ՊԻՏԻ ՉՄՈՌՆԱՄ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ »

Հիթլէր այնուհետեւ պատմեց միւս ծանօթ իրողութիւնները, խստօրէն քննադատեց Շուշնիկի սարքած հանրաքուէն եւ ժողովրդապետական երկիրներու բռնած ընթացքը եւ ջերմապէս գնահատեց Լեհաստանի, Եուկոսլաւիոյ, Հունգարիոյ բարեկամական դիրքը, բայց մանաւանդ Մուսոլինիի կեցուածքը։ Ցիշելով իր գրած նամակը՝ Մուսոլինիի, եւ յատկապէս շեշտելով թէ Գերմանիա սահմանային խնդիր չունի ոչ միայն Իտալիոյ, այլեւ Ֆրանսայի հետ, Հիթլէր յայտարարեց ․

— « Գիտէք որ Մուսոլինիի կեցուածքը՝ այս դէպքերու միջոցին վճռական եղաւ Գերմանիոյ համար։ Իտալիոյ հետ մեր յարաբերութեանց ամրապնդումը հասաւ կարելի կատարելութեան։ Երկու երկիրներուն միջեւ տիրող համերաշխութիւնը, որ հիմնուած է վարդապետութեան եւ շահու համերաշխութեան վրայ, մեզի՝ Գերմանացիներուս համար դարձաւ անքակտելի բարեկամութեան մը։ Այս բարեկամին երկիրը եւ սահմանները նուիրական են մեզի համար։ Կը կրկնեմ թէ երբեք պիտի չմոռնամ Պ. Մուսոլինիի կեցուածքը։ Իտալացի ժողովուրդը կրնայ վստահ ըլլալ թէ ամբողջ գերման ժողովուրդը իմ կողմս է, այս յայտարարութեանս համար։ Գերման ժողովուրդը ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ խաղաղութիւն։ Ան որ եւ է չարիք չի ցանկար միւս ժողովուրդներուն համար, բայց վճռած է որ եւ է գնով չհանդուրժել որ ուրիշները վնասեն իրեն։ Եւ մանաւանդ, ան պատրաստ է գործելու որ եւ է ատեն, մինչեւ իր վերջին շունչը, իր պատիւին եւ գոյութեան համար։ Թող չկարծեն թէ պառակտուած ժողովուրդ մը պիտի հանդուրժէ միլիոնաւոր արենակիցներու հալածանքին »։

Հիթլէր յետոյ բացատրեց ապրիլ 10ի հանրաքուէին իմաստը։ «Այդ օրը առաջին անգամ ըլլալով բոլոր Գերմանացիները իրենց կամքը պիտի յայտնեն միացման համար։ 6.500.000 Գերմանացիներ չեն որ քուէ պիտի տան, այլ 75.000.000 Գերմանացիներ։ Նախկին պետութեան խորհրդարանը լուծուած է այժմ եւ պիտի կատարուին մեծազօր Գերմանիոյ ընտրութիւնները։ Ես այստեղ կը հրաւիրեմ մեր ժողովուրդին 50.000.000 արձանագրուած քուէարկուները անգամ մը եւս քննել ինչ որ կատարած ենք մենք եւ իմ աշխատակիցներս, 1933 մարտի ընտրութիւններէն ի վեր։ Ճիշդ ինչպէս որ 1933ին ես գերման ժողովուրդէն խնդրեցի չորս տարի ժամանակ տալ, մեր առջեւ եղած խնդիրներու լուծման համար, այս անգամ ալ կ'ըսեմ,— գերման ժողովուրդ, չորս տարի եւս տուր ինծի, որպէսզի կարենամ իրականացնել արդէն կատարուած միացումը։ Մէկ ժողովուրդ, մէկ պետութիւն, կեցցէ՛ յաղթանակը »։

Երրորդ Խորհրդարանն էր որ լուծուեցաւ

Հիթլէրական երրորդ խորհրդարանն է այս որ կը լուծուի։ Ընտրուած էր 1936 մարտ 29ին։

Առաջին նացի Րայխստակը, որ ընտրուած էր 1933 մարտ 5ին, լուծուեցաւ նոյն տարուան աշնան։ Անոր մէջ կը գտնուէին տակաւին ներկայացուցիչներ նախորդ շրջանի կուսակցութիւններէն։

Երկրորդ Րայխստակը, որ ընտրուեցաւ 1933 նոյեմբեր 12ին բոլորովին հիթլէրական էր։ Լուծուեցաւ գերմանական զօրքին Հռենոս մտնելէն անմիջապէս վերջը։

Երրորդ խորհրդարանը ահա կը լուծուի Աւստրիոյ կցումէն վերջը։

Լուծուած խորհրդարանը ունէր 741 անդամ, ընտրուած՝ չորս տարուան համար, ամսական 600 մարք թոշակով (մօտ 7500 ֆրանք)։ Իր երկու տարուան գոյութեան ընթացքին նիստ գումարած կ'ըլլայ ընդամէնը երեք անգամ, առաջինը՝ 1937 յունուար 30ին, լսելու համար Հիթլէրի զեկուցումը, իշխանութեան քառամեայ տարեդարձին առթիւ, երկրորդը՝ 1938 փետրուար 20ին, ռանակին, արտ. նախարարութեան եւ ազգ. տնտեսութեան վերակազմութեան առթիւ, երրորդը՝ 1938 մարտ 18ին, Աւստրիոյ միացումը հռչակելու համար։

Նոր եւ միացեալ խորհրդարանը պիտի ունենայ մօտ 70 աւստրիացի երեսփոխաններ. Անշուշտ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին ընտրական օրէնքին մէջ։

Ինչո՞ւ պահանջեցին ծայրագոյն պետք

Երեսփ. ժողովի հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, ազգայնական երեսփոխան Ֆէրնան Լոռան պարզելով համայնավարներու մասնակցութեան անպատեհութիւնները, հրաւիրեց վարչապետը ազգային ծառայութիւն մը մատուցանել երկրին, քաշուելով իշխանութենէ ։

Ուրիշ թունդ ազգայնական մը՝ Քսավիէ Վալա, աւելի յառաջ երթալով յայտարարեց ․

— « Փորձառութիւնը ազգային միութեան ծառայած է Քլէմանսոյի, Փուանքարէի, Տումէրկի նախագահութեամբ, եւ այդ անուններէն իւրաքանչիւրը հնչականութիւն մը ունէր որ ֆրանսական մրգաստանին մէկ մասնիկը կը յիշեցնէր։ Մենք պատրաստ ենք ազգային միութիւն կազմելու մարդու մը շուրջը որ կը ներկայացնէ ֆրանսական ազգը։ Ինծի անպատշաճ կը թուի այդ միութիւնը կազմել մարդու մը շուրջը որ կը պատկանի ժողովուրդի մը զոր աստուածային անէծքը դատապարտած է այլեւս հայրենիք չունենալու։ (Ծափեր աջէն, բուռն աղմուկներ ձախէն)։

Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ վէճը

Երէկ իրիկուն լրացաւ Լեհաստանի տուած վերջնագրին պայմանաժամը։ Լեհաստան միեւնոյն ատեն 40.000 զինուոր համախմբած էր Լիթուանիոյ սահմանագլուխին վրայ, բայց վերջին պահուն Անգլիա եւ Ֆրանսա միջնորդած ըլլալով, համաձայնութիւն գոյացաւ առանց զինուորական արշաւանքի։ Լեհաստանի մէջ ամբոխային ցոյցեր կը շարունակուին Լիթուանիոյ դէմ, որ շատ զգուշաւոր դիրք մը բռնած է։

Աւստրիոյ փախստականները Ֆրանսա կուգան

Հարիւրաւոր փախստականներ Ֆրանսա հասած են արդէն, մասնաւորապէս Փարիզ։ Շատերը կարօտութեան մատնուած ըլլալով, կոմիտէ մը կազմուած է օգնութեան համար։ Փախստական մը կը պատմէ թէ իր մեկնած օրը 2000 բժիշկներ, բանուորներ, ուսանողներ, պաշտօնեաներ եւն. կառախումբ նստած էին, Փարիզ գալու համար։

*** Այսուհետեւ մարքն է Աւստրիոյ դրամն ալ (մէկ մարքը 1ուկէս շիլին)։

*** Կ'ըսուի թէ Տոքթ. Շուշնիկ Գերմանիա փոխադրուելով, պիտի արգելափակուի կեդրոնացման կայանի մը մէջ։ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին Աւստրիոյ մէջ ։

*** Միւնիխէն մասնաւոր կառախումբ մը ուտելիք փոխադրեց Վիէննա, բաժնելու համար բանուորական թաղերու մէջ։ Բեռը կը պարունակէր 20.000 բաժին տաք, 30.000 բաժին ալ պաղ ուտելիք։ Այս վերջինը կը բաղկանար մէկ լիպրա հացէ, կէս լիպրա երշիկէ եւ քառորդ լիպրա պանիրէ, իսկ տաք կերակուրը՝ կուլաշ եւ բանջարեղէններէ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Գրօպագանտի յանձնաժողովի հերթական նիստը, 21 մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ։

«ԲԱՖՖԻ» խմբակի դասախօսութիւնը 23 մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին Café «La Grillon» 2 Carrefour de l'Odéon, կը խօսի Պ. Մ. ՎՐԹԷՑԵԱՆ, նիւթն է՝ «Փետրուար 18ի ապստամբութեան պատճառներն ու հետեւանքները»։

ԽՆՁՈՐՔ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Գանեչօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ, 20 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր, իր Ակումբին մէջ։

ՉՐՈՑՑ - ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 20 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8, բիւ Գուժէ, Փարիզ ։

Վիճաբանութիւնը կը վարէ Տիկին ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Նիւթ՝ Մանուկներու խոզբանութիւնը։

Մուտք 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին)։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը» Մայիս 8ին։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել այդ թուականին։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղը կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը» Մարտ 27ին։ Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

22 Մարտ, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Բիւ Գուժէ, Փարիզ

կը խօսի Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «Խորենացին իբրեւ հրապարակագիր եւ քաղաքական գործիչ»։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 20, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼ ՓԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort։

կը խօսի Պ. Լ. Չ Ո Ր Մ Ի Ս Ե Ա Ն

Գեղարուեստական հոխ բաժին, ընտիր նուագ. նոխ պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով։ Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Գամպէթէն առնել օթօպիւս 13 եւ 31 եւ իջնել փօն Շարանթոն։

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ–ՊՈՒԱՔՕԼՕՆՊԻ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ՃԷն 7

FOYER SOSIALISTEի սրահին մէջ։ 149 bis Ave d'Argenteuil, Asnières

Կը նախագահէ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ։

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ԳԷՅԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26. Rue Troyon. մէթրօ՝ Sevres։

Կը ներկայացուի՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ։

Մուտք 7 եւ 10 ֆրանք

Սէն Մորիսի հայրենակիցներուն

Ներկայիս կը ծանուցանեմ Սէն Մորիսի հայրենակիցներուն որ ամէն շաբաթ օրերը պիտի գտնուիմ Սէն Մորիս եւ կը ստանձնեմ ամէն տեսակ ժամացոյցներու նորոգութիւնը։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ որ նոյն օրը հաճին դիմել Պ. Բարսեղ Շատրեանի բնակարանը, Ave. de la Vacherie, St. Maurice de Benoyst (Ain)։

Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Գոնտրաճեան, Տէր եւ Տիկին Հաննա Սապա (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Սալիպա Սապա (Տիգրանակերտ), Տէր եւ Տիկին Միհրան Էլիասեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ճօրճ Քիւրճի (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Թումա Գուրուճեան (Ամերիկա), Տիկին Կատար Սթանպօլեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Խրիսթաքի Քիւրճի (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Սթանպօլեան (Հալէպ), Տիկին Աթինա Էլիաս (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Քասթի Քիւրճի (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Աննա Մարտինեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԹՈՒՄԱ ՔԻՒՐՃԻԻ

(Տիգրանակերտցի)

ցաւալի մահը որ տեղի ունեցաւ Մարտ 17ին.

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 21 մարտ, երկուշաբթի առաւօտ ժամը 8.30ին Պիւէթի հիւանդանոցին մէջ, մէթրօ Փորթ տ'Իթալի։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

ՋԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ ռմբակոծութիւնը կը շարունակուի անդադար։ Զօր. Ֆրանքոյի օդանաւերը 18 անգամ ռմբակոծեցին քաղաքը, վերջին 40 ժամուան ընթացքին։ Մեռեալներուն թիւը կը հասնի 1300։ Քաղաքին զանազան մասերը քարուքանդ եղած են։ Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները ձեռնարկներ կը կատարեն, դադրեցնելու համար այսպէս քաղաքներու ռմբակոծութիւնը ։

ԼՈՐՏ ՃՈՐՃ, Անգլիոյ նոր վարչապետը, որ Փարիզ եկած էր, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին՝ Փօլ Պոնքուրի հետ։ Նախկին նախարար Չըրչիլ եւս եկած է, եւ միջոցներ պիտի խորհին, պատերազմը կանխելու համար ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ արդէն համաձայնութիւններ գոյացած են արդէն։ Առեւտրական համաձայնութիւնը նշանագրուած է արդէն։ Քաղաքական բանակցութիւններն ալ յաջող կ'ընթանան ։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Երիտասարդ գիտնականը, Պ. Գ. Ալիքսանեան, փրոֆէսօր Քարիւլի բարձրագոյն վարժարանին (Սթրազպուրկ), դասախօսութիւն մը պիտի կատարէ այս Կիրակի, 20 Մարտ, ժամը 14.30ին, Conservatoire National des Arts et Métiersի սրահին մէջ (292 Rue St. Martin)։

Նիւթն է.— «Տրանսմ եւ Քարիւղ»։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : ... STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԹՂԹԱԿՑ. ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ, Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՐՏ
MARDI 22 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3685

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ»Ը ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Միայն մենք չենք որ անճրկեր ենք, ազգային միացեալ ճակատ կազմելու համար :

Ահա Ֆրանսան ալ նոյն անելին մատնուած :

Անշուշտ ծիծաղելի պիտի ըլլար բաղդատութեան որ եւ է փորձ՝ երկու ժողովուրդներուն միջեւ : Լեռ ու ձոր կը բաժնեն երկուքը, աշխարհագրութեամբ, պատմութեամբ, ինչպէս եւ ֆիզիքական ու բարոյական ուժերով :

Եւ սակայն, որքա՜ն իրարու կը նմանին պարագաները :

Մեր մէջ, տարրական ինքնապաշտպանութեան պահանջը կը թելադրէ ձեռք ձեռքի, գլուխ գլխի տալ, ամփոփել եւ համախմբել պիտանի ուժերը : Ոչ միայն եղածը կանգուն պահելու, այլ եւ նոր փորձանքներ, անակնկալներ կանխելու համար :

Բոլորին համար ալ անվիճելի է այս պահանջը : Թիւրիմացութիւնները կը ծագին կամ արհեստականօրէն կը ստեղծուին, երբ կարգը կու գայ խօսքէն գործի անցնելու : Եւ բոլորն ալ իմաստութեան գոհարներ կը թափեն, առանց իրենց մատը մոխիրը թաթխելու :

Պարագան տարբեր չէ Ֆրանսայի համար ալ :

Անոնք, Ֆրանսացիներն ալ, առանց կուսակցական կամ դասակարգային խտրութեան, կ'ընդունին թէ ծանր տագնապի մը մատնուած է երկիրը, թէ ներքին եւ թէ արտաքին տեսակէտով :

Բայց, անոնք ալ ունենալով տաքարիւն խառնուածք, վիճաբանութեանց առեն երբեմն այնքան յառաջ կ'երթան, որ կարծես Հայեր են...

Այսպէս, նախկին վարչապետ Ֆլանտէն «Հիթլէրի գործակալ» կը կոչուի, ամուր կառչած ըլլալով Գերմանիոյ հետ համաձայնելու տեսակէտին : Վարպետ ծանրանկարիչներ ալ կը լրացնեն պատկեր :

Արքայական օրկանը, «Աքսիոն Ֆրանսէզ», կը շարունակէ անխնայ մրոտել վարչապետ Լէոն Պլումը, կոչելով զայն «օտար, Հրեայ, առելափառ Հրեայ որ ամէնէն աւելի ընդունակ է պատերազմի առաջնորդելու մեզ, ցեղային կիրքով» : (13 մարտ 1938) : Եւ կը պահանջէ բանտարկել զայն...

Ծանօթ ակադեմական մը, Ժագ Պաստո, բաց նամակով մը կը պահանջէ հանրապետութեան նախագահէն՝ հեռացնել Լէոն Պլումը եւ ազգ. միութեան դահլիճ մը կազմել նախագահութեամբ մարաջախտ Փէթէնի կամ Տարտիէի, այլապէս «ահարկու» պատասխանատուութեան մը տակ պիտի իյնայ պատմութեան առջեւ : («Լը Ժուռ», 16 մարտ) :

Հինգշաբթի օր, երեսփ. ժողովին առջեւ, թթու ազգայնական մը, Գսավիէ Վալա, վարչապետը անարժան կը հռչակէր Ֆրանսայի ճակատագիրը վարելու, իբրեւ զաւակը «ժողովուրդի մը որ աստուածային անէծքով դատապարտուած է այլեւս հայրենիք չունենալու» : («Լը Թան», 19 մարտ) :

Միւս կողմէ, փողոցներու մէջ կ'երեւան ազդեր, հետեւեալ բովանդակութեամբ, — «Ոչ ֆաշականութիւն, ոչ ալ համայնավարութիւն, այլ թագաւոր» :

Եթէ փորձէինք ուրիշ պատկերազարդ նմոյշներ ալ ներկայացնել, հարկ պիտի ըլլար ամբողջ «Յառաջ» մը տրամադրել :

Կը բաւէ այսքանը, իբրեւ հոգեբանական պատկեր :

Այս կացութեան մէջ, բնականաբար այնքան ալ դիւրին չէ ազգային միութեան կամ փրկութեան դահլիճի մը կազմութիւնը :

Երկու կողմերը, աջ եւ ձախ, կը մնան իրենց դիրքերուն վրայ, միեւնոյն առեն սրտառուչ կոչեր ուղղելով ժողովուրդին, որ չուարած՝ չի գիտեր ո՛ր կողմը հակի :

Քաջալերուած՝ Լէոն Պլումի վերջին գերագոյն փորձէն, որով կ'ուզէր բոլշեւիկներն ալ առնել դահլիճին մէջ, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը ամէնէն աւելի կ'աղմկէ հրապարակը, գլուխ հանելու համար «ֆրանսական ազգին միութիւնը» :

Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Մորիս Թորէզ, շաբաթ որ նորէն հնչեցուց այս ազդանշանը, հրապարակային ժողովի մը մէջ,— «ձեռք ձեռքի, պահակ շրջելու համար ի խնդիր խաղաղութեան : Փրկութիւնը կը կայանայ ֆրանսական ազգին միացման, ֆրանսական ճակատին մէջ» :

Անդին, Տորիօ, նախկին թունդ բոլշեւիկը, այժմ նախագահ Ֆրանսայի Ժողովրդական Կուսակցութեան, որ նոր գումարեց իր երկրորդ ընդհ. ժողովը, գործակցութեան բանաձեւ մը՞ կը ներկայացնէ գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութեան, յանուն 250,000 անդամներու : Իր առաջին պահանջն է «Պայքար բոլշեւիկեան քարոզութեան, քաղաքականութեան եւ ազդեցութեան դէմ՝ բոլոր ասպարէզներուն մէջ» :

Գնդապետը նորէն մերժեց այս առաջարկը, իրեն յատուկ խորհրդաւորութեամբ : Իր գլխաւոր մտահոգութիւնն է՝ «չընել որ եւ է բան կրնայ աւելի սեղմել արմատականներու եւ մարքսեաններու անբարոյական զինակցութիւնը» :

Կարելի է ըսել թէ ձախերը աւելի համերաշխ են եւ կուռ՝ իրենց իրենց մէջ, քան աջերը, որոնք զանազան ճակատներու եւ թեւերու բաժնուած են սկիզբէն ի վեր :

Մինչ այս մինչ այն, օրուան վարիչները ամէն միջոց կը փորձեն, իրականացնելու համար Լէոն Պլումի բանաձեւը, — միացեալ ճակատ՝ Թորէզէն մինչեւ Լուի Մառէն (ծայրագոյն ձախէն ծայրագոյն աջ) : Կիրակի օրուան ճառերը նուիրուած էին այս հիմնական հարցին : Ճառախօսներէն մէկն էր նախորդ վարչապետ, Շօթան, որ ազդարարեց թէ չարաչար պիտի տուժեն, եթէ աւելի ուշանայ ազգային միութիւնը :

Միջավայրին պատկերը ամփոփելէ վերջ, խօսինք մեր մասին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՓՈԽ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ

Պոլսէն հասած հեռագրի մը համաձայն, թուրք թերթերը կը գրեն թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է Լոնտոնի սեղանաւորական հաստատութեանց հետ, տասը միլիոն անգլ. ոսկի փոխ տալու համար Թուրքիոյ (մէկ միլիառ 600 միլիոն ֆրանք) :

Վեց լրտեսներ ձերբակալուեցան, անոնց մէկն է Ամիրեան, Իրանցի

Ապահովութեան տեսչութիւնը լրտեսական ծանր դէպք մը երեւան հանեց Թուլոնի մէջ : Առաջին անգամ ձերբակալուեցան վեց հոգի, եւ դեռ ուրիշներ ալ կը փնտռուին : Ամբաստանեալներէն մին կը կոչուի Ամիրեան, Իրանցի(?) :

Անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր Թուլոնի մէջ ուշադրութիւն գրաւած էր կաշեգործ մը, Ժան Գաթիա, 23 տարեկան, որ մէկ ամիս կանուխ աւարտած էր իր զինուորական ծառայութիւնը եւ իր կարեւոր թուղթեր ունէր ազգ. պաշտպանութեան մասին : Ոստիկանները կասկածելով իր շարժումներէն, մանրակրկիտ քննութիւն մը կատարեցին եւ այս առթիւ երեւան հանեցին ուրիշ մեղսակից մը, Մարսէլ Ռուժէ, նոյնպէս կաշեգործ եւ նոր արձակուած զինուորութենէ : Ժան Գաթիա յայտարարեց թէ Մարսէլն էր որ իրեն տուաւ այդ փաստաթուղթերը, ծախելու համար : Եւ աւելցուց թէ զանոնք ստացած էր երբ զինուորութիւն կ'ընէր Ալպեան շրջանին մէջ : Մարսէլ ալ իր կարգին հարցաքննուելով խոստովանեցաւ թէ թուղթերը գողցած էր երբ քարտուղարութեան պաշտօն կը վարէր ընդհ. սպայակոյտին մէջ : Երբ թուղթերը իրեն կուտային մեքենագրելու համար, իւրաքանչիւրէն քանի մը օրինակ աւելի կը հանէր : Այս փաստաթուղթերը կը պարունակէին յատակագիծներ զօրաշարժի, մարտկոցներու, անթելի կայաններու եւ ուրիշ զինուորական գործերու մասին, գլխաւորաբար հարաւային - արեւմտեան Ֆրանսայի մէջ :

Երկու երիտասարդները անմիջապէս Մարսէյլ փոխադրուելով բանտարկուեցան : Քննութիւնները յառաջ տարուելով, ուրիշ մեղսակիցներ ալ երեւան հանուեցան : Այսպէս, հետապնդուեցաւ երիտասարդ գեղուհի մը, Թաթիանա Վասիլիեա, որ ինքզինքը Ռուս կը ներկայացնէր, բայց իրականին մէջ ֆրանսուհի մըն էր եւ կը յաճախէր Նիսի շրջանին եւ ուրիշ վայրերու շքեղ հիւրանոցները : Հաստատուեցաւ որ գեղուհին ամուսնացած է Ֆրանսահպատակ Լեհի մը հետ, եւ սիրուհին է Իրանցի ուսանողի մը, Ամիրեանի, 30 տարեկան : Ամիրեանի համար կ'ըսեն թէ գործակալն է օտար պետութեան մը եւ յաճախ կ'այցելէր Մոնփելիէ, Թուլուզ եւ Փարիզ : Մասնաւորապէս կը յաճախէր Գարթէլ Լաթէն, ուր ձերբակալուեցաւ կապելայի մը մէջ, իսկ Թաթիանա բանտարկուեցաւ Մոնփէլիէի մէջ :

Վերջապէս, Պայոնի մէջ ձերբակալուեցաւ Փարիզցի մը, Ժան Լամպրէա, 30 տարեկան, որ նոյնպէս կը ծառայէր օտար պետութեան մը : Հաստատուեցաւ թէ այս ամբաստանեալը վերջերս ճամբորդութիւն մը կատարած էր Ֆրանսայի եւ այդ պետութեան լրտեսական կեդրոնին՝ Իրունի միջեւ (Սպանիա) : Ժան երբեք չէր անցներ միջազգային կամուրջէն, այլ կ'երթեւեկէր լեռնային արահետներէ, հսկողութենէ խուսափելու համար : Լրտեսը երկար առեն բնակած էր Թուլուզ եւ փարթամ կեանք մը կը վարէր, յաճախելով պարահրահներ, ինչպէս եւ գործակալութեան մը գրասենեակը որ փոխ դրամ կուտար սպաներու, ենթասպաներու եւ զինուորներու : Շքեղ ինքնաշարժ մը ունէր, որով Նիսի շրջանը կ'երթայ կու գար : Այս ալ բանտարկուեցաւ Պորտոյի բերդին մէջ :

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ընդհ. սպայակոյտին քարտուղարը յաջողած է թոցնել եւ ծախել 145 փաստաթուղթեր, ֆրանքօ-իտալական սահմանագլուխի մասին :

Ոստիկանութիւնը Գերմանացի մըն ալ ձերբակալեց Լա Ռօշէլի մէջ, Օթթօ Վանթ, 57 տարեկան, իբրեւ լրտես : Կը կարծուի թէ այս ամբաստանեալին գործունէութիւնն ալ կապ ունէր միւսներուն հետ :

Լեհաստան եւ Լիթուանիա պիտի բանակցի՞ն

Լիթուանիա տեղի տուաւ Լեհաստանի պահանջքին առջեւ, վերջնագրին լրանալէն 9 ժամ առաջ, ինչ որ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ : Լիթուանիա կ'ընդունի Լեհաստանի բոլոր պայմանները, որոնց մասին բանակցութիւններ պիտի կատարուին մարտ 31ին : Այս առթիւ յուզիչ տեսարան մը պարզուեցաւ Լիթուանիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ հարկադրուած է տեղի տալ աւելի զօրաւոր ուժի մը առջեւ : Լիթուանիոյ արտաքին նախարարը հրաժարեցաւ : Սահմանագլուխին վրայ համախմբուած լեհ զինուորները քաշուեցան : Վարշաւայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 435 ցուցարարներ, երբ արտաքին գործերու պաշտօնատունը կ'երթային հաղարաուրներու հետ, բողոքելու համար եղած կարգադրութեան դէմ, անգոհացուցիչ գտնելով զայն : Ոստիկանութիւնը ցրուեց ուսանողական ժողով մըն ալ, որ սարքուած էր նոյն նպատակով :

Անգլիա եւ Իտալիա կը համաձայնին յուղիկ ցուղիկ

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլօ-իտալական բանակցութիւնները յաջողութեամբ յառաջ կը տարուին : Արդէն սարքագրուած է առեւտրական դաշնագիրը : Քաղաքական խնդիրներու մէջ, ամէնէն առաջ քննուած է Միջերկրական Ծովու հարցը : Իտալիա արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առած է, մեղմացնելու, նոյնիսկ դադրեցնելու համար ռատիօներու պատերազմը (հականգլիական քարոզութիւններ անթելով) : Միւս կողմէ, հաւանական կը կրճատուի Լիբիոյ մէջ համախմբուած իտալական զօրքին թիւը : Ճամբան հարթուած է նաեւ Եթովպիոյ ճանաչման համար, իսկ Սպանիոյ խնդիրը ձգուած է Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՅՐԻԿԸ» ԵՒ ՉԱԳՈՒԿԸ

Ձե՞ք տեսած պզտիկ տղաքներ որոնք պատի մը կամ ծառի մը վրայ ցատկելով, կը պոռան աջ ու ձախ.

— Ջիս բռնէ՛ Ցայիմ.. չե՛ս կրնար, չե՛ս կրնար...

Եւ կամ ուրիշներ որ կը յոխորտան.

— Դուն մեր տունին առջեւէն անցիր, հայրիկիս ըսեմ, կը հասկնաս...

Այս տպաւորութիւնը կրեցի, կարդալով հռչակաւոր Նայիրի Զարեանի ոտանաւոր - սպառնագիրը, «Խ. Հայաստան»ի մէջ (1 մարտ) :

Կը ճանչնաք այս ողորմելին :

Աղասի Խանջեանի ողբերգութենէն վերջ, երբ ոստիկանական, լրտեսական, գրաքննական թղթածրարներ կազմուեցան, գրասենեակներու թէ բերդերու մէջ, այս ողորմելին ալ «գրախօսական» մը գրեց, վարկաբեկելու, մատնելու, սեւցնելու համար իր ընկերը, Ա. Բակունց, իբրեւ հակայեղափոխական :

Ամիսներ վերջը, ուրիշներ ալ զինքը մատնեցին, ըստ ընկալեալ սովորութեան :

Ատենէ մը ի վեր անհետացած էր անոր հոգին, եւ ահա ձայն կու տայ Մոսկուայէն, ոտանաւոր մը ուղղելով «զրպարտութեան իժերին» 1937 դեկտեմբեր 4 թուականով.

Դուք փաթթուել էք ինձ ամուր
Որպէս իժեր զրպարտութեան,
Եւ իմ դէմքին քսելով մուր՝
Խայթում էք ինձ ամէն վայրկեան :
Բայց իմ արիւնն ստալինեան
Ո՛չ մի թոյնով չի մակարդուի,
Հազար ազատ էլ վրայ գան,
Ձի՛ ղողայ ակտ հոգին արծուի :
Կուսակցութիւնն, իմ հայրը մեծ
Ինձ կը հասնի շուտո՛վ, շուտո՛վ,

... .

Կը թափանցի նա կեանքիս մէջ
Ամենատես իր հայեացքով ,
Նա կը բուժի վէրքերն իմ խոր ,
Կրկին չարքերն ինձ կը բերի ,
Եւ կը թողայ կրկին չփորն
Ստալինեան իմ երգերի :

Ոտանաւորէն կ'իմանամ, տակաւին, թէ իմ հայրիկը «ձեռքից բռնած, կը հանի վեր, ու մաքրելով՝ կը բերի տուն» :

Խե՜ղճ նապաստակ :

«Հայրիկ» մը որ ոչ իսկ իր Զինովիեւներուն, Ռիկովներուն, Պուխարիններուն, Ռակովսքիներուն, Թուխաչեւսկիներուն եւ ամենազօր Եակոպաներուն խնայեց, արդեօք Սարտի զարի տեղ կը դնէ՞ Նայիրի Զարեաններ...

ՎԱՀԷ

[illegible]

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, մարտ 18 թուականով. — Լուրջ պատճառներ կան կարծելու թէ Նիժնի Նովկորոտի (այժմ Կորքի) մետրոպոլիտը, Թէոֆանոս արք. գնդակահարուած է բազմաթիւ կղերականներու եւ եկեղեցատէրներու հետ : Յունուար 11ին հաղորդած էի արդէն թէ արքեպիսկոպոսը եւ ուրիշ շատ մը եկեղեցական առաջնորդներ ձերբակալուած են : Մանրամասնութիւններ կը պակսին, որովհետեւ հրապարակային դատավարութիւն չէ եղած, բայց անաստուածներու պաշտօնաթերթը՝ «Անաստուած», կը գրէ.— «Փառապանծ Չեկան ոչնչացուց ֆաշական գործակալներու այս ստորին վոհմակը : Պայքարը չէ վերջացած տակաւին, պէտք է ֆաշական գործակալները բռնել եւ բնաջինջ ընել մինչեւ վերջին մարդը» : Կ'ըսեն թէ Թէոֆանոս արք.ի կազմակերպութիւնը կը գործէր այսպէս կոչուած «Մոսկուայի եկեղեցական - ֆաշական կեդրոնին հրամանին տակ. իսկ այս վերջինն ալ իր կարգին իր հրահանգները կը ստանար օտար լրտեսական վարչութիւններէ : Արքեպիսկոպոսը եւ իր հետեւորդները ամբաստանուած են թէ դաւադրութիւններ կը սարքէին, խորհրդային վարիչները սպաննելու եւ երկաթուղիները եւ գործարանները ուժանակով օդը հանելու համար : Ամբաստանուած են նաեւ թէ տեղեկութիւններ կը հաղորդէին լրտեսներու՝ խորհրդային ռազմանիւթի ճարտարարուեստութեան եւ զինուորական շարժումներու մասին եւ ճակատ կազմած էին թրոցքիականներու հետ միասին : Այս առթիւ հետեւեալ յետ մահու խոստովանութիւնը կը վերագրեն արքեպիսկոպոսին — «Մենք, վարիչները եկեղեցական - ֆաշական կեդրոնին, կը հաւատայինք թէ կրնանք մեծ յաջողութիւն շահիլ գործակցելով թրոցքիականներու հետ ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան : Կը մտածէինք թէ քանի որ թրոցքիականները որոշած են սպաննել խորհրդային վարիչները, արգելք չկար մէկ ճակատ կազմելու թրոցքիականներու եւ եկեղեցականներու միջեւ, Կորքիի շրջանին մէջ : Մենք կապեր հաստատեցինք թրոցքիականներու եւ ուրիշ հակայեղափոխականներու հետ» :

*** Նախորդ ընդհ. դատախազ Կրիլէնկօ ձերբակալուած կը համարուի այլեւս : «Փրավտա» զայն կ'ամբաստանէ իբրեւ քանդիչ խորհրդային արդարադատութեան : Ամբաստանեալը հին պոլշեւիկ մըն է եւ առաջին անգամ փայլեցաւ երբ Լէնին զինքը նշանակեց ընդհ. հրամանատար ռուսական բանակին : Իր առաջին գործը եղաւ բզիկ բզիկ ընել ցարական ծերունի սպարապետը՝ Տուխոնին : Վերջին անգամ դատական գործավար էր եւ իբրեւ ընդհ. դատախազ իրեն յաջորդեց Վիշինսքի : Խորհրդային Միութեան մէջ դատական գործավարը նուազ կարեւոր է քան ընդհ. դատախազը :

*** Քարելիոյ հանրապետութեան մէջ գնդակահարուեցան անտառային տնտեսութեան նախագահը՝ Փիմոնով եւ իր ութ բանուորները : Մինսքի մէջ ալ մահուան դատապարտուեցան խնայողական սնտուկի նախագահ մը, Սոլովիչէֆ, կինը եւ երկու պաշտօնեաներ, որոնք ամբաստանուած էին թէ հակասովետական շարժում մը փորձած են :

Մեքսիկա կ'ազգայնացնէ քարիւղի հանքերը պատժելով 17 անգլիական եւ ամերիկեան ընկերութիւններ

Մեքսիկայի հանրապետութեան նախագահ Լազարօ Կարտենաս մարտ 19 թուակիր հրամանագրով մը հրամայեց գրաւել եւ ազգայնացնել քարիւղի 17 անգլիական եւ ամերիկեան հորերը, որոնց արժէքը կը հաշուեն աւելի քան 500 միլիոն տոլար կամ 100 միլիոն անգլ. ոսկի : Այս որոշումը տրուեցաւ անոր համար որ այդ ընկերութիւնները մերժած էին անցեալ նոյեմբերին Մեքսիկայի աշխատանքի իրաւարար ատեանին տուած վճիռը : Ընկերութիւնները կ'առարկէին թէ տարեկան 7,200,000 տոլար աւելի վճարելու պիտի հարկադրուէին այս վճիռով, նոյնքան ալ հանգստեան թոշակի եւ ուրիշ բարենորոգումներու հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԵՒԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

1. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՓՈՒԼՔԸ

Finis Austriae! Վերջացա՜ւ Աւստրիան: Անգամ մը եւս ուժը բզկտեց իրաւունքը: Քանի մը ժամուան ընթացքին տեւտոնեան ալիքներուն գրոհին առջեւ փլաւ զարաւոր անկախ պետութեան մը վերջին խլեակը:

Վերջնակա՞ն է արդեօք ասիկա: Թոյլ պիտի տրուի՞ որ միջազգային օրէնքը, բոլոր օրէնքներու ակունքը՝ խղճի պատգամը մնայ մեռեալ տառ:

? ? ?

Ցաւենայն դէպս Մարտ 12ի Շաբաթ օրը, Եւրոպայի վրայէն անցաւ 1914 Յուլիսի սոսկը: Աշխարհի ո՛ր անկիւնէն ալ մարդ ականջը գետին դնէր, պիտի կարենար լսել աւստրիական սահմանը անցնող գերման զինուորներու ոտնաձայնը, զրահապատ կառքերու գռգռիւնը...

Գնչենքայի չէզոք սահմաննե՞րն են ալ կը բռնաբարուին անգամ մըն ալ...

Բայց պատմական դէպքերը կը ծըփան, կը զարգանան յաճախ ոչ թէ կոյր, պատահական թափով մը, այլ թաքուն եւ անխորտակելի տրամաբանութեան մը մղումով: Այն, շատ յաճախ երկաթեայ վճռականութիւն մը կը վարէ զանոնք, դէպքերը առանձին առնելով, թերեւս կարելի չըլլար նըշմարել իրենց ներքոյ պատճառաբանութիւնը. անհրաժեշտ է զանոնք դընել պատմութեան լոյսին տակ: Անցեալը կը լուսաբանէ ներկան:

Կը բաւէ այսպէս վերյիշել գերմանեւաւստրիական յարաբերութեանց պատմութիւնը, ըմբռնելու համար որ վերջին քանի մը օրերու եղերական դէպքերը մէկ միջնարարն են, եթէ ոչ վերջին արարը, մեծ ողբերգութեան մը, որ թերեւս երկու դարու պատմութիւն ունի:

Բրքրել այդ տոմին բոլոր փուլերը՝ մեզ շատ հեռուները պիտի տանէր. բայց կարելի չէ անտեսել յատկանշական քանի մը դէպքեր, որոնց վրայէն ցատկելով ժամանակը եկած յանգած է իր արդի ելքերուն:

Անհրաժեշտ է գիտնալ որ սկիզբէն ի վեր Միջին Եւրոպայի կուրծքին վըրայ գոյութիւն ունէին ծագումով գերման բազմազան պետութիւններ, անկախ շրջաններ ու քաղաքներ: Միջին դարու աւատական կազմակերպութիւնը դեռ կը շարունակուէր այդ երկրամասին վրայ մինչեւ մեր օրերը, թէ ձեւով, թէ ոգիով: Նափոլէոն Ա.ի օրով երբեմնաբիւր վաթսուն գերման անկախպետութիւններգոյութիւն ունէին, որոնցմէ շատերը սրբուեցան իր օրով:

Ապակեդրոնացեալ այդ խառնիճաղանճին մէջ երկու պետութիւններ իրենց ուժով, կազմակերպութեամբ եղած էին տեսակ մը բիւրեղացման կեդրոններ: Իրենց քաղաքական զօրութեամբ անոնք իրենց շուրջը կը համախմբէին մնացեալ մոլորակ, արբանեակ մեծ ու փոքր պետութիւնները:

Գերման աշխարհի այդ երկու բեւեռներն էին հիւսիսի մէջ Փրուսիան՝ ուր կ'իշխէր Հոհենցոլերնեան թագաւորական տունը, հարաւի մէջ Աւստրիան եւ իր Հապսպուրկեան տունը:

Աւելի քան երկու հարիւր տարի գերման ցեղին պատմութիւնը կը թաւալի այդ երկու բեւեռներուն շուրջ. մրցակցութիւնը գունաւորած է գերաւելի ճիշդ՝ այդ երկու կեդրոններու ման աշխարհի ճակատագիրը:

Այո, թէեւ ծագումով գերման բայց խոր տարբերութիւններով կը զանազանուին իրարմէ փրուսիական տիպարը աւստրիական տիպարէն:

Նախ Փրուսիան եղած է բողոքականութեան կեդրոն մը, մինչ Աւստրիան մէկն է պապականութեան միջնաբերդերէն: Փրուսիան սիրած է միշտ զինուորական խարիսխի վրայ հիմնել պետականութիւնը, Աւստրիան՝ աշխարհիկ կռուանի մը վրայ: Փրուսիացին կը պահէ հին բարբարոս տեւտոններու աւանդութիւնները, Աւստրիացին՝ բարեխառնուած է միջերկրականեան լատին մշակոյթով: Առաջ հետ միասին տնտեսական հակամարտութիւններ, իշխող տուներու մըրցակցութիւն եւն., պատճառ եղած են որ յաճախ իրարու հետ չմուին, բախին Փրուսիան եւ Աւստրիան, իրենց եռուէն քաշելով ամբողջ արբանեակներու համադրութիւն մը, որ կը հակէր մերթ դէպի հիւսիս, մերթ դէպի հարաւ, նայելով թէ ո՞ւր կը թեքէր նժարը:

Այդ մրցակցութիւնը տեղի տուած է մերթ հողային խաղաղ գրաւումներու, դիւանագիտական խաղերու եւ մերթ արհաւոտ բախումներու: (Մեր օրերուն միայն այդ մրցակցութիւնը վերածուած էր զինակցութեան մը, ուր Աւստրօ-Հունգարիոյ երբեմնի կայսրութիւնը յառաջապահ ճակատ կը կազմէր փրուսիական զինապաշտութեան:)

Անցեալէն յիշենք ուշագրաւ դէպք մը, որ այնքան կը յիշեցնէ ներկան:

1740ին Փրուսիոյ թագաւորը Ֆրետրիկ Բ. յանկարծ իւրացուց Աւստրիոյ մէկ նահանգը՝ Շլեզիան: Առանց որեւէ պատճառաբանութեան իր զինուորները սահմանը անցան եւ գրաւեցին երկիրը: Աւստրիոյ կայսրուհին՝ Մարիա Թերեզա— մայրը՝ Մարի Անթուանէթին, որ Ֆրանսա հարս պիտի երթար ու պիտի փակէր կեանքը կառափնատի վրայ,— պատուիրակ մը ուղարկեց Ֆրետրիկ Բ.ի արքունիքը, հասկնալու համար Փրուսիոյ նպատակը: Իրեն պատասխանեցին թէ «ամէն ինչ կ'ըլլայ Աւստրիոյ բարիքին համար»: Եւ թէ Շլեզիան կը գրաւուի պաշտպանելու համար մնացեալ Աւստրիոյ հողային ամբողջութիւնը»:

Մօտենանք արդի ժամանակներուն:

Նափոլէոն Ա.ի անկումէն վերջ, Վիեննայի համաժողովը,— ուր վըճռական դեր խաղաց աւստրիացի դիւանագէտը՝ Մեթերնիխ,— գերման փշուցրիւ անկազմակերպ պետութիւնները խմբաւորեց միակ, կեդրոնացած կազմի մը մէջ, որ կոչուեցաւ Գերման Համադաշնակցութիւն: 39 անջատ պետական միաւորութիւններ կային հոն.— 5 թագաւորութիւն (Փրուսիա, Սաքսոնիա, Հանովր, Վիւրթէմպէրկ, Պաւարիա), 7 մեծ դքսութիւն, 20 դքսութիւն, 4 ազատ քաղաքներ, եւն., ամբողջութիւնը դըրուած Աւստրիոյ կայսեր մականին տակ:

Դաշնակցային ժողով մը՝ կազմուած իշխող տուներու ներկայացուցիչներէն, պիտի ապահովէր համադաշնակցութեան ներքին, կազմական միութիւնը: Այս ժողովը դիւանագիտական կաճառ մը մնաց միշտ, անկարող խաղալու գործօն դեր մը: Բուն ժողովուրդները դուրս կը մնային անկէ:

Աւելորդ է ըսել թէ գերման այդ համադաշնակցութիւնը, որ կը տարածուէր Պալթիկէն մինչեւ Ադրիական, բռնազբօսիկ, արուեստական պետութիւն մը եղաւ, զուրկ կազմական միութենէ. մարմին մը՝ բազմաթիւ, այլամիտ գլուխներով: Լուսամիտ գըլուխներ կը խորհէին որ «պետութիւններու այդ դաշնակցութիւնը հարկ է փոխարինել դաշնակցային պետութեամբ մը, բխած ժողովրդական զանգուածներէ:»

Տնտեսական որոշ միութիւն մը կանխեց քաղաքական միաւորութիւնը: Արդարեւ Փրուսիոյ թագաւորին նախաձեռնութեամբ հիւսիսի բոլոր գերման իշխանութիւնները կազմեցին մաքսային միութիւն մը— ցոլֆէ-րայն, որմէ Աւստրիան դուրս մնաց: Այդ միութեան մէջ մտնող պետութիւնները կը ջնջէին իրենց միջեւ մաքսատուները, մաքսային պատուարը կը մնար դէպի արտասահման միայն: Ասիկա մեծ զարկ տուաւ գերման ներքին առեւտուրին: 10 տարուան ընթացքին (1830—40) առեւտրական փոխանակութեանց գումարը կրկնապատկուեցաւ. մաքսային եկամուտները կը բաժնուէին մասնակցողներուն միջեւ: Տնտեսական այս միութիւնը առաջին լուրջ քայլն էր ի հարկէ դէպի գերման միակ պետականութեան մը նպատակը:

ԳԵՐՄԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՓՈՐՁԵՐԸ

Անցեալ դարուն երեսունական, քառասնական թուականներուն Եւրոպայի վրայէն անցնող յեղափոխական շունչը որ ռամկավարական սկզբունքներէ կը թելադրուէր, վարակեց նաեւ գերման ժողովրդականութիւնը: Ամէնէն գործօն քայլը առնուեցաւ 1848ին:

Արդարեւ նոյն տարուան Մարտ 31ին Ֆրանքֆուրտի մէջ 500 ներկայացուցիչներ որոշեցին անմիջապէս Գերմանիոյ մէջ ընտրել տալ Սահմանադիր ժողով մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար վերակազմել ու հիմնել գերման դաշնակցային պետութիւն մը. ժողովրդական նախաձեռնութիւն մըն էր այս. իշխող տուները անկարող էին հակազդելու:

Մայիս 18ին համախմբուեցաւ գերման սահմանադիր այդ ժողովը, արդիւնք՝ ժողովրդական քուէարկութեան: Տասն ամսուան աշխատանքներով մշակուեցաւ Առաջին Գերման Սահմանադրութիւնը (28 Մարտ 1849) որ գերման իշխանութիւնները կը համախմբէր միակ դաշնակցային պետութեան մը մէջ, որ պիտի ունենար 1 կայսր, մէկ օրէնսդիր ժողով, մէկ գահլիճ, ամբողջը՝ դրուած ռամկավարական հիմերու վրայ:

Մեծագոյն դժուարութիւնն էր ճըշդել թէ ո՞ր պետութիւնները մաս կազմելու էին նոր դաշնակցութեան եւ ո՞վ պիտի ըլլար նորընտիր կայսրը: Ցաւթեց այն հոսանքը որ կ'ուզէր Աւստրիան դուրս հանել գերման այդ միացեալ պետութենէն ու կայսր հռչակել Փրուսիոյ թագաւորը:

Իշխող տուները զգացին վտանգը: Նոր սահմանադրութիւնը վերիվայր կը շրջէր աւանդական կարգերը: Անոնք միացեալ ճակատ կազմելով խեղդեցին ժողովրդական խլրտումները, ու 1849 Յունիսին առաջին այս խորհրդարանը փակուեցաւ բռնի ուժով: Բայց իր մշակած կազմական օրէնքներն էին, որ երեք քառորդ դար վերջը, մեր օրերուն պիտի ծառայէին մէկնակէտ Գերմանիոյ Վայմար հանրապետական վարչաձեւին (1919):

Եթէ առկայն ի նպաստ համադաշնակցութեան եղող ժողովրդական շարժումը ձախողեցաւ, անդին պետութիւններու մէջ գաղափարը աւելի նպաստաւոր հող գտաւ իրականանալու համար: Փրուսիոյ թագաւորը ինքնաբերաբար 1850ին իր ժողովուրդին շնորհեց սահմանադրական կարգուսարք մը եւ ընդառաջ երթալով ընդհանուր փափաքի մը, յայտարարեց թէ պիտի ջանայ կազմել «Նոր Գերմանիա մը, ոչ թէ միաձեւ, այլ միացեալ» ուրկէ դուրս պիտի մնար Աւստրիան:

Եւ արդարեւ 1849—50 տարիներու ընթացքին Փրուսիան կը յաջողէր իր շուրջը համախմբել գերման կարգ մը պետութիւններ— կազմել «սահմանադրութիւն մը» որուն դիւանագիտական-զինուորական ղեկավարութիւնը ինքը պիտի ստանձնէր:

Աւստրիան դուրս կը մնար. անոր արուած աքացի մըն էր ասիկա:

Աւստրիոյ գահին վրայ դեռ նոր բարձրացեր էր Ֆրանց Եօզէֆ կայսրը, իր վարչապետն էր Շվարցընպէրկ, կատաղի փրուսատեաց մը, որուն կը վերագրուէր սա բառը. «Նախ ստորնացնել Փրուսիան, յետոյ բնաջնջել»:

Աւստրիա չհանդուրժեց Փրուսիոյ թագաւորին նախաձեռնութիւնը եւ վերջնագիր տուաւ: Երկուստեք զօրակոչ յայտարարուեցաւ:

Շվարցընպէրկ իր կողմը շահեցաւ գերման թագաւորները: Փրուսիա, որու բանակը պատրաստ չէր դեռ, վարանեցաւ: 1850 Նոյեմբերի 29ին Օլմիւցի տեսակցութեան ընթացքին Փրուսիոյ ներկայացուցիչը համաձայնեցաւ Աւստրիոյ բոլոր պահանջներուն. «սահմանափակ միութեան» ծրագիրը չեղեալ հռչակուեցաւ եւ անգամ մը եւս գերման պետութեանց համադաշնակցութիւնը, այնպէս ինչպէս գրուած էր 1815ին, պաշտօնապէս հռչակուեցաւ:

Օլմիւցի այս տեսակցութիւնը Փրուսիոյ քաղաքական պարտութիւնն էր. զայն անուանեցին «Օլմիւցի նահանջը»: Չափազանց ծանր վիրաւորանք մը եղաւ ասիկա փրուսիական արժանապատուութեան. տարիներով փոխվրէժ մտածեց եւ փնտռեց առիթ մը Աւստրիոյ փոխադարձելու այդ հարուածը տոկոսով միասին:

Այս առիթը պիտի չուշանար:

ՄԱՐԱՍԱՆ

ՍԵԲԱՍՏԻԱՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Վերջերս «Հայրենիք»էն հրատարակած էինք ողբացեալ Մկրտիչ Միքայէլեանի յուշերը: Սոփիայէն իրազեկ հայրենակից մը կը կատարէ հետեւեալ ճշդումները:—

Հանգուցեալ Մկրտիչ Միքայէլեանի «Սեբաստիոյ լեռներուն մէջ» գրութեան մէջ դժբախտաբար կան շարք մը սխալներ, զորս ստիպուած եմ ուղղել յանուն ճշմարտութեան:

Մկրտիչ Միքայէլեան Մէնգիլ Գալէէն փոխադրեցին մեր ամէլէ թապուրը հիւանդոտ վիճակի մէջ, եւ իբրեւ հայրենակից Գրիգոր եւ Արամ Զավուշներ առին մեր վաշտին մէջ, խուսափելով միշտ ծանր աշխատանքներէ, որով մենք Սեբաստիա, Կավրա, Կամխ միշտ միասին եղանք:

Մեր ամենօրեայ մղձաւանջն էր փախչիլ լեռները եւ հոն ապաստանիլ, որպէսզի թրքական եղեռնին ոչխարի պէս չմորթուինք, բայց մեզի կը պակսէր ամէնէն կարեւորը՝ զէնքը:

Մկրտիչ կ'ըսէ թէ Կավրա տասնոց սարքանակներ, Քորախոն պահուած զէնքեր կային, եւ մենք երեք ամիս Կավրա տարեցանք մեր թապուրով, Քորախոնը, մանաւանդ Խանծառը այնքան մօտ էր որ բնաւ դժուարութիւն չկար այդ զէնքերուն տիրանալ: Ան այն ժամանակ լռեց որովհետեւ մտացածին բաներ էին:

Իբրեւ թէ Արամ անունով չաւուշը Մկրտիչին թելադրեր է— «Տղաք, մի փախչիք, վտանգ կայ»: Բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ Արամ Մկրտիչին կը թելադրէ «մի փախչիք, վտանգ կայ» եւ ինքը՝ Արամ կը փախչի իր նախատեսած վտանգը անտեսելով: Ասիկա իրականութեան համապատասխան չէ, եւ Արամը նսեմացնելու ապարդիւն փորձ մը:

Երբ մեր ամէլէ թապուրի հայ զօրքերը ձերբակալեցին, Մկրտիչը արդէն բացակայ էր: Տեղեկանալով մեր կացութեան, խուսափած էր այդ վըտանգէն: Մենք՝ ամէլէ թապուրի սպանդէն՝ Գոյա Տիպի կոտորածի վայրէն փախանք եւ վերադարձանք մեր գիւղի շրջանը (Կամխ) հինգ հոգի— Գրիգոր Մինասեան (Հաճի), Արամ Զավուշ, Սահակ Ձերիտեան, Գաբրիէլ Զաքարեան, Կապիս գիւղացիներ, եւ Զառոցի Արշակ Մալխասեան:

Մէկ ամիս վերջը եկան միացան Շարգըլլայէն փախած չորս ընկերներ եւս, Գրիգոր Թորոսեան՝ Կամխեցի, Մկրտիչ Գարաքէհեաեան՝ Քոթնեցի եւ Քահրատցի Սերոբ:

Հազիւ 10 օր անցած՝ խումբ մը Կավրացիներ, թիւով վեց հոգի, Սախարի լեռը իրենց չորս ընկերները զոհ տալէ վերջ, երկուքը, Յարութիւն եւ Գրիգոր, եկան եւ միացան մեր խումբին՝ նաեւ Հաճիին եղբայրը՝ Եղիազար Մինասեան 17 տարեկան պատանին, նախապէս Լեւոն Աւագեանին հետ զէնք մը ճարելէ վերջ, մեր գիւղը բնակող չէրքէզ մը ռուսական մօսին մըն ալ զնած ըլլալով անոր այլեւս գիւղը իրեն պաշտպան թուրքին քով մնալը անկարելի դարձաւ, որով զայն ալ առինք մեր խումբին մէջ ու այսպէս օր ըստ օրէ խումբին թիւը կը ստուարանար եւ մենք ալ որքան որ կրնայինք ձեռնուած պայքարի պատրաստութիւնը կը հոգայինք:

Ինքզինքը ազատող եւ մեր խումբին դիմողներէն ոչ մէկուն բացասական պատասխան չտուինք ու մինչեւ ձըմեռնամուտ մեր թիւը հասաւ 31 հոգիի, որոնց մէջ ծեր մը եւ 14 տարեկան պատանի մը՝ Թորոս Տէքտէքեան, այժմ Ամերիկա: Անոնց մէջ էին նաեւ Մկրտիչ եւ Նշան:

Մկրտիչ ուշ աշունին եկաւ մեզ մօտ, ձմեռը պատսպարուելու համար իրենց առկաւ պայքարով միասին: Մենք ուրախութեամբ ընդունեցինք զայն, ինչպէս միւս բոլորը: Մկրտիչ խումբերու ղեկավար եւ պայքարի հայթայթիչ եղած չէ:

Մենք ոչ դրամ ոչ ալ ամերիկացի օրիորդէն դրամով պայքար գնած չենք: Իսկ եթէ Մկրտիչ այդ ձեւով դրամ ստացած է, մենք առկէ լուր չունէինք

Դաւռացիք ոչ թէ ալիւրի համար դրամ առին, այլ առաջին ամիսներուն, երբ մենք բոլորովին անզէն կամ մէկ երկու անկանոն զէնքեր ունէինք, հետեւաբար կարելիութիւն չկար ջաղացքները մտնելու, մարդիկը մեզի հնարաւորութիւն ստեղծեցին, կեանքերնին վտանգի տակ դնելով, ալիւրի կամ հացի պարկեր շալակին ջաղացքէն դուրս, գիշեր ժամանակ որոշուած տեղը հասցնելու համար: Ո՞վ կրնայ հաստատել թէ այդ եղեռնի օրերուն, երբ եղան առկ հօրթ կը փընտռէին, մարդիկ դրամի համար իրենց կեանքը վտանգէին: Ոչ մէկ պարագային կարելի չէ այդ ըսել, արի եւ անշահախնդիր մարդոց արժանապատուութիւնը գրչի մէկ հարուածով վիրաւորել:

Դաւրացիները ամբողջ երեք տարի իրենց կարելին ըրին, ու ասիկա այդ ժամանակները ամէն մարդու գործ չէր եւ մենք միայն երախտապարտ ենք այդ մարդոց:

Մկրտիչ կը գրէ որ երբ Թէճէրցի աղոց խումբով Կամխեցիներու քարայրը հասայ, Հաճին զէնքը կուրծքիս ուղղելով ըսաւ.— «Ձէրքէզ Զավուշ, եթէ այս ձեւ մեզի անօթութեան [illegible], այս զէնքը քեզի համար է»: Հոս Մկրտիչ զոհը կը շփոթէ դահճին հետ: Հաճին իր ամբողջ կորովը ի գործ դրաւ եւ երկու ընկերներ ալ ուղարկեց (Գրիգոր Թագլեան եւ Նշան Տէյիրմէնճեան) որ տղաքը անմիջապէս առաջնորդեն մեզ մօտ:

Շարունակելով, Մկրտիչ կը յայտնէ թէ Աղտաղի, Թօքաթ-Ենիխանի՝ Թեճերի խմբերու հետ կանոնաւոր կապ ունէր եւ նոյնիսկ գաղտնի հիւբեր կ'ընդունէր: Նախ ըսեմ որ Թօքաթ-Ենիխան շրջանը այդ անունով խմբապետ եւ խումբ գոյութիւն չունէր, եւ ոչ ալ Աղտաղի խմբի հետ կապ ու հաղորդակցութիւն: 1919ին, երբ լեռներէն իջանք, այն ժամանակ միայն տեղեկացանք այդ տեսակ խումբի մը գոյութեան, որ 60—70 եւ ոչ թէ 12 հոգի եղած են, որոնցմէ մէկը (Կիւլպէնկ) այժմ կ'ապրի Վառնա:

Թէ Մկրտիչ ի՞նչպէս տեղեկացած է այդ խումբի մասին, հետեւեալն է.—

Այդ խումբէն Մանուկ Զավուշ, 15-20 ընկերներով բաժնուած եւ բաւական դժուարութիւններով անցած է ռուսական սահմանը եւ Անդրանիկի կամաւորական բանակին մէջ ծառայած:

Իսկապէս Մկրտիչ եթէ այդքան միջոցներ եւ հեղինակութիւններ ունէր, հապա ինչո՞ւ 1916ի աշնան սկիզբներէն Նշան Օհանեան, Գրիգոր Թագլճեան իր մօտ գացեր են եւ ինք միայն առաջինը՝ իր համագիւղացին, իր մօտ պահելով, երկրորդը Սախառ, երրորդը Կամխ, մեզ մօտ ուղարկեց: Այդ շրջանի քանի մը խումբերուն զէնք ու պայքար հայթայթողը մի՞թէ երկու ընկեր իր մօտ պահելու հնարաւորութիւն չունէր:

Ի՞նչ կարիք կարթէճէրի խմբով գալ մեզ միանալ, քանի որ ինք կ'ըսէ թէ ուղղակի իրեն համար եկած էին: Կամիսի լերկ ու տափարակ դաշտերն ու բլուրները աւելի՞ յարմար էին, քան Քորախոնի անտառախիտ բարձրաբերձ լեռներն ու ձորերը:

Եթէ մենք իւրաքանչիւր մեզ դիմողը ետ վերադարձնէինք, պատկերը [illegible] կ'ըլլար, ինչպէս եղաւ Կավրացի վեց տղաներու, որ սպաննուելէ վերջ երկուքը եկան մեզ մօտ նաեւ Բռամբերցի խումբին, որ անդրուշութեան հետեւանքով քարայրին մէջ պաշարուեցան եւ վառուած յարդի ծուխէն խեղդամահ չըլլալու համար անձնատուր եղան եւ սպաննուեցան Պոզաւոր Ճանապարհին 2—3ը փախան եւ վերադարձան, ուր վերջը միացան մեր խումբին: Անոնցմէ մէկը, Մուրատ Տէրտէրեան, այժմ Ամերիկա կը գտնուի:

Գարունը եկաւ, Հայրապետ Զավուշ Թէճէրի խումբի պետը, բաց սրտով նախ շնորհակալութիւն յայտնեց մեր ասպնջականութեան առթիւ, եւ վերջն ալ ներողութիւն խնդրեց, որ իրենք Թէճէր վերադառնալու փափաք ունին:

Հաճին ըսաւ որ մենք մեր պարտականութիւնը կատարեցինք եւ յարմար չէ որ ձմեռուան վտանգը անցնելէ վերջ վերադառնանք Թէճէր:

Անոնց հետ մեռած ընկերներ ունէին եւ անոնց վրէժը սրտերնին գացին Թէճէր, կրկին վերադառնալու խոստումով:

Թէճէրցիներու պարագան արդարանալի էր, բայց Մկրտիչի եւ իր հինգ ընկերներու պարագան անարդարանալի էր եւ շատ անէչ տպաւորութիւն ըրաւ բոլորիս վրայ, որ գլխաւորաբար իր եւ Գրիգոր Կորեկեանի գործն էր: Այն Գրիգոր Կորեկեանին, որ իր գիւղացի Կարապետ Տէր Օհանեանի հետ 1916 թուին Մկրտիչէն մերժուելէ յետոյ Սախառ ապաստանած եւ իրենց 4 ընկերներէն երկուքը Գառլու Գըզըլպաշ գիւղին մէջ եւ 2ն ալ լեռը գիշեր ժամանակ կրակին շուրջ զոհ տալէ վերջ, առինք մեր պաշտպանութեան տակ:

Մկրտիչ կը գրէ.—

«Վեց ընկերներով Սախառի լեռը թողեցանք եւ մինչեւ ռուսական սահմանը անցնելնիս, 58 օրս ըրինք»: Ակնարկը թուրք փախստական զինուորներ սպաննելու մասին է: Բայց այդ ի՞նչ տեսակ փախստականներ էին որ «58»էն դէթ մէկը զէնք չունէր, որպէսզի հերոսաբար յետոյ այդ զէնքը ձեռք անցուէր. մինչդեռ առհասարակ այդ տեսակ փախստականներ զինուած կ'ըլլային, իսկ Մկրտիչ եւ իրայիններն ալ համբար ազգային առած զէնքերնին կը վերադարձնէին. կամ՝ զէնք մը գնելու համար Մեսրոպ Անտոնեանին վեց ոսկի կուտային, եւ անալ, այդ ինչին գումարը բացատրելու համար, կը սպառնայ զառանց[…] մատնել: Արդարութիւնը եւ ճշմ[…]տութիւնը կը պահանջեն յայտարար[…] որ այդ մարդը բնաւ մասնիկ եւ […] սաճան մը չէր եւ շատերը […] ճանչնան զայն եւ կրնան վկայ[…] մասին:

Ճիշդ չէ որ «Մեր Կրէֆէին […] կան օգնութիւնները կը շարունակ[…] էին, այնպէս որ խումբերը կամայ[…] մաց իրենց պակասները լրացն[…] «Տայիս»ն ալ տարեմակ մը տու[…] Կամխեցիներու խումբին Մեր Ս[…] րքէն եկած դրամով ալ […] զէնք հայթայթեցինք»:

Ներելի չէ որ ամերիկուհիի […] բաղդրուին այն բոլոր գերմարդ[…] զոհողութիւնները, որոնք կա[տար]ուած են հայ վերապրող բեկոր[…] — ծերուկէն մինչեւ պատանին եւ […] փախստական խումբերու ջանք[…] մեր գոյութիւնը պահելու համար:

Եթէ Լեւոնը («Տայիս», […] Աղան մեռան, բայց Գահրիման[…] է: Մկրտիչը իր գործերուն ընկ[…] քին Լեւոնին եւ Գահրիմանին […] հանդիպիր, բայց արդեօ՞ք այդ […] օրերուն մենք եւ ինք պիտի կրնա[յինք] գործել, եթէ այդ անձամբ երրո[…] թիւնը չըլլար.

Իրականութեան չեն համապատ[աս]խաներ այն պնդումները թէ […] վէնքը Մկրտիչին կուրծքին ուղղ[…] թէ Թէճէրի տղաքը մեզ մօտ աս[…] նորդած է, թէ Դաւրացիներ դրա[մով] պայքար կը հայթայթէին մեզ […] Մեսրոպ Անտոնեան մասնիկ է...

Մկրտիչ Միքայէլեան մեռած է, հետեւաբար, աւելի մանրամաս[…] թեանց մէջ մտնելը աւելորդ է […] քանի մը տողերուս միակնպատակ […] ոչ թէ վէճեր ստեղծել, այլ վե[…] կանգնել կարգ մը ճշմարտութիւ[ններ]

Գ. ԶԱՔԱՐ[…]

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ֆրանսայի Նախկին ռազմիկ[ներու] տարեկան համագումարը տեղի ու[նե]ցաւ Կիրակի, 13 Մարտ: Կը մաս[նակ]ցէր Հայ Կամաւորներու եւ Մար[տիկ]ներու Միութիւնը, 10 հոգինոց [պատ]ուիրակութեամբ մը: Ժողովը [բաց]ուեցաւ առտուան ժամը 10.30ին […] պէտք խօսք առին Միութեան նա[խա]գահը՝ Գ. Ֆուռնիէ, ինչպէս եւ […] նախագահ աբբայ Միւլլէր, […] քարտուղար Գ. Տէսպալա եւ […] պահ Գ. Տուբո, որոնք առին […] կան բարոյական եւ նիւթական […] ծունէութեան զեկուցումը: Ժո[ղովի] ընթացքին կարդացուեցաւ Հայ [Կա]մաւորներու եւ Մարտիկներու Մ[իու]թեան տեղեկագիրը: Ժողովէն [ետք] մատուռին մէջ հոգեհանգիստ կ[…] ուեցաւ անզամ նահատակներու [հա]մար:

Ցետոյ տեղի ունեցաւ Միութ[եան] տարեկան ճաշը, ուր խօսք առի[ն] Գ. Ֆուռնիէ, Քուզէն (երեսփոխան […] Թագամասի), Տը Գանիոս եւ Մար[…] մինչ Գ. Մաքսէլ կը ղեկավարէ[ր] զանը: Ճառերու ընթացքին համ[…] կան ջերմ եւ քաջալերական […] արտայայտուեցան Հայոց եւ Հայ [Կա]մաւորներու եւ Մարտիկներու Մի[ու]թեան մասին: Ճաշին յաջորդեց […] զարուեստական ճոխ բաժին մը […] նակցութեամբ Օփերայի երգ[իչ] Մայյէօի, Օր. Լըլիէվրի, Գ. Լը[…] րի եւ Գ. Գէրնարի: Հոս կրկին […] առին մերթ Գ. Ֆուռնիէ, որ […] ընդհ. քաղաքական կացութիւնը […] լուծեց: Մինչ գնդ. Մօրէ հետ[…] բանիմաց ճառով մը, խօսեցաւ Գ[եր]մանիոյ գաղթային պահանջ[ներուն] մասին եւ պարզեց Թոկոյի եւ Ֆ[…] բունի գաղթավայրերուն […] կարեւորութիւնը:

Հանդիսականները բաժնուեցան […] հաճոյքութեամբ:

Թղթ[…]

Մոռցիր ըրած բարիքդ, բայց […] միշտ քեզի եղած բարիքը:

Արեւելեան առ[…]

Կեղծաւորութիւնը մեծագոյն […] րութիւնը եւ մոլութիւն է: […] դիւրին է պարկեշտ ըլլալ, քան […] ւալ.— Փ. Սան

Սէրը հաճոյք մը, իսկ […] պարտականութիւն մըն է — Թոլ[…]

Գէտք չէ բռնադատել մեր ազ[…] Դըշնորհքով բան չըլլար.— Լաֆոն[…]

Յնայելը երկրորդ. Նախախն[ամու]թիւնն է մարդ արարածին համար. Միրա[…]

Մէկ վայրկեան իսկ մի կորսն[ցներ] ժամանակդ, քանի որ յաջորդ[…] սին վստահ չես.— Ֆրանքլին:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

…ՍԻՆԹ ԷԹԻԷՆ. (Յատուկ).— Մարտ …ին Ց. Գ. Դուրեան Գրադարանի … ունեցաւ Անոռք ենթակոմի- … կազմած հրապարակային դասա- …խօսութիւնը։ Բազմութիւնը լեցու- … էր Գրադարանի սրահը, եւ ըն- …կերները ոտքի վրայ մնացին ։

Նախագահ ընկեր Ա. Պօղիկեան ներ- …կայացուց եւ հրաւիրեց խօսելու օր- …ւան բանախօսը, ընկեր Վ. Իշխան- …եանը, նիւթ՝ «Թուրքիա եւ մենք»։ … ամփոփ էր եւ բազմա- …կողմանի եւ ներկայ հասարակութիւնը … ուշի ուշով։ Ընկերը ման- …րամասնօրէն ներկայացուց Թուրքիան … նախօրեակին, զինադադարի ըն- …թացքին, Քէմալի շարժումը, արդիւ- …նքում Թուրքիան Քէմալ եւ Քամէթ …, Թուրքիոյ ներկայ քաղա- …քականութիւնը եւ ձգտումները եւն.։ … եզրակացուց.— Հայրենակից- … օրերը անակնկալներով լի են, … կրնար գուշակել թէ վաղը ինչ կը …, ատոր համար ալ պէտք է … արթուն հսկենք, մեր դատը վե- …րարծելու համար։ Աւելի քան եր- …բեք ժամանակն է մէկ ճակատով հե- …տապնդելու մեր արդար պահանջը ։

Հայրենակիցներու կողմէ եղան …երկ մը հարցումներ որոնց ընկերը … պատասխանեց շատ սիրով ։

*** Ցաջորդ գիշերը ընկեր Վ. Իշ- …խանեան դասախօսութիւն մը տուաւ … Աւչի մասնաճիւղին, նիւթ ու- … «Նոյ ղեկը Հայոց պատմու- …թեան մէջ»։ Ընկերը պատմական փաս- …տով վերջ եզրակացնելով Թելադրեց … մայրերուն եւ քոյրերուն աւելի …անդամակցութեամբ փարիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որովհետեւ անիկա ոչ միայն … կեանք զարգացման ու դաստիարա- …կութեան օրրանն է, այլ այլասերման … ու ուծացման դէմ պայքարող ազդակ- …ներէն մին է ։

*** Ժողովուրդի բուռն փափաքին վրայ, ընկեր Վ. Իշխանեան կրկին խօ- սեցաւ մարտ 14ին, երկուշաբթի գի- շեր ժամը 8.30ին, Գրասրրի Ժանուէյի … սրահին մէջ։ Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը։ Այս անգամ նիւթն էր «Հայաստան եւ մենք»։ Ընկերը ընդհանուր ակնարկ մը նետելով Հա- յաստանի ներկայ վիճակին վրայ, փաստերով ներկայացուց խորհրդա- յին Ռուսիոյ վարած քաղաքականու- թիւնը եւ ձգտումը մեր Հայրենիքի … Բացատրեց թէ ինչ նշանա- կութիւն եւ հետեւանք կրնան ունենալ մեր հայրենիքի վարիչներու գլխա- ւոր ապաժայ անակնկալներու ըն- թացքին, եւ եզրակացուց.

— Ժամանակն է կուսակցական բո- …ւր պզտիկ խնդիր մէկդի դնելու եւ … Հայաստանի ձեռք երկարելու իրա- …ւ. եթէ մեր Հայրենիքի շահը ամէն … վեր կը դասենք։ Պէտք է միա- …նանք, եթէ կ'ուզենք մեր փառապանծ … հերոսներու արժանաւոր յաջորդն- … դառնալ։ Ժողովուրդը ցրուեցաւ … տպաւորութեամբ, փափաք յայտ- …նելով յաճախ լսել Դաշնակցութեան …խօսքը։

*** Ընկեր Իշխանեանի այցելու- …թեան առթիւ մեր շարքերուն վրայ …աւելցան վեց նոր ընկերներ, Գ. Թաչեն … քանի մը անդամուհիներ ։

Տ. Զ.

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Մարտ 17ին Պորտոյէն Ֆրանսական Մասիլիա անդրատլանտեան շոգենա- ւով Պուէնոս Այրէս մեկնեցաւ Հարաւ- ային Ամերիկայի նորընտիր առաջ- նորդ եւ կաթող. պատուիրակ Գարե- գին արք. Խաչատուրեան, որ իր պաշտօնատեղին պիտի հասնի ապրիլ 1ին։

Պուէնոս Այրէսէն կը տեղեկացնեն թէ աւարտած է նոր եկեղեցիին շի- նութիւնը, որուն օծումը պիտի կա- տարէ Գարեգին արք. իր ժամանումէն վերջ։ Պուէնոս Այրէս հասած է նախ- գպրոցին նոր տեսուչը Գ. Վարդան Գէորգեան, նախկին տնօրէն Պէյրու- թի Ս. Նշան վարժարանին։

Նորընտիր առաջնորդին Թեմը պի- տի կազմեն Պրազիլիոյ, Ուրուկուէյի եւ Արժանթինի հայ գաղութները, ո- րոնց ընդհանուր Թիւը կը հաշուուի 25 — 30,000։ Կեդրոնը պիտի ըլլայ Պուէնոս Այրէս ։ Առաջին անգամն է որ կաթողիկոսական պատուիրակ մը կը նշանակուի այս Թեմին համար, ո- րուն պատմութիւնը նոր կը սկսի ։

Գարեգին արք. երկու տարիէն աւե- լի պաշտօնավարեց Հարաւային Ֆրան- սայի մէջ, օգտակար դառնալով իր Թեմի ժողովուրդին։ Ցաջողեցաւ էջ- միածնէն վաւերացնել տալ Հարաւա- յին Ֆրանսայի Թեմը եւ համերաշխ մթնոլորտ մը ստեղծել բոլոր տարրե- րուն միջեւ, շնորհիւ իր անկողմնակալ ոգիին եւ կենցաղագիտութեան ։

Ցարակոյս չունինք որ իր նոր պաշ- տօնին մէջ ալ յաջողութեամբ պիտի պսակուի ։

*** Գարեգին արք. մարտ 10ին Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահին մէջ դասախօսեց «Հին եւ Նոր սերունդ- ներուն վրայ»։ Ներկայ էր հոծ բազ- մութիւն մը, ամէն դասակարգէ։ Դա- սախօսը օգտակար խրատներ տուաւ ե- րիտասարդ սերունդին, հրաւիրելով զայն արժանի զաւակներն ըլլալ հայ- րենասէր հին հայ սերունդին ։

Հ. Մ.

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Հեթանոսական շրջան (Ժ. դար — 1386).— Լիթուանացիներու բնակած երկիրը շատ ընդարձակ էր, բայց երկ- րին զանազան մասերը քաղաքական միութիւն մը չէին ներկայացներ, ա- մուր կապուած չէին իրարու։ Ցեւ- տոնները եւ ռուս իշխանները յաճախ կ'ասպատակէին լիթուանական հողե- րէն ներս։ 1280 Թուականներուն, լիթ- ուանացի իշխանները ի վերջոյ կը դաշնակցին եւ իրենց գերագոյն պետ կը նշանակեն Լիթուանիոյ մեծ դուքսը, որ ոչ միայն կը վտարէ ասպատա- կող օտար ուժերը, այլեւ երկիրը կ'ընդարձակէ հարաւէն մինչեւ Սեւ ծով, իսկ արեւելքէն մինչեւ Մոս- կուա։ Գեդիմինաս Թագաւորը 1322 — 23ին կը հիմնէ Վիլնա մայրաքաղա- քը ։ 1325ին կը կնքէ բարեկամական առաջին դաշինքը Լեհաստանի հետ՝ իր աղջիկը ամուսնացնելով Կազիմիր Թագաւորին հետ։ 1386ին Եակայլօ Թագաւորը կ'ամուսնանայ Լեհաստա- նի Թագուհիին՝ Հեդվիքի հետ, ու Թագաւոր կ'օծուի միաժամանակ Լե- հաստանի եւ Լիթուանիոյ, որոնք կը դառնան մէկ պետութիւն։ Այդ շրջա- նին է որ Լիթուանիոյ Թագաւորը կ'ըն- դունի քրիստոնէութիւնը ։

Միութիւն Լեհաստանի հետ (1386— 1795).— Լիթուանիա 1420ին կը հաս- նի իր ուժին գերագոյն աստիճանին, տարածուելով Պալթիկ ծովէն մինչեւ Սեւ ծով։ ԺԶ. դարուն Մոսկուայի մեծ-դուքսերը յաջողեցան Լեհաստանէն հող խլել արեւելքէն եւ հա- րաւէն։ Փրուսիա եւս հողեր առաւ ա- րեւմուտքէն։ 1607 — 1610 ծանր կռիւ- ներ վարեց Մոսկովներուն դէմ, 1655ին Շուէտացիներու դէմ, 1677 — 1683ին Թուրքերուն դէմ, 1701 — 1721 դարձեալ Շուէտացիներուն դէմ ։

Օտար տիրապետութիւն (1795 — 1918).— Լիթուանական եւ լեհական միացեալ պետութիւնը ժառանգի ան- դամատութիւն մը կրեց 1792ին Ռու- սերու կողմէ, երկրորդ անդամատու- թիւն մը՝ յաջորդ տարի։ 1795ին Լիթ- ուանիոյ մնացեալ հողերը կցելէ վերջ Լեհաստանի, Ռուսիա իր գերիշխա- նութեան տակ առաւ ամբողջ պետու- թիւնը ։ Ցետոյ, իբրեւ հետեւանք լե- հական ներքին ըմբոստութիւններու (1830ին եւ 1863ին), լիթուանական եւ լեհական հողերը հոլակուեցան Ռու- սիոյ մաս, արեւմուտքէն փոքրիկ բա- ժին մը տրուեցաւ Փրուսիոյ։ 1915ին, գերմանական բանակը գրաւեց լիթ- ուանական հողերը եւ գրաւման տակ պահեց մինչեւ 1918 ։

Անկախութեան շրջան.— 1917 մա- յիսէն սկսեալ, լեհ քաղաքական կու- սակցութիւնները, արծարծելով լիթ- ուանական հարցը, Լիթուանիոյ հին մեծ դուքսին հողերուն համար պա- հանջեցին քաղաքական անկախու- թիւն։ 16 փետրուար 1918ին, Լիթուա- նիոյ Ազգ. Խորհուրդը հռչակեց Լիթ- ուանական պետութեան կազմութիւ- նը իր ցեղագրական սահմաններուն մէջ։ 8 դեկտեմբեր 1919ին, դաշնա- կից պետութիւնները առժամեայ սահ- ման մը գծեցին Լեհաստանը բաժնե- լով Լիթուանիայէն, Վիլնան ձգելով Լիթուանացիներուն, հակառակ Լեհե- րու կողմէ գրաւուած ըլլալուն։ Լիթ- ուանիա չճանչցաւ այդ գրաւումը ,— ահա թէ ինչու այդ օրուընէ սկսեալ դիւանագիտական յարաբերութիւննե- րը խզած է Լեհաստանի հետ ։

ԲՈԼՈՐ ԱՅՍ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԲԱՆԱԼԻՆ

Խաղաղութեան եւ քաղաքակրթու- թեան անցուցած ներկայ ճգնաժամին մէջ շատ իրաւամբ Ֆրանսական Թերթ մը գրել կուտայ —

Բոլոր այս եղածներուն վրայ շատ զարմանալու չէ։ Բացէ՛ք Հիթլէրի ԻՄ ՊԱՅՔԱՐԸ (Mein Kampf) գիրքին առա- ջին էջը։ Աւստրիական դէպքը հոն ծա- նուցուած է, այն որ Հիթլէրի կողմէ պատրաստուեցաւ շատ երկար առնէ ի վեր։ Նորէն կարդացէ՛ք սա՛ քանի մը տողերը որոնք արձանագրուած են այ- սօր հրեղէն տառերով Պատմութեան գիրքին մէջ.—

«Բարեբաստիկ նախասահմանու- թիւն մը ինծի ծննդավայր տուած է Պրաունաու - ան - Իննը գիւղը՝ որ կը գտ- նուի ճիշդ ու ճիշդ սահմանագլուխը այս երկու գերմանացեղ պետութիւն- ներուն, որոնց նոր ձուլումը իմ կեան- քիս իբրեւ իսկական ջանքը կը պատ- կերանայ ինծի եւ որուն պիտի ձգտիմ իմ բոլոր միջոցներովս։ Գերմանացեղ Աւստրիան պէտք է վերադառնայ գեր- ման մեծ հայրենիքին, եւ ասիկա՝ ոչ թէ քանի մը տնտեսական պատճառնե- րու զօրութեամբ։ Ոչ, ոչ։ Նոյնիսկ ե- թէ այս ձուլումը տնտեսականօրէն խօսելով, անտարբեր է, կամ նոյն իսկ վնասակար, դարձեալ տեղի պէտք է ունենայ, ինչ ալ ըլլայ։ Միեւնոյն ա- րիւնը կը պատկանի միեւնոյն կայս- րութեան մը։ Գերման ժողովուրդը ի- րաւունք պիտի չունենայ գաղթային քաղաքական գործունէութեան մը, որ չափ ատեն որ չէ կրցած իր հարազատ զաւակները միացնել հաւաքել նոյն եւ մի պետութեան մէջ։ Երբ Ռայխի (այսօրուան Գերմանիոյ) հողը իրեն վրայ բովանդակէ բոլոր գերմանացի- ները եւ եթէ հաստատուի որ անկարող է զանոնք կերակրելու, այս ժողովուր- դին ապրելու անհրաժեշտութիւնէն պիտի ծնի օտար հողեր առնելու ա- նոր բնական իրաւունքը։ Այն ատենն է որ արօրը պիտի անցնի սուրին տեղը, եւ պատերազմին արցունքները պիտի պատրաստեն ապագայ աշխարհի հունձքը »։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԻՒԱՆԴ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ծանօթ դերասանուհի Տիկին Սիրուշ երկար ժամանակէ ի վեր հիւանդ ըլլալով, վերջին շաբաթ- ներուն վիճակը աւելի ծանրացաւ։ Բժիշկներու լուրջ քննութենէ մը վերջ խորհուրդ տրուեցաւ սանաթօ- րիոմ փոխադրել հիւանդը։ Այս նպա- տակով Թատերասէր բարեկամներէ կազմուեցաւ հանգանակիչ յանձնա- խումբ մը։ Կը խնդրենք իր բարեկամ- ներէն եւ Թատերասէր հասարակութեն- նէն իրենց նիւթական օժանդակու- թեամբ նպաստել հիւանդի ապաքին- ման, նաեւ կոչ կ'ընենք Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ չզլանան իրենց դրամական օգնութիւնը ։

Ցանձնախումբը աւելորդ կը նկատէ տիկին Սիրուշը ներկայացնել հայու- թեան, քանի որ ան ծանօթ է արդէն թէ Կովկասի թէ Պոլսոյ եւ Եւրոպայի հայ բեմերուն ։

Նիւթական օժանդակութիւնները ուղարկել հետեւեալ հասցէին.— A. Sahakian, 7 rue Bernard du Bois, Marseille ։

Յանձնախումբ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ ԵՒ ՋԱՅՆԱՍՓԻՒՌ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՄԱՍԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 մարտ.— Կիրակի կէսօրէն վերջ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. խումբը կատարեց Փաովանսի բաժակի 1)4 վերջաւորութեան մրցումը, Լա Սիոթայի զօրաւոր խումբին դէմ որ երկու դասակարգ բարձր է, եւ յաղ- թեց անոր 2 — 1ով։

Հակառակ աննպաստ օդին, հազա- րէն աւելի բազմութեամբ մը բոլոր- ուած է մրցադաշտը։ Խաղը սկսաւ չափազանց արագ, եւ քանի մը վայր- կեան վերջ Ֆրնասական խումբը նշա- նակեց առաջին կէտը։ Սակայն այդ- քանը բաւական չեղաւ, հակառակոր- դը կրկնակի յարձակողականներով տեղաւորուեցաւ մեր աղօց բերդին առջեւ, պահ մը շփոթեցնելով զա- նոնք, բայց շատ կարճ տեւեց այդ, ու մերինները վայրկենապէս ամփոփ- ուելով եռ մղեցին Լա Սիոթայի յա- ռաջապահները եւ խաղը փոխադրեցին կեդրոնական գծին վրայ։ Այսպէս եր- կու կողմէ հաւասարխաղարկութեամբ կիսախաղը վերջացաւ Լա Սիոթա 1, Հ.Մ.Ը.Մ.0 ։

Երկրորդ կիսախաղը սկսաւ դարձ- եալ արագ եւ հակառակորդին սկզ- բնական տիրապետութեամբ, բայց կացութիւնը շուտով փոխուեցաւ, եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ը սկսաւ վճռական եւ յանդուգն խաղարկութեան մը, բաղ- մութեան ծափերուն մէջ։ Եւ ահա գե- ղեցիկ յառաջխաղացումով մը, մեր խումբը իր ձախ ծայրի յառաջապահ Թավմասեանի միջոցաւ նշանակեց իր առաջին կէտը ։ Արդիւնք՝ Լա Սիոթա 1, Հ.Մ.Ը.Մ.1։

Այսպէս երկու խումբերն ալ, յաղ- թելու վճռականութեամբ տոգոր- ուած, գերագոյն ճիգերով յայտարե- րեցին գեղեցիկ խաղարկութիւն մը, բայց անոնց բոլոր ճիգերը անցան ա- պարդիւն, ու մրցումին օրինական մէկուկէս ժամ ժամանակաշրջանը, վերջացաւ 1 — 1 հաւասար։ Հարկ ե- ղաւ բաժակի մրցումի մասնաւոր օ- րէնքի տրամադրութեան համաձայն, մրցումը երկարաձգել կէս ժամ եւս, վերջնական յաղթականը որոշելու հա- մար ։

Այդ կէս ժամուան ընթացքին Հ.Մ. Ը.Մ.ը նշանակեց իր յաղթական երկ- րորդ եւ վերջին կէտը, բացարձակա- պէս տիրապետելով խաղարկութեան

Առանց բացառութեան, Հ.Մ.Ը. Մ.ի բոլոր խաղացողները արժանի են ջերմ շնորհաւորութեանց, ամէնքը կատարեցին անթերի եւ աչքառու խա- ղարկութիւն մը։ Այս յաղթանակով, Հ.Մ.Ը.Մ.ին վիճակուած էր մրցիլ, բաժակի կէս վերջաւորութեան մըր- ցումը (demi final) Օլէմփիք Ավինիօ- նի, Հարաւային Ֆրանսայի ամպիոն ամենազօրաւոր խումբին դէմ, Միռա- մասի կամ Մալըմօռի մէջ, կիրակի 20 մարտ ։

Կատարուած մրցումը այնքան մեծ կարեւորութիւն ունէր տեղական մարզական կազմակերպութիւններուն համար որ օրեր առաջ, տեղական մա- մուլը, իր մարզական բաժնին գլխա- ւոր գրաւումը ըրած էր, նոյնիսկ մր- ցումին նախօրեակին, Մարսէյլի ձայ- նասփիւռը իր «Մարզական կեանք» քառորդ ժամուան բաժնին տասը վայրկեանը յատկացուցած էր, Հ.Մ. Ը.Մ.ի, հաղորդելով անոր համա- ռօտ ծագումն ու զարգացումը։ Սա- կայն ան ալ օրուան Թերթերուն պէս յուսախաբ էր մերիններուն յաղթու- թեան մասին։

Ջայնասփիւռը իր խօսքերը վերջա- ցուց ժամանուրապէս չնչելով .

— «Թէեւ Լա Սիոթան զօրաւոր է, սակայն հայկական խումբը խաղալով իր Պոմոնի դաշտին վրայ, շրջապատ- ուած իր շինարար հայրենակիցներով, որ իրենց շինարարութեամբ այդ խաղամասը դարձուցին Մարսէյլի ա- մենագեղեցիկ արուարձաններէն մին, եւ որոնք այնքան կը գուրգուրան այդ միութեան վրայ՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ը քա- ջալերուած անոնցմէ կրնայ հերքել կանխակալ կարծիքները »։

Այս առթիւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչու- թիւնը նամակով մը իր խորին շնոր- հակալութիւնը յայտնեց ձայնասփիւ- ռի վարչութեան, որ այդ անյուսալի է, գեղեցիկ անակնկալը ըրած էր մեր Միութեան, իր համակրական խօսքե- րը մոգական ալիքներու միջոցաւ փո- խադրելով հեռաւոր գիւղերն ու քա- ղաքները ։

Վարդան Քիւփէլեան

ԽՄԲ.— Ընկեր Թղթակից մըն ալ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ այս մրցումը, չեշտելով շահուած յաղթ- ութեան արժէքը ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յատուկ).— Մեր շըր- ջանի հայ զինուորցուներն ալ հետ- զհետէ սկսան հրաւիրուիլ ։

Կանչուածները 20էն, 33 տարեկան ու- նեցողներն են։ Իւրաքանչիւր հայ զինուորցու, ամուրի թէ ամուսնա- ցած, ընդ առաջ երթալով եղած հը- րաւէրին, ուրախութեամբ եւ խումբերով կը ներկայանայ զինուո- րագրութեան քննիչ ատեանին ։

Քննութեան ենթարկուած 1938 դա- սու զինուորցուներուն հարիւրին 80ը կը կազմեն հայ երիտասարդներ ։

Բոլորն ալ առողջ, կայտառ, վայե- լուչ, մաքուր տարազով, ամուր Ֆի- զիքականով նախանձախնդիր հայ ցե- ղի համբաւին՝ որոշեալ ժամուն կար- գապահօրէն կը ներկայանան եւ ե- ղած հարցումներուն կը պատասխա- նեն անթերի։

Մինչեւ հիմա քննութեան ենթար- կուած հայ զինուորցուներուն մէջ ոչ մէկ հոգի գտնուած է զինուորական ծառայութեան անյարմար, այլ բո- լորն ալ հռչակուած են յարմար ։

Հայ զինուորցուներու ողեւորութիւ- նը լաւ տպաւորութիւն գործած է տե- ղացի ժողովուրդին վրայ ։

Մինչեւ հիմա քննութենէ անցած են ո. կ'անցնին հետեւեալ շրջանները.— Հայ զինուորցուները.— Ա. Բ. Գ. Դ. Միւսներն ալ կը սպասեն իրենց կար- գին։

Զինուորցու

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

…Կ'ուզէք որ զիս ծառայ առնէ, … տղան կ'ընդդիմանար։ Ան կը …ղէր. Տղան կը մերժէր ։ Ցաջորդ …օրը մեկնեցաւ։ Ես անոնց ախո- …ը կը պահուէի։ Երբ մթնեց, ան լոյս … բռնած քրոջը եւ փոքր եղբօրը հետ … եկաւ քովս ։

— Դուն դրամ ունիս, դրամներդ …ուր, ըսաւ։

— Ջունիմ, բան չունիմ, ըսի։

— Ունիս։ Վէլիին քով էիր։ Կողոպ- …տուած չես տակաւին, մենք գիտենք։

— Ջունիմ, ըսի, խնդրեմ, ահա՛, խուզարկէ։

Ու Թեւերս վեր վերցնելով կեցայ ։ Կ'երդնում։ Ջունիմ,

Ան լոյսը քրոջը տալով՝ սկսաւ զիս վերէն վար խուզարկել ու բան չգտաւ։ …երը անյագ աչքերով վրաս կը նա- …յէր, դրամի սպասելով։ Ու պզտիկ եղ- …բայրը, Թարմ ու անուշ, Թաթով պա- …տանի մը, կը զգաց վրաս ու կը մեզ- …ննար, չարաճճի կ'ընկնելով խնճոյի …ամբով ։

— Լօ, լօ, մէքքէ, կուռւաքէ … (լօ, լօ, մի ըներ, մեղք է)։

Յուզարկութենէն վերջ ըսաւ որ՝ ալ ինծի բան պիտի չընեն, եւ զիս ազատ կը թողուն։ Խնդրեցի որ Մէճիտ գե- ղին ճամբան ցոյց տան։ Անոր մեծե- րէն Թոփալ Ալի պէկ զիս հարցուցած է եղեր, տակաւին Ջամուռճիի օրերէն։ Ան հետս մինչեւ գեղին քով եկաւ ու Մէճիտի ճամբան բացատրեց։ Ու ը- սաւ որ զգոյշ ըլլամ, ճամբուն վրա Պալիննց առանց շատ կատաղած շուներ կան, կրնան զիս փարատել։ Ջաղաց- քէ մը որ անցնիս, անկէ ետք Մէճիտ կուգայ։

ՄԷՃԻՏ

Ձմեռ գիշեր։ Ջոր ցուրտ։ Լիալու- սին։ Ձիւներուն մէջէն իջնալ ելլելով գացի՛, գացի՛։ Ու մասյ առանքով հրճապատուած տեղ մը։ Բազմաթիւ շուներ աղմուկով վրաս եկան։ Բոլոր ուժովս պոռացի բարձրաձայն.

— Լօ', լօ', քուտիամ բեպըկըբըն շուները բռնեցէ՛ք։

Այդ պահուն պատանի մը դուրս գա- լով շուները վռնտեց։ Անկէ խնդրեցի, քիւրտերէն, որ ինծի Մէճիտի ճամ- բան ցոյց տայ։

— Մէճիտ վա է (Մէճիտը աս է), պատասխանեց։

Այս խօսքին վրայ մէկէն շուարե- ցայ, Թերեւս տխրելով որ աւելի եր- կար չեղաւ ճամբան։ Ուրեմն Մէճիտը աս է, եւ ես հոն։ Բայց ո՞ւր երթամ, ո՞ր դուռը զարնեմ։ Մարդ չեմ ճանչ- նար։ Մինչ պաղելով կեցած էի մէջ- տեղը, առանց գիտնալու թէ ո՛ր կողմ շարժիմ, Թերեւս ես, ահա նայն տա- նէն երիտասարդ մըն ալ դուրս գա- լով, սկսաւ հարցնել թէ ո՞վ էի, ո՞ր աշխարհէն եւ ո՞ր ժողովուրդէն, ուր- կէ՞ կուգայի եւ ո՞ւր կ'երթայի։ Սկսայ անկատար քիւրտերէնով բա- ներս ծամծմել առանց գիտնալու թէ ի՞նչ ըսեմ, երբ ան՝

— Հասկցայ, հասկցայ, ներս եկ,- բամմէ, ըսաւ։

Ու մտանք տունէն ներս։ Ցո՞ւն ։ Մեծ սրահ մըն էր, որուն մէկ անկիւ- նը, քարէ մեծ օճախին մէջ քրտական տասա կրակը ճարճատելով տաքու- թիւն եւ լոյս կուտար։ Ակութին շուրջ այրեր, կիներ ու կիսամերկ տղեկներ բոլորուելով նստեր կը ճաշցնէին ։ Ընդոստ ոտքի ցատկելով, ինծի ճիշդ կրակի քով տեղ տուին որ տաքնամ։ Սառած ըլլալու էի։ Ու տեղը ու լե- զուս հազիւ կապկած կը թողէին թէ ո՞վ կրնայի ըլլալ։ Շուտով հաց բե- րին ինծի։ Ու սկսան քաշածներս եւ մանաւանդ ո՞ւր պահուած եւ ինչպէս իրենց, Մէճիտ եկած ըլլալս հարցնել։ Ու կ'ըսէին թէ ես Վէլիին պահած Հայն եմ, որ գիտեն եղեր։ Ես կ'ուրա- նայի։

— Գիտենք որ դուն ան Հայն ես, մեզմէ ինչո՞ւ գաղտնի պահել, ըսին։

— Վէլին չեմ ճանչնար։ Այդ անու- նը ձեզմէ լսեցի։ Այս գիշեր, ուղղակի լեռներէն, առաջին անգամ աչքերէ մատայ ու դուք զիս ներս առիք։ Մինչեւ հիմա առանձին կը պահուէի։ Եթէ սա- կայն նոյնիսկ մէկն ու միւսը զիս պա- հած ըլլայ, ալ՞ոք է տարաձայնեմ այդ բանը։ Դուք գիտէք խիստ հրա- մանը Հայ պահողներուն դէմ, որուն համաձայն ամբողջ գիւղ մը պիտի կո- տորուի ու հրկիզուի, եթէ հոն Հայ մը գտնեն։ Այսօր ձեզի հիւր եմ, չէի մնալ։ Պիտի ուզէի՞ք որ վաղը մեկնե- լէ վերջ ամէն տեղ տարաձայնէիք թէ զիս հիւրասիրեցիք։

Անոնք այս խօսքերէս խանդավառ- ուելով ուրախացած, գովեցին գաղտ- նապահութիւնս, որ իրենց մէջ շատ գնահատուած յատկութիւն մըն է, ու ա՛լ նոյն հարցումը չըրին ինծի։

Զիս ներս առնողը Կիւլ Հասան ա- նուն զաւակներու տէր, բարձրահա- սակ երիտասարդ մըն էր։ Տանտէրս, Էզիզ, բարձրահասակ ու Թիկնեղ, բա- րի, խոհեմ, պանդխտութիւն ու աշ- խարհք տեսած մարդ մըն էր։ Հիմա Թշուառութեան մէջ իր բազմանդամ ընտանիքին ու մօրը հետը բայց գեո ֆէքիրմ։ Կառավարութեան մօտ չար- ձանագրուած։

Էզիզ շատ ցաւ կը զգար Ջարդերուն համար, ու մեր գեղէն իր քիրվաները կը հարցնէր, որոնք եկած չէին որ պահէր։ Անոնք իմ կնքահայրերս էին, ինկենք, որոնցմէ մէ՛կը մէջնեղ չկար։

Ես անկէ խնդրեցի որ զիս գեղին աղ- դեցիկներէն գրել կարդալ գիտցող Թոփալ Ալի պէկին տանի, որ զիս Ջա- մուռճի հարցուցած փնտռած է եղեր։ Քիւրտերու մէջ իմ մասիս կը խօսուէր թէ տասներկու լեզու գիտեմ, որ ա- նոնց ըմբռնումով մտաւորական ըսել է։ Ան զիս իր տան մէջ բոլորովին գաղտնի պահեց գեղէն, եւ յաջորդ ի- րիկուն մթնլուն պէս անոր գացինք։ Ալի պէկ տունին առջեւ կեցած էր, ու մեզ տեսնելուն Էզիզի հարցուց.

— Լօ, վա քի՞ է (ծօ, աս ո՞վ է)։

Աղիզը անոր ականջին ցած ձայնով քանի մը խօսք փսփսաց։ Ալի պէկ շատ մեծ գոհունակութիւն զգաց որ ուղղա- կի իրեն և իր անունին եկեր եմ, եւ յար- գանքով մեզ ներս հրամցուց։ Ալի պէկ յաղթանդամ, դեղին մօրուքով, վաթ- սուն տարեկան մէկն էր։ Մտանք փոքրիկ սենեակ մը, ուր Թիթեղէ վա- ռարան կը վառէր, եւ գեղացիներն ու իր տղաքը հաւաքուելով նստած էին։ Անմիջապէս մեզի Թարմ հաց, գա- վուրմա եւ խաշ չէօզլիկ բերին։ Ա- զիզ մերժեց ուտել։ Ես ալ ըսի որ ճա- շած ենք, բայց ստիպեցին որ ուտեմ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(37)

մար, այնչափ որ այլեւս չէն կրնար դիմանալ: Ազգայնացումէն անմիջապէս վերջը, ընկերութեանց 18 հազար բանուորները ձեռք առին վարչութիւնը: Նախագահ Կարտենաս այս առթիւ ճայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, ամբաստանեց ընկերութիւնները թէ քաջալերած են ապստամբական շարժումները 1917ին եւ 1920ին, դրամ, զէնք եւ ռազմանիւթ տալով եւ կը յայտարարէ թէ ժամանակը եկած է վերջ տալու այս չարաշահութեանց:

Իրաւարարական վճիռը կը պարունակէր հետեւեալ տրամադրութիւնները.-

Ա. շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, շաբաթը 5 օր եւ 56 ժամուան վճարումով: Բ. — Տարեկան 4էն 6 շաբաթ վճարեալ արձակուրդ: Գ. — Տարին 16 օր պարտաւորիչ հանգիստ վճարումով: Դ. — 10 առ հարիւր խնայողական սնտուկի համար: Ե. — Բնակարանի համար դիւրութիւններ: Զ. — Ամէն տեսակ բժշկական խնամք ձրի՝ բոլոր բանուորներուն համար: Է. — Հանգստեան թոշակ: Ը. — Պարտաւորիչ ապահովագրութիւն, վճարման կէսը ընկերութեանց վրայ ըլլալու պայմանով: Թ. — Կրկնակի վճարում շատ մը պարագաներու մէջ: Ժ. — Ուզուածին չափ բացակայութիւն, անձնական գործի համար, վճարուելու պայմանով:

Ազգայնացուած հանքերուն փոխարժէքը գնահատուելով, պիտի վճարուի տասը տարիէն: Սրպէսզի ընկերութիւնները չկարենան դրամագլուխ փախցնել, Մեքսիկայի ազգ. դրամատունը դադրեցուց ոսկիի եւ օտար դրամներու վաճառումն ու գնումը:

Այս որոշումները մեծ յուզում պատճառեցին Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ մէջ, ուր ամէն միջոց կը խորհին, ընկերութեանց շահերը պաշտպանելու համար:

*** Նախագահ Կարտենաս հին զինուոր մը եւ յեղափոխական մըն է, 43 տարեկան: 39 տարեկան էր, երբ ստանձնեց նախագահութիւնը եւ անմիջապէս արմատական փոփոխութիւններ կատարեց, ազգայնացնելով հողերը եւ ուրիշ բնական հարստութիւններ: Վեցամեայ ծրագիր մը մշակած է, երկրին տնտեսական եւ ընկերային վերակազմութեան համար: Իր շրջանը կը լրանայ 1940ին: Միեւնոյն ատեն ջերմ կուսակից ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, ուժգնօրէն բողոքեց Աւստրիոյ կցման դէմ, ինչպէս ըրած էր Եթովպիոյ գրաւման ատեն:

Ալեքսանդրէթի Սանճաքին ընտրութիւնները

Ազգերու Դաշնակցութեան այն մասնախումբը որ պաշտօն ունէր լրելու թրքական կառավարութեան կարգ մը վերապահումները՝ Ալեքսանդրէթի ընտրական օրէնքի մասին, իր աշխատանքները լրացուց մարտ 19ին (սկսած էր 7ին): Կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ առկախ մնացած մանրամասնութեանց մասին: Ընտրական վերջնական կանոնագիրը, որ ընդունուած է միաձայնութեամբ, պիտի հաղորդուի Ֆրանս. կառավարութեան, որպէսզի զայն յայտարարէ Սանճաքին մէջ: Որոշուած է որ ընտրութիւնները վերջանան յուլիս 15ին, եւ յանձնախումբը ամէն ջանք պիտի թափէ որպէսզի իր աշխատանքները վերջանան 1938 յունիս 30ին:

Անձնասպանութեանց համաճարակը Աւստրիոյ մէջ

Տեղական թերթերու թղթակիցները կը գրեն թէ անձնասպանութեանց հոսանքը մեծ համեմատութիւններ առած է քաղաքին մէջ: Շաբաթէն կիրակի լուսնալու գիշերը անձնասպան եղած են 60 հոգի, որով ամբողջ թիւը կը հասնի 1700ի(?), մէկ շաբթուան ընթացքին: Անձնասպաններուն մէջ կը գտնուին Կլրչթէլ եւ Ռէնկէր մեծ վաճառատուններուն տէրերը, պատմագիր Էկոն Ֆրիտէլ, բազմաթիւ փաստաբաններ եւ բժիշկներ: Վիէննայի անթելը կը հաղորդէր առջի օր.

— « Վախը այնքան վարակած է մեր թշնամիներն ու Հրեաները որ անձնասպան կ'ըլլան »:

Անոնք որ անձնասպան չեն ըլլար կը ձերբակալուին: Մաքրագործումը կը հասնի մինչեւ միապետական շրջանակները: Կ'ըսուի թէ քանի որ զօրավարներ ալ ձերբակալուած են: Բանտարկուած են նաեւ այն Հրեաները որ յանձնաժողով մը կազմած էին, դրամ հաւաքելու եւ Շուշնիկի սարքած հանրաքուէին օգնելու համար:

Միեւնոյն ատեն արագօրէն կը շարունակուի երկրին նացիացումը: Բժշկական մարմինը պիտի կազմակերպուի Պերլինի բժշկական միութեան նախագահին կողմէ: Դուրս պիտի ձգուին ոչ-արիական բժիշկները:

Կրթական նախարարը մէկ միլիոն մարք տրամադրեց, որպէսզի գերման ուսանողական բարքերն ու սովորութիւնները տարածուին Աւստրիոյ համալսարաններուն մէջ:

*** Մարտ 31էն սկսեալ 10.000 աւստրիացի բանուորներ պիտի փոխադրուին Գերմանիա, ձրի արձակուրդ վայելելու համար: Կառավարութիւնը 5.000.000 մարք տրամադրեց, որպէսզի արդիական բնակարաններ շինուին բանուորներու համար: Պերլինի Աշխատանքի դրամատունը խնայողական տետրակ մը նուիրեց բոլոր այն աւստրիացի երախաներուն որ ծնած են 1938 մարտ 13ին (անշլուսի հռչակման օրը), կամ պիտի ծնին ապրիլ 10ին (հանրաքուէ) եւ ապրիլ 20ին (Հիթլէրի տարեդարձը): Միջոցներ ձեռք առնուած են գործազրկութեան դէմ պայքարելու համար:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը հրաժարեցաւ, անհամաձայնութիւն մը ծագած ըլլալով ընդհ. քաղաքականութեան մասին: Երեսփ. ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ:

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ պիտնականը, Փիքառ, որ զանազան փորձեր կատարեց օդապարիկով բարձրանալու համար մինչեւ 9 — 12.000 մեթր, այժմ ալ ծրագիր մը յօրինած է, ծովուն տակը իջնելու համար մինչեւ 9000 մեթր: Այս առթիւ պիտի շինէ գնդաձեւեայ օդապարիկ մը, որ պիտի ծփայ ովկիանոսի խորութիւններուն վրայ: Փորձը պիտի կատարուի յառաջիկայ տարի, Պանարեան կղզիներուն մօտ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ժԻՌՈՑԻ (Մարսէյլ) մեր թղթակիցը կը գրէ թէ ազի գործարանին բանուորները գործադուլ հռչակեցին, չկարենալով տոկալ ապրուստի սղութեան: Գործարանին մէջ կը գտնուին 27 հայ բանուորներ:

ՉԷԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՑ կառավարութիւնը կարեւոր միջոցներ ձեռք առաւ, գոհացնելու համար Գերմանները, որպէսզի Գերմանիա միջամտելու պատճառներ չունենայ: Այսպէս Չեխոսլովաքիոյ հիթլէրականներն ալ անդամներ պիտի ունենան դահլիճին մէջ: Հարիւրին 22 տեղ պիտի տրուի վարչական պաշտօններուն մէջ ալ:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ մեծ հաստատութեան մը մէջ, աւելի քան 2 միլիոն Ֆր.ի կտորներ գողցուած էին բանուորներու կողմէ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 13 հոգի որոնց վրայ կասկածներ կը ծանրանան:

ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչին հետ: Կը կարծուի թէ ելմտական կարեւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական բանակը կը շարունակէ յառաջ խաղալ դէպի Միջերկրական եւ Պարսելոնա: Անգլիա եւ Ֆրանսա բողոքեցին Պարսելոնայի ռմբակոծութեան դէմ, որ ահաւոր աւերներ գործած է, մարդկային կորուստներով:

«ՐԵՖՖԻ» խմբակի դասախօսութիւնը 23 մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին Café «La Grillon» 2 Carrefour de l'Odéon, կը խօսի Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթն է՝ «Փետրուար 18ի ապստամբութեան պատճառներն ու հետեւանքները»:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

22 մարտ, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Բիւ Գօսիւէ, Փարիզ

Կը խօսի Գ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ «Խորենացին իբրեւ հրապարակագիր եւ քաղաքական գործիչ»:

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահի յանձնախումբի պարահանդէսը 23 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ: Նկատի առնել այս թուականը:

ԱՆժԷԼ ՖՕՐԹՈՒՆԱԹՕՒ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին):

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil:

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շոփէնէն, Լիցդէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.:

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 փրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիշէն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի Եախկին Սանուց Միութեան կողմէ:

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26. Rue Troyon, մէթրօ՝ Sevres:

Կը ներկայացուի՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ:

Մուտք 7 եւ 10 փրանք

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis Avenue d'Iéna, Փարիզ: մէթրօ Iéna, օթօպիւս B. իջնել Place d'Iéna

Կը մասնակցին ենթաշրջանիս բոլոր սկաուտ, գայլիկ եւ կայտներ

Կը բեմադրուի սկաուտական կեանքէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ» (պատկեր), «ՊՕՊՕՇ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ (զաւեշտ 1 արար), չափական մարզանքներ, բուրգեր եւայլն:

Գեղարուեստական բաժին՝

«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 Ֆր.:

Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Գ. Քիւրքճեանի մօտ, 258 Rue St. Honoré, Paris. եւ նոյն օրը կաշէն:

ՓԱՐԻԶԱՆԴԻՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու:

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու:

Cotillonներու եւ անուշահոտութիւններու բաշխում: Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կիշէն:

Մուտք 10 փրանք:

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մօտելները:

ԿՈՒՅՋՈՒԻ վէսթօն կարող շատ լաւ գործաւոր մը: Տեւական գործ. լաւ վճարում: Դիմել՝ Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ, 31 Route de Choisy, Ivry sur Seine:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ

Յակոբ Սարգիսեան (Պոլսեցի), Յակոբ Մարտիկեան, Միհրան Մելոյեան (Տիգրանակերտցի), Հայկանոյշ Տէրտէրեան, Ժիրայր Ենզիպարեան: Ստանալու համար դիմել Առաջնորդարան, 57 Rue Tapis - Vert, Marseille:

— Առաջնորդարանի միջոցաւ կը փնտռուի իր մօրը կողմէ, Թոքաթցի ԱՒԵՏԻՍ ԿՈՐԿՈՏԵԱՆ, 22 տարեկան, որ ժամանակ մը կը գտնուէր Lorette (Loire)ի շրջանները: Զինք ճանչցողներէն կը խնդրուի իր ներկայ հասցէն իմացնել մեզ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ԿԻՆ ՄԸ ՏՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Քանէն (Alpes Mar.) 5 քիլոմեթր հեռու խիստ օդասուն ագարակի մը մէջ, միայն տանին գործերով զբաղելու համար, կ'ուզուի յարմար կին մը: Պայմաններու համար գրել հետեւեալ հասցէին՝ Jean Abdalian, chez A. Kara, rue Roquebilière, La Bocca, (A.M.)

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (15 Նոյ. 1937— 15 Մարտ 1938):

Տիկին Ն. Գարամանեան 3000 Ֆր., Տիկին Բ. Խորասանեան, Գ. Գ. Գ. Կիւլպէնկեան եւ Մարմարեան 1000ական Ֆր., Տիկին Ս. Սպարթալի 600 Ֆր., Գ. Դ. Մեսերեան 500 Ֆր., Գ. Թուլլաճեան Լ. 200 Ֆր., Օր. Այճեան (Ամերիկա) 100 Ֆր., Տիկին Սէրվիչէն եւ Գ. Շահպազեան 50ական Ֆր., Գ. Լ. Բանիկեան 30 Ֆրանք:

Տիկին Նէկիպ ղուլի կարասիներ, Տիկին Ա. Յարութիւնեան 10 քիլօ շաքար, 10 քիլօ օճառ եւ 2 քիլօ սրճառ, բարեկէր մը 5 քիլօ շաքար, Տիկին Ս. Մինասեան 3 քիլօ ոփմիթ:

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
La Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէոն

Կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

ՇՈՒՆԻՆ ՊՈՉԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (սրամ 6 արար)

Ա. Ալթունեանի վէպէն թատերախաղի վերածեց

ԿԻՒՐԵՂ ՍՐԱՊԵԱՆ

Կը մասնակցին Տիկիններ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ԹԱՔՏՈՆԱՅ, ...ՍԱՐԵԱՆ, ԱՉՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Օրիորդ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պարոններ ...ՎԻՇԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Կ. ՍՐԱ...

Տոմսերու գիներն են՝ 15, 10, 7.50 եւ 5 Ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 5 Rue Monsieur le Prince, Paris (Danton 88—65 եւ ծանօթ վայրեր:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ:

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ ...ները:

ԿՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն քորսաժի վարժ կարուհիներ: Դիմել Գ. Գաստ Ալիքսանեանի, 5, Rue Lachelier, մէթրօ Porte de Choisy:

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ'ուզէ մաշկեներու մէջ քոնֆիսիոն ապրանք ծախողներ: Ապրանքները պիտի տրուին ... (ան ֆօնսիոննասիոն) ծախուածները հոս առնելու ... Կ'ուզուի նաեւ փլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան ... լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը:

Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՐԱՔԸ ՏԻՐ...

Զուտ խաղողէ ... եւ անխառն ... ուած ճայկական ... ՐԱՔԸ ՏԻՐՉ... արուեստական ... ծոր սատմորսը ... գիշերները ... եւ կը վնասէ ձեր ... ութեան ... ՐԱՔԸ ՏԻՐՉը ... բառ. կազդուրիչ ... ժարեր ըլլալէ ... ուած է

Dalakupeian ... St. Lambert ... Suffres, Mars...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

	Տարեկան	Վեցամսեաց	Եռամսեաց
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՐՏ
MERCREDI 23 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3686

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՆՈ՞ՒԽ Է ՏԱԿԱՒԻՆ...

Պա՛հ մը մէկդի դնենք «միացեալ ճակատ»ի բանաձեւը, եւ ուղղենք հետեւեալ հարցումը .—

Ո՞վ է, ի վերջոյ, այն իրաւասու իշխանութիւնը, որ պիտի կըրնար պատասխանատուութիւններ եւ պարտականութիւններ սահմանել, ներկայ պարագաներուն մէջ...

Մի խորշիք բառէն,— իրաւասու իշխանութիւն: Թո՛ղ ըլլայ խորհրդակցական մարմին մը, բաղկացած՝ իրաւասու օրկաններու եւ մանաւանդ քաղաքական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներէն :

Իրարու դաս տալու պէտք չունինք: Բոլորս ալ կ'ընդունինք թէ կացութիւնը ծանր է: Ամէն պարագայի մէջ՝ անստոյգ:

Արդ, եթէ որ եւ է անակնկալ պատահի, կրնա՞նք մեր պատեանին մէջ ամփոփուիլ եւ հեռուէն դիտել աշխարհի չարն ու բարին. կրնա՞նք իրար մխիթարել, ըսելով թէ Հայաստան ունինք, կաթողիկոս - պատրիարք ունինք, ինչպէս եւ գոյնզգոյն երեւելիներ, որոնք ի հարկին կը գործեն :

Այս տեսակ միամտութիւններ ներելի են միայն անոնց որ կա՛մ իրենց կապերը կտրած են այս ժողովուրդին հետ, եւ կամ լուսնին մէջ կը բնակին :

Այս միամտութիւնները կրնան ոճիր ալ համարուիլ, եթէ կը յաւակնինք բան մը սորված ըլլալ պատմութենէն: Գոնէ վերջին պատերազմէն :

Ցեղին համբակն ալ գիտէ որ Երեւանը չի կրնար ուղղութիւն ցուցնել ճակատագրական պահուն: Ուզէ իսկ, չի կրնար: Ինչ կը վերաբերի կաթողիկոս - պատրիարքներուն, նո՞ր պիտի փորձենք անոնց դերն ու արժէքը: Մանաւանդ հիմա, Եւրոպայի ափերուն վրայ :

Եւ յետոյ, տակաւին քանի՞ տարի քաղաքական դաս պիտի հետապնդենք, տալու ինկալով «սրբազան»ներու կամ «վեհափառ»ներու շուրջին: Անոնց դերը պատմութիւնը ինք շատոնց սահմանած է արդէն :

Կարճատեսութիւն է, դարձեալ, ամէն բան ձգել եղած - չեղած օրկաններուն վրայ,— «Թող ժամանակը գայ, հարկաւ բան մը կ'ըլլայ»:

Թող մեր ականջին օղ ըլլայ ոչ միայն երէկուան մեր պատմութիւնը, այլեւ ուրիշներու ներկան :

Ակնարկ մը նետեցէք հեռաւոր թէ մօտաւոր, մեծ թէ փոքր ժողովուրդներու վրայ: Ի՞նչ կը տեսնէք,— համատարած մտահոգութիւն: Ծրագիրներ եւ նախատեսութիւններ: Կազմակերպութիւն: Աշխատանք: Ամփոփում եւ լարում ուժերու: Եւ, ամէն բանէ վեր, զինարշաւ :

Այս պարագաները միշտ կը յիշենք ոչ թէ զանոնք թութակօրէն ընդօրինակելու, այլ աչքերը բանալու, բազմութիւնները արթուն պահելու համար: Գիտենք մեր կարողութիւնն ալ, տարողութիւնն ալ: Վերէն վար «զինուորեալ ազգ» դառնանք, դժուար թէ կարենանք մեր ուզած ճամբան բանալ :

Բայց, ամէնէն տկար ազգակն ալ, երբ արթուն է եւ պատրաստ, կրնայ հրաշքներ գործել, վճռական պահուն :

«Ափ մը Երեւանը» ունեցած չէինք ըլլար, եթէ, ա՛յն օրերուն, մարդիկ մտածէին կամ գործէին ճիշդ այնպէս ինչպէս մենք այսօր, այս ազատ ափերուն վրայ :

Ուրեմն ի՞նչ,— ըմբռնել կացութիւնը, նախատեսել կարելին ու անկարելին, որպէսզի եթէ մեծ բան մըն ալ պիտի չշահինք, գոնէ կարենանք պահել ու ընդլայնել եղածը :

Արդ, ո՞վ պիտի կատարէ այդ պարտականութիւնը, երբ «հայկական» կոչուած իշխանութիւնը հեռաւոր կապ անգամ չունի Արտասահմանի հետ, եւ չկայ ուրիշ ո եւ է կեդրոնական օրկան :

Այս հարցը չի կրնար լուծուիլ, ցորչափ քաղաքական կուսակցութիւնները եւ ուրիշ կազմակերպութիւններ կը շարունակեն անջատ գործել, իւրաքանչիւրը ամփոփուած իր պատեանին մէջ: Ցորչափ չունինք կանխորոշ, հասուն եւ հաւաքական ծրագիր մը:

Այդ կուսակցութեանց ամէնէն ծաւալունը եւ զօրաւորը, Դաշնակցութիւնը, միշտ կ'որոճայ եւ կը տքնի: Կ'ուզէինք հաւատալ թէ միւսներն ալ ունին իրենց մտածումները :

Բայց, կը բաւէ՞ այսքանը հաստատել եւ հանգիստ քուն քաշել, անուշիկ երազներով: Կը բաւէ՞ տեսութիւններ պարզել հրապարակաւ, իմաստութեան մարզանքներ փորձել եւ մնացեալը ձգել նախախնամութեան :

Ժամանակը եկած չէ՞ մէկ սեղանի վրայ պարզելու բոլոր մտահոգութիւններն ու առաջադրութիւնները, մշակելով հաւաքական ուղեգիծ մը :

Կանխահա՞ս է հարցնել - գիտնալ թէ ո՛վ ի՛նչ կը մտածէ, ի՛նչ ուժ ունի, ի՛նչ պատասխանատուութիւններ կրնայ ստանձնել :

Եւ, այդ բոլորը ճշդելէ վերջ, անհրաժեշտ չէ՞ կազմել քաղաքական օրկան մը, որ ուշադրութեամբ հետեւի կացութեան ելեւէջներուն, տեղեկութիւններ եւ նիւթեր հաւաքէ, գործելու եւ պատեհութիւններէն օգտուելու հնարաւորութիւններ ստեղծէ :

[illegible] եւ բազմահարուստ Ֆրանսան ինքնավար սնտուկ մը հաստատեց, ազգ. պաշտպանութեան համար :

Մենք ժամուն դուռը զանգահա՞կ պիտի դնենք, պնա՞կ պիտի դարձնենք, հիմնադրամ ճարելու համար, քանի որ քաղաքական աշխատանքն ալ ամէն բանէ առաջ դրամ կը պահանջէ :

Տակաւին չսպառեցինք հարցումներու շարքը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԲՈՂՋ ԱԶԳԸ ԶԻՆՈՒՈՐ

Օրինագիծը Երեսփ. Ժողովին առջեւ

40ԷՆ ՎԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՆ ՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐ

Երեսփ. Ժողովը երէկ սկսաւ քննել «զինուորեալ ազգ»ի օրինագիծը, իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան :

Նոր չէ այս ծրագիրը, որ կը տրամադրէ շարժման մէջ դնել երկրին զինուորական, նիւթական եւ ճարտարագործական բոլոր միջոցները, պատերազմի առեն: Ցօրինուեցաւ Բուրի դրաւման առեն, բայց մեծ փոփոխութիւններ կրեց անկէ վերջը: Ներկայիս իր հիմն է «ամբողջական պատերազմը», որուն համար ամէն մարդ եւ ամէն բան պէտք է տրամադրուի ազգին, որպէսզի կարելի ըլլայ յաջողութեամբ յառաջ տանիլ պատերազմը:

1936ին, Գ. Կի Լա Շամբր, որ այժմ օդանաւային նախարար է, երեսփ. ժողովին կը ներկայացնէր կարեւոր տեղեկագիր մը, այս ծրագրի մասին, բացնելով 1933ի ծրագրին մեծ մասը եւ նկատի առնելով նոր պահանջներ : Ծրագիրը կը պարունակէ երկու գլխաւոր սկզբունքներ .—

1.— Պատերազմի պարագային, ամբողջ երկրին բնակչութիւնը պարտաւոր է աջակցիլ ազգային պաշտպանութեան, իւրաքանչիւրը իր շրջանին մէջ :

2.— Ոչ եւ է պարագայի մէջ պատերազմը չի կրնար դառնալ շահու աղբիւր ո եւ է մէկուն համար. հետեւաբար պետութեան կատարած գրաւումները իրաւունք չեն տար ուրիշ հատուցում պահանջելու, թոշակի մը համապատասխան գումարէն զատ :

Քաղաքացիներու եւ նիւթական միջոցներու օգտագործման համար, հիմ պիտի բռնուի ընդհանուր զօրաշարժը եւ օրէնքին առջեւ հաւասարութիւն՝ բոլորին համար: Այս հիման վրայ, որ եւ է մասնաւոր տրամադրութիւն չէ նախատեսուած երեսփոխաններուն համար որոնք պէտք է զինուորութիւն կատարեն համաձայն իրենց դասին: Նոր օրինագծով, զէնքի տակ պիտի առնուին նաեւ 40էն վար երեսփոխանները եւ ուրիշ քաղաքացիներ: Պատերազմին ղեկավարութիւնը պիտի ստանձնէ կառավարութիւնը ինք, ազգ. պաշտպանութեան գերագոյն խորհուրդին հետ: Գալով բուն զինուորական գործողութեանց, արդէն ընդունուած է միակ պարագլուխի դրութիւնը: Ազգային զօրաշարժը պիտի կատարուի նահանգներու շրջանակին մէջ, նահանգապետներու պատասխանատուութեան տակ: Օրինագիծը միջոցներ կը նախատեսէ նաեւ հաղորդակցութեանց եւ պարենաւորման մասին:

Միջազգային կացութիւնը եւ ուրիշ հոգեր

Այս օրինագծին եւ ուրիշ հոգերու պատճառով, առայժմ յետաձգուած են հարցապնդումները՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին, որպէսզի նոր պառակտումներ չծագին: Գ. Փոլ Պոնքուր այսօր պիտի ներկայանայ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին, բացատրելու համար կառավարութեան դիրքը ընթացիկ հարցերու մասին: Կառավարութիւնը ամուր կառչած կը մնայ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան՝ Սպանիոյ մէջ: Գալով Չեխոսլովաքիոյ հարցին, անհամաձայնութիւնը կը շարունակուի Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ: Արտաքին նախարարը զեկոյց մը հաղորդելով մամուլին, բացատրեց թէ «անհրաժեշտ է որ պետութիւնները ամուր դիրք մը բռնեն, խափանելու համար նոր բռնութիւններ: Նմանօրինակ բռնութեանց վտանգին կարելի է խուսափիլ միայն այն առեն երբ շահակիցները համոզուին թէ մեծ պետութիւններ կան որոնք վճռած են ընդդիմանալ անոնց »:

Բ[illegible]թիւնները

[illegible]

Նախարարական խորհուրդը երէկ ժողով գումարեց, իբրեւ գլխաւոր օրակարգ ունենալով նիւթական խնդիրը: Այս առթիւ վրդովիչ լուրեր շրջեցան, բայց կառավարութիւնը անմիջապէս հերքեց: Այսպէս, կ'ըսուէր թէ կառավարութիւնը պիտի վերագնահատէ Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստը, նոր եկամուտ մը ճարելու համար: Այս լուրերը հետեւանք էին վարչապետին եւ Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչին տեսակցութեան, մանաւանդ որ ազգային պաշտպանութեան մեծ փոխառութիւնը յետաձգուած է, մինչեւ որ պարզուի քաղաքական կացութիւնը :

Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստը 1936 սեպտեմբերին կը գնահատէին մէկ ֆրանքը հաշուելով 49 միլիկրամ ոսկի: Երկրորդ անգամ գնահատուեցաւ 1937 յուլիսին, ֆրանքը հաշուելով 43 միլիկրամ, որով պահեստը կ'ըլլար 55 միլիառ 807 միլիոն ֆրանք: Ներկայ ոսկով ֆրանքը կ'արժէ իբր 30 միլիկրամ, եւ եթէ վերագնահատում կատարուի այս հիման վրայ, պահեստը պիտի բարձրանայ 81 միլիառ ֆրանքի: Ուրիշ խօսքով, կառավարութիւնը պիտի շահի 25 միլիառ ֆրանք:

Պաշտօնական շրջանակներ հերքեցին նաեւ այն լուրը թէ կառավարութիւնը կը խորհի գնել բաց մնացած գանձատոմսերը եւ թէ Մ. Նահանգները մեծաքանակ ֆրանք կը գնեն վերջերս, պահելու համար ֆրանքին գինը:

Գործատէրերն ալ խոստացան օգնել

Վարչապետը անցեալ շաբթու ժողովի հրաւիրած էր Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակները, որպէսզի աջակցին կառավարութեան, փութացնելու համար սպառազինութեանց պատրաստութիւնը : Պատուիրակները խոստացան դիւրացնել կառավարութեան գործը :

Երկուշաբթի օր ալ հրաւիրուած էին գործատիրական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, որոնք լսելով վարչապետին եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարին զեկուցումները, նոյնպէս յայտարարեցին թէ պատրաստ են կարելին փորձելու եւ զօրացնելու ազգ. պաշտպանութիւնը: Այս առթիւ հերքեցին այն կասկածները թէ գործատէրերը չեն ուզեր անկեղծօրէն գործադրել ընկերային օրէնքները եւ կարգ մը թելադրութիւններ ըրին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ
ՏՈՒՆ - ՓԵՍԱՅ ԳԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Տուն - փեսայ երթալը,— զոքանչին հովանաւորութեան տակ ապրիլը,— ոմանք կը բացատրեն տնտեսական պատճառներով ,— երբ թէ արու ժառանգորդ չունենալով, աշխատող բազուկներէ զուրկ ըլլալով՝ զոքանչը իր տունը կը տանի փեսան: Սակայն արու ժառանգորդ եւ աշխատող բազուկ ունեցող ընտանիքները շա՛տ, որ տուն - փեսայ կ'առնեն :

Ի՞նչպէս բացատրել, ուրեմն, զոքանչներու ցանկութիւնը տուն - փեսայ ունենալու :

Այդ ցանկութիւնը հետք մըն է մայրիշխանութենէ (Martriarcat) մնացած: Ի՞նչ կը նշանակէ մայրիշխանութիւն,—Գերմանները կ'ըսեն մայրական իրաւունք, ինչ որ աւելի ճիշդ է, քանի որ կը նշանակէ իգական սեռին ոչ թէ տիրապետութիւնը, այլ միայն իրաւունքները, աւելի ընդարձակ քան այրերու իրաւունքները :

Ընտանիքի պատմական կազմութեան մէջ նախ մայրիշխանութիւնն է տիրապետած. յետոյ միայն հայրիշխանութիւնը :

Արդ, հայկական ընտանիքի կազմութեան քննութիւնը ցոյց կուտայ, որ մայրիշխանութիւնը տարածուած եւ արմատացած էր մասնաւորապէս Հայոց մէջ :

Փաստեր .—

1.— Հայ աղջիկները, սկիզբներ, իրե՛նք կ'ընտրէին իրենց ամուսինը, հակառակ այժմեան սովորութեան, ուր հարսնացու տղաք իրե՛նք կ'երթան խնդրել իրենց սիրած աղջկան ձեռքը: Փառակայի մէջ, Գողթան գաւառ, տակաւին մինչեւ վերջերս՝ հայ աղջիկները, ընտրելէ վերջ իրենց սիրածը՝ որու հետ կ'ուզէին ամուսնանալ, կ'երթային մտնել սիրականին երդիքէն :

Այրերը իրաւունք չունէին մերժել ընդունելու, նոյնիսկ «ձեռքը խնդրելու», կամ աղջկան մը ետեւէն [illegible] :

2.— Մեր ժողովրդային բանահիւսութեան հին նմոյշները կը վկայեն որ ընդհանրապէս կիներ էին վիպերգութեան հերոսները, եւ այդ կիները՝ իմաստուն, անվեհեր, պանծալի թէ իրենց կեանքով եւ թէ իրենց անուններով, — յիշենք Տովեալ խաթուն, Քառասուն - ճիւղ - Ծամը, եւայլն: Հայրիշխանութեան շրջանին կինը երկրորդական դեր կը խաղայ այլեւս :

3.— Զաւակները կը կրէին իրենց մօր անունը, ինչպէս հիմա՝ իրենց հօր անունը: Մայրիշխանութեան այդ սովորութենէն հետք մըն է Շուշանեան, Ձէվահիրեան, Նունուփարեան եւ նման մականուններ կրելը :

4.— Երբ փեսացուին կողմէ «գլխագին» կը վճարուի հարսնցուին, կարգ մը հայկական գաւառներու մէջ, աղջկան մօրը առանձին կը վճարուի նաեւ «ծծագին» կամ «կաթնավարձ ».— սովորութիւն մը որ կը ճանչնայ մայրիշխանութիւնը :

5.— Եւ վերջապէս «նարօտ»ի եւ «թագվերաց»ի սովորութիւնը, քրիստոնէական [illegible] բացատրութենէն անկախ, կը վկայէ թէ Հայոց մէջ արմատացած էր մայրիշխանութեան սովորութիւն մը, որ իգական սեռին կուտար այնքան ազատութիւն, որքան հիմա այր մարդիկ կուտան իրենք իրենց՝ ամուսնութենէն առաջ կամ վերջ, նետելով Տարօն աշխարհին մեհեաններուն մէջ սպասարկող հերատուկներուն եւ ազնուական աղջիկներուն, — ուրիշ փաստ մը եւս այն որ Շահապիվանի ժողովը խիստ պատիժներ տնօրինեց եւ անէծքներ բանաձեւեց (յօդ. 12) եւ Մեծն Ներսէս Աշտիշատի ժողովին մէջ շանթեր արձակեց անոնց դէմ, որոնք կը հետեւէին մայրիշխանութեան աւանդութեանց եւ հրէական lévirat-ին, բայց անկէ աւելին կարելի չէ գրել այստեղ, կը բաւէ միայն ըսել որ հայկական հարսանեկան աւանդութիւններուն եւ «Սասմայ Ծռեր» մեր մեծ վիպերգութեան մէջ այդ «նարօտ»ին կամ «թագվերաց»ին նման գայթակղեցուցիչ կամ արտառոց հետքեր կան, որ շատ բան կը խօսին հայկական հին ընտանեկան իրաւագիտութեան մասին:

6.— Թէ նորակազմ ընտանիքին վրայ ի՛նչ մեծ ազդեցութիւն ունէր աղջկան մօր կողմը, ապացոյց այն որ երջանիկ ծնունդ կը համարուէր՝ երբ ծնած տղան մօրը եղբայրներուն նմանէր,— ահա թէ ինչո՛ւ «Սասմայ Ծռեր»ուն մէջ մաղթանք կը կատարեն որ [illegible] դառնայ «քեռխատան», այսինքն շատ զաւակ ծնի հարսը եւ բոլորն ալ նմանին քեռիին: Հայ ընտանիքին պատ կը քաշէ հօրանց կողմէ:

7.— Եւ վերջապէս փաստ է որ մեր նոր փեսաները աւելի շատ կը վազեն զոքանչին տունը, քան նոր հարսները՝ կեսուրին տունը :

Կը հետեւի թէ հայ աղջիկը, մայրիշխանութեան աւանդական օրէնքով թէ այլ զօրութեամբ, էրիկը իր տունը կը տանի՝ միշտ խուսափելով հետեւելէ էրկանը, դէպի անոր տունը: Ուրիշ խօսքով, հայ տղամարդը, միշտ ենթակայ իր կնկան, նուազ անկախ է քան օտար տղամարդիկ, քանի վառ է հայ զոքանչին մէջ առհաւական ցանկութիւնը՝ աղջկանը մազերով փեսան կապելու իր տանը սեմին :

Ուրեմն, կ'եզրակացնենք,— Հայ զոքանչները չեն ուզեր մասնակցիլ Ամերիկայի ցոյցերուն եւ չեն ուզեր միանալ ամերիկացի զոքանչներուն, որովհետեւ պատճառ չունին գանգատելու : Ընդհակառակն, կը հրճուին տեսնելով, որ մայրիշխանութիւնը դարձեալ եօղ կը գտնէ,— հայրիշխանութեան տիրապետութեամբ՝ կ'առնէր կին, կը հեռանար, տնակ մը կը շինէր իրեն համար, ծառերով կը շրջապատէր եւ քաղքենիի պէս կ'առանձնանար, մինչ հիմա Հայր Սրբազան հաւաքական կեանք կը ստեղծէ՝ կարծես ուզելով յիշեցնել մայրիշխանութեան օրերը: Օկիւսթ Քոնթ ալ չըսե՞ր միթէ, որ «ընտանիքը յաւիտենական դպրոցն է հաւաքական կեանքի»:

Բայց երբ հայ զոքանչները գանգատ մը ունին ինծի դէմ անոր համար որ յանդգնեցայ քրքրել մեր հին հին աւանդութիւնները, թող գոհանան որ չարչարուեցայ որքան հեգնանք նոյնքան լրջութիւն. որքան գիտնականութիւն նոյնքան ծանօթութիւն դնելու համար այս տոմսին մէջ՝ վախնալով իրենց բարկութենէն եւ... ապագայ զոքանչիս աւելէն :

ԱՐԱԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԻՒԹ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Խ. Հայաստան» մարտ 11ի թիւին մէջ, Դ. էջ, 6րդ սիւնակին տակը հրապարակած է հետեւեալ տեղեկութիւնը, «Քրոնիկա» խորագրին տակ, հետեւողութեամբ Մոսկուայի թերթերուն.—

Գիւղատնտեսութեան ժողովրդական Հայկական ԽՍՀ Հողժողկոմատի օրգաններում գործած հակայեղափոխական, աջ - տրոցկիստական, նացիոնալիստական - դաշնակցական, վնասարարական կազմակերպութեան մասնակիցներ՝ Վարդան Ալեքսանի Մամիկոնեանի, Միքայէլ Աւետիսի Ենգիբարեանի, Արշակ Ստեփանի Շահնազարեանի, Գաբրիէլ Յարութիւնի Քալանթարեանի, Թորոս Մկրտիչի Թորոսեանի, Շաւարշ Միքայէլի Տէր - Աւագեանի, Արամ Յակոբի Մելքոնեանի եւ Աշոտ Աստուրի Մաղաքեանի — պատժի բարձրագոյն չափին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԵԻԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

2. ՍԱՏՈՎԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Մեր առաջին յօդուածը փակեցինք ըսելով թէ առիթը պիտի չուշանար Փրուսիոյ գարմանելու ու հակադարձելու համար Օլմիւցի մէջ իր իր կրած վիրաւորիչ հարուածը։

Աւելի ճիշդ այդ առիթը ինք կանխապատրաստեց։ Ոչ միայն այդ. Օլմիւցէն վերջ Փրուսիոյ վարիչները մեթոտիկ յամառութեամբ հետապնդեցին միեւնոյն նպատակը— այսինքն դուրս հանել գերման միացեալ կայսրութիւն մը Փրուսիոյ մականին տակ, դուրս վանելով Աւստրիան եւ իր այլատարր պետութիւնը։

Ինչպէս ծանօթ է, այդ նպատակը պսակուեցաւ քսան տարուան ընթացքին, երեք յաղթական պատերազմներու գնով—

Պատերազմ՝ Դանիոյ դէմ, կցելու համար Շլէզվիկ Հոլշթայնը (1864)։

Պատերազմ՝ Աւստրիոյ դէմ (1866)։

Պատերազմ՝ Ֆրանսայի դէմ (1870—71)։

Այո, Օլմիւցէն մինչեւ Փարիզ, մինչեւ Վերսայլի պալատին մէջ գերման աշխարհակալութեան հռչակումը, դէպքերը ընթացան նոյնքան տեղատարափ ու անակնկալ թափով, որքան վերջին քսան տարուան ընթացքին Վերսայլի դաշնագրէն մինչեւ Վիէննայի գրաւումը 1938 Մարտ 12ին, չուարած Եւրոպայի քթին տակ։

Բախտորոշ ամէն շրջանի Փրուսիա գիտցաւ ունենալ յարմարագոյն մարդիկը, որոնք միացուցած էին իրենց մէջ հեռատես, ծրագրեալ աշխատանքը յանդուգն ու գրեթէ արկածախնդրական վճռականութեան մը հետ։

1850էն մինչեւ 1870 Փրուսիոյ ճակատագիրը կը վարէին քանի մը կարկառուն դէմքեր։ Թագաւորը՝ Վիլհէլմ Ա. մինչեւ ողնածուծը զինուորական, որուն կը պարտի Փրուսիա իր աննախընթաց մեծութիւնը. Մարաջախտ Ռոոն եւ Մոլթքէ, երկու զինուորականներ, որոնք յաջողեցան կարճ ժամանակէն Փրուսիան օժտել ամէնէն արդիական ու ամենակիրթ բանակով մը եւ վերջապէս երկաթեայ վարչապետը՝ Պիզմարք, որ գիտցաւ յարմարագոյն րոպէները ստեղծել փրուսական լախտը անհրաժեշտ կէտերուն վրայ իջեցնելու համար։

Երկու մարաջախտները, Ռոոն եւ Մոլթքէ հիմնադիրները կարելի է նկատել արդի ռազմագիտութեան, որ պատերազմը կը նկատէ գիտական հաշուական մեծ եւ բարդ հարց մը։ Անոնք, համոզուած՝ թէ որեւէ պատերազմ պէտք է նախատեսել ու կանխապատրաստել շատ առաջ, խաղաղութեան շրջանին, ստեղծեցին հետազօտ սպայակոյտ մը, բանակին կմախքը՝ սպաներուն միատարր յառաջկերտը, զօրաշարժի մանրակրկիտ յատակագիծը, երկրին հաղորդակցական բոլոր միջոցները օգտագործելու ծրագիրը ու վերջապէս հաւանական պատերազմներու ուղեցոյցը։ Իրենց ձեռքին տակ փրուսիական բանակը եղաւ իր ժամանակին ամէնէն կազմակերպ ու գիտականացած մեքենան, որ իր չափը ցոյց պիտի տար վճռական պահուն, աշխարհը անակնկալ բերելով։

Զինուորական վիթխարի այդ կազմակերպութիւնը բնական է հեշտութեամբ գլուխ չելաւ։ Փրուսիական Լանտ Թակը, Երեսփ. Ժողովը, մինչեւ դէմ էր զինուորական ծախքերուն, կառավարութիւնը՝ կանակը տուած Թագաւորին՝ կամայականօրէն կը պարտադրէր իր որոշումները։ Վիլհէլմ Ա. կ'ըսէր.

— «Փրուսիոյ եւրոպական դիրքը հիմնուած է իր զինուորական ուժին վրայ»։

1849ին իսկ յայտարարած էր անիկա.— «Ով որ Գերմանիան կառավարել կ'ուզէ, պարտաւոր է զայն գրաւել. սակայն նախադասութիւններով, ճառերով չըլլար, զօրաւոր, գործօն բանակով մը կ'ըլլայ...»

(Բառեր, որոնք իրենց իմաստը պահած են մինչեւ մեր օրերը։ Վերջերս դէպքերը անգամ մըն ալ ցոյց տուին թէ միեւնոյն սկզբունքն է որ չէզոք դեռ նման կ'անցնի դէպքերու թնհուրանի մէջէն։)

Զոյգ զինուորականներուն բոլոր ծրագիրներուն իր աջակցութիւնը կը բերէր Պիզմարք քաղաքական գետնի վրայ։ Պիզմարք կ'ըսէ իր մասին թէ երնածին յարգանք մը ունի ամէն իրական ուշագրաւի ուժի հանդէպ ու ազգերու կեանքին մէջ ալ կը հաւատար միայն ուժի գերակշռութեան։ Իրաւունքի հասկացողութիւնը երկրորդական էր, ըստ իրեն։ Իրբեւ դիւանագէտ կը պնդէր թէ լաւը միայն տուն տալու է պետութեան մը քաղաքականութեան։ «Մարդիկ ոչինչ կ'ընեն ձրիաբար, զգացումի քաղաքականութիւնը տխմարութիւն մըն է»։ Իր Թագաւորին, Վիլհէլմ Ա.ի նման համոզուած էր որ աշխարհի «մեծագոյն հարցերը չեն լուծուիր ոչ ճառերով, ոչ ալ քուէարկութեամբ, այլ երկաթով եւ արիւնով»։

Ինչպէս կը տեսնուի, գերման արդի վարիչները իրենց լակոնիկ նշանախօսքերը կը ներշնչուին իրենց պատմութենէն իսկ։

Այսպէս թէ այնպէս ,60ական թուականներուն Փրուսիա կռած, կոփած էր իր զէնքը՝ բանակը, կը մնար զայն գործածել։

Դանիական պատերազմը մանուածապատ չարժառիթ մը ունէր. կըրնանք զանց առնել։ Միայն անիկա պատրուակ ծառայեց Պիզմարքի՝ ըստեղծելու համար անխուսափելի պատերազմը Աւստրիոյ դէմ, որովհետեւ ան համոզուած էր որ անկարելի է Գերմանիոյ միութիւնը, որքան ատեն որ Աւստրիա կը խառնուէր հիւսիսային Գերմանիոյ գործերուն։ 1853էն իսկ ան ըսած էր — «Գերման աշխարհին մէջ տեղ չկայ միանգամայն թէ՝ Փրուսիոյ, թէ Աւստրիոյ համար. երկուքէն մէկը պէտք է ճկի կամ ըստիպուի տեղի տալ»։

«Երկու խոյի գլուխ մէկ կաթսայի մէջ չեն կրնար եփիլ», կ'ըսէ արեւելեան առածը։

Դանիական պատերազմը փրուսիական եւ աւստրիական բանակները գործակցաբար մղեցին եւ վճռեցին հողամասերը բաժնեցին իրենց միջեւ։ Աւստրիան խլեցաւ Հոլշթայնը, Փրուսիան՝ Շլէզվիկը (1863)։

1866ի Յունիսին, Պիզմարք առարկելով որ Աւստրիացիները ապիկար են կառավարելու Հոլշթայնը, բանագրաւեց այդ երկիրը. Հարուածը շատ ուժն էր. Աւստրիա հարկադրուեցաւ պատերազմ յայտարարել Փրուսիոյ դէմ. թէեւ, ինչպէս տեսանք, երկուքն ալ մաս կը կազմէին գերման պետութեանց համադաշնակցութեան։ Նոյնիսկ համադաշնակցութեան մնացեալ պետութիւնները Աւստրիոյ կողմը բռնեցին։

Զօրաշարժը յայտարարուեցաւ երկուստեք 1866 Յունիս 14ին. Փրուսիա թէեւ իր դէմ ունէր Աւստրիան եւ մնացեալ խաղնիճաղանճը, բայց իր բանակը կազմ ու պատրաստ էր երեք շաբաթ ի վեր ու հակառակորդներուն վրայ(?) ռազմավարութեան գերակշռութիւն կը վայելէր։

Պատերազմը տեւեց մէկուկէս ամիս։ Փրուսիա զայն վարեց չտեսնուած, աննախընթաց արագութեամբ։ Յուլիս 26ին իր բանակը հասած էր առաջադրուած նպատակներուն։

Փրուսիական բանակը գերման զանազան մանր պետութեանց հաշիւը մաքրելէ վերջ, Յուլիս 3ին կը կռուէր Պոհեմիոյ մէջ, Սատովա գիւղին շուրջ։ Այդ պատմական օրը իրարու դէմ ճակատած էին 220,000 հոգինոց աւստրիական բանակը 300 թնդանօթներով 280,000 փրուսիական զինուորի դիմաց։

Փրուսիական բանակը տասը տարիէ ի վեր կը գործածէր արագահարուած հրացան մը, որ երեք անգամ աւելի շատ փամփուշտ կ'արձակէր եւ աւելի արագ, քան աւստրիական հնամենի հրացանը։ Առկէ զատ, փրուսիական բանակը բարոյական ոգիի առաւելութիւն մը ունէր աւստրիականին վրայ, որ այլատարր էր կազմով, ու զուրկ գիտակից խոէյլէն։

Ամբողջ առտուն ճակատամարտի բախտը անորոշ էր։ Կէսօրէ վերջ փրուսիական ուժերը անցան աւստրիական բանակին կռնակը ու գրաւեցին Շլում գիւղը, որուն կառչած էին Աւստրիացիները։ Ի զուր փորձեցին վերագրաւել տիրական այդ դիրքը։ Իրիկուան ժամը 7ին Աւստրիացիները խելակորոյս խուճապի մատնուած, թողուցին դաշտը 31,000 մեռեալ-վիրաւորներով ու հրետանիով։ Փրուսիական բանակին այդ յաղթանակը արժած էր 10,000 մարդու կորուստ։

Աւստրիական բանակը փճացած էր վերջնականապէս։ Ալ ինչլինէը չըլտաւ։ Փրուսիացիները գրեթէ անարգել յառաջացան. Յուլիս 22ին Վիէննայէն 60 քիլոմեթր հեռու կը գտնուէին։ Յուլիս 26ին Աւստրիա զինադադար խնդրեց. Փրակայի մէջ սկըսան հաշտութեան բանակցութիւնները, որ պիտի յանգէին 1866 Օգոստոս 23ի համաձայնութեան։

Ըստ Փրակայի դաշնագրին, Աւստրիա կ'ընդունէր որ այլեւս լուծուած է գերման պետութեանց համադաշնակցութիւնը, եւ վերջնականապէս կը հրաժարէր մաս կազմելէ հիւսիս. Գերմանիոյ. միանգամայն կը ճանչնար Փրուսիոյ իրաւունքը ևւրամ- ցնելու եւ կազմելու նոր գերման պետութիւն մը ըստ իր փափաքին, եւ իր ղեկավարութեան տակ։

Փրակայի դաշնադիրը Աւստրիան չէր ենթարկեր հողային կորուստներու. Պիզմարք քաղաքական հեռատեսութիւնը ունեցաւ հակառակ իր թագաւորին, Վիլհէլմ Ա.ի փափաքին, ծանր, անհանդուրժելի հարուած մը չտալու Աւստրիոյ. որովհետեւ ֆրանսագերման անխուսափելի պատերազմի մը հեռանկարին առջեւ, կ'ուզէր ապահովել Փրուսիոյ կռնակը՝ Աւստրիոյ կողմէն։

«Սատովան,— ըսուած է,— չանթէ հարուած մը եղաւ Եւրոպայի համար»։

Ոչ ոք կը սպասէր այդչափ արագ ու կտրուկ յաղթանակի մը։ Փրուսական բանակը յայտնութիւն մը կ'ըլլար։

Քաղաքական հոտառութիւն ունեցողները կը զգային թէ ուր պիտի յանգէր փրուսիական այդ յաղթանակը,— վերահաս բախումի մը Ֆրանսայի հետ։

Փրուսիա լիովին օգտագործեց իր յաջողութիւնը։ Նախ Փրուսիոյ կցեց ապօրինի կերպով Շլէզվիկ-Հոլշթայնը ու նաեւ Հանովրի թագաւորութիւնը։ Ռուսական սահմանէն ան կը տարածուէր մինչեւ ֆրանսական սահմանը։ Միեւնոյն ատեն ան մնացեալ մեծ եւ փոքր պետութեանց հետ կը կազմէր Հիւսիս. Գերմանիոյ համադաշնակցութիւն մը (1867 Ապրիլ), որ պիտի ունենար մէկ նախագահ՝ Փրուսիոյ թագաւորը, մէկ բանակ, մէկ նաւատորմ(?)։

Քայլ մըն էր սակայն դէպի պետական միութիւն։ Քանի մը տարի վերջ, Ֆրանսական պարտութիւններու գըլոյով(?), Վերսայլի մէջ իսկ, այդ միութիւնը պիտի նուիրագործուէր վերջնականապէս ու պիտի վերածուէր միակ, կեդրոնացեալ կայսրութեան մը, որուն գլուխը պիտի ըլլար Փրուսիոյ թագաւոր-կայսրը։ (18 Յունուար 1871)։

Ուրեմն ֆրանքեւգերման պատերազմէն վերջ Եւրոպայի կեդրոնին վրայ կը մնային երկու գերման կայսրութիւններ,— Հիւսիսային Գերմանիան՝ Փրուսիոյ գերակշռութեան տակ, հարաւայինը՝ Աւստրոհունգար կայսրութիւն անունին տակ։

1872ին երկու պետութեանց մէջ կնքուեցաւ կայսրերու համաձայնութիւն մը, որ նախերգանքը եղաւ «Աւստրիագերման զինակցութեան» կնքուած՝ 1879ին. Քիչ վերջ այս վերջինն ալ Իտալիոյ մասնակցութեամբ պիտի վերածուէր «Եռեակ զինակցութեան»։

Թէ ինչ դեր կատարեցին այս խմբաւորումները Եւրոպայի յետագայ կեանքին մէջ, ինչ եղաւ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ փոխադարձ վերաբերմունքը,— այդ ալ կը պարզենք յաջորդով։

ՍԱՐԱՍԱՆ

*** Լենինկրատի երկու հայազգի ուսուցչապետներ Քրիստափոր Քուշնարեան եւ Տիկին Քալանթարեան ըստացած են առաջինը՝ աշխատանքի կարմիր դրօշի շքանշան, իսկ երկրորդը գեղարուեստի վաստակաւոր գործիչի տիտղոս։

ՌԱՆՔ ՀԱՏՈՒԱԿԱՆՔ

ԱՐՈՒԵՍՏ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

Շատեր այն կարծիքէն են թէ՝ դիւանագէտ ըլլալու համար պէտք է հայրիկին քսակը պարպել կամ մայրիկին օժիտէն մնացած քանի մը կտոր զարդեղէնները անուրջի հանել՝ փրոֆէսէօրին ամսականը վճարելու համար։

Եթէ ինծի հարցնէք, գիտութիններու ամէնէն աժանն է, կը բաւէ որ կարգ մը առաձգական բառեր ու ոճեր գոց ընէք, ձեր սուրճ ֆրթած պահուն կամ գլանիկ մը վառած ատեն։

«Եղբայր, մեր մէջ, դիւանագէտներ չունինք, ապա թէ ոչ...»ի պէս մեղադրանք-չքմեղանքներով կը մըխիթարէինք մենք մեզ ժամանակին։

Եկանք Եւրոպա, ժուէն քսուեցանք տաղաւածանուն դիւանագէտներուն ու մեր քիթերը խոթեցինք անոնց գործերուն մէջ։

Հակառակ որ մեր գեղին Գասպար խնամին ալ նոյնքան դիւանագէտ է եղած որչափ Պիզմարքն ու Տիզրայէլին։

Հիմա, եթէ ինծի առաջարկեն մեծ ազգերէն մէկուն նախարարական բազմոցը, առանց այլեւայլի կ'ընդունիմ, միայն վճարումի մասին առարկութիւն ընելով։

✕

Ահա, ես նախարար, ընկողմանած Քաշնափետուրէ կակուղ թիկնաթոռին վրայ։

Հեռաձայնի ձայնափողը ձեռքիս, Հաւանայի առաջնակարգ սիկառն ալ բերանս, երկոտասնեակ մը սիրունիկ գրագրուհիներ չուրջս՝ կը սկսիմ գործի։

— Պ. դեսպան, կրնայի՞ արդեօք ծանօթութիւն մը խնդրել ձեր վսեմութենէն թէ ինչ առթիւ զինուորական եռուզեռ կը տեսնուի Լեհաստանի սահմանին վրայ։

— Պ. Նախարար, մեր կառավարութիւնը այդ տեսակ բան չէ հաղորդած ինծի։ Կրնայ ըլլալ որ մեր զինուորները սանկ պզտիկ պտոյտ մը կատարած ըլլան սահմանին մօտերը, իբրեւ օդափոխութիւն։

— Շնորհակալ եմ, Պ. դեսպան, կը ներէք ձեզ անհանգստացնելուս համար։

✕

— Պ. դեսպան, կարծեմ ձեր կառավարութիւնը Սուրիոյ սահմաններուն վրայ օդանաւերու թռիչք մը կատարել տուած է, կը խնդրեմ որ հաճիք տեղեկութիւն մը շնորհել մեզի։ Եթէ չեմ սխալիր, 1827ի դաշնագրին Ցրդ. յօդուածին չի համապատասխաներ այդ իրողութիւնը.

— Շատ կը ցաւիմ Պ. նախարար որ սխալ ձեւով տեղեկութիւն հրամցուած է ձեզի, եղածը պարզապէս օդի աննպաստ պայմաններու՝ փոթորիկի արդիւնք է, որ մեր օդանաւորդները շեղեցուցած է ճամբէն։

— Շնորհակալ եմ Պ. դեսպան, կը յուսամ ո եւ է նիւթական վնասի ենթարկուած չեն ձեր օդանաւերը։

✕

— Պ. դեսպան, ձեր զինուորները Զինաստանի սահմանը չփոթած են ճափոնականին հետ, եւ կարծեմ, թէեւ վստահ չեմ, բաւական ճամբայ կտրած են չինական հողին վրայ։ մեր ազդեցութեան գօտիներուն մէջ։

— Կը զարմանամ Պ. Նախարար, ձեզի բոլորովին հակառակը տեղեկացած են։ Ընդհակառակն, Չինացի զինուորներն են որ եր քաշուած են, իրենց հողը անպաշտպան ձգելով, մենք օգտակար ըլլալու զգացումով գրաւած ենք իրենց տեղը։ Իսկ ձեր ազդեցութեան գօտին մինչեւ ալ մեր յարգանքը վայելած է։

— Ներողութիւն Պ. դեսպան, որ այդ թանկագին ժամանակը խլեցի, շատ շնորհակալ եմ ձեր տեղեկութիւններէն, մանաւանդ վերջին պարզաբանութենէն։ Հրամմեցէք թէյ մը առնել։

✕

— Պ. նախարար, հիմա վաւերական տեղեկութիւն հասաւ Վիէննայի դեսպանէն թէ՝ գերմանական բանակները մտած են Աւստրիա եւ կը յառաջանան։ Ստիպողական տեսակցութիւն մը կը խնդրէ Աւստրիոյ դեսպանը։

— Կարելի չէ այդ բանը, Պ. դեսպան, մեր 1762ի դաշնագիրը խախտած է ամէն ինչ, եւ Գերմանիա ստորագրած է զայն իր ապառնի ձեռքով։ Խնդրեմ ըսէք Աւստրիոյ դեսպանին որ թող հանդարտ վստահելու բան չկայ։ Յատակծիկայ ...մէջ թող հրամմէ թէյ մը առնել, այդ առթիւ կրնանք խօսիլ այս մասին. հիմա Սանթա - Մարայի դաշնագրի ներկայացուցիչը ընդունելու սպասած եմ։

✕

— Պ. դեսպան, կարծելու հաւանականութիւններ կան որ, Անտիօքի իրաւական սատիկաններ միջամտեր տեղացի ժողովուրդին գործերուն, բարի եղէք այս մասին տեղեկութիւններ ձեր կառավարութեան որ հանի չենթութիւն մը կատարելու շնորհն ընել։

— Պ. Նախարար, պարզապէս ստակայական է այդ լուրը։ Մեր ...կանները հոն ազգականներ կրնան ունենալ եւ այցելութեան գացած ըլլան։

— Ուրախ եւ շնորհակալ եմ ...եմ որ ձեր մեծ կառավարութիւնը յարգանք ունի իր ստորագրութիւն կրող դաշնագիրներուն, զորս իր ...ղատ կամքով բարեհաճած է ստորագրել Օտտոնքէօյի մէջ եւ որուն ...յօդուածին Պ. հաստատեցին ... ուածը ճըզմած է Անտիոքի մեր ... ցութեան շրջանակները։ Իմ ... լեր բարեւներս վսեմ. նախարար...

✕

— Յօսքը Սամառատի երեսփոխ... Պ. Անթիմոսին է։

— Պ. նախագահ եւ յարգելի ... փոխաններ, ես հարց կուտամ ... քին Պ. նախարարին թէ՝ ինչ ... ճառով պարպուած է Սիլիմեան ... յանձնուած պարտեալ ազգին Սի... բին պատիւը եւ յաղթական ... տութիւնը վիրաւորուած չէ՞ ... արդեօք Պ. Նախարար։

— Կուզեմ յայտնել Սամառ... յարգելի ներկայացուցչին եւ իր ... բեկամիս Պ. Անթիմոսի թէ. իր ... ւողութիւնը սխալ տեղեկութեան ... րայ հնուած է։ Մենք պարպած ... Սիլիմեան եւ ոչ ալ յանձնած ... պարտեալ թշնամին։ Այս ... մէջ բուն բառերը կը պակսին ... մեր դրօշին պատիւը բարձր ... է, որ ծալլուած վիճակով մեր ... գտնուի, երկրորդ, պարպ... պարտադրանքին ընդառաջ ...

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԸՆԻՍ ՀՕՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Օհ, իսկապէս անտանելի ես...

Երիտասարդը դառնօրէն խնդաց.

—Ինչ որ է, պաշտօնը առանձնած եմ արդէն...

— Այո՛, գիտեմ, յիմար. չէ՞ս հասկնար վերջապէս որ անծանօթ ես աշխարհի այս մասին... միայն Պոլիս այցելեր ես իբրեւ զբօսաշրջիկ... Քինութիւններուդ հազիւ սկսած հակայրտեսական կազմակերպութիւնը հետքըդ պիտի գտնէ եւ դաշունահար պիտի ընեն քեզ, ինչպէս ըրին խեղճ Գրէնտըրը... եւ կամ մէկ երկու ամիս պարապ մնալէ յետոյ քիթդ կախած ետ պիտի գաս պարտութիւնդ խոստովանելու համար հօրս... ամէնէն հաւանականն ալ ան է սակայն կարծեմ շատ աղէկ պիտի ըլլայ սա անհաւատալի յաւակնութիւնդ նուազեցնելու համար...

Տայանա բարկութեամբ հեռացաւ, Սուէտին չտեսաւ զայն այլեւս՝ զբօսանաւը ձգելէն առաջ։

ԳԼՈՒԽ 7

ՍՈՒԼԹԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ

Երկու օր վերջ արեւելեան ճեպընթացը կէս օրուան կիզիչ ճառագայթներուն տակ կը կորէր դէպի Պոլիս երկարող ճամբուն վերջին մասը։

Սուէտին չողեկառք մտած էր խարբերդի հարաւակողմը, Քուլէլի Պուրկազի մէջ որ երկաթուղիի գծերուն միացման կէտն է։ Բաճկոնը հանած բազմեր էր անկիւնը։ Ցաքին ու փոշին պատճառած անհանգստութիւնը պատճառ մը չէր որ ան չհիանար այն աչքանչելի տեսարաններուն վրայ զոր Սուլթաններու քաղաքին մուտքը կը պարզէր իր աչքերուն առջեւ։

Քսան մղոնի չափ չոգեկառքը անցաւ Հալքալըի լճին եզերքէն ու յետոյ սկսաւ քերել Մարմարայի ափերը, մինչեւ հոն ուր հեռուէն կը տեսնուէր բիւզանդական կայսրերու հսկայ պարիսպը՝ դարերու արեւին տակ հասունցած ու գունաթափ իր աղիւսներով։ Ծովափէն կը սկսի ան ու կը քալէ դէպի ներս, քառանկիւն աշտարակներու եղեւէջով կարասուած ու գեղեցկօրէն կը բարձրանայ կապոյտ ու ոսկի երկնակամարին վրայ։

Երբ չոգեկառքը պարիսպն ալ կ'անցնի, այն ատեն հեռանկարը յանկարծ կը փակուի իրարու վրայ դիզըուած անկանոն ու փայտաշէն տուներու դանդուածով մը։ Այնքան խառնուռն են այդ տուները որ կարծես ատոմ մը պիտի կրնայ փլցնել զանոնք։ Մարդոց, կիներու եւ երախաներու բազմութիւն մը կը վխտայ այդ շէնքերէն ներս, կը կուլըտին անոնք նեղլիկ բակերուն մէջ, կը գլտորին կոտտքամակ ամուռւղներուն վրայ կամ անփութօրէն պատշգամներն ու երդիքները կը նստուին, անցնող չոգեկառքերը դիտելու համար։ Սուէտին իր նախընթաց այցելութիւններէն կը յիշէր մարդկային ճագարներու այս որջը։ Համայնապատկերը միեւնոյն էր ինչպէս դարեր առաջ, եւ սակայն փոփոխութիւն մը կրած էր ան։ Երիտասարդը նախ չկրցաւ հասկնալ անոր պատճառը, բայց հետզհետէ գտաւ բացատրութիւնը։ Այլեւս չկային այն վանդակները որոնց ետեւը նստած կ'ըլլային Թրքուհիները, բաց էին բոլոր պատուհանները, համաձայն, ի հարկէ, Մ. Քէմալի հրամաններուն։ Կիները քօղ չէին կրեր հիմա։

Սիրքէճիի կայարանին մէջ չոգեկառքերը կը դիմաւորէին միեւնոյն ձեւով։ Պանդոկներէն, առեւտրական հաստատութիւններէն եւ գեղապահատուններէն զրկուած բարձրահասակ ու վայելչօրէն հագուած զավառներ յորդ աչքով կը սպասէին քարափին վրայ, իրենց ճամբորդները առաջնորդելու համար, իսկ թափթփած համալներու բազմութիւն մը խենթի պէս կը նետուէր չոգեկառքին պատուհաններէն դուրս հանուած պայուսակներուն վրայ։

Սուէտին կանչեց Բերա Փալասի գռնապանը եւ անոր յանձնեց իր գոյքերը։

Մարդը բեռնակիրներուն ձեռքէն խլեց ու ինքնաշարժի մը մէջ տեղաւորեց զանոնք։ Կայարանը՝ գտնուելով քաղաքին հին մասին, այսինքն բուն իսկ Ստամպոլի մէջ, անոր առջեւէն սկսող ճամբան շատ նման էր Արեւելքի այն միւս ճամբաներուն որոնք զուրկ են ինքնորոյն այլազանութենէ մը։ Ոչ բնակարաններու թաղն էր, ոչ շուկայ մը, ոչ ալ առեւտրական կեդրոն մը, խառնուրդն էր պարզապէս այդ երեքին։ Ներձուկրակ, հինաւուրց մթերանոցներ քիթ-քիթի կանգնած էին արդիական շէնքերու կամ փերեզակներու խանութներով իբարմէ անջատուած կիսաքանդ բնակարաններու քովը։ Քարայրներու նըմանող այդ խանութներուն մէջ կը ծախէին ամէն տեսակ ապրանքներ։

Սուէտինի ուշադրութիւնը գրաւեցին նոր ու գեղեցիկ թաքսիները որ կը սուրային քաղաքին փողոցներուն մէջ։ Ցնչեց յանկարծ Սըր Ծորճի տեղեկութիւնը այդ մասին — Քէմալ ինկիրի՝ ներկայ մայրաքաղաքը, փոխադրել տուած էր Պոլսոյ կոտրած-թափած կառքերը։ Այդ հրամանը նըպաստաւոր եղած էր Պոլսեցիներուն համար, որովհետեւ ինքնաշարժի խուռն ընկերութիւն մը արդիական ...քերու կոյտ մը լեցուցած էր ճամ...ներուն վրայ։

Արեւուն ճառագայթները ... րի ջուրերուն վրայ կը կայծկլ... Երբ Սուէտին անցաւ Ղալաթի... մուրջը. Քաղաքին այդ կեդրոն... ցուն էր անհամար բազմութեամ... ինչպէս հին ատենները։ Սակայն... տեսածէն բոլորովին տարբեր ... մը կը ներկայացնէր ան հիմա ... նակին ճշմարիտ հաւատացեալը ... տիկանը, սեւազգեստ խանում... կամ նոյնիսկ աղբանոցներու ... կը իր գլխուն վրայ կը կրէր ֆէ... խորհրդանշանն էր կրօնքին։ ... ծաղելի կ'երեւային անոնք իրենց ... խարկներով։ Առաջ գլխարկը ... ստա Հրեան ու Քրիստոնեան ... նող նշան մըն էր։ Գուրանը ... էր զայն. բայց Քէմալ հրամայ... անոր գործածութիւնը, հակառա... րունքի խիստ պատուէրին, ու ... Թուրքիան հպատակեր էր իր ... մին։

Կիներն անգամ մէկդի նետեր ... րենց նախկուան փէրաճէներն ու ... սարած շրջազգեստները եւ ... էին Եւրոպացիներուն պէս ...

(Շար...

...ար զինուորական ոյժերուն արձակուրդ տուած ենք առժամապէս.

Ահա ամբողջ եղելութիւնը:

— Շնորհակալ եմ Պ. Նախարար ձեր այս վստահեցուցիչ լուսաբանութիւններուն համար :

⁂

— Ինչպէս կը թոյլատրուի, որ Եթովպիոյ անկախութիւնը կը վերանորոգուի ... վարչութեան, իտալական գաղթային վարչութեան կողմէ, եւ տեղւոյն ժողովուրդը կ'ենթարկուի բռնութիւններու ու կամայականութիւններու. Արդեօք արտաքին Պ. Նախարարը տեղեկութիւն ունի՞ այս բոլորին եւ եթէ ունի ինչո՞ւ չէ հաղորդած մեր բարձր ժողովին :

— Կը վստահեցնեմ Պ. Երեսփոխանը, իտալական կառավարութիւնը մեզի հաւաստիք տուած է մեր Հռոմի դեսպանին։ Եթովպիոյ ոչ մէկ փոփոխութիւն կրած է իր սահմաններուն ... կրնաք դիմել աշխարհագրական քարտէսին :

Ինչ կը վերաբերի բնիկներուն հանդէպ ըրուած գործերուն, որոնց մէջ ... պատահածներն ալ կան որ ամէն ատեն կը վայելեն, պարզապէս ներքին խնդիր մըն է այդ եւ մեր իրաւասութեան սահմանին չեն մտներ։

— Կրնայի գիտնալ թէ ինչ ձեռնարկներ եղած են այս դէպքին առթիւ։

— Մեր Հռոմի դեսպանին միջոցաւ իտալ. քաղաքագիր մը մատուցուած է ... կառավարութեան՝ անոր ... ուշադրութիւնը հրաւիրելով մեր վրդովումին վրայ ...

— Շատ շնորհակալ եմ, տրուած տեղեկութիւններուն եւ մանաւանդ կառավարութիւնը իր պարտականութիւնը կատարած ըլլալուն համար :

Կ. ՓԷՏՈՒՇ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

ՔԱՇԱՆ (Ցապաղած) — Այս տարի եւս Գանեօ-Քաշանի Կ. Խաչի մասնաճիւղը տօնեց Կապոյտ Խաչի Օրը մարտ 6ին, Մոնրուժի սրահին մէջ : Հանդէսը տեւեց ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր :

Հանդէսի բացումը կատարեց վարչութեան անդամուհիներէն Օր. Ազգանուշ բացատրելով միջազգային Կ. Խաչի ծագումը: Ցայտնեց թէ մեր իրականութեան մէջ Կ. Խաչի կազմութիւնը կը պարտինք ողբացեալ Ակնունիի, որ 1910ին Ամերիկայի մէջ հիմը դրաւ Հայ Կ. Խաչին: Մեր կազմակերպութիւնը այժմ 172 մասնաճիւղեր ունի գաղութներու մէջ: Ֆրանսայի մէջ Կ. Խաչը կը հաշուէ 21 մասնաճիւղեր եւ 5 ենթամասնաճիւղ, որոնց խնամքանքին իրենց միջավայրի պայմաններուն համաձայն կը պահեն դարմանատուն եւ հայերէն լեզուի դասընթացքներ, ինչպէս նաեւ ամառնային ... խումբեր։

Օրուան բանախօսն էր Ա. Խատիսեան, որ խօսեցաւ մօտ մէկ ժամ, թելադրելով ... տալ Կ. Խաչերու եւ նըմանօրինակ հաստատութեանց ... մխուիթարներուն, որպէսզի այս վերջինները կարենան շարունակել իրենց ազգօգուտ գործը, մինչեւ որ բացուին հայրենիքի դուռները: Բանախօսը երկարօրէն բացատրեց թէ ինչու դժբախտաբար երկու Կ. Խաչեր կան : Այս մասին շատ անդամներ գրուած ըլլալով զանց կ'առնեմ մանրամասնութեանց մէջ մտնել: Արտասանութիւններ ըրին օրիորդներ Մալխասեան եւ Չրագեան: Առաջինը՝ «Մեռնող վարդի ... դայլին», իսկ երկրորդը Կ. Խաչին նուիրուած կտոր մըն էր, գրուած Պ. Ն. Պէշիկթաշլեանի կողմէ: Թառի ընկերակցութեամբ երկու երգեր երգեց Տիկին Ա. Ցակոբեան: Սան-սանուհիներու խումբը ցուցադրեց Կ. Խաչի կեանքէն շատ խորհրդաւոր կենդանի պատկեր: Այսպէս անկիւն մը հիւանդի մը անկողնին մօտ խաչուհիները թարմ պատող կը հրամցնէին, իսկ ուրիշ անկիւն մը սան մը հայերէնի իր դասը կը սերտէր :

Ժամը 8էն վերջ սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը, որոնց մէջ յատկապէս գեղեցիկ էին սանուհիներու խմբական պարերը հայրենի տարազով։ Հասարակութիւնը պահ մը մոռցած իր տարագրի դառնութիւնները, բոլորուած էր պիւֆէի առջեւ, ուրուն սիրով կը սպասարկէին մեր խաչուհիները Պ. Պ. Աճէմեանի եւ Գալֆայեանի հետ։Վինակախաղի տրուած բոլոր առարկաները նոյնպէս նաեւ պիւֆէի վերաբերեալ ուտելիքները նուիրուած էին Գանեօ-Քաշանի խաչուհիներու կողմէ, ինչ որ արժանի է գնահատութեան :

Կէս գիշեր էր, երբ հասարակութիւնը գոհ եւ ուրախ տրամադրութեամբ կը բաժնուէր սրահէն, իր հետ տանելով հայրենի օր մը ապրած ըլլալու խանդավառութիւնը :

Ս. Աբրահամեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Մենք ալ տօնեցինք ժողովրդական ապստամբութեան, փետրուար 18ի 17րդ տարեդարձը, մարտ 13ի կիրակի կէսօրէն ետք, Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ: Ժամանակէն առաջ կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ: Օրուան նախագահ ընկեր Տիգրան Ստեփանեան հանդէսը բացաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ցետոյ ընկեր նախագահը ամփոփ ճառով մը բացատրեց փետրուար 18ի նշանակութիւնը եւ ցուցուց այն պատճառները որ ծնունդ տուին անոր։ «Փետրուար 18»ը հայ ժողովուրդի ստոյար մեծամասնութեան կողմէ կը նկատուի քառորդ դարու «Վարդանանց»ը :

Արդարեւ, Հայաստանի ժողովուրդը շուտով զգաց թէ կը դառնայ նորագոյն հինգերորդ դարի մը առջեւ, ու մէկ մարդու նման, ինչպէս անցեալին, ծառացաւ այս նորագոյն բռնակալութեան դէմ ու յաղթեց, այո, յաղթեց բարոյապէս ու ֆիզիքապէս : Դաշնակցութիւնը ձեռնածալ չէր կրնար մնալ անշուշտ, որովհետեւ իր հեղինակութեան եւ ոյժին ապաւինած հայ ժողովուրդը օգնութեան կը կանչէր զինքը, ինչպէս երբեմն Սասունի, Վանի, Ուրֆայի, Սուէտիոյ, Գարահիսարի եւ Սարդարապատի արիւնահեղ դոյամարտներու ընթացքին »։

Կար դեղարուեստական ճոխ ու խընամուած բաժին մը: Կապոյտ-Խաչի մասնաճիւղի երգչախումբը, ընկերակցութեամբ տիկին Քնարիկ Արզումանեանի, հանդէսի ամբողջ տեւողութեան, մէջ ընդ մէջ երգեց ազգային յեղափոխական երգեր մեծ յաջողութեամբ :

Արտասանեցին օրիորդներ Աղնիւ Հայրապետեան՝ «Արարատը», Անահիտ Հայրապետեան՝ Զարեհի «Հայաստանին»ը, Պ. Խաչիկ Գէորգեան «Սասնոյ Հովհաննէս»ը եւ ընկեր Քէնտիրեան Ահարոնեանի «Մասիսը» եւ Սիամանթոյի «Պարը»: Մեներգեցին Տիկին Ք. Արզումանեան եւ Օր. Ս. Ճնտոյեան հայ ժողովրդական ընտիր կտորներ ջերմ ծափերու արժանանալով.

Ապա թեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեանը, որ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ: Ընկերը մի առ մի թուեց նախափետրուարեան դէպքերը իրենց աղբիւրներով ու ճշգրիտ փաստերով հաստատեց թէ հայ ժողովրդական այդ հըսկայ պոռթկումին միակ պատասխանատուն եղաւ ինքը բոլշեւիկութիւնը, ինչպէս եղաւ Իտալիոյ մէջ ֆաշականութեան ու Գերմանիոյ մէջ հիթլէրականութեան ստեղծման պատճառը: Հայ ժողովուրդը շատ կանուխէն ըզգաց բոլշեւիկեան «յեղափոխութեան» քանդիչ հետեւանքը եւ հրաբխային ժայթքումով խորտակեց անոր կապանքները, բայց ափսոս որ իր աշխարհագրական դիրքին անյարմարութիւնը չարժանացուց զինք այն երանութեան զոր վայելեցին այդ լուծէն ճողոպրող միւս ժողովուրդները :

Այսօր կարգ մը թշուառականներ կ'ուզեն հաւատացնել թէ իբրապէս երկրային դրախտ մըն է աշխարհի այդ մէկ վեցերորդ մասը: Բայց մենք արտասահմանի Հայերս շատ լաւ գիտենք թէ ինչ արդասիք տուաւ Լէնինի յեղափոխութիւնը — եղբայրասպանութիւն, մատնութիւն ու կեղեքում: Լէնին-Սթալինեան յեղափոխութեան կողմնակից ըլլալ կը նշանակէ բացայայտօրէն ըլլալ վայրագ, որինարբու, գազան՝ բառին իսկական առումով Հայաստանը, ըլլալով մանուկ հանրապետութիւն մը տակաւին, պէտք ունէր հզօր դաշնակիցի մը, յենարանի մը՝ իր բարօրութեան եւ ապահովութեան համար: Արեւմուտքի մէջ չէր տեսներ անիկա այդ անկեղծ բարեկամը, որովհետեւ անկէ ցարդ խաբէութիւն տեսած էր միայն։ Լէնինը կռահելով այս պարագան բարեկամական ձեռք մեկնեց մեզի եւ խոստացաւ տալ այն ամէնը զոր ցարերը զլացած էին: Մենք լլացած անոր պատիր խոստումներէն, վայրկեան մը մոռցանք մեր այնքան անօրինակ զոհողութիւններով ստեղծուած անկախութիւնը եւ յարմարեցանք նոր կարգ ու սարքին, եւ սակայն նորէն ահաւոր յուսախաբութեան մը մատնուեցանք :

Ընկերը քանի մը նմոյշներ տալէ վերջ խորհրդային ճարտարարուեստի՝ դարշելի մատնութեան տեսարաններէն, եզրակացուց,— «Մենք անհարազատ ափերու վրայ տարին անգամ մը տօնելով «Փետրուար 18»ը, չենք ուզեր ողբերգել այդ օրերու եղբայրասպան կռիւներու դառն յիշատակը, — ինչպէս կը ճգնին հաւատացնել կարգ մը սորկամիտներ — այլ կ'ուզենք յաւերժացնել այն գաղափարը թէ հայ ժողովուրդի անկախութեան հետ խաղալ չըլլար »։

Ընկերոջ ճառը ողջունուեցաւ ջերմ ծափերով: Հանդէսը փակուեցաւ«Ցառաջ Նահատակ»ով ու հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Թղթակից

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕ (Մարսէյլ). — Բանուորները, որ մօտ երկու տարիէ ի վեր կը տոկային ապրուստի սղութեան, ճարահատ գործադուլ հռչակեցին մարտ 3ին եւ դրաւեցին գործարանը :

Հաստատութեան մէջ աշխատող 400 բանուորներու մէջ կը գտնուինք 27 հայեր: Մենք ալ միացած ենք գործադուլին: Մինչեւ այսօր չենք գիտեր թէ ուր պիտի հասնի հյլը: Բանուորներու պատուիրակը բանակցութիւններ վարեց, բայց ապարդիւն: Վերջին լուրի մը համաձայն, մօտերս կարգադրութիւն մը պիտի ըլլայ Փարիզէն: Այդ յոյսով ալ կը միխիթարուինք :

Բազմանդամ ընտանիքի տէրերը մըտահոգութեան մատնուած են արդէն:

Նշան Ցովհաննէսեան

«ՑԻՇԷ» ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

1938 մարտ 5ին, Երիտասարդաց Միութեան սրահին մէջ, 8 Rue Bossuet, տեղի ունեցաւ «Ցիշէ» Ցանձնաժողովին կողմէ հրաւիրուած ժողով մը, ուր ներկայ էին փարիզահայ 12 կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Ուրիշ մէկ քանիներ նամակով պարզած էին իրենց տեսակէտները «Ցիշէ»ի կողմէ խորհրդակցութեան համար առաջարկուած նիւթերուն մասին :

«Ցիշէ» Ցանձնաժողովը նիւթի հըրաւիրելով փարիզահայ ազգային, եկեղեցական, հայրենակցական կազմակերպութիւնները, նպատակ ունէր անգամ մը եւս յստակ կերպով բացատրել եւ ճշդել իր դերը, եւ միեւնոյն ատեն այդ կազմակերպութիւններէն բարոյական եւ ի հարկին նիւթական օժանդակութիւն մը ապահովելու միջոցներուն մասին խորհրդակցիլ :

«Ցիշէ»ի դիւանին կողմէ տրուեցան անհրաժեշտ բացատրութիւնները այս յանձնաժողովին նպատակներուն եւ հանգամանքին մասին։ «Ցիշէ»ն կազմուած ըլլալով հանդերձ Աղքատախնամ ընկերութեան նախաձեռնութեամբ, այս վերջինոյն հովանաւորութեանը եւ հսկողութեանը տակ, ունի առանձին պիւտճէ մը եւ կը բաղկանայ, բացի Աղքատախնամի ներկայացուցիչներէն, փարիզահայ զանազան անձնաւորութիւններէ: Իր գլխաւոր նպատակն է պահպանել հոգեկան կապը զինուորագրեալ հայ երիտասարդներուն հետ եւ բարոյական զօրավիգ հանդիսանալ անոնց :

Մինչեւ հիմա կատարուած գործունէութեան մասին հակիրճ զեկուցումէ մը ետք եղան զանազան հարցումներ, կարծիքի փոխանակութիւններ եւ տրուեցան լուսաբանութիւններ, որոնցմէ վերջ ներկաները կատարելով այլեւայլ թելադրութիւններ, յայտնեցին իրենց պատկանած կազմակերպութեանց համակրութիւնը «Ցիշէ»ի նպատակներուն համար և խոստացան, ոմանք իրենց բարոյական ուրիշներ իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը «Ցիշէ» յանձնաժողովին :

Քանի մը կազմակերպութեանց պետութիւնները յայտնեցին թէ իրենց ներկայացուցած մարմինը այժմէն պատրաստ է որոշ թիւով զինուորագրեալներու կնքահայր ըլլալ :

Ցայտնուած փափաքին համաձայն, պարբերական ժողովներով «Ցիշէ» յանձնաժողովը պիտի կատարէ իր հաշուետուութիւնները հետ գործակցող կազմակերպութիւններուն :

Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՈՒԻՔԼԻ»

«Հայրենիք» կը քաղուածէ խմբագրական մը մէջ, Հայրենիք շաբաթաթերթի տարեկան «Էնմիւէյ»ին առթիւ (4 Մարտ).

— «Այս թերթը, ինչպէս յայտնի է կոչուած է գլխաւորաբար ծառայելու Ամերիկայի մէջ ծնած մեր նոր սերունդին, որ բնաւ կամ բաւականաչափ չգիտեր հայերէն՝ որպէսզի կարենար կարդալ մեր հայերէն պարբերաթերթերը։

«Հայրենիք» շաբաթաթերթին նպատակը եղած է եւ է, նախ եւ առաջ, մեր նոր սերունդին մէջ հետաքրքրութիւն արթնցնել դէպի հայ ժողովուրդը, անոր կեանքն ու պայքարները, ապա՝ մղել զայն որ ուսումնասիրէ անոր գրականութիւնն ու պատմութիւնը եւ, վերջապէս, տոգորել զայն հայկական ոգիով, որպէսզի ան ինքնաբերաբար սորվի հայ լեզուն, սորվի կարդալ հայերէն, ուզէ աւելի սերտօրէն կապուիլ հայ ցեղի հոգեւոր կեանքին հետ եւ իր ուժերը ի սպաս դնել հայ ազգային դատին։

Թերեւս իրաւացի են անոնք, որոնք կ'ըսեն, թէ մեր նոր սերունդի մէկ փոքրիկ մասը միայն, անգլիերէն շաբաթաթերթը կարդալով եւ ծնողքին Ուխտերու մէջ մտնելով, անպայման պիտի ուզէ սորվիլ հայերէն եւ ճշմարիտ Հայու պէս կապուիլ իր ցեղի կեանքին: Սակայն, նոյնիսկ այն շատերը, որոնք մինչեւ վերջ հայերէն չպիտի ուզեն կամ կարենան սորվիլ, մեր շաբաթաթերթի միջոցով կրնան դէթ այնքան մը հետաքրքրուիլ հայ ժողովուրդի կեանքով, որ, երբ մասնագիտութեան մը տէր դառնան, ուզեն իրենց այդ մասնագիտութեամբ օգտակար ըլլալ Հայաստանի, ուր այնքան պէտք կայ նուիրուած եւ ձեռնհաս մասնագէտներու։

Ասկէ զատ «Հայրենիք» շաբաթաթերթը որոշ չափով հայկական պրոպագանդի ալ գործ կը կատարէ անգլիախօս օտարներու մէջ: Պէտք է միայն լայնօրէն տարածել զայն։

Ահա թէ ինչո՛ւ «Հայրենիք» շաբաթաթերթի տարածման մէջ մեծապէս շահագրգռուած է նաեւ մեր այսպէս կոչուած հին սերունդը։

Իր ծաւալով (8 էջ) «Հայրենիք» շաբաթաթերթը երկու անգամ աւելի մեծ է քան Ամերիկայի մէջ Հայերու կողմէ անգլիերէն լեզուով հրատարակուող միւս թերթերը, որոնք, ինչպէս յայտնի է, միայն 4ական էջով լոյս կը տեսնեն։

Իր բովանդակութեամբ «Հայրենիք» շաբաթաթերթը անհամեմատօրէն կը գերազանցէ միւս թերթերը՝ ոչ միայն այն բանով, որ կուտայ անոնցմէ շատ աւելի ճոխ ու շահեկան նիւթեր հայ կեանքէ, գրականութենէ եւ պատմութենէ, այլեւ այն բանով, որ աւելի հետեւողական, աւելի ներոյժ, աւելի խորունկ կերպով կը ներշնչէ հայ ազգային ոգի ու ազատատենչ իտէալներ։

Ուրիշ առաւելութիւն մը: «Հայրենիք» շաբաթաթերթը իրեն նման միւս թերթերու մէջ միակն է, որ մեծ յաջողութեամբ հրապարակ կը բերէ ու կը քաջալերէ անգլիերէն գրող երիտասարդ հայ գրական տաղանդները եւ ոչ ցարդ մասնաւոր ուշադրութեան ու բացառիկ գնահատութեան արժանացած է օտար գրագէտներու կողմէ եւ նոյնիսկ մրցանակներ ստացած է՝ դրուելով ամերիկեան լաւագոյն հրատարակութիւններու շարքին մէջ։

Ցայտնի է, որ անցած տարուան ընթացքին «Հայրենիք» շաբաթաթերթը ձեռնարկեց խիստ հետաքրքրական եւ հրահանգիչ տեսակցութիւններու այս երկրին մէջ ապրող ցեղային զանազան փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչներուն հետ։

Այդ տեսակցութիւններու միջոցով, որոնք հերթով տեղի կ'ունենան եւ կը հրատարակուին ամէն շաբաթ, «Հայրենիք» շաբաթաթերթը, որքան մեզ յայտնի է, Ամերիկայի մէջ առաջին անգամն է որ ընդարձակ ու կազմակերպուած ուսումնասիրութիւն մը կը կատարէ այն մասին, թէ այս երկիրը եկած գաղթականները ի՞նչ կ'ընեն իրենց մայր հայրենիքին համար, ի՞նչ կ'ընեն իրենց նոր սերունդը իրենց մայր ցեղի կեանքին հետ կապելու համար, ի՞նչ կ'ընեն իրենց ազգային մըշակոյթը պահելու եւ զարգացնելու համար, վերջապէս ի՞նչ կ'ընեն ... երկրի մէջ ապրող միւս ցեղերն ալ ծանօթացնելու կամ մասնակից դարձնելու համար իրենց ազգային արժէքներուն։

Այսպիսի ուսումնասիրութիւն մը, որ անկասկած խիստ շահեկան է բոլոր Ամերիկացիներուն համար, կրնայ մեծապէս օգնել եւ մեզ՝ Հայերուս։ Ուրիշներու օրինակը, ուրիշներու փորձառութիւնը կրնայ հրահանգիչ ու խրատական ըլլալ մեզի համար։ Ուրիշներու թափած ճիգերը կրնան ներշնչումի, խանդավառութեան աղբիւրներ դառնալ մեզի համար։ Միւս կողմէ՝ մեզ բախտակից ուրիշ ցեղերու կեանքին ծանօթանալով՝ մենք կըրնանք աւելի մօտէն շփում ունենալ անոնց հետ եւ այդ շփումի միջոցով կրնանք աւելի եւս օգտուիլ անոնց փորձառութենէն։

Հայ ազգային դերագոյն շահերը կը պահանջեն, որ մեր հայրենակիցները, նոյնիսկ անոնք որ անգլիերէն չեն կարդար, ամէն կերպով աշխատին տարածելու «Հայրենիք» շաբաթաթերթը»։

ԵՐԿՐ ՀԱՅԱՑՔԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ծայրին վրայ աչքի եկայ ես եւ Թուրքերէն խօսքս Ալի պէկին ուղղելով ը-...

— «Էֆէնտի՛, Ձեր Վսեմութեան ...ծանօթ է այն զարհուրելի կոտորածը ...որուն ենթարկուեցաւ ձեզի բարեկամ ...մեր խեղճ ազգը, բարբարոս Թուրքերուն կողմէ։ Անոնցմէ շատերը գնդակահարելով Եփրատ թափեցին, եւ ...մըն ալ փճացուցին լեռներուն եւ ...ճամբաներուն վրայ, բան մը որ Ձեր ...հեղութիւնը ինծմէ լաւ գիտէ։ (Ան ...այս, գիտեմ, գիտեմ բառերով ...զլխու համաձայն շարժումներով ...ընկերակից գլխ, հրաւիրելով որ նստիմ ...անոնց խօսիմ)։ Անոնցմէ էի նաեւ ...ես, Ձեր յետին ծառան, Պոլսէն եկած ...մեր գերը օգափոխութեան, ու հոն ալ ...մնացած կրակին մէջ։ Ես փախայ, ...անկայ լեռ մը, եւ ապաստան գտայ ...մեր բարեկամ եւ ազնուական ժողովուրդին մօտ։ Սակայն վերջերս, ...յանկարծ բռնուեցան, ամէն զուռ իմ առջեւ գոց տեսնելով, զուրսը ձիւներուն վրայ մնացի լքուած: Էֆէ՛նտի, ոստորդին գնդակներէն փախչող թըռչունը ծառի մը տաղարթներուն մէջ կ'ապաստանի, Թուրքին սարսափէն հալածական Հայն ալ մեծ մարդու մը հովանիին տակ կ'ուզէ ապաստանիլ: Ձկայ այս կողմերը, ինչքան տեղ ուր քիւրտերէն կը խօսուի, Ձեր Վսեմութենէն բարձր ու մեծ մէկը ։ Ուստի եւ Ձեզի կը դիմեմ իբրեւ իմ փրկիչս ։ Ազատելու ուրիշ ճար չունիմ: Ահա վիզս Ձեզի կ'երկարեմ։ Կորեցէք գլուխը կամ ազրեցուցէք զիս: Կը նախընտրեմ բարեկամ Քիւրտի ձեռքով մեռնիլ, քան ոխերիմ Թուրքի սուրով»։

Իմ խօսքերս ազդեցուցիչ տպաւորութիւն գործեցին Ալի պէկի վրայ, որ պատասխանեց ինծի նոյնպէս Թուրքերէն։ Ան այդ ճառս չէր մոռցեր, ու յետագային ալ միշտ կը յիշէր զայն։

Գարդելէ ետք Քիւրտին բարեկամ-կամութիւնն ու Թուրքին զազանութիւնը Հայուն հանդէպ, շարունակեց.

— Մեզի որ մինակ դուն եկեր ես ձեր չէն ու մեծ գեղէն ուր կը յաճախէինք մեր տուներուն պէս։ Շատ կը ցաւիմ, որ չկրցանք մարդ ազատել ։ Դուն գիտես այդ մասին եղած խիստ հրամանը։Մեր ապրուստը ձեզմով էր, ու մենք առանց Հայու մերկ մնացինք այսօր։ Ուզիմ եւ աշխատասէր էր ձեր ազգը, եւ տարր համար նախանձեցան ու փճացուցին զայն։ Ես տեսնուեցայ Տիվրիկ ու Սըվազ Թուրք երեւելիներու հետ եւ անոնց զաղափարն ալ այս էր։ Վաղը ես կրկին Երզնկա պիտի երթամ, մեր աշիրէթին զինուորներուն գլուխն անցած, որովհետեւ միւլազիմ (տեղակալ) եմ։ Քեզի անկէ լուրեր կը բերեմ։ Կը ցաւիմ որ մեկնումիս նախօրեակին եկար։ Սակայն հոգ չէ, քեզի համար կարգադրութիւն մը կ'ընեմ։ Այս գիշեր նորէն Աղիգին մօտ կեցիր, վաղն առաւօտ կանուխ իմ տղաս, Ըլօն, քեզ միասին այծերուն զամը կը տանի լեռներուն վրայ, ուր մարդ քեզ չի տեսներ։ Ես գեղէն ուտեստ կը ղրկեմ եւ կը մնաս հոն մինչեւ դառնալս։ Եթէ մինչ այդ աշխարհը փոխուի, քեզ փրկած կ'ըլլամ ու բարեկամութիւնս չեմ մոռնար։ Այլապէս նորէն կ'անցնիս ճամբադ կ'երթաս, եւ ոչ ես քեզ տեսած կ'ըլլամ, ոչ ալ դուն զիս։

Այս պատասխանին վրայ աչքերս առոյգցան, եւ ես ցատկեցի անոր ձեռքը համբուրելու, բայց ան ետ քաշելով մերժեց։ Գեղացիները ապշահար մեզի կը նայէին։

Ալի պէկ ինծի հարցուց թէ Տիվրիկցի Սեննեքերիմ Քիւրքճեանը կը ճանչնա՞մ։ Ուզիմ եւ ինքնօգնութեամբ ուսման տիրացած, Տիվրիկի հայ երեւելիներէն, Սըվազի ռամողգ Էմիթիոն էր։ Այո՛, պատասխանեցի, շատ մօտէն կը ճանչնամ, հօրս բարեկամն էր։

— «Քիւրքճեանը խալտմացուցին եւ ան իմամ եղաւ ու ժպիթին մէջ էզանը կուտար: Ընտանիքն ալ իրեն հետ իսլամացուելով փրկուած էր: Սակայն յետոյ Թուրքերը նախանձեցան եւ «Իեմալուրըն huzguppbuun Gunluq գըլմաք ճայիզ տէյիլ տիր» ըսելով սպաննեցին։ Կինն ու զաւակներն ալ աքսորուեցան։

— Ինչպէ՞ս, հարցուցի անոր, քանի որ այդքան յստակօրէն կ'եք, Սըվազի զինուորական բժշկապետ Տօքթ. Հայրապետեանը ի՞նչ եղած է։ Լսեցի՞ս իբրեւ իսլամացուելով փրկուեր է։

— Ձկայ, պատասխանեց ան, կըրօնքն ալ չօր, Մուհամմէտ կերպով անոր գլուխը։ Երբ Սեբաստիոյ մէջ առաջին անգամ Դաշնակները ձերբակալել ըրին, Հայրապետեան վալիին դիմելով կը բողոքէ։ «Եթէ անոնց յանցանքը Դաշնակ ըլլալն է, ես ալ Դաշնակ եմ, զիս ալ ձերբակալելու էք», կ'ըսէ։ Ասոր վրայ վալին անոր խիստ ձեռով կը պատասխանէ թէ՝ «Ձեզի ազատութիւն, սահմանադրութիւն շնորհեցինք, բայց դուք երես առնելով շատ առաջ գացիք եւ չափը անցուցիք։ Հիմա սպասեցէք եւ տեսէք թէ ձեզի ինչե՞ր պիտի ընենք։ «Իճոամփյէտ վէ մէտէնիյէթ պիր բարափա զոյարա-նըզ չօք շէյ եափալիլիրտիք» պատասխանելով, բարկացած կը մեկնի բժիշկը: Սըվազի երեւելի Հայերուն հետ, թիւով 150 հոգի, Հայրապետեանն ալ ճամբայ կը հանեն կառքերու մէջ նստեցուցած, իբրեւ թէ Կեսարիա ղրկելով դատուելու համար: Գիշերանց, քաղաքէն հեռու, ժանտարմայի խուց ցանցի մը մէջ առած զանոնք, Սուամմէ ... թուղթերով, բոլորն ալ անձամբ կը գնդակահարէ։

Այս դոյժը զարհուրելի տպաւորութիւն գործեց վրաս։

Ան զուժեց նոյնպէս Զիմառայի Բիծային Սըվազի մէջ կախուիլը։Կախաղանին առջեւ ըսեր է Բիծա —«Բըլըճ Օսմանլըլըըն,պէյլիք էյմէնիմին տիր»: (Սուրը Օսմանցիին, իշխանութիւնը Հայերուն է)։

Ալի պէկ խրատեց որ երբեք չյայտնեմ զրել կարդալ գիտնալս, այլ ըսեմ թէ պարզ արհեստաւոր եմ, որոնց հանդէպ պէտքի բերումով քիչ մը մեղմութիւն կայ։

Ցաջորդ օր ան աշիրէթէն 200 զինուորով մեկնեցաւ։ Սակայն իր խոստումը չյարգեց։ Տղան մէջտեղ չելաւ զիս տանելու։ Գեղն ալ իրարանցումի մէջ էր ։ Շատեր կ'երթային ։ Աղիգ, տանտէրս, տերօրէն կը հարցնէր ինծի.

— Մեզ այս ձիւն ձմրան զօրք կը տանին, դուն այս բանին ի՞նչ կ'ըսես։

Ու գնաց։ Տունը կը մնային կինն ու զաւակ։ Անոնց գլխուն պատուհաս էի։ Ինծմէ շատ խնդրեց որ գլխուս ճարը նայիմ ու հեռանամ իր տունէն։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

դատապարտուածներէ վերաբերեալ Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Դատարանի յատուկ կոլեգիայի դատավճիռը հաստատուած է ԽՍՀՄ Գերագոյն Դատարանի կողմէ ։

Բոլոր դատապարտուածներէ նկատմամբ դատավճիռն ի կատար է ածուած ։

Կը հասկնաք անշուշտ.— ուր մահապարտները գնդակահարուած են , առանց բացառութեան ։

*** « Խ. Հայաստան »ի վերջին թիւերէն կը տեղեկանանք թէ խմբագիրը նորէն փոխուած է . Այժմ պատասխանատու խմբագիրն է Ներ. Զօրեան ։

*** Մոսկուայի վերջին դատավարութեան առթիւ (Ռիկով, Պուխարին, Եագոտա եւն.) Հայաստանի մէջ ալ ժողովներ սարքուած եւ բանաձեւեր քուէարկուած են, պահանջելով մահ «ժողովրդի երդուեալ թշնամիներին» ։ Երեւանի Հայ Գրողներու Միութիւնը իր կարգին հեռագիր մը ուղղած է, որով կը պահանջէ «մահ ժողովրդի թշնամիներին,— Բուխարինին, Ռիկովին, եւ կատղած շների ամբողջ վոհմակին» ։ Ստորագրողներուն գլուխը կը գտնուի Աւ. Իսահակեան ։ Ամբողջ բանաձեւը՝ յաջորդով ։

*** Հայաստանի Կոմունայ տնտեսութեան գործավար նշանակուած է Աւետիս (Աւօ) Մուրատեան , իսկ դատական գործավար՝ Ցարէթ Թորոսի Ապաջեան ։

ԱՆԳԼԻԱ ՄԻՇՏ ՎԵՐԱՊԱՀ

Փոխ-Նախարար մը Ճշտութիւն կը խնդրէ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, աշխատաւորականները նորէն նեղը դրին կառավարութիւնը, որպէսզի որոշ յանձնառութիւններ ստանձնէ Սպանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութեան համար ։

Վարչապետը, Ք. Չէմպըրլէն, նորէն մերժեց որ եւ է յանձնառութիւն ։ Նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրուած էր երէկ, խմբագրելու համար կառավարութեան վերջնական պատասխանը՝ այդպիսի թելադրութեանց մասին ։ Վաղը, հինգշաբթի, վարչապետը բացորոշ յայտարարութիւններ պիտի ընէ խորհրդարանին մէջ, մերժելով որ եւ է զինուորական օգնութիւն Չեխոսլովաքիոյ, բայց չժխտելով թէ Մեծն Բրիտանիա պիտի կռուի, ամէն անգամ որ ուղղակի դպչին բրիտանական շահերուն ։

Երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, երբ վարչապետը կը կրկնէր իր նախորդ յայտարարութիւնները՝ այս հարցի մասին, ընդդիմադիրները կառավարութեան երեսին զարկին իր անդամներէն մէկուն տարօրինակ խօսքերը ։ Ակնարկուած անդամը, Լըննօքս Պոյտ, խորհրդական աշխատանքի նախարարութեան, շաբաթ օր ճառ մը խօսելով, ըսած էր.—«Չկայ աւելի ծիծաղելի բան քան երաշխաւորել Չեխոսլովաքիոյ սահմանները, երբ կարելի չէ վստահ ըլլալ թէ այդ երկրին ժողովուրդին գոնէ կէսը հաւատարիմ պիտի մնայ իր կառավարութեան» ։ Ըսած էր նաեւ թէ ինք չի հաւատար որ Ք. Չէմպըրլէն կրնայ այդպիսի երաշխաւորութիւն մը տալ եւ թէ Մեծն Բրիտանիա պէտք չէ օգնութեան հասնի վտանգուած եւրոպական պետութեանց, եթէ անոնց ապահովութիւնը կենսական չէ Անգլիոյ համար ։ Եւ վերջապէս եզրակացուցած էր թէ Գերմանիա կրնայ կլանել Չեխոսլովաքիան, առանց վնասելու Անգլիոյ ապահովութեան ։

Գերմանական թերթերը անմիջապէս օգտագործեցին այս ճառը, զայն համարելով Չէմպըրլէնի տեսակէտը ։ Վիճաբանութեանց ընթացքին, Ք. Չէմպըրլէն չուզեց պատիկ ձգել իր երիտասարդ նախարարը եւ խուսափողական պատասխաններ տուաւ, օգնութեան կանչելով ատենապետը, որ յայտարարեց թէ այդպիսի խնդիր չկայ օրակարգին վրայ ։ Ընդդիմադիրները ուզեցին աղմկել, պահանջելով որ խորհրդականը հրաժարի ։ Պահանջեցին նաեւ որ ոտքի կանգնի, բայց ան տեղէն չշարժեցաւ եւ բերանը չբացաւ ։ Կին երեսփոխան մը բացագանչեց, — « Ո՞վ մարդու տեղ դրած է զինքը» ։ Ուրիշներ կը պոռային. — « Մէջտեղ ելիր, մանչուկ» ։ Ի վերջոյ ատենապետը միջամտելով, բարեկարգութիւնը վերահաստատեց ։ Իրիկունը ուշ ատեն, երիտասարդ խորհրդականը ոտքի ելլելով հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, բոլորովին կարմրած .

— Անխորհուրդ խօսքեր արտասանած եղայ ։ Զկրցայ անդրադառնալ անոնց հետեւանքներուն, որովհետեւ, ինչպէս գիտէք, տակաւին քանի մը շաբաթ է որ պաշտօնի կոչուած եմ » ։

Վարչապետը բաւական սեպելով այս շմեղանքը, յանձնարարեց որ ուրիշ անգամ ճառ խօսած ատեն կշռէ իր խօսքերը ։ Աշխատաւորականները գոհ չմնացին, որովհետեւ խորհրդականը հակաբոլշեւիկ է եւ կուսակից՝ Զօր. Ֆրանքոյի ։

Համաժողով կը սարքեն Աւստրիոյ համար

Գերմանիոյ Նացի կազմակերպութիւնը այսօրուընէ գործի կը ձեռնարկէ, կազմակերպելու համար Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միացման հանրաքուէն, նախագահութեամբ քարոզութեանց նախարարին՝ Տոքթ. Կէօպէլսի ։ Պերլինի մէջ պայքարին բացումը պիտի կատարուի հսկայական միթինկով մը, ուր անհամար բազմութեան մը առջեւ ճառ պիտի խօսի Կէօպէլս ։ Այս առթիւ տպագրուած են չտեսնուած յայտարարութիւններ ։ Պաշտօնական գեկոյց մը կ'ըսէ թէ Աւստրիացիները զատ պիտի քուէարկեն, Գերմանացիները զատ, իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ թուղթերու վրայ ։

*** Գերմանական կառավարութիւնը հաղորդեց Ազգերու Դաշնակցութեան թէ Աւստրիա այլեւս անկախ պետութիւն չըլլալով, անդամ չէ Ազգաժողովին ։

*** Գերմանական թերթերը կ'ազդարարեն որ Անգլիա չխառնուի Կեդր. Եւրոպայի գործերուն, ինչպէս որ Գերմանիա չի խառնուիր Անգլիոյ աշխարհակալութեան վերաբերեալ խնդիրներու ։

*** Ժընեւի Հրէական գործակալութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն Աւստրիոյ Հրեաները աւելի վայրագօրէն կը հալածուին քան Գերմանիոյ մէջ ։ Ամէն օր հարիւրաւոր Հրեաներ կը ձերբակալուին ։ Հրէական կազմակերպութեանց բոլոր վարիչները բանտարկուած են, կազմակերպութիւնները լուծուած, դրամներն ալ գրաւուած ։ Հրեայ հասարակութիւնը թշուառութեան մատնուած է ։ Հարիւր քառասուն Հրեաներ թաղուած են վերջին չորս օրերու ընթացքին, մինչդեռ օրական մահերու սովորական թիւն էր չորս ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ դահլիճը հրաժարեցաւ, անտանելի գտնելով Լեհաստանի առաջարկած պայմանները ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը ժողովի հրաւիրեց 50 բարձրաստիճան սպաներ, ծրագիր մը մշակելու եւ մէկ միլիոն հոգինոց բանակ մը կազմակերպելու համար ։ Խորհրդարանը մէկ միլիառ տոլար (33 միլիառ ֆրանք) քուէարկեց նաւատորմին համար ։ Պիտի շինուին 46 մեծ մարտանաւեր, 22 օժանդակ նաւեր եւ 950 օդանաւեր ։

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ քարիւղի հանքերուն ազգայնացման առթիւ, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Մեքսիկայի նախագահին ։ Քարիւղի ընկերութեանց պաշտօնատարները հեռացան Մեքսիկայէն, օգանաւ նստելով ։ Բանուորական խորհուրդ մը կազմուած է, հանքերը շահագործելու համար ։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻՆ 3րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի ապրիլ 3ին, Թուանի մէջ ։

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ գործին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, «Փարի - Սուար» կ'ըսէ Հայ ներկայացուցած էր Ամիրեանը ։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ամբաստանեալը իսկապէս Պարսիկ է եւ ուսանող ։

«ՐԱՖՖԻ» խմբակի դասախօսութիւնը 23 մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին Café «La Grillon» 2 Carrefour de l'Odéon, կը խօսի Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթն է՝ «Փետրուար 18ի ապստամբութեան պատճառներն ու հետեւանքները» ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Վալանսի ՋՕՄ Մարզական Միութեան կողմէ ։ 24 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ ։

Կը խօսի՝ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ։ Նիւթ « Ի՞նչ կը սպասենք Մեր մարզական երիտասարդներէն» ։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիր երիտասարդները ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Կ. Խոշի Վալանսի Մ.-ղին կողմէ ։ 23 Մարտ, Չորեքշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ ։

Կը խօսի՝ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ։ Նիւթ՝ « Հայ կնոջ դերը անցեալին ու ներկայի մէջ » ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային դասախօսութիւնը 25 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր հաւաքատեղին, 5 Ռիւ տը լ'Էքլիբս, «Շահրիկեան» սրահին մէջ ։ Կը դասախօսէ Գ. Կ. ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել լսարանական դասախօսութիւններէն» ։ Կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու լայն ժամանակ կը տրուի ներկաներուն ։

Մուտքը ազատ է ։

ԱՆԺԷԼ ՖՕՐԹՈՒՆԱԹՕ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին) ։

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil ։

Կը գաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շոփէնէն, Լիստէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն. ։

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք ։

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիշէն ։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ԽՆՋՈՅՔ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ
26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ ։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ Ն՝ ԲԿՈՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն
Կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն
ՇՈՒՆԻՆ ՁԻՒՆԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ
կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (արամ 6 արար)
Ա. Ալթունեանի վէպէն թատերախաղի վերածեց
ԿԻՒՐԵՂ ՍՐԱՊԵԱՆ
Կը մասնակցին Տիկիններ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՄՈՔՏՈՆԱԼԴ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Օրիորդ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պարոններ ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Կ. ՍՐԲԱԳԵԱՆ
Տոմսերու գիներն են՝ 15, 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (Danton 88—65) եւ ծանօթ վայրերը ։

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ շրջանի հայրենակիցներուն «Աշխարհագաշտալի» տուած խիստ օգտակար արդիւնքէն քաջալերուելով, եւ վերջերս մեր ստացած երկու նոր անուանացանկը, մտադրած ենք երկրորդ Անուանացանկ մը հրատարակել, կոչ կ'ուղղենք աշխարհի վրայ վերապրող բոլոր հայրենակիցներուն որ հաճին գրել մաոցուած անունները, ուր որ բնակողներ կան մեր պարուրն է արձանագրել ։ Հասցէ՝ H Kéfélian Frères, 22 Rue Lacretelle, Paris (15) ։

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահին մէջ ծախու են, երկար եւ հաստատուն նստարաններ՝ յարմար եկեղեցիի, ակումբի եւ պարտէզի ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ, 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex) ։

✕

«Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, վարձու կը տրուի կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու թատերական ներկայացման, հարսնիքի, նշանտուքի, հանդէսի եւ ժողովներու ։ 333 հոգիի աւելի տեղ ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex), Մարսէյլ ։

ՏԱԽՈՒ է անփականատիրոջ մահուան պատճառաւ դարբինի խանութ մը քաղաքին կեդրոնը (Րէփիւպլիք փողոցին կից) ։ Դիմել Place des Moulins No. 38, Marseille. կէսօրէ վերջ ժամը 2—4 ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քղիի Չերմուկ գիւղէն, Ցակոբ Տէրտէրեան, կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Խաչատուր Տէրտէրեան, 25—26 տարեկան, որ տասը տարի առաջ կը գտնուէր Մարսէյլ ։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Serpouhie Bouloudianի, R. U. B. Hospital, Beirut, Liban ։

— Վանի գիւղերէն Սարօ Հովիւեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Սեդրաք, Աբրահամ, քոյրերը՝ Սօսէ, Դիբօ (իրենց հօր անունը՝ Մուշեղ, մօր անունը՝ Ազրչում) ։ Կը փնտռէ նաեւ իր հօրեղբայրները՝ Մելիք, Մարգար, Պօղօ, Արթօ Լեւոն եւայլն ։ Իրենց հետքը կորսնցուցած է Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն առաջ ։ Սարօյի լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր ։ Իմացնել՝ Serop Morouklanի, 63 Boulevard Carnot, Le Puy, (Haute Loire), France.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՐՏ
JEUDI 24 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3687

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁՈՒԹ ԾԱՄԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ ՉԷ

Մեր երէկուան հարցումներէն ինքնին կը ծնին ուրիշ հարցեր։

Տարիներէ ի վեր տրտունջներ, մեղադրանքներ, նոյնիսկ լուտանքներ եւ անէծքներ կը լսուին անոնց դէմ որ ուղղակի կամ անուղղակի դեր կատարած, պատասխանատուութիւններ ստանձնած են մեր հանրային կեանքին մէջ։

Մասնաւորապէս ծանր են բողոքները՝ քաղաքական գործունէութեան մասին։ Առտուն կանուխ արթնցողը քար մը կը գլորէ։ Կը գայ։ Վճիռներ կ'արձակէ։ Թելքեր կ'ուսուցանէ։

Այդ պարագան չէ որ պիտի քննենք այստեղ։

Բոլոր ազգերու մէջ ալ, անցեալի ուսումնասիրութիւնը, վերագնահատումը, մանրակրկիտ վերլուծումը տարրական պարտականութիւն մըն է, յաջորդ սերունդներուն համար։ Մանաւանդ երբ կը կատարուի ձեռնհասութեամբ եւ կատարեալ բարեխղճութեամբ։

Այս պարտականութիւնը աւելի կը ծանրանայ մեզի համար, քանի որ, վառվռուն եւ դիւրահաւան ժողովուրդ, ընդհանրապէս պատրաստ ենք ստուերը իրականութեան հետ շփոթելու։ Ցաճախ պարզ բաղձանքներ կամ յանդուգն թռիչքներ մեր ոտքը գետնէն կտրել տուած են։

Արդ, այս բոլորը ձգելով անկաշառ պատմագրին եւ քննադատին, բանաձեւենք մեր հարցումը։

Ի՞նչ կը բանին անոնք որ պատմութիւն կ'ուսումնասիրեն, վերագնահատման փորձեր կը կատարեն 15 — 20 տարիէ ի վեր, կարդալով, լսելով, պրպտելով։

Մեր ձգած ժամանակաշրջանը ոչ կարճ է, ոչ ալ անյարմար, եզրակացութեան մը յանգած ըլլալու համար։

Բայց միայն եզրակացութիւնը չէ որ արժէք ունի այսօր։ Օրուան կեանքը շարժում եւ գործ կը պահանջէ, աշխատանք եւ պատասխանատուութիւն կը պարտադրէ։

Ի՞նչ օգուտ քրքրել «նիւթեր պատմութեան համար», եւ հատորներ կամ յուշատետրեր արձակել, երբ գործելու, վրիպումները դարմանելու եւ շիտակ ճամբան գտնելու միտք չունիս։ Երբ քու կարգիդ պատրաստ չես պատասխանատուութիւններ ստանձնելու։ Դրօշի մը տակ մտնելու։ Կամ նոր դրօշ մը պարզելու։

Մեր կեանքը չի հանդուրժեր ակադեմական պերճանքներու։ Մանաւանդ օրուան այս ժամուն։

Աւելի զուտացնելով հարցումը, ի՞նչ նորութիւն եւ աջակցութիւն կը խոստանան, կը ստանձնեն այն տարրերը որ հասունցան վերջին քսանամեակի ընթացքին։

Անօգուտ է տրտնջալ այս կամ այն ծրագրին, մեթոտին, ղեկավարութեան դէմ, երբ ընդունակ չես, պատրաստ չես նորը դնելու անոնց տեղ, եւ արժեցնելու արդար յաւակնութիւններդ։

Քաղաքական կեանքը մշտնջենական շարժում է եւ հոլովում։ Ձին քշելու համար անհրաժեշտ է նախ ձի մը ճարել։ Հեծնելու, վարելու արուեստը սորվիլ եւ ասպարէզ նետուիլ, որքան կը կտրէ աչքդ։ Որքան կը զօրէ ուժդ։

Այս խնդիրը սերտ կապ ունի մեր դրած հարցին հետ։

Երբ կ'ըսենք թէ ժամանակը եկած է ուժերը ամփոփելու, արթուն հսկելու, դէպքերուն ընթացքը վերլուծելու եւ իրաւասու օրկան մը, կեդրոնական հասցէ մը ապահովելու, մենք հարցը չենք դներ այնպէս ինչպէս պատերազմէն առաջ։

Այն ատեն մարդիկ վարժուած էին «երեւելեաց ժողովներ» կազմելու, յարիշտակելով զանազան հանգամանքներէ, տիտղոսներէ, համբաւներէ։ Եւ այդ ժողովներուն «հոգին սուրբ»ն ալ ընդհանրապէս վեղարը կ'ըլլար։ Կամ տնավարի հոգեբանութիւնը։

Եթէ կ'ընդունինք որ ժամանակները փոխուած են եւ պատմութիւնն ալ իր դասը տուած է, ապա ուրեմն ասպարէզ իջէք, միասին բերելով ձեր իւղը,— խելք եւ աշխատանք։

Մենք այսպէս կ'ըմբռնենք վերագնահատման, երիտասարդացման շարժումը։

Ահա մէջտեղն են բոլոր քաղաքական հոսանքները, իրենց դաւանանքով, տարողութեամբ եւ գործունէութեամբ։

Չէ՞ք ուզեր այս դրօշը, — մտէք միւսին տակ, ապաւինեցէք երրորդին։ Բայց, ընտրեցէ՛ք, վերջապէս, ձեր ճամբան։

Միայն ծերացածներն ու հեղգացածները, կամ «ափէթանթ»ներն ու «ամաթէօր»ներն են որ չեն կրնար որոշում տալ։

Փառք Ալլահին, Անատոլուի խորերն ալ չենք այլեւս, որպէսզի կարենանք չքմեղանքներ հիւսել,— անկիւն մը քաշուելու եւ ձիւթ ծամելու համար։ Կամ պատուհանին առջեւ նստելու եւ ասոր-անոր խօսք նետելու համար։

Ահա ձեզի օրինակ՝ ամբողջ Եւրոպան։ Նոյնիսկ Ասիան ու Ափրիկէն։

Եթէ շատ մը երկիրներու մէջ պետութիւնն է որ կը կազմակերպէ ամէն բան, անդին կան ուրիշ երկիրներ ալ ուր ինքնագործունէութիւնը հրաշքներ կը կատարէ։

Եթէ ուրիշներուն համար օրուան իշխանութիւնը մղիչ ուժ է, մեր պատմութիւնը, ներկայ ողբերգութիւնը տասնապատիկ աւելի զօրաւոր ազդակ մը կը կազմէ, կը բաւէ որ ամէն մէկը, անհատ կամ հոսանք, պարտականութիւն սեպէ իր բաժինն ստանձնել, յանուն այս հալածական ժողովուրդին բարօրութեան։

Ուրիշներ վերածնում կը կատարեն, աննախընթաց մոլեգնութեամբ։

Թող մեր վերածնումն ալ հոգեկան ըլլայ, — կորով կազմակերպուելու եւ գործելու։ Տքնելու։ Անվհատ վճռականութեամբ եւ խանդավառ նախաձեռնողութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

7-8 ՄԻԼԻԱՐ ՖՐ.Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԱՐԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Փոխառութիւնը յետաձգուած է առայժմ

Կառավարութեան ստիպողական պահանջին վրայ, երեսփ. ժողովը առջի օր քուէարկեց երկու կարեւոր օրինագիծներ, մասնաւորապէս դիւրացնելու համար ազգային պաշտպանութեան կազմակերպումը։

Առաջին օրինագծով Պանք տը Ֆրանսը 5 միլիառ ֆրանքի յաւելուածական գումար մը պիտի յանձնէ պետական գանձին։

Երկրորդ օրինագծով, Ֆրանքին պաշտպանութեան համար տրամադրուած գումարին շահը՝ 2 միլիառ ֆրանք, պիտի փոխանցուի ազգ. պաշտպանութեան նորահաստատ սնտուկին։ (Արժութական օրկանը այս շահը կը հաշուէ 3ուկէս միլիառ ֆրանք)

Առաջին օրինագիծը քուէարկուեցաւ 243ի դէմ 343 ձայնով, երկրորդը՝ 137ի դէմ 379 ձայնով, ինչ որ շատ մեծ յաղթանակ մը չի նկատուիր կառավարութեան համար։ Վիճաբանութիւնները տեւեցին երկու ժամ եւ երկու օրինագիծները անմիջապէս յղուեցան Ծերակոյտին, որ կրնայ դժուարութիւններ յարուցանել։ Այս վերջինը շատ ալ համաձայն չէ այսպիսի գործողութեանց եւ կը նախընտրէ փոխառութիւնը. բայց կառավարութիւնը առ այժմ յարմար չի դատեր փոխառութեան դիմել, սպասելով որ կիրքերը հանդարտին եւ վստահութիւնը վերահաստատուի։

Տակաւին ամէն յոյս կտրուած չէ ազգ. միութեան դահլիճի մը կազմութեան համար։ Կառավարութիւնը այս երկու օրինագիծները առաջարկած ատեն, պաշտօնական զեկոյցով մը կը յայտնէր թէ եղածը առժամեայ կարգադրութիւն մըն է, ընդ առաջ երթալու համար անյետաձգելի պահանջներու։

Պանք տը Ֆրանսը 5 միլիառ ֆրանք եւս տրամադրելով կառավարութեան, այս վերջինը իրաւունք կ'ունենայ 20 միլիառ ֆրանք քաշելու դրամատունէն։ Նախապէս տրամադրուած գումարին առաւելագոյն չափն էր 15 միլիառ, իսկ աւելի առաջ՝ 10 միլիառ։

Երկու օրինագիծներուն քուէարկութիւնը գլխաւորապէս ազդեց սակարանին վրայ։ Տոլարը 32.73էն բարձրացաւ 33.10ի, անգլիականը՝ 162.62էն 163.64ի։

Երբ ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկը հաստատուեցաւ Շօթանի կառավարութեան օրով, ծրագրուած էր 15 միլիառ ֆրանք ճարել փոխառութեամբ եւ ուրիշ միջոցներով։ Անկէ ի վեր, երկու կարեւոր ազդակներ արգելք հանդիսացան այս ծրագրին։ Առաջինը՝ նոր դահլիճին կազմութիւնն էր, ընկերվարական ուղղութեամբ, երկրորդը՝ միջազգային կացութեան ծանրացումը։ Այս երկուքն ալ բարոյապէս ազդեցին հանրային կարծիքին վրայ։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Պ. Լէոն Պլում պարզելով կառավարութեան տեսակէտները, խոստովանեցաւ թէ «ըմբոստ հոգեվիճակ մը եւ ընդհանուր անձկութիւն մը ստեղծուեցան օտար դրամագլուխը եւ դուրս ղրկեցին ֆրանսական դրամը։ Այս պարագան հետեւանք է Եւրոպայի լարուած կացութեան, որ պատճառ եղաւ մեծագումար դրամ քաշելու խնայողական սնտուկներէն եւ դրամատուններէն»։ Վարչապետը մասնագիտական բացատրութիւններ ալ տալով, յայտարարեց.

— «Կառավարութիւնը երբեք տրամադրութիւն չունի քնանալու այս առժամեայ անօրինութիւններով ստանալիք ապահովութեան վրայ։ Գիտեմ, թէ որ բանն թէ այս կարգի գործողութիւններ կ'առաջարկէ այն կառավարութիւնը որ պատրաստ է իշխանութիւնը ձգելու։ Բայց, բուն առջի օր, թէ ցորչափ գործի գլուխ կը գտնուի, զօրացած մեծամասնութեան վստահութեամբ, կառավարութիւնը պիտի շարունակէ վարել գործերը ինչպէս որ եւ է կառավարութիւն, այսինքն տեւելու կամքով»։

Ընդդիմադիրներէն Ֆլանտէն, նախկին վարչապետը, եւ ուրիշ ազգայնական երեսփոխաններ քննադատեցին կառավարութեան քաղաքականութիւնը, բայց մեծամասնութիւնը յոգնեց լսել։ Անոնք գիտեն լաւ թէ կառավարութիւնը շահեր կ'ապահովէ ի վնաս ազգին, 50 առ հարիւր արժեզրկելով ֆրանքը։ Լէոն Պլում պատասխանեց.— «Ամէն պարագայի մէջ, այս շահերը պիտի յատկացուին ազգին պաշտպանութիւնը կազմակերպելու»։

"ՖՐԱՆՍԱ ԶԷՆՔ ԿԸ ՂՐԿԷ՞ ՍՊԱՆԻՈՅ"

Տալատիէ չպատասխանեց այս հարցումին

Երեսփ. ժողովին նոյն նիստին մէջ, սակայն, բուռն տեսարաններ պարզուեցան, երբ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը կը ներկայացնէր «զինուորեալ ազգ»ի օրինագիծը։

Օրինագիծը հազիւ ներկայացուած, ազգայնական երեսփոխան մը խօսք առնելով յայտարարեց.

— «Երբեք հակառակ չեմ օրինագծին քուէարկութեան, բայց կ'ուզեմ վստահ ըլլալ առաջարկուած միջոցներու արդիւնաւորութեան մասին։ Ազգ. պաշտպանութեան Պ. նախարարը վստա՞հ է թէ այս միջոցին մեր բանակին յատկացուած զէնքեր եւ ռազմանիւթ Պիրենեաններէն անդին չեն ղրկուիր։ Երկիրը չի կրնար ըմբռնել որ մեր զինարանները պարպուին, հոգ չէ թէ փոքր քանակութեամբ, ի նպաստ կառավարութեան մը որ մեր զինակիցն ալ չէ։ Ճի՞շդ է որ կը պարպուին։ Դուք տրամադի՞ր էք, այո կամ ոչ, թոյլ տալու որ պարպուին։ Եթէ «ոչ» պատասխանէք, ես կ'առնեմ հարցումս։ Եթէ չպատասխանէք, կը պահեմ զայն»։

Աջերը ջերմապէս կը ծափահարէին, իսկ ձախերը կ'աղմկէին, անարգական խօսքերով։

Պ. Տալատիէ.— Ձեր հասկնար թէ ինչպէս կ'ուզէք ձեւակերպական հնարք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ

Ամէն օր կը կարդամ թերթերուն մէջ.— Անգլիական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց, ֆրանսականը բողոքագիր մը փութացուց, սպանիականը խնդրագիր մը ներկայացուց, լեհականը սաստեց, խորհրդային կշտամբեց, Ամերիկեանը միջամտեց, թրքականը առարկեց, գերմանականը առաւ քալեց ···

« Յառաջ » պետութիւն չէ։ Ոչ իսկ նահանգապետութիւն։

Բայց, իր չորս պատերուն մէջ ունենալով «պետ»եր, կը ներկայացնէ տեսակ մը իշխանութիւն։ Կորիզ մը, հոգ չէ թէ չափազանց համեստ կառուցի մը տակ ապաստանած։

Չէ՞ որ ունի խմբագրութեան «պետ», վարչապետ, Հայաստանի բաժնի պետ, թրքական բաժնի պետ, «զաղթապետ», «փորձապետ», գրաշարապետ եւայլն։

Արդ, այս «պետերը» առջի օր ժողով գումարելով, ինծի պաշտօն յանձնեցին հետեւեալ ծանուցագիրը ուղղել առ որ անկ է,— բոլոր անոնց որ «Յառաջ»ի հետ կապ ունին··· ձեռագրով.—

1. Վերջին անգամ կ'ազդարարենք ձեռագիրները գրել մաքուր, մելանով, եւ մէկ էջի վրայ։

2. Գրել կարճ եւ ամփոփ, սարէն ձորէն խորհրդածութիւններ չխառնելով նիւթին հետ։

3. Հանդէսներու նկարագրութիւնը կսկել, խնամել, դարձնել աւելի կենդանի։

4. Երբ թղթակցութիւն մը կը հրատարակուի, ուշադրութեամբ կարդալ եւ սրտով կատարուած սրբագրութիւնները, մանաւանդ ուղղագրութիւնը, որպէսզի նոյն սխալները կամ տգեղութիւնները չկրկնուին, ինչպէս կ'ըլլայ տարիներէ ի վեր։

5. Ստորագրել ինչ որ կը դրկուի խմբագրութեան, հրատարակելի ըլլայ թէ ոչ։ Մանաւանդ երբ մեղադրանք մը կ'ուղղէք։ Ամբաստանողը պէտք է քաջութիւնն ունենայ ճակատաբաց երեւալու։ Եթէ բանաւոր պատճառներ ալ ըլլան ծածկանուն գործածելու, խմբագրութիւնը իրաւունք ունի գիտնալու գրողին ինքնութիւնը։

6. Երբ ազդ մը, ժողովի յայտարարութիւն մը կ'ուղղէք, մի մոռնաք նշանակել հասցէն, օրը, ժամը։

7. Կարճ կապեցէք սա «անձնախոյզ թաց»ները, «շքեղ»ները, «հռչակաւոր»ները, «պանծալի»ները։

8. Երբ հանդէս մը կը կազմակերպէք եւ նկարագրութիւնն ալ կ'երեւայ յաւելեալ եւ ռոխացեալ, անուններով եւ հանգամանքներով, այլեւս աւելորդ է մասնաւոր յայտարարութիւններ ալ ղրկել, շնորհակալութիւն յայտնելու համար մասնակցողներուն,— բանախօսին, երգիչին, արտասանողին, դերասանին, յուշարարին, նախագահին։ Մանաւանդ որ, այդ շնորհակալութիւնը կը յայտնուի արդէն օրուան նախագահին կողմէ։ Ոչ միայն մասնակցողներուն, այլեւ ներկաներուն···

9. Ճառերը նկարագրած ատեն, շատ յայն մի բանաք ձեր թեւերը, եթէ վստահ չէք թէ պիտի կրնաք հարազատօրէն ներկայացնել։ Կը բաւէ յիշել միտքը։ Կարեւոր պարագաներուն, ջանացէք բուն իսկ բանախօսէն առնել ձեռագիրը։

10. Գրեցէք օրը օրին։ Ծիծաղելի չէ՞ 10 — 15 օր վերջը տպել Փարիզի մէջ կատարուած հանդէս մը, երբ այդքան օրէն թղթակցութիւն կրնայ գալ Իրաքէն կամ Իրանէն։

Դեռ ուրիշ պատուէրներ ալ յանձնարարեցին ինծի, բայց առարկեցի թէ շատ է, մէկ անգամուան համար։

Եթէ միայն այսքանը յաջին ··

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՄԵՌՑՈՒՑԱԾ ԵՆ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԸ

Արսէն Եսայեան ալ սպաննուա՞ծ

Մարտ 17ին հրատարակած էինք շարք մը քամինքի տեղեկութիւններ՝ Հայաստանի մէջ կատարուած գնդակահարութեանց եւ ձերբակալութեանց մասին, քաղելով մասնաւոր աղբիւրէ մը։

Այդ նկարագրութենէն կ'երեւար որ անցեալ աշնան, եւ դեռ աւելի առաջ, գնդակահարուած կամ Չեկայի զնտանին մէջ ոչնչացուած են առ նուազն 16 հոգի, բոլորն ալ ծանօթ անձեր։

Կողմնակի աղբիւրէ մը կը տեղեկանանք թէ սպաննուած է նաեւ Արսէն Եսայեան, որ Փարիզ եկած էր քանի մը տարի առաջ, իբրեւ նախագահը Հայաստանի Տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդին։ Ատեն մը մէկդի նետուելէ վերջ, Արսէն Եսայեան նշանակուեցաւ Հօկի նախագահ, եւ Մոսկուա գնաց, շատ հաւաստիքներ ստանալով։ Խանջեանի ողբերգութենէն վերջ, իր արեան ալ խառնուեցաւ, եւ «Խ. Հայաստան»ը օր մը պատահաբար գրեց թէ ձերբակալուած է։ Այս երիտասարդը Տրապիզոնցի էր, ջարդերէն ազատուած եւ Պաթում փոխադրուած բեկոր մը, եւ բոլշեւիկեան շարքերը մտած՝ դեռ 18 տարեկանին։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, նախկին վարչապետը, սպաննուած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ.—

Չեկան ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղէ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի դէմ, շարելով սովորական բառերը,— հակայեղափոխական, ազգայնական, Փաշական, անջատական եւն.։ Ամբաստանեալը կը պահանջէ որ զինքը դատեն Չեկայի վարիչին՝ Մուղդուսիի հետ դէմ դիմաց։ Չեկան իբրեւ թէ հաւանութիւն կը յայտնէ, եւ երբ ամբաստանեալը կը սկսի խօսիլ, տրուած նշանի մը վրայ երկու չէկիստներ սեղանին վրայ գտնուած խոշոր կաղամարը առնելով կ'իջեցնեն գլխուն։ Ցետոյ խեղդելով Չեկայի վերնայարկի պատուհանէն վար կը նետեն եւ կը յայտարարեն թէ «անձնասպան եղաւ»։ (Անշուշտ նմանօրինակ պարագաներու մէջ «անձնասպան» եղած էր նաեւ Աղասի Խանջեան, 1936 յունիս 9ին...)։ Այս դէպքէն վերջ կը սպաննուի նաեւ Մուղդուսի։

Մեր տեղեկատուն կը յայտնէ թէ բանտարկուած է նաեւ Գրիգոր Վարդանեան, Հօկի երբեմնի նախագահը (Տրապիզոնցի), ամբաստանուելով թէ 200.000 տոլարի զեղծում մը կատարած է։ Վերջապէս, Դ. Շահվէրտեան ամբաստանուած է եղեր ոչ միայն իբրեւ լրտես, այլեւ իբրեւ կաշառակեր՝ ներգաղթի գործողութեանց առթիւ։

Գերմանիա, Պալքանները եւ Թուրքիա

Մարաջախտ Կէօրինկ Եուկոսլավիա պիտի այցելէ, ապրիլ 10ի քուէարկութենէն եւ խորհրդարանին ընտրութենէն վերջը։ Վարչապետին հետ տեսակցելէ վերջ, աչքէ պիտի անցընէ կարգ մը զինուորական եւ օդանաւային հաստատութիւններ։ Մասնագէտներ ալ պիտի ընկերանան իրեն։ Իսկ արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Վարշաւա պիտի երթայ, ինչ որ մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ։ Աւելի վերջը, նախարարը կը խորհի այցելել Պալքանեան պետութեանց մայրաքաղաքները, ինչպէս եւ Թուրքիա, զօրացնելու համար Գերմանիոյ քաղաքական ազդեցութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։

Միւս կողմէ, Սոֆիա եւ Պուքրէշ պիտի երթայ Քէփլէր, Գերմանիոյ պատուիրակը Աւստրիոյ մէջ։ Վերջապէս, կարգ մը շրջանակներու մէջ կը հաւատան թէ Ֆոն Փափէն Լոնտոն, իսկ Տոքթ. Շախթ Կեդր. Եւրոպա պիտի երթան։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԵՒԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՑԱԳՆԱՊԸ

3.— ՁԳՏՈՒՄ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

1871ի Ֆրանքօ-պրուսական պատերազմէն վերջ փրուսիական-աւստրիական մրցակցութիւնը հաշուեյարդարի ենթարկուած էր այլեւս։ Իւրաքանչիւրը կ'ըլլայ կազմած էր նոր կայսրութեան մը։ Փրուսիան՝ առանցքն էր Գերման կայսրութեան, Աւստրիան՝ աւստրօ-հունգար կայսրութեան։

Այս երկու կայսրութիւնները պիտի շուշանային հիմը դնել զինակցութեան մը։

Աւելորդ է ըսել մինչեւ ընդհանուր պատերազմ, եւրոպական բոլոր տագնապներու ընթացքին Աւստրիոյ-Հունգարիոյ քաղաքականութիւնը սերտօրէն կապուած, աւելի ճիշդ ենթարկուած էր տեւականապէս Գերմանիոյ քաղաքականութեան։

Գերման քաղաքականութիւնը ձեւով եւ ոգիով զինապաշտ եւ կայսերապաշտ, 71ի յաղթանակէն վերջ, խիզախօրէն ընդգրկեց համաշխարհիկ գերզօրութեան նպատակակէտ մը։ «Մեր ապագան ծովերուն վրայ է» ըսաւ Վիլհելմ Բ. «Մեր վառօդը միշտ չոր, մեր սուրը միշտ հատու պահելու ենք» պատգամեց։

Ու յամառօրէն ան սկսաւ շուկաներ փնտռել իր յարաճուն ճարտարարուեստին ու թարգւած առեւտուրին առջեւ։ Հոգ չէր թէ այդ ճամբուն մէջ ան ճակատ ճակտի գար անգլիական կամ ֆրանսական շահերու դէմ։

Այս ուղղութեան վրայ Գերմանիա իր աչքերը դարձուց դէպի Պալքաններ, մանաւանդ դէպի Օսմանեան տիրապետութիւնը Պիսմարք չէ՞ր ըսած ժամանակին. — «Մեր Ափրիկէն Պալքաններու վրայ կը գտնուի»։

Գերմանիոյ այդ ձգտումը համաձայն էր միանգամայն Աւստրիոյ-Հունգարիոյ շահերուն, որովհետեւ այս պետութիւնն ալ խոր պատճառներ ունէր Պալքանները իր ազդեցութեան շրջանակին մէջ առնելու։

Գերմանիոյ եւ Աւստրօ-Հունգարիոյ միացեալ, համերաշխ այդ ձգտումը, դէպի Պալքանները, դէպի Օսմ. կայսրութիւնը տարածուելու, — ինչպէս ծանօթ է — կոչուած է Տրանգ Նախ Օսթըն, թափանցում դէպի Արեւելք։

Իւրաքանչիւրի շարժառիթը տարբեր էր բնականաբար, Աւստրիա-Հունգարիա Պալքաններու մէջ նախ կը ջանար հակազդել ու չէզոքացնել մանաւորապէս սերպիական փոքր պետութեան դերը, որովհետեւ սակայն քաշողական մեծ հմայք մը կը տարածէր Աւստրիա-Հունգարիոյ մէջ հաստատուած հարաւային Սլաւներու, Եուկոսլաւներու վրայ։ Պետական վըտանգ մըն էր սակայն։ Սերպիան միանգամայն Պալքաններու մէջ յառաջխաղաց մարտկոցն էր ռուսական ազդեցութեան. հակազդել Սերպիոյ՝ կը նշանակէր պայքարիլ սլաւական-ռուսական կարեւոր ազդանշանի դէմ։

Կար նաեւ տնտեսական շարժառիթ մը, Աւստրիա-Հունգարիա կը ցանկար նաեւ խլրացնել Մակեդոնիան, Սելանիկը, ինչ որ իրեն պիտի ընծայէր տաքջինակարգ դուռ մը, ապաստանուած մը արեւելեան Միջերկրականի վրայ։ Առեւտրական, տնտեսական ու զինուորական ինչ անհաշուելի առաւելութիւններ կը ներկայացնէր Սելանիկը երկուորեակ պետութեան ապագայի տեսակէտով։

Գերմանիոյ արեւելեան քաղաքականութիւնը կը թելադրուէր ուրիշ, աշխարհակալական նպատակներէ։ Ան կը ջանար Օսմանեան պետութիւնը առնել իր տնտեսական-զինուորական թեւարկութեան տակ, Անատոլուն վերածել Գերման գաղթավայրի մը եւ մանաւանդ գլուխ հանել Պոլիս-Պաղտատ երկաթուղին միթխարի ծրագիրը, որ իր ձեռքին մէջ պիտի դառնար ոչ միայն տնտեսական հսկայ զօրծօն մը, այլեւ քաղաքական-ռազմագիտական զէնք մը, ուղղուած միանգամայն Թուրքիոյ, Ֆրանսայի, բայց մանաւանդ Անգլիոյ կենսական շահերուն դէմ։

Չէ՞ որ Պոլիս-Պաղտատ-Պասրա երկաթուղին ամենակարճ, երկրաշխարհական ճամբան էր դէպի Հնդկաստան։

Ընթերցողը կը յիշէ թէ ինչ դէպքերու, ինչ հետեւութիւններու առաջնորդեց «Տրանգ Նախ Օսթըն» այդ քաղաքականութիւնը։

Պալքաններու մէջ ծրագրեալ հետեւողութեամբ ան խաչաձեւեց Թուրքիոյ համայնավարական ձգտումները եւ դէպի Պոլիս իջնելու բոլոր ջանքերը։ Բոլորովին խաղաղ ու ներող թափանցումով զլխաւորաբար Գերմանիան Օսմ. կայսրութեան մէջ սկսաւ նուաճել ի հեճուկս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, գործունէութեան լայն ասպարէզ մը, զինուորական, քաղաքական, առեւտրական ամէն տեսակէտներով։ Ամէն անգամ որ առիթը ներկայացաւ, Գերմանիա ջատագով կը հանդիսանար Օսմ. մահամերձ կայսրութեան ամբողջականութեան, ու կը ջլատէր անջատողական ամէն ձեռնարկ։ Գիտենք թէ ո՞ւր յանգեցաւ Գերմանիոյ այդ շահախնդիր բարեկամութիւնը

1878ի Պերլինի վեհաժողովը, ուր Պիսմարք դատախազի դեր կատարեց — Պոսնա-Հերսէկը կը դնէր Աւստրիոյ հսկողութեան տակ։ Քայլ մըն էր այս դէպի Մակեդոնիա, թումբ մը՝ Սերպիոյ դէմ.

1896ին, հայկական ողբերգութենէն վերջ, մինչ աշխարհի խղճմտանքը վըրդովուած էր, Վիլհելմ Բ. պարտք նըկատեց երթալ կարմիր սուլթանին արիւնոտ ձեռքը սեղմելու։ Եւ այդ առթիւ ճամբորդութիւնը երկարաձգելով մինչեւ Երուսաղէմ, ինքզինքը հըռչակեց «իսլամ աշխարհի մեծագոյն բարեկամը եւ պաշտպանը»։

1908 Հոկտեմբեր 5ին Օսմ. սահմանադրութեան վաղորդայնին, Աւստրիա վերջնականապէս գրաւուած հռչակեց Պոսնա-Հերսէկը։ (Նոյն օրը Պուլկարիա, որ գերման քաղաքականութեան հետքերով կը քալէր, կը խզէր իր կախումը Թուրքիայէն, եւ ինքզինքը կը յայտարարէր անկախ Թագաւորութիւն.

1913ին Պալքանեան պատերազմէն վերջ, Սերպիա, Ծանաստան հասած էին մինչեւ Ադրիական ծովուն ափը։ Սակայն կը խափանէր Աւստրիոյ ճանապարհը։ Սերպիոյ տարածայնման աճումը վերի վայր կը շրջէ իր քաղաքական հաշիւները։ Լոնտոնի մէջ եւրոպական համաժողով մը ջանաց կարգադրել Պալքանեան հանգոյցը։ Աւստրիա եւ Գերմանիա չարաշուք դեր մը խաղացին, Աւստրիա զօրաշարժ յայտարարելով, սպառնաց քալել Սերպիոյ վրայ,— եթէ անիկա չհեռանար Ադրիականի ափերէն։ Աւստրիոյ պահանջումով ստեղծուեցաւ Ալպանիոյ խրտուիլակ իշխանութիւնը։ Իսկ Գերմանիա իր կողմէ ջուրը ձգել աըտւաւ հայկական բարենորոգումներու լայնամիտ ծրագիր մը։

Բայց այս իրադարձութեան ընթացքին Աւստրիա-Հունգարիա կը գործէր Գերմանիոյ հետ համախորհուրդ։ Շատ յաճախ Վիեննա իր հրահանգները կը ստանար ուղղակի Պերլինէն։ Աւստրօ-հունգար պետութիւնը Պալքաններու մէջ դրօշակիրն էր Պաշտօնական Գերմանիոյ, անոր դիմակը, անոր բանբերը։

Առիթը բացայայտ եղաւ մանաւանդ 1914 յուլիսին։ Յունիս 28ին Սարայեվոյի մէջ կը սպաննուէր Աւստրօ-հունգար կայսրութեան գահաժառանգը Ֆրանց Ֆէրտինանտ։

Այս դէպքը սարսեց Եւրոպան, Գերմանիա ուզեց օգտագործել դէպքը յառաջ բերելու եւրոպական պատերազմ մը, զոր կը մաղթէր, բայց՝ն նպատակը ըլլալ կը թուէր։

Յուլիս 5ին Փոցտամի մէջ գերման կառավարութիւնը կը քննէր պատերազմի հաւանականութիւնը ու կ'ընդունէր, Յուլիս 7ին նոյն որոշումը կ'ընդունուէր Վիեննայի մէջ։

Յուլիս 22ին Աւստրիա-Հունգարիա Սերպիոյ կը յանձնէր անընդունելի վերջնագիր մը։ Անկախ պետութիւն մը չէր կրնար համակերպիլ անոր։ Աշխարհ զգաց որ պատերազմի դըրդիչ պատրուակ մըն է այդ։ Ամէն պատճառակայհաւաստելու որպէս վերջնագրին պատճէնը թելադրուած էր Գերմանիայէն իսկ։

Թէեւ Սերպիա լայն չափով կ'ընդունէր վերջնագրին պայմանները, բայց Աւստրիա, Գերման պայայակոյտի ճնշման տակ, խզեց յարաբերութիւնները Սերպիոյ հետ։ Սերպիոյ հաշտարար պատասխանէն կէս ժամ վերջ Աւստրիոյ դեսպանը կը հեռանար Պելկրատէն, աշխարհը կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելով։ (25 յուլիս)։

28 Յուլիս, Աւստրիա պատերազմ կը հռչակէ Սերպիոյ դէմ, Գերմանիոյ կատարեալ թոյլտուութեամբ ու դըրդումով, հակառակ համաձայնական պետութեանց միջամտութեան փորձերուն։

29 Յուլիս Պելկրատ կը ռմբակոծուի։ Թուական զօրաշարժ։

Օգոստոս 1.— Գերմանիա պատերազմ կը յայտարարէ Ռուսիոյ դէմ

Ալ այնուհետեւ դէպքերը ընթացան թաւալգլոր, դղրդացին արդարութեան սրբին գետերը կարմրեցին հեղեղը, կաղմեցին կարմիր թաթառը...

Պէտք չեմ տեսներ ոգեկոչել դեռ թարմ, անմոռանալի յիշատակները պատերազմի...

Գերմանիա իր քաղաքականութեան ակօսին մէջ պահեց միշտ Աւստրիան, օգտագործեց, զոյն իր յետին նպատակներուն համար։ Ու Գերմանիա իր պատերազմը պարտադրեց Աւստրիոյ, ինչպէս որ աւելի ուշ, կրկին իր պատերազմը պիտի պարտադրէր Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ։ Գերման պայայակոյտը իր հաշիւներուն զոհեց այս ժողովուրդներու կեանքը եւ ապահովութիւնը։

Պատերազմի ընթացքին գերման բանակին աննախընթաց յաջողութիւնները հրամարեցին պահ մը համագերմանականներու ոտքը։ Համագերմանականութիւնը ցեղապաշտ տեսութիւն մըն էր, ծնած ԺԹ. դարուն, որ կ'ուզէր միակ պետական կազմակերպութեան մը մէջ ամփոփել բոլոր գերմանածին ազգերը եւ ժողովուրդները։ Ամէնէն խանդավառները գերման ցեղին կը վերագրէին բացառիկ յատկութիւններ եւ բարձրագոյն կոչում մը։

Մինչ այն պահուն երբ Պուլկարիոյ միացումով ամբողջ Միջին Եւրոպան, Պալքանները եւ Թուրքիան միակ, անընդհատ տիրակալութիւն մը կազմեցին, գերման զինուորական գերակայութեան տակ, համագերմանականները գտան նոր բանաձեւ մը, Mittel Europa.— Միջին Եւրոպա։

Միջին Եւրոպան, ըստ իրենց, պիտի ըլլար կեդրոնական Եւրոպայի վրայ նստած կուռ, միակտուր ու միահեծան պետական զանգուած մը, որ պիտի տարածուէր Պալթիկէն մինչեւ Ադրիական, մինչեւ Սեւ ծով եւ Եգէական։ Բնական է այդ պետութեան տիրող տարրը պիտի ըլլար գերման ցեղը։ Համաձայն այդ տեսութեան Միջին Եւրոպան կը կազմէ աշխարհագրական-տնտեսական ամբողջութիւն մը, ուր հողագործական, ճարտարարուեստական կեդրոնները իրար կը լրացնեն ու քանի մը ծովերու վրայ կը վայելեն արտածումի լայն ու ազատ դռներ։ Պարզ է որ այդպէս խորհողներուն երեւակայութեան մէջ Միջեւրոպան կոչուած էր խաղալու տիրական դեր մը համեւրոպական աշխարհի կեանքին ու պատմութեան մէջ։ Այդ միթխարի կայմին վրայ Պերլին-Պաղտատ ձգուող երկաթուղին պիտի կազմէր մայր երակը, թոյլ տալով հում նիւթի, չինանիւթի, քարիւղի ու ճարտարարուեստական արտադրութեանց հումքու, ներդոր փոխանակութիւն մը։

Պերլին-Վիեննա: Պելկրատ-Սոֆիա-Պոլիս-Գոնիա-Ատանա-Պաղտատ... Ինչ հեռանկար, ինչ երազ։

Միայն թէ այդ միթխարի զանգուածը, Միջեւրոպան ունէր կէտ մը, Աքիլլէսեան կրունկ մը ունէր, որ Պալքաններու վրայ կ'իյնար։

Եւ արդարեւ այդ կէտին է որ իջաւ շանթահարիչ հարուածը։ 1918 սեպտեմբեր 15ին Ֆրանշէ-տ'Էսփրէ ճեղքեց Մակեդոնիոյ պուլկարական ճակատը։ Սեպտեմբեր 29ին Պուլկարիա զինադադար կը կնքէր Սելանիկ։

Ազդանշանը տրուած էր յաղթանակին։ Սկիզբն էր երկանց։

Ու այդ ճեղքէն, շունչը փչեց, ամբողջ Միջեւրոպան, համագերմանականներու այդ երազը։

ՍԱՐԱՍԱՆ

Վազելը ոչ մէկ բանի օգուտ ունի, պէտք է ժամանակին մեկնիլ.—

Լաֆոնթէն

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան միսիոնարական թերթ մը, «Քրիսչըն Սայէնս Մոնիթոր» թղթակցութիւն մը կը հրատարակէ Իրաքի Ասորիներու տեղաւորման մասին.—

Ներկայիս 12.000 Ասորիներ, որոնք ազատեցան Մեծ Պատերազմի ու անոր Թրքական կոտորածներէն եւ 1933ի Իրաքեան ջարդէն, ժամանակաւորապէս հաստատուած են Հիւսիսային Սուրիոյ Խապուր գետին եզերքները Պաշտօնական տեղեկագիրներու համաձայն, Խապուրի Ասորիներուն թիւը 9.000 է, իսկ անպաշտօն տեղեկութեանց համեմատ՝ 12.000։

Մնացածները, որոնց թիւը 18.000էն 20.000 կը հաշուուի, Իրաքի մէջ աւելի կամ նուազ անտուն վիճակ մը ունին։

Վերջին 22 տարիներու ընթացքին այս Ասորիներէն շատերը ութ անգամ իրենց համար տուներ շինած եւ ամէն անգամուն ալ տեսած են անոնց քանդուիլը։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը քանիցս ծրագրեց անոնց մնայուն բնակավայր մը գտնել։ Մրակիներ մշակուեցան Ասորիները փոխադրելու Պրազիլիա, Բրիտանական Կուեանա (Հարաւային Ամերիկա) եւ Սուրիոյ Ղապ գետին հովիտը։ Ազգաժողովը հիմա կը ծանուցանէ որ այս բոլոր ծրագիրները ձախողած են։

Եթէ սակայն նոր լուծում մը չգտնուի, Ասորիներու մէկ մասը պիտի մնայ Իրաք, եւ միւս մասը՝ Սուրիա։

Մասնագէտներ կը յայտարարեն թէ Ասորիները թողլով իրենց այժմու վիճակին մէջ, անոնց համայնական կեանքը պիտի անյայտանայ հետզհետէ եւ Նեստորական Եկեղեցւոյ կազմակերպութիւնն ալ պիտի կորսուի։

Անոնք որ գացած տեսած են Ասորիներու այժմու բնակավայրը Խապուր գետին շրջանը, կ'ըսեն թէ ողբալի պայմաններ կը տիրեն հոն։ Անոնք նոյնիսկ անբաւարար սնունդ կը ստանան։

Նեստորական Եկեղեցւոյ պետը ի պաշտօնէ պետն է նաեւ ասորական ազգին՝ թէ՛ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան առեն։ Այդ պետը Մար Շիմունն է, որ կը խորհի Միացեալ Նահանգներուն այցելել այս գարնան, հանդիպելու իր հօտին անդամներուն, որոնք հանգիստ եւ բարգաւաճ կեանք մը կ'ապրին Ամերիկայի մէջ։

Իրաքի 1933ի կոտորածներէն ետք, Մար Շիմուն աքսորուեցաւ Կիպրոս։ Թէեւ ան չի կրնար երթալ Սուրիա կամ Իրաք՝ տեսնելու իր ժողովուրդը, իրեն թոյլտուութիւն կ'ըլլայ բընակելու Անգլիոյ մէջ, պայմանաւ որ քաղաքական գործունէութենէ հեռու մնայ։ Մար Շիմունի ընտանիքը տակաւին կը բնակի Կիպրոս։

Մար Շիմուն տիտղոսը ժառանգական է եւ հօրեղբօրմէն կ'երթայ եղբօրորդիին։ Այժմու Մար Շիմունը երիտասարդ մըն է որ կը խօսի ու կը գրէ կատարեալ անգլիերէն։ Քանի մը տարի առաջ ան կ'ուսանէր Քէյմպրիճի (Անգլիա) Ուէսլըեան Տունը, առանց պաշտօնապէս ուսանող ըլլալու համալսարանին։

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովի անցեալ նիստին էր որ յայտարարուեցաւ թէ Ասորիներու յատուկ բնակավայր մը գտնելու ծրագիրը ձախողած է։

Ասորիներու տեղաւորման համազգային կոչ ընող կազմակերպութեան քարտուղար հարիւր Կրէյսի սոյն յայտարարութեան վրայ գրուած տեղեկագիրն ըսաւ.

— «Քսան հազար կամ աւելի Ասորիներ, որոնք այժմ կը բնակին Իրաք պիտի հարկադրուին մնայուն մնալ այդ երկիրը, հակառակ իրենց փափաքին եւ հակառակ Ազգաժողովի բրիտանական պաշտօնական եւ իրաքեան կառավարութեանց տուած որոշումներուն, որոնք կը ճանչնային Իրաքին Ասորիներու բնակավայր մը գտնելու պէտքը ոչ միայն մարդասիրական պատճառներով, այլ եւ այն գոյութեանց եւ հաւանական վտանգներուն համար որոնք առաջ պիտի եթէ անոնց համար որեւէ տեղ չգտնուի»։

Այս հարցով զբաղող բարի կամեցողներու տեղեկութիւններ հաստատեն որ Ազգաժողովը լքած է Ասորական հարցը.

Բայց ծանօթ է որ Իրաքցիներ ուզեր Ասորիներու ներկայութիւնը իրենց երկրին մէջ։ Ազգաժողովի անցեալ Սեպտեմբերի նիստին Իրաքի արտաքին նախարար Թէվֆիք էլ Սուէյտի խոստում տուաւ Իրաքի որ ամէն ձեւով պիտի օգնէ Ասորիներու, Արդ, այս խոստումներու իրագործման մասին կասկածներ կը յայտնուին այժմ։ Նախարարն այն ատեն ըսաւ.

— Եթէ Ասորիները վերջնականապէս հաստատուին իրենց յատուկ երկրագործական եւ արօտավայր գիւղերուն վրայ, կրնան վստահ ըլլալ թէ պիտի օգտուին Իրաքի երկրագործական նպատակներու յատկացուած զումարներէն։

Գ. Սուամի այն ատեն աւելցուց թէ երկրագործական տեղաւորման մասին մասնագէտ անձ մը պիտի կոչէր քննութիւն կատարելու այդ գիւղերին տնտեսական պայմաններուն մասին, այսինքն Ասորիներ իրենց գիւղերու վիճակին մասին։

Նոյն ատեն Հիւսիսային Սուրիոյ Խապուրի շրջանին մէջ ժամանակաւորապէս տեղաւորուած Ասորիները ... մնան մնայուն կերպով։ Մասնագէտներ կը յայտնեն որ սակայն աս հացուցիչ լուծում մըն է, վասնզի մշտնջենաւորել Ասորիներու բաժանումը երկու մասերու, բայց ... գէշն այն է որ սուրիացի Արաբները չեն սիրեր զանոնք։ Եւ երբ երկու ... րլ նոր Սուրիա անկախ դառնայ ... Ֆրանսացիները հեռանան, Խապուրի շրջանը պիտի իյնայ Արաբներու ... կակչութեան տակ։

Թուրքիա եւս, որուն սահմանը ... նի մը քիլոմեթր անդին է, կը ... ռակի Ասորիներու տեղաւորման ... շրջանին մէջ։

Աւելի երկու տարի առաջ Թուրք պաշտօնապէս բողոք արձանագրեց ... սահմանէն մինչեւ 100 քիլոմեթր ... ռաւորութեան վրայ Ասորիներու ... ղաւորման դէմ։ Խապուրի վրայ ... ղաւորուած Ասորիներէն ոմանք ... քիլոմեթր հեռու են Թրքական ... մանէն։

Սուրիացի Արաբները միշտ հակառակած են Ֆրանսական այն քաղաք...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԵՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Ինքնաշարժը կամուրջին Բերայի կողմը հասնելէ վերջ, սկսաւ արագօրէն բարձրանալ բլուրն ի վեր, ու Կոլդէն Հորն ձգելով ետեւնին Գալաթիոյ ու Հրդեհի Աշտարակը որ կը տիրապետէ բաղաքին վրայ։ Եւրոպացիներուն ...ն էին արդէն։ Քանի մը վայրկեան վերջը հասան Բերա Փալասի ...

Սուլիմն շատ գոհ մնաց, երբ յառաջացաւ ապահովել սենեակ մը չորրորդ յարկին վրայ, եւ ետեւի կողմը, ... փողոցին անընդհատ ժխորէն։ ... սակայն իր առջեւ կը բանար ընդարձակ տեսարան մը որ տանիքներէն ... ն ի վար կ'իջնէր հասնելով մինչեւ Ոսկեղջիւրի ափը։ Այնքան գոյնէրու երթեւեկ մը կը սահէր ջուրի այդ հոյակապ ճամբուն վրայ որ Պոլսոյ պատմութեան մէջ կատարած է Վենետիկի Մեծ Ջրանցքին դերը։ Անդին, Ստամպուլի եզերքը հակայ չէնքերու կանակէն հինաւուրց մզկիթներու գմբէթներն ու մինարէներն էին որ կը բարձրանային հորիզոնին վրայ — ուր արեւը արագօրէն կը սուզէր— փոխելով հապարումէկ գիշերներու տեսարանները։

Մինչեւ որ Սուլիմն պայուսակներու քակեց, բաղնիք մտաւ ու փոխուեցաւ, արդէն շատ ուշ էր եւ կարելիութիւն չկար Մէյհարոյին գտնելու իր գրասենեակը։ Հետեւաբար որոշեց պանդոկը ճաշել եւ իրիկունը այնտեղ անցընել՝ աչք մը նետելու համար Թուրքերէն օրաթերթերուն եւ ամսագիրներուն վրայ որոնք կառավարութեան հսկողութեան ենթարկուած ըլլալով հանդերձ, կրնային գաղափար մը տալ իրեն ժողովրդական խաւերու տրամադրութեանց մասին։

Վար իջաւ ու նախասենեակին մէջ ... լրագրավաճառի կրպակ մը երիտասարդ աղջիկ մը նստած էր ներսը։ Ստամպուլ, Ճիւմհուրիէթ, եւ Ուլուս թերթերը ուզեց եւ անգամ մը եւս նայեցաւ ժանկամարդուհիին։ Ամէն էրիկ մարդ պիտի նայէր անոր, որովհետեւ այնքան գրաւիչ էր այդ աղջիկը, որ իր վրայ կը հրաւիրէր նոյնիսկ ամէնէն թթու կնատեացին նայուածքը։

— Ֆրանսացի՞ էք, պարոն, հարցուց աղջիկը ամօթխած ժպիտով մը։

— Ո՛չ, Անգլիացի եմ... իսկ դո՞ւք։

— Ես հայրենիք չունիմ, պատասխանեց երիտասարդուհին անթերի անգլիերէնով մը, ծնունդով Ռուս եմ... Փոքր տարիքէս ալ այստեղ բերած են իրենց տարագիր՝ Յեղափոխութենէն վերջ... Չեմ կրնար վերադառնալ... պիտի չուզէի վերադառնալ, եթէ նոյնիսկ կարենայի... Թուրքերը արտօնած են որ հոս մնանք, բայց կը մերժեն հպատակութեան իրաւունք տալ..

— Շատ լաւ անգլիերէն գիտէք, օրիորդ, գիտել տուաւ Սուլիմն. երբեք Անգլիա գտնուա՞ծ էք...

— Ո՛չ, երբե՛ք... բայց Անգլիացի վարժուհի մը ունեցած եմ հինգէն մինչեւ տասը տարեկանս, երբ ստիպուած ենք եղեր հեռանալ մեր հայրենիքէն... Վարժութիւնս պահած եմ խօսելով մեր Անգլիացի հիւրերուն հետ...

— Յեղափոխութիւնը շատ տարօրինակ դժբախտութիւն մը եղած պէտք է ըլլայ ձեզի համար, ըսաւ Սուլիմն կարեկցութեամբ։

— Այո՛, մանաւորապէս տարիքոտներուն համար որոնք լաւ օրեր տեսած են.— Հանգստաւէտ տուն-տեղ, լաւ սնունդ, հագուստներ, ծառաներ... Անոնք կը զգան այդ պակասը հիմա... բայց ես շատ բան մը չեմ յիշեր մեր քաշածներէն կամ փախուստէն...

— Նորէն բախտ ունիք որ կրցեր էք ապրիլ, ըսաւ երիտասարդը մտածկոտ երեւոյթով։

Այո՛, բաղդատմամբ ուրիշներուն ուրախ եմ դարձեալ որ կրցայ այս գործը ճարել պանդոկին մէջ... Բարեկամներուս մեծագոյն մասը ծայրայեղ թշուառութեան մէջ կ'ապրին այժմ... մեծ ցաւ կը զգամ չըսակը...

— Սակայն եւ այնպէս շատ հաճելի բան մը չէ կարծեմ այս կրպակին մէջ բանտարկուած մնալ օրն ի բուն...

— Ո՛չ, այնքան ալ գէշ չէ, կանուխ կը գոցեմ... ժամը 8ին գործս կը լմննայ... երբեմն Անգլիացիներ, Ֆրանսացիներ կամ Գերմաններ կ'ունենանք այստեղ... Մինակ մնացած կ'ըլլան... ու եթէ գիշերային վայրեր յաճախող «արհեստաւոր» կիներ փնտռողներ չեն, այն ատեն զիս կը հրաւիրեն որ իրենց հետ միասին ճաշեմ...

Աղջիկը իր այս բառերով յայտնապէս հրաւէր մըն էր որ կ'ուղղէր իրեն եւ Սուլիմն տարակոյս չունէր թէ շատ հազուադէպ պարագաներու մէջ միայն կարելի էր մերժել զայն. բայց եւ այնպէս վարպետօրէն խուսափեցաւ։

—Շատ պիտի փափաքէի որ իրիկուն մըն ալ ինծի ընկերանայիք, ըսաւ. բայց դժբախտաբար գործով եկած եմ եւ գրեթէ ամէն գիշեր Թուանշաններ գրաղած պիտի ըլլամ...

— Օ՜հ, մե՛ղք, պատասխանեց աղջիկը, որովհետեւ ես շատ կը սիրեմ խօսիլ Անգլիացիներուն հետ երբ ... բլմէն են ձեզի պէս... այդ միջոցին կ'աշխատիմ մոռնալ այն տարբերութիւնը զոր Յեղափոխութիւնը յառաջ բերած է կեանքիս մէջ— ... նիւթ զբաղումս ու խեղճուկ ... որ ուր մօրս հետ կ'ապրիմ...

— Ի՞նչ է ձեր անունը, հարցուց Սուլիմն անտարբեր կերպով։

— Վորոնցով— Թանիա Վորոնցով... Մայրիկս կոմսուհի է... բայց մնացի ենք ու եկած ենք Թուրքիա։

— Լա՛ւ, եթէ աշխատանքներս թոյլ տան, յոյս ունիմ որ դարձեալ ձեզ տեսնեմ. իսկ հիմա ճաշի պէտք է երթամ. գիշեր բարի, ըսաւ Սուլիմն լրագիրները ժողվելով։

— Շատ մի աշխատիք, գիշեր բարի, պատասխանեց աղջիկը ժպտելով դէպի եա թօթվելով իր ... խոպոպները։

(Շար.)

...կանութեան որով օտար փոքրամասնութիւններ կը բերուին Սուրիոյ այն հողերուն վրայ, ուր Արաբներ տեղաւորուած են: Թէեւ Խապուրի շրջանը ցանցառ բնակչութիւն ունի, Ասորիներու նոր տարաբերը խոր դժգոհութեան պատճառ եղաւ: Հետեւաբար անո... թիւն կայ թէ Ֆրանսացիներու ... տանալու պարագային Սուրիացիներու ինչ վերաբերում պիտի ունենան անոնց հանդէպ:

Միացեալ Ազգաժողովը կը ... պաշտպանել Խապուրի գաղթականութիւնը: Կ'ըսուի թէ այդ ... մէջ շատ անձրեւ չի գար եւ ... անյարմարութիւններ կան, ... հարկաւոր Կրէյսի իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէ որ Խապուրի Ասորիներ կրնան ինքնապահ դառնալ երկու տարիէն, եթէ անոնց ծախքերուն հոգացուի մօտ 50,000 անգլ. ոսկիի գումար մը:

... Քրէնպորն Ազգաժողովի Խորհուրդին ըրած իր մէկ զեկոյցին մէջ ... որ «Խապուրի ասորական գաղութը կը դառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղակի պատասխանատուութեան ներքեւ»:

Հաւանաբար Կրէյսի ալ իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէ թէ «Մեծն Բրիտանիա Խապուրի գաղթավայրին պատասխանատուութիւնը բեռցուց Ազգաժողովի ուսերուն վրայ»:

Պէտք է յիշել որ երբ Բրիտանիա ստանձնեց Իրաքի հոգատարութիւնը, Ազգաժողովի բոլոր ազգերն ալ լիիւ պատասխանատուութիւն ստանձնեցին պաշտպանելու Իրաքի փոքրամասնութիւնները, ընդ որս Ասորիները: Արդ, Բրիտանիա եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները կը խուսափին իրենց պարտականութիւնները կատարելէ:

ՈՒՐ ԵՍ, ՄԱՐԴԿՈՒԹԻ՛ՒՆ

Այսպէս կ'աղաղակէ, կամ գրեթէ, Լիոնի «Փրոկրէ» թերթը, Սպանիոյ մէջ աղէտ կատարուած ռմբակոծումներուն առթիւ, որոնք չարաչար կը ջախջախեն ոչ միայն պատերազմիկներ, այլեւ, առաւելապէս, հէք փոքրիկներ եւ անպաշտպան ծերունիներ եւ սրտեր ու դիտութեան տարիներ ժահեր կը դարձնեն: Բայց Բոց խօսի թերթը.— «Պարսելոնայի ոմբակոծութիւններէն աւելի զարհուրելի բան կայ — անտարբերութիւնը եւ ... խղճմտութիւնը՝ որով Ֆաշական աշխարհը կը դիմաւորէ այդ ահաւոր տեսարանները: Բայց պրծօ՞ք չկա՞ն մոլեռանդներ իսկ, որոնց մէջ այս խժդժութիւնները ոչ միայն անտարբերութիւն առաջ չեն բերեր, այլ նաեւ զզուելի ուրախութիւն մը:

Ֆաններ պիտի ըսեն ուսերնին թօթուելով.—

Էհ, ասոր կ'ըսեն պատերազմ:

Բայց ոչ, ասիկա պատերազմ չէ: Այո, գիտենք թէ քաղաքային առելութիւնները որքան անողոք են: Մենք Ֆրանսացիներս ունեցած ենք Համայնքը կոչուած (Commune) ահաւոր դրուագը, որուն զոհ գացին այնքան անմեղներ: Ունեցած ենք Վերսայլի զօրքերու տեսարանները, ուր ծաղրեցին, նախատեցին, կատաղի խուժանի մը կողմէ զարնուեցան պարտուած Դաշնակիցները:

Բայց Պարսելոնայի ռմբակոծումները, հարիւրաւոր եւ հարիւրաւոր կիներու, մանուկներու, ոչ-պատերազմիկներու սառնասրտօրէն իրագործուած եւ կատարուած այս ջարդը, բաց քաղաքի մէջ, առանց զինուորական ո եւ է անհրաժեշտութեան, խելքէ միտքէ դուրս բաներ են: Այս ջարդերու պատասխանատուները կ'ուզեն որ իրենց պատերազմիկի հանգամանքը ճանչցուի, եւ այս ջարդերը ընողները կը պահանջեն «զինուոր» տիտղոսը: Եւ գիտցէք որ բոլոր այս խժդժութիւններուն մէջ վրէժխնդրութեան ո եւ է արդարացում ալ չկայ:

Մինչեւ հիմա, մեր գիտցածը այն է որ զինուոր անունը կը պարտադրէր պատիւ, թշնամիին հանդէպ յարգանք, ասպետականութեան, կարեկցութեան զգացումներ: Մարդկային օրէնքներ կան պատերազմի համար: Բայց հիմա բան չէ մնացած ատոնցմէ եւ կը վախնանք որ ապագայ հրէշդումներու միջոցին՝ քաղաքակրթութեան թանկագին բարիքը համարուող ոչինչ պիտի մնայ: Ապագայ պատերազմին մէջ քաղաքային ժողովուրդը — ոչ — կռուողները — պիտի ջարդուին: Այսօր ունինք միահեծան վարչաձեւեր, եւ կը դիմենք միահեծան վարչաձեւերու, ամբողջական պայքարներու եւ սպանդներու:

Այս տեսակ դաժանութիւններուն, պղծութիւններուն առջեւ որքան տկար է Մարդկութեան հակազդեցութիւնը: Ամէն կողմէ գէշ շունչերը կը բռնանան փոթորիկ դառնալ եւ մարել փոքրիկ զեղեւկոտ բոց մը, զոր պաշտպանելու պատիւը ունի տակաւին Ֆրանսա»:

Գ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս ծանուցուած էր, երիտասարդ գիտնական Գ. Գասպար Ալեքսանեան դասախօս Սթրազպուրկի Բարիզի բարձրագոյն վարժարանին մէջ, կիրակի օր, 1938ի իր առաջին դասախօսութիւնը կատարեց, նիւթ ունենալով «Քարիւղը եւ Ֆրանսա»: Հակառակ գարնանային արեւին, հոծ բազմութիւն մը որոնց մէջ կարեւոր գիտնականներ ու մասնագէտներ, փութացած էր ներկայ ըլլալու այս շահեկան դասախօսութեան: Շատեր գրի կ'առնէին դասախօսին հետաքրքրական տեղեկութիւններն ու վիճակագրութիւնները:

Տրուած ծանօթութիւններէն կ'երեւար, որ Ֆրանսա, հակառակ քարիւղի բնական հարստութիւններ չունենալուն, (Ալզաս-Լորէնի, Սավուայի եւ Մարոքի նաւթահորերը աննշան քանակութիւն մը միայն կ'արտադրեն), շատ մեծ զարկ տուած է քարիւղի ճարտարարուեստին եւ շահագործման, իր հողին վրայ հաստատելով Եւրոպայի լաւագոյն զտարանները, որուն շնորհիւ կրնայ հում քարիւղը ներածելէ վերջ, զայն իր երկրին մէջ զտել, մաքրել եւ կրկին արտածել: Աւելորդ է յիշել թէ այս գործողութեանց շնորհիւ, Ֆրանսայի ապահոված շահը ինչ պատկառելի գումարներու կը հասնի: Հարցին կարեւորութիւնը նկատի առնելով, յաջորդով պիտի տանք դասախօսութեան մանրամասնութիւնները: Ինչպէս ուրիշ անգամներ, այս դասախօսութեան առթիւ ալ տեղի ունեցան մոգական լապտերի լուսանկարչական տրտագրութիւններ, վիճակագրական տեղեկութիւններով:

Պ. Գ. Ալեքսանեան դասախօսութիւնը վերջացուց ջերմ ծափերու մէջ, արժանանալով պաշտօնական ներկայացուցիչներու եւ մասնագէտներու շնորհաւորութեանց:

Գ. Ճ.

*** Ցաւով կ'իմանանք թէ մինչ մեր աշխատակիցը այս դասախօսութեան գացած էր, ժամը 1—5, գողեր մտած են Պուլվառ Բասփայի իր լուսանկարչատունը (Ֆոթօ Արաքս) եւ դրամարկղը բանալով եւ սեղանները խառնակելով, տարած են 4000 ֆրանքի չափ գումար մը եւ դանազան իրեր: Ոստիկանութիւնը ձեռնարկած է անհրաժեշտ քննութեանց:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՇԱՄՈՆ (Յառաջ).— Ինչպէս յիշուած էր նախորդ թղթակցութեանս մէջ, գաղութին փափաքին վրայ, Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբը ձեռնարկեց երկրորդ հրապարակային բանախօսութեան մը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 10ին Կրթասիրացի սրահին մէջ, այս անգամ աւելի շատ մեծ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Օրուան նախագահին՝ ընկեր Ա. Տէմիրճեանի բացման խօսքէն վերջ, երգչախումբը երգեց «Մշակ Բանուոր»: Յետոյ Գ. Արշ. Արշլեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը: Ապա ծափերու մէջ բեմ ելաւ ընկեր Վ. Իշխանեան, մինչեւ վերջը լարուած պահելով ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը:

Բանախօսութեան նիւթն էր «Հայ յեղափոխութեան խմորումն ու հետեւանքները»: Ընկերը փաստացի եւ կատարեալ անաչառութեամբ մօտեցաւ հարցին — թէ ի՞րօք հայ յեղափոխութիւնը փոխ առնուած եւ կամ դուրսէն ներածուած ապրանք մըն է (ըստ ոմանց), թէ մեր գրագէտ-գործիչները բան մը ընելու մարմաջէ՞ն տառապելով, բռնկցուցին այս ժողովուրդը՝ վրան քարիւղ լեցուած փայտի մը նման: Այս երկու սխալ հիմնաւորումները, ըսաւ ընկերը, կը դատապարտեն այն Հայերը որոնք այս կերպ մտածելով ցոյց կուտան թէ իրենք անդիտակ են Հայոց պատմութեան... եւ որպէսզի այս ընդդատութիւնները տեղին ըլլան, նախ պէտք է որ գիտնանք մեր նախայեղափոխական դրական եւ պատմական անցքերը, քննենք անոնց բոլոր հանգամանքները անաչառ հայրենասիրութեամբ մը, ու ապա թափենք մեր կծու լուսանքները հայ յեղափոխութեան վրայ, եթէ անոնք արդար են:

Ինչպէս մեր՝ նոյնպէս եւ ուրիշ ազգերու պատմութեանց մէջ եղած են սխալներ եւ պիտի ըլլան ալ, էականը այդ չէ, էականը այն է՝ որ ամէն հայ գիտնայ իր ժողովուրդին պատմութիւնը եւ պահէ անկողմնակալ դատելու կարողութիւնը: Երբ դեռ հայ յեղափոխութեան հիմնադիրներն անգամ լոյս աշխարհ եկած չէին եւ կամ դեռ անչափահաս մանուկներ էին, մեր մէջ արդէն ծայր տուած էր յեղափոխական գրականութիւն մը, որ հասունցնելով տեղ պատրաստեց նոյն յեղափոխութեան: Այդ գրականութեան նախակարապետը՝ յաւէտ ողբացեալ Խաչատուր Աբովեանը, որ դեռ անփորձ երիտասարդ էր, 1846 թուականներուն կը գրէր հայ առաջին վէպը՝ «Վէրք Հայաստանին»... անոր այդ գրուածքը ուրիշ ոչինչ էր՝ եթէ ոչ այն սալը, որուն վրայ յետագային պիտի զարգանար հայ յեղափոխութիւնը, իր ետեւէն քաշելով գրագէտներու ընտիր փաղանգ մը:

Ընկ. Բանախօսը մէջբերումներ ըրաւ Գամառ Քաթիպայէն, Գ. Արծրունիէն, Րաֆֆիէն, Խրիմեան Հայրիկէն, Մինաս Չերազէն ուրիշ ակնառու այլախոհական թէ կղերական գրագէտներէ, որոնց գրուածքները կը ցոլէին հիմնաւորել յեղափոխութիւնը: Անհատապէս երեք օրինակ «Աստուած վկայ մենք կը յաղթէինք, թէ մէկ անձնուրաց մարդ ունենայինք»: «Նժոյգ ձի նստած, պեխերը ոլորած, ձեռը թուր առած ես դաշտ կ'երթայի», (Գ. Քաթիպայի երգը), եւն.:

Թուելով այս մէջբերումները, բանախօսը եզրակացուց — դուք տեսաք ուրեմն որ հայ յեղափոխութիւնը հայ ժողովուրդին հարազատ ծնունդն է, եւ կապ ունի նոյն այդ ժողովուրդին մօտաւոր անցեալին հետ: Որքան կ'ուզեն թող չարախօսեն՝ սակայն այս բոլորին հետ զուգընթաց իրականութիւն մը կայ, այն՝ որ այդ ղեկավար անձերը իրենց կեանքը գրաւ դրին հայ ազգին վերջնական փրկութեանը համար: Թէ ի՞նչ եղաւ յեղափոխութեան արդիւնքը, հաւատացէք հայ ընթերցողներ՝ որ եթէ ընդհանուր պատերազմը չծագէր, դէպքերը ուրիշ կերպ պիտի դասաւորուէին. սակայն պէտք է լաւ գիտնանք որ ամէն ձեռնարկ սպասուած արդիւնքը չի կրնար տալ: Գիտնանք այլեւս սին երազներով չօրօրուիլ, մեր յոյսերը դնենք միայն մեր ուժերուն վրայ, օգտուելով անցեալի դասերէն, աւելի միակամ դիմաւորելու համար վաղուան վտանգը: Բոլորուինք այս կուսակցութեան շուրջ սեղմ կերպով, հաւատքով եւ յաղթելու վճռականութեամբ»:

Ընկեր Իշխանեանի այս այցելութեան առթիւ մեր շարքերուն վրայ հինգ նոր ընկերներ աւելցան, իսկ անոր կրկինը պիտի ունենանք մինչեւ մայիս 28ի տօնակատարութիւնը:

Սօս - Պարէտ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Դ. տարի թիւ 41 (Փետր.), Վիեննահայ բժշկական միութեամբ

Ուշադրություն շագանակագեղձին (Տոքթ. Ե. Արզումանեան) — Հաշիշամոլություն անհատական եւ ընկերային աղէտ (Տոքթ. Բ. Նազարեան) — Ձուկ (Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան) — Մառախուղ (Տոքթ. Ծ. Այվազեան) — Մտային հոգեկան առողջապահություն (Փայլակ Սանասար) — Գլուխդ սառ, ոտքերդ տաք (Տոքթ. Ա. Քոչէն) — Պատասխան հիւանդներու հարցումներուն (Խմբ.):

Թիւ 42 (Մարտ) — Աչքի բորբոքումներ (Տոքթ. Ե. Ծաղկալ) — Նոր մեթոտ արուեստական շնչառութեան (Տոքթ. Ն. Տէյիրմէնճեան) — Մայրն ու զաւակ (Տոքթ. Կ. Պարունէ) — Գրախօսական բժշկական նոր գիրքերու մասին (Ծ. Ն.) — Խղուճք (Փրոֆ Ա. Պէրպէրեան) — Երիտասարդներու առողջապահություն (Տք. Յովսէփ Տէր Ստեփանեան) — Բուշտի ջերմամիզություն (Տոքթ. Պէնէ) — Մորթային հիւանդություն (Տոքթ. Գ. Միքայէլեան) — Պատասխան հիւանդներու հարցումներուն:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար 30 Ֆր., արտասահմանի համար (ըստ երկրի) 35 կամ 40 Ֆրանք: Դիմել 17 Rue Damesme, Paris:

×

La France, Les Arméniens et les Juifs. Գրեց՝ Արամ Թիւրապեան: Գին 10 Ֆրանք: Արտասահմանի համար 15 Ֆրանք: Հասցէ.— 3, Rue Lémon, Paris (20):

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆՔ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը խմբագրական խորհրդածութիւններ կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 Մարտ).

— «Ազգային ղեկավար շրջանակներուն մէջ տիրող աններդաշնակութիւնը անախորժ կացութիւն մը ստեղծած է:

Ամէն բան երեսի վրայ ձգուած է:

Առաջնորդին ու Վարչութեան տարակարծութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ թէ մէկը եւ թէ միւսը չկրնան զբաղիլ գաղութին կենսական խնդիրներով եւ ազգային մեքենային վերակազմութեամբ:

Իրաւասութեան հարց մը մէջտեղ դրուած է ու կը քաշքշուի ամիսներէ ի վեր: Առաջնորդը կ'ուզէ իր կամքին ենթարկել Վարչութիւնը եւ գործել միայն իր պատասխանատուութեան տակ:

Վարչութիւնը, անցեալի փորձառութենէն խրատուած, չի փափաքիր ամէն խնդիր Առաջնորդին քմահաճոյքին յանձնել եւ վստահիլ անոր պատասխանատուութեան:

Այս տարակարծութեանց բնականաբար կ'օգտուին անոնք՝ որոնք իրենց շահը կը փնտռեն ալլային քաոսին մէջ:

Բարեբախտաբար, մեծ թիւ մը չեն կազմեր այդպիսիները, բայց եւ այնպէս, անոնք կը յաջողին օգտագործել Առաջնորդին միամտութիւնները, անոր տկար կողմերը, մասամբ պատճառ ըլլալով տիրող անախորժ վիճակին եւ աններդաշնակութեան, որմէ տուժողը միայն ժողովուրդն է:

Առաջնորդը եթէ քիչ մը լրջութեամբ խորհի եւ մտածէ ժողովուրդի շահերու մասին, պիտի հասկնայ թէ այժմու Վարչութիւնը թանկագին աջակից մըն է իրեն, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս:

Վարչութեան մէջ ներկայացուած են գաղութին լաւագոյն ուժերը, որոնց կարելի է վստահիլ եւ գործի լծել զանոնք:

Տխուր պատկեր մը կը ներկայացնէ նաեւ Բարեգործականը, որ մինչեւ երէկ ներքնապէս համերաշխ ու ներդաշնակ կազմակերպութեան մը պատրանքը կուտար:

Անոր մէջ ալ վէճ ու տարակարծութիւն, անձնական փառասիրութիւններ ու նկատումներ, որոնց հետեւանքով, ուժերու բաժանում եւ աշխատանքի ջլատում:

Չենք ուզեր իմանալ Բարեգործականի Աթէնքի Մասնաճիւղի Վարչութեան պառակտումին պատճառը: Մեզի համար ատիկա կարեւոր չէ: Կարեւորը այն վնասն է, որ կը հասնի զետեղման գործին: Ամէն ժամանակէ աւելի, Բարեգործականի անդամները հիմակ պէտք էին հաշտ ու համերաշխ ըլլալ, զետեղման գործը նպաստաւոր վախճանի հասցնելու համար:

Պէտք է մէկդի թողուլ նկատումները եւ անձնական փառասիրութիւնները, անշահախնդրօրէն նուիրուելու համար գործին:

Կայաններու մէջ ալ պատկերը տխուր է: Ժողովուրդը տէր ու տիրական չունի կարծես: Ոչ Թաղականութիւնները ժողովուրդին հետ, ոչ ալ ժողովուրդը Թաղականութիւններուն հետ չեն գործակցիր: Ամէն ոք գլուխը առած կ'երթայ, առանց ձախին կամ աջին նայելու:

Տագնապի այս օրերուն, կարելի չէ՞ր արդեօք շարժման մէջ դնել ազգին բոլոր ուժերը, առողջ ու ներդաշնակ կազմակերպութիւն ստեղծելու համար:

Ո՞ր օրուան կը սպասենք ու ժամանակ ո՞ւր կ'երթանք՝ առանց մտածելու վաղուան անակնկալներու մասին:

Քիչ մը պարկեշտութիւն ու զոհողութեան ոգի բոլորիս կողմէ: Այնքանը կը բաւէ ժողովուրդին օգտակար ըլլալու եւ անոր կարիքներուն գոհացում տալու համար»:

Ինչո՞ւ չեն ուզեր Նանսէնեան Օֆիսը

Ազգաժողովի աջակից ընկերակցութեանց միութիւնը նամակ մը հրատարակեց, որով կը պաշտպանէ Նանսէնեան պաշտօնատունը դանազան մեծազօրներու դէմ: Նամակը մասնաւորապէս կ'ըսէ.

— «Հանրածանօթ իրողութիւն է որ Նանսէնեան Օֆիսը չէզոք հաստատութիւն մըն է, բարիք ամէնէն խիստ առումով եւ կը միջամտէ ի նպաստ տարագիրներու, առանց կուսակցական, դաւանական կամ ցեղային խտրութեան... Օֆիսին դէմ խմբագրուած փաստաթուղթերուն տակ կը նշմարուի յայտնապէս քաղաքական մտահոգութիւն մը, այսինքն լքել այն տարագիրները, որոնք «Ֆաշական»ներ կը համարուին եւ ամբողջ օգնութիւնը վերապահել «խաղաղութեան եւ ժողովրդապետութեան բարեկամ» տարագիրներու, ուրիշ խօսքով՝ Գերմանիոյ, Սպանիոյ եւ վաղն ալ թերեւս Աւստրիոյ տարագիրներուն: Իսկապէս խուժդուժ տրամադրութիւն մը կը մատնէ թշնամութիւնները թշնամութեանց հակադրելու, տառապանքները դասակարգելու այս եղանակը»:

ՀԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ինչո՞ւ, ան ալ իրենք իրենց, գացին անձնուեցան շատերը: Գոնիա նստող Պլեչլիաններուն կրօնապետը, Հաճի Պէքթաշ, Թուրքին դէմ ելլող հաշտեցաւ. Ու երբ քիւրտ հաստատուելու սերը պատերազմի կը հրաւիրէր, Սըմամ եկած էր ան եւ երդուած էր մեզի, անձամբ քիւրտ բանակին դուրսն անցնելու համար: Բոլոր հրամանատարներն ալ անխտիր միայն քիւրտ պիտի ըլլային: Անոր մասին հազար զրոյց շրջան կ'ընէր: Հրաշագործ է եղեր: Առանց կրակի կաթսաներ կ'եռացնէ: Իրեն գացող հիւանդը կը հգի քրանցքին ու կ'աղէկնայ: Նստած է ան կ'ըսէին, բարձր բազմոցին վրայ. Ժողովուրդը կը խուժէ դէպի ձեռքերն ու ոտքերը կը համբուրէ, որ կը դիպչին անոր քով: Սակաւապետ է ան, ու մէկ միայն փոքրիկ ճնճղուկով մը կը սնանի:

Վերջին ալ, երբ դեռ Զամուռճի էի, օր մը զիս օտան կանչել տուաւ եւ Հաճի Պէքթաշի մասին խորհուրդ հարցուց:

Քիւրտերը բոլորն ալ գացին ու զինքը դատապարտեցան: Մինակ Տէրսիմ ըմբոստ մնաց ու մէ՛կ մարդ չղրկեց: Գացողներուն մէկ մասը փախչելով վերադարձաւ, ցուրտէն սառած անդամներով: Թուրքերը զանոնք ռուսական թնդանօթներուն բերանն էին տուեր: Հաճի Պէքթաշ ալ ամօթահար անցաւ նորէն Գոնիա գնաց, կարծես տոկ դառնալով:

.. Գեղացիները սկսած էին Ալիղի տունը խուժել, Հայը տեսնելու համար: Կարծես Հաճի Պէքթաշ Մէճիտ եկած ըլլար: Անոնք ուղեցին գալով բանալ որ իրենց տղաքը կարդացնեմ: Մերժեցի: Նոյն բանը ուզեր էին մեր գիւղացիներն ալ, բայց զգուշութեան համար չէի ըրած, հակառակ փափաքիս:

Բարի եւ հարուստ Քիւրտ մը, Հասան աղան, զիս քովը ծառայ առաւ: Դահուկով անոր փայտ կը բերէի անտառէն: Ու շալակով: Օր մը երբ փայտ շալկած կուգայի, ձիւնոտներու մէջ, Մարան զիս այդ վիճակին մէջ տեսաւ: Ան փախչելով իր քիրվաներուն եկած էր: Բայց հոն չմնաց: Ու մեկնեցաւ Թուրքերուն մօտ, Տօղան, ու հոն ալ մնաց: Մարանէն զատ Խաչկոնց ուրիշ մէկ հարսը տպաւորուած էր Մէճիտ, երկու պզտիկ տղաքներով ու Հասան աղային տունն էր: Տաս կ'անարգէր զիս, «փիւճ» ըսելով, ու կը վանտէր Քիւրտին տունէն... Ան մնաց միշտ Մէճիտ ու երկու տղաքն ալ փրկեց:

Օր մը ինծի լուր տուին թէ Քիւրտ մը գեղ եկեր է եւ զիս տեսնել կ'ուզէ: Ան ժամանակին մեզի հաւատարմութիւն ըրած է եղեր ու հայերէն գիտէ: Հաճոյքով քովը գացի: Կը ճանչնար հայրս եւ բոլոր մեր անեցինները: Ղասու Տէրէցի էր, գեղ մը, որուն Քիւրտերը արիւնարբու էին եւ Հայ կ'որսային լեռներուն վրայ: Ան ինծի «մալ» հարցուց: Երբ չունիմ ըսի, զարմացաւ: Գիրք առաւ զիս եւ ա՛լ չթողուց որ հեռանամ: Ծուզակն ինկայ: Կ'ուզէի հեռանալ:

— Կը նայի՞ս թէ չէ, գոռաց՝ զէնքը կուրծքիս դնելով:

— Ո՛չ, կ'ըսէի ես, այս տունէն չեմ ելլեր, միասին չեմ գար: Հոս զարկ զիս, եթէ կրնաս:

Այդ պահուն տանտիրոջ տղան, Մըստօ, խնդալով զիս դուրս կանչեց: Մինչ ետեւէն կ'երթայի՝ տան հարսը զիս բռնելով ճչաց.

— Մստօ՛:

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, պատասխանեց ան, Փլլայի մը համար այդքան աղմուկ:

Ես տեսայ որ ան թեզանիքին մէջ դանակ մը պահած է եղեր եւ զիս դուրս կը տանի չորցնելու: Հայրն ալ բարկացաւ տղուն ու սկսաւ վիճիլ: Թոհ ու բոհ: Առիթէն օգտուելով փախայ փողոց եւ կորսուեցայ:

Սկսայ փախչիլ դէպի Աղսու, հանդիպողին հարցնելով զայն: Աղսու Մէճիտի քով մեծ ձոր մըն է հարուստ անտառներով: Հոն կը բնակին Ալթօղլու եղբայրները: Հին ու համբաւաւոր էշգիաններ, որոնց անունը պզտիկութեանս լսած էի մեր գեղին մէջ, երբ անոնք մեր լեռները կը պտտէին, ուր բռներ էին անգամ մը մեր յանդուգն որսորդ Աղօն: Աղօ զէնքերով անոնց ձեռքէն փախած էր: Քաջ եւ ասպնջական էին անոնք: Ամբողջ աշիրէթին մէջ մինակ իրենք երկու Հայ ունէին իրենց քով: Իրենց քիրվաներուն տղաքը, մեր գեղացի Արզենց Գասպէկն ու Բիւզանդը: Այս տղաքը հոն տան մարդու աչքով կը նայուէին, ոչ թէ գերի՝ ճիշդ ինչպէս Հայերը Տէրսիմի մէջ: Անգամ մը որ հոն հասնէի, ա՛լ զիս Ալթօղլուներուն ձեռքէն ոչ մէկը կը համարձակէր առնել:

Սլօյէ Ալթօղլուի տունը գացի ես, ձորին խորը, անտառին դիրկը: Գրկաբաց զիս ներս առին: Հոն էր Բիւզանդը: Ան Սլոյի հօտը կ'արածէր ձիւներուն վրայ, ու իրիկուններն ալ խոշոր դահուկով (բալխիր) փայտ կը բերէր միասին: Ձիւնին վրայ երկաթուղիի գիծի պէս բալխիրը իր ճամբան ընդգծուցած էր: Ու Բիւզանդ անոր առջեւը նստած, թող կուտար զայն ու ահռելի արագութեամբ տուն կը հասնէր, լեռներէն վար սուրալով:

Նոյն իրիկունն իսկ մէջտեղ ելաւ Սլօն, ուրիշ Քիւրտի մը հետ: Ան զինուոր չէր գացեր, ու կը պահուէր: Գեղը կը կարծէր թէ գացած է, ինծի պատուիրեց որ գաղտնապահ ըլլամ:

Իրիկունները Սլոյի տան մէջ հաճելի էր: Հսկայ կաղնի կոճղերը ճարճատելով սալէ լայն օճախին մէջ կը վառէին: Մենք դուլպայ ու տրեխ անոր դիմաց կը կախէինք որ չորնան: Ու բոլորուելով կրակին շուրջ կը նստէինք: Քիւրտը կ'ըսէր երգը, կ'ըսէր երաժշտութիւնը: Ամէն տուն սազ մը ունի կախուած պատէն, որ պէտքի երբ ուխտը գայ, զայն զարնէ ու երգէ:

Սլօ կը զարնէր սազը ու կը կանչէր: Կը գովացնէր Տէրսիմի սարերը, ամիլիներն, Տէրսիմի լեզուով, քաղուած Տէրսիմի կեանքէն: Անոր բամբ ձայնը սազին բարակ թրթիռին հետ անուշ կը դաշնաւորէր:

Տէ հայտի, տէ հայտի, տէ հայտի,
տէ հայտի,
Տէ հայտի, տէ հայտի, տէ հայտի,
տէ հայտի... (փլլանք միայն):

ԽՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(39)

Ներքին ուշացնել քննութիւն մը որ սահմանուած է դարմանելու 14 տարուան յապաղում մը: Կրնաք հարցապնդում ուղղել: Այսօրուան համար ես կը խնդրեմ երեսփ. ժողովէն մերժել այդ հարցումը եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկել:

Ազգայնական երեսփոխանը կրկնեց իր հարցումը.

—Այո կամ ոչ, ֆրանսական զէնքեր կը ղրկուի՞ն Սպանիա:

Նախարարը լռութիւն պահեց: Աստր վրայ ազգայնական երեսփոխանը արձանագրեց այս լռութիւնը եւ քուէարկութիւն պահանջեց: Իսկ նախկին նախարար Լուի Մառէն դիտել տուաւ.

— Ձկայ մէկը որ չհասկնայ կառավարութեան պահած լռութեան ծանրութիւնը:

Առաջարկը քուէի դրուելով, մերժուեցաւ 155ի դէմ 379 ձայնով.

Ուրիշ աջակողմեան երեսփոխաններ նորէն քրքրեցին այս հարցը: Այսպէս, Պ. Ժան Մոնթինյի շօշափելով զինուորեալ ազգի օրինագիծը, չէշտեց թէ պէտք է անյապաղ ձեռնարկել ազգային միութիւնը գլուխ հանելու, առանց համայնավարներուն մասնակցութեան: Այս առթիւ յայտարարեց.

— « Համայնավար մը հարկադրուած է կա՛մ իր կուսակցութեան դաւաճանելու, կամ իր հայրենիքին »:

Աննկարագրելի աղմուկ մը պայթեցաւ այս յայտարարութեան վրայ: Աջերը մոլեգնօրէն կը ծափահարէին, ձախերը միշտ կ'ընդմիջէին: Պ. Տըլատիէ դիտել տուաւ թէ օրակարգը ուրիշ բան է: Ազգայնական երեսփոխանը շարունակեց.

— « Ես նիւթէն չեմ շեղիր: Նախարարները, պաշտօնական թէ անպաշտօն, կոչուած են երկրին գործերը վարելու: Արդ, անկարելի է այդ գործերուն դաղտնիքները վստահիլ այնպիսի մարդոց որոնք ստիպուած են դուրսը տեղեկութիւն տալ այդ մասին»:

Աղմուկը նորէն սաստկացաւ, փոխադարձ լուտանքներով: Նախագահը հազիւ յաջողեցաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը: Ազգայնական երեսփոխանը շարունակելով իր ճառը, բացատրեց թէ Ռ. Միութիւնը այսօր բարեկամ է, բայց վաղը կրնայ փոխել իր ընթացքը եւ թէ Մոսկուայի վերջին դատավարութեան յայտնութիւնները խոհեմութիւն կը պարտադրեն:

Աջերը պահանջեցին որ ժողովը անմիջապէս քննէ արտաքին քաղաքականութեան մասին եղած հարցապնդումները, բայց պարտուեցան քուէարկութեան առեն:

ԱՆԳԼԻԱ ՉՈՒԶԵՐ ՕԳՆԵԼ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ

Ոչ ալ միջամտել Սպանիոյ մէջ

Անգլիական կառավարութիւնը երեքշաբթի օր ժողով գումարելով, ամբողջ երկու ժամ քննեց միջազգային կացութիւնը: Ժողովին մէջ տիրական դեր կատարեց վարչապետը, Պ. Չէմպըրլէն, որուն բոլոր տեսակէտները ընդունուեցան: Այսպէս, Մեծն Բրիտանիա չուզեր յանձնառութեան տակ մտնել Չեխոսլովաքիոյ մասին, ոչ ալ միջամտել Սպանիոյ գործերուն: Միայն թէ, կառավարութիւնը պատրաստ է զինուորական աջակցութիւն ընծայելու Ֆրանսայի, եթէ ան յարձակման ենթարկուի առանց տեղի տրուելու: Նոյն յանձնառութիւնը նաեւ Հոլանտայի եւ Պելժիոյ հանդէպ, քանի որ եթէ Գերմանիա այդ երկու երկիրները արշաւէ, մօտեցած կ'ըլլայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի:

Չեխոսլովաքիոյ մասին եղած վերապահումը բնականաբար տհաճութիւն կը պատճառէ Ֆրանսայի եւ Ռ. Միութեան մէջ, որոնք պարտաւոր են օգնելու այդ փոքր պետութեան:

Նախարարական խորհուրդը միեւնոյն ատեն որոշեց առ այժմ բանակցութիւններ չվարել Գերմանիոյ հետ, եւ չընդունիլ Մոսկուայի առաջարկը՝ խորհրդաժողովի մը մասին: Վարչապետը այսօր երեսփ. ժողովին առջեւ պիտի պարզէ կառավարութեան այս քաղաքականութիւնը:

Զուիցերիան ալ անձանօթ...

Զուիցերիոյ դաշնակցային խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց, իբրեւ հետեւանք Աւստրիոյ կցման եւ ուրիշ դէպքերու: Այս առթիւ կառավարութիւնը ծանուցեց յայտարարութիւն մը ուղղեց, որ կ'ըսէ թէ Զուիցերիոյ անկախութիւնը անհրաժեշտ է Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը երկրին անկախութիւնը պիտի պաշտպանեն « որո՛ւ դէմ որ ըլլայ, ինչ գնով որ ըլլայ», մինչեւ վերջին շունչը:

Յայտարարութիւնը կ'ըսէ.— « Զուիցերիա հեռու կը մնայ օտար կռիւներէն: Այն պայքարը որ կը մղուի քաղաքական հակամարտ դրութեանց միջեւ, մեզի չի վերաբերիր: Ամէն ժողովուրդ ազատ է ինք որոշելու իր ներքին կարգուսարքը»:

*** Աւելորդ է ըսել թէ Աւստրիոյ կցումը մեծ տպաւորութիւն գործեց փոքրիկ Զուիցերիոյ վրայ եւ անորմէ էր ընդհանուր մտահոգութիւնը խորհրդարանին բացման առեն: Այս առթիւ քաղաքական կուսակցութիւնները բռնեցին շատ լուրջ դիրք մը, ազգային միութեան ցոյց մը կատարելով: Միւս կողմէ, միջոցներ ձեռք առնուեցան չէզոքացնելու համար գերմանախօս Ցիւրիխի ծայրայեղ աջակողմեան տարրերը, որոնք իրենց գործելու մեթոտներով շատ կը նմանին Նացիներուն:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ օդանաւային նմուշացոյցի վճարանութեան առեն, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդուեցան երեսփ. ժողովին.— Մեծն Բրիտանիա ունի մօտ 1500 ռազմական օդանաւ, համաձայն ծրագրի մը որուն գործադրութիւնը վերջացաւ անցեալ տարի: Երկրորդ ծրագրով մը, 1939 մարտի վերջը պիտի ունենայ 1750 արդիական օդանաւ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ներքին նախարարը շրջաբերական մը ուղղելով սահմանային պահականոցներուն եւ օդակայաններուն, խստիւ կը յանձնարարէ թոյլ չտալ որ աւստրիացի կամ ուրիշ փախստականներ ներս մտնեն, մանաւորապէս Պուքովինայի Հրեաները, եթէ նոյնիսկ կանոնաւոր թուղթեր ունենան եւ ռումանական հպատակ ըլլան:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Միջերկրական, նոր դիրքեր գրաւելով. Վերջին լուրերու համաձայն, հանրապետական բանակին ճակատը ճեղքուած է 9 քիլոմեթր խորութեամբ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ծրագիր մը կ'որոճայ, հակախորհրդային չէզոք խմբակցութիւն մը կազմելու համար:

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ Ազգ. Դաշնակցութիւնը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը պահանջէ ազգ. փրկութեան դահլիճ մը կազմել:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ անձնասպան եղած են, ինը օրուան ընթացքին, 70 հոգի, իսկ ձերբակալուած՝ 1742 հոգի, համաձայն պաշտօնական զեկոյցի մը: Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին: Պաշտօնեաներ մտնելով հռչակաւոր գիտնական Ֆրէօյտի բնակարանը, գրաւեցին իր եւ ընտանիքին անցագիրը եւ դրամները: Ծերունի գիտնականը 82 տարեկան է:

ՇԻՐԼԻ ԹԷՄՓԼ, շարժանկարի հրաշք - մանուկը, 10.000 տոլար հատուցում տուգանք, զրպարտութեան դատի մը առթիւ որ բացուած էր Լոնտոնի մէջ: Միեւնոյն ատեն շարժանկարի ընկերութիւնը 7500 տոլար պիտի վճարէ: Այս բոլոր դրամները պիտի յատկացուին բարեգործական նպատակներու:

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Կարապետեան (Ալֆ Պետրոս) եւ զաւակունք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աղջկան՝

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մարտ 21ին, երիտասարդ հասակին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 24 մարտ, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պանթէօ - Բոմինի գերեզմանատունը: Հաւաքավայր՝ Arrêt Egalité ժամը 1.45ին:

Հաղ. միջոց — Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գէորգեան, Այրի Տիկին Իսկուհի Օհանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Պալապանեան, Այրի Տիկին Մանան Զօպանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թորոսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Հաճի Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հաճի Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Հաճի Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հաճի Դանիէլեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ
(ՍԹԱՆՈԶՑԻ)

դառնաղէտ եւ յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ մարտ 22ի գիշերը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 25 մարտ, ուրբաթ առաւօտ ժամը 8.30ին իր բնակարանը, 139 Պուլվար Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, Բիւտը լ'Էկալիթէ:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել

Հ. Յ. Դ.

Փա իս

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ «Վարդան», «Մշօ», «Մուրատ» եւ «Աքրէմեան» խումբերու բոլոր ընկերները, 26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Իթիմեանց» սրահին մէջ. 1937ի անդամատուրքը միասին բերել։

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը, 26 Մարտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին. Անդամավճարը միասին բերել

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կայծ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին ... սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

25 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ֆուայէ տը Թէաթրի մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Դէպի ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան եւ ի՞նչ հեռանկարներ ունինք մենք»

Մուտք 1 ֆրանք

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Վալանսի ՀՕՄ Մարզական Միութեան կողմէ: 24 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Միամանթօ» Ակումբին մէջ:

Կը խօսի՝ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Նիւթ « Ի՞նչ կը սպասենք մեր մարզական երիտասարդներէն»: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիր երիտասարդները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային դասախօսութիւնը 25 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր հաւաքատեղին, 5 Ռիւ տը լ'Էգլիզ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կը դասախօսէ Պ. Կ. ՌԻՇԱԳԼԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել լսարանական դասախօսութիւններէն»: Կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու լայն ժամանակ կը տրուի ներկաներուն:

Մուտքը ազատ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, Շաբաթ գիշեր ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԺԷԼ ՖՕՐԹՈՒՆԱՏՕԻ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին):

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մեթրօ Miromesnil:

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շոփէնէն, Լիստէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.:

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 փրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիշէն:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ԽՆՋՈՅՔ

ՏԻԳՐԱՆԱ ԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս

AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ

6 Rue Gallilée (Metro Boissière)

7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO

Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդհատ պար. ծիծաղ, cotillon. անակնկալներ M. AL. BERCAէ PRINCESESէ VITALISէ եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով:

Մուտք 10 Ֆրանք

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ շրջանի հայրենակիցներուն «Աշխարհագաւառի» տուած խիստ օգտակար արդիւնքէն քաջալերուելով, եւ վերջերս մեր ստացած երկու նոր անուանացանկը, մտադրած ենք երկրորդ Անուանացանկ մը հրատարակել, կոչ կ'ուղղենք աշխարհի վրայ վերապրող բոլոր հայրենակիցներուն որ հաճին ղրկել մոռցուած անունները, ուր որ թեկորներ կան մեր պարտքն է արձանագրել: Հասցէ՝ H. Kéfélian Frères, 22 Rue Lacretelle, Paris (15):

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ Դիւանատունը կը ծանուցանէ հետաքրքրուողներուն թէ՝ նոր կարգադրութեան մը համաձայն՝ 1 Յունուար 1938թուականէն սկսեալ՝ ինքնութեան լուսանկարներ կը փակցուին Դիւանատունէն եղած ամէն տեսակ վկայագիրներու վրայ:

Հետեւաբար կը խնդրուի ներկայանալ միշտ երկու օրինակ ինքնութեան լուսանկարով:

Ոստիկանատունը չի վաւերացներ այն վկայագիրները, որոնք լուսանկար չեն կրեր:

Ծանօթ.. Եկեղեցւոյ մօտ, 6 հատ լուսանկարը 3½ ֆրանքի անմիջապէս պատրաստող լուսանկարիչ կայ:

Ի դիմաց վարչ. ժողովոյ

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քղիի Ջերմուկ գիւղէն, Ցերոնէրեան, կը փնտռէ իր եղբայրը Նաչատուր Տէրտէրեան, 25—26 տարեկան, որ տասը տարի առաջ կը գտնուէր Մարսէյլ: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել Serpouhie Bouloudianի, ... Hospital, Beirut, Liban:

— Վանի գիւղերէն Սարօ Հովհաննիսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Սերոբ, Աբրահամ, քոյրերը՝ Սօսէ, ... որոնց հօր անունը՝ Մուշեղ, մօր անունը՝ Ապրշում): Կը փնտռէ նաեւ հօրեղբայրները՝ Մելքօ, Մարգո, Կրպօ Լեւոն եւայլն: Հետքը կորսնցուցած է Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն ետք: Մասնաւոր լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր: Իմացնել՝ Serop Moroukian ... Boulevard Carnot, Le Puy, (Haute Loire) France.

— Սեբաստացի Արամ Սարգսեան (կամ Գայլեան) 20—21 տարեկան, հօր անունը՝ Յակոբ Սարգսեան, մօր անունը՝ Մարիամ, ... որոնք մնացած են Վալանսի մէջ 193...ին: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tchalikian 15 ... Tronchet, Paris (8):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue ... — PARIS (10)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԽՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՄԱՐՏ — VENDREDI 25 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3688 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Ի՞նչպէս կարելի է նոր տարրեր տեղաւորել մեր հանրային կեանքին մէջ՝ ե՛ւ ընթացիկ, ե՛ւ քաղաքական աշխատանքներու համար :

Հարցումին պատասխանը դիւրացնելու համար, անհրաժեշտ կը գտնենք անգամ մը եւս յիշեցնել իրողութիւն մը, զոր ուշադրութեան յանձնած ենք բազմաթիւ անգամներ :

Հետզհետէ կը պարպուին դիրքերը, մեր հանրային կեանքին մէջ։ Շատոնց նօսրացած են այն շարքերը որ կը փայլէին երբեւ ղեկավար՝ աւելի կամ պակաս ձեռնհաս :

Շատեր մեռան, մաշեցան կամ հետզհետէ կը հատնին։ Ուրիշներ ալ յափրացան եւ պակաս գտնուեցան։ Ու վերջապէս, կան որ շատոնց տուած են իրենց գիտցածն ու չգիտցածը, եւ «անելիք չունին», խոստովանին թէ ոչ :

Անշուշտ բոլորովին պարպուած չէ հրապարակը։ Ամէն տեղ [illegible] ծլած են եւ կը հասուննան աշխատանքի հնոցին մէջ : Մասնաւորապէս կուսակցական եւ ուրիշ կազմակերպութեանց շարքին :

Եւ սակայն, ցիրուցան փռուած ըլլալով անծայրածիր տարածութեանց վրայ, մեր ձեռքը չէ ուժերը դասաւորել եւ օգտագործել համաձայն օրուան պահանջներուն։ Տեղ մը երեւութապէս թափուր կը տիրէ, ուրիշ վայրերու մէջ՝ «անարդիւնութիւն»։ Եւ ամէն մէկ շրջան կը կարծէ թէ հարեւանը կամ հեռաւորը աւելի բախտաւոր է :

Այս տեսակէտէն, մասնաւորապէս Փարիզի անունը ելած է : Անոնք որ Լոյս-Քաղաքը չեն տեսած, կը կարծեն թէ բազմազան [illegible]ներու, գրող-բրող ղեկավարներու ոսկեհանք մը թաղուած է այս ոստանին մէջ :

Կարելի էր հաւատալ այս միամտութեան, եթէ Փարիզը բաղդատէինք Պաղտատի կամ Պուէնոս Այրէսի հետ :

Իրականութիւնը այն է որ, Փարիզը ինքն իրեն իսկ չի բաւեր, բաղդատելով իր աշխարհագրական դիրքին, կեդրոնական հանգամանքին եւ հայկական համբաւին հետ։ Հայկական տեսակէտով ալ, Փարիզը միշտ ինքնահաւան է։ Վերէն կը նայի, ինքզինքը համարելով «քաղքցի», մնացեալը՝ «գաւառացի»:

Եւ սակայն, պէտք է Փարիզ ապրած ըլլալ, իմանալու համար թէ այդ յաւակնութիւնները իսկապէս կը համապատասխանե՞ն իրականութեան :

Եթէ ուշադրութեամբ քննենք մեր ազգային անցուդարձը, կը տեսնենք որ Փարիզը յաճախ շատ աւելի անճարակ է, քան Աթէնքը կամ Հալէպը։ Ըսենք աւելին,— հոգեկան կորովի, կազմակերպութեան եւ ծրագրեալ աշխատանքի տեսակէտով, Փարիզը կրնայ դաս ալ առնել, շատ մը համեստ կամ հեռաւոր կեդրոններէ :

Ինչո՞ւ : Այդ չէ որ պիտի քննենք այսօր։ Կան տեղական պայմաններ. կան, մանաւանդ, հասկացողութեան տարբերութիւններ, ամուլ յոխորտանքներ, որոնք «հայկական»ը շատ անշուք եւ նեղ կը գտնեն, փայլելու եւ դեր կատարելու համար :

Անցնելով մեր նիւթին,— ի՞նչ ընել որ պարապը լեցուի, կամ անպէտին, մաշածին, սնանկին յաջորդէ պիտանին։ Աւելի ընդունակն ու երիտասարդը։ Ի՞նչպէս դասաւորել, մանաւանդ, որ գոհացում գտնեն օրուան պահանջները,— շատ աւելի բարդ եւ բազմադիմի քան երէկ :

Ջերմապէս հաւատալով կազմակերպուած ուժին հրաշքներուն, մենք բնականաբար պիտի յանձնարարէինք որ պիտանի, տրամադրելի բոլոր տարրերը անդամագրուէին քաղաքական կուսակցութեանց կամ ուրիշ ամուր կազմակերպութեանց։ Անշուշտ համաձայն իրենց խառնուածքին եւ դաւանանքին :

Կրնաք շատ խելացի ըլլալ եւ հրաշագործ միտքեր յղանալ։ Կրնաք ընդունակ եւ տրամադիր ըլլալ՝ գործելու, ակօսներ բանալու, նոր ոգի եւ խանդավառութիւն ներշնչելու :

Բայց, ի՞նչ օգուտ, երբ մինակ էք։ Մէկ-երկու կամ հինգ-տասը։ Երբ չունիք ամուր յենարան եւ լայն շրջագիծ։ Երբ ի վիճակի չէք ձեր յաւակնութիւններն ու առաջադրութիւնները ժողովրդականացնելու, ոգեւորելով, գործի մղելով բազմութիւնը :

Ահա մեզի օրինակ մեր ապրած աշխարհը։ Ամբողջ զանգուածներ կը հեւան, կ'ալեկոծին, կը գործեն կամ կը ձգտին ճամբայ բանալ, խիտ շարքեր կազմելով իրենց նախընտրած դրօշին տակ : Անոր փարելով խանդավառ եւ վճռական :

Պայման չէ որ մենք ալ « Առաջնորդ » մը կամ «պետ» մը ունենանք։ Մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, նոյնիսկ ծիծաղելի է այդպիսի կապկութիւններ փորձել :

Առաջնորդ՝ ահա քու նախընտրած կազմակերպութիւնդ. [illegible] ներս եւ վարէ, դուն ինքդ մղիչ ազդակ դառնալով եւ ետեւէդ քաշելով բազմութիւնները։ Եթէ կը հաւատաս որ կոչում ունիս եւ արժանիք,— ինչո՞ւ քաշուիլ եւ պատին տակ եւ կամ պատուհանին առջեւ։ Դուն ալ նետուէ կրակին մէջ, թող քու ձեռքերդ այրին, եթէ ոչ բարիք մը ապահովելու, գոնէ չարիքները սահմանափակելու համար :

Այսօր, դիրքերը կը լեցուին, դէմքերը կը փոխուին,— հոգեկանութիւնն ալ միասին — երբ կը համախմբուիս գործօն, ծաւալուն, փորձուած դրօշի մը տակ։ Երբ անկեղծօրէն կը տրամադրես ուժերդ, ինալով, բարձրանալով, բայց միշտ ձգտելով դէպի [illegible] բուն նպատակը — կանգուն պահել այս ցիրուցան ժողովուրդը, [illegible] անոր ապրելու իրաւունքը, ազատութեամբ եւ հայ [illegible] :

Մենք ցոյց տուինք ճամբաներէն մէկը միայն,— այն որ ուղակի նպատակին կը տանի :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ԱՐՏՕՆԱԾ ԷՐ 8 ՈՒ ԿԷՍ ՄԻԼԻԱՌ
ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ԿՈՒՏԱՅ ՄԻԱՅՆ 5,000,000,000

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, երեսփ. ժողովը [illegible] քուէարկեց երկու օրինագիծներ, որոնց շնորհիւ պետական գանձը պիտի մտնէ Ութուկէս միլիառ Ֆրանք (հինգ միլիառ՝ Պանք տը Ֆրանսէն, մնացեալը Ֆրանքի վրայ եղած շահէն) :

Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը առջի օր քննելով երկու օրինագիծները, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ արտօնեց առաջինը, հինգ միլիառ, բայց մերժեց վերջինը։ Ծերակոյտը ինք երէկ պիտի քննէր ամբողջ հարցը.

Յանձնաժողովի վիճաբանութեանց առթիւ, ժողովականներէն մէկը առաջարկեց մերժել երկու օրինագիծներն ալ, բայց այս առաջարկը ջուրն ինկաւ 10ի դէմ 15 ձայնով։ Յանձնաժողովը բացարձակապէս անհրաժեշտ գումարը միայն արտօնեց, որպէսզի պետական մեքենան եւ մանաւանդ ազգ. պաշտպանութեան գործերը չկաղան։ Այս գումարը հազիւ վեց շաբաթ կը բաւէ։ Ծերակոյտին քննութենէն վերջ, կը յուսացուի միջին ճամբայ մը գտնել :

Երեք ժամ զեկուցում արտաքին քաղաքականութեան մասին

Չորեքշաբթի օր Ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովը լսեց Պ. Փոլ Պոնքուրի զեկուցումը՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Ունկնդրութիւնը տեւեց երեք ժամ։ Արտաքին նախարարը մանրամասն եւ փաստացի զեկուցում մը պատրաստած էր, օրուան գլխաւոր հարցերու մասին։ Ահաւասիկ անոր հիմնական մասերը.—

1. Ֆրանսա տրամաբանական եւ անհրաժեշտ կը գտնէ որ պետութիւնները վերջնական դիրք մը բռնեն, ընդդիմանալու համար որ եւ է նախայարձակման կամ միջամտութեան որ կրնան վտանգել Եւրոպայի խաղաղութիւնը :

2. Ֆրանսա իր մասին վճռած է այս ուղղութեամբ գործել, համաձայն դաշնակիցներով ճշդուած յանձնառութեանց։ Մասնաւորապէս պիտի կատարէ իր յանձնառութիւնները Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ :

3. Ֆրանսա պիտի շարունակէ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը Սպանիոյ մէջ, բայց թոյլ պիտի չտայ որ դէպքերու ընթացքը վտանգէ Ֆրանսայի դիրքը։ Մասնաւորապէս թոյլ պիտի չտայ որ ոչ-սպանիական ուժեր առժամապէս կամ տեւականօրէն տեղաւորուին Ֆրանսական սահմանագլուխին մօտ կամ Ֆրանսայի հաղորդակցութեանց գիծերուն վրայ :

Վիճաբանութեանց ընթացքին նախկին վարչապետ Պ. Լավալ խօսք առնելով, հարցուց թէ զէնքի առեւտուրն ալ մաս կը կազմէ՞ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան։ Արտաքին նախարարը պատասխանեց,— «Կը կարծեմ»։ Հարցումներ եղան նաեւ Իտալիոյ մասին։ Նախարարը պատասխանեց թէ կառավարութիւնն ալ ջերմապէս կը փափաքի դեսպան մը դրկել, ինչպէս եւ վերսկսիլ խօսակցութիւնները, բայց, «պէտք է սպասել նպաստաւոր պարագայի մը»։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ ԿԱԶՄԵՑԻՆ

55 երեսփոխան եւ 24 առ. հարիւր ժողովուրդ

Չեխոսլովաքիոյ կաթոլիկ խմբակցութիւնը, որ մէկ նախարար եւ վեց երեսփոխան ունի, ընդառաջ երթալով հիթլէրական կազմակերպութեան կոչին, միացեալ ճակատ կազմեց անոր հետ։ Այս որոշման վրայ, կուսակցութեան նախարարը պիտի հրաժարի պաշտօնէն։ Գերման հողագործական կուսակցութիւնն ալ միացած ըլլալով այս շարժումին, այժմ Չեխոսլովաքիոյ գերման փոքրամասնութիւնը, 3.500.000, կը դառնայ միացեալ ընդդիմադիր ճակատ, 55 երեսփոխաններով։ Մինչեւ հիմա չեխական խորհրդարանին ամէնէն զօրաւոր խմբակցութիւնն էր Չեխերու հողագործական կուսակցութիւնը, որ ունի 45 երեսփոխան։ Գերմանական միակ խմբակցութիւնը որ դեռ կուսակից կը մնայ չեխական կառավարութեան, ընկերվարական խմբակն է :

Գերման կաթոլիկներուն դասալքութիւնը հետեւանք է Վիէննայի արքեպիսկոպոսին՝ կարտինալ Իննիցէրի յայտարարութեան, որով հպատակութիւն կը յայտնէր հիթլէրական իշխանութեան։ «Մենք արքեպիսկոպոսէն աւելի կաթոլիկ երեւալու պէտք չունինք», կ'ըսեն Չեխոսլովաքիոյ գերման կաթոլիկները :

Այսպէս յաջողցնելով միացեալ ճակատը, Հայնլայն՝ գերման հիթլէրական կազմակերպութեան առաջնորդը, իր կողմը կ'ունենայ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն 90 առ հարիւրը, իսկ 66 գերման երեսփոխաններէն 55ը։ Այս Գերմանացիները աւելի ոգեւորուած են այն իրողութեամբ որ Անգլիոյ ոչ միայն կեդրոնական կառավարութիւնը, այլեւ գաղթապետութիւնները երբեք տրամադիր չեն միջամտելու։ Դեռ վերջերս անգլիացի երեսփոխան մը, Լորտ Գըրթըն, նոյնիսկ բանաւոր կը գտնէր հանրաքուէ մը սարքել, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն կամքը իմանալու համար։ Եւ վերջապէս, տակաւին առջի օր Պելճիոյ արտաքին նախարարը վճռապէս կը յայտարարէր թէ թոյլ պիտի չտան որ Ֆրանսական զօրքը անցնի Պելճիայէն, օգնութեան հասնելու համար Չեխոսլովաքիոյ :

Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները 3.500.000 հոգի ըլլալով, կը կազմեն ամբողջ բնակչութեան 24 առ հարիւրը։ Իրենց բնակած երկրամասը կը տարածուի Պոհեմիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Իրենց թիւը կը կազմէ Չեխերուն կէսը, աւելի մեծ է քան Սլովաքները եւ միւս փոքրամասնութիւնները միացած (Հունգարներ, Լեհեր, Ռութէններ) :

ԵԹՈՎՓԻՈՅ արքայից արքան դատապարտուեցաւ վճարելու դատական ծախքերը, 53.065 տոլարի հատուցման դատ մը բացած ըլլալով հեռագրական գործակալութեան մը դէմ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԹՈՒԹԱԿԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուայի դատավարութիւնները աշխարհին զբաղեցուցին ոչ միայն իրենց բարբարոսական վճիռներով, այլ եւ թատերական խոստովանութիւններու խորհուրդով :

Ի՞նչպէս կը խոստովանցնեն, կը հարցնէին շատեր։ Խոստովանցնելու գործի՞ք մը հնարած են արդեօք յառաջադէմ պոլշեւիկները, թէ ճարտար ու խորհրդաւոր միջոցներ ունին բերան բանալ տալու :

Այս առթիւ գրուեցաւ թէ խոստովանութեանց ստին ու իրաւը հասկնալու համար՝ բժշկական ծանօթ գործիքով մը կը ճշդեն արեան ներերակային ճնշումին ելեւէջը,— սուտ խօսողը կը մատնէ արեան խուժում մը, որուն հոգեբանախօսական անունն է յուզում։ Այս մեթոտը ոչ մէկ օգուտ կրնայ ունենալ,— ինչպէս կան դիւրայոյզներ, կան նաեւ կարծրացածներ :

Գրուեցաւ նաեւ թէ թմրեցուցիչ դեղեր կը տրուին կամ կը ներարկուին մեղադրեալներուն : Այդ դեղերուն ազդեցութեան տակ, մեղադրեալը կը կորսնցնէ իր գիտակցութեան հակակշիռը եւ, այլեւս բոլորովին համազուրկ, կը խոստովանի գիտցածը : Այս մեթոտն ալ կասկածելի է, որովհետեւ թմրեցուցիչ դեղերու ազդեցութեան տակ գտնուող մը ոչ թէ իրական պատմութիւններ կ'ընէ, այլ հէքեաթային աշխարհի մը տեսիլքները կը պատմէ :

Գրուեցաւ նաեւ,— եւ գրողն էր Տոքթ. Լախովսքի, ծանօթ գիտնական մը, որ վերջերս լոյս ընծայեց քանի մը հատորներ կենսաբանական եւ [illegible] հարցերու մասին,— թէ Մոսկուայի դատարաններուն առջեւ խոստովանողները ոչ թէ մեղադրեալներն են, այլ անոնց սօսիները,— Ռուսը անզուգական դերասան մըն է, կը գրէ գիտնականը եւ դժուար չէ, Չեկային համար, գտնուածներէն հանել Պուխարինի կամ Ռիքովի նմանակներ, արհեստով դերասան, որ «խոստովանին» ձեզի ինչ որ ուզէք: Լախովսքի կ'աւելցնէ թէ իրական խոստովանութեանց մէջ գոյութիւն ունի հոգեբանական թոն մը, յուզումի երանգ մը, եւ ոչ թէ շնական ձեւով ինքզինք դատապարտելու կատակերգական փութկոտութիւն մը :

Ըսուեցաւ դարձեալ թէ մեղադրեալը խոստովանցնելու անվրէպ եղանակ մըն է յոգնեցնել,— անդադար հարցաքննել, ոչ ճաշելու եւ ոչ ալ քնանալու ժամանակ տալով, երբեմն ելեկտրական սաստիկ լոյսի տակ բռնելով (կը ջղայնացնէ), կամ մետաղային գլխ ձայն մը ընդհատ ընդհատ բայց գիշեր ցերեկ հնչեցնելով ականջին (կը խենթեցնէ)։ Այսպէս յոգնած մարդու մը երբ հարցնես՝ լուսինը կլլեցի՞ր, այո՛ կը պատասխանէ, կը բաւէ որ խոստանաս հանգիստ ձգել զինքը :

Ըսին նաեւ որ թէյով, շաքարեղէն թէյ խմցնելով, կը թունաւորեն մեղադրեալներու կամքը,— քուրջի կտոր կը դառնայ ենթական, չի դիմադրեր այլեւս, ամէն բան կ'ընդունի : Այսպէս ըսողը փրոֆեսոր մըն է :

Այս ամէնէն կ'եզրակացնեմ, որ կամքը կամ գիտակցութիւնը եթէ ոչ թունաւորելու, գէթ տկարացնելու մասնաւոր միջոց մը ունին Մոսկովները, թութակի պէս իրենց ուզած բանը ըսել տալու համար մեղադրեալներուն :

Այդ պարագային, կարելի չէ՞ կասկածիլ որ պոլշեւիկները բան մըն ալ ներարկած ըլլան մեր Հօկերուն,— չէ՞ որ անոնք ալ, քնացած մարդու պէս, գիտակցութիւնը չունին Հայաստանի մէջ կատարուած ողբերգութեան եւ անա՞նկ բաներ կ'ըսեն ու թութակաբանութիւններ կ'ընեն արտասահմանի մէջ, որ կ'ենթադրեմ թէ Մոսկովներուն ներարկած թոյնը առ յաւէտ ապուշցուցած է զիրենք :

ԱՐԱԶ

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵԿԱՄՈՒՏԸ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ՊԻՏԻ ԴՐՈՒԻ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Էվգաֆի վարչութիւնը շրջաբերական մը ուղղելով, թաղ. խորհուրդներէն պահանջած է իրենց մատակարարած եկեղեցիներուն եւ կալուածներուն մանրամասն ելմտացոյցը ներկայացնել 1938 տարեշրջանին համար (1938 յունիս 1 — 1939 մայիս 31) :

Պոլսոյ կրթական տեսչութիւնն ալ իր կարգին շրջաբերական մը ուղղելով դպրոցներու տնօրէններուն եւ հիմնադիրներուն, կը պահանջէ նոյն ելմտացոյցին [illegible] նախահաշիւ մը ներկայացնել իրեն։ Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարէ թաղ. խորհուրդներու տրամադրած գումարները եւ բոլոր նուէրները դնել պետական կամ երկրագործական դրամատուն, տնօրէններուն եւ հիմնադիրներուն անունով, ի հարկին ամբողջացնելու համար ուսուցիչներու թոշակները։ Թաղ. խորհուրդները շուարած են :

Անգլիա մեծագումար վարկեր կու տայ Թուրքիոյ

Պոլսոյ Թան թերթը կը գրէ.—

« Ուրախութեամբ առած մեր լուրերուն համաձայն, դրական արդիւնքներ տուած են այն խօսակցութիւնները, որ մեր Ազգ. դրամատուներու տնօրէնները, քանի մը շաբաթէ ի վեր կ'ունենան Լոնտոնի մէջ, ելմտ. եւ տնտես. շրջանակներու հետ։ Բանակցութիւնները պաշտօնական գետնի վրայ փոխադրուած են։ Բանակցութիւնները վարելու պաշտօնը յանձնուած է մեր Լոնտոնի դեսպան Պ. Ֆէթհիի։ Լոնտոն պիտի երթայ նաեւ ելմտական գործավարութեան դրամական գործերու ընդհ. տնօրէն Հալիտ Նազմի եւ պիտի մասնակցի բանակցութիւններուն :

Լոնտոնէն հասած լուրերու համաձայն, մինչեւ հիմա 10 միլիոն անգլ. ոսկիի յանգած է գումարը այն վարկերուն, որոնք պիտի յատկացուին մեր երկրին տնտեսական զարգացման։ Կարգ մը նոր ձեռնարկներ ալ նկատի առնելով, կարելի է որ բարձրանայ այս գումարը :

Ազգ. դրամատուներու տնօրէնները, որոնք Մարտի վերջին կիսուն վերադարձած պիտի ըլլային, շատ հաւանաբար երկարեն իրենց Լոնտոն բնակութիւնը՝ գոյացած համաձայնութեանց վերաբերեալ մանրամասնութիւնները ճշդելու համար :

Լոնտոնի մէջ ձեռք բերուած վարկերով կատարուելիք ձեռնարկներուն գլուխը կը գտնուի նաւահանգիստներու եւ մասնաւորաբար մեր հանքածուխի աւազանին՝ Զոնկուլտաքի նաւահանգիստին շինութիւնը, ինչպէս նաեւ հայթայթումը այն պիտոյքներուն որոնք անհրաժեշտ են մեր երեք տարուան հանքային ծրագիրը գործադրելու համար :

*** Մարտ 28ին ամերիկեան պատուիրակութիւն մը կը հասնի Էնգիւրի, առեւտրական բանակցութիւններ վարելու համար :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԵՒԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

4. ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերսայլի դաշնագրէն վերջ, եւրոպական կեանքի ամէնէն ցայտուն երեւոյթներէն կարելի է նկատել ցեղապաշտ շարժումը, որ Իտալիոյ մէջ ծնունդ տուաւ ֆաշականութեան, Գերմանիոյ մէջ՝ նացիականութեան, ուրիշ բառով՝ հիթլէրականութեան։

Այս երկու շարժումներու մասին յաճախ խօսուած է այս էջերուն մէջ։ Նպատակս չէ անոնց պատմականը ընել։ Կ'ուզեմ միայն մատնանշել որ անոնք արուեստական, բռնազբօսիկ շարժումներ չէին, այլ կուգային պատմական բոպէի մը, գոհացում տալու երկու երիտասարդ ժողովուրդներու թաքուն եւ տարերային պահանջներուն։

Խորքին մէջ, ի՞նչ են այդ պահանջները, եթէ ոչ տարածուելու, տիրելու, նուաճելու տենչը, որ չափազանց մարդկային է, չըսելու համար գրեթէ անասնական։ Ո՞ր պետութիւնը լարուած չէ այդ կենսական մղումով. միայն թէ կան տարէց պետութիւններ որոնք յագեցած են ինչքերով եւ կալուածներով եւ կան բազմածին պետութիւններ, որոնք ճնշուած կ'ապրին իրենց նեղ սահմաններուն մէջ, զէնքերու թերումով ենթարկուած աննպաստ դաշնագիրներու տրամադրութեանց, բայց իրենք զիրենք կը բաւէ կը զգան պատռելու իրենց սահմանները, ժխտելու դաշնագրային յանձնառութիւնները։

Ինչպէս կը տեսնուի, այդ շարժումներու մեկնակէտը ազգագրական շարժառիթ մըն է, քօղարկուած՝ տնտեսական գործօններով։ Քաղաքական հոգեբանական շարժառիթները միրջը կուգան տարերային շարժումին աւելի թափ տալու։

Հասկնալի է թէ ինչո՞ւ ֆաշականութիւնը եւ հիթլէրականութիւնը կըրցան այնքան արագօրէն վանել զանգուածներու հոգիին մէջ ռամկավարական - ընկերվարական խօէալները, որոնք նուազ արկածախնդրական դըրութիւններ են։ Մուսոլինիի նոր կեսարականութիւնը, որ Մեծն Հռոմի փառքը կ'ոգեկոչէ, Հիթլէրի նոր համագերմանականութիւնը որ արիական գերման ցեղի գերակշռութիւնը կը ջատագովէ, լիովին կը համապատասխանէ երիտասարդ տաքարիւն ու ձեռներէց զանգուածներու խառնուածքին ու հոգեբանութեան։

Զարմանալի չէ որ այդ երկու շարժումները ողջայութեան ու չահերու թերումով մօտեցան իրարու։ Իբրեւ վարչաձեւ անոնք կը համապատասխանէին երկու ժողովուրդներու ֆիզիքական եւ հոգեբանական վիճակին. Պերլին - Հռոմ առանցքը քաղաքական չահերէ առաջ իր յենակէտը միրճած է անոնց արիւնին եւ ջիղերուն մէջ։

Մասնաւորելով մեր խօսքը հիթլէրականութեան վրայ, պարզ է որ ան իբրեւ տեսութիւն կուգայ թարմացնել, արդիացնել, աւելի ճիշդ պետականացնել արիապաշտ համագերմանականներու հին խօէալը, որ կը ձըգտէր կեդրոնացնել ու միակ պետական կազմի մը մէջ կողմակերպել Եւրոպայի գերման ցեղերը։

Նախ քան պատերազմ եթէ առիկա վարդապետական հանգամանք ունէր, պատերազմէն վերջ բազմաթիւ պատճառներով համագերմանականութիւնը դարձաւ գործօն խօէալ մը, որ կոչուած էր զարմանելու Վէրսայլի նախատինքը եւ արեւուն տակ տեղ բանալու նոր Գերմանիոյ առջեւ։

Հիթլէր իր աշխարհահռչակ գրքին, — «Իմ պայքարս»,— մէջ անվերապահօրէն կը պարզէ իր մտածումը, իր հետապնդած նպատակը։

—«... Մենք գերման հայրենիքի մեծ խնդիրը չենք կրնար լուծել գաղթավայրեր առնելով, այլ միայն ու միայն իւրացնելով գերմանական հողամասերը, որոնք պէտք է անպայման միացուին մայր հայրենիքին... Գերմանիան, կեանքի օրրանը, օճախը՝ արդի քաղաքակրթութեան, կը կարօտի հողային տարածութիւններու։ Մենք ազգային - ընկերվարականներս, վերջ կը դնենք նախապատերազմեան շրջանի գաղթային, անխորհրդական քաղաքականութեան, եւ կը բանանք ցեղահողային գրաւումներու քաղաքականութիւնը»։

Ուրիշ տեղ մը կ'ըսէ.

— «Մենք Եւրոպայի մէջ իսկ պէտք կը զգանք գաղթավայրեր ստեղծելու։ Ճիշդ ինչպէս Պիսմարք Եւրոպայի համար արեւելքը մատնանշելով ըսած էր.— «Ահաւասիկ իմ Ափրիկէս»։

Հիթլէրականութեան քաղաքական ուղեգիծը եղաւ, ուրեմն,—

Նախ բռնել Վէրսայլի դաշնագրի կապանքները, ունենալու համար շարժելու ազատութիւն։

Երկրորդ՝ Մայր Գերմանիոյ միացնել բոլոր գերմանաբնակ հողամասերը,— Աւստրիան, Պոհեմիան, Շլեզիան, նոյնիսկ Լիթուանիան եւ Ֆոթոնիան եւայլն։

Վերջապէս երրորդ, Գերմանիոյ ազդեցութեան շրջանակին մէջ ներմուծել եւ իւրացնել ամբողջ հարաւ արեւելեան Եւրոպան, որուն փուլերը պիտի ըլլան Հունգարիոյ միացումը, Չեխոսլովաքիոյ անդամատումը, Ռումանիոյ բաժանումը, Պուլկարիոյ աջակցութիւնը, նոր Թուրքիոյ բանակցական գործակցութիւնը։

Բոլոր այս երկիրները կը կազմեն, համաձայն գերման նոր դիւանագիտութեան, իրենց երկրին «Նախադաշտը» (Փօռֆէլտ), իրենց գործունէութեան բնական ասպարէզը։

Ինչպէս կը տեսնուի «Տրանկ Նախ Օսթընի» հին քաղաքականութիւնն է, նոր ոգիով, նոր մեթոտներով։

Հիթլէր գործի գլուխ անցնելուն պէս, առաջին պարտականութիւն նըկատեց թօթափել Վէրսայլի դաշնագրին մանաւանդ այն յօդուածները որ Գերմանիան կը պարտադրէին զինուորական սահմանափակումներու։ Գերման արդի բանակը իր կատարելագործուած զինուզրահով ի վիճակի է այլեւս զօրավիգ հանդիսանալու կառավարութեան ամէնէն յանդուգն ձեռնարկներուն։ Գերման ռազմանիւթի բոլոր գործարանները կը դառնան օրական 24 ժամ, երեք գործաւորական խումբի գրութեամբ, իւրաքանչիւրը 8ական ժամ։

Հիթլէր ինքն է որ կ'ըսէ.

— «Գերմանիան երեք տարիէ ի վեր կ'աշխատի գիշեր ցերեկ զարգնելու իր պատերազմի զէնքերը»։

Գործունէութեան ամէն ասպարէզի մէջ գերման ժողովուրդը, մանաւանդ երիտասարդութիւնը ենթարկուած է զինուորական նախապատրաստութեան մը. տարր կը ծդուին դպրոցը, մարզական բոլոր ընկերակցութիւնները, աշխատանքի բանակները։

Նոյն ճիգը նաեւ հոգեբանական պատրաստութեան տեսակէտով, մինչ Ֆրանսայի դէմ խաղաղութեան խօէալըն է որ արձանագրուած է դրօշներու վրայ, Գերմանիա կը պանծացնէ պատերազմի խօէալը։ Անոնք նոր սերունդը կը դաստիարակեն այս մտայնութեամբ թէ խաղաղութիւնը մեղկացնող վիճակ մըն է, որ կը վայլէ յոգնած, ծերունի ցեղերու, մինչ պատերազմը, մանաւանդ անոր չ եւէ լ - ներով հարուստ պատերազմը, միակ միջոցն է արթնցնելու, հրահրելու բարոյական յատկութիւնները, առնական նկարագիրը։

Չմոռնանք Մուսոլինիի կարծիքը թէ «պատերազմը այր մարդուն համար այն է, ինչ որ մայրութիւնը՝ կընոջ համար»։

Ռազմապաշտ տրամադրութիւնը բարձր պահելու միտումով է որ գերման պետութիւնը քրիստոնեայ կրօնքը կը ժխտէ եւ կ'ուզէ զայն փոխարինել հին - գերմանական դիւցազնապաշտ հեթանոսութեամբ։

Անգամ մը եւս ի պատուի է գերմարդը երազող Նիչէն։

Միեւնոյն առեն, գերման կառավարութիւնը վիթխարի, հայրենատիրական ցոյցերով կը ջանայ թովել հանրային կարծիքը։ Ամբոխային թելադրութիւնը գերման կառավարութեան աղդու մեթոտներէն մէկն է։

Սահմանէն դուրս, դէպի մանաւանդ այն երկիրները, զոր Գերմանիա «Նախադաշտ» կը նկատէ, հիթլէրական Գերմանիան նոյնքան հետեւողութեամբ կը հետապնդէ ազդու, տարածուն, անվհատ քարոզութիւն մը։ Ոչ մէկ արգիլք կը կասեցնէ իրենց քարոզչութեան թափը, որ տեղին ու բոպէին համաձայն կը փոխէ իր ձեւը եւ իր թափը։

Անով զիտեն պէտքին համաձայն գործել ուղղակի, բացայայտ ճակատով, կամ դիմակաւորել իրենց յետին նպատակները անմեղ, անվնաս բանաձեւերու միջոցաւ։ Բուն նպատակն է ներկայացնել նացիականութիւնը, իբրեւ բարձրագոյն մարդերու եւ ցեղերու կրօնք մը։

Քիչ թէ շատ ծանօթ է ընթերցողին հետեւանքը այդ կազմակերպուած, գիտական քարոզութեան։ Նացիականութիւնը իբրեւ ընկերային վարդապետութիւն, թափանցած է շատ երկիրներէ ներս, խռոված է անոնց հանրային, պետական կեանքը։ Օրինակ՝ Սպանիան, Ռունաստան, Ռումանիան, Հունգարիան, նոյնիսկ Պելճիքան։

Պալքանեան բոլոր երկիրներու մէջ Գերմանիա ամէն գնով հետամուտ է վարկաբեկելու Ազգերու Դաշնակցութիւնը, համաձայնականներու հմայքը. իր քաղաքական, տնտեսական ազդեցութիւնը սկսած է զօրանալ Ռուսիոյ մէջ ու հակակշռել ֆրանսական վարկը։

Դերերը կը փոխուին անզգալաբար։

Ու երբ Նիւթաղէս, բարոյապէս, Գերմանիա հողը կը պատրաստէ, կ'ընտրէ յարմարագոյն բոպէն, կըտրուկ, արընթաց, անտեղիտալի որոշումը տալու, ու գործադրելու համար։

Այդպէս ալ պատահեցաւ Աւստրիոյ պարագային։

Կար ժամանակ մը երբ փրուսիացած Գերմանիան պէտք կը զգար չէզոքացնել Աւստրիան հիւսիսային Գերմանիոյ կեանքին մէջ։

Զանոնց, մաքառեցաւ, գլուխ հանեց։

Կար ժամանակ մը երբ հարկ էր աւստրեւհունգար խայտաբղէտ պետութիւնները օգտագործել ի շահ գերման պետական նպատակներուն։

Որոշեց, պարտադրեց, ըրաւ ինչպէս կը խորհէր։

Այն օրէն ի վեր Աւստրիա վերածուած է պզտիկ, համասեռ գերման պետութեան մը, Մեծն Գերմանիա, զայն նկատեց պատրաստ որս մը, դիւրամատչելի պատառ մը, զոր երկար առեն է ի վեր հետամուտ էր կլլելու, առանց նկատի ունենալու Աւստրիոյ ինքնուրոյն անհատականութիւնը, եւ անկախ ապրելու վճռականութիւնը։

Նոյնիսկ հիթլէրական Գերմանիան աւստրիական տունը գրաւեց ներսէն։

Կ'արժէ հոս վերյիշել նոր Աւստրիոյ կարճատեւ գոյութեան քանի մը նշանակելի թուականները։

1918 Նոյեմբեր.— Աւստրեւհունգար կայսրութեան քայքայումը

1919 Սեպտեմբեր.— Սէն Ժէրմէնի դաշնագիրը, Աւստրիա կը ծնի։

1931 Յուլիս.— Աւստրեւգերման մաքսային միութեան համաձայնագիրը ապօրինի կը նկատուի Լահէյի իրաւարար ատեանի կողմէ։

1932 Մայիս.— Տոլֆուս, աւստրիական անկախութեան ախոյեան մը, կը կազմէ դահլիճը։

1934 Յուլիս.— Տոլֆուս կը սպաննուի նացիներու կողմէ։ Իրեն կը յաջորդէ Շուշնիկ։

1936 Յուլիս.—Ֆոն Փափէն եւ Շուշնիկ կը ստորագրեն համաձայնագիր մը, որով Գերմանիա յանձն կ'առնէ միջամտել չըլլալ Աւստրիոյ ներքին գործերուն։

1938 Մարտ.— Հիթլէր - Շուշնիկ տեսակցութիւն, պետական հարուած, Աւստրիոյ գրաւումը (Մարտ 12)։

Միջանկեալ կ'արժէ յիշել, նաեւ մարտ 4ի գերման կառավարութեան չափազանց ուշագրաւ որոշումը, որով երկրին զինուորական, վարչական, տնտեսական բոլոր լծակները կը կեդրոնացնէր միակ մարդու մը՝ Հիթլէրի ափին մէջ։ Պատմութեան մէջ հազուադէպ այս քայլը կը յայտնէր արդէն՝ անակնկալ, վերահաս ձեռնարկի մը գալուստը։

Այդ ձեռնարկը գլուխ ելաւ 11 — 12ին։

.. Այսպէս ուրեմն, մինչ օրինապահ, իմաստուն Եւրոպան կը տընտնայ, կը չորրորայ ու կ'երկմտի, օրինազանց, յանդուգն Եւրոպան օրը՝ օր կ'ընէ, օրը՝ պատմութիւն կ'ընէ։

Ցո՞ երթաս, աշխարհ ...

ՍԱՐԱՍԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւններու գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենայի եւ մելանով։

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդկութիւնը արընթաց քայլերով դէպի վայրենացում կ'երթայ։

Ողբերգական դարաշրջան մը կ'ապրինք։ Դարեր շարունակ մարդկութեան ընտիր մասը պայքարեցաւ յանուն արդարութեան, եղբայրութեան, հաւասարութեան։ Բազմահազար մարդիկ զոհուեցան ի գին այդ գաղափարներու իրականացման, նուիրագործման։ 17, 18, 19րդ դարերը եղան մարտնչումի, զոհաբերութեան շըրջաններ։ Յեղափոխութիւնները իրարու յաջորդեցին, զանգուածները խոլական արշաւներ կազմակերպեցին տապալելու բռնակալները, ոչնչացնելու ստրկութիւնը, կեանքի կոչելու նուիրական գաղափարները։ Ընտիր, միջազգային անուն ունեցող մտաւորականներ՝ Թոմաս Մուր, Ակվինացի, Ռուսօ, Ֆուրիէ, Սէն Սիմոն, Տէքարթ, Շոփէնհաուէր, Նիչէ եւ բազմահազար ուրիշներ անխոնջ տքնեցան մարդ անհատի հոգեկան, նիւթական եւ ֆիզիքական ազատութեան։ Իրենց ամբողջ կեանքը եղաւ մարտիրոսութիւն յանուն իրենց տաղանդներուն։ Ազգեր, ժողովուրդներ համակուեցան այդ գաղափարներով եւ իրենց կարելին նուիրեցին բնականոն պայմաններ ստեղծելու համար ապագայ սերունդներուն։ Դեռ հնադարեան Սպարտակէն, Պաւղիկեաններէն, Թոնդրակեցիներէն մինչեւ Մարթէն Լութէր, նաեւ Հուս կ'ուզէ մտքի ազատութեան, անկախութեան համար եղաւ աննկուն ու պահ մը թուեցաւ թէ մարդկութիւնը հասած էր բաղձալի հանգրուանի։ Կարծուեցաւ, որ մարդկային մշակոյթը, քաղաքակրթութիւնը հասած էր այն կէտին, ուր վերջ գտած էին բռնութիւնը, ստրկութիւնը, բիրտ ուժի զօրութիւնը։ Կարծուեցաւ թէ Կարիպալտիներու ու Մածծինիներու, Պակունիններու եւ Լավրովներու, Միրապօներու եւ Տանթոններու, Եակոբեաններու եւ Լեվսկիներու, Պօզարիսներու ու Վենիզելոսներու, Դաւիթ Բէգերու եւ Ներսէս Աշտարակեցիներու պայքարը յանուն ազգերու, անհատներու ազատութեան միայն գեղեցիկ երազ մը չէ, այլ դարձած է ճշմարիտ իրականութիւն։

Մեծ պատերազմը, բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը, ֆաշականութիւնը եկան հիմնովին փոխել այդ կարծիքը։ Այն որ Մաքիավէլ մութին մէջ նիւթեց, դաւեց ի խնդիր իր իշխանութեան, այսօր մարդկութիւնը, աւելի ճիշդ մարդկութեան այն հատուածը որ իշխելու հնարաւորութիւնը ունի, պարզ, յստակ, առանց ամօթի կ'ընէ։ Փոխուած են բարքերը, նաեւ ձեւերը։ Բիրտ ուժը կ'ոտնահարէ արդարութիւնը, իրաւունքը ու կը թելադրէ իր ցանկութիւնը։ Այսպէս վարուեցաւ Թուրքը երբ ջարդեց մեր ժողովուրդը, աւերեց մեր երկիրը, ոչնչացուց Քիւրտերը։ Այսպէս վարուեցաւ բոլշեւիկեան շարժումը, խեղդելով մանր ժողովուրդներու ազատութիւնը, չըթաքցնող բանտեր լեցնելով հազարաւոր ազատատենչներ, կոտորելով լաւագոյն մտաւորականութիւնը յանուն իր բռնակալութեան։ Այսպէս ամբոխներ, դերի՝ համայնավար կեղծ վարդապետութեան, ոչխարներու համակերպութեամբ հաւատացին Լէնինններուն ու Ստալիններուն եւ ճնշականօրէն ճզմեցին ժողովուրդներու ազատութիւնն եւ անկախութիւնը։ Դեռ այսօր, այնքան տարիներէ վերջ, անոնք կ'ենթարկուին իշխանութեան մոլեգնած Ստալինի։

Հապա ֆաշական երկիրնե՞րը... վիճակի արժանացան Հայկեաններ..., Նացիները, Աւստրիացիները, Լիթուանացիները, ... ժողովուրդները։ Քաղաքակր...թեան կեղծ դիմակի տակ իրենց ... քը պարտադրեցին բնիկներուն ... իրաւունք, չկայ արդարութիւն ... հաւասարութիւն։ Ամէն ինչ բիր... մըն է. Ով որ ուժ ունի իրաւ... նորն է։ Ով որ լաւ սպաննել... ընելու արհեստը գիտէ, կը ... Մնացեալը երազ է... Դեռ երէկ ... լէր կը թնած իր ուժին՝ գրաւ... բողջ Աւստրիան։ Հապա ...

Լեհաստա՞նը։ Դարեր շարունակ ... ժան բաժան եղած Գերմանիոյ ... սիոյ եւ Աւստրիոյ - Հունգարիո... ջեւ, այսօր 32 միլիոն ժողովուր... նեցող պետութիւն դարձած ... թոններուն կը դիմէ, ինչ որ ... ւէրները կ'ընէին իրեն հանդէպ... Պալթիկ ծովը ելք ունենալու ... ահա երկու տասնեակ տարի է կը... տապնդէ իր դրացին՝ Լիթուա... Աչք տնկելով Վիլնայի, կ'ուզէ ... րայ բանալ դէպի Մէմէլ, Այս ... կ'ըլլայ զին ու զօրութեամբ ... Լիթուանիան տեղի կուտայ ... թեան առջեւ եւ այսպէս կոչուա... զաքակիրթ մարդկութիւնը կը ... տէ այդ քայլը։ Դոհ են բոլոր ... պատերազմ չծագեցաւ, ... մոռնան, հիմնակա՞նը,— ... դի ազատութիւնը, անկախութ... իրաւունքը։

Հապա Հայաստա՞նը ... չար։ Բազմաթիւ դաշնագիրներ ... տանգէտներու խոստումներ ... միլիոն մարդոց ստորագրութի... մէկ ուրիշի արժէք չունեցան ... կոխուեցաւ մեր երկիրը, կոտոր... ժողովուրդին մնացորդը ցրուեցա... խարհէ աշխարհ ու բիրտ ուժը ... տատեց իր իշխանութիւնը մեր ... ցիկ երկրին մէջ։

Կեղծ է ամէն ինչ եւ քաղաքակր... թիւն եւ իրաւունք եւ արդարու... Ամէն ինչ ուժին մէջ է։ Վա՜յ ...

Մարդկութեան այս կեղծ ... յլի է վտանգներով։ Երբ ըն... բարոյական հին ըմբռնումներ... չկայ արդարութիւն, իրաւունք... բիրտ ուժն է հիմնական ... ներկայ մարդկութեան, վտանգ... է ամէն ինչ այս երկնքին տակ ... ողբամ անոնք որ կարենցնելի... այդ բոլորէն ...

Ա. ՈՒՐԱ...

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Սեբաստացի խումբ մը ... կիցներ 500 (հինգ հարիւր) ... տրամադրած են «Ցառաջ»ի ... գրութեան, մեծ ռազմիկ ... կեանքն ու գործը պատկերող ... լագոյն ուսանաւորի մը համար ...

Առաջին մրցանակ շահողին ... տրուի 300 ֆրանք, իսկ երկրոր... ցանակին՝ 200 ֆրանք։

Գրադատ մարմին մը ընտրուա... Գ. Պ. Ծ. Միսաքեանէ, Շ. Նար... եւ Վ. Համբարձումեանէ։

Մրցանակ շահող ... պիտի տպագրուին «Ցառաջ»ի ... իբրեւ երգ պիտի ձայնագրուի...

Բոլոր ձեռագիրները պիտի ... «Ցառաջ»ի հասցէով, ամէնէն ... մինչեւ մայիս 15։

Նախաձեռնող յանձնախ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Յաջորդ առտուն ժամը տասնումէկին Սուլիմին ներկայացաւ Մէքէնտրու, Հօրն եւ Ընկ. գրասենեակը, Թօփհանէի փողոցը միասին տանելով Սըր Ճօրճի յանձնարարականը։ Հաստատութեան երիցագոյն անդամը ընդունեց զինքը անմիջապէս. Նիհարակազմ եւ մեռելատիպ մէկն էր ան՝ Սուլիմին աչքերուն չափ կապոյտ աչքերով ու խարտեաշ մազերով որոնք սկսեր էին ճերմկիլ։

Սկովտիացին կարդաց նամակը եւ երիտասարդին նայեցաւ խոշորեկ կարիտոսի մը եղջերիներուն պէս դուրս ցցուող իր թաւ յօնքերուն տակէն։

— Տրնքէնընին կողմէ կուգաս, ուրեմն, մեղքերու այս քաղաքը՝ անհաւատ Թուրքերուն տրամադրութիւնները հասկնալու համար...

— Այո՛, հաստատեց Սուլիմին. Սըր Ճօրճ ըսաւ որ թերեւս դուք բարի պիտի ըլլայիք ինծի աջակցելու...

— Ե՞ս, զարմացաւ մարդը. գլուխս վրայ տալու միտք չունիմ, ո՛չ տակաւին, ճիշդ է որ մէկ երկու տարիէ ի վեր ժողովուրդը խեղդամահ ըրած կամ ցիցը հանած չունին, բայց եւ այնպէս այս սատանորդիները շատ վարպետ են չուան գործածելու արհեստին մէջ...

— Թերեւս քիչ մը չափազանցեցի, ժպտեցաւ երիտասարդը. ըսել կ'ուզեմ որ շատ ուրախ պիտի ըլլամ եթէ հաճիք ճամբայ մը ցոյց տալ...

— Ա՜հ, սանկ ըսէ, հիմա հասկըցայ... Տրնքէնընը իմ հին բարեկամս է... եթէ իմ խրատներովս կրնամ հետու պահել քեզ կարգ մը յիմարութիւններէ, ամենայն սիրով. թէեւ չեմ կարծեր որ մեծի պիտի ըննս...

— Փորձեցէք. անկեղծօրէն կ'ըսեմ, շատ երախտապարտ պիտի ըլլամ...

— Ո՛վ գիտէ, կրնայ ըլլալ, բայց քառասուն տարուան փորձառութիւն ունիմ այստեղ եւ դժուար է հաւատալ... Ո՞ւր իջած ես, Բերա Փալա՞ս թէ Թօքաթլեան...

— Բերա Փալաս...

— Միտքէս ալ անցաւ որ աստանկ ջոջերու պանդոկ մը պիտի ըլլայիր...

— Կը կարծէ՞ք որ աւելի քիչ ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլամ տժանոց տեղ մը երթալով...

— Ամէնէն աղէկը պզտիկ տուն մը կը վարձես... ուզած ատենդ կուգաս, ուզած ատենդ կ'երթաս ու եթէ Տէրը կամենայ, մարդ քեզմով չի հետաքրքրուիր...

— Շատ լաւ, երթամ փնտռեմ... նայիմ կրնա՞մ փոքրիկ յարկաբաժին մը գտնել...

— Մէ՛ անհոգարեր, կօշիկներդ մաշեցնելու պէտք չունիս, ըսաւ յամառ Սկովտիացին. իբրեւ յարկուածական գործ այդ տեսակ յարկաբաժիններու ցուցակ մը կայ տրամադրութեանս տակ, այնպէս որ առեւտուրը եւ հաճոյքը իրարու հետ կը համերաշխեցնենք... Եթէ անշուշտ, կարելի է հաճոյք անուանել այդ շան-դաւակ Բազարմին հետ քեզի պէս շնորհքով տղու մը ունենալիք մրցակցութիւնը...

— Ընդհանուր Ոստիկանապե՞տը, ըսել կ'ուզէք. Սըր Ճօրճը բաներ մը ըսաւ անոր մասին. ժամանակին պալատական ներքինի մըն է եղեր, իրա՞ւ է...

— Ներքինի է եւ ներքինի ալ պիտի մնայ, այնպէս որ, փառք Տիրոջ, իր տեսակէն չի կրնար վերարտադրել... պալատը ուրիշ շատ փոփոխութիւններ կրեց այն օրէն ասդին երբ Սուլթանը Բրիտանական Կարմիր Խաչի բռնանկարքով մը կէնիկը դրաւ՝ միայն տանելով կայսերական գոհարեղէններն ու... հովանոց մը...

Երիտասարդը խնդաց, լսելով այդ նկարագրականը գահազուրկ Վահտէտտինին, Օսմանեան կայսրութեան վերջին Սուլթանին ու «Աշխարհի Ապաստանը» որ պէտք, Քալամորթ ու անպէտ մարդ, Անգլիացիներու պաշտպանութեան տակ մայրաքաղաքէն փախաւ, ապստամբութեան օրերուն։

— Բայց ի՞նչ տարօրինակ բան է որ հասարակ ներքինի մը Գաղտնի Ոստիկանութեան պետ կը նշանակուի մէկ օրէն միւսը, հարցուց Սուլիմին լըրջութեամբ։

Վաճառականը դարակէն հաներ էր հինցած տետրակ մը, որուն էջերը կը թղթատէր։ Կեցաւ յանկարծ.

— Ինչո՞ւ կը հարցնես, չե՞ս գիտեր որ լրտեսութիւնը ներքինիներու բնական զբաղումն է... խոշոր հարէմներուն մէջ տասնեակներով գեղեցիկ աղջիկներ կային, բայց միայն մէկ հատիկ ամուսին ամէնուն համար. որ եւ է միջոց չունէին անոնք իրենց ըղձայնութիւնները գոհացնելու... խենթենալիք կացութիւն էր... այնպէս որ ամէն հարէմի մէջ դաւադրութիւն կար... սափոր, երիտասարդ խամալ մը կամ զինուոր մը ներս բերել կուտային գաղտագողի՝ մէկ ժամուան համար... Ներքինիներն էին որ կը չափուէին աղջիկներու այս խորամանկութեան հետ... վարպետորդիները ահագին դրամ կը շահէին այդ գործէն... խորհէ անգամ մը թէ շանթաժի ի՛նչ պատեհութիւններ կը ըստեղծուէին... անմիջապէս ... անբնական արարածները կը ... րէժականներու սիրային ... թիւնները, կարթէն բռնուած ... մը պէս կը խաղային անոնց ... սպառնային զաղտնիքը Համբ... մուսինին եւ կամ, եթէ կինը ... էր, ընդհակառակին կը քաջալ... ան շարունակէր իր պոռնկութի... Այդ ձեւով դրամ կը քաշէին ... եւ այնպէս ներքինին պարտա... կառուցանի զգոյշ ըլլալ, որով ... եթէ կինը յանցանքի մէջ բռնու... ինքն էր պատասխանատուն. իս... պաշտօնակից ներքինիները ... յին, կը մատնէին զայն ամուս... անոր աչքը մտնելու համար ... բար երկու առիթ ունէր գլուխ ... տալու... Կրնա՞ս հիմա ինծի ... տալ աւելի լաւ դասընթաց ... մը գաղտնի ոստիկանութեան ... դառնալու համար...

— Անշուշտ, իրաւունք ունիք ... Սուլիմին. այդ մասին բնաւ ... չէի...

— Գիտեմ որ խորհած չէիր. ... իմ կարծիքս կը հարցնես, ... գործը երկու շաբաթ ալ պիտի ... նայիր շարունակել...

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 Մարտ. — Շատ կարեւոր պակաս մը կը լրացնէ Մարսիլիոյ Հայ Մշակութային Միութիւնը, որ հայ երիտասարդութեան եւ աշակերտ հասարակութեան մէջ, իր հինգ տարուան գոյութեամբ: Նպատակս չէ գնահատանքի խօսքեր ըսել այս երիտասարդական կազմակերպութեան, որ շահեկան եւ օգտակար աշխատանքները գնահատուած են արդէն, եւ շրջապատի փաստր կը ցոյց տայ թէ այս միութեան շուրջ բոլորուած խանդավառ ու նուիրաբերող հայ լաւագոյն ձգտումները, դէպի մեր ընդհանուր նպատակը:

Իրենց անունը արդէն, ամբողջ ծրագիր մը եւ ծրագիր մը կը պարզէ: Միւս տարին բաւական եղաւ, որ Միութիւնը վստահութեան եւ համակրանքի լայն շրջանակ մը ստեղծէ իր շուրջ եւ առաջին տեղը գրաւէ Մարսիլիոյ կազմակերպութիւններու ընտանիքին մէջ, կը կարծեմ թէ՝ այս արագ յաջողութիւնը կը պարտին, նախ իրենց նպատակի ընտրութեան, ու բոլորի սրտին կը խօսի, երկրորդ իրենց անդամներու գործնականութեան եւ լուռ ու կարգապահ աշխատանքին:

Առանց հաշուելու քանի մը հրապարակային կարեւոր ձեռնարկներ, որոնք պսակուեցան մեծ յաջողութեամբ, Միութիւնը 1938ի շրջանին ամէն շաբաթ ունի իր կանոնաւոր դասախօսութիւններու շարքը, անդամական եւ հրապարակային:

Ամէն ուրբաթ իրիկուն, հետաքրքիր եւ արժէքական նիւթերու շուրջ կը դասախօսեն իրենց անդամներէն երիտասարդներ, եւ տեղի կ'ունենան վիճաբանութիւններ եւ կարծիքի փոխանակութիւններ օրուան նիւթին շուրջ, աւելի շահեկան եւ օգտակար դարձնելով հաւաքոյթները: Դուրսէն ձեռնհաս անձնաւորութիւններ եւս կը հրաւիրուին խօսելու:

1938ի շրջանին առաջին դասախօսութիւնը կատարեց Միութեան հաստատիչ եւ հիմնադիր անդամներէն Պ. Կ. Փոլատեան, նիւթ ունենալով — «Ինչո՞վ կը զբաղի արդի գիտութիւնը» Դասախօսը պարզեց արդի գիտական աշխարհի հետաքրքրութիւններն ու որոնումները եւ ներկայացուց շատ մը շահեկան անցքեր հեղինակաւոր գիտուններու տեսութիւններէն:

Բ Դասախօսն էր վարչութեան անդամներէն Պ. Ս. Փափազեան, նիւթը՝ «Հայ ցեղին ծագումը»: Երիտասարդ դասախօսը խնամեալ ուսումնասիրութիւն մը կատարած էր հայեւոտար հեղինակաւոր դէմքերու գործերու լոյսին տակ, անոնց տեսակէտներուն միացնելով իր համոզումները: Շատ շահեկան էր դասախօսութիւնը եւ ջերմ շնորհաւորութեան արժանացաւ:

Գ դասախօսն էր Պ. Ն. Թորոսեան, որ խօսեցաւ Նարեկացիի մասին, ներկայացնելով անոր կեանքէն ու գործերէն կտորներ, եւ իր հիացումի խօսքերն ըսաւ մեր հոյակապ քերթողի մասին, կարդաց շատ մը էջեր անոր գրուածքներէն եւ յիշեց ժողովրդական առածներ որոնք կը հաստատեն մեր ժողովուրդին ունեցած սէրն ու համակրանքը Նարեկացիի հանդէպ:

Դ. դասախօսն էր Միութեան անդամներէն Պ. Լ. Մելքոնեան, նիւթը՝ «Ի՞նչ է ազգութիւնը»: Դասախօսը շատ մը հեղինակաւոր եւ աշխարհահռչակ ընկերաբաններու կարծիքներն ու տեսակէտները ներկայացնելով, ամփոփ կերպով պարզեց եւ Թուրք այն ազդակները որոնք ազգութիւնը կը բնորոշեն եւ կը բացատրեն:

Ե. դասախօսն էր դարձեալ միութեան անդամներէն Պ. Կ. Փոլիկեան, նիւթը՝ «Ուսումնասիրութիւն մը Զուիցերիոյ մասին» նիւթի շուրջ: Դասախօսը երկար ատեն հոն ապրած ըլլալով, յատուկ ուսումնասիրութիւն մը կատարած էր, եւ թիւերով ու փաստերով շահեկան դարձուց իր դասախօսութիւնը, ներկայացնելով մեզի Զուիցերիոյ ժողովուրդին կենցաղը, սովորութիւնները, ընկերային, քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը, զուգընթաց նմանութիւններ ընելով մեր ժողովուրդի եւ հայրենիքի հետ:

Ու դեռ այս կրապէս օգտակար դասախօսութեանց եւ վիճաբանութիւններու շարքը կը շարունակուի, ամէն ուրբաթ իրիկուն: Դասախօսութիւնները այնքան շահեկան են որ ունկնդիրներէն շատեր փափաք կը յայտնեն որ այդ դասախօսութիւններու գէթ ամփոփումները, գրքոյկի ձեւով ապագրուին եւ ժողովուրդին մէջ տարածուին:

Անհաւասիկ իր անունին արժանի միութիւն մը որ կարճ ժամանակուան մէջ ձեռք բերած յաջողութիւններով զօրանալով նորանոր նուաճումներու կը ձգտի, բոլորին, եւ յատկապէս Երիտասարդութեան վստահութեան եւ համակրանքին արժանանալով:

Օրէ օր կ'աճի իր անդամներուն թիւը, ամէնուն գնահատանքին արժանանալով: Անհաւասիկ լաւագոյն առիթ մը զաղութին եւ մասնաւորապէս գրասէր ու արուեստասէր երիտասարդութեան համար, օգտուելու մշակութային Միութեան ձեռնարկներէն, համախմբուելով այս խանդավառ եւ համակրելի տղոց շուրջ:

Ապրիք, հայ տղաք, շարունակեցէք ձեր օգտակար աշխատանքները ի նպաստ հայ մշակոյթի տարածման եւ վստահ եղէք, հայ ժողովուրդն ու երիտասարդութիւնը միշտ ձեզի հետ պիտի ըլլան:

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԵՐԳ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԿԱՑԱՆԷՆ

ՊՈՒՔՐԷՇ.— Պուքրէշի «Կոմիտաս» երգչախումբի համերգէն վերջ, որ տեղի ունեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ եւ որուն տպաւորութեան արձագանգը լսուեցաւ ամենահեռաւոր գաղութներէն, ահա նոր առիթ մը լսելու հայ երգը՝ հայ երգչի կողմէ Ռումանիոյ ձայնասփիւռէն:

Այս անգամ թարմ եւ խոստմնալից ուժ մը՝ Պ. Կիրակ Սաքըլեանն է (թենոր) որ հայ երգը պիտի պանծացնէ լրացնելով այն պակասը որ Փարիզի հայ գեղարուեստական ուժերը կրնային տալ մեզի եւ որմէ սակայն զրկուած ենք երբեմն Փարիզի ձայնասփիւռի կայանին վարչութեան ժլատութեան պատճառով: (Կրնա՞ք երեւակայել այն հոգեկան անխառն բաւականութիւնը զոր զգացինք, լսելով Օր. Հ. Թորոսեանը, ...

քանի մը ամիս առաջ իր զլուխ գործոց «Տէր ողորմեա» ով):

Պ. Կիրակ Սաքըլեան պիտի երգէ ձայնասփիւռին առջեւ Ապրիլ 4ին ժամը 19.25էն մինչեւ 19.45 Պուքրէշի ժամով (Ֆրանսայի ժամով 17.25 — 17.45). ունի ընտրուած յայտագիր մը, հայերէն եւ օտար — 1) Elixir d'Amore (Donigetti) 2) Le Roi d'Ysaubade մը (Lalo) 3) Սիրուհիս (Վ. Սրուանձտեանց) 4) Վարդը (Սպենդիարեան), 5) Հայրենի զարուն (Վ. Սրուանձտեանց), 6) Պճինկօ (Վ. Սրուանձտեանց) եւ Cucul Ռումանիերէն ժողովրդական երգը (Brediceanu):

Պ. Սաքըլեան, դեռ կ'աշակերտի Ռումանիոյ արքայական երաժշտանոցը եւ իր ձայնին շնորհիւ ապագայ խոստմնալից տարր մը ըլլալ կը թուի: Բացի այս համերգէն, Պ. Սաքըլեան Հայ Հասարակութեան համար 27 Մարտին ժամը 9ին համերգ մը սարքած է գրեթէ վերի յայտագրով, ի նպաստ Պուքրէշի ազգ. խնամատարութեան:

*** Լրացնելու համար այս տողերը, աւելցնեմ որ, ուրիշ թարմ ուժ մը, «Կոմիտաս» երգչախումբի շնորհներէն Օր. Աբագեր Սվաճեան, որ աւարտած է երաժշտանոցը, համերգ մը տուաւ Մարտ 20ին, գտնելով փայլուն յաջողութիւն: Օր. Սվաճեան իր début ըրաւ վերջերս երգելով Ֆաուստի «Մարգարիտը» դերը, ռումանական օփերային մէջ:

Մանուկ Մանուկեան

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՆԱՑԻՈՆԱԼ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ

ԱՆԻԷՌ, 20 Մարտ — Յ. Կ. Խաչի Անիէռ Պուաքոլոմպի մասնաճիւղը «Կ. Խաչի օր»ը տօնեց Foyer Socialisteի մէջ, մեծ յաջողութեամբ: Մտաւ երկու հարիւր հոգի կանուխէն գրաւած էին իրենց տեղերը, հակառակ այնքան գէշ եղանակին:

Օրուան նախագահը հանդէսը բացուած յայտարարելով, խօսքը տուաւ ընկեր Շ. Նարդունիին: Ընկերը մօտ ժամ մը խօսեցաւ եւ բացատրեց Յ. Կ. Խաչի դերը բոլոր գաղութներու մէջ եւ ծանրանալով ձուլումի եւ ուծացումի դէմ պայքարին վրայ, ըսաւ թէ սրխալ է, ձուլումէն վախնալով, բոլորովին ամփոփուիլ, չէզոքանալ, հաղորդակից չդառնալ օրուան լարժումին, թէ ազգերն ալ, ինչպէս անհատները, ենթակայ բարեփոխութեան օրէնքներուն, պէտք է գիտնալ որ հայ ժողովուրդը միայն ձուլուող դատապարտուած չէ, այլ եւ ձուլող ժողովուրդ մըն է, — Հայ ժողովուրդը կը մեռնի այն ատեն՝ երբ դադրի ձուլելէ ինչ որ գեղեցիկ կը գտնէ օտար ժողովուրդներու մէջ, անշուշտ երբ այդ կը ներդաշնակի իր ցեղային ոգիին հետ: Օրինակներ տուաւ հայ ժողովուրդին պատմութենէն՝ ձուլելու, իւրացնելու ընդունակութենէն: Ցետոյ դասախօսը անհրաժեշտ կը գտնէր, փոխելով հին առածը «առողջ միտք առողջ մարմնոյ մէջ», պատրաստել առողջ միտք, որպէսզի ունենանք առողջ մարմին.— արդի բժշկութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ միտքի ուժին: Ի՞նչպէս պատրաստել առողջ միտքը,— դպրոցականներու մարզանքով, եւ թելադրեց կրթական ծրագրին մէջ հիմնական փոփոխութիւններ կատարել: Այս ամէնը պատշաճեցնելով Կապոյտ Խաչի առաքելութեան, ըսաւ թէ, ինչպէս պատմութեան մէջ ծագող Հայուհիները, իգական նոր սերունդը եւս պէտք է աշխատի կազմակերպուելով:

«Ուրեմն, բոլորնիս Յ. Կ. Խաչի շուրջ աւելի խռանդով, մանաւանդ հայ կին, դուն որ հրաշքներ գործեցիր, պատմութեան առաջ հայ ցեղը փրկել իր գոյութեան մայր, առաւելագէս եկուր ու ցոյց տուր որ հայ ցեղը չի մեռնիր երբեք»:

Ցարգելի ընկերոջ այս կարեւոր բանախօսութիւնը խիստ զոհ ձգեց հանդիսականները: Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ Պ. Գերճ Կարապետեանի «Ծաղրողոյն թաղումով»: Փոքրիկն Ս. Լուսաւորչեան իր քաղցրալուր ձայնով բուռն ծափերու արժանացաւ: Այս տղան կ'երգէ որքան լաւ ձայնով, նոյնքան ապրումով, պէտք է քաջալերել: Պ. Դարեգին նուագեց «Կռունկ»ը մեզ փոխադրելով պահ մը մեր հայրենիքը: Հանդիսականներու բուռն ծափերուն մէջ կրկին բեմ եկաւ նուագելով հայկական եւ կովկասեան պարեր: Փոքրիկն Ռէժինա Հօբը նուագին ընկերակցութեամբ պարեց հայկական պարեր անթերի կերպով եւ մեծ աչխուժութեամբ, արժանանալով հանդիսականներու շնորհաւորութեան: Փոքրիկին պարերուն մէջ մեծ նորութիւններ կային: Օր. Մ. Պալեանի արտասանութիւնէն վերջ Կովկասցի կինտօ անակնկալներ ըրաւ եւ հանդիսականները խնդացին կուշտ ու կուռ: Գեղարուեստական բաժնէն վերջ ներկայացուեցաւ «Արիւնոտ աղա» զաւեշտը, բոլոր դերակատարները գնահատելի էին, մանաւանդ որ շատեր դեռ սկսնակ էին: Պերճ Կարապետեան, մեր նոր սերունդէն, մեծ ապագայ ունի:

Հանդէսը վերջացած ըլլալով փակման խօսքն ըրաւ կրկին ընկեր Շ. Նարդունի, որ կոչ ըրաւ բոլորներուն կապոյտ Խաչին շուրջ, որ, ըսաւ, է եւ կը մնայ մեր ամէնէն ուժեղ կազմակերպութիւնը, մանաւանդ որ թշուառութեան եւ հիւանդութեան դէմ հսկայ պայքար մը լծուած է, եւ մեր նոր սերունդի կրթութեան ծանր բեռն ունի իր ուսերուն վրայ: Օգնենք Կապոյտ Խաչին, որպէսզի աւելի զօրանայ կազմակերպութիւնը եւ աւելի օգտակար ըլլայ մեր տառապած ժողովուրդին: Կ'իմանամ որ Յ. Կապոյտ Խաչը կլորիկ հասոյթ մը ունեցած է:

Ցաւալի սովորութիւն մը կայ մեր մէջ: Հայ ծնողները երբ ֆրանսական կամ օտար հանդէսներու կ'երթան, ոչ մէկ աղմուկ, իրենց երեխաները կատարեալ կարգապահութեամբ կը գամուին կը մնան իրենց աթոռներու վրայ, սակայն երբ հայկական հանդէսներու կամ ներկայացումի մը կուգան, կարծէք թէ փարախած կը բերեն իրենց երեխաները, ներս մտցնելէ վերջ կը ձգեն, թող վազէ, պոռայ, ճչայ:

Երեխային բան մը ըսէ՞ր, տեսնեցէ՞ք: Անմիջապէս խօսքը պատրաստ է — «Տղայ է՛նչ, դուն ի՞նչ կը խառնուիս իմ երեխայիս, հայը դո՞ւն կուտաս, եւ երեխան հոս բերած եմ զբաւարճանալու համար, լռեցաւ, գնաց»: Հայրենակիցներ, երբ օտար հանդէս մը երթաք, նոյնիսկ երբ երեխան հաճոլու ըլլայ՝ դուրս կը հանէք, բայց մեր մէջ՝ եթէ այդպէս չէք ըներ, գոնէ մի ձգէք բեմին վրայ բարձրանալ: Տարրական բարեկրթութիւն մը ցոյց տանք գէթ:

Արուս

ՄԱՄՈՒԼ

«ՓՈԽՈՒԱԾ ԵՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ...»

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 Մարտ), «Թանի Պոլսոյ թղթակցին վերջին թղթակցութեան առթիւ զոր բարգմանած էինք ամբողջութեամբ.

— «Հասկնալի պատճառներով, արտասահմանի հայ մամուլը կը զգուշանայ ծանրանալ Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց եւ մասնաւորաբար հայ համայնքի վիճակին:

Կծկուած իրենց պատեանին մէջ, Թրքահայերը դիմանալու եղերական պայքար մը կը մղեն, մէջտեղ հանելով ճկելու եւ յարմարելու բոլոր հընարքները: Անտեղի միջամտութիւն ներքով ինչո՞ւ խանգարել այս լուռ պայքարը եւ խստութեան նոր պատրուակներ տալ:

Այս իմաստով նկատուած է որ նոյնութեամբ կ'արտատպենք պոլսահայ մամուլէն լուրերը՝ ի մասին «գործ փնտռելու համար» Պոլիս եկող Անատոլուի հայերուն, գիտնալով հանդերձ որ եղածը պարզապէս վտարում մըն է:

Ու սակայն, պարագաներ կան ուր լռութիւնը համազօր է ձեռնարկուութեան դէմ մեղանչումի: Այս տեսակ պարագայ մըն է ծանօթ թղթակցութիւնը, զոր իր թերթին ղրկած էր «Թանի» Անգարայի թղթակից Պ. Լուի Ռէվիյ:

Նիւթին անցնելէ առաջ, չեմ՝ եմ հիմնական կէտ մը: Կարենալ գործելու համար, առհասարակ բոլոր թղթակիցները ստիպուած են որոշ չափով թէրկահաւր դառնալ այն պետութեան, որուն հողին վրայ կը գտնուին: Եւ կամ առնուազն ըլլալ շատ ժուժկալ ու վերապահ: Այլապէս, իրենց թեւէն կը բռնեն ու սահմանէն դուրս կը վտարեն: Նրեան նաեւ արգիլել իրենց թերթին մուտքը:

Աւելին դեռ: Արեւմուտքի մէջ կը պահանջեն միայն որ թղթակիցը ըղձուշանայ բշնամական արտայայտութիւններէ: Արեւելքի մէջ՝ արդէն խոկ կ'ուզեն որ թղթակիցը գովէ, կեղծաւորութիւն ընէ: Եւ տասր համար կը վճարեն...: Իսկ եթէ գիմացինը չընդունի, իրեն կը մնայ մեկնիլ, կամայ թէ ակամայ:

Այս լոյսին տակ բերէք «Թանի» Անգարայի թղթակցին գրութիւնը, եւ այն ատեն որոշակի ձեր աչքին պիտի զարնեն մուգ ծալքերը որ տուն տըւած են այդ անվայել խորհրդածութեանց: Աւելի պարզ խօսելով Պ. Լուի Ռէվիյ այդ յօդուածը գրի առած է «պատուիրանքի՛» վրայ:

Այլապէս ինչո՞ւ այդ մեկնութիւնները որոնց տակ իր անունը դնելու պիտի քաշուէր յետին անծանօթը, ո՞ւր մնաց աշխարհահռչակ օրկանի մը ներկայացուցիչը, որ անտարակոյս մեզմէ աւելի գիտէ աշխարհի գործերը եւ մանաւանդ արեւելեան հարցը: Մանաւանդ որ կը պատկանի ազնուական ազգի մը որուն անունը շատ սերտօրէն կապուած է Հայկական արիւնոտ դատին հետ:

Օրինակ, ակնարկելով հայկական ջարդերուն, Պ. Ռէվիյ ամենայն լրջութեամբ գլխիվայր կը դարձնէ դեռ երէկուան պատմութիւնը:— Կովկասի սահմանակից Հայերը, այսինքն Թրքահայերը, կ'ըմբոստանան Թուրքիոյ դէմ, զէնք ու ռազմամթերք ստանալով ցարական իշխանութենէն: Պոլսեցի...

...ւիկեան յեղափոխութեան վրայ, անոնք կը մնան իրենց գլխուն, եւ այն ատեն «փոխադարձութիւնները կը դառնան տխուր»: Այսինքն, այն ատեն Թուրքերը կը ջարդեն Հայերը, իբրեւ «փոխադարձութիւն», իբրեւ փոխ վրէժ...:

Մինչդեռ արար-աշխարհ գիտէ թէ գլխովին հակառակն է եղածը, քանի որ հայկական տեղահանութիւնն ու ջարդը տեղի ունեցաւ 1915ին, իսկ պոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը՝ 1917ին, ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԵՏՔԸ:

Արդ, թղթակից մը ինչպէ՞ս թոյլ կուտայ ինքզինքին՝ երկու տարի առաջուան դէպք մը փոխադրել երկու տարի յետոյ եւ ներկայացնել իբրեւ «փոխադարձութիւն»: Աւելիս արդէն յանդգնութիւն չէ, այլ ուղղակի «լրտեսավճարուած», եթէ ներելի է գործածել այս բառը, բնորոշելու համար չաւ-կայիկ նկատումը որ տուն տուած է այդ խեղաթիւրումին:

Ճշմարտութեան դէմ նոյն բացայայտ մեղանչումը՝ Լօզանի խնդրին մէջ: Որպէսզի յօտիւրութ հարցնել թէ ինչո՞ւ չեն գործադրուիր համաձայն դաշնագրին տրամադրութիւնները, թղթակիցը ամենայն հանդիսաւորութեամբ կը յայտնէ թէ փոքրամասնութիւնները «հաճոյիսաւորապէս հրաժարեցան անոնցմէ»:

Մինչդեռ ամէն մարդ գիտէ թէ այդ տեսակ բան մը չկայ: Տարիներ առաջ, Թուրք կառավարութեան պնդումով, փոքրամասնութեանց վարչական մարմինները հրաժարեցան միայն այդ դաշնագրին ընտանեկան մասին վերաբերեալ իրաւունքներէն: Ապա թէ ոչ, բոլոր իրաւունքներէն հրաժարելու խնդիր չէ եղած:

Մնաց որ, իբրեւ օրագրող, Պ. Ռէվիյ պէտք է գիտնար թէ այդ տեսակ հրաժարում մը իրաւական արժէք չունի, քանի որ Լօզանի դաշնագրին մասնաւոր մէկ յօդուածը կը ճշդէ թէ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները չեն կրնար ջնջուիլ, ԵԹԷ ՆՈՅՆԻՍԿ ԱՅԴՊԷՍ ՈՒԶԵՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

Հանգուցեալ Գրիան եւ ընկերները յատկապէս դրած են այս պայմանը, որպէսզի Թուրքիա հաւանութիւններ չկորզէ փոքրամասնութիւններէն եւ այսպէս կիսով չնչէ իր յանձնառութիւնները:

Գրիանի հայրենակիցը շատ լաւ գիտէ այս բոլորը, բայց գիտնամբ կը խեղաթիւրէ, հաճելի դառնալու համար Անգարայի: Արդէն, ինչ որ բամբ է այդ տարօրինակ գրութեան մէջ, իր սեփական կարծիքները չեն, այլ պարզապէս Թուրքերու կողմէ տուն տըրուած յանկերգներ: Այսպէս՛ է որ, իբրեւ վերջաբան, թղթակիցը բանդէտի հովեր առնելով կը յորդորէ.

«Փոքրամասնութիւնները պէտք է ըմբռնեն թէ փոխուած են ժամանակները եւ թէ մեծ մասով իրենց բթացքէն կախում ունի ստացումը իրաւունքներու բացարձակ հաւասարութեան, որ չի կրնար երկար ատեն մերժուիլ իրենց»:

Թղթառեցէք Թուրք մամուլին հաւաքածոն, եւ առնուազն հարիւր անգամ պիտի գտնէք նոյն խորհուրդը, գլ եթէ նոյն բառերով: Միակ տարբերութիւնը այն է որ, հաշակաւոր Թանի ներկայացուցիչը կը ստիպուի թուղթի դեր կատարել Ճումհուրիէթ-ներու խմբագիրներուն...:

Իսկապէս, փոխուա՞ծ են ժամանակները...»

ՄԵՐ ՀԱՑԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ու կը բացատրէր թէ ցեղային կռիւ մը ատեն յաղթուած կողմը այս տեսակ կ'ուղղէ բարեկամ ցեղի մը, որ անոր պիտի գար, բայց կ'ուշանար, «Հասէ՛ք, հասէ՛ք», կը պարտուինք մենք: Մեր ուժը սպառեցաւ»: Երամակը իր մէջ ունէր վայրի թռչուններ կը թռէր տեսնել մարմինները, որոնք անցեր Տէրսիմի լեռներէն: Ամէնն անոնց տեղերուն սուրացող դառնաբերը: Սյօ անոր մէջ կը գտնէր առանձնայ, մեռնիլ մեռցնելու կորովի հանգը: Եւ անոր պզտիկ աղան՝ Տէրվիշ, վեց տարու կորիւն, մորթէ բըրդոտ փափախ մը գլխուն որ զայն աւելի կը մեծցնէր, խոշոր աչքերը լայն բացած կը նայէր հօրը: Ու կը մեծնար, ծծելով ռազմերգին ու հերոսութեանց առասպելներուն: Ինչպէս կաղնիներ, լեռներուն գլուխը, բուքին ու ցուրտին մէջ: Ըլլալու հերոս, ըլլալու առասպել, իսկական Ալթօն, արծանի հօրն ու հայրերուն: Ու ձմրան երկար գիշերը կ'անուշնա՜ր ու կռիւը կը մտնէր մեզի...

Սյօ կը փոխէր տաղին շունչը. զարնելով սիրոյ տաղեր: Տաղեր կրօնի եւ իրատի:

«Նալպանտ օլսամ տէրլէր նալլա գաբըրը, գաբըրը, գաբըրը,
Համամճը օլսամ տէրլէր երգա խաբուճը, խաբուճը, խաբուճը,
Վայլահա պէն հիչ պիրինին հագգըն-տան կէլէմէմ, կէլէմէմ, կէլէմէմ:

Ֆարի էյրի եօլտան կիթմէ,
Տօղրու եօլա նազար իյլէ:

Հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ,
Եա պէն ֆիմէ եալվարայըմ,
Եա պէն ֆիմէ չաղըրայըմ,
Մէտէք, մուրատ, իմտատ սէնտէն,
Հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ,
Հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ:

Ան երգել կուտար մեզի ալ: Բերանք կ'երգէր.

Առնի, պազննօ կուգայ,
Առնի պառկիլօ կուգայ.
Եկաւ անցաւ շատ աղջիկ,
Առնի փախչիլօ կուգայ:

Էմինէմ օթուրմուշ, չօրապ էօրմէյօր,
Կէօզլէրի բէօր օլսուն, պէնի կէօրմէյօր:

Եէշիլլէնմիշ գարշը տաղըն էթէկի,
Թափ թափ օյնուշ էմինէմին բէնբէլի:

Էնին վէրան օլմուշ, պիւլպիւլ էօթմէյօր.
Տէտիմ սազը տութամ, սազը կիթմէյօր.
Փոստալար տութուլմուշ, մէքթուպ կիթմէյօր.
Եարիմ ուզագտա տըր, էլիմ եէթմէյօր:

Ակնայ եղանակն էր աս, որ մեր գիւղին ձորերուն ու դաշտերուն մէջ կը թրթռար, կը կոծկոծէր, կը լացնէր, կանացի բերնէ, ու հայերէն ու թուրքերէն բաղդաւթեւ փափախակներով: Ու մեր տեղերէն անցնող ճամբորդներ, բերը նետելով կը նստէին պահ մը, ունկնդրելու ինկնգ լսելու.

Կանչէ, կանչէ, կանչէ, ծանդ բաթ է,
Եարիս լեզուն թաթա մնացած կաթ է...

Երգէ, կը պնդէր Սյօ ինծի: Բերանս չէր բացուէր: Գլուխս կախ, կը խորհէի շարունակ: Ամբողջ ազգ մըն էի կորսնցուցեր: Բիւզանդի հօրեղբայրը մեր գեղն ու Տէրմիկն էին: Ճկլեր չէր հասներ: Սյօ կը մխիթարէր զիս, ու կը թելադրէր որ անվախ ըլլամ: Մեռնիլը, կ'ըսէր ան, մէկ անգամ է, կ'արժէ՞ անոր համար ընկճուիլ: Մինչեւ այդ օրը շուքէս վախցող, ահա հոդսկաւ քաջութիւն գալ վրաս: Ես ալ անոնց նման մարդ էի: Բայց ժայռի պէս ամուր էին անոնք: Նոյնիսկ պզտիկ Տէրվիշը: Օր մը, երբ հայրը զիս կ'ծիլէր, ան կոկորդը ցոյց տալով ըսաւ անոր.

— Հայրի՛կ, կարէ՛, կարէ՛:

— Լօ, Տէրվիշ, պատասխանեց հայրը խնդալով, էրմանին մեղք է, ինչո՞ւ կարեմ խեղճին վիզը:

— Կարէ՛, կարէ՛, կը հրամայէր Տէրվիշ...

Կը մօտեցնէի հայ յեղափոխականներու գիւղացնութիւնները: Այժ կաղզար վրաս: Ցեկալու եւ ապրելու: Բէշուաիկին դէմ ծառայողական: Սյօյի տան մէջ ուրիշ մարդ դարձայ: Քրիստոնէական բարոյութեան հեռաքերը կը սպիտնային վրայէս: Տեղի կուտային վայրի ամանականութեան: Սյօն կը քաջալերէր ու կը մկրտէր զիս, ինչպէս կնքահայր քաջութեան աւազանին մէջ:

Օր մը իր տունը փախստական Քիւրտերուն հետ կիւլէշ բռնել տուաւ ինծի: Վերցուցի զայն ու գետին զարկի: Սյօ ուրախութենէն ծափ զարնելով վեր կը ցատկէր: Ան չեղաւ, ըսաւ դիմացինս, հատ մըն ալ: Նորէն զայն գետին զարկի: Սյօյի հրճուանքը չափ չունէր:

Սյօյի քոյրը անտառին ներսը, խաշնը սաւրք կաղնիներուն քով, Կուլապիներու տունը հարանացած էր: Անոնք բոլորը հիւանդ էին եւ գործերը երեսի վրայ: Սյօ զիս անոնց ղրկեց, բայց նախ չէի կրնար աշխատիլ: Ցետոյ ես ալ անոնց նման հիւանդացայ: Անոնց փորը չէր եփեր, ու արիւն կուգար: Նոյնը ինծի: Ձիս վռնտեցին:

— Ի՞նչ կուգայ արդէն ձեր ձեռքէն, անտարբեր զիս Կուլապին: Ճելքերնիդ միտքերնիդ մէկ բան էր. աղջիկ, աղջիկ, աղջիկ, (այս բառերով) հիմա ան ալ ձեռքէ գնաց, տեսնեմ այսուհետեւ ինչ պիտի ընէք:

Ալիպազ անուն քաջ երիտասարդ մը, փախստական, Կուլապիներու քով կը պահուէր, որոնց ազգական էր: Ու անոնց հօտը կ'արածէր: Օր մը ան ինծի ըսաւ.

— Երմա՛ն, (չկրնալով ըսել Երուանդ), Երզրում զինուոր էի, երբ ձեզ ջարդել սկսան: Բանակին մէջէն առաջին անգամ Հայերը զատեցին, ու զինաթափ ընելով մեզի գնդակահարել տուին: Ցետոյ Երզրումի Հայերը աքսորեցին: Շատեր փախած էին: Շունքերով զանոնք կը հալածէինք լեռներուն վրայ ու բռնելով կը սպաննէինք: Ա՛խ, աս անիծած եղիտ Թուրքերը, (Քիւրտը Թուրքին վրայ խօսած ատեն զանոնք միշտ եղիտ կ'անուանէր, որ կապան, անզուսպ իմաստ ունի: Քիւրտ կիներն ալ իրենց դէմքը Թուրքի ցոյց չէին տար, հաւատալով թէ եազէն վերջ կ'ելլէ վրանին: Մեզի ցոյց կուտային: Տուներուն մէջ, ընտանիքին մէջ Հայը կը պառկեցնէին, բայց երբեք Թուրքը): Ինչպէ՞ս կը սպաննէին ձեզ: Թեւս կոտրի, եթէ մէկուն չխտակ գնդակ մը արձակեցի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Տար.)

„ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ"Ն ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՑՈՒՆԻՍ ՅԻՆ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԷՋ

Նաեւ մտահոգութիւններ Հունգարիոյ մէջ

Աւստրիոյ կցումը եւ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն խլրտումը մտահոգութեան մատնած են նաեւ Հունգարիան։ Կիսապաշտօնական թերթ մը կը պահանջէ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու հարցին հետ, կարգադրել նաեւ հունգարական փոքրամասնութեան խնդիրը, հանրաքուէ մը կատարելով այն շրջաններուն մէջ ուր փոքրամասնութիւնները բնակչութեան 50 առ հարիւրէն աւելի են։ Այս առթիւ կը գրէ.

— « Հունգարիոյ վերաքննական քաղաքականութիւնը կը գտնուի նոր եւ վճռական կացութեան մը առջեւ։ Ժամանակն է գերագոյն ճիգ մը փորձելու, Եւրոպայի հանրային կարծիքը շահելու համար ի նպաստ հունգարական դատին »։

Միեւնոյնատեն կը ծանուցուի թէ Հունգարիոյ Փաշականներուն վարիչը Վիէննա պիտի երթայ, խորհրդակցելու համար գերման եւ աւստրիացի նացիներուն հետ։

Հունգարիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ կարգ մը երեսփոխաններ հարցուցին թէ կառավարութիւնը ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ, եթէ Հունգարիան ալ Աւստրիոյ օրին հասնի։ Վարչապետը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին եւ թէ երկրին անկախութիւնը վտանգուած չէ։ «Մեր անկախութիւնը երաշխաւորուած է շահակից պետութեանց բարեկամութեամբ եւ մեր բանակին զօրացումով եւ արդիական սպառազինութեամբ։ Այսքանը կը բաւէ վստահութեամբ դիտելու համար մեր ապահովութիւնը»։

Այս պատասխանը չգոհացուց ընդդիմադիրները, որոնք դիտել տուին թէ Հունգարիա չի կրնար յոյս դնել օտար պետութեանց աջակցութեան վրայ եւ թէ երբ աւստրիական բանակը չկրցաւ պահպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը, աւելի բան կարելի չէ սպասել հունգարական բանակէն։ Արտաքին Նախարարն ալ իր կարգին խօսք առնելով, հերքեց այն մրցումը զրոյցները թէ Գերմանիա ուշք տնկած է հունգարական հողերուն։ « Գերմանական կառավարութիւնը պիտի յարգէ Հունգարիոյ սահմանները, ինչպէս կ'ուզէ յարգել Իտալիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Զուիցերիոյ սահմանները»։ Նախարարը այս առթիւ խոստովանեցաւ որ թէեւ իտալ-աւստր-հունգարական խմբակցութիւնը դադրած է, բայց Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ յարաբերութիւնները հիմնուած կը մնան Հռոմի համաձայնութեանց վրայ։ Ցետոյ, Հունգարիա պիտի աշխատի կանոնաւորել իր յարաբերութիւնները Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց հետ։

Զարմանազան դէպքեր Աւստրիոյ մէջ

Վիէննայի հրշէջ գունդէն 11 հոգի, որոնք անդամ էին հանրապետական պահակներու կազմակերպութեան (ընկերվարական եւ համայնավար) եւ պաշտօնանկ եղած էին 1934ի ըմբոստութեան ատեն, վերահաստատուեցան իրենց գործերուն մէջ։ Անոնք իրենց պետին՝ երիտասարդ համայնավար Տոքթ. Վայդէլի հետ ոստիկանութեան վրայ յարձակած էին գնդացիրներով եւ ձեռնառումբերով, երբ կը ամբարկածուէին բանուորական բնակարանները։ Վայդէլ մահուան դատապարտուելով կախուեցաւ։ Դատավարութեան ատեն ամբաստանեալը այնքան քաջութիւն ցուցուց որ դատաւորը իր այրին կանչելով շնորհաւորեց։

Երեքշաբթի օր Վիէննայի քաղաքապետը աչքէ անցուց այս պահակները։ Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ այս ընկերվարական եւ համայնավար զինուորներէն շատերը կուլային, երբ քաղաքապետը սեղմեց իրենց ձեռքերը եւ հիթլէրական բարեւ տուաւ։

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ շատ մը օտար հաստատութիւններ կը փակուին Վիէննայի մէջ։ Երեք անգլիա-ամերիկեան տուներ որոշեցին հեռանալ, նկատելով որ պիտի չկրնան զիմանալ դրամական օրէնքին եւ քառամեայ ծրագրին խստութեանց։

*** Վիէննայի Կէստափօն (գաղտնի ոստիկանութիւն) հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կը պահանջէ մինչեւ ուրբաթ կառավարութեան յանձնել բոլոր զէնքերը, ռազմանիւթերը, գնդացիրները, ձեռնառումբերը եւն.։

*** Գերմանական կառավարութիւնը փակեց հրէական բոլոր հաստատութիւնները, բարեգործական թէ կրօնական, ձերբակալելով վարիչները։ Սիոնական կազմակերպութիւններն ալ լուծուեցան։ Ամէն օր կ'աճի ձերբակալուած հրեաներու թիւը։ Հրեայ ուսուցիչներուն արգիլուեցաւ պաշտօնավարել դպրոցներու մէջ։ Կալանաւորներու առաջին պաշտօնական ցանկին մէջ Վիէննայի հրեայ մեծ առեւտրականը՝ Սիկմունտ Պողէլ կը կոչուի «խարերայ հրեան»։

*** Աւստրիոյ միապետական բոլոր վարիչները ձերբակալուելով տեղաւորուեցան հասարակ բանտարկեալներու քով։ Վերջին կալանաւորն է արհիդուքս Եոզէֆ Ֆէրտինանտ, 65 տարեկան, հօրեղբայրը նախորդ գահաժառանգին։ Արհիդուքսը յոխորտալից խօսքեր արտասանած էր հիթլէրական իշխանութեան դէմ։

ՔԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները նոր յաղթանակ մը շահեցան, անցնելով Էպրօ գետը եւ յառաջ խաղալով դէպի Քաթալոնիա։ Մատրիտ նորէն ռմբակոծուեցաւ։

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ժամացոյցը կը սկսի մարտ 26էն 27ի գիշերը (շաբաթէն կիրակի)։ Զմոռնաք մէկ ժամ առաջ տանիլ ձեր ժամացոյցը։

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը երէկ երկարօրէն պարզեց կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը։ Վարչապետը իր մօտ հրաւիրեց Արհեստակցական Միութեանց վարչական ժողովը եւ խնդրեց բարեփոխել աշխատանքի մեթոտները, փութացնելու համար երկրին վերազինումը։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ կը նշմարուին Փարիզի օդանաւային բանուորներուն մէջ, որոնք աշխատանքը դադրեցուցին քառորդ ժամ, պահանջելով փութացնել հաւաքական պայմանագրութիւնները եւ բանալ Սպանիոյ սահմանագլուխը։ Մետաղագործական բանուորներն ալ ցոյցեր կը կատարեն, միեւնոյն պահանջները դնելով։

100.000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ խանդավառ ցոյցեր կատարեցին Մեքսիկայի մէջ, տօնելու համար 17 անգլիական եւ ամերիկեան ընկերութեանց հանքերուն ազգայնացումը, որ տեղի ունեցաւ մարտ 19ին։ Հանքային ընկերութիւնները կը շարունակեն բողոքել, օգնութեան կանչելով իրենց կառավարութիւնները։

ՄՈՒՍՍՈԼԻՆԻ ճառ մը խօսելով ֆաշական առաջին կազմակերպութեան 19րդ տարեդարձին առթիւ, աղաղակեց,— « Իտալացի ժողովուրդը եւ ամբողջ աշխարհը գիտէ որ մենք միշտ պատրաստ ենք խաղաղութեան համար։ Բայց, եթէ հարկ ըլլայ, պիտի կռուինք, եւ եթէ կռուինք, պիտի յաղթենք Իտալիոյ ժողովուրդին ներկայ եւ ապագայ փառքին համար »։

ԱՆԳԼԻՈՅ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները շարունակելով իրենց բանակցութիւնները, առջի օր խօսեցան Մօտաւոր Արեւելքի վերաբերեալ խնդիրներու մասին։

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ գործին առթիւ ձերբակալուած ամբաստանեալներէն գեղանին Թաթիանա եւ իր տարփածուն՝ պարսիկ Մանսուր Ամիրեան անպարտ արձակուեցան։ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ Իտալիոյ լրտեսական կազմակերպութիւնը 500.000 ֆրանք առաջարկած էր ամբաստանեալ Ռաթբիի, զինուորական գաղտնիքներ կորզելու համար։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վըռամեան», «Մխօ», «Մուրատ» եւ «Աճէմեան» խումբերու բոլոր ընկերները, 26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Արմենեան» սրահին մէջ. 1937ի անդամատոմսերը միասին բերել։

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը, 26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Անդամատոմսը միասին բերել։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Հ. Յ. Դ. Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը կիրակի (Մարտ 27) կէսօրէ ետք, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ԸՆԿԵՐ ԱՍ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ. «Թաթուլ» խումբի դասախօսական ժողովը՝ կիրակի (27 մարտ) երեկոյեան ժամը 8ին։ Կը դասախօսէ ԸՆԿ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի դասախօսութիւնը կիրակի (27 մարտ) կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին։ Կը դասախօսէ ԸՆԿ. Տ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ։

"Փետր. 18„ը կը տօնուի

Ս. ԼՈՒԻ Հ. Յ. Դ.ի "ԱԿՆԳԻՆԻ" ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ**
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
25 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ֆուայէ տը Թէաթրի մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**
Նիւթ՝ Դէպի ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան եւ ի՞նչ հեռանկարներ ունինք մենք»
Մուտք 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
27 Մարտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
BAR INTERNATIONALի սրահին մէջ (230, Շըմէն տը լա Մատրակ)
«Արամեան» թատերախումբը կը ներկայացնէ
«ՎԵՐԴԻՆԱՆԴ»ը
Ղեկավարութեամբ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
Մուտք 4 ֆր., 7 տարեկանէն վեր փոքրերու համար 1 ֆր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային դասախօսութիւնը 25 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր հաւաքատեղին, 5 Ռիւ տը լ'Էքլէր, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ Գ. Կ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել լսարանական դասախօսութիւններէն»։ Կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու լայն ժամանակ կը տրուի ներկաներուն։
Մուտքը ազատ է։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Շաբաթ գիշեր ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ
Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻԱՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս
AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ
6 Rue Gallilée (Metro Boissière)
7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO
Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO։ 10 ժամ անընդհատ պար. ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCA-է PRINCESESէ VITALISէ եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով։
Մուտք 10 ֆրանք

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան իգական բաժնի կողմէ
26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբին» մէջ,
1 Պուլվար Գամպօ։ Տեղի պիտի ունենան արտասանութիւն, երգ, հայկական պար եւն.։ Մուտք 2 ֆր., փոքրերու 1 ֆր.։

ՕՐ. ՔԱՌԱՓԵԱՆԻ եւ DINA SINETYի նուագահանդէսը Մայիս 16ին Salle de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ։ Նկատի ունենալ այս թուականը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն
կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն
ՇՈՒՆԻՆ ՊՈՉԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ
կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)
Ա. Ալթունեանի վկայէն թատերախաղի վերածեց
ԿԻՒՐԵՂ ՍՐԱՊԵԱՆ
կը մասնակցին Տիկիննե ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՄԱՖՖՈՒԱԼՏ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Օրիորդ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ. Պարոններ ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ։
Տոմսերու գիներն են՝ 15, 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (Danton 88—65, եւ ծանօթ վայրերը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ» Մարզական - երաժշտական Ակումբի Վարչական ժողովը 29 Մարտ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Փարիզի հայ եկեղեցիի խորհրդարանին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ց. Կ. Խաչի Կրընոպլի Մասնաճիւղի կողմէ 26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին դպրոցի սրահին մէջ։

ՀԱՆԴԵՐՁԵՂԷՆԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի հանդերձեղէնի բանուորներու եւ բանուորուհիներու սէնտիքան կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ Շաբաթ օր, 26 Մարտ, ժամը 19ին Սալ Ֆէրրէրի մէջ (Աշխատանքի հին Սակարան) պիտի գումարուի դերձակներու ընդհ. ժողովը, պահանջելու համար 10 եւ 20 առ հարիւր յաւելում, շարժուն սակացոյց, հաւաքական պայմանագիր եւ ընկերային օրէնքներու գործադրութիւնը տանը - նին աշխատաւորներու համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վանի գիւղերէն Սարօ ... կը փնտռէ իր եղբայրները՝ ... Աբրահամ, քոյրերը՝ Սօսէ, ... ընեց հօր անունը՝ Մուշեղ, ... Արշակ)։ Կը փնտռէ ... հօրեղբայրները՝ Մելքօ, ... Գալօ, Կրպօ Լեւոն եւայլն. ... հետքը կորսնցուցած է Վանի ... պաշտպանութեան կռիւներէն ... Մարդ լուր տուողին 300 ֆրանք ... Դիմել՝ Serop Morouk... Boulevard Carnot, Le Puy (Haute Loire) France.

ԿՈՉ

Անգլիայի եւ շրջանի հայերու կեդրոններուն «Աշխարհագրական ...» ... ... օգտակար արդիւնքէն ... յերուելով, եւ վերջերս մեր ... եկու նոր անուանացանկը ... ենք երկրորդ Անուանացանկ մը ... տարակել, կոչ կ'ուղղենք ... վրայ վերապրող բոլոր հայերու ... ներուն որ հաճին դրել ... ... նունները, ուր որ բնակողներ ... պարտքն է արձանագրել։ H. Kéfélian Frères, 22 Rue Lacre... Paris (15).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dumonne — PARIS (19e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 26 ՄԱՐՏ
SAMEDI 26 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3689 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑ ԴԱՒԱՆԱՆՔԻ...

Կարելի՞ է դեր կատարել, ակօս բանալ եւ գործ արտադրել, միեւնոյն ատեն սերունդ հասցնել, առանց կապուելու կուսակցական դրօշի մը:

Անշո՛ւշտ: Կուսակցական ճամբան ամէնէն կարճն է եւ գործնականը, քանի որ կը ձգտի որոշ նպատակի մը, իբրեւ կազմակերպուած ուժ:

Իր դրօշին տակ համախմբելով հաւատաւոր շարքեր, զանոնք անընդհատ մարզելով, թրծելով, համաձայն իր ծրագիր կանոնագրին, կուսակցութիւնը կը ներկայացնէ ամէնէն ազդու մեքենան, գաղափարներ արծարծելու, տեսակէտներ տարածելու եւ որոշ նպատակներ իրականացնելու համար:

Բնականաբար մէկ անգամէն չի յաջողիր որ եւ է կուսակցութիւն: Բոլոր ծրագիրներուն մէջ ալ կան հեռաւոր եւ մօտաւոր նպատակներ: Առաւելագոյնը, ինչպէս եւ նուազագոյնը, անմիջականը:

Նոյնպէս, ամբողջովին իր ուժէն կախում չունի ամէն բան:

1917ի Յեղափոխութենէն առաջ, Ռուսաստանի մէջ, բոլշեւիկեան կազմակերպութիւնը երկրորդական դիրք ունէր, եւ կը տիրապետէին յեղափոխական - ընկերվարականները (էս - էր): Անոնք էին որ կազմեցին առաջին կառավարութիւնը, եւ ջախջախիչ մեծամասնութիւն ունէին առաջին խորհրդարանին մէջ:

Եւ սակայն, Լէնին յաղթեց, (կ'ըսեն թէ յաղթեց 700 ուխտականներով), որովհետեւ գիտցաւ օգտուիլ ճակատագրական վայրկեանէն: Առժամեայ կառավարութեան թուլութենէն եւ անուշադրութենէն:

Ֆրանսայի մէջ, ձախակողմեան հոսանքները անհնարին ճիգեր թափեցին, տարիներու ընթացքին, մինչեւ որ կրցան հասնիլ այսօրուան դիրքին:

Արմատականները զօրաւոր էին քսան տարիէ ի վեր: Ետեւէն հասան ընկերվարականները: Հետզհետէ նուաճումներ կատարեցին, նաեւ, բոլշեւիկները: Յետոյ, ճակատագրական պահու մը, երեքը միասին կազմեցին միացեալ՝ ժողովրդական ճակատ: Եւ երեքն ալ շահեցան այնպիսի ուժ մը, որ անդիմադրելի կը համարուի այսօր: (Բոլշեւիկները հազիւ 10 — 11 երեսփոխան ունէին, 1936էն առաջ. այսօր տեղաւորած են 73 հոգի):

Ըսել կ'ուզենք թէ պարագաները, հոգեբանական պահ մը մեծ դեր կը կատարեն, յաղթանակ ապահովելու համար:

Այսպէս նաեւ մեր մէջ: Կը շահի այն որ արթուն է, ուժ ունի եւ կ'ըմբռնէ վայրկեանի ոգին:

Միայն թէ, չափազանց անբնական է մեր կացութիւնը:

Նետուած ըլլալով աշխարհէ աշխարհ, ցիրուցան՝ ժողովուրդին պէս, չունենալով հող՝ մեր ոտքին տակ, մեր սեփական հայրենիքին մէջ, մեր կուսակցութիւնները կը գտնուին շատ աւելի դժնդակ, անտանելի պայմաններու մէջ:

Մեծ բան է որ կը տոկան անոնք: Եւ մասնաւորապէս Դաշնակցութեան համար բացառիկ պատիւ մըն է իր յարատեւ ծառայումը, հակառակ այնքան խոչընդոտներու եւ անպարտելի թշնամութեանց:

×

Բայց կուսակցութիւնները ամէն բան չեն: Ոչ որ եւ է երկրի, ոչ ալ մանաւանդ մեր մէջ: Եւ ներկայ պարագաներուն տակ:

Ամէն ժողովուրդ ալ ունի բազմազան կազմակերպութիւններ, ինչպէս եւ թաքուն, տարերային ուժեր, որոնք երբեմն այս կամ այն կուսակցութեան շուրջը կը յածին, իսկ աւելի յաճախ կը գործեն առանձին:

Այդ անկուսակցական բազմութեանց մէջ, անշուշտ ամէնէն աւելի դեր կրնան կատարել այն տարրերը որ ունին որոշ դաւանանք, աշխատանքի ընդունակութիւն եւ կամեցողութիւն:

Մեր մէջ ալ պակաս չեն այդպիսի տարրեր, Ֆրանսայէն մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա:

Արդ, ի՞նչ դեր կը կատարեն անոնք: Ներկա՞յ են թէ բացակայ: Մանաւանդ անոնք որ երիտասարդ կը կոչուին, 1925էն ի վեր.

Ինչ որ կ'երեւայ հրապարակին վրայ, դժբախտաբար շատ ալ փայլուն չէ: Իսկ մասնաւորապէս Փարիզի մէջ՝ իսկապէս տժգոյն է:

Ինչո՞ւ: Ընդունակ, սրտցաւ տարրե՞րն են որ կը պակսին:

Ո՛չ: Գլխաւոր պակասը այն է որ դաւանանք չունին:

Խրած՝ կանխակալ կարծիքներու մէջ, քիչ մըն ալ չափազանցութեան տանելով «չէզոքութեան» ըմբռնումը, բազմաթիւ պիտանի տարրեր կամովին անգործութեան կը դատապարտեն իրենք զիրենք: Եւ կամ կ'երեւան այնպիսի գործերու մէջ որոնք սովորական են եւ միայն առօրեայ սնապարծութիւններ կը գգուեն:

Օրինակ՝ սա «Երիտասարդաց»ները:

Իրենք զիրենք անուանելով չէզոք եւ անկուսակցական, այդ միութիւնները տեսակ մը սարսափի կը մատնուին, երբ իրենց առջեւ պարզես հանրային - քաղաքական հարցեր: Երբ իրենց ալ պարտականութիւններ յիշեցնես, յանուն այս անտէր ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան:

Տարակոյս չկայ թէ ամէն Միութիւն պարտաւոր է հաւատարմօրէն ծառայել իր առաջադրած նպատակին, համաձայն իր ծրագրին:

Բայց, ինչո՞ւ այդքան տարուիլ «ապաքաղաքական» հովերով, երբ գիտենք որ ամէնէն առաջ երիտասարդութեան կ'իյնայ ձգտիլ դէպի յառաջապահ դիրքերը եւ խրամներ, ակօսներ բանալ.. Եւ, նորէն չեշտենք, մանաւանդ մեր մէջ...

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՄԵՐԺԵՑ 8 ՈՒ ԿԷՍ ՄԻԼԻԱՌԸ
ԱՐՏՕՆԵԼՈՎ ՄԻԱՅՆ 5,000,000,000 ՖՐԱՆՔ

Զրոյցներ դահլիճին հրաժարման մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ծերակոյտին նիւթական յանձնաժողովը մերժեց կառավարութեան պահանջած 8ուկէս միլիառ ֆրանքի բացառիկ վարկը, արտօնելով միայն 5 միլիառ փոխ առնել Պանք տը Ֆրանսէն:

Ծերակոյտը հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ իւրացուց այս տեսակէտը: Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, 137ի դէմ 156 ձայնով քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ'արտօնէ 5 միլիառ ֆրանք փոխ առնել Պանք տը Ֆրանսէն: Յետոյ 88ի դէմ 193 ձայնով քուէարկուեցաւ երկրորդ բանաձեւ մը, որուն համաձայն կառավարութիւնը իրաւունք չունի առանձնելու ֆրանքի երաշխաւորութեան գումարէն գոյացած շահը, 3.500.000.000 ֆրանք:

Այս որոշումը ծանր տպաւորութիւն գործեց եւ անմիջապէս զրոյցներ շրջեցան, դահլիճին հրաժարման մասին: Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ առտու, որոշելու համար իր դիրքը: Իսկապէս խախտած է դահլիճին կացութիւնը, բայց որոշուեցաւ որ Պ. Լէոն Պլում վերջին փորձ մը կատարէ, բարեփոխելով իր երկրորդ օրինագիծը, որ քուէարկուած էր երեսփ. ժողովին կողմէ: Մինչ այս մինչ այն, օրինագիծը ինքնին կը վերադառնայ երեսփ. ժողովին, երկրորդ անգամ քննուելու համար:

Իրազեկներ այլեւս անխուսափելի կը նկատեն Լէոն Պլումի երկրորդ դահլիճին անկումը, կը կարծեն թէ Հանրապետութեան Նախագահը այս անգամ պիտի հրաւիրէ երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Հերիօ, որպէսզի ազգ. միութեան դահլիճ մը կազմէ, համաձայն կացութեան պահանջներուն: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Պ. Հերիօ աւելի նպաստաւոր դիրքի մը մէջ կը գտնուի, քանի որ իրեն դէմ չկան նոյնքան քաղաքական եւ ցեղային ատելութիւններ ինչպէս Լէոն Պլումի դէմ: Միւս կողմէ, աջակողմեան հոսանքներուն մէջ հետզհետէ կ'աճի ազգ. միութեան դահլիճի մը շարժումը, նոյնիսկ համայնավարներու մասնակցութեամբ: Անցեալ օր երեսփ. ժողովի ընդդիմադիր խմբակցութիւններէն 77 երեսփոխաններ իրենց հոգինոց պատուիրակութիւն մը կազմեցին, որպէսզի ծրագիր մը մշակէ, միջկուսակցական դահլիճի մը կազմութեան համար:

Լէոն Պլում եւ Քայյօ կը ճակատին

Շատ յուզումնալից հանգամանք ունէր ծերակոյտին հինգշաբթի օրուան նիստը: Լէոն Պլում եւ նախկին վարչապետ Քայյօ, որ նախագահն է նիւթական յանձնաժողովին, ճարտասանական մենամարտ մը բռնուեցան վիճաբանութեանց ընթացքին:

Հակաճառութեան գլխաւոր կէտը այն էր որ, ծերակոյտը կը կարծէր թէ Լէոն Պլումի կառավարութիւնը ապահովելով՝ 8ուկէս — 9 միլիառ ֆրանքի վարկը, պիտի կրնայ կանգուն մնալ, առանց ներկայացնելու նիւթական բարենորոգման ծրագիրը: Լէոն Պլում բողոքեց որ պայմանաժամ կը սահմանեն իր դահլիճին համար: Այս առթիւ կծու ազդարարութիւններ ուղղեց, չեշտելով.

— «Գիտցէ՛ք որ Եւրոպայի ներկայ կացութեան մէջ շատ բաներ կախում ունին կառավարութեան գործունէութենէն եւ անոր վայելած վստահութենէն: Ըսին թէ պէտք էր փոխառութեան դիմել: Բայց կարելի՞ էր մեծ փոխառութիւն մը կնքել անշլուսին յաջորդ օրը (Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ): Ես համոզուած եմ թէ ոչ մէկ կառավարութիւն պիտի կրնար փոխառութիւն մը փորձել այս պարագաներուն մէջ: Կարգ մը բանախօսներու ճառերը այն տպաւորութիւնը կը գործեն թէ ես յափշտակած եմ իշխանութիւնը: Ես իշխանութեան գլուխ կը գտնուիմ օրինապէս եւ մեծամասնութեան կամքով: Կը կարծեն թէ անպատշաճ է իմ ներկայութիւնս եւ չեմ գիտեր ինչ տեսակ գայթակղութիւն մը կը կազմէ: Ուզելով տկարացնել զիս, դուք Ֆրանսայի կառավարութիւնն է որ կը տկարացնէք, կը մանրացնէք: Մենք չենք կրնար ընդունիլ ձեր դատապարտութիւնը՝ յետաձգումով: Ես կը պահանջեմ ծերակոյտէն որ կառավարութեան պարգեւէ անհրաժեշտ հեղինակութիւնը եւ արժանավայել դիրքը: Կարգ մը բանախօսներ կ'ըսեն,— Ելէք գացէք, ձեր տեղը տալով ազգ. միութեան դահլիճի մը: Ուրիշ քաղաքական դաւանա՞նք մը կ'ուզէք: Այս երկրին մէջ որ եւ է քաղաքական դաւանանք կարելի չէ առանց ընդհ. քուէարկութեամբ ընտրուած մեծամասնութեան աջակցութեան»:

Պ. Քայյօ պատասխանելով, գիտել տուաւ թէ երկրին ոսկի պահեստը կը նուազի 1936էն ի վեր եւ այլեւս չեն կրնար հանդուրժել որ աւելի նուազի:

— «1936 յունիսին անհրաժեշտ համարուած նուազագոյնէն վար էր այդ պահեստը, եւ կը հաշուէին 2948 թոն. 1936 սեպտեմբերին հասաւ 2962 թոնի, սակայն ձեր 1937 յունիսի կեղծ նոյթէն վերջը իջաւ 2599ի, իսկ այսօր միայն 2160 թոն է, այսինքն անհրաժեշտ համարուած նուազագոյնէն շատ վար: Բաներու հետ չխաղանք. այն գումարը զոր կ'ուզէք ազգ. պաշտպանութեան յատկացնել, պիտի ծառայէ պետական սնտուկին ընթացիկ պէտքերուն եւ այդ է մեր ընդդիմութեան պատճառը: Երկու օրինագիծները ձեզի ճարելով 9ուկէս միլիառ ֆրանք, կ'ապահովեն երեք ամիս ժամանակ, ինչ որ շատ է, որովհետեւ նիւթական փրկութեան միջոցները անյետաձգելի են այլեւս: Ես դեռ 1936էն ձեզի ազդարարեցի վտանգը եւ այսօր դուք կը հաստատէք թէ իրաւունք ունիմ եւ կը գտնուիք այն փոսին առջեւ զոր մատնանշեր էի: Այսօր մեր ուզածը է նիւթական վերակազմութիւն եւ ազգային միութեան կառավարութիւն մը, որմէ դուրս պիտի ձգուի ձեր կուսակցութիւնը: Այդ կառավարութիւնը պէտք է կազմէ սահմանափակ ծրագիր մը եւ ուրիշ նպատակ պիտի չունենայ եթէ ոչ ազգին գոյութիւնը: Այո, կարելի է ամէն բան պահանջել Ֆրանսայէն, երբ չէք ձգեր որ անանկութեան եւ թմրութեան մէջ իյնայ ան: Մենք այդ թմրութիւնն է որ կ'ուզենք ցնցել, ձեզի հետ եւ, եթէ հարկ ըլլայ, ձեզի դէմ»:

ԷՆԿԻՒՐԻԻ մէջ բացումը կատարուեցաւ Ֆրանսական գիմնազիոնի շէնքին,— ճիշդ հարիւր տարի վերջը՝ Պոլսոյ Ֆրանսական գիմնազիոնին բացումէն (1938):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՐԱԳԷՏԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԸ

Սովորութիւն եղած է գրագէտը նըկատել վերացական, քաղաքագէտը՝ գործնական: Առ ճուագն իմաստու :

Մեր մէջ ալ այդպէս եղած է: Նորատունկմանները կը համարէին անճանագէտ, մինչդեռ ամբողջ գրոց - բրոցը՝ վարժապետ :

Կը բաւէ թէ այս առածն ալ··· նախապաշարում է :

Կապրիէլէ տ'Աննունցիօ գրագէտ - բանաստեղծ էր, բայց առտու մը գրաւեց Ֆիումէն, ապշեցնելով ոչ միայն իր իսկ երկրին կառավարութիւնը, այլեւ բաղդակից Դաշնակիցները :

Նէկիւսոր քաղաքագէտ էր և արքայից արքա՛յ: Եւ սակայն ամբողջ կայսրութիւնը վրայ տուաւ եւ հիմա վարձու յարկաբաժին մը կը բնակի ինծի եւ քեզի պէս: Յաղթական — ինչպէս ես ու դուն, բայց ոչ իսկ Նաւսէնեան:

Քաղաքագէտ չէ՞ր Տօքթ. Շուշնիկ, որ միայն ճառախօսներ կը տեսնէր դիմացը, իսկ հզօր դաշնակիցներ կանաչը, Բայց, ո՞ւր մնաց Աւստրիան···

Ո՞ւրկէ ուր այս խորհրդածութիւնները .

Երէկ շաբաթաթերթ մը կը թղթատէի եւ աչքիս զարկին երկու գրութիւններ:

Մէկը քաղաքագէտ, միւսը գրագէտ, երկուքն ալ կը շօշափեն երկու իրատապ խնդիրներ :

Առաջինը, Անրի Պէռանժէ, ծանօթ դեսպան, այժմ նախագահը ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժողովին, կը հարցնէ աշխարհի .

— «Ի՞նչ եղած է Ազգերու Դաշնակցութեան տնօրէն խորհուրդը»: (Այն որ կը վարէ գործերը),

Ու կը կրկնէ ինչ որ գիտենք արդէն .

— Աւստրիոյ փլուզումը եւ Գերմանիոյ կցումը կը խախտեն վերսայլի, Սէն Ժէրմէնի եւ Թրիանոնի դաշնագիրները: Գերմանիա այսուհետեւ կը դառնայ գերակշիռ պետութիւնը Հանսէաթէն մինչեւ Սեւ ծով, Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Միջերկրական :

Ծերակուտականին կարծիքով, այս բոլորին պատճառը այն է որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, «վարիչ եւ երաշխաւորը խաղաղութեան դաշնագիրներուն», տեղէն չշարժեցաւ, թոյլ վարուեցաւ, չգործեց, երբ Գերմանիա կը վերահաստատէր պարտաւորիչ զինուորութիւնը (1935), երբ զինուզօրութեամբ կը գրաւէր Հռենոսը (1936), երբ կ'իւրացնէր Աւստրիան (1938).

Ու մտածելով Չեխոսլովաքիոյ, Լիթուանիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ սպառնացող վտանգները, կ'եզրակացնէ, ակադեմական լրջութեամբ.

— «Եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը այլեւս բանի չի ծառայեր, գիտնանք եւ անոր համեմատ շարժինք: Եթէ տակաւին բանի մը կը ծառայէ, թող շարժման մէջ դնեն զայն, տալով ազգաց երաշխաւորութիւններ»:

Միւս յօդուածագիրը գրագէտ մըն է. Վիքթոր Մարկրիթ: Եւ, ո՞վ հեգնութիւն, մինչ ծերակուտական քաղաքագէտը կը խօսի աչքերը բաց, գրագէտը շատոնց կորսնցուցած է իր աչքերուն լոյսը···

«Եթէ ես Պոհեմիոյ թագաւոր ըլլայի», կը գրէ Վիքթոր Մարկրիթ, ահա թէ ի՛նչ կ'ընէի .

— «Գիտեմ որ Ֆրանսա խոստացած է օգնել, եթէ Գերմանիա զինուորութեամբ գործէ Չեխոսլովաքիոյ դէմ ալ: Բայց, Փարիզ Փրակայէն բաժնուած է 1300 քիլոմեթրով. Եթէ զօրաշարժ կատարէ ինծի համար, հարկադրուած է ինքզինք պաշտպանել երկու, թերեւս երեք ճակատներու վրայ: Գալով Մոսկուայի, երկու հազար քիլոմեթր հեռու է իմ սահմաններէս, եւ կասկածոտ՝ Հունգարիայէն եւ Լեհաստանէն: Սպասելով որ ինծի հասնի բարեկամ օդատորմիղներու հեռաւոր օգնութիւնը, իմաստութի՞ւն է կրակին մէջ նետուիլ եւ դէպի մահ առաջնորդել միլիոնաւոր մարդիկ»:

Եւ կ'առաջարկէ «բարեկամաբար» կարգադրել Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը, տեսակ մը ինքնավարութիւն տալով Գերմաններուն: «Աւելի ամրապնդուած կ'ըլլայի երկրիս ապագան, եթէ Պոհեմիոյ թագաւոր ըլլայի»:

Ո՞րն է իմաստուն եւ գործնական, քաղաքագէ՞տը թէ գրագէտը···

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՍ (ՊԷՅՐՈՒԹ)
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
176 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Թ. Գ. Սեփոան	50
Մարտ 20ի գումարը	5444
Ընդհ. գումար	5494

ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Խ. Հայաստան»ի մարտ 14 ի թիւին մէջ նկարագրուած է Կոտայքի շրջանի Առինջ գիւղին մէջ կոլտնտեսականներու գումարած մէկ ժողովը, «ֆաշիստ մարդասպաններուն խորհրդային դատարանի խստագոյն դատավճիռը պահանջելու» համար:

Այս առթիւ խօսած է նաեւ կոլտնտեսուհի Վարդուշ Այտինեանը, որ ըսած է.

— «Ողջունելով գերագոյն դատարանի դատավճիռը, միտինգը պահանջ է դնում կառավարութեան առաջ՝ անողոք դատաստան տեսնել հայ ժողովրդի արիւնարբու թշնամիներ՝ Ամատունու, Գուլոյեանի, Մուղդուսու եւ միւս հակայեղափոխականների նկատմամբ»

Ի՞նչ կը հետեւի այս բանաձեւէն, Ուրեմն ո՞ւր են Ամատունին, Գուլոյեանը եւ Մուղդուսին: Իսկ միւսնե՞րը, որոնց անունները չեն երեւար···

Դժուար է թափանցել բոլշեւիկեան խորախորհուրդ գաղանիքներուն: Յաճախ պատահած է որ Ձեկան այսպիսի ժողովներ սարքել եւ բանաձեւեր քուէարկել տայ, զոհերը ոչնչացնելէ վերջն ալ:

Ջանապարենք եւ սպասենք նոր տեղեկութեանց :

ՍԻԹՐՕԷՆԻ 20 ՀԱԶԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Ուրիշ խլրտումներ եւ բռնագրաւումներ

Ճիշդ այն պահուն երբ դահլիճը անկարելին կը փորձէ բազմազան տագնապներ լուծելու համար, գործադուլի շարժումը կը վերսկսի, վրդովիչ համեմատութիւններ առնելով :

Հինգշաբթի օր հռչակաւոր մեքենագործարանին՝ Սիթրոէնի 20.000 բանուորները գործադուլ հռչակեցին, գրաւելով հաստատութեան հինգ գլխաւոր ճիւղերը, Փարիզի մէջ: Այս տագնապը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ մանաւանդ անոր համար որ, կը խանգարէ սպառազինութեանց փութացումը, հակառակ կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ (ԺԸՆԵՒ)

1908ի աշնան բանաստեղծ Դ. Վարուժանը Բելժիքայի Կան քաղաքը գըտնուած ժամանակ, մի օրով կանգ է առնում Ժընեւում եւ պարտք է համարում այցելել Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տունը։

Դաշնակցութեան Տունը, գործիչ ընկերների եւ հերոսների նկարները, նրանցից մնացած զանազան յիշատակները եւ Տան մէջ եղած ընկերների ուշադիր եւ սիրալիր ընդունելութիւնը խոր տպաւորութիւն են թողնում երիտասարդ բանաստեղծի վրայ եւ երբ հասնում է Կան, անհրաժեշտ է համարում իր տպաւորութիւնները յայտնել Տիար Անտոնին, որ այն ժամանակները Դաշնակցութեան Տան վերակացուն էր։

Այդ նամակը բարեկամութիւն է ստեղծում երկուսի միջեւ եւ 1909ի Նոր Տարւայ առթիւ Տիար Անտոնը Դաշնակցական ընկերների նկարներն է ուղարկում իբրեւ նուէր Վարուժանին եւ վերջինս դրանցով զարդարում է իր սենեակը եւ այդ առթիւ մի բացիկով յայտնում է իր շնորհակալութիւնները Տիար Անտոնին։

Պէտք է ենթադրել, որ դրանով էլ վերջանում է նրանց նամակագրութիւնը։

Վարուժանի գրած նամակները, որ թիւով երեք են եւ նորերս գտնուեցին Տիար Անտոնի թողած թղթերի մէջ, պահւում են Դաշնակցութեան Դիւանում եւ նրկայացնում են որոշ հետաքրքրութիւն. այդ պատճառով անհրաժեշտ համարեցի հանրային սեփականութիւն դարձնել։ (Տես թղթածրար թիւ 1952)։

Ռ. ՍԵՒԵԱՆ

1.

Սիրելի Պ. Անտոն Գօչ

Ողջ առողջ տեղս հասայ, այդտեղէն հետս բերելով յիշատակը ձեր բարեկամութեան, որ հայրական անուշութիւն մ'ունէր իր մէջ։ Անկարելի է որ մոռնամ այն օրը զոր Դաշնակցութեան յարկին տակ անցուցի։ Նահատակներուն եւ հերոսներուն նկարները, զոր աղջիկս քակեցիք, հոգւոյս վրայ խոր տպաւորութիւն գործեցին, քնարիս վրայ նոր լար մը աւելցուցին, որ ի պատիւ Դաշնակցութեան պիտի հնչէ՝, որչափ որ տկար ուժերս ներեն։ Քրիստափորի օճախէն միշտ համակրութիւն մը պահած եմ բայց ոչ մէկ ժամանակ այդ օճախին բնակիչներէն մէկը այնքան մօտէն ճանչցած էի, որքան այդ օրը Ձեր ազնիւ ընդունելութեան հոգւոյն շնորհակալ եմ, որուն արժանի պիտի ջանամ ըլլալ միայն ապագային մէջ։ Որչափ պիտի փափաքէի ես ալ գծեզ հրաւիրել փոխադարձաբար Հայրենի հողին վրայ, ազատութեան սեղանին շուրջը եւ խմել հօրենական այգիին գինին ի փառս ձեր ջանքերուն ու քըրտինքներուն, որոնցով այսօրուան արշալոյսին մէջ հրաբորբոք մասը վառեցիք։

Իմ տեղս ողջունեցէք այդտեղի Դաշնակցական բարեկամները, մասնաւորապէս համակրելի Պ. Աչոտը եւ ազնիւ ու տանջուած Պ. Մարը։

Ընդունեցէք, Պարոն Տ. Անտոն, յարգանքներս եւ երախտագիտական ձեռքի սեղմումներս մշտնջենապէս ջերմաջերմ։

Մնամ ձերդ
Դանիէլ Վարուժան

Թէպէտ թուական չկայ, բայց պահարանի վերայ եղած կնիքից երեւում է, որ գրուած է 20 Սեպտեմբեր 1908 թուին։

2.

Սիրելի Պ. Գրիգոր(*)

Առանց ոե եւ է վտանգի կան հասայ, միշտ ապրելով այն անջնջելի յիշատակին հետ, զոր ստացայ այդ տեղ ձեր եղբայրական սրտին մօտիկ։ Շնորհակալ եմ ցոյց տուած ձեր սիրոյն եւ տաք բարեկամութեանը։

Օր մը միայն կեցայ Ժընեւ եւ դուք գիտցաք այդ օրը գերագանցապէս քաղցր ընել ինծի, այդ օրը զգացի, որ մեր բարեկամութիւնը եղբայրութեան փոխուեցաւ։ Անհրաժեշտ է որ մեր սրտի կապերը շարունակուին պանդխտութեան մէջ մինչեւ հայրենի երկիր ու հայրենի երկրին վրայ ալ։ Թող քովի իրարու օժանդակ ծաղկեցնենք հայրենիքը, եւ ես կ'օրհնեմ ձեր քաջակորով բազուկը, որուն տակ երկաթներէ ցայտած կայծերը վարդէ պսակ մը պիտի ըլլան Յաղթութեան ճակատը բոլորող։

Պ. Խանջէկօֆը ձեր մէջ կ'ողջունէ հայրենիքի մէկ արժանաւոր եւ համեստ զաւակը, եւ ձեզի կը մաղթեմ յաջողութիւն, ուժ ձեր բազուկին ու պսակում ձեր դիտաւորութիւններուն։

Ձեզ կ'ուղարկեմ երկու փոքրիկ գըրքոյկ, տկար ուժերուս զոյգ մը դեղնած ծիլերը։ Լեհմանի լիճէն ցանսութիւն Վանայ լճին եզերքը։

Ձերդ եղբայր
Դ. Վարուժան

3.

3 Յունուար 1909
Կանդ

Ցարգելի Պ. Ա. Գօչ

Ընդունեցայ բաց նամակնին։ Ամանորի փոխադարձ շնորհաւորութիւններս։ Արդեօք ի՞նչ էր ձեր կուռեսար։ Այդ անծանօթ ցաւը ես ալ կը զգամ, ձերին բարեկամական սրտին միջնորդութեամբ։

Շնորհակալ եմ ձեր կազմանդի նուէրին համար՝ զոր այնքան ազնուութեամբ զրկեր էիք. քաղցր անակնկալ։ Սենեակս հերոսներով բնակչացեւցեցի։ Անոնց տաք շունչը կարծես հոգիիս կը դպչի, իրենց գնդակն ու հրացանը համբուրեմ։

Կարճ կը գրեմ, չեմ ուզեր ձեր թանկ ժամերը գողնալ՝ որոնց միակ վայրիկանն իսկ հայրենանուէր է։

Սեղմելով ձեռքերնիդ, ձեզ միշտ յարգող ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Բարեւներ Պ. Գրիգորին եւ միւս ընկերներուն։

(*) Հաւանօրէն Գրիգորը Ջինար կամ Բուլղարացի Գրիգորն էր, որ վաղապուրականի գործիչներից էր եւ այդ ժամանակները գտնւում էր Ժընեւ իր վիրաւոր ոտքը բուժելու համար։ Մեռաւ Պոլսոյ մէջ 19-2ին։

Հարստութիւնը ցոյց կուտայ մեր առաքինութիւնները եւ մեր մոլութիւնները, ինչպէս լոյսը առարկանե-րը Լառօշֆուքօ

Ձեր թշնամիին հետ այնպէս վարուեցէք, ինչպէս պիտի վարուէիք եթէ անիկա օր մը ձեր բարեկամը դառնար.— Մառուս տը Սթալ

Հայհոյանքը յանցաւորներուն իրաւունքն է։

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԵՍԱԿԷՏ ՄԸ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Քաղաքական կացութիւնը երթալով կը բարդանայ եւ այսօր աւելի շատ են պատերազմի վտանգները, քան երէկ։

Դալիք արհաւիրքը ժառանգութիւններ կը պատճառէ մասնաւորապէս փոքր ազգերուն, որոնց կարգին եւ կովկասեան ժողովուրդներուն։

Անցեալ շաբթու, Մարտ 17ին, Կովկասեան Ուսումնասիրաց Ակումբը սարքած էր ժողով մը, լսելու համար Վրացի ծանօթ գործիչ Իշխան Վաչնաձէի զեկուցումը։ (Վրացական - կովկասեան հարցեր): *Կը նախագահէր Պ. Ցոմէ. Զաւրիեւ, որ իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ.— «Մինչեւ հիմա մենք կը խօսէինք գլխաւորաբար Կովկասի անցեալին վրայ, այդ ուղղութեամբ կազմակերպելով դասախօսութիւններ։ Այսօր կ'ուզենք շօշափել աւելի այժմէական նիւթեր։ Ցեւրոյ բեմ հրաւիրեց դասախօսը։*

Իշխան Վաչնաձէ ժողովուրդները կը բաժնէ երկու մասի՝ գոհացածներ եւ դժգոհներ։ Այս վերջինները կը ստանային հողի սահմանները եւ իրենց աչքերը յառած են հոն, ուր այդ հողը առատ է՝ Թուրքաստան եւ Մերձաւոր Արեւելք։

Եթէ իր անցեալ դասախօսութեան մէջ Պ. Վաչնաձէն ծանրացած էր ռուսական հիւսիսին սպառնացող վտանգին վրայ, այս դասախօսութիւնը գլխաւորապէս կը շօշափէր հարաւի վտանգը, գլխաւորաբար Թուրքիա։ Դասախօսին համար կասկածէ դուրս է, որ Թուրքական Խորհրդային կայսրութեան խորտակման օրերուն, Թուրքիա եւ Իրան պիտի միջամտեն Կովկասեան գործերուն, մանաւանդ որ այսօր այդ պետութիւններուն ետին կանգնած է Մեծն Բրիտանիա, որ կ'ուզէ ռուսական փլուզումի օրերուն Թուրքիոյ միջոցաւ ձեռք կանգնել Բաքուի քարիւղին։ Կովկասի մէջ Թուրքիան ունի իր բնական բարեկամները՝ Լեռնցիները եւ Ազրպէյճանցիները։ «Ես կը հաւնիմ, ըսաւ դասախօսը մեր այդ հարեւանները ժառանգութիւնները։ Ամբողջ լեռնային Կովկասը եւ Ազրպէյճանը ենթակայ են ռուսացման։ Բոլշեւիկները հետեւողականօրէն այս երկիրները կը լեցնեն Ռուսերով, գիւրացնելու համար ձուլումը։ Ռուսահայ եւ ճարահայ բընիկները, բնականաբար, իրենց յոյսը դրած են արենակից Թուրքիոյ վըրայ։ Այս թրքասէր Լեռնցիներու եւ Ազրպէյճանցիներու համար կովկասեան համադաշնակցութեան գաղափարը ինքնանպատակ չէ, այլ միայն միջոց մը ազատելու ռուսական ատիրապետութենէն, կրթնելով Թուրքիոյ բարեկամութեան վրայ։ Այս պարագաներուն մէջ գլխաւորաբար Վրացիներուն կ'իյնայ հիմնական պարտականութիւն մը,— պայքարիլ Վրաստանի անկախութեան համար։ Այս պայքարը միեւնոյն ատեն պիտի ըլլայ եւ պայքար իրական կովկասեան անկախ համադաշնակցութեան համար։ Դասախօսը կը հաւատայ որ այդ ճամբով Վրացիներու հետ պիտի քալեն նաեւ Հայերը։

Պատասխանելով «Կավկազ» պարբերականի մէջ լոյս տեսած շարք մը յօդուածներուն, դասախօսը անհիմն կը նկատէ այն կարծիքը թէ Թուրքիան, իբր թէ բարեկամաբար կը վերաբերի կովկասեան համադաշնակցութեան գաղափարին։ «Ծրագրաւոր այդպիսի ապացոյցներ չկան»։

Դասախօսին հիմնական միտքն է՝ 1) Քաղաքականապէս անկախ ըլլալու համար պէտք է պայքարիլ երկու ճակատի վրայ, եթէ հարկ եղաւ։ 2) Հայ - վրացական գործակցութիւնը կովկասեան համադաշնակցութեան կազմակերպումին ամէնէն կարեւոր ազդակներէն մէկն է։ 3) Վրաստանը, իր կեդրոնական դիրքով, ամէն պարագայի տակ, ի հարկին մինակը իր ուսերուն վրայ պիտի առնէ պայքարին ամբողջ ծանրութիւնը, առանց տատանելու։

Դասախօսը մասնաւոր քարտէսի մը վրայ ցոյց տուաւ այն սահմանները, որ գծուած են Թուրքիոյ պահանջին համեմատ, յիշեց Սուրմալուի եւ Նախիջեւանի պարագան, նաեւ Թուրքեւերանեան սահմանի որբագրումը՝ քրտական ապստամբութենէն վերջ։

Դասախօսին հակաճառեց «Կավկազ»ի գլխաւոր աշխատակիցներէն Պ. Նիկիֆորով, որ ի միջի այլոց ըսաւ.

— «Ես համաձայն չեմ դասախօսին կատարած բաժանման,աշխարհը բաժնուած է ոչ թէ գոհացածներու եւ սահմանուտ պետութեանց, այլ խորհրդային Միութեան, համայնավարութեան կողմնակիցներու եւ հակաբոլշեւիկներու միջեւ։ Խորհրդային Միութիւնը պիտի չդիմանայ գրոհին։ Կովկասցիները պիտի կատարե՞ն ընտրութիւնը, ուղղամիտ դիրք մը բռնելով Թուրքիոյ հանդէպ, որ այսօր, ինչպէս որ հաստատեց եւ ինքը դասախօսը, կը հետեւի Խ. Միութեան։

Ընկ. Ջամալեան համամիտ չէ դասախօսին այն տեսակէտին թէ Կովկասի մէջ ապրող Ազէրիները եւ Լեռնցիները անպայման կը ձգտին միանալու Թուրքիոյ։ Ազէրիները պատմականօրէն կապուած են ոչ թէ Թուրքիոյ հետ այլ Իրանի։ Իրենց ամբողջ գրականութիւնը, երգը եւ կենցաղը այդ կ'ապացուցանեն։

Խօսելով Հիւսիսի եւ Հարաւի վըտանգի մասին, ընկ. Ջամալեան պատասխանեց Նիկիֆորովի եւ ըսաւ.

— Դուք շարունակ կը պնդէք, թէ կովկասցիներու ոյժէն վեր է կռուիլ երկու ճակատի վրայ։ Ես աւելին կ'ըսեմ,— մեր ոյժերէն վեր է կռուիլ նոյնիսկ մէկ ճակատի վրայ։ Մենք միայն պիտի ջանանք ըլլալ համախմբուած, պատրաստ ծանր պայքարներու մէջ պաշտպանելու մեզ։ Ի՞նչ տուեալներու վրայ հիմնուած, դուք միշտ կը պնդէք թէ մենք պէտք է ընդունինք Թուրքիոյ հովանաւորութիւնը, բայց երբեք ոեւէ ապացոյց չբերիք որ Թուրքիան կ'ուզէ Կովկասի անկախութիւնը, թէ պատրաստ է ճանչնալու Կովկասի անկախութիւնը։ Թուրքիան երբեք այդ խոստումը չտուաւ։ Ինչո՞ւ ուրեմն կը պահանջէք, որ այդքան զիջումներ ընենք Թուրքիոյ։ Այս կէտին մէջ բոլորովին համաձայն եմ դասախօսի յայտնած կարծիքներուն։

Եղան նաեւ հարցումներ, որոնց բոլորին պատասխանեց դասախօսը։ Փրոֆ. Աւալով կ'ուզէր անպատճառ գիտնալ, թէ դասախօսը ո՛ւրկէ իմացած է որ Սատղաբաղի դաշնագրով Կովկասը բաժնուած է Հարեւան պետութեանց միջեւ։ Դասախօսը պատասխանեց թէ քաղաքական գործիչը պարտաւոր չէ ամէնուն հաղորդել իր աղբիւրները։

Ազէրպէյճանցի մը յայտնեց թէ Ազէրպէյճանցիները Թուրքեր են, սակայն կը ձգտին անկախ պետութիւն ստեղծել Կովկասի մէջ, ինչպէս Թուրքեստանի Թուրքերը նոյնպէս։

Վրացի երիտասարդ Ջաբապաշվիլի կոչ մը ուղղեց Կովկասցիներուն որ միանան, նկատի առնելով Խ. Միութեան մօտալուտ եւ անխուսափելի փլուզումը։ Պէտք չէ անպատճառ մըտածենք հիւսիսի եւ հարաւի մասին, կայ նաեւ Լեհաստանը, հինգերորդ մեծ պետութիւնը, որ բարեկամ է անկախ Կովկասին։

Դասախօսը իր վերջին խօսքին մէջ նորէն կոչ ուղղեց Կովկասցիներուն միանալ եւ վտանգի պահուն պաշտպանել Կովկասի թէ հիւսիսի եւ թէ հարաւի սահմանները։ «Մենք [...] քաղաքացիներ չենք, ըսաւ դասախօսը, ինչպէս կը կարծէ Պ. Նիկիֆորով։ Մենք կ'ուզէինք բարի բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծել [...] քիոյ հետ, պայմանաւ, որ ան [...] ծայրի իր մեթոտներէն եւ վերջ[...] ցերը լուծէ արդարութեամբ»

Հասարակութիւնը ծափերով [...] հանեց դասախօսը։

Սրահը լիքն էր ծայրէ ծայր [...] կայ էին Վրացիներ, Հայեր, [...] եւ Ազախներ։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

«Մա՛ն թշնամիներուն»

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Երեւանի Գրողներու Միութիւնն ալ նենագիր մը ուղղած էր Մոսկուա, մանապատիժ պահանջելով 21 ամբաստանեալներուն, «Աջերին եւ Իծերին»։ «Խ. Հայաստան»ի մարտ 11ի թիւէն նոյն Բութեանը կ'արտատպենք այդ նենագիրը, որ միեւնոյն ատեն կը յայտնէ թէ ի՛նչ մնացեր է Երեւանի մէջ, իբրեւ գրող - բրոց ...

— « Մենք խօսքեր չենք գտնում արտայայտելու մեր ցասումը, որ առաջացել է « աջ - տրոցկիստական պլոքի» հրէշաւոր յանցագործութիւնների հանդէպ, մեր արգահատանքը դէպի այդ դաւաճանները, մատնիչները եւ մարդասպանները։

Տրոցկիստական - բուխարինեան գարշելի վոհմակը հետապնդում էր մի նպատակ՝ մասնատել մեր սոցիալիստական հայրենիքը, այն բաժանել ֆաշիստական գիշատիչների միջեւ, մեր ազատ երկրում հաստատել կապիտալիստների եւ կալուածատէրերի իշխանութիւնը։ Դաւաճանները ձգտում էին քայքայել ժողովուրդների ստալինեան դաշինքը, երկիրը ծախել գերմանական եւ ճափոնական յափշտակիչներին։

Այդ մարդասպանների զոհ դարձաւ ժողովրդի բոցաշունչ տրիբուն Ս. Մ. Կիրովը, նրանք սպանեցին մեր դարաշրջանի մեծագոյն գրող եւ հումանիստ Ա. Մ. Գորկուն, ստալինեան մեծ գաղափարների դրօշակակիրներ՝ Կույբիշեւին եւ Մենժինսկուն։

Մենք, Խորհրդային Հայաստանի գրողներս, խորապէս զայրացած ենք այդ իժերի հրէշաւոր գործով՝ Հայաստանը եւ միւս եղբայրական հանրապետութիւններն անջատել Խորհրդային մեծ միութիւնից։

Բազմաչարչար հայ ժողովուրդը, որն արիւնաքամ էր եղել ցարական ինքնակալութեան եւ կապիտալիստական գիշատիչների օրով, հայ բուրժուազիայի եւ նրա արիւնոտ կուսակցութիւնների — Դաշնակների, հնչակեանների, ռամկավարների յանցաւոր քաղաքականութեամբ հասցրել էր կործանման, իր փրկութիւնը գտաւ Հոկտեմբերեան սոցիալիստական Մեծ Յեղափոխութեան մէջ։ Լէնինի-Ստալինի մեծ կուսակցութեան եւ ժողովուրդների հանճարեղ առաջնորդ՝ ընկեր Ստալինի ղեկավարութեամբ հայ ժողովուրդը դարձնում է իր երջանկութիւնը, գնում դէպի նորանոր յաղթանակներ։

Հայ ժողովուրդը, ինչպէս եւ Խորհրդային Միութեան միւս բոլոր ժողովուրդները, զգում են մեծ ու նորոգ եւ ուսուցիչ ընկեր Ստալինի հայրական հոգատարութիւնը, խորապէս գիտակցում ենք, որ ժողովրդի երջանկութեան գրաւականը խորհրդային ժողովուրդների լենինեան դաշինքի մէջ է։ Մեր ... եւ մեր ժողովրդի անունից մենք ... տարարում ենք արիւնարբու ֆա... ներին եւ նրանց գործակալներին ... մեր ժողովուրդը, որպէս անկոտրում ... կելի ամրոց, պաշտպանում է իր ... բազան հայրենիքը եւ նրա ղեկա... ների թանկ կեանքը։ Ամէն մի ... որ յանցագործ կերպով կը բարձ... նայ մեր երջանկութեան դէմ, ... ի յիղամփոխութեան պատժիչ ...

Թող գիտնան մեր սոցիալիստ... ռքանչելի հայրենիքի բոլոր թ... ները, որ մենք, Հայաստանի ... յին գրողներս ամբողջ ժողովրդ... միասին մի մարդու պէս ... ենք կանգնած մեր մեծ Միութ...

Ոչ մի ուժ չի կարող խախտ... երկրի ժողովուրդների ստալինեան ... բայրութեան ամրակուռ դաշինք...

Մահ ժողովրդի թշնամիներ... Բուխարինին, Ռիկովին եւ կառա... չների այդ ամբողջ վոհմակին ... յաւիտեան անիծուած լինի օրը ... սեւ եւ պրովակատոր Յուդա ... կին, որ նոյնպէս չի ճողոպրի ... վրդական դատի պատժից ձեռքից ...

Ա. Իսահակեան, Ստ. Զօրեան, Դեմիրճեան, Ն. Զարեան, Արաս..., Մանվէլեան, Գ. Մնէեան, Գ. ...եան, Սիրաս, Գ. Լեւոնեան, Գ. ...եան, Մելիքեան, Սարմեն, Ս. ...ցի, Ս. Մելիքսէթեան, Շիրազ, ...նեան, Գ. Ղազարեան, Քոչար..., Վահունի, Արաքս, Ա. Ոսկերիչ..., Ա. Ասդայ, Վ. Գրիգորեան, ...եան, Աղաւնի, Վ. Թէքեյեան..., Պօղոսեան, Տ. Հախումեան, Վ. ...զանեան, Ա. Փաղանեան, Նա..., գարեան, Արաքսման, Արամեան, Թումանեան, Գ. Գրիգորեանց, ... եւ, Ա. Վարդանեան, Վ. Վաղ..., Վ. Միրաքեան, Ա. Ղարիպ..., Վէսպէր, Զալիլ, Մկրեան, Մ..., եան, Ա. Գուլլաքեան, Աշուղ ..., Աշուղ Աշխուժ, Ս. Կիրակոսեան, ...լուղեան, Գ. Ինճիկեան, Կ. Թա..., եան, Մ. Կապիւն, Ա. Շահինեան, Շերամ, Ա. Ցովսէփեան, Գեւորգ..., Աբով, Ռ. Զարեան։

« ՅԱՌԱՋ »ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Այս ջախջախիչ ակնարկէն վերջ, Սկովտիացին նորէն սկսաւ դարձնել անտարակին էջերը։

— Ահաւասիկ ճիշդ քու փնտռածդ, ըսաւ վայրկեան մը ետքը. պզտիկ, կահաւորուած երեք սենեակնոց առանձին յարկաբաժին մը. մուտք ալ չկայ... հասցէն թիւ 19, Թաթավլա փողոց, այսինքն Բերայի հիւսիսային կողմը... Քրէտի Լիոնէն աշխատող Ֆրանսացիի մը կը պատկանի... Ցեմարը յոյն աղջկան մը սիրուհարեր է... եկուր տես որ ան ալ սիրուհին է եղեր պուլկար երիտասարդի մը ... Այս վերջինը գիշեր մը վրայ հասեր է եւ Ֆրանսացիին թեւէն՝ բռնելուն պէս պատուհանէն դուրս նետեր է... Դրամատունը վերցնելով արձակուրդ առեր է տղուն, որպէսզի դարմանուի... առժական ուժառու ուզեր կը ձգեմ, այսինքն տանտերեցուհւոյն անգլիական.. աժան է... կ'ուզե՞ս...

— Ի հարկէ կ'ուզեմ, յարմար կ'երեւայ...

— Ուրեմն նկատելով որ քեզի ղըրկողը Սըր Ճօնն է, կ'ենթադրեմ որ պատուաւոր տղայ ես եւ երաշխաւորի պէտք չկայ...

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ երիտասարդը գոցելով իր խնդուքը. ուրիշ ի՞նչ յանձնարարութիւններ ունիք ինծի համար...

— Հիմակուհիմա Բերա Փալասի սենեակդ մի ձգեր եթէ, անշուշտ, ծախքերուն կրնաս տոկալ... երբեմն, երբեմն հոն բնակէ... եթէ վրադ հըսկողութիւն կը կատարեն, այն ատեն պիտի ենթադրեն որ պանդոկը քու մընայուն հասցէդ է եւ զբօսաշրջիկ Եւրոպացի մը ըլլալով շաբաթը քանի մը գիշեր դուրսը՝ աղջիկներուն հետ կ'անցընես... Այդ ձեւով ազատ կ'ըլլաս եւ յարկաբաժինիդ մէջ կը տեսակցիս անոնց հետ որոնք չես ուզեր որ քեզի ընկերանան հանրային վայրերուն մէջ... ի հարկին Թաթաւլայի տեղ ալ կը ծառայէ...

— Շատ լաւ. հիմա կրնա՞ք ինծի ցոյց տալ տեղ մը ուր հնարաւորութիւն կայ քաղաքական բախ-ըռաւներ խմանալու... Օրինակ սրճարաններ ուր լրագրողներ, նախկին երեսփոխաններ կամ պետական մանր մունր պաշտօնեաներ կը յաճախեն...

— Ֆօսջօլօ կապելան կայ, Փերի-Շանը կայ, բայց անոնք լրտեսներով կամ գաղտնի գործակալներով լեցուն են այս օրերս... այնպէս որ հոն եկող զացողները շատ չեն խօսիր... չեմ կարծեր որ սովորական լուրերէն զատ բան մը իմանաս...

— Բայց անշուշտ կան այնպիսի վայրեր ուր ընդդիմադիրներն ու դըժգոհ տարրերը կը հաւաքուին, իրենց գանգատները յայտնելու համար...

— Ընդդիմադիր չկայ. Էնկիւրիի գոյլը եղած - չեղած ընդդիմադիրները կախեց տարիներ առաջ... Դըժգոհ տարրերն ալ ժողովուրդին մէջ կորսուած են, ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ... Եթէ նոյնիսկ հանդիպումներ կ'ունենան, վստահ եղիր որ գաղտնի կը հաւաքուին, այլապէս ոստիկանութիւնը շուտով անոնց հետքը կը գտնէ...

— Ուրեմն կը նշանակէ որ սխալ է Սըր Ճօրճի կարծիքը թէ արմատական փոփոխութեան մը պիտի ենթարկուի երկիրը...

— Ի հարկէ սխալ է, եւ փառք Աստուծոյ որ այդպէս է. ես շատ խոհեմ մարդ եմ, եթէ պէտք ըլլայ կարծիք յայտնելու. բայց հաստատ համոզուած է որ Քէմալ ամուր նստած է իր աթոռին վրայ ու, թէեւ անտանելի կենցաղ ունի անձնապէս, բայց պէտք է ընդունիլ որ մեծ բաներ ըրաւ Թուրքիոյ համար... Հին սերունդը չարչրեց որ ան քարուքանդ ըրաւ կրօնքն ու հին սովորութիւնները, կրնայ ըլլալ... ատկայն յառաջդիմասէր երիտասարդները անոր հետ են... անանկ որ եթէ Տընքէնը գլուխը գրեր է որ հակաքէմալական շարժում մը պիտի կատարուի այստեղ եւ այդ պատճառով ալ քեզի ղրկեր է որ մանրամասնութիւններ ժողվես, կը ցաւիմ ըսելու թէ ջուր ծեծելու եկեր ես...

— Ատիկա իր առաջին կարծիքն էր, գիտել տուաւ Սուխոնն. կայ նաեւ երկրորդը, Սըր Ճօրճ կը խորհի թէ շարժումը Մ. Քէմալին է որ կը պատրաստէ, խաղ մը, թերեւս, խալամութեան աչքին կամ փորձ մը՝ ետ առնելու համար թրքական այն հողերը զորս հետզհետէ կորսնցուցին Պալքանեան առաջին պատերազմէն ի վեր...

— Ի՞նչ պէտք ունի, հարցուց Սկովտիացին իր աւազի գոյն մազերը թօթվելով. հայրենիքը ազատեց ավխտութեան ու նախապաշարումի չղթանեըէն որոնք կաշկանդեր էին զայն դարեր շարունակ... անհաւատալի է անոր կատարած հրաշքը... ժողովուրդին ամբողջ հոգեբանութիւնը յեղաշրջեց։ Դուն այդ բանը չես կրնար տեսնել, բայց ես այսքան տարի հոս ապրած ըլլալով, շատ աղէկ կը հասկնամ... յեղաշրջէնց կ'ըսեմ... խալիֆա, Սուլթան կամ Շէյխ -իւլ իսլամ ըլլալու պէտք չունի... թերեւ մենաւէր աւելի զօրաւոր է քան կրնար ըլլալ յիսուն սնամէջ սիտղոսներով, եթէ ատիկա կ'ենթադրէք հպատակիլ Սուլթաններուն կամ Գուրանի հրամաններուն...

— Թերեւս, բայց կ'ըսեն թէ ... բազմի պատրաստութիւն կը ...

— Ատոր ալ պէտք չունի, եթէ ... տերազմ ուզէր՝ Ցունաստանի ... փոխութիւնը աքանչելի պատե... մըն էր իրեն համար... Յոյները ... րիմ թշնամիներն են ... ինք տասնեակ մը տարիներ ... անոնց դէմ... անոր առջեւ ... լու կարողութիւն ունեցող ... անգամ չկայ Ադրիականի ... մը... արդարեւ ներկայիս ... ամէնէն մեծ զինուորն է ... րան կուռողներէ բաղկացած ... մակերպել բանակ մը ունի ... ռատուելով առջի պիտի կանգնի ... րազմի մը պարագային... երբ ... րը իրար կը ջարդէին, անիկա ... ուան մէջ կրնար գրաւել Թրակ... կոսր կտոր ընել Պուլկարները ... միջամտէին... բայց չըրաւ... յարգեց Պալքանեան դաշինքը ... մաձայնութիւն մըն էր Թուրք... Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ ... նաստանի միջեւ՝ իրենց կացութ... պահպանելու նպատակով ...

(Շար.)

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԳԱՂՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ — Ընկեր Վ. Իշխանեան այցելէ վերջ Լիոն, Վիէն, Սէնթ Էթիէն եւ Սէն Շամոն, Վալանս հասաւ Հինգշաբթի 17 մարտ.

Համաձայն իր կարգադրութեան, ճաշէն վերջ տեղի ունեցաւ կոմիտէական ժողով, որ տեւեց գիշերուան ժամը մինչեւ 11, մինչ քովնտի սրահը կը սպասէինք մէկէ աւելի ընկերներ եւ համակիրներ։ Ժողովէն խումբով դուրս ելանք սրճարանէն, ճամբան մեզի միացան «Զոմոր»ը, որ Mr. Ribyի մարզական մէկ խօսութենէն տուն կը վերադառնային.

Յաջորդ օրը Նորէն գործի ենք։ Օգտակարութեամբ իրիկուն կ'ընենք։ Ժամը 8.30ին, ընկերական ընդհ. ժողովը նշանակուած է։ Մեր «Միաժամ» ակումբն ենք, ներկայ են բոլոր ընկերները։ Օրակարգի հարցերը լրացած է վերջ ընկեր Վ. Իշխանեան երկարօրէն խօսեցաւ կուսակցութեան գործունէութիւններուն, պարագաներուն հետ ծնած բերուած արդիւնքներու, յաջողութեանց եւ յաղթանակներու մասին։

Վաղը շաբաթ է, ուրախ ենք որ առանց ժամանակ ունինք ընկերը վայելելու եւ օգտուելու իրմէ։

Կէսօրուան ճաշէն վերջ կ'ուղղուինք Սէնթ Արթէչ, բարձրանալու համար բլուրի պալատը։ Կը սկսինք այնպէս պէս վեր մագլցիլ լեռան կողէն վերջապէս կը հասնինք «Թագուհին ծանօթ՝ Ծակ Քարը, յորջորջուած։ Ու կը խօսինք, կը պատմենք հին յիշատակներ, նոր հոգեր։

Արեւուն հետ մենք ալ սկսանք մեր ճամբան, եւ ժամը 8.45ին մտանք քաղաքական թատրոնի վերնայարկը որ լեցուած էր։ Ժամը 9ին, օրուան նախագահ ընկեր Թէպոյեանի բացման խօսքէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ «Զանգի Վարպետ» երգչախումբը, որ քառաձայն երգեց «Մեր Հայրենիք»ը եւ ... նոր երգեր, խորապէս ազդելով։ Յաջողութեամբ մեներգեց, Օր. Եղիսաբէթ Եզեկեան (Կիլիկիա)։ Շնորհաւորելի է երգչախումբին ղեկավար Յակոբ Զօրթեանի յարատեւութիւնը։

Ետոյ ջերմ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկեր Վ. Իշխանեան, որ երկար եւ կուռ բանախօսութեամբ մը մինչեւ վերջը լարուած պահեց ունկնդիր բազմութիւնը։

Ընկերը իր ճառը սկսաւ բնորոշելով կեանքէն ու բարոյական հայրենիքները, որոնց վերջինը կոչուած է կենդանի պահելու։ «Մեր հայրենիքը զոր նոյնքան քիչ առաջ, բարոյապէս կանգուն պիտի պահենք լեզուով, երգով ու ոգիով»։ Ետոյ փաստերով մատնանշեց թէ վերջին 50ամեակի մեր ժողովրդեան կեանքը ձախորդութիւններ է կըրած։ Որովհետեւ իրականութենէն վեր եղած ենք մեր ուղեգծը։ Ճամբէն երկրորդ ժամը ժամանակուած էր Հայաստանին ու անոր կրած հալածանքներուն, որոնցմէ վերջինը «Թորգոմեան Ուրիշ»ն էր։ «Մարդիկ չարունակ մէկ տեղի Հայաստան բառը բաւարար էր մեր պատմական հայրենիքը իր ամբողջ ընդարձակութեամբը արտայայտելու, բայց 29.000 քառակուսի մղոնի համար… բաւական չեղաւ ու հարկ դառնեցին «Թորգոմայի օգնութեան բերել»։ (Մնացեալը

Նէր)։

Ընկերը յետոյ մի առ մի գծեց, շարժանկարի նման, Խ. Հայաստանի արդիւնքներն ու նորոգին պայմանները։ Անդրադարձաւ կառավարուած գեղականերուն եւ աւելցուց «Թերի պիտի ըլլար ըսել թէ մեր հայրենիքի վարիչները կը գլխատուին «Կը գլխատուի նոյնինքն հայրենիքը…»։

Ան տուաւ նաեւ յուսադրիչ կողմերը։ Ու իր ճառը վերջացուց պատմական օրինակներով եւ կոչով մը՝ համախմբուելու համար նշանաբանի մը շուրջ «Հայ, հայութիւն եւ Հայաստան»։

Այս գեղեցիկ ճառը, որ յաճախ կ'ընդմիջուէր բուռն ծափերով, խոր տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ։ Բանախօսութենէն վերջ մեր սովորութեան համաձայն ուղղուեցանք սրճարան։ Մեզի կը հետեւէին յիսնեակ մը երիտասարդներ, ներշնչուած Դաշնակցականի հայրենասիրութեամբ։

Շ. Սեւան

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԿՈՅԹԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը մարտ 20ին, կիրակի գիշեր, կազմակերպած էր իր պարահանդէսը Մէզօն Ալֆոր, Սալ Պարտիի մէջ։ Հակառակ տեղին հեռաւորութեան՝ սրահը լիքն էր ծայրէ ծայր։ Հաճելի էր տեսնել հայկական արուարձանի սոյն հաւաքոյթը։ Ամէն բանի մէջ խնամք եւ ճաշակ։ Ընկերուհիներու նուէրներով կազմուած ճոխ պիւֆէէն մինչեւ արագ եւ մաքուր սպասարկութիւնը։

Կ. Խաչի սաներու միութեան վարիչը՝ Պ. Ս. Եօվհաննէսեան, օրուան նախագահ, «Մեր հայրենիքով» բացաւ հանդէսը։ Քառաձայն երգեց Ս. Մ.եան երգչախումբը։ Ետոյ քանի մը խօսքով ներկայացուց Կ. Խաչի գործը եւ օգտակարութիւնը։

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան Կ. Խաչուհի Ա. Գ. Տէր Խաչատրեան երգ, Ա. Ալիքսանեան արտասանութիւն, Ս. Միութենէն Օր. Փերուզ երգ, Օր. Մանուշակ արտասանութիւն, Պ. Գ. Էմրէմեան արտասանութիւն։ Թէ երգողները եւ թէ արտասանողները ընտրած ըլլալով իրենց ուժերուն համապատասխանող կտորներ՝ յաջող էին եւ ջերմ ծափեր խլեցին։

Երկու եղբօր աղջիկներ՝ Գեղուհի Տէր Խաչատրեան հայկական պարով եւ չորս տարեկան Վարդուհի Տէր Խաչատրեան արտասանութիւնով, որ կատարեց իր տարիքէն չսպասուող ճարտարութեամբ, մեծ հաճոյք պատճառեցին ներկաներուն։

Օրուան բանախօսը, Լ. Զորմխեան քանի մը խօսք ընելով Կ. Խաչի մասին, ծանրացաւ օրուան կեանքին վրայ։ Պարզեց Ֆրանսայի մէջ ստեղծուած պայմանները եւ փաստացի օրինակներով ցոյց տուաւ մէյտը նոր բան սորվելու անհրաժեշտութիւնը։ Թելադրեց մանաւանդ նոր սերունդին, որ աչալուրջ ըլլայ, հետեւի մամուլի, տեսնէ եւ դործէ ինչ ասպարէզներու մէջ, ինչ արհեստներու համար որ աշխատաւորի պահանջ կայ եւ անոր համեմատ ընտրէ իր սորվելիք արհեստը։ Լաւ է նոյնիսկ տիրանալ քանի մը արհեստներու որովհետեւ կեանքի արագ դարձը յաճախ կը խափանէ գործի մէկ հրապարակը, պահանջ բըղխելով ուրիշի մը մէկ խօսքով երբեք չծուլանալ, երբեք ուշ չհամարել, միշտ աչխոյժ ըլլալ եւ նոր բան մը սորվիլ, այս անդուք կեանքէն պատառ մը հաց խլել կարենալու համար։ Այս օգտակար յորդորը, որ ճառ մը ըլլալէ աւելի զրոյց մըն էր, ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով։

Խորովածի հաւ մը եւ շիշ մը շամփանիա անուրջի գրուելով՝ միութեան ապահովեց դրամագլխային գումար մը։ Նուրբ մաքուր ժամանակացուցած, աչքի կը զարնէին Պ. Վարժապետեան, Պ. Ուրբաթեան, Պ. Թիրէքեան նաեւ Ս. Միութիւնը, որու պատանի անդամները իրենց անհատական անուններ պահելով՝ չէին խնայեր իրենց ֆրանքները, մէկ անունի տակ «Ս. Միութիւն»։ Անուրջը շահեցաւ Պ. Վարժապետեան 10 ֆրանք նուիրելով։ Գովելի էր հայրենակիցի առատաձեռնութիւնը։ Ան առաջին անգամ ըլլալով կ'երեւար Կ. Խաչի շրջանակին մէջ։

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին նաեւ Հօկի եւ Պետ. Կ. Խաչի անդամանդամուհիներ։ Ուրախալի երեւոյթ մը։ Ցանկալի էր, որ պատահական բան մը չըլլար այդ։ Գեղեցիկ ճաշի մը նուագով եւրոպական պարերը խանդավառ տաք մթնոլորտի մը մէջ տեւեցին մինչեւ առաւօտ։

Ներկայ մը

ՊԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

60 ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ԼԻՈՆ, (Ցառաջ) — Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի կազմակերպած Վարդանանցի հանդէսը անցաւ շատ յաջող։ Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած, ու գեղարուեստականները ջանք չէին խնայած հանդէսին կանոնաւորութեան համար։ Ու հասարակ բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ, մանաւանդ Վարդանը, Վասակը, Ղեւոնդ Երէցը պարոնի Թադաւորը եւայլն։ Այս առթիւ կոմիտէն մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Պ. Հացագործեանի, Յ. Թորոսեանի, Մ. Սէֆէրեանի, Լեւոն Ալէմեանի եւ Օր. Ֆլօրա Նուբիկեանին։

*** Լիոնի մէջ ալ Հայ երիտասարդներուն մինչեւ 33 տարեկանները զինուորական թուղթեր ստացան, որոնց մէջ նշանակուած չենթականերուն ո՞ր բանակին մէջ ծառայելը։ Կը կարծուի թէ ապրիլին բոլորն ալ զինուորութեան պիտի կանչուին։

*** Հայաստանի գնդակահարութիւններու լուրը շատ գէշ ազդած է բոլորին վրայ։ Դժբախտ հայրենիք, դժբախտ ղեկավարութիւն։ Դեռ երէկ հաւատարիմ, յեղափոխական, այսօր լրտես, դաւաճան, Թրոցքիական եւ ... Դաշնակցական։ Իբրեւ թէ ոչինչ պատահած ըլլար, լռած են ինքնագլուխ կաչաղակները, որոնք Հայաստանասէրի, եւ Հայաստանի օգնութեան կոմիտէի անունը վրանին առած ամէն տեսակ հովի կը յանձնէին իրենց դիրենք, կը մոռնէին ընտանեկան սեմերէ ներս, — «Հա արժանագրուէ Հօկին, Հայաստան պիտի երթաս, Հայաստանի մէջ քեզի գործ պիտի տան, պաշտօն պիտի տան»։ Եւ դեռ ինչ տառապեցներ, խեղճ ու անճար մնացած ընտանիքները իրենց կապելու համար։ Իսկ այսօր երբ իրենք կեդրոնէն լռեցուած, ու մնացած են երեսի վրայ, մէկը չկայ որ գոնէ նիւթական հաշիւ պահանջէ։ Ո՞ւր գացին հաւաքուած դրամները…

*** Ընկեր Վ. Իշխանեանի բանախօսութիւնները եւ դասախօսական ու վիճաբանական ժողովները շատ լաւ տպաւորութիւն ձգած են բոլորին վրայ։ Ընկերը հարցերը այնպէս կը պարզաբանէր որ ունկնդիրը չէր կըրնար առարկել։

Բանախօսութիւններէն վերջ Լիոնի մէջ ունեցանք 15 նոր ընկերներ։ Իսկ Լիոնի եւ շրջանին մէջ նոր արձանագրուած ընկերներու թիւը կը հասնի 60ի։

Մ. Տէր - Պետրոսեան

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, 20 Մարտ (Ցառաջ). — Կիրակի կէսօրէն վերջ, Թէատրի սրահին մէջ, բանախօսեց ընկեր Վ. Իշխանեան։ Ներկայ էին 70 հոգի, ինչ որ փոքր թիւ մը չէ մեր համեստ եւ ցիրուցան գաղութին համար։

Նիւթն էր Թուրքիոյ ներկայ քաղաքականութիւնը։ Ընկերը մի առ մի թուեց բոլոր այն նուաճումները զորս Մ. Քէմալ շահեցաւ, ընդհանուր պատերազմէն վերջը, եւ բոլոր այն բարեկամական դաշինքները, զորս կնքեց օտար պետութիւններու հետ։ Ու եզրակացուց —

— «Թուրքիան, իր բոլոր դաշնագրերով եւ ռազմական պատրաստութեամբ, դարձեալ կ'ապրի կասկածելի օրեր։ Միշտ մտահոգ վաղուան համար։ Կ'ապրինք շրջանի մը մէջ ուր ոչ բարեկամութիւնը, ոչ ալ դաշինքները կրնան ապահովութիւն ներշնչել։ Անակնկալ մը, մէկ օրէն միւսը, ամէն բան տակն ու վրայ կ'ընէ»։

Ընկերը խօսեցաւ նաեւ ներկայ քաղաքական անստոյգ կացութեան մասին։ — «Ի՞նչ պիտի ըլլայ արտասահմանի մէջ ապրող Հայ ժողովուրդի վիճակը, եթէ վաղը փոթորիկ մը փրթի։ Անցեալի դառն փորձառութիւնները մեզի շատ բաներ սորվեցուցին։ Ուսանք ուրիշներու խոստումները ու չլայլաքանութիւնները։ Ոչ ոք մեզի համար չի ցաւիր, ամէն մարդ իր շահը կը փնտռէ։ Մեր փրկութիւնը մեր մէջ փնտռենք։ Երբ վաղուան անակնկալը կը պատահի, եթէ ոչ անվնաս, գոնէ նուազ վնասով դուրս գալու համար, անհրաժեշտ է միանալ, առանց եռ նայելու, առանց կուսակցական, եւ ուրիշ նեղմիտ հաշիւներու։ Մէկ սիրտ մէկ հոգի, գալիք վտանգը դիմաւորելու։ Ի՛ըսեն միութիւնը զօրութիւն է, ես կ'աւելցնեմ եւ փրկութիւն է»։

Ընկերը պարզեց նաեւ Հայաստանի ողբալի կացութիւնը, եւ եզրակացնելով, կրկին յորդորեց միանալ, որպէսզի կարենանք օգտակար դառնալ հայրենիքին ալ։

Յաջողութեամբ մեներգեց եւ արտասանեց Օր. Սիրարփի Գարամեան։ Արտասանեցին երկու անբաժան ընկերները, Մովսէսն ու Յակոբիկը։ Անակնկալ մը եղաւ Գէորգ Ժամկոչեան (6 տարեկան), փոքրիկ մեներգը «Մարթինս տուր իմ մայրիկ»։ Բոլորն ալ արժանացան ծափերու։

Ժամը չորսին հանդիսականները մեկնեցան գոհ սրտով, խորապէս ազդուած բանախօսութենէն։ Ժողովէն վերջ, ընկեր բանախօսը ընկերներուն խօսեցաւ կուսակցութեան աշխատանքներու մասին եւ թելադրեց մնալ կարգապահ եւ պատրաստակամ։

Մ. Բարխեան

ՊԶՏԻԿ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

ՎԻԼ ՖՐԱՆՇ (Ռոն), 19 մարտ — Մենք հոս կը բնակինք 30 ընտանիքներ։ Առհասարակ պարզ գործաւորներ ենք, ընդհանրապէս բազմանդամ փոքրիկներով բեռնաւորուած։ Հակառակ մեր ունեցած սատանակիր աշխատանքի եւ ընտանեկան հոգերուն, 1933էն ի վեր հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան դասեր կը սորվեցնենք մեր զաւակներուն։

Դասաւանդութիւնը շաբաթը երկու անգամ է, մէկը Դշ. իրիկուն, միւսը՝ Շբ. իրիկուն։ Աշակերտները բաժնած ենք երկու կարգի Ա. եւ Բ.։ Դասաւանդութիւնը կը կատարեն Պ. Պ. Զատիկ Եղիազարեան եւ Նազարէթ Էլիզեան։ Վերջերս կազմակերպեցինք դպրոցական հանդէս մը արտասանութիւններով, մեներգներով եւ զաւեշտ մը (4 Սալարները) հանդէսը տեղի պիտի ունենայ մարտ 27ի կիրակի օր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, բիւռոյեանի փաթրոնաժի սրահին մէջ։ Մուտքը ազատ է բոլորին համար։ Անշուշտ շրջականերէն ալ հայրենակիցներ պիտի գան օրինակ առնելու եւ իրենց մանուկներուն սորվեցնելու մայրենի լեզուն։

Հ. Մ. Երկ. Միութիւն

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայր. Միութիւնը Բժիշկ Ա. Միրասլըյեթի մահուան 500ամեակը այնքան յաջող տօնելէ վերջ՝ կազմակերպած էր նոյնքան փայլուն երեկոյթ - պարահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ մարտ 19ին, Palais d'Hiverի սրահին մէջ։

Ինչպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Կապոյտ Խաչին եւ Ազգասէրներուն, նոյնպէս եւ սոյն երեկոյթին բացումը կատարուեցաւ Թանկոյով, բայց Ամասիացիները արժեցուցին իրենց հայրենասիրութիւնը՝ եւրոպական պարերը մերթ ընդ մերթ համեմելով հայկական պարերով։

Նախ Հայ Արիներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Ամիրատվլաթ մեր մէջ» պզտիկ զաւեշտ մը։ Ապա տեղի ունեցաւ գեղեցիկ աչքերու մրցումը։ Սեւորակ աչքերով Հայուհիներ սկսան տողանցք ընել նուագի ընկերակցութեամբ, իսկ դատաւոր — յանձնախումբի 10 երկսեռ անդամները կը նօթագրէին իրենց տպաւորութեան արդիւնքը որ հետեւեալը եղաւ։ — Ա. մրցանակ տրուեցաւ Օր. Անայիս Գոճապաշեանին, Բ.ը Օր. Նազենի Ղազարեանին, իսկ Գ.ը Օր. Սիրարփի Եմիրեանին։

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ յանձնախումբին նախագահուհի՝ Տիկին Մարի Թէրզիպաշեան, որ երգեց նախ «Սեւորակ աչեր» յետոյ «Ես սիրեցի» եւ ուրիշ քանի մը հայրենաշունչ երգեր։

Թանկօ, վալս, բումպա սպառեցին շամփաններ, ապահովելով միութեան կոկիկ հասոյթ մը։

Հայ արիները ներկայացուցին Սեթեանի ղեկավարութեամբ՝ «Միջազգային սափրիչը» կամ «40 ժամ աշխատանք» քրքջալից զաւեշտը։

Թերեզա Միլտոնեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 21 Մարտ — Կիրակի կէսօրէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը Փռովանսի բաժակի կէս վերջաւորութեան (demi finale) մրցումը կատարեց Ավինեոնի նշանաւոր խումբին դէմ, Մալըմօռ քաղաքին մէջ, ներկայութեամբ 1500 հոգինոց բազմութեան մը, որուն 200էն աւելի Հայեր էին եկած Մարսէյլէն, Էքսէն, Փեռթուիէն եւ Մալըմօռի մօտիկ գիւղերէն։

Մրցումին կը նախագահէր Մալըմօռի քաղաքապետը շրջապատուած քաղաքապետարանի խորհրդականներով, Ներկայ էին նաեւ Ավինեոնի երեսփոխան քաղաքապետը եւ իր խորհրդականները, մարզանքի դաշնակցութեան Փռովանսի քարտուղարը, եւ մարզական թերթերու մասնաւոր թըղթակիցներ։

Սոյն մրցումը կարելի էր նկատել տարուան ամենակարեւորը։ Եղանակին սկիզբը անոր կը մասնակցէին 150էն աւելի զօրաւոր խումբեր, որոնցմէ՝ յաջորդական շրջաններու ընթացքին, պարտուողները դուրս նետուած ըլլալով, մինչեւ ցարդ մնացած էին չորս յաղթական խումբեր։ Ասոնց մաս կը կազմէր մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ հոս՝ իր հիմնարկութենէն մինչեւ հիմա առաջին անգամն է որ այս բախտին կ'արժանանար։

Հակառակ Ավինեոնի խումբին վայելած հռչակին եւ իր չորս արհեստաւոր խաղացողներուն՝ մերինները շատ մեծ յոյս կը ներշնչէին յաղթութեան մը, նկատելով՝ Լա Սիոթայի դէմ նախորդ շաբթուան իրենց ըրած գեղեցիկ մրցումը եւ տարած յաղթութիւնը։

Դժբախտաբար դէպքերը հակառակ դասաւորուեցան։ Նախ մեր խաղացողները, հակառակ առաջին կէսը շահելուն, չունեցան նախորդ շաբթուան վճռականութիւնն ու եռանդը, երկրորդ իրենց դէմ դտան դատաւոր մը որ աչքի կը զարնէր իր կողմնակալութեամբ։ Ան մերժեց մեր տղոց նըշանակած երկրորդ կէտը եւ քանի մը վիճնալթի ի նպաստ մեզի, յետոյ ճախաւեր որոշումներով կեցուց մերիններուն վտանգաւոր քանի մը յառաջացումները եւ վերջապէս մեզի կորսնցնել տուաւ 3 — 1։

Ընդունինք նաեւ որ Ավինեոնը խաղաց գեղեցիկ մրցում մը, աւելի տիրապետեց խաղարկութեան, մասնաւոր մերինները յաճախակի ջղայնութեան, ինչ որ չափազանց ազդեց խումբին ընդհանուր ներդաշնակութեան վրայ։ Թերեւս արդիւնքը տարբեր ըլլար, եթէ անոնք ըլլային քիչ մը պաղարիւն եւ լրջահայեաց։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւագոյններն էին Թէչէճեան, Թէքքեան միջնապահները։

Մրցումէն վերջ երկու խումբերը բոլորուած զինեսեղաններու շուրջ, ներկայութեամբ դարձեալ երկու քաղաքապետներու եւ մարզական ներկայացուցիչներու, մէկ մէկու կենաց պարպեցին։ Եղան բաժակաճառեր։ Հիւրերը հիացումով խօսեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի վրայ որ կրցած էր մինչեւ կէս վերջաւորութեան գալ։

Հոս պարտք կը սեպենք ըսել — «Կորսնցուցինք, հոգ չէ, սակայն ապագայ կիրակի օրուան Thellի դէմ մրցումը շատ լուրջ է մարզական տեսակէտով։ Thellէն պարտուելով կը մընանք մեր կարգին վրայ, իսկ յաղթելով կ'ելլենք պատուոյ դասակարգին»։

Վ. Քիւփէլեան

ՆՈՐ ՀԱՅԱԶԳԻՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Միայն երեք վիրաւոր, որոնք տակաւին մեռած չէին, սպիտակ տակ պահուած էին։ Որովհետեւ Թուրքերը պաշտպանեցին զարնել զիս, եթէ ամենք չդպէին։

Միպազ կ'երգէր, երբ իրիկուան գործ ու կրակը համոզեր։

Սարերի ալորմ,
Տէրեակ տուրատամ,
Գիր Ֆէշէնկ աթարմ,
Գիշ, քիշի վուրտամ։
Նէ եատալըմ, գարտաշ,
Եիրէքտէն վուրուլտումդ,
Եիրէք եարալընտամ,
Գուրթուլուշ զօր տըր,
Գուրթուլմադ զօր տըր,
Գուրթուլմադ զօր տըր։

Վերստին ետք նորէն Սլոյին գալով, ան ալ վար դրաւ, մինչեւ աղէկ մը անէծք յետոյ ինծի ըսաւ.

Ես զինուորական փախստական Վիճակս մէջտեղն է։ Եթէ զիս գտնեն, կը սպանեն։ Բիւզանդին համար ալ կ'ըսեմ որ տղաս է, կը փրկեմ, որովհետեւ բնաւ յայտնի չէ Հայ ըլլալը։ Բայց ես քեզի ի՞նչ ըսեմ, ո՞ւր դնեմ։ Երեւէդ կը կաթի որ Հայ ես։ Զինուորի տարիք ունիս։ Մենք եւ գլխուդ ճարը նայէ։

Իրաւ ալ Բիւզանդ հոն տան տղու պէս էր։ Սիօ աղջիկներ ունէր, որոնց գանհըորէն կը հաշուէր, քանի՛ տեղ ընելով։ Անոնցմէ մեծը Բիւզանդին գլուխը կը քթուէր (ոջիլ որոնել) ու քոյր եղբօր պէս էին։ Մեր գեղն ալ Արդենց Քիւրտ կ'ըսէինք, որովհետեւ սեւմուտ էին։ Անոնք կուրծքը բաց կը պտտէին, մարդ զարկած էին։ Շարունակ որսի կ'երթային։ Ուտէին անհամար հոտեր։ Ժամ չէին սիրեր, ու մինակ մեծ տուներուն, ան ալ ակամայ, աղօթել կուգային։ «Քիւրտի ճե՞ռ, ու առհաւօրէն այդպէ՞ս…»

Բիւզանդ Սլոյի կ'աղաչէր որ զիս ճամբու չդնէ։ Խնամքիս աղան էր ան։ Դրացիս։ Մանկութեան ընկերս։ Իրենց բուխերիկը մեր պատուհանին առջեւ կը մխար։ Մեր գունէն դուրս ելլէինք, ոտքերնիս իրենց կալն էր։

— Այս ձիւն ձմրան ո՞ւր կը դրկես որ երթայ մեռնի։ Հիւանդ ալ է։ Քու ինծի տուած հացդ մէջերնիս կը բաժնենք մենք ու միասին կ'ապրինք մինչեւ գարուն։ Գէշ չունիս անոր հաց տալու։ Մի ճամբեր…

Սլօ անդրդուելի մնաց։ Գեղը ժանտարմա իջած էր։ Եթէ մտնէին… Իր գրացին, Զամուշ, ժանտարմաներու ներքինն, կասկածելի սիպար էր։ Բիւզանդ տեսնելով որ ճար չկայ, ուրիշեց ինք ալ ինծի հետ հեռանալ։ Բայց որ հարուստ Քիւրտ մը, Ղարա Ֆէրօ, զինքը հալիւ ուզած է, ինծի հետ հոն կ'երթայ ու անոր հօտը կ'արածենք ու կ'ապրինք։ Սակայն Սլօ կ'ըսէր որ Ղարա Ֆէրօ, թէեւ պարկէշտ, բայց թուլամորթ է ու վախկոտ։ Ան ինքզինքը չի կրնար պաշտպանել, ո՞ւր մնաց ձեզ։

— Ոչ, ըսի Բիւզանդին, դուն մի գար, հոս ապահով է։ Կեցիր հոս։ Ի՞նչ շահ եթէ երկուքս ալ մեռնինք։ Թո՛ղ երթամ։ Ինչ կ'ուզէ ան ըլլայ։

Սլօ ինծի Մէճիտի մօտ, գեղէն դուրս, առանձին տունի մը տեղը բացատրելով, ըսաւ որ հոն երթամ.

— «Քովը երկու Հայ ունի, բարի մարդ է, քեզ ալ ներս կ'առնէ»։

Ու երբ շնորհակալութիւն յայտնելով մնաք բարով ըսի եւ ճամբայ ելայ, տեսայ որ Բիւզանդ, հեռքերուս վրայ թնդկալով կը հետեւի ինծի։

— Ո՞ւր Բիւզանդ։

— Ես ալ կուգամ։ Ալ բոոր քով չեմ կենար։

— Չէ, խուրպան, դուն մի գար, ես գնա, մեղք է քեզի։

Ջորի հեղեղաբար հասանք։

— Լօ, Մէմէգօ (Բիւզանդին անունը), լօ, ես եկուր, ո՞ւր կ'երթաս, դուն ալ անոր պէս կէալէրմիշ կ'ըլլաս, եա եկուր, չա՛ն ոտքը, կը կանչէր Սլօ տան գունէն։ Երմա՛ն, եա դըկէ դաչն։

— Դուն ան կու դրկես, ես ալ կ'երթամ, երկուքս մէկ կու մեռնինք, կը կանչէր անոր Բիւզանդ, լալով։

Սլօ կը պատար որ դառնայ։

Ես կեցայ։

— Բիւզանդ, խուրպան, եա գնա։ պիտի երթա՛ս։ Չէ՞ որ հոս կու կայնիմ, եղած տեղերնիս երկուքս ալ կու պաղինք։ Գնա՛։ Ինչքան քիչ մեռնինք, ընքան աղէկ է։

Ճար չկար։ Սկսաւ լալ նորէն, երթաս բարով ըսելով։ Գլուխը կախեց ու եա դարձաւ, բարձրաձայն հեկեկալով։ Կը կենար, եա եա կը նայէր, աչքերը կը սրբէր։ Նորէն կը քալէր։ Ու ձորամէջի ուռիներուն տակ կայնած կը դիտէր ետեւէս ու կուլար, մինչեւ հեռանալով կորսուեցայ իր տեսողութենէն։

ԱՌ ԹԷՄԻՐԻՆ ՏՈՒՆԸ

Զամուռճիէն Մէճիտ գացող ճամբուն վրայ, աջին, ձորերու եւ բլուրներու մէջ, մեկուսի տուն մը կայ։ Շուրջը կաղնի, աղբիւր ու արտեր։ Փոքրիկ ուռիներ։ Անոնց տակ հողվոտիքը տունին։ Համբաւը Իպէ պալէ անունը կուտայ։ Ոչ՛ էր Իպոյի տղան, Թէմիր, 60 տարեկան։

Հիւանդկախ, ծիծերը ճեղքելով, հասայ տան տակի ձորը։ Հոն ինծի հանդիպեցան քանի մը մարդեր։ Անոնց հարցուցի.

— Թէմիր լը մա՞լ է (Թէմիր տա՞նն է)։

Կեցան անոնք։ Ու զատուեցան իրարմէ։ Եա դարձաւ մէկը։ Միջահասակ, մօրուսաւոր։ Աչքիս ինկած գիտուն տաղձնորդեց, ըսելով.

— Վարէ՛։

Ուրիշ ոչ մէկ խօսք։ Ան Առ Թէմիրն էր։ Երբ տուն հասանք, կանչեց որ չունիները բռնեն։ Շատ մեծ եղաւ զարմանքս, տեսնելով որ Սէնօն հոն է ու խոշոր գամբռերէն մէկը զսպելու ըզբաղած որ վրաս չգայ։ Ուրիշ Հայ տղեկ մըն ալ միւս գամբռը բռնած էր։ Թէմիրի արագող շուները անուանի էին։ Ու կը խոռխշտային ինծի։

Երբ գաւիթէն տուն մտանք, շուրջը, գետնի վրայ, հիւանդներով լեցուն անկողիններ միայն տեսայ։ Ամբողջ ընտանիքը պառկած էր, բացի Թէմիրէն ու պառաւ մօրմէն։ Օդջին ծակին տակ նստած էր պառաւ մայրը, Բիրէն, ու տաշտին մէջ գաղջ ջուրով չորթան կը ճմլէր, թան չինելու համար։

— Աս Հայ է, մայրիկ, հիւանդ է, եայէ, խնամք տար։ Թերեւս անոր պատճառով մերիններն ալ աղէկնան, բաւ ան մօրը։

Պառաւը երեսը ծռեց, ու քրթմնջեց.

— Քալլի դըռ վրա (բոլորը հաս կուգան)։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

«ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ»Ն ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԷՋ

Սիթրոէնի գործադուլը եւ միւս խլրտումները միայն աշխատաւորական հանգամանք չունին։ Բանուորները ոչ միայն յաւելում եւ հաւաքական պայմանագիր կը պահանջեն, այլեւ սպանիական սահմանագլուխին բացումը, զէնք եւ ռազմանիւթ հասցնելու համար։

Ինչպէս 1935ին եւ 1936ին, այս անգամ ալ բանուորները նստուկ գործադուլ հռչակած ըլլալով, որոշած են դուրս չելլել գործարաններէն, մինչեւ որ գոհացում ստանան։ Հինգշաբթի իրիկուն իսկ բանուորներուն կիները եւ զաւակները սկսան ուտելիք, անկողին եւայլն տանիլ իրենց ամուսիններու եւ հայրերուն։ Իսկ բանուորները արդէն կանոնագիրներ մշակած եւ մասնախումբեր կազմած են, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։

Խլրտումներ կը տիրեն նաեւ Թօղէնկարթի ինքնաշարժի գործարանին, Կնօմ-Ռօնի, Ֆարմանի, Իսփանօ-Սուիզայի, Պրէկէի, Նիէօփորթի եւ Քոտրոնի օդանաւային գործարաններուն մէջ, ուր բանուորները 15 վայրկեան դադրեցուցին աշխատանքը, իբրեւ ազդարարութիւն։

Կառավարութիւնը ամէնէն մեղմ միջոցներ ձեռք առաւ, խորհրդակցութեան հրաւիրելով բանուորական եւ գործատիրական ներկայացուցիչները, բայց երկու կողմերն ալ կը պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ։

Կը վախցուի որ շարժումը ծաւալի, անկէ մը մատնելով կառավարութիւնը, ներքին եւ արտաքին այնքան ծանր կացութեան մը մէջ։

Վերջին լուրերու համաձայն, հիւսիսային շրջանի քիմիական ճարտարարուեստի բանուորներն ալ գործադուլ հռչակած են, առժամապէս գրաւելով գործարանները։ Այս առթիւ ժողովներ գումարուած են, ուր ճառախօս մը յայտարարած է.— «Այսօր մենք ենք տէրը»։

Լիլի հանրակառքի աշխատաւորներն ալ կը սպառնան գործադուլ հռչակել։ Խլրտումներ կը տիրեն նաեւ Թուլոնի նաւահանգիստի բանուորներուն մէջ։

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼՃԻՔԱՅԻ ԵԹԷ ԲՌՆԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԿՐԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Ոչ մէկ յանձնառութիւն Չեխոսլովաքիոյ համար

«ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒԱՆԴ Է»

Պ. Չէյմպըրլէն, Անգլիոյ վարչապետը հինգշաբթի օր խօսեցաւ այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը, միջազգային կացութեան մասին։ Ահաւասիկ հիմնական մասերը։—

1. Մեծն Բրիտանիա պիտի օգնէ Ֆրանսայի, Պելճիոյ եւ Հոլանտայի, եթէ յարձակում կրեն, առանց տեղի տուած ըլլալու։

2. Մեծն Բրիտանիա որ եւ է յանձնառութիւն չունի Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ եւ պիտի չստանձնէ նոր պարտաւորութիւններ այդ երկրին կամ Կեդրոնական Եւրոպայի որ եւ է մէկ մասին համար։

3. Սակայն եւ այնպէս, եթէ Կեդր. Եւրոպայի մէջ որ եւ է երկիր նախայարձակման ենթարկուի, Մեծն Բրիտանիա չի կրնար անտարբեր մնալ եւ կրնայ հարկադրուիլ պատերազմի երթալու, դէպքերու ճնշումին տակ։

4. Իտալիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց հիմն է Սպանիոյ մէջ եղած օտար աջակցութեան հաշուեյարդարը։ Մեծն Բրիտանիա պիտի շարունակէ խստօրէն կապուած մնալ ոչ - միջամտութեան սկզբունքին։

5. Ձանտնելով հանդերձ որ եւ է պատեհութիւն՝ վերակենդանացնելու համար հաւաքական ապահովութեան քաղաքականութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան գործունէութիւնը, Մեծն Բրիտանիա պիտի շարունակէ իր յոյսը դնել իր սեփական ուժին վրայ։ Աւելի քան երբեք մղում պիտի տրուի վերազինման։

Ազգերու Դաշնակցութեան մասին խօսած ատեն, վարչապետը բացատրելով անոր անզօրութիւնը, յայտարարեց.

— «Իմ կարգ մը խօսքերս այն տպաւորութիւնը ձգած են թէ մենք լքեր ենք Ազգաժողովը։ Կը խոստովանիմ թէ իմ սկզբնական հաւատքս խորապէս խախտած է այդ հաստատութեան մասին։ Եթէ պէտք մը ողջմտութիւն ունինք, պէտք է ընդունինք թէ մենք փորձեցինք Ազգաժողովին վրայ դնել պարտականութիւն մը որ վեր է իր ուժերէն։ Ազգաժողովը հիւանդ է եւ անզօր։ Ես հաւատքս չեմ կորսնցուցած թէ կրնայ վերակենդանանալ եւ զօրանալ, դառնալով օգտակար գործիք մը խաղաղութեան համար։ Բայց ան ուժ չունի այսօր»։

Վերազինման պահանջը շեշտած ատեն, Պ. Չէյմպըրլէն մասնաւորապէս ծանրացաւ օդանաւային պաշտպանութեան վրայ եւ ազդարարեց.

— «Վերազինման աշխատանքը պէտք է առաջնութիւն վայելէ ազգին բոլոր ճիւղերուն մէջ»։

Վարչապետին յայտարարութիւններն ընդունուեցան ծափերու մէջ, առանց քուէարկութեան։

Միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ զինեալ ազգի օրինագիծը

Երեսփ. ժողովը հինգշաբթի օր միաձայնութեամբ քուէարկեց զինուորեալ ազգի օրինագիծը, որուն համաձայն ամբողջ ազգը զինուոր պիտի համարուի, պատերազմի պարագային, իր մարդկային, բարոյական եւ նիւթական բոլոր աղբիւրներով։ Օրինագիծը մասնաւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ օդանաւային պաշտպանութեան համար։ Քառասունէն վար երեսփոխաններն ալ զինուոր պիտի առնուին։ Մանրամասնութիւնները պիտի հաղորդենք յառաջիկային, երբ ծերակոյտն ալ քուէարկէ օրինագիծը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Գերմաններուն դիրքէն քաջալերուելով, Սլովաքներն ալ սկսան կազմակերպուիլ, ինքնավարութիւն պահանջելու համար։ Գերապատիւ Հլինքա, ժողովրդական կուսակցութեան նախագահը, ճառ մը խօսելով յայտարարեց — «Մենք ուշադրութեամբ կը հետեւինք հունգարական, գերմանական եւ ռութէնեան փոքրամասնութեանց շարժումներուն, եւ ուրախութեամբ կը դիտեմ որ այդ բոլոր փոքրամասնութիւնները կուսակից են ինքնավարութեան։» Կուսակցութիւնը կարգ մը ժողովներ պիտի սարքէ Զատիկէն վերջ, արծարծելու համար Սլովաքներու ինքնավարութեան պահանջը։

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբականները 100.000 հոգինոց բանակով մը կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը դէպի Միջերկրական եւ Քաթալոնիա։ Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին 120 մղոն երկայնութեամբ ճակատի մը վրայ։

ՖՐԱՆՍ - ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ֆութպոլի մրցումին մէջ Ֆրանսական խումբը յաղթեց 6—1ով։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ հանրաքուէն կազմակերպելու համար, Վիէննա գնաց մարաջախտ Կէօրինկ։ Ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ գործի սկսած են արդէն։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՀՐԵԱՆԵՐԸ բռնի հաւաքուելով, սրբեցին մաքրեցին Շուշնիկի համար շինուած խաչանշան հետքերը, քաղաքին սալայատակներուն վրայ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վերամեան», «Միջօ», «Մուրատ» եւ «Աֆէրէմեան» խումբերու բոլոր ընկերները, 26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Իսրիմեան» սրահին մէջ. 1937ի անդամատոմսերը միասին բերել։

ՇԱՎԻԼԻ «Արդուինեան» խումբի ժողովը, 26 մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական ճաւաքատեղին։ Անդամատոմսը միասին բերել։

Կիւսոն

ՕԼՆԷ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ՕԼՆԷ ԱՆԹուան սովորական ճաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Հ. Յ. Դ. Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը կիրակի (Մարտ 27) կէսօրէ ետք, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ԸՆԿԵՐ ԱՌ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ. «Թաթուլ» խումբի դասախօսական ժողովը՝ կիրակի (27 մարտ) երեկոյեան ժամը 8ին։ Կը դասախօսէ ԸՆԿ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի դասախօսութիւնը կիրակի (27 մարտ) կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին։ Կը դասախօսէ ԸՆԿ. Տ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ։

«Փետր. 18»ը կը տօնուի

Ս. ԼՈՒԻ Հ. Յ. Դ.ի «ԱԿՆՈՒՆԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԹՈՒԵՂՐԱՅՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽՇՄՈՆԵԱՆ
27 Մարտ, Կիրակի։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՄԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ընկերվարականներու սրահը
Մուտք 1 Ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8 Ռիւ Փօսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Գայերէն լեզուով, հայագէտ Ֆրանսացի Պ. FRÉDÉRIC FEYDIT. Նիւթ՝ «Հնթուղ պատմիչ»։

ՖՐԱՆՔՕ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ «ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓՈԽ-ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Dr. Calvési
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԽՈՒՄԲԻՆ ՎԱՐԻՉ Պ. ՅԱԿՈԲ ՋՈՐԹԵԱՆԻ
Մասնակցութեամբ Պ. ՄԱՐԷՇԱԼի. փրոֆ. ջութակի եւ տնօրէն Concert Synphonique de Valenceի, եւ Տիկին ԷՄՔՈՖԻԷի. փրոֆ դաշնակի։
Տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին
Քաղաքային Թատրոնին մէջ։ Մուտք, Ա կարգ. 5 Ֆր, Բ. կարգ. 4 Ֆր.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
27 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
BAR INTERNATIONALի սրահին մէջ (230, Շըմէն տը լա Մատրակ)
«Աղամեան» թատերախումբը կը ներկայացնէ
«ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»ը
Ղեկավարութեամբ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
Մուտք 4 Ֆր., 7 տարեկանէն վեր փոքրերու համար 1 Ֆր.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս
AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ
6 Rue Gallilée (Metro Boissière)
7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO
Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO։ 10 ժամ անընդհատ պար. ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCA-է PRINCESESէ VITALISէ եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով։
Մուտք 10 Ֆրանք

Matinée Prolongée

«ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ» «Aigle d'arménie» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ապրիլ 24ին, HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի շքեղ սրահներուն մէջ, Avenue Friedland, Paris. metro Etoile.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մեթրօ Օտէօն
կը ներկայացուի Պոլսոյ ամբոխային շրջանէն
«ՇՈՒՆԻՆ ԶԱՒԱԿԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ»
կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (արար 6 արար)
Ա. Ալթունեանի վէպէն թատերախաղի վերածեց ԿԻՒՐԵՂ ՍՐԱՊԵԱՆ
Կը մասնակցին Տիկիններ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՄԸՔՏՈՆԱԼՏ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Օրիորդ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պարոններ ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ։
Տոմսերու գիներն են՝ 15, 10, 7.50 եւ 5 Ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (Danton 88—65 եւ ծանօթ վայրերը։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : M. STEPHAN
57, Rue Dumoncey — PARIS (19)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 27 MARS 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3690

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԳՐՔԻ ԽՕՍՔ

«ԽՐԴ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑ ԿԻԼԻԿԻՈՅ» (La Passion de la Cilicie)

Հաստափոր եւ լայնկէկ հատոր մը, 395 էջ: Հեղինակը՝ **Paul du Véou**, մասնագէտ՝ Մօտաւոր Արեւելքի պատմութեան եւ ժամանակակից բոլոր դէպքերուն: Նախկին ռազմիկ, որ մասնակցած է շարք մը կռիւներու՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Երկար տարիներ ապրած՝ Պոլիս, Անատոլու, Կիլիկիա եւ Հայաստան: Նաեւ եւ քաղաքական փափուկ պաշտօններ վարած, ինչպէս կը տեղեկանանք Յառաջաբանէն:

Գիրքը հանք մըն է պատմական եւ աշխարհագրական նիւթերու, այլ մանաւանդ յայտնի եւ գաղտնի փաստաթուղթերու, ճարուած՝ ոչ միայն սեփական միջոցներով, այլեւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան դիւանաթուղթերէն: Փաստաթուղթեր ֆրանսական, անգլիական, հայկական, ռուսական, այլ մանաւանդ քէմալական-թրքական: (Ի մէջ այլոց մեր աչքին զարկաւ արիւնկզակ Ալի Սայիպի գաղտնի օրագիրը):

Կարելի է ըսել թէ առաջին անգամ է որ այսքան մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւն մը լոյս կը տեսնէ, Կիլիկիոյ 1919 – 1922ի դէպքերու մասին, յաղթական արշաւներէն, չատլարան հաւաքներէն, միջգաշնակցային դաւերէն մինչեւ ծանօթ ջարդերն ու արտագաղթը:

Այսօրուան համար, գրքին բովանդակութիւնը չէ որ պիտի փորձենք տալ:

Այդ կը վերապահենք մասնաւոր յօդուածաշարքի մը, անմիջապէս կանգ առնելու համար Յառաջաբանին վրայ, զոր գրած է Զօր. Պրէմոն, երբեմնի վարիչ՝ Կիլիկիոյ, այժմ հանգստեան կոչուած եւ անդամ Գաղթային Գիտութեանց Ակադեմիային (Տեսած էք բոլորդ ալ, հայկական հանդէսներու մէջ):

Ներկայացնելով գիրքն ու հեղինակը, Զօր. Պրէմոն կ'ընէ կարգ մը դառն խորհրդածութիւններ, որոնք իրենց կարգին առեն փոխառն այլապէս վրդովիչ խորհրդածութեանց: Եւ կ'ողբա՜յ Կիլիկիոյ պարպումին պատասխանատու հռչակելով Հանդուցեալ Փօրանը. —

— « Եւ երբ նորէն նախարար եղաւ, շատ լաւ գիտնալով հանդերձ թէ ի՛նչ պէտք էր ընել, երկրին մեծութեան համար, Պռիան համաձայնեցաւ ընել այն ինչ որ պիտի չընէր Մեծն Բրիտանիան եւ բռնաճնշաբար պարպել Կիլիկիան, առանց իրական պատճառի: Ֆրանսա այսպէս կորսնցուց իր կրած ծանրածանր զոհողութեանց գինը, երբ շահած էր դատը, — որովհետեւ, 1921 յունուար 1էն մինչեւ 1922 յունուար 1, պարպումի նախատագրական թուականը, Զօր. Տիւֆիէօյի զօրաբաժինը որ գրաւած էր Կիլիկիան, ոչ մէկ սպանեալ ունեցաւ, ոչ մէկ վիրաւոր, հակառակ երեսփ. Ժողովին յամէն յայտարարուած սուտերուն »:

Ահա այսքան կարուկ է զօրավարին վճիռը, քսանմէկի դէպքէն 16 տարի վերջը:

Եւ, — ահա այստեղ է որ կը պարզուի ահաւոր ողբերգութեան մեծ երեսը, բզկտելով մեր սիրտը:

Զօրավարը գունաւորելու համար Կիլիկիոյ կորուստին ծանրութիւնը, չոր ու ցամաք հաստատումներով կը պարզէ անոր պատուհանած եւ անոր ճամբաներուն վրայ փառած հարստութիւններն ու ուրիշ հնարաւորութիւններ. — Մուսուլի քարիւղը, Արղանի պղինձը, Կիլիկիոյ բամպակը, սերտ հաղորդակցութիւն՝ Իրանի հետ, որ ունի անհուն հարստութիւններ:

— « Մուսուլ եւ իր քարիւղները յանձնուեցան Քլէմանսոյի կողմէ, առանց թուղթի, առանց վկայի, առանց տեղեկութիւն տալու... Այժմ Մուսուլի նախկին նահանգին մէջ գտնուած եւ մեզի համար կորսուած քարիւղին արժէքն է 300 միլիառ ֆրանք..

— « Պղինձը եւ բամպակը կորսուեցան Զօր. Կուռօյի կառավարութեան օրով, որ նշանաւոր հանդիսացաւ շարք մը աղէտներով. Խիւսիսի, արեւելքի եւ հարաւի մէջ, Ուրֆայի շրջանին, Կիլիկիոյ եւ Պաղեստինի սահմանամերձ մարզերուն ամօթալի պարպումով. Որովհետեւ, աւա՜ղ, Ֆրանսա երբեք Մօտաւոր Արեւելքի մէջ ներկայացուցիչ չունեցաւ այնպէս ինչպէս որ պէտք էր, բացի Զօր. Վէկանի կարճատեւ շրջանէն, եւ գիտենք որ Վէկան նամակուեցաւ հեռագրով մը: Նոյնիսկ մեր պատմութեան ամենէն սեւ ժամերուն, չէ եղած աւելի ծանր սխալ մը, այնքան ծանրակշիռ հետեւանքներով»:

Մնացեալը կ'իմանանք Փօլ տիւ Վէուի գիրքէն, ինչպէս Զօր. Պրէմոն ինքն ալ կը յանձնարարէ, վերջացնելով յառաջաբանը:

Այսպէս, ուրեմն, յաղթական Ֆրանսան, որ Հիւսիսային Հայաստանը պիտի կազմէր համաձայն Սայքս՝ Փիքոյի դաշնագրին, Կիլիկիայէն մինչեւ Սեբաստիա եւ սահմանակից շրջանները, իր ամէնէն պատասխանատու վարիչներէն մէկուն բերնով կ'ողբայ ճակատագրական վրիպումը, — «ամօթալի պարպումը »: Այլ մանաւանդ քարիւղը, պղինձը եւ բամպակը: Մնացեալը հէքեաթ է, նիւթ՝ պատմութեան համար:

Սկիզբէն ի վեր ալ այսպէս է եղած աշխարհի խորհուրդը, — քարիւղ, բամպակ եւ պղինձ: Երկաթ կամ ցորեն: Վերջապէս հում կամ հատուն նիւթ:

Բայց մենք չիմացա՞նք: Կամ երբ իմացանք՝ շատ ուշ էր արդէն, — Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ գետերը կարմրա՞ծ էին արդէն..

Կրնա՞յ ըսել թէ աւելի հասուն եւ իմաստուն ենք այսօր: Գոնէ բնդունակ՝ ըմբռնելու, վերլուծելու «աշխրքի բաները »: Մանաւանդ որ, արդէն դարձեր ենք «Եւրոպացի », բնակութեամբ եւ կենցաղով:

Պատասխանին մէկ մասը կրնաք փնտռել գտնել մեր ամենօրեայ իրականութեան մէջ, իր այնքան գունագեղ երեւոյթներով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀԱՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ ԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՅ ՄԻԱՅՆ 5.000.000.000 ՖՐԱՆՔ

Անմիջապէս ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ նյութական վերակազմութեան համար

Ծերակոյտին մերժողական պատասխանէն վերջ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, վարչապետ Պ. Լէոն Պլում խնդրեց երեսփ. Ժողովէն ընդունիլ Ծերակոյտին տեսակէտը եւ քուէարկել միայն 5 միլիառ ֆրանքի փոխառութիւնը, փոխանակ Յուէէս — Յուէէս միլիառի, ինչպէս կը տրամադրէին իր երկու օրինագիծները: Վարչապետը եւ ամբողջ նախարարական խորհուրդը այս որոշման յանգած էին, որպէսզի նոր տագնապ մը չծագի, ընդհարելով Ծերակոյտին հետ: Առով կանխուած կամ յետաձգուած կ'ըլլայ դահլիճին անկումը:

Ուրբաթ օր երեսփ. Ժողովը 235ի դէմ 338 ձայնով քուէարկեց ծերակոյտին բանաձեւը, որուն համաձայն կառավարութիւնը պիտի կրնայ 5 միլիառ ֆրանքի յաւելուածական վարկ մը ստանալ Պանք տը Ֆրանսէն: Իսկ երկրորդ օրինագծին տեղ, որով կառավարութեան պիտի տրամադրուէր Ֆրանքի երաշխաւորութեան դումարէն գոյացած շահը, 4.500.000.000 ֆրանք, կառավարութիւնը յառաջիկայ շաբթու պիտի ներկայացնէ ընդարձակ ծրագիր մը, նյութական վերակազմութեան համար:

Վարչապետը այս առթիւ յայտարարեց.

— « Ձեզի պիտի ներկայացնենք օրինագիծ մը որուն համար ոչ ոք պիտի կրնայ մեղադրել մեզ թէ անկեղծութիւն կամ քաջութիւն չունինք: Պիտի ջանանք երկիրը դէմ դիմաց դնել իրական կացութեան հետ, ներկայացնելով շարք մը անօրինութիւններ, ներշնչուած՝ ժողովրդապետութեան աւանդութիւններէն: Այն ատեն ամէն մէկը իր պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ, — երկու ժողովները, քաղաքական կուսակցութիւնները, մարդիկը, ազգային մեծ հաւաքականութիւնները »:

Իր յայտարարութեանց ընթացքին, վարչապետը դառն խօսքեր ուղղեց ընդդիմադիրներուն, որոնք « ելէք գացէք» ըսեր էին քանի մը անգամ, մասնաւորապէս ծերակոյտին մէջ. Աջակողմեան երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ Պ. Լէոն Պլում ինքն էր որ ծերակոյտին առջեւ խոստովանեցաւ թէ այլեւս հեղինակութիւն չունի: Եւ բացագանչեց.

— « Վէյտարոմ ա'Իվէռի մարդադաշտը չենք գտնուիր, ոչ իսկ Սիթրօէնի մէջը: (Ծափեր աջէն):

Ուրիշ երեսփոխան մը յիշեցուց Հանրապետութեան նախագահին իրաւունքները, ազգային միութեան դահլիճ պահանջելով, բայց նախագահը ազդարարեց թէ չի կրնար թոյլատրել որ Հանրապետութեան նախագահին անունը խառնեն այս վիճաբանութեանց մէջ:

Գործադուլին ծաւալումը եւ ուրիշ լուրեր

Սիթրօէնի մէջ հռչակուած գործադուլը տարածուեցաւ ուրիշ հաստատութեանց վրայ, հակառակ բոլոր միջամտութեանց: Երէկ արդէն 35.000ի հասած էր բանուորներուն թիւը: Գործադուլ հռչակեցին նաեւ Գնօմ է Ռօնի օդանաւային մեծ հաստատութեան եւ ուրիշ գործարաններու բանուորները, գրաւելով շէնքերը:

Կառավարութիւնը զանազան խորհրդակցութիւններ սարքեց, հրաւիրելով գործատիրական եւ բանուորական ներկայացուցիչները: Պ. Վէնսան Օրիոլ, անպաշտօն նախարար եւ Պ. Սէրօլ, աշխատանքի նախարարը փորձեցին ճամբան հարթել բանակցութեանց համար, մետաղագործական հաստատութեանց մէջ, որոնք մեծ մասով կը գրաւին սպառազինութեանց արտադրութեամբ: Վարչապետն ալ խորհրդակցեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն հետ: Այս բոլոր խորհրդակցութիւնները ելք մը յանգած չըլլալով, երէկ նորէն շարունակուեցան:

Գլխաւոր դժուարութիւններէն մէկը այն է որ գործարանատէրերը առաջին կը նկատեն նատուկ գործադուլները, եւ կը մերժեն որ եւ է բանակցութիւն՝ հաւաքական պայմանագրութեանց մասին, մինչեւ որ գործարանները չպարպուին: Իսկ բանուորները կը տրտնջան՝ թէ գործատէրերը դիտմամբ կը ձգձգեն բանակցութիւնները եւ կը մերժեն նկատի առնել 10 առ հարիւր յաւելման պահանջը, համաձայն ապրուստի սղութեան: Անոնք միեւնոյն ատեն կը պնդեն թէ հաւաքական պայմանագրութիւնները չեն առորագրուած 3 ամիսէ ի վեր

Այս առթիւ թղթակից մը կը գրէ Գնօմ է Ռօն գործարանէն. — Մեր հաստատութիւնը, որ օդանաւի շարժիչ մեքենաներ կը շինէ, գործադուլ հռչակեց ուրբաթ առտու ժամը 10ին: Մեր հերթապահ խումբը, որ գործի կը սկսի ժամը 2.30ին, ալ էնոնքսայէն հրահանգ ստացաւ 24 ժամ փակուիլ գործարանին մէջ: Միւսներն ալ իրենց կարգին պիտի մտնեն յաջորդ օրը, եւ այսպէս շարունակ, մինչեւ որ գոհացում տրուի: Գործարանին մէջ անզաւորուած են ձայնասփիւռ գործիքներ եւ ամէն ժամ որոշումները կը հաղորդուին բանուորներուն: Մասնաւոր ներկայացուցիչներ ծխախոտ եւ ուրիշ անհրաժեշտ պիտոյքներ կը ճարեն, սովորական գիներով: Գործարանին վարչութիւնը տրամադրութիւն յայտնեց իր վճարումները յարմարցնել Փարիզի ամէնէն բարձր օրավարձ վճարող հաստատութեան գիներուն, բայց բանուորները մերժեցին, պահանջելով 10 առ հարիւր յաւելում եւ հաւաքական պայմանագիր:

*** Շատ մը շէնքերու վրայ կարմիր դրօշ պարզուած է բանթողներուն կողմէ: Սիթրօէնի բանուորները, որոնք ամէնէն առաջ սկսան գործադուլը, պահակներ նշանակած են եւ երբ գրասենեակի պաշտօնեաները առտուն գացին, անմիջապէս ճամբուեցան: Գործարաններու վարիչները կ'ընդունուին, բայց կը մերժուին թղթակիցները եւ բոլոր անոնք որ կապ չունին հաստատութեանց հետ:

*** Շարժավարներու (շոֆէօր) միութիւնը որոշեց կէս օր գործադուլ ընել չորեքշաբթի, 6 ապրիլ: Այդ օրը կառքերը դուրս պիտի չելլեն կէս օրէն առաջ: Անոնց գանգատը բոլորովին ուրիշ բան է — կը մերժեն որ եւ է նոր յաւելում սակացոյցի եւ կը պահանջեն անմիջապէս փոխել ժամացոյցները եւն.:

*** Քանի (հիւսիսային շրջան) կազի գործարանն ալ գործադուլ հռչակեց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԹԱԳԻՒՈՐ ՓԱՇԱ »

Ո՞վ է, պիտի հարցնէք:

Միապետական կուսակցութիւն չունինք, որ ըսէիք թէ անոնց թեկնածուն է ապագայ հայկական թագաւորութեան համար:

Ձիու մը անունն է, չխօթուիք:

Լիվրփուլի մեծ ձիարշաւը տեղի կ'ունենար ուրբաթ կէսօրէ վերջ:

Ձիարշաւորդներ իրարու ետեւէ կը հասնէին սրարշաւ եւ հանդիսատես կը բերէին բրիտանական կղզիներու բոլոր անկիւններէն: Ցիտուն անհատական օդանաւեր եւս հասան ժամանակին: Ի՞նչ փոյթ թէ բարակ անձրեւ մը կը շաղար, բազմութիւնը խռնուած էր արշաւադաշտին շուրջ ու մեծ անհամբերութիւն ցոյց կուտար, — աշխարհի ամէնէն հետաքրքրաշարժ ձիարշաւն է այս, ուր ձիերը պարտաւոր են ցատկել անկարելի արգելքներու վրայէն՝ գլխու պտոյտ տուող ստատումներով: Ահա թէ ինչո՛ւ տխուր եւ մահացու արկածներ ալ կը պատահին: Ցանախ ձին ու ձիաւորը գլխի վայր կ'իյնան ու կը ջարդուին:

Այս տարի ապահովուած է փրանսացի ձիապաններու մասնակցութիւնն ալ, — վեց տարիէ ի վեր փրանսացի ձիապանները չէին յանդգնիր չափուիլ, Լիվրփուլի, մրցումին մէջ, անգլիացի ձիապաններու հետ, որովհետեւ համարձակութիւն չունէին մրցանակը շահելու եւ կայծես կը սարսափէին արկածներէն:

Ուրկէ՞ կուգայ, այս տարի, իրենց քաջութիւնը: Ձիուն անունէ՞ն, որ հայկական է: Ապահովաբար փրանսացի ձիապանը ենթադրած է որ իր բեգասը չի կրնար աչք առնել մահացու արկածները եւ շահիլ յաղթանակը՝ եթէ կոչուի ու մարզուի փրանսական անունով մը: Հայու անուն կրո՛ղ մը միայն կրնայ... կոտրել իր քիթն ու բերանը անկարելի ծրագիրներու համար: Հայու անուն կրող մը միայն կրնայ... ցատկել էյֆէլի գագաթէն՝ կը բաւէ որ փաշա ըսես իրեն: Հայուն համար ի՞նչ կ'արժէ աշտարակին բարձրութիւնը կամ գետին յայնէր, — կը ցատկէ՛, հօ՛յ հօ՛յ կը ցատկէ: Մեր թագաւորն ալ, Արտաւազդ, ոտքին կարկինը սանձ բանալով չցատկե՞ց գետին վրայէն:

Լաւ ընտրութիւն է ըրեր փրանսացի ձիապանը՝ իր ձիուն անուն դնելով Հայու մը անունը: Վստահ եմ որ մեր «Թագւոր փաշան» եթէ մրցանակ չշահեցաւ առաջին գալով, անպայման առաջնութիւնը շահեցաւ իր քիթն ու բերանը կոտրելով անճախորդաբար ձեռով մը: Ի փառս իր Հայու անունին:

Սակայն իմ ըսելիքս այդ չէր: Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ աշխարհի վրայ չկայ ձիարշաւ մը, որ այսքան հետաքրքրութիւն արթնցնէ իր վտանգաւոր եւ արկածալից վազքերով:

Սխա՛լ, ես կը ճանչնամ արշաւ մըն ալ, որուն լծուած են ոչ թէ հայկական ձիերը, այլ եւրոպական ազգերը, — թէեւ իրենք զինարշաւ կ'ըսեն այդ մրցակցութեան, բայց իրականին մէջ արգելարշաւ մըն է ամէնէն վտանգաւոր տեսակէն:

Շուտով կը տեսնենք թէ ո՛ր ազգերը, այդ արշաւին մէջ, կը կոտրեն իրենց քիթն ու պոչը, անճանաչելի դառնալու աստիճան: Այս անգամ Թագւոր փաշային կամ Տիար Թագւորին իրաւունքն է հանդիսատես մնալ ուրիշին քիթն ու պոչը կոտրուելուն:

ԱՐԱՋ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

Մինչեւ մարտի վերջը պայմանաժամ սահմանուած էր ֆրանսերէն շարադրութեան համար, որուն նիւթը պիտի ըլլար Հայրենիքը: Արդէն ստացած ենք 16 գրութիւններ:

Աւելի ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար, պայմանաժամը կ'երկարաձգենք մինչեւ ապրիլ **30**:

ԻՆՉԵ՞Ր Կ'ՈՐՈՃԱՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

Անգլիոյ երեսփ. Ժողովին մարտ 24ի նիստին մէջ, վարչապետին յայտարարութիւններէն անմիջապէս վերջը, խօսք առին ընդդիմադիրները, քննադատելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

Այս առթիւ ամէնէն երկար ճառը խօսեցաւ նախկին նախարար մը, Պ. Չըրչիլ: Ան վերլուծելով գերմանական քաղաքականութեան վտանգները, որ յանգեցաւ Աւստրիոյ կցման եւ որ այժմ կը սպառնայ Չեխոսլովաքիոյ, թելադրեց ճակատ կազմել խումբ մը պետութեանց միջեւ «օրէնքի եւ արդարութեան դրօշին տակ»: Յետոյ մասնաւորապէս ծանրանալով Դանուբեան աւազանի եւ Պալքաններու վրայ, ներբողեց «ռազմական եւ հզօր պետութիւն մը», Եուկոսլավիան եւ շարունակեց.

— « Ենթադրելով որ Ֆրանսա եւ Բրիտանիա պատրաստ են զբաղելու Դանուբեան աւազանով, կարելի է շահիլ Եուկոսլավիան, եւ այդ պարագային Պուլկարիան ալ կրնայ մտնել նոյն շրջագծին մէջ: Ռումանիա ուղղակի սպառնալիքի տակ է, Գերմանիոյ դէպի արեւելք ուղղուած շարժումով: Այս երկիրները, որոնք մինակ ձգուած են այժմ, համոզուելով թէ ոչ մէկ պետութիւն կը գործէ դիկտատորներուն դէմ, պիտի իյնան մէկ մէկ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ դիրքը: Կարելի չէ՞ որ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վճռական գործողութիւնը համախմբէ այս հինգ պետութիւնները, ինչպէս եւ Չեխոսլովաքիան, որոնք բոլորն ալ հզօր բանակներ ունին, համագումար **75.000.000** բնակչութեամբ եւ քանի մը միլիոն զինուոր, արդէն մարզուած, ինչպէս եւ անհուն հարստութիւններ: Թոյլ պիտի տա՞նք որ այս բոլոր հնարաւորութիւնները ցնդին, առանց որ եւ է հաւաքական ճիգ փորձելու: Եթէ այդպէս ընենք, մէկ վայրկեան իսկ մի կարծէք թէ մենք փրկուած պիտի ըլլանք պատերազմի վտանգէն: Ընդհակառակն, բազմապատկած պիտի ըլլանք մեր վտանգը: Ներկայիս Գերմանիա կը նախատեսէ կարճատեւ պատերազմ մը: Բայց, անգամ մը որ իր թաթը նետէ այդ երկու երկիրներուն վրայ, իր ուժը պիտի տարածէ մինչեւ Սեւ ծով: Այն ատեն հիթլէրական կարգուսարքը պիտի կրնայ մնալ անհունօրէն, որքան ալ երկար տեւէ պատերազմը, եւ պիտի ակարացնէ պատերազմի դէմ եղած արգելիչ ուժերը: Ամբողջ Դանուբեան Աւազանին նացիացումը ամենամեծ վտանգ մըն է բրիտանական կայսրութեան համար: Թերեւս քանի մը շաբաթէն կը պարզուի կացութիւնը: Այն ատեն չարաչար պիտի զղջանք մեր անհեռատեսութեան եւ անվճռականութեան համար: Յառաջիկայ քանի մը ամիսներու ընթացքին պիտի վճռուի թէ այս բոլոր ուժեղ երկիրները քաղաքակրթութեան դրօշի՞ն պիտի միանան, որ պիտի պարզուի Ժընեւէն (Ազգաժողով), թէ իրենց ճակատագիրը պիտի կապեն նացիական (հիթլէրական) պետութեանց: Մեզի համար անհրաժեշտ է ըմբռնել թէ ինչքան թանկագին են այս օրերը եւ ինչքան կենսական: Պէտք է ամէն միջոց փորձել: Կը պաղատիմ որ կառավարութիւնը իր գերագոյն ճիգը փորձէ: Եթէ ուշ մնանք, վա՜յ մեզ: Մի փախցնէք որ եւ է պատեհութիւն, այդ ընդարձակ երկրամասը փրկելու համար արշաւանքէ, շահագործումէ եւ աւարէ »:

ԼԷՆԻՆ ՍԻՐԱՀԱՐ

Բ.

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ

Սպիտակ գիշեր մըն էր Նոյեմբերեան:

Ձիւնը կը ճերմկցնէր գիշերը քանի կը բանար անոր գոյնը:Փեթերպուրկ, ու շտապ քաշելով գլխուն, կը նայէր արքնաթոյր երկինքին ու կը խորհր-դածէր:

Լիզա, գիշերուան խաղաղութենէն ներշնչուած, մտաւ Նեվսկի թաղը եւ, իր անկախութիւնը տօնելու համար կարծես, ուղեց ընտրել ճաշարանի մը մէջ, ուր սովոր էին հաւաքուիլ գրագէտներ, հրապարակագիրներ, արուեստագէտներ:

Թափուր էր ճաշարանը: Թաթար սպասեակներ,— ցարական իշխանութեան օրով՝ Թաթարներուն հիւանդագին երազն էր ծառայել ճաշարաններու մէջ,— կը վազեն ընդառաջ: Լիզա կը նշմարէ իր յեղափոխական բարեկամը, Թումեանցեւ, այլ անուամբ՝ Փէ-Փէ, որ կը խօսի անծանօթի մը հետ, անկիւն մը, սեղանի մը շուրջ Գլխով կը բարեւէ եւ չխանգարելու համար՝ տեղ կը գրաւէ ուրիշ անկիւն մը: Ու մինչ իր սեղանէն կը դիտէր անծանօթը, արդէն կիսովին ճաղատ, ճակատը կորնթարդ, այտոսկրերը քալմուքեան, քիթը չի-կահեր, աչքերը խորամանկ, ռունգերը լայնարաց, ակռաներ քթին արմատին վրայ,— յանկարծ Թումեանցեւ ոտքի կ'ելլէ ու կը մօտենայ իր սեղանին:

— Կ'ուզէ՞ք նստիլ մեր սեղանը: Ձեզի պիտի ներկայացնեմ ընկեր մը:

Լիզա կը մօտենայ անծանօթին:

— Բարեկամս Ուիլեամ Ֆրէյ, կը ներկայացնէ Թումեանցեւ

— Անգլիացի՞, կը հարցնէ Լիզա:

— Ո՛չ բոլորովին, կը պատասխանէ չի կասկածի անծանօթը ժպտագին.

Լիզա, մինչ կը ճաշեն, մօտէն կը քննէ անծանօթին դէմքը եւ խօսուածքը: Ցան կար դէմքին ու ձեռքերուն վրայ: Հրաշալի ռուսերէն մը կը խօսէր, ձայնը հաճելի էր, թէեւ արտասանութիւնը խանձրախօս Վլէհափառ արհամարհանք մը ցոյց կուտար՝ երբ կը խօսէր մենշեւիկներու մասին, կը հեգնէր կառավարութիւնը, Փարիզի գրամատէրներուն քաղաքական խաղերը, ու կ'ոստոստէր նիւթէ նիւթ, միշտ վճիռներ արձակելով ու բարձրէն նայելով օրուան վէճերուն վրայ, Թումեանցեւի դիրքը ցոյց կուտար, որ սովորական մարդ մը չէ անգլիական անունով ծպտուած անծանօթը: Ան կը սիրէր զատել,թոյլ չտալով հակաճառել: Վայելչութեան մտահոգութիւն չունէր, թէեւ կը նմանէր մանր քաղքենիի: Ըստ իր արտայայտութեան՝ յամառ գիւղացի:

Լէնինն էր:

Լիզա չէր գիտեր սակայն անոր ինքնութիւնը: Եւ երբ ճաշարանէն մեկնեցան, մոռցաւ անգամ ռուսախօս Ուիլեամ Ֆրէյի հետ իր հանդիպումը:

Ժամանակ մը վերջ Թումանցեւ եկաւ խնդրել իրմէ որ հանդամակութիւն կատարէ հարուստ շրջանակներու մէջ, բանուորական կուսակցութեան համար: Լիզա կ'աշխատէր անձնուիրութեամբ, դիմելով իր դասակարգին անոնց, որոնք արդէն յափով վարակուած էին յեղափոխական վիբիւսով: Մեծ գումարներ կը հաւաքէ

եւ ամէն անգամ կը փոխադրէ Նովայա Ժիզն թերթին խմբագրատունը, որ տեսակ մը ժամադրավայր դարձած էր jusqu'-au-boutiste յեղափոխականներու, կարծրացեալ մարքսիստներու, ինչպէս եւ ձախամէտ քաղքենի գրողներու: Այնտեղ Լիզա յաճախ ականատես կ'ըլլար գինարբուութեան, եւ յաճախ բուռն վիճաբանութիւններու, որոնց մէջ կը բարախէր ըմբոստութիւնը ցարին դէմ: Վտանգաւոր վայր մըն էր խմբագրատունը, այլ սակայն խոչընդոտ չէր ճանչնար կնոջ հետաքրքրութիւնը:

Օր մըն ալ Լիզա, նոյն խմբագրատան մէջ, հանդիպեցաւ Ուիլեամ Ֆրէյի,— փաթթուած իր լօդիկին մէջ, գլխուն՝ ատորախան: Քիչ մը չփոթած, վեհերոտ, աշխատելով իր ձայնին տալ հաճելի եղանակ մը:

— Ինչքան ուրախ եմ ձեզ վերստին տեսնելով: Ալ ինչո՞ւ չէք գար Թաթարական ծանօթ ճաշարանը:

Տեսակ մը հրաւէր: Բայց Լիզա կը նախընտրէ խորհուրդ հարցնել Թումանցեւին: Եւ առաջին առթիւ գոհացնել իր կնոջական հետաքրքրութիւնը:

— Ամուսնացա՞ծ է:

— Այո՛, ընկերուհիի մը հետ, նոյնքան խանդավառ պոլշեւիկ:

— Իմ մասին քնաւ չխօսեցա՞ւ ձեզի:

— Այո՛, ուղեց հաւկնալ թէ վրդովա՞հ էի ձեր վրայ: Զափազանց կասկածամիտ է, ոստիկանութեան հետ շատ գործ ունենալուն՝ կը վախնայ սադրիչներէ եւ պրովակատորներէ (ցարական լրտես): Ես ոչ միայն ապահովութիւն տուի, փաստ որ հանդամակութեան պաշտօն տուինք ձեզի, այլ եւ ըսի թէ տիկինը, իբրեւ ազնուականութեան ներկայացուցիչ՝ հակոզութենէ ազատ, կրնայ իր յարկարաժինը դնել մեր տրամադրութեան տակ:

Լիզա կ'ուզէ իմանալ Ուիլեամ Ֆրէյի ինքնութիւնը, Թումեանցեւ կը խուսափի

— Մեր շէֆն է, այսքան: Բայց կինդ միշտ գաղափար մը կը շինէք տառջին իսկ տեսակցութեամբ: Ի՞նչ է ձեր տպաւորութիւնը:

— Ռուսական ատած մը կ'ըսէ թէ մարդ մը որ թէ չիկահեր է եւ թէ կարմիր՝ վտանգաւոր է:

Ի վերջոյ կը համաձայնի որ, շաբաթը երկու անգամ, Լիզայի յարկաբաժնին մէջ, Լէնին ժամադրութիւն տայ գործիչներուն՝ հրահանգ տալու համար անոնց: Լիզա, ժամադրութեան օրը, կանուխէն տուն կը ճամբէ սպասուհիները՝ ապահովութեան համար: Ճշդապահ, Լէնին կը հասնի բոլորէն առաջ, աչք մը կը պտըտցնէ շուրջը, ու միշտ կասկածոտ՝ կը հարցնէ թէ դրացիներուն կողմէ հետաքրքրութեան նշան մը նշմարա՞ծ է: Յետոյ տեղ կը գրաւէ պատուհանին մօտ թիկնաթոռի մը մէջ, աչքը պատուհանին, ականջը դրան: Լաւ դիմանանալ էր, կը գրէ Լիզա, պատուհանէն դիտելով՝ կրնար ճշդել թէ մայթին վրայ անանցողներէն ո՛րը լրտես էր, ո՛րը թափառաշրջիկ:

Լիզային գերն էր երթալ բանալ դուռը, երբ զանգահարէին եւ նշանախօս աւայն: Մինչ այդ՝ թէյ կը պատրաստէր ու կը մատուցանէր Լէնինի: Երբ ժամադրեալները չէին երեւնային դալ, Լիզա եւ Լէնին, առանձին, գրբայց կ'ըսէին սամավարին առջեւ:

Լէնին իրեն կը պատմէր թէ դիւէ ամեն լուալ, ամեն ու քիչ մը բանով վտարուոր ճաշ պատրաստել: Արդարեւ հրաշալի կրակ կը վառէր, փայտիկները խնամքով կը ճեղքէր, կրակ կուտար ու կը փչէր լիաթոք՝ մինչեւ որ բոց ժայթքէր: Յետոյ կը նստէր ու թէյով վառքուշիկ կ'ուտէր: Լիզա կատակելով զինք կ'անուանէր կռայսոնճի մուժիկ (խոհարարի աշկերտ), ու Լէնին հպարտ կը թուէր իր այդ ճարտարութեամբ: Հետզհետէ վարժուելով՝ Լիզայի ընկերակցութիւնը բնական դարձաւ իրեն: Այնպէս որ երբեմն կը մոռնար իր առաքելութիւնը, կարծես ուրիշ նպատակ չունենար բայց միայն ժամանց:

Եռացող սամավարին կողքին, լռութեան եւ անդորրութեան մէջ այս գլուխ-գլուխի զրոյցները անշուշտ քերթութիւն մը պիտի առնէին «Մարքսի մէկ հատիկ զաւկին» սրտին մէջ, որքան ալ լեցուած ու խցուած ըլլար մատերիալիզմով: Լիզա զգացած էր որ Լէնին, երբեմն ընկերներու սպասելու պատրուակին տակ, յաւակալէս երկար կը մնար իր մօտը:

— Կը նուագե՞ս, կը հարցնէ օր մը, դիտելով դաշնակը այնպէս մը որ կարծես նորութիւն ըլլար իրեն համար:

— Այո՛, եւ շա՛տ: Իսկ դուք, կը սիրէ՞ք երաժշտութիւնը:

— Կը սիրեմ, բայց չեմ հասկնար:

Երեկոյ մը Լէնին կը խնդրէ որ Լիզա նուագէ, բայց «բարձր կտոր մը»,այնպէս ինչպէս Լիզա պիտի նուագէր իրեն համար, իբրեւ թէ մարդ չկենար մօտը: Լիզա կը նուագէ Պէթհովէնի Sonate pathétiqueը: Լէնին կը նստի Լիզայի քով,— Լիզա կը նուագէ, Լէնին կը դիտէ Լիզան: Ուշադիր բայց հեգնական նայուածքով մը կը պարուրէ զայն: Արուեստագէտ կին՝ Լիզա սարսուած է Պէթհովէնի մեղեդիով, հնչեղ գոյնով, ձայնախաղով ու ոճով, որոնք թերեւս չէին խօսիր Լէնինի,— ու մինչ Լիզա ինքն իրեն կը հարցնէր թէ քովը նստած սառնարիւն բարեկամը հաճոյք կը զգա՞ր արդեօք, յանկարծ, Պէթհովէնի այդ հոյակապ կտորին երրորդ մասը սկսած ատեն, բոլորովին կը կերպարանափոխուի Լէնին, ներքին խոր յուզումով մը կը լեցուի, կը սկսի թրթռալ եւ թօթուել.

— Հրաշալի է այս, աւելի քան հրաշալի:

Յետոյ կը խնդրէ վերսկսիլ: Երբ Լիզա կը նուագէ սոնաթին երրորդ մասը,Լէնին դարձեալ կը լեցուի կրակով: Թէ ի՞նչն էր որ այդքան կը յուզէր Լէնինը, կը յայտնենք աւելի վերջ: Բայց այսպէս Լէնին ու Լիզա կը կապուէին ջերմ զգացումով մը: Լէնին, միշտ վեհափառ արհամարհանքով մը զոր ցոյց կուտար հանդէպ ազնուապետական դասակարգին, եւ թաքուն հպարտութեամբ մը որ կը բխէր զանգուածները առաջնորդելու իր յաւակնութենէն, կ'աշխատէր անտարբեր մնալ կնոջ հմայքին: Իսկ Լիզա կ'աշխատէր որ այր մարդը խոնարհի Լէնինի մէջ, չարչարուի իրմով, տկարանայ իր հմայքին տակ:

Լէնին ճախուէր էր, չէր գիտեր կընամեծարութեան ձեւերը, նոյն ատեն հպարտ: Լիզա կը սիրէր իր դասակարգին վայել ժեծարանքներ ընդունիլ,

միշտ քիթը բարձր:

Բայց եւ այնպէս աչքը հասունցած էր արդէն:

Օր մը, Լէնին դարձեալ կ'աշխատի վառել սամավարը: Լիզա նստած կը նուագէ: Երբ Լէնին կը փչէր կրակը, կայծ մը կը ցատկէ եւ կ'իյնայ Լիզային մէկ բազուկին վրայ ու կ'այրէ: Սուր ճիչ մը կ'արձակէ Լիզա, ու Լէնին, սարսափահար, նետին կը դառնայ մէկ ոստումով: Մէկ երկվայրկեան անշարժ կը մնայ, յետոյ կը վազէ Լիզայի մօտ, կը բռնէ բազուկը եւ համբոյրներով կը ծածկէ զայն: Լիզա, եռանդութեան մէջ, չի շարժիր տեղէն: Ցաղթած էր:

Ցանկարծ, Լէնին վեր կը վերցնէ գլուխը, ձեռքերը կը դողային, կաս-կարմիր դարձած էր երեսը, ամօթահար, ինքն իրեն դէմ կատղած: Լիզա կը խնդայ, կը ժպտի, կարեւորութիւն չտալ կը ձեւացնէ, բայց անօգուտ,— Լէնին կատղած է ինքն իրեն դէմ, նայուածքին մէջ վախը թէ հիմա կինը ի՛նչպէս պիտի դատէ զինքը: Վայրկեանի մը յուզումով տկարանա՛լ, ան ալ ազնուապետական դասակարգէն կնոջ մը առջեւ: Համբոյրը պղտիկցուցած էր զինք, այդպէս կը զգար: Լիզա փորձեց նուագել պոհեմական եղանակներ, որոնց համար կը խենթենար Լէնին: Բայց «Մարքսին մէկ հատիկ զաւակը» պարտուած կը զգար ինքզինք եւ սովորական հեգնանքը փախած էր շրթներէն: Կարճ կապեց, առաւ մըլոն գլխարկը եւ արագօրէն հեռացաւ գիշերուան մէջ, առանց այլեւս հետաքրքրուելու թէ լրտես կը հետեւէ՞ր իրեն:

Ապահովաբար երբ տուն հասաւ հեւ ի հեւ, բացաւ Մարքսը եւ սկսաւ կարդալ կատաղօրէն, հալածելու համար սիրոյ դեւը, որ իր սիրտն էր մտած:

Կրցա՞ւ, սակայն, հալածել սիրոյ դեւը, մահու չափ հզօր:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԵՐ ՎԱՆԴԱԿՆԵՐԸ

Խօսող եւ սհարկու ես զուն ինծի պէս: Մեր բոլորը անհաւասար պայքարի ստապանքէն հանգոյցներ ու-նին փոթորիկներէ պրկուած:

Մենք կրնայինք միասին ապրիլ եթէ զիս ճանչնայիր:

Ես սարքավոր Հայն եմ վանդակէս իլուած ու հալածական:

Դուն աշխարհէն խլուած Առիւծն ես, երկաթէ վանդակի մէջ բանտարկուած:

Մեր «ինքերը» լուծելու համար՝ մեր սրբինը սրուակ առ սրուակ կը քամեն, լակելով կեղր սեղաններու վրայ:

Քեզ «վերլուծելու» համար սարքաւորված մաի կառքներով կը սնուցանեն ու քու ոտքիդ նախանձելով մինչեւ մերատութեան ասուղներու մէջ քեզ կը յիշեն.

Եթէ ժարդիկ ամօթ ունենային՝ Գաչէն մինչեւ հրեայ փերեզակը քու անունդ պիտի չստորագրէին քեզ տեսնելէ վերջ:

Պէտք է պատուէին Ազատութեան անունով ծածանուող բոլոր դրօշակները ի սեւ տարագիր դերիններու:

Անվեհեր քաջութեան արգասիքը՝ Ազատութիւնը՝ գարշահոտ վանդակի մէջ ու սեփական վանդակի մը իրաւունքը աշխարհի չորս ծագերուն տարագնուած:

Ինչո՞վ տարբեր ենք մենք իրարմէ:

Եթէ հասկնայիր զիս, միասին կրնայինք պարպառդել մեր կամքը:

Դուն՝ ի զո՛ւր օրերով կ'երազես կայս անտառներդ,-ուր երբեմն քու ոռնումէդ վագրեր ու գայլեր իրենց սաղմը կը վիժէին, ու բոլոր շնչաւորները ծակամուտ կ'ըլլային.

Երբ բարձունքէ մը կը լուէր քու մարտահրաւէր աղաղակդ, աւելի հզօր քան մրրիկը, ոչ ոք կը համարձակէր պատասխանել քեզի:

Դարերէ ի վեր վեհապետներ, իշխողներ, տիրողասուրներ իրենց նապաստակի ողնայարը կը ծածկեն քու դիմակովդ

Իրենց խարխուլ գահերուն՝ շղթայակապ զարդ, դրօշակներուն պարծանք, վատ սրտերուն իբր քաջալերանք համարեցին քեզ:

Դուն ի՞նչ պէտք ունիս գիտնալու ասոնք: Բայց մինչեւ ե՞րբ թողունք որ շաղաքակրթութիւնը խնամքով խեղաթիւրէ, իւրացնելով մեր բոլոր առաքինութիւնները ուրիշներու հաշւոյն:

Մենք ինչո՞վ տարբեր ենք իրարմէ: Ազատութեան լոյսէն շլացած ընդարձակ վոհմակին մէջ շուարեցանք: Անոնց սանդարամետեան խնջոյքին մէջ կորսնցուցինք մեր զէնքերը: Հանդիսատեսներ անանեցան մեր աւերակներու աւելցուքով ու մեզ բերին նետեցին օտար ու անարեւ հարիւրոններու թուղթէ սահմաններուն մէջ:

Գազանացած ոսոխը անպատիժ մընաց: Մեր «բարեկամները» իրենց ստացական խիղճը քնացուցին մեր բանադատուած ուղեկորոյս թափառումներուն մէջ. ու «խաղաղութեան» դերեզմանային պարտադրութեամբ տիրեց մեր վրայ:

Աւելի դիւրին է փշրել քու երկաթէ վանդակիդ ժանգոտած ձողերը, քան պատռել «օրէնքի» թերթերը որոնց մամ չղթայած են մեզ երկրէ երկիր:

Բայց եթէ մենք միասին ըլլայի՜նք: Մեծ ու պզտիկ, զօրականէն մուրացկանը, հանճարէն աւազակը, օրերով վանդակիդ կը քուէին ու դուն կը փակես աչքերդ, մռնչիւնդ յոգնած, ու անոնք հաճոյք կը զգան դիտելով քու զսպուած նիրհդ. ինչպէս զառամած Ներոնի մը պարտեալ ըմբիշի մը առջեւ:

Եթէ դուն կը ճանչնաս զիս, ես կը փշրեմ քու վանդակդ ու մենք միասին կը խոյանանք: Այն ատեն ամէն մարդ պիտի նահանջէ մեր առջեւ:

Խուճապը պիտի պատուհասէ զանոնք ու մեր ճարման ո՞վ պիտի կրնայ դիմանալ

Պէտք չէ խնայել մեր գերութեան մէջ հաճոյք փնտռողներուն:

Անոնք երկար զարհուրանքէ վերջ պիտի զիմեն ամենազաղիր միջոցներուն, մեզ պատուհասելու համար: Բայց մենք ամէն տեղ ենք. աշխարհի չորս ծագերուն ու խուճապը պիտի ըլլայ անդորրոյն ու վախճանը հասասար:

Սարսափէն պիտի ուրկանան անոնք: Ու մեր փոթորիկէն Արեւը պիտի խաւարի:

Մենք մինակ չենք, ամէն տեղ առիւծներ կան բանտարկուած անարգուած վանդակներու մէջ ուր թափառական Հայ մը կայ:

Կը փշրենք վանդակդ ու կը շինենք մերը, կամ միասին կ'անհետանանք անհամար բազմութիւններու հետ:

Բաւ է որ ճանչնանք իրար: Դուն պիտի վայելես աշխարհը. ես պիտի բարձրանամ ոսկէ վանդակէս Արարա-

տի կատարը ու պիտի ձենչ...
պէս.

— Ահա ես եկայ դարձեալ...
բազածէն մինչեւ Տուրոս պիտ...
ձայնանդէ կենդանութիւնը ...

Օձեր պիտի սողան կրու...
տակ. ու բարեններ անդունդ...
մէջ պիտի գլորին: Շնագայլեր...
ճակներ կայծակնահար պիտի...

Հայրենիքս պիտի ճանչնայ...
իր հին առիւծն եմ հիմա:

Մեր հին Ոգին պիտի չփոր...
գոյն պատդամը.

— Զգեցէք զիս մինա՛կ մի...
վանդակին մէջ. մենք կամովին...
պատնիչենք զայն՝ փակելով...
րայ: Մի՛ մօտենաք մահուան...

Մենք քաղաքակրթութեան...
երկունքի առանձնութիւնը պիտ...
րինք, ու տառապող ժողով...
պիտի նուիրենք ծիթենիներ...
անեղծայրութեան պահուն

Մեր երկուքի տառապանքը...
ման է եւ ծնունդը պիտի ըլլ...
քան Վահագնեան:

Մենք առիւծին փշրուած...
պիտի պոռպատանք մեր վանդ...

Միայն թէ ճանչնանք իրար

ԽՈՍՐՈՎ ԱՊՐ...

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱԳՌԱՒՆԵՐՈՒ ԶՐՈՅՑ...

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Օ՜, բարեւ, ...պատու, ի՞նչպէս ես, լա՞ւ ե... ...էիր:

Բ. ԱԳՌԱՒ — Շատ լաւ եմ ...հակալութիւն: Սպանիա էի ...բացայ ու հիմակ քիչ մը ...թիւն կ'ընեմ, այս կողմերը ...գիրացած կը տեսնեմ: Դուն ա՞...ընկեր:

Ա. ԱԳՌԱՒ. - Ես ալ Սպա...

Բ. ԱԳՌԱՒ. - Ո՞ր կողմերը

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Կալիցիա, ...րիա, Քասթիլիա, նոյնիսկ ...տուրիա:

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Իսկ ես Գա... վարա, Արակոնա, Քաթալոնիա... ...լուզիա...

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Ինչպէս էր ...

Բ ԱԳՌԱՒ— Իշխանական ... պազօրեայ ճաշասեղան, խրախ...թիւն, ստամոքսային հանդ... հիմակ, սակայն, աղիքներու ... անհանդստութեան մը ... այս տեղուանքը եկած եմ, ... հանգչելու:

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Դուն ալ կ'երեւ... ծի պէս շատ կերար:

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Զափէն աւել... րեցի:

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Հանրապետա... միս կ'ուտէիր թէ ազգայնակա...

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Օ՜, ես խտրու... չէի դներ:

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Ազգայնականն... միսը աւելի փափուկ պիտի ըլ...

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Միւսն ալ փա... նի: Մարդոց միսը համով է մ...

Ա. ԱԳՌԱՒ. - Իրենք սիրա... զօրաւոր ու անհամ են, սակայ... րենց միսը իրարմէ խիստ համե...

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Իրենց սիրտ... խիղճին չէ որ տուած են՝ ...

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Իրենց միտ... զարգացնեն՝ թնդանօթներ բերե... լու համար: Ի՞նչու կը կռուի... նէրը...

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Հայրենիքի՛ ... մար...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Քէմալ կ'ուզէ որ Թուրքիան ազատ ու անկախ ըլլայ իր սահմաններէն ներս ու պիտի ըռուէր նոյնիսկ բրիտանական կայսրութեան դէմ, եթէ անիկա փորձէր միջամուխ ըլլալ իր գործերուն... Ոտքը սահմանէն դուրս հանելու նպատակ չունի ան...

— Այդպէ՞ս ուրեմն, ժպտեցաւ երիտասարդը ոտքի-ելլելով - կրնայ ըլլալ որ բոլորովին պարապ տեղը եկած եմ, բայց Սըր Ձօրճ համոզուած է որ բաներ մը կ'անցնին կը դառնան... իմ պարտականութիւնս է հետեւաբար անիկա ստուգել կամ ապահովել զինքը որ իր վախերը անհիմն են... Ու քանի որ ուրիշ կերպով չէք կրնար օժանդակել ինծի, ես պէտք է ժամեմ ժողո-

վուրդին բոլոր խաւերուն մէջ եւ կամաց, կամաց տեղեկութիւններ հաւաքեմ... կը տեսնեմ որ երկար եւ անհաճոյ աշխատանք է, բայց ի՞նչ ընենք...

— Թերեւս, ըսաւ ներհար ու պարթեւահասակ Սկովտիացին. ուրիշներուն գործին խառնուող մարդոց ըլլխուն շատ փորձանքներ կուգան, այնպէս որ վերջին խորհուրդ մը եւս—պզտիկ եղիր...

— Շնորհակալ եմ. վստահ եղէք որ իմ ալ փափաքս է ողջ առողջ դուրս գալ այս գործէն... յարկաբաժինը ե՞րբ պատրաստ կ'ըլլայ...

— Բանալիները պահապանին ուղղուած երկտողով մը պանդոկ կը ղըրկեմ այսօր. պայմանագրութիւնն ալ կը ներփակեմ... առաւօտ եւ առաջին ամսուան վարձքին հետ միասին ինծի վերադարձուր... կը նախընտրեմ որ հոս չգաս ուրիշ անգամ, ամբողջահաւ չեմ ուզեր ասանկ զաղանի գործերու խառնուիլ...

— Կը հասկնամ, կրկին շնորհակալ եմ, ըսաւ Սուլիւան ձեռքը երկարելով:

Յասա Սկովտիացին վայրկեան մը իր մտածներուն մէջ պահեց այդ ձեռքը. պայման մը տեղի կ'ունենար իր կուրծքին տակ: Յետոյ յանկարծ տեսակոր ժպիտ մը այլափոխեց անոր դէմքին գիծերը եւ ըսաւ.

— Եթէ գլխուդ փորձանք մը գայ, մեծ փորձանք մը, միայն պահէ հասցէս... Թիւ 110 Եօղուրթճի փողոց, Մօտա... Վստահ եմ որ միմիայն կեանքդ վտանգուելու պարագային պիտի գործածես զայն... կարելի է օգտակար ըլլամ...

Սուլիւան այդ օրը, ամէնէն առաջ ժամերուն հանդստացաւ եւ իրիկուան դէմ առաջին անգամ ըլլալով այցելեց Մխախոսի Մթերանոցը, ատանձնելու համար այն պաշտօնը որ պիտի արդարացնէր իր ներկայութիւնը Պոլսոյ մէջ: Ղալաթիոյ կամուրջէն նաւակ

մը նստաւ ու երկու մարմնեղ թիավարներ Վոսփորի բացերը տարին զինքը: Կրնար շոգեմակոյկ մը առնել, բայց շատ ժամանակ ունենալով, նախընտրեց հին օրերու նաւակին անփոյթ տատանումը, որովհետեւ այդպէսով լաւագոյնս պիտի կրնար վայելել գեղեցիկ տեսարանը: Համայնապատկերը այնքան տպաւորիչ չէր Բերայի եզերքը, քանի որ վերջին յիսուն տարուան մէջ շինուած ու բազդատաբար արդիական նաւամատոյցներն ու մթերանոցները իրենց արտաքին երեւոյթով շատ քիչ տարբերութիւն ունէին հիւսիսային Եւրոպայի նաւահանգիստներուն մէջ երեւցող շէնքերէն: Սուլիւան գիտէր որ անձրեւոտ օրերուն, երբ մշուշը ծածկէր քաղաքին կորեւոր շէնքերը, պատկերը պիտի ըլլար այնքան յուսահատեցնող որքան Համպուրկի, Լիվըրփուլի կամ Րոթէրտամի մէջ:

Եւ սակայն, քանի հեռացան, տեսարանը այնքան յափշտակիչ երեւոյթ մը ստացաւ: Բերայի թաղը որուն վըրայ կ'իշխէր բլուրին գագաթը կանգնած հզգահի Սպիտակ Աշտարակը, իր բազմերանգ շէնքերով ու կանանչաւէտ պարտէզներով կապոյտ երկնա-

կամարին ու ծովուն գիրկը նետուած, դիւթական քաղաքի մը կը նմանէր հիմա:

Տոլմա Պաղչէի պալատը անցնելէ վերջ, կէս ժամ եւս թիավարեցին եւ հասան Օրթաքէօյ, ուր կանգ առին սեփական նաւամատոյցի մը առջեւ՝ Մթերանոցին դիմացը:

Երկար, ցած ու երկյարկանի փայտէ շէնք մըն էր այս վերջինը՝ զետեղուած տարածութեան մը վրայ որ հաւանաբար գեղեցիկ պարտէզ մը եղած էր ժամանակին: Սուլիւան Սըր Ձօրճէն իմացեր էր թէ հին ատեններ այդ շէնքը մանր, մօտը կալուածներէն մէկն էր Իրանի Շահին, որ ընդհանրապէս այնտեղ կը բնակէր, եւ պարբերաբար այցելութիւններ տար Թուրքիոյ մայրաքաղաքին: Պարտէզներն ու Վոսփորի վրայ բացուող լայնկեկ պատուհանները տակաւին կը յիշեցնէին գոյութիւնը այն վանդակներուն որոնք հետաքրքիր մարդոց նայուածքէն կը պաշտպանէին Հարէմին կիները: Անոնց մէկ մասը հոն կ'ապրէր դեռ, մինչեւ 1922 թուականը:

Մթերանոցին տնօրէնը, Լեւքաօփուլօս անունով Յոյն մը, որ նախապէս լուր ստացած էր Սուլիւանէն իր

այցելութեան մասին, վար է... մաւորելու համար զայն: Կրկ... նարհութիւններ ըրաւ անոր ... ձեռքերը իրարու շփեց ու ... ւեր արտասանեց: Երկար... կարճ կապել տալու համար, ... արեց անմիջապէս թէ Թուրքե... հասկնար: Վարպետորէն խոր... կութիւն մըն էր ըրածը, ... մարդը Թուրքերէն չէր որ կը ... ռէր, այլ յունարէն. ուրեմն ... նախանօրէն եղրակացուց թէ ... այդ լեզուին ալ անծանօթ էր...

Յետոյ տնօրէնը սկսաւ ... Թափած բայց եւ այնպէս ... հասկնալի անգլերէն մը խօսի... կողմ նետեց իր ստրուկ ձեւերը ... ւելի բարեկամական, գրեթէ ... յեւչ հով մը առաւ:

Երբ դրասենեակի պաշտօնե... ներկայացուցին իրեն, Սուլիւ... սեց որ անոնցմէ ոչ մէկը ... գիտէր: Փորձեց Ֆրանսերէն ... նոնց հետ, բայց դիտամբ ... սասանեց իր բառերը, որպէսզի ... կնային զինքը: Յոյնը աւելի ... ու տիրական երեւոյթ մը ... Սուլիւան բաւական խելացի ... հելու համար անոր պաշտօն...

Ա. ԱԳՌԱՒ — Հա՛, հա, հա՛, հի՛, հի՛, հօ՛ւ, հօ՛ւ, օ՛ֆ ... Թե-... բէս անտեսական պատճառով ...

Բ. ԱԳՌԱՒ — Հի՛ւ, հի՛ւ, հի՛ւ, հ՛օ, ... հօ, հէ՛, հէ՛, հէ՛ ... Թերեւս դա-... վաճառի համար ...

Ա. ԱԳՌԱՒ — Անոնք կը կռուին ... անելու համար ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Անոնք կը մեռնին ... ...ի համար ։ Կը լուծեն մեր անօթ-... ական հարցը ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Թէեւ իրարու հան-... չէ՛ք, սակայն բարի են մեզի ... Առնուազն անուղղակի բա-... րերար են ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Ժամանակին մեր ... պատերը այս բարի մարդիկը ... կ՚երթան եղեր վայրենիներուն ... ...ակ գտնելու ։ Անոնք չէին գի-... ր որ քաղաքակրթուած մարդը ա-... ...ւնիւ է, աւելի կը սպաննէ եւ ... աւելի կը հոգայ ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Ցեղոյ քաղաքակըր-... ւածներուն միսը սպիտակ է ։ Հրեշ-... տակի միսի պէս համով ու եղական ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Սա քաղաքակրթ դա-... ...ու մարդիկը շատ աչքս մտած են, ի-... ...նց աչքերը կոկորդս մտնելէ վերջ ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Շատ ալ մի՛ գովեր ... մարդիկը ։ Եթէ աղնիւ ըլլան՝ մէկ ... պատերազմը լմնցնելէ վերջ կը սկսին ... երկրորդը ։ Տես, սպանիականը չա-... րտած սկսաւ չինեա-ճափոնականը ։ ... Աւրիկա մեզի անսպառ է ։ Ես առայժմ ... չինեա-ճափոնականէն չեմ կրնար օգ-... տուիլ ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Ես իմ ձագուկներս ... ղրկեցի ։ Մի՛ մոռնար որ աշխարհը ... լեցուն է ագռաւներով ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Չինացիները եւ Ճա-... պոնացինե՞րն ալ քաղաքակրթուած են ... որ կը պատերազմին ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Անոնք քաղաքակըր-... թութեան դեղնութիւնն են ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Բայց որոշապէս ի՞նչ ... կը նշանակէ «քաղաքակրթութիւն» ։ Արդեօք «սպանութի՞ւն» կը նշանակէ ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Օ՛, որքան միամիտ ... ես սիրելիս ։ Սպանութիւնը վայրե-... նիի գործ է ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Եւ սակայն քաղաքա-... կիրթներն ալ կը սպաննեն ...

Բ. ԱԳՌԱՒ — Ճշմարիտ քաղաքա-... կրթութիւնը «Ջարդարարութիւն» կը ... նշանակէ Այսինքն՝ զանգուածային ... սպանութիւն ։ Ջարդ՝ ի պատիւ եւ ի ... նպաստ ագռաւներուս ։ Մարդիկ ե-... րախտապարտ են մեզի հանդէպ ։ Մենք ... ժամանակին, իրենց Նոյեա մարդա-... րէն կերակրած ենք ։ Այս մասին գըր-... ուած է իրենց Ս. Գրքին մէջ ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Շատ այլանդակ կեն-... դանիներ են սա «մարդ» կոչուած ա-... նասունները ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Իրաւունք ունիս ։ Ի-... րականութեան մէջ, մեզ չեն սիրեր, ... սակայն, միշտ կը կշտացնեն մեզ ի-... րենց սեփական միսերով ։ Մոռնալու ... չէ սակայն, որ ամէն մարդու սրտին ... մէջ ագռաւ մը թառած է ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Մեր այդ ագռաւ եղ-... բայրը ի՞նչ կ՚ուտէ մարդուն սրտին ... մէջ

Բ. ԱԳՌԱՒ — Ողջ մարդը կ՚ուտէ ... ...իակը կը թողու մեզի ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Ուրեմն մենք մարդը ... ուտած ենք թէ՛ ներսէն, թէ՛ դուր-... սէն ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Դարերէ ի վեր այդ է ... իրականութիւնը ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Որքան տգէտ մնա-... ցեր եմ, ընկեր ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Ագռաւները ժամա-... նակ չունին զարգանալու քանի որ միշտ զբաղած են մարդկային դիակ կրծելով ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Մեր այս երջանիկ կացութիւնը կրնա՞յ փոխուիլ, կրնա՞յ վատանալ ...

Բ. ԱԳՌԱՒ — Ես խորապէս լաւատես եմ ու պատճառ չունիմ մտահոգուելու ։ Մարդը թէեւ երբեմն կը խօսի բարձր սկզբունքներու մասին, սակայն, տակաւ դիմակ մըն է, բարձրագոյն սպանդներ կազմակերպելու համար ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Ես ալ յոռետես չեմ ։ «Մարդ» կոչուած հրէշը առանց կռիւի, առանց պատերազմի, առանց ի-բերակերութեան՝ ապրելու անընդունակ է ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Մարդուն համար առանց մեռնելու եւ մեռցնելու կեանք մը՝ անիմաստ է, ինչպէս նաեւ ունայն.

Ա. ԱԳՌԱՒ — Բայց չափազանց աւանակ են սա մարդիկը ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Սխալ ։ Չափազանց մարդ են քան աւանակները ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Ուրիշ տարօրինակ սովորութիւն մըն ալ ունին ։ Ամէն թռչունի միս կ՚ուտեն, սակայն, մեր միսը չեն ուտեր ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Այն թռչունը որ մարդէն ուտուիլ չուզեր՝ պէտք է ինք մարդ ուտէ ։ Մեր իմաստութիւնը չէ ըմբռնուած եւ բարեբախտաբար ։ Լաֆոնթէն մեծ ծառայութիւն մատուցած է մեզի, ակամայ եւ տխմարաբար, ագռաւներս ներկայացնելով սընափառ, անխելք ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Խոկար, ինչպէս նաեւ ուրիշ բանաստեղծներ բաւական բաներ թխած են մեր մասին ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Իրենց սարսափէն ։ Սարսափելի սարսափահարներ են ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Վերջապէս մարդոց տխմարութիւնն ու վայրագութիւնը մեզի ապահոված են երջանիկ եւ առատ կեանք ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Հարկ չկայ շատ խորհրդածելու ։ Հետեւինք բանակներուն ։ Ցաղթանակը միշտ մերն է, որ կողմն ալ շահի պատերազմը ։ Ես մօտերս կը վերադառնամ ։ Հիմակ այնտեղ գարուն է ։ Բնութիւնը կը յորդի կատաղի կանանչներով եւ հրավառ ծաղիկներով ։ Ծառերը հարսնեռուներու վերածուած են ։ Զեփիւռին բազմալար վիները կը նուագեն եւ ջուրերը կը պարեն, արծաթէ քայլերով ։ Կե՛ր, ա՛րբ եւ ուրախ լեր ։ Աշխարհը ագռաւներու արքայութիւնն է ։ Մարդոց արքայութիւնն ալ մեր ստամոքսին ու գերեզմանատուներուն մէջն է ։ Աշխարհը ամէն կողմէ բաց պալատ մըն է ։ Աստուածեան բնութիւնը ամէն բարիք թափեր է ։ Տես Սպանիան, — երկիր մը որ գինուած է սիրելու, երգելու, ստեղծագործելու, ջուր խմելու, պըտուղ ուտելու եւ երազելու համար ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Կռուի դաշտին, պատուոյ դաշտին մեռնողներուն անուններ պիտի գրեն օր մը, մարմարինի վրայ եւ տակը պիտի աւելցնեն. «Պատուոյ դաշտին վրան ինկան վասն հայրենեաց» ։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Այդ կարգի արձանագրութիւն մը կը հաւնիմ անհայրենիք ազգերուն համար ։ Իրենք, սակայն, մեծ ազգերը, պէտք է գրեն «Բարբարոսութեան դաշտին վրայ ինկած, վասն ագռաւներուս» ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ծ. Գ. Անգամ մը եւս կը յիշեցնեմ թէ մեր պաշտօնակիցները պարտաւոր են յիշել աղբիւրը, երբ արտատպում կը կատարեն ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ԻՐ ԱՆՁԻՆ ՀԵՏ

Միշտ աներաժան, միշտ երպարտ, միշտ անե՛րա՛ն եւ երգօր,
Մենք կը շրջինք միասին անտառներուն մէջ անմահ-
Կը լսենք զոռն որ վայրագ հեղեղատներն կը նետեն
Ամայութեան մէջ անծայր, ուր խոհակաճ կը կանգնին
Լեռներն անպարտ, եւ խրթին տէգերն անշարժ Ճոճերուն,
Ուր կը յորդի թանձրախիտ գոյնն արեւուն եւ լուսնին ,
Եւ կիսամութ ցայգերուն վերջալոյսեն՛րն որոնց մենք
Կը յանձնենք մեր ներշնչման առագաստներն պատրանքին ,
Եւ մեր կամշատ երակին զարկն եւ կշռոյթն հայրենական ,
Ինչպէս փրփուրն լերին դէմ կը նետէ ճիչն իր մեռած՝
Հրճուանքներուս դէմ թառող իմ քոյրեղբայր թռչնոցին :

Մենք միասին կը դիմենք երբեմն կատա՛րը լերան,
Ուր սեւաթոյր ամպերուն կոհակներն յոյլ շարժումով՝
Կ՚անցնին երկնի բացերէն. լայն եւ յստակ տեսիլներ
Հորիզոնին ծովուն մէջ կը թուալին ծանրօրէն ,
Ցառատոկներ կը ծըփան յայնաշուեշ բորբ հովուն մէջ,
Եւ շեփորներ եւ երգեր եւ պայտերու արձագանգ ,
Եւ ռումբերու պէս պայթող ասպետներու մարտագոռ ,
Որոնց աշխէտ նըժոյգներն իրենցդունչե՛րը փրփրոտ՝
Կը մըխրճեն արեւուն շոգիացող տաքին մէջ,
Եւ որոնց հոծ Նայուածքին մէջ կը շողայ, զերդ ռուտակ
Վերջին շողիւնն որ մեռնող օրն իր սրտէն կ՚արձակէ :

Ու այն ատեն իմ յախուռն էութեանս խո՛ր վիհերէն
Կը բարձրանան մոլեռանդ տենչանքներու զըրահներ ,
Կը դողայ իմ խըռովված միտքս ծովացեալ աշխուժով ,
Մինչ իմ խանդոտ կուրծքիս տակ կ՚ապստամբին զանգուահեր
Իմ արիւնով շաղախուած քերթուածներուս ճի՛չն ու երգ .
Կարծես երկնի բարկանայթ ամպրոպներուն վազքն հուժկու
Կը թախի իմ ատամբակ դնդերներուս պատնէշին,
Եւ իմ մըտքս մէջ կարծես ռակոըներով ծանրացեալ
Խըրտամատներ կը քակեն իրենց տաղանցքն ընդերկար,
Որոնց վըրայ կը թափին փամփուշտներու մրրիկներ ,
Եռագոյններ ծուատուն եւ բըռունցքներ քարացեալ :

Ես կ՚երազեմ մարտնչում եւ մահացո՛ւմ խելագար ,
Զի կը զգամ իմ դժոխքով յրծուած սրտիս մէջ յաւէտ՝
Աշտէներու եւ սուրի յայնափեռիկ շողիւններ,
Եւ ամբակնե՛ր որոնք հետ բարկութիւնով եւ թափով
Ապառաժին կուրծքին մէջ կը երդեհին շաճթելով .
Ես կ՚երազեմ իմ առոյգ տարիքիս մահն կուի մէջ,
Ուր վեհագոյն եւ պարարտ զգացումներ կ՚արթննան ,
Ուր պիտ՝ յածին լայնօրաց ճակտիս գարնան դէմ ծիծղուն՝
Դափնիներու ատուերներ եւ զէնքերու փայլ ու շաչ .
Ուր իմ հոգիս պիտ՝ գտնէ անդորրութիւն եւ խայտանք .
Ուր իմ կողքիս պիտ՝ հանգչի ինձ արժանի՛ թըշնամիս :

Իմ ճախրիս դէմ կը բացուին վարագոյրնե՛րն ամպերուն ,
Եւ կապոյտին զմրուխտէ ծայրերն իրենց գանկն անխոհ
Կը խոնարհեն անհանդարտ փոթորկահեղձ անցքիս դէմ ,
Ահա իրկինքն ո՛վ հոգիս, ուր կը շրջի յաղթաբանց
Մեռեալներուն շարքն անվերջ. ուր առնաղէմ հերոսներ
Իրենց հոկայ շուքերուն կը նետեն չե՛րտն հաստամեստ՝
Աստղահայլին լոյսին դէմ. ահա մայլե՛ր սրզակիր,
Որոնց քալուածքն է վրռեմ ինչպէս գըրոհն որ զինուոր
Ռազմադաշտին բովին մէջ կը նետէ խօլ մահուան դէմ.
Ինչպէս ովկիանն որ գոռոզ արհամարհանքն իր մըռայլ՝
Յաւերժօրէն կը պոռայ արձանացեալ երկնի դէմ :

Ա՛ռ իմ ձեռքէս այս քընարն, ո՛վ մեծասքանչ կեանք սիրոյ,
Եւ հեռացո՛ւր իմ եւէս աղջիկներու թաւիշէ
Քնքշանքն եւ պարն ոգելից, եւ գրգանքներն եւ համբոյրն ,
Եւ բազուկնե՛րն որոնք իմ երազներուս աշխարհներն
Կը պրկեն խորթ շղթայով, եւ տո՛ւր ինձ դուն մոլեգնոտ
Ասպարազէն մարտիկի հրպարտութիւն եւ խայտանք .
Օրհնէ՛ դուն զիս արիւնով, եւ պեղէ՛ իմ մարմնոյս մէջ
Վէրքերու լայն պատառներ, եւ քնէ՛ իմ կաշմրուռն
Երակներուս եւ ջիղիս յաւերժական սարսուռներ.
Օրհնէ՛ դուն զիս. ո՛վ բարի, իմացական կեանք սիրոյ,
Եւ նուիրէ ինձ համար մարտական յայն հորիզոններ :

Վիեննա

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԳ ԿԱՆԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Ո՛չ դիցուհի երկնային, ո՛չ մեղկ զգուանք, ո՛չ երազ ,
Ո՛չ էլ զարդ ես օճախի՝ ինչպէս տվկինք անխօս հարս ,
Կի՛ն ես կրկին դիւթական, սակայն կերտող եւ ընկեր ,
Ընկեր կռուի ու սիրոյ եւ ստեղծող անվեհեր :

Եւ եղել է քո սէրը վանդակ դրած մի արտոյտ ,
Երազների երկնքում — սիրտդ է եղել գիշեր մութ ,
Եւ չէր անցնի վիշտը քո, միշտ կը մնար յերան պէս ,—
Թէ չհանէր անդունդից մեծ Լենինի ձեռքը քեզ ···

Ո՛չ դիցուհի երկնաչեայ, ո՛չ ռոսկ աղբիւր զգուանքի ,
Դու ընկերն ես իմ հոգու , դու մի թեւն ես մեր կեանքի :
Գարունն ես դու իմ երկրի, ծաղիկներ ես ծնում դու ,
Որանք քեզմով շունչ առած՝ հողն են անում կենսատու :

Քեզ իմ սիրում տենչավառ, ծաղիկների քոյրն ես դու,
Հայրենիքիս վարդն ես վառ, իմ լուսեղէն քոյրն ես դու ,
Անմահութեան ակունքն ես, յաւերժական հզօր կին ,—
Գարուն կտաս իմ երկրին, աստղեր՝ հոգուս երկնքին :

Եւ ճռխրում է քո հոգին ազա՛տ, հզօ՛ր եւ զուարթ ,—
Այդ քո սէրն է, քո բազէն ազատութեան մէջ անպարտ,
Ո՛, քոյր , ո՛, կին՝ սիրտ անհուն, ո, մայր՝ աղբիւր սրտերի,
Բոյր ու համբոյր անբասիր՝ գեղեցկութեան վարդերի :

Տեսել եմ քեզ վաղեմի կռիւներում մեր մղած՝
Քո արշաւից ցնդել է սեւ թշնամին երկիւղած ··
Ու թէ ծագի, ի՛մ ընկեր, անեղ բոցը նոր կռուի՝
Սուրը նորից քո ձեռքին ջահի նման կը վառուի ···

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼԵԹՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Այն պահուն երբ Եւրոպայի հիւսիսային արեւելեան կողմէն կը սպառնայ Արջը, հետաքրքրական է ճանչնալ աշխարհի այդ անկիւնի ժողովուրդներուն սիրտն ու հոգին :

Տօքթ. Վալթէրս ստուար հատոր մը նուիրած է լեթոն ժողովուրդին՝ ուսումնասիրելով անոր լեզուն, ցեղագրութիւնը, հին բանահիւսութիւնը, տնտեսական ու քաղաքական կեանքը, մամուլը, բանաստեղծութիւնը, գրականութիւնը, թատրոնը, երաժշտութիւնը, մտաւորական կեանքը :

Լեզուաբանական ու ցեղաբանական հարցերու քննութեանց ընթացքին՝ Տօքթ. Վալթէրս ցոյց կուտայ լեթոն ու լիթուան ժողովուրդներուն խնամութիւնը հայ ժողովուրդին նախահայրերուն, մանաւանդ Վանի թագաւորութեան հետ, — բայց այդ մասին ուրիշ անգամ ։

Այսօր քանի մը նմոյշներ լեթոն ժողովրդական բանաստեղծութիւններէն, որ ծանօթ է տայնա անունով :

Երիտասարդ պատերազմիկ մը եւ նշանածը կը խօսին .

Նշանածս զիս տարաւ ռուսական սպիտակ հողերուն վրայ ,— Անիկա իր սուրը դրաւ Տաուկավայի մէջ : — Ակուր, թեթեւօրէն եկուր, սիրականս, բայց չկոտրես սուրս, թող որ մնայ հոն՝ պաշտպանելու համար ճախտահայրերուս հողերը :

Ահա փոքրիկ ժողովուրդ մը եւս որ նոյն յաւիտենական ցաւն ունի , պաշտպանել իր հողը ընդդէմ աշխարհակալին :

Սէրը շատ քիչ տեղ կը գրաւէ այս ժողովրդական երգերուն մէջ, բայց երբեմն յանկարծ,

Սոխակը կը թառի սուրին ծայրը , — Եւ կը խօսի երիտասարդ պատերազմիկին եւ անոր նշանածին :

Ուրիշ երգ մը.

Երբ պատերազմի գացի ,— Սիրտս թաղեցի քարի մը տակ ,— Բացուեցաւ արշալոյսը եւ բարձրացաւ արեւը, — Քարը խորտակուեցաւ ճայթիւնով :

Պատերազմը տեղի կ՚ունենայ, կը վիրաւորուի երիտասարդ ռազմիկը, որ թռչունէ մը կը խնդրէ երթալ իր մահը դուժել քրոջը ։

Երգ մը, դարձեալ պատերազմիկ մըն է որ կ՚երգէ .

Լաւ թէ չլաս ,— Ա՛լ պիտի չտեսնես զիս ,— Ինը ամառ անցնելէ վերջ , — պիտի վերադառնայ ձիս ,— Հարցո՛ւր ձիուս թէ ո՛ւր է ձիաւորը .— Զիաւորն ինկա՛ւ ,— Ինկաւ հոն ուր կը քնանան մարդիկ կաղնիներու նման ,— Հոն ուր դէզ մը կը կազմեն սուրերը ,— Հոն ուր արեան գետը կը հոսի ,— Հոն ուր լեռնակուտակ դիզուած են սաղաւարտները ,— Հոն ուր կամուրջները շինուած են ոսկերոտիքով ··· !

Ուրիշ երգի մը մէջ աղջիկ մըն է որ կ՚ողբայ .

Աստուա՛ծ իմ, ո՞ւր են եղբայրներս , — Մէկը գնաց կռուելու Ռուսերուն դէմ ,— Միւսը գնաց Լիթուանացիներուն դէմ ,— Երրորդը՝ լայնածաւալ Գերմանիոյ մէջ :

Կ՚ուզէ՞ք որ ձեր մասին լաւ կարծիք կազմեն, երբեք մի խօսիք այդ մասին — Փասքալ

Խելօք մարդիկ չեն կռուիր ուրիշներու հետ եւ որքան կրնան կ՚արգիլեն ուրիշներու կռիւը ։

...ԵՐ ՀԱՅԱՋՆՋՈՒՄԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ի քանի մը ցնցոտի տուին, ո-... մէջ փաթթուելով կը պառկէի ...տ հիւրասենեակին մէջ, միւս սը-... ...ու Սէնօն ալ միասին ։ Սէնօ հօ-... ...էր Թէմիրի եղբօր, որ ժանտաբ-... ...էր ամառը ։ Ու Սէնօին հազուստ ...ուեր. Վարտիք մը, երկու գնդա-... ...ներով եւ արխէնտ, Հայու գիւ-... ...կոզապտուած ։ Ան չար մարդ ըլլա-... ...չարչարեր էր տղան ։ Ու Թէմիր ...ելով իր քովը բերած էր զայն ։ ...ոյ տղեկը Տրապիզոնցի էր, մայրն ... Մեծերու ։ Թէմիր իմ զալէս եւաչ ...ն իր քովը քով դրկեց, ըսելով որ ...թող հոգայ, քեզ ո՞ւր կրնամ ...մեղքը չունիս ։ Անոնք եւաչ ... Մէծիմէն հետացեր էին ։

Սէնոյին հետ անոնց տան գործե-... ...կը նայէինք ։ Դահճութով փայտ ...բերէինք անտառէն ։ Ախոռը կը պա-... ...ինք ու նախիրին կեր ու ջուր կու-... ...ինք ։ Թէմիր ալ Տիմրիկէն 40 գը-... նախիր բերած էր իր թուրք ջիր-... վայէն, Պեստի ։ Անոնց մէջ մեր դէ-... ղէն կովեր կային, ինչպէս Սէնօ կը ճանչնար ։

Տնեցիները ոտքի ելան ։ Ֆաթի-... մէն, Թէմիրի բարի կինը ։ Ալի Րիզա, յարձրահասակ, թիկնեղ, հուժկու , հօրմէն շատ խոշոր, անոր բարի տղան ։ Րիզայի կինը (Թէմիրի եղբօր աղջիկը), եւ Րիզայի աղջիկը Շահրիալ, պզտիկ ։ Թէմիրին աղջիկները, Կիւլիզար, Զէօհրէ, Կիւլլահ ։ Թէմիրի հարսը (Ֆաթիմէի եղբօր աղջիկը) Կիւլիզար, եւ Թէմիրի պզտիկ տղան, 12 տարու Չէյնալ ։ Ամբողջ ընտանիքը ։

Թէմիր ուրիշ տղայ մըն ալ ունէր , մեծը, Ճանօն ։ Ան հօրմէն զատ կը բընակէր, ամուսնացած չատոնց ։ Երբ Թէմիր Ֆաթիմէն, սեւաչեայ գեղուհին իբրեւ երկրորդ կին տուն կը բերէ, Ճանոյի մայրը, Թէմիրին առջի կինը, վիշտէն ինքզինք կը կախէ ։ Ճանօ չարունակ մօրը կսկիծին ազդեցութեան տակ էր ։

Թէմիրին միւս տղան, 20 տարու Սիւլէյման, աշունը մեռած էր ։ Կինը վար դրած էին որ Չէյնալին տան, երբ ան մեծնայ ։ Եղբօր կին առնելը անոնց մօտ սովորութիւն է ։ Չէյնալ Կիւլի-զարը չէր ուզեր տեսնել ու կը վռնտէր կոպիտ հայհոյութիւններով, երբ ան քովը պառկէր կամ հագուեցնէր զինք ։

— Հօրքո՛ւր, չուզեր, կը վռնտէ , կը դանգատէր Կիւլիզար ։

— Կորսուէ՛, քած, կը բարկանար Չէյնալ ։

— Բերանդ քեզ ժողվէ, կը դըդըմար Ֆաթիմէն տղուն, Կիւլիզարը քու անուշիկդ է, քու սիրունիկդ է ։ Պէտք է քաղցր վարուիս հետը եւ գինքը սիրես ···

Թէմիր այս տեսարանին նայելով տղուն վրայ կը խնդար ···

Եկաւ գարուն ։ Զինեպը սկսան փախչիլ ։ Ապաքիններ էի ես ալ ։ Թէմիր աղքատ էր ։ Երկու տասր բեռ իր վրայ ։

— Պրա՛, (եղբայր) ըսաւ օր մը Րիզան ինծի, ծնողքդ քու աշխատութենէդ շատ գոհ են ։ Թէեւ Սէնօն քեզմէ աւելի արագ կ՚ուտէ հացը, բայց դուն աւելի լաւ կ՚աշխատիս ։ Կ՚ուզե՞ս ։ Կե-ցիր միշտ մեր տունը ։ Միասին կ՚աշխատինք, միասին կ՚ուտենք, միասին կը հագնինք մեր ունեցածը ։ Եթէ ժանտարմա գայ, հետդ կը փախչինք ։ Ես ալ զինուորցու եմ ։ Մինչեւ տես-նենք աշխարհը ինչ կ՚ըլլայ ։

— Հապա Սէնօ՞ն ։ Ես եղբայր եմ ։ Ձեզ ուզեր որ Սէնօն իմ պատճառովս տեղէն զրկուի եւ երեսի վրայ մնայ ։ Ես կ՚երթամ ։

— Մի վախնար Սէնոյին համար ։ Հայրս անոր շատ լաւ տեղ գտած է ։ Ան մեր Մահմուտ հօրեղբօրը քով հովիւ պիտի ըլլայ ։ Ահա՛, մերը լերան գիւղն է անոնց գոմը ։ Այնպէս որ միշտ Սէնոյին հետ միասին պիտի ըլլաս նորէն ։

Անոնց Մահմուտ հօրեղբայրը Մէ-ճիտի պետն էր, ինչպէս Վէլին Զամուտնիի ։ Անեւոր ու յարգուած մարդ ։ Աչուեր ժանտառմնէ մեռաւ ։ Կին մը եւ երեք չափահաս տղայ ունէր ։ Հէսօն, Կիւլ Հասանը, եւ պըզտիկն ալ Քըմանճ ։ Ես համաձայնեցայ, բայց անոնց զիս վար դնելը անոր համար չէր որ ես լաւ կ՚աշխատէի ։ Ձեռքի տակէ թափել Ալի պէկ Թէմիրին այնպէս թելադրած էր, ըսելով որ Գալիս անեւոր հայր ունի, եթէ աշխարհը փոխուի եւ ազատի ։ Ալի պէկ զիս չպահէր, չէր կրնար ։ Մահօթ անձնաւորութիւն էր, միշտ կառավարութեան մօտ գործով ։ Բայց առաջին օրէն աներեւոյթ պահապանս եղաւ գեղին մէջ ։

Սէնօն եղաւ հովիւ, ես մնացի Թէ-միրենց ։ Իրօք ալ ամէն օր իրարու հետ էինք ։ Անասուններս անոր քով կը տանէի ու ինծի արածել կը սորվե-ցնէր, ինչպէս գաղ ու փայտ ընել, որ ես չէի գիտեր ։

Մէճիտի մեր տղոց անունները ըղ-ղուելութեան համար փոխեր էին ։ Միայն անունները ։ Ոչ թլփատութիւն, ոչ խնուեթիւն ։ Բիւզանդին Մէհմէտ կ՚ըսէին, Գառնիկը եղած էր Ալիզ, Սէնօն՝ Սիւլէյման ։ Ես՞ս Այնքան կ՚առէի թրքական անունը ։ Գիւ-զապետին տղան Քըմանճ կը յորջորջուէր ։ Զատ քիւրտ անուն ։ Թէմիրենք համաձայնեցան ։ Ու ես եղայ հովիւ (չվան), ու կոչուեցայ Քըմանճ ։

ՇՎԱՆԷ ՔՐՄԱՆՃ (ՀՈՎԻՒ ՔՐՄԱՆՃ)

Արդէն գարուն ։ Թուրքերը հան-գիստ չառին մեզ հոն ալ ։ Կ՚ըսէին թէ Կարին ինկեր է ։ Ռուսը կը յառաջանայ ։ Թուրքերը անհոգ զօրք կը ժողվէին ու քիւրտ գիւղերը միշտ վտանգի տակ էին ։ Րիզային հետ տուն չէինք մնար ։ Անոր մօտ, կաղնեչատ ձորի մը մէջ տնակ մը շինեցինք գետնին տակ, ու հոն կ՚անցնէինք գիշերները ։ Երբ օդը տաքցաւ, անտառին մէջ հայլա շինելով տունն ալ հոն փոխադրեցին ։

Ու ահա զրոյց ելաւ թէ Քիւրտերն ալ կ՚աքսորեն ։ Ուտեստ ու դոյլ պահեցինք անտառին մէջ, ու կը սպասէինք այդ ահաւոր օրուան ։ Քիւրտերը իրենց տեղերէն ելլելու միտք չունէին ։ Մենք իրենց օրինակ ։ Կը պատրաստուէին ապստամբելու, լեռնոտ կիրճերը բռնելով դիմադրել Թուրքերուն ։

— Լօ, լօ, կ՚ըսէին ։ Լեռ կը քաշուինք, ու քարերով, փայտերով ալ ըլլայ, նորէն այդ եղնիկներուն կը հասկցնենք ։

Օր մը փայտ կը բերէի անտառէն շալակով, աղբիւրին քով ձայն մը առի ։ Զէօհրէն էր, որլուսցք կ՚ըմէր ։ Սեւ մազերը կիսաբաց կուրծքին վար կախ ։ Աչքերը աղբիւրի պէս կը փայլէին ։ Թախ թուխ թաց լաթերը թափով կը ծեծէր, ու կը յօրինէր ու կ՚երգէր .

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

„ԱԼՊԷՐԹԻՃԻ"Ն ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՑՈՒՆԻՍ 5ԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԱԼԻԹԷԻ ՄԷՋ

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՑԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐԸ

"Նոր խաչը կը միացնէ բոլոր Գերմանները"

Հիթլէր կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ ուրբաթ գիշեր, Քէօնիկսպէրկի մէջ, Աւստրիոյ հանրաքուէին կազմակերպութեան առթիւ։ Ու յայտարարեց.

— «Ես պէտք պիտի դառնամ ամենամեծ բանակին՝ աշխարհի պատմութեան մէջ։ Երբ իմ քուէս ձգեմ տուփին մէջ, ապրիլ 10ին, պիտի գիտնամ թէ 50 միլիոն քուէարկուներ կան իմ կռնակս եւ թէ բոլորն ալ մէկ նշանաբան ունին.— մէկ ժողովուրդ եւ մէկ պետութիւն,— Գերմանիա։ Մենք չենք ուզեր մարդիկ դարձի բերել ուրիշ ժողովուրդներու մէջ, սակայն ոչ մէկը կրնայ արգիլել որ ազգային-ընկերվարութիւնը բոլոր Գերմանացիներուն դաւանանքը դառնայ։ Ի՞նչ անկախութիւն կրնայ վայելել 6ուկէս միլիոն ժողովուրդ մը։ Եթէ ուրիշներ բռնի անկախութիւն տուին Աւստրիոյ, պատճառը այն չէ որ կը սիրէին այդ երկրին Գերմանները, այլ կ'ուզէին տկարացնել Գերմանիան։ Գերմանիա ոտքի կանգնեցաւ անտեսալէս եւ վերստացաւ իր հաւատքը իր ճակատագրի մասին։ Աւստրիա երբեք չունեցաւ այդ հաւատքը։ Նոյնիսկ Գերմանիան փոքր է իրրեւ տնտեսական տարածութիւն, որովհետեւ չունի գաղթավայրեր՝ իր սահմաններէն անդին. իսկ երբ Գերմանիան անգամ անբաւական է հողային տարածութեամբ, ի՞նչ վիճակ կրնայ ունենալ պետութիւն մը որ աւելի մեծ չէ քան նահանգ մը։ Նոր Խաչը կը միացնէ բոլոր Գերմանները։ Զարմանալի չէ որ ան տարածուած է երկրին մէջ եւ սահմաններէն անդին, ամէն ուր որ Գերմանացիներ կը բնակին։ Ճամբան բացուած է Գերմանիոյ ապագային համար։ Ինչ որ գլուխ հանեցինք Աւստրիոյ մէջ, նման է հրաշքի եւ կը դերազանցէ ամէնէն յաղթական պատերազմներուն արդիւնքները։ Մեր զինուորները Աւստրիա մտնելով կրցան 60 քիլոմեթր ճամբայ կտրել»։

*** Հայնլայն, Չեխոսլովաքիոյ հիթլէրական կազմակերպութեան առաջնորդը, ճառ մը խօսելով պահանջեց նոր ընտրութիւններ կատարել։ «Մեր կուսակցութիւնը կը ներկայացնէ 1.800.000 ընտրողներու կամքը։ Ապացոյց՝ այն որ ունինք 81 երեսփոխան եւ ծերակուտական եւ կը կազմենք Չեխոսլովաքիոյ ամենամեծ կուսակցութիւնը»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ տարագիրներուն օգնելու եւ անոնց ներգաղթը դիւրացնելու համար, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը հրաւէր մը ուղղեց 29 պետութեանց։ Ամերիկա ինք յանձն կ'առնէ 17.000 տարագիրներ ընդունիլ մինչեւ յուլիս 1, Աւստրիայէն եւ Գերմանիայէն, համաձայն ներկայ տարեչափին (քոթա)։ Տրագիրը նկատի ունի ոչ միայն Հրեաները, այլեւ ուրիշ տարագիրներ (Խ. Միութիւն, Սպանիա, Իտալիա, եւն.)։ Նիւթական միջոցները պիտի ճարուին անհատական նախաձեռնութեամբ։ Իտալիա եւ Գերմանիա վերապահ կը մնան։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը, նոր դիրքեր գրաւեցին դէպի Քաթալոնիա։ Սարակոսայէն Պարսելոնիա ճամբան մաքրուած է 70 քիլոմեթրի վրայ։ Կռիւները կը շարունակուին թէ ցամաքի վրայ եւ թէ օդին մէջ։

1.800.000 ՖՐԱՆՔԻ դատ մը բացուեցաւ շարժանկարի հռչակաւոր արուեստագիտուհի Տանիէլ Տարիէօյի դէմ, որ խախտած էր աւստրիացի Ֆոն Շթրոհայմի հետ կնքուած պայմանագրութիւնը։

«ԷՔՕ ՏԸ ՓԱՐԻ», ազգայնական մեծ օրաթերթը, որ աւելի քան 50 տարուան կեանք մը ունի, ծախու առնուեցաւ «Լը Ժուռնալ»ի կողմէ, 1.400.000 ֆրանքի։ Երկու թերթերը միասին պիտի հրատարակուին։

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ կառավարութիւնը ազգայնացուցած ըլլալով 17 անգլիական եւ ամերիկեան ընկերութեանց քարիւղի հանքերը, կ'ուզէ հատուցում վճարել, տասը տարուան ընթացքին։ Բայց հանքերուն արժէքը 90 միլիոն անգլ. ոսկի կը գնահատեն։ Որոշուեցաւ Լա Հէյի ատեանին դիմել։ Ծախուն մեծագոյնը կը շահագրգռուի։

Մկրտիչ Միրիճանեան, Տիկին Լօժէն Ծովակուրեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տիկին Տիգրանուհի Մինասեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տիկին Տիգրանուհի Մինասեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Միհրան Միրիճանեան եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Երուանդ Միրիճանեան (Եգիպտոս), Պ. Տիգրան Միրիճանեան, Պերճ եւ Նուպար Միրիճանեաններ սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, հարսին, մօրաքրոջ եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԾԱՋԻԿ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ
(ԾՆԵԱԼ ՔԻՊԱՐԵԱՆ)

դառնաղէտ մահը։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, յառաջիկայ երկուշաբթի, 28 մարտ, առաւօտեան ժամը 10.30ին, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, 15, րիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Ville Parisis։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ ընկեր Կ. Սապոնճեանի (Վիէն), իր կնոջ՝ ԷԼՄԱՍ ՍԱՊՈՆՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

Կարատն Կիրակոս Թումանեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Մարի եւ Ալիս Թիֆէկճեան քոյրերը, բնիկ Պիլէճիկցի (Պրուսայի նահանգ), իրենց հօր անունն է Յովհաննէս, մօր անունը՝ Կիլլու։ Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի Վարչութեան

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8 Րիւ Գուժէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ հայերէն լեզուով, հայագէտ Ֆրանսացի Պ. FREDERIC FEYDIT, նիւթ՝ «Հիթատ պատմիչ»։

ԱՆԺԵԼ ՖՕՐԹՈՒՆԱԹՕԻ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին)։

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, Մեթրօ Miromesnil:

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շոփէնէն, Լիցտէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.։

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 փրանք :

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանդ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կէշէն։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի նախկին աշակերտներու Միութեան կողմէ։

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՅԱՅՏՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆ Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, Մեթրօ՝ Sevres:

Կը ներկայացուի՝ **ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ**

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ։

Մուտք 7 եւ 10 փրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՑ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս
AERO-CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ
6 Rue Gallilée (Metro Boissière)

7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO

Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO։ 10 ժամ անընդհատ պար. ծիծաղ, couillon. անակնկալներ՝ M. AL. BERCA-է PRINCESESէ VITALISէ եւ ցատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով։

Մուտք 10 ֆրանք

Matinée Prolongée

«ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ» «Aigle d'arménie» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 24ին, HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի շքեղ սրահներուն մէջ, Avenue Friedland, Paris. metro Etoile.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ԱՖՐԻՔԵՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի **ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ**
19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու.

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու։

Cotillonներու եւ անակնկալ հաճոյութիւններու բաշխում։ Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ։ Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կէշէն։ Մուտք 10 փրանք :

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մոտէլները։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մեթրօ Օտէոն

Կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

«ՇՈՒՆԻՆ ՁԱՒԱԿԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ»

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (արար 6 արար)

Ա. Ալթունեանի վէպէն թատերախաղի վերածեց ԿԻՒՐԵՂ ՍՐԱՊԵԱՆ

Կը մասնակցին Տիկիններ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՄՈՔՏՈՆԱՏ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Օրիորդ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ. Պարոններ ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ։

Տոմսերու գիներն են՝ 15, 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանդ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (Danton 88—65 եւ ծանօթ վայրերը։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Նուպար Գէորգեան կը հրաւիրուին խմբագրատուն սախպողաքար։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameane, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՐՏ — MARDI 29 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3691

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱՐ ԽՕՍՔ

ԷՋ ՄԸ՝ ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ԳԻՐՔԷՆ

Դառնութիւն մը, ըսէք՝ բանաստեղծական քմայք մը՝ մղեց «Երգ Չարչարանաց Կիլիկիոյ» կոչել Հայր Փօլ տիւ Վէօւի գիրքը, «Լա փասիօն դը լա Սիլիսի»։

Դասական թարգմանութիւնն է, անշուշտ, «ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ»։

Բայց, անունը չէ որ բան մը պիտի փոխէր գրքին բովանդակութենէն։

Կրկին թղթատելով զայն, կուտակուած փաստերուն վրայէ կ'ելլէր տպաւորութիւնը ողբի մը, երգ կամ «Ձայն հառաչանաց»։

Արդարեւ, հեծեծանք մըն է որ կը ծորի անոր իւրաքանչիւր տողէն. ոչ միայն քրիստոնէական, այլեւ մարդկային։

Տեսաք թէ ի՛նչ հոգեբանութեամբ խմբագրուած էր անոր յառաջաբանը, Զօր. Գուէմոնի ստորագրութեան տակ։

Կիլիկիոյ երբեմնի վարիչը անոր «խայտառակ պարպում»ին մէջ ուրիշ բան չի գտներ, եթէ ոչ կորուստը քարիւղի, բամպակի և պղինձի։ Անզարմանալի, անփոխարինելի մնաց՝ Ֆրանսայի համար, անտեսական տեսակէտով

Մնացեալը յիսուսեան կրօնաւորն է որ կը պատմէ, օրերով եւ թուականներով։ Փաստերով եւ պաշտօնագիրներով։

Միջանկեալ ըսենք որ քանի մը վրիպակներ ալ սպրդած են գրքին մէջ, պատմական - աշխարհագրական տեղեկութեանց կարգին

Այսպէս, երկու տեղ «Արարատ»ը կը կոչուի «Արարա» (էջ 3 Ցեղայ, Հ. Փէու յիշելով 1913ի բարենորոգման ծրագիրը՝ վեց նահանգներու մասին, կը գրէ.— «Թուրքական յեղափոխութեան պատճառած անկարգութեանց շնորհիւ, ցարերուն սահմանուած շատ վիլայէթները դաշնակցեցան եւ կազմեցին Երեւանի Հանրապետութիւնը»։ (էջ 15)։

Այս վրիպումները բան չեն պակսեցներ բուն կիլիկեան խաչելութենէն, որ կը յորդի վաւերաթուղթերով, ժամանակիցներու եւ ականատեսներու զրոյց վկայութիւններով։

Անոր ամբողջութիւնը կը կազմէ ջախջախիչ ամբաստանագիրը օրուան վարիչներու անհոգութեան, անհեռատեսութեան եւ ... ոչնչութեան։ Մէկ խօսքով, յիշատակարան մը, որ լիովին կը յատկանշէ «խայտառակ պարպումը», ճիշդ այն պահուն «երբ Ֆրանսա չահած էր զայն»։ (Զօր. Գուէմոն)։

Այս գիրքը միեւնոյն ատեն կրնայ դառնալ դասընթացք մը քաղաքական գիտելիքներու համար, հիմա որ Եւրոպան կը ճանչնայ իր ամբողջ կերպարանքով։ Այսինքն մերկապարանոց։

Տեղ մը Հ. Փէու կը պատմէ (էջ 63).

— «Հաւատարիմ՝ մասնական օթեակներու մեթոտներուն, Իթթիհատ - Թէրաքքըն կը բազմապատկէր իր մասնաճիւղերը,— կոմիտէներ պաշտօնատարներու եւ սպաներու, շրջանային կոմիտէներ, իւլէմաներու խորհրդածողովներ։ Ան «ազգ. պաշտպանութեան համագումար»ի մը կը յանձնէր երբեմն պաշտօն մը,— ... «օսմանեան հողերուն փոխանցումը Դաշնակիցներուն, Արաբներուն եւ Հայերուն, արգիլել Իթթիհատ – Թէրաքքըին յուսախաբ ըրած էին դաշնակից սպայակոյտները. եւ պատիժէ փրկել անոր անդամները որոնք եղեռնադատ ատեաններու առջեւ քաշուած էին։

«... Այս երբեմն նպատակները հետապնդելու համար, Իթթիհատը աջակցութիւն կը խնդրէր Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու, Իտալիոյ մասնական օթեակներէն, իր երեւելիները անզգալի կը ստանային Ֆրանսայի համար։ Ֆրան - մասոն Ահմէտ Րիզա Փաշա կը հաստատուէր, իր տրամադրութեան տակ ունենալով 350.000 թրքական ոսկի մամուլին համար (3.800.000 ֆր.) եւ կը խօսէր իբրեւ լիազօր։ Ահմէտ Րիզա Փաշա հասած ատեն թան զայն ներկայացուց իբրեւ «Թուրքիոյ ամէնէն ազատամիտ եւ յառաջդիմական քաղաքագէտը, որ մնացած է մեծ պայքարող մը, անդոյգ եւ կորովի, հակառակ տարիներու ծանրութեան։ Իր ժամանելէն քիչ վերջը, 1919 յունիս 9ին, Ֆրանսայի մասոնական օթեակները որոշեցին Սուլթանը վարկաբեկել իր նպատակներուն առջեւ եւ յետոյ թրքական հանրապետութիւն եւ չակել, ճոյր եւ դաշնակից խորհրդային հանրապետութեան»։

Չէ՞ր արժեր այս երկար ամփոփումը, բանալու համար անոր ողբերգութեան մէկ վարագոյրը...

Ծանուցանութենէն կ'իմանանք որ Ահմէտ Րիզա տիրաբար կը խօսէր վարչապետ Գաբանի հետ, որ միեւնոյն ատեն նախագահն էր Ֆրանսական պառլամենտի։

«Ահմէտ Րիզա անոր հիւրանոցը իջաւ Լոնտոնի մէջ. եւ ամէն օր կը տեսնէր զայն եւ կը կրանէր Գոլիսն իր ... Տրամադրելի Գոլիսն մը կը դառնար ... 1920 ...ին 25ին. թէ Ալեքսանտրէթ. ... մարմիլ ... ծովածոցը եւ լեռները որ կ'ապահովէին ... պաշտպանութիւնը շատ աւելի հեռուն եւ թէ ատոր համար ... «այնքան հեռու»... մեր ազդեցութեան ... Հայերու հաւանութեամբ եւ անոնց պահպանել ... Միջերկրականի մէջ, անոր տիրացումը էական է Ֆրանսայի ապագային համար»։ (էջ 251 - 252, նաեւ՝ երեսփ. ժողովին մէջ)։

... Սեղանե՞նք, սեղանենք այս պատմութիւնը եւ դեռ ուրիշ գիտելիքներ, հիմա որ աշխարհը նորէն ահաւոր երկունքի մը բռնուած է։

Անոր հետ մէկտեղ, սեղանենք ե՛ւ մեր սեփական պատմութիւնը, բրբռելով ինչ որ ունինք ձեռքի տակ, ինչ որ դիզուած է հրապարակին վրայ, 1922էն իվեր, իբրեւ յուշ կամ ուսումնասիրութիւն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Ազգայնացում շաքարի, քարիւղի եւ ապահովագրութեան?

Վարչապետին յայտարարութեան համաձայն, ելմտական նախարարութեան մասնագէտները տենդագին աշխատանքի լծուած են, լրացնելու համար շարք մը օրինագիծներ, որոնք խորհրդարանին պիտի ներկայացուին այս շաբթու։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ դահլիճին ճակատագիրը կախում ունի այս օրինագիծներէն, եւ թէ կացութիւնը կրնայ պարզուիլ հինգշաբթի կամ ուրբաթ։ Ծերակոյտը պիտի հաւանի կամ ընդունիլ նոր ծրագիրները, եւ կամ ձգել դահլիճը։

Կարգ մը թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութեան օրինագիծները արմատական փոփոխութիւններ կը տրամադրեն, թէ մեծագումար դրամ ճարելու եւ թէ բարենորոգումներ հաստատելու համար։ Այսպէս, կը հաւաստեն թէ պիտի առաջարկուի տուրք մը հաստատել դրամագլուխի վրայ եւ ազգայնացնել շաքարի, քարիւղի ճարտարարուեստութիւնները, ինչպէս եւ ապահովագրութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ, վարչապետը կ'ուզէ կարելի եղածին չափ արմատական ծրագիրներ առաջարկել, ազգային միութիւնը գլուխ հանելու կամ հրաժարելու համար։ Կարծողներ ալ կան թէ հաւանական է որ ընկերվարական կուսակցութիւնը քաշուի ներկայ մեծամասնութենէն եւ դառնայ ընդդիմադիր, եթէ կանխահաս համարուի ազգ. միութեան դահլիճը։

Արժանահաւատ լուրերու համաձայն, կառավարութեան ծրագիրները պիտի կրնան բաւական եկամուտ ապահովել, գիմաւորելու համար 30 միլիառ ֆրանքի բացառիկ ծախքերը։

Ինչպէս կը յիշուի Ծերակոյտը միայն 5 միլիառ Ֆր.ի փոխառութիւն մը արտօնեց, որ հազիւ կը բաւէ մինչեւ ապրիլի վերջը։ Ներկայ միջազգային կացութիւնը անհնար ըլլալով մեծ փոխառութեան մը համար, կառավարութիւնը հարկադրուած է եկամուտի նոր աղբիւրներ գտնել։

Գործադուլը կը ծաւալի՝ թէ կը վերջանայ

Կառավարութիւնը կը շարունակէ ամէն միջոց փորձել, վերջ տալու համար գործադուլին որ լրջօրէն կը ջլատէ սպառազինութեանց աշխատանքը։ Արդէն 35.000 բանուորներ դադրեցուցած են աշխատանքը, գրաւելով մետաղագործական եւ օդանաւային հաստատութիւնները։ Գործատէրերը կը մերժեն որ եւ է բանակցութիւն, ցորչափ չեն պարպուած գործարանները։ Իսկ բանուորական պատուիրակութիւնները կը յայտնեն թէ գործադուլը պիտի ծաւալի, եթէ գոհացում չստանան։ Կը յուսացուէր նչք մը յանգիլ Երէկ իրիկուն. Կիրակի գիշեր շատ կարեւոր խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ, նախագահութեամբ Պ. Լէօն Պլումի։ Ներկայ էին կառավարութեան, Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ գործատիրական միութեան ներկայացուցիչները։ Միեւնոյն ատեն կը շարունակուէին գործարաններու գրաւումները։

Ինչպէս բացատրած ենք, գործադուլը ունի ոչ միայն աշխատաւորական, այլեւ քաղաքական հանգամանք, թէեւ այս վերջին կէտը չի քննուիր բանակցութեանց ատեն։ Բանուորական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ կը պահանջեն բանալ Սպանիոյ սահմանագլուխը, զէնք եւ ռազմանիւթ հասցնելու համար։

Շաբաթ օր Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը հրապարակային ժողով մը սարքած էր Սթատ Պիւֆալոյի մէջ, ուր պիտի խօսէր ընդհ. քարտուղարը, Պ. Լէոն Ժուհօ։ Հազիւ թէ բարձրացած էր ընդհ. քարտուղարը, երբ ձայներ լսուեցան.

— «Հերիք է ճառ խօսիք, գործ կ'ուզենք, գործ։ (Ժողովը սարքուած էր պաշտպանելու համար խաղաղութիւնը եւ հանրապետական Սպանիան)։

Նախագահը միջամտեց. բայց անօգուտ։ Աղմուկը հետզհետէ կը սաստկանար ... Ժուհօ բաժկանալով իջաւ բեմէն եւ հեռացաւ, առանց խօսելու ... իր դայրոյթը յայտնեց այս անարգանքին համար, որ կը վերագրուի խառնակիչներու։

Լէոն Պլում կիրակի օր ճառ մը խօսեցաւ Քանի մէջ (հիւսիսային ...), եւ ազդարարեց թէ բանուոր դասակարգը պատրաստ է ի հարկին ... գործադուլ երթալու, փակելու համար Փաշականութեան ճամբան Ֆրանսայի մէջ։

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԵՒ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՔԱԹԱԼՈՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վճռական կռիւ մը կը սպասուի այս շաբթու

Զօր. Ֆրանքոյի բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, Քաթալոնիա մտաւ կիրակի օր։ Ճակատամարտը կը շարունակուի 15 օրէ ի վեր, 150 մղոն տարածութեան մը վրայ։ Կ'ըսուի թէ ապստամբ հրամանատարը 250 հազար զինուոր ունի ինչպէս եւ 250 առաջնակարգ օդանաւեր։ Վերջին օրը բանակը յառաջացած էր 45 քիլոմեթր, գրաւելով 50 գիւղեր, Քաթալոնիոյ մէջ։ Կը վախցուի որ խզուին Պարսելոնայի եւ Վալենցիայի հաղորդակցութիւնները։ Կ'ըսուի թէ ապստամբները 13.000 գերի բռնած են, ինչպէս եւ 20.000 հոգի պաշարած՝ Սարակոսայի մօտ։

Այս յաջողութիւնները մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն Փարիզի մէջ, իսկ ուրախութիւն՝ Հռոմի եւ Պերլինի մէջ, որոնք ամէն աջակցութիւն կ'ընծայեն ապստամբներուն։

Կիրակի օր Ֆրանսական օդանաւ մը խորտակուեցաւ Սարտենիոյ մէջ, եւ չորս օդաչուները մեռան։ Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ օդանաւը մշուշի բռնուած էր, Ալժերիայէն Պիզէրթա գացած ատեն։ Իսկ Իտալիոյ մէջ կը կասկածին թէ օդնութեան կ'երթար Սպանիոյ հանրապետականներուն։ Այս առթիւ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը ազդարարութիւն մը ուղղեց Ֆրանսայի, հասկցնելով թէ որ եւ է միջամտութիւն կրնայ պայթեցնել վառօդը։ Կ'ըսուի թէ Իտալիա խնդրած է Անգլիայէն որ ճնշում բանեցնէ Ֆրանսայի վրայ, որպէսզի սպանիական պատերազմը վերջանայ իր բնական ընթացքով,— ապստամբականներու յաղթանակով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՉ ԻՍԿ ՊԱՌԿԵԼՈՒ ՏԵՂ ...

Ձայն մը, Անատոլուի խորքէն.

— «Քանի մը Հայեր մնացած են երբեմնի շէն գիւղին մէջ, անոնք ալ թշուառ եւ անտէր։ Անոր անոր քով ծառայելով հազիւ պատառ մը հաց կը ճարեն։ Ոչ տուն ունին, ոչ վրայ-գլուխ, ոչ ալ արխ։ Իբրեւ գերի կ'աշխատին Թուրքերու քով։ Մեր բոլոր տուներն ու կալուածները, արտ կամ այգի եւ ուրիշ ամէն բան տուած են Ռուսաստանէն եկած գաղթականներուն... Գիշերները պառկելու տեղ անգամ չունինք եւ խարխուլ տեղերու մէջ կ'անցընենք ձայր մը գտնէք որ ազատինք այս գերութենէն»։

Ձայն մը եւս նոյն դժոխքէն.

— «Երբ մեր նախկին տան առջեւէն կ'անցնիմ եւ քակուած պատերը կը տեսնեմ, սիրտս կը ղանկտուի։

Մեր բոլոր արտերը գաղթականներուն տուած են, մեզի բան չէ մնացած։ Իսկ այս գաղթականները ամէնէն վայրագն են, միշտ կը հալածեն մեզ։ Կարծես լեռները, ջուրերը անգամ փոխուած են։ Աղբիւրներն ալ ցամքած են եւ միայն մէկը կը վազէ... Ամէն բան սեւ կ'երեւայ մեր աչքին, պատառ մը հացն ալ՝ թոյն...»։

Ահա այս է որ կը կոչուի արդիական Թուրքիա,— հանրապետակա՞ն, ժողովրդավա՞ր, յեղափոխական եւ աշխարհական։ Օժտուած՝ Զուիցերիոյ քաղաքային օրինագիրքով, եւ գօտեպնդուած՝ երեկուան յաղթականներուն բարեկամութեամբ եւ գինակցութեամբ...

Կա՞յ պետութիւն մը, մեծ թէ փոքր, որ միւսէն ետ մնացած ըլլայ, դարպասելու, քծնելու, ծաղկեփունջ մը աւելի նուիրելու համար։

Ի՞նչ կ'ըսեմ, կան պետութիւններ որ դրամ ալ կուտան, ինչպէս Խ. Միութիւնը, իր ութ միլիոն տոլարի վարկով եւ Մեծն Բրիտանիան՝ տասը միլիոն ոսկիով։

Իսկ Ֆրանսան, որ շատոնց պահանջատէր է, իր խաչտանգուած, տրորուած, մորթուած զինուորներուն անունին անգամ շատ չտեսաւ, (Կիլիկիա, 1920 — 21), ապահովելու համար Թուրքիոյ «թանկագին» բարեկամութիւնը։

Ահա թէ ինչու Անատոլուի խորքը մնացած ափ մը հայկական բեկորներու պառկելու տեղ անգամ չունին։ Նոյնիսկ իրենց սեփական տուներուն մէջ, ուր ամէն գիշեր խրախճանքներ կը սարքէ Թուրքը, ընկի թէ եկւոր, գերի Հայուհիներ լլկելով։

Ու դեռ Հայաստան Պամատները կ'ուզեն որ դառ առնենք պատմութենէն։

Անշուշտ անոր համար որ իրենք տակաւին չեն վայելած թրքական «բարեխնամ» հովանին...

ՎԱՀԷ

200 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ ԿԱԶՄԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿ ՓԱՐԻԶԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կառավարութեան եւ Սէնի նահանգային իշխանութեանց ներկայացուցիչները շաբաթ օր ժողով գումարելով, որոշեցին 435.000.000 ֆրանքի գումար մը յատկացնել, Փարիզի ժողովուրդին պաշտպանութեան համար, ընդդէմ օդանաւային յարձակումներու։

Ցրուած որոշման համաձայն, կառավարութիւնը եւ նահանգապետութիւնը պիտի ճարեն հետեւեալ գումարները, հաւասար չափով,— 200 միլիոն ֆրանք՝ կազմարգել դիմակներ գնելու համար, 135 միլիոն ֆրանք՝ ստորերկրեայ պատսպարաններու շինութիւնը փութացնելու համար, 100 միլիոն ֆրանք՝ եղած պատսպարանները բարւոքելու համար։

Անկէ զատ, գումար մը պիտի՛ յատկացուի, ճամբաներու բարւոքման համար, որպէսզի դիւրանայ ժողովուրդին տեղափոխութիւնը՝ պատերազմի պարագային։ Այս գումարը պիտի ճարէ Սէնի նահանգապետութիւնը, փոխառութեան տուրք մը հաստատելով, անշուշտ խորհրդարանին հաւանութեամբ։

Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ վտանգի պահուն երկու ժամէն պատսպարանները քշել Փարիզի ժողովուրդը, իսկ ի հարկին ութ օրէն պարպել ամբողջ քաղաքը։

«Վիէննայի 300,000 Հրեաները պէտք է հեռանան կամ ճզուին»

Շաբաթ օր սկսաւ ընտրական պայքարը ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, առաջնորդութեամբ Հիթլէրի (Գերմանիա) եւ մարաջախտ Կէօրինկի (Աւստրիա)։

Այս վերջինը իր առաջին ճառը խօսեցաւ Վիէննայի մէջ, բացատրելով թէ ինչպէս դրախտի պիտի վերածեն Աւստրիան։ Այս առթիւ ազդարարեց.

— «Ամէն բան աւելի լաւ պիտի ըլլայ քան առաջ։ Ես կը խոստանամ, եւ ոչ թէ պարզապէս ընտրական խոստումներկուտամ։ Աւստրիա հարուստ է ամէն տեսակ հնարաւորութիւններով։ Բայց, ամէն բանէ առաջ 300.000 Հրեաները պէտք է իրենց կամքով հեռանան, կամ ճզուին Վիէննայէն։ Ոչ թէ ցեղային ատելութեամբ, այլ իբրեւ անհրաժեշտութիւն։ Վիէննա պէտք է անգամ մը եւս գերմանական քաղաք մը դառնայ։ Հրեաները պէտք է գիտնան թէ այլեւս չեն կրնար մնալ։ Մենք չենք ուզեր Հրեաներու հետ ապրիլ։ Չորս տարիէն Վիէննա պէտք է գերմանական դառնայ եւ ոչ մէկ Հրեայ պէտք է բնակի հոն։ Հրահանգած եմ Հէռ Բիւրքէլի որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ, հրէական տուները արիական ձեռքերու յանձնելու համար օրինապէս եւ հանդարտօրէն։ Այս մեր գործն է եւ մարդ խառնուելու իրաւունք չունի»։

Ցետոյ պարզեց կարգ մը տնտեսական ծրագիրներ.— պիտի օգտագործուի ջրային ուժը, նոր գործանոցներ պիտի շինուին, շոգենաւեր պիտի բանին, Ալպեան երկաթուղի մը պիտի կառուցուի, 1000 մղոն երկայնութեամբ ճամբաներ պիտի բացուին, միացնելով Սալցպուրկը, Լինցը եւ Վիէննան, ջրանցք մը պիտի բացուի Հռենոսէն մինչեւ Դանուբ, նաւահանգիստ մը պիտի հաստատուի Վիէննայի առջեւ, երկու կամուրջներ պիտի ձգուին Վիէննայի վրայ, բանուորական բնակարաններ պիտի կառուցուին, վճարովի արձակուրդ եւ ամուսնական պարգեւներ պիտի հաստատուին եւն.։

Ճառախօսը ակնարկելով հակազերման պայքարին, յայտարարեց թէ Հապսպուրկեան Տունը ջնջուած է ընդմիշտ, իսկ Շուշնիկ՝ նախորդ վարչապետը, պիտի դատուի ընտրական խարդախութեան համար։ Ճառը տեւեց երկու ժամ, ամբոխային ցոյցերու մէջ։

** Նոյն օրը Հիթլէր եւս ճառ մը խօսեցաւ Լայփցիկի մէջ, փառաբանելով Աւստրիոյ կցումը։ Այս առթիւ հեղինեց ազգերու ինքնորոշման եւ հաւասարութեան իրաւունքի անուամէջ խօսքերը որոնց անունով Գերմանիա զրկուեցաւ ամէնէն տարրական իրաւունքներէն եւ իր գաղթավայրերէն։ Խօսեցաւ նաեւ ցե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓԱԹՔԵՐՈՒ ԱՆՑԵԱԼ ՄԸՆ ԱԼ

Մինչ այն օրերուն ուր Հիթլէր գերմանականութեան ուժին օղակը աւստրիական ազգին վիզը կ'անցընէր, քաթը լայնչի ու բուրքի ոլորակելով Հապսպուրկներու վաղեմի Տունին եւ ժողովուրդին անկախութեան վրայ, 1918ի միջազգային խախուտ ու անզօր մէկ կարգադրութեան ալ Պիզմարքեան կէրք մը տալով, այո, մինչ այդ օրերուն, նախագարնանային վարդագոյն առաւօտ մը ուխտագնացութիւն մը կազմուած էր դէպի այն պատմական դղեակներն ու աւերակները, որոնք անկախ Աւստրիոյ սրբավայրերը կը կազմեն:

Անակնկալ գրաւումի լուրերուն ժխորը, քաղաքական աշխարհին ալեկոծ վրդովումները, որոնք, վերջ ի վերջոյ, պիտի յանգէին անկարողութեան չքնաղափառ արդիւնքին, անտես եւ անուշադիր անցուցին այդ պատմական պտոյտը, որ դեռ այսպէս թէ այնպէս կենդանի եւ ինքնավար հայրենիքի մը գոյութեան ապացոյցն էր: Անտես եւ անհետաքրքիր անցաւ ամբողջ ժողովուրդի մը ներքին լացն ու կոծը՝ կորուստին վրայ պապենական հայրենիքին, 7—800 տարիներու ողջ ինքնութեան եւ տենդոտ գործունէութեան անցեալին, որ ահա կ'երթար կ'ընկղմէր ընդհանուր գերմանականութեան խառնարանին մէջ, երկրի մը որ, Եւրոպայի բոլոր միւս մասերուն անզօրութեան միանգամայն անտարբերութեան հանդէպ, ինք միս մինակ Թրքութեան հեղեղին դէմ պատուար կանգնեցաւ, Ասիոյ նոր կրօնքներուն աւերածութենէն պահպանելով սա հիմակ այլեւս վտարուած, զատուած Եւրոպան:

Անտես ու անուշադիր անցաւ, այսպէս, պատմական կորուստին եւ համամարդկային հանդամանքին կրած դառն հարուածին տպաւորութիւնը, Գերման Միահեծանին յոխորտ պատգամին ցնցումին առջեւ:

Անտես եւ անուշադիր, երբ հայրենիք մը ոտնակոխ կ'ըլլար, ու քաղաքական դիւանատուններուն պատշգամներէն հրդեհը կը դիտէին միայն սա սոսկ մտահոգութեամբ, որ գերծ մնայ իրենց երդիքին գերանը:

Ու անցաւ անկարեկիր, մեծ ցաւը ժողովուրդի մը որ, աւաղ, պարտաւորուած էր միեւնոյն ժամանակ ծափ ու ծնծղայ զարնել իր զարհուրելի զոհաբերութեան խորանին առջեւ: Դէհ, ի բաց տար, ապիրատ աշխարհ:

Ընդունելով հանդերձ անհամեմատ տարբերութիւնը մեր հայրենիքին եւ աւստրիական հայրենիքին ճակատագրականութեան, ընդունելով հանդերձ խաղաղիկ գնացքը զոհին՝ գիտական հնարքներու եւ քաղաքական բռնաբարութեան թմբադեղերուն ազդեցութեան տակ, անհնարին է սակայն չզգածուիլ ի տես եւ ի յուշ կորուստին այն միւս պատմական աշխարհին, որուն բովանդակ զաւակները անլուր աղէտքի ենթարկուելէ վերջ, որուն նմանը երբեք տեսած ըլլայ մարդկութիւնը, ի տես եւ ի յուշ այն քստմնելի արարքին՝ որուն ոճրագործը ոչ միայն մնաց անպատիժ, այլ յուշիկ ու լռելեայն գգուանքներէ վերջ դասեցաւ ի դասս արդարոց, բազմեցաւ ի տեղի Բնյիարայ, եղեւ հացակից աւազանոյ: — Բայց լռէ, այսչափը կը բաւէ, եւ աւելի իսկ է, միջազգային անարդարութեան եւ ապիրատութեան մրուրը քամելու համար մեր տառապանքի բաժակէն:

Քաղաքակրթութեան ամօթը այն պիտի ըլլայ յաւէտ, որ ինքն իրեն հովեր տալով, լուծին ու թեւին տակ կ'առնէ վեհ զգացումներու հայրութիւնը, մայրական ստինք կը ջամբէ, միաժամանակ անտարբերութեան եւ ապիկարութեան գիւտային հեղինակ մը արհամարհելով որբին, հազիւ մերթ յանձնարարուած ճառ մը արտասանելով բարբարոսին հասցէին: Ոհ, արդարեւ ինչ տարբերութիւն երկու հայրենիքներուն բախտին. Աւստրիականը գոնէ խակապէս կը մտնէ, բնականաբար ցաւոք սրտի, ընդհանուր միութեան մը ծոցը, իսկ մեր հայրենիքը — մեծագոյն մասը պատառ պատառ եղած պատմական շէնութիւնը ծայրէ ի ծայր աղարտուած, տրուելով եւ գիտութեան, կեանքի եւ մահուան բոլոր հաստատութիւնները փճացած — հազարաւորներու հարիւրեակներ կենդանւոյն զոհուած, չարչարուած, բռնաբարուած, վերջապէս եղած այնպէս՝ ինչպէս Եւրոպա մեզմէ շատ աւելի լաւ գիտէ թէ եղան ...

Ու ահա, այսպէս, կը փճանայ ինքնին «քաղաքակրթութիւն» ըսուածը եւ ապագայ աւելի կամ նուազ մօտաւոր նոր փճացումներու ճամբան կը հարթուի, մինչ հէք ապիկար «մարդկայնութիւն» կոչուած արձանը, մարմարակերտ շինուածքին հակառակ, հեղհեղուկ աւազին մէջ կը խրէ իր դանճ ոտքերը:

×

Բայց ի յուշ անոյշ մեր անցեալին, քիչ մը հետեւինք Վիէննայի ուխտագնացութեան դէպի պատմական վայրերը, որոնք սրբանը եղան Աւստրիոյ երբեմն անկախութեան.—

Ինչ որ ալ ըլլայ, Մարտի մթնոլորտը ընդունակ չէ յարատեւ պայծառութեան մը, անոր լոյսը ճապաղ է, եւ տեսակ մը անստուգութեան յայտաբար: Անցեալին յուշքերով ծաղկաւորուած հայրենասէրներու միտքի վիճակին շատ լաւ կը յարմարի այդ անստուգութեան ծոցէն ստոյգին գիտութիւնը:

Առաջին դիմաւորողները կ'ըլլան, Վիէննայի անմիջական շրջանակէն դուրս, գեղեցկօրէն պատկինուած կասկեններու շարքերը՝ որոնց հարսնութեան պատմուճանը — սաղարթը — եկած է արդէն աւելի քան շաքլել: Ահա յանկարծ նորարուեստ ոճրութիւններով այլասարաս պարտէզներ: Տեսարան մը լրիւ, որ կը պարզուի այս օրերուս կապոյտ երկինքին տակ, այս վերջինին երանգը դրոշմուած բնութեան պտկող ստինքներուն վրայ: Մինչ անդին է քիչ մը երկարելու Դանուբի միւս կողմը, ճնշող սրբատապը անտառներ տարածուած թիններու վրայ չծանրացած:

Ահա արուարձան մը, տեսակ մը վանք համատարած դաշտին մէջ, ապաէն եպիսկոպոսներու, ահա քաջաշտարակ աւան մը, որ դեռ այսօր կը պահէ ինչ հանգամանք որ ունէր միջնադարեան շրջանին: Անդին բոլորովին ամայացած դղեակ մը, արքունի որսապետներու երբեմնի ապաստան, մօտիկը մենաւոր երկայնաշար ծառուղիի մը, որ էր երբեմն ականատես կ'ըլլար չքնաղափառ ձիարշաւներու: Հոս դաշտագետինը կը ներկայացնէ գերազանցօրէն անապարտ եւ

ԱԼ. ՔԵՐԵՆՍԿԻԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— «Հայրենիք»ի խմբագրապետ ընկեր Ռ. Դարբինեան տեսակցութիւն մը ունեցած է Ռուսիոյ ժամանակաւոր կառավարութեան նախագահին, Պ. Ալեքսանդր Քերենսկիի հետ, որ Փարիզէն Ամերիկա գնաց վերջերս:

Պ. Քերենսկիի եւ ընկեր Դարբինեանի տեսակցութիւնը եղած է շատ սիրալիր եւ վերին աստիճանի շահեկան: Երկուքը խօսած են Հայաստանի եւ Ռուսիոյ ճակատագիրը շօշափող զանազան հարցերու նկատմամբ, եւ ընկեր Դարբինեան տուած է շարք մը հարցումներ, որոնց պատասխանած է Պ. Քերենսկի: Հոս կու տանք այս տեսակցութեան քանի մը մասերը.

— Ի՞նչ էին այն աղբիւրները որոնց հիման վրայ մօտաւորապէս երկու տարի առաջ ձեր թերթին՝ «Նովայա Ռոսսիայի» մէջ հրատարակեցիք թէ Թուրքիոյ եւ Սովիէթ կառավարութեան միջեւ կնքուած է գաղտնի դաշինք մը, որու տրամադրութեամբ Թուրքիա կը ստանձնէ Կովկասեան ճակատի պաշտպանութիւնը այն պարագային, երբ Ռուսիա պատերազմի կը բռնուի Գերմանիոյ եւ Ճափոնի հետ, հարցուցած է ընկեր Ռ. Դարբինեան:

— Այդ տեղեկութիւնը ստացայ վստահելի դիւանագիտական աղբիւրներէ: Սակայն պէտք է ըսեմ, որ երկու դաշնակիցներու յարաբերութիւնները նշմարելի կերպով պաղած են վերջին երկու տարիներու ընթացքին, ինչպէս կը տեսնուի այդ՝ Թուրքիոյ փաշական հակումներէն եւ Թուրքիոյ հանդէպ Ռուսիոյ աճուն կասկածներէն:

— Կ'ակնկալէ՞ք պատերազմ մը, որուն ժամանակ Սովիէթ կառավարութիւնը Եւրոպայի կամ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ:

— Վերջին երկու տարիներու իր քաղաքական մարզադրումներուն պատճառաւ՝ Ստալին ա'յնքան տկարացուցած է Ռուսիան, որ կ'ահաբեկի պատերազմի մտածումէն անգամ, գիտնալով որ պատերազմ մը այդ ժամանակ կը նշանակէ իր անխուսափելի վախճանը: Ստալի ունէ զիջում պիտի կատարէ Ռուսիոյ թշնամիներուն՝ պատերազմէ խուսափելու համար:

— Բայց այս զիջումները կրնան շատ սուղի նստիլ Ռուսիոյ:

— Ստալին պիտի ընէ այդ զիջումները, խնդիր չէ թէ որքան սուղի նստին անոնք: Ան պիտի քաշել տայ սովիէթական բանակը Սիպերիայէն կամ Եւրոպայի մէջ հողամասեր պիտի թողու: Ի վերջոյ Ստալին պիտի զիջի, վասնզի մերժումի հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ, ուստի եւ իր վերջը:

— Ռուս Ազատական Դեմոկրատական հատուածները կը ջանա՞ն այժմէն համագործակցութեան մը գալ Սովիէթ Միութեան միւս ժողովուրդներուն հետ, նկատի ունենալով բոլշեւիկեան տիրապետութեան անկման հաւանականութիւնը:

— Բացի Հայերէն, Ռուսիոյ մաս

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Տնօրէնին սիրտը դողի մէջ էր որ անգլիական դրամատան ներկայացուցիչին այցելութիւնը կրնար երեւան հանել կարգ մը անկանոնութիւններ որոնք պատահած էին. Բայց քանի որ Սուխոին չէր կրնար հարցումներ ուղղել իր պաշտօնեաներուն, քիչ մը հանդստացաւ, խորհելով թէ իր մասին աննպաստ տեղեկութիւն մը տալու կարելիութիւն չկար առայժմ:

Գրասենեակը սուրճ հրամցուցին երիտասարդին՝ սովորական արարողութեամբ, ինչպէս նաեւ պատուական գլանիկներ՝ Մթերանոցին արտադրութենէն:

— Եկէք չէնքերը ցոյց տամ ձեզի, ըսաւ Լիքիտօփուլոս ոտքի բարձրանալով. կ'ուզէ՞ք... այս կողմէն, խնդրե՛մ... շնորհակալ եմ...

ՊՈՐՄՕՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՊԵՐԼԻՆ.— Պերլինի Հայկական ...ղանքին մէջ լուսաւոր փարոս մըն է ...ը, Երիտասարդական Միութիւնը. ...անդադրում կը շարունակէ իր գործունէութիւնը. շաբաթական հաւա...ւթիւնը ... ամէն հինգ...շաբթի երեկոյեան ... փոխադրուած են հինգ ա...ւր վեր: Այստեղ է որ Հայերէնի, ...ւրք, Հայկական պատմութեան ... ներկայ Հայկական կեանքին հետ ... մանաւանդ նորահաս ե...րիտասարդութիւնը: Տղաք եւ աղջիկ... որոնք օտարութեան մէջ ուրիշ ...ը կը գործածէին իբր մայրենի ..., այստեղ կը սորվին եւ կը խօ...սին Հայերէն, այլեւ հպարտ կը զգան ... իրենք Հայ ըլլալնուն համար, ... իրենց ծրագրային առաջա...դրութիւններուն մէջ կայ մշակել հայ ...ական ինքնութիւն:

...ութեան հաւաքոյթներուն մէջ ...ասութիւն, գրախօսութիւն եւ բանա...խօսութիւն կ'ընեն իրենց շարքերէն ե...րիտասարդներ եւ բարեկամներ գա...ղութիս մտաւորականութենէն: Միրով ...ուած են խօսելու նաեւ հիւ... որոնք կրնային ո եւ է տեղեկու...թիւն տալ ուրիշ գաղութներու հայ ...կեանքի մասին: Այնքան սերտ ...ակցութիւն ցոյց կուտան անոնք ...ազգային կեանքին: Լու... պակաս կը լրացնեն Հայերէն ...ները, որոնցմէ ամփոփումներ կը ... հաւաքոյթին մէջ:

...մանապատճառ ըլլալու համար Պեր...լինի Հայ Երիտասարդական Միու...թեան վերջին կիսամեայ գործունէու...թեան համառօտագրութիւնը, պէտք է ...ըսեմ որ, բաց ի Րաֆֆիի նուիրուած ...ականային հանդէսին երգչախումբով եւ բանախօսով բերած մասնակ...ցութենէն Միութիւնը բացառիկ հա...ւաքոյթներ կազմակերպեց Քաջ Անդ...րանիկի մահուան տասնամեակին, ...ումին Գարահիսարի հերոսամարտին ...եւ Փետրուար 18ին համար:

Անցեալ հինգշաբթի երեկոյեան հա...ւաքոյթին մէջ խօսեցաւ Ժընեւի «Հա...յաստանի» ...ան սաներէն, այժմ այստեղ ...ուսանող, Պ. Գարգէն Նիկոլեան Հայ...կական մամուլի մասին՝ սկիզբէն մին...չեւ մեր օրերը: Համառօտ եւ հաճելի ...այս զեկոյցի դասախօսութենէն վերջ, ...որ...խայի էր հետաքրքրութիւնը, զոր ...յայտ բերին հարցասէրներ: Բայց ...հայի փակուած էր այս մասը, առա...ջ... դրուեցաւ «Յառաջ»ի 17 Մար...տ թիւը, որուն մէջ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ԳԼԽԱՏՈՒՄԸ» կար...դացուելով, բողոքի արտայայտու...թիւններ եղան, ընդդէմ տմարդի վար...ւելակերպին, որուն անողոքաբար ենթար...կուած է Հայաստանի մտաւոր եւ զի...նուոր տարրը, գրեթէ ամբողջապէս: Անոնք կ'ըսէին թէ երկրորդ Ապրիլ 24 մըն է մտաւորական այս խըմ...բակին փճացումը: Առջի հինգ...շաբթի ալ խօսուած էր Հայաստանի ...ցիներու զանգուածային պաշ...տպանութեան եւ հետապնդումի մա...սին ...որոշեցին բողոք մը հրա...տարակել «Յառաջ»ի մէջ: Մեր ալ ...երիտասարդութիւնը քանի մը ...կարեւոր հարցերու կարգին ...կան կը համարի, մանաւանդ ...ատրեւեքրաման միացումէն ...որ գործակցութիւն Վիէննա...յի Հայ երիտասարդութեան հետ:

Հայկազն

ԱՌԻՍԱԳԱՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ԷԺՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, 24 Մարտ (Յառաջ).— Կիրակի, 20 Մարտ, Հ. Յ. Դ. «Քեռի» խումբս ալ տօնեց Փետրուար 18ը, ընկեր-համակրական շրջանակի մէջ:

Օդը յարափոփոխ վիճակ մը ունէր այդ օրը: Կէսօրէ վերջ սկսաւ տեղատարափ անձրեւ մը՝ որ երկար չտեւեց: Լէ Միլի աղաքը առանց կարեւորութիւն տալու տեղատարափին, հեծիկներով կը սուրան յառաջ: Արդէն հաւաքուած էին ընկերներ եւ համակիրներ: Ժամը չորսուկէսին կը հասնի ընկեր Յ. Գապիկեան եւ անմիջապէս բոլորս տեղ կը գրաւենք սրբճարանին վերի սրահը, ուր կը սպասէին տիկիններ եւ օրիորդներ:

Օրուան նախագահը կը հրաւիրէ մեզ յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»ը: Յետոյ քանի մը խօսքով կը պարզէ Փետրուար 18ի նշանակութիւնը եւ կուտայ խօսքը ընկեր Գապիկեանի, որ ամփոփ գրուագներ պատմեց յեղափոխութեան շրջանէն մինչեւ Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հաստատումը: Բացատրեց թէ բոլշեւիկեան խաղերը եւ Թրքական դաւերը այնչափ զզուելի եւ անտանելի եղան՝ որ ամբողջ ժողովուրդը ըմբոստացաւ, եւ կազմակերպեց Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը: Ընկերը յետոյ պարզեց ներկայ անտանելի վիճակը եւ յորդորեց մտածել անհատական թէ կուսակցական ոխերը, կազմակերպուիլ աւելի քան երբեք, որպէսզի կարենանք պատրաստ գտնուիլ վաղուան անակնկալներուն առջեւ:

Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր եւ բաժակներ պարպուեցան հերոսներու յիշատակին: Կ'արժէ յիշել փոքրիկն Ցովհաննէսեանը, որ այնքան յաջողութեամբ արտասանեց «Մշակ բանուոր»ը: Ընկեր մը նաեւ ունեցանք մեր շարքերուն մէջ: Օրուան նախագահը խումբին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, կրկին բաժակներ պարպուեցան եւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» երգով վերջացաւ հանդէսը:

Այդ օրուան դասախօսութենէն յայտնի եղաւ որ, ազատ մտածող հայրենակիցները կարօտը ունին ճըշմարիտ խօսքերու: Հ. Յ. Դ. «Քեռի» խումբը յառաջիկային պիտի կազմակերպէ հրապարակային բանախօսութիւն մը:

Յ. Սարգիսեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԸ ԼԱ ՎԻՍԹԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի (20 Մարտ) կէսօրէ ետք, Լա Վիսթի Փաթրօնաժի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի մասնաճիւղի հանդէսը:

Խուռներամ բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ լեցուցած էր սրահը: Ներկաներու մէջ կային նաեւ տասնեակ մը Ֆրանսացի ուսանողուհիներ եւ թաղին Ֆրանսացի վարդապետը: Տիկին Մանուշ Շահմիրեանի բացման խօսքէն ետք, պատանիներէ կազմուած նուագախումբը նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը որ լսուեցաւ յոտնկայս: Հանդէսին գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին մանուկներ եւ պատանիներ, որոնք բոլորն ալ իրենց դերերը կատարեցին յաջողութեամբ: Ցայտագիրը ճոխ էր եւ խնամքով պատրաստուած: Միաձայն եւ միադոյն հագուած երգչախումբը երգեց «Տալուորիկ», «Լուսին չկար», «Ցառաչ նահատակ», «Աճպել ա ձիւն չի գալիս», «Արտը բամպակ ցանեցի» եւ ուրիշ ժողովրդական, ազգային երգեր, խոր ապաւորութիւն ձգելով հանդիսականներու վրայ եւ զարմանք պատճառելով օտար հիւրերուն:

Հաւաքականութեան խնդրանքին վրայ անգամ մըն ալ բեմադրուեցաւ «գեղջկական հարսանիք»ը: Ու հարսնիքի պահուն երգուեցան աւանդական երգեր, եւ յաջողութեամբ կատարուեցաւ հայկական պարերու բեմադրութիւնը: Օր. Մարիամ Մինասեան պարեց «Տասնըչորս» եւ «Շամիլ» պարերը, գնահատուելով բոլորէն: Օրիորդներ Ովսաննա Մուրատեան եւ Նուարդ Ղազարեան երգեցին «Հայրգամ»ը եւ արտասանեցին ընտիր քերթուածներ: Օր. Անժէլ Թաշճեան դաշնակի վրայ նուագեց հայերէն եղանակներ: Օրուան բանախօսը, Ազգին Մարտիրոսեան Հայ կիներու անցեալ գործունէութեան մասին խօսելէ վերջ, թուեց այն գործերը որոնք կատարուած են վերջին յիսնամեակի, հայ ժողովուրդի վարած ազատագրական շարժումներու ընթացքին: Անդրադառնալով Կ. Խաչի կազմակերպութեան, մանաւանդ անոր ոյժը եւ կատարած հսկայ գործերը: Բացատրեց այն մեծ դերը որ վերապահուած է հայ կնոջ:

Բանախօսութենէն վերջ, սանուհիները պարեցին «Հէլինէ», «Աղջիկ մարալ», «Աղբիւր գացի» եւ ուրիշ շուրջպարեր:

Հայկական ջերմիկ մթնոլորտ մը, որ տեւեց մօտ չորս ժամ, կատարեալ գոհունակութիւն պատճառեց ներկաներուն: Հանդէսը կրթիչ էր եւ դաստիարակիչ, եւ նիւթական արդիւնքով յաջող: Սոյն ցերեկոյթով Լա Վիսթի խաչուհիները ցոյց տուին, որ գիտակից են իրենց կոչման: Հանդէսին բոլոր դերակատարները (բացի մէկէն) թաղին մանկապարտէզի մանչ եւ աղջիկ աշակերտներն էին, իրենց նախկին ուսուցչուհի տիկին Մ. Շահմիրեանի հետ: Հանդէսի վերջաւորութեանը, նուագախումբը նորէն նուագեց հայկական եղանակ մը, արժանանալով ջերմ ծափերու:

Թղթակից

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

ԿԱՐՏԱՆ, 24 Մարտ, (Յառաջ).— Այիւմինիոմի գործարանի բանուորներու մասին երկու թղթակցութիւններով պարզեցի կարեւոր անցուդարձերը: Շատեր կը յուսային թէ քանի մը օրէն գործարանը կը վերաբացուի, կարելի չէ որ գործատէրը երկար ժամանակ գործարանը փակպահէ, առանց մնանէր կ'ունենայ: Կարգ մը լաւատեսներու կարծիքները ջուրը ինկան, եւ գործատէրը Մարտ 3էն մինչեւ այսօր գործատեղին փակ կը պահէ: Դեռ յայտնի ալ չէ թէ երբ պիտի բանի: Իբրեւ նորութիւն աւելցնենք թէ Սէնթիքան Մարտ 16էն իվեր բանուորներու ուտելիք կուտայ՝ ամէն օր: Բնական է թէ այդ գեանախնձորներով կամ դդմաճներով կարելի չէ ապրիլ:

Գործարանի փակուիլը ծանր աղդեցութիւններ գործած է նաեւ Կարտանի առեւտրականներուն վրայ: Ապրանքի գիները զգալապէս բարձրացած են: Սխալանքներն ալ աղդուած են, մանաւանդ Գիվէզի հանքը: Ամէն պարագայի տակ, գործադուլը շատ վնասներ հասցուց ճարտարարուեստի եւ ուրիշ ճիւղերու: Եթէ բոլորովին փակուած մնայ, շատ հաւանական է որ Կարտանի գաղութին մէջ տրտմագաղթ մը ծայր տայ: Թէ առեւտրական դասակարգը եւ թէ բանուորականները կապուած էին այս գործարանի հետ:

Մաղթենք որ գործատէրի եւ բանուորի այս բարդ խնդիրը շուտով համաձայնութեան մը յանգի, այլապէս մեծ վնասներու եւ դժբախտութեանց դուռ պիտի բանայ:

Լեւոն Գեղունի

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԱԼ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱԿՍԻՆ

Կառավարութիւնը հրատարակեց 1937ի վերջին քառորդին մարդահամարի արդիւնքը, որ ցոյց կուտայ ծնունդներու նոր նուազում, մինչ մահերու թիւը զգալապէս բարձրացած է Ամբողջ Անգլիոյ մէջ, Սկովտիան բացառութիւն ըլլալով, ողջ ծնունդներուն ամբողջական թիւը եղած է, այդ քառորդ տարիին համար 142.846. 1936ի վերջին քառորդին բաղդատմամբ 1163 պակաս: Մահերու թիւը կը յանգի 127.041ի, նախորդ տարուան նոյն շրջանի բաղդատմամբ 26.746 աւելի: Երեխաներու մահը եղած է 61, մէկ մի հազար ողջ մնացողներէն: Այնպէս որ մահերուն վրայ ծնունդներու աւաւելազոյն թիւը եղած է միայն 15.805: Ինչ որ նախորդին բաղդատմամբ նոր վայրէջք մը կը նշանակէ բազմամարդութեան տեսակէտով:

Ամուսնութիւններու թիւն ալ, 1936 վերջին քառորդին բաղդատմամբ 4350 պակաս եղած է: Այսպէս թէ այնպէս Անգլիոյ բնակիչներու ամբողջական թիւը կը յանգի կլոր հաշուով 47 միլիոն հոգիի:

Բնական է թէ այս վիճակագրական պատկերը վրդովիչ երեւոյթ մը չէ մըտահոգութիւն պատճառելու աստիճան, բայց, ամէն պարագայի մէջ, ընկերային երեւոյթ մըն է, որ առանց նշանակութեան չի կրնար անցնիլ հանրային կարծիքին առջեւ: Քաղաքականութեան վրայ իսկ կրնայ ազդել այս երեւոյթը, մանաւանդ որ վերջին Մեծ Պատերազմէն ասդին Անգլիա, փորձերու վրայ հիմնուելով, պարտաւոր է հոգածու ըլլալ իր առաւելութիւններուն, փոխանակ զանոնք մի առ մի վատնելու: Բազմամարդութեան նուազումն ալ այս տեսակէտէն կարեւոր ազդակ մըն է բրիտանական քաղաքականութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

ՊԵՐԼԻՆ, 26 Մարտ.— Պերլինի Հայ Երիտասարդական Միութիւնը իր (17 Մարտ) հինգշաբթի երեկուան հաւաքոյթին մէջ կարդալով «Յառաջ»ի նոյն օրուան թիւի «Հայաստանի վարիչներուն գլխատումը» յօդուածը, իր բուռն ցասումը կը յայտնէ մտաւորականութեան եւ ղեկավարութեան այս զանգուածային ոչնչացումին դէմ:

Կեցցէ՛ Հայ ցեղը:

Վարչութիւն Հ. Ե. Մ.ի
Արամ Տէր-Մինասեան, Մարտիրոս Ցարութիւնեան, Գարգէն Նիկոլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՃԱՆՉՑԷՔ ԵԹԷ ԿՐՆԱՔ

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 մարտ).

— «Հայ Բարեգործական Միութեան պաշտօնաթերթը — «Միութիւն» — իր վերջին կողքին վրայ, իբրեւ հիմնական կանոն, կը գրէ.

— «Ընկերակցութիւնը մարդասիրական հաստատութիւն մըն է. ոեւէ քաղաքական կամ առեւտրական հանգամանք չունի: Այս պայմանը հիմնական է»:

Այս նոյն թերթին (Թիւ 188) մէջ հրատարակուած՝ տարեկան ընդհ. ժողովի զեկուցման մէջ կ'ըսուի.

«... Այդ առանձնաշնորհումը (Զուիցերիական 5 ֆրանք ամսատուրք վճարողը միայն կրնայ ձայն ունենալ ընդհանուր ժողովին) կը բացատրուի այն իրողութեամբ որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը դրամատիրական հաստատութիւն մըն է նաեւ, որուն վստահուած են կտակային բազմաթիւ հիմնադրամներ»:

Դրամատիրական հիմնարկութիւնը (քորփորէյշըն) ունի որոշ սահմանադրութիւն.— Առեւտրական բաժնետիրական ընկերակցութիւն մըն է, ուր դրամագլուխը շահարկութեան կը դրուի անձնական շահու համար: Այսինքն՝ տոխը կը գնեն հինգ սէնթի եւ կ'աշխատին ծախել հինգ սէնթէն աւելի գինով, անկէ առաջացած շահը բաժնետէրերուն բաշխելու միակ նպատակով:

Ինքնին հասկնալի է թէ կտակային հիմնադրամները այդպիսի հանգամանք չունին:

Բարեգործականի խնկարկուներուն կը մնայ բացատրել թէ՝ ինչպէ՞ս է որ այս ընկերակցութիւնը «առեւտրական հանգամանք չունի», «բայց դրամատիրական հաստատութիւն մըն է նաեւ»:

Միեւնոյն կողքին վրայ գրուած է նաեւ որ «ընկերակցութիւնը քաղաքական հանգամանք չունի»: Այսինքն, իբրեւ զուտ բարեգործական հաստատութիւն, անկուսակցական է: Ու «այս պայմանը հիմնական է»:

Հ. Բ. Ը. Միութեան կեանքն ու գործը, սակայն, կը մերժեն այս առասութիւնքը: Ան՝ իր կեդր. վարչութեան ղեկավար նշանակած է մարդ մը, որ մոլեռանդ կուսակցական մըն է եւ գործերը կը վարէ իր կուսակցական քաղաքական հայեցողութեամբը:

Դուք այս անհերքելի փաստին կը հանդիպիք կեանքի մէջ ամէն քայլափոխի, բայց բաւականանանք միայն մէկ երկու փաստերով:

Ինչպէս կեդրոնի, նոյնպէս ալ շըրջաններու վարչական ներկայացուցիչներ նշանակուած են մոլեռանդ կուսակցականներ, որոնք կը վարեն գործերը իրենց կուսակցական եւ քաղաքական հայեցողութեամբ: Անոնցմէ մին է Բարեգործականի Սուրիոյ ներկայացուցիչ եւ կրթական տեսուչ ռամկավար Նաթանեանը:

Մելգոնեան հիմնարկութեանէն ուսուցչական ասպարէզի համար պատրաստուած երկու ուսուցչուհիներ, որոնք Բարեգործականի Սուրիոյ դըպրոցներուն մէջ կը պաշտօնավարեն, մեղք գործեր են ստանալով անոնցմէ մին «Արփի» մանկական ամսաթերթը, իսկ միւսը՝ «Հայրենիք» ամսաթերթը:

Այս քաղաքական անբարեյուսութեան մասին Նաթանեանին կը տեղեկագրէ Բարեգործականի ԽԱԹԻՆա-կան կազմակերպութիւնը:

Մնացեալը լսենք նամակագիր օրիորդէն.

— ... Այս ամսու, վաղանձէն հինգ օր վերջ հոգաբարձուներէն մէկը մեր տունը կուգայ դրամ տալու՝ կը տեսնէ սեղանիս վրայ՝ «Հայրենիք» ամսագիրը եւ պատին վրայ «Գոյամարտ» օրացոյցը, ու կ'երթայ ուղղակի Բարեգործականի կրթական տեսուչ Նաթանեանին լուր կուտայ:

Ընկալեալ սովորութեան համաձայն «Ա.» եւ «Թ.» կ'երթան Նաթանեանին մօտ: Բարեգործականի կրթական տեսուչ աղա Նաթանեանը առաջինին կ'ըսէ.

— «Աղջիկս, դուն տարի մը «Արփի» մանկական ամսաթերթին բաժանորդագրուած էիր: Գնա՛, Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչը թող քեզի գործ հայթայթէ»:

Իսկ գալով վերջինին, անոր ալ ըսած է.

— «Դուն ալ հակաբարեգործական ընթացքի մէջ գտնուած ես: Դուն ինչո՞ւ «Հայրենիք» ամսագիր եւ «Գոյամարտ» օրացոյց կը պահես տանդ մէջ»:

Բարեգործականը «ոեւէ քաղաքական հանգամանք չունի», կ'ըսէ կանոնը, բայց կեդրոնի վարիչը եւ շրջաններու ներկայացուցիչները կը փորձեն հալածել Դաշնակցութիւնն ու անոր հրատարակութիւնները, ռամկավարական փարախ առաջնորդելու համար Բարեգործականէն աղբուստ դրամ ստացող պաշտօնէութիւնը եւ անոր նպաստէն օգտուող դպրոցներն ու հոգաբարձութիւնները:

Դարձեալ, Բարեգործականի խիկարներուն կը մնայ բացատրել թէ՝ ինչպէ՞ս է որ Բարեգործականը «ոեւէ քաղաքական հանգամանք չունի», բայց խստօրէն քաղաքական եւ կուսակցական պայքար կը վարէ մինչեւ անգամ ընթերցանութեան համար ոչ-ռամկավար թերթը ստացող ուսուցչուհիներու դէմ»:

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ»

Վերջերս հրատարակեր էինք Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան Գահիրէի վարչութեան մէկ ազդը, որ կը ծանուցանէր հրատարակութիւնը ստուար գործի մը, «Պատմութիւն Հայ Կեսարիոյ», զարդարուած բազմաթիւ գունաւոր եւ պատմական շարտէններով եւ 687 լուսատիպ նըկարներով (երկու հատոր):

Մեզի կը հաղորդեն թէ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան 150 անգլ. ոսկի նուիրած է այս գործին հրատարակութեան համար: Այս առթիւ Կեսարիոյ Հայր. Միութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ հրապարակաւ:

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

Պելկրատէն կը գրեն մեզի.—

Ապրիլ 3ին, կիրակի, երեկոյեան ժամը 10.30ին (Պելկրատի ժամով), ծանօթ երգիչ Հայկ-Արծիւ, իր արուեստագէտ կնոջը հետ միասին, Հայ ժողովրդական երգեր պիտի երգէն Պելկրատի ռատիոյի կայանէն:

...ԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ւ, փառիշան, քու տիւն պոյլի,
ի՜, ի՜, ի՜, ի՜,
...ւ, քու չըմա քաղաախէ դառը-
ճէրի՜, ի՜, ի՜, ի՜...
...ը մըճօ, ճէրն, ը մըճօ՜, օ՜,
օ՜, օ՜,
...յի՜, տայի՜, տայի՜...

...ւ, քագաւոր, դու խնըրեցի՞ր նա
...ւ, դու եղառակներդ ինչո՞ւ կը
զարդնա...
...յ, ինծի՜, ա՜յ ինծի՜,
մայրի՜կ, մայրի՜կ, մայրի՜կ...

⁂

Քիւրտերը բանաստեղծական եւ ըզ...ցյոն ժողովուրդ են: Ամէն տուն ...ող կայ, որ իրենց կրօնքին հետ կապ ...ունի. ...այցի գայ, սազ պիտի զարնէ ու երգէ: Աս է անոնց կրօնական արարողութիւնը: Սէյիտը հոն ...մեծ ազդեցութիւն ունի, աւելի քան ...մեր կղերը: Ան կիսաստուած մըն է հաւատացեալներուն համար: Անոր կ'ենթարկուին բոլորը: Անոր համար թերեւս երբեմն անոնցմէ ոմանք հարսի ու աղջկան դպած են, մեր մէջ սա կարծիքը տարածելով թէ «Ճմլա»ի գիշերը Սէյիտը իր ուզած կնկան կրնայ տիրանալ: Անանկ անբարոյական բան չկայ Քիւրտին պարզ կրօնքին մէջ: Անոնց կրօնը գողութիւնն ու մարդասպանութիւնն ալ կը պախարակէ: Մէկը որ արիւն թափէ, սէյիտին չի կրնար ներկայանալ, ան նզովուած մըն է, ընկերութենէն արտաքսուած: Ան «Ճմլա»ի արարողութեան չի կրնար մասնակցիլ: Սէյիտութիւնը ժառանգական է եւ հօրմէն որդու զաւակներուն կ'անցնի:

Քիւրտերը նախնական եւ շատ հիւրասէր ժողովուրդ են: Անոնց մէջ բազմաթիւ հաղնիրդուներ կան, կին թէ այր: Մեռելի, հարսանիքի եւ կռիւի վրայ չէր կը հիւսեն ու կը կանչեն: Որո՛ւ հնարանքը որ լաւ ըլլայ, ժողովուրդին մէջ կը տարածուի: Եղանակն ու խօսքերը տարիներու ընթացքին կը փոխուին մասամբ, առաջին յօրինողին անունը կը մոռցուի, տաղն ու եղանակը կը մնան ժողովուրդին սեփականութիւնը: Քանինե՞րն յօրինած տաղերը բոլորին բերանն էին, պատերազմին ու կոտորուած սիրելիներու վրայ, որոնց հեղինակները դեռ ողջ էին: Այսպէս ամէն քիւրտ աէյիտ ալ երգիչ եւ տաղասաց է միանգամայն: Եթէ սէյիտ մը երգել ու նուագել չի գիտեր, ինչ սէյիտ է ան:

ԼՈՒՐԵՐ ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐԷՆ

Երբ ձմեռը կուգայ, մեր աղաքը երկու խումբի կը բաժնուին լեռներուն վրայ, մէկը տասներկու, միւսը երկու հոգի, Զարմաննեց Կարօն ու Քօթանին Գրիգորը: Այսքան մնացած էր անոնցմէ: Շատերը կը սպաննուէին, ոմանք ժայռերը իյնալով կը մեռնին: Մէկը, Ճերաննեց Մկրտիչը, մատակ տաւար, կ'իյնայ Քարէն, մէջքը կը կոտրի, չի մեռնիր: Տղաքը զինք քարայրի մը մէջ կը պառկեցնեն ու կը խնամեն: Ուրիշ մը, Մխսեթին Օվնեսը, որ բժամատ մը չունէր, կ'իյնայ ժայռերէն կը ջախջախուի: Երրորդ մը ջաղացպան Սարգոյի տղան, Մինասը, ջաղացքին մէջ ու ժայռերուն վրայ մեռցած, այնքան հնարագէտ որ ժանտանկար ջաղացքներ կը շինէր ու կը դարձնէր զանոնք ջուրով, մինակը, Քարերուն ջաղացքին մօտ, կը բռնուի ու կը սպաննուի:

Մնացած երկու խումբը անտառներուն մէջ, ձորերու խորը եւ ջուրերու վրայ տնակներ կը շինեն ու կը պահուին: Ձմրան կէսին քիւրտ ճամբորդ մը ծուխ կը նշմարէ ամայի ձորին մէջ ու կ'երթայ իր գիւղը լուր կուտայ, կուգան կը բռնեն տղաքը, 12 հոգի, ու կը կողոպտեն կը տանին անոնց վերջին ծածկոցը եւ վերջին պատառ հացը, մէկն ալ կը սպաննեն:

Գարունը մեր տղոցմէն վեց հոգի, որոնք ամբողջ ձմեռը լեռներն էին, կը բռնուին Թուրք գիւղացիներու կողմէ եւ Տիվրիկ տարուելով կը գնդակահարուին: Միասին կ'ըլլայ լեռներու ընկերս, Գրիգոր Սարգիսեան, սպայ:

Կիները գիւղերէն ժողվելով Նախիրիպէս քաղաք կը տանին եղեր, նորէն աքսորելու: Ոմանք կը փախչին: Փնտռելու կ'ելլեն ու տղաքը կը գտնեն, որոնք անխոհեմօրէն ճամբու մօտ լքուած տուն մը կը մնան եղեր, Ախպըրի տակ:

Ապրիլ էր: Թէմիրենք հաց կ'եփէին: Անտառէն չոր փայտ շալկած տուն դարձայ:

— Լօ, ձեր գիւղացի կիներ կան մեր տունը, ըսին ինծի:

Իրօք երեք հարս էին անոնք, նստած օճախին քով: Երեքը մէկ վիզս փաթթուեցան ու սկսան լալ, գիղջի, ամօթխածութեան, թլուատութեան լաց մը: Անոնց հեծկլտանքները սիրտս կը ծակէին: Անոնց լացը բողոք մըն էր ինծի դէմ,— Եթէ դու տղամարդ ես ինչո՞ւ չես կրնար պաշտպանել մեզ, գերի թշնամիին ձեռքը...

— Արեւուդ մեռնիմ, ընկերդ ի՞նչ ըրիր, ըսաւ մին, Թաթրենց Զարեհին մայրը, արտասուելով ու գլուխը լարժելով:

— Ի՞նչ ըրի, լեռները թողի ու հեռացայ: Կ'ուզէր միասին գալ: Մերժեցի: Խելառծ էր արդէն: Կ'աղաչէր — «Մանչ էշ կ'ըլլայ իս ալ հետերնիդ տարէք»: Ու մութին մինակը գնաց, խրեցաւ անտառ նախճիրին մէջ...:

Մեր հարսները իրենց ձեռքերը ծոցը դրած էին, սուգի նշան մեր գիւղը, նշան որբութեան եւ լքումի: Տխուր էին, իրենց դէմքը կը մատնէր զարհուրելի բաներ, ու կը հառաչէին անդադար: Կը հարցնէին ինծի թէ ո՞վ ողջ է, որմէ՞ լուր ունիմ: Ես անոնց կը պատմէի գիտցածներս: Կը հարցնէի անոնց թէ ի՞նչ լուր ունին, ո՞վ ողջ է: Անոնք կը պատմէին ինծի իրենց գիտցածները: Մենք կը խօսէինք: Արթնմիրենք լո՛ւռ, մեր վրայ կը նայէին:

Թէեւ կառավարութիւնը հրամայած էր որթուրքերը կնութեան առնէին Հայուհիները որ ազգը չառնայ, բայց չյանուեցան Հայուհիներ որոնք Թուրք առնէին, բացի առաջուընէ ճանչցուած անբարոյական եւ կաթը գէշ կիներէ, եւ բացի այն գեղուհիներէն որոնք անպատուութիւնը նախընտրեցին մահէն: Մի՛ մեղադրէք սակայն: Երիտասարդ էին: Ու կեանքը անուշ է... Հայուհին Թուրքին մէջ թշնամին ու դահիճը կը տեսնէր եւ կը սոսկար անկէ ու կ'ատէր զայն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

ղային սահմաններու մասին, դիտել տալով թէ Եւրոպայի մէջ ոչ մէկ սահման լիովին կը համապատասխանէ ժողովուրդներու պահանջներուն։ Գերմանիա չուզեր մայր երկրին կցել բազմաթիւ սահմանակից Գերմաններ, պայմանաւ որ չհալածուին ուրիշ կառավարութեանց կողմէ։ Ցետոյ բացատրելով Աւստրիոյ գերութիւնը, ըսաւ թէ նախախնամութիւնը իրեն պաշտօն յանձնած էր միացնել Աւստրիան եւ Գերմանիան։ «Հրաշք մըն էր այս, գործուած՝ շնորհիւն Աստուծոյ, որ մեզի հետ էր եւ որուն օրհնութեամբ այս բանը կատարուեցաւ առանց արիւնահեղութեան, առանց կռիւի, առանց կրակի, առանց սուսերներու»։ Հիթլէր ինքն ալ դրուժան կոչեց Շուշնիկը։

Անգլիա եւ Իտալիա կը համաձայնին

Լոնտոնի եւ Հռոմի թերթերը գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն անգլօ-իտալական բանակցութեանց յաջող ընթացքը։ Արդէն եօթներորդ խօսակցութիւնը տեղի ունեցած է երկու պետութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ, եւ շատ մը վէճոտ հարցեր կարգադրուած են։ Իրազեկներ կը հաւատան թէ բանաձեւ մը գտնուած է նաեւ Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը յայտարարելու համար։ Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ Սպանիոյ մասին։ Իտալիա պատրաստ է քաշելու իր կամաւորները, եթէ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնն ալ քաշեն։

Գերմանիոյ մէջ նոր են կ'արծարծեն փոքրամասնութեանց խնդիրը

Քանի կը պղտորի Եւրոպայի կացութիւնը, այնքան կ'ոգեւորուին Գերմանիոյ մէջ, նորանոր խնդիրներ արծարծելու համար։

Քանի մը օրէ ի վեր Պերլինի գլխաւոր թերթերը սաստկացուցած են պայքարը այն պետութեանց դէմ ուր գերմանական փոքրամասնութիւններ կը գտնուին։ Այս պայքարը մտահոգութիւն կը պատճառէ մանաւանդ անոր համար որ, սերտ կապ ունի Հիթլէրի վերջին ճառերուն հետ։ Մարաջախտ Կէօրինկի օրկանը պարզելով Լեհաստանի գերման փոքրամասնութեանց կացութիւնը, կը գրէ թէ անոնք հալածանքի ենթարկուած են, հակառակ անցեալ նոյեմբերի համաձայնութեան, եւ կ'աղդարարէ որ լեհական կառավարութիւնը դադրեցնէ այս «կոպիտ ծայրայեղութիւնները եւ խայտառակ դէպքերը»։ Այս առթիւ կը յիշէ երկու դէպքեր որ պատահած են վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին։

Ուրիշ թերթ մըն ալ կը յարձակի չեխական կառավարութեան վրայ, հիմա որ գերմանական կուսակցութիւնը ջախջախիչ մեծամասնութիւն կը կազմէ. եւ կ'ըսէ.— «Չեխական կառավարութիւնը տակաւին յօժարութիւն չի յայտներ դադրեցնելու դրութիւն մը որ հիմնուած էր Վերսայլի մէջ, պարզապէս աշընչացնելու համար միլիոնաւոր Գերմաններ կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Փրակայի մնացորդ կառավարութիւնը միայն մէկ պարտականութիւն ունի,— նոր ընտրութեան հրահանգ տալ»։

Լեհաստանի գերմանական թերթերն ալ ժամանակը եկած կը սեպեն, միացեալ ճակատ կազմելու համար։

Չըրչիլի ակնարկութիւններ վարչապետին եւ Պ. Տալատիէի հետ

Անգլիոյ նախկին նախարարներէն Պ. Ուինսթըն Չըրչիլ, որ ջերմ կուսակից է անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան, Փարիզ եկած ըլլալով, չաբաթ օր ճաշեց բրիտանական դեսպանատան մէջ։ Այս առթիւ հրաւիրուած էին վարչապետը՝ Լէոն Պլում, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը՝ Պ. Տալատիէ, եւ արտաքին նախարարը՝ Փոլ Պոնքուռ։ Չըրչիլի այցելութիւնը նշանակալից է անոր համար որ, Փարիզ գալէ 24 ժամ առաջ ուշագրաւ ճառ մը խօսած էր Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, աւելի քան երբեք անհրաժեշտ գտնելով անգլօ-ֆրանսական զինակցութիւնը։ Թէեւ նախկին նախարար պաշտօնական հանգամանք չունի, բայց իր խօսակցութիւնները Ֆրանսայի վարիչներուն եւ մանաւանդ ազգ. պաշտպանութեան նախարարին հետ՝ կապ ունին սերտ զինակցութեան մը ծրագրին հետ։

Մեծ պատերազմին առեն Չըրչիլ ծովային նախարար էր։ Հաւանական է որ դան իրին մէջ մանէ յառաջիկային, երբ անհրաժեշտ համարուի փոփոխութիւն մը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՆԿԻՒՐԻԻ գերմանական դեսպանութեան պիտի կոչուի Ֆոն Փափէն, Վիէննայի դեսպանը, որ շատ խորհրդաւոր դեր մը կատարեց, Աւստրիոյ կցումը դիւրացնելու համար։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Թրիէսթէ պիտի այցելէ մօտերս։ Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս այցելութեան, որովհետեւ առենէ մը ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Գերմանիա պիտի խնդրէ իրեն ձգել Թրիէսթէի նաւահանգիստին այն ազատ գօտին որ տրամադրուած էր Աւստրիոյ։ Այս լուրը հերքուեցաւ Պերլինէն, իսկ Հռոմի մէջ ըսին որ եթէ այդպիսի խնդիր մը ներկայանայ, կրնայ լուծուիլ միայն մասնաւոր բանակցութեամբ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ահաբեկիչները կը շարունակեն յարձակիլ Գալիլիոյ գիւղերուն վրայ։ Տասը հոգինոց հրոսախումբ մը, որուն անդամները ոստիկանի հագուստ հագած էին, Քեփրոնի մօտ գիւղ մը մտնելով սպաննեցին մուխթարին տղան, իսկ մուխթարը եւ ուրիշ երեւելի մը անհետացան։ Ուրիշ գիւղի մը մէջ ոստիկան մը սպաննուեցաւ, իսկ նաւթաղիծը խորտակուելով կրակի տրուեցաւ Պէյսանի մէջ։ Անգլիական իշխանութիւնը 500 ոսկի տուգանքի դատապարտեց գիւղ մը։ Զէնքի կարեւոր պահեստ մը գտնուեցաւ Անդրյորդանանի սահմանագլուխին մօտ,— 12 հրացան, 10.000 փամփուշտ, 200 ռումբ, ինչպէս եւ 650 ոսկի դրամ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ տորմիղ մը պիտի կազմուի Դանուբի մէջ։ Այդ որոշումը մտահոգութեան մատնած է հարեւան երկիրները, մանաւանդ Ռումանիան.

500 ԳԵՐՄԱՆ ոստիկանական սպաներ Իտալիա պիտի երթան մայիսին, Հիթլէրի պաշտպանութեան համար։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԸ հովուական թուղթեր ուղղեցին իրենց հօտին, կիրակի օր, եւ քարոզներ ալ խօսեցան, յորդորելով «այո» պատասխանել Հիթլէրի կոչին, այսինքն քուէ տալ Աւստրիոյ կցման համար։

ԻԶՄԻՐԻ կաթոլիկ արքեպիսկոպոսին՝ գերապայծառ Տէպիւֆիի գահակալութեան առթիւ, գերմանական եւ իտալական հիւպատոսները պահանջեցին վերցնել Ֆրանսական հիւպատոսին յատկացուած մասնաւոր աթոռը։ Ընթացք տրուած չըլլալով, երկու հիւպատոսները ներկայ չեղան արարողութեանց։ Արքեպիսկոպոսը նախ Ֆրանսերէն խօսեցաւ, յետոյ իտալերէն եւ քանի մը բառ ալ թուրքերէն։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նախկին վարչապետներէն Միխալաքոփուլոս, որ աքսորուած էր իբրեւ դաւադիր, մեռաւ սրտի հիւանդութենէ։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ մեծ խանդավառութեամբ տօնեց իր անկախութեան 110րդ տարեդարձը։ (Ազատում թրքական լուծէն)։

20.000 ԼԵՀ ՀՐԵԱՆԵՐ, որոնք արտասահման կը գտնուին, պիտի կորսնցնեն իրենց հպատակութիւնը, համաձայն նոր օրինագծի մը որ օրէնք պիտի դառնայ քանի մը օրէն եւ որ մասնաւորապէս ուղղուած է Գերմանիոյ, Աւստրիոյ եւ Ռումանիոյ հրեաներուն դէմ, որպէսզի Լեհաստան չխուժեն։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8 Rue Gaujet, Փարիզ։ Կը դասախօսէ հայերէն լեզուով, հայագէտ Ֆրանսացի Պ. FREDÉRIC FEYDIT, նիւթ՝ «Հնդեւրոպական պատմիչ»։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ 30 Մարտ, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Rue Gaujet, Փարիզ։ Վիճաբանական նիւթ «Հայոց ազգային քաղաքականութիւնը անցեալ փորձերու նկատառութեամբ», (շարունակութիւն նախորդ վիճաբանական հաւաքոյթին)։

ԱՆԺԷԼ ՖՈՐԹՈՒՆԱԹԹԻ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին)։

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil:

Կը գաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շոբէնէն, Լիստէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.։

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 փրանք։

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիշէն։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԵԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՅԱՅՏՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆ Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, մէթրօ՝ Sevres:

Կը ներկայացուի՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ։

Մուտք 7 եւ 10 փրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս

AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ

6 Rue Gallilée (Metro Boissière)

7 հոգինոց Mixte Orchestre Argentine FREDFRICO

Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO։ 10 ժամ անընդհատ պար, ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCA է PRINCESS Sté VITALISé եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով։

Մուտք 10 ֆրանք

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis Avenue d'Iéna, Փարիզ

մէթրօ Iéna, օթօպիւս B, իջնել Place d'Iéna

Կը մասնակցին ենթաշրջանի բոլոր սկաուտ, գայլիկ եւ կայտերը

Կը ներկայացուի սկաուտական կեանքէ «ՍԱՐՍԻՐ ԽԱՉ» (պատկեր) «ԴՕԴՕՇ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՄԱՏՕՆԸ (զաւեշտ 1 արար), չափական մարզանքներ, բուրգեր եւայլն։

Դեղարուեստական բաժին

«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 Ֆր.։

Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Պ. Քիւրքճեանի մօտ, 258 Rue St. Honoré. Paris, եւ հոն օրը կաշէն։

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը

Կիրակի, 15 Մայիս կէսօրէ վերջ SALLE POISSONNIÈREի մէջ։

Նկատի ունենալ այդ թուականը

ՖՐԱՆՍԱ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ «ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓՈԽ-ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Dr. Calvétի

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԽՈՒՄԲԻՆ ՎԱՐԻՉ Պ. ՅԱԿՈԲ ՋՈՐԹԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ Պ. ՄԱՐՇԱԼի, փրօֆ. ջութակի եւ անդամ Concert Symphonique de Valenceի, եւ Տիկին ՀՍՓՈՅԻՆի, փրօֆ. դաշնակի։

Տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին

Թատրական Բեմական մէջ։ Մուտք, Ա. կարգ 5 Ֆր., Բ. կարգ 4 Ֆր.։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու։

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու։

Cotillonներու եւ անակնկալութիւններու բաշխում։ Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ։ Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կիշէն։ Մուտք 10 փրանք։

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մոտէլները։

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին Ա. տարի թիւ 1 եւ 2 (1934)։ Անոնք որ հաւաքածոյ չեն կազմեր, կրնան մեզի վերադարձնել այդ երկու թիւերը՝ փոխարէն ստանալու համար մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

Սպառած է նաեւ թիւ 39ը,— Բոլոր անոնք որ ձեռքէ կը գնեն, կրնան մեզի վերադարձնել այդ թիւը, փոխարէն կը ստանան ԵՐԵՔ ԹԻՒ Փետրուարէն

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

Դիմել՝ 17, Rue Dameame, PARIS:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գանձօ - Քաշանի «Արծիւ» ընթակերտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Գէորգ եւ Տիկին Մանիա Կարապետեանին եւ պարագաներուն իրենց աղջկան՝ Օր. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի զաւակի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 15 — 22

ՍԻԼԷՕՐՊԱՆ, Դ. Մ — 40:
ՊԻԼՄՈՆ ՇԱՎԱՆՈԶ, Մ. Տ — 75:
» » Մուր. Գ — 55:
ՖՈՆԹԷՆ Սիւր ՄԱՐԹԷՆ, Կ. Բ — 150:
ԳԱՍՐԱ, Ի. Մ — 240:
ՔՐԻՒԱՍ, Գ. Խ — 80:
ՓԱՐԻԶ (8), Տիկին Փ — 150:
ՓԱՐԻԶ (16), Գայ. Եղբ — 160:
ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԳ, Ե. Նիկ — 75:
ՎԷԼԻԶԻ, Մ. Թոր — 40:
ՍԱԼՈՆ, Ակ — 35:
ՎԻՎԻԷ, Ե. Մ — 150:
ԱԼԷՍ, Գ. Գալ — 40:
ԼԱՑՐԷԹ, Հ. Հաճ — 40:
ՍԹՐԱԶԲՈՒՐԿ, Սօսի. Ն — 40:
ՔՐՈՆ, Կ. Կ — 75:
ԷՔՐԻԼԻ, Ե. Թ — 100:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Հաճ — 100:
ԼԱ ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՓԷՆ, Մկրտ — 145:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Պ — 75:
ՌՕՄԱՆ, Ա. Վարդ — 150:
ՎԻԷՆ, Ա. Ա — 45:

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ շրջանի հայրենակիցներուն «Աշխարհագրական» տուած խիստ օգտակար արդիւնքէն քաջալերուելով, եւ վերջերս մեր տուած երկու նոր անուանացանկը, մտադրած ենք երկրորդ Անուանացանկ մը հրատարակել, կոչ կ'ուղղենք աշխարհի վրայ վերապրող բոլոր հայրենակիցներուն որ հաճին դրկել մօտցուած անունները, ուր որ բնակողներ կան մեր պարտքն է արձանագրել։ Հասցէ՝ H. Kéfélian Frères, 22 Rue Lacretelle, Paris (15)։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական նկարներ «Ծաղրանկար» որ քանի մը շաբաթէն լոյս կը տեսնէ։ Գիրքը բաղկացած է աւելի քան 200 էջերէ։ Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարներ թէ՛ ծանօթ գրողներու եւ թէ՛ ժողովրդական դէմքերու, մեծ մասամբ անտիպ եւ բաժանուած։ Այս հատորին համար բացած եմ կանխիկ բաժանորդագրութիւն մը։ Կոչ կ'ընեմ բարեկամներուս եւ համակիրներուս, որպէսզի ֆրանք ղրկելով բաժանորդագրուին։ Կանխիկ վճարողներուն անունով մը պիտի գրուին ...։ Հաւանաբար գիրքը լոյս տեսնելէն վերջ արժէ աւելի ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին՝ Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, ... (Seine)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փորթ տ'Իթալիի նորակազմ Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր՝ Արիկեանի, Ադամեանի, Գասպարեանի, Ազոյեանի, ... Քէօլէեանի, Գույիկեանի, Դաւիթեանի, Գորգիկեանի, Դաւիթ... Խաչիկեանի, Կարապետեանի, Մինասեանի, Մէնէտեանի, ... նի, Յակոբեանի, Յովհաննէսեանի, Հայրապետեանի, Սարգիսեանի, ... ոնեանի, Պաղտասարեանի, ... Ստեփանեանի, Տէրոյեանի, ... նի, Օր. Վարդէնեանի, եւ ... Հաննէսեանի որոնք մեր կազմակերպած 13 Մարտ թէյասեղանին ... թին իրենց ըրած զանազան նուիրատուութեամբ նպաստեցին մասնաճիւղիս առաջին ձեռնարկին յաջողութեան։

ԴԱՏԵՐ ՏՕՆԻՔ ԼՈՒՆԻ ՄԻՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER AGOPIAN
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameame — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

L'E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՐՏ
MERCREDI 30 MARS 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3692 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՆՇԱՆԱԽՕՍՔ — ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻԼ

Շարք մը հարցեր արծարծեցինք անցեալ շաբթուան ընթացքին թելադրուած՝ օրուան դէպքերէն :

Այդ բոլորը կը յանգին մէկ նշանախօսքի, — Համախմբուիլ : Համախմբուիլ մէկ ճակատ: Կազմակերպել պիտանի ուժերը, որպէսզի կարենանք դիմաւորել Է՛ւ այսօրուան Է՛ւ վաղուան հոգերը:

Երբ այնքան ստիպողական կը գտնենք այս համախմբումը, ասիկա նշանակեր թէ անպատճառ պատերազմ պիտի պայթի վաղը, ուստի անհետաձգելիօրէն մենք ալ պատրաստ ենք «զօրաշարժ» սարքել :

Վերջին արտագաղթէն ի վեր, տեսակ մը պատերազմ է մեր կեանքը, այստեղ եւ ամէն տեղ: Եւ, քանի կը թաւալին տարիները, այնքան կը բարդանայ մեր կացութիւնը: Իսկ բուն պատերազմի պարագային, — Աստուած ալ չի գիտեր թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ:

Այսինքն, երբ հազարապատիկ աւելի զօրաւոր եւ բախտաւոր ժողովուրդներ, պետութիններ լարած են իրենց ուժերը, որ եւ է անակնկալ կանխելու համար, ո՞ւր կը մնանք մենք, մեր ցիրուցան եւ աննախատես ուժերով, այլ մանաւանդ անտէր եւ անկերպարան կացութեամբ:

Միւս կողմէ, եթէ պատերազմ ալ չծագի, ամէն օր մեր աչքին առջեւ տեղի կ'ունենան խմորումներ, խլրտումներ, որոնք առանց մտածել կուտան:

Արդ, կարելի՞ է, ներելի՞ է այսպէս յօրանջել, հառաչել կամ վէճ խաղալ, ամէն բան ձգելով բախտին կամ նախախնամութեան կամքին :

Երբ այնքան խստօրէն կը դատենք երէկուան վարիչներն ու անոնց մնացորդները, լեռնակուտակ մեղքեր բարդելով անոնց գլխուն, կրնա՞նք յաւակնիլ թէ աւելի արտուն ենք այսօր: Աւելի ուշիմ եւ հասուն: Եւ, մանաւանդ, պատրաստ :

Հարկ է չհետաձգել պատասխանել այս հարցումին: Խուսափողական խաղերն ու ամլան չքմեղանքները չափազանց երկար տեւեցին իրրեւ ժառանգ: Իսկ այսուհետեւ կրնան դառնալ պարզապէս դաւաճանութիւն, անպատիւ եւ անդարմանելի :

×

Ուժերը համախմբելու եւ ազգային միացեալ ճակատ կազմելու համար, առաջնական պայման է որ նախ եղած - չեղած կուսակցութիւններն ու հոսանքները ձեւ մը գտնեն իրար գալու եւ սեղանի վրայ դնելու իրենց տեսակէտները: Թէ անմիջական եւ թէ ապագայ հոգերու մասին:

Մենք անուններ չենք յիշեր այլեւս: Կուգա՞ն թէ չեն գար, — իրենց գիտնալիք բանն է: Մեր համոզումով, անոնք որ կը խուսափին, անգամ մը եւս պիտի ապացուցանեն թէ «անելիք չունին»:

Իսկապէս, զուեշտական պիտի ըլլար օրն ի բուն կուրծք ծեծել ազգի համար, ճառեր խօսիլ՝ իր տանիքէն, եւ միեւնոյն ատեն երկար պահել:

Մէջտեղ ելէք եւ պարզէ ծրագիրդ ու գործունէութիւնդ: Մեզ ալ համոզէ թէ դուն աւելի գործնական ելքեր գտած ես, թէ կ'աշխատիս եւ պարտականութիւններ ստանձնած ես: Եւ կամ, եկուր տես թէ ի՛նչ կ'ըսեն ուրիշները, թէ կա՞ն պարագաներ որ նախատեսուած կամ իրենց արժանի տեղը գրաւած չեն :

Այս տարրական պարտականութեան ենթակայ են նաեւ անոնք որ դուրս կը մնան քաղաքական կուսակցութիւններէն, խաւնուած-ով, համոզումով կամ ուրիշ բանաւոր պատճառներով: Մանաւանդ անոնք որ նոր հասած ըլլալով, կը կարծեն թէ նոր բաներ գիտեն իբրեւ յղացում կամ գործունէութեան եղանակ :

Այս տարրերն ալ դաւանանք մը ունին, անշուշտ: Հետեւաբար եւ պարտականութիւններ: Հայրենասիրութիւնը եւ քաղաք. աշխատանքը մենաշնորհներ չեն եւ չեն կրնար ըլլալ մանաւանդ մեզի համար:

Բայց, ուրիշ բան է ունենալ յստակապէս մշակուած, պատճառաբանուած եւ թանձրացեալ ծրագիր մը, բոլորովին ուրիշ բան՝ ընդհանուր բաղձանքներ սնուցանել եւ քիթը հովին տալ :

Թող ոչ ոք յաւակնի աւելի հայրենասէր կամ իմաստուն համարել ինքզինքը, երբ չի նետուիր կրակին մէջ, ելք մը ցուցնելով կամ աշխատանք մը ստանձնելով :

Անցեալ անգամ ձաղկեր էինք «ապաքաղաքական» հովերը : Բայց կ'ուզէինք թէ՝ Երեւ. Միութիւններն ալ, մնալով հանդերձ իրենց կանոնագիր - ծրագրի սահմաններուն մէջ, պարտաւոր են երբ ճշդել, տեսակէտներ մշակել : Մէկ խօսքով՝ իրենց խելքն ու կարողութիւնը տրամադրել այս ժողովուրդին փրկութեան, անոր ճակատագրին բարելաւման համար:

Այստեղ ալ ինքնին կը ծագի նոյն հարցումը, — Ի՞նչ օգուտ ունենք կամ զգացումներէդ, երբ անգամ չես բարոյական կուսակցութեան մը կամ չունիս քաղաքական դաւանանք: Երբ կը խուսափիս կռիւէն, չհօգութիւնը չփոխելով դասալքութեան հետ: Քանի որ կ'ըմբռնես թէ լճացեր է մեր հանրային կեանքը, եւ հետզհետէ կը մաշի, կ'ամլանայ, ո՞ր օրուան կը սպասես, նոր աւիշ խառնելու կամ յղացած նորութիւնդ արժեցնելու համար:

Ահաւասիկ, նորէն, օրինակ մը այս երկրէն :

Բոլորն ալ ազգային միութիւն կը պահանջեն, յանուն երկրի փրկութեան: Ժողովրդական ճակատը կ'ուզէ որ այդ միութիւնը կազմուի իր շուրջը: Ընդդիմադիրները կը մերժեն, ուրիշ ելքեր ցոյց տալով :

Ո՞րն է քու ելքդ, անկախ կամ անկուսակցական հայրենասէր: Քու անկախութիւնդ աւելի՞ մեծ արժէք է, քան այս ժողովուրդին բարիքը: Ահա քեզի յենարան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Նախապաշարումնե՞ր ունիս, — դուն ինքդ փորձէ ընդունակ եւ հեղինակաւոր ճակատ մը, եւ մենք պատրաստ ենք լսելու ձայնդ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԵՒ ՕՐԻՆԸ ՑԱԳՆԱՊՆԵՐ

Փոքր առեւտրականներու պահանջը

Մետաղագործական եւ օդանաւային հաստատութեանց գործադուլը կայուն վիճակ ունի: Բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ կառավարութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, ժամ առաջ լուծելու համար տագնապը: Շարժումը կորանցուցած է իր սուր թափը: Բանթողներէն շատերը իրենք ալ շատ խանդավառ չեն երեւար, իսկ ամէնէն զարմանալին՝ համայնավար կուսակցութիւնը յայտարարեց թէ գործադուլը անպատեհ է ներկայ պայմաններուն մէջ:

Վարչապետը նորէն ընդունելով բանուորական է առուերակութիւնները, բացատրեց թէ երկրին սպառազինութեանց գործը եւ մանաւանդ օդանաւերու չինութիւնը պէտք չէ ընդհատուի :

Շարժումը առ այժմ անգործութեան դատապարտած է ուրիշ մեծ հաստատութիւններ, որոնք ընդհանրապէս կը զբաղին զինուորական պիտոյքներու արտադրութեամբ :

Վարչապետը լսեց նաեւ մետաղագործական հաստատութեանց պատուիրակները, որոնք շարք մը առաջարկներ ներկայացուցին, արտադրութիւնը աւելցնելու համար, արհեստագիտական վերակազմութեամբ :

*** Մարսէյլի հանդերձեղէնի բանուորները եւ բանուորուհիները որոշեցին գործադուլ հռչակել: Կը պահանջեն գործադրել անցեալ փետրուարին արձակուած իրաւարարական վճիռը, որ 10 առ հարիւր յաւելում կը սահմանէր, 1937 սեպտեմբեր 1էն սկսեալ: Այս տագնապը կը վնասէ մօտ հարիւր գերձակներու, հանդերձեղէնի եւ կարուձեւի հաստատութեանց:

*** Փոքրաքանակ առեւտրականներու դաշնակցութիւնը ընդհ. ժողով գումարեց մարտ 28ին եւ որոշեց ունկնդրութիւն մը խնդրել վարչապետէն, պարզելու համար իրենց տագնապալի վիճակը: Բոլորն ալ կը գանգատին թէ՝ գործերը ոչ միայն չեն վերաբացուած, այլեւ չափազանց կը կաղան: Միւս կողմէ, ընդհանուր ծախքերու ծանրութիւնը եւ փրանքին անկումը իրենց ուժերը կը սպառեն անհանդուրժելի արագութեամբ: Պիտի պահանջուի անմիջական միջոցներ ձեռք առնել, այլապէս փոքրաքանակ առեւտուրը պիտի կործանի, աւելցնելով գործազրկութիւնը :

*** Կառավարութիւնը կը շարունակէ ուսումնասիրել իր ելմտական ծրագիրները, որոնք խորհրդարանին պիտի ներկայացուին այս շաբթու: Պաշտօնապէս կը հերքուին այն լուրերը թէ հակողութիւն պիտի հաստատուի փոխանակութեանց սակին վրայ կամ պիտի արգիլուի ոսկիի արտածումը եւն.: Բայց ստոյգ է որ դահլիճին կացութիւնը կախում ունի նոր ծրագիրներէն :

*** Ֆրանքը նորէն իյնալ սկսաւ: Անգլիական ոսկին բարձրացաւ մինչեւ 165.50ի, տոլարը՝ 33.41ի, յետոյ մէկը իջաւ 164.62ի, միւսը՝ 33.20ի:

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Անոնք կորուստներ ունին կողմէն ալ

Սպանիոյ ազգայնական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը դէպի Գաթալոնիա եւ Միջերկրական, մարտ 28ին գրաւեց Լէրիտան, որ մայրաքաղաքն է Գաթալոնիոյ համանուն նահանգին: Հանրապետականները լքած են նաեւ ուրիշ քաղաք մը, Գարպասթրօ, ուր կը գտնուէր իրենց բանակատեղին : Թերթերու թղթակիցները կը հեռագրեն թէ Զօր. Ֆրանքոյի օդանաւերը ամէնէն կատաղի ռմբակոծութիւնը կատարեցին, 1500 հոգի սպաննելով միայն Ֆրակայի մէջ, զինուոր թէ քաղաքացի: Կառավարական զօրքը տակաւին կը դիմադրէ Ալքանիզի ճակատին վրայ, աջակցութեամբ միջազգային վաշտերու: Այս դիրքը ամէնէն աւելի մօտ է ծովուն: Ազգայնականները կը փորձեն խզել Գաթալոնայի հաղորդակցութիւնները Վալենցիայի հետ:

Գարպասթրօ, որ հանրապետական զօրքին բանակատեղին էր 20 ամիսէ ի վեր, անձնատուր եղաւ բոցերու մէջ: Չորս օրուան մէջ 60.000 ազգայնական զինուորներ անցան կամուրջը, ծուղակը ձգելով հազարաւոր հանրապետական զինուորներ: Ամայի վիճակ մը կը ներկայացնէ նաեւ Ֆրակա, որ 10 հազար բնակիչ ունէր եւ ուր մնացած էին միայն 100 ծերունիներ եւ կիներ, դիմաւորելու համար ազգայնական բանակը :

Համաձայն ազգայնական աղբիւրէ հաղորդուած լուրերու, Զօր. Ֆրանքոյի բանակը գրաւած է 1500 մղոն տարածութիւն՝ Արակոնի շրջանին մէջ, 50 գիւղերով եւ 7000 գերիներով: Ճակատը ճեղքուած է երկու նահանգներու մէջ:

*** Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը, որ փոքր քուն կը քաշէր ատենէ մը ի վեր, նիստի հրաւիրուած է հինգշաբթի օր: Լոնտոն հասած տեղեկութեանց համաձայն, Փարիզի խորհրդային դեսպանը ամէն միջոց փորձած է վերջին օրերս, որպէսզի Ֆրանսա ռազմական օդանաւեր եւ նոյնիսկ զինուոր ղրկէ Սպանիա, ինքն ալ յանձն առնելով լրացնել պակասը: Բայց ֆրանսական կառավարութիւնը վճռապէս մերժած ըլլալով, Մոսկուա սկսած է ետ կանչել այն մասնագէտները եւ քաղաքական գործիչները, որոնք պատերազմին սկիզբէն ի վեր կ'օգնէին հանրապետականներուն :

Ի՞նչ կ'ըսէ Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը

Պ. Միլան Հոցա, Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց .

— Գերմանական կառավարութիւնը կէս- պաշտօնապէս հաւաստեց թէ միտք չունի խառնուելու մեր ներքին քաղաքականութեան: Ցետոյ ուրիշ վճռական հաւաստիքներ ալ տրուեցան: Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութիւնն ալ գնահատեց մեր փոքրամասնութեանց քաղաքականութիւնը, որ հիմնուած է 1919 սեպտեմբեր 10ի դաշնագրին վրայ (Սէն Ժէրմէն): Մեր փոքրամասնական քաղաքականութիւնը պէտք է միշտ հիմնուի մեր պետական գոյութեան եւ սահմանադրութեան վրայ: Մենք երբեք միտքէ չենք անցըներ ազգայնա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԱԲԱԹԸ ՔԱՆԻ՞ ԺԱՄ Է

— Ծը՛ռռ, հեռախօսն է նորէն:

Որքան կ'ատեմ սա գործիքը, ի՞նչ փոյթ թէ յետադիմական կոչեն զիս : Հազիւ կ'ամփոփուիս քիչ մը, աշխատանքի ջերմութեամբ կը պարուրուի հոգիդ, յանկարծ կը ճչայ ընկ. Ծըռ-ծըռը եւ վարչապետը կը կանչէ զիս « առեան » (արդարեւ առեանի կը նմանի իր աշխատասենեակը): Ի՞նչ կայ, կ'ըսեմ, ջղայնանալով, մրմռալով եւ մեծ - հօրս գիտցած քիւրտերէն բոլոր բառերը թափելով յառաջ ընկ. Ծըռծըռին, աւելի բռնակալ քան Սթալինը :

— Շաբաթ իրիկուան դասախօսութիւն ․

— Կիրակի կէսօրէ վերջ բանախօսութիւն···

— Երգահանդէս է, անպատճառ այս իրիկուն···

— Ջոմը ժողով ունի···

— Վաղը առաւօտ ····

— Այսօր կէսօրին ...

Խենթենամ պիտի: Հեռախօսը բանեցնողի՛ն ···: Ամէն մարդ պուրժուա դարձեր է, հեռախօսը կը բանայ եւ, ի՞նչ փոյթ թէ յոգներ ես կամ տրամադրութիւն չունիս, անիկա քեզ ժողովի կը հրաւիրէ, եղբօրդ հիւանդութիւնը կը պատմէ, ճաշի կը կանչէ, դասախօսութիւն կը պահանջէ: Շատեր. երբ օրուան մէջ իրենց սովորական աշխատանքը կ'աւարտեն, ալ հանգիստ՝ միայն ժամանցի մասին կը մտածեն, զրոյցի ընկեր կամ սեղանակից կը փնտռեն: Բայց եղբարք պատուականք, մեր «օրը» չաւարտիր երբէք: Մենք ոչ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի մասին լուր ունինք, ոչ ալ կիրակնօրեայ հանգիստի մասին :

Շնորհակալութի՛ւն ճաշի եւ ընկերական զրոյցի հրաւէրներուն համար: Տարին մէկ անգամ՝ լաւ, բայց երբ ամէն շաբաթ, նոյնիսկ ամէն օր ժամանակ կորսնցնենք ընկերական զրոյցներով, բռնազբօսիկ ճաշերով, բժշկական այցելութիւններով, վարդապետական ճառերով եւ կուսակցական խորհրդակցութիւններով, ըսէ՛ք, ե՞րբ ժամանակ պիտի գտնենք մեր մտաւորական եզնութեան համար: Ո՛չ առաւօտ ազատ, ո՛չ ցերեկին ազատ, ո՛չ գիշերը ազատ... աղէ՛ք ջան, մենք ալ հոգի ունինք եւ մանաւանդ··· երազներ: Արդ, ամէնէդ ալ գիտէք որ կեանքը կարճ է, բայց մեր օրերն ալ, գիշերներն ալ կարճ են: Հին ատեն մարդիկ կը քնանային հաւերուն հետ, եւ գիշերները այնքան երկար կը թուէին, մանաւանդ տարեգլխի գիշերը, որ կէս - գիշերուան պահը արթուն անցընելու համար՝ կը հսկէին մինչեւ կէս - գիշեր, (ոմանք կը քնանային եւ կ'արթննային ճիշդ կէս - գիշերին), ատկէ՝ réveillon բառը եւ աւանդութիւնը եւրոպացիներուն մէջ, — արթուն անցընել մինչեւ կէս - գիշեր, ի՛նչ հերոսութիւն էր հիներուն համար, բայց հիմա՞: Օրուան սովորական աշխատանքդ չաւարտած՝ իրիկուն կ'ըլլայ, ժողով կամ դասախօսութիւն մըն ալ՝ արդէն կէս - գիշեր :

Ե՞րբ նստիս, ե՞րբ երգես:

Հիները « կէս - գիշերուան երազ » բացատրութեամբ կ'ակնարկէին գիշերային եզնութեանց ու երկունքին : Հիմա, մեր օրերո՞ւն, գիշերուան ո՞ր ժամուն վառենք մեր եզնութեանց ճրագը :

Կեանքը կարճ է, տղա՛ք, թող ալ ըսէք որ օրը ժամ առաջ քաշուի եւ խօսակ կապէ՝ թիթեռնիկ թռցնելու համար յետոյ :

ԱՐԱՔ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

176 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Փրակայի գումարը (տես նամակը)	183
Ոմն, Էքս-ան-Փրովանս	10
Գումար՝	193
Մարտ 26ի գումարը	5494
Ընդհ. գումար	5687

×

ՓՐԱԿԱ (Չեխոսլովաքիա), 24 մարտ.— Միրէյի «Ցառաջ», մարտ 19ին տեղի ունեցաւ Փրակայի հայկ. Բարեգ. Միութեան ժողովը նախագահութեամբ Պ. Ց. Գարիկեանի: Ցետ ժողովի Պ. Նախագահին առաջարկով կատարուեցաւ հանգանակութիւն մը ի նպաստ Նոր Սիսի Լուսինեան դպրոցի չքաւոր աշակերտներուն: Հանգանակութեան գումարը 165 քրոն = 183 Ֆր. Ֆրանք, արդէն ձեզի փոխադրուած է թղթատարով, Պ. Նախագահին կողմէ : Խնդրեմ մեր այս փոքր օժանդակութիւնը աւելցուցէք ձեր հանգանակութեան :

Մասնակցողներն են.— Պ. Պ. Ց. Գարիկեան 20 քրոն, Եր. Քօչեան, Օ. Քիւլիւքեան 10ական քրոն, Ն. Բագալեան 20 քրոն, Վ. Իսահակեան, Ց. Ղարիպեան, Գ. Սարգիսեան, Արտաշէս Մ. Գարսամեան 10ական քրոն, Գ. Տէր Ցակոբեան 5 քրոն, Ն. Գարսամեան, Արտաշէս Գարսամեան, Գարդեւ Գարսամեան 20ական քրոն, ընդհ. գումար՝ 165 քրոն: —Նազ. Պարսամեան :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍ Կ'ԵՐԹԱՅ

«Թանի» թղթակիցը կը գրէ Եգիպտոսէն.—

Թուրքիոյ արտաքին նախարարին՝ Թ. Ր. Արասի պաշտօնական այցելութիւնը որ տեղի պիտի ունենայ ապրիլի ընթացքին, այն տպաւորութիւնը գործեց թէ Թրքական կառավարութիւնը կ'ուզէ Եգիպտոսը հրաւիրել յարելու արեւելեան դաշինքին (կնքուած 1937 յուլիս 8ին, Սաատապատի մէջ, Թէհրան, Իրանի, Թուրքիոյ, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ): Այս առթիւ տեղեկութիւններ խնդրեցի Մահմուտ փաշայի դահլիճին անպաշտօն մէկ նախարարէն, որ բացատրեց թէ ներկայ պարագաներուն մէջ անկարելի է որ Եգիպտոս միանայ նոյն դաշնագրին: Այդ բացատրութեանց համաձայն, Սաատապատի դաշինքը էապէս հետեւանք է չորս պետութեանց շահերու սերտ համերաշխութեան եւ աշխարհագրական մտանաւոր կացութեան: Եգիպտոս սահմանափակուած ըլլալով իր ափրիկեան հողերուն եւ Սինայի թերակղզին մէջ, եւ նոյն պետութիւններէն բաժնուած ըլլալով ամբողջ արաբական թերակղզիով, անոնց հետ ունի միայն բարեկամական յարաբերութիւններ, որոնք անշուշտ շատ սիրալիր են, բայց չունին ուղղակի քաղաքական հանգամանք: Ուրեմն, իր յարումը արեւելեան դաշինքին՝ չի համապատասխաներ որ եւ է իրական անհրաժեշտութեան, ընդհակառակն, կրնայ վտանգել Եգիպտոսի անկախութիւնը եւ ի հարկին հարկադրել միջամտելու այնպիսի վէճերու որոնք որ եւ է կապ չունին իր շահերուն հետ: Ուստի, հաւանական է որ այս խնդիրը վճռապէս մէկդի դրուի յառաջիկայ խօսակցութեանց ատեն:

ԻՏԱԼԻՈՅ օդանաւային ուժի կազմակերպութեան 15ամեակին առթիւ, երկուշաբթի օր 29 նոր օդակայաններ բացուեցան Իտալիոյ եւ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՏԵՍԻԼՆԵՐՆ ՕՒ ՆԻՐԲԱՆՑՔՆԵՐԸ

Նկատի ունենալու համար դէպքերու սրընթաց թաւալումը, ուզեցինք քիչ մը ուշ արտայայտուիլ Պալքանեան Ուխտի վերջին խորհրդաժողովի որոշումներու մասին։

Այս կամաւոր յապաղումը չի նուազեցներ խնդրին արժէքը։

Արդ, ինչպէս ծանօթ է, այդ խորհրդաժողովը գումարուեցաւ Փետրուարի վերջերը, Էնկիւրիի մէջ։

Օտար մամուլին մէկ մասը թոյլ տուաւ ինքն իրեն կասկածներ, որոնք «քաղաքականութիւն» կը բուրէին։ Անկէ զերծ չմնաց նոյնիսկ հայրենակից մը՝ Գ. Սվաճեան, որ Պալքանեան հարցերու մասին բաւական փորձառութիւն ունի, կ'աշխատակցի ֆրանսական թերթերու եւ որ խորհրդաժողովի նախօրեակին Պելկրատ էր այցելած։ Ան ալ, ուրիշներու կարգին, Էնկիւրիի փորհրդաժողովէն կ'ակնկալէր «տնտեսական նոյնութիւն մը՝ ուխտի չորս անդամներուն միջեւ»։ Ու կը գտնէր որ «Պալքանեան համաձայնութիւնը անգամ մը եւս պիտի ամրապնդէ իր ներքին կապը՝ արտաքին քաղաքականութեան մէջ իր միատեսակութիւնը շեշտելով» («Փրոկրէ», Լիոն)։

Աւելի լաւատես էր, անշուշտ, թուրք մամուլը։ Որովհետեւ, Պալքանեան Ուխտին խախտումին պատճառները առաւելապէս Թուրքիան մտահոգող իրողութիւններ են։ Ու թուրք մամուլը ստիպուած է հակազդել այդ իրողութիւններուն թողած տպաւորութեան՝ թուրք ժողովուրդին վրայ։

Օրինակ, Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը «Ուլուս» կ'ըսէր (25 Փետր.) խմբագրապետ Ֆալիհ Ըըֆքըի բերնով,—

«Այս խորհրդաժողովը կը զուգադիպի մամուլներուն տագնապալի պահու մը, երբ համաշխարհային հանրային կարծիքը մտահոգուած է խաղաղութեան մասին։ Այդ պատճառաւ, այս ժողովը մասնաւոր արժէք մը կը ստանայ եւ ամէնուն քով մեծ շահագրգռութիւն կը ստեղծէ։ Պալքանեան Ուխտի այժմու ժողովին երկրորդ կարեւորութիւնը այն է, որ ան պիտի գայ հերքելու կարգ մը զրոյցներ, որոնց համաձայն Պալքանեան համաձայնութեան միասնականութիւնը խախտած է՝ իբրեւ հետեւանք ներքին կարգ մը դէպքերու, որոնք ծնունդ առած են Ուխտը կազմող երկիրներու մէջ»։

Աւելի յատկանշական բաներ ըսաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Րիւշտի Արաս, որ առնէ մը ի վեր բոլորովին հրաժարած է իր քաղաքական ամենօրեայ շրջագայութենէն։ Ժողովի բացման առթիւ խօսելով իր բաժակաճառը, ան կ'ըսէր ի մէջ այլոց.— «Պալքանեան Ուխտի չորս պետութիւններու սկզբունքն է, իբրեւ հիմնական գիծ արտաքին քաղաքականութեան, պահանջել մեր տնտեսական եւ քաղաքական անկախութիւնը, որովհետեւ կը խորհինք թէ այդ սկզբունքը խաղաղութեան մեծագոյն ապահովութիւնն է։ Մենք համոզուած ենք որ կը ծառայենք այդ խաղաղութեան՝ մեր կարելիութեանց սահմաններուն մէջ աւելցնելով մեր ուժը՝ արտաքին ընդդիմութեան համար, ու մեր միջոցները՝ արտաքին պաշտպանութեան համար»։

Արդարացա՞ւ այս լաւատեսութիւնը, որուն՝ մէջ էին... միտնական էին, արտաքնապէս, Պալքանեան Ուխտը կազմող պետութեանց ներկայացուցիչներն ու մամուլները։

Աթաթիւրք, որ օր օրի կը զգայ իր երկրի քաղաքական անյաջողութիւնները, բայց դեռ կ'ուզէ երեւոյթները փրկել՝ շարունակելով խօսիլ «մեծ մարդու» ինքնավստահ պատուհասէն, խորհրդաժողովի վերջաւորութեան պէտք տեսաւ (ինչո՞ւ...) ամբողջական նախադասութիւններ շարել ու յանձնել մամուլին։ «Պալքանեան միութիւնը, ըսաւ, [illegible] մըն է որ օր օրի լայն գետնի մը վրայ տարածուելով կ'ընդարձակուի եւ իր հիմերը կը զօրացնէ։ Կատարելապէս վստահ եմ թէ Պալքանեաններու այս միացեալ պետութիւնը օր մը այնպիսի կատարելութեամբ մը պիտի ներկայանայ մեզ, որ շատերու համար անհաւատալի է։ Այդ ցանկալի օրերը շատ հեռու չեն մեզմէ»։

Իսկ այդ ցանկալին՝ «Պալքաններու այս միացեալ պետութիւնն է»...

Արդ, այս «միացեալ պետութիւն»ը տուաւ որոշումներ, որոնց հիմնովին կը ժխտեն թէ՛ ժողովէն առաջ լաւատեսութիւնները, եւ թէ ժողովէ վերջի պոռոտախօսութիւնները։

Այդ որոշումներէն առաջինը կը փաստէ, որ Պալքանեան Ուխտը ինքն իրեն հետեւողական չէ եղած եւ հրաժարած է իր այն հիմնական սկզբունքէն, զոր տարիներ շարունակ կը պաշտպանէր։

Այսպէս, ան «որոշած է որ Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը դառնայ ընդհանուր քաղաքականութիւն՝ Պալքանեան Ուխտի բոլոր անդամներուն համար»։

Եթովպիո՞յ ճանաչումը։ Երբե՛ք։ Այլ նախ՝ «Հռովմէական Կայսրութեան» այլեւս գոյութեան հետ հաշտուելու հաշտեցում մը։ Ուրիշ խօսքով՝ հրաժարում մը՝ իրենց այն նախկին դիրքէն, որ դէմ էր նոյն այդ ճանաչումին։ Երկրորդ՝ հրաժարում մը, միշտ հարկադրաբար, հիմնական սկզբունքէ մը, որ տարիներ շարունակ ցուցադրական կազմեց Ազգ. Դաշնակցութեան շուրջ բոլորուած պետութիւններու եւ որ կը ձգտէր արգիլել ըլլալ բռնի ուժով ուրիշէ մը հող խլելու։ Այս սկզբունքի ընդհանրացումին ու կիրարկումին ամէնէն աւելի կողմնակից էր Թուրքիան, որովհետեւ տարիներէ ի վեր գիտէ թէ նոյն Իտալիան նոյն ձեւով կը տենչայ հող խլել նաեւ իրմէ։ Արդէն, Թուրքիա, փաստօրէն, կը համաձայնի որ պետութիւններէն որեւէ մէկը ուրիշի մը հողը իւրացնէ եւ միւս պետութիւնները ի վերջոյ վաւերացնեն այդ յափշտակումը։

Աւելի ուշագրաւ է Պալքանեան Ուխտի երկրորդ որոշումը, որ կ'ըսէ — «Չորս պետութիւնները որոշեցին սերտ գործակցութիւն հաստատել Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ Իտալիոյ հետ, Միջերկրականի վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու մէջ»։

Միայն այս «որոշումը» կը բաւէր եզրակացնելու համար թէ Էնկիւրիի ժողովը թատերական հեթեական տեսիլ մը եղած է միայն եւ ուրիշ ոչինչ։ 1935էն ի վեր Միջերկրականը ալեկոծ է։ Անգլիա եւ Իտալիա կոկորդ կոկորդի պիտի գային։ Գերակայութեան հըզօր պայքար մը իր գերագոյն սահմանին հասաւ։ Ուխտեր կազմուեցան ու ջնջուեցան։ Նաւեր ընկղմեցան։ Նիոնի մէջ նոյն այդ պետութիւնները վճռեցին... Ճղճանօթի բռնել «ծովահէն» սուզանաւերը։ Թուրքիան մասնաւորապէս թեւերը ոլորած մէջ ինկաւ։ Եւ «Ճումհուրիէթ» հերոսաբա՛ր գրեց թէ «Թուրքիա պիտի պաշտպանէ Անգլիան՝ եթէ ան յարձակում կրէ Իտալիայէն»։

Այդ պայքարը իր լրումին կամ լուծումին կ'երթայ,— ճիշդ է։ Բայց, Իտալիան և Անգլիան իրենց իրենց միջեւ կ'ուզեն լուծել ամէն բան։ Ու, ահա, Էնկիւրիի ժողովը կ'որոշէ թէ՛ Անգլիոյ եւ թէ Իտալիոյ հետ համաձայն ըլլալ կամ «սերտօրէն գործակցիլ»։ Կը նշանակէ՝ նաեւ Թուրքիան կը հարկադրուի հրաժարիլ Իտալիոյ դէմ կամ Անգլիոյ հետ ըլլալու իր քաղաքականութենէն։ Կամ աւելի ճիշդ, կը ստիպուի խոստովանիլ թէ յոյս չունի անգլիական պաշտպանութենէ մը եւ այլեւս պէտք է Իտալիոյ հետ լեզու գտնելու ճամբը նայի։ Եւ սակայն, եթէ Իտալիա համաձայնութեան գայ Անգլիոյ հետ, Անգլիա պէտք չունենար, այլեւս, Միջերկրականի մէջ Թուրքիոյ հետ գործակցելու, եւ Իտալիա, իր կարգին, ոչ միայն պատճառներ չի գտներ առայժմ Թուրքիոյ ջուրին երթալու, այլ, ընդհակառակն, պատճառներ կ'ունենայ այլեւս դէպի Թուրքիոյ ջուրերը քշելու իր մարտանաւերը...։

Այս առթիւ, աւելորդ չենք նկատեր մէջբերում մը ընել մեր մէկ յօդուածէն։

Այսպէս, «Ճառագայթ»ի Մարտ 3ի թիւով կը գրէինք ի մէջ այլոց.— «Թուրքիա՝ Նոյնանման վտանգէն եւ նոյնանման շահերէն ու սկզբունքներէն թելադրուած՝ դիրք բռնեց Անգլիոյ հետ, ինչ որ կը նշանակէր Իտալիոյ դէմ»։ Հիմա Թուրքիա եւ Անգլիա նոյնանման շահեր չունին այլեւս։

Նոյնքան արտառոց է երրորդ որոշումը։

«Պալքանեան չորս պետութիւններ հաւատարիմ կը մնան Ազգերու Դաշնակցութեան։ Բայց, դիտել կու տան թէ Ազգաժողովի անդամակցութիւնը չի նշանակեր որ Ազգերու Դաշնակցութեան ուրիշ անդամներ միջամտեն իրենց քաղաքական անկախութեան։ Պալքանեան Միութեան կառավարութիւնները վճռած են թոյլ չտալ որեւէ միջամտութեան իրենց ներքին գործերուն մէջ»։

Գիտենք, սակայն, թէ անոնցմէ ամէն մէկը փաստօրէն ենթակայ է մէկուն կամ միւսին։ Իսկ առանձնապէս Թուրքիա 17 տարի Մոսկուայի թելադրութեամբ շարժեցաւ, իսկ հիմա կը քալէ Լոնտոնի ցուցմունքներով։

Մեր մէկ ուրիշ յօդուածին մէջ կը գրէինք,—

«Պուքրէշը կը դադրի [illegible] երկրի մայրաքաղաքը կամ արտաքին քաղաքականութեան կեդրոնը ըլլալէ ու կը դառնայ մինչեւ Սեւ ծով իջնող Պերլին - Հռոմ առանցքին մէկ կարեւոր օղակը, («Ճառագայթ», 2 Յունուար)։

Այս տողերը կը գրէինք Կոկայի դաշինքին կազմութեան առթիւ։ Կոկայի անկումով ոմանք կարծեցին թէ խախտեցաւ դէպի Սեւ ծով երկարող այդ բազուկը։ Մինչ Աւստրիոյ գրաւումը եկաւ աւելի զօրացնելու զայն, ու Ռումանիոյ Թագաւորը հրաժարեցաւ նոյնիսկ Լոնտոն երթալէ...։ Նոյնքան ենթակայ են միւսները։ Այսպէս, վերոյիշեալ զեկոյցին ճիշդ հակառակ կանխատեսութիւն էր ըրած անգլեւամերիկեան գործակալութիւն մը (տես «Ճառագայթ» 26 Փետր.)։

— «Կը կարծուի թէ, կ'ըսէր այդ զեկոյցը, Եուկոսլավիա եւ Յունաստան, թերեւս ալ Ռումանիա, պիտի ստացուին միջոցներ ձեռք առնել՝ մերձեցում հաստատելու համար Գերմանիոյ հետ, նկատի առնելով վերջին դէպքերը՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Հաւանական է թէ Թուրքիա մերժէ այդպիսի ձեռնարկ մը, քանի որ այդ պիտի նշանակէր կռնակ դարձնել իր վաղեմի զինակցին՝ Խ. Ռուսիոյ։ Եուկոսլավիա պիտի պաշտպանէ Ազգերու Դաշնակցութենէն հեռանալու տակտը, քանի որ չորս մեծ պետութիւններ այլեւս չեն մասնակցիր անոր։ Ինչ կը վերաբերի սպանիական հարցին, Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Յունաստան պիտի ջանան համոզել Թուրքիան որ ճանչնայ Զօր. Ֆրանքօն եւ խզէ իր յարաբերութիւնները հանրապետական կառավարութեան հետ»։

Այս տեղեկութիւնը աւելի մօտ է իրականութեան, քան Խորհրդաժողովի զեկոյցը։ Թէեւ այս վերջինը կը խուսափի արդէն այդ պարագան, երբ կ'ըսէ թէ «չորս պետութիւնները հաւատարիմ պիտի մնան ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան. բայց որոշած են Անգլիոյ օրինակին հետեւիլ՝ գործակալներ նշանակելով Զօր. Ֆրանքոյի մօտ»։

Խորհրդաժողովի զեկոյցը կը մատնէ, սակայն, ուրիշ «ներքին խնդիրներ» եւս։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

(ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Պ. Գ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ)

Ինչպէս խոստացած էինք, ստորեւ կու տանք Պ. Գ. Ալեքսանեանի վերջին շահեկան դասախօսութեան ամփոփումը։

Քարիւղին հսկայ յեղաշրջման եւ խաղաղութեան ու պատերազմի ատեն ունեցած կենսական նշանակութեան անցնելէ առաջ, դասախօսը քարիւղին համառօտ պատմականը ըրաւ, սկսելով հին դարերէն, մինչեւ Ջրհեղեղի նախընթաց շրջանը։ Նոյ՝ իր տապանը շինելու ատեն, Եհովայի խորհուրդով զայն ներսէն ու դուրսէն կուպրով ծեփեց։ Ս. Գիրքը ուրիշ ակնարկներ ալ կ'ընէ քարիւղի մասին։ Նոյի յաջորդող սերունդը, վախնալով աղէտին վերադարձէն, հսկայ աշտարակի մը շինութեան ձեռնարկեց, որուն աղիւսները պատեցին դարձեալ կուպրով։

Ենթադրենք թէ այս ծանօթութիւնները աւասպանչական են, իրողութիւն է սակայն որ, հին Եգիպտացիներու մօտ զմռսումի գործողութեանց ատեն կուպրը շատ կարեւոր դեր մը կը կատարէր։ Bitumeը կամ կուպրը, Եգիպտացիներու մօտ կը կոչուէր mum ուրկէ կուգայ momieն։

Կուպրը, հին ատեն պատերազմներու մէջ ալ գործածուած է։ Երբ Մեծն Աղեքսանդրի բանակը պաշարած էր Բաբելացիները, այս վերջինները իրենց զէնքը կը պաշտպանէին եփած հողէ պզտիկ գնդիկներով որոնք լեցուած էին կուպրով մը, որուն կրակ կուտային Յոյներուն վրայ տեղացնելէ առաջ։

Սարակինոսները նոյնպէս շատ վարպետ էին նաւթը պատերազմի ատեն գործածելու մէջ։

Քարիւղը բժշկութեան մէջ ալ հինէն ի վեր մինչեւ այսօր գործածուած է։ Անիկա բուժիչ յատկութիւն մը ունի թէ մարդոց եւ թէ կենդանիներու մորթային բորբոքումներու դէմ։ Մարքօ-Փոլօ որ նշանաւոր շրջիկ ճամբորդ մըն էր, Հայաստանի մէջ նշմարեց աղբիւր մը որ հարիւրաւոր ուղտերու կարաւան մը բեռցնելու չափ առատ իւղ մը կ'արտադրէր։ Մեծ թիւով վաճառականներ, շատ հեռուներէն կուգային փնտռելու այս թանկագին հեղուկը որ գլխաւորաբար կը գործածուէր բժշկութեան մէջ։ Մարքօ Փոլօ չի մոռնար յիշել թէ այս հողային իւղը «ուտելու յարմար չէ»։

Քարիւղի ստորերկրեայ խաւերու մեծագոյն մասը որ կը շահագործուի այսօր, մեզի ծանօթ է իրենց բժշկադարմանումի ծագումով, շնորհիւ բընիկներու աւանդական սովորութիւններուն։

Ֆրանսայի մէջ ալ այս խորհրդաւոր իւղը հինէն ի վեր ծանօթ էր որմէ կը շինէին օծանելիքներ եւ դեղահատներ, որոնք կը համարուէին յօդացաւի լաւագոյն դարմանը։ Ռումանիայի ու Միացեալ Նահանգներու մէջ ալ, հին բնիկները մեծ օգուտներ կը քաղէին քարիւղէն եւ կէս դարէ աւելի ժամանակ մը արտակարգ շահեր ըրին, խիստ գաղտնի պահելով անոր ակը։ Այս իւղը բնիկները ճերմակներուն կը ծախէին լիտրը 20 տոլարի մրցանիշ գինով մը։

Երբ 19րդ. դարը սկսաւ, ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնէր թէ այս դեղարանի ու նպարավաճառի համեստ նիւթը պիտի յեղաշրջէր արդի ճարտարարուեստի մէկէ աւելի ճիւղերը։

Քարիւղի ճարտարարուեստին իսկական հիմը դրուեցաւ 1859ին, երբ Միացեալ Նահանգներու մէջ առաջին հորը հաստատուեցաւ։

Իսկ շնորհիւ ինքնաշարժի գիւտին, քարիւղի ճարտարարուեստը ստացաւ մեծ կարեւորութիւն։ Սկզբնական շրջանին քարիւղը առաւելապէս լուսաւորութեան համար կը շահագործուէր։ Սակայն օդային կազի եւ ելեկտրականութեան ընդհանրացման շնորհիւ, հետզհետէ քարիւղին այս առաւելութեան արժէքը նուազեցաւ, մինչ հում քարիւղին զտուած հիւթին գործածութիւնը հսկայ համեմատութիւններու հասաւ, մասնաւորաբար ինքնաշարժի եւ օդանաւերու մէջ։

Նոյնպէս ծանր իւղով աշխատող շարժակներու գիւտը մեծ մասով փոխարինեց կենդանական եւ բուսական ծագում ունեցող իւղերու գործածութիւնը։

Շուտով հեղուկ վառելանիւթը՝ մազութ փոխարինեց ածուխը, որուն վրայ շատ մը առաւելութիւններ ունի, գլխաւորաբար ջերմութիւն արտադրելու կարողութեամբ շատ աւելի բարձր է. Այս է պատճառը որ հետզհետէ մազութը սկսած է գործածուիլ բոլոր երկիրներու առեւտրական եւ պատերազմական նաւատորմիղներու
Գլխաւոր առաւելութիւններէն
նաեւ ծուխի չգոյութիւնը
Հոս, վիճակագրական պզտիկ
գատութիւն մը՝ երկու տասնեակ
տարուան վրայ ցոյց կու տայ
վառելանիւթին կատարած նուա
ները։

	1914
Ածուխով ջերմութիւն	89%
Քարիւղով »	3%
Առագաստանաւ	8%

Տնտեսական եւ ճարտարարուես
կան տեսակէտով ուրեմն,
կեանքին մէջ քարիւղին կարեւո
թիւնը շատ մեծ է։ Այս կարեւ
թիւնը նոյնքան մեծ է նաեւ
պաշտպանութեան տեսակէտով
սակայն, համաշխարհային
լազմէն առաջ ծագած պատերա
րու պատմութեան մէջ, նոյն
եւ ճափոնական պատերազմի
համեմատաբար նոր է (1904
ոչ մէկ տեղ քարիւղի կարեւոր
ակնարկութիւն կ'ըլլայ, իբր
յին պաշտպանութեան ազդակ
այսօր բոլորս ալ գիտենք որ
կան զինուորական բարգաւ
բախումներու ատեն, յաղթա
տարութիւնը մեծագոյն չափ
խում ունի քարիւղին
կամ պակասէն։

Այս պատճառով, Ֆրանսայի
կան մարմինները, համաշխար
պատերազմէն անմիջապէս վեր
բոլոր ճիգերը լարած են, պատ
կամ խաղաղութեան ատեն, Ֆրան
յի քարիւղի պաշտպանութեան
տական լուծում մը տալու համ

Երկար ատեն, քարիւղը Ֆրան
մէջ նկատուեցաւ իբրեւ նպար
ճառի ու եւ է հասարակ ապրանք
Ընդհ. պատերազմը այս տեսա
յանկարծական բարեշրջում մը
րեց։ 1917ին, ժամանակ եղ
քարիւղը թուեցաւ յաղթանակ
բայ կէտ ունեցող ազդակ մը
տեն, պետական մարդ մը արտա
հռչակաւոր խօսքը որ մնաց նշա
«Քարիւղի կաթիլ մը համար
արեան կաթիլ մըն»։ Քլէմանսօ
անմիջապէս վերջ ուրեմն, Ֆրա
հետեւեցաւ ծրագրի մը իրագո
զոր գծած էր —

1.— Կազմակերպել, երկիր
բուն համապատասխան, քարիւ
բաժման դրութիւն մը։

2.— Կարելի եղածին չափ
ռելանիւթի անկախ աղբիւրներ
բանալ։

Այս կրկնակ երեւոյթներուն
որ նկատի պէտք է առնել Ֆրան
կատարած ճիգերն ու ձեռք
արդիւնքները։

Գր. ՌՕԼՕ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ մը համ
ամբողջ Թուրքիոյ մէջ կան
հանգստեան կոչուածներ եւ
Ասոնք ամիսը 1,375,000 թրք
կի թոշակ կը ստանան պետութ
տուէն։

Ասոնց 29.295ը կ'ապրին Պոլ
3318ը՝ Իզմիրի, 1120ը՝ Մանիս
1079ը Սվազի մէջ։ Մնացեա
բաժնուած են 58 նահանգներ
Վան կ'ապրին 234 հանգստեան
ուածներ, Մուշ՝ 112, Պէթլ
Էրզրում՝ 783, Տիարպէքիր
գի։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ 8

ՏԱԺԱՆԵԼԻ ՓՆՏՌՏՈՒՔԸ

Յուլիսի վերջին շաբաթներն ու օգոստոսի սկիզբը Սուխոին աշխատանքի լծուեցաւ։ Հեղձուցիչ տաք մը կ'ընէր ցերեկը, իսկ գիշերները օդը աւելի ճնշող էր։ Այդ տաքէն, ճանճերէն ու փոշիէն ազատելու համար յաճախ կ'այցելէր ծխախոտի մթերանոցը։

Հաստատած ըլլալով որ ծխատուփ մը յաջողութեան համար դերակատարը պարտաւոր էր բրալէս ապրիլ իրեն յանձնուած դերը, անիկա ասպովձեռքով նետուեցաւ ընկերութեան գործերուն մէջ. կարծես սեղանաւորի մը քննիչն եղած ըլլար իր ամբողջ կեանքին տեւողութեան։ Անհամանում հարցումներ կ'ընէր Լեքիտոփուլոսին ու անդադար անոր գլուխը կ'արդուկէր՝ երկար տեղեկագիրներ պահանջելով, այն ատեն որ Յոյնը սկսաւ ատել զինքը եւ շուտեց իր երեսն անգամ տեսնել։ Անշուշտ յուսահատօրէն անտեղեակ էր գործին մասնագիտական բաժնին եւ սակայն ինքն ալ զարմանքով նկատեց որ շատ շուտով ընտելացած էր հաստատութեան ընդհանուր կացութեան հետ եւ գոհ էր մանաւանդ որ պաշտօնեաները տեսնելով իր հետաքրքրութիւնն ու աշխատանքը, երբեք պիտի չկասկածէին թէ ինք Պոլիս եկած էր բոլորովին տարբեր գործի մը համար։

Աւելին. Սուխոին կը կարդար միայն այն նամակները զորս Լեքիտոփուլոս իրեն կը հրամցնէր եւ որովհետեւ չէր կրնար վստահիլ յանձնարէն կատարուած թարգմանութեանց — յաճախ գիտումնաւոր սխալներով լեցուն — անմիջապէս կռահեց որ յոյն տնօրէնը անձնապէս կ'օգտուէր այդ գործէն։ Ուրախ էր, հետեւաբար, որ իր բուն աշխատանքը լրացնելէ վերջ, ի վիճակի պիտի ըլլար Սըր Ճորճին տեղեկացնելու կատարուած զեղծումներուն։

Բայց եւ այնպէս, իր «բուն աշխատանքը» լաւ չէր ընթանար, թէեւ ամէն օր, ամէն գիշեր չորս դին կ'իյնար, պատահական ծանօթութիւններ հաստատելու համար հազար տեսակ մարդոց հետ՝ այդ խառնիճաղանճ քաղաքին մէջ։ Առեն մը սկսաւ Բերա Փալասի պարեխրասերը յաճախել, ուր բարեկամացաւ Ամերիկացիներու, Անգլիացիներու, Ֆրանսացիներու, Իտալացիներու եւ Գերմաններու որոնց հետ խօսակցութիւններ ունեցաւ Թուրքիոյ մասին։ Անոնք ամէնքն ալ համոզուած էին թէ Քէմալ խաղաղասիրական նպատակներ կը հետապնդէր եւ վերջնական էր իր խզումը իսլամական կրօնքին հետ։ Մեծամասնը մը ըլլալով հանդերձ, իր իշխանութիւնը հաստատ հիմերու վրայ դրուած ու ճանչցուած էր ժողովուրդին մեծամասնութեան կողմէ։ Անիկա փրկած էր Թուրքիան — զոր յաղթական դաշնակիցները կ'ուզէին բաժան բաժան ընել — եւ կայսրութեան խլեակները գործածելով ստեղծած էր նոր ու կենսունակ ազգ մը։

Սուխոին տեսաւ որ տեղեկութիւն պիտի չստանար այդ բազմութենէն։ Արդէն ձգեց պարեխրասերը եւ բնակուած սկսաւ օրճարաններուն մէջ, որոնք ժամանակին քաղաքական վէճերու կեդրոններ էին։ Բայց դարձեալ նկատեց որ Մէջլիսներուն ճշգրտօրէն նկարագրած էր զանոնք։ Հանդիպեցաւ շատ մը հետաքրքրական մարդոց, որոնք ազատօրէն կը խօսէին առեւտրի գիներուն, ծխախոտի, եգիպտացորենի, եւ հայահամերիկի առեւտուրին ինչպէս նաեւ ճառապակի, ֆութպոլի, անթելի, մեւնդի, պատմութեան, հին պատերազմներու եւ զանազան ուրիշ նիւթերու մասին։ Բայց անմիջապէս որ կը լսէին Մ. Քէմալի անունը, բոլորը մէկէն կը փոխէին խօսակցութեան նիւթը եւ հիացման բառեր կ'արտասանէին անոր կառավարութեան համար։

Յետոյ սկսաւ թափառիլ Մեծ Շուկային մէջ, զմբէթաւոր ամենքով մը ծածկուած այդ շուկան որուն փոշեթաթախ պատուհաններէն արեւը հազիւ կրնայ ներս թափանցել։ Խորտուբորտ քարերով սալարկուած փողոցները մղոններ կ'երկննան եթէ իրարու կցուին. ու այդտեղ, միեւնոյն տանիքին տակն է որ հազարաւոր խանութպաններ իրենց ապրանքները կը ցուցադրեն — զարդեղէններ, երկաթեղէններ, անուշեղէններ, կօշիկ, հընաոճեայ առարկաներ — մեծ մասը Համպուրկէն կամ Պըրմինկըմէն ներածուած — արեւելեան գորգեր, պատրաստ հագուստներ եւ հազարումէկ ուրիշ նիւթեր։ Հաքութաները իրենց սեփական խանութները ունէին ապակեփեղկերով պաշտպանուած. Միջին դասակարգը ամէն տեսուն մասնաւոր սեղաններու վրայ կը փռէր իր ապրանքը, իսկ թափթփուկները իրենց առարկաներուն գովասանքը կ'երգէին փողոցներուն մէջ։

Ամէնէն տաք օրերուն անգամ, օդը զով էր շուկային ներս։ Սուխոին ժամերով ման կուգար այնտեղ, ժանրանունը ապրանքներ սակարկելով՝ առանց մերժելու իրեն հրամցուած սուրճերը ու յանկարծ խօսակցութեան նիւթը կը փոխէր, եթէ պատե
ունենար։ Եւ սակայն հակառակ
փորձերուն, չկրցաւ նորութիւն
ժանել։

Անգամ մը խանութէ մը ներս
տաւ, շարունակելու համար գոր
սակարկութիւնը զոր սկսած էր
օր առաջ։ Խանութպանը՝ ծեր
մերուսաւոր մէկը, հինցած ֆէս
դրած էր գլուխը եւ հայելիէն գ
անցած իր պատկերը կը դիտէ
ցումով։ Սուխոին տեսնելուն
ծերուկը սարսափահար վեր
ցայն, բազմոցին տակը նետեց
գերուն վրայ տեղաւորեց
գլխարկ մը։ Այնքան վախցեր
տանց որ եւ է դիտողութեան
Սուխոին ծախեց, հարիւր
դրուշ աւելի պակաս այն գինէն
բիտասարը առաջարկեր էր
այցելութեան։

Սխալ պիտի ըլլար անշուշտ
ւորութիւն ընծայել այդ դէպքին
բայց եւ այնպէս այս պարագան
կուտար թէ ժողովուրդը որ
կը վախնար Քէմալի գաղտնի
կաններէն, որոնք խիստ հրաման
ստացած էին, անոր հրամաննե
գործադրելու համար։

(Մ

Այա Սոֆիայի ներկայ վիճակը

Գերման թղթակից մը «Այա Սոֆիա կը խայտայ» վերնագրով կը գրէ.

— Իսթանպուլ կերպարանափոխ եղած է, ինչպէս այսօրուան ամբողջ Թուրքիան: Նոր դէմք մը: Հինը գիտնուրբէն: Նոր այցելութեամբ մը հեռացողները նոր պիտի ըլլան: Զգանք՝ յուշարձան պիտի ըլլան: Բայց հիմա Գոլոսար պիտի ըլլան: Բայց այցելողներու աչքին բոլորովին նոր բան մը պիտի հանդիպի: Զգանք նոր ու նոր գեղեցիկ շէնքերը եւ առանց միայն Այա Սոֆիան: Երբեմնի յունաց այդ հնամենի տաճարը այսօր թուրքերուն, իսլամութիւններուն յաղթութեան մեծ տարրական յուշարձան է, քանի որ ան կրցած է տոկալ եւ, հիմա, աւելի պիտի կրնայ ընդունիլ մայրաքաղաքին հրապարակի մէջ, նոյն տարիներուն: Փոխանակ ըսել, թէ Պոլսոյ հին ու նոր թուրքերը հետզ անգամ չէին մեր քրիստոնէութեան միանգամայն բիւզանդականութեան այս հրաշակերտին, բայց այս հոյակապ գեղեցկութիւնը ըմբռնելով, մեծ բան մը պակասած պիտի ըլլային Իսթանպուլի պարծանքէն.

Գրեթէ մինչեւ 1400 տարի եղաւ, որ նոտաւոր Արեւելքի այս ամէնէն նշանաւոր շէնքը բարձրացաւ, ճարտարապետութեամբ Միլէտացի Իսիդորոսի, հրամանով Յուստինիանոս Կայսեր. Մինչեւ այսօր հնախօսներն ու պատմիչները չեն կրցած ստուգապէս ճշդել թէ որ Յունական կառուցողական նախագիծի կամ օծումի հանդիսութիւնները. Իբրեւ հաւանաբար ճիշդ նկատուած է թուական մը կամ միջոց մը 537 Դեկտեմբերի եւ 538 Փետրուարի միջեւ:

Ինչպէս մինչեւ այսօր տեսնուած է կամ պիտի տեսնուի — արդէն շէնքը երկրորդ կամ նոր կառուցում մըն է, որովհետեւ 557ին արդէն իսկ հարկ եղաւ վերաշինել, որովհետեւ երկրաշարժ մը բոլորովին կործանեց անոր գմբէթը յարակից մասերով: Այդ գմբէթը զանգակաձեւ էր: Անկէց վերջն է, որ Իսիդորոս պարտաւորուեցաւ կիսագնդաձեւ գմբէթով վերաշինել զայն, 300 մէթրէն ոչ պակաս տրամագծով: Այս շէնքին բարձրացումով Յուստինիանոսի նպատակն էր գերազանցել Սողոմոնեան Տաճարին շքեղութիւնը: Եւ իրաւ ալ քանի մը դարեր Այա Սոֆիայի կամարակապը արեւելեան քրիստոնէութեան պարծանքն ու փառաբանութեան կեդրոնը մնաց. Կ. Պոլսոյ անկումէն վերջ Թուրքերը մզկիթի վերածեցին զայն: Եւ քաղաքին գիտնականները ցրուեցան Իրլոր եւրոպական քաղաքները: Այս գիտնական արտագաղթը անօրինակ կերպով պատճառ եղաւ ընդհանուր քաղաքակրթութեան ծաւալումին, այն քաղաքակրթութեան գոնէ որ, բիւզանդականութիւն անունին տակ, կը մարմնաւորէր սակայն գերազանցապէս յունալատին գիտութեան ու արուեստին հրաշակերտներն ու դրութիւնները: Այդ ճամբով էր որ Եւրոպայի Ալքիմիութիւնը (alchimie) յառաջ եկաւ գիտական հաստատ հիմերով Տարրաբանութիւն (chimie), Յոյն Դասականներուն ընթերցումը ալ ... հայն ճաշակի եւ գեղարուեստի ... ղանքները բացաւ մինչեւ այն ատենները տակաւին չքիւրեղացած Եւ-

րոպայի առջեւ, այլ այդ ընթերցումը հիմնեց կազմաւորեց նոր ժամանակներու իմաստասիրական դրութիւնները, աշխարհի աւետեց Ալքիմիզէի հմտութիւնն ու անոր բազմապատիկ արդիւնքները, որոնց կը պարտինք այսօր մինչեւ իսկ շարժիչ ուժերը, որոնցմով մեքենան կը գործէ, հեռաւորութիւնները կը չէզոքանան եւ, այս հրաշալիքին շնորհիւ, հաղորդակցութեան նոր ճամբաները կը փոխադրուին այրերը, կրնանք ըսել՝ մօտը լաւիոնական տաղերուն:

Թուրքերը Պոլսոյ մէջ անողորմաբար փճացուցին Բիւզանդական Միակոյթին մնացորդները կամ… գաճով ծեփեցին ամէն կողմ, հինը անյայտ ընելու անըմբռնելի նախանձախնդրութեամբ մը: Գաճի այդ դրութիւնը … իր գործածութիւնը պիտի ունենար նաեւ Այա Սոֆիայի վրայ: Այն շքեղափառ ու գունավառ խճանկարները որոնցմով ճարտարապետ Իսիդորոս ի գլուխ հանած էր Օգոստափառ հիմնադրին գեղեցիկ ու վսեմ գաղափարը, գրեթէ անյայտ եղան կոշտ գաճին ու մինչեւ իսկ պարզ ծեփին ցեխաբաձակումին տակ, կէս աւեր մըն ալ դրդիչը գործեցին, որոնցմէ… փըտուած էին ամէն կողմ, շինուածքին գեղեցկութիւնը նուազեցնելու թաքուն կամ յայտնի նպատակով:

Երբ Թրքական կայսրութիւնը կործանեցաւ, նորերը հիմա կ'աշխատին գաճի ու ցեխի վարագոյրներէն դուրս բերել երբեմնի շքեղութիւնները, որոնցմով կարելի ըլլայ հիմը դնել ծրագրուած թանգարանին: Ուստի բերելու, «գիտութեան» ծանր աշխատանք մըն է որ առաջ կը տարուի հին տաճարին ամէն կողմը, տեղարը, «յնագիրը» ի յայտ բերելու համար: Եւ այս աշխատանքը ցոյց կուտայ թէ արդարեւ ինչ հրաշալիք եղած է նախկին շէնքը — ճարտարապետական ինչ արուեստ, ինչ ժառանգութիւն: Կենդանի վկայ մը, անհերքելի իրողութիւն մը թէ տասնըչորս դար առաջ ինչ արուեստի վրայ աշխատեր են մարդիկ, նոյնիսկ անիմանալի կը թուի այդքան յառաջդիմութիւնը, երբ կը տեսնես վիթխարի վառակը, աշխատանքը փլցուած գաճերուն ու ծեփերուն տակէն պատրուակին տակ: Մանաւանդ առաջին զարմանքը այն կ'ըլլայ որ այդ դարեր տեւող քայքայիչ նիւթերուն տակ — ըլլայ ծեփ, ըլլայ գորգ կամ ո եւ է փոխլիք … — ներքին գրուագը իբրեւ ամրութիւն եւ իբրեւ արուեստ, գրեթէ անխառն մնացած է:

Տարակոյս չկայ ուրեմն, որ Այա Սոֆիա այս կերպով իր տեսակին մէջ մէկ հատիկ թանգարան մը պիտի դառնայ, Թուրքիոյ այսօրուան տէրերուն կամքին համաձայն: ***

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 25 մարտ (Յառաջ). — Երեքշաբթի իրիկուն, ներկայ կ'ըլլամ Կոմիտէի սարքած հրապարակային դասախօսութեան, ուր աթոռները գրաւուած էին արդէն:

Ընկեր Թէպոյեանի բացման խօսքէն վերջ, ընկ. Վ. Իշխանեան սկսաւ իր դասախօսութիւնը, նիւթ ունենալով «Յեղափոխութեան խմորումները մեր մէջ»: Ընկերը մխտեց այն անհեթեթ ու տխմար ամբաստանութիւնը թէ յեղափոխութիւնը դուրսէն բերուած է մեր մէջ.

Սկսելով 1880ական թուականներէն, ան մի առ մի թուեց յեղափոխական շարժման բոլոր ռահվիրաները իրենց գործերով: Յիշեց՝ Արովեանը, Գամառ Քաթիպան, Գրիգոր Արծրունին, Միքայէլ Նալպանտեանը, Րաֆֆին, Ալիշանը, Մինաս Չերազը, Սրուանձտեանցը, Պէշիկթաշլեանը եւ Խրիմեան Հայրիկը: Եւ անոնց գործերէն ու երգերէն մէջբերումներ կատարելով, հաստատեց թէ՝ «մեր յեղափոխութիւնը աւելի քան հայկական է, եւ հետեւանք՝ կատարածի, արիւնի ու բռնութեան»:

Յետոյ փաստացի հերքեց այն ամբաստանութիւնը թէ հայկական յեղափոխութիւնն է պատճառը ընդհանուր ջարդերուն. «Վեց հարիւր տարուան ստրկութեան շրջանին, մենք ապահովաբար 10 — 15 միլիոն էինք եւ չունէինք յեղափոխութիւն, ազգային որ եւ է շարժում: Արդ, ո՞ւր գնաց այդ ժողովուրդը, ինչո՞ւ մենք մինչեւ մեր յեղափոխութիւնը իջանք 3ուկէս միլիոնի: Հապա մեր ժողովուրդի անհո՞ւմը, ո՞ւր է»:

Դասախօսութենէն վերջ եղան հարցումներ, որոնց ընկերը պատասխանեց լայնօրէն:

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ. — Չորեքշաբթի իրիկուն, տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի կազմակերպած դասախօսութիւնը: Մեր գրադարանը լեցուն էր տիկիններով եւ երիտասարդներով:

Ընկեր Գասեանի քանի մը տեղեկութիւններէն վերջ, խօսքը տրուեցաւ ընկեր Իշխանեանին, որ մէկ ժամ կուռ դասախօսութեամբ մը վեր հանեց հայ կնոջ դերը, մեր յեղափոխական, մշակութային եւ քաղաքական ասպարէզներուն մէջ: Յիշեց պատմական անցեալէն Տիգրանուհին, Սահականուշը, Շուշան Վարդենին, Աղաւնիթանը, Զապէլը եւ Զապէլ Ասատուրը: Թուեց նաեւ անոնց կատարած գործերը, ու աւելցուց — «Մեր պատմութիւնը գրուած է արիւնով, արցունքով, տառապանքով, կռիւով եւ բանով: Մեր այդ փառաւոր պատմութենէն, սակայն, բացակայած են երկու բան: Հայ իգական սեռը եւ երիտասարդական ուրոյն միութիւնները: Այս երկուքը չկային նաեւ ուրիշ մեծ ազգերու մէջ: Այս օր մենք, շնորհիւ Հայ Կ. Խաչի, 35 տարիէ ի վեր ունինք այդ միութիւնը, որ կը բերէ զգալի մասնակցութիւն մեր ազգային ու ընկերային կեանքին մէջ»:

Ընկերը խօսելով նաեւ Կ. Խաչի կըթութեան եւ բարեգործութեան գործունէութեան շուրջ՝ կոչ ըրաւ հայ մայրերուն, որ պահեն մեր ազգային առողջ աւանդութիւններն ու փառքերը, եւ հոգածու ըլլան իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան, մեր միակ հարստութեան՝ հայ լեզուին:

Վալանսի մասնաճիւղին վրայ աւելցան երկու նոր անդամուհիներ:

«ԶՕՄ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ. — Կապոյտ Խաչէն վերջ, «Զօմ» մարզականի վարչութիւնը եւս խնդրած էր ընկեր Վ. Իշխանեանէն, իր պատանի մարզիկներուն դասախօսութիւն մը ընելու համար:

Հինգշաբթի իրիկուն, մեր ակումբը հաւաքուած էին բաւական թուով պատանիներ եւ երիտասարդներ:

Ընկեր Գէորգ Խաչերեանի բացման խօսքէն վերջ՝ ընկեր Իշխանեան սկըսաւ իր դասախօսութիւնը, պատանիներուն հասկնալի լեզուով եւ գանոնք հետաքրքրող նիւթով մը. — «Մարմնակրթանքը մեր մէջ»: Բացատրեց թէ մեր ժողովուրդը որքան մեծ կարեւորութիւն ընծայած է մարմնակրթանքին, նոյնիսկ մեր կռապաշտութեան շրջանին, թէ մենք հին հին օրերէն պաշտեր ենք ուժի յաւատած Վահագնը, թէ ինչպէս մեր ժողովուրդը, մեծ հանդիսութիւններ կը կատարէր Նաւասարդեան տօներուն եւ թէ ինչպէս մենք ալ ունեցած ենք անուանի մարզիկներ՝ եւ աւելցուց.

— «Դուք փոքրիկ եղբայրներ, ինչպէս գնդակախաղի դաշտին վրայ, նոյնպէս վաղը, կեանքի մէջ պէտք է ձեր անդը պահէք: Դուք թերեւս մեծ առաջնորդներ չդառնաք, սատարելու մեր մշակոյթին: Թերեւս ձեր հարստութեամբ չկրնաք օգնել մեր ժողովուրդին ու պետութեան: Երկնքի մէջ փայլուն աստղեր շատ կան, բայց անպատճառ ուղեւորոյնը կը փնտռէ բեւեռային աստղը, իր ճամբան գտնելու համար, որ նուազ փայլուն է քան միւսները եւ որ երբեք չի շարժիր իր տեղէն: Դուք ալ ձեր համեստութեամբ, հնազանդութեամբ, ձեր նկարագրով, կարգապահութեամբ եւ հայրենապաշտութեամբ դուք ձեզ փնտռել պէտք է առաք բեւեռային աստղին պէս: Ահա հայ ժողովուրդի սպասածը իր մարզիկներէն»: Յետոյ ընկերը թելադրեց սորվիլ մեր գեղեցիկ եւ հարուստ լեզուն: Գարտք դրաւ «Զօմ» Մարզականի վարչութեան պատանիներուն սորվեցնել Հայաստանի աշխարհագրութիւնը եւ Հայոց պատմութիւնը:

Տ. Սեւան

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԽԱՌՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

— . —

«Հայրենիք» ամսաթերթի խմբագրական ... ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, ռուս զօրավար Սկօպլեւի սարքած խաղերուն առթիւ որ յանգեցան զօր. Միլլերի առեւանգման (16 Մարտ).

— «Մեր ընթերցողները գիտեն, թէ արտասահմանի Հայոց մէջ քիչ չեն ելանելիները, որոնք տակաւին բացարձակ գրպարտութիւն, յերիւրանք կը նկատեն Խորհրդային գաղանի ոստիկանութեան՝ մեր գաղութներու մէջ կատարած այս դաւադրական աշխատանքներու մասին եղած զգուշացուցիչ յայտնութիւնները:

Սակայն, դժբախտաբար, ինչպէս որ հետզհետէ պարզուող փաստերն ալ կը հաստատեն, իրականութիւնը շատ աւելի վատ է, քան ամէնէն վատ երեւակայութիւնն անգամ կրնայ պատկերացնել:

Միայն կամաւոր կամ ակամայ կոյրերը կրնան ժխտել այն ահաւոր Խորհրդայինփրովօքասիոնը, որ տեղի ունեցած է ցարդ եւ դեռ այժմ ալ տեղի կ'ունենայ մեր գաղութներու կեանքին մէջ:

Այսպիսի փրովոքասիոնի արդիւնք չէ՞ր միթէ Հայոց ազգային Եռագոյն դրօշակին դէմ քանի մը տարի առաջ յանկարծ սարքուած հրապարակային դրդանիչ խոյթը:

Այսպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ր միթէ Դուրեան արքեպիսկոպոսի սպանութիւնը:

Այսպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ր միթէ ամերիկահայ եկեղեցիի պառակտումը, Նիւ Եորքի, Գոսթընի եւ Շիքակոյի փողոցային ծանօթ ցոյցերն ու կռիւները, հակադաշնակցական դեռ չվերջացած պայքարը, ամէն գնով Դաշնակցութիւնը իբր «ոճրագործներու խումբ» մը ներկայացնելու, վարկաբեկելու, քայքայելու խելայեղ ճիգերը:

Այսպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ միթէ, որ մեր գաղութները մինչեւ այժմ ալ պառակտուած կը մնան եւ անկարող կ'ըլլան Րաֆֆիի Հարիւրամեակի նման համազգային առիթ անգամ հաւաքաբար, ազգովին տօնել:

Այսպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ միթէ, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչն իսկ անկարող եղաւ վերականգնել ամերիկահայ եկեղեցիի միութիւնը, թէեւ ատոր համար էջմիածնէն Ամերիկա էր ղրկուած:

Այդպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ միթէ, որ հայ ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող ահաւոր նոր վտանգներու հանդէպ անգամ անկարելի կը դառնայ համազգային միացեալ ճակատ մը կազմել՝ այդ վտանգները լաւագոյն կերպով դիմագրաւելու համար:

Այդպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ միթէ, որ մեր գաղութները ցարդ անկարող կ'ըլլան միացեալ ուժերով նուիրուելու օտարութեան մէջ մեծցող գէթ մեր նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալու գործին:

Վստահ ենք թէ ժամանակը հեռու չէ, երբ քաղաքական երեխաներն ալ պիտի տեսնեն վերջապէս՝

Թէ Խորհրդային գործակալ - փրովոքաթորները ի՛նչ աւերներ գործած են եւ կը գործեն արտասահմանի մեր գաղութներու կեանքին մէջ.

Թէ անոնք են որ առաջ բերին այժմ վիժած «Միարանական» շարժումը Դաշնակցութիւնը պառակտելու նպատակով.

Թէ անոնք են որ Ռամկավար կուսակցութեան առաջնորդներէն շատերը կաշառեցին եւ Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան գործիքը դարձուցին.

Թէ անոնք են որ մտան Բարեգործականի մէջ եւ զայն միջոց դարձուցին Խորհրդային պրոպագանդի.

Թէ անոնք են որ կաշառեցին մեր հոգեւորականներէն ոմանք եւ այդ կերպով ձեռնարկեցին եկեղեցին պառակտելու, քայքայելու տխուր գործին.

Թէ անոնք են, որ մեր գաղթահայ ամբողջ մշակոյթը թունաւորեցին ու այժմ ալ կը թունաւորեն խեղդիչ դարձնելու ատենեան.

Երանի թէ գէթ Մոսկուայի դաւադրութիւնները բանային մեր կոյրերու, միամիտներու աչքերը եւ անոնց ալ ցոյց տային վերջապէս, թէ ի՛նչ ահաւոր ոճիրներու ընդունակ են իրենց փառաբանած Խորհրդային վարիչները:

Կասկած չունինք որ մօտիկ ապագան պիտի երեւան բերէ նոր փաստեր, որոնք միանգամայն պիտի պարզեն նաեւ արտասահմանի մէջ անոնց գործած դիւային ոճիրները»:

«ՏՂԻԿՆԵՐ ՈՐ ԿԸ ԾԼԻՆ»

Այսպէս պիտի ըսէր Ց. Ճ. Սիրունի, տեսնելով որ նորանոր ուժեր կը յայտնուին, օժտուած՝ արուեստագէտի շնորհներով:

Ահա Նելլի Մերուկեանը, 9 տարեկան աղջնակ մը, որուն երեւումը անակնկալ մը եղաւ անցեալ տարի Ապրիլեան սպահանդէսին: Փոքրիկ արուեստագիտուհին mention honorableով աւարտեց Փարիզի Ecole Supérieure de Musique et de déclamationի նախապատրաստական բաժինը, (այս վարժարանի կը վայելէ պետութեան հովանաւորութիւնը եւ լուրջ հաստատութիւն մըն է):

Վերջերս փոքրիկ արուեստագիտուհին մասնակցեցաւ վարժարանին կողմէ տրուած մէկ ներկայացման, Մոլիէրի Սրեւակայական հիւանդին եւ մեծ գնահատութիւններու արժանացաւ:

Անցեալները, Փարիզի մէջ, Ամիրտոլլաթի նուիրուած հանդէսին մէջ եւս պարեց կովկասեան պարեր: Գալ Ապրիլ 24ին, ազգ. սգահանդէսին դարձեալ պիտի բերէ իր մասնակցութիւնը այնպէս ինչպէս յուղեց անցեալ տարի:

Փոքրիկ Նելլին օժտուած աղջնակ մըն է եւ ապագայ ունի:

ՃՐԱԳ ՄԸ ԽԻՍ ՄԱՐԵՑԱՒ

Մարտ 25ին օտար հողին յանձնեցինք Փիլիպպոս Փիլիպպոսեան, 26 տարեկան: Դժբախտ երիտասարդը կը տառապէր 7 տարիներէ ի վեր: Գարակէօզեան դպրոցի սաներէն ըլլալով, բարեկամը ոչինչ խնայեց՝ իր որբը փրկելու համար, սակայն ապարդիւն անցան բոլոր զոհողութիւնները, եւ 7 տարուան տուայտանքներէ վերջ աղան աչքերը փակեց հայրենիքի կարօտը սրտին:

Թաղումը տեղի ունեցաւ մարտ 25ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պուէվանի գերեզմանատունը: Յուղարկաւորութեանը կը հետեւէին, Տիկին Դաւիթեանի ներկայացուցիչը՝ Տիկին Բէնաւիկեան, Տիկին Մ. Գրիգորեան, իր երկու գործատէրերը՝ Պ. Pierre Widmer եւ Պ. Raoul Boullerd, որոնք իրենց հետ բերած էին մեծ ծաղկեպսակ մը Փիլիպպոսեանին օտար բարեկամներուն կողմէ: Տպաւորիչ էր մանաւանդ երեք օտար ծերունի հաշմանդամներու ընկերակցութիւնը Թափօրին:

Մէկը բոլորովին անկարող քալելու, իր կառքը ձեռքի շարժումով կը յառաջացնէր կամաց կամաց …

Սրտաճմլիկ էր յուղարկաւորութեան պատկերը վաղաթառամ տղուն: Երկու հայ կին, երկու օտար երիտասարդ, ահա թափօրը, այնքան ընկերներ եւ բարեկամներ ունեցող երիտասարդ Փիլիպպոսեանին: Ո՞ւր էին Գարակէօզեան դպրոցի սաները, ո՞ւր էին իր մօտ ընկերները: Երկու օր առաջ բոլորին ալ հաղորդուած էր յուղարկաւորութեան օրն ու ժամը: Գոնէ սաներու միութիւնը չէ՞ր կրնար մէկ երիտասարդ ղրկել, իբրեւ վերջին յարգանք: Եւ գիտենք որ եթէ պարահանդէս ըլլար, շատեր կարգի պիտի սպասէին, տոմսակ ճարելու համար…

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի Փիլիպպոս:

Ներկայ մը

ՅԵՐ ՀԱՅԱՔԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Մեր հարսները եւ Տիվրիկի շրջակայ գիւղերու հարս ու աղջիկները փախչելով իրենց գիւղերը, հունձքը ... Գիւղերուն մէջ ժամանակը կային որոնք ծածուկ տակ, ... իրենց ուզած հարսն ու աղջիկը կը տանէին:

Կիները խումբերով քով քովի կ'ապրէին ու կը սկսէին պոռալ ու ճչալ, երբ ժանտարմաները իրենց գային: ... կիներ ու աղջիկներ «ո՞ւյ մա...» պոռալով կը մարէին գետին ... իրենց ակռաները կը կըղ... տեսնելով որ զիրենք պիտի ... այդ գիւղը: Ժանտարմաները ... երեսին պաղ ջուր կը լեցնեն, ... ու կ'առնեն կը տանէին ... Շատ անգամ ժանտարմաները գանոնք լեռները կը հանէին եւ ժամանակ մը ետք այլակերպուած վիճակի մէջ երեւան կուգային կինե… Տիվրիկի մէջ ցայգատօն ու ... կը տարքէն ամէն գիշեր, կը մերկացնեն, կը գինովցնեն ու պարել կուտան աղջիկներուն եւ կիներուն… մինչեւ լոյս: Քանի՛ մայրեր իրենց սրտին կտորէն կը մեռնին, իրենց աղջիկներուն յափշտակուելէն վերջ:

— «Երբ գիւղին մէջ գիշեր գար, ըսին հարսները, մենք կ'աղերսէինք հողվրակէն, — Մեռելնե՛ր, ելէք, մենք կ'ուզենք ձեր տեղը պառկիլ…»

Աչնան հայ կիները Թուրք գիւղեր կը ցրուէին ու կը կարծէին թէ պիտի մնան այլեւս: Ամանք անչափահաս տղաք ունէին իրենց հետ: Մարտ մէկին յանկարծ բոլորը կը ժողվեն Տիվրիկ, կը բանտարկեն, ու նորէն կ'աքսորեն: Բինկեանի կամուրջին վրայ անչափահաս տղեկները կը խլեն մայրերէն ու Եփրատը կը նետեն անոնց աչքերուն առջեւ: Մեր կիները նորէն կը փախչին ու կը դառնան Տիվրիկ ու շրջակաները: Թուրք գիւղացիները զանոնք կը բռնեն կը կողոպտեն, մօրէ մերկ ձգելով:

Բիզան ալ ինծի պատմած էր որ հերու, աշնան երկու ժանտարմա իրենց տան առջը, գետնին վրայ կրակ կը վառեն ու կը մնան հայ երիտասարդ կնոջ մը հետ մինչեւ լոյս: Հարսները պատմեցին նաեւ հարազատ քրոջս՝ Վարդանուշի մասին, երկու փոքրիկներով Տիվրիկ քշուած, որ լալով կ'ըսէ եղեր.

— Ա՜խ եղբայր, ա՜խ հօրքուր, դուք որ լեռ փախաք, ինչո՞ւ զիս չէիք ու միասին չտարիք…

Երկու զաւակ ունէր ան, Վարդգէսը, 4 տարու, եւ Զապէլը, 2 տարու: Այ զաւրիկի պէս ձեռք չի գար: Մինչեւ որ ժանտարմաներ զաւակները կը նետեն աղբանոցի վրայ ու զինքը կ'առեւանգեն…

×

Հովիւ Քրմանճն է որ փախստական Գէյ Տաղիի վրայ, լեռները կը շրջի: Գլխուն հին եւ իւղոտ ֆէս մը, անոր վրայէն Ար Թէժիրէն հին եազմաները, կարճ եւ թուխ սալթա մը, հազար կարկատաններով տաբատ մը հագած որուն բուն կտորը յայտնի չէր, Քիւրտի գոյնզգոյն գուլպայ մը եւ մաղոտ տրեխներ ոտքերուն, ձեռքը ասուր ու հաստ կաղնի բիր մը, ախուր եւ գլխիկոր, հովիւ Քրմանճ լեռները կը շրջի… Ձգոյլ գղոյլ քար ու թուփ կը մտնէր որ յանկարծ չպատահուիմ: Անձրեւն ու ցուրտը անհամ էին: Ցերեկները նախիրը կ'արածէր, գիշերները դուրսը կ'անցընէր Թուրքերու վախէն: Թէժիրենք ինծի կ'ըսէին որ եթէ Բիզան բռնեն զօրք կը տանին, իսկ եթէ քեզ բռնեն՝ մեզ ալ քու հետդ կը ապաննեն: Ատոր համար զիս շատ քիչ իրենց տունը կը թողէին, ան ալ ամէն բոլէ փախչելու պատրաստ վիճակի մէջ: Հովուութիւնը աւելի դըժուար եղաւ նախիրին աւանելու տանը, որուն Քիւրտերէն «մօղէ» կ'ըսեն: Նախիրը առնած, պոչը վեր, խենթի պէս կը վազէր անտառներէն ու երիկուան զովին միայն կը հանդարտէր:

Քիւրտերը աւանդամոլ են: Անոնց մէջ ալ մեր գիւղին նման սուրբի աւանդութիւն կար: Միայն թէ անոնց սուրբերը աւելի վսեմ, առանձնայատուկ ու բանաստեղծական էին: Անոնք իրենց սուրբերուն եւ ուխտատեղիներուն «զիյարէթ» անունը կուտային: Կուլապիներու տունին քով հնադարեան ամբարձաւէշ կաղնիներուն տակ աղբիւր մը կար որուն ջուրերը կաթի համ ունէին: Ան Կուլապիներու զիյարէթն էր: Թէժիրէն տունին քով աղբիւր մը կար կաղնիներուն մէջ, անոր հօրենական հողվրակին կից: Ան Իպէ Գալեյենց (Թէժիրենց մականունը) զիյարէթն էր: Սակայն ասոնցմէ դուրս կան զիյարէթներ որոնք ամբողջ գիւղին սեփական են եւ մեծ զիյարէթներ որոնք ամբողջ աշիրէթին եւ աշիրէթներու սեփական են: Այսպէս, բարձր գագաթի մը վրայ շէյխի մը գերեզմանին քով երկնասլացիկ կաղնիներով զիյարէթ մը կար, որոնց ճիւղերէն ուխտաւորները քուրջի կտորներ կախած էին: Աւելի հեռուն, Ճոկի գիւղին մէջ Ճոկիի զիյարէթը կար, շուրջի հեկալ դիեր, որուն անունով բոլոր Քիւրտերը երդում կ'ընէին. «Ճըղըրէ Ճոկի պիր» ըսելով: Մէճիտի անտառներուն մէջ փոքր լճակ մը կար, անունը «Գէօլ Կօլ» (անյատակ լիճ), զիյարէթ մը: Թէժիրենք քամմաներ (կլոր) եփեցին եւ ուխտի գացին հոն: Իրենց դարձին ատենով ջուր բերած էին անկէ, տուին քիչ մը խմեցի, կըտոր մըն ալ քամմա, կերայ, ու իրենց ուխտին մասնակից էի:

Մայիսին երեք Քիւրտեր Օվաճըղ Թուրք գիւղը գողութեան կ'երթան եւ վերադարձին կ'իյնան կը քնանան լերան մը վրայ: Օվաճըղցիները զանոնք կը պաշարեն ու կը կրակեն: Քիւրտերէն մին կը ազատուի, միւս երկուքը կը յաջողին փախչիլ, մէկը վիրաւոր: Ցերուն ժանտարմա լեցուեցան Մէճիտ եւ վիրաւորը առին, միւսն ալ, Իպօ՛ն, պահանջելով, ի հարկին ըսպառնալով ամբողջ գիւղը փճացնել: Բայց Մէճիտցիները Իպօն չյանձնեցին: Ակռանը խօսի մեր գեղին…

Ար Թէժիր իր տունն ու նախիրը Գէյ Տաղի հանեց, ուր շատ Քիւրտեր օպա եղած էին: Գէյ Տաղին մեծ, խոտուտ, օրհնեալ լեռ մըն է, գագաթին վրայ ծանծաղ լիճ մը, որ Քիւրտերուն ամէնէն մեծ զիյարէթն էր, (Խըզըրէ Գէյ Տաղի): Եայլաները լերան վրայի հարթ մարգագետիններուն վրայ էին, որոնց «Արէ Զայիրան» կ'ըսէին, (Կըրակի Մարգեր) որովհետեւ ժամանակին գողերը հոն ապաստանելով կրակ կը վառեն եղեր: Տեղին անվարժ, անասուններս կորսնցուցի ու փնտռելու ելայ: Ո՛ր հովիւի եւ ո՛ր եայլայի որ հարցնէի զանոնք, ինծի կը պատասխանէին.

— Լօ՛, դու ֆլա՞յ եա, վա՛յ հրաշք, ինչպէ՞ս ողջ մնացեր ես…, յետոյ միայն ըսելու թէ անասուններէն լուր չունէին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

ցնել ոչ միայն Գերմանները, այլեւ Հունգարները, Ռուսերը, Ռումէններբ եւ Սլովաքները: Մեր երկրին Գերմանացիները ունին բարձրագոյն, երկրորդական եւ արհեստագիտական վարժարաններ, համաձայն համեմատական օրէնքին: Ցաւախ՛ այդ վարժարանները կ'անցնին օրէնքով սահմանուած համեմատութիւնը: Հանրապետութիւնը կ'երաշխաւորէ Գերմանացիներու մշակոյթին զարգացումը: Մենք իրաւունք ունինք յայտարարելու թէ ստեղծած ենք բաղդատաբար ամէնէն կատարեալ օրէնքները փոքրամասնութեանց համար, եւ պիտի լրացնենք զանոնք: Մեզ կը սպառնեն թէ ինչ որ կ'ընենք, հետեւանք է արտաքին ճնշումի: Կրնամ վճռապէս յայտարարել թէ ամէն անգամ որ օտար ազդեցութիւն մը փորձած է խառնուիլ մեր ներքին քաղաքականութեան, մենք երբեք տեղի չենք տուած: Եզրակացնելով, կ'ըսեմ — ոչ մէկ միջազգային վտանգ կը սպառնայ մեզի. Ընդհարման վտանգ չկայ մեր սահմաններուն վրայ: Կացութիւնը կը թոյլատրէ եւ կը պահանջէ խաղաղ լուծում: 1937 դեկտեմբեր 16ին ըսինք թէ Չեխոսլովաքիա կազմակերպիչ առաքելութիւն մը ունի: Այդ առաքելութիւնը էական է Կեդր. Եւրոպայի եւ ամբողջ Եւրոպայի համար եւ մենք պիտի կատարենք զայն:

*** Հիթլէր նոր ճառ մը խօսելով Պերլինի մէջ, առանց Չեխոսլովաքիոյ անունը տալու յայտարարեց թէ Գերմանիա չի կրնար հանդուրժել որ Գերմանացիները հարստահարուին իր սահմաններուն վրայ: Ցետոյ ջերմագին կոչ մը ուղղեց ապրիլ 10ի քուէարկութեան առթիւ: «Մարտ 13ին ստեղծուեցաւ Մեծագոյն Գերմանիան, ապրիլ 10ը պիտի հաստատէ զայն: Ո՛ր Գերմանացին կամ Գերմանուհին պիտի մերժէ իր ձայնը»:

Գերմանիա կը տարածուի Դանուբի վրայ

Գերմանիոյ քաղաքական եւ առեւտրական շրջանակներուն մէջ մեծ հետաքրքրութիւն շարժեց մարաջախտ Կէօրինկի ճառին այն մասը, որ կը յայտնէր թէ նոր նաւահանգիստ մը պիտի շինուի Վիէննայի մէջ եւ ջրանցք մը պիտի բացուի Հռենոսէն Դանուբ: Տարակոյս չկայ թէ Աւստրիոյ կցումը պիտի նպաստէ աւելցնելու երթեւեկը Գերմանիոյ ներքին ջուրերուն մէջ: Հիթլէր որոշած է այլեւս չճանչնալ Դանուբի միջազգային յանձնաժողովը որ նշանակուած է Վերսայլի դաշնագրով: Այդ պարագային, ամբողջովին գերմանական իշխանութեան կ'ենթարկուի Դանուբը՝ Ուլմէն մինչեւ Պրաթիսլավա, ուր գետը կը հպի Չեխոսլովաքիոյ եւ կը մտնէ Հունգարիա: Անմիջապէս պիտի սկսի շինութիւնը ջրանցքներու ցանցին, միացնելու համար Հռենոսը եւ Դանուբը: Երբ լրանայ, Գերմանիա պիտի ունենայ ներքին ջրանցքներու ամենալայն ցանցը, ինչպէս եւ մարդու եւ ապրանքի փոխադրութեան ուղղակի ճամբան՝ Վիէննայէն Հռենոս:

*** Տոքթ. Մանիու, Ռումանիոյ գիւղացիական կուսակցութեան վարիչը, խօսելով Աւստրիոյ կցման վրայ, կ'առաջարկէ զօրացնել դինակցութիւնը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, հակազդելու համար գերմանական գերակշռութեան: Իր կարծիքով, Գերմանիա պիտի չգոհանայ Վերին Դանուբով, այլ պիտի փորձէ ձեռք անցընել դանուբեան դաշտին ցորենը եւ քարիւղը: Պուքրէշի «Ռուբէնթուլ» թերթն ալ խմբագրական մը կը հրատարակէ, ուր կը շեշտուի թէ Գերմանիա անշուշտ պէտք ունի Ռումանիոյ քարիւղին եւ Դանուբի գետաբերանին:

Միւս կողմէ, խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան Ռումանիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, մերձեցում հաստատելու համար:

Գերմանիոյ դեսպանները Թուրքիոյ մէջ

Գրած էինք թէ Ֆոն Փափէն, Վիէննայի գերմանական դեսպանը, ենթադրաբար դեսպան պիտի նշանակուի: «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, մարտ 27 թուականով.—

Մեծ հետաքրքրութիւն շարժեցին Պերլինէն հասած այն լուրերը թէ Հէր Ֆոն Փափէն դեսպան պիտի նշանակուի Թուրքիոյ համար: Թրքական շրջանակներու մէջ կը զգան թէ այս անուանումը ճանաչումն է Թուրքիոյ յարաճուն կարեւորութեան՝ միջազգային գործերու մէջ: Միեւնոյն ատեն այդ պարագան անժխտելի ապացոյց մը կը համարուի թէ Գերմանիա կ'ուզէ նոր զարկ մը տալ իր քաղաքական եւ տնտեսական ծաւալման՝ Պալքաններու եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Ծաւալման այս քաղաքականութիւնը, որ պատերազմէն առաջ ծանօթ էր իբրեւ «Դրանկ Նախ Օսթէն» (դէպի Արեւելք), լաւագոյն արտայայտիչ մը չէր կրնար ունենալ քան Հէր Ֆոն Փափէնը: Հաւանաբար ան իր կարելին պիտի փորձէ, հակակշռելու համար անգլիական եւ խորհրդային ազդեցութիւնը Թուրքիոյ մէջ: Սակայն եւ այնպէս, բազմաթիւ ապացոյցներ տուած ըլլալով իր քաղաքական հասունութեան եւ անկախութեան մասին, շատ ալ հաւանական չի նկատուիր որ Թուրքիա հաւանի գործիք դառնալ ուրիշ պետութիւններու փառասիրութեանց:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Աղեքսանդրիոյ զանազան մասերուն մէջ, կիրակի օր, Նախորդ վարչապետ Նահաս փաշայի ժամանման առթիւ: Եօթանասուն հոգի վիրաւորուեցան, ձերբակալուեցան քանի չափ ուսանողներ, որոնց դէմ քարեր արձակած էին երիտասարդ ազգայնականներ:

ՀԻԹԼԷՐ իր գրքին՝ («Իմ պայքարը») երկրորդ հատորը գրելու ձեռնարկած ըլլալով, պիտի լրացնէ յառաջիկայ աշնան:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ երկուշաբթի օր հրասախումբ մը յարձակեցաւ կառքի մը վրայ որ վեց հոգի կը փոխադրէր: Չորս ուղեւորներ սպաննուեցան: Միեւնոյն օրը Ջիթենաց լեռան մօտ գտնուեցան երկու գերման ուսանողներու դիակները: Վերջապէս Ռամլէի մօտ սպաննուեցաւ Վիլհէլմա գաղութին պահապանը, Արաբ մը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ զինուորական պաշտօնաթերթը, «Քրասնայա Զվեզտա» (Կարմիր Աստղ), կը գանգատի թէ առեւտրական մը ի վեր կարգապահութիւնը թուլցած է Սպիտակ Ռուսաստանի բանակին մէջ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, կարեւոր զեղծում մը երեւան հանուած է Մոսկուայի մէջ: Գործավար Մորոզով կ'ամբաստանուի թէ անհատ առեւտրականներու կը ծախէր պահեստացորքին յատկացուած համազգեստներ եւ կօշիկներ:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ քարիւղի հանքերուն ազգայնացման վրէժը լուծելու համար, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը որոշեց դադրեցնել արծաթի գնումը, ինչ որ մեծ վնաս կը պատճառէ այդ փոքր երկրին: Մեքսիկայի արծաթի արտադրութիւնը 88 միլիոն ունկի էր 1937ին, այսինքն մօտ մէկ երրորդը աշխարհի արտադրութեան: Այս քանակութեան մօտ 60 միլիոնը կը գնէր Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՈՒԻԼՍԸՆԻ մտերիմ խորհրդականը, գնդ. Հաուզ, որ մեծ դեր կատարած է Հաշտութեան դաշնագիրներու խմբագրութեան առթիւ, մեռաւ մարտ 28ին: Ծնած էր 1858ին:

Հ. Յ. Դ.

Յանձնաժողով

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒՇ ՌՈԼԱՆՏԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ, 1 Ապրիլ, Անիէռի ընկերվարականներուն ծանօթ ճաշարանին: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովին շարունակութիւնը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՕՊԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին գաղթի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը հանրային կեանքի մէջ»:

Դասախօսութենէն յետոյ թէյասեղան:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԵՐՕՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Կը ներկայացուի Ա. Շիրվանզադէի

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ը ԵՒ ՁԱՒԷՇՏ ՄԸ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Գ. Մանուկ Գասպարեանի սրահին մէջ. Մուտք՝ ժողովրդական գիներով

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ հայերէն լեզուով, հայագէտ Ֆրանսացի Պ. FREDÉRIC FEYDIT. Նիւթ՝ «Հեթում պատմիչ»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ 30 Մարտ, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ: Վիճաբանական մաս «Հայոց ազգային քաղաքականութիւնը անցեալ փորձերու նկատառութեամբ»: (շարունակութիւն նախորդ վիճաբանական հաւաքոյթին):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՈԼԱ սրահին մէջ կը ներկայացուի

«ԱՆԶՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ կամ ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԸ»

Տոմսերու գիներ՝ 6, 5 եւ 4 ֆրանք

ԱՆԺԷԼ ՖՈՐԹՈՒՆԱՏՕ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին):

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, Մէթրօ Miromesnil:

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շոփէնէն, Լիստէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կէշէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻԱՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս

AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ

6 Rue Gallilée (Metro Boissière)

7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO

Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդհատ պար, ծինծաղ, cotillon, մասնակցութեամբ M. AL. BERCA-ի PRINCESES-ի VITALIS-ի եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ, ծոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած Restaurant «YAR»ի, ժողովրդական գիներով:

Առանձին սրահ հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն:

Մուտք 10 Ֆրանք

Ակումբային Ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERS-ի սրահին մէջ, 9 bis, Avenue d'Iéna, Փարիզ: Մէթրօ Iéna, օթոպիւս B, իջնել Place d'Iéna

Կը մասնակցին ենթաշրջանի բոլոր սկաուտ, գայլիկ եւ արենոյշները

Կը ներկայացուի սկաուտական կեանքէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ» (պատկեր), «ԴԵՂՕՂ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ (զաւեշտ 1 արար), չափական մարզանքներ, խումբեր եւայլն:

Գեղարուեստական բաժին՝

«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 Ֆր.:

Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Պ. Թիւրքեանի մօտ, 258 Rue St. Honoré, Paris, եւ նոյն օրը կէշէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

*SALLE DES INGENIEURS CIVILS*ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ *Blanche*

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու:

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու:

Cotillonներու եւ անուշահոտութիւններու բաշխում: Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կէշէն:

Մուտք 10 ֆրանք:

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մոտէլները:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ Անթուան (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէն իր բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Գրիգոր Մինճրէքեանի եւ իր պարագաներուն իրենց ազգականուհիի Տիկին ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Դայրէն (Մանչուքուօ) Մկրտիչ Շաբոյեան կը նուիրէ 40 Ֆրանք:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ

Անիէռի Կրթական Վարչութեան 3 Ապրիլի թէյասեղանը որ տեղի պիտի ունենար 41 Rue Scheurer Kestnerի սրահը, տեղի անյարմարութեան պատճառաւ փոխադրուած է ընկերվարականներու սրահը, 149 bis— Ave. d'Argenteuil — Asnière:

Խմբագրատուն կը հրաւիրէ ընկեր Ղազարոս Գասպարեան

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՐՏ
JEUDI 31 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3693 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ՀԶՕՐՆԵՐՆ ԱԼ Կ'ԱՆՃՐԿԻՆ...

Զատելով բոլոր համեմատութիւնները, չէ՞ք ընդունիր թէ ժամանակաւորապէս Եթովպիոյ եւ Աւստրիոյ գլխուն պայթած փորձանքները քիչ մը շատ կը յիշեցնեն մեր սեփական պատմութիւնը : Թերեւս բան մըն ալ աւելի:

Եւ դեռ կայ Չեխոսլովաքիան, նորաշատ երկիր մը, որ հրաբուխի վրայ նստած, խորապէս կը մտատանջուի: Հակառակ իր խոհեմութեան, հանդիսաւոր դաշնագիրներուն եւ նորանոր հաւաստիքներու: Անհաւասարի արդէն ոտքի ելած են այս նորահաստատ պետութեան չորս գլխաւոր ժողովուրդները եւ ինքնավարութիւն կը պահանջեն: Ոչ թէ դուրսէն, յեղափոխական կոմիտէներու միջոցաւ, այլ բուն իսկ խորհրդարանի ամպիոնէն ...

Տակաւին տասնըհինգ օր անցած է Աւստրիոյ կցումէն ի վեր : Դեռ երէկ էր որ Ֆրանսական կառավարութիւնը կրկնեց իր յանձնառութիւնները՝ զինուորական աջակցութեան մասին. անգլիականն ալ երկդիմի խօսքեր արտասանեց: Եւ Չեխերը պահ մը մխիթարուեցան, թէեւ առանց ոտքերը գետնէն կտրելու, ինչպէս մենք :

Եւ սակայն, կարծես իբրեւ հետեւանք այդ հաւաստիքներուն, Չեխոսլովաքիոյ գերման կուսակցութիւնները միացան եւ կազմեցին մէկ ճակատ: Ետեւէն հասան Սլովաքները, յետոյ Լեհերը, յետոյ Հունգարները: Իսկ դուրսէն, գերմանական մամուլն ալ շարունակ իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ: Միւս կողմէ, նոյն ինքն Հիթլեր միշտ կը յիշեցնէ թէ երբեք պիտի չհանդուրժէ որ հարստահարուին սահմանէն դուրս մնացած Գերմանները:

Գիտէք թէ ի՛նչ կը նշանակէ այս: Մանաւանդ Աւստրիոյ կցումէն վերջը:

Այս երկիրն ալ, որ ունի 140,000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 14.726.000 բնակիչ, ստեղծագործութիւնն է մեծ պատերազմի յաղթականներուն, որոնք կռուեր էին փոքր ժողովուրդներու ազատութեան համար... Երկրին բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն, անշուշտ, Չեխոսլովաքները, 8 – 9 միլիոն: Յետոյ կուգան Գերմանները՝ 3.500.000, Հունգարները՝ մօտ 800.000, Ռութէնները՝ 480–500.000, Լեհերը՝ 80.000, Հրեաները՝ 180 – 190.000 եւն.: Կան նաեւ 250.000 օտարականներ, համաձայն անգլիական վիճակագրութեան մը:

Պետութեան արտաքին սահմանները այնպէս են գծուած, որ պաշտպանութիւնը չափազանց դժուար կը թուի: Իսկ հիմա որ Աւստրիան ալ լուծուեցաւ գերմանական հնոցին մէջ, տասնապատիկ աւելի վտանգուած են ճակատները: Երկիրը պաշարուած է գերմանական թումբերով, եւ բնականաբար չի կրնար վստահիլ իր սեփական ուժերուն, եթէ հարեւանը ուզէ անակնկալ մը սարքել: Դեռ ուրիշ խնդիր որ, միւս հարեւաններն ալ այնքան բարեացակամ չեն (Լեհաստան եւ Հունգարիա):

Արդ, որո՞ւ ապաւինի այս բազմացեղ պետութիւնը — տեսակ մը մանրանկարը նախկին Աւստրիա-Հունգարիոյ — երբ հզօրներն անգամ կ'անճրկին, չուզելով «իրենց մատները այրել կրակին մէջ»...

×

Կեդր. Եւրոպայի դէպքերը մտահոգութեան մատնած են նաեւ Թուրքիան: «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետը՝ Եունուս Նատի կը գրէ.

— « Գերմանական միութիւնը մինչեւ Դանուբի աւազանը իջած ըլլալով, գերմանեւսլաւ պայքարի խնդիրը կրկին կ'արծարծուի, ինչէն շատ աւելի կենդանի շարժումներու հաւանականութիւններով: Այս հաւանականութիւնները այնքան ծայրայեղ նպատակներ կը ներկայացնեն, որ մեր գրիչը կը զգուշանայ անոնց սահմանը նշելէ: Չեխոսլովաքիա՝ այս հաւանականութեանց միայն մէկ փոքր մասն է» (14 մարտ):

— « Այս պայմաններու մէջ, աւստրիագերման միացումը միաժամանակ կը զուգադիպի ուժերու հաւասարակշռութեան ընդհանուր փլուզումի մը: Մեր կարծիքով, Աւստրիոյ հետ ամբողջ Եւրոպան փլած կարելի է նկատել: Նայինք թէ Եւրոպա ինչպէ՞ս պիտի կառուցուի ի նորոյ: Աւստրիւհունգար միացումը բնական կացութիւն մըն է. բայց անոր ետեւէն գալիք նոր հաւանականութիւնները այնքան արտակարգ կացութիւններ կը պարզեն, որ ամէն մարդ կը շուարեցնեն Եւրոպայի մէջ: Ոչ ոք այսքան կարեւորութեամբ հաշուի առած էր գործին այս մասը, որովհետեւ ոչ ոք տեսած էր անոր ունենալիք հետեւանքին ծանրութիւնը: Կացութեան առաջիկայ զարգացման ձեւերուն առջեւ՝ երկրորդական մակարդակի վրայ կը մնայ Աւստրիոյ կցումը »:

Թուրք երեսփոխան-հրապարակագիրն ալ իր կարգին խմբագրական մը նուիրելով նոյն հարցերուն, շատ աւելի բաց կը խօսի .

—«Մոռնալու չէ որ պատերազմի տեսակէտով իրենց ուժերու գերազանցութեան շատ հաւատացող պետութիւնները շատ գէշ խաբուած են եւ կրնան խաբուիլ: Մասնաւորաբար աշխարհակալ ռազմատէրները, որոնք արժէք չեն տար ուրիշներու իրաւունքին ու գոյութեան, կրնայ պատահիլ որ, Տիմիաթ բրինձ փնտռելու գացած ատեն, զրկուին նոյնիսկ տունի ձաւարէն»:

— « Նկատի ունենալով կայծակի արագութիւնը, որով Ֆրանքոյի ուժերը վերջերս գրաւեցին Սպանիան վերէն վար, կը խորհինք Ճիպրալթարի մասին: Անդին կայ Միջերկրականը: Արդեօք հիւսիսային Աֆրիկէ՞ն: Ամբողջ աշխարհ իրաւունք ունի մտատանջուելու »:

Ուրեմն կը ճաքճաքի՞, կը փլի՞ Եւրոպան, մտահոգութեան մատնելով յաղթականներուն վերջին յաղթականն ալ, Թուրքիան:

Մենք այս օրերը չտեսցինք, երբ ուրիշ փոքր ժողովուրդներ կը խեղդուէին արեան մէջ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻ՛ՒՆ ՊԻՏԻ ՊԱՀԱՆՋԷ

Գործադուլի տագնապը կը լուծուի

Կառավարութիւնը վաղը, ուրբաթ, երեսփ. ժողովին կը ներկայացնէ իր ելմտական օրինագիծները, որոնց քննութիւնը պիտի սկսի յաջորդ օրը, շաբաթ: Այս առթիւ աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ ծանր դժուարութիւններ կը սպառնան դահլիճին եւ թէ Լէօն Պլում որոշ լիազօրութիւններ պիտի պահանջէ, ինչ որ կրնայ աւելի բարդացնել կացութիւնը: Միեւնոյն ատեն կ'ըսեն թէ արմատականները շատ ալ տրամադիր չեն ամէն գնով ուժ տալու դահլիճին ծրագրած քաղաքականութեան :

Այսօր, հինգշաբթի, նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ կը գումարէ, վերջնական ձեւ տալու համար օրինագիծներուն: Կառավարութիւնը առաջարկած է որ երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը համաձայնին շաբաթ եւ կիրակի, սակարանին փակման միջոցին: Այս պայմանաժամը շատ կարճ համարուելով, երեսփ. ժողովին արմատական խմբակցութեան նախագահը անմիջապէս ներկայացաւ Պ. Լէօն Պլումի եւ լուսաբանութիւններ խնդրեց: Խօսակցութեանց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց կ'ըսուի թէ վարչապետը ազատ ձգած է արմատականները, իրենց նախընտրած դիրքը բռնելու: Եթէ արմատական նախարարները չեն կրնար առանց վերապահութեան ընդունիլ իր ծրագիրները, ազատ են առանձին խորհրդակցելու: Ամէն պարագայի մէջ, վարչապետը վճռած է խորհրդարանին ներկայանալ, ինչպէս ըրաւ Պ. Շօթան, ճառ մը խօսելով եւ քաշուելով: Լէօն Պլում կ'ուզէ մանրամասնօրէն պարզել երկրին ելմտական կացութիւնը: Իր կարծիքով, մինչեւ հիմա պատրաստուած բոլոր նախահաշիւները կեղծ են («Մաթէն»): Սովորական եւ արտակարգ ծախքերը գոցելու համար — առանց փոխառութեան դիմելու — հարկ է տարեկան 30 միլիառ ֆրանք ճարել: Ի՞նչպէս, — Տուրքերը կրկնապատկելով, նոր հարկեր աւելցնելով շարժուն ստացուածքներու եւ ժառանգութեանց վրայ եւն.: Այս պայմաններուն մէջ, վարչապետը անհրաժեշտ կը գտնէ մասնաւոր լիազօրութիւններ պահանջել որոշ կէտերու համար:

*** Մետաղագործական հաստատութեանց գործադուլը վերջացած կը համարուէր երէկ, եւ առկախ կը մնար միայն աշխատավարձքի խնդիրը :

Բանուորական պատուիրակութիւնները վարչապետին ներկայացուցած են ծրագիր մը, որուն համաձայն կարելի պիտի ըլլայ հարիւրին 10 — 30 նուազեցնել մետաղագործական եւ օդանաւային հաստատութեանց արտադրութեան արժեգինը: Բանուորները կը պահանջեն 7 առ հարիւր յաւելում: Կառավարութիւնը կը խորհի այս հարցն ալ կարգադրել, գեր-իրաւարար մը նշանակելով: Ցիթրոէն հաստատութեան բանուորները վերսկսան աշխատանքը, պարպելով արհեստանոցները :

Մետաղագործական հաստատութեանց խմբակցութիւնը, որ կը ներկայացնէ 3200 գործարաններ՝ 280.000 բանուորներով, ընդհ. ժողով գումարեց առջի օր եւ յայտարարութիւն մը փակցուց պատերուն վրայ: Յայտարարութիւնը բողոքելով գործադուլի-բռնութեանց դէմ, կ'ըսէ թէ իրենք երբեք չեն ժխտած հաւաքական պայմանագրութիւնները, թէ կը մերժեն որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնել ապրուստի նոր սղութեան մասին եւ կ'եզրակացնեն — « Ամէն տեսակ վտանգներ որ կը սպառնան Ֆրանսայի, աւելի քան երբեք կը պահանջեն որ դասակարգային պայքարի դարշելի վարդապետութեան տեղ հաստատուի հաշտութիւն մոլեգին աշխատանքով: Այսպէս միայն կարելի է փրկել երկիրը »:

*** Առեւտրական սենեակներու նախագահներն ալ խորհրդակցելով, կոչ մը ուղղեցին Հանրապետութեան նախագահին, Ծերակոյտին, երեսփ. ժողովին եւ վարչապետին: Կոչը պարզելով տնտեսական տագնապին հետեւանքները եւ արտադրութեանց նուազումը, ինչպէս եւ ներքին ու արտաքին վտանգներ, կը պահանջէ անմիջապէս ձեռնարկել ազգային վերակազմութեան :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԲՈԼՈՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ ԻՆՔՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԵՄԷՆ

Երեքշաբթի օր չափազանց ուշագրաւ դէպքեր պատահեցան Չեխոսլովաքիոյ երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին մէջ, անշուշտ իբրեւ հետեւանք արտաքին ներշնչումներու :

Երեսփ. ժողովին մէջ, գերմանական խմբակցութեան երեսփոխաններէն Քունդ յայտարարութիւն մը կարդաց, որ կ'ըսէ.

— « Ձեզի, Չեխերուդ համար, բոլոր Գերմաններու միացման իրականացումը պէտք է գործի մղէ ձեզ. բայց մենք մինչեւ հիմա չլսեցինք ձայն մը որ ապացուցանէ թէ կ'ըմբռնէք այս պարագան: Դուք ձեր կռնակը տուած Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած կարգուսարքին, որ կը ձգտէր գերման ժողովուրդը նուաստացնել բովանդակ աշխարհի մէջ, կարելի եւ բանաւոր նկատեցիք այս երկրին մէջ ստեղծել յափշտակութեան դրութիւն մը: Մենք կ'ուզենք քանդել այդ դրութիւնը: Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած կարգուսարքը, որ հիմնուած է խաբէութեան եւ գերման ժողովուրդին իրաւունքներու ժխտումին վրայ, տեղի տուաւ իրաւական նոր կազմակերպութեան մը առջեւ: Ձեզմէ շատ աւելի զօրաւոր պետութիւններ հարկադրուեցան ընդունիլ այդ իրականութիւնը եւ տրամաբանական եզրակացութեան յանգիլ: Կը թուի թէ միայն դուք էք որ կը կարծէք թէ պարտաւոր չէք նկատի առնել այս բարեշրջումը: Մինչեւ հիմա հետապնդուած ազգայնական քաղաքականութիւնը խաղաղութիւն չբերաւ երկրին, այլ վնասեց պետութեան եւ տառապանքներ պատճառեց մեզի: Դուք ուրիշ ելք չունիք եթէ ոչ հրաժարիլ այդ քաղաքականութենէն: Գերմանական հարցին լուծման պայմաններէն մէկն է նոր ընտրութիւններ կազմակերպել: Մի կասկածիք թէ միայն գերմանական հարցին հիմնական եւ արդի լուծումը կրնայ ներքին եւ արտաքին խաղաղութիւն պարգեւել պետութեան»:

Չեխ երեսփոխանները կ'ընդմիջէին, այս յայտարարութեան առթիւ, որ միեւնոյն օրը կարդացուեցաւ նաեւ Ծերակոյտին մէջ: Այս վերջին ընթերցումը հազիւ սկսած, չեխ Ծերակուտականները դուրս քալեցին :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

125 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Կը սիրէ՞ք դեղնած թուղթեր պրպըտել,— թերթ կամ գիրք :

Սիրտս նեղ, միտքս անհանդարտ, առջի օր ինքզինքս նետեցի Հր. Սամուէլ գրատունը, եւ սկսայ հին գիրքեր ճանկել այս դարակէն, այն դարակէն:

Եւ, բոլորովին պատահաբար, ձեռքիս տակ ինկաւ թանկագին հատոր մը,— « Դիտակ Բիւզանդեան » :

Գրոց-բրոցները գիտեն անշուշտ. — հայկական մամուլի առաջին փորձերէն մէկն էր « Դիտակ Բիւզանդեան»ը, որ կը հրատարակուէր Վենետիկի մէջ, 1813ին,— ճիշդ 125 տարի առաջ :

Ո՜րքան արտայայտիչ է անունին կցուած բացատրութիւնն ալ .

— « Պատմութիւն քաղաքական ու պատերազմական, բանասիրական ու եկեղեցական դիպուածներու, որ հիմըկվան ատեններս կ'ըլլան աշխրքիս վրայ »:

— «Ամմէն տասնըհինգ օրը հեղ մը կը տպվի» :

Խմբագիրը՝ Հ. Մատաթիա վրդ. Փիւսկիւլեան Կոստանդնուպոլսեցի : Հրատարակութիւն՝ Արշարունեաց ընկերութեան :

Առաջին թիւին մէջ, քաղաքական լուրերուն կը յաջորդէ «բանասիրականք»ը, որ մօտաւորապէս կը համապատասխանէ մեր այսօրուան խմբագրականներուն :

Վարդապետը ակնարկելով Արշարունեաց ընկերութեան կազմութիւնը՝ Պոլսոյ մէջ, 40 — 45 անդամներով, կը պատմէ թէ «մէջերնէն մէկը առ տարի յորդորակ մը բրաւ իր ընկերներուն »:

Ուրեմն, ընկերութիւն մը կազմեր են, եւ մէկն ալ ճառ խօսեր է:

Քանի մը հատուածներ ընդօրինակեմ, դուք դատեցէք թէ բան մը փոխուա՞ծ է երէկուան եւ այսօրուան ճառերուն եւ հոգերուն միջեւ,— 125 տարի վերջը :

— « Ո՛վ ազգասէրք,

« Ինչո՞ւ կեցեր մէկ դինիս մէկալ դինիս ասանկ անբանի պէս կը նայինք, ինչո՞ւ չենք ուզեր արթննալ, ելլել տեսնալ ի՛նչ են ըրեր հին ազգերը, ի՛նչ կ'ընեն կոր հիմակվան ազգերը, ի՛նչ մեծ գործքեր՝ ի՛նչ հրաշալի բաներ, որ միշտ հեռուհետէ անպակաս մեզ կը ցցնեն »:

Այս առթիւ թերթը կը յիշէ գիտութեան եւ հայրենասիրութեան փաստեր՝ հին Աթէնքէն եւ Հռոմէն.

... « Մեր ազգին մէջն ալ հին ատենը քանի որ միաբանութիւնը, հայրենասիրութիւնը պակաս չէր նէ, մեծամեծ գործքեր տեսան: Բայց ի՛նչ շահ, որ քիչ քիչ պակսելով՝ ինչվան աս օրս անունն ալ չմնաց. ինչ ըլլալնիս ալ չիյտենք. մտքերնուս ալ չենք անցըներ. ատանկ եկեր, ատանկ կ'երթանք: Ինչո՞ւ ազգիս օգուտ մը չըրած երթամ տեղի ըսելու չե՞նք մի: Ամա ըսես, մենք աշխարհական, տուն տեղի տէր, ուսումնական չենք, ձեռվնիս դրիչ չունինք, ի՛նչ օգուտ կրնանք ազգին ընել. փէք աղէկ կրնանք ընել՝ թէ որ մտմտանք նէ մեզի ինկածը ընելու: Եւ թէպէտ օգուտ ընողը չընողը նոյնպէս կը մեռնի կ'երթայ. ամա միայն աս զանազանութիւնով՝ որ մէկին մեռած ատենը անունն ալ մէյտեղ կը մնայ, բայց մէկալին յաւիտեան չի մնար»:

Խնջոյք մը չա՞րժեր այս ճառը, այնքան պարզունակ եւ սրտառուչ: Լեզուն ալ իբրեւ համեմ:

ՎԱՀԷ

19 ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԴԱՏԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Աժանս Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, մարտ 29 թուականով —

1938 մարտ 12ին, ճիշդ այն օրը երբ Մոսկուայի մէջ մահուան կը դատապարտուէին Պուխարին եւ իր 17 ընկերները, Խ. Միութեան զինուորական Գերագոյն Ատեանին շրջուն բաժինը դռնփակ նիստ գումարելով Ալմա Աթայի մէջ, (մայրաքաղաք Ղազախիստանի), մահուան կը դատապարտէր 19 «ազգային-ֆաշականներ, Թրոցքիականներ եւ Պուխարինեաններ», որոնց գլուխը կը գտնուէին Կուլումբետով՝ նախկին վարչապետ Ղազախիստանի, Խսխարայեւ՝ նախկին փոխ-վարչապետ եւ նախկին դատախազ, Սադվաքասով՝ նախկին քարտուղար կեդր. կոմիտէի: Դատապարտեալները իրենք զիրենք յանցաւոր համարած էին իբրեւ հայրենադաւ, իբրեւ անջատական, իբրեւ վնասարար, իբրեւ լրտես եւն.:

« Քազաքստանսկայա Փրավտա» մարտ 22ի թիւով հաղորդեց թէ մահավճիռը գործադրուած է :

*** Գործավարներու խորհուրդը (կառավարութիւն) կը յայտարարէ թէ Հիւսիսային շրջանի ծովային հաղորդակցութեանց վարչութիւնը, որուն պետն է ակադեմական Օթթօ Շմիտ եւ որուն ղեկավարութեամբ կազմակերպուեցաւ Հիւսիսային Բեւեռի օդանաւային արշաւը (Փափանին), բաւարար աշխատանք չէ կատարած 1937ին: Մինչեւ ապրիլ 15 ժամանակ տրուած է, իր ծրագիրը ներկայացնելու համար, որպէսզի դարմանուին անցեալ սխալները: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ — « Ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը կը կարծէ թէ պատահական չէ որ փոխադրանաւերու կէսը եւ գրեթէ բոլոր սառնաբեկ նաւերը սառոյցներու մէջ խրեցան, հետեւաբար վտանգուեցան :

Այդ շրջանին հարկ եղած է միջոցներ ձեռք առնել, փրկելու համար 800 հոգի, որոնք սառոյցներու մէջ մնացած էին: Այս բոլորէն կը հետեւի թէ Փրոֆ. Շմիտ եւս, որ այնքան խանդավառութեամբ կը փառաբանուէր դեռ վերջերս, ինկած է սեւ ցանկին մէջ, թէեւ դեռ դատի չէ քաշուած: Մոսկուայի վերջին դատավարութեան ատեն, Շմիտի օգնականը՝ Բերգամինով եւս ամբաստանուեցաւ իբրեւ դաւաճան :

*** Կը հաստատուի նախկին ընդհ. դատախազին՝ Կրիլէնկոյի բանտարկութիւնը :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ փախստականներու պաշտպանութեան համար կոչ մը ուղղած էր Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, 19 պետութեանց: Իտալական կառավարութիւնը մերժեց մասնակցիլ այս ձեռնարկին, չուզելով տարագիրներ ընդունիլ Գերմանիայէն, Աւստրիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ: Նպաստաւոր պատասխան տուած են Ֆրանսա, Պելժիա, Շուէտ եւ Հարաւ. Ամերիկայի պետութիւններէն եօթը :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՃԱՓՈՆ առաջարկեցին գնել Մեքսիկայի քարիւղի հանքերը, որոնք ազգայնացուած են: Մեքսիկա մերժեց :

ՀՌՈՄԻ անգլիական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ: Երկու պետութիւնները կը ջանան ընդհանուր համաձայնութեան մը յանգիլ մինչեւ Զատիկ :

ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վերջին ընդհ. պատերազմի ծագման եւ պատճառներու շուրջ եղած բազմաթիւ հրատարակութիւնները անվիճելի կերպով կը հաստատեն որ պատերազմը կանխատեսուած էր եւ անխուսափելի նկատուած բոլոր հեր. պետութիւններուն կողմէ, 1914էն գոնէ քանի մը տարի առաջ։ Մենք էինք միայն որ չէինք գուշակած եւ չէինք կրցած ըմբռնել պատերազմին գալուստը եւ անոր ռահանալիք հանգամանքը։ Մեր այս կարճատեսութիւնը եւ անփութութիւնը հիմնական պատճառներէն մէկը եղաւ, պատերազմէն այնքան կոտորակուած եւ ուժասպառ դուրս գալուն։

Անցեալ դէպքերու մասին այսչափ մը գոնէ կարծիք մը յայտնելը կարեւոր է, որովհետեւ դէպքերը դիտելու եւ անոնց մասին գաղափար մը կազմելու ձեւէն կախում ունի ի վերջոյ տրուելիք որեւէ որոշում եւ կատարուելիք որեւէ աշխատանք։

Այս օրերուն նոյնքան առատութեամբ գրուած է մեր ժողովուրդին առջեւ միջազգային դէպքերը դիտելու անհրաժեշտութիւնը։ Պէտք է յստակ կարծիք մը կազմել թէ ի՛նչ ուղղութեամբ պիտի ընթանան պետութիւններու այժմու ձգտուած յարաբերութիւնները, կարելի պիտի ըլլա՞յ խաղաղ լուծում մը գտնել շահերու եւ ազդեցութեանց արդի անզէն պայքարին, պատերազմը անխուսափելի՞ է թէ չէ։ Այս հարցումին տալիք մեր պատասխանէն կախում ունի մեր ընելիքին ճշդումը, հետեւաբար անհրաժեշտ է որ տրուելիք պատասխանը արդիւնքը չըլլայ դէպքերու մակերեսային քննութեան, եւ ոչ ալ գունաւորուած ըլլայ անհատական տրամադրութիւններով եւ մարգարէութիւններով։ Լուրջ պատասխան մը հնարաւոր է միայն լաւ յարաբերութիւններով ստացուած ճշգրիտ տեղեկութիւններու վրայ։ Մեր իրականութեան մէջ ալ ամէնէն շատ պակասը տեղեկութիւններ ստանալու եւ յարաբերութիւններ ստեղծելու գործն է։ Երբեք բուն արժէքով չենք կրցած ըմբռնել այս աշխատանքին խորհրդաւորութիւնը, անոր կազմակերպուած ձեւը չենք տեսներ մեր մէջ։ Մեր ունեցած բոլոր տեղեկութիւնները պատահական աղբիւրներէ են, թերթերէն են առաւելապէս, հետեւաբար կրնան եւ ճիշդ չըլլալ։ Վիճելի կամ կասկածելի լուրերով կարելի չէ ճիշդ դատումներ ընել եւ լաւ որոշում տալ։ Ճիշդ տեսնելու կարողութիւնը քաղաքական մարդէն պահանջուած առաջին արժանիքն է։ Ճիշդ տեսնելու համար են առաւելապէս բոլոր դեսպանութիւնները, հիւպատոսութիւնները, լրտեսական կազմակերպութիւնները պետութիւններուն։ Զօրս պատի մէջ փակուելով, խորհրդածելով կամ վիճելով կարելի չէ քաղաքական որոշում տալ։ Դուրսի դէպքերն են, արտաքին ուժերու դասաւորումներն են որ կը մղեն նախ ճշդելու քու դիրքը։ Ուժերու նուազագոյն վատնումով եւ վնասով առաւելագոյն շահը ձեռք բերելու արհեստ է քաղաքականութիւնը, հետեւաբար զայն կարելի է գործածել դուրսի ուժերու դիրքը լաւ ճշդելով միայն։

Մեր պայմաններու մէջ անկարելի է թերեւս իրականացնել յարաբերական գործերով զբաղող լաւ կազմակերպութիւն մը։ Այդ թերին մասամբ կարելի է լրացնել, եթէ իւրաքանչիւր հայ գիտակցի որ ինքը բարոյական պարտականութիւնն ունի իր առացած տեղեկութիւններն հաղորդելու մեր քաղաքական ճակատագրով զբաղող կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն։

Այս միջանկեալ բացատրութիւններէն վերջ, փորձենք պատասխան մը տալ վերը գրուած հարցին։

Անվիճելի կը թուի որ նոր պատերազմ մը միւսին պէս ընդհանուր պիտի ըլլայ, ուրեմն մեր պատասխանը չի կրնար տարբեր ըլլալ միւս ժողովուրդներու տալիքէն։ Եթէ աչքի առաջ ունենանք բոլոր պետութիւններու կազմակերպութեան ձեւը, կը տեսնենք որ պատերազմական նախապատրաստութեան հիմնական մասը, առանցքը նոյնիսկ կը կազմէ պետական մեքենային։ Այս ձեւը կը բխի այն ընդհանուր ըմբռնումէն որու համաձայն, ինչպէս անցեալին նոյնպէս ապագային համար, պատերազմը անխուսափելի միջոցը կը նկատուի, վերջին պահուն, լուծելու պետութիւններու միջեւ եղած վէճերը։ Պետութիւններու ծագումէն մինչեւ այսօր տիրող մտածման այս ձեւը չէ անշուշտ որ այսօրուան կացութիւնը կը յատկանշէ։ Պատերազմը հրէշային եւ բարբարոս նկատող մտայնութիւնն ալ չէ պետութիւններու յարաբերութիւնը ճշդող նկարագիրը։ Իրականութիւնը այն է որ այսօր կան պատերազմ ուզող եւ չուզող պետութիւններ։ Եւ որովհետեւ ուզողի մը արարքը բաւական է պատերազմը յառաջ բերելու, հակառակ չուզողներու կամքին, ուրեմն հաւանական է ու կարելի։

Շատ պարզ է որ պատերազմի կողմնակիցները «պատերազմ պատերազմի համար» նշանաբանով չէ որ կ'առաջնորդուին։ Իրենք զիրենք անիրաւուած եւ զրկուած նկատող պետութիւններն են, որոնք սպառած կը նկատեն բոլոր տարբեր տեսակի միջոցները, իրենց պահանջները իրականացնելու համար ու պատերազմը կը նկատեն միակ ու վերջնական միջոցը՝ արժեցնելու իրենց իրաւունքները։ Անվիճելի է որ կան այս համոզման եկած պետութիւններ այսօր թէ Եւրոպայի եւ թէ Ասիոյ մէջ։ Այս վերջին երկրամասին մէջ արդէն կատարուած է ծեծը եւ եթէ կ'ուշանայ տակաւին Եւրոպայի մէջ, պատճառը այն է որ պատրաստութիւնը չէ լրացած։ Կարելի է մըտածել թերեւս որ պատերազմ ընելու սպառնալիքը միայն բաւարար կ'ըլլայ կարգադրելու շատ մը վիճելի խնդիրներ ու մարդկութեան կը խնայուի այդ ահաւոր չարիքը։ Շատ տեսնուած են պատմութեան մէջ միայն սպառնալիքով կարգադրուած խնդիրներ։ Բայց պարագան նոյնը չէ հիմա։ Պետութիւններու միջեւ գրուած հարցերու արժէքն ու կարեւորութիւնը թոյլ կուտան կարծելու որ ներկայացուած այդ խնդիրները չեն կրնար լուծուիլ իրաւախոհութեամբ։ Մինչեւ հիմա կատարուած փորձերն ալ, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցով, դիւանագիտական սովորական ճամբով կամ միջազգային խորհրդաժողովներով կը հաստատեն արդէն թէ արդի պետութիւնները իրենց կառուցուածքով, ձգտումներով, շահերով եւ հոգեբանութեամբ անընդունակ են իրենց պատկանած ժողովուրդներու յարաբերութիւնները հիմնաւորել փոխադարձ վստահութեան վրայ։ Կարելի չէ եղած ժողովուրդներու շահերը հաշտեցնել, որովհետեւ շահը հոմանիշ դարձած է ընչաքաղցութեան, իր վայելքը ուրիշին զրկանքով ապահովելու ագահութեան։

Շատ պետական մարդիկ ըսած են որ պատերազմը յաղթականին համար իսկ շահաւոր չէ։ Ասիկա ըսողներուն եւ ասոր հաւատացողներուն համար անըմբռնելի պիտի ըլլար պատերազմը կարելի նկատել եւ պատրաստութիւններ տեսնել պատերազմի։ Ուրեմն կան պատերազմը շահաւոր գործ ընդունող պետական ղեկավարներ։ Շահաւոր ոչ թէ ժողովրդական զանգուածներու որոնք երբեք չեն օգտուած պատերազմներէ, այլ ամէն ազգի մէջ գտնուող այն խմբակներուն համար որոնք նիւթական եւ հեղինակութեան շահ կը տեսնեն եւ նոյնպէս ալ կ'ունենան թէ յաղթելու եւ թէ յաղթուելու պարագային։

Պատերազմի անկարելիութեան մասին խօսող չկայ այլեւս, կան միայն յետաձգման աշխատողներ։ Բոլորին ներքին համոզումը այն է թէ ամբողջ խնդիր է որ օրերու ալ կրնայ վերածուիլ, եթէ միջազգային արկածները այս ընթացքով շարունակուին։ Կացութեան այս ըմբռնումէն պէտք է հանել եզրակացութիւններ, ինչպէս կ'ընեն միւս բոլոր ժողովուրդները։ Պէտք է ընդօրինակենք զանոնք մեր միջոցներուն թոյլ տուած չափով։

Իրենց պատրաստութեան մէջ բոլորը կը ղեկավարուին քանի մը ընդհանուր սկզբունքներով եւ օգտակար է զանոնք երեւան հանել։ Այդ սկզբունքներէն են.—

1. Որեւէ ժողովուրդ իր սեփական ուժերուն միայն պէտք է վստահի իր գոյութիւնը եւ շահերը պաշտպանելու համար։ Բարեկամութիւն եւ զինակցութիւն չեն կրնար ապահովութիւն ներշնչել. վտանգի առեն կրնան բացակայիլ։ Վտանգի պահուն միայն պետութիւնները կը ճշդեն իրենց դիրքը, անկախ իրենց յանձնառութիւններէն եւ խոստումներէն։ Բարեկամը կամ զինակիցը կը մնայ իբրեւ այդպիսին, եթէ ճակատագրական պահուն շահ եւ օգուտ ունի։

2. Հակառակ խոստումներու անվստահելիութեան, որ եւ է ժողովուրդ կ'աշխատի կրցածին չափ շատ բարեկամներ ու զինակիցներ ունենալ, ուժերու յարաբերութեանց մէջ աւելի կշիռ տալու համար իր քաղաքական դիրքին, միւս կողմէ թշնամութեանց եւ յարձակումներու նուազ հրապուրիչ որս երեւնալու համար։

3. Իւրաքանչիւր ժողովուրդ կ'աշխատի պատրաստուիլ իր ուժերու ամբողջութիւնը երեւան հանել, ոչ միայն զուտ զինուորական եւ տնտեսական գետնի վրայ, այլեւ բարոյական տրամադրութիւններու ուղղութեամբ։

Գաղափարական հարցեր, ընկերային խնդիրներ շատ փոքր եւ ճղճիմ կ'երեւին գալիք վտանգի մեծութեան հետ բաղդատելով։ Կարգ մը պետութիւններու մէջ արդէն մէկ կազմակերպութիւն միայն գոյութիւն ունի, ուրիշ տեղեր կան կուսակցութիւններ, սկզբունքներու եւ տեսակէտներու տարբերութիւններ, բայց պայքարի եւ վէճի բնոյթը անոնց միջեւ հիմնապէս փոխուած է։ Դուրսին հանդէպ մօտեցողութեան եւ կեցուածքի նոյնութիւն։ Տեսնուած տարբերութիւնները գոյութիւն ունին նաեւ նոյն չափով միեւնոյն կուսակցութեան զանազան ձգտումներուն միջեւ, այդ տարակարծութիւնները վստահաբար կը չքանան վտանգի օրը։ Ժողովուրդները եկած են այն խոր համոզման թէ գալիք պատերազմը գոյութեան պատերազմ մը պիտի ըլլայ։ Այդ վիճակին մէջ դիմանալու եւ մնալու միակ ձեւը, ամբողջովին մէկ մարդու պէս հըպատակ գալն է։ Պատմութեան մէջ անցած կ'երեւի այն շրջանը երբ ժողովուրդները կը մտածէին երկու տեսակ հակոտնեայ քաղաքականութիւն վարել, մէկուն անյաջողութեան պահուն, միւսին ապաւինելու համար։ Իր հիմնական ըմբռնումին մէջ ալ այս ձեւը չարդարանար, ոչ միայն այն պատճառով որ ժողովուրդին ուժը երկուքի բաժնելու աղետաբեր հետեւանքը կը կրէ իր մէջ, այլ եւ այն պարզ տրամաբանութեամբ որ ձախողած քաղաքականութեան մը հակառակ ուղղութիւնը պիտի պարտադրուի արդէն հակառակորդին կողմէ։ Որ եւ է կերպով չարդարանար «պահեստի քաղաքականութիւն» մը ունենալու մտայնութիւնը, նոյնիսկ տըկար ժողովուրդներու համար։ Փոխանակ այդ ուղղութեամբ միտքը յոգնեցնելու, աւելի լաւ է առողջ ու ճիշդ քաղաքականութեան մը հիմքերը որոնելու մտահոգութեամբ տարուիլ։

ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

(ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Գ. Գ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ֆրանսայի մէջ քարիւղի ճարտարարուեստը գրաւած է արտօնագիրներու դրութեան եւ պետութեան հակակշիռին տակ։ Ֆրանսա, տարեկան մօտաւորապէս կը ներածէ 6.150.000 թոն հում քարիւղ, որ կը զտուի տեղական զտարաններու մէջ, ինչպէս նաեւ 1 միլիոն 600.000 թոն արտադրութիւն արդէն իսկ զտուած։

Այս գումարէն պէտք է հանել մօտաւորապէս 600.000 թոն, որ սահմանուած է վերարտածման իբրեւ աւարտած արտադրութիւն։

Կ'արժէ այս առթիւ յիշատակել որ հակառակ ուրիշ երկիրներու, ֆրանսական սպառումը, շատ քիչ համեմատութեամբ կ'աւելնայ։ 1937ի սպառումը եղած է 4.900.000 թոն զանազան տեսակի արտադրութիւններ որոնց 2.530.000 թոնը վառելանիւթ (essence), Արդ, 1932էն ի վեր այս թիւը վերի վերոյ անշարժ մնացած է, 2.200.000էն 2.500.000ի միջեւ փոխուելով։ Եւ սակայն 1932էն 1937, ինքնաշարժերուն թիւը հարիւր հազարներով աւելցած է. Ասիկա կարելի է վերագրել անոր որ վառելանիւթի գինին տարեկան բարձրացումը բնականաբար կը սահմանափակէ սպառման քանակութիւնը։

Քարիւղի ֆրանսական ճարտարարուեստին մէջ, ամէնէն կարեւոր իրողութիւնը այն է որ տասը տարէ ի վեր զտումի ճարտարարուեստը մեծ զարկ առած է։

Մինչեւ 1903, Ֆրանսա հասած քարիւղին 80 առ հարիւրը, կը ներածուէր հում, զտուելու համար ֆրանսական գործարաններու մէջ։ Բայց 1903ի մաքսային օրէնքը, զտումի ճարտարարուեստը զրկելով ո եւ է պաշտպանութենէ, պատճառ եղաւ, մինչեւ 1929, այս ճիւղին գրեթէ ամբողջական անհետացման, այնքան որ, այդ թուականին Ֆրանսա, իր գործարաններուն մէջ կ'արտադրէր իր սպառումին հարիւրին տասը միայն, մընացեալ իննսունը առ 100ը ներածելով իբրեւ աւարտած արտադրութիւն։ Արդ, 1928 մարտ 30ի օրէնքը այս վիճակը բոլորովին փոխեց։ Ներկայիս գործադրուած մաքսային օրէնքի մը շնորհիւ, Ֆրանսայի այս օրուան հում քարիւղի ներածումները հինգ անգամ աւելի են քան աւարտած արտադրութիւնները, որոնք դուրսէն կը ստացուին։ Այժմ գոյութիւն ունին Ֆրանսայի մէջ քարիւղի 15 զտարաններ, որոնց ամբողջութիւնը ամէնէն արդիականն է ամբողջ Եւրոպայի մէջ եւ որոնք գլխաւորաբար կը գտնուին ստորին Սէնի, ստորին Լուառի, Ժիրոնտի մէջ եւ Պէռի լճին շուրջ։

Այս զտարաններէն անցած հում քարիւղին քանակութիւնը, 5.700.000 թոն 1935էն 1937, բարձրացած է 6.150.000 թոնի։

Այս ճարտարարուեստին շահագործման համար, վիթխարի գումարներ սահմանուած են։ 1937ին սկիզբը, անոր յատկացուած դրամագլուխը կը հասնէր 2 միլիառ 600 միլիոն ֆր.ի։ Քարիւղի զտման գործողութիւններու առեն, գործարան մտած 100 քիլոկրամ հում քարիւղը կուտայ 88 քիլոկրամ պատրաստ վառելանիւթ։ Եւ որովհետեւ 1937ի ընթացքին Ֆրանսայի մէջ զտուած քարիւղին քանակութիւնը կը բարձրանայ 5.146.641 թոնի, ուրեմն հարկ եղած է արտասահմանէն 5.848.456 թոն հում քարիւղ ներածել, որուն արժէքը կը հասնի 2.058.071.666 ֆրանք։

Եթէ հարկ ըլլար մաքրուած ամբողջ քարիւղը արտասահմանէն ներածել, պէտք պիտի ըլլար վճարել 2.586.323.525 ֆրանք։ Այս հաշուով, յայտնի կ'ըլլայ որ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած զտումի գործարանները տարեկան աւելի քան 722 միլիոն ֆրանքի բացառիկ շահ մը կ'ապահովեն։

Ազգային հողի վրայ կատարուած այս գործողութեանց շնորհիւ, քիմիական արտադրութեանց ճարտարարուեստն ալ, մեծ չափով կ'օգտուի, փայթայթելով [illegible] անհրաժեշտ քիմիական նիւթերը։

Դասախօսը տակաւին կարգ մը յաւելուածական ծանօթութիւններ ու վիճակագրական տեղեկութիւններ տալէ վերջ, անցաւ երկրորդ մասին, — վառելանիւթի ածխային աղբիւրներու տիրացումը։

Այս մարզին մէջ, Ֆրանսա տակաւին կարեւոր շահաստաններ չունի։ Առայժմ շահագործուող միակ վայր մը կայ կարեւորութեան արժանի, ասիկա է Ալզասի մէջ Փէշէլպրոնի հանքը, որ տարեկան կ'արտադրէ մօտ 75000 թոն։ Սպառման անհրաժեշտ քանակութեան մէջ շատ չնչին մաս մը։ Հարաւի մէջ կան մէկ քանի աննշան հորեր ալ որոնք սպառելու վրայ են։

Ազգային գետնի վրայ, փնտռտուքները սակայն կը շարունակուին։ Այնպէս եւ գաղթավայրերու մէջ։

Ֆրանսայի ամէնէն կարեւոր հատոյթը կը կազմէ Իրաքի քարիւղի ընկերութեան մէջ իր ունեցած բաժինը որ կը հասնի 23.75 առ հարիւրի։

Բնական քարիւղէն զատ Ֆր… կ'արտադրէ նաեւ, համեմատ… քիչ քանակութեամբ արուես… վառելանիւթեր որոնք սահման… են պատերազմի առեն գործած… Այսպէս, վառող ածուխը, որուն … [illegible] արտադրողը աշխարհ… Ֆրանսան է։

Աւելցնենք որ արհեստական վ… լանիւթերու պատրաստութեան … տարբերութեան ալ տարուէ տար… զարգանայ։

Մեր հայրենակից երիտասար… նականը, որ այնքան ձեռնհասօ… տարեց այս շատ հետաքրքրակ… այժմէական դասախօսութիւնը… կաններուն շահագրգիռ եւ լարու… շադրութեան մէջ, որոնց մէջ … ուղ այլեւոր մասնագէտներ, … ցուց զայն հետեւեալ կերպով …

Ֆրանսա, ընդհ. պատերազմէ… առաջ կ'անգիտանար քարիւղին կ… րութիւնը եւ իր տնտեսական … քականութեան մէջ, մասնաւոր … մը չէր յատկացուցած անոր։ … դայ պարագները, թէեւ … եղան պատճառ զայն պարտադ… Ֆրանսա, իր այս յետամնացութ… դարմանելու համար հետզհետէ … նի ճիգ կը թափէ ներկայիս։ … իսկ հասած է կարեւոր հանգր… մը որուն ապացոյցը այն է որ … դրացի երկիրներ ինչպէս Գեր… տալիա, Սպանիա, եւ ուրիշ … եւ մասամբ Անգլիա, ընդօրինակ… ֆրանսական դրութիւնները, … արդարացի հպարտութիւն մը … կազմել Ֆրանսայի համար։

Այս տեղեկութիւնները ամբողջ… նելու եկան այն պատկերներն ու … սարանները որոնք դասախօսութ… վերջ Գ. Ալեքսանեան մեղակ… տերով ներկայացուց, անհրա… բացատրութիւններով։

Աւելորդ է յիշել այն խոր … րութիւնը զոր ներկաները կրեց… շահեկան դասախօսութենէն, … լով կրկին առիթ ունենալ զինք … լու։

ԳՐ. ՃՕԼՕ…

ՀԱՅԵՐԸ ԽԱՐՊԻՆԻ ՄԷՋ

«Սիոն», Երուսաղէմի պատր… քութեան օրկանը, իր Մարտի … կը հրատարակէ Խարպինէն ստա… թղթակցութիւն մը որուն համ… հայերէնի եւ եկեղեցւոյ ու … պատմութեան դասընթացքը … ողիկ վրդ. սկիզբէն առաջնորդ… կազմակերպել Խարպինի մէջ, … ուած է գեղեցիկ յաջողութիւ… Երկու սեռէ պատանիներ եւ երի… սարդներ ուրախութեամբ կը … անոր. Հայերէն խօսելու անձ… հրաժ է ամէնքը։ Երբեմն հանդէ… կան երեկոյթներ եւս տեղի կ'ու… նան, սարէցներն ալ սկսած են … սորվէն հայերէն, զոր մոռցեր էին … կար տարիներէ ի վեր։

*** Թարգմանչաց տօնին … կատարուեր է գրական եւ գեղար… տական հանդէս՝ Հայ Միջակայ… անուան տակ, եկեղեցւոյ … ազգային սրահին մէջ. Հայերէն … րը եւ արտասանութիւնները … ջողութեամբ եղանակեր եւ կատա… են նորավարժ երիտասարդներ, … զում եւ խանդավառութիւն պատ… ուած են։

Հոգեւոր հովիւը հանգանակութ… ձեռնարկած է, ազգ. կալուած մ… ունեցանելու համար։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Gրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Բազմաթիւ առիթներով Սուխան այցելեց Սուլթան Ահմէտ, Սիւլէյմանիյէի եւ Այա Սոֆիայի մզկիթները։ Այս վերջինին հսկայական տարածութիւնը հիացում եւ սարսափ ազդեց իր վրայ։ Ասիկա կառուցուած էր իբրեւ քրիստոնէական Մայր Տաճար մը։ Պոլսոյ գրաւումին յափշտակեր էին անոր նշանաւոր որմանկարները, բայց Թուրքերը չէին կրցած պէտք եղածին պէս «դաւանափոխ» ընել ու իրենց կրօնական պահանջներուն յարմարցնել զայն։ Հսկայական քրիստոնէական կանոններուն, Տաճարը դէպի Արեւելք կը նայի. ու քանի որ Մարգարէին հետեւորդները պարտաւոր էին Մէքքէի կողմը դառնալ աղօթքի ատեն, բոլոր գորգերն ու կարասիները շեղակի դասաւորած են։ Այդ կերպով Մահմետականներու ներկայութիւնը Այա Սոֆիայի մզկիթին մէջ առժամանակեայ կը թուի անցորդին՝ թէեւ անոնք վեց հարիւր տարիէ ի վեր իրենց պաշտամունքը կը կատարեն այնտեղ։

Սուխան քանի մը անգամ խօսք բռնուեցաւ մոլլաներուն հետ, հասկընալու համար թէ Քէմալի անօրէնութիւնները անոնց հաստատութիւններուն կամ առանձնաշնորհներուն դէմ ինչ ազդեցութիւն գործած էին իրենց վրայ։ Մոլլաները չարաշահութեան այդ կէտերուն մասին եւ միայն գոհացան բացատրելով թէ Կազին չէր արգիլած կրօնական պաշտամունքին շարունակութիւնը, իսկ հաւատացեալներն ալ իրենց կարելին կ'ընէին որ անոնց բանի մը չզրկուէին։ Եւ սակայն, անգամ մը շահեկան տեղեկութիւն մը ստացաւ։ Մզկիթէն դուրս ելլող հաւատացեալ մը պարծանքով յայտնեց իրեն թէ կրօնաւորներուն թիւը անձամբ էր վերջերս. Երիտասարդը այդ լուրը ստուգեց հարցուփորձ ընթարկելով մզկիթին դրան առջեւ շարուած մուրացկանները— անոնց «առեւտուրը» լաւ վիճակի մէջ էր ու հետզհետէ կը լաւնար։ Սուխան քանի մը առիթներով Վասփորի դիմացի եզերքը՝ Սկիւտար գնաց ու օր մը նոյնիսկ մինչեւ Մօտա երկնցաւ որովհետեւ, մտածեց ան, լաւ կ'ըլլար եթէ սորվէր Մէքքէնարոսի բնակարանին ճիշդ հասցէն։

Սկովտիացին տունը ընդարձակ, ամբակուռ շէնք մըն էր, իր սեփական պարտէզին մէջ զետեղուած եւ կը նըմանէր այն բնակարաններուն որոնք կարելի է գտնել Լոնտոնի լաւագոյն արուարձաններուն մէջ։ Շրջակայ տուներն ալ գրեթէ միեւնոյն յատակագծին վրայ շինուած էին ու շատ տարօրինակ կը թուէր այդ տեսակ շէնքերով եզերուած փողոցներ տեսնել Ասիոյ ափերուն վրայ։ Բայց Սուխան իմացած էր թէ անգլիացի վաճառականներն էին որ շինել տուած էին զանոնք ութսունական թուականներուն եւ հիմա անոնց յաջորդները կը բնակէին այնտեղ։

Սուխան ուշադրութեամբ դիտեց առաւ ամէնէն կարճ ճամբան որ Մէքքէնարոսի բնակարանը կը տանէր— կըրնար յանկարծ պէտք ունենալ անոր— ու պանդոկ վերադարձաւ։

Առաջին օրերու խանդավառութիւնը սկսաւ հետզհետէ նուազիլ։ Այս հաստատուոր բարեկամութիւնները անծանօթներու հետ, որոնց կ'ընկերանար քաղաքը տեսնելու պատրուակով, որոնց հետ կը ճաշէր յաճախ՝ շարունակելու համար երկար, բարակ խօսակցութիւններ որոնք ոչ մէկ արդիւնքի չէին յանգեր, բացարձակ ժամավաճառութիւն կը նկատէր։ Շատ կը սրտնեղէր որ տակաւին չէր կրցած տիրանալ իր աշխատանքին ու հետզհետէ կը խորհէր թէ Սըր Ճորճի մըտավախութիւնները թերեւս անտեղի էին։ Եւ սակայն, ինքն ալ ներքնապէս կը զգար թէ Պոլսոյ այդ եռուզեռ կեանքին տակ անստոյգ բան մը ծածկուած էր. եթէ միայն ճամբայ մը գտնէր այդ գաղտնիքին թափանցելու համար....

Սուխան չէր սիրեր սկսած գաղտնի ոստիկանի մը պէս ծպտուիլ, բայց վերջ ի վերջոյ տեսաւ որ ուրիշ ճար չկար, ժողովուրդին ստորին խաւերուն հետ շփման մէջ գտնուելու համար։ Հետեւաբար չորս դին ինկաւ եւ գործածուած հագուստներ գնեց, կըտոր մը այս տեղէն, կտոր մը այն տեղէն եւ իրիկուն մը իր Թաթավլայի բնակարանէն դուրս ելաւ «հագուած–զրուած» ու սկսաւ թափառիլ փողոցներուն մէջ։ [illegible] մը երեւոյթը ունէր։ Քանի մը գիշեր պտըտեցաւ այդպէս եւ իր արդուզարդն ու շարժումները կատարելագործելու համար, ուշադրութեամբ դիտեց այն միւս թշուառները որոնք ման կուգային ճամբաներուն վրայ։ Յետոյ փորձեց իր այդ տարազով բարեկամութիւններ հաստատել։ Գնաց Խասգիւղի աղքատոտ թաղը, ուր Յեղափոխութենէն վերջ Պոլիս ապաստանած ռուս սպայազգիներուն սեփական ժամադրավայրն էր։

Բնականաբար չէր կրնար թուրք ձեւանալ. իր աչքերուն վառ կապոյտը պիտի մատնէր զինքը։ Ուրեմն ինքնինքն ներկայացուց իբրեւ խեղճ տառապեալ Աւստրիացի մը որ պատերազմի վերջերը Պոլիս եկած էր Ձերմակ Ռուսերուն հետ եւ յետոյ խեղճ… լալով որ կորսնցուցած էր իր … ներն ու ընտանիքը, այստեղ հա… ուած էր։ Իր գերմաներէնը բա… լաւ էր, Ռուս մը կամ Թուրք մը … բելու համար, իսկ Պոլսոյ … թիւնը այլազան ցեղերու … մը ըլլալով, այդ տեսակ պատմ… մը շատ աւելի դիւրաւ կը հրամ… քան եւրոպական որեւէ ուրիշ … քաղաքի մէջ։

Խասգիւղ հասնելուն, Սուխան … մտաւ գաւ, կամարակապ գին… մը, ուր հոն բազմութիւն մը … տեղաւորուեցաւ փայտէ … առջեւ. միայն մէկ յաճախորդ … դիմացը։ Թափթփած վրայ-գլ… սպասարկու կին մը հարցուց … կ'ուզէ. Երիտասարդը օղի մը … պրեց եւ լուռ ու մունջ նստա…

Քիչ վերջը սեղանակիցը … փայլուն աչքերը Սուխանի … դարձնելով, ժամը հարցուց գէշ … քերէնով մը ու Անգլիացին պատ… խանին վրայ մեկնեցաւ։ Սուխան … ունէր թէ ուրիշներ պիտի գային … սեղանը։ Իրաւ ալ երեք նոր … խորդներ եկան ու գրաւեցին … աթոռները։

(Շար.)

ՏՈՄՍՈՐ

«ՑԻՍՆԱՄԵԱՑ ՀԵԿԱՆ»

Այս որակումը չի վերաբերիր էյ-ֆելի աշտարակին (աւելի բախտաւոր՝ ան Բաբելոնի աշտարակը), ոչ ալ Լաւ Թամիլլօ Թաւուրի, որ «Թշուառ. ..նեէր. Թշնամեաց ոտնակոխ» Իտա-..., դե աղատագրեց, այլ «Յոցեալ, դր-..ան ապատագրեց... Հնչակեան կուսակցութեան: ...կրաւոր որակումը խիտ չէ, կը պատկանի ...Երիտասարդ Հայաստանի», (պաշ-..ե նոյն կուսակցութեան Ա-...անթերթ...) Ժիրիկայի չըլլանին):

Բազմահմտական հոգեր չէմ ասպեր ...ալ, համեստ են ծանօթութիւններս ...կեան կուսակցութեան ծնունդին, ...անքին եւ... ոչ, վերելքին մասին: ...Դեկտեմբեր 19ին հաւաքոյթ մը ...րըած էին Ուստրի մէջ (Ամերիկա): ...չ մեզմա ծածկեմ, բան մը սոր-...ելու համար ուզեցի ներկայ ըլլալ: ...Մն Վահան Զուգասըզեան (մակա-...նուց սիրեմ) մէջտեղ ելաւ եւ խիզախ ...ձայնով գոռաց.

— «... Օձերը կը տըրորուին առա-...քաղ, խլուրդները կը ճզմուին, կը ...ախտադարուին («ափէրի՛մ» այս ...կերէն բառին համար), եւ յաղթա-...ժամ կարաւանն իր վէս ու վեհ ճակա-...ր նոր արեւին տնկած կը քալէ, կը ...ալէ, իր ետեւ ձգած խաւարի լակոտ-...ները, Փաշիզմի լաքէյները, որոնց ...փած — կատղած կաղկանձիւնն...յ խաւարին ու լռութեան մէջ կը ...ղուին առ յաւերժ ...»:

— Ա՛ս, ի՞նչ կ'ըլլանք կոր, ըսի քովս ...աողին: Քար լռութիւն:

— «Վեր կաց, ժանիքդ ճառախօսը, ...ձէլ ի՞նչ կ'ուզես մարդ Աստու-...ծոյ, պիտի ըսէի քիչ մնաց), բայց ...չ քեր, չարունակեց, Հնչակեան ...կեր, պայքարի ու մարտի փողը ...չած է...»:

— Ի՞նչ պատահեր է եղբայր, պա-...տերա՞զմ հռչակուած է, ո՞ւր, ի՞նչ, ...երր, հարցուցի զարմացած քովս նըս-...տողին, բայց ան (հատու փորով մարդ ...ր) չլսեց կամ չլսել կեղծեց:

Մէկ մըն ալ ի՞նչ տեսնեմ, սեղան-...ներուն վրայ սփռոցներ փռուեցան, ...կերակուր (առատ եւ ճոխ), կատակ-...ներ (վրանցը), երգեր (հայերէն, ...թուրքերէն, անգլերէն), պարեր (ա-...րեւելեան եւ արեւմտեան), մաղթանք-...ներ (չորդ եւ հոծ), ցնծերգներ ...(ազի ու զուլալը), ծափ կը զարնէին ...ձեռքեր, թափ կուտային քրքիջներ, ...ամէնքն ալ կը կայտռէին, ամէնքն ալ ...կը ճռուողէին: (Եթէ չէք հաւատար ...խօսքիս՝ բացէք Փետրուար 5 թուա-...կիր «Երիտասարդ Հայաստան»ը, եւ ...կարդացէք իր թղթակցին նկարագրու-...թիւնը, եթէ մարդը բառ առ բառ ը-...մբռնես չէ կրկնած՝ ես գլուխս կը կտր-...եմ:)

...Երեմ ասզմաշունչ հաւաքոյթը ...վերջացաւ բազմաշունչ մթնոլորտով ...մը:

Մինչեւ հոս աղէկ, մինչեւ հոս ա-...ւնք զուարճացան, ես զուարճացայ, ...դուք զուարճացաք, բայց այս զուար-...ճութիւնները շատ լուրջ հետեւանքներ ...ունեցած են: Իտալիոյ Փաշական ...խորութեան գերագոյն խորհուրդը ...իմանալով որ Ուստրի մէջ «յիսնամ-...եայ հսկան» սոցիալ դեմոկրատ Հն-...չակեան կուսակցութիւնը՝ ժողով մը ...գումարած է ընդդէմ Փաշիզմի, ընդհա-...նուր զօրաշարժ հռչակած է ծովային, ...ցամաքային եւ օդային ուժերով:

Լուրջ ժառանգութիւն և վայրկեան-ներ «կրիտիկական»:

X

Մենք երբ տասը տարեկան էինք, այս տեսակ խաղեր կը սորվէինք:

Մեր մէջ պերճաւոր, մօրուսաւոր, ալեւոր մարդոց բազմութիւն մը կայ, որ տղայ է տակաւին:

ՀԱՑՈՐԴԻ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԿՈՉ ՄԸ ՀԱՅ ԵՒ ԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ֆախրի պէյ Պարուտի, Դամասկոսի արաբական ազգ. գրասենեակին նախագահը, հետեւեալ կոչը ուղղած է հայ երիտասարդութեան.

— «Ձեզմէ շատեր այս երկիրը եկան ոչ պէս հետեւանք այն տարաժամի ա-ղէտին որ ձեր ժողովուրդին վիճակ-ուեցաւ, եւ ձեր ծնողները եկան իբր արդիւնք այդ աղէտին եւ դուք ծնաք հոս՝ այս արաբական պայծառ երկին-քին տակ: Դուք հոս եկաք որովհե-տեւ ձեր ազգային ազատութիւնը խըլ-ուած էր ձեզմէ, հետեւաբար դուք գի-տէք եւ կրնաք գնահատել ազգային ազատութեան արժէքը: Ձեզի կը մը-նայ, ուրեմն, ձեր արաբ եղբայրնե-րուն հետ մասնակցիլ ու բաժնել մեր երկրին ազատագրութեան գործը: Ա-նոնք պիտի գիտնան գնահատել եւ պահել ձեր համագործակցութիւնը:

Այս երկրին ժողովուրդը գիտէ թէ ձեր ձիրքերը կրնան օգտակար ըլլալ երկրին, ուստի անոնք սիրով եւ ու-րախութեամբ կը հրաւիրեն ձեզ մըտ-նել իրենց ազգային եղբայրութեան շրջանակին մէջ: Այս երկրին ժողո-վուրդը ճանչցած է աքսորի եւ գաղ-թականութեան դառնութիւնը մենք լաւ գիտենք աճուստարածի եւ հալա-ծանքին խմաստը, այդ իսկ պատճա-ռաւ մեր ժողովուրդը կը ցաւակցի ձե-զի հետ, եւ կը հրճուի որ այս յատակ եւ կապոյտ երկինքը կը ծածկէ ձեզ եւ իրենց սահմանները կը պարփակեն ձեզ: Անոնք կը յուսան թէ դուք գոր-ծօն եւ հաւատարիմ տարր մը պիտի ըլլաք ազգային վերաշինութեան գոր-ծին մէջ, գիտակցելով ձեր իրաւունք-ներուն եւ զանոնք պահելու աշխատե-լով մէկտեղ պիտի գիտակցիք նաեւ երկրին իրաւունքներուն եւ պիտի յարգէք ու պահէք զանոնք:

ՈՎ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ, մի հաւատար թէ մենք մեր ազգային եր-բաքիրներու մէջ նկատի ունեցած չենք ձեզ եւ ձեզի յարմար տեղ չենք տուած ազգային վերաշինութեան գործին պատրաստութեան մէջ: Ձեզի կը մնայ երկարել ձեռքերնիդ առանց ո եւ է կասկածի երբ մենք կ'երկարենք մերը ամենայն անկեղծութեամբ, ձե-զի կը մնայ մօտենալ ձեր եղբայրնե-րուն՝ արաբ երիտասարդութեան, փո-խադարձ հասկացողութեան մը գալ ա-նոնց հետ եւ գործել, աշխատիլ մայր երկրին փառքին համար, որովհետեւ դուք անոր ամբողջութեան մաս կը կազմէք եւ անոր կեանքին անհրա-ժեշտ մէկ տարրը կը ներկայացնէք:

Ես միշտ պատրաստ եմ ձեր եւ ի-րենց միջեւ այս եղբայրական կապը ստեղծել եւ կը յուսամ թէ իմ անունս պիտի արձանագրէք Հայ — Արաբ եղ-բայրակցութեան եւ միութեան գրքին էջին գլուխը, ու առիկա ընդհանուր ընկերութեան եւ ազգին ճշմարիտ շա-հուն համար:

Դամասկոսի Արաբական ազգային գրասենեակը՝ որուն նախագահը ըլլա-լու պատիւը ունիմ, սիրով կ'ընդու-նի ձեզ միշտ եւ կը գործակցի ձեզի հետ, որ քաղաքէն որ ալ գաք եւ որ կուսակցութեան ալ որ պատկանիք: Էս սէլամ ալէյքում»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԷՐԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

15 ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍ, 26 Մարտ (Յառաջ) — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի կոմի-տէն սարքած էր երկրորդ հրապարա-կային բանախօսութիւն մը, ուրբաթ, 25 Մարտ, իրիկուան ժամը 9ին, Թա-ղապետարանի թատրոնին վերնայար-կը:

Ժամանակին սրահը լեցուած էր: Ընկեր Թէպոյեանի բացման խօսքէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Վ. Իշխանեան որ խօսեցաւ «Մ՞ւր կ'եր-թայ Թուրքիան եւ ինչ հեռանկարներ ունինք մենք» շահեկան նիւթին շուրջ:

— «Մեր երկրի գոյութիւնը ու ան-աւկանացումը պայմանաւորուած են մասնաւորապէս Թուրքիոյ կացու-թեամբ: Ուստի անհրաժեշտ է հետե-ւիլ, քննել անոր ուժեղ ու տկար կող-մերը, բայց մանաւանդ անոր քաղա-քական յաջողութիւններն ու ձախող-ութիւնները»: Եւ բանախօսը փաս-տերով ու թուականներով յիշեց այն վերելքը զոր Թուրքիան ունեցաւ 1918էն ասդին: Քարտէսի մը վրայ ցոյց տուաւ, այդ վերելքին, աշխար-հագրական, զինուորական տնտեսա-կան ու նաեւ քաղաքական կողմերը: Մի առ մի մատնանշեց, այն պատճէչ-ները զոր Թուրքիա յաջողեցաւ կանգ-նել իր շուրջը,— Թուրքեւրոպ զինա-կցութիւն, Պալքանեան ուխտ, Միջերկ-րականեան ուխտ, Սաադաբադ, Մոնթրէօյ, Անգլերու Դաշնակցու-թեան անդամակցութիւն, եւ վերջա-պէս իր յարումը հաւաքական ապա-հովութեան սկզբունքին կապուած պե-տութիւններու՝ իբրեւ երաշխիք մը վտանգէ զերծ մնալու: «Վերջին եր-կու տարին սակայն՝ վայրէջքի տարի մը եղաւ Թուրքիոյ համար: Իր կըն-քած ուխտերն ու զինակցութիւնները այսօր փաստօրէն չկան, բայց Սաա-դաբադէն: Թուրքեւրոպ յարաբե-րութիւնները այլեւս նոյն բարեկամա-կան հանգամանքը չունին: Պալքան-եան ուխտը ցուցատախտակ մըն է, միջերկրականեան ուխտը գոյութիւն չունի: Անգլերու Դաշնակցութիւնը ան-դամալոյծ է, իսկ հաւաքական ապա-հովութեան սկզբունքը չառնցի լքե-ուած է, նոյնիսկ Անգլիայէն ու Ֆը-րանսայէն»:

Ճառին երրորդ մասը յատկացուած էր Թուրքիոյ ներկայ յարաբերութիւն-ներուն, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հետ:

Ընկերը թուեց բոլոր ներքին ու ար-տաքին ծալքերը այդ յարաբերութիւն-ներուն ու պարզեց, թէ Իտալիա ինչու հարկադրուած է ի վերջոյ իր թաթը դնելու թրքական հողերու վրայ: Մատնանշեց այդ յարձակումին ան-միջական հետեւանքները, Յետոյ պարզեց նոյնիսկ այսօրուան բարե-կամներուն վաղուան բանելիք ընթաց-քը եւն.: Եւ վերջացնելով բսաւ.

— «Պատերազմը հաւանաբար չպայ-թէ: Կայծակը պիտի փայլի փոքր պե-տութեանց գլխուն: Մեզի համար մե-ծերը շարժական չեն հաներ կրակէն: Դաշնակցութիւնը՝ յանուն մեր ան-թաղ մեռելներուն, յանուն մեր գոյու-թեան եւ վաղուան Հայաստանի ան-կախութեան՝ ձեռք կը մեկնէ մեր ազ-գային քաղաքական հոսանքներուն եւ տարրերուն, կը հրաւիրէ մոռնալ բո-լոր վէճերն ու քինախնդրութիւնն-երը, ճակատագրական վայրկեանին նուազագոյն կորուստով, տասնեւյա-գոյն արդիւնքը շահելու համար: Մենք պէտք է ուժ դառնանք, եւ համախմբ-ուինք նշանաբանի մը շուրջ»:

Ճառը վերջացաւ՝ ջերմ ծափերու մէջ: Ընկեր Իշխանեանի երկու հրա-պարակային բանախօսութիւններն ու երեք դասախօսութիւնները խոր ազ-դեցութիւն ձգեցին մեր գաղութին վրայ:

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն վրայ աւելցան տասը նոր ընկերներ: Ռոմա-նի կոմիտէն վրայ 5 ընկերներ:

Շ. Սեւան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՈՁՑԻՆԵՐՈՒ ՆՆՋՈՑԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 22 Մարտ (Յա-ռաջ) — Անցեալ շաբաթ Երիմեան սը-րահի մէջ տեղի ունեցաւ Սթանոզի Հայր. Միութեան խնջոյքը: Սրահին ճակատը պարզուած էին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները, մէջտեղը՝ Միութեան խորհրդանշանը: Սրահը նեղ պիտի գար, կ'ըսէին հայրենակից-ներ շաբաթ մը առաջ, բայց հինգշաբ-թի օր հայրենակից Գ. Արամ Սարաֆ-եանի մահը պատճառ եղաւ որ շատ մը հայրենակիցներ բացակայ ըլլան:

Ժամը 9ին ընկեր Յակոբ Թուման-եան բացաւ յատուարարից հանդէսը: Յետոյ յոտնկայս երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը նուագով: Կը մասնակ-ցէին երիտասարդներ Կիրակոս Գօյա-ճեան եւ Յարութիւն Բարաթեան, ո-րոնք միշտ կը նուագէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր: Հանդիսական-ներու ցանկութեամբ Գ. Նշան Գէչիկ-թաշլեան որ իբրեւ բանախօս հրաւիր-ուած էր, ընտրուեցաւ նաեւ սեղանա-պետ: Գ. Գէչիկթաշլեան շատ գեղե-ցիկ ճառով մը վեր հանեց հայրենակ-ցական-միութիւններու դերը եւ շեշ-տեց թէ ցեղի ոգին հրաշքներ կը գոր-ծէ: «Մեզ Հայերուս համար նուիրա-կան եւ պաշտելի է այս եռագոյնը որ կը ծածանի»: Բանախօսը խանդավառ-ուելով մթնոլորտէն, արձանագրուե-ցաւ անդամ Սթանոզի Հայր. Միու-թեան, ինչ որ ջերմապէս ծափահար-ուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

Այս գեղեցիկ ճառէն վերջ ընկեր Յ. Թումանեան կարդաց նուիրատուներու ցանկը: Բոլոր հայրենակիցները նուի-րած էին խմելիք, ուտելիք, եւ դրամ, համագումար 800 ֆրանքի աւելի:

Կարծես մէկը միւսին հետ մրցումի ելած էր, բան մը աւելի նուիրելու համար:

Այս առթիւ ըսենք որ Սթանոզցի-ները միշտ համախմբուած են իրենց Հայր. Միութեան շուրջ, մօտ 100 ան-դամներով: Անցեալ հոկտեմբերին Ֆրանսական բանակ մտած հայ երի-տասարդներու մէջ ունին 27 զինուոր-ներ:

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր, Արտասանութիւններ ըրին Գ. Հայկ Եափուճեան, փոքրիկներ Գէորգ Ալեք-սանեան, Զապել Ասլանեան, Օհաննէս Տէրտէրեան, Մարի Եափուճեան: Եր-գեցին Օր. Իսկուհի Տէրտէրեան, Տի-կին Անժիկ Հաճի Դանիէլեան, Գ. Յա-կոբ Գասպարեան, ընկեր Աւետիս Գա-լէմքեարեան, եւ ուրիշներ: Սրահը կը թնդար ազգային ու յեղափոխական երգերով:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՐԷՇԸ...

— . —

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնը կ'ընէ այս խորագրովխմբա-գրականի մը մէջ, Մոսկուայի վերջին դատավարութեան առթիւ, որուն 21 ամբաստանեալներէն 18ը դատապար-տուեցան գնդակահարութեան (17 Մարտ).

— «Պուխարին, Ռիքով, Քրեսթինս-կիյ, Փեսթաքով, Ռաքովսկիյ եւն., ինչպէ՞ս հաշտուիլ այն մտքին որ այս մեծանուն դէմքերը տասնեակ տարի-ներով պարզ լրտեսներ եղած են...

Լրտեսներ չէ՞ն. այդ պարագային ինչո՞ւ կը խոստովանին, ինչպէ՞ս է որ իրենց լրտեսութիւնը հաստատելու համար իրենք իսկ թուականներ, դէպ-քեր, անուններ եւ գործեր կը յիշա-տակեն...

Կը յօրինե՞ն այս ամէնը խորհրդա-ւոր շինուկի մը ներգործութեանը տակ...

Կը գտնուի՞ն՝ անյաղթահարելի հիպնոզէ մը բռնուած:

Ֆիզիքական երկարատեւ ու ճիւա-ղային չարչարանքներու տակ զըր-կուա՞ծ են արդեօք կամքէ եւ գիտակ-ցութենէ...

Բուն ամբաստանեալները չէ՞ն, այլ նմանակնե՞րն անոնց, որ դիմակ հա-գած ամէն տիզմ կը թափեն իրենց ա-նուանին, անցեալին եւ գաղափարնե-րուն վրայ...

Այս եւ այս կարգի բոլոր ենթադրու-թիւնները կրնան հաւաստապէս ճիշդ ըլլալ, բացառութեամբ մէկ հա-տի միայն.

— Ո՛չ, լրտեսներ չեն բամնելի ճի-ւաղին զոհերը...

Այս մտքին երբե՛ք կարելի չէ հաշ-տուիլ:

Եթէ կայ լրտես մը, եթէ կայ ան-բարոյացած հրէշ մը, որ հիւանդ է հոգիով եւ խաւար մտքով, այդ նոյն ինքն դահիճն է, Քրեմլի կարմիր սուլ-թանը:

Երէկ էր տակաւին, որ իր ուսուցի-չը — Նոյ Ժորդանիա — հրապարակով կը յայտարարէր, որ վկայութեամբը Ստեփան Շահումեանի եւ համոզումո-վը կովկասեան ոյլլեւիկ կազմակեր-պութեան, Սթալին կապ ունեցած է ցարական օխրանկայի հետ (լրտեսա-կան բաժանմունք) եւ ինք մատնանը-շած է Շահումեանի զաղտնի բնակա-վայրը ու մատնած իր ընկերը ոստի-կանութեան ձեռքը:

Եւ, ո՞վ գիտէ, եթէ երբեք փըր-կուած են ցարական շրջանի ոստիկա-նական դիւանները, պատմութիւնը վաղը ի՞նչ տապանագիր պիտի քան-դակէ այս ճիւաղի գերեզմանաքարին վրայ: Անժխտելի տուեալներով ար-դեօք պիտի չվկայէ՞ թէ՝

— Աստ հանգչի անօրակելի լրտես մը, որ կը հալածուէր լրտեսական սխտէ մը եւ որ ճիշդ այդ պատճա-ռով իր բոլոր մրցակիցները իբրեւ լրտեսներ կը խարտակէր...

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ. մի՞թէ նուազ անբարոյութիւն է այն փառաբանան-քը իր անձին— լլուած ու չտեսնուած մարդկային պատմութեան մէջ— որ այս հրէշը պարտադրեց հսկայ երկրի մը բոլոր ժողովուրդներուն:

Աստուածանալու այս անհաւոր մո-լուցքին բռնուած ջլախտաւոր մը ին-չո՞ւ իր փայլուն մրցորդները ջախ-ջախելու համար այս գէնքին չդիմէր, ինչո՞ւ զանոնք լրտես չհռչակէր, երբ մանաւանդ ինք թաթխուած է այս տիղմին մէջ եւ ինք կը հալածուի լըր-տեսական սխտէ մը...

Գոհանալ մրցորդներու միայն ֆի-զիքակա՞ն ջարդով...

Այս պիտի նշանակէր զանոնք ողջ պահել բարոյապէս, երբ գաղտնիք չէ իրմէ, որ գիտեն փայլիլ եւ իշխել նաեւ գերեզմաններէ...

Ո՛չ, հարկ էր սպանանել նաեւ գե-րեզմանները՝ հոն ամփոփուած զոհե-րը լրտես հռչակելով...

Գայլարի այս հրէշային ոգին իր մէջ կը գնէր նաեւ բոլշեւիզմը, որ ինքնին՝ իբրեւ վարդապետութիւն՝ բացառումն է մարդկային բարոյակա-նի:

Լենին կ'ուսուցանէր.

— Եթէ քեզի դրամ տուած են՝ պը-տասախանէն զաղտնի գրականութիւն մտցնելու համար երկիր, անբարոյու-թիւնն այն չէ, որ դուն այդ դրամն ա-ռած, հանրատուն գացած եւ ծախսած ես հանրային կիններու վրայ, այլ այն, որ դուն այդ դրամը ծախսելէ ետքը, այնուամենայնիւ, զաղտնի գրակա-նութիւնը երկիր չես մտցուցած...

Ա՛յս դպրոցին մէջ սնած ու մեծցած է այսօրուան հրէշը:

Անհնար է կարդալ Մոսկուայի դա-տերը եւ չատտապիլ հոգեպէս եւ ֆի-զիքապէս»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ, պարբերաթերթ գրա-կանութեան եւ Արուեստի, թիւ 4: Հրատ. Հայ Մտքի Տան: Ճոխ բովան-դակութեամբ եւ գեղեցիկ տպագրու-թեամբ: Կը պարունակէ նաեւ նմոյշ-ներ հելլենական բանաստեղծութենէն: Տարեկան բաժնեգին 40 ֆրանք: Հաս-ցէ — Գ. Կաղվարեից, 17 rue Hadji Stamou, Dourghouti, Athènes (Grèce):

ՆԵՐ ՀԱՅԱՋՆՋԻՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...Թուրքը, հարատահարելու վարժ, ...մեզ փճացնելէ յետոյ Քիւրտերուն բը-...ռնած էր, ու այս վերջինները շատ յա-...ճախ կ'ըսէին.

— Ափսո՛ս, չէինցանք, թէ որ այս ...Հայերուն հետ միանայինք, այս ան-...հասաններուն անունը մէջտեղէն վեր-...ցուած կ'ըլլար:

Ժանտարմաներուն խժդժութիւննե-...րը Մէճիտը սարսափ մատնած էին ու ...կ'ըսուէր թէ լեռներն ալ պիտի խու-...զարկուէին եւ եայլաները պիտի գան ...ձեռքի փնտռելու: Մինչ Ռոսօն, նոր ...ձեղէր մը կանակը, տարէ տար կը ...թափառէր արած տեղ փոխելով: Ան ...Նիհար, տժգոյն եւ վատաղի երիտա-...սարդ մըն էր: Ես այս ժանտարմանե-...րէն առաւելապէս կը վախնայի անոր ...համար որ, անոնք Տիվրիկի չունեցն ...էին եւ եթէ գիս բռնէին պիտի ճանչ-...նային, ու այն ատեն, ազատուելը

հոգ չէր, որքան սպաննուելու ձեւը: Տաղել հրաշէկ երկաթով, միսերը փրցնել, եղունգները քաշել, ականջ ու քիթ կտրել, օրեր չարունակ, թէ— Ի՞նչպէս ազատեցար, ընկերներդ ո՞վ էին, ո՞ւր են, ըսէ թէ ո՞ւր դեռ ողջ Հայեր կան, քեզ ո՞վ պահեց, ո՞վ ա-զատեց, եւն., եւն.:

Քիւրտ փախստականներն ու եա-եայլաները ձգեցինք ու լերան խորերը քաշուեցանք ուր մնացինք օրերով: Կինները մեզ հացը կը բերէին: Գիշեր մըն ալ լերան ամէնէն բարձր գագաթը ելանք, որ գիշերէ թէ էր: Հօն Քիւր-տերը քարերը համրուելով կ'ըսէին. — «Եա հազրէթը Պէյ Տաղի, բու մէ խէյատէ մը տէսոր քեամիրան (ո՛վ սուրբ պէյ Տաղի, զուն ազատէ մեզ անօրէններուն ձեռքէն): Նոյն բանն ու խօսքերը ըսի նաեւ ես:

Լեռնէն կ'երեւէր Սըվազ, հեռուն, մշուշներուն մէջ, Զարա քաղաքը, յատակ աւլերնիս, եւ լերան բոլորտի-քի գեղերը, Ղոխուա, Կերիա, Վէնք եւ Ղոլզոլէ: Կ'երեւէին ուրիշ քիւրտ աշիրէթներ, Զէնկէլլի եւ Ֆըրքլը լեռ-ները, մեր Ապառաջի սուր գագաթը եւ Տիվրիկի շրջականները: Ես կը նայէի շուրջս, խելքս կուգար եւ ալքերս կը պաթէկային: Ամէն տեղ հայ անունը ջնջուած, Թուրքը հանդարտ իր ոճի-րին արդիւնքը կը վայելէր: Հեռուն կ'երեւային դեռ Տէրսիմի լեռներու ձիւնազէս ու խրոխտ գագաթները, միակ տեղը ուր Հայը ջարդուած ու աքսորուած չէր եւ որ կրնար ապա-տանիլ ու փրկուիլ:

Անգամ մը եայլաներուն մօտակայ ժայռերն էինք, երբ ժանտարմաները երեւցան: Քիւրտերը տարօրինակ խու-ճապով փախան: Օր մը եօթ կիները մեզի հաց եւ լուր բերին թէ մեկներ են անոնք: Ժանտարմաները հոն ուլ մար-թեր եւ ուրախութիւն են ըրեր, խոյ ու կաշի են կողոպտեր, գիշերն ալ պա-հակ կենալով եայլաներուն շուրջ եւ մինչեւ լոյս չեն քնացեր իրենց վա-խէն:

ՄԷԿ ԱՄԻՍ ՊԷՅ ՏԱՂԻԻ ՎՐԱՅ

Ամիս մը հաղիւ եղայ եւ այդ չքնաղ ու վայրի լերան վրայ որ ցաւերս մոռ-ցուց ինծի: Լեռը, ձորերն ու տափա-ստանները ամայի էին, որոնցմէ շատ շատ հովիւի մը ձայնը եւ բոժոժնե-րուն ձայները կը լսուէին: Լեռը, գիս կը գրկէր մօր պէս ու ցաւերուս բալա-սան կ'ըլլար: Հովերը զով ու դաշնա-ւոր, ջուրերը կարկաչուն, խոտերը պէս պէս ու առատ, լայն ու կլոր հո-րիզոններ շուրջը: Ու նախնական ու պարզամիտ Քիւրտերն ալ որոնք հե-տաքրքրութեամբ վրաս կը նայէին, զարմանալով որ Ֆլան ալ իրենց պէս մարդ է... Անտառներուն եւ իմ մէջ ուխ մը ստեղծուած էր եւ ես կը գուր-գուրայի անոնց վրայ: Երբ որ կէսօ-նային կը կենային շուքի մը մէջ ու կը սկսէին իրար լեզել, այնպէս մէկը միւսին կռացած տեղերը քերելով փոխադարձաբար: Թէեւ անլեզու, բայց կը հասկնային իրար շորժումով ու բնազդով:

Բոլոր եայլաներուն տէրտուններէը կ'արածէինք երկու խումբի բաժ-նուած: Իմ ընկերներս էին հովիւ Ա-լին, միամիտ ու բարի, լերան խորե-րը առած եզներններուն պէս թէկնեղ ու վայրի: Գրեկը, արար ուղատապանի գոյնով, դիմագծով ու տարազով պա-տանին, Զաղզօն, տարիքը առած զա-ճառ աղէկ մը: Ու փոքրիկ աղջիկ մըն ալ, որ ճչալով կը փախչէր ինծմէ — «կը վախնա՛մ, Ֆլան հետ չեմ ա-րածեր» դառալով... Այղը ցուրտ էր լերան վրայ, ցուրտ իրիկունը եւ գի-շերն ալ: Եայլային գուռը, չուլերու մէջ պլլուած, մինչեւ լոյս կը դողայի հովերէն:

Արեւէն շատ առաջ կովերը կը կը-թէինք ու հօտն ալ արձակելով ցանկա-պատերէն խառն կ'արածէինք լերան վրայ, ուր ամէն տեղ աղբիւր, խոտ ու ծաղիկ է: Թռչուններն ու մայրիննե-րը ձորերը կը լեցնէին: Անասունները կը սեւցնէին ձորերը, անոնք իրենց ուղղութիւնը կը փոխէին երբ քար նե-տէինք ու տատէինք «տխաի՛չ»: Ու հանդարտ կ'արածէին երբ «հէ՛յ, հէ՛յ» կանչէինք, որ հովիւին զոհու-թեան նշանն է: Կէսօրէն առաջ կովե-րը գառնելով օպա կը տանէինք կթե-լու, յետոյ անոնք շուքերը կը մըտ-նէին ու կը մնային մինչեւ իրիկուն, օրը գովանալուն պէս նորէն ելլել ա-րածելու համար: Կէսօրին ալ այծերը եայլա կը տանէինք կթելու: Ու իրիկ-ուան, երբ այծերը արօտէն եայլա բե-րէինք, կովերն ալ կը հաւաքէինք ու միասին կը տանէինք:

Ցրուած նախիրը ես կը հաւաքէի ի-րիկուններ եւ եթէ անոնցմէ պակսեր դրացի Քիւրտերուն եւ Քումսուրի նա-խիրին մէջ փնտռելու կ'երթայի: Ա-նոնց նախիրը լերան միւս երեսէն ա-նո՛ւլ բառաչելով եայլաները կը դառ-նար ծաղկաւէտ արահետներէն յամր գնացքով: Ու ծաղկաւոր, չքնա՛ղ ու քնքոյշ հովուուհիները զանոնք կը քը-շէին կակուղ ճիպոտ բռնած ու խա-ղեր կանչելով, անմեղ ու փայլուն աչ-քերով: Երբ իրենց հարցնէի թէ իմ նախիրէս իրենցինին խառնուա՞ծ է, անասահման քաղցրութեամբ կը պա-տասխանէին.

— Ձենք գիտեր, մտիր նախիրին մէջ ու փնտռէ...

Մինչեւ ուշ իրիկուն ցուլերը կ'արա-ծէին մարգերուն վրայ: Եղջիւրներով ու առջեւի ոտքերով գետինը կը փո-րէին ու սո՛ւր կը բառաչէին, ը մօ՜օ՜-օ՜օ՜օ՜: Անոնց բառաչը մինչեւ հեռու-ները կը հալէր գիշերին մէջ: Ու կը սկսէին իրարու հետ խոյանալ ու զարնուիլ ձյապինդ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

Երեսփ. ժողովին մէջ, գերման երեսփոխանէն վերջը սլովաք պատգամաւոր մը բեմ բարձրանալով, իր կարգին յայտարարութիւն մը կարդաց, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Սլովաքները կ'ընդունին թէ անկարելի է որ Չեխերը եւ Սլովաքները տարբեր պետութիւններ ունենան. բայց որպէսզի երկու ժողովուրդներուն կենակցութիւնը կարելի դառնայ, պէտք է որ Սլովաքները ինքնավարութիւն ստանան. պէտք է ճանչնալ անոնց ազգային անհատականութիւնը, իբրեւ պաշտօնական լեզու ընդունիլ սլովաք լեզուն և սլովաք պաշտօնատարներ նշանակել Սլովաքիոյ մէջ»:

Լեհ երեսփոխան Վօլֆ ալ իր կարգին յայտարարեց թէ Լեհերը նոր կուսակցութիւն մը կազմած են ինքնավարութեան նշանաբանին տակ, համախմբելով նախկին կաթոլիկ եւ քաղաքական կուսակցութիւնները: Վերջապէս Հունգարներու ներկայացուցիչը յայտարարեց է ռութէն-սլովաք-հունգարական խմբակցութիւն մը կազմուած է, ինքնավարութիւն պահանջելու համար:

*** Գերմանական թերթերը կը հեգնեն Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին ճառը, խաղ մը համարելով զայն:

“Եւրոպայի խաղաղականութեան սիրտը այլ եւս ոչ թէ Փարիզի, այլ Պերլինի մէջ կը բաբախէ„

Ապրիլ 10ի հանրաքուէին առթիւ, պայքարը կատաղօրէն կը շարունակուի ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Բեմէ բեմ կը սուրան 10.000 առաջնակարգ ճառախօսներ, գլուխն ըլլալով Հիթլեր, Կէօրինկ, Կէօպէլս եւն.: Այս վերջինը, նախարար քարոզութեանց, բուռն ճառ մը խօսեցաւ երեքշաբթի օր, Վիէննայի մէջ եւ ազդարարեց.

— «Ապրիլ 10ին մենք պէտք է աշխարհի երեսին զարնենք հարուած մը որպէսզի միշտ յիշէ: Մենք Աւստրիան պիտի առնենք թիւերու ուժով: Երբ Առաջնորդը Գերմանիան քաշեց Ազգերու Դաշնակցութենէն, ըսին թէ շատ վըտանգաւոր քայլ մը առած է: Երբ վերադրաւեց Հռենոսի շրջանը, մարդ չէր գիտեր թէ Ֆրանսացիները յառաջ պիտի չքալե՞ն մինչեւ Ռուր: Երբ Աւստրիոյ վրայ քալեց, մարդ չէր գիտեր թէ ի՞նչ պիտի պատահի: Առաջնորդին հետեւած ճամբան լեցուն էր վտանգներով: Եւ սակայն բան մըն ալ չպատահեցաւ: Ֆրանսացիները պիտի չհամարձակին պատյտ մը փորձել Պերլինի մէջ: Այդ բանը եղաւ անգամ մը, բայց երբեք պիտի չկրնան վերսկսիլ: Դուրսէն կը քննադատեն մեր միթոտները: Բայց ի՞նչ է բռնութիւնը: Միայն յաջողութիւնն է որ արժէք ունի, եւ կարելի է չափել կտրուած ճամբան, երբ, ամէնէն անհուլի պարտութենէն վերջը, ժողովուրդ մը կը տոնէ իր յաղթանակը: Եւրոպական քաղաքականութեան սիրտը այլեւս Փարիզի մէջ չէ որ կը բաբախէ, այլ Պերլինի մէջ: Թէ ինչ կը նշանակէ այս— պիտի հասկնան տասնեակ տարիներու ընթացքին»:

Տոքթ. Կէօպէլս յետոյ յարձակեցաւ Հրեաներուն վրայ: Ըսաւ թէ անոնք խօսքի ազատութիւնը կը հասկնան զրպարտելու ազատութիւն: Ցետոյ ժխտեց անոնց ուշիմութիւնը: «Եթէ անոնք խելք ունենային, իշխանութիւնը գրաւած կ'ըլլային Պերլինի եւ Վիէննայի մէջ»: Վերջապէս փառաբանեց Հիթլերը, «որ ոտքի տակ առաւ Վերսայլի դաշնագիրը, այն ատենն որ, այսօր մարդ չի գիտեր թէ ո՛վ շահեցաւ կամ կորսնցուց պատերազմը:»

*** Նոյն օրը Հիթլեր ալ ճառ մը խօսեցաւ Համպուրկի մէջ, փառաբանելով Գերմանիոյ շահած յաղթանակները:

Սպանիոյ պատերազմներուն առջեւ

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ պատերազմներուն յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի նոյն ուժգնութեամբ: Բանակը արդէն հասած է Լէրիտա եւ կը սպառնայ աւելի կարեւոր դիրքերու, միշտ օդնական զօրք առնելով: Ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդուին թէ ինկած են 100 գիւղեր: Զօր. Ֆրանքոյի ամբողջ բանակը համախմբուած է Քաթալոնիոյ ճակատին վրայ, վճռական հարուած մը տալու համար: Գլխաւոր ուժերը 120 քիլոմեթր հեռու են Պարսելոնայէն:

Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը ստիպողական կոչ մը ուղղեց, որպէսզի ամբողջ ժողովուրդը դիմադրէ, փրկելու համար հայրենիքը: Զէնքի տակ պիտի առնուին 100.000 քաղաքացիներ: Պատանիներն ալ օգնութեան կանչուած են: Վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Վճռած ենք երկարաձգել մեր դիմադրութիւնը: Ամէն օր որ կը դիմադրենք, յաղթանակի օր մըն է: Մեր նշանաբանն է դիմադրել եւ նորէն դիմադրել: Մեր պայքարը այլեւս քաղաքացիական պատերազմ չէ, այլ դիմադրական պատերազմ՝ օտար պետութեանց արշաւանքին դէմ: Գերմանացիները կը պատրաստուին մեր երկրին մէջ մնալ, եւ արդէն հոս կը փոխադրեն իրենց ընտանիքները»:

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ Լորտերու ժողովը աւջի օր քննելով արտաքին քաղաքականութիւնը, հաւանութիւն յայտնեց Պ. Չէմպըրլէնի ուղեգծին: Այս առթիւ բազմաթիւ լորտեր, ինչպէս եւ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը խոստովանեցան թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անանկ է, իսկ հաւաքական ապահովութիւնը՝ անկարելի: Վարչապետն ալ իր ճառին մէջ գիտել տուաւ որ «Ազգաժողովը եթէ զումարուի, պարզապէս անամէջ բանաձեւեր քուէարկելու պիտի ծառայէ»:

ԵՐԿՈՒ ԶՕՐԱԲԱՆԱԿՆԵՐ պիտի կազմուին ապրիլ 1էն սկսեալ, մէկը՝ Վիէննայի, միւսը՝ Սալցպուրկի շրջանին մէջ, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ բանակներուն ձուլումով:

Ն. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Նախագահը՝ Կալինին, յայտարարեց թէ հինգ տարիէն կարելի պիտի ըլլայ օդանաւային կանոնաւոր հաղորդակցութիւն հաստատել Մոսկուայէն Ամերիկա, հիւսիսային բեւեռի ճամբով: Իւրաքանչիւր սաւառնակ պիտի կրնայ փոխադրել 100 ուղեւոր:

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը 40.000 անգլ. ոսկիի (6 միլիոն Ֆր.) գնեց, Ամերիկայի մէջ, աշխարհի ամէնէն չքեղ դրօսանաւը, Սավարոնա, Աթաթիւրքի նուիրելու համար:

«Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի Լէ Մուլինոյի Տ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս, կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Երգ., արտասանութիւն եւայլն:

Մուտք 5 Ֆր., փոքրիկներու 2 ֆրանք

X

Տ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ,

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Լ. ՋՈՐՄԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, հերթական դասախօսութիւնը 1 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, 5 Ռիւ տը լ'Էքիլս, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կը դասախօսէ Պ. Ն. ՄԻՆՃԷՐԷԹԵԱՆ, Նիւթ՝ «Բնաշրջութիւն»: Կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու լայն ազատութիւն կը տրուի:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Ապրիլ 3ին Փարիզի «Եղիպտացի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը որ տեղի պիտի ունենար Ապրիլ 1ին:

ԱՆԻԻՍ-ՊՈՒԱ ԲՈԼՈՆԻԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ, 1 Ապրիլ, Անիէռի ընկերվարականներուն ծանօթ թաւա քատեղին: Օրակարգ. նախորդ ժողովին շարունակութիւնը:

Գա[illegible]

ԳՈՒԷԼԻՆՋԻի «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 3 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Արապեան եղբայրներու բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՕՊԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին գաղութի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը հանրային կեանքի մէջ»:

Դասախօսութենէն յետոյ թէյասեղան:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԵՌՕՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Կը Ներկայացուի Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷի

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ը ԵՒ ՉԱՒԵՇՏ ՄԸ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պ. Մանուկ Գասպարեանի սրահին մէջ: Մուտք՝ ժողովրդական գիներով

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ հայերէն լեզուով, հայագէտ Ֆրանսացի Պ. FRÉDÉRIC FEYDIT, Նիւթ՝ «Հեթում պատմիչ»:

Պանիկօ Բաշալիի “Յառաջդիմասիրաց„ի

դպրոցական ցերեկոյթ-հանդէսը Ապրիլ 24 Կիրակի օր

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Տ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ

կը ներկայացուի

«ԱՆՁՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ կամ ԳՈՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԸ»

Տոմսերու գիներ՝ 6, 5 եւ 4 ֆրանք

ԱՆԺԵԼ ՖՕՐԹՈՒՆԱԹՕՒ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին):

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil:

Կը գաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շօբէնէն, Լիզթէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.:

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կէչէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻԱՑ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս

AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ

6 Rue Gallilée (Metro Boissière)

7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO

Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդհատ պար, ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCA-է PRINCESESէ VITALISէ եւ ջազ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով:

Առանձին սրահ հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն:

Մուտք 10 ֆրանք

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis. Avenue d'Iéna. Փարիզ: մէթրօ Iéna, օթօպիւս B, իջնել Place d'Iéna

Կը մասնակցին ենթաշրջանիս բոլոր սկաուտ, գայլիկ եւ կա[illegible]

Կը բեմադրուի սկաուտակ...ն կեանքէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ[illegible]կէր), «ԴՕԴՕՇ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ (պատկեր 1 արար), չափական մարզանքներ, բուրգեր եւայլն:

Գեղարուեստական բաժին՝

«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 ֆր.:

Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Պ. Քիւրքճեանի մօտ, 258 Rue St. Honoré, Paris. եւ նոյն օրը կաչէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու:

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու:

Cotillonներու եւ անուշահոտութիւններու բաշխում: Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կէչէն: Մուտք 10 ֆրանք:

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մոտէլները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐԷՆՔ-ԱՂԲԻՒՐ

Ամսագրին մարտ թիւը (3) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ԽՄԲ. Արիմնա հունձք մը, ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑ՝ Մուրոյի զրոյցը, Ա[illegible] Երգեր Արավեանի վրայ, Գուրգէն Մահարի՝ Խոհ, Հմ. Խնարովեան՝ [illegible]վարութիւնը, Սարասան՝ Իմացական շարժումը Միջերկրականի ափերու[illegible] Արագեան՝ Ամսօրեակ:

Կենսագրական նօթեր եւ նկարներ Ակսել Բակունցի, Ալազանի եւ Գուրգէն Մահարիի:

Յաջորդ թիւը (ապրիլ) լոյս պիտի տեսնէ բացառիկ բովանդակութեամբ եւ յաւելուածական էջերով:

Բաժանորդներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները:

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք:

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կանանց եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Մրիմեան» սրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Ընդ. Տ. Բաղդասարեան:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ԿԻՆ ՄԸ ՏՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

[illegible]քանէն (Alpes Mar.) 5 քիլոմեթր [illegible] խիստ օդասուն ագարակի մը [illegible] այն տանն գործերով [illegible] համար, կ'ուզուի յարմար [illegible] Պայմաններու համար դիմել [illegible] հասցէին՝ Jean Abdalian, [illegible] Kara, rue Roquebilière, La Bocca [illegible]

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

12, Rue Beauregard — PARIS (1[illegible])